ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
IV
KNJIGA 33

Redaktor
Svetislav Miladinović, ppukovnik u penziji

ODGOVORNI UREDNIK
Miloš Krstić, peš. potpukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
IV
KNJIGA 33

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1945. GODINE

BEOGRAD
1970.

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1945. GODINE

— FEBRUAR —

I

DOKUMENTI
JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

BR. 1

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 1. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU VLASENICA — ZVORNIK[1]

ŠTAB E 1.
O. broj: 27/45.
1. februara 1945. g.
23 časa.

ŠTABU C 1.

1. Neprijatelj je danas na sektoru Šamani — Velike Njive[2] produžio sa napadom u pravcu Zvornika i uspio da ovlada Mlađevcem (k. 527) ali je kontranapadom naših jedinica vraćen prema Velikim Njivama (k. 437). Jačina neprijatelja na sektoru Drinjača — Šamani od 5. — 6.000.

Jačina neprijatelja u Vlasenici oko 2.000.

Komunikaciju Drinjača — Vlasenica neprijatelj drži sa gustim sistemom uporišta.[3]

2. U toku cijele prošle noći i danas na sektoru Drinjača — Zvornik vode se žestoke i krvave borbe. Neprijatelj je danas prije podne uspio da ovlada Mlađevcem, ali je kontranapadom naših jedinica vraćen prema Velikim Njivama. Sada se borbe nastavljaju za Velike Njive, Đevanje i Liješanj, gdje naše jedinice uporno napadaju. Naše jedinice su danas ovladale Pravoslavnom Kamenicom i k. 527 (kilometar i po sjeverozapadno od Liješnja).[4]

Neprijateljski položaji su ispresjecani prodorima naših jedinica i neke grupe potpuno izolovane i ostale bez municije. Ima znakova da se neprijatelj povlači sa ovih položaja.

Naša artiljerija sa obe strane Drine uspješno sadejstvuje i nanosi neprijatelju teške gubitke.[5]

Drum Drinjača — Šamani neupotrebiv je za saobraćaj jer je pod vatrom naše artiljerijske i mitraljeske vatre sa desne obale Drine i potpuno srušen.[6]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII), reg. br. 39—11, k. 272/A.

[2] Pogrešno; treba: Velika njiva (trig. 437).

[3] Od Vlasenice, preko Drinjače, ka Zvorniku povlačila se ojačana njemačka 22. pješadijska divizija (vidi dok. br. 35; knj. 32, dok. br. 103, objašnjenje 3).

[4] Vidi dok. br. 105.

[5] O tome vidi dok. br. 27, 37, 87 i 104.

[6] Riječi »i potpuno srušen« su dopisane mastilom.

Na sektoru Kušlata likvidirana su sva okolna uporišta i sada se borbe vode za sam Kušlat.

Na sektoru Vlasenice likvidirano je nekoliko uporišta. Ovdje se neprijatelj uporno brani sa jako koncentrisanom artiljerijskom i minobacačkom vatrom.

U svim ovim borbama neprijatelj je pretrpio teške gubitke o kojima ćemo javiti čim dobijemo podatke. Zarobljeno je više oružja, municije i spreme.

Naši gubici su također veliki. Samo u današnjim borbama S 1. imala je u poginulim 3 komesara i 1 komandanta[7] bataljona.

U dolini rijeke Krivaje Tuzlanski odred i Brigada OZN-e[8] nastavljaju uspješne borbe sa crnogorskom četničkom grupom na sektoru Osječani — Gare — Seona. Neprijatelj se povlači u pravcu Zavidovića. Naredili smo našim jedinicama na tom sektoru da nastave gonjenje neprijatelja.[9]

3. Naš raspored: S 1. sa dvije brigade u borbama na sektoru Velike Njive — Liješanj, a sa jednom na sektoru Kušlat.

R 1. cijela na sektoru Vlasenica — Šekovići — Kladanj, sa izviđačkim djelovima na Malom Polju.

Brigada OZN-e i Tuzlanski odred u dolini rijeke Krivaje.

Posavsko-trebavski odred na sektoru Srnice.[10]

4. Danas se je prinudno spustio kod Tuzle engleski bombarder tipa »Halifaks«. Aparat je oštećen a posada spašena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. br. 87
4. II 1945. g.

Za Štab
načelnik — p.pukovnik:
R.[11] Petovar

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik[12]

---

[7] O gubicima 38. NOU divizije vidi dok. br. 21.

[8] To jest: Brigada narodne odbrane za istočnu Bosnu (kasnije: 2. brigada 3. divizije KNOJ-a).

[9] Vidi knj. 32, dok. br. 162.

[10] On je tada bio privremeno pod komandom Štaba 23. NOU divizije (vidi dok. br. 83).

[11] Rudolf (Rudi)

[12] Bio je tada Radoslav Đurić.

Na sektoru Kušlata likvidirana su sva okolna uporišta i sada se borbe vode za sam Kušlat.

Na sektoru Vlasenice likvidirano je nekoliko uporišta. Ovdje se neprijatelj uporno brani sa jako koncentrisanom artiljerijskom i minobacačkom vatrom.

U svim ovim borbama neprijatelj je pretrpio teške gubitke o kojima ćemo javiti čim dobijemo podatke. Zarobljeno je više oružja, municije i spreme.

Naši gubici su također veliki. Samo u današnjim borbama S 1. imala je u poginulim 3 komesara i 1 komandanta[7] bataljona.

U dolini rijeke Krivaje Tuzlanski odred i Brigada OZN-e[8] nastavljaju uspješne borbe sa crnogorskom četničkom grupom na sektoru Osječani — Gare — Seona. Neprijatelj se povlači u pravcu Zavidovića. Naredili smo našim jedinicama na tom sektoru da nastave gonjenje neprijatelja.[9]

3. Naš raspored: S 1. sa dvije brigade u borbama na sektoru Velike Njive — Liješanj, a sa jednom na sektoru Kušlat.

R 1. cijela na sektoru Vlasenica — Šekovići — Kladanj, sa izviđačkim djelovima na Malom Polju.

Brigada OZN-e i Tuzlanski odred u dolini rijeke Krivaje.

Posavsko-trebavski odred na sektoru Srnice.[10]

4. Danas se je prinudno spustio kod Tuzle engleski bombarder tipa »Halifaks«. Aparat je oštećen a posada spašena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. br. 87
4. II 1945. g.

Za Štab
načelnik — p.pukovnik:
R.[11] Petovar

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik[12]

[7] O gubicima 38. NOU divizije vidi dok. br. 21.
[8] To jest: Brigada narodne odbrane za istočnu Bosnu (kasnije: 2. brigada 3. divizije KNOJ-a).
[9] Vidi knj. 32, dok. br. 162.
[10] On je tada bio privremeno pod komandom Štaba 23. NOU divizije (vidi dok. br. 83).
[11] Rudolf (Rudi)
[12] Bio je tada Radoslav Đurić.

PREGLED BROJNOG STANJA 5. KORPUSA

BROJNO STANJE LJUDSTVA, ORUŽJA, MUNICIJE, MOTORNIH VOZ

| Redni broj | JEDINICA | LJUDSTVA | | ORUŽJA | | |

BR. 2

PREGLED BROJNOG STANJA 5. KORPUSA NOVJ OD 1. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE LJUDSTVA, ORUŽJA, MUNICIJE, MOTORNIH VOZILA I MINERSKE SPREME NA DAN 1. FEBRUARA 1945. GOD.[2]

va	ORUŽJA: Bacača															Tenkova		oklopnih automobila	Aviona			MUNICIJE: za topove						za bacače						MOTORNA VOZILA: Automobili					KOMORA: konji				MINERSKO ODELJENJE	
													Ručnih bomba																														
protivkolskim	pješadijskih	Ruskih 7,62 sm	teških	srednjih	lakih	džon-bul	protivtenkov. pušaka	pušaka	puškomitraljeza	protivavion. mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ofanz.	defanz.	Hočkiss	Spaa		Moran	Biker	Beta	poljske haubice	brdske haubice	brdske	protivkolske	pješadiske	ruske 7,62 cm	teške	srednje	lake	džon-bul	protivtenkov. puška	puščane i mitraljeske	strojničke	teretni	poluteretni	osobni	motorbicikli	bicikli	jahači	tovarni	tegleći	kola	eksploziva	nagaznih mina
				2				546	22	4	4	119	149	85	139	2	1													20			46504	8350	36	6	11	15		31	21	10	2		
13		2	53		29	13	13	5325	348		31	410	612	978	952									365	1068		54	512		685	525	651	319258	49806	3		3	5	2	84	602	258	87	320	149
6			33		20	9	14	3496	302	1	14	325	398	502	1512									553	241			480		241	165	567	270296	18183	1		2	8		120	828	12	4	543	107
7		4	48		28	5	24	3785	297	2	27	278	467	665	881									75	744		86	930		1192	148	1022	242781	16201	2		4	4	1	108	803	134	40	522	84
2	1	5	28		10	2	5	3154	220		24	449	461	863	451									150	47	39	54	266		116	16	206	180605	21446	4		3	7		115	574	148	49	442	54
			10		12	2	2	1551	138		17	184	324	299	438													211		148	15	60	122692	11925						42	244	4	2	250	6
								263	12			15	7	16	8																		15590	530						2	7	2	1		
								658	26			43	83	110	83							594	99										52690	3570				1	3	36	2	244	55		
								23	2	1		5	6		36				1	1	1												5357	1100						1					
								104	5	2		18	19	3	21																		5420	1805	3		1	2		2	1				
			1		1	1		126				29	85																2	4		2503	1650						3				3	
								4270	167	2	7	299	335	414	439															8		1200	146094	12564			1	4	5	84	91	64	29		8
								151	5			13	23	30	34																		7240	910						8	9				
28	1	11	173		102	32	58	23452	1544	12	124	2187	2769	3965	4994	2	1		1	1	1	594	99	1143	2100	39	194	2399		2412	873	2706	1417030	148040	49	6	25	46	11	636	3182	874	269	2080	408

M. P.

Komandant,
general-major,
S. Rodić[1]

BR. 3

PREGLED BROJNOG STANJA 3. NOU DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNI

ljudstva, stoke i vozila jedinica *III udarne*

Radni broj	Naziv jedinica	LJUDSTVA					STOKE				
		Oficira	Političkih rukovod.	Podoficira	Vojnika	Svega	Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	Mazgi	Svega
1	Štab i jedinice oko štaba	6	6	30	82	124	14	30			44
2	V brigada	47	96	104	1.663	1.988[2]	16	150		2	168[3]
3	VII brigada	55	87	74	1.463	1.679	20	200		4	224
4	IX brigada	31	63	27	1.506	1.627	16	146		3	175[4]
5	inžinjeriski bataljon	1	7	6	89	103	2	5			7
6	bolnica	2	1	3	27	33		2			2
7	kulturna grupa		1	5	20	26		3			3
8	intendantura	7	1		47	55	6	20			26
	Ukupno:	169[5]	262	249	4.897	5.635	74	556		9	649

Napomena: Ovde je uračunat rashod od 680.

Politički komesar[6]

Načelnik
Niko Jovićević

[1] Kopija originala (formular štampan, a jedinice i brojevi upisani mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—4, k. 756/A.

[2], [4] i [5] Zbir pogrešan; treba 1910, 165 i 149.

PREGLED

div. NOVJ na dan 1 februara 1945 god.

V O Z I L A									Kola sa zapregom			PRIMJEDBA
Teretnih	Poluteretnih	Autobusa	Luksuznih	Motorcikla	Bicikla			S v e g a	Dvoosovnih	Jednoosovnih	S v e g a	

Komandant
Savo Burić[7]

[3] Brojno stanje ljudstva i stoke 5. proleterske crnogorske brigade na dan 27. februara 1945. bilo je po spisku: 1560 boraca i starješina (od kojih 92 drugarice) i 15 jahaćih i 167 tovarnih konja (vidi AVII, reg. br. 4—10, k. 758).

[6] Bio je tada Vuko Tmušić.

[7] Narodni heroj. Umro 16. juna 1963. u Beogradu kao general-potpukovnik JNA.

BR. 4

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA U JANUARU[1]

ŠTAB
X. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. 35
Dne 1. februara 1945. g.

Kopija[2]

Operaciski izvještaj
I. art. diviziona X. div.
za **januar 1945.** godine

ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ (ARTILERISKI OTSJEK)

U vezi naređenja štaba 5. korpusa Art. str. pov. br. 1188 od 15. XII. 1944. I. artileriski divizion ove divizije dostavio je slijedeći operaciski izvještaj za **januar** 1945. g.:

1. — *Na dan 1. I. o.g. 2. bat.*[erija] sa cjelokupnim ljudstvom i dva topa 75 mm M. 15 zauzela je položaj kod s. Šavnik sa zadatkom da spriječi neprijat. nadiranje[3] ka Fojnici. U 16,20 čas. baterija je otvorila vatru u pravcu s. Bakovići—Gojevići—Lužine izbacivši 2 gr.[anate] M. 14/14A i 6 šr.[apnela] M. 15 A.

Uspjeh nepoznat, jer je magla sprečavala osmatranje. Bez sopstvenih gubitaka; neprijateljski gubitci nepoznati.

Istog dana 3. bat. sa cjelokupnim ljudstvom, 1 topom 37 mm M. 37 i brd. topom 65 mm M. 06 zauzela je položaj na Podoglavku sa istim zadatkom.

U 17 čas. otvorila je vatru izbacivši samo 1 gr. M. 84.

Iz istog razloga kao gore uspjeh gađanja nepoznat.

Bez sopstvenih gubitaka; neprijateljski gubitci nepoznati.

2. — Na dan 2. I. o.g. 2. bat. izvršila je promjenu položaja i postavila se kod s. Lučice sa istim zadatkom. U 7 čas. otvorena je vatra u pravcu s. Lužine — Božići — Gojevici —

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—12, k. 858.

[2] i [3] Riječi »Kopija« i »nadiranje« su dopisane olovkom i mastilom.

k. 724. Gađalo se raznim daljinama od 1900—68 sa 2 gr. M. 23 i 14 šr. M. 15 A.

Uspjeh dobar. Po docnije primljenim izvještajima od sejaka neprijatelj imao je 13 poginulih i nekoliko ranjenih.

Zbog jake neprijat. pješ. vatre baterija morala je napustiti položaj, ali se poslije dva časa opet ponovo vratila.

Uspjeh vrlo dobar, jer je neprijatelj raspršen.

Bez vlastitih gubitaka. Neprijatelj. gubici 13 mrtvih i više ranjenih. Materijalna šteta nepoznata.

Istog dana 3. bat. sa topom 65 mm M. 06 bila je na položaju Podoglavak, ali nije dejstvovala. Da izbjegne opasnost potpunog opkoljavanja izvršila je pokret u s. Čajre,[4] jer je bila bez ikakvog pješ. osiguranja.

3. — *3. I. o.g. 2. bater.* sa 2 topa 75 mm M. 15 sa položaja kod s. Lučice otvorila je vatru na prostor Majdan — Sembašići — Podcitonja — Lastvica — Biljevina u 03,20 čas. sa daljinama 2200—3900 ispaljujući 28 šr. M. 15 A.

Uspjeh vrlo dobar. Postignuto je iznenađenje i neprijat. namjere su time osujećene.

Bez vlastitih gubitaka.

Prema izvještajima naših pješ. djelova neprijatelj je imao 30 što mrtvih, što ranjenih, dok je materijalna šteta nepoznata.

Istog dana u 10,30 čas. gađano je s. Ostružnica i k. 724 sa zadatkom opkoljavanja i uništenja neprijatelja[5] u sadejstvu sa Vis.-foj. odredom i djelovima IX. kr. NOU brigade.[6] Gađano je daljinama 1700—2000 m. Utrošeno je 26 šr. M. 23.

Uspjeh vrlo dobar, jer je gađanje bilo precizno i zrna se rasprskavala tačno iznad rovova i neprijat. zaklona, pa su naše jedinice protjerale neprijatelja iz toga sela i sa te kote.

Bez vlastitih gubitaka, a neprijateljski su nepoznati, ali se cijene na oko 20 što mrtvih, što ranjenih. Tom prilikom ranjen je navodno jedan viši oficir i nekoliko nižih iz neprijatelj. štaba. Mater. šteta nepoznata.

U 15 sati otvorena je vatra na neprijat. kolonu koja se povlačila iz s. Ostružnice pravcem ka s. Biljevini i put ka planini Citonja i to sa 7 šr. M. 15 A.

Uspjeh vrlo dobar, jer je vatra bila precizna (rasprskavanja iznad same kolone), pa je nastala panika.

Bez vlastitih gubitaka; neprijateljski nepoznati.

---

[4] Na karti 1:100.000 to mjesto nije nađeno.

[5] Borba je vođena protiv ustaško-domobranskih snaga (vidi dok. br. 172; tom V, knj. 37, dok. br. 137—142).

[6] Vidi dok. br. 172.

Istog dana 3. bat. sa položaja k. 902, zvana Šanjevača, sa topom 65 mm M. 06 gađala je neprijatelja u s. Ostružnici radi potpomaganja 2. baterije. Utrošeno je 5 gr. M. 84.

Uspjeh vrlo dobar.

Bez sopstvenih gubitaka. Neprijateljski nepoznati.

Istog dana 3. bat. sa položaja Krčevine u 14 čas. sa p.k. topom 47 mm M. 37 gađala je neprijatelj. motoriziranu kolonu na putu Kiseljak — Busovača, a na prostoru s. Brestovsko — Bilalovac, sa zadatkom uništenja i sprečavanja pokreta. Utrošeno 30 gr. 47 mm M. 32.

Uspjeh dobar.

Neprijateljski gubitci 7 mrtvih, 3 teže i 2 lakše ranjena. Uništena dva kamiona i 1 haubica 105 mm, a ubijeno dva konja i više ranjeno.

Bez vlastitih gubitaka.

4. *Na dan 11. I. o.g. 2. bater.* sa dva topa 75 mm M. 15 sa položaja kod groblja u s. Smajlovići uznemiravala je neprijatelja u s. Lugu u zajednici sa pješadijom. Daljina gađanja 3300 m.

Uspjeh vrlo dobar, pošto su granate padale tačno u selo. Izbačene 2 gr. M. 14/14 A i 6 šr. M. 15 A.

Bez vlastitih gubitaka i štete. Neprijatelj. gubitaka nije bilo, jer se prema docnije primljenim podatcima neprijatelj prije otvaranja vatre povukao iz toga sela.

5. *Na dan 6. I. o.g. 3. bat.* sa p.k. topom 37 mm sa položaja Krčevine gađala je na komunikaciji Kiseljak — Busovača kod s. Brestovsko neprijatelj. kolonu. Utrošeno je 10 gr. 37 mm M. 39.

Uspjeh nepoznat zbog magle.

Bez vlastitih gubitaka, a neprijateljski nisu poznati.

6. — *Na dan 14. I. o.g. drugo odjeljenje 2. bat.* sa 1 topom 75 mm M. 15 sa položaja k. 509 (juž. od s. Krčevine) i 3. bater. sa topom 65 mm M. 06 sa položaja k. 303 (ist. od s. Krčevine) gađali su neprijat. kolonu na drumu Kiseljak — Busovača između s. Gromiljak i škole u s. Brestovsko — Jehovac.

Gađanje vrlo dobro i precizno.

Odelj. 2. bat. utrošilo je 2 gr. M. 14/14 A i 8 šr. M. 15 A sa daljine 3100—4000 m, a 3. bat. 9 gr. M. 84.

Bez vlastitih gubitaka.

Neprijateljski gubitci 8 mrtvih (među njima 2 niža oficira i 1 pukovnik)[7] i veći broj ranjenih. U materijalu: 6 kamio-

[7] Riječi »i 1 pukovnik« su dopisane mastilom.

na, 1 top i 2 kola uništeni, a 1 flak i 7 kamiona oštećeno. Pobijeno i ranjeno više neprijat. konja.

Ova akcija izvedena je u zajednici sa jedinicama VII. i IX. NOU brigade i Vis.-foj. odreda.

Istog dana u 14 čas. p.k. 47 mm sa položaja Krčevine gađao je neprijat. motor. kolonu kod s. Brestovsko. Utrošeno 28 gr. 47 mm M. 32.

Uspjeh vrlo dobar.

Bez vlastitih gubitaka.

Kod neprijat. uništeno 11 kamiona, a u ljudstvu 5 mrtvih i 6 ranjenih.

7. — *Na dan 24. I. o.g. 3. bater.* sa p.k. topovima 37 i 47 mm sa k. 303 (Krčevine) u zajednici sa 4. batalj. VII. kr. NOU brigade[8] izvršila je gađanje na neprijat. motor. kolonu na drumu Kiseljak — Fojnica kod s. Brestovsko. Utrošeno 41 gr. 37 mm M. 39 i 20 gr. 47 mm M. 32.

Uspjeh vrlo dobar i bez vlastitih gubitaka.

Neprijat. gubitci 10 mrtvih (među njima 1 oficir) i više ranjenih. Uništeno 6 teretnih i 1 luksuzni automobil.

Od plijena od pješadije baterija je dobila oko 4 kgr duhana, par ćebadi i par cipela.

Napomena: U operacijama 1. — 3. I. o.g. borbe su se vodile sa ustašama nepoznate jedinice u jačini od prilike tri bojne, a u svima ostalim akcijama borbe se vodile sa Njemcima nepoznatih jedinica.

UKUPNI BILANS ZA JANUAR 1945. G.

I. Vlastiti gubitci: Nije bilo. Ubijen je 1 borac prilikom pokušaja dezerterstva iz 3. bater. u Kiseljak. 1 se borac ranio sam nesretnim slučajem, a spavajući sa neukočenom puškom. 1 drug umro prirodnom smrću poslije kraćeg oboljenja.

II. Neprijatelj. gubitci u materijalu: Uništeno 25 teret. kamiona i 1 luksuzni automobil, 2 topa (od njih 1 haub. 105 mm), 2 kola, 2 ubijena konja i više ranjenih. Oštećeno 7 kamiona i 1 flak.

III. Neprijatelj. gubitci u ljudstvu: 63 mrtva neprijat. vojnika, među njima 4 niža i 1 viši oficir (njem. pukovnik). Ranjeno 51 vojnik i oficir.

IV. Znatnijeg plijena nije bilo.

---

[8] Vidi knj. 32, dok. br. 133.

V. *Utrošak municije:*

gr. M. 14/14 A 75 mm	— 6 kom.,
šr. M. 15 A 75 mm	— 69 kom.,
gr. M. 84 65 mm	— 15 „
gr. M. 23 65 mm	— 2 „
šr. M. 23 65 mm	— 26 „
gr. M. 32 p.k. 47 mm	— 78 „
gr. M. 39 p.k. 37 mm	— 51 „

S v e g a: 247 komada.

Raspored jedinica na dan 31. I. o.g.

1. bater. u s. Rastovu, gdje se usposobljava na novim brd. topovima 75 mm M. 2 i 3.

2. bater. u zaseoku Klisac s. Šćitova, kontroliše komunikaciju Kiseljak — Busovača i štiti prilaz ka Fojnici od pravca te komunikacije.

3. bater. u s. Podoglavak sa istim zadatkom.

Štab diviziona sa prištabskom baterijom u s. Ostružnici. Komanda čete pri intendanturi i intendantura u s. Alaupovki kod Fojnice.

ZAKLJUČAK

1. Moral i borbenost dobri, naročito kod 3. bater.

2. Ishrana konja vrlo otežana i jedva zadovoljavajuća zbog potpune iscrpljenosti toga sektora.

3. Potreban je veći sklad u zajedničkim akcijama sa pješadijom. Pješ. starješine ne ulažu u tome pogledu potreban trud i razumjevanje. Više puta te se akcije izvode bez jednovremenog sadejstva i nepovezano. 14. I. o.g. artilerija uništila je na pr. 16 kamiona na drumu Kiseljak — Busovača, ali je akcija pješaka izostala, pa ta vozila nisu u potpunosti poništena, niti je izvučen plijen.

4. Oskudjeva se u ispravnim i dovoljnim sredstvima za telef. vezu, a radio-veze uopšte nema,[9] pa to najvećma utiče na ukazati nedostatak pod 3. ovog zaključka. Više puta u blizini neprijatelja naše baterije nađu se iznenada prepuštene samoj sebi i bez ikakve potrebne zaštite pješadije. Kod solidnijih veza ovakvi se slučajevi ne bi mogli dogoditi, jer bi na vrijeme obavješteni uvijek mogli izvršiti pravovremeno povlačenje.

5. P.k. top 37 mm 3. baterije, iako ne spada u sastav te baterije, zadržan je do nadaljnjeg, jer pruža u tim specijalnim

[9] Vidi dok. br. 78.

gađanjima na neprijateljske motor. kolone u povlačenju po drumu Kiseljak — Busovača zaista velike uspjehe i koristi. U slučaju promjene situacije, isti staviće se na raspolaganje jednom od diviziona pješ. brigada.

Prilog: Odgovori na pitanja i mjes. brojno stanje I. art. div. X. div.[10]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,
potpukovnik
sl. otsutan

M. P.

Komandant, pukovnik
Vojo Z. Todorović

[10] Pomenute priloge redakcija nije pronašla.

BR. 5

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU BIJELJINA — BRČKO DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ 1. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB A 1[2]
Str. pov. ob. br. 50
1 februar 1945. god.

ŠTABU C 1

U vezi Vašeg naređenja dostavljamo Vam izvod iz operaciskog dnevnika za period vremena od 16 do 31 januara o.g.

I. SITUACIJA

Neprijatelj (Nemci) jakim snagama drži komunikacije dolina Neretve[3] i Bosne.[4] Za zaštitu desnog boka pomenutih snaga a naročito dela komunikacije u dolini Bosne, neprijatelj drži jakim snagama uporišta Bijeljinu[5] i Brčko,[6] a u isto vreme jednom kolonom jačine 1 ojačana[7] pešad. divizija[8] iz

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—12, k. 272/A.

[2] Konspirativan naziv Štaba 17. NOU divizije. O konspirativnim nazivima brigada vidi dok. br. 54.

[3] Riječ je, uglavnom, o snagama njemačke 369. legionarske »Vražje« divizije (vidi knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 5; dok. br. 84, objašnjenje 2).

[4] U dolini rijeke Bosne su se tada nalazile jedinice njemačke 104. lovačke divizije, 969. tvrđavska pješadijska brigada i nekoliko samostalnih bataljona za osiguranje. Pored toga, tada se preko Sarajeva i Doboja povlačila i njemačka 297. pješadijska divizija. O tome vidi knj. 32, dok. br. 159 (objašnjenje 4) i 167.

[5] U tom mjestu je tada bila Pukovska grupa »Skenderbeg« (vidi knj. 32, dok. br. 21, 25 i 123).

[6] O neprijateljskim snagama u Brčkom vidi knj. 32, dok. br. 155.

[7] U originalu su brojevi »2—3« precrtani mastilom, a mjesto njih je dopisano: »1 ojačana«.

[8] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji. Ona je tada iz rejona Sokolca preduzela napad ka Vlasenici radi deblokiranja 963. tvrđavske pješadijske brigade, a potom produžila napad ka Drinjači i Zvorniku, gdje je došlo do žestokih borbi protiv jedinica 3. i 14. korpusa NOVJ (vidi knj. 32, dok. br. 94, 121 i 139).

Sarajeva preko Vlasenice teži da se probije u dolinu Drine.[9] U isto vreme oseća se jak neprijateljski pritisak na naše snage u Sremu.[10]

Neprijatelj na sektoru Vlasenice u ofanzivi a takođe jedno vreme u ofanzivi i u Sremu, dok se na sektoru Bijeljina—Brčko drži u aktivnoj odbrani. Neprijatelj drži u svojim rukama komunikaciju Bijeljina—Brezovo Polje—Brčko.

Jačina neprijatelja (Nemaca) na sektoru naše Divizije (Bijeljina—Brezovo Polje) jeste oko 2.200 Nemaca. Četničke snage na ovom sektoru, promenljive i neznatne jačine, grupisale su se oko nemačkih uporišta i sadejstvuju sa istima.[11] Naoružanje Nemaca je dosta jako u automatskom oružju.

Na sektoru Brčko nalazi se oko 4.000 hrvatskih domobrana i ustaša[12] i oko 250 Nemaca.

Četnička grupa na sektoru Trebave i Žabara jačine 6—7.000 ljudi, slabo naoružana i sastavljena većinom od nasilno mobilisanog ljudstva, skoro je neaktivna.[13]

II. ZADATAK DIVIZIJE I PLAN RADA

U vezi sa situacijom zadatak Divizije jeste da likvidira neprijateljski garnizon u Bijeljini.[14]

Po prikupljenim podacima o jačini neprijateljskih snaga u Bijeljini, njegovom rasporedu i načinu odbrane, stvoren je plan rada:

Divizija je sa prostora zapadno od komunikacije i sa komunikacije Čelić—Brčko prebačena na prostoriju zapadno od komunikacije Bijeljina—Janja—Zvornik i postavljena sa glavninom snaga na prostoru Suhopolje—Hase—Bresnica, sa zadatkom napada na Bijeljinu između komunikacija Janja—Bijeljina i Bijeljina—Brezovo Polje. Jedan deo snaga (jedna brigada) postavljen je na prostor sela. Sr. Dragaljevca sa zadatkom presecanja komunikacije Bijeljina—Brezovo Polje. Desno, Divizija ima vezu sa XXVIII Divizijom[15] na prostoru istočno od komunikacije Bijeljina—Janja.

---

[9] U originalu je riječ »Spreče« precrtana mastilom, a mjesto nje dopisano je: »Drine«.

[10] O tome vidi tom I, knj. 18, dok. br. 5, 16, 17, 18, 27, 28 i 30.

[11] Odnosi se na četnike Majevičkog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 20 i 69).

[12] Na tom sektoru se tada nalazio dio snaga ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije (vidi knj. 32, dok. br. 155).

[13] Riječ je o četnicima koji su se povukli iz Srbije i Trebavskog četničkog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 15 i 20).

[14] O zadatku 17. NOU divizije vidi knj. 32, dok. br. 124 i 128.

[15] i [33] Vidi dok. br. 7.

U planu rada predviđen je prostor za postavljanje artiljerije, podela, tj. pridodavanje artiljerije i upotreba artiljerije u toku napada.

III. OPIS OPERACIJA

16. 1. 1945.

Situacija: neprijatelj (Nemci) prebacuje izvesne snage iz Brčkog u Srem. Mostobran kod Brčkog drže na liniji: s. Brod — s. Dizdaruša — s. Šumarci — sev. deo s. Potočari.

Jačina neprijateljskih snaga 4—5.000 vojnika (zelenokadrovaca, četnika i belogardista), Nemaca 2—300 vojnika. Naoružanje ovog neprijatelja je 2 protivkolska topa, nekoliko bacača i dosta automatskog oružja.

Naše jedinice nalaze se na prostoru:

VI brigada: s. Brod — s. Lipovac — s. Grabovica — s. Rahić — s. Ulice — s. Vidanović — s. Bukvik.

II krajiška brigada: nalazi se na prostoriji: Han Trešnjica — s. Stanovi — s. Buzekara (tri bataljona), a sa dva bataljona na prostoru Kat. Dubravice — Čelić, kao brigadna rezerva.

XV brigada nalazi se na prostoru: s. D. Brka — Han-Jašarik[16] — Omerbegovača — Čađavac — G. Boderište — D. Boće — Šatorovići — Vražići.

Oko 8 časova neprijatelj jačine oko 100 vojnika napao je bataljon XV majevičke brigade kod Omerbegovače, sa pravca Brčkog. Napad je odbijen posle kraće borbe; u odbijanju neprijatelja je učestvovao i jedan bataljon II krajiške brigade; jedna četa pomenutog bataljona napala je neprijatelja sa pravca s. Potočara.

Neprijateljski gubici iznose: 21 mrtav i 43 ranjena.

Sopstveni gubici· 11 mrtvih i 23 ranjena.

Sopstveni gubici u oružju: 2 protivtenkovske puške.

Artiljeriska brigada u pokretu od Banje Koviljače prema Zvorniku.

Diviziska bolnica, inžinjeriski bataljon i intendantura u G. Tuzli.

Štab Divizije u G. Tuzli.

17. 1. 1945. g.

Situacija: Prema dobijenim podacima od domobranskog oficira iz Brčkog, koji se predao, u Brčkom se nalazi oko 4.000

[16] To mjesto na karti 1:100.000 nije nađeno. Međutim, postoji selo Han Jabučik; vjerovatno je riječ o njemu.

neprijateljskih vojnika (XII hrvat. divizija). Sastav te divizije: domobrani, zeleni kadar i nešto četnika.[17] Pored ovoga u Brčkom se nalazi i 250—300 Nemaca iz divizije »Princ Eugen«. Divizija ima zadatak odbrane mostobrana kod Brčkog.[18] Naoružanje ove Divizije je relativno slabo. Moral vojnika slab a ishrana nedovoljna.

Neprijatelj sa linije mostobrana vrši ispade u raznim pravcima u jačini od 1.000 ljudi. Svi ispadi neprijatelja do sada su odbijeni.

Bijeljina: na liniji Brezovo Polje — Bijeljina nalazi se oko 2.000 nepr. vojnika iz »Skenderbeg« divizije i nešto četnika.

Žabari: na ovom sektoru, tj. na prostoru Gradačac—Žabari, nalazi se oko 3.000 četnika.

Majevica: ovde se nalazi oko 2.000 četnika na prostoru Tobut — Ravni gaj — Priboj — Rastošnica. Četnici su slabo aktivni, slabo naoružani, sa slabim moralom i slabom borbenošću. Ljudstvo njihovih jedinica sastoji se većinom iz silom mobilisanih mladića iz Bosne i nešto srpskih četnika.

II krajiška brigada: na prostoru Buzekare, sa manjim delovima izbačenim prema Brezovom Polju i Bukovici, sa glavninom na prostoru s. Stanovi — s. Brezik — s. Potočari — s. Čađavac — Kat. i Pravosl. Dubravice, dok jedna četa u Vukosavcima sa zadatkom osiguranja od Tobuta.

XV majevička brigada na prostoru: Čađavac — Omerbegovača — s. Boderište — s. D. Boće — s. D. Brka — s. Šatorovići.

VI brigada na prostoru: Han-Jabučik — Lipovac — s. Ulović — s. Bukovac — s. Ulice — s. Rogozan — s. Vitanović — s. Bukvik

Artiljeriska brigada sa dva diviziona u G. Tuzli a ostali divizioni u pokretu od Zvornika prema Tuzli.

Inžinjeriski bataljon na prostoru Čelić — Lopare.

Štab Divizije, diviziska bolnica i intendantura u s. Vražićima.

Na sektoru II krajiške brigade neprijatelj je u 7 časova preduzeo napad od Brčkog prema s. Potočarima. Jačina neprijatelja 3—400 vojnika. Posle dva časa borbe neprijatelj je odbijen i potisnut nazad. Gonjenje neprijatelja je nastavljeno i

---

[17] Ta divizija je u svom sastavu imala 12. ustaški i 3. gorski zdrug (»bosanski planinci«). Podatak o četnicima je netačan. Veći dio snaga pomenutih zdrugova nalazio se u Brčkom i Gračanici a manji dio u Šamcu, Sokolu, Gradačcu i još nekim mjestima u sjevernom dijelu istočne Bosne (vidi knj. 32, dok. br. 155).

[18] O neprijateljskim snagama na sektoru Brčkog vidi knj. 32, dok. br. 155.

time je bila ugrožena neprijateljska kolona koja je nastupala prema Omerbegovači od Dizdaruše na položaj XV brigade.

Četa koja je išla u Tobut sukobila se sa neprijateljem (četnicima), jačine oko 200 vojnika, u samom Tobutu. Četa je primila borbu i potisnula neprijatelja.[19]

Gubici neprijatelja u ljudstvu: 7 mrtvih i 7 ranjenih i 3 zarobljena.

Sopstveni gubici: 11 ranjenih.

XV majevička brigada: U 7 časova neprijatelj (belogardisti, zeleni kadar, ustaše sa nešto malo Nemaca) u ukupnoj jačini od 1.200 ljudi napao je položaj na prostoru Čađavac — Omerbegovača. Neprijatelj je svoj napad potpomagao sa dve haubice sa leve obale Save. Borba je trajala celi dan. Dobro organizovanom odbranom i sadejstvom jednog bataljona II krajiške brigade sa prostora s. Potočara, neprijatelj je bio odbijen i povraćen na polazne položaje, uz velike gubitke.[20]

Neprijateljski gubici nisu tačno ustanovljeni.

Gubici brigade: 8 mrtvih i 20 ranjenih.

VI proleterska brigada: oko 12 časova neprijatelj jačine oko 600 vojnika napao je položaj brigade na sektoru s. Ulice — Rogozan, posle kraće borbe neprijatelj je odbijen u pravcu s. Gorice.

Neprijateljski gubici: 5 mrtvih i 5 ranjenih.

Gubici brigade: 3 mrtva i 6 ranjenih. Izgubljena su 2 p. mitraljeza.

18. I. 1945.

Situacija bez naročitih promena.

II krajiška brigada — na prostoriji: s. Buzekara — s. Grbeta — s. Stanovi — s. Potočari — s. Čađavac — Šumarci — Dubravice. Dve čete u Vukosavcima — Kamenito brdo.

XV brigada na prostoru: s. Begluk — s. Čađavac — Omerbegovača — s. Boderište — s. G. Boće — s. D. Brka — Han-Jašarik.

VI brigada na prostoru: Han-Jabučik — Lipovac — Ulović — Bukovac — Ulice — Rogozan — Bukvik — Vitanovići.

Artiljeriska brigada u pokretu za Čelić.

Inženjeriski bataljon na prostoru: Lopare — Čelić.

Štab Divizije, diviziska bolnica i intendantura u s. Vražićima.

[19] Borba je vođena protiv četnika 2. grupe brigada Majevičkog korpusa (vidi dnevnik pomenute grupe za 1945. u AVII, reg. br. BH—V—11574).

[20] i [23] U tim borbama su učestvovali dijelovi 13. puka 7. SS divizije »Princ Eugen«, bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa i ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije. O njima i o njihovim gubicima vidi knj. 32, dok. br. 155, objašnjenje 3.

Borbe: II krajiška brigada sa dve čete napala je četničko uporište u s. Breziku. Čete su uspele da proteraju neprijatelja iz ovog sela.

Gubici brigade: 1 mrtav i 3 ranjena.

Gubici neprijatelja: 3 mrtva.

XV majevička brigada napala je sa dva bataljona, noću, na neprijatelja u Omerbegovači i Čađavcu, i uspela da pomenuta sela posle kraće borbe zauzme.

Gubici neprijatelja: 22 mrtva i 40 ranjenih.

Gubici brigade: 3 mrtva i 17 ranjenih.

VI proleter. brigada: oko 14 časova neprijatelj (ustaše i domobrani u jačini 200 vojnika) napao je iz Brčkog na položaje brigade kod s. Gorice. Posle kraće borbe neprijatelj je razbijen i proteran prema Brčkom. Jedinice brigade u gonjenju neprijatelja ovladale su selom Gorice.

Gubici neprijatelja: 15 mrtvih i 22 ranjena. Zarobljeno 30 domobrana (među kojima 1 domobranski poručnik). Zaplenjeno: 1 pikavac, 28 pušaka, 2 p. mitraljeza, 2 pištolja i nešto municije.

Gubici brigade: 6 mrtvih i 15 ranjenih.

19. I. 1945.

Situacija bez promene. O neprijatelju u Brčkom dobijeni su detaljni podaci od zarobljenih i prebeglih domobrana. Raspored naših jedinica ostao je isti, kao i prethodnog dana.

I artiljeriska brigada stigla u Čelić.

II krajiška brigada ovoga dana nije vodila borbu.

XV majev. brigada: oko 10 časova neprijatelj je sa manjim snagama napao položaj Omerbegovača — Han-Jabučik. Isti je odbijen.

Gubici neprijatelja: nepoznati.

Gubici brigade: 1 ranjen.

VI proleter. brigada: u 20 časova jedan bataljon brigade iz s. Ulović izvršio je prepad na neprijatelja u s. Brod. Neprijatelj je se dobro branio i prepad nije uspeo. Posle kraće borbe bataljon se povukao.

Gubici neprijatelja: 10 mrtvih i 15 ranjenih.

Gubici brigade: 6 mrtvih i 7 ranjenih. Prilikom gađanja iz bacača punilac je pustio minu u bacač prednjim krajem pa je mina eksplodirala u samom bacaču, isti raznela, pobivši poslugu.

Naređenjem Vrhovnog štaba str. pov. br. 14,[21] naređeno je formiranje dopunskih bataljona od ljudstva koje u sastavu

[21] Riječ je o naređenju br. 114 od 30. decembra 1944 (vidi kni. 32, dok. br. 49).

brigada nije prošlo ni kroz kakvu vojničku obuku. Bataljoni su formirani pri brigadama i sa ljudstvom je otpočet rad prema izrađenom nastavnom planu i programu.

20. I. 1945.

Situacija bez promene. Raspored isti.

VI proleter. brigada u toku noći uputila je jednu patrolu u jačini od jednog voda u pravcu s. Žabari, u cilju izviđanja. Ovaj vod naišao je kod s. Lomnice na jednu četničku zasedu jačine oko 15 vojnika, koju je razbio.

U 16 časova neprijatelj je pokušao napad na sektoru Han-Jabučik — s. Lipovac sa pravca s. Broda. Jačina neprijatelja nije tačno ustanovljena. Neprijatelj je svoj napad potpomagao sa dva protivkolska topa i sa dva flaka. Ovaj napad je posle kraće borbe odbijen.

Gubici neprijatelja: 6 mrtvih i nekoliko ranjenih.

Gubici brigade: 2 ranjena.

II krajiška i XV majev. brigada ovoga dana nisu vodile borbu.

21. I. 1945.

Situacija: 20 o.m. neprijatelj je pojačao svoj garnizon u Brčkom sa jednim bataljonom iz divizije »Princ Eugen«, koji je došao iz Šida. Na sektoru Brezovo Polje — Bukovica nalazi se oko 650 neprijateljskih vojnika iz divizije »Princ Eugen«. Oko 800 četnika krenulo je sa sektora Majevice sa bolnicom na sektor Bukovice. Od te grupe u Bukovicu je stiglo svega 300 četnika a ostatak se razbežao putem. Drugih promena na sektoru Divizije nema.

Raspored jedinica Divizije: II krajiška brigada: sa jednim bataljonom u s. Buzekara, a ostali bataljoni na prostoru s. Potočari — Čelić — Dubravice.

XV majev. brigada. na prostoriji Čađavac — D. Brka — Han-Jabučik — Vranovača — D. Boće.

VI proleter. brigada: na prostoriji Ugari — G. Brka — Obrijež — Ulović — Bunarić — s. Ulice.

Artiljeriska brigada: Protivkolski divizion na položaju na putu istočno od s. Boderišta. Poljski divizion na položaju Šumarice. Minobacački divizion na položaju, na prostoru Vranovača.

Zadatak Artiljeriske brigade je potpomaganje naše pešadije sa određenih položaja u napadu na Brčko, i dejstva na neprijateljsku artiljeriju kod s. Gunje.

Prilikom marša iz G. Tuzle u pravcu Čelića, 20 o.m., jedan protivkolski top naišao je na nagaznu minu na putu, pa

je tom prilikom top uništen a jedan borac poginuo i dva su ranjena. Takođe je jedan top iz poljskog diviziona nagazio na minu istom prilikom, pri čemu su mu oštećena dva točka na prednjaku, a pet boraca je ranjeno. Istom prilikom i na istom putu takođe su na mine naišli Minobacački i Haubički divizion, te je tom prilikom oštećen jedan prednjak od haubice, jedna kareta i uništena dva telefonska aparata i jedna telefonska centrala, a ranjena su dva borca.

Štab Divizije, diviziska bolnica i intendantura u s. Vražićima.

Borbe: II krajiška brigada — oko 11 časova jedna neprijateljska kolona krenula je od Dizdaruše prema Čađavcu. Jedna četa brigade napala je sa boka neprijatelja iz s. Potočara, a XV majevička frontalno. Posle kraće borbe neprijatelj je odbačen natrag.

U toku noći izviđačko odeljenje II kraj. brigade dobilo je zadatak da napadne četnički štab u s. Sandići. Odeljenje izviđača uspelo je da se neopaženo provuče kroz neprijateljske redove i da dođe pred samu kuću u kojoj je bio smešten štab. Tu je bila primećena od strane stražara kod štaba, koji je otvorio vatru na odeljenje. Odeljenje je takođe otvorilo vatru, ali su članovi štaba uspeli da pobegnu kroz prozor. Navodno, ovom je prilikom poginuo četnički komandant Stevan Damnjanović, zvani Leka kapetan.[22]

XV majev. brigada — oko 10 časova neprijatelj je izvršio napad na položaje brigade od pravca Dizdaruše. Posle dvočasovne borbe neprijatelj je odbačen u pravcu s. Broda, odakle je ponovo pokušao napad u pravcu s. G. i D. Brke, kojom je prilikom uspeo da potisne jedan bataljon brigade sa prostorije D. Brka — Han-Jabučik i da ovlada pomenutom prostorijom.

U ovim borbama naša pešadija bila je potpomognuta od strane naše artiljerije iz s. Boderišta, te je tom prilikom uništila jedan neprijateljski protivkolski top.

Gubici neprijatelja: 28 mrtvih i 52 ranjena.

Gubici brigade: 7 mrtvih i 20 ranjenih.

---

[22] On je tada bio komandant Majevičkog četničkog korpusa. Međutim, podatak o njegovoj pogibiji je pogrešan. A to se vidi i iz njegove depeše br. 642 od 25. januara 1945 (vidi LV knjigu depeša Vrhovne komande jugoslovenske vojske u otadžbini (dalje: JVUO) u AVII) u kojoj izvještava Vrhovnu komandu da je na sektoru Brčanske brigade »ovih dana«, pored ostalih, poginuo i komandant brigade Marko Lugović i tri njegova komandanta bataljona. Dalje se u depeši govori o teškim gubicima Tuzlanske i Semberijske četničke brigade i o nastavljanju borbe.

Istoga dana uveče, oko 19 časova, naše jedinice su povratnim napadom zauzele napuštene položaje.

VI proleter. brigada bila je napadnuta od strane neprijatelja u jačini oko 1.300 vojnika, od čega oko 600 Nemaca iz divizije »Princ Eugen«, naoružanih sa pet teških bacača, jednim protivkolskim topom i većim brojem mitraljeza. Napad je izvršen na celoj liniji a glavno težište napada bilo je na našem desnom krilu.

Neprijatelj je vršio napad dvema kolonama i to: putem od Brčkog prema G. Brki i preko s. Grabovice, Lipovca i Ulovića, praveći desni obuhvat manjim snagama od s. Ulice.

Naše jedinice dočekale su neprijatelja na utvrđenim položajima. Borba je trajala celoga dana i naročito oštar karakter je imala na našem desnom krilu gde je borba vođena prsa u prsa. Uveče u 18 časova neprijatelj je uspeo da svojim prednjim delovima izbije na prostor s. G. Brka i da istim ovlada.

U 19.30 časova brigada je izvršila kontranapad i praveći levi obuhvat preko s. Bunarića uspela da u prvom naletu uz ogorčene borbe povrati svoj položaj i da protera neprijatelja, koji se zatim povukao u pravcu Brčkog.[23]

Neprijatelju su u njegovom prodiranju u mnogome pomogli vodiči (zelenokadrovci) koji su meštani i poznaju teren, a s druge strane toga dana bila je jaka magla.

Gubici neprijatelja: 70 mrtvih i 100 ranjenih.

Gubici brigade: 30 mrtvih i 62 ranjena. Među ranjenima su i sledeći vojni i politički rukovodioci: poručnik Bogdan Latinović, polit. komesar čete Radivoje Roganović, zastavnik Mićić Sveto i pom. komesara čete Ljubo Božović.

Artiljerija je ovoga dana uspešno potpomagala našu pešadiju.

22. I. 1945.

Situacija ista kao i prethodnog dana.

U vezi dobivene zapovesti od Štaba II Armije O. br. 51 od 22. I. 1945 g.[24] i našom zapovešću Str. pov. br. 40 od 22. I. 1945 g. u 23.30 čas.,[25] naređeno je izvesno pomeranje jedinica naše Divizije.

Raspored naših jedinica:

II krajiška brigada — na prostoriji: s. Koretaši — s. Buzekara — s. Stanovi — sev. deo s. Brezik — sev. deo s. Potočari.

---

[24] Vidi knj. 32, dok. br. 108.

[25] i [26] Vidi AVII, reg. br. 20—1 i 22—1, k. 983.

XV majev. brigada — na prostoriji: s. Ćađavac — k. 103 — Omerbegovača — k. 103 i k. 112 — D. Brka — Han-Jabučik — Vranovača — D. Boće.

VI proleter. brigada — na prostoriji: Ugari — G. Brka — Obrijež — Ulović — Bunarić — s. Ulice.

Artilj. brigada — na prostoriji: istočna ivica s. Ratkovići, sev. deo Čelića i Greda, na položaju.

Ovoga dana borbe nije bilo na sektoru ove Divizije.

23. I. 1945.

Situacija bez promena od prethodnog dana.

Jedinice naše Divizije, u vezi naše zapovesti Str. pov. br. 40 od 22 o.m., u toku noći 22/23 o.m. zauzele su sledeći raspored:

VI proleter. brigada — postavila se na prostoriju D. Boće, sa zadatkom zatvaranja pravaca Brčko — Bukvik i Brka — Zovik.

XV majev. brigada — na prostoriji: D. Boće — G. Boderište — Stanovi, sa glavnim zadatkom zatvaranja pravca Brčko — Čelić.

II krajiška brigada — u toku noći 22/23 prikupila se u Čeliću i 23 o.m. u 7 časova krenula pravcem Lopare — G. Tuzla, sa zadatkom određenim u zapovesti, tj. da sačeka dalje naređenje na prostoriji G. Tuzla.

Artilj. brigada — u toku noći 22/23 prikupila se na prostoriji Čelića i u 7 časova krenula pravcem Lopare — G. Tuzla.

U 12.30 čas. primljen je radiogram od Štaba II Armije prema čijoj je sadržini naređeno jedinicama koje su bile u pokretu prema G. Tuzli da se vrate na prostoriju Čelića, gde će sačekati novu zapovest.

Haubičkoj bateriji je, prema radiogramu II Armije, primljenom u 20.30 čas., odmah telefonski naređeno da se spremi za pokret, a po prijemu pismenog naređenja da krene pravcem Čelić — Lopare — G. Tuzla — Simin Han — Capardi — Zvornik — Koviljača — Badovinci.

Prema novodobivenom zadatku koji je postavljen našoj Diviziji, izdata je zapovest Pov. br. 31 od 23. I. 1945, za pomeranje jedinica na nove prostorije.[26] Pokret ima da se izvrši 24 o.m. ujutru a po smeni naših jedinica od strane jedinica XXIII Divizije.

Kod s. Stanova neprijatelj je u jačini 300 vojnika napao jedan bataljon XV majev. brigade, ali je posle kraće borbe odbijen.

Gubici neprijatelja: 30 vojnika izbačeno iz stroja.

Gubici brigade: 3 ranjena.

24. I. 1945.

Situacija na dosadanjem sektoru Divizije bez promena, a na novoodređenom sektoru podaci se prikupljaju.

Raspored naših jedinica:

II kraj. brigada — u 7 čas. u pokretu sa prostorije Čelić, pravcem Čelić — Koraj — Tutnjevac — Dubrava, na prostoriju Sred. Dragaljevac — Obradovo Brdo, gde će smeniti jedinice XXVIII Divizije. Zadatak ove brigade je osiguranje od pravca Bijeljina — Brčko, i da sa pogodnih položaja na određenom prostoru onemogući svaki pokret neprijatelja komunikacijom Brezovo Polje — Bijeljina i obratno.

Brigada je na određenu prostoriju izbila u 16 časova.

XV majev. brigada — oko 16 časova smenjena je od jedinica XXIII Divizije sa njenog položaja i krenula preko Čelića na određenu prostoriju, i stigla u Koraj, gde je zanoćila.

VI proleter. brigada u 7 časova u pokretu za Zabrđe i Obriježˇ, gde je stigla oko 22 časa i zanoćila.

Štab Divizije od 12 časova u pokretu za Zabrđe, gde je stigao u 20 časova i zanoćio.

Intendantura, diviziska bolnica u pokretu iz Vražića za Koraj, gde su stigle u 19 časova i zanoćile.

Inženjeriski bataljon u Čeliću.

25. I. 1945.

Situacija:

Na sadanjem sektoru Divizije situacija je sledeća: neprijateljski garnizon u Bijeljini i uporištu u Brezovom Polju sastoji se iz jednog puka »Skenderbeg« divizije i malog broja ustaša, četnika i zelenokadrovaca. Tri bataljona gore pomenutog puka nalaze se na spoljnim odbranama Bijeljine, a jedan bataljon u Brezovom Polju. Četnici, ustaše i zelenokadrovci krstare ovom komunikacijom i uglavnom su smešteni severno od ove komunikacije. Ljudstvo ovoga puka »Skenderbeg« divizije sastoji se većinom od Nemaca sakupljenih iz raznih jedinica (mornara, pionira i sl.), pošto su Arnauti koji su je prvobitno sačinjavali dezertirali usput. Neprijateljske snage iznose oko 2.000 pešaka i 200 konjanika Nemaca, oko 1.200 četnika i oko 200 ustaša i zelenokadrovaca.[27].

Naoružanje Nemaca jeste 140 brzometnih šaraca, 12 bacača, 4 flaka i 6 topova raznih kalibara. Četnici su naoružani sa 40—45 p. mitraljeza.

---

[27] O neprijateljskim snagama na sektoru Bijeljine vidi knj. 32, dok. br. 20, 21, 95 i 123.

Spoljne odbranbene tačke Bijeljine protežu se: Petrovo Polje[28] zaključno sa Kovanlukom, zatim Golo Brdo — Patkovača — Puhare Pučile — Fincov Salaš zaključno do k. 114. Neprijatelj se svuda utvrdio.

U vezi situacije na frontu u Sremu i na našem frontu naša Divizija i XXVIII Divizija dobile su zadatak da likvidiraju neprijateljski garnizon u Bijeljini.[29] Za izvršenje postavljenog zadatka izdata je zapovest Str. pov. op. br. 43, od 25. I. 1945. u 16 časova.[30] Prema pomenutoj zapovesti A 1:

XV majev. brigada dobila je zadatak da napada Bijeljinu u dve kolone i to: jednom kolonom u pravcu Pašine bašče sa težnjom desnog obuhvata istih do kanala, drugom kolonom pravcem Suljin Han sa težnjom ovlađivanja neprijateljskim položajima Glavice. Po ovlađivanju pomenutim neprijateljskim položajima Brigada napada železničku stanicu i nadire u grad prema centru.

VI proleter. brigada dobila je zadatak da se postavi sa svim svojim jedinicama na prostoriji D. Mahala — Kovačić — Brijesnica i služiće za vreme napada kao opšta diviziska rezerva. Čim XV majev. brigada napusti liniju k. 117 — Krušik — Obrijež — k. 114 i krene u napad, VI brigada ima zadatak da sa jednom ili dve čete posedne tu liniju i da stvori oslonac za nastupanje XV majev. brigade prema Bijeljini.

I artil. brigada, bez jedne baterije pukovskog diviziona i bez jedne baterije minobacačkog diviziona (koji su pridodati XXVIII Diviziji), postaviće se i to: sa minobacačkim divizionom na prostoru Brijesnica, k. 121 sa zadatkom tučenja neprijateljskog uporišta Pašine bašče — Glavice.

Pukovski divizion plasiraće se na prostoru D. Mahala sa zadatkom dejstva na spoljnu odbranu neprijateljskog uporišta.

Teški divizion postaviće se na prostoriju Sr. Mahala sa zadatkom dejstva na Bijeljinu i na spoljna neprijateljska uporišta.

Po slamanju neprijateljske odbrane spolja, baterije pukovskog diviziona pratiće i potpomagaće nastupanje pešadije.[31]

Za celo vreme borbe odobreno je utrošak municije pola šarže sa kojom se raspolaže na licu.

---

[28] Sada: Novo Selo.

[29] O tome vidi zapovijest Štaba 2. armije NOVJ od 25. januara 1945 (knj. 32, dok. br. 124).

[30] Pogrešno. Zapovijest Štaba 17. NOU divizije za napad na Bijeljinu izdata je (br. 140, 25. januara 1945) u 20,40 časova (vidi knj. 32, dok. br. 128).

[31] O zadacima i dejstvu artiljerije vidi dok. br. 10; knj. 32, dok. br. 138.

Najjaču koncentraciju vatre izvršiti na deo položaja Agine Pučile i Pašine bašče.

Teški divizion XXIII divizije dejstvovaće sa položaja južno od s. Badovinaca za vreme akcije na Bijeljinu i Petrovo polje.[32]

II krajiška brigada ima zadatak da zaposedne prostoriju Sr. Dragaljevac — Obradovo Brdo, k. 124, sa zadatkom zatvaranja pravca od Bijeljine i Brezovog Polja, tj. presecanja komunikacije na pomenutom prostoru, Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko.

Početak napada 27 o.m. u 7 časova. Pre početka napada biće artileriska priprema koja će trajati pola časa, tj. od 6.30 do 7 časova. Naređeno je u isto vreme vršiti pripremu i bacačima iz sastava jedinica.

XXVIII Divizija u isto vreme vršiće napad na Bijeljinu sa južne strane.[33] Predviđena je veza sa našom avijacijom ako bi ista sadejstvovala za vreme napada.[34]

Određene položaje jedinice imaju zaposesti u toku 26 o. m.

Štab Divizije nalaziće se na osmatračnici k. 114. Previjalište i hirurške ekipe biće u s. Jabanuši.

U 9 časova neprijatelj iz Brezovog Polja napao je položaj jednog bataljona II kraj. brigade kod D. Magnojevića. Jačina neprijatelja 6—700 Nemaca sa 3 brdska topa i dva t. bacača. Posle 4 časa borbe, bataljon II kraj. brigade bio je potisnut i neprijatelj je prošao prema Bijeljini[35] i poseo k. 117. Oko 12.30 časova jedan bataljon iste brigade, koji je imao da posedne k. 117, sukobio se sa neprijateljem kod pomenute kote, jer je neprijatelj k. 117 bio poseo ranije, ali je uspeo da zbaci neprijatelja sa pomenute kote. Neprijatelj sa k. 117 izvršio je napad u 13 č. na bataljon II kraj. brigade koji se nalazio na Obradovom Brdu. Pomenuti bataljon je uspeo da zadrži svoj položaj a neprijatelj je odbačen. U 21 čas jedan bataljon II kraj. brigade ponova je napao neprijatelja na k. 117, ali nije uspeo da istoga zbaci sa položaja.

Pošto je neprijatelj prošao komunikacijom za Bijeljinu, bataljon II kraj. brigade ponovo je poseo komunikaciju i most na r. Gnjici.

---

[32] O tome vidi knj. 32, dok. br. 125.

[34] Avijacija nije učestvovala u napadu na Bijeljinu (vidi knj. 32. dok. br. 145).

[35] U izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 27. i 28. januara 1945. piše da je 25. januara iz Brčkog upućena borbena grupa u Bijeljinu, gdje je stigla istog dana uveče (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 162 i 163).

Neprijateljski gubici: 141 mrtav, veliki broj ranjenih i 3 zarobljena.

Gubici brigade: 21 mrtav i 69 ranjenih. Od neprijateljske artilerije uništena 3 p. mitraljeza i 2 puške.

Ostale jedinice u toku dana izbile su na prostoriju:

VI proleterska brigada: Suhopolje — Donja Mahala — Obriježˇ — Hase — k. 119 a sa dopunskim bataljonom u Ugljeviku.

XV majev. brigada izbila je na prostoriju Gor. Čađavica — Gor. Dragaljevac — Zagoni.

Izviđačka grupa iste brigade upućena je u 7 časova ujutru iz Čelića u pravcu Sr. Dragaljevca sa zadatkom prikupljanja podataka o neprijatelju u Brezovom Polju i Vršanima. U selu Korenita ista patrola je naišla na četničku zasedu i bila je iznenađena od strane zasede.

Gubici brigade: 3 mrtva. Izgubljena 2 ruska pikavca.

Artileriska brigada u pokretu iz Tutnjevca prema Suhom polju, gde je stigla u 21.30 časova i postavila se u očekujući položaj.

Štab Divizije u Zabrđu. Intendantura i diviziska bolnica u Ugljeviku.

26. I. 1945.

Situacija bez promene.

Jedinice su se postavile na položaje prema zapovesti od 25 o.m.

II kraj. brigada u 15 čas. izvršila je napad na k. 117 sa dva bataljona sa južne i istočne strane. Na pomenutoj koti nalazilo se 6—700 neprijateljskih vojnika iz »Skenderbeg« divizije, sa 2 topa i 3 t. bacača. U isto vreme jedan bataljon je napadao na s. D. Dragaljevac, na neprijatelja koji se tamo nalazio kod mosta na r. Gnjici. Borba je trajala do 21 čas, na koti 117, a u Dragaljevcu do 3 časa ujutru. Neprijatelj je uspeo da zadrži položaje.

Neprijateljski gubici: 29 mrtvih i veći broj ranjenih. Zaplenjen je 1 p. mitraljez i 2 pištolja.

Gubici brigade: 15 mrtvih i 40 ranjenih. Izgubljen 1 p. mitraljez i 29 pušaka.

Kod ostalih jedinica borbe nije bilo. Do 22 časa sve jedinice su se postavile na položaje prema zapovesti od 25. o.m.

27. I. 1945.

Odmah posle artileriske pripreme, koja je trajala od 6.30 do 7 časova, tri bataljona XV majev. brigade, jedan bataljon sa

k. 117, jedan bataljon sa k. 121 i jedan bataljon sa k. 114 prešli su u napad. Usled uporne i organizovane odbrane, bataljoni su bili primorani posle dvočasovne borbe da se povuku na polazne položaje. Drugi napad izvršen je tačno u 10 časova sa istim bataljonima XV majev. brigade, pojačanim sa dve čete bataljona iz rezerve, koje su upućene u pravcu Glavice. Ovaj napad takođe nije uspeo. Oko 14 časova napad je obnovljen na istom pravcu sa jedinicama XV majev. brigade i jednim bataljonom VI proleter. brigade, koji je upućen u napad na Agine Pučile i Fincov Salaš. Ni ovaj napad nije uspeo. Jedinice su se vratile na polazne položaje. Jedan bataljon VI proleter. brigade upućen je u zaseok Šubare radi zaštite boka XV majev. brigade.

U 19 časova ponovljen je napad po četvrti put, i jedan bataljon je bio uspeo da likvidira neprijateljsko uporište kod Pašinih bašča, ali je posle kraćeg vremena četa koja je bila zaposela ovaj novi položaj bila prinuđena da se povuče.

Jedinice XV majev. brigade u 22 časa izvršile su napad po peti put ali opet bez uspeha.

Jedan bataljon XV majev. brigade čitavog dana vodio je borbu kod Suljinog Hana i uveče je snažnim napadom uspeo da odbije neprijatelja.

Gubici XV majev. brigade: 63 mrtva, 125 ranjenih i 15 nestalih. Neprijateljski gubici nisu ustanovljeni.

Gubici kod VI proleter. brigade: 31 poginuo i 90 ranjenih. Među poginulim nalazi se stariji vodnik drug Mijo Ignjac, a među ranjenim stariji vodnik drug Tomo Milurović, obojica komandiri četa.

II kraj. brigada bila je oko 10 časova napadnuta od neprijatelja, koji je nastupao u tri kolone i to: jednom kolonom od Bijeljine, jednom od Glenđića i jednom kolonom sa k. 111. Bataljon koji je bio na položaju koji je napadnut, tj. na k. 130 — Obradovo Brdo, k. 124, bio je potisnut od strane neprijatelja. U borbu za Obradovo Brdo, k. 130 bio je za ovim ubačen još jedan bataljon. U 14.30 časova jedan od ova dva bataljona koji su učestvovali u ovoj borbi uspeo je da obuhvatnim manevrom napadne na k. 130 i da zbaci neprijatelja odatle posle jednočasovne borbe.

Gubici neprijatelja kod II kraj. brigade: 45 mrtvih i 86 ranjenih.

Gubici brigade: 18 poginulih i 32 ranjena. Izgubljeno 2 p. mitraljeza i 29 pušaka. Među poginulim nalaze se: kapetan drug Ilija Lučić, komandant bataljona, poručnik drug Ilija Komosar, komandir čete i polit. komesar čete drug Miodrag Glušac i zamenik komandira čete zastavnik drug Boško Simić.

Artileriska brigada gađala je neprijateljske položaje od 6.30 do 7 čas., a preko dana je povremeno tukla neprijatelja i sam grad Bijeljinu.

Gubici Art. brigade· 1 poginuo i 1 ranjen.

28. I. 1945.

Situacija bez promena od prethodnog dana.

Raspored snaga isti kao i prethodnog dana.

U 0.30 časova izvršen je napad na celoj liniji fronta Divizije na pravcu prema Bijeljini. U napadu su učestvovale XV majev. brigada i VI proleter. brigada. Jedinice ove dve brigade uspele su da zauzmu neprijateljska uporišta u Pašinim baščama a takođe su zauzele i prve kuće u Ciganluku. Borbe su vođene cele noći. Pred zoru oko 5 časova neprijatelj je uspeo da svojim napadom koji je izveo iz same Bijeljine i sa položaja od Patkovače, da odbije naše snage koje su se povukle na svoje polazne položaje.

Između 20 i 24 časa jedinice XV majev. brigade ponovile su u dva maha napad na Bijeljinu i zauzele prednje bunkere, ali su se posle opet povukle na polazne položaje.

Neprijateljski gubici kod XV majev. brigade nisu poznati.

Gubici brigade: 39 poginulih i 105 ranjenih i 9 nestalih.

Neprijateljski gubici kod VI proleter. brigade: 52 poginula i 110 ranjenih.

Gubici brigade: 58 poginulih i 114 ranjenih. Među poginulima nalaze se drugovi: zamenik komandanta bataljona Milan Petrović, četna sanitarka stariji vodnik Leposava Petrović, komandir čete star. vodnik Ivan Budnjikov, zamenik komandira čete mlađi vodnik Krsto Stanić, komandir čete Dušan Živanović. Među ranjenim nalaze se drugovi: komandant bataljona kapetan Celestin Matulić, komandant bataljona kapetan Milan Minić, zamenik komandanta bataljona poručnik Trpimir Drašković, polit. komesar bataljona Suljo Čaušević, komandir čete poručnik Krsto Buha, zamenik komandira čete star. vodnik Sergije Stojanović, polit. komesar čete Mehmed Kobić, pomoć. komesara čete Pavle Seferin, polit. komesar čete Božidar Damnjanović, zamenik komand. čete star. vodnik Jova Savić, komandir čete vodnik Slavko Miletić.

II kraj. brigada napala je u 12 časova neprijatelja koji se nalazio na Obradovom Brdu, i u početku je ovladala prvim kućama, dok neprijatelj nije svojim kontranapadom uspeo da povrati ovaj bataljon II kraj. brigade na polazni položaj. U toku dana neprijatelj se povlačio u pravcu Brezovog Polja a u 19 časova je primećeno da se povukao sa položaja k. 130 — Obradovo Brdo — k. 117, pa su dva bataljona zaposela ove

položaje i na njima se utvrdili. Jedan bataljon je na putu kod Sr. Dragaljevca napao na začelje neprijateljske kolone koja je se povlačila prema Brezovom Polju.

Gubici neprijatelja: 21 mrtav i 30 ranjenih.

Gubici brigade: 9 ranjenih.

Treći divizion Artil. brigade vršio je gađanje neprijateljskih komunikacija u samoj Bijeljini.

29. I. 1945.

Situacija bez promena od prethodnog dana.

Dok je na položajima VI proleter. brigade uglavnom vladalo zatišje i dolazilo samo do manjih sukoba patrola, XV majev. brigada je još u 6 č. nastavila borbu sa neprijateljem i uspela da potisne neprijatelja iz drugog reda rovova na putu k. 121 — Pašine bašče, ali je snažnim neprijateljskim protivnapadom vraćena na polazni položaj. Ovaj bataljon XV majev. brigade je [vodio] borbu celoga dana ali bez rezultata.

U 1 čas počeo je napad od strane XV majev. brigade koja je napadala u pravcu Pašine bašče i od strane VI proleter. brigade koja je napadala u pravcu želj. pruge kod Aginih Pučila. Borba je bila veoma žestoka, pri čemu su jedinice ovih brigada u nekoliko mahova vršile juriš, ali uvek bez uspeha, jer ih je neprijatelj dočekivao sa jakom vatrom. Borba je trajala do 6 časova sledećeg dana.

II kraj. brigada, nalazeći se na prostoru koji je zaposela prethodnog dana i pošto je potpuno ovladala komunikacijom Bijeljina — Brezovo Polje, vršila je daljna izviđanja neprijatelja. U 13 časova Štab Divizije je naredio da jedan bataljon zaposedne prostoriju Ljeljenče — k. 117, sa zadatkom da obezbeđuje bok našim snagama koje napadaju na Bijeljinu, pa je jedan bataljon i otišao na novu prostoriju i povezao se sa jedinicama XV majev. brigade.

Gubici neprijatelja kod VI proleter. brigade: 14 mrtvih i 30 ranjenih.

Gubici brigade: 23 poginula i 71 ranjen.

Gubici neprijatelja kod XV majev. brigade nisu poznati, dok su gubici brigade: 21 poginuo i 0[36] ranjenih.

Artileriska brigada bila je aktivna preko celog dana i potpomagala naše jedinice.

30. I. 1945.

Situacija bez promene od prethodnog dana.

---

[36] Tako stoji u originalu. Omaškom je izostavljen broj ranjenih.

Dok je na položajima VI proleter. brigade vladalo zatišje, XV majev. brigada održavala je sa neprijateljem slabi vatreni kontakt.

II krajiška brigada takođe nije vodila borbu i ceo njen rad bio je u slanju izviđačkih patrola.

Od Artileriske brigade dejstvovao je ali slabo samo 3. teški divizion, gađajući povremeno neprijateljske bunkere i mitraljeska gnezda.

31. I. 1945.

Situacija bez promene od prethodnog dana.

Prema zapovesti Štaba ove Divizije,[37] naše jedinice premestile su se na prostorije koje su im određene i to: VI proleter. brigada postavila se na prostoriju u s. Mala Obarska — s. Krnjuša — s. Karavlasi, gde je stigla u 23 časa.

II kraj. brigada krenula je sa starih položaja u 12 časova i sa svim svojim boračkim delovima stigla u 16 časova u s. V. Obarsku, dok su Dopunski bataljon i neborački delovi ostali u s. Sr. Čađavica.

Obe brigade imale su zadatak da napadnu Bijeljinu[38] sa severne strane, pa je u tom cilju i izvršena ova pregrupacija naših snaga.

Zadatak II krajiške brigade bio je još i u tome da sa jednim bataljonom zatvara pravac od s. Dvorova.

Napad je otpočeo u 22 časa i borba je nastavljena i posle pola noći.

XV majev. brigada postavila se na prostoriju duž komunikacije Brezovo Polje — Vršani — Donji Dragaljevac, a jedan bataljon na prostoriju Suljin Han — Ljeljenče, sa zadatkom da po svaku cenu spreče pojačanje bijeljinskog garnizona od pravca Brezovog Polja za vreme napada.

IV. UPOTREBA ARTILJERIJE

U vezi sa situacijom i zadatkom naše Divizije, I artileriska brigada dobila je naređenje da radi sadejstva sa pešadiskim brigadama pređe u Bosnu, u cilju likvidacije neprijateljskog uporišta u Brčkom, kao i dejstva na neprijateljsku artileriju u s. Gunji na levoj obali r. Save, a istovremeno da bude spremna za odbijanje neprijateljskog eventualnog kontranapada.

---

[37] Riječ je o zapovijesti od 31. januara 1945 (vidi AVII, reg. br. 27—1, k. 983).

[38] O tome vidi dok. br. 90.

Artileriska brigada je, prema zadatku koji joj je postavljen, učestvovala u borbama za Brčko i Bijeljinu, ali niti je njeno dejstvo bilo efikasno, niti su pak borci iz pešadiskih jedinica osetili da im artilerija krči put kroz neprijateljske utvrđene odbranbene linije. Ovo je uglavnom bilo zbog toga što je artilerija dejstvovala sa malim brojem zrna na širokom prostoru, tako da nije bilo nikakve koncentracije vatre. Slabo dejstvo artilerije može se pripisati i mutnom maglovitom vremenu koje je onemogućilo osmatranje i korekturu vatre za vreme dejstva artilerije. Sva artileriska gađanja su uglavnom vršena po karti. (Ovo se naročito odnosi na 27 januar). Dejstvo artilerije se bilo svelo na obasipanje prostora, a kako je prostor, s obzirom na količinu municije, bio veliki, to ni efikasnost vatre nije mogla da bude zadovoljavajuća i nije postignut željeni efekat u potpunosti.[39]

V. NEPRIJATELJSKI I NAŠI GUBICI U LJUDSTVU I MATERIJALU

VI proleterska brigada:

Neprijateljski gubici: 234 poginula, 380 ranjenih i 30 zarobljenih.

Zaplenjeno: 30 pušaka, 2 p. mitraljeza, 2 strojnice, 4 pištolja i 1 dvogled.

Sopstveni gubici: 172 poginula, 409 ranjenih i 252 dezertiralih, nestalih i bolesnih.

Izgubljeno: 12 p. mitraljeza, 2 strojnice i 107 pušaka.

II kraj. brigada:

Neprijateljski gubici: 280 mrtvih, 143 ranjena i 10 zarobljenih.

Zaplenjeno: 1 p. mitraljez i 2 pištolja.

Sopstveni gubici: 70 poginulih, 156 ranjenih, 3 nestala i 10 dezertirala.

Izgubljeno: 6 p. mitraljeza, 2 pr. tenk. puške i 60 pušaka.

XV majevička brigada:

Neprijateljski gubici: Izbačenih iz stroja 646.

Sopstveni gubici: 159 poginulih, 393 ranjena i 30 nestalih.

Izgubljeno: 7 p. mitraljeza, 3 t. bacača, 5 strojnica i 98 pušaka.

---

[39] O zadacima i dejstvu artiljerije vidi dok. br. 10; knj. 32, dok. br. 69, 138, 142 i 158.

Ukupni neprijateljski gubici u ljudstvu:

Poginulih	1.160
Ranjenih	423[40]
Zarobljenih	40
Svega	1.623

Ukupni sopstveni gubici u ljudstvu:

Poginulih	401
Ranjenih	979[41]
Nestalih, bolesnih i dezert.	295
Svega	1.675

Ukupni neprijateljski gubici u materijalu:

Zaplenjeno	30 pušaka
	3 p. mitraljeza
	2 strojnice
	6 pištolja
	1 dvogled
Uništen	1 kamion

Ukupni sopstveni gubici u materijalu:

Izgubljeno	25 p. mitraljeza
	7 strojnica
	265 pušaka
	2 protivtenkovske puške
	3 teška bacača

VI. KRATKA ANALIZA

Ono što karakteriše borbe divizije u ovom vremenu, to su borbe oko naseljenih mesta. Neprijatelj je naseljena mesta (Brčko i Bijeljinu) iskoristio kao položaj za prikrivanje i smeštaj svojih snaga, a u isto vreme da pojača malobrojnost svojih snaga, kako u ljudstvu tako i u naoružanju.

Neprijatelj je ova dva naseljena mesta branio dobro organizovanom vatrom iz spoljnih utvrđenja 1 do 1,5 km od ivice grada.

Neprijatelj je utvrđenja (bunkere i pojedine zgrade za stanovanje) poseo tako, da je iz istih na predteren imao dobru uzdužnu i unakrsnu vatru. Teren ispred linije odbrane

[40] i [41] Zbir pogrešan: treba: 523, 958.

neprijatelja bio je potpuno otvoren, što je omogućavalo neprijatelju dobro osmatranje. Vidljivost po noći u momentu napada naših trupa bila je dobra, a duboki sneg (50 cm) otežavao je kretanje napadnih kolona. Hladnoća (slaba obuća i odeća) nije dozvoljavala našim borcima duga zadržavanja na osvojenom terenu. Sve ove činjenice, kao i slaba izvežbanost naših boraca, doprinele su neuspehu u ovim akcijama, a takođe i velikim gubicima. Zalaganje komandnog osoblja, odnosno starešina i boraca za izvršenje zadataka bilo je odlično.

Što se tiče naše artilerije, ona je učinila sve što je mogla s obzirom na ograničenu količinu municije koja je bila dozvoljena za utrošak u ovoj akciji. Njeno dejstvo i pored nepovoljnih atmosferskih prilika bilo je dobro.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR	NAČELNIK ŠTABA	KOMANDANT
potpukovnik,	pukovnik,	potpukovnik,
Milenko Stojaković	**Rajko V. Tanasković**	**Blažo Janković**

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 138
14. I[42] 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik

[42] Pogrešno, treba: 14. II.

BR. 6

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ ZA DRUGU POLOVINU JANUARA O DEJSTVIMA NA PROSTORU VLASENICA — HAN-PIJESAK — SREBRENICA[1]

ŠTAB R1.[2]
O. str. pov. br. 30/45.
1 februara 1945 godine
Izvještaj o operacijama
od 15 do 31 I 1945 god.

ŠTABU E 1.

Dostavljamo redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 15 do 31 januara 1945 god.

1) *Opšta situacija:* U Vlasenici njemačka grupa u jačini oko 2000 vojnika.[3] Sa ovom grupom snage XIV Srpskog korpusa vode već nekoliko dana uporne bojeve u cilju likvidacije iste.[4] Naša divizija postavljena je sa glavninom na prostoru Polje[5] — Kram i kod Han Pijeska presjeca komunikaciju Sokolac — Vlasenica. Na taj način njemačka grupa u Vlasenici je odsječena.

Potom od Sokoca prodiru prema Vlasenici jake njemačke snage (ojačana 22 njem. divizija) i prema zaplijenjenoj za-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—22, k. 1111.

[2] Jedinice 27. NOU divizije imale su sljedeće konspirativne nazive:

Štab 27. NOU divizije — R1;

Štab 16. muslimanske NOU brigade — R2, dok su bataljonima dodijeljeni brojevi 301—310, tj. 1. bataljon — 301. itd. O tome vidi operacijski dnevnik štaba ove brigade za period od 1. februara do 30. avgusta 1945 (AVII, reg. br. 6—8, k. 1112);

Štab 19. birčanske NOU brigade — R3, dok su bataljonima dodijeljeni brojevi 311—320; tj. 1. bataljon 311. itd. O tome vidi operacijski dnevnik štaba ove brigade za 1945 (AVII, reg. br. 2—11, k. 1112);

Štab 20. romanijske NOU brigade — R4, dok su bataljonima dodijeljeni brojevi 321—330, tj. 1. bataljon — 321. itd. O tome vidi zapovijest štaba ove brigade od 27. januara 1945. za napad na Kladanj i operacijski dnevnik za period od 1. septembra 1944. do 25. aprila 1945 (AVII, reg br. 2—10, k. 1259 i reg. br. 10—4, k. 1112A).

[3] Riječ je o 693. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi (vidi knj. 32, dok. br. 25 i 71).

[4] Odnosi se na snage 25. i 45. NOU divizije (vidi dok. br. 9; knj. 32, dok. br. 60, 73, 83, 94, i 141).

[5] i [7] Pun naziv: Malo Polje, Han-Pogled.

povijesti štaba njemačke divizije imaju namjeru da se probiju u pravcu sjevera.[6]

2) *Naš zadatak:* Sa glavninom snaga koje su postavljene duž komunikacije Pogled[7] — Kram sprečavati neprijatelju prodiranje ka Vlasenici i ne dozvoliti mu spajanje sa odsječenom grupom u samoj Vlasenici. Lomiti nepr. živu snagu i tehniku u pokretu komunikacijom ka Vlasenici.

Detaljan raspored naših jedinica je slijedeći: R3 na prostoru Malo Polje — Japaga — Han Pijesak: dejstvuje na komunikaciju od Pogleda preko Kraljeva Polja zaključno do Han Pijeska koji drži u svojim rukama. R4 na prostoru Mrkalji — Gornji Čapori, presjeca komunikaciju i dejstvuje na istoj od Debele Međe preko Krama na Žljebove. (R2 se nalazi u srebreničkom kraju na prostoru s. Osmače gdje vodi borbu sa ustašama i prikuplja hranu za glavninu naših snaga).

Ovaj štab jednim dijelom sa R3 i R4, a jednim dijelom sa R2.

Plan ovog štaba za uspješno izvođenje postavljenih zadataka je slijedeći: sa glavninom snaga koja je na komunikaciji Pogled — Kram dočekati neprijatelja putem dubinskih zasjeda i razviti ga što duže za borbu, presjecajući mu kolone u pokretu, i sprečavajući mu prodiranje ka Vlasenici, pri tome lomeći mu što više živu snagu i tehniku. U slučaju nemogućnosti zadržavanja neprijateljskog prodiranja pratiti njegove pokrete dijelom snaga vršeći stalno bočne udare i udare u leđa, a dijelom snaga nastaviti i dalje putem zasjeda uništavanje kolona i vozila u pokretu, a naročito komore.

(R2 ima zadatak da raspršti ustaške bande, da prikupi što više oružja za dopunski bataljon, da organizuje transport hrane u mesu i brašnu za R3 i R4).

3) *Tok operacija:* Od 16 januara R3 i R4 započinju teške borbe sa 22 njem. (ojačanom) divizijom koja prodire od pravca Sokoca i hoće po svaku cijenu da se probije u Vlasenicu. Tokom 16, 17 i 18 januara ove nepr. snage zadržavane su na prostoru Han Pijesak — Pogled. U tom međuvremenu neprijatelj je ovladao Han Pijeskom i na taj način spojio se s grupom koja je sjeverno od Han Pijeska duž komunikacije. 18-og je konačno odbacio naše snage koje su bile neposredno pored ceste (Pogled — Mrkalji) i prodro u Vlasenicu.[8] Poslije ovoga naše snage vrše noćne prepade na komunikaciju uništavajući nepr. vozila i ometajući saobraćaj. Ove borbe traju sve do 24-og,

---

[6] O tome vidi knj. 32, dok. br. 103.

[8] Bliže o dejstvima jedinica njemačke 22. pješadijske divizije vidi knj. 32, dok. br. 71, objašnjenje 10.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 6

kada su R3 i R4 krenule na novi zadatak (zatvaranje pravca od Vlasenice prema Kladnju i Šekovićima).

U borbama od 16 do 24 januara neprijatelj je pretrpio slijedeće gubitke: 156 mrtvih, 270 ranjenih. Zaplijenjeno: 15 konja natovarenih sa hranom i municijom, 1 t. bacač, 30 mina, 6 pikavaca, 15 pušaka, 2 parabeluma, 1 radio-stanica, 4 telefona i nešto odjeće i obuće. Uništeno: 11 kamiona, 5 motocikla, 1 radio-stanica.

Sopstveni gubici za ovo vrijeme bili su: 21 mrtav, 69 ranjenih, 23 nestala, 49 prozeblih (smrznute noge). Izgubljeno: 12 konja, 2 t.[eška] bacača, 2 t. mitraljeza, 2 protivtenkovske puške i 7 p.mitraljeza.

Od 24-og R3 i R4 nalaze se na prostoru Grabovica — Betanj — Trnovo sa zadatkom zatvaranja pravca Vlasenica — Šekovići i Vlasenica — Kladanj. R4 nije vodila borbe pošto je bila u rezervi na prostoru Betanj — Trnovo, a R3 je vršila dva noćna napada na Vlasenicu u sadejstvu sa S3[9], i to 27 i 28 januara. R3 je napadala pravcem Grabovica — Kozja Ravan — Cvijetanj. U oba napada uspjevala je da likvidira djelomično nepr. spoljne položaje Cvijetanj — Pustoše, ali je u svanuće oba puta morala da odstupi na prvobitne položaje usljed jake artiljerijske i minobacačke vatre od strane neprijatelja. U ovim borbama neprijatelj je imao oko 25 mrtvih i preko 30 ranjenih, a sopstveni gubici bili su 4 mrtva i 15 ranjenih.

28 januara ujutro R4 vršila je napad na Kladanj gdje su bili četnici Pavla Đurišića u jačini od 600. Pošto je nesporazumom prije izbijanja R4 u napad na Kladanj bio razvijen i Kladanjski odred (koji je nemajući vezu sa R4 sam preduzeo napad), četnici su uspjeli da uzmaknu u pravcu Olova — Krivaje i upropaštena je prilika da se ova veoma demoralisana četnička skupina potpuno uništi. Četnici su imali oko 25 mrtvih i više ranjenih, a 6 ih je zarobljeno. Zaplijenjeno 15 pušaka (Kladanjski odred je u gonjenju za četnicima zaplijenio 5 »breda« i nešto pušaka).[10]

U vremenu od 16 do 20 januara R2 je vodila 2 borbe sa ustaškim bandama na prostoru s. Osmače.[11] U prvoj borbi ustaše su bili razbijeni uz teške gubitke, dok je u drugoj borbi neprijatelj uspio da iznenadi jedan bataljon R2 i nanio mu osjetne gubitke. Na koncu ustaše su bili prisiljeni da odstupe iz srebreničkog kraja prema Žepi.

---

[9] Riječ je o 18. hrvatskoj brigadi 38. NOU divizije (vidi dok. br. 21; knj. 32, dok. br. 149).

[10] O dejstvima toga odreda u drugoj polovini januara 1945. vidi knj. 32, dok. br. 86, 87, 96, 115 i 139.

[11] U tom mjestu je tada bila 7. satnija 2. bojne 1. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 172; tom V, knj. 37, dok. br. 165).

U ovim borbama neprijatelj je imao gubitke: 45 mrtvih i preko 100 ranjenih; zaplijenjenih 15 pušaka i magacin sa hranom u Osmačama. Sopstveni gubici bili su: 28 mrtvih, 18 ranjenih, 27 nestalih, a jedna grupa od 45 boraca (većinom novo ljudstvo — Srbijanci) bila je prilikom druge borbe — kada je jedan bataljon bio iznenađen — odsječena i odstupila u pravcu Fakovića (sa 2 p.mitraljeza). Od te grupe 6 drugova se vratilo, 7 poginulo u odstupanju, 2 ranjena, 6 ostalo u Srebreničkom odredu,[12] a 24 prešlo u Srbiju i javilo se u Komandu mjesta Bajina Bašta.

U borbi sa ustašama izgubljeno je 14 konja sa 1 »PIAT«-om, jedna protivtenkovska puška i 2 p.mitraljeza.

R2 je dobila zadatak da krene iz srebreničkog kraja i da se postavi na prostor Berkovina — Malo Polje. Pokret na pomenutu prostoriju vršila je tokom 24—25—26-og, pravcem Osmače — Gođenje — Podžeplje — Mrkalji — Berkovina. Prilikom prebacivanja preko komunikacije Vlasenica — Sokolac (kod Han Kramića) uništila je 6 kamiona, 1 luksuzni auto i 1 top.[13]

Sa nove prostorije (Berkovina — Malo Polje) vršila je zasjede na cesti kod Debele Međe — Han Pijeska i odbijala nepr. ispade od Japage prema Malom Polju.

U ovim borbama od 26 do 31 januara neprijatelju je nanijela gubitke od 53 mrtva i preko 70 ranjenih, a zaplijenila 5 konja i nešto vojničke spreme. Sopstveni gubici: 9 mrtvih,[14] 11 ranjenih. Izgubljeno 2 p.mitraljeza.

4) *Zaključak:*

a) Ukupni nepr. gubici u periodu od 15 do 31 januara bili su slijedeći: 304 mrtva, 470 ranjenih, 6 zarobljenih. Uništeno 17 kamiona, 5 motocikla, 1 luksuzni automobil, 1 top, 1 radio-stanica. Zaplijenjeno: 20 konja, 1 t. bacač, 30 mina, 6 pikavaca, 45 pušaka, 2 parabeluma i 1 radio-stanica (neispravna), 4 telefonska aparata i 1 magacin sa hranom.

b) Sopstveni ukupni gubici: 69 mrtvih, 115 ranjenih, 50 nestalih, 49 premrzlih. (Od odsječene grupe 45 Srbijanaca, 30 ih je u drugim jedinicama — van naše divizije, sa 2 p. mitraljeza).

Izgubljeno: 26 konja, 2 t. bacača, 2 t. mitraljeza, 1 »PIAT«, 3 protivtenkovske puške i 11 p.mitraljeza (4 su nestala

---

[12] O njemu vidi knj. 32, dok. br. 106 i 134.

[13] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 160.

[14] U izvještaju političkog komesara 27. NOU divizije od 4. februara 1945 (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 100) piše da je, u borbama na cesti Sokolac — Han-Pijesak, poginuo Milivoje Koprivica, načelnik Štaba 16. muslimanske NOU brigade.

sa puškomitraljescima za vrijeme borbi, a nije tačno utvrđeno da su mitraljesci poginuli).

U ovom periodu borbi nije došlo do izražaja naše teško naoružanje (bacači »PIAT«-i, protivkolski topovi) usljed nestašice municije.

5. *Problemi u diviziji:*

a) U jedinicama imamo veći broj nenaoružanog ljudstva, pa je problem naoružanja momentalno od prvostepenog značaja.

b) Novo ljudstvo je u civilnim odijelima, što mnogo utiče na sam vojnički izgled i uopšte na vojniziranje tog ljudstva. Sem toga, ta civilna odijela dobrim dijelom su stara i dotrajala. Stoga bi bilo od naročitog značaja da u tom pogledu zadovoljimo potrebe.

Dobar dio cipela koje smo primili bile su sa malim brojevima, pa ih kao takve nismo mogli upotrijebiti.

c) Prvostepeni problem koji moramo riješiti u najskorije vrijeme je prilagoditi naše rukovodioce i borce novom načinu ratovanja (frontalnom).

6) *Napomene:*

a) U R4 formiran je četvrti bataljon umjesto onog bataljona koji je otišao u sastav Brigade Narodne odbrane.[15]

U našem dop. bataljonu vrši se izvođenje vojne obuke svakodnevno po planu rada koji je izradio ovaj štab. To isto se čini i u brigadama, kada mogućnosti dozvoljavaju.

c) Izviđačka četa — vodovi — desetine upotrebljavaju se u svrhe za koje su namjenjene.

d) U pogledu morala i borbenosti divizija kao cjelina zadovoljava i sposobna je za izvršavanje zadataka koji se pred nju postavljaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
ppukovnik,
Škerović[16]

Komandant — ppukovnik,
Mil.[17] **Zekić**

---

[15] Vidi knj. 32, dok. br. 100.

[16] Zarije

[17] Miloš

BR. 7

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 28. DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU BIJELJINA — BREZOVO POLJE DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ 1. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB V. 1.[2]
Op. broj: 45—1945.
Dana 1. II. 1945.

ŠTABU C. 1.

Dostavljamo Vam podatke iz operacijskog dnevnika u vremenu od 15. I. do 31. I. 1945. godine.

15. I. 1945. V. 2. raspoređena na prostoriji D. Čađavica — Srednji Dragaljevac — Obradovo Brdo — Donji Dragaljevac i Donji Magnojević. Toga dana neprijatelj jačim snagama krenuo iz Bijeljine cestom prema Brčkom, ali su ga naše snage sačekale i potpuno potukle na prostoriji Glenđić — Krušik — Obradovo Brdo i Srednji Dragaljevac.[3] U borbi koja je vođena gotovo ceo dan neprijatelj je imao 117 mrtvih i 9 zarobljenih. Od oružja i materijala je zaplijenjeno 30 karabina sa dosta municije, jedan sanitetski auto i 10 kola razne spreme. Jedan kamion neprijateljski je uništen. Naši gubitci toga dana iznose 12 mrtvih i 22 ranjena druga. U oružju i materijalu nismo imali gubitaka.

V. 3. nalazila se na prostoriji Vitaja, k. 100, Glavičor, k. 101, Kojčinovac — Jabanuša, vršeći izviđačku djelatnost prema Bijeljini, izvodeći vojno-političku nastavu.

V. 4. nalazi se na prostoriji Suhopolje — Hase — Brijesnica i toga dana je zajednički učestvovaia u borbi sa V. 2. koja je neprijatelja sačekala kod Obradovog Brda i Glenđića.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 42—11, k. 272/A.

[2] Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica 28. NOU divizije, dodijeljeni su im sljedeći konspirativni nazivi:
Štab 28. NOU divizije — V1;
Štab 17. NOU — brigade — V2;
Štab 21. NOU brigade — V3;
Štab Brodske NOU brigade — V4.
Detaljnije o tome vidi knj. 32, dok. br. 95, objašnjenje 2.

[3] U Bijeljini je tada bila Pukovska grupa »Skenderbeg« (vidi knj. 32, dok. br. 21 i 95). O borbama oko Bijeljine vidi i tom V, knj. 37, dok. br. 151—154.

Zadatak V. 4. je bio da izbije na cestu Bijeljina — Novo Brezovo Polje iznad Suljinog Hana i tu da spriječi neprijatelju da dovlači pojačanja iz Bijeljine, a drugim snagama da neprijatelja udari u bok i leđa kod k. 119. Zadatak je u potpunosti izvršen, jer su spriječene sve neprijateljske intervencije od Bijeljine, a na lijevom krilu jedinicama V. 2. je potpuno pomognuto. U borbi koja je trajala nekoliko časova ubijeno je 39 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjen je 1 šmajser, 12 karabina i 3 pištolja. Naši gubitci su 1 mrtav i 6 ranjenih, dok u oružju i materijalu nismo imali gubitaka.

16. I. 1945. V. 2. je ostala na dosadanjoj prostoriji, rokirajući neke jedinice nešto prema zapadu, kako bi sve bile što više na okupu. Borbe nije bilo, već je vršeno izviđanje i sređivanje jedinica.

V. 3. ostala je na prije pomenutoj prostoriji i pored rada u jedinici vršila izviđanje.

V. 4. nalazila se u glavnom na istoj prostoriji, rokirajući neke jedinice prema sjeveru, zaseok Šubare i na k. 112, kontrolišući odatle cestu Bijeljina — Crnjelovo, jer je neprijatelj tim pravcem vršio jača izviđanja, u namjeri da ovuda i dalje sporednim putevima uz Savu produži prema Novom Brezovom Polju. Neprijateljski pokreti toga dana u glavnom su vršeni od Bijeljine do Crnjelova i nazad, dok su manja izviđanja vršena prema Krušiku i Suljinom Hanu. Ova izviđanja i pokreti su vršeni do samog mraka, kada se neprijatelj povukao u Bijeljinu.

17. I. 1945. V. 2. nalazila se na istoj prostoriji i usljed stalnog uznemiravanja od strane četnika upućen je izvjestan broj snaga u Glavičorak — D. Bukovica, da ih odatle rastjera. Neprijateljske snage bile su slabije i odmah po našem nailasku razbjegle su se uz manju borbu. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati, a naši su bili 1 ranjen.

V. 3. nalazila se na istoj prostoriji držeći položaje na južnoj strani Bijeljine. Do borbe nije došlo, već je vršeno stalno izviđanje.

V. 4. nalazila se na istoj prostoriji držeći položaje na zapadnoj strani Bijeljine i kontrolišući cestu Bijeljina — Crnjelovo. Neprijatelj nije kretao, već je vršio izviđanje prema Crnjelovu.

18. I. 1945. V. 2. nalazila se na prostoriji D. Čađavica — Obradovo Brdo — Srednji i Donji Dragaljevac, te Donji Magnojević. Bataljon koji je u toku jučerašnjeg dana protjerao četnike iz Glavičorka i južnog djela D. Bukovice produžio je sa daljnjim čišćenjem sela D. Bukovice. U svom nastupanju kod

Ražišta, trigon. 115, naišao je na jače snage Njemaca, koji su pošli u pomoć četnicima.[4] Borba je prihvaćena i vođena gotovo cio dan, ali bez uspjeha. Usljed neprijateljske nadmoćnosti bataljon je bio primoran da se povuče uz gubitke od 7 mrtvih i 12 ranjenih. Od oružja su izgubljena 2 puškomitraljeza. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati.

Kod ostalih jedinica nije bilo promjena, već je vršeno izviđanje.

V. 3. Nalazila se na prije pomenutim položajima i pored rada u jedinici vršena je izviđačka djelatnost.

V. 4. nalazila se na istoj prostoriji zatvarajući ceste Bijeljina — Brčko i Bijeljina — Koraj. Borbe nije bilo, već je vršeno izviđanje prema Bijeljini i V. Obarskoj.

19. I. 1945. V. 2. nalazila se sa polovinu svojih snaga na prostoriji D. Čađavica i Srednji Dragaljevac, dok je sa ostalom polovinom snaga vršen pritisak na četnike u selu Bukvarima — Vršanima — Glenđiću i prema G. Crnjelovu. Neprijateljske snage su bile znatno slabije i uz manju su borbu odmah protjerane prema N. Brezovom Polju i D. Crnjelovu. Njihovi gubitci su nam nepoznati, a naši su bili 1 mrtav i 2 ranjena.

V. 3. nalazila se na istoj prostoriji i vršila pripreme za napad na neprijatelja u Bijeljini. Kako je neprijatelj organizovao dobre odbranbene položaje izvan Bijeljine, na liniji Petrovo Polje — Popovi — Kovanluk — Golo Brdo — Patkovača — Agine Pučile — Fincov Salaš, to je bilo potrebno najprije razbiti ovaj odbranbeni sistem i produžiti sa napadom na samo uporište. U tom smislu jedinice V. 3. sa tri četvrtine svojih snaga napadale su neprijatelja kod Pučila — Kovanluka — Popova i Petrovog Polja, sa zadatkom da se na bilo kojem mjestu probiju i dohvate prvih kuća u Bijeljini, kada bi se ovim jedinicama dala pomoć i zadatak da dalje prodiru u uporište. Zadatak nije bio izvršen usljed dobro organizovane neprijateljske odbrane i veće nadmoćnosti u oružju, te su naše jedinice bile primorane da se povuku na polazne položaje. U borbi koja je vođena od 22.30 sati do jutra slijedećeg dana neprijatelj je imao 40 mrtvih. Od oružja je zaplijenjeno 1 šarac, 3 puške sa 1200 metaka i 1 pištolj. Naši gubitci iznose 14 mrtvih i 70 ranjenih. Izgubljene su dve puške i oštećena dva puškomitraljeza.

V. 4. U zajednici sa jedinicama V. 3. imale su zadatak da napadnu neprijatelja u Bijeljini.[5] Budući da i ovdje neprijatelj

[4] Riječ je o četnicima 2. grupe brigada Majevičkog četničkog korpusa (vidi dnevnik te grupe iz 1945: AVII, reg. br. BH-V-11574).

[5] O napadu na to mjesto vidi knj. 32, dok. br. 95; tom V, knj. 37, dok. br. 154—160.

ispred uporišta obrazovao odbranbeni sistem na prostoriji Pašine Bašče — Glavice, to je trebalo najprije razbiti ovaj obruč i upasti u Bijeljinu, negdje kod želj. stanice, ili uz kanal i cestu od k. 89. U ovom napadu neki djelovi jedinice V. 4. na svom lijevom krilu su donekle napredovali i izbili na cestu Bijeljina — Crnjelovo kod mosta na Dašnici, rastjerali odavde neprijatelja i produžili sa napadom prema uporištu, i na taj način ugrozili neprijateljski desni bok kod Glavice, čime je neprijatelj doveden u opasnost da se i odavde povuče. Da ne bi to morao učiniti on je ubacio jače snage na svoje desno krilo i izvršio jak pritisak na naše jedinice koje su napredovale niz cestu, koje su bile primorane da se usljed toga povuku. Na ostalim sektorima i pored najveće upornosti nije se moglo uspjeti, te su jedinice povučene na polazne položaje. U ovoj borbi neprijatelj je imao 52 mrtva, dok su naši gubitci bili 16 mrtvih i 76 ranjenih. Od oružja i materijala nije ništa izgubljeno, a zarobljeno je 4 puške sa 2000 metaka i druge ratne spreme manje važnosti.

20. I. 1945. V. 2. zadržala se na prostoriji D. Čađavica — S. Dragaljevac i D. Magnojević. Borbe nije bilo, već je vršeno izviđanje neprijatelja.

V. 3. nalazila se na prije pomenutoj prostoriji ispred Bijeljine i toga dana navečer su fingirali napad na neprijateljske položaje kod Patkovače i Kovanluka. Neprijateljski gubitci u tom napadu su nam nepoznati, a naši su 1 mrtav i 1 ranjen.

V. 4. nalazila se na istim položajima ispred Bijeljine, toga dana su sređivali stanje u jedinicama, dok su navečer sa izvjesnim djelom snaga fingirali napad na Bijeljinu. U ovom napadu imali smo 2 mrtva i 6 ranjenih, dok su nam neprijateljski gubitci nepoznati.

21. I. 1945. V. 2. nalazila se na istoj prostoriji i sa manjim djelom snaga napadali četnike u Glavičorku i D. Bukovici, dok su sa drugim jedinicama fingirali napad na Novo Brezovo Polje. Četničke snage su protjerane prema Novom Brezovom Polju i njihovi gubitci su nam nepoznati. Na našoj strani nije bilo gubitaka, kako u ljudstvu, tako i materijalu.

V. 3. nalazila se na istim položajima i toga dana navečer na cijeloj prostoriji vršila demonstrativni napad na neprijateljske odbranbene položaje. Gubitaka nije bilo, kako na jednoj, tako i drugoj strani.

V. 4. nalazila se na istoj prostoriji i toga dana na ovom sektoru nije bilo nikakovih promjena.

22. I. 1945. V. 2. nalazila se na istoj prostoriji i sa izvjesnim snagama vršila napad na četnike u Vršanima i Glenđiću, odakle smo ih protjerali prema G. Crnjelovu i vratili se u određene baze. Navečer su sa tri četvrtine snaga krenuli da napadnu neprijatelja u Vršanima, Bukvarima i D. Bukovici. U borbi koja je trajala do dana neprijatelj je imao gubitke od 30 mrtvih i 2 zarobljena. Naši gubitci iznose 7 mrtvih i 22 ranjena. Zaplijenjeno je 1 teški bacač, 1 šarac i 1 mitraljez Breda, sa nešto municije mauzerske i talijanske. Neprijatelj je odavde potisnut i protjeran prema Brezovom Polju.

V. 3. nalazila se na istim položajima i pored rada u jedinici vršili izviđačku djelatnost.

V. 4. nalazila se na prije pomenutim položajima odakle je vršeno izviđanje prema Bijeljini i Velikoj Obarskoj u cilju ispitivanja ceste Bijeljina — Crnjelovo. Borbe nije bilo niti kakovih drugih promjena.

23. I. 1945. V. 2. nalazila se na prostoriji Obradovo Brdo — D. Magnojević — Vršani — Bukvari — D. Bukovica i vršili ispitivanje prema N. Brezovom Polju, kojega su navečer sa četvrtinom snaga napali. Kako je neprijatelj imao jače snage u Pravoslavnom Brezovom Polju i njima odmah intervenisao u lijevi bok naših snaga koje su ga napadale, to smo bili primorani da se povučemo. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati, a na našoj strani nije bilo nikakovih gubitaka.

V. 3. se nalazio na istim položajima i vršio je u glavnom izviđanje prema mjestima koje je neprijatelj držao.

V. 4. nalazio se na prije pomenutim položajima i vršili izviđanje prema neprijateljskim položajima kod Bijeljine i prema Velikoj Obarskoj i D. Crnjelovu. Borbe nije bilo, niti kakovih drugih promjena.

24. I. 1945. V. 2. sa dosadanjih položaja rokirao je svoje jedinice na prostoriju Ljeljenča — Brijesnica — Jokići — Krušik. Toga dana nije bilo nekih promjena, već se jedinice odmarale i sređivale.

V. 3. Držala iste položaje prema Bijeljini i pored vojničke i političke nastave koja je rađena u jedinicama vršeno je izviđanje.

V. 4. nalazila se na prostoriji Suhopolje — Hase — Brijesnica i vršila izviđanje prema neprijatelju.

25. I. 1945. V. 2. se nalazila na pomenutoj prostoriji i držala položaj prema Bijeljini na liniji trigon. 117, Šubare, k. 112. Toga dana je neprijatelj iz Bijeljine pokušao se probiti za Brezovo Polje i napao naše jedinice na pomenutim položajima sa pravca Struke — Budžak. Nakon toga što je odavde

odbijen neprijatelj je pokušao da zaobilaznim manevrom preko D. Mahale, Begova Brega, k. 103 naše jedinice prinudi na povlačenje sa pomenutih položaja, ali na vrijeme osjetivši njegov pokušaj doturili smo ovom bataljonu pojačanje i neprijateljske snage koje su već zaobilazeći izbile na cestu kod Bukovičkog Potoka, k. 106 napali i odbacili prema cesti Crnjelovo — Bijeljina. U toj je borbi koja je vođena ceo dan ubijeno 50 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 3 flaka, 4 puškomitraljeza i 3 laka bacača, sa nešto mauzerske municije i ostale ratne spreme. Naši gubitci u ljudstvu su 32 mrtva i 53 ranjena, dok u oružju i materijalu nismo imali gubitaka.

V. 3. se nalazila na istim položajima vršeći izviđačku djelatnost.

V. 4. nalazila se na istim položajima i vršila pritisak na neprijatelja kod Pašine Bašče i Krušika, te na taj način vezali ove neprijateljske snage za sebe, kako ne bi iste pritekle u pomoć onim jedinicama koje su napadale V. 2. od Struka i Budžaka. Gubitaka nije bilo, kako na jednoj, tako i drugoj strani.

26. I. 1945. V. 2. U toku noći poslije borbe izvršile pokret prema jugoistoku i smjestile se na prostoriji Čengiće — Ruhotine — Obrijež, gdje se odmarale i sređivale.

V. 3. rokirale svoje snage prema zapadu i smjestile se na prostoriju Čardačine — Kojčinovac — Muhadžeri — Modran, gdje su se odmarale i sređivale vršeći izviđačku djelatnost.

V. 4. Rokirala je svoje jedinice prema jugoistoku i smjestila na prostoriju Janja, Glavičor, Vranić, Kremenjača, Begluci, Bibuša. Osiguravajući se na taj način od Patkovače — Golog Brda i Kovanluka. U vrijeme kada su naše jedinice stigle na ovu prostoriju neprijatelj je radio na utvrđivanju Kovanluka. Da bi ga u tome spriječili mi smo ga iznenadno iz Amajlija napali i tom prilikom ubili 36 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci su 1 ranjen.

27. I. 1945. V. 2. je smještena na prostoriji Čengiče — Modran, služeći kao opšta divizijska rezerva, dok su ostale jedinice imale zadatak da svaka sa svog pravca kantonovanja prema dobivenoj zapovjesti napada neprijateljsko uporište Bijeljinu.[6]

V. 3. sa prije pomenute prostorije na kojoj je bila smještena dobila je zadatak da probije neprijateljski odbranbeni pojas kod Fincovog Salaša i Aginih Pučila i napadne neprijateljsko uporište Bijeljinu sa juga. Napad je otpočeo rano uju-

[6] Vidi knj. 32, dok. br. 124 i 135.

tro, nakon slabije izvršene artiljerijske pripreme[7] i pored stalne upornosti nije se uspjelo pomenuti obruč probiti, već je ovladano nekim kućama kod Puhara Pučila i prema Fincovom Salašu, odakle je neprijatelj iz prvih rovova protjeran. Borba je trajala cio dan i nastavljena je u toku noći. Kada je tek u zoru idućeg dana prestala. Uspjeh nije postignut i jedinice su ostale na dostignutoj liniji vršeći daljnje izviđanje prema neprijatelju. U ovoj borbi ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci iznose 77 mrtvih i 265 ranjenih. Oštećena su 3 teška mitraljeza, 6 puškomitraljeza, 1 šarac, dok je izgubljeno 10 pušaka. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno.

V. 4. sa prije pomenute prostorije na kojoj je bila smještena napadala je neprijatelja na Golom Brdu i Kovanluku, gdje se imala probiti i upasti sa istočne strane u Bijeljinu. Ovaj napad je izvršen uz podršku artiljerije koja je tukla sa položaja preko Drine.[8] Pored svih napora napad nije uspeo i naše jedinice su primorane da se povuku na polazne položaje. U borbi koja je vođena ceo dan ubijeno je 18 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjene su 3 puške i 500 komada metaka. Naši gubitci su 1 ranjen.

28. I. 1945. V. 2. nalazila se na istoj prostoriji služeći i dalje kao divizijska rezerva. Jedinice su se odmarale i sređivale.

V. 3. napadale su i dalje neprijatelja na prostoriji Fincov Salaš — Agine Pučile — Patkovača, dok se jedan dio snaga odmarao u Leskovcu i Glogovcu. U ovoj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih i više ranjenih, koji broj nam nije tačno poznat. Naši gubitci su 7 mrtvih i 11 ranjenih.

V. 4. je također produžila sa napadom na neprijatelja na prostoriji Golo Brdo — Kovanluk, ali obzirom na to da je neprijatelj dobro utvrđen, a teren ravan, nije se uspjelo, već su jedinice morale se povući na polazne položaje uz gubitke od 10 mrtvih i 17 ranjenih.

29. I. 1945. V. 2. sa polovinu svojih snaga smjenila je jedinice V. 3. na položaju kod Fincovog Salaša, Aginih Pučila i Patkovače, i toga dana neprijatelja je na pomenutoj prostoriji napadala s ciljem da se probije i upadne sa juga u Bijeljinu. Napad nije uspio i jedinice su se zadržale na dostignutim položajima. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati, a naši su bili mrtvih i ranjenih.[8]

---

[7] O dejstvu artiljerije vidi dok. br. 10; knj. 32, dok. br. 125 i 133.

[8] Tako je u originalu. Brojevi naših gubitaka nisu upisani. Međutim, oni su unijeti u kopiju: 13 mrtvih i 44 ranjena (vidi AVII, reg. br. 5—2/I, k. 1125).

V. 3. nalazile se na prostoriji Puhare Pučile — Glogovac — Leskovac, gdje su se nakon borbe odmarale i sređivale.

V. 4. Sa prije pomenute prostorije vršen je napad na Kovanluk i Golo Brdo, kojom prilikom se nije opet uspjelo i jedinice su povraćene na polazne položaje. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati, a naši su bili 6 mrtvih i 37 ranjenih.

30. I. 1945. V. 2. sa četvrtinom svojih snaga ostala je na položajima ispred Fincovog Salaša i Aginih Pučila, a sa ostale tri četvrtine su krenuli na prostoriju Hase — Brijesnica, zauzevši položaje na liniji trigon. 114, k. 121 i trigon. 117. Na ovim položajima smjenili su jedinice A. 2. i A. 4. koje su radi dobivanja novih zadataka krenule na drugu prostoriju.[9]

V. 3. Ostale na prije pomenutim položajima, gdje su se odmarale i sređivale.

V. 4. Nalazile se na prostoriji Čardačine — Amajlije, gdje su se pored izviđanja odmarale i sređivale.

31. I. 1945. V 2. nalazila se na prije pomenutoj prostoriji i sa pravca Puhara Pučila vršila napad na neprijatelja prema Fincovom Salašu i Bijeljini[10] i pored najveće upornosti i požrtvovanja nije se moglo potpuno uspjeti, te su jedinice povučene na polazne položaje. U borbi smo imali 48 mrtvih i 74 ranjena. Od oružja je izgubljeno 3 puškomitraljeza i 15 pušaka, dok su 2 puškomitraljeza oštećena.

V. 3. nalazila se na istoj prostoriji gdje se odmarala i sređivala za vođenje daljnjih operacija.

V. 4. sa pomenutih položaja vršila je napad na Petrovo Polje i Kovanluk, na kom mjestu su donekle napredovali, ali pošto je neprijatelj dobio pojačanje i udario u levi bok naših snaga, bili smo primorani da se povučemo na polazne položaje. U borbi je ubijeno 38 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 1 šarac, 8 pušaka i 1 pištolj. Naši gubitci su bili 5 mrtvih, 27 ranjenih. Od oružja i materijala nije ništa izgubljeno.

U toku borbi vođenih u vremenu od 16. I. do 31. I. 1945. naši gubitci su slijedeći:

Mrtvih	259.
Ranjenih	748.
Ukupno	1007.

Od oružja izgubljeno: 5 puškomitraljeza, 27 pušaka.
Neprijateljski gubitci su slijedeći:
Ubijeno 450, zarobljeno 11.

---

[9] Vidi dok. br. 5.

[10] O tome vidi knj. 32. dok. br. 170; tom V, knj. 37, dok. br. 163, 165—167.

Od oružja i materijala je zaplijenjeno slijedeće:
1 teški bacač, 1 teški mitraljez, 3 flaka, 3 laka bacača, 3 šarca, 4 puškomitraljeza Brno, 1 šmajser, 60 pušaka, 5 pištolja i 1 sanitet. kamion, 1 kamion je uništen.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Operativni oficir, kapetan:
Nikola S. Krajšić

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Op. Br. 91
7. II 1945. g.

Priključiti ostalim operaciskim izvještajima. Po uzimanju potrebnih podataka za operaciski dnevnik.

Načelnik oper. odel.
p.puk.[11]

[11] Bio je tada Radoslav Đurić.

BR. 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O STANJU I RADU JEDINICA[1]

Op. pov. br. 92
PREGLED BROJNOG STANJA I KRATAK PREGLED RADA ŠALJE

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 92
1. februara 1945. god.
u 12 časova

Pregled brojnog stanja i
naoružanja i kratak izvještaj
o radu.

ŠTABU II KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

1. — Prema vašim dosadašnjim naređenjima, pismenim i telefonskim, šaljemo vam pregled broj. stanja ljudstva, oružja, stoke i vozila jedinica naše divizije.[2] U pregledu pokazali smo odvojeno stanje operativnih jedinica, a odvojeno Vojne oblasti i ostalih pridodatih jedinica, kao i brigade Narodne odbrane i milicije. Ove jedinice unijeli smo u naše brojno stanje iz razloga što su iste stavljene na snabdijevanje kod nas.

2. — Jačina neprijateljskih snaga prema našem sektoru na lijevoj obali rijeke Neretve ostala je uglavnom nepromijenjena. I dalje se osjeća postepena evakuacija neprijatelja od Mostara i Nevesinja ka sjeveru i to dijelom dolinom Rame, a dijelom ka Sarajevu.

Tačna brojna jačina neprijatelja ne može se ustanoviti radi stalnog pokreta neprijateljskih jedinica, kao i neprekidnih smjena pojedinih njihovih jedinica. Neprijateljske snage na desnoj obali rijeke Neretve, odnosno na liniji Široki Brijeg —

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—6, k. 1146/II.

[2] Redakcija nije pronašla pomenuto brojno stanje. Međutim, postoje pregledi brojnih stanja 2. korpusa NOVJ od 1. januara 1945 (vidi tom III, knj. 10, dok. br. 141) i od 15. januara 1945 (vidi AVII, reg. br. 1—1, k. 395) u kojima je prikazano i brojno stanje 29. divizije.

Čitluk — Buna sastavljene su uglavnom od jedinica novoformirane IX gorske divizije[3] kao i nešto švapskih snaga.[4]

Sve linije koje neprijatelj drži utvrđene su sistematski i po svemu izgleda da neprijatelj svoje sadašnje položaje ima namjeru da drži najupornije i dalje.

Prema svim dosadašnjim informativnim izvještajima naše ob. službe, kao i povremenim neprijateljskim ofanzivnim akcijama čisto lokalnog karaktera, može se zaključiti da neprijatelj namjerava držati pomenute položaje sve dok ne izvrši potpunu evakuaciju materijala u pravcu Sarajeva, kao i prebacivanje njegovih snaga dalje ka sjeveru, poslije čega bi mu manje njegove snage, zajedno sa jedinicama IX ustaške gorske divizije, poslužile kao najisturenija zaštitnica na jugu.

Jedinice naše divizije u posljednje vrijeme nijesu imale kakvih zamašnjih akcija i iste su se svodile uglavnom na čišćenje oslobođene teritorije od milicije i četničko-ustaških banda, kao i na pokrete u cilju koncentrisanja brigada prema Konjicu i Nevesinju radi predviđene ofanzive ka Mostaru i Nevesinju.[5] Ove pripreme posljednjih dana bile su gotovo sasvim privedene kraju i brigade su se bile — i pored velikih snjegova koji su usporili pokrete — prikupile za pomenutu ofanzivu, ali neprijateljska akcija na desnoj obali rijeke Neretve od Širokog Brijega ka Čapljini i Ljubuškom[6] spriječila nas je u daljem izvođenju našega plana. Radi intervencije pojedinim našim jedinicama ka Čapljini, bili smo prinuđeni da promijenimo pravce i koncentraciju koju smo ranije bili predvidjeli u pravcu Konjica i Nevesinja.

3. — Sadašnji raspored naših brigada je sljedeći: X Hercegovačka NOU brigada nalazi se na prostoru: Bijenja — Krekovi — Kifino Selo, a dva bataljona ove brigade prebačena su na prostor Biograd — Udrežnje,[7] gdje su smijenili XII brigadu. XI Hercegovačka NOU brigada je na prostoru: Umoljani — Rakitnica — Lukavac.[8] XII Hercegovačka NOU brigada je na prostoru Tasovčići — Gabela,[9] XIII Hercegovačka NOU brigada je i dalje na prostoru: Kamena — Rotimlja — Gubavica,[10] s tim što joj je jedan bataljon sa XII brigadom u Tasov-

---

[3] O toj diviziji vidi knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 4.

[4] O njemačkim snagama u Hercegovini u januaru 1945. vidi knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 5.

[5] Vidi dok. br. 110.

[6] i [13] Bliže o tome vidi dok. br. 136; knj. 32, dok. br. 154.

[7] O tome vidi dok. br. 23.

[8] Vidi dok. br. 47.

[9] Vidi dok. br. 33.

[10] Bliže o tome vidi dok. br. 48.

čićima. XIV Hercegovačka NOU brigada nalazi se u pokretu ka prostoriji Glavatičeva.[11] Tenkovska brigada je dijelom u Fojnici a dijelom u Domanovićima.[12] Art. divizion ove divizije je u Berkovićima, dok su pojedine njegove baterije pridate brigadama.

4. — O razvoju situacije u vezi sa neprijateljskom akcijom od Širokog Brijega ka Ljubuškom, Čapljani i Metkoviću izvještavali smo vas stalno depešama, kao i o stanju na našem sektoru na pravcu Mostar — Nevesinje. U toku protekle noći i do momenta pisanja ovoga izvještaja izviješteni smo od strane naših jedinica, kao i od Štaba IX divizije[13] da je situacija sljedeća: razbijeni su neprijateljski pokušaji da se probije od Ljubuškog ka Vrgorcu i neprijatelj je ponovo vraćen u Ljubuški. Metković je u našim rukama, a ovoga časa izviješteni smo da je naša XII brigada zauzela Gabelu[14] a dijelovi naših jedinica koji su prebačeni na desnu obalu rijeke Neretve vode ulične borbe u Čapljini. Ustaške bande upornim protivnapadima odupiru se u varoši, a izgleda da će našim uspjeti da ih istjeraju, poslije čega će biti nastavljeno gonjenje neprijatelja dalje ka Čitluku.[15] V. Gradina (k.[16] 296), sjeverno od Čapljine, već je u našim rukama.

Neprijatelj je porušio mostove u Čapljini i Gabeli, a u Metkoviću most je samo oštećen i lako će se osposobiti.

Ovoga časa Štab XIII brigade izvijestio nas je da je neprijatelj jutros pokušao sa ispadom od Gnjilog Brda, Buska

---

[11] Vidi dok. br. 118.

[12] Riječ je o Južnoj grupi 1. tenkovske brigade NOVJ (vidi dok. br. 11, 31 i 123; knj. 30, dok. br. 97, objašnjenje 8; knj. 31, dok. br. 32 i 43; knj. 32, dok. br. 54, 75, 76 i 99).

[14] Pogrešno; to mjesto su zauzeli dijelovi Brigade narodne odbrane za Hercegovinu (kasnije: 3. brigada 3. bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane). Vidi dok. br. 49.

[15] U izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 31. januara i od 1. do 6. februara 1945 (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 167, knj. 38, dok. br. 84—89) piše da su ustaško-domobranske snage, u napadu na neretljanskom odsjeku 28. januara, poslije žestokih borbi, zauzele Ljubuški, nakon što je odbijen neprijateljski protivnapad potpomognut sa 8 oklopnih kola, i da su 29. januara, uz podršku njemačkih protivoklopnih jedinica (vidi knj. 32, dok. br. 154, objašnjenje 2), zauzele Čapljinu, a 29/30. januara i Metković. Zatim se kaže da se u dolini r. Neretve vode borbe s jakim snagama NOVJ i da su one 3/4. februara, po prebacivanju na desnu obalu Neretve (8 km južno od Čitluka), s leđa napale njemačke i ustaško-domobranske snage, koje su se zbog toga morale povući s područja Ljubuškog, Čapljine i Čitluka na položaje južno od Mostara. O tome vidi i dok. br. 163—165).

[16] Treba: trig.

i Blagaja prema Vranjevićima. Neprijatelj je odbačen, a ubijeno je 5 Švaba, i zaplijenjeno nešto oružja i municije.

Na ostalim sektorima stanje je bez promjena.

Švabe su juče mitraljirale iz aviona Domanoviće i tom prilikom ranjena su dva druga i uništen jedan »džip«.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
potpukovnik
Vukašin Mićunović

Komandant,
general-major
Vlado Šegrt

Pomoćnik načelnika,
kapetan
Mus. R. Dizdarević

Napomena:
U vezi sa uspješnom neprijateljskom akcijom na sektoru IX divizije, poslaćemo vam naknadno opširan i zaseban izvještaj sa našim mišljenjem o uzrocima ovog neprijateljskog uspjeha.[17]

[17] Redakcija taj izvještaj nije pronašla.

BR. 9

IZVJEŠTAJ ŠTABA 45. DIVIZIJE OD 1. FEBRUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI JANUARA NA SEKTORU VLASENICA — ZVORNIK I NA OZRENU[1]

D 1[2]
O. br. 28
1. 2. 1945
Položaj

B 1

Dostavljamo Vam pregled i bilans borbi i operacija u vremenu od 16 do 31 januara 1945 godine

U vremenu od 16 do 31 januara operacije koje je vodila D 1 uglavnom se mogu podeliti u dve grupe: u operacije koje su vođene sa **četničkim bandama i operacije koje su vođene sa Nemcima.**

Čišćenje terena od četničkih bandi vršeno je na prostoriji južno od komunikacije Janja — Koraj — Čelić — Brčko, sa obe strane komunikacije Priboj — Lopare — Čelić i na zapadnim padinama Majevice. Po proverenim podacima, na ovoj prostoriji je bilo oko 3.000 četnika, grupisanih u nekoliko brigada.[3] Namere su im bile povezivanje sa nemačkim garnizonom u Brčkom[4] i sadejstvo sa ovima u odnosu na naše operacije u tome pravcu. U toku ovih akcija četničke bande su uglavnom razbijene, i onemogućena im je svaka grupacija u veće jedinice.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4—3, k. 1331. (Skicu, priloženu uz ovaj izvještaj, redakcija ne objavljuje iz tehničkih razloga).

[2] Jedinice 45. NOU divizije imale su sljedeće konspirativne nazive:
Štab 45. NOU divizije — D1, telefonska centrala (dalje: t. c.) omaškom ispuštena. Pored toga, ovoj su diviziji dodijeljeni brojevi 100—150 za konspirativne nazive ostalih jedinica.
Štab 20. NO brigade — D2, t.c. Suvobor, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 101—110, tj. 1. bataljon — 101 itd.
Štab 23 NO brigade — D3, t.c. Ibar, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 111—120, tj. 1. bataljon — 111 itd.
Štab 24. NO brigade — D4, t.c. Raška, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 121—130, tj. 1. bataljon — 121 itd.
Preostali brojevi (131—150) namijenjeni su jedinicama Štaba divizije (vidi knj. 31, dok. br. 82).

[3] Riječ je o četnicima Majevičkog četničkog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 20, 90 i 122).

[4] O njemačkim snagama u tom garnizonu vidi knj. 32, dok. br. 155.

Akcije protiv Nemaca vođene su uglavnom na sektoru Vlasenice. 21 januara situacija se na ovome sektoru menja. Neprijatelj je uspeo da se sa dve divizije u jačini od oko 8.000 ljudi i nešto motorizacije probije od Višegrada, preko Han Pijeska, za Vlasenicu.[5] Namera mu je da se preko Drinjače i Zvornika poveže sa nemačkim garnizonom u Bijeljini ili preko Šekovića, Caparda i Tuzle poveže sa garnizonom u Brčkom.[6]

16 januar

D 2, pošto je dobila smenu na položajima kod Vlasenice, povukla je svoje jedinice sa tih položaja i smestila se: štab D 2 u Zvorniku, D 101 je na položajima u s. Divić, D 102 poseda položaje u s. Drinjači, D 103 je u Zvorniku a D 104 je na položajima u s. Novo Selo. Jedinica izviđa i dovodi u ispravnost svoju spremu i oružje. U toku dana nije vodila nikakve operacije.

D 3 je sa položaja Rastošnica — Priboj — Teočak — Banjica krenula u borbenom rasporedu na prostoriju na kojoj se nalaze četničke bande: Ravne Njive — Gaj — Kiseljak — Jasenica — Kostur — Pećine. Jedinice D 111 i D 113, koje su bile na položajima Rastošnica, sukobile su se zapadno od s. Rastošnice sa jednom grupom četnika od oko 150 bandita. Jedinice su uspele da razbiju i proteraju bandite preko Crnog i Oštrog Vrha. Cela D 3 je gonila neprijatelja i sukobila se sa njim na njegovim glavnim položajima Ravne Njive — Kiseljak. Borba je trajala celoga dana.[7] U toku ovoga dana neprijatelju su nanešeni sledeći gubici: 31 ubijen i veći broj ranjenih, koje je ovaj uspeo da izvuče sa položaja. Sopstveni gubici bili su sledeći: 2 mrtva i 7 ranjenih drugova.

D 4 je u ovoj akciji učestvovala sa sve svoje 4 jedinice. D 121 je s položaja Goduš nadirao pravcem: Goduš — severozapadne padine Vitinice — Pećine. D 122 je sa položaja Sapna nadirao pravcem Sapna — jugoistočne padine Vitinice — Pećine. D 123 je sa položaja Kozluk — Tršić — Čolopek učestvovao u ovoj akciji zatvarajući prostoriju na kojoj se nalaze četničke bande sa jugoistočne strane. D 124 je u Zvorniku i služi kao taktička rezerva za blagovremenu intervenciju, gde to bude trebalo. U toku ovoga dana neprijatelj je razbijen na polo-

[5] Odnosi se na njemačku 22. i 181. pješadijsku diviziju. Dvadeset druga divizija je 16. januara 1945. iz rejona Sokolca preduzela napad preko Han-Pijeska ka Vlasenici da bi deblokirala 963. tvrđavsku pješadijsku brigadu, dok je 181. divizija sredinom januara preuzela odbranu mostobrana na odsjeku Višegrad — Goražde (vidi dok. br. 35, objašnjenje 5, 7. i 8; knj. 32, dok. br. 94, 103, 107 i 108).

[6] Vidi dok. br. 43.

[7] i [10] Ta borba je vođena protiv četnika Majevičkog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 61, 90 i 122).

žaju Kiseljak i nanešeni su mu osetni gubici. Imao je 27 ubijenih i više ranjenih. Gubici D 4 bili su 7 ranjenih i jedan poginuli drug.

17 januar.

D 2 je i dalje na položajima na kojima je bila i prethodnog dana: Štab D 2 i D 103 su u Zvorniku. D 101 je na položajima u s. Divić, D 102 poseda položaje u s. Drinjači, D 104 je na položaju s. Novo Selo. U toku dana jedinica nije vodila nikakve operacije.

D 3 i D 4 u toku dana nastavile su sa pretresom terena i gonjenjem neprijateljskih bandi. Borba se vodila na položajima Ravne Njive — Kiseljak — Pećine — Kostur, sa izvesnim prekidima preko celog dana. Bande su pokušale da se izvuku iz obruča D 3 i D 4 u manjim grupicama ali su uvek bile na vreme otkrivene i uz gubitke vraćene nazad. Neprijatelju su ovog dana nanešeni osetni gubici u ljudstvu i materijalu. Imao je 35 mrtvih. Sopstveni gubici su sledeći: 9 ranjenih i 17 nestalih drugova.

18 januar.

D 2 sa svojim D 101, D 103 i D 104 kreće se pravcem Zvornik — Jardan — Vrela [Strana] — Sapna — Goduš i sa D 101 poseda položaje Goduš, sa D 104 položaj Sapna i D 103 položaje Vrela Strana. D 101 nastupa pravcem Goduš — K. 587 — K. 687 — Visoka Glava — Crni Vrh (K. 532) — K. 415 — Vasiljevići — K. 292.[8] D 104 nastupa pravcem Sapna — Vitinica — Kiseljak. D 103 je u selu Vrela Strana, i služi kao taktička rezerva. Jedinice su u toku nastupanja nailazile na četničke bande i svuda ih sa uspehom razbijale. Ozbiljniji sukob bio je na položaju Duga Njiva — Kiseljak. Nerpijatelj je na isturenim položajima ovoga glavnog položaja bio razbijen i prinuđen da se povuče na glavne položaje.

D 3. Jedinice su se nalazile na položajima s. Kostret.[9] Oko 14 časova jedna grupa od oko 150 bandita, krećući se sa pravca Pećine, naišla je na položaje D 3. Borba je trajala 2 časa, u kojoj je neprijatelj razbijen i proteran.

D 4 je sa svojim D 121 i D 122 na položajima s. Memići, odakle izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju. D 123 i D 124 su na položajima Kozluk — Čolopek. U toku dana nije bilo nikakvih sukoba.

---

[8] Vjerovatno omaška; treba: k. 294.

[9] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000; vjerovatno je riječ o brdu Kosturu.

19 januar.

D 2 je na položajima Vasiljevići — Relići — Lokanj. Sa ovih položaja jedinica patrolira, izviđa i goni četničke bande. Ozbiljnijih sukoba u toku dana nije bilo.

D 3 je sa svojim D 111 na položajima s. Karakaja. D 112 poseda položaj u s. Skoćić. D 113 i D 114 su na sektoru Trnovica — Jasenica. Jedinice sa svojih položaja patroliraju, izviđaju i progone četničke bande.

D 4 se sa D 121 nalazi na položaju s. Brezik, sa D 122 poseda položaje u s. Kalesiji, D 124 je sa jednom polovinom svojih snaga na položaju u s. Bulatovcu a sa drugom polovinom i sa celim D 123 poseda položaje Tršić — Jasenica — Trnovica (groblje). Jedinice su izviđale i patrolirale. Većih sukoba nije bilo.

20 januar.

Sve su jedinice patrolirale i izviđale sa svojih položaja.

D 2 sa D 101, D 103 i D 104 nalazi se na položaju s. Teočak — Krstac — s. Priboj. D 102 je u Tuzli.

D 3 se nalazi na položajima Trnovica — s. Teočak — s. Gradac.

D 4 sa svojim D 123 je prešla na desnu obalu Drine kod Zvornika i kreće pravcem: Zvornik — Loznica — Lešnica — Badovinci — Crna Bara — s. Ravnje u pratnju armiske artiljerije II armije. D 121 nalazi se na položaju u s. Capardi. D 122 i D 124 su na liniji Sapna — Goduš — Rastošnica.

Sve su jedinice patrolirale i pretresale teren od četničkih bandi.

21 januar.

Dve nemačke divizije od oko 8.000 ljudi sa nešto motorizacije prodrle su od Višegrada preko Han Pijeska u Vlasenicu. Namera im je, izgleda, da se preko Zvornika povežu sa garnizonom u Bijeljini ili preko Šekovića, Caparda i Tuzle, povežu sa garnizonom u Brčkom.

D 2 se sa svojim D 101, D 102 i D 104 nalazi na položajima Teočak — Krstac — Priboj a D 103 se nalazi u Tuzli. Jedinice su sa svojih polaznih položaja napadale na četničke položaje Jasikovac — Tobut.

D 3 je na položaju Priboj — Gunjevci, odakle je progonila razbijene četničke bande.

D 4 je sa D 121 u s. Capardima, D 122 i D 124 su na položajima Goduš — Sapna — Rastošnica. S ovih položaja D 4 je sadejstvovala jedinicama D 2.

U ovom napadu na poslednje četničke grupacije na položaju u Jasikovcu i Tobutu, neprijatelj je u glavnom razbijen i nanešeni su mu gubitci u ljudstvu i materijalu: 93 bandita je ubijeno, zaplenjeno je 45 pušaka, 2 strojnice, jedan puškomitraljez i 3 pištolja. Sopstveni gubici bili su sledeći: 12 poginulih, 18 ranjenih i 23 nestala druga. Izgubljeno je 35 pušaka, 2 puškomitraljeza i 6 strojnica.[10]

22 januar.

D 2 se je u toku čišćenja terena kretala pravcem: D 101 pravcem Krstac — Mrazovići — Jasikovac — Čelikovići — Tobut, D 102 pravcem Krstac — Rastošnica, D 103 nalazi se u Tuzli, D 104 kreće se pravcem Teočak — Uzunovići — Nikolići — Arapovići. U toku ovoga kretanja D 2 je nailazila na razbijene četničke grupice, koje su se kretale u grupicama od 5—10 bandita, gonila ih i uništavala.

D 3 je po novodobijenom zadatku nastupala pravcem Priboj — Lopare — preko Majevice — Gornja Tuzla — Simin Han — Puračić.[11] U toku kretanja jedinica nije imala sukoba.

D 4 je sa D 121 na položaju u s. Capardi. D 122 i D 123 nalaze se na položaju Glumine — Sapna — Rastošnica. D 123 je u pratnji armiske artiljerije II armije na desnoj obali Drine. Jedinice su sadejstvovale jedinicama D 2 u čišćenju terena.

U toku ovoga čišćenja terena neprijatelju su nanešeni sledeći gubici: ubijeno je 25 bandita a ranjeno preko 50.

Sopstveni gubici: 3 mrtva, 8 ranjenih i 15 nestalih drugova. Izgubljeno je 20 pušaka, 3 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez i 4 strojnice.

23 januar.

Neprijatelj je od Vlasenice ispoljio nameru probijanja prema Zvorniku, pokušajima nasilnog izviđanja u tome pravcu.

Banditi su u glavnom na celoj prostoriji južno od komunikacije Janja — Koraj — Čelić — Brčko, s obe strane komunikacije Priboj — Lopare — Čelić i na jugozapadnim padinama Majevice razbiveni.

D 3 je u kretanju na novoodređene položaje: Stara Turija — Milino[12] — Stupari — Koračina.[13] U toku kretanja nije nailazila na neprijatelja.

---

[11] Ona je tada, po dolasku na sektor Puračića, stavljena privremeno pod komandu 23. NOU divizije (vidi dok. br. 28, 46 i 83).

[12] Na karti 1:100.000: Turija i Milino Selo.

[13] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000; vjerovatno se odnosi na s. Porječinu.

D 2 i D 4 su na prostoriji na kojoj se još nalaze razbijene četničke grupice vršile čišćenje i proganjanje poslednjih četničkih grupica. U toku dana naneseni su banditima sledeći gubici u ljudstvu i materijalu. Ubijeno je 10 a ranjeno preko 50 bandita. Zaplenjeno je 5.000 mauzer metaka, 1 postolje za teški bacač, 1 puškomitraljez i 20 ćebadi. Sopstveni gubici bili su sledeći: 10 mrtvih i 15 nestalih drugova. Izgubljeno je 18 pušaka, 2 puškomitraljeza i 4 strojnice.

24 januar. Usled promene situacije na položajima kod Vlasenice, 2/3 snaga D 1 orijentisane su prema Vlasenici, dok je 1/3 orijentisana prema Ozrenu na sektoru Tuzle.

D 2. D 101 nalazi se na položajima Capardi — Kulina, D 102 poseda položaje u s. Glumine, D 103 je na položaju s. Bulatovci — s. Mahala. D 104 se nalazi na položaju Osmaci — Kakanj. Jedinica fortifikaciski uređuje svoj položaj u dubini, izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju. U toku dana nije imala nikakvih sukoba.

D 3 je orijentisana prema Ozrenu i poseda položaje: D 111 poseda položaje u s. Stara Turija, D 112 je na položajima u s. Milino, D 113 se nalazi na položajima u selu Stupari, D 114 je na položajima u s. Porječina, D 3 je smešten u s. Sižje. U toku dana jedinice su izviđale i prikupljale podatke o neprijatelju. Ozbiljnijih sukoba sa neprijateljem nije bilo sem što su se patrole D 111 sukobile sa patrolama bandita zapadno od s. Stara Turija i proterale ih.

D 4 je orijentisana prema Vlasenici. D 121 je na položaju Lemića Brdo — Višegrad — Kalabače — Bjela Zemlja. D 124 poseda položaje Bašići — Selište — Jovičići. D 122 nalazi se na položajima kod s. Matkovac. D 123 je u pratnji armiske artilerije II armije na desnoj obali Drine. Sve jedinice, sem D 123 su ovog dana fortifikaciski uređivale svoje položaje, izviđale i prikupljale podatke o neprijatelju. D 4 u toku dana nije imala ozbiljnijih sukoba sa neprijateljem, sem što je D 122 razbio jednu četničku grupu od 25 bandita.

25 januar.

Usled stalnih neprijateljskih pokušaja prodiranja prema Zvorniku, morala se izvršiti preorijentacija svih snaga na ovome sektoru.

D 2 uglavnom zatvara neprijateljsko nadiranje prema Zvorniku na liniji Đevanje — Liješanj — Kostijerevo — Drinjača. D 104 je na liniji Đevanje, D 102 na položaju Liješanj — Drinjača, D 103 poseda položaj Kostijerevo — Drinjača, D 101 je na položaju Capardi. U 17 časova neprijatelj je napao na položaje D 102 na delu položaja Oštri Breg. D 102 uz sadejstvo

D 103 energičnim protivnapadom su sjurile i razbile neprijatelja tako da u toku 25 o.m. nije izvodio nikakve ofanzivne radnje. Neprijateljski gubici su: 46 ubijenih i 90 ranjenih. Sopstveni gubici su sledeći: 23 mrtva i 34 ranjena druga.

D 3 je na sektoru Tuzle orijentisana prema Ozrenu. Jedinice posedaju sledeće položaje: D 111 s. Stara Turija, D 112 s. Milino, D 113 s. Stupari, D 114 s. Kuračina i D 3 s. Sižje. Jedinice izviđaju i patroliraju. U toku dana nije bilo nikakvih sukoba.

D 4. Po dobivenom naređenju jedinice posedaju položaje na liniji: Tikvarići — Neđelište. Jedinice izviđaju, prikupljaju podatke o neprijatelju i fortifikaciski uređuju svoje položaje za napad.

26 januar.

D 2. Borba je počela u 9 časova. Neprijatelj je žestoko navaljivao na naše položaje, ali je uvek bivao odbiven. Borba se je nastavila preko celoga dana i tek u toku noći 26/27 o.m. neprijatelj je uspeo da potisne naše delove. Ovi su se u redu povukli na drugi uzastopni položaj: Liješanj — K. 527 — K. 500 — K. 722 — s. Mijatovići — s. Jasenić — K. 689. U toku ovoga dana neprijatelju su nanešeni sledeći gubici u ljudstvu: 57 ubijenih i 104 ranjena. Sopstveni gubici: 18 mrtvih, ...[14] ranjenih i 21 nestao drug. Izgubljeno je 5 puškomitraljeza, 5 strojnica i 60 pušaka.

D 3. Jedinice su i dalje na sektoru Tuzle. Izviđaju i patroliraju u pravcu Ozrena. U toku dana D 112 je razbio jednu grupu od 25 bandita.

D 4 sa svojih polaznih položaja za napad napada neprijateljske položaje: Visoka Glavica — K. 516 — K. 479 — s. Vukšići — s. Raškovići — s. Dubnica, sa zadatkom da preseče komunikaciju Vlasenica — Nova Kasaba i likvidira ovaj neprijateljski položaj.[15] Borba je bila vrlo oštra. Naše su jedinice četiri puta jurišale na neprijateljski položaj. U toku dana zadatak nije mogao da bude izvršen, ali su neprijatelju nanešeni osetni gubici. Ubijeno je 77 a ranjeno preko 150 neprijateljskih oficira i vojnika. Zaplenjeno je 32 puške, 4.000 mauzer metaka, 13 doboša za šarac i 2 bela ogrtača. Sopstveni gubici: 11 mrtvih i 36 ranjenih.

27 januar.

D 2. Na položaju ove jedinice borba je počela još rano ujutro, neprijateljskim napadom na položaje D 104. Borba se

[14] Dokumenat je na tom mjestu oštećen.

[15] Taj zadatak je 24. brigada izvodila u tijesnom sadejstvu sa 16. brigadom 25. NOU divizije (vidi knj. 32, dok. br. 137).

je razvila na celom frontu, ali je težište neprijateljskog napada ostao D 104 i K. 722. Jedinice D 104 uspele su veštim manevrom vatre i pokreta da izbiju neprijatelju inicijativu iz ruke. Vešto izvedenim protivnapadom neprijatelj je na ovome delu bio nateran na odbranu. Borba se je vodila celog dana a linije položaja se nisu promenile. U ovim borbama neprijatelju su nanešeni osetni gubici: Ubijeno je 89 a ranjeno preko 50 neprijateljskih oficira i vojnika. Sopstveni gubici: 17 mrtvih i 6 ranjenih.

D 3. Jedinice su na položajima od prethodnog dana. Patroliraju i izviđaju. U toku dana na sektoru D 3 nije bilo borbi.

D 4. U toku ovoga dana neprijatelj je bio vrlo agresivan. Borbu je počeo napadom na celom frontu D 4, ali mu je težište napada bilo na položaju D 124. Borba se je sa manjim prekidima vodila preko celoga dana. Neprijatelj nije uspeo da ovlada našim položajima. U toku ovoga dana neprijatelju su nanešeni sledeći gubici u ljudstvu i materijalu: ubijeno je 78 a ranjeno preko 150 neprijateljskih oficira i vojnika. Zaplenjeno je 14 pušaka i signalni pištolj. Sopstveni gubici: 8 mrtvih i 17 ranjenih drugova.

28 januar.

D 2. U toku ovoga dana neprijatelj je sa svojih položaja žestoko navaljivao na položaje D 2. Zahvaljujući elastičnoj odbrani, kombinujući odbranu i napad jedinice D 2 su uspele da u toku celog dana 28 o.m. zadrže svoje položaje. Uveče oko 20 časova jedinice su bile primorane da napuste svoje položaje i da se povuku na druge uzastopne položaje. U toku ovoga dana neprijatelju su nanešeni sledeći gubici u ljudstvu: 36 ubijenih i preko 50 ranjenih oficira i vojnika. Sopstveni gubici: 9 mrtvih i 16 ranjenih drugova.

D 3. Sa svojih položaja na sektoru Tuzle patrolira i goni četničke bande.

D 4 je sa svojih polaznih položaja za napad krenula u napad na neprijateljska uporišta, čiji su prilazi bili vrlo dobro branjeni artiljeriskom vatrom i vatrom iz automatskih oružja. Pored svega toga D 121 i D 122 uspeli su da se privuku do samih bunkera, a D 124 da bunkere na ovome sektoru, jednim iznenadnim prepadom, zauzme i zadrži izvesno vreme. Usled stalne neprijateljske artiljeriske vatre, naše su se jedinice D 121 i D 122 povukle na svoje polazne položaje ne izvršivši zadatak. Jedinice D 124 su na zauzetim položajima odbile jedan neprijateljski povratni napad, kome je prethodila žestoka vatrena priprema. Posle drugog povratnog napada, koji je izveden još žešće, naši su delovi bili prinuđeni da se privuku na polazne

položaje.[16] Prilikom ovih akcija nanešeni su neprijatelju sledeći gubici u ljudstvu i materijalu: 73 ubijena i preko 150 ranjenih oficira i vojnika. Zaplenjeno je jedanaest (11) pušaka. Sopstveni gubici: 12 mrtvih i 31 ranjen drug.

29 januar.

D 2. Usled premorenosti jedinice i osetnih gubitaka u ljudstvu a naročito u rukovodiocima, jedinica je bila povučena sa svoga dosadanjeg položaja na položaje u dubini položaja. U toku dana jedinica nije imala nikakvih borbi, već se je sređivala, dovodila u ispravnost svoju spremu i oružje, patrolirala i izviđala i prikupljala podatke o neprijatelju.

D 3 je i dalje na sektoru Tuzle orijentisana prema Ozrenu. U toku dana nije imala ozbiljnijih sukoba.

D 4. Jedinica se nalazi na kratkom odmoru na položajima u dubini položaja, gde se sređuje i prikuplja podatke o neprijatelju. D 121 i D 124 smešteni su na prostoriji s. Šadića, dok se D 122 nalazi na položajima prema neprijateljskom položaju: Velika Glavica — K. 470 — K. 516 kao obezbeđenje jedinicama D 121 i D 124. D 123 se nalazi u pratnji armiske artiljerije II armije.

30 januar.

D 2. Jedinica se nalazi na položajima od prethodnog dana gde se i dalje sređuje, patrolira, izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju. U toku dana sukoba na sektoru D 2 nije bilo.

D 3 se nalazi i dalje na sektoru Tuzle na istim položajima i sa istim zadacima kao i prethodnog dana.

D 4 je u toku noći 29/30 izvršila pokret sa svojih dosadanjih položaja na novoodređene položaje: s. Velika Njiva — Selište — Bašići — Božići — Ilić — Bjela Zemlja sa zadatkom da zatvori pravac Zidonje — Bjela Zemlja. D 123 je i dalje na desnoj obali Drine u pratnji armiske artiljerije II armije. U toku dana na sektoru ove jedinice nije bilo nikakvih borbi.

31 januar.

Naše se jedinice uglavnom nalaze na položajima od prethodnog dana.

D 2 se nalazi na položaju: Kostijerevo — Liješanj — Miljanovići — K. 500 — Mijatovići — K. 722.

D 3 je na sektoru Tuzle orijentisana prema Ozrenu. D 111 je na položaju u s. Turije. D 112 poseda položaje Prav.

[16] Borbe na komunikaciji Vlasenica — Drinjača — Zvornik vođene su protiv jedinica njemačke 22. pješadijske divizije, koja se tada povlačila ka Zvorniku. Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 121, 134, 141 i 169.

Milino Selo. D 113 je na položaju u s. Stupari. D 114 poseda s. Porječinu.

D 4 je na položaju u s. Velika Njiva — Selište — Bašići — Božići — Ilić — Bjela Zemlja.[17]

U toku dana jedinice nisu vodile nikakve operacije. Jedinice D 3 su razbile nekoliko četničkih patrola. Ostale jedinice su patrolirale i izviđale, sređivale se i dovodile u ispravnost svoju spremu i oružje.

Bilans

Neprijateljski gubici u ljudstvu:

ubijeno:	657
ranjeno:	844

u materijalu:

pušaka:	102
strojnica	2
puškomitraljeza	2
pištolja	3
postolje za t. bacač	1
ćebadi	20
doboša za šarac	13
belih ogrtača	2
signalnih pištolja	1
mauzer metaka	9.000

Sopstveni gubici u ljudstvu:

poginulih:	126
ranjenih	219
nestalih	91[18]

u materijalu:

pušaka	133
puškomitraljeza	12
strojnica	19
teški mitraljez	1

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Načelnik štaba — ppukovnik
Milan Abramović

[17] O daljim zadacima jedinica 45. NOU divizije vidi dok. br. 87; knj. 32, dok. br. 172.

[18] Vidi AVII, k. RP 61: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 45. NOU divizije.

BR. 10

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 1. ARTILJERIJSKE BRIGADE O DEJSTVIMA NA SEKTORU BIJELJINA — BRČKO DOSTAVLJEN ŠTABU 17. NOU DIVIZIJE 1. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB A—5
O. Br.
1 februar 1945 god.
Položaj

ŠTABU A—1
— artilerijski otsek —

Dostavljamo 15 dnevni izvod iz operacijskog dnevnika A—5 za proteklo vreme od 15—31 januara 1945 god. sa napomenom da je operacijski dnevnik vođen po starom načinu do 19 I, a posle toga je vođen prema uputstvu toga štaba Pov. br. 20, pa je i ovaj izvod sastavljen onako kako je vođen i operacijski dnevnik.

15-I-1945 g. Prvi samostalni art. divizion 17 u. divizije ušao je u sastav I art. brigade tako, da su rukovodioci haubičke i brdske baterije raspoređeni u 2 i 3 divizion, po dva odeljenja protivavionske baterije raspoređeni su u 2 i 3 divizion kao pešadijsko obezbeđenje, a protivtenkovska baterija ostaje kao samostalna jedinica u brigadi (ima 2 topa). Drugi poljski divizion nalazi se na položaju u Lešnici, na brdu zvanom Komandra. Osmatračnica na k. 505. U rejonu ovog diviziona nema neprijatelja, a 15 divizija[2] posela je položaje duž Drine i fortifikacijski se utvrđuje na komunikaciji Drinjača — Zvornik — Kozluk — Branjevo. Divizion je na položaju i vrši osmatranje radi eventualnog potpomaganja pešadije i tučenja druma ispred Zvornika. Divizion nije stupio u dejstvo, nije trošena municija, ima 181 granatu. Ishrana

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 40—8, k. 994.

[2] Omaška; treba: 45. NOU divizija (vidi knj. 32, dok. br. 42 i 73).

ljudstva dobra. Stoka hrđava radi toga što nema sena. Gubitaka i plena nema, moral ljudstva na položaju vrlo dobar.

Treći divizion nalazi se na položaju B. Koviljača. Četvrti divizion krenuo je u 10 časova sa položaja Džanarik u Zvornik, tamo je stigao u 20 časova. Novih podataka o neprijatelju nema. Pokret diviziona prošao je u redu. Smeštajne prilike za stoku i ljude slabe.

Protivavionska baterija bivakuje u Loznici.

16-I-1945 g. Za 2 i 3 divizion i protivtenkovsku bateriju bez promene. Četvrti divizion prema naređenju A 5 O. br. 31 ostao je u Zvorniku dok ne dobije pojačanje od pešadije za dalji pokret. Ostali podaci bez promene.

17-I-1945 g. Podaci o neprijatelju i našim snagama nepoznati.[3] Drugi i treći divizion i protivtenkovska baterija izvršili su pokret u Zvornik. Pokret je izvršila i Pozadina brigade, Štabna baterija i Štab A—5 i u Zvornik cela brigada stigla je u 20.30 časova. Minobacački divizion dobio je obezbeđenje pešadije i krenuo iz Zvornika ka G. Tuzli u 8 1/2 časova, stigao je u s. Prnjavor u 20 1/2 časova, gde je prenoćio. Ostali podaci bez promene.

18-I-1945 g. Delovi brigade koji su stigli u Zvornik 17/I izvršili su pokret iz Zvornika u pravcu G. Tuzle u 5 časova izjutra, u G. Tuzlu Štab A—5 i 2 divizion stigli su u 16 časova. Minobacački divizion krenuo je iz Prnjavora u 8.30 časova i stigao u G. Tuzlu u 16 časova. Protivtenkovska baterija stigla je u G. Tuzlu u 12 časova.

Kako je na putu nestalo benzina, to je teški divizion ostao na drumu Zvornik — Tuzla. Ostali podaci bez promene.

19-I-1945 g. Treći teški divizion stigao je u G. Tuzlu pošto je doturen benzin. Sve jedinice na odmoru u G. Tuzli, vrši se doterivanje zaprežnog pribora u ispravno stanje, potkivanje konja, čišćenje oruđa. Ostali podaci bez promene.

---

[3] O tome vidi knj. 32, dok. br. 25, 30, 92 i 103.

Datum, stanje, vreme i mesto	Sastav i brojno stanje		SADRŽAJ[4]
			Podaci o neprijatelju: manje grupe četnika kriju se po šumama Majevice u blizini druma G. Tuzla — Čelić. Neprijatelj u jačini od oko 3500—4000 ustaša i zelenog kadra i 300 Nemaca utvrdio se u Brčkom.[5] Podaci o našim snagama: jedinice 17 divizije zauzele su položaje oko Brčkog.[6]
20-I-1945 snežno i oblačno, s. Boderište	oficira	39	Brigada vrši pokret u 4 časa iz G. Tuzle u pravcu s. Čelić. Teški divizion vrši pokret volovskom vučom usled nestašice benzina. Na putu za Čelić jedan top protivtenkovske baterije na 13 km. od G. Tuzle naišao je na nagaznu minu i odleteo u vazduh, jedan je drug poginuo, 1 teže ranjen a 1 lakše ranjen, ranjenici su prevezeni u bolnicu u G. Tuzlu, poginuli je sahranjen na 13 km. Baterija je stigla u s. Boderište u 23 časa i posela položaj istočno od tog sela blizu druma Čelić — Brčko. Poljski divizion naišao je na nagaznu minu na 13 i 21 km. i tom prilikom oštećena su 2 točka na prednjacima 5 baterije, 2 borca teže su ranjena a 3 teže.[9] Poljski divizion stigao je u s. Boderište u 23 časa i postavio se na položaj Šumarci u 24 časa.
	podof.	20	
	boraca	1383	
	drugarica	26	
	konja	231	
	topova	21	
	haubica	4	
	minobac.	12	
	autom. luk.[7]	1	
	kamiona	1	
	automata	22	
	pušaka	562	
	p.mitr.	44	
	centrala	2	
	telefona	5	
	kabla km.	49	
	kola dvo.[8]	19	
	kola jed.	11	

[4] U prethodnom tekstu ova rubrika nije otvarana, ali u daljem tekstu ona postoji. Međutim, redakcija ju je izostavila iz tehničkih razloga.

[5] Vidi knj. 32, dok. br. 155.

[6] Vidi dok. br. 5.

[7] Riječ je o luksuznom automobilu.

[8] Odnosi se na dvoosovna kola.

[9] Omaška; treba: lakše.

Teški divizion naišao je na nagaznu minu ispred sela Lopara i tom prilikom oštećen je prednjak haubice, točkovi polomljeni, i malo povređena guma na točku haubice, 1 drug je teže a 1 lakše ranjen. Baterije 182a i 193b[10] u 24 časa postavile su se na položaj istočno od s. Boderišta. Minobacački divizion naišao je također na nagaznu minu, jedna kareta odletela je u vazduh, usled čega su uništena 2 telefona i 1 centrala je oštećena. Divizion se postavio na položaj Vranovača u 23 časa.

Utroška municije nije bilo, gubitaka u stoci bilo je 3 konja ranjena, plena nije bilo, ishrana stoke i ljudstva dobra, moral ljudstva dobar.

21-I-1945 g.
Sneg, oblačno;
s. Čelić

Podaci o neprijatelju isti kao i za 20/I. Podaci o našim snagama: jedinice 17 u. divizije drže položaje Gorica — Gajić — Omerbegovača — Potočari.

Položaji brigade isti kao i 20/I.

Poljski divizion otvorio je vatru u 10 časova na neprijateljski top koji je bio postavljen ispred Brčkog i neutralisao ga. Za izvršenje toga zadatka utrošeno je 28 granata. Minobacački divizion u 16.30 časova otvorio je vatru na nepr. pešadiju koja je nadirala Omer-

---

[10] Brojevima su označeni konspirativni nazivi artiljerijskih diviziona, a slovima baterije, i to:

Protivkolski divizion — 181 (prema brojnom stanju brigade od 31. januara 1945 — vidi knj. 32, dok. br. 174 — on je imao samo jednu bateriju),

Poljski divizion — 182,

Teški divizion — 183,

Minobacački divizion — 184.

Baterije su u okviru diviziona nosile ove nazive: 1. baterija — a, 2. baterija — b i 3. baterija — c (vidi knj. 32, dok. br. 18, 142 i 158).

	Brojno stanje nepromenjeno, isto kao i na dan 20 I 1945 g.	begovači.[11] Vatra je otvorena na zahtev komandanta 15 majevičke brigade. Rezultat: neprijatelj je odbijen, a naše pešadijske snage opet su povratile stare položaje. Utrošeno je 23 mine. Brojno stanje municije: 1) Poljski divizion ima 153 granate; 2) protivtenkovska baterija ima 225 granata, teški divizion ima 470 kom. dalekometnih granata, 108 pancirnih granata, 108 potkalibarskih granata, 38 kumulativnih granata. Teški divizion i protivtenkovska baterija nisu stupali u dejstvo. Gubitaka ni plena nije bilo. Ishrana stoke dobra, moral ljudstva dobar.
	Brojno stanje nepromenjeno.	Podaci o neprijatelju i našim snagama isti kao na 20 i 21/I. Prema telefonskom naređenju A—1 cela brigada promenila je položaj, na koji se postavila 20. I i postavila se na sledeće položaje: Protivtenkovska baterija postavila se na položaj istočno od s. Ratković na putu Čelić — Brčko.
22-I-1945 sneg, oblačno; s. Čelić		Poljski divizion postavio se na položaj na severoistočnoj strani s. Ratkovića. Teški divizion postavio se na položaj Greda, severno od s. Čelić. Minobacački divizion postavio se na položaj Greda, severno od s. Ratkovića. Ostali podaci bez promene.
23-I-1945 sneg, vedro, s. Čelić	Brojno stanje nepromenjeno.	Prema naređenju Štaba A—1 cela brigada je izvršila pokret ka G. Tuzli, ali je na putu stiglo naređenje istog štaba da se brigada

[11] Vidi dok. br. 5.

		vrati na prijašnje položaje i po tom naređenju je postupljeno. Brigada je zauzela položaje od 22 I. Ostali podaci bez promene.
24-I-1945 sneg, vedro; s. Tutnjevac	Brojno stanje neprомenjeno.	Podaci o neprijatelju nepoznati. Podaci o našim pešadijskim snagama nepoznati. Prema naređenju Štaba A—1 cela brigada izvršila je pokret u s. Tutnjevac, kamo je stigla u 21 čas. Pokret je izvršen u redu. U s. Tutnjevcu brigada je prenoćila. Ostali podaci bez promene.
25-I-1945 snežno, oblačno; s. Suhopolje	Brojno stanje neprомenjeno.	Podaci o neprijatelju: neprijatelj se utvrdio u Bijeljini i brani glavne prilaze iste. Jedinice naše 17 divizije i 28 divizije drže položaje zapadno i južno od Bijeljine. Prema naređenju Štaba A—1 brigada je izvršila pokret iz s. Tutnjevca u s. Suhopolje i stavila se u očekujući položaj. U Suhopolje stigla je u 21.30 časova. Brigada nije stupala u dejstvo. Dotureno je za poljski divizion 200 granata, tako da je stanje municije kod poljskog diviziona 353 granate, a za ostale divizione kao i na 21/I. Ostali podaci bez promene.
		Prema podacima neprijatelj u jačini 3 bataljona iz sastava divizije »Princ Eugen«[12] utvrdio se u varoši Bijeljina i rasporedio se: jedan bataljon u s. Petrovom Polju, dva bataljona u Bijeljini i na položajima Golo Brdo — Patkovača — Agine pučile — Fincov Salaš — Pašine bašče — Glavice i Humke. Sistem nepr. utvrđenja u spoljnjem odbranbenom pojasu

[12] Pogrešno; treba: Pukovske grupe »Skenderbeg« (vidi knj. 32, dok. br. 124).

		sastoji se u rovovima povezanim među sobom, a na nekim mestima bunkeri od drveta i zemlje. Na prostoriji Crnjelovo — Gradac nalaze se 2 četničke brigade u jačini 800 ljudi. Na prostoriji Bukovica — Popovo Polje — Ražljevo — Slijepčevići nalazi se oko 500 četnika.[13] Neprijatelj ima 2 topa u Bijeljini. Podaci o našim snagama: 17 divizija postavila se na prostoriji Šubare — Brijesnica — Obrijež — Leskovac sa zadatkom da napadne neprijatelja, likvidira garnizon kao i da neprijatelja protera preko Save. 28 divizija postavila se na prostoriji Puhare Pučile — Ćiperovine — Amajlije sa zadatkom da uz sadejstvo 17 divizije napadne na neprijatelja i ovlada Bijeljinom.[14] Zadatak brigade je da neposredno i posredno potpomaže našu pešadiju u napadu i da joj prokrči put u Bijeljinu pomažući je u likvidiranju garnizona. Brigada radi izvršenja postavljenog joj zadatka izvršila je sledeći raspored jedinica: Protivtenkovski top postavljen je na prostoriji trig. tačka 114.
26-I-1945 s. Suhopolje i položaji ispred Bijeljine, snežno, oblačno.	Brojno stanje nepromenjeno.	Poljski divizion postavljen je i to: 1 baterija postavljena je pod neposrednu komandu 28 divizije, na prostoriji Puhare Pučile. 2 baterija postavljena je pod komandu 6 proleterske brigade. Treća baterija postavljena je na prostoriji Konak. Treći teški divizion postavio se na prostoriji Konak.

[13] Riječ je o četnicima Majevičkog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 69).

[14] O napadu na to mjesto vidi dok. br. 5; i knj. 32, dok. br. 124 i 135.

Minobacački divizion postavio se na prostoriji i to: dve baterije k. 119, jedna baterija stavljena je pod komandu 28 divizije na prostoriji Puhare Pučile. Gađanje nije vršeno. Stanje municije isto kao i na 25/I.
Prilikom ukopavanja protivtenkovskog topa, neprijatelj je otvorio vatru i 4 druga su ranjena. Ishrana ljudi dobra, samo nedostaje hleba. Ishrana stoke dobra. Plena nije bilo, moral ljudstva dobar.

Podaci o neprijatelju: neprijateljske snage koje su držale pojas oko Bijeljine povukle su se na samu ivicu grada. Jačina neprijatelja ista kao i 26 I o.g.

Naša 17 i 28 divizija drže položaje oko Bijeljine, čiji je zadatak uništiti neprijateljski garnizon u Bijeljini i ovladati istim.

Zadatak brigade neposredno potpomaganje pešadije — rušenje neprijateljskih utvrđenja i tučenje neprijatelj. artilerije.[15] Radi izvršenja prednjih zadataka brigada je zauzela sledeći položaj: protivtenkovski top postavljen na prostoriji 100 met. desno od k. 114.

27-I-1945
Sneg pada, magla, s. Suhopolje
Položaji ispred Bijelijne

Poljski divizion postavljen je i to: 1 bater. stavljena je pod neposrednu komandu 28 divizije na prostoriji Puhare Pučile. 2 baterija stavljena je pod komandu 6 proleter. brigade; 3 bater. postavljena je na prostoriji Konak.

Teški divizion postavljen je na prostoriji k. 114.

---

[15] O tome vidi knj. 32, dok. br. 138.

Brojno stanje isto kako je bilo 20. I. 45

Minobacački divizion postavljen je na prostoriji: dve baterije k. 119, jedna baterija stavljena je pod komandu 28 divizije na prostoriji Puhare Pučile — k. 113.

Istog dana druga baterija prelazi u 10 časova sa položaja Hase, k. 119 i zauzima položaje južno od trig. tačke 114.

Za protekla 24 časa brigada je vršila gađanje sa pom. položaja i utrošeno je: 1 protivtenkov. top 14 gr.; 2 polj. divizion 104 granata; 3 teški divizion 160 gran. dalekometnih; minobacački divizion 279 mina.

Sada je sledeće brojno stanje municije: protivtenk. top ima 211 granata; poljski diviz. ima 249 granata; teški div. ima dalekomet. granata 310; gran. pancirnih 108, potkalibarnih 108, kumulativnih 38. Minobacački div. ima 342 mine.

Brigada je tukla sa pomenutih položaja neprijateljska utvrđenja, rovove i njihovu artileriju ispred Bijeljine i samu Bijeljinu, a naše pešadiske jedinice ušle su u predgrađe Bijeljine. Gubici u ljudstvu: jedan borac poginuo iz 2 diviz. 1 bater., jedan borac ranjen iz protivtenk. bater. Gubitaka u stoci i materijalu nije bilo. Plena nije bilo. Moral ljudstva na položaju na visini.

Jačina neprijateljskih snaga i raspored isti kao što je bio i na dan 26 januara o.g., sem neprijatelja koji je držao samu Bijeljinu — ivicu, povukao se u samu Bijeljinu i brani ivicu grada. Naša 17 i 28 pešad. divizija drže položaj oko Bijeljine, čiji je zadatak uz sadej-

stvo 1 artiler. brigade uništiti neprijatelja u Bijeljini i ovladati istom.

Radi izvršenja prednjih zadataka brigada je zauzela sledeći položaj: a) prvi divizion (protivtenkovski top) postavio se je 150 metara desno od trig. tačke 114 i puta.

b) 2 divizion postavio se i to: prva baterija u sastavu 17 divizije levo od puta Obrijež — Bijeljina na dva i po do tri kilometra ispred Bijeljine; 2 baterija pod komandom k-danta 1 artiler. brigade sedam do devetsto metara pozadi prve baterije — levo od druma; 3 baterija pod komandom 28 pešad. divizije na severoistočnoj strani s. Puhare Pučile; v) 3 divizion postavio se i to: haubička baterija iz sastava ovoga diviziona naređenjem štaba A 1 pov. br. 30 od 23 januara o.g. krenula je iz s. Čelića za Badovince, gde će privremeno ostati pod operativnom komandom štaba teškog diviziona 2 artiler. brigade i raditi po njihovom naređenju; 1 baterija postavljena na prostoriji s. Hase severno od k. 119, pored druma; 2 baterija postavljena je na prostoriji Konak, levo od puta Bijeljina — Koraj.

g) 4 divizion postavio se i to: treća baterija na položaju Hase, k. 119; druga baterija južno od trig. 114; 1 baterija zauzela položaj Puhare Pučile, k. 113.

Za protekla 24 časa samo treći divizion ove brigade vršio je gađanje. Gađao je neprijateljske komunikacije u samoj Bijeljini. Za vreme ovoga gađanja utrošeno

Brojno stanje:

ofic.	38
pod. of.	21
boraca	1385
drugar.	26
konja	231
topova	21
minob.	12
autom. l.	1
kamiona	15
autom.	24

28 I 45
Sneg pada, magla, s. Suhopolje, položaj ispred Bijeljine

pušaka	562
p. mitr.	44
centr.	2
telef.	5
kola dv.	19
kola jednoosov.	11

je 34 dalekometnih granata. Sadanje stanje municije je sledeće:

a) Br. 181 ima 211 granata;

b) Br. 182 ima 249 granata;

v) Br. 183 ima dalekometnih granata 276 kom.

panciranih granata 108 kom.

potkalibar. granata 108 kom.

kumulativnih granata 38 kom.

g) Br. 184 ima 342 mine.

Rezultat gađanja je postignut. Ukočen je saobraćaj u samoj Bijeljini i time ometane operacije neprijatelja a naše pešadijske jedinice su uspele da dođu do same ivice Bijeljine. Gubitaka u ljudstvu, stoci i materijalu nije bilo. Ishrana ljudstva i stoke na položaju slaba, za ljudstvo nema dovoljno hleba a za stoke nema sena i zobi. Naše patrole uhvatile su jednog četnika bez oružja koji je saslušan i sproveden za diviziju. Moral ljudstva na položaju na dostojnoj visini.

Jačina i raspored neprijateljskih snaga isti je kakav je bio i na dan 28 januara o.g. Jedinice ove brigade imaju iste položaje koje su imale na dan 28 januara o.g. Raspored i jačina naših pešad. jedinica isti je kao što je bio na dan 28 januara o.g. Za protekla 24 časa tučeni su sledeći neprijateljski ciljevi i to: a) br. 181 protiv. kol. top tukao je neprijateljske rovove. Rezultat gađanja nepoznat. Zbog snega i magle nije se mogao da osmotri pad zrna i zbog toga se je prekinulo sa gađanjem. Utrošena dva metka.

b) Br. 182 a) tukla je železničku stanicu Bijeljinu. Rezultat

ovoga gađanja je taj, neprijatelj je prekinuo svako kretanje na stanici i ovim se je stvorila panika u samom gradu. Baterija 182 c) na zahtev k-danta 21 pešad. brigade tukla je ciljeve u selu Ćiperovine i Patkovača radi pritiska na neprijatelja zbog rasterećenja mesta prodora 6 prol. brigade. Rezultat gađanja: neprijatelj je napustio svoje rovove, počeo da se povlači nazad, stvorena je kod neprijatelja panika i više nije bio veliki pritisak na 6 prolet. brigadu. Koliko je bilo ljudskih žrtava to se nije moglo konstatovati.

Tom prilikom razrušeno je nekoliko neprijateljskih bunkera a takođe uništena tri neprijateljska mitraljeska gnezda. Za ova gađanja utrošeno je 26 artiler. zrna.

v) Br. 183 (2 baterije) tukle su neprijateljske komunikacije u Bijeljini. Rezultat ovih gađanja ukočen je saobraćaj u samoj Bijeljini i stvorena je panika u samoj varoši. A time su neprijateljske operacije ometane. Za ova gađanja utrošeno je 10 dalekometnih granata.

29 I 45 stavetar duva, sneg pada, hladno, s. Suhopolje, položaj ispred Bijeljine

Brojno stanje isto kao što je bilo na dan 28 I 45

g) Br. 184 tukao je neprijateljske bunkere, neprijateljska gnezda — ivicu grada Bijeljine. Rezultat gađanja: uništeno je četiri do šest neprij. bunkera, dva do tri neprijatelj. mitralj. gnezda i stalno je držan pod vatrom tako da je naša pešadija mogla da se približava sve bliže i bliže do neprijatelja a on nateran na povlačenje u samu varoš nazad. Za ova gađanja utrošeno je 94 mine. Sadanje stanje municije je sledeće. a) br. 181 prot. tenk. top ima 209 granata; b) br. 182 ima 223 gra-

			nate; v) br. 183 ima dalekometnih granata 266, pancirnih granata 108, potkalibarnih gran. 108 i kumulativnih 38; g) br. 184 ima 248 mina. Gubitaka u ljudstvu, stoci i materijalu nije bilo. Ishrana ljudstva i stoke slaba. Plena nije bilo. Moral ljudstva na položaju na dostojnoj visini.
30 I 45 sneg pada sa vetrom, hladno, s. Suhopolje, položaj ispred Bijeljine	Brojno stanje nepromenjeno u vezi na 29 I o.g.		Prema naređenju štaba A 1 O. p. br. 32 od 30 januara o.g.[16] ima da se izvrši smena pešadiskih jedinica noću 30/31-I-1945 g. Smenjeni borci ima da se odmaraju u pozadini. A 5 ostaće na istim položajima sa istim zadacima. U toku dana dejstvovao je divizion 183 (dve bater.) ove brigade. Gađani su bunkeri i neprijateliske komunikacije. Uništeno: jedan bunker i dva mitraljeska gnezda. Ostali divizioni čistili su oruđa i pribor. Utrošio je divizion br. 183 za ova gađanja 16 dalekometnih granata. Stanje municije: dalekomet. granata ima 250. Ostalo stanje ostaje nepromenjeno. Gubitaka u ljudstvu, stoci i materijalu nije bilo. Ishrana ljudstva i stoke nedovoljna. Moral ljudstva na položaju na dostojnoj visini.
31 I 45 oblačno Suhopolje — položaj ispred Bijeljine	Ofic. 41 podof. 27 boraca 1356 drugar. 26 konja 226 topova 21 haub. 4 minob. 12 autom. l. 1 kamiona 15 puške 531		Situacija na položaju u odnosu na naše jedinice i neprijatelja u odnosu na stanje od 30 januara o.g. nepromenjena. Za protekla 24 časa dejstvovao je protivkolski top na gimnaziju u Bijeljini oko 21 čas, sa zauzetim elementima za vreme dana. Rezultat gađanja usled mraka nepoznat. Za ova gađanja utrošeno je 10 pancirnih granata. Ostali divizioni ove brigade

[16] Redakcija ga nije pronašla.

p. mitr.	44
autom.	25
kola dv.	19
kol. jed.	11
telef.	4
centr.	2
kabla km.	48

čistili su oruđa i pribor a majstor bravar vršio je pregled oruđa. Divizion br. 182 primio je 145 udarnih granata i sada je stanje municije sledeće:

Br. 181 (p. kol. top) ima 199 gran.
Br. 182 ima udarnih granata 368 kom.
Br. 183 ima dalekometnih granata 250 kom.
pancirnih granata 108 kom.
kumulativnih granata 38 kom.
potkalibarnih granata 138 kom.
Br. 184 ima 248 mina.

U toku celog dana naša avijacija tukla je neprijateljska utvrđenja i rovove oko Bijeljine i u samoj Bijeljini.[17] Pojavom naše avijacije podigao se je moral kod naše vojske na položaju. Borbe se produžavaju, sve dok se neprijatelj ne protera iz Bijeljine i ne ovlada samom Bijeljinom. Gubitaka u ljudstvu, stoci i materijalu nije bilo. Ishrana ljudstva i stoke nedovoljna. Moral ljudstva na položaju dobar.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab načelnik štaba
kapetan
Jović M. Branko

[17] O tome vidi tom X, knj. 1, dok. br. 294.

BR. 11

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. BATALJONA OD 1. FEBRUARA 1945. ŠTABU 1. TENKOVSKE BRIGADE NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU ČAPLJINE[1]

ŠTAB III BATALJONA I TENKOVSKE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. br. 1
1. II. 1945 g.

Operativni izveštaj
po završenoj akciji u Čapljini

ŠTABU I TENKOVSKE BRIGADE — POLOŽAJ

Na dan 28. I. ove god. neprijatelj je uspio da sa pravca Široki Brijeg i Mostar, u zaobilaznom napadu, razbije snage IV Dalmatinske brigade i da zauzme Ljubuški, Čitluk i Žitomislić, sa kojih pravaca je preduzeo ofanzivu u cilju zauzimanja Čapljine. Jačina neprijateljskih snaga nije bila poznata, a njihov sastav je bio od ustaških skupina i Njemaca, te pozadinskog stanovništva i škripara, organizovanih za napade u pozadini naših jedinica.[2]

Ovaj bataljon je dobio zadatak da sa jednom tenkovskom četom uz pomoć jedne čete[3] IV inžinjerskog bataljona odmah krene u pravcu Čapljine, sa zadatkom da uhvati kontakt sa neprijateljem, protjera ga ili pak da preduzme odbranu Čapljine, a naročito mosta na rijeci Neretvi.

Usmena zapovijest dobijena je u 14 časova, pokret je izvršen odmah i određene jedinice stigle su u Čapljinu istoga dana u 16 časova. Pošto su prikupljeni podaci o neprijatelju, ukoliko se je to moglo, izvršen je sledeći raspored: dva tenka su postavljena na ulazu u grad pred mostom sa zadatkom da štite prilaz mostu sa pravca željezničke pruge od Žitomislića i od centra grada sa pravca Ljubuški. Jedan tenk je postavljen kod prve kuće na zadnjem dijelu mosta sa zadatkom da štiti prilaz mostu i za potpomaganje vatrom dva prva tenka, dok su ostala četiri tenka i četiri blinde postavljeni u selu Tasovčići, da bi odatle mogli da se upotrebe na pravcu gdje se potreba ukaže.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11—2, k. 323.

[2] O tome vidi dok. br. 136, 163, 164, 165, 167; knj. 32, dok. br. 154.

[3] Riječ je o 3. četi (vidi AVII, reg. br. 13—2, k. 323: izvještaj Štaba 4. inžinjerijskog bataljona 1. tenkovske brigade NOVJ od 3. februara 1945).

U toku noći ovoga dana nije bilo nikakvih borbi. Ujutru 29. I. oko 7 časova u gradu je otvorena puščana i mitraljeska vatra sa mnogih zgrada od strane mjesnog stanovništva, ustaški raspoloženog, a vjerovatno da su u nekim kućama bili sakriveni ustaše još ranije. Pošto nije bilo nikakvih organizovanih jedinica[4] koje bi branile prilaz gradu sa dominantnih položaja, neprijatelj je lako uspio da ovlada kotom 296 i bezimenom kotom (Gradina) koje dominiraju nad gradom. U ovom momentu tenkovi postavljeni kod mosta stupili su odmah u dejstvo tukući jakom vatrom bezimenu kotu i zgrade u blizini mosta iz kojih je neprijatelj otvarao vatru, dok su tri tenka iz sela Tasovčića uvedeni u borbu, probili se u grad i uspjeli da produže u pravcu Ljubuškog do ispred sela Trebižat, gdje su bez pomoći pešadije nekoliko sati zadržavali neprijateljske kolone koje su pristizale od Ljubuškog. Četa inžinjeraca je pod zaštitom tenkova uspjela da potisne neprijatelja sa bezimene kote (Gradine) i da njom ovlada. Tako smo oko 12 sati ponovo ovladali gradom. Pošto sada nije bilo pešadijskih jedinica da produže gonjenje neprijatelja, kojemu su pristizala pojačanja, ili pak da organizuju ponovnu odbranu grada, niti su bile u stanju da izvrše detaljan pregled svih zgrada po kojima su ostali prikriveni ustaši, tako da je oko 16 časova neprijatelju ponovo uspjelo da uz pomoć prikrivenih djelova u gradu izvrši napad i ovlada gradom i da se probije do samoga mosta. Tenkovi su bili povučeni u selo Tasovčići radi popune sa benzinom i municijom, a u toku borbe ostali su svi sem jednoga u neispravnom stanju. Sada su pristigla tri tenka od I tenk. bataljona koji su upućeni za zaštitu mosta, dok su ostali tenkovi i blinde zauzeli položaj iznad sela Tasovčića i u samom selu, radi zaštite našeg desnog krila, jer je prijetila opasnost neprijateljskog prebacivanja preko rijeke Neretve u cilju zaobilaska naših snaga i presijecanja komunikacije Čapljina — Stolac. Tenkovi su uspjeli da ovladaju mostom, ali jedan tenk koji je prošao most uništen je od neprijatelja, dok je drugi koji je stigao do sredine mosta oštećen i nije se mogao krenuti.[5] U cilju izvlačenja oštećenog tenka na

[4] Na sektoru Čapljine tada su se nalazili dijelovi Brigade narodne odbrane za Hercegovinu (vidi dok. br. 49).

[5] Pored toga, 1. bataljon je, po smjeni 3. tenkovskog bataljona, 31. januara i 1. 2. februara 1945. podržavao dijelove Brigade narodne odbrane pri oslobođenju Gabele i 12. hercegovačku NOU brigadu u borbama za oslobođenje Čapljine. Tom prilikom je imao 5 poginulih i 2 ranjena borca i 2 uništena tenka. Bliže o tome vidi AVII, reg. br. 12—2, k. 323: izvještaj Štaba 1. bataljona 1. tenkovske brigade NOVJ od 2. februara 1945. godine.

mostu poslali smo jedan naš tenk, koji se je probio do prvih kuća ispred mosta i tu od neprijatelja uništen. Sada je već bila uzaludna svaka intervencija tenkova u cilju direktne odbrane mosta, jer su oštećeni tenkovi zakrčili put i prilaz ka mostu, a u isto vrijeme služili su kao odličan zaklon neprijatelju, te je pod njihovom zaštitom uspio da minira most i da ga u toku noći (oko 21 čas) digne u vazduh.

Po naređenju zamj.[6] komandanta brigade tenkovi i blinde su u 22 časa povučeni u selo Domanoviće, dok je ostao jedan vod od tri tenka i jedna blinda u selu Tasovčićima, radi zaštite pešadijskih jedinica XIII brigade koje su se u toku ove noći prebacivale na ovaj sektor.[7] Ujutru 30. ovog mjeseca ovi tenkovi su smijenjeni sa tenkovima I bataljona, tako da je ovoga dana uveče čitava tenkovska četa ponovo vraćena u Stolac, gdje se i sada nalazi.

Gubitci neprijatelja u ovoj akciji nisu tačno utvrđeni, ali se računa da je on imao preko stotinu mrtvih i oko 50 zarobljenih.

Naši gubitci su: dva tenka uništena od neprijatelja,
dva druga poginula i jedan lakše ranjen.

Liste gubitaka dostaviće se sa petnaestodnevnim izvještajem. Od poginulih je jedan zamjenik komandira čete zastavnik drug Zuna Stanko, a drugi borac Daskobler Jozef.

Moral kod boraca i borbenost bila je na visokom stupnju.

Zadatak nije izvršen iz razloga što nije bilo pešadijskih jedinica, bez kojih je održavanje jednoga ovakvog mjesta makar i za kraće vrijeme sa samim tenkovima nemoguće.

Naši nedostaci bili su slabo održavanje veze među tenkovima, usled slabog vremena i neispravnosti radio-stanica, što je uveliko otežavalo komandovanje sa tenkovima.

Akcijom su rukovodili komandant III i IV bataljona uz pomoć i direktive zamjenika komandanta brigade.

Utrošeno municije:

tenkovskih granata za top 37 mm. kom.	800
topovskih granata za top 57 mm.	236
mitraljeskih metaka za Browing	35.000
mitraljeskih metaka za Bezu	9.000

---

[6] Josip Kuštrin

[7] Na taj sektor su prebačeni 12. hercegovačka NOU brigada i 4. bataljon 13. NOU hercegovačke brigade (vidi dok. br. 33).

Utrošeno goriva:

Benzina 87 oct. za tenkove	lit.	3.425
Nafte	„	360
Ulja ND-30	kgr.	400
Benzina 80 oct. za kamione	lit.	230

Komandant, kapetan,
Blažo Raspopović

BR. 12

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 2. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA ORGANIZUJU IZVIĐANJE NA DODIJELJENIM SEKTORIMA[1]

C—1[2]
Str. pov. ob. br. 89
2. II. 1945 g.

ŠTABU B—1.

Dosadanja obaveštajna služba nije bila u potpunosti planski sprovedena i organizovana. Da bi se u buduće ova služba bolje i potpunije organizovala izvršili smo podelu sektora na pojedine jedinice koje su obavezne da u dodeljenim sektorima organizuju potpunu i svestranu obaveštajnu službu.

U cilju ostvarenja prednjeg.

NAREĐUJEMO:

1.) Sektor I — granice: severno reka Sava, zapadno linija Priboj — Koraj (isključno) — s. Mrtvica — s. Sandići (zak-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2/2—3, k. 632.

[2] Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica, Štab Južne operativne grupe NOVJ (od 1. januara 1945: Štab 2. armije NOVJ — vidi knj. 32, dok. br. 25) dodijelio je potčinjenim jedinicama sljedeće konspirativne nazive (vidi knj. 31, dok. br. 82: raspis Štaba 17. divizije od 20. decembra 1944):

Štab 2. armije NOVJ — C1,
Štab 14. korpusa NOVJ — B1 (o konspirativnim nazivima štabova 23, 25. i 45. NOU divizije vidi dok. br. 9, 28 i 39).
Štab 17. NOU divizije A1 i
Štab 28. NOU divizije V1.

ljučno), južno linija s. Priboj — s. Donja Pilica — ada Kurijačica i istočno r. Drina.

Sektor II — granice: istočno s. Sandići — Koraj — Gornja Tuzla, severno Sava do ušća Bosne, zapadno r. Bosna i južno r. Spreča.

Sektor III — granice: severno do r. Spreče, zapadno r. Bosna (i povezivanje sa V. Korpusom) do ušća r. Krivaje i r. Krivaja — Olovo (zaključno) — Podromanija (zaključno) — Prača (zaključno), južna granica r. Prače i Drina do Višegrada. Istočna granica r. Drina od Višegrada — s. Žepa (zaključno) — s. Zaklopača — s. Osmaci.

Sektor IV — granice: severno do linije Kurijačica — Pilica — Priboj, zapadno Koraj — Gornja Tuzla — Osmaci — Zaklopača — s. Žepa — južno r. Drina od Žepe do Rogačice i istočno Drine od Rogačice do Kurijačice.

2.) Preduzimaju i organizuju službu obaveštavanja i izviđanja na pojedinim sektorima i to:

Sektor I — V—1
Sektor II — K—1
Sektor III — E—1[3]
Sektor IV — B—1[4]

U vezi naređenja C—1 STR. POV. OB. BR. 87 od 2. II. 1945. god.[5] odmah pristupiti organizaciji obaveštajne službe na pojedinim dodeljenim sektorima pridržavajući se u svemu datih uputstava.

Skrećemo pažnju obaveštajnim organima da su dužni svakodnevno pismeno i preko radio-stanica podnositi obaveštajne izveštaje Ob. odelenju C—1 o situaciji na dodeljenom sektoru. Za učinjene propuste uzimaćemo na odgovornost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. političkog komesara
pukovnik,
Blažo Lompar

Komandant
đeneral lajtnant,
Koča A. Popović

Načelnik Ob. odeljenja
kapetan,
Stevan Ivanović

Prilog skica sektora.[6]

[3] Konspirativni naziv Štaba 3. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 1).
[4] Vidi dok. br. 20.
[5] Vidi AVII, reg. br. 3—3, k. 272. Uputstva se odnose na organizaciju izviđačke i obavještajne službe u zonama dejstva divizija, brigada i bataljona.
[6] Vidi AVII, reg. br. 2/3—3, k. 632. Redakcija je tu skicu izostavila iz tehničkih razloga.

BR. 13

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 2. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTABU S 1.
O. br. 28/45.
2. februara 1945.

ŠTABU C 1.

Operativni izvještaj:

1. Neprijatelj dovlači pojačanja u pešadiji i artiljeriji[2] sa sektora Vlasenice na sektor Drinjače, odakle popunjava svoje prve borbene redove.

Neprijatelj ne koristi uopšte komunikaciju Drinjača — Zvornik. Od pravca Sokolca prema sjeveru nije bilo nepr. pokreta.

U toku današnjeg dana posle jakih borbi neprijatelj je uspio da ovlada linijom položaja: Marčići — Liplje (kota 356) — Mladevac.[3]

2. S 1. je sa dve brigade u toku današnjeg dana vodila borbe na sektoru Marčići — Liplje. U toku je kontranapad naših jedinica. Brigada S 1. na sektoru Kušlata nije uspjela likvidirati samo uporište Kušlat, jer ga neprijatelj uporno brani.[4]

Na sektoru Vlasenice bez promjene.

U toku prvog i drugog februara na sektoru Zvornik — Vlasenica u borbama su neprijatelju nanešeni gubitci od najmanje 315 mrtvih i veći broj ranjenih.[5] Plijen: 2 t. bacača, 6 mitraljeza, veći broj pušaka, municije i ostale spreme.

Naši gubitci u ovim borbama 253 izbačenih iz stroja.

U borbama koje je vodio Tuzlanski odred i Brigada OZ7-e na sektoru Osječani — Seona, sa crnogorskom četničkom grupom, neprijatelj je imao 55 mrtvih i ranjenih. Plijen

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 34—11, k. 272/A.

[2] Riječi »u pešadiji i artiljeriji« su dopisane mastilom, latinicom.

[3] i [5] U Dnevniku majora Bema, komandanta Bataljona za vezu 21. armijskog brdskog korpusa (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6), piše da je borbena grupa njemačke 22. pješadijske divizije, poslije žilavog otpora i protivnapada jedinica NOVJ, 1. februara zauzela trig. 527 (Mladevac) i k. 354 a 2. februara Kulu Grad (južno od Zvornika) i da su njemački gubici, na području pomenute divizije, bili 39 poginulih (od kojih jedan oficir) i 119 ranjenih (među njima 3 oficira).

[4] Bliže o dejstvima jedinica 38. NOU divizije vidi dok. br. 105.

2 p.mitraljeza i 27 pušaka. Naši gubitci 18 izbačenih iz stroja. Ova četnička grupa imala je namjeru da se preko Puračića prebaci na sektor Posavine, ali je vraćena u dolinu rijeke Krivaje i sada se sa glavninom nalazi na prostoriji Vozuća — Stog — Zavidovići.[6]

3. Raspored naših jedinica;

S 1. kompletna na prostoriji Glumine — Snagovo.

R 1. na prostoriji Vlasenica — Šekovići — Kladanj.[7]

Tuzlanski odred na prostoriji Živinice — Đurđevik.

Brigada OZN-e: Lukavac.

Od Posavsko-trebavskog odreda sa sektora Srnica danas nismo dobili izvještaj.[8]

4. Engleska misija obavestila nas je da su prvoga februara avioni-bombarderi bili iznad Sokolca, ali nijesu primjetili nikakvih koncentracija vojske, vozila i komore. R 1. izvještava da od Sokolca prema Vlasenici nisu dolazila nikakva pojačanja, sem svakodnevnog saobraćaja dopremanja hrane.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab,
Načelnik — p.pukovnik,
R. Petovar

ŠTAB
IUŽNE OPERATIVNE GRUPE NO
Operativno odeljenje
Op. br. 83
3. II 1945. g

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik

---

[6] O četničkim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 87.
[7] Vidi dok. br. 94.
[8] O dejstvima toga odreda vidi dok. br. 83 i 88.

BR. 14

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 2. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA FORMIRANJE PIONIRSKIH VODOVA I INŽINJERIJSKIH ČETA[1]

ŠTAB
5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br. 125 od 2. II. 1945 g.

Formiranje inžinjerskih i
pionirskih jedinica.

ŠTABU IV DIVIZIJE

Razvoj naše vojske, novi i širi zadaci i sve veća pokretljivost jedinica nameću nam i potrebe za stručnim inžinjerskim i drugim specijalnim jedinicama. Prelazi preko većih rijeka, opravke i pravljenje komunikacija i drugih vojničkih objekata ne mogu se uspješno izvoditi bez ispomoći specijalnih inžinjerskih jedinica.[2]

Radi toga štabovi divizija će pri diviziji i brigadama nastojati da oforme inžinjerske jedinice.[3] Ove jedinice postepeno popuniti kako je predviđeno u priloženom uputu, popunjavajući ih srazmerno popuni pješadijskih četa do predviđenog formacijskog stanja. Minerski vodovi pri brigadama mijenjaju svoj dosadanji naziv, s tim da će se nazivati pionirski vodovi. Ove vodove, pored zadataka rušenja koje su do sada imali, osposobiti i za sve zadatke pionirske službe. Za uspješniji rad i razvoj izvući iz pješadijskih jedinica izvijestan broj stručnjaka i popuniti pionirske vodove.

Oformljene inžinjerske jedinice biće osnova i jezgro inžinjerskih jedinica, koje će biti veće i brojno jače.

Nastavu u ovim jedinicama izvoditi po priloženom programu.[4] Sve radnje izvoditi praktično i na terenu. Nastojati da

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 15—1, k. 771/A.

[2] Štab 5. korpusa NOVJ u svom sastavu je imao Inžinjerijski bataljon. Zbog izvanrednog zalaganja na izgradnji mostova i drugih objekata na željezničkoj pruzi Donji Vakuf — Komar i Zenica — Busovača — Travnik (za vrijeme operacije) Pionirska četa ovog bataljona pohvaljena je naredbom br. 16 štaba ovog korpusa od 1. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 3—20, k. 856).

[3] O tome vidi AVII, reg. br. 15—2, k. 771/A: naređenje Štaba 4. NOU divizije od 13. februara 1945. godine.

[4] Redakcija je program za izvođenje nastave izostavila zbog obimnosti knjige.

se predviđeni program temeljito proradi i ljudstvo u što kraćem roku usposobi za najvažnije zadatke. Za izvođenje nastave uzeti stručnjake, po mogućstvu bivšeg inžinjerskog oficira ili nekog inžinjera-tehničara, koji dobro poznaje pionirsku službu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
pukovnik:
Došen

KOMANDANT
general-major
S. Rodić

M. P.

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5 KORPUSA
N.O.V J.
Pov. br. 155
Dne 4. II 1945 g.

FORMACIJA BRIGADNIH PIONIRSKIH VODOVA

Pionirski vod jačine 30 vojnika. Od toga treba biti najmanje drvodjelja 2, zidara 2, kovača 1, električara 1, kolar 1, rudara (minera) 3, ukupno 10 sa zanatom, ostalih 20 bez zanata.

Komora za ovaj pionirski vod trebala bi imati: 1 kola dvoosovna sa zapregom i teraocem i 3 tovarna grla sa teraocima.

Ukupno brojno stanje voda:

vodnik	1
polit. delegat	1
kurira	1
ordonansa	1
komordžija	4
pionira	30
	38 vojnika

Ovi pionirski vodovi imaju izvoditi nastavu i usposobiti se za:

a) pionirsko-pontonirsku službu i
b) minersku službu.

Vod se nalazi neposredno pod komandom Štaba brigade.

FORMACIJA DIVIZIJSKIH INŽINJERSKIH ČETA

Jačina 60 vojnika. Od toga bi trebalo biti po zanatima: drvodelja 10, zidara 4, kovača 1, strojobravara 2, limara 1, elektri-

čara 1, kolara 1, bravara 1, ukupno zanatlija 20. Bez zanata 40 vojnika. Svega dva voda po 30 vojnika.

Komora za ovu inžinjersku četu trebala bi imati: troja dvoosovna kola sa zapregom i teraocima, tovarnih grla 6, sa konjovodcima.

Ukupno brojno stanje čete:

komandir	1
zamjenik komandira	1
komesar	1
pomoćnik komesara	1
kurira	3
vodnika	2
polit. delegata	2
komordžija	9
pionira	60
Ukupno:	80

Četa se nalazi neposredno pod komandom Štaba divizije.

Ova četa ima se usposobiti za radove po:

a) pionirsko-pontonirskoj službi
b) minerskoj službi
c) fortifikacija (utvrđivanje i uređenje položaja) i maskiranje.

BR. 15

.MA ZA VEZU 4. NOU

ORE I ORUŽJA U JEDIN

ŠKIH ALA				TELE				Motornih vozila			ORUŽJA					KALE-MOVA	
	2 broja M.		Svega centrala	DMKV (Engl.)	RM-29-A(USA)	M. 40 (Njem.)	M. 34 (Talijan)	Auta teretnih	Auta osobnih	Motorbicikla	Bicikla	Puškomitraljeza	Pušaka	Strojnica	Pištolja	Savezničkih	Njemačkih
Č pri š			3	3		7					2		65	29	10	16	14
Č pri š			3			18	2						51	10	6		8
Č pri š			2			11							41	9	2	4	10
Č pri š			3			12	1						35	15	3	7	13
V pri š			2	3		7	4						26			30	3
V pri š						1	1						28				
			13	6		56	8				2		246	63	21	57	48

Komandant,[2]

---

tinico

BR. 15

BROJNO STANJE LJUDSTVA I SREDSTAVA U JEDINICAMA ZA VEZU 4. NOU DIVIZIJE OD 2. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE LJUDSTVA, STRUČNJAKA, SREDSTAVA VEZE, KOMORE I ORUŽJA U JEDINICAMA ZA VEZU IV. DIVIZIJE NA DAN 2. II 1945.

| Oficiri pasa | RADIO STANICA MODEL | | | | | | Svega radio-stanica | Radio-fon-stanica | | Svega radiofonskih st. | Generatora | | | | Akumulatora | | | BATERIJA | | | | TELEFONSKIH CENTRALA | | | | | Svega centrala | TELEFONA MOD. | | | | | | | | | Svega telefona | Prenosnik (translatir) | Voltmet. | | Elemenata | Kabla u km. | | Svega kabla | Nosači | | Penjalice | Viljuš. za nabac. kab. | Optičke spr. | | Barjačića pari | Pasa | Golubova | Konja | | | Kola | Motornih vozila | | | Bicikla | ORUŽJA | | | | KALEMOVA | |
|---|---|---

BR. 16

NAREĐENJE ŠTABA 37. NOU DIVIZIJE OD 2. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. SANDŽAČKE BRIGADE DA SMIJENI 7. CRNOGORSKU BRIGADU NA LIJEVOJ OBALI DRINE[1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 8
2 februara 1945 g.

ŠTABU III SANDŽAČKE BRIGADE

U Sarajevu su divizije 115 SS,[2] dijelovi 180,[3] zatim 3.000 ustaša[4] i 14.000 srbijanskih i crnogorskih četnika.[5] Sarajevo je dobro utvrđeno. Na prostoriji Višegrad — Rogatica — Sokolac — Mokro — Sarajevo nalazi se 297,[6] 181,[7] 22[8] i nepot-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—2, k. 1254.

[2] Odnosi se na dijelove 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi knj. 32, dok. br. 78). Do ove pogrešne informacije svakako je došlo zbog toga što u obavještajnom izvještaju Štaba 5. korpusa NOVJ od 27. decembra 1944 (vidi knj. 31, dok. br. 105) i još nekim našim dokumentima stoji da je ona promijenila naziv, što je pogrešno. Ona je sve do kraja drugog svjetskog rata zadržala svoj stari naziv: 7. SS dobrovoljačka brdska divizija »Princ Eugen«.

[3] Redakcija nije mogla ustanoviti prisustvo dijelova te divizije u Sarajevu. Informacija je pogrešna, jer ta divizija i nije bila u Jugoslaviji.

[4] Tada je u Sarajevu bio Stožer 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga i jedan dio njegovih snaga (vidi dok. br. 172). Pored toga, u Sarajevu je tada bio Stožer ustaško-domobranske 8. hrvatske divizije i Stožer 18. pješadijskog zdruga s jednim dijelom svojih snaga. Bliže o tome vidi predlog Zapovjedništva 18. pješadijskog zdruga od 18. februara 1945. o podjeli grada Sarajeva na odbrambena uporišta (AVII, reg. br. 1/3, k. 113).

[5] Pomenuti četnici su tada bili sjeverno od Sarajeva, na prostoru između r. Bosne, r. Spreče i Ozrena i na Trebavi (vidi dok. br. 83; knj. 32, dok. br. 15, 20, 108, 139 i 176). A u Sarajevu, u bolnicama, nalazio se izvjestan manji broj ranjenih i bolesnih četnika (vidi AVII, LV knjigu depeša Vrhovne komande JVUO, depeše br. 460, 461 i 636 od 10. i 24. januara 1945).

[6] Ta divizija je 24. januara 1945. napustila područje njemačkog 21. brdskog armijskog korpusa, odnosno Bosnu (vidi knj. 32, dok. br. 159, objašnjenje 6).

[7] O toj diviziji vidi dok. br. 86 i 152; knj. 32, dok. br. 25 (objašnjenje 11), 107 i 123.

[8] O njoj vidi dok. br. 43 i 90; knj. 32, dok. br. 25 (objašnjenje 11), 103 i 108.

puna 142[9] divizija. Štab 21 [korpusa], u koji je uključen i štab 22 korpusa, nalazi se u Mokrom.[10] Njemu pripadaju 181, 297, nepotpuna 142 divizija i 22 grenadirski puk.[11] U oblasti Višegrada nalazi se 8.000 Nemaca od 22 i 181 divizije. U zaštitnici su im 16, 47, 65[12] i 22 grenadirski pukovi ovih divizija. Planinski korpus ima 20 tenkova i 4.800 raznih motornih vozila na komunikaciji Višegrad — Rogatica — Mokro. Nemački bataljon broji 600 boraca a puk 2.500.

Naša V brigada nalazi se na prostoriji Dobrun, spram neprijatelja koji drži položaje na desnoj obali Drine kod Višegrada. Ona vrši uspješno neprestane napade na neprijatelja.[13]

Naša IV brigada nalazi se na prostoriji Bukovica — Boljanići — Poblaće. Dva njena bataljona su krenula iz Gackoga potpuno naoružana i obučena. Po njihovom dolasku ova brigada će biti spremna za akcije.

VI Crnogorska brigada je krenula u pravcu Pljevalja na drugi zadatak.[14] Na lijevoj obali Drine, spram Goražde — Jabuka — Osječani — Renovica nalazi se VII Crnogorska brigada.

Od korpusa smo dobili naređenje da jednu brigadu odmah prebacimo na mjesto VII Crnogorske, na lijevu obalu Drine. VII Crnogorska će se rokirati u pravcu Sjetline i Pala.[15]

N a r e đ u j e m o :

1. III brigada će ostaviti jedan bataljon na desnoj obali Drine spram Goražda, do dolaska smjene.

Sa ostalim bataljonima i brdskom baterijom (sa četiri topa i svim granatama koje mora ponijeti) krenuće odmah da se prebaci preko Drine na mogućem mjestu, eventualno kod Ustikoline i Foče, na lijevu obalu Drine, postavljajući se na prostoriju Brajlovići (10 km. zapadno od Goražda) — Kraboriš — Butkovići — Komrani, sa koje prostorije će prema

---

[9] Ta divizija nije bila u Jugoslaviji.

[10] O 21. brdskom armijskom korpusu vidi knj. 32, dok. br. 25, objašnjenje 11. Međutim, redakcija nije mogla da ustanovi da li je njegovom štabu priključen i Štab 22. korpusa.

[11] Redakcija nije mogla ustanoviti njegovo prisustvo u Bosni. Međutim, tada se u istočnoj Bosni nalazio 22. artiljerijski puk njemačke 22. pješadijske divizije (vidi knj. 32, dok. br. 103, objašnjenje 3).

[12] Ti pukovi su pripadali njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji (vidi zapovijest te divizije od 16. januara 1945. u Arhivu VII, reg. br. 5/1, k. 12).

[13] i [16] Vidi dok. br. 155.

[14] Početkom februara 1945. ona je, po direktivi Štaba 2. korpusa NOVJ, otišla na Kosovo (vidi knj. 32, dok. br. 140).

[15] Vidi dok. br. 53.

situaciji dejstvovati na komunikaciju Jabuka — Osječani — Renovica.[16] U lijevo će održavati vezu sa VII Crnogorskom brigadom. Nas će redovno izvještavati radio-putem o situaciji i dobivaće od nas blagovremeno naređenja ukoliko bi se situacija promijenila, bilo u cilju likvidiranja Goražda ili nekog drugog zadatka.[17] Inače će raditi prema situaciji, nastojeći da nanese neprijatelju što višc gubitaka i ovlada pojedinim dijelovima navedene komunikacije.

2. Naredili smo IV brigadi da odmah uputi jedan bataljon koji će smjeniti bataljon III brigade spram Goražda. Po dolasku ovoga bataljona bataljon III brigade će odmah krenuti određenim pravcem od strane Štaba III brigade za brigadom.

3. Štab III brigade će nastojati da se brigada što prije prebaci na određenu prostoriju. Intendantura, sanitet i ostali dijelovi brigade takođe da krenu sa brigadom.

Napominjemo da se ponese sva municija sa kojom brigada raspolaže, pa makar je i borci nosili na sebi, jer će biti vrlo teško doturanje municije.

4. Štab brigade će nas izvještavati redovno na kojoj se prostoriji nalazi brigada i uopšte o situaciji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik,

Komandant — p.pukovnik,
Žarko S. Vidović

ŠTAB
XXXVII UD. DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 8
2 februar 1945 g.
u _____ čas.

[17] Vidi dok. br. 86.

BR. 17

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 2. FEBRUARA 1945. ŠTABU ZMIJANJSKOG NOP ODREDA ZA DEJSTVO NA PROSTORU ČAĐAVICA — PONOR[1]

ŠTAB
39 DIVIZIJE
5 KORPUSA NOVJ
Str. p. br. 284
2. II 1945 g.

Kopija
284[2]

ŠTABU ZMIJANJSKOG NOP ODREDA

Grahovsko-peuljski odred povučen je sa južnog djela Manjače.[3] Koristivši ovo, jedan četnički bataljon izbio je na teren Sitnica — Čađavica, gdje svakog dana vodi borbu sa jednom četom brigade Narodne odbrane.[4]

U vezi tog Vaš Štab sa svojim jedinicama oslobođava se držanja dosadašnjeg položaja i zatvaranja pravaca, već će odmah izvršiti pokret na liniju Čađavica — Ponor, sa zadatkom razbijanja i uništavanja četnika,[5] ne dozvoljavajući im stabilnu pozadinu na toj prostoriji odaklen bi mogli ugrožavati saobraćaj na komunikaciji Ključ — Mrkonjić.

Štab Odreda čim stigne u Čađavicu (s. Dolovi) ima se preko telefonske linije Ključ — Mrkonjić povezati sa Štabom Brigade Narodne odbrane koja se nalazi u Mrkonjiću, kao i sa njihovim jedinicama koje se nalaze na tom terenu, radi akcija na četnike.[6] Također Štab Odreda po dolasku na tu prostoriju

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—1, k. 1267.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Redakcija nije pronašla njegove dokumente iz 1945. godine.

[4] Riječ je o četi 4. bataljona 1. bosanske brigade Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane (vidi AVII, reg. br. 42—16, k. 222: izvještaj Štaba 1. bosanske brigade od 9. marta 1945).

[5] O tome vidi dok. br. 130.

[6] U izvještaju komandanta 2. četničke brigade Bosanskokrajiškog četničkog korpusa od 16. februara 1945 (AVII, reg. br. BH-V-10746) piše da se 13. februara Grahovsko-peuljski NOP odred, krećući se od s. Sitnice ka Mrkonjić-Gradu, sastao sa dvije čete Ozne i da su u s. Trijebovu razbili 4. bataljon 3. krajiške četničke brigade, a oko 22 časa napali 1. četu 4. bataljona 2. krajiške četničke brigade kod Stublove na Manjači. Pored toga, u izvještaju stoji da su 15. februara partizani napali 2. i 4. bataljon ove brigade, ali su se oni povukli, i da su istog dana njen 1. i 3. bataljon protjerali Zmijanjski NOP odred iz s. Slivna i s. Radmanića, te da se njen 5. i 6. bataljon nalaze na Kremi (vjerovatno s. Kremine, 15 km južno od Banje Luke).

preko telefona izvjestiće Štab Divizije o svom dolasku. Svakog dana podnositi putem telefona izvještaje o svim promjenama na tom terenu.

Sve operativne izvještaje mjesečnih brojnih stanja slati tako da uvjek na vrijeme stignu u Štab Divizije, tj. 24 svakog u mjesecu,[7] a dnevne raporte slati tako da stignu do 8 sati izjutra u ovaj Štab (preko telefona).

Napominjemo da se Vaše jedinice što više angažuju i aktiviziraju u progonjenju četnika po dolasku na određenu prostoriju. Također povesti računa da se komunikacija Ključ — Mrkonjić dobro obezbedi, jer je ta komunikacija najživlja, tj. stalno se preko nje vrši sve snabdjevanje za našu Diviziju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Načelnik Štaba
major
J.[8] Pavić

---

[7] Redakcija nije pronašla brojno stanje Zmijanjskog NOP odreda iz tog perioda. Međutim, postoji izvještaj njegovog štaba od 27. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 14—2, k. 1630) o borbi vođenoj 26. februara protiv 1, 2. i 3. brigade Bosanskokrajiškog četničkog korpusa na prostoru V. Brankovac — Bronzani Majdan. U njemu se kaže da je borba trajala od 8 do 15 časova; da su četnici, poslije četničkog juriša, odbačeni na prostor s. Marijanci — s. Goleši — s. Pervan; da se Štab odreda, sa pozadinskim dijelovima, povukao u s. Piskavicu, u zaselak Granule, dok su njegove četiri čete ostale na prostoru s. Bistrice, u zaseocima Stepanovići, Bošnjaci, Mijatovići i Kovačevići; da je tom prilikom poginuo Dušan Ivanović, komesar čete, da se ovaj odred sa sadašnjim snagama i naoružanjem ne može uspješno suprotstaviti četnicima.

[8] Jovo

BR. 18

RELACIJA ŠTABA 3. SANDŽAČKE BRIGADE OD 2. FEBRUARA 1945. ŠTABU 37. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU KOLIJEVKA — SAMARI — KRSNICA[1]

ŠTAB
III SANDŽAČKE NOU BRIGADE
Op. br. 198
2. II. 1945 g.

RELACIJA

III Sandžačke NOU brigade za vođenje borbe sa Njemcima na položaju Donja Kolijevka — G. Kolijevka — Bare — Tavanac — Samari — Gradina — Krsnica.

(Sekcija Višegrad 1:100.000)

NEPRIJATELJ:

a) Jačina neprijatelja 400 boraca.[2]

b) Naoružanje neprijatelja — 20 »Šaraca«, 3 laka bacača, nekoliko tromblona, 2 haubice, 4 brdska topa, 2 protivkolca koji su tukli sa leve strane Drine, sa sektora Goražde — Popov Do — Jabuka.

v) Moral, borbenost i aktivnost neprijatelja bila je dosta dobra.

NAŠE JEDINICE:

a) 1 i 2 bataljon III Brigade i četa 4 bataljona VII Crnogorske brigade, jačine 550 boraca, naoružani sa 40 automatskih oružja, 2 teška bacača i 2 brdska topa, koji su tukli most na Drini i Goražde.

b) Između 23, 24 i 25 I. 1945. g. vođena je borba sa Njemcima na gore pomenutim položajima. Vid borbe: napad i čišćenje desne obale reke Drine.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10—2, k. 1254.

[2] Riječ je o dijelovima njemačke 181. pješadijske divizije (vidi knj. 32, dok. br. 107, objašnjenje 2).

v) Naši polazni položaji su bili Zakalje — Podkozara i to u tri pravca. Jedan bataljon je napadao pravcem D. Kolijevka — Bare — Krsnica, a drugi bataljon je napadao pravcem Bioska — Samari — Tavanac — Gradina, dok je četa 4 bataljona VII Crn. brigade napadala pravcem Podkozara — Zupčići — Krsnica — ka mostu.

Neprijatelj se na gore pomenutim položajima uporno i žilavo branio, ali pod snažnim udarcima naših jedinica, naše jedinice su uspjele da ovladaju gore pomenutim položajima. Neprijatelj je kako za vrijeme noći tako i za vrijeme dana vršio više puta protivnapade ali je bio uvjek odbijen.

g) Borba je otpočela 23 o.m. u 20 časova i trajala do 23 časa, zatim ponovo 24 o.m. borba je otpočela u 10 časova i trajala do 13 časova, zatim 25 o.m. borba otpočela u 24 časa i trajala do 3 i po časa 26 o.m. U svim protivnapadima koje je neprijatelj vršio u gore navedenom međuvremenu jedino je uspeo 24 o.m. da potisne naše predstražarske položaje koji su bili do mosta i to pod jakom artiljerijskom vatrom, a koji su ponovo 25 o.m. bili vraćeni nazad.[3]

d) Naši gubitci su 10 mrtvih i 30 ranjenih, od kojih 3 mrtva i 10 ranjenih iz čete 4 bataljona VII Crnogorske brigade.[4]

đ) Neprijateljski gubici — 150 mrtvih i ranjenih, od kojih je 20 mrtvih nađeno na položaju.

e) Zapljenjeno je — 1 mašinka, 6 pištolja, veća količina municije i oko 100 komada ručnih bombi, kao i ostale ratne spreme.

ž) Moral i držanje naših jedinica bilo je na zavidnoj visini.

z) U ovoj akciji potrošeno je 10.000 jugoslovenske municije, 6.000 engleske municije, 4.000 talijanske municije kal. 8 mm., 20 mina od lakih bacača, 30 mina od bacača Pijata, 15

---

[3] U dnevnim izvješćima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 27, 28. i 29. januara 1945 (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 162, 163 i 165) piše o teškim borbama za trig. 696, na brdu Samari (2 km južno od Goražda), koji je više puta prelazio iz ruku u ruke. O tome vidi i AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema.

[4] O borbama oko Goražda i o njemačkim gubicima, kao i o sadejstvu s jedinicama 3. NOU divizije vidi knj. 32, dok. br. 116 i 117, operacijski dnevnik Štaba 3. sandžačke NOU brigade za period od 25. oktobra 1944. do 2. aprila 1945 (AVII, reg. br. 5—6, k. 1255).

mina kal. 81 mm. i 15 mina od brdskog topa kal. 75 mm i oko 200 ručnih bombi.

i) Borba od početka pa do kraja tekla je prema predviđenom planu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik — kapetan
Jagoš J. Mirković

Komandant — p.pukovnik
Halil Hadžimurtezić

ŠTAB
XXXVII UD. DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 14
2. II 1945 g.
u ..... čas.

BR. 19

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 3. FEBRUARA 1945. ŠTABU 25. DIVIZIJE DA ZADRŽI POLOŽAJE VJENAČAC — ČELOPEK DO DOLASKA 17. NOU DIVIZIJE A POTOM PREUZME ULOGU REZERVE[1]

B 1
3-I[2]-45
u 9 č

P 1

Jutros je krenula A 1 iz Bijeljine.[3] Kao što je već naređeno, hvatajte vezu sa njima i ubrzajte njihov pokret na jug. Bilo bi poželjno da A 1 stigne blagovremeno na liniju Vjenačac, k. 495 — Čelopek, koju vi obavezno treba da zadržite do dolaska A 1.

Po stizanju A 1 preuzećete ulogu rezerve i zadatak organizacije novih položaja.[4]

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 45—1, k. 1090.

[2] Pogrešno; treba: II.

[3] O pokretu 17. NOU divizije i njenim daljim zadacima vidi dok. br. 50 i 90.

[4] Vidi dok. br. 26 i 36.

R 1 stići će sa sektora Vlasenice na prostoriju Osmači — Caparde [5]

Opšta ideja — nametanje nove bitke uvođenjem svežijih i udarnijih snaga po mogućnosti što bliže Zvorniku.[6]

U vezi s tim P 4 stići će na prostoriju Baljkovica — Međeđa — Musl. Nezuk. (Preko nje biće vam upućene vaše komore). D 2 i D 4 na prostoriju Prnjavor — Kalesija.[7]

Odmah čim dobijete najmanje vremena izvršite smotru ili bar komandanti i komesari brigada nad kompletnim bataljonima. Ovo će imati pored praktičnog i silnog moralnog značaja. Ovu stvar ne smete potceniti pošto verovatno ne znate u dovoljnoj meri njen značaj. Na smotri istaći dobro držanje jedinica i pojedinaca i govoriti uopšte ohrabrujuće.

Svakodnevno nam šaljite pismeni izveštaj.

Svakom radio-vezom obaveštavajte nas o situaciji.

Šaljemo jedno pismo[8] za XXII div. i pošaljite ga odmah.

Držite čvrstu vezu sa XXII divizijom[9] i artilerijom na desnoj obali.[10]

Artileriju stavljamo pod vašu komandu i pomerajte je prema potrebama svoga fronta.

Najhitnije nam pošaljite zarobljenog nemačkog oficira, *najhitnije*, ukoliko to već niste učinili.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — pukovnik
Rad. T. Jovanović

ŠTAB
25. DIVIZIJE N.O.V.J.
Br. 65
10. II 1945.

---

[5] Odnosi se na 27. NOU diviziju (vidi dok. br. 94).
[6] O tome vidi dok. br. 50.
[7] Riječ je o 20. i 24. brigadi 45. NOU divizije (vidi dok. br. 87).
[8] Redakcija ga nije pronašla.
[9] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 104.
[10] Riječ je o 2. artiljerijskoj brigadi 23. NOU divizije (vidi dok. br. 27 i 50).

BR. 20

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 3. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA ORGANIZUJU IZVIĐANJE NA DODIJELJENIM IM SEKTORIMA[1]

B-1
Str. pov. ob. br. 111
3. februar 1945. g.
Položaj

K
K-1, P-1, D-1

Od štaba C-1 dobili smo akt Str. pov. ob. br. 89, od 2. II. 1945. godine sledeće sadržine:

...[2]

Dostavljajući vam prednje određujemo sledeće sektore izviđanja:

1. — Za K-1 kao što je gore navedeno, t.j. sektor označen sa rimsko II.

2. — Za P-1 sektor označen pod IV (delimično). Ovaj sektor ima sledeće granice: jug komunikacija Zvornik — Tuzla; zapad Memići — G. Tuzla — Koraj; sever Koraj — Priboj — Pilica — Ada Kurijačica; istočno reka Drina.

3. — Za D-1 sektor označen pod IV (delimično) u sledećim granicama: severno komunikacija Zvornik — Tuzla; zapadno linija Osmaci — Zaklopača — Žepa; južno i istočno reka Drina nizvodno od Žepe do Zvornika.

Šefovi O.C.[3] će u dogovoru sa svojim štabovima podeliti sektore izviđanja za svoje manje jedinice. Ovo ne znači da se ne mogu prikupljati podaci i sa sektora određenog za drugu jedinicu, ali se podvlači da je svaka jedinica odgovorna za izviđanje i obaveštavanje na dodeljenom joj sektoru na prvom mestu. Pod ovakvim uslovima nužno je naročito stajati u čvrstoj vezi sa O.C. susednih jedinica kao i u slučaju udaljenosti

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—3, k. 632.

[2] Redakcija je izostavila onaj dio teksta (prepis naređenja Štaba 2. armije NOVJ) koji se nalazi u dok. br. 12.

[3] Riječ je o šefovima obavještajnih centara 23, 25. i 45. NOU divizije.

mesta O.C. od ivice sektora za izviđanje i obaveštavanje, formirati zborne punktove za primanje izveštaja sa celog sektora i odašiljanja istih svome O.C., odnosno štabovima.

S. F. — S. N.

Šef II otseka,
Vuković[4]

Načelnik štaba — pukovnik
T.[5]

Pilog: 1 skica.[6]

BR. 21

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. DIVIZIJE OD 3. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU VLASENICA — DRINJAČA — ZVORNIK[1]

ŠTAB
XXXVIII NOU DIVIZIJE
III KORPUSA NOVJ
Broj: sl. 45.
3. II. 1945.
Položaj

ŠTABU E 1

Dostavljamo Vam kratak izvještaj o borbama koje je vodila naša divizija na sektoru Vlasenica — Drinjača — Zvornik od 27. I. — 3. II. o.g.

U pomenutom periodu vremena 18 brigada napadala je neprijateljska uporišta sjeverno od Vlasenice. Prilikom tih borbi uspjela je likvidirati uporišta Kuljančići — Jarovlje, Nezirovićе i Beroš. Na sektoru Drinjače ista brigada likvidirala je uporišta Tumače i Umac.[2]

---

[4] Milivoje

[5] Mihovil Tartalja

[6] Dopisano mastilom, latinicom. Vjerovatno se odnosi na skicu štaba 2. armije (vidi dok. br. 12).

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23—5, k. 1258.

[2] Opširnije o tome vidi izvještaj štaba 18. hrvatske NOU brigade od 3. februara 1945 (AVII, reg. br. 7—6, k. 1259).

17 i 21 brigada za taj period vremena vodila je borbe s neprijateljem na prostoriji Drinjača — Kostijerevo — Jasenić — Đevanje — Liplje — Marčići. Ove brigade vodile su uglavnom defanzivne bojeve s neprijateljem sa položaja koji su bili fortifikacijski utvrđeni, ali su ove borbe bile popraćene redovnim kontranapadima naših jedinica, koji su vršeni uglavnom noću.[3]

U toku borbi neprijatelj je bio vrlo uporan, redovno vršio masovne kontranapade sa svježim rezervama. Kod izvođenja svojih akcija neprijatelj je redovno vještim manevrima obilazio naše utvrđene tačke, koristeći se potocima, jarugama dolazio, odnosno zabacivao se za bokove našim snagama i tako u većini slučajeva unosio pometnje među naše jedinice. Zapaženo je nekoliko slučajeva ubijanja sopstvenih ranjenika od strane neprijatelja.

Jačina neprijatelja koji je operisao na sektoru Drinjača — Zvornik jeste 4.500 — 5000 ljudi sa jednom baterijom topova manjeg kalibra, većim brojem bacača i masom automatskog oružja. Zapaženo je također da upotreba artiljerije nije bila masovna, vjerovatno uslijed štednje municije.

Neprijateljske snage na sektoru Drinjača — Vlasenica brojno su oko 3.000 ljudi sa jednom baterijom haubica, a vjerovatno i sa više artiljerije. Od motorizacije neprijatelj raspolaže prema našim podacima sa 3—4 tenka i 20—30 kamiona.[4] U ovom broju motorizacije nisu uračunata neprijateljska motorna vozila kojima se neprijatelj služi za dotur hrane, od pravca Sokolca.

Kod naših jedinica u ovim borbama zapaženi su približno sledeći nedostaci:

Svi štabovi brigada nisu pokazali dovoljno inicijative i snalaženja prilikom borbi i izvođenja akcija. Ovo se naročito primjetilo kod štaba 17 brigade, koji je bio prilično neodlučan, naročito u prvim akcijama. Ta neodlučnost prenjela se i na štabove bataljona. Ovaj štab imao je punu podršku štaba divizije, što je uvjeravalo da nije došlo do krupnih nedostataka, odnosno grešaka ovoga štaba u toku prošlih borbi. Svi štabovi brigada bili su manje-više nepotpuni kod izdavanja zadataka štabovima bataljona, a izostala je kontrola štaba brigade nad izvršivanjem postavljenih zadataka štabovima bataljona. Ovi

[3] Borba je vođena protiv dijelova njemačke 22. pješadijske divizije i 963. tvrđavske pješadijske brigade (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema; tom V, knj. 37, dok. br. 163, 165, 166 i 167; knj. 38, dok. br. 84—87).

[4] O jačini njemačkih snaga na sektoru Vlasenica — Drinjača — Zvornik vidi knj. 32, dok. br. 103 (objašnjenje 3) i 108 (objašnjenje 2). O tome vidi i dok. br. 66.

nedostaci u manjem obimu zapaženi su kod 18 brigade, kao i kod 17 brigade. Štab 21 brigade pokazao je najviše inicijative, umješnosti u komandovanju i upornosti prilikom izvođenja akcija. Kod ovog štaba zapažen je propust kod napada na Jasenić, kada je neprijatelj bio odbačen sa položaja, ali nije produženo gonjenje neprijatelja, već se pružila mogućnost da neprijatelj koncentriše snage i sa rezervama brzo povrati izgubljene pozicije.

Kod naših rukovodioca zapaženo je da nisu prilikom borbi vladali jedinicama. Inicijativa je u velikoj mjeri izostala, nije bilo planskog komandovanja vatrom. Nisu zabeleženi slučajevi da niži rukovodioci bez naređenja sa svojim jedinicama vrše kontranapade na neprijatelja i sl.

Ishrana nije u potpunosti zadovoljila. Pokazalo se je da ekonomski rukovodioci nisu bili u stanju da pod težim uslovima snabdjevaju jedinice redovno hranom.

Kod izvođenja akcija nije bilo dovoljno korišćenja izviđačkih četa, a sama izviđačka služba u velikoj mjeri je podbacila.

Mišljenja smo da je greška štaba divizije u toku ovih akcija da nije imao dovoljno uvida u rad divizijske intendanture, tj. da su ove akcije divizijsku intendanturu zatekle prilično nesređenu i neprilagođenu novim momentima i načinu snabdjevanja jedinica.

Mišljenja smo da je kod izvođenja pomenutih borbi neosporno loše uticalo držanje jedinica XIV korpusa (XXV divizije),[5] na što su nasjeli naši rukovodioci, sve dok mi nismo saznali o tome i tu stvar oštro postavili pred naše štabove.

Sanitetska služba pokazala je prilično upornosti u previjanju, izvlačenju i evakuaciji ranjenika, no sa dosta neorganizovanosti i kontrole.

Naši gubici: 144 mrtva, 319 ranjenih, 12 nestalih, 25 ozleđenih od smrznuća. Izgubljena su 3 p.mitraljeza, 1 pikavac i nekoliko pušaka. Među poginulima nalaze se 2 komandanta bataljona, 1 komesar bataljona, 1 pomoćnik komesara bataljona i 1 zamjenik komandanta bataljona.[6] Poginulo je 7 čet-

---

[5] O borbama te divizije vidi dok. br. 84; knj. 32, dok. br. 60, 94, 141 i 169.

[6] U tim borbama su poginuli: Osman Muharemović, komandant 4. bataljona 17. majevičke NOU brigade; Ahmet Ibrahimagić, komandant 4. bataljona 21. istočnobosanske NOU brigade, i njegov zamjenik Dragan Stupalj; Hasan Hanušić, politički komesar 4. bataljona 18. hrvatske NOU brigade (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 101: izvještaj političkog komesara 38. NOU divizije od 4. februara 1945; AVII, k. RP 55: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 38. NOU divizije).

nih rukovodioca. Ranjena su 4 bataljonska i 15 četnih rukovodioca.

Neprijateljski gubici su: 250 mrtvih i najmanje 350 ranjenih. Zarobljeno je: 3 p.mitraljeza, 1 laki bacač, 32 puške i 4.000 metaka i druge ratne spreme.

Mišljenja smo da je divizija u ovim borbama pokazala prilično upornost i da su se rukovodioci prilično založili svojom hrabrošću za izvršenje zadatka, ali je izostala umješnost u komandovanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,[7]

Komandant
potpukovnik,[8]

BR. 22

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. SANDŽAČKE BRIGADE OD 3. FEBRUARA 1945. ŠTABU 37. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU VIŠEGRADA[1]

ŠTAB
V SANDŽAČKE NOU BRIGADE
Br. sl.
3. II. 1945 god.
Položaj

ŠTABU XXXVII NOU DIVIZIJE

Situacija na našem sektoru.

1. Neprijateljski položaji: k. 644, 681, 831, Goleša 975, Smriječe 405, Jagodina 641, Panos 979, Jelašca, k. 789, dalje k. 670, 661, Hubava — Greben.

2. Naši položaji: Dobrun — Bijela — Veletovo — Crnći — Dubovo — Gostilja.

3. Neprijateljske snage na ovom sektoru, prema prikupljenim podatcima, iznose oko 5 bataljona. U Višegradu i Banji[2]

[7] Milutin Pejanović
[8] Franjo Herljević

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 11—2, k. 1254.
[2] Pun naziv: Banja glava.

imaju veliki materijal, kojega užurbano izvlače. 15 tenkova nalazi se u Višegradu.[3]

Na svim gore navedenim pozicijama neprijatelj je dobro utvrđen — pokriveni bunkeri i rovovi za stojeći stav. Naoružanje dobro, velik broj automata, bacača i topova. Topovi se nalaze u Višegradu i Banji, koji neprestano tuku naše položaje. Baterija P. A. topova nalazi se u Višegradu.

Svakodnevno vodimo borbu sa Švabama, jer i oni često prave ispade.[4] O prošloj borbi smo vas izvestili.[5] Jest da smo imali prilične gubitke, ali je Švaba palo mnogo više. Oružja nismo zaplenili, ali je bilo druge spreme. Sneg je veliki, pa nas mnogo ometa, ali mi ćemo ih i dalje napadati.

Što se tiče borbenosti, mnogo je bolja nego što smo očekivali. Naročito se ističu Pazarlije,[6] pa i sa Pirućancima[7] ide dobro. Glavno, brigada će brzo da napreduje.

Vojnički rad postavljen je prema programu. U svakom bataljonu učinili smo po jednog odgovornog druga. Takvih drugova imamo, a i kursiste koristimo. Malo nas ometa sneg, te ne možemo uvek da izvodimo praktične vežbe.

Uspeli smo da obučimo borce bar sa najpotrebnijim. Svaki momenat koristimo. Što je glavno, disciplina je na zavidnoj visini. S obzirom da su kako borci tako i rukovodioci mladi, ima nedostataka, ali se nastoji da se otklone.

Dezerterstva tako reći nema uopšte. Pre su pokušala 3 Radojinjca da pobegnu, ali su bili uhvaćeni i osuđeni na smrt streljanjem pred strojem. To su bila 2 Mandića i 1 Lečić. Inače stari četnici i vrlo pokvareni.

Četničke bande su u potpunom rasulu. Svakodnevno beže sa leve obale Drine, ali ih naši borci hvataju i razoružavaju. Četnici koji beže sa leve obale skupljali su se u s. Žlijebu nazivajući sebe »zelenim kadrom«. Njih je oko 120 bilo. Imali su vezu sa Švabama, govorili kuće gde stanuju naši vojnici, a naročito kuće u kojima se nalaze štabovi. Tako na pr.: jednom prilikom zamalo nije izginuo ceo Štab 2 bataljona, jer su Nem-

[3] O neprijateljskim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 86, objašnjenje 6.

[4] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je 28. i 30. januara 1945. došlo do sukoba između izviđačkih jedinica njemačke 181. pješadijske divizije i jedinica NOVJ na sektoru Višegrada, a 31. januara do jačeg napada jedinica NOVJ sjeveroistočno od Višegrada. Nijemci su u ovim borbama imali 8 poginulih, 2 ranjena i 5 zarobljenih vojnika.

[5] Vidi dok. br. 62.

[6] Riječ je o borcima s područja Novog Pazara.

[7] Odnosi se na ljudstvo iz pirotskog vojnog okruga. Tokom decembra 1944. i januara 1945. u sastav 37. NOU divizije je ušlo 7.000 do 8.000 boraca iz pomenutog okruga.

ci sa artiljerijom celu kuću razmrskali. Ovaj Štab doneo je odluku da se ove bande razoružaju, što je i učinjeno.

Ako ima dopune Pazarlija, odredite još nešto za našu brigadu, ako je to moguće. Radio-stanica će skoro biti u defektu, jer je generator skoro iznemogao. Ako ima mogućnosti pošaljite nam jednog električara koji bi izvršio opravku.

Drugih promena na našem sektoru nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
Komandant — kapetan,
M. P. **Boško Škrbović**

ŠTAB
XXXVII UD DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 16
3. II 1945 g.
u čas.

BR. 23

RELACIJA ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 3. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U JANUARU NA SEKTORU NEVESINJA[1]

ŠTAB
X HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 7
Dana 3. februara 1945. g.
u D. Bratač

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se relacija o operacijama ove brigade u mjesecu januaru 1945. godine.

Zadatci brigade bili su:

Budno praćenje situacije na prostoru Nevesinja i eventualni upad u sam grad, kao i potpomaganje akcije XII brigade.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—4, k. 1146/II.

I. — OBOSTRANA SITUACIJA

a. — **Kod neprijatelja:** Neprijatelj je u toku prošlog mjeseca i nadalje uporno nastavljao odbranu svojih krila Širokog Brijega[2] i Nevesinja radi odbrane svog komunikacijskog pravca Mostar — Konjic — Sarajevo, a ujedno štiteći s tim i svoje bokove. Opaženo je i nadalje da ta dva uporišta kao i Mostar neprekidno fortifikacijski utvrđuje, izgradnjom novih bunkera i opasivanjem istih bodljikavom žicom i nagaznim minama, kako bi bio u što povoljnijoj situaciji od našeg nadiranja. Uslijed nedostatka hrane neprijatelj je morao više puta vršiti ofanzivne akcije u cilju pljačke obližnjih sela. Ujedno je ove ispade koristio vojnički kao demonstraciju u cilju zavaravanja svojih pravih namjera. Ove ispade neprijatelj je obično uvijek koristio kada bi trebao vršiti evakuaciju svojih snaga i materijala iz pomenutih garnizona ili koristiti komunikaciju za Mostar, opaža se postepena evakuacija prema Sarajevu. Na sektoru Nevesinja a prema našoj brigadi nalazi se oko 1200 Švaba,[3] ustaša 450 (od tog broja ima 320 Kuljana)[4] i oko 200 milicionera. Postoje također ostatci četničkih bandi, oko 250, na prostoru Zimlje — Borci — Zaborani. Od pomenutog broja ima 150 mještana, a ostalo su stranci zlikovci. Na prostoru Gornje Polje — Župa — Zimlje nalazi se oko 500 milicionera. Duž komunikacije Nevesinje — Mostar nalazi se oko 300 Švaba i oko 650 ustaša i milicije.[5]

b. — **Kod nas:** Prošli mjesec protekao je u glavnom u znaku manjih ofanzivnih akcija na neprijateljska uporišta i saradnje sa XII brigadom. Akcija većeg stila, izuzevši jedne defanzivne akcije 3. januara ove godine, nije bilo uslijed velikih snježnih nameta.

c. — **Kod susjeda:** Situacija kod susjeda a naročito kod XII brigade bila je okarakterisana stalnim manjim borbama.[6] Neprijatelj je i na njezinom sektoru vršio češće manje ispade, dok akcija većeg stila nije bilo, iz razloga isto kao i kod nas.

II. — PROCJENA ZEMLJIŠTA I SNAGE

Neprijatelj koji se nalazi na sektoru Mostar — Nevesinje predstavlja kvantitativno znatan broj. Ogorčenost i upor-

---

[2] O tome vidi knj. 32, dok. br. 29, 59 i 154.

[3] i [24] O njemačkim snagama na tom sektoru vidi dok. br. 72, objašnjenje 3.

[4] Odnosi se na ostatke 3. bojne (bivše domdo-bojne Gacko). Vidi dok. br. 72, objašnjenje 4.

[5] Vidi dok. br. 96, objašnjenje br. 2.

[6] i [19] Vidi dok. br. 33.

nost u borbi je kod njega do maksimuma razvijena. Predteren koji je [brigada] imala da napada, uslijed velikih snježnih nameta i poledice, nepodesan je za akcije većeg obima. Za vršenje uspješnijih protivnapada predstavlja dobro utvrđeni, minama i žicom opasani pojas oko neprijateljskih utvrđenja veliku poteškoću a k tome veliki snijeg i poledica također onemogućuju akcije većeg stila. Neizvježbanost ljudstva i nedostatak tehničkih sredstava u savlađivanju dobro branjenih i fortifikacijski organizovanih neprijateljskih uporišta ometao je uspješan nalet naših jedinica, pod vrlo slabim klimatskim prilikama kao i smještajnim uticao je na borbenost jedinica.

III. — ODLUKE

Imajući u vidu sve izložene okolnosti (terenske prilike), jačinu kod neprijatelja, stanje kod susjeda i nedostatak tehničkih sredstava, odlučeno je samostalno vršiti povremene prepade radi olakšanja situacije kod susjeda, održavati najuži kontakt sa susjedima a po potrebi, po dobivenoj zapovijesti, generalno vršiti i opšti napad, kada za to sazre situacija, a dotle neprestano demonstrativnim prepadima trošiti neprijateljsku snagu. Na sektoru Nevesinja, a po dolasku XIV brigade na prostoriju Glavatičevo — Zaborani — Kruševljani— Planinica — Čičevo,[7] odlučeno je energičnim naletom uništiti četničko-milicionerske bande, i samim tim pripremiti teren za opšti napad na Nevesinje sa susjedima.

IV. — PLAN AKCIJA I TOK OPERACIJA

Od 1. januara do 3. januara nije bilo značajnijih promjena na sektoru brigade, sem što je 1. januara, po dolasku sa prostorije Udrežnje — Rabina, brigada razmještena na prostoriju: Kifino Selo — Krekovi — Postoljani — Bijenja — Pridvorci i orijentisala se prema Nevesinju. Štab brigade u s. Krekovi, pozadinski dijelovi brigade u s. D. Bratač, a baterija topova 75 mm u Kifino Selo.

Ranom zorom 3. januara neprijatelj je jačine oko 1200 (Švaba, ustaša i milicije) izvršio jači ispad u pravcu naših položaja. Podilaženje neprijatelja blagovremeno je osujećeno, pošto smo imali obavještenje da će neprijatelj napasti, te su svi bataljoni pripravni za doček. Glavni pravac neprijateljskog napada bilo je naše desno krilo na sektoru »4« [bataljona]. »4«, koristeći već isprobani manevar, najprije se je povukao i pustio da neprijatelj dublje prodre, a potom bočnim obuhva-

[7] Vidi dok. br. 118.

tima, potpomognut dijelovima »5«, uspio ga hametice[8] potući gurnuvši ga u polje na brisani prostor. Neprijatelj je u paničnom bjekstvu, proganjan našim bataljonima, ostavljajući gomile mrtvih. Na licu mjesta pronađeno je 78 mrtvih, čiji je broj daleko veći. Prema dobivenim informacijama, ovom je akcijom izbačeno iz stroja 170 neprijateljskih vojnika, zaplijenjeno je preko 30 pušaka, 1 mašinka kao i ostalog ratnog materijala.[9] Naši gubitci 2 mrtva i 1 ranjen. Prema izjavi jednog zarobljenog neprijateljskog vojnika, cilj je ispada bio pljačka okolnih sela radi snabdjevanja, pošto su im zalihe iscrpljene. Od 4. do 12. januara na sektoru brigade nije bilo značajnijih promjena sem čestih artiljerijskih dvoboja i tom prilikom smo imali jednog mrtvog. Također u tom vremenu hvatani su škripari, bilo je vidnog uspjeha. 12. januara održano je XI savjetovanje štabova bataljona sa štabom brigade radi pripremanja brigade za nove zadatke i akcije, kao i u cilju otklanjanja izvjesnih nedostataka. Pretresano je po svima sektorima i postignuta je saglasnost za poboljšanje stanja po bataljonima. Na sektorima bataljona nije bilo značajnijih promjena. Neprijateljska artiljerija tukla je u dva navrata položaj štaba brigade. Poginuo je jedan konjovodac (Talijan). Uočeno je da neprijatelj bježi pred našom artiljerijom. 13, 14. i 15. januara nije bilo značajnijih promjena. 14. januara u Nevesinje je stigla jedna kolona jačine oko 600 Švaba. Isti su sakupljeni od raznih rodova vojske (većinom izbjeglih iz Grćke).[10] 16. januara izvršena je jedna akcija u pravcu s. Hrušta i Lakta u cilju hvatanja škripara i ekonomske akcije. Nekog naročitog uspjeha nije bilo sem što je ubijeno 4, a zarobljeno 7. Ostali su se povukli u pravcu Konjičke Župe. Kod naših dijelova nije bilo gubitaka. Od jake studeni tom prilikom bilo je 20 slučajeva smrzavanja. Obilna rekvizicija je izvršena. Izviđačka desetina »2« bataljona u zajednici sa omladinskom četom pronašla je u »Muhalj Jami« 8 škripara sa oružjem. U vremenu od 17. do 25. januara na sektorima bataljona i ove brigade nije bilo značajnijih promjena sem što je i dalje bilo čestih artilerijskih dvoboja[11] ali bez gubitaka na našoj strani. Iz sigurnih obavještenja neprijatelj je u samom gradu Nevesinju imao od naše artilerije 7 mrtvih i više ranjenih.[12] Također je naša artilerija onesposobila 1 neprijateljski top. 25. januara od strane ove

---

[8] To jest: ametice (do nogu).
[9] Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 24.
[10] Vidi knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 5.
[11] Vidi knj. 32, dok. br. 151.
[12] O tome vidi izvještaj Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 29. januara 1945 (AVII, reg. br. 52/10, k. 149/e).

brigade preduzeta je jedna akcija većeg stila na četničko-ustaške bande na prostoru Kljuna i Lakta.[13] Doznalo se je da se tu nalaze zlikovci Petar Samardžić, Salatić,[14] Petković[15] i Perović,[16] namjera im je povezati se sa Švabama u Nevesinju. U cilju izvršenja prednjega izdata je zapovijest od strane ovoga štaba O. pov. broj 26 od 24. januara 1945.[17] g. Bataljoni su u glavnom dobili zadatak opkoljavanja sela Lakta i Kljuna. U akciju su krenuli u 1 sat noću. Rezultat akcije nije bio tako zamašan iz razloga toga što pomenute bande su imale vremena i terenske mogućnosti da se povuku. Jedino je ekonomska akcija uspjela. U vremenu od 26. do 30. januara nikakvih promjena na sektoru ove brigade nije bilo. 30. januara primljen je radiogram od štaba XXIX Udarne divizije da su ustaške bande zajedno sa Švabama izvršile jači ispad na položaje IX Dalmatinske divizije i tom prilikom su uspjele ovladati Žitomislićem — Čitlukom — Ljubuškim — Čapljinom — Gabelom i izbiti na more kod Metkovića.[18] Da bi im se spriječila njihova daljnja namjera kao i prodor naređeno je od strane štaba XXIX divizije da se XII Hercegovačka NOU brigada prebaci na sektor Stolac i da odatle ofanzivno dejstvuje na pomenute bande i Švabe.[19] Međutim da bi se popunila praznina koja je nastala odlaskom XII brigade naređeno je da se naša dva bataljona prebace na prostoriju Biograd — Udrežnje. U tom cilju je ovaj štab izdao Zapovijest O. pov. broj 30 od 30. ov. mj.[20] s kojom je naređeno da se naš »1« prebaci iz svog dosadašnjeg logora na prostoriju Biograda, isturajući obezbjeđenja na Babju Glavu, k.[21] 1028, i Bukovicu, k.[22] 1121. Naš »2« iz svog dosadašnjeg logora na prostoriju Udrežnje, isturajući jača obezbjeđenja na Vilenjak, k. 1213, i Bukovicu, 1229.[23] Sa ostalim bataljonima ove brigade upotpunjena je prostorija koja je nastala odlaskom ova dva bataljona. Pokret bataljona izvršen je u toku noći 30/31. U toku dana 31. ov. mj. bataljoni su već ranom zorom bili na prostoriji koja im je zapovješću bila predviđena. Štab brigade se je premjestio iz sela Krekovi

---

[13] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 158, 159 i 165.

[14] Danilo Salatić je bio zamjenik četničkog komandanta za Hercegovinu, Boku Kotorsku i istočnu Bosnu (vidi AVII, reg. br. BH-V-379: zapisnik od 18. jula 1944. o formiranju četničkih letećih korpusa).

[15] Četko Petković je bio komandant bataljona Nevesinjske četničke brigade.

[16] Vukašin Perović je bio četnički komandant sreza mostarskog.

[17] Vidi AVII, reg. br. 2 5—4, k. 1146/II.

[18] Vidi dok. br. 136.

[20] Vidi AVII, reg. br. 2/6—4, k. 1146/II.

[21] i [22] Pogrešno; treba: trig.

[23] Pogrešno; treba: Muknicu (trig. 1229).

u selo Donji Bratac. Baterije topova 75 mm ostale su i dalje u Kifino Selo i spremne da uvijek otvore vatru na neprijateljske položaje u Nevesinju.

IV. — GUBITCI I PLIJEN

a. — *Kod neprijatelja:*

Ubijeno	135
Ranjeno	83
Zarobljeno	0

b. — *Kod nas:*

Poginulo	4
Ranjeno	12
Mobilisano	153
Dezertiralo	8

Zaplijenjeno:

47 pušaka, 1 mašinka, izvjesna količina municije i ostale ratne spreme.

V. — IMENA RUKOVODIOCA

a. — *Kod neprijatelja:*

Dijelovi 369. vražije divizije i to 1. i 2. bataljon. Dva bataljona Švaba starijih godišta, sastavljenih od raznih rodova vojske, a koji su većinom došli iz Grčke prilikom povlačenja njihovih trupa.[24] Komandant milicije Smajo Jugo iz Postoljana, a koja je također potčinjena pod njemačkom [komandom u] Nevesinju.

b. — *Kod nas:*

1. — **Štab brigade:** Komandant: major Radomir Mirković
Zamj. kom.: kapetan Milan Papić
Politkom: major Sveto Kovačević
Pomoćnik politkoma: kapetan Savo Mitrović
V.d. načelnika štaba: Hrvoje Tičinović

2. — **»1« bataljon:** Komandant: poručnik Maksim Bulut
Zamj. kom.: potporučnik Milorad Prstojević
Politkom: kapetan Obren Bjelogrlić
Pomoćnik politkoma: poručnik Milovan Albijanić

3. — **»2« bataljon:** Komandant: poručnik Stevo Drinjak
Zamj. kom.: poručnik Rako Dabić
Politkom: kapetan Nikola Milidragović
Pomoćnik politkoma: poručnik Mitar Buha

4. — **»3« bataljon:** Komandant: kapetan Lazar Vojinović
Zamj. kom.: poručnik Lazo Kešelj
Politkom: kapetan Veljko Terzić
Pomoćnik politkoma: poručnik Radovan Papić

5. — **»4« bataljon:** Komandant: poručnik Jovan Bobot
Zamj. kom.: Vidak Radmilović
Politkom: kapetan Mitar Lojović
Pomoćnik politkoma: Vitomir Milivojević

6. — **»5« bataljon:** Komandant: poručnik Branko Babić
Zamj. kom.: poručnik Nikola Samardžić
Politkom: kapetan Dušan Murišić
Pomoćnik politkoma: poručnik Radovan Đeletović

VI. — ZAKLJUČAK

U toku mjeseca januara brigada je sve postavljene zadatke sa uspjehom izvršila. Glavni zadatak brigade bio je ne dozvoliti neprijatelju prodor na našu slobodnu teritoriju, kao i sprečavanje u korišćenju komunikacije preko Pridvorica za Konjičku Župu. Akcije koje je vodila brigada imale su ofanzivno-defanzivni karakter. Ljudstvo brigade bilo je u pogledu borbenosti na dosta velikoj visini, kao i rukovodeće osoblje koje je upravljalo akcijama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom — major,
Sveto Kovačević

M. P.

Komandant — major,
Radomir Mirković

V.d. načelnika štaba,
Hrvoje Tičinović

PREGLED

brojnog stanja i naoružanja: X. Herc. NOU brigade na dan 1. februara 1945. g.

I.

Ljudstvo

	Oficira		Podoficira		Boraca		Politkoma		Ukupno
	po spisku	u rash.	po spisku	u rash.	po spisku	u rash.	po spisku	u rash.	
Drugova	41	5	61	9	1441	170	91	18	1634[25]
Drugarica	2	—	3	—	29	4	—	—	38[26]
Svega	43	5	64	9	1470	174	91	18	1672[27]
Primjedba									

II.

Oružje i municija:

1. — Brdskih topova —, municije za njih —, granata —, šrapnela —			
2. — Prot. kol. topova—, municije za njih —, udarnih —, pancirskih —			
3. — Teških mitr. »breda«	6	municije za njih	21.117
4. — Teških mitr. »fiat«	2	municije za njih	4.000
5. — Za avione tešk. mitr.	—	municije za njih	—
6. — Teških mitr. drugog tipa	—	municije za njih	—
7. — Teških mitr. »Švarclose«	—		
8. — Puškomitr. »brno«	24		
9. — Puškomitr. »Švarc«	1		
10. — Jugosl. i njemačkih pušaka	641	municije za njih 7/9 mm	49.502
11. — Italijanskih puškomitralj.	18	municije za njih	—
12. — Italijanskih pušaka	130	municije za njih	22.930
13. — Puškomitralj. »Šoša«	—	municije za njih	—
14. — Sovjetskih puškomitr.	—	municije za njih	—
15. — Engleskih puškomitr.	37	municije za njih	34.430
16. — Puškomitr. drugog tipa	1	municije za njih	—
17. — Engleskih pušaka	25	municije za njih	23.841
18. — Sovjetskih pušaka	—	municije za njih	—
19. — Tromblona za njemačku pušku	6	municije za njih	87
20. — Teških bacača 80 mm.	4	municije za njih	320

[25] Brojevi su upisani mastilom.

[26] i [27] Ukupan zbir pogrešan; treba: 34 i 1668.

21. — Teških bacača 100 mm.	—	municije za njih	—
22. — Teških bacača drugih	—	municije za njih	—
23. — Lakih bacača italijanskih	7	municije za njih	209
24. — Lakih bacača njemačkih	1	municije za njih	174
25. — Lakih bacača drugih	1	municije za njih	163
26. — Protivkol. pušaka sovjetskih	2	municije za njih	60
27. — Protivkolskih pušaka engleskih	4	municije za njih	410
28. — Mašinki sovjetskih	2	municije za njih	320
29. — Mašinki engleskih	7	municije za njih	610
30. — Mašinki njemačkih	11	municije za njih	2840
31. — Mašinki ustaških	5	municije za njih	390
32. — Revolvera jugosl.	39	municije za njih	271
33. — Revolvera njemačkih	25	municije za njih	557
34. — Revolvera italijanskih	31	municije za njih	231
35. — Revolvera engleskih	—	municije za njih	—
36. — Revolvera sovjetskih	—	municije za njih	—
37. — Revolvera drugih modela	8	municije za njih	42
38. — Signalnih revolvera	13	municije za njih	447
39. — Ručne bombe italijanske	1709		
40. — Ručne bombe jugoslovenske	80		
41. — Ručne bombe njemačke	120		
42. — Ručne bombe engleske	1051		
43. — Ručne bombe sovjetske	—		
44. — Ručne bombe ostale	—		

III.

Stoka

Konja *233:* jahaćih *29,* tovarnih *204, teglećih* —

Politički komesar — major, Komandant — major,

V.d. načelnika,

BR. 24

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 4. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA TUZLANSKOG NOP ODREDA I BRIGADI NARODNE ODBRANE ZA FORMIRANJE ZAJEDNIČKOG ŠTABA I ZA RAZBIJANJE ČETNIKA NA SEKTORU OZRENA I U DOLINI KRIVAJE[1]

ŠTAB E I.
O. broj: 29/45
4. februara 1945. g.

ŠTABU TUZLANSKOG NOP ODREDA
I BRIGADI NARODNE ODBRANE

1. Na sektoru Ozrena i u dolini rijeke Krivaje nalaze se grupe crnogorskih i srbijanskih četnika.[2] Osjeća se izvjesna koncentracija i postoji vjerovatnoća da povezani sa četničkim grupama na sektoru Trebave i Posavine kao i sa raznim ustaškim i domobranskim i ostalim grupama mogu da budu aktivni u pravcu Tuzle.[3]

Radi razbijanja ovih četničkih grupa na sektoru Ozrena i dolini rijeke Krivaje i prikupljanja tačnih podataka o njihovoj jačini i namjerama potrebno je prodrijeti što dublje na sektor Ozrena i obavezno zarobiti neprijateljske vojnike koji će moći dati potrebne podatke, kao i uništavati neprijateljske štabove, odvojene neprijateljske djelove i na taj način spriječiti neprijateljske namjere.

2. Ovaj zadatak stavlja se pred Tuzlanski N.O.P. odred i Brigadu Narodne odbrane.

Tuzlanski odred učestvovaće na ovom zadatku sa 3 bataljona, a Brigada Narodne odbrane sa jednim bataljonom. Jedan bataljon Brigade Narodne odbrane ostaje na sektoru Tuzle.

Radi uspješnog komandovanja ovim jedinicama štabovi Tuzlanskog odreda i Brigade Narodne odbrane formiraće zajednički štab koji će rukovoditi svim jedinicama.[4]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—1, k. 409.

[2] Bliže o njima vidi dok. br. 87.

[3] Vidi dok. br. 43.

[4] To je bio privremeni štab koji je rukovodio borbama na području pl. Ozrena

3. Ove jedinice postaviće se na prostoriju Puračić — Milino Selo — Muslimanske Babice, odakle će ofanzivno da djeluju u pravcu Ozrena i dolini rijeke Krivaje sa zadatkom navedenim pod tačkom 1. Zadatke izvršavati sa cjelokupnim snagama ili pojedinačno po bataljonima prema datoj situaciji, nastojeći da se prednji neprijateljski djelovi koji se sada nalaze na liniji Vasiljevci — Tumare — Brijesnica — Podsijelovo iznenade, razbiju i odbace prema zapadu.

4. Vezu sa ovim štabom održavati preko radio-stanice Tuzlanskog odreda i svakodnevno izvještavati o situaciji.

5. Jedinice treba u svako doba da budu prikupljene kako bi se mogle u najkraće vrijeme upotrijebiti na nekom drugom zadatku ako bi to situacija zahtjevala.

6. Povezati se sa jedinicom B 1. na prostoriji Krtova — Porječina i po mogućstvu kombinirati rad sa njima.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
načelnik — p.pukovnik:
R. P.

---

[5] Riječ je o 45. diviziji 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 87). Po uspostavljanju veze, Štab 45. divizije je svojim naređenjem od 11. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 18—2, k. 1330) stavio Brigadu narodne odbrane pod svoju komandu a Tuzlanski NOP odred pod komandu štaba ove brigade i naredio im da s linije s. Vasiljevci — s. Seona dejstvuju ka Maglaju.

BR. 25

ZAPOVIJEST ŠTABA 8. KORPUSA NOVJ OD 4. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA ŠIROKI BRIJEG, LJUBUŠKI I ČITLUK[1]

ŠTAB
VIII UDARNOG KORPUSA NOVJ
Op. br. 53 *prilog 2*
4. februara 1945. g.

ZAPOVJEST

Sekcija Makarska — Mostar 1:100.000 (jug. izr.)

PODACI O NEPRIJATELJU:

Sa sektora Mostar — Široki Brijeg[2] neprijatelj iz sastava 369 Vražje divizije, IX ustaške Gorske divizije, Crne legije i pojačanja prispjelih iz Sarajeva[3] izvršio je prodor pravcima: Pribinovići — Turčinovići — Buhovo — Hamzići — Dragičina — Crno, zauzeo Ljubuški a ugrozio Vrgorac; pravcem Čule — Čitluk — Međugorje — Čapljina; duž željezničke komunikacije Mostar — Metković i zauzeo Metković. U Metkoviću i Čapljini porušio je mostove. Po uništenju mosta u Metkoviću a pod pritiskom naše IX udarne divizije i XXIX hercegovačke divizije povukao se iz Metkovića za Čapljinu, za koju se još vode borbe.[4]

NAMJERA NEPRIJATELJA:

Držati prostor Široki Brijeg — Imotski — Čapljina u cilju mobilizacije, te rušenja važnih privrednih i saobraćajnih postrojenja na oslobođenoj teritoriji.

---

[1] Prepis originala (pisan na mašini latinicom) u AVII, reg. br. 4—3, k. 1021 i 2—9, k. 1012 (obavještajni izvještaj).

[2] Sada: Ličtica.

[3] Početkom januara 1945. ustaško rukovodstvo je predložilo njemačkoj Komandi Grupe armija »E« da se, iz političkih i vojnih razloga, zauzme i drži Ljubuški. Međutim, ona mu je odgovorila da liniju Široki Brijeg — Nevesinje mora držati, ali joj ne stoje na raspolaganju nikakve druge trupe osim onih koje su već tamo angažovane. Vidi Franc Šraml: »Hrvatsko ratište« (Franz Schraml: Kriegsschauplatz Kroatien, Kurt Vowinckel Verlag, Neckargemünd, 1962), str. 114. i 115.

O dolasku ustaško-domobranskih jedinica iz Sarajeva takođe nema podataka, osim što je još odranije tamo bila 2. bojna 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi dok. br. 163—165 i 167).

[4] Vidi dok. br. 33, 49, 110 i 136.

SNAGA I SASTAV NEPRIJATELJA:

Prema priloženom vojno-obavještajnom izvještaju i skici.[5]

NAŠ ZADATAK:

Povratiti zauzeta mjesta i ugroziti Mostar.

NAREĐUJEMO:

I. Desna kolona XIX ud. divizije bez jedne brigade.	Napada pravcem Vrgorac — Ljubuški — Mostar sa zadatkom zauzimanja neprijateljskih uporišta Ljubuški, Čitluk, sa čišćenjem okolnih sela od milicije, i ugrožavanja Mostara sa juga.[6]
Svega 8 bataljona i art. divizion.	Zona širenja desno: Čapljina — r. Neretva — Mostar, gdje uhvatiti vezu sa XXIX divizijom.[7] Zona širenja: lijevo zaključno: s. Vitina — Hamzići — s. Biogradci, gdje hvatati vezu sa jedinicama IX ud. divizije.
II. Lijeva kolona.	
1) IX ud. divizija bez dvije brig.	Napada pravcem: s. Klobuk — Buhovo — Knežpolje sa zadatkom čišćenja neprijateljskih uporišta u s. Grljevići — Buhovo — Uzarići i izbijanje na komunikaciju Široki Brijeg — Mostar.[8] Sa zonom širenja desno do zone širenja lijevo desne kolone, gdje će držati vezu sa jedinicama XIX divizije, i zonom širenja lijevo do linije Osoje — Prokos — Turčinovići i k. 362 (Stražnica) isključno. Sa jednom brigadom izvršit će obezbjeđenje od pravca Mostar — Goranci — Bogodol održavajući desno vezu sa dijelovima XXVI divizije na liniji: Postenovača (753) — G. Gradac — Grabova Draga.
Svega 8 bataljona.	
2) XXVI ud. divizija, tenkovska i artil. brigada.	Napada pravcem Grude — s. Kočerin — Široki Brijeg sa zadatkom zauzimanja neprijateljskog uporišta Široki Brijeg i obezbjeđenja prema Rakitnu.[9]

[5] Vidi AVII, reg. br. 5/3—1 i 5/7—1, k. 526 (postoje dvije skice — u prvoj je prikazan raspored neprijateljskih snaga na području Širokog Brijega, Mostara i Nevesinja a u drugoj na širem području Dalmacije).
[6] Vidi dok. br. 144.
[7] Vidi dok. br. 95.
[8] Vidi dok. br. 128 i 136.
[9] Vidi dok. br. 96.

Svega 16 bataljona, 2 tenkovska bat. i 3. diviziona.	Zona širenja desno do linije Osoje — Prokos — s. Turčinovići (sve isključivo) i k. 362 (Stražnica) zaključno, gdje će održavati vezu sa jedinicama IX divizije. Zona širenja lijevo do linije Postenovača (753) — G. Gradac i Grabova Draga održavajući vezu sa dijelovima IX divizije. Sa jednom brigadom izvršit obezbjeđenje od pravca s. Rakitna.
III. Rezerva Dvije brigade IX ud. div.	Postavit će se na prostoriji Vrgorac — Prapatnica — Stilja.
IV. Artiljerija. Artil. brigada. *Svega* 3 diviziona.	Sadejstvovati s lijevom kolonom.[10]
V. Tenkovska brig. *Svega* 2 bataljona.	Sadejstvovati s lijevom kolonom.[11]
VI. Avijacija.	Saveznička avijacija aktivno će potpomagati operacije.[12]
VII. Veza.	Korpusni centar veze u Imotskom. Prema direktivi br. 1 i priloženoj instrukciji.[13]
VIII. Sanitet.	Prema direktivi br. 1.[14]
IX. Intendantura Korpusa.	Prema direktivi br. 1.
X. Snabdijevanje ubojnim mater.	Prema direktivi br. 1.
XI. Komunikacijski pravci.	Za desnu kolonu: Vrgorac — Staza — Podgora. Za lijevu kolonu: Imotski — Zagvozd — Zadvarje — Omiš.

[10] Vidi dok. br. 136 (pregled rada artiljerijskih oruđa i utrošak municije u operaciji Široki Brijeg — Mostar).

[11] Vidi dok. br. 123.

[12] Vidi dok. br. 163 — 165 i 167—169; tom V, knj. 38, dok. br. 89, 90 i 93.

[13] i [14] Vidi AVII, reg. br. 5/9—1 i 5/10—1, k. 526.

XII. Znakovi. Znaci raspoznavanja:
za 4. II. 1945: Metak — Metlika
„ 5. „ „ Puška — Pirot
„ 6. „ „ Nož — Niš
„ 7. „ „ Kundak — Knin
„ 8. „ „ Šarac — Šibenik
Ugovoreni znaci:
Dva zelena i dva crvena signalna metka označavanje položaja.

XIII. Početak operacije. 6. ov. mjeseca u 7 sati, do kojeg vremena moraju sve jedinice biti na polaznom položaju za napad.

XIV. Mjesto Štaba Korpusa. **Imotski.**

XV. XX ud. divizija
Svega 12 batalj. i artiljerijski divizion
V Prekomorska i
V Dal. ud. brig. XIX divizije.
Svega 8 bataljona.

Pod komandu XX ud. divizije u operativnom smislu stavlja se V Prekomorska brigada i V Dalm. udarna brigada XIX divizije. V Dalm. ud. brigadu povući sa Velebita i postavit je na prostoriju između Knina i Obrovca. Jednu brigadu postaviti na sektor Nina. Jednu brigadu ostaviti na sektor Lapca. Jednu brigadu postaviti na prostoriju Zadra.[15]
Na izvršenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
s.r. Boško Šiljegović

Komandant, general-major:
s.r. Petar Drapšin[16]

M. P.

Ovjerava:
načelnik štaba, pukovnik:

Dostavlja se na postupak:
Štabu IX, XIX, XXVI divizije
Štabu tenkovske i artil. brigade
Odsjecima: za vezu, za naoružanje
Načelnicima: intendanture, saniteta i art. odsjeka
Auto-komandi VIII ud. korpusa.

[15] O rasporedu pomenute divizije vidi tom V, knj. 38, dok. br. 78.
[16] Narodni heroj. Poginuo nesrećnim slučajem u jesen 1945, kao general-potpukovnik i komandant tenkovskih jedinica JA.

ŠTAB
VIII UDARNOG KORPUSA NOVJ
O. br. Dne
Položaj

Prilog oper. zapovijesti
br. . . . . .

Predmet: Vojno-obavještajni podatci
o snagama na sektoru Š.
Brijeg — Mostar — Nevesinje.

Na sektoru Široki Brijeg — Knežpolje:

600 vojnika I bataljona 370. puka 369. divizije, sa štabom puka u Š. Brijegu.
700 vojnika III bataljona 370. puka 369. divizije.
600 vojnika jednog bataljona 369. divizije koji je stigao iz pravca Mostara 27. januara 1945, a još nije identifikovan.
300 vojnika mornara pridodatih 369. diviziji, od kojih su formirane dvije čete.[17]
30 vojnika SS Feld-žandarmerije
300 vojnika »crne legije« Frane Vega, stigli iz Mostara 27. I.
590 vojnika II bojne IX ust. zdruga IX hrv. divizije.
700 vojnika III bojne IX ust. zdruga IX hrv. divizije.[18]
550 vojnika II bojne 2. gorske pukovnije II gorskog zdruga sa štabom u Knežpolju.[19]
1700 vojnika IV, V i I bojne IX ust. zdruga IX hrv. divizije.[20] 200—400 vojnika zelenog kadra.
160 vojnika od dviju baterija 369. art. puka.
800 vojnika od baterije p. kolaca.

---

[17] i [21] Bliže o rasporedu i dejstvu 369. legionarske divizije, kao i o drugim njemačkim jedinicama, a koje nisu spomenute u ovom izvještaju, vidi dok. br. 72 (objašnjenje br. 3) i 136 (objašnjenje br. 14); knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 5.

[18] i [20] O rasporedu i dejstvu jedinica toga zdruga vidi dok. br. 163—165 i 167—169.

[19] i [22] U stvari odnosi se na 1. bojnu. Osim nje i 3. bojne toga zdruga, koje su bile na sektoru Mostar — Ljubuški, drugih njegovih jedinica tada nije bilo na sektoru Mostara. Vidi dok. br. 136 (objašnjenje 14, 25. i 33), 168 i 169.

Obavještenje 5. korpusa NOVJ je samo djelimično tačno, jer je u operaciji ka Čapljini i Ljubuškom (vidi dok. br. 136) došlo do izvjesnog pomjeranja jedinica 2. gorskog zdruga, mada je njegova glavnina i dalje ostala na obezbjeđenju komunikacija Jablanica — Konjic — Ivan-Sedlo (vidi AVII, reg. br. 3—5, k. 527: zapisnik o saslušanju ratnog zarobljenika poručnika Bože Pavlovića, pripadnika 9. gorske divizije, od 20. februara 1945).

Naoružanje:

5 haubica 105 mm
3 topa 75 mm
2 topa 37 mm
5 p.k. topova 45 mm
1 top 155 mm
1 p.a.
Oko 15 teških bacača,
oko 26 lakih bacača.

Napomena: ovo se naoružanje odnosi na jedinice koje su na sektoru Š. Brijeg — Knežpolje bile prije nego što su stigla zadnja pojačanja (27. I), čije je naoružanje nepoznato.

Na sektoru Rakitna ima oko 1100 vojnika »zelenog kadra«.

Na sektoru Mostara:

80 vojnika 1. baterije 369. art. puka u Rodoču.
80 vojnika 5. baterije 369. art. puka u Miljkovićima (4 topa 75 mm).
Oko 120 vojnika izviđačkog bataljona 369. hrv. divizije u Bjelom Polju.
Oko 100 vojnika pionirskog bataljona 369. divizije u Bjelom Polju.
Nepoznati broj vojnika p.k. bataljona 369. divizije u Bjelom Polju.
Nepoznati broj vojnika dopunskog bataljona 369. divizije u Bjelom Polju.
700 vojnika nepoznate njemačke jedinice koja je došla iz Sarajeva u Mostar koncem decembra 1944.
1000 vojnika prištabskih jedinica IX hrv. divizije u Mostaru i okolici.
155 vojnika oružničkog voda, voda za vezu i stožera IX hrv. divizije.
400 vojnika III zračne luke u Rodoču.

Naoružanje:

4 haubice 105 mm
4 brdska topa 75 mm

Na sektoru Nevesinje:

600 vojnika I bataljona 369. pješ. puka 369. divizije sa štabom puka u Nevesinju.
600 vojnika II bataljona 369. puka 369. divizije u Nevesinju.

650 vojnika III bataljona 369. puka 369. divizije Grebak — Paljevdo — Bakračuša — Busak.
Dvije baterije 369. art. puka u Nevesinju (8 topova).[21]
500 vojnika milicije.

Kako javlja V Korpus 22. januara 1945, pomjerio se čitav II gorski zdrug na sektor Mostara.[22] Mi smo do sada ustanovili prisustvo samo II. bojne 2. gorske pukovnije ovoga zdruga koja je 18. I. stigla u Široki Brijeg.
Ovaj zdrug broji čitav oko 4000 vojnika.
Napomena: Čitav kraj sjeverno od Širokog Brijega — Mostara je ustaški nastrojen, pa se tu nalazi i veliki broj »kamišara«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
s.r. Boško Šiljegović

Komandant, general-major:
s.r. Petar Drapšin

Ovjerava:
načelnik, pukovnik:
Biočić[23]

ŠTAB
XIX UD. DIVIZIJE NOVJ
4. II. 1945.

Štabu

Da je prepis vjeran originalu tvrdi

Operativni oficir — major:
Dan.[24]

---

[23] Ante

[24] Danilo Damjanović je tada bio načelnik Štaba 19. NOU divizije (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 41 i 21).

BR. 26

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 4. FEBRUARA 1945. ŠTABU 25. DIVIZIJE DA POSJEDNE POLOŽAJE NA LINIJI VJENAČAC — ČELOPEK[1]

B 1
4-II-1944

67

P 1

U toku jučerašnjeg i današnjeg dana neprijatelj je bio neaktivan. Razlozi su sledeći:

— Neprijatelj je dostigao prvi cilj probijanja Zvornik, gde mu je potrebno prikupljanje radi razvijanja daljih operacija. Moguće je da na čelo kolone nepr. izbije druga jedinica.

— Neprijatelju je potrebno da izvrši popravku i osiguranje komunikacije Drinjača — Zvornik, bez čega se u opšte teško može zamisliti produženje operacija nepr. kolone ovakvog sastava, pošto je njeno snabdevanje nemoguće bez dobre komunikacije.

Na osnovu ove dve činjenice po svoj prilici izgleda da će neprijatelj u rejonu Zvornika zastati a verovatno će preduzeti operacije u cilju ovladivanja desnom obalom Drine.[2]

Na taj način naše jedinice dobile bi potreban predah na levoj obali radi pregrupisavanja u cilju pripremanja nove bitke i kratkog odmora.

Dalji pravac neprijateljskog nadiranja nije tačno utvrđen ali najverovatnije prema Bijeljini.

U vezi sa tim potrebno je da naše snage na levoj obali Drine, tj. u rejonu Zvornika pripreme bitku bilo da neprijatelj pođe pravcem prema Bijeljini ili pravcem prema Tuzli.

U ovoj bitki učestvovaće dve grupe:

a) A 1 i P 1 na pravcu prema Bijeljini,

b) S 1 i R 1 na pravcu prema Tuzli.[3]

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 46—1, k. 1090.

[2] O tome vidi dok. br. 43 i 104.

[3] Zapoviješću Štaba 2. armije NOVJ od 8. februara 1945. došlo je do promjena u sastavu pomenutih grupa (vidi dok. br. 50).

Zadatak obe grupe je da povezanim i ofanzivnim dejstvom unište nepr. čelnu grupu pri pokušaju daljeg prodiranja i na taj način ostvare prvi uslov radi razvijanja ofanzivnog dejstva protiv cele nemačke grupacije.

S obzirom na dosadašnja iskustva, tj. na utvrđenu prodornost i upornost neprijatelja a na priličnu slabost naših jedinica kako u odbrani tako i u napadu, vrlo je verovatno da će nam neprijatelj na izvesnim sektorima fronta nametnuti *odbranu.*

Radi nešto boljeg uspeha nužno je dakle što jače utvrditi ceo front tako da bi nam mogao kao takav poslužiti kao jak oslonac i za defanzivne i ofanzivne radnje. A naročito je potrebno utvrditi vaš pravac, odnosno položaje Čelopek — Grbavci.

Od najveće je važnosti takođe pripremanje napada na svakom pravcu. Pri izviđanju napada (kao i odbrane) voditi računa da svaki naš manevar i pokret bude potpomognut snažnom vatrom a naročito juriš.

Plan vatre kako u napadu tako u odbrani mora prekontrolisati štab divizije a obavezno stvarati plan vatre na *odlučnom pravcu.* U tom pogledu ne smete se osloniti na štab brigade. Svaki manevar već unapred dobro proučiti a zagarantovati njegov uspeh snažnom vatrom.

Pri utvrđivanju položaja Čelopek — Grbavci glavnu borbenu liniju postaviti na prednjoj ivici sela radi što boljeg vatrenog dejstva.

Naročitu pažnju obratiti na utvrđivanje prostorije Grbavci — Vjenačac — Pećina — Kučić Kula jer će to biti najverovatniji glavni pravac nepr. napada.

Front jednog bataljona ne sme imati veću širinu od 1000 metara.

Rezervni bataljoni da utvrđuju vojničku ivicu grebena položaja.

Rovovi se moraju iskopati za svakog borca i dobro kamuflirati (naročito je važno da se smanji visina grudobrana) te da ne bi neprijatelj utvrdio sistem odbrane i *protezanje glavne borbene linije.* Ovo najozbiljnije shvatiti.

Na svakom delu položaja pripremiti odbranu u slučaju nepr. juriša kontranapadom i potpomaganjem dejstva rezervnih bataljona sa druge linije kao i sa susednih sektora.

Rezerve blagovremeno privlačiti i upotrebljavati a ne kad neprijatelj već prodre u položaj i kad je naša situacija teža.

Sve starešine, uključiv i komandanta divizije, moraju za vreme borbe komandovati sa *osmatračnica.*

Celokupnoj artiljeriji izdajte naređenje da se postavi na sektor D. Borina sa zadatkom potpomaganja odbrane i napada.[4]

U obzir dolaze: teški divizion, minobacački divizion, dve baterije pukovskog diviziona.

Javite Popivodi[5] da se postara da se artiljerija snabde sa dovoljnom količinom municije. Ovo je naređenje komandanta C 1.[6]

Takođe javite Popivodi da bude pripreman na nepr. operacije u cilju ovladivanja desnom obalom kao i da osigura tučenje porušenog dela komunikacije prema Prosjeku i Mlađevcu.[7]

Takođe može u tu svrhu zadržati naš protivkolski divizion.

Sa Popivodom i artiljerijom osigurajte telefonsku vezu. Uspostavite telefonsku vezu do Međeđe a Zorić[8] će od Međeđe do Memića.

Po dolasku A 1, verovatno 6-II, A 1 primiče liniju Čelopek — Grbavci.[9] Sve tri brigade da [se] razviju na ovoj liniji ostavljajući po jedan bataljon u rezervi. Vaša jedna brigada biće stalno u pretstraži na liniji Zmajevac — Vratolomac — Karakaja — Čolovnik.

Jednu vašu brigadu postavićete u rezervu u s. Tabanci i sa zadatkom utvrđivanja linije: Kozluk — Visoka Gl. — Klisa.

Inžinjeriske jedinice utvrđivaće stalno liniju Grbavci — Čelopek.

Sa ovim naređenjem upoznajte odmah A 1.

Osigurajte transportovanje materijala od Kozluka do Priboja.

Odmah nam pošaljite telefonsku centralu »Povlen«.[10]

Najhitnije nam dostavite a najdalje do 7-II do 12 časova relaciju o borbama od Vlasenice do Zvornika — uglavnom.[11]

Gubitci naši i nepr., gubitci u komandnom kadru, zaplenjivanje i gubljenje oružja i materijala kao i najvažniji nedostaci i slabosti, naši i neprijateljski.

Bijeljina nije oslobođena.[12]

---

[4] O rasporedu i zadacima artiljerije vidi dok. br. 50.

[5] Pero, komandant 22. NOU divizije.

[6] Riječ je o Koči Popoviću, komandantu 2. armije NOVJ.

[7] O rasporedu i dejstvu 22. NOU divizije vidi dok. br. 104.

[8] Rade, komandant 45. NOU divizije.

[9] Sedamnaesta NOU divizija bila je tada upućena na prostor s. Snagovo — s. Gušteri (vidi dok. br. 90).

[10] Konspirativni naziv telefonske centrale 14. korpusa NOVJ (vidi knj. 31, dok. br. 82).

[11] Vidi dok. br. 84.

[12] O borbama oko tog mjesta vidi dok. br. 44, 45 i 90.

Preduzmite potrebne mere radi dizanja morala kod boraca, prvenstveno pohvale i odlikovanja dobrih kao i kažnjavanje (u disc. čete) onih koji su se slabo držali.

Vašu radiostanicu dovedite što pre u ispravno stanje.

Nemoguće je razumeti zašto niste poslali nemačke zarobljenike.

Svojim postupcima prema zarobljenicima ne samo da nam ne dopuštate da više rasvetlimo sadašnju situaciju i uopšte kršite naše naređenje već i ne izvršavate naređenje Vrhovnog štaba po pitanju zarobljenika.

Naredite P 4 da pošalje zarobljenog Nemca.

S. F. — S. N.

Komandant — pukovnik
Rad. T. Jovanović

ŠTAB
25. DIVIZIJE NOVJ
Br. 67
10. II 1945

BR. 27

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 22. DIVIZIJE OD 4. FEBRUARA 1945. ŠTABU 25. DIVIZIJE O ZAHTJEVU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA DOSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA O SITUACIJI U DOLINI DRINE[1]

Op. br. 23
4. 2. 45. u 8.15[2]

ŠTABU XXV DIVIZIJE

Primili smo Vaš dopis.[3]

Neophodno je potrebno da vezu sa nama održavate svakodnevno i neprekidno i da nas izveštavate o situaciji kod Vas, vašem rasporedu i neprijatelju. Isto ćemo činiti mi. Vr-

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 24—4, k. 1090.

[2] Tekst u zaglavlju je napisan mastilom.

[3] Redakcija nije mogla da utvrdi o kojem se dokumentu radi.

hovni štab zahteva od nas[4] da mu neovisno od drugih izveštaja šaljemo po nekoliko puta po danu i po noći izveštaj o stanju na ovom sektoru.[5]

Šaljemo novi plan rada za telegrafsku vezu sa XIV korpusom, koga im uputite, jer njihov ne možemo koristiti obzirom na našu radiostanicu.

Na ovoj strani Drine nalaze se delovi Vaše divizije, 45. divizije i ostalih korpusnih delova.[6] Neophodno je potrebno da se hitno zainteresujete pošto vlada veliki nered. Zakrčeni su putevi od stotine i stotine seljačkih kola, koji čak ne znaju ni gde idu. U pogledu nereda prednjače vaše intendanture i ostali pomoćni delovi.

U pogledu artiljerije izveštavamo Vas sledeće: nama je general Terzić[7] naredio da se ona ima postaviti na položaje odakle može stalno tući neprijatelja. Mi smo ovo naređenje direktno preneli na Vaš divizion,[8] nemajući veze sa Vama, ali smo im savetovali da Vas o tome izveste.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
M. P. Komandant — pukovnik
Pero Popivoda

ŠTAB
25. DIVIZIJE N.O.V.J.
Br. 66
10. II 1945.

---

[4] Imajući u vidu da se 22. NOU divizija tada nalazila u strategijskoj rezervi Vrhovnog štaba NOV i POJ i da je neposredno sadejstvovala s jedinicama 2. armije u borbi protiv njemačkih snaga u dolini Drine (vidi dok. br. 64, 89 i 98), redakcija Zbornika je odlučila da se njeni dokumenti iz ovog perioda štampaju u IV tomu.

[5] Vjerovatno je riječ o telefonskim izvještajima.

[6] Pored pozadinskih dijelova na desnoj obali Drine bili su 2. artiljerijska brigada 23. NOU divizije i 3. bataljon 24. brigade 45. NOU divizije (vidi dok. br. 37 i 87).

[7] Velimir Terzić je bio prvi pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ.

[8] Riječ je o Teškom divizionu 2. artiljerijske brigade (vidi knj. 32, dok. br. 125).

BR. 28

IZVJEŠTAJ ŠTABA 23. DIVIZIJE OD 4. FEBRUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI JANUARA NA PROSTORU BRČKO — GRAĆANICA — OZREN[1]

ŠTAB
XXIII UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. broj 58
4. februara 1945. g.
u 22 č.

Petnaestodnevni
izveštaj od
15. I. do 31. I. 45.

B 1 — O

15. I. 1945.

Na prostoriji između Brčkog, reke Save, Šamca, reke Bosne, Maglaja, Srnica nalazile su se protivničke snage, sastavljene od Nemaca, ustaša, zelenog kadra[2] i dezertera bivše 13 SS divizije,[3] srbijanskih[4] i meštanskih četnika.[5] U Brčkom

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5—2, k. 1069.

[2] O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na tom prostoru vidi knj. 32, dok. br. 155 i 159.

[3] U periodu avgust — novembar 1944, zbog snažnog pritiska jedinica NOVJ na njemačke i kvislinške snage u Jugoslaviji, kao i zbog brzog napredovanja savezničkih armija na svim frontovima, te stalnog povlačenja njemačkih snaga, došlo je do naglog opadanja morala kod pripadnika te divizije, pa i dezerterstva i prebegavanja u jedinice NOVJ. Uvidjevši da je bio zaveden, veći dio pomenutih dezertera je stupio u jedinice NOVJ, dok su se ratni zločinci skrivali po šumama istočne Bosne. Zbog ovakvog stanja 13. SS divizije »Handžar« bilo je predloga od strane Nijemaca da se ona rasformira (vidi knj. 29, dok. br. 81, objašnjenje 9). Međutim, osim što je razoružano nekoliko manjih jedinica (četa) do toga nije došlo, već je ona u drugoj polovini oktobra i u novembru 1944. izvučena iz istočne Bosne i upućena u rejon Zagreba i prema rijeci Dravi. Opširnije o tome vidi knj. 28, dok. br. 35, objašnjenje 4; knj. 29, dok. br. 81, 146 i 148; knj. 30, dok. br. 82 (objašnjenje 8) i 86; knj. 31, dok. br. 6 i 105.

[4] Riječ je o četničkim jedinicama koje su se povukle iz Srbije (vidi knj 32, dok. br. 15, 20 i 86).

[5] Odnosi se na četnike Trebavskog korpusa i Ozrenskog četničkog odreda (vidi knj. 32, dok. br. 81, objašnjenje 5; AVII, reg. br. 13/20—2, k. 114).

i Doboju biše su stalne nemačke posade, čija se jačina menjala, i nije bila naročito velika, ali se u potrebnom momentu mogla pojačati. S vremena na vreme kroz ova su mesta nailazile otstupajuće kolone.[6] U Brčkom se nalazio izvestan broj Rusa belogardejaca.[7] Ustaše su se nalazile u Gračanici i njenoj okolini,[8] kao i u Garevcu, Šamcu,[9] Tramošnici i Orašju, kao i u samoj okolini Brčkog.[10] Kao oslonac ustašama u Gračanici služe dve čete Nemaca sa dva topa u Brijesnici, koje snabdevaju ustaški garnizon u Gračanici municijom i oružjem, a koje u isto vreme služe kao prednji položaj odbrane komunikacijskog čvora Doboja. Na zapadnom delu Ozrena i Trebave nalazili su se srbijanski četnici. Domaći četnici i zeleni kadar bili su rasuti po celoj teritoriji Posavine, Trebave i Ozrena.

Ovoga dana K 1[11] se nalazio na opštoj liniji: Skakava — Srnice — Huskići — Donja Orahovica — Petrovo Selo — Brijesnica, sa izviđačkim i pretstražnim delovima i ispred ove linije, sa opštom orijentacijom prema severozapadu, zatvarajući pravac Gradačac — Tuzla, presecajući pravac Brčko — Srnice, zatvarajući pravac Gračanica — Tuzla, kao i sve pravce koji dolinom Spreče ili od Ozrena izvode ka Tuzli, sa zadatkom aktivne odbrane oslobođene teritorije, ispitivanja neprijatelja i zemljišta, gotov da svakog momenta pređe u napad, bilo celom jedinicom ili delimično.

---

[6] O tome vidi knj. 32, dok. br. 159.

[7] Riječ je o ostacima 1. i 2. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 12, objašnjenje 5).

[8] O ustaško-domobranskim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 143; knj. 32, dok. br. 15. objašnjenje 5. i 6.

[9] U tom mjestu je bila 6. ustaška bojna (pređašnja 39. bojna). Vidi AVII, reg. br. 6/6—2 i 33/6—1, k. 178: izvještaj pomenute bojne od 15. decembra 1944. i izvještaj Ispostave kotarske oblasti u Odžaku od 9. januara 1945; reg. br. 3/3—4, k. 60: naređenje 2. zbornog područja od 15. februara 1945. godine.

[10] Na tom prostoru su bili pripadnici 12. ustaškog djelatnog zdruga (vidi knj. 32, dok. br. 155).

[11] Konspirativni nazivi jedinica 23. NOU divizije bili su:

— Štab 23. NOU divizije — K 1, telefonska centrala (dalje: t.c.) — Kopaonik. Pored toga, dodijeljeni su brojevi 1—50 za konspirativne nazive ostalih jedinica.

— Štab 7. NOU brigade — K 2, a t.c. — Nišava, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 1—10, tj. 1. bataljon — 1, 2. bataljon — 2 itd.

— Štab 9. NOU brigade — K 3, a t.c. — Zlatibor, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 11—20, tj. 1. bataljon — 11 itd.

— Štab 14. NOU brigade — K 4, a t.c. — Mlava, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 21—30, tj. 1. bataljon — 21 itd.

— Štab Artiljerijske brigade — K 5, a t.c. — Cer, dok su artiljerijski divizioni dobili brojeve 31—40. Preostali brojevi (41—50) namijenjeni su jedinicama Štaba divizije (vidi knj. 31, dok. br. 82).

Desnim svojim krilom naš položaj se prostirao preko brežuljaka severno od leve obale reke Tinje, koja u ovo doba godine čini ozbiljnu taktičku prepreku. Položaj se protezao preko Srnica prelazeći jugozapadno od ovih nisko planinsko zemljište, presecajući komunikaciju Gračanica — Tuzla, i zatvarajući dolinu Spreče naslanjao se na jugoistočne ogranke Ozrena.

Desno od nas imali smo vezu sa delovima A 1 koji su bili aktivno angažovani prema Brčkom, i koji su bili izbili u visini sela Skakava i Gornje Brke.[12] Levo od nas do reke Bosne nije bilo naših delova.

Na pomenutoj liniji grupisanje je bilo po sledećem:

K 3 sa jednom protivkolskom baterijom na prostoriji Dubrave — Donji Hrgovi — Špionica — Biberovo Polje — Kerep — Vučkovac — Srnice, sa dve čete na komunikaciji Srnice — Gračanica, koje su se postavile u visini Doborovaca, sa zadatkom aktivne odbrane prema Posavini i Gradačcu, a sa zadatkom presecanja pravca Gračanica — Brčko. Bio mu je pridodat PT odred.[13]

K 4 na prostoriji Huskići — Dobošnica — Miričina — Donja Orahovica sa zadatkom zatvaranja pravca Gračanica — Tuzla. K 2 na prostoriji Petrovo Selo[14] — Katanići — Tumare — Milino Selo — Turija — Brijesnica, sa zadatkom zatvaranja doline Spreče i obezbeđenja od Ozrena. Protivkolski divizion bez jedne baterije nalazio se pozadi levog krila opšteg rasporeda na prostoriji Šikulje — Prline.

K 3 imala je sudara izviđačkih trupa i patrola, u kojima je protivnik imao 3 mrtva i veći broj ranjenih, a 3 konja zaplenjena, dok K3 nije imala gubitaka.

K 2, doznavši da se jedna grupa domaćih četnika, jačine oko 500, nalazi u selu Vasiljevcima, i jedna manja grupa u selu Porječini, uputila je svoje delove u tom pravcu, sa zadatkom likvidacije protivnika. Posle kratke ali oštre borbe, protivnik je proteran uz gubitke od 7 mrtvih, 22 ranjena i 16 zarobljenih, dok mu je zaplenjeno 15 pušaka, 1 strojnica, 2 pištolja i 1 magacin sa nešto municije. Naši gubici su bili 1 mrtav i četiri ranjena.

Štab K 1 sa I i L[15] i svim pristapskim delovima nalazio se u Lukavcu.

---

[12] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 17. NOU divizije vidi dok. br. 5.

[13] Riječ je o Posavsko-trebavskom NOP odredu (vidi dok. br. 88).

[14] Pun naziv: Bosansko Petrovo Selo.

[15] Riječ je o Intendanturi i Sanitetskom odjeljenju sa bolnicom (vidi knj. 32, dok. br. 126).

Vreme je bilo snegovito, maglovito i hladno, pokret otežan, vidljivost smanjena, orijentacija teška, upotreba kola van glavnih puteva nemoguća, a upotreba saonica takođe ograničena na bolje puteve.

16. I. 1945.

K 3, na osnovu dobivene avizo-zapovesti a samoinicijativno u izboru momenta za početak napada na Gradačac, trebalo je sa istim započeti 16 u 6 časova. Ali kada se jedan njegov deo spremao da krene u napad u selu Porebricama, bio je napadnut od jakih snaga ustaša i četnika, obučenih većim delom u nemačke uniforme, a dobrim delom naoružanih »šarcima«.

Posle borbe od nekoliko časova napad je slomljen. Protivnik je imao 8 mrtvih i 20 ranjenih, dok smo mi imali 8 mrtvih.

Ovaj sukob odložio je početak napada na Gradačac za 2 — 3 časa.

Ideja manevra pri napadu na Gradačac: sa PT odredom i teškim oruđima napadati frontalno uzduž komunikacije, a sa ostalim delovima, dok je protivnikova pažnja privučena na front, obuhvatiti varošicu sa svih strana, dok je jedan deo zadržan u pokretnoj rezervi u visini Kerepa. Napad je bio iznenadan i oštar a vatra teških oruđa dobro upravljena, tako da se protivnik, ustaše, četnici i zelenokadrovci, razbežao najvećim[16] delom u pravcu Žabara a najvećim delom u pravcu Šamca i Modriče.[17] Ali se jedan deo zadržao u istoriskoj kuli kapetana Huseina Gradaščevića i još uvek davao otpor.

U toku borbe za Gradačac, neprijatelj je imao 28 mrtvih, 50 ranjenih i 6 zarobljenih.

Naši gubici: 5 mrtvih, 10 ranjenih i 12 nestalih.

K 4 bio je na istom položaju sa istim zadatkom.

K 2 vršio je prebacivanje sa lijevog krila rasporeda u međuprostor K 3, K 4 i to zbog velikog snega pravcem Bukinje — Brezik — Špionice — Srnice. I već ovoga dana jedan njegov deo stigao je u selo Doborovce, i smenio delove K 3. Ostali delovi na mestima od prethodnog dana.

Vreme kao i prethodnog dana.

17. I. 1945.

Doznalo se da je tih dana na teritoriji Trebave bio sam Draža sa četničkom gorskom gardom pod komandom Nikole

---

[16] Pogrešno; treba: manjim.

[17] O tome vidi i tom V, knj. 37, dok. br. 155.

Kalabića.[18] A na teritoriji Gračanice i okoline da se nalaze 5, 9, 15, 22 i 25 ustaška bojna.[19] Od ustaških i zelenokadrovskih komandanata pominjali su se Ibrahim Pjanić,[20] kapetan »Boban«, poručnik »Kapetančić«,[21] Meja Bajić[22] i »Pjano«, zatim komandant posavskih četnika Toša Boškov,[23] komandant trebavskih pop Sava[24] i Pavle Gajić,[25] i komandant ozrenskih Branko Todić.[26]

Zauzimanjem Gradačca zaboden je klin duboko u od neprijatelja kontrolisanu prostoriju, stvoreni uslovi za brzo njegovo likvidiranje na teritoriji Posavine i Trebave, ali veza sa delovima A 1 je izgubljena, a naređenim prelaskom u defanzivu moralo se kod K 3 pribeći položaju u obliku ježa, i ona je postavila svoje delove na Krčevinama, kota 214, sa orijentacijom prema Tramošnici i Žabarima, u Gornjoj Mionici prema Šamcu i Čardaku a sa orijentacijom prema Modriči u visini trigonometra 139, kao i na Vidi, sa orijentacijom prema Krečanama, kota 297, ostavljajući jedan deo ešeloniran preko Lukavca ka Kerepu.

Ovakav raspored pokazao se kao pogodan za odbijanje brojnih protivnapada protivnikovih u toku narednih dana.

---

[18] Na Trebavi i u Posavini se tada, sa Dražom Mihailovićem, nalazila glavnina četničkih snaga, koje su se povukle iz Srbije (vidi knj. 32, dok. br. 20, 86, 97 i 108).

[19] Podaci o ustaškim bojnama na tom prostoru samo djelimično su tačni. Bliže o njima vidi dok. br. 143; knj. 32, dok. br. 15.

[20] On je tada bio zapovjednik 4. ustaške bojne 12. ustaškog stajaćeg zdruga. Ova bojna se tada nalazila u Gračanici.

[21] Poručnik Abdurahman Kapetanović je tada bio zapovjednik 4. bojne 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«). Vidi AVII, reg. br. 5/20—1, k. 112: izvještaj pomenute bojne od 2. februara 1945. Sjedište bojne bilo je u Gračanici.

[22] Redakcija nije mogla da ustanovi kojima su ustaško-domobranskim jedinicama komandovali Boban i Bajić.

[23] Bio je komandant 6. posavske brigade Trebavskog četničkog korpusa (vidi AVII, reg. br. BH-V-13028: pregled brojnog stanja i naoružanja od 11. marta 1945.

[24] Sava Božić je bio komandant Trebavskog četničkog korpusa.

[25] Bio je tada komandant 5. posavske brigade Trebavskog četničkog korpusa (vidi AVII, reg. br. BH-V-13004/1 i 13022: dopise pomenute brigade od 12. januara i 23. februara 1945). Međutim, u izvještaju Isturenog dijela komande Trebavskog četničkog korpusa od 9. marta 1945. stoji da je Pavle Gajić bio komandant ovog dijela i da je pod svojom komandom imao 5, 6. i 7. posavsku brigadu (vidi AVII, reg. br. BH-V-13028 i VK-V-506/6).

[26] On je tada bio komandant 1. brigade Ozrenskog četničkog odreda. Taj odred je u svom sastavu imao još dvije brigade. Komandant odreda bio je Cvijetin Todić (vidi AVII, reg. br. 11—4 i 17—4, k. 409: obavještajne izvještaje komandi mjesta Gračanica i Lukavac od 25. januara i 11. februara 1945).

K 4 je ostala u ranijem rasporedu, dok se K 2 postavljala na prostoriju Gušte — Špionice — Doborovci — Srnice — Biberovo Polje i Donja Međeđa, sa orijentacijom prema Trebavi i Gračanici.

18. I. 1945.

Opkoljena grupa u kuli se još držala. Raspored naših delova ostao je isti kao prethodnog dana.

Protivnik jačine 1500 pokušao je da pritekne u pomoć ovoj grupi, napadajući sa pravca Žabara i Modriče, ali je odbijen.

Neprijatelj je imao 18 mrtvih, 35 ranjenih i 1 četnik zarobljen.

Naši gubici: 1 poginuo i 3 ranjena.

Delovi K 2 uhvatili 1 četnika, 2 ustaše i 1 špijunku.

19. I. 45.

Primećena je jedna grupa četnika jačine 6—8000 ljudi na prostoriji Porebrice — Dubrave, ali se ova prilikom pojave naših manjih delova razbežala.

Između 3 i 4 časa opkoljena grupa iz kule, koristeći se maglom, spustila se pomoću kaiša i konopaca ili drugim nekim načinom sa kule i izvukla se između PT odreda, koji je držao užu blokadu.

20. I. 45.

Još u toku noći jedna kolona ustaša jačine 600 pokušala je kod Liporašća da napadne na pretstražne delove jedinica na Krčevinama, pa posle oštrog protivudara protivnik se razbežao u svima a najviše u pravcu Umke.[27]

U toku dana protivnik je vršio napade od Modriče jakim četničkim kolonama na delove K 3, a od Gračanice i Sokola ustaše su napadale K 2.

Neprijatelj je na svima pravcima odbijen. I u toku noći i dana imao je:

89 mrtvih, 95 ranjenih, a zaplenjeno mu 30 ručnih bombi, 30 pušaka, 1 p.mitraljez »Brno«, dok mu je uništen 1 minobacač sa poslugom i komandujućim oficirom.

Mi smo imali 20 poginulih i 17 ranjenih.

21. I. 45.

Sem napada jedne polovine našeg K 3—4[28] na protivnika na koti 297, Krečane, koji je s vremena na vreme otvarao

[27] O tome vidi i tom V, knj. 37, dok. br. 154—158.

[28] Odnosi se na polovinu 4. bataljona 9. NOU brigade. Konspirativni naziv pomenutog bataljona je: 14.

mitraljesku i bacačku vatru na naše delove kod Gradačca, i koji je posle borbe od 2 časa proteran sa toga položaja, — drugih akcija nije bilo.

Protivnik je imao 8 ubijenih i veći broj ranjenih, dok smo mi imali 2 poginula i 1 ranjenog.

22. I. 45.

Sem aktivnosti izviđačkih grupa i patrola, bez značajnijeg rezultata, — drugih akcija nije bilo.

23. I. 45.

Na osnovu primljene zapovesti a shodno razvoju situacije na vojištu Istočne Bosne, K 1 vršila je pregrupaciju snaga.

Sa svojim K 2 i K 3 trebalo je izvršiti smenu jedinica na sektoru Brčko. Gradačac se imao napustiti, a na sektor oko Srnica dolazio je BB bataljon,[29] a levo od ovoga, u visini sela Doborovaca, postavio se PT odred. K 4 ostao je na dosadašnjem položaju, a levo od ovoga jedinice S 1 zamenjene su sa D 3.[30]

BB bataljon, PT odred i D 3 bili su stavljeni pod komandu K 1. Sem toga, ovih dana u pokretu od Zvornika ka Tuzli bili su delovi K5, koji će biti upotrebljeni u narednim operacijama.

K 2 je, neometano od neprijatelja, prikupila svoje delove i prebacila se na sektor prema Brčkom sa jugozapadne strane.[31]

K 3 nije mogla izvršiti odvajanje od neprijatelja neometano, nego je to činila pod borbom. Protivnik je, sastavljen od srbijanskih i meštanskih četnika, uporno napadao sve do pada mraka sa pravca od Modriče i Krečana. U prvi sumrak K 3 izvukla se iz borbe i prebacivala na sektor jugoistočno od Brčkog.

Protivnik je imao 23 ubijena i 30 ranjenih.

Mi smo imali 2 poginula i 3 ranjena.

---

[29] Riječ je o Beogradskom bataljonu narodne odbrane. On je imao specijalan zadatak u borbi protiv četničkih i ustaško-domobranskih jedinica na Trebavi, u Posavini i na Majevici. Vidi operacijski dnevnik Štaba 14. korpusa NOVJ za period januar — februar 1945 (AVII, reg. br. 3—2, k. 632).

[30] Riječ je o 23. brigadi 45. NOU divizije. Ona je tada, na prostoru Bosansko Petrovo Selo — s. Kakmuži, smijenila 21. brigadu 38. NOU divizije (vidi knj. 32, dok. br. 109, 118 i 120).

[31] Opširnije o dejstvima 7. NOU brigade vidi operacijski dnevnik njenog štaba za period od 13. januara do 4. aprila 1945 (AVII, reg. br. 45/5—5, k. 1070).

24. I. 45.

K 3 sa jednom protivkolskom baterijom nalazila se na prostoriji: Koraj — Čelić — Pukiš — Boderište — Ratkovići, sa zadatkom aktivnog dejstva prema Brčkom K 2 na prostoriji Gornja Brka — Palanka — Rahić — Bukvik takođe sa jednom protivkolskom baterijom a sa zadatkom zatvaranja pravca od Žabara i Porebrica i aktivnog dejstva prema Brčkom sa jugozapadne strane. Na prostoriji Vučkovca i Srnica BB bataljon sa zadatkom zatvaranja pravca Gradačca i Trebave. PT odred kod Doborovaca sa zadatkom zatvaranja pravca Gračanice i Trebave. K 4 na položaju od ranije sa istim zadatkom. Levo od nje na istom položaju sa istim zadatkom od ranije nalazila se D 3.

Zadatak K 1 bio je ofanzivno-defanzivan.

Sem toga, desnom otseku pridate su 2 baterije teških bacača, dok jedna baterija teš. bacača postavila se pozadi levog otseka na prostoriji Šikulje — Prline. Protivkolski divizion bez jedne baterije nalazio se u Simin Hanu, u očekujućem položaju. Štab K 1 i I i L kao i prištapski delovi u Lukavcu, a komandant u Vražiću.

Delovi K 2 oko 8 časova došli su u dodir sa protivnikom istočno od sela Brke i posle kraćeg puškaranja ovaj se povukao prema Brčkom, ostavljajući 3 puške, 10 mina sa bacača i 2 tovarna konja.

25. I. 1945.

Neprijatelj jačine oko 600 Nemaca u samom Brčkom, 2000 četnika, 600 ustaša, 500 belogardejaca i oko 300 zelenokadrovaca, ukupno oko 4200 vojnika u neposrednoj okolini Brčkog, sa 3 topa, 5—6 bacača, 2 tenka, desetak oklopnih kola, a sem toga moglo je se svakog časa pojaviti veće ili manje grupe srbijanskih ili domaćih četnika sa pravca Posavine i Gradačca.

Protivnik je oko samog grada bio nagradio oko 14 bunkera u stilu poljske fortifikacije, zatim veći broj zaklona a sve ovo ogradio bodljikavom žicom, i ispred ove na 10 metara posejao minska polja.[32]

K 4 bila je napadnuta od Gračanice sa 3 pravca od protivnika jačine oko 500 ljudi. Preko Gornje Lohinje na delove u Huskiću, zatim preko Srednje Lohinje u Donjoj Orahovici, i najzad pravcem uz komunikaciju na delove u Donjoj Orahovici.

---

[32] i [35] Na sektoru Brčkog tada su dejstvovale jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen«, kao i dijelovi bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa i ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije (vidi knj. 32, dok. br. 155 i tom. V, knj. 37, dok. br. 159—167).

Protivnik je odbijen, imao je 10 ubijenih i 10 ranjenih, dok smo mi imali 3 poginula, 7 ranjenih i 5 nestalih a izgubili smo 2 p.mitraljeza.

D 3 na pravcu Stupara bila je napadnuta od 3 bataljona ozrenskih četnika, ali posle kratke i oštre borbe napadač je odbijen i imao je 13 ubijenih, dok je D 3 imala 2 poginula i 2 ranjena.

Vreme je hladno kao i prethodnih dana. Štab, komandant i ostali delovi na mestima od prethodnih dana.

26. I. 1945.

Sem akcije izviđačkih grupa i patrola u toku kojih su patrole K 2 zarobile 1 četnika, 4 puške, oko 400 metaka i 1 motorcikl, važnijih momenata nije bilo na celom frontu K 1 i njemu pridodatih delova.

27. I. 1945.

Delovi K 3 i K 2 u 3 časa počeli su akciju prema Brčkom. Desno krilo K 3, potiskujući protivnika, dolazilo je u toku dana do sela Stanova, gde je ostavilo svoja obezbeđenja, a sa svojom se glavninom povlačilo i zanoćilo u visini sela Buzekare. Drugi njegovi delovi, čisteći neprijatelja, pravcem komunikacije i od Boderišta prema Dizdaruši, izbili su u visini sela Stanova i Vranovače kota 125.[33] Protivnik u početku nije nastavljao jači otpor, ali se docnije zadržao na ranije organizovanom položaju Begluk — Šumarci — Čađavac — Omerbegovača, gde je i zanoćio.

Mi smo imali 1 poginulog.

K 2 jednim svojim delom napao je protivnika u selu Brodu i posle 3-časovne borbe po kućama ovog sela izbacio je protivnika iz prvih kuća, no pod protivpritiskom naši su se morali povući na jedno 700 m. unazad ispred sela. U toku ove borbe zapaljen je jedan magacin hrane.

Drugi deo K 2 proterao je protivnika iz Ulovića i bio pošao prema Brodu, ali je se sukobio sa protivnikom jačine do 400, koji se kretao prema Brčkom, i posle naizmeničnih napada i protivnapada zadržao se u selu Uloviću.

Gubici protivnika iznose 40 mrtvih i 30 ranjenih.

Naši gubici 3 ranjena.

28. I. 1945.

K 2 je uputila jedan svoj deo radi proterivanja četničkih gomila koje su se pojavile sa pravca Žabara i Ulica, čija je jačina bila 1500.

---

[33] Pogrešno; treba: trig. 123.

No usled brojnosti neprijatelja naši delovi nisu uspeli u toku dana da proteraju protivnika, te se borba nastavila i u toku noći.

Gubici protivnika ostali su nepoznati, dok smo mi imali 3 poginulih i 15 ranjenih.

K 4 oko 15 časova napadnuta je sa pravca Donje Lohinje ali posle uspešnog protivnapada napadač je odbijen, proteran iz istoimenog sela.

Vreme hladno sa snežnim mećavama, a na otseku fronta K 2 i K 3 sela su u većem obimu spaljena tako da borci provode najveći deo vremena na otvorenom polju, što . . [34]

28. I. 45.

K 3 je vršila pritisak na protivnika koji se ukopao na liniji Omerbegovača — Čađavac — severna ivica sela Potočara, a sem toga pred mrak kamionima doveo pojačanje iz Brčkog.

Neprijateljski gubici ostali su nepoznati, dok mi nismo imali gubitaka.

K 2 je sa dva svoja dela vršio napad na Brod u kome je bilo oko 800 Nemaca, belogardejaca, zelenokadrovaca i ustaša sa jednim brdskim topom, 4 t.mitraljeza, preko 30 »šaraca« i 2 tankete, koje su mu bile pristigle u toku noći. Posle borbe oko 4 časa naši su se delovi ukopali na 400 metara ispred Broda i tu zanoćili. Protivnik je imao 20 mrtvih i 30 ranjenih.

Mi smo imali 9 mrtvih i 14 ranjenih.

Delovi ovog istog broja još su se nalazili u borbi sa protivnikom, koji je napadao od Ulica, od Žabara i od Cerika.

Vreme hladno i maglovito.

29. I. 1945.

K 3 i K 2 vršili su jak pritisak na protivničke delove na Dizdaruši i Brodu i mada je ovaj dovlačio pojačanje, bio je iz ovih mesta proteran.[35]

Gubici protivnika na sektoru Brezik — Omerbegovača — Dizdaruša iznose 40 mrtvih i 60 ranjenih.

Naši gubici: 15 mrtvih i 23 ranjena, od kojih su 3 ranjena umrla.

Na sektoru Dubrave — Skakava gubici protivnika su 40 mrtvih i 30 ranjenih (22 ubijena nađena na terenu u prolazu).

Naši gubici na tome sektoru 5 poginulih, 17 ranjenih, među kojima 2 komesara čete i 1 zamenik komandira čete.

K 4 je uputio svoj četvrti deo na Dobošnicu i Avdiće sa zadatkom da sledećeg dana u sadejstvu sa PT odredom i BB

[34] Dokumenat je na tom mjestu oštećen.

bataljonom proteraju protivnika sa prostorije Špionice — Cerik — Vučkovac — Srnice — Doborovci.

Potučenog protivnika na pravcu Žabara i Ulica delovi K 2 progone i dalje.

30. I. 45.

Ovoga dana pred mrak protivnik, dolazeći kamionima, jačine oko 200 ljudi sa pravca Brčko, upao je pred selom Brodom u blisku vatru zaseda K 2. Naši su tukli bacačima i mitraljezima.

Protivnik je imao 13 mrtvih i 17 ranjenih.

Mi smo imali 1 mrtvog i 1 ranjenog.

U toku ovoga dana BB bataljon, PT odred i četvrti deo K 4 preduzeli su napad od linije Zuberovo Brdo — Huskići — Avdići na protivnika na prostoriji Špionice — Gušte — Vučkovac — Srnice — Biberovo Polje — Doborovci. Protivnik je bio odbačen i naši su uz pripomoć jednog dela K 4, koji se nalazio u Huskićima, proterali protivnika i ovladali linijom Vučkovac — Biberovo Polje — Doborovci.[36]

Na pravcu sela Orahovica kod Ozrena primećena je bila jedna veća protivnička grupa, koja se kretala u pravcu sela Lukavca.

31. I. 1945.

K 2 i K 3 u toku dana održavali su dodir sa neprijateljem a u 22 časa frontalno zavaravajući neprijatelja izvršili su jak pritisak na neprijatelja tako da je levo krilo zauzelo Ulice i Gajić, dok su delovi K 3 u ovome napadu nailazili na žilaviji otpor protivnika.

U toku ovih borbi protivnik je imao 3 ubijena, 5 ranjenih i 2 zarobljena.

Ali zbog situacije kod . . .[37] K4, koji je potpomagao prethodnog dana napad na Doborovce, takođe je bilo naređeno da se i deo K 4—3 vrati iz Srnica, ali je to protivnik primetio te je preduzeo napad, i potisnuo BB bataljon i PT odred do na liniju: Hrgovi — Gušt — Špionice, gde je i K 4—3 dobio naređenje da se zadrži, da bi sledećeg dana ponovo preduzeo napad u cilju povratka položaja. Protivnik imao: 6 ubijenih, 87 ranjenih, a mi 2 mr. i 4 r.

---

[36] Opširnije o tome vidi knj. 32, dok. br. 176.

[37] Dokumenat je na tom mjestu oštećen. U stvari radi se o 3. bataljonu 14. NOU brigade (vidi dok. br. 88; AVII, reg. br. 11—15, k. 1627: obavještenje Štaba Posavsko-trebavskog odreda od 31. januara 1945).

Dan pre osmotrena grupa u Orahovici bila je grupa crnogorskih četnika sa nešto meštana, ukupne jačine do 1000 vojnika, koji su imali za cilj napad na Lukavac i prolazak za Posavinu.[38]

D 3 je izvršio sa jednom polovinom napad na protivnika, razbio je istog, i naneo mu gubitke od 35 mrtvih, 47 ranjenih i 5 zarobljenih, dok je imao svega 8 ranjenih. Protivnik se povukao u pravcu sela Lozne.

REKAPITULACIJA I SAMOKRITIKA

U toku ovih borbi bila je oslobođena teritorija sela: Avramovina, Kerep, Džakule, Lukavac, Gornja i Donja Mionica, Vida, Čardak, i varošica Gradačac, koje su po naređenju napuštene a zatim su osvojena sela: Potočari, Dizdaruša, Omerbegovača, Ulice, D. Rahić, kao i nekoliko manjih zaseoka, i to sa rezultatom.

Ubijeno 403, ranjeno 560, zarobljeno 33, a ukupno izbačeno iz stroja 996 neprijateljskih vojnika. Veći deo broja mrtvih viđen je u prolazu, dok se broj ranjenih može uzeti kao tačan sa velikom verovatnoćom.

Zaplenjeno: 52 puške, 1 puškomitraljez »Brno«, 1 strojnica, 2 pištolja, 1 motocikl, 30 ručnih bombi, 10 bombi za minobacače, 400 metaka, 1 magacin sa nešto hrane, i 5 konja.

Uništeno: 1 minobacač sa 5 poslužioca i oficirem (gubici uračunati) i 1 magacin sa hranom.

Naši gubici: 84 poginula, 150 ranjenih i 17 nestalih,[39] a izgubljena 2 puškomitraljeza.

U ovom periodu je izvedeno 24 veće i manje akcije, od kojih 11 ofanzivnih i 13 defanzivnih, koje su se sve pored momentalnih neuspeha lokalnog karaktera uspešno završile.

Kao omaške bile bi:

K 3—3 nije smelo dopustiti da ga 15. I u Porebricama, u prikupljanju, donekle iznenadi protivnik, jer je morao računati da se nalazi u neprijateljski raspoloženoj sredini, gde je protivnik dobro obaveštavan.

19. I. između 3 i 4 časa izvukao se [neprijatelj] iz kule Gradaščevića. K 3 nije smela prepustiti užu blokadu PT odredu, a kad je to učinjeno, onda se moralo svojim delovima kontrolisati, jer se moralo računati da će protivnik pokušati na sve moguće načine da se izvuče, što je i učinio.

---

[38] Opširnije o četničkim jedinicama Crne Gore vidi dok. br. 83 i 143; knj. 32, dok. br. 37 (objašnjenje 5) i 161.

[39] Vidi AVII, k. RP 32: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starešina jedinica 23. NOU divizije.

Na dan 25. BB bataljon i PT odred nisu se smeli povlačiti sa linije Vučkovac — Biberovo Polje — Doborovci, na liniju Zuberovo Brdo — Mustafići — Ćehaje, a nikog prethodno nisu obavestili, jer su morali protivničkom pritisku ispostaviti žilav otpor, a tražiti pojačanje.

Inače u toku gotovo svih ovih operacija smo uspevali da slabijim snagama tučemo brojno jačeg protivnika, što je posledica njegove heterogenosti, iznurenosti, slabije organizacije, i rukovodstva, a katkada i slabijeg naoružanja.

Zbog hladnog vremena su se borbe većinom vodile neposredno oko naseljenih mesta, koja je protivnik koristio kao glavna uporišta odbrane.

Pohvaljenih nije bilo, čim se prikupe podaci, predlozi za pohvalu biće dostavljeni.

Primećeno je da je moral kod delova koji su bili češće u ofanzivnim akcijama jači nego kod delova koji su više bili u defanzivi, mada su ofanzivne akcije bile naročito zadnjih dana skopčane sa izvanrednim teškoćama, koje su iziskivale maksimum napora.

OBOSTRANA SITUACIJA NA DAN 1. II-45.

Pre dva dana primećene su dve kolone Nemaca nepoznate jačine od Bijeljine preko Brčkog. Prema neproverenim podacima protivnik je napustio Brčko. Na levoj obali Save, u Posavskim Podgajcima, Rajevom Selu i Gunji, nalazi se »Princ Eugen« Divizija, jačine do 12000, sastavljena 90% od »Folks Dojčera« i 10% od Nemaca. U samom Brčkom i neposrednoj okolini nalaze se: 12 Ustaški zdrug jačine 800, 3 Gorski zdrug jačine 2000 i pionirski bataljon 400, 600 belogardejaca, kao i veći broj četnika. Od naoružanja imaju: 47 mitraljeza, 47 mašinki, 5 bacača, 1 protivkolski top i 4 brdska. Protivnik ojačava položaj trećim rovom.

Nemci pričaju da je Nedić naoružao sve zarobljenike i da će ih sve kao četnike upotrebiti za borbu protiv nas u Sremu, dok će Nemci da idu za Nemačku.

U Posavini se nalazi oko 3000 srbijanskih četnika Nikole Kalabića i Ljube Jovanovića, pored meštanskih četnika.

Na pravcu od Gradačca ka Srnicama ima oko 1000 četnika i oko 600 ustaša.

U Gračanici i okolini se nalaze 5 ustaških bojni i 300 domobranaca sa nešta zelenog kadra, 2 haubice, jednim protivkolcem, i većim brojem našeg oružja sa dovoljno municije. Tu se nalaze takođe i 25 Nemaca.

Na Ozrenu se nalaze 2 ozrenske i 1 sprečanska brigada meštanskih četnika, kao i oko 1000 crnogorskih četnika. Go-

vori se da ima koje četnika koje familija oko 15 do 20 hiljada koji se momentalno nalaze na teritoriji oko Zavidovića, i nameravali su se prebaciti preko Puračića i Lukavca za Posavinu.

Iz objedinjenih akcija neprijateljskih moglo bi se zaključiti da stvarno imaju slične namere, a uz to bi hteli koristiti pokušaje Nemaca od Vlasenice.

K 2 i K 3 sa dve protivkolske baterije nalaze se u napadu na prednje položaje Brčkog sa jugoistočne i jugozapadne strane, u čemu ih potpomažu i 2 baterije teških bacača, a još K 3 ima zadatak zatvaranje pravca od Bijeljine i od Semberije, a K 2 od Posavine i Gradačca.

BB bataljon i PT odred kao i 1. 4 K 4 nalaze se u akciji da povrate napušteni položaj i nalaze u visini Srnica.

K 4 na prostoriji prema Gračanici, Huskići — D. Orahovica — Miričina — Dobošnica, sa 1 protivkolskom baterijom, a 1 baterijom teških bacača na prostoriji Šikulje, sa zadatkom zatvaranja pravca Brčko — Tuzla.

D 3 na prostoriji Turija — Milino Selo — Stupari — Porječina — Sižje — Puračić, sa zadatkom obezbeđenja prema Ozrenu, a levo od ovog nalaze se brigada OZNE i T. odred.[40]

Prilog: skica rasporeda.

POLITIČKI KOMESAR
potpukovnik
Vojo Popović

KOMANDANT
pukovnik
otsutan[41]

NAČELNIK ŠTABA
major
Novak Knežević

---

[40] Riječ je o Brigadi narodne odbrane za istočnu Bosnu (kasnije: 2. brigada 3. divizije KNOJ-a) i Tuzlanskom NOP odredu (vidi dok. br. 1, 13, 24 i 43).

[41] Miladin Ivanović

BR. 29

ZAPOVIJEST ŠTABA 26. NOU DIVIZIJE OD 4. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA ŠIROKI BRIJEG[1]

ŠTAB
XXVI. UDARNE DIVIZIJE NOVJ
4. II. 1945.

ZAPOVJEST
(Sekcija Makarska — Prozor — Mostar 1:100.000)

Podaci o neprijatelju: . . .[2]

Zadatak divizije: U zajednici sa jedinicama IX. Udarne divizije, Artiljerijske i Tenkovske brigade, napad i likvidacija neprijateljskog garnizona Široki Brijeg.[3]

U cilju izvršenja zadatka

NAREĐUJEMO:

Sjeverna kolona: XII. D. ud. brigada u jačini četiri batljona. K-dant major Marinković.[4] — Izvršit će pokret pravcem s. Ljubotići — Dobrkovići — Mosor (789) — s. Gostuša — G. Gradac. Sa prostora s. Gostuša — G. Gradac izvršit će napad pravcem G. Gradac — kota 453 — Široki Brijeg, sa zonom širenja desno: Gostuša — Ciganško Brdo, lijevo: G. Gradac — Dubrava, sa izbijanjem na Široki Brijeg. Sa jednim bataljonom vršit će ofanzivno obezbjeđenje prema Knežpolju.

Zapadna kolona: I. D. prol. brigada u jačini četiri bataljona i jedna ba- — Napadati će pravcem s. Kočerin — Glavica — Sliškovići — Široki Brijeg, sa zonom širenja desno s. Seline — s. Zavoznik — kota 324, lijevo: put Dobrkovići — Ok-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—1, k. 1103.

[2] Izostavljeni tekst je istovjetan sa odgovarajućim dijelom u dok. br. 25.

[3] O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na sektoru Širokog Brijega vidi dok. br. 136, objašnjenje 14.

[4] Josip

terija P.K. topova 47 mm K-dant major Đapić[5]	laj — kota 451, sa pravcem izbijanja Široki Brijeg.
Južna kolona: XI. D. ud. brigada u jačini četiri bataljona. K-dant major Guvo.[6]	Napadati će pravcem s. Buhovo — zaseok Škegri — Gorica — s. Pribinovići — samostan Široki Brijeg, sa zonom širenja desno: s. Turčinovići — Greda — kota 362, lijevo: Medići — s. Mokro — kota 345, sa pravcem izbijanja Široki Brijeg.[7]
III. Prekomorska ud. brigada u jačini četiri bataljona. K-dant major Bančić.[8]	Izbit će na prostoriju s. Vukojevo — s. Izbično sa zadatkom obezbjeđenja sjeverno u pravcu Rakitna. (III. Udarna brigada IX. Udarne divizije napadati će pravcem s. Buhovo — Markišić — Lovrica sa zonom širenja desno: Klenak — Uzarići, lijevo: desna granica XI. D. ud. brigade. II. Dalmatinska proleterska brigada vršit ce sa tri bataljona obezbjeđenje k Mostaru u pravcu G. Gradac — Grabova Draga — G. i D. Polog a sa dva bataljona u pravcu Bogodol — Goranci.)[9]
Rezerva:	Divizijske rezerve nece biti, već će svaka kolona — brigada zadržati rezervu prema potrebi.
Artiljerija: III. Brdski divizion, jedna baterija haubica 105 mm i jedna baterija haubica 150 mm. K-dant major Misjak.[10]	Plasirat će se duž puta Kočerin — Galići — Seline. Priprema napada otpočeti će u 06.45 sati, do kada mora biti spremna, i trajati će do 08.00 sati. Osobito važni ciljevi: samostan Široki Brijeg, raskrsnica puteva u Širokom Brijegu, Duvanska stanica u Širokom Brijegu, kota 451, Ciganško Brdo i kontrabatiranje neprijateljske baterije.[11] Ostalo kako je detaljisano na konferenciji od 4. II. 1945.

[5] Vasa
[6] Ivo
[7] Bliže o dejstvima brigada vidi dok. br. 93.
[8] Jakiša Bančić je tada zamjenjivao komandanta brigade, koji je bio privremeno odsutan (vidi dok. br. 71).
[9] Opširnije o dejstvima 9. NOU divizije vidi dok. br. 128.
[10] Franc
[11] Vidi dok. br. 136; AVII, reg. br. I—7/I i 24—8, k. 531: operacijski dnevnik i izvod iz operacijskog dnevnika 1. artiljerijske brigade 8. korpusa NOVJ.

Tenkovska Brigada
u jačini dva bataljona.
K-dant ppukovnik Grujić.[12]

Za prvu fazu borbe upotrebit će se jedan bataljon tenkova, koji će potpomagati napad I. i XI. Brigade i to po jedna četa na svaku brigadu. Pravac napada Tenkovske čete na sektoru I. Brigade biti će s. Sliškovići — Duvanska stanica Široki Brijeg, a četa na sektoru XI. Brigade izbit će preko sela Zavoznika na Mokro, zatim napadati će duž puta koji vodi od juga (Jelinak) k Širokom Brijegu.

Ukoliko četi koja dejstvuje na sektoru I. Brigade ne bude moguć određen napadni pravac zbog nepodesnog terena, prebacit će se na pravcu dejstva čete sektora XI. Brigade, držeći se bliže puta, desnog krila I. Brigade.

Štab I. D. prol. brigade izdat će naređenje svome bataljonu na desnom krilu, a Štab XI. D. ud. brigade svom bataljonu na lijevom krilu, da se što bolje povežu sa rukovodiocima tenkovskih četa u cilju neprekidnog i zajedničkog dejstva u određenim pravcima.

Jedan bataljon tenkova zadržat će se u očekujućem položaju i dejstvovat će prema potrebi.[13]

Štab I. Tenkovske brigade izdat će za svoje jedinice zasebnu zapovjest.[14]

Inženjerske jedinice:

Štab I. i XI. Brigade uputit će po jedan vod minera iz inžinjerskih četa sa detektorima na pravcu dejstva tenkovskih četa, radi čišćenja terena od mina.

Veza:

Po priloženoj zapovjesti o održavanju veze.[15]

Za održavanje veze između pješadije i artiljerije, Artiljerijska brigada uputit će po jednog oficira sa radio-stanicom kod Štaba I. i XI. Brigade.

---

[12] Periša

[13] Vidi dok. br. 123.

[14] Vidi dok. br. 31.

[15] i [16] Vidi AVII, reg. br. 1/8—1 i 1/10—1, k. 1103.

Štabovi brigada održavati će stalnu međusobnu vezu na svojim krilima, tako da im krila budu uvijek povezana.

Sanitet: Divizijska Hirurška ekipa nalazit će se u selu Kočerin. Za postupak pri evakuaciji ranjenika pridržavati se priloga zapovjesti br. 2.[16]

Ishrana i popuna municije: Intendantura Divizije organizovati će bazu snabdjevanja u Imotskom, odakle će se jedinice snabdjevati.

Bojna komora također će uspostaviti bazu u Imotskom, odakle će se vršiti popuna municije za sve jedinice.

Mjesto štabova: Osmatračnica Štaba Divizije nalazit će se na koti 520 sjeveroistočno od sela Dužice, a docnije će se pomjerati pravcem Čerigaj — Mokro, kamo slati sve izvještaje. Štabovi brigada naći će se na pravcima napada svojih jedinica, te stalno izvještavati o promjeni mjesta.

Znakovi: Znaci raspoznavanja:

za 4. II. 1945.	**Metak — Metlika**
„ 5. „	**Puška — Pirot**
„ 6. „	**Nož — Niš**
„ 7. „	**Kundak — Knin**
„ 8. „	**Šarac — Šibenik**

Ugovorni znaci:

Dva zelena i dva crvena signalna metka označavanje položaja.

Početak napada: Napad će početi sa polaznih položaja dne 6. ov. mj. u 07.00 sati.

Odmah po prijemu ove zapovjesti sve brigade izvršit će pokret na pravcima svojih napada, s tim što će XII. D. ud. brigada 5. ov. mj. u 12.00 sati poći određenim pravcem.

Noću 5/6. ov. mj. sve brigade izvršit će pokrete do polaznih položaja za napad i sva teška oružja do određenog vremena za napad imaju biti na svojim vatrenim položajima.

Postupak sa zarobljenicima: Zarobljenike ukratko saslušavati i jedan dio od ovih obavezno upućivati u Štab Divizije radi daljnjeg postupka.

Sav plijen predati Intendanturi Štaba Divizije, odakle će biti dalje raspoređen.

Napomena: S obzirom da su na svim sektorima napada sela neprijateljski (ustaški) raspoložena prema nama, preduzimati neprekidna obezbjeđenja na mjestu i u kretanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:	Načelnik, ppukovnik:	Komandant, pukovnik:
D.[17] Korać	**B.[18] Stupar**	**B.[19] Božović**

M. P.

Dostavljeno: na izvršenje: štabovima brigada, Štabu Artiljerijske i I. Tenkovske brigade;

na znanje: Štabu VIII. ud. korpusa, štabovima IX i XIX Ud. divizije.

[17] Dušan
[18] Bogdan
[19] Božo

BR. 30

ZAPOVIJEST ŠTABA 38. NOU DIVIZIJE OD 4. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA SPRIJEČE PRODOR NJEMAČKIH JEDINICA PRAVCEM ZVORNIK — TUZLA[1]

ŠTAB S 1[2]
Broj: sl.
4. II. 1945.

ZAPOVJEST
(Sekcija Zvornik 1:100.000)

Situacija: Neprijatelj u svom nadiranju od Drinjače zaposjeo je Zvornik, lijevim krilom izbio do Marčića. Jačina neprijateljske grupacije na tom sektoru 5—6.000 boraca s jednom baterijom topova.[3] Sjeverno od Zvornika na prostoriji Glumine — Karakaja nalaze se jedinice 25 divizije.[4]

Naš zadatak je onemogućiti neprijatelju eventualno prodiranje prema Tuzli i bočno dejstvovati prema nepr. grupaciji,[5] sadejstvujući s jedinicama 25 divizije. R 1 u toku dana sa dvije brigade stiže na prostoriju Papraća.[6]

U vezi postavljenog zadatka

NAREĐUJEMO:

S 2 odmah po primitku ove zapovjesti zauzeće sledeći raspored: 1 bataljon postaviti sa zadatkom direktne kontrole ce-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 24—5, k. 1258.

[2] Jedinice 38. NOU divizije imale su sljedeće konspirativne nazive:
Štab 38. NOU divizije — S 1;
Štab 17. majevičke NOU brigade — S 2, dok su ostale jedinice, vjerovatno, dobile redne brojeve 350—359, tj. 1. bataljon — 351 itd., s obzirom na to da su jedinice ostalih brigada ove divizije imale brojeve:
Štab 18. hrvatske NOU brigade — S 3, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili redne brojeve 360—369, tj. 1. bataljon — 361 itd. O tome vidi izvještaje štaba ove brigade od 21. januara i 3. februara 1945 (AVII, reg. br. 5—6 i 7—6, k. 1259);
Štab 21. istočnobosanske NOU brigade — S 4, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili redne brojeve 370—379, tj. 1. bataljon — 371 itd. O tome vidi obavještenja štaba ove brigade od 4. i 5. februara 1945 (AVII, reg. br. 25—10 i 28—10, k. 1259).

[3] Riječ je o jedinicama njemačke 22. pješadijske divizije (vidi dok. br. 43 i 66).

[4] Bliže o njoj vidi dok br. 84.

[5] Vidi dok. br. 105.

[6] Riječ je o brigadama 27. NOU divizije (vidi dok. br. 94).

ste na prostoriji Lišina — Stan, 1 bataljon kao rezervu držati na komunikaciji Cerik — Perunika, s ostalim snagama osigurati liniju Spasojevica — Krš — Klek. Teže dijelove smjestiti na prostoriji Križevići. Čvrsto se vezati sjeverno s jedinicama 25 divizije, a južno sa jedinicama S 4. Odmah uputiti jednu patrolu u pravcu Čolopeka i Kozluka i prihvatiti hranu koja se kreće tim pravcem za našu diviziju.

S 3 odmah će se postaviti na prostoriju Capardi — Kulina — Hajvaz — Matkovac — Čanakdžije — Ljeskovice. Ova jedinica biće kao opšta divizijska rezerva. Držati spremne jedinice i u slučaju potrebe sadejstvovati sa jedinicama S 4 i S 2.

S 4 odmah će zauzeti sledeći raspored: Ahmetovo Brdo — Mehmedići — Stanišići — Samarići — Triguvno. Ukoliko se jedinice srbijanske ne nalaze na Đafinoj kosi,[7] sa izvjesnim dijelovima zaposjesti Đafinu kosu do dolaska jedinica R 1. Izvjesne rezerve držati na liniji Rudine — Kulići. Zadatak ove brigade je kontrola prostora lijevo od komunikacije Tuzla — Zvornik pa do Đafine kose.

Zadatak S 2 je direktna kontrola ceste i kontrola prostora Gušteri — Klek sa lijeve strane ceste Tuzla — Zvornik.

S 1 nalaziće se na dosadašnjem mjestu sa hirurškom ekipom.

Divizijska bolnica: Potočani. S 2 obezbjediće divizijsku bolnicu.

Divizijska intendantura: Matkovac.

Opšte napomene: Sve jedinice odmah će se povezati telefonski sa ovim štabom. Ukoliko za to nemaju dovoljno kabla, prikačiti se na liniji, tj. organizovati telefonska odeljenja kao relejne stanice preko kojih putem depeša održavati vezu s ovim štabom. Osim toga održavati vezu redovnim putem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Milutin[8]

Komandant
potpukovnik
Franjo[9]

---

[7] Odnosi se na dijelove 20. brigade 45. NOU divizije. Međutim, oni su se 3/4. februara povukli iz tog rejona (vidi dok. br. 87).

[8] Pejanović

[9] Herljević

BR. 31

ZAPOVIJEST ŠTABA 1. TENKOVSKE BRIGADE NOVJ OD 4. FEBRUARA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA ŠIROKI BRIJEG[1]

ŠTAB
I TENKOVSKE BRIGADE
O. Br. 54
4. II 1945. god.

ZAPOVJEST
(Sekcija Makarska — Mostar, razmera 1:100.000)

Situacija: . . .[2]

Naš zadatak:

Potpomoći i sadejstvovati u napadu sa jedinicama XXVI divizije, uglavnom na sektoru I dalm. prol. brigade, opštim pravcem Posušje — Kočerin — Široki Brijeg.[3]

Početak napada:

Opšti napad počeće 6. februara t.g. tačno u 7 h ujutru.

Za izvršenje zadatka postavljenog pred našu brigadu

NAREĐUJEMO:

1. — II tenkovski bataljon krenuće 5. ov. m. u 10 časova pre podne pravcem i komunikacijom: Imotski — Posušje — Begići — Kočerin — gde se zadržati na očekujućim položajima Kočerin 5. ov. m. Sa očekujućeg položaja Kočerin — Galići 6. ov.m. u 6.30 časova krenuti na polazne položaje za napad k. 294 — Jozići, odakle tačno u 7.30 časova krenuti u napad prema Širokom Brijegu, sadejstvujući sa jedinicama I dalmatinske proleterske brigade.

2. — III tenkovski bataljon sačinjavaće brigadnu rezervu i nalaziće se sa jednom četom u Imotskom a sa ostalim delovima u selu Gorici (tamo gde se sada bataljon nalazi).

3. — IV inžinjeriski bataljon pripremiće materijal za most dužine 15 metara i 5. ov. m. zajedno sa drugim bataljo-

---

[1] Neovjereni prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14—2, k. 323.

[2] Redakcija je izostavila onaj dio teksta koji se nalazi u dok. br. 25 i 29.

[3] i [6] Vidi dok. br. 93.

nom krenuti pomenutim pravcem u cilju postavljanja mosta na komunikaciji Kočerin — Široki Brijeg kod zaseoka Jozići. Takođe, ovaj će bataljon kao i III staviti na raspoloženje II bataljonu sve ekipe sa detektorima radi ispitivanja cesta i vađenja mina na dužini Kočerin — Široki Brijeg.[4]

4. — *Veza:* Brigadni centar veze nalaziće se u Galićima, sa dve radiostanice, jedna za vezu sa XXVI divizijom, artiljerijom i Štabom VIII Korpusa, a jedna za rad sa štabovima bataljona.

Štabovi bataljona preko svojih referenata za vezu regulisaće rad i održavanje veze sa štabom brigade, komandama četa i vodnicima a prema zapovesti referenta za vezu štaba brigade.

Osim radio-veze održavati i kurirsku.

5. — *Sanitet:* Brigadna hirurška ekipa nalaziće se za vrijeme akcije u Imotskom.

Brigadno istureno previjalište nalaziće se u selu Kočerin. Evakuaciju ranjenika vršiti pravcem i cestom Posušje — Imotski, za što koristiti sanitetske automobile i sve kamione II bataljona koji se vraćaju sa položaja za Imotski.

6. — Snabdevanje:

a) Benzinom: jednu šaržu (punjenje) naliti u borbena vozila a jedno punjenje oterati kamionima do položaja kao rezerva;

b) municijom: jednu šaržu poneti u borbenim vozilima a dve šarže municije prebaciti kamionima na položaj;

c) hranom: borcima izdati suhu hranu za jedan dan (6. ov.m.), inače hranu kuvati u Imotskom i goniti na položaj.

7. — Štab brigade nalaziće se na cesti Galici — Široki Brijeg kod k. 294.

8. — *Tok napada:* Artiljeriska priprema počinje 6. ov.m. u 6.45 časova i traje do 8 časova. Za vrijeme artiljeriske vatre podilaze pešadijske jedinice, dok tenkovi do početka artiljeriske pripreme stižu na polazni položaj za napad, odakle koristeći artiljerisku vatru razvijaju se u napad i potpomažu pešadiju. Za nastupanje tenkova kao glavni pravac koristiti pravce Jozići — Pribinovići — manastir na Širokom Brijegu i Jozići — Zavoznik — Mokro — komunikacijom Jelinak — k. 324 — k. 345 — Široki Brijeg. Sa severne strane ceste Jozići — Široki Brijeg kretati se pravcem Jozići — Sliškovići — Trn — Široki Brijeg. Samu cestu Jozići — Široki Brijeg manje koristiti[5] s obzirom da je dobro tučena protivkolcima i da je minirana od Trna do Širokog Brijega. Protivkolsku bateriju, blin-

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 111 i 123.

[5] Riječi »manje koristiti« dopisane su mastilom, ćirilicom.

de i protivavionske mitraljeze postaviti na prostoru Jozići — Zavoznik tako da otpočnu sa dejstvom odmah kada tenkovi krenu u napad i da ih u toku napada potpomažu. Motorizovani top 75 mm kretati glavnim pravcem neposredno pozadi ostalih tenkova i postavljati ga na pogodna i zaklonjena mjesta odakle će tući bunkere i neprijateljske protivkolce.

Održavati tesnu vezu sa pešadijom I dalm. brigade tražeći od njih pomoć prilikom rušenja zidova, čišćenja mina itd. Po svim pitanjima zajedničke saradnje i pomoći štabovi bataljona će direktno opštiti sa štabovima pešadijskih bataljona i štabom njihove brigade.[6]

Radi što bolje veze štab II bataljona će na položaj poslati jednog člana štaba koji će se nalaziti kod štaba I dalm. brigade u cilju pravilne koordinacije i rada.

9. — Po zauzimanju Širokog Brijega prodirati u pravcu Knežpolja a za dalji rad jedinice će dobiti uputstva na samim položajima.

Prilog zapovesti:

Vojno-obaveštajni podaci o snagama neprijatelja;[7]
Instrukcije za vezu;
Ugovoreni znaci i
skica terena Široki Brijeg.

Prijem zapovjesti potvrditi na koverti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara
p.pukovnik,

Komandant
p.pukovnik,
Per.[8] Grujić, s.r.

Načelnik
major,
Vlad.[9] Sekulić s.r.

M. P.

---

[7] Vidi dok. br. 25.
[8] Periša
[9] Vladimir

BR. 32

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA 8. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 4. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

PREGLED

brojnog stanja ljudstva i oružja po udarnim četama VIII KNOU Brigade[2]

Redni broj	JEDINICA		Ljudstva				Oružja	
			oficira	podoficira	boraca	svega	pušaka	puškomitraljeza
1	I bataljon	1 četa	6	5	45	56	37	7
		2 četa	6	6	43	55	40	6
		3 četa	6	4	51	61	39	9
2	II bataljon	1 četa	6	6	42	54	34	8
		2 četa	6	5	43	54	32	9
		3 četa	6	5	45	56	33	8
3	IV bataljon	1 četa	6	12	42	60	33	7
		2 četa	5	8	44	57	32	8
		3 četa	6	11	42	59	36	8

Napomena: U ovaj pregled nije unešen III bataljon.[3]

S. F. — S. N.!

Pomoć. politkoma, kapetan
Kadenić A. Rahmija

M. P.

Zamjenik:
komandanta, kapetan
Vignjević[4]

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6—6, k. 771/A.

[2] Brojno stanje je dostavljeno Štabu 4. NOU divizije (vidi sprovodni akt 8. krajiške NOU brigade od 4. februara 1945 — reg. br. isti).

[3] Taj bataljon je bio u sastavu Grupe bataljona 4. NOU divizije. Ova grupa je tada dejstvovala na desnoj obali r. Bosne, na sektoru Zenica — Visoko (vidi dok. br. 153; knj. 32, dok. br. 44).

[4] Branko

BR. 33

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 4. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA ZA ČAPLJINU[1]

ŠTAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. br. 123
4/II 1945. g.
s. Trebižat

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

U toku 31. januara i 1. februara o.g. skoncentrisali smo našu brigadu na prostoru Tasovčići — Počitelj — Domanovići. 31. januara o.g. navečer u zajednici sa 4. bataljonom XIII brigade[2] uspjeli smo stvoriti mostobran sa desne strane Neretve kod s. Dretelj i iste noći napali smo neprijatelja na V. Gradini (k. 296) i na k. 137, kao i na sam grad Čapljinu. Dijelovi brigade Narodne odbrane iste noći napadali su Gabelu i uspjeli iz iste neprijatelja protjerati ka Strugi.[3] U prvom naletu mi smo uspjeli ovladati sa gore spomenutim položajima, ali pošto nijesmo na vrijeme, t.j. u toku noći prebacili jače snage sa desne strane Neretve, neprijatelj je u kontranapadu odbacio naš bataljon sa V. Gradine i k. 137, iste položaje utvrdio i pojačao vršeći sa njih u toku 1. o. mj. jake protivnapade u cilju da nas potisne u Neretvu.[4] Mi smo, iako samo sa jednim bataljonom i jednom četom 4. bat. XIII brigade, uspjeli taj mostobran održati. 1. februara navečer pojačali smo mostobran time što smo sa desne strane Neretve prebacili cijeli 4. bat. XIII brigade kao i naš »1« i »4« [bataljon], tako da smo 2. o.mj. imali na mostobranu puna 4 bataljona. 1/2. februara vršili smo ponovan napad na V. Gradinu i k. 137, kao i sam grad, ali nijesmo imali uspjeha. Neprijatelj se žilavo branio. Borba je bila ogorčena. Na neprijateljskoj strani bili su gubitci golemi , a naši prilični. 2 bataljona smo upotrebili za proši-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 19—2, k. 1146/II.

[2] Vidi AVII, reg. br. 7—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 13. hercegovačke NOU brigade od 2. marta 1945. godine.

[3] Vidi dok. br. 49.

[4] Riječ je o jedinicama 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi dok. br. 163—165) i o Izviđačkom bataljonu njemačke 369. legionarske divizije (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

renje mostobrana u pravcu Međugorje — Šurmanci, čime smo ujedno ugrožavali neprijateljsku otstupnicu. 2. o.mj. neprijatelj je radi toga izvršio jak protivnapad na cijelom frontu, a naročito od pravca Međugorje, gdje smo nakon žestoke borbe uspjeli ponovno neprijatelja odbaciti i još više proširiti mostobran. 2. o.mj. navečer odlučili smo prebaciti na mostobran radi odlučnog napada svježi bataljon iz rezerve, smjenjujući naš »2«, koji je imao suviše jake gubitke. Naš »3«, kao svjež i odmoren bataljon, u zajednici sa 4. bataljonom XIII brigade munjevitim naletom uspjeli su zbaciti neprijatelja sa V. Gradine (k. 296) i k. 137, potpuno ga razbijajući i natjeravajući ga u panično bjegstvo. Istodobno naš »1« i »4« nadirali su dalje prema Međugorje — Kručevići. Nakon zauzimanja pomenutih kota iznad Čapljine djelovima smo vršili dalje dejstvo prema komunikaciji Čapljina — Trebižat ugrožavajući na taj način neprijatelja opkoljavanjem. Manjim pritiskom prema gradu izvršili smo upad u samu varoš sa sjeverne strane goneći, ubijajući i hvatajući preostatke bandi, koje nijesu uspjele na vrijeme da pobjegnu iz grada. U toku 3. o.mj. vršili smo dalje čišćenje Čapljine i gonjenje razbijenih djelova neprijatelja u pravcu Ljubuški i Čitluk,[5] tako da smo uspjeli ovladati sa linijom Blizanci — Krehin Gradac — Međugorje — Zuržet — D. Studenci. Jedinice brigade Narodne odbrane u mnogom su doprinjele likvidaciji Čapljine, time što su po likvidaciji Gabele vršile dalje pritisak u pravcu Struge — Trebižat — D. Stubica ugrožavajući na taj način otstupnicu neprijatelja i prema Ljubuškom.

U toku 3. o.mj. također smo se uspjeli povezati sa djelovima XIII južnodalmatinske NOU brigade koji su se iskrcali u Metković i sa svoje strane im predložili da napadaju Ljubuški od pravca Crveni Grm i Hardomilje. Također smo saznali da se IV splitska brigada nalazi na prostoru Vrgorac — Crveni Grm, a djelovi XXVI divizije u sastavu VIII korpusa da se nalaze na prostoru Vitina, odakle ove jedinice imaju namjeru napadati Ljubuški.[6] U toku jučer i danas već se vode neprekidne borbe oko samog Ljubuškog. Rezultat nam nije poznat, ali izgleda da do sada nije zauzet. Ovoga momenta

---

[5] Iz tog rejona su se 1. februara, poslije završene operacije »Bora«, povukli 1. i 2. bataljon 370. puka, a sutradan uveče Izviđački bataljon njemačke 369. legionarske divizije povukao se iz Čapljine u Mostar (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 116; Dnevnik majora Bema). Na tom prostoru su se zadržale jedinice ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije (vidi dok. br. 164, 165 i 167—169; tom V, knj. 38, dok. br. 84—89).

[6] Vidi dok. br. 93 i 136.

nas izvještava naš »2« da se borba vodi u neposrednoj blizini samog Ljubuškog i da su u samom gradu zapaljene neke kuće.

U toku današnjeg dana naš »3« [bataljon] očistio je cijeli prostor sa južne strane druma Čitluk — Ljubuški i presjekao komunikaciju kod s. Crno. Također smo mu naredili da se lijevo čvrsto veže sa jedinicama Narodne odbrane i noćas izvrši pritisak na sam Ljubuški sa istočne strane i time potpomogne likvidaciju ovog neprijateljskog uporišta.[7] Naš »4« ima zadatak da izbije na Jelinu Glavu i spriječi svaku intervenciju od pravca Čitluk. Dok se Ljubuški ne likvidira mi nećemo moći sa brigadom nadirati dalje, već ćemo biti prisiljeni da se zadržimo na sadašnjoj našoj liniji, tj. Blizanci — Krehin Gradac — Jelina Glava — Crno — Liget.

U svim dosadašnjim akcijama neprijatelj je imao goleme gubitke. Računamo da neprijatelj, t.j. ustaše i Nijemci je imao oko 200 mrtvih i ranjenih. Naša brigada, ne računajući 4. bataljon XIII brigade i jedinice Narodne odbrane, imala je 15 mrtvih i 25 ranjenih.

Zaplijenili smo 1 teški bacač sa 200 granata, 1 laki bacač sa 150 mina, 150 kom. ručnih bomba (defanzivnih), 5000 jugoslavenskih metaka, 4000 talijanskih metaka, 1 tešku Bredu, 2 teška mitraljeza Švarcloze, 1 protuavionski mitraljez, 8 puškomitraljeza talijanskih i Brno (Šarac), 2 mašinke, 3 parabeluma, i preko 100 pušaka. Osim toga zaplijenili smo 1 malu radio-stanicu i 3 radio-aparata, od kojih smo 2 dali Komandi mjesta, pošto su na struju. Bilo je nešto i druge ratne spreme.

U borbi nam je onesposobljeno, uslijed jakog dejstva neprijateljske vatre, 4 puškomitraljeza, za koje ima izgleda da će se moći opraviti.

U ovim akcijama naša brigada pokazala se dovoljno borbena i udarna, a rukovodstvo sposobno, dosta samostalno i inicijativno. Među poginulima imali smo jednog komesara čete, a među ranjenima 4 komesara čete i 2 zamjenika komandira i 1 komandira.[8] Sigurno je da smo ubili 2 ustaška i jednog švapskog oficira.[9]

Odbranu Čapljine vršile su uglavnom ustaške bande t.z. »zelenokadraši« pod vodstvom ustaških oficira. Regularnih ustaških jedinica izgleda da je bilo vrlo malo. Držimo da je na

---

[7] O tome vidi dok. br. 95.

[8] Vidi AVII, k. RP 40: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 29. NOU divizije.

[9] U dnevnom izvještaju Ministarstva oružanih snaga NDH od 1. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 84) piše da su 30/31. januara ustaško-domobranske jedinice zauzele Metković i da su tom prilikom imale 1 poginulog oficira, 6 ranjenih i 5 nestalih ustaša (od kojih jedan oficir).

prostoru Ljubuški — Čapljina bilo najviše 1 bataljon regularnih vojnika. Osim ustaša u Čapljini se nalazila svega 1 satnija Vražije divizije sa minerskim odjeljenjem, koji su imali zadatak da sruše sve mostove koji su im ostali iza prvog njihovog odstupanja sa ove teritorije, što im je potpuno i uspjelo. Most na Metkoviću, na Krupi, kao i kod Čapljine srušen je.

Pred našim nastupanjem narod bježi skupa sa ustašama tako da je Čapljina kao i sva ostala sela koja smo zauzeli potpuno prazna. Međutim je primjećeno, iako vrlo malo, da se žene i djeca već vraćaju.

Ovaj štab se nalazi u s. Trebižat.

Dostavljamo vam relaciju za mjesec januar.[10]

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:

V.d. pol. komesara,
Petar Mišelić

Komandant, major,
Ljubo Miljanović[11]

Načelnik, kapetan,
Franjo Tomaić

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj. 103
Dana 5. II u č. 1945. g.
Trebinje

Primljeno na znanje,
u akta.
Komandant
general-major[12]

---

[10] Vidi AVII, reg. br. 1—4, k. 1146/II. Prema ovoj relaciji, 12. hercegovačka brigada se od 1. do 30. januara 1945. uglavnom nalazila na sektoru južno od Nevesinja i povremeno je napadala njemačke i ustaško-domobranske jedinice na komunikaciji Nevesinje — Blagaj i sprečavala njihove ispade na oslobođenu teritoriju, ka Biogradu i s. Udrežnju.

[11] Narodni heroj. Poginuo novembra 1945. u Hercegovini, u borbi protiv odmetnika, kao komandant 3. brigade 3. divizije KNOJ-a.

[12] Vlado Šegrt

BR. 34

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 5. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTAB E 1.
O. broj 30/45
5 I.[2] 1945

Operativni izvještaj:

ŠTABU C 1.

1. Na sektoru Zvornika u toku 4 i 5 o.m. bez promjene. Neprijateljska artiljerija (haubička) sa sektora Zvornika tukla je u toku jučerašnjeg dana položaje S 1.[3]

Na komunikaciji Sokolac — Vlasenica stanje je sledeće: 2 o.m. od Sokolca prema Vlasenici prolazila je jača motorizovana kolona. Jačinu kolone nismo mogli ustanoviti. Posle ovoga nije bilo jačeg saobraćaja, sem što svakodnevno saobraća 5 do 6 kamiona, izvestan broj saona i kola u oba pravca. Ovo je vjerovatno u cilju snabdjevanja na sektoru Vlasenice.[4]

Posade na drumu Vlasenica — Sokolac su nepromjenjene. Posada na Kraljevom Polju pojačana je sa baterijom haubica.

Grupa crnogorskih četnika nalazi se i dalje na prostoriji: Careva Ćuprija — Ribnica — Osječani — Gare — Seona — Podsijelovo. Primjećeni su pokreti sa ove prostorije u pravcu Ozrena i to prema Maglaju i prema Bukovici.[5]

2. *Raspored naših jedinica:*

S 1. duž komunikacije Glumine — Zvornik.

R 1. sa dve brigade na prostoriji Papraća — Podborogovo — Osmaci, a sa jednom brigadom na prostoriji Grabovica — Simići i nekim djelovima u Kladnju. Izviđački djelovi nalaze se na Malom Polju.[6]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 43—11, k. 272/A.

[2] Pogrešno; treba: II.

[3] Riječ je o položajima jedinica 38. NOU divizije (vidi dok. br. 105).

[4] Odnosi se na dijelove njemačke 22. pješadijske divizije (vidi dok. br. 43).

[5] Vidi dok. br. 87.

[6] O rasporedu i dejstvu jedinica 27. NOU divizije vidi dok. br. 94.

Tuzlanski odred i dva bataljona brigade Narodne odbrane na prostoriji Pravoslavna Treštenica — Orahovica sa zadatkom djelovanja u pravcu Ozrena.[7]

Majevički odred sa jednim bataljonom na prostoriji Lopare — Površnica, a sa jednim u pokretu na prostoriju Teočaka, sa zadatkom razoružavanja Legije.[8]

Posavski odred na prostoriji Srnica.[9]

Srebrenički odred na prostoriji Bratunca.

3. Od Štaba V Korpusa dobili smo izvještaj da se neprijateljske snage koje su prodrle u Travnik zadržavaju na prostoriji Zenica — Travnik — Busovača.[10] Grupa bataljona ovog Korpusa dejstvuje na desnoj obali rijeke Bosne na liniji Kakanj — Zenica.[11]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab,
Načelnik — p.pukovnik
R. Petovar

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. Br. 95
7. II 1945 g.

Po uzimanju podataka u akta.

Načelnik op. odel.
p.pukovnik
Rad. Đ. Đurić

---

[7] Vidi dok. br. 24.

[8] Prema izvještaju Štaba Majevičkog NOP odreda od 9. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 23—2, k. 409), ovaj odred je 6. februara bio na položajima oko s. Tobuta, a uveče istog dana njegove četiri čete su izvele napad na četnike 2. grupe brigada Majevičkog korpusa kod s. Lipovice, gdje su poginula 2 četnika. Nešto kasnije, 8. februara, ovi četnici su ga napali, ali su protivnapadom odbijeni.

[9] Vidi dok. br. 83 i 88.

[10] O tome vidi dok. br. 60.

[11] Bliže o toj grupi vidi izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 3. marta 1945 (AVII, reg. br. 8—7, k. 771/A).

BR. 35

RELACIJA ŠTABA 14. KORPUSA OD 5. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI JANUARA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTAB
XIV KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Operativni otsek
Op. br. 73
5. februara 1945 g.

Relacija o borbama u vremenu od 15 do 31 januara 1945 g.

ŠTABU II ARMIJE

1. — Prostor Istočne Bosne, sekcije Zvornik — Kladanj — Tuzla i Bijeljina, razmer 1:100.000.

2. — 14. korpus, sastav: 23 divizija (7, 9, 14 srpska brigada), 25 divizija (16, 18, 19 srpska brigada), 45 divizija (20, 23, 24 srpska brigada) i Inžinjerska brigada.

3. — Sadejstvujuće snage: III korpus (27 i 28 divizija), 22 divizija, 17 i 28 divizija, 1 bataljon Narodne odbrane i Posavsko-trebavski odred.

4. Glavne nemačke snage nalazile su se na prostoru Sarajevo — Višegrad i Sarajevo — Mostar sa izvesnim osiguranjima po širini ovih pravaca, sa jednim pravcem odstupanja dolinom reke Bosne na sever.[2] Nemačka kolona[3] koja je još 1 januara došla od Sarajeva preko Sokolca u Vlasenicu u istoj se zadržala sve do dolaska 22 nemačke divizije takođe preko Sokolca i Han Pijeska, a koja se pod jakom borbom vođenom nekoliko dana uspela probiti i ući u Vlasenicu 18 januara uz prilično velike gubitke.[4] 19 i 20 januara su pristigli i svi ostali delovi ove divizije. Dolaskom 22 divizije u Vlasenici se prikupilo oko 8.000 nemačkih vojnika.[5] Ove snage su 23. janu-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—12, k. 272A.

[2] O njemačkim snagama u Bosni vidi knj. 32, dok. br. 123, objašnjenje 2.

[3] Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi (vidi knj. 32, dok. br. 25, objašnjenje 10).

[4] O tome vidi knj. 32, dok. br. 94 i 103, objašnjenje 3.

[5] Prema njemačkim podacima (vidi knj. 32, dok. br. 108, objašnjenje 2) brojno stanje te divizije 15. januara 1945. iznosilo je 13.000 vojnika. Ako se tome doda i brojno stanje jedinica ojačanja (vidi knj. 32, dok. br. 103, objašnjenje 3), onda je broj Nijemaca bio još veći.

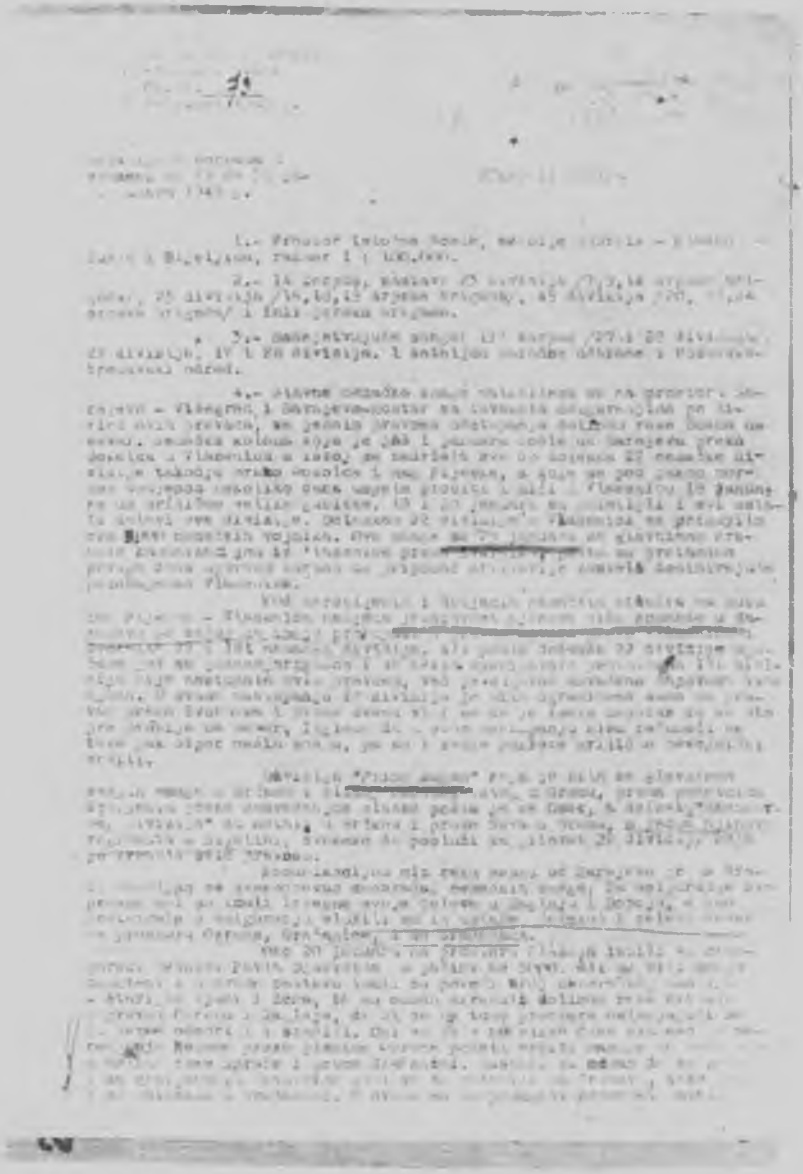

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 35

ara sa glavninom krenule komunikacijom iz Vlasenice prema Zvorniku, pošto su prethodno prvoga dana upornom borbom uz pripomoć artiljerije zauzele dominirajuće položaje oko Vlasenice.

Kod zarobljenih i ubijenih nemačkih oficira na putu Han Pijesak — Vlasenica nađena je zapovest[6] njihove više komande u Sarajevu po kojoj se imaju probijati u pravcu severa preko Vlasenice i Zvornika 22 i 181 nemačka divizija. Ali posle dolaska 22 divizije, ojačane još sa jednom brigadom i sa nekim specijalnim jedinicama,[7] 181 divizija nije nastupala ovim pravcem,[8] već je sigurno uhvaćena zapovest izmenjena. U svome nastupanju 22 divizija je bila ograničena samo na pravac preko Zvornika i prema svemu vidi se da je imala zadatak da se što pre probije na sever. Izgleda da u svom nastupanju nisu računali na tako jak otpor naših snaga, pa su i svoje pokrete prilično nevojnički vršili.

Divizija »Princ Eugen«, koja je bila sa glavninom svojih snaga u Brčkom i bližoj okolini istog u Sremu, prema podatcima dobijenim preko obaveštajne službe pošla je za Osijek,[9] a delovi »Skenderbeg divizije« su ostali u Brčkom i preko Save u Sremu, a jedna njihova regimenta u Bijeljini,[10] svakako da posluži za prihvat 22 diviziji koja je krenula ovim pravcem.

---

[6] Vjerovatno je riječ o zapovijesti njemačke 22. pješadijske divizije od 16. januara 1945, koju je zaplijenila 16. muslimanska brigada 27. NOU divizije (vidi knj. 32, dok. br. 106).

[7] Pomenuta divizija bila je tada ojačana 963. tvrđavskom pješadijskom brigadom i 1004. i 1005. tvrđavskim bataljonom (vidi AVII, reg. br. 5/1, k. 12: zapovijest njemačke 22. pješadijske divizije od 16. januara 1945; reg. br. 49/1, k. 73: izjavu ratnog zarobljenika Kloca (Clotz), komandanta pomenute brigade; reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[8] Ta divizija je negdje između 12. i 15. januara 1945. preuzela odbranu mostobrana na odsjeku Višegrad — Goražde. Bliže o rasporedu i dejstvu njenih jedinica u periodu januar—februar vidi dok. br. 86 (objašnjenje 6) i 155, objašnjenje 6. i 8; knj. 32, dok. br. 107, objašnjenje 2.

[9] Podatak o glavnini 7. SS divizije »Princ Eugen« je pogrešan, jer je ona i dalje bila u Brčkom i u njegovoj okolini (vidi knj. 32, dok. br. 155).

[10] Riječ je o Pukovskoj grupi »Skenderbeg« (ostatku pomenute divizije), jačine četiri bataljona. Ona je, kako u januaru tako i u februaru 1945, dejstvovala na sektoru Bijeljine i nije prelazila sjeverno od rijeke Save. O njoj vidi knjigu Eriha Šmita-Rihberga »Kraj na Balkanu« (Erich Schmidt-Richberg »Das Ende auf dem Balkan«, Band 5, Kurt Vowinckel Verlag, Heidelberg, 1945), str. 94. O tome vidi i knj. 31, dok. br. 90.

Komunikacijom niz reku Bosnu od Sarajeva prema Brodu obavljao se svakodnevno saobraćaj nemačkih snaga. Za osiguranje ovog pravca oni su imali izvesne svoje delove u Maglaju i Doboju,[11] a kao pretstraže u osiguranju služili su im ustaše, četnici i zeleni kadar na prostoru Ozrena, Gračanice, i do Gradačca.[12]

Oko 20 januara na prostoru Kladnja izbili su crnogorski četnici Pavla Đurišića u jačini do 5000, ali su bili mnogo zamoreni i u svome sastavu imali su poveći broj neboračkog osoblja — starijih ljudi i žena, te su odmah skrenuli dolinom reke Krivaje u pravcu Ozrena i Maglaja, da bi se na tome prostoru oslanjajući se na Nemce odmorili i sredili.[13] Oni su posle nekoliko dana, svakako po naređenju Nemaca, preko planine Ozrena počeli vršiti napade na naše snage u dolini reke Spreče i prema Gračanici. Nastali su odmah da se povežu i sa srbijanskim četnicima koji su se nalazili na Trebavi, tako isto i sa ustašama u Gračanici. U ovome su ih pomagali ozrenski četnici služeći im za obaveštenja i kao putovođe.

Na prostoriji Trebave severno od puta Gračanica — Gradačac do Modriče i Šamca nalazili su se srbijanski četnici,[14] sa zadatkom osiguranja nemačkog saobraćaja u pravcu Broda.

5. — Na dan 16 januara raspored naših snaga bio je sledeći:

a) 23 divizija: 7 brigada po smeni od 23 brigade 45 divizije sa prostora Petrovo Selo — Porječina — Stupari prešla je na desnu obalu reke Spreče i posela prostor Sladna — Doborovci — Srnice. 9 brigada prema Gradačcu na liniji Kerep — Porebrice održavajući vezu sa delovima 17 divizije[15] u Dubravi. 14 brigada na desnoj obali reke Spreče prema Gračanici sa položajima na prostoriji sela Čekanići — Huskići — Donja Orahovica.

b) 25 divizija: sa svim svojim snagama oko Vlasenice držeći blokadu nemačkog garnizona u istoj i to: 16 brigada sa dva dela na prostoru Kozja Ravan — Pustoše — Nezirovići, a sa dva dela na Ploči držeći kote 902 i 1107. 18 brigada na prostoru Nezirovići — Šahmanovići — Donji Zalukovik, a 19 brigada je ovoga dana posela položaje Baćino Brdo — k. 591

---

[11] Vidi knj. 32, dok. br. 159.
[12] Vidi knj. 32, dok. br. 155.
[13] Vidi knj. 32, dok. br. 87 i 139.
[14] O njima vidi knj. 32, dok. br. 108 (objašnjenje 9. i 10) i 176.
[15] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 5.

— Slavić Polje i Orlovaču, k. 867, pošto je smenila sa ovog sektora 20 brigadu 45 divizije.

c) 45 divizija: 20 brigada na putu od Vlasenice za Zvornik, 23 i 24 brigada po prikupljanju na prostoru Memići — Capardi krenula je prvoga dana pravcem Goduš i Priboj radi čišćenja prostora Kozluk — Jasenica — Vasiljevići — Priboj od četnika Leke Damjanovića, koji su se tamo nalazili u jačini od 1000 ljudi.[16] Jedan bataljon 23 brigade je bio prema Kozluku i on je sadejstvovao u ovoj akciji sa svoga pravca.

d) Inžinjerska brigada sa glavninom svojih snaga u Zvorniku radi omogućavanja prevoza hrane i materijala iz Srbije, a sa delovima u Drinjači i Tuzli, na izvođenju inžinjerskih radova.

6. — Operacije od 15 do 31 januara:

a) 23 divizija: 7 brigada vodi borbe sa ustašama i četnicima na liniji Vranovići — Doborovci — Prokop. 9 brigada vrši pripreme za napad na Gradačac i istog zauzima noću 16/17 januara, sem kule »Huseina Gradaščevića«[17] na kojoj se bilo utvrdilo oko 200 četnika. Postavlja osiguranja prema Modriči i Šamcu i nastoji likvidirati opkoljenu grupu u kuli. 20 januara, nebudnošću Posavsko-trebavskog odreda koji je toga dana držao bližu blokadu oko kule, opkoljeni četnici su se ujutru u zoru izvukli i pobegli u pravcu Trebave. 14 brigada je bila na položajima prema Gračanici. Na svim ovim sektorima u vremenu do 23 januara vodile su se borbe sa četnicima i ustašama skoro svaki dan. Rezultati su bili ti što su se njihove napadajuće snage razbijale i povraćale na polazne položaje uz prilične gubitke.

23 januara 7 i 9 brigada vrše pokret prema Brčkom radi smenjivanja jedinica 17 divizije i preuzimanja toga sektora. Istoga dana naveče preuzimaju se položaji 17 divizije na prostoru severno od Zabrđa — Koraja i Čelića pa do Gornje Brke — Bukvika i Dubrave. 14 brigada ostaje i dalje na istim položajima prema Gračanici, a na sektoru Srnice — Gradačac dolazi jedan Beogradski bataljon narodne odbrane i Posavsko-trebavski odred.[18]

U vremenu od 24 do 31 januara 7 i 9 brigada na prostoru prema Brčkom ispoljile su svoje aktivno dejstvo napadajući skoro svakodnevno neprijateljske posade ispred Brčkog

---

[16] Riječ je o četnicima Majevičkog četničkog korpusa, čiji je komandant bio Stevo Damjanović Leka. Vidi knj. 32, dok. br. 20 (objašnjenje 21), 90, 110 i 122.

[17] O tome vidi tom V, knj. 37, dok. br. 155.

[18] O dejstvima pomenutog bataljona i odreda vidi knj. 32, dok. br. 176.

tako, da su u ovom vremenu zauzimale Omerbegovaču, Dizdarušu i Brod dopirući do samih bunkera na periferiji grada. Čistile su Brezik i Brezovo Polje, na zapadnoj strani Brčkog Ulice i Žabare. U ovim borbama naneti su veliki gubitci neprijatelju. 14 brigada je prema Gračanici za ovo vreme nekoliko puta ispoljila aktivno dejstvo dejstvujući na neprijateljske položaje u pravcu Gračanice i na njegovu posadu u Sokolu.

Rezultati svih ovih borbi 23 divizije u vremenu od 15. do 31. januara su sledeći:

Ubijeno je	403	
Ranjeno	560	
Zarobljeno	33	neprijateljska vojnika.
Ukupno	996	nepr. vojnika izbačeno je iz stroja.

Uništeno je: 1 teški bacač sa pet poslužioca i jednim oficirom (ovo je uračunato u gubitke) i 1 magacin hrane.

Zaplenjeno je: 22 puške, 1 puškomitraljez, 1 strojnica, 2 pištolja, 1 motorcikl, 30 ručnih bombi, 10 mina za teški bacač, 1 magacin hrane i 5 konja.

Sopstveni gubitci iznose:

Poginulih	84	
Ranjenih	150	
Nestalih	17	
Ukupno	251	izbačenih iz stroja.

Izgubljena su dva puškomitraljeza.

Izvedeno je 24 akcije, od kojih 11 ofanzivnih i 13 defanzivnih, koje su se većinom sve uspešno završile, sem manjih neuspeha lokalnog karaktera.[19]

b) 25 divizija: Od 15. do 19. januara 16 i 19 brigada, tj. po dva njihova bataljona vodili su jake borbe sa neprijateljem koji je prvo pokušao iz Vlasenice proći za Han Pijesak, u čemu je onemogućen, a posle sa neprijateljem koji je iz Han Pijeska navaljivao da prodre za Vlasenicu. Borbe su vođene 4 dana na prostoru Luke — Tugovo — Ploča i Han Pogled, tako da je on uz velike gubitke četvrti dan borbe uspeo prodreti u Vlasenicu. U Vlasenicu od pravca Sarajeva preko Sokolca prispela je 22 nemačka divizija u nameri da se probiju komunikacijom preko Zvornika za Bijeljinu i dalje na sever. Sve tri brigade 25 divizije pristupile su odmah organizaciji odbran-

[19] Opširnije o tome vidi dok. br. 28; tom V, knj. 37, dok. br. 158, 160 i 161.

benih položaja na pravcima prema Zvorniku, prema Šekovićima i prema Kladnju. U vremenu od 19 do 23 januara neprijatelj je počeo da proširuje svoje položaje kod Vlasenice napadajući u pravcu Kozje Ravni i Donjeg Zalukovika tako da je 22 januara imao položaje Kozja Ravan — k. 697 — Pustoše — Nezirovići — Šahmanovići — Barice — Gradina — Sige. Naši su se morali povući sa Orlovače prema Zaklopači. 23. januara neprijatelj je iz Vlasenice izvršio pokret sa jačim snagama u pravcu Šekovića i Pijuka, a jednom kolonom prema Milićima i Vrtoču, samom komunikacijom. Ovoga dana 16 brigada bila je na prostoru Solakovina — Simić zatvarajući pravac prema Šekovićima i vodeći žestoku borbu sa neprijateljem. 18 brigada bila je na liniji Muslimanski Džemat — Pijuke — Tikvarići a 19 brigada na prostoru Bakići — Zaklopača — Vukovići. Neprijatelj je ovoga dana uspeo prodreti do Vrtoča i Milića posjedajući Gradinu, k. 497, 24 januara neprijatelj je uspeo prodreti do Nove Kasabe a 18 i 19 brigada su posele položaje na liniji Cerski potok — Kravica. 25. januara uz jaku i žestoku borbu neprijatelj je dopro do Umca, a sa tenkovima do Oštrog vrha prema Drinjači, 26 januara na sektoru Drinjače pristiže jedna brigada 45 divizije[20] a 27 i 28 dve brigade 38 divizije.[21] Na pravcu prema Šekovićima 16 brigada 25 divizije napada neprijatelja na prostoru Betanj — Simić i vraća ga natrag prema Vlasenici nanoseći mu velike gubitke. Ova brigada po pristizanju jedinica 27 divizije na pravac prema Šekovićima[22] kreće preko Pijuka do Rajića, odakle sa jednom brigadom 45 divizije udara na komunikaciju Zaklopača — Vrtoče i nanosi velike gubitke neprijatelju, zaplenivši priličnu količinu ratnog materijala.

Sve tri brigade 25 divizije u zajednici sa brigadama 38 divizije organizuju odbranbene položaje na sektoru Drinjače na prostoru Kostijerevo — Lešanj i sve do kraja meseca januara na ovom prostoru do Đevanja i Pravoslavne Kamenice vodile su se jake i žestoke borbe u kojima je neprijatelj bio uporan i trpeo ogromne gubitke. Pojedine kote na ovome pravcu kao što su k. 722, k. 527, k. 461, k. 689, k. 456, k. 342 i k. 377 prelazile su dnevno više puta iz ruke u ruku.[23]

---

[20] Riječ je o 20. NO brigadi te divizije (vidi dok. br. 9, knj. 32, dok. br. 134 i 137).

[21] O rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 112; knj. 32, dok. br. 149.

[22] O dolasku jedinica divizije vidi dok. br. 6.

[23] Opširnije o tome vidi knj. 32, dok. br. 94, 141 i 169; tom V, knj. 37, dok. br. 160—163 i 165—167.

Položaji jedinica 25 divizije na dan 31 januara bili su: Novo Selo — Velika njiva — Pravoslavna Kamenica — Obojnik — Sokolna zajedno sa jedinicama 38 divizije.

Rezultati borbi 25 divizije u vremenu od 15 do 31 januara bili su sledeći:

Ubijeno je	695
Ranjeno	808
Zarobljeno	6

Ukupno 1509 nepr. vojnika izbačeno iz stroja.

Zaplenjeno je: 36 pušaka, 3 strojnice, 6 puškomitraljeza, 4 šarca, 2 pištolja, 3 raketna pištolja, 2 dvogleda, 90 ručnih bombi, 30.000 metaka, 1 poljski telefon, 42 šinjela, 70 ćebadi, 50 šatorskih krila, 10 belih mantila, 25 pari cipela, 5 pari čizama, 2 konja, 30 ranaca i druge ratne spreme.

Uništen je jedan kamion.

Naši gubitci:

Poginulih	156
Ranjeno	571
Kontuzovano	31
Nestalo	169

Ukupno 927 izbačeno iz stroja.

Izgubljeno u materijalu: 6 puškomitraljeza.

c) 45 divizija: 20 brigada je sa sektora Vlasenice prešla na prostor Zvornik — Capardi. 23 i 24 brigada su preduzele čišćenje preko Goduša i Priboja u pravcu Pilica. Dva dana je trajala borba sa četničkim bandama Leke Damjanovića kojih je bilo oko 1000 i koji su se uporno branili na ovom terenu. 24 brigada se 18 januara vraća na prostor Memići — Capardi a D 2 ide u pravcu Goduša da u sadejstvu sa 23 brigadom dovrši čišćenje četnika na prostoru Kozluk — Priboj. Borbe sa četnicima traju nekoliko dana dok su naše jedinice uspele da očiste teren, četničke bande razbijene [uspele su] da se povuku u pravcu Save. 23 januara D 3 kreće sa prostora Priboj — Vasiljevci preko Tuzle u pravcu Ozrena. D 2 je po završenom čišćenju terena od četnika prešla na prostor Capardi — Snagovo. 24 januara 23 brigada smenjuje brigadu 23 divizije prema Ozrenu na levoj obali reke Spreče i na ovom sektoru vodi skoro svaki dan borbe sa crnogorskim četnicima koji su se sa Ozrena pokušavali spuštati u dolinu Spreče. Četničke bande su svakoga puta bile odbijene uz gubitke.

Pokretom neprijateljskih snaga iz Vlasenice prema Drinjači 25 januara su 20 i 24 brigada postavljene prema nepri-

jatelju i to 20 na sektoru Drinjače a 24 na prostoru Neđelišta da odatle dejstvuje na komunikaciju Vlasenica — Nova Kasaba. Ova brigada je ispoljila svoje aktivno dejstvo u zajednici sa 16 brigadom 25 divizije na komunikaciju prema Zaklopači i Vrtoču. 29 januara i 20 i 23 brigada postavljaju se ispred neprijatelja na prostoru Obojnik — Sokolna — Đevanje gde vode žestoke borbe sve do kraja 31 januara[24] u sadejstvu sa snagama 25 i 38 divizije.

Rezultati borbi 45 divizije u vremenu od 15 do 31 januara su sledeći:

Ubijeno je	657	
Ranjeno	844	nepr. vojnika
Ukupno	1501	nepr. vojnik izbačen iz stroja.

Zaplenjeno je: 102 puške, 2 strojnice, 2 puškomitraljeza, 2 pištolja, 1 postolje za teški bacač, 90.000 metaka, 20 ćebadi, 2 bela ogrtača, 1 signalni pištolj i nešto drugog ratnog materijala.

Sopstveni gubitci:

Poginulih	126	
Ranjeno	219	
Nestalo	91	
Ukupno	496[25]	izbačeno iz stroja.

Izgubljeno u materijalu: 133 puške, 12 puškomitraljeza, 19 strojnica, 1 teški mitraljez.

Ukupni rezultati borbi svih divizija ovog korpusa u vreme od 15 januara do 31 januara su sledeći:

Ubijeno je	1755	
Ranjeno	2212	
Zarobljeno	80[26]	neprijateljskih vojnika.
Ukupno	4047	nepr. vojnika izbačeno iz stroja.

Uništeno je: 1 kamion, 1 teški bacač i 1 magacin hrane.

Zaplenjeno je: 204 puške,[27] 6 strojnica, 9 puškomitraljeza, 4 šarca, 7 pištolja, 4 raketna pištolja, 90 ručnih bombi, 60 mina za teški bacač, 50.000 metaka, 1 postolje za teški bacač,

---

[24] Bliže o dejstvima jedinica 45. NOU divizije vidi dok. br. 9; knj. 32, dok. br. 110, 122, 137 i 172.

[25] Ukupan zbir pogrešan; treba: 436.

[26] i [27] Po pregledu divizija broj zarobljenika iznosi 39 a pušaka 160.

1 motocikl, 1 magacin hrane, 2 dvogleda, 1 poljski telefon, 2 brdska kazana, 90 ćebadi, 50 šatorskih krila, 12 belih mantila, 25 pari cipela, 5 pari čizama, 30 ranaca, 8 konja, i drugog ratnog materijala.

Naši gubitci iznose:

Poginulih	366
Ranjenih	940
Kontuzovanih	31
Nestalih	277
Ukupno	1614 izbačeno iz stroja.

Od materijala je izgubljeno: 133 puške, 20 puškomitraljeza, 19 strojnica, 1 teški mitraljez.

7. — Rezultati borbi naših jedinica u ovom periodu a naročito onih na sektoru Vlasenica — Zvornik nisu bili zadovoljavajući. Najviše iz razloga nesnalažljivosti naših jedinica pa i samih štabova u frontalnim borbama sa neprijateljem. U napadu se nisu vršile potrebne pripreme za isti i prilikom donošenja odluka o rasporedu izvesnih jedinica u datom zadatku nisu se u dovoljnoj meri predviđale sve uticajne činjenice, potreba povezivanja i jedinstva komande nad svim jedinicama. Nije se ispoljila umešnost u upotrebi teških oruđa, a tako isto nisu se najbolje iskorišćavala ni sama automatska oruđa i nisu se postavljala tamo odakle bi njihova vatra mogla biti ubitačna za neprijatelja. Nije bilo organizacije plana vatre, niti u napadu niti u odbrani. U napadu jedinice nisu pravilno vršile pokrete, već se ispoljio priličan nered u nastupanju, a u jurišnom otstojanju i jurišu ispoljilo se potpuno nerazumevanje o tome kad treba preduzeti juriš i kako ga treba sprovesti i izvršiti. U odbrani se nije pravilno sprovodila organizacija položaja, niti se pravilno iskorišćavalo zemljište za to. Posjedanje samih položaja vršeno je većinom onako kako su to sami a prilično neuki borci radili. Starešine nisu dovoljno nastojale da se odbranbeni položaji pravilno organizuju i posednu.

Iz svega se vidi da pored vojnika i priličnom broju naših rukovodioca nedostaju potrebna vojnička znanja, a koja su neophodna u današnjem karakteru rata ne samo za sve rukovodioce nego i za vojnike. Veza ni ovog puta nije dobro funkcionisala i ako je bilo mogućnosti za njezinu dobru primenu, tj. za upotrebu i iskorišćenje svih sredstava za vezu.

Na ove kao i na sve ostale nedostatke u pravilnom komandovanju i radu samih jedinica i borbi ukazano je i uporno će se ukazivati štabovima, u čemu će nam pomoći iskustva

iz poslednjih borbi ne samo za očvršćavanje jedinica za borbu nego i za bolju komandu i rukovođenje sa njima, u novoj i savremenoj taktici rata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar — pukovnik: **Đuro Lončarević**

Za komandanta nač. — pukovnik **Mih. Tartalja**

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 107
12. II 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik[28]

[28] Bio je tada Radoslav Đurić.

BR. 36

NAREĐENJE ŠTABA 14. KORPUSA NOVJ OD 5. FEBRUARA 1945. ŠTABU 25. DIVIZIJE DA SE STAVI POD KOMANDU ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ[1]

B 1.
5-I[2]-1945 g.
u 19[h]

P 1.

1) Vaše jedinice ostaju na istim položajima i sa istim zadatcima, a to je: zatvaranje pravca Zvornik — Bijeljina i pritisak na Zvornik, odnosno pripremu napada.[3]

2) Od danas ste vi, t.j. sve vaše jedinice pod neposrednom komandom C 1,[4] kao i A 1.[5] — Komandant C 1 se nalazi u Capardima, sa kojim održavajte vezu — telefonsku, kurirsku i radio-telegrafsku, jer i naša radio-stanica ostaje kod njega. Mi idemo za Tuzlu.

3) Razvite jaku izviđačku djelatnost prema neprijatelju. U današnjem izveštaju javljate — o tenkovima i komori, koja dolazi od Drinjače do Zvornika. Izgleda da tenkovi nisu dolazili. Vi to provjerite. Izvestite nas o neprijateljskoj komori — kakva je, ili je na kolima ili na konjima.[6]

4) Uspostavite odmah telefonsku vezu sa Capardima, a tako isto i sa Popivodom,[7] od koga se bolje obaveštavajte o situaciji kod njega i prenosite je nama.

5) Bataljon D 1,[8] koji se nalazi na desnoj obali Drine u zaštiti teškog diviziona II artileriske brigade, prebacite na levu obalu kod vas i rasporedite ga za osiguranje puta Kozluk — Priboj — za prolaz ranjenika i drugih djelova i potreba.

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. II/1, k. 1090.

[2] Pogrešno; treba: II.

[3] O tome vidi dok. br. 26.

[4] Štab 2. armije NOVJ stavio ju je 8. februara pod komandu Štaba 3. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 50 i 64).

[5] Sedamnaesta NOU divizija se još od formiranja 2. armije NOVJ nalazila u njenom sastavu (vidi knj. 31, dok. br. 25, objašnjenje 2).

[6] i [9] O tome vidi dok. br. 43, objašnjenje 2.

[7] Pero, komandant 22. NOU divizije.

[8] Riječ je o 3. bataljonu 24. brigade 45. NOU divizije (vidi dok. br. 9 i 87).

6) Hitno nam javite liniju neprijateljskog fronta, mesta pojedinih jedinica, naročito njihova veća grupisanja i mesta teških oruđa.[9]

7) Pošaljite nam odmah petnaestodnevni izveštaj (relaciju borbi na prostoru Vlasenica — Zvornik),[10] kao i rezultate od 1. februara do danas.[11]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — pukovnik:
Rad. T. Jovanović

BR. 37

OBJAŠNJENJE ŠTABA 22. NOU DIVIZIJE OD 5. FEBRUARA 1945. ŠTABU 25. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU ZVORNIK — LJUBOVIJA[1]

ŠTAB XXII DIVIZIJE
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Op. br. 25
5. II 1945. g.
u . . . . . časova

ŠTABU XXV DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Potvrđujemo Vam prijem dopisa od danas![2]

Prema vestima koje smo dobili ovoga časa od naše 8 brigade sa sektora Drinjače, Srebrnički odred vodi borbu kod Bratunca i traži hitnu pomoć.[3] Ne znamo tačno o čemu se radi, ali mislimo da najverovatnije četničke bande teže da se probiju i prebace u Srbiju.[4] Mi smo hitno uputili jedan bataljon u Ljuboviju kao pomoć Srebrničkom odredu.[5] Naš front

[10] Redakcija je nije pronašla. O borbama te divizije u drugoj polovini januara 1945. vidi knj. 32, dok. br. 94, 141 i 169.

[11] Vidi dok. br. 84.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—12, k. 272/A.

[2] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[3] Prema izvještaju Štaba Srebreničkog NOP odreda od 12. februara 1945 (AVII, reg. br. 26—2, k. 409) ta borba je vođena protiv dijelova 1. ustaškog djelatnog zdruga. Opširnije o tome vidi i dok. br. 172.

[4] Vidi knj. 32, dok. br. 97 (objašnjenje 6) i dok. br. 155 (objašnjenje 25).

[5] Vidi dok. br. 104.

se jako otego, od Ljubovije do ušća Drine, i ostali smo bez rezervi. Neophodno je potrebno da Vi, a to isto da javite drugu Bradonji,[6] morate izvršiti jedan jači napad sa vaše strane na celom sektoru.[7] Neprijatelj u Drinjači po noći kamionima dovlači pojačanja. U samoj Drinjači dovuko je jednu bateriju topova. Vjerovatno je da on namerava[8] da se u Drinjači prebacuje, dok pritisak kod Bratunca, odnosno Ljubovije znači (ako to nisu četnici) obmanuti nas da bi sa Drinjače prebacivali snage dole, a on u momentu iskoristio i izvršio prelaz Drine.[9]

Što se tiče artiljerije, mi smo se razumljivo zainteresovali za istu, pa u času davali i zadatke. Naišli smo na puno razumevanje vaših komandanata.[10] Teškoće su u pomanjkanju goriva, slabog voznog parka i pomanjkanja municije. Ona artiljerija koja je sa stočnom vučom biće onesposobljena za hitno prebacivanje, obzirom da stoka skoro ništa ne dobije jesti.

Saznali smo da su Vaši delovi tučeni danas i juče od artiljerije. Krivica je bila više do naših pešadijskih komandanata i obaveštajne službe, koji su davali netačne podatke o ciljevima.

Mi ćemo težiti da se artiljerija postavi tako, da može tući Drinjaču kao najosetljiviji deo sektora.

Što se tiče telefonske veze sa Vama je vrlo teška i nesigurna. Mi smo naš telefonski materijal morali u celosti potrošiti na ovolikom frontu, zato Vas molimo da sa Vaše strane popravite liniju, eventualno postavite neku međucentralu, da bi se lakše dozivali.

O nekom dolasku tenkova iz Drinjače u Zvornik komunikacijom niz Drinu nema ni govora; naše jedinice drže cestu[11] pod vatrom, a do sada neprijatelj nije pokušavao.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab XXII udarne divizije
Komandant — pukovnik,
M. P. **Pero Popivoda**

---

[6] Radivoje Jovanović, komandant 14. korpusa NOVJ.
[7] Vidi dok. br. 84.
[8] i [11] Riječi »namerava« i »cestu« dopisane su mastilom.
[9] O njemačkim snagama vidi dok. br. 43 i 104, objašnjenje 12.
[10] Riječ je o 2. artiljerijskoj brigadi 23. NOU divizije, koja je 13. februara 1945. bila u rejonu Loznica — Koviljača (njen Teški divizion bio je u rejonu s. Badovinaca), a zatim je prebačena u istočnu Bosnu, gdje je posjela položaje: Tuzla — Gradačac i Tuzla — Doboj (AVII, reg. br. 10—1, k. 273; reg. br. 57—3, k. 271).

BR. 38

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 6. FEBRUARA 1945. ŠTABU 25. DIVIZIJE O STAVLJANJU POD KOMANDU ŠTABA ARMIJE I ZATVARANJU PRAVCA ZVORNIK — KOZLUK[1]

ŠTAB C 1
Op. br. 100 Hitno[2]
6. februara 1945.
u 22 časa

ŠTABU P 1[3]

1) Stavljamo vas pod našu neposrednu komandu.[4]

2) Podaci o neprijatelju:

Neprijatelj drži liniju Zvornik — Marčići — Dobra Voda — Šabići — Prav. Kamenica — Veoče — Miljanovići i dalje duž druma Drinjača — Vlasenica.[5] U toku jučerašnjeg dana preko Vlasenice u pravcu Drinjače primećen je pokret oko 200 neprijateljskih kamiona. U toku današnjeg dana utvrđeno je izviđanjem da neprijatelj grupiše jače snage na prostoriji Kula Grad — Marčići — Dobra Voda — Mlađevac. Jedan top nalazi se na Kula Gradu a jedan između s. Šabići i Sefići. Neprijateljski bacači postavljeni su kod s. Marčići i Dobre Vode.

3) Jedinice S 1 drže položaj Đafin K. — Snagovo — Triguvno (Velja Glava) — Ahmetovo Brdo — Lišina — Spasojevica — Krš (2 km. jugozapadno od s. Grbavci).[6]

Večeras je stigla naša artiljerija[7] koja će potpomagati S 1.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 39—1, k. 1090.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Konspirativan naziv Štaba 25. NOU divizije (vidi dok. br. 39).

[4] Dva dana kasnije Štab 2. armije NOVJ stavio je 25. diviziju pod komandu Štaba 3. korpusa (vidi dok. br. 50 i 64).

[5] Riječ je o jedinicama njemačke 22. pješadijske divizije i 963. tvrđavske pješadijske brigade. Vidi Dnevnik majora Bema i izjavu ratnog zarobljenika Kloca (Clotz), komandanta pomenute brigade (AVII, reg. br. 1—5, k. 6 i reg. br. 49—1, k. 73).

[6] O rasporedu i dejstvu 38. NOU divizije vidi dok. br. 105.

[7] Odnosi se na jedinice 1. artiljerijske brigade 17. NOU divizije (vidi AVII, reg. br. 57—3, k. 271).

4) Zadatak P 1:

Zatvaranje pravca Zvornik — Kozluk. Naročito obratiti pažnju na pravac Zvornik — s. Grbavci i međuprostor između Zmajevca i Vratolomca.

Obzirom na pokrete i grupisanje neprijatelja, postoji verovatnoća da će sutra 7 o.m. preduzeti dalje probijanje ka severu, a nije isključeno njegovo dejstvo i ka zapadu. U vezi sa tim postupite po sledećem:

a) pojačajte opreznost svih jedinica;

b) u slučaju jakog pritiska neprijatelja ka severu upornom odbranom što je moguće više zadržavajte neprijatelja, vezujući se čvrsto sa levim krilom S 1 na Kršu; u toku odbrane ispoljiti što više aktivno dejstvo;

v) u slučaju neprijateljskog dejstva i prodora ka zapadu, ofanzivno dejstvujte na njegov desni bok;

g) pošto se P 4[8] odmorila, to istu upotrebite kao neposrednu rezervu P 1 u toku izvršenja zadatka.

Primetili smo da su položaji naših jedinica, kao i raspored na njima potpuno otkriveni neoprezom i otvorenim kretanjem rukovodilaca i boraca. Ovo omogućava neprijatelju da pre svake svoje akcije zna, ne samo položaj, već i raspored i jačinu naših posada. Zbog toga se i dešava da neprijatelj sa mnogo slabijim snagama uspeva vrlo brzo da ovlada jakim i presudnim osloncima našeg položaja, dejstvujući iznenadno neposednutim i nebranjenim pravcima. Odmah preduzmite najenergičnije mere da se ubuduće obrati najveća pažnja na zaklanjanje, maskiranje, prikriveno i najpotrebnije kretanje, prikrivene prilaze i otvaranje vatre samo po naređenju nadležnih rukovodilaca. Izdajte najstrožija naređenja rukovodiocima u smislu prednjeg, posle čega svako lice koje se ogreši o ta naređenja uzmite na odgovornost i najstrožije kaznite.

5) Veza:

a) do uspostavljanja radio-veze sa nama (preko stanice B 1)[9] održavajte vezu putem kurira koje nam obavezno šaljite *pet puta dnevno:*

b) telefonska linija za vezu sa nama postoji do s. Međeđa; odmah produžiti ovu vezu i preko iste održavajte vezu sa nama;

v) u slučaju nailaska naše avijacije izvršite obeležavanje vaših linija crvenim platnima.

6) Odmah preduzmite potrebno da se organizuje stalno osmatranje i izviđanje neprijatelja, u kom cilju:

---

[8] Riječ je o 19. brigadi 25. NOU divizije (vidi dok. br. 84).

[9] Misli se na radio-stanicu 14. korpusa NOVJ.

a) svaki bataljon da ima stalne osmatrače i sve podatke prikupljene osmatranjem najhitnije dostavlja vašem štabu;

b) vaš štab i svaka brigada mora da ima stalne osmatračnice sa kojih vršiti neprekidno osmatranje;

v) sve podatke prikupljene osmatranjem u vašem štabu srediti i dostaviti našem štabu;

g) izviđački organi svih jedinica da vrše stalno izviđanje, prodirući što dublje u dubinu neprijateljskog rasporeda i u njegovu pozadinu. Preduzmite potrebno za blagovremeno prikupljanje i sređivanje ovih podataka.

Sve prikupljene i sređene podatke redovno nam dostavljajte svakog dana *najmanje dva puta.*

7) Evakuaciju ranjenika i dalje vršiti za Srbiju dok to upotreba komunikacije Zvornik — Janja dozvoljava. Posle toga sve ranjenike upućivati u Tuzlu.

8) U naše ime tražite od XXII divizije sve podatke sa kojima raspolaže i iste nam po prijemu najhitnije dostavljajte.[10]

Odmah po prijemu ovog naređenja dostavite štabu XXII divizije sve podatke o neprijatelju iznete u tačci 2) ovoga naređenja kao i one sa kojima vi raspolažete.

9) Odmah preduzmite rušenje komunikacije severno od Zvornika.

10) Prvim kuririma (ako ne bude uspostavljena radio-veza) pošaljite nam izveštaj o vašem položaju i tačnom rasporedu, kao i položaje neprijatelja pred vama i sve nove podatke o njemu.[11] Takođe nas izvestite šta je sa grupom četnika koja se nalazila u rejonu s. Rastošnica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Komandant,
general-lajtnant
Koča A. Popović

ŠTAB
25. DIVIZIJE N.O.V.J.
55
10 - II 1945.

---

[10] O tome vidi dok. br. 37.
[11] Vidi dok. br. 84.

BR. 39

IZVJEŠTAJ ŠTABA 25. DIVIZIJE OD 6. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE O SITUACIJI NA SEKTORU ZVORNIK — ČOLOPEK[1]

ŠTAB P 1[2]
Br.
6. februara 1945.
Položaj

Sekcija Zvornik — Bijeljina
1:100.000

ŠTABU C 1
(za komandanta)

Primili smo naređenje od Štaba B 1[3] da od sada pa do daljnjeg potpadamo pod neposrednu komandu Štaba C 1, kome ćemo podnositi izveštaje, a od istog dobijati naređenje.

Neprijateljski prednji delovi nalaze se na liniji Kula[4] — Gaj (k. 444) — s. Marčići. Dešava se da ponekad neprijateljske patrole noću sa Kule spuštaju se do Zvornika gde često puta dolazi do sukoba između naših i neprijateljskih patrola.[5] Danas je neprijatelj gađao minobacačima naše položaje kod Zvornika. Radi boljeg uvida u podatke o neprijatelju i verovatno neprijateljskim namerama dostavljamo vam dopis Štaba 22. divizije.[6]

Raspored naših jedinica:

P 2 nalazi se na liniji Čolopek — Kučićkula a sa jednim delom u Tršiću. Jedna četa nalazi se na liniji Sapna — Goduš

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 15—2, k. 271.

[2] Jedinice 25. NOU divizije imale su sljedeće konspirativne nazive:

Štab 25. NOU divizije — P 1, a telefonska centrala (dalje: t.c.) — Timok. Pored toga, dodijeljeni su brojevi 50—100 za konspirativne nazive ostalih jedinica.

Štab 16. NO brigade — P 2, a t.c. — Homolje, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 51—60, tj. 1. bataljon — 51 itd.

Štab 18. NO brigade — P 3, a t.c. — Maljen, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 61—70.

Štab 19. NO brigade — P 4, a t.c. — Mlava, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 71—80.

Preostali brojevi (81—100) namijenjeni su jedinicama Štaba divizije. (Vidi knj. 31, dok. br. 82.)

[3] Vidi dok. br. 36.

[4] Pun naziv: Kula Grad.

[5] Riječ je o dijelovima i patrolama njemačke 22. pješadijske divizije. Prema njemačkim podacima oni su 5. februara zauzeli Zvornik (vidi dok. br. 90, objašnjenje 21).

[6] Vidi dok. br. 27, 37 i 104.

— Rastošnica — Priboj radi obezbeđenja transportovanja materijala Kozluk — Priboj. Na napred navedenoj liniji P 2 već 3 dana vrši utvrđivanje, u čijem sastavu nalazi se jedan inžinjerski bataljon B 1.[7]

P 3 nalazi se sa svoja tri dela na liniji položaja: Stan — Zmajevac — Vratolomac (k. 379). Četvrti deo P 3 nalazi se na prostoriji Karakaja.

P 4 do sada je trebala stići na prostoriju: Baljkovica — Međeđa — Muslimanski Nezuk, ali do sada još nismo primili izveštaj i nismo sigurni da je izbila na napred navedenu prostoriju, ali do sada je mogla izbiti.[8]

Štab P 1 nalazi se u selu Tabanci sa svojim prištabskim delovima.

Primili smo dopis od Štaba A 1 u kome nam javlja da se nalazi duž komunikacije Kozluk — Janja sa zaposednutim položajima: Debeljak — Jasenica — Gradac — Lokanj — Tavna. Njihova dva bataljona takođe treba da stignu na prostoriju Sapna.[9]

Očekujemo vaše naređenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Komandant
major,
Kukolj S. Uroš

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 109
12. II 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

---

[7] Taj bataljon je iz Inžinjerijske brigade 14. korpusa NOVJ.

[8] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 84.

[9] Bliže o rasporedu jedinica 17. NOU divizije vidi dok. br. 90.

BR. 40

IZVJEŠTAJ ŠTABA 45. DIVIZIJE OD 6. FEBRUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O DRŽANJU BORACA I STARJEŠINA U BORBAMA NA SEKTORU DRINJAČA — ZVORNIK[1]

D I
O. br. 32
6. II. 1945 g.

B I

U vezi naređenja toga štaba, od 4. II. 1945 god., dostavljamo vam relaciju borbi na pravcu Vlasenica — Zvornik, a u vremenu od 21 januara do 3 februara 1945 god.[2]

Za ovo se vreme uglavnom ispoljila neprijateljska namera prodiranja preko Drinjače i Zvornika i povezivanja sa svojim garnizonom u Bijeljini.

Neprijatelj je uglavnom ofanzivno delovao. Kako u ofanzivnim tako i u defanzivnim akcijama, bio je vrlo uporan i žilav. Po cenu najvećih žrtava navaljivao je i probijao se napred.[3]

Vezu je dobro održavao, što se vidi iz toga, što je sadejstvo pojedinih pešadijskih delova u vatri i pokretu dobro izvodio. Vezu između pešadiskih, artileriskih i bacačkih delova takođe je dobro organizovao.

Pored svih ovih dobrih osobina u borbenom i organizatorskom smislu, postoje i izvesni nedostaci u odnosu na tehnička sredstva i moral.

Oseća se da neprijatelju nedostaju tehnička sredstva, bez kojih nekada nije mogao ni da zamisli jednu ovakvu akciju. Teške i srednje artilerije uopšte nema, a lake vrlo malo. Tenkova takođe ima malo.

Moral, pokretač u svim akcijama, podrška u svim teškim momentima borbe i čitavog rata, nedostaje sada neprijatelju.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 12—3, k. 1331.

[2] O borbama na tom pravcu vidi dok. br. 9 i 87.

[3] O neprijateljskim jedinicama na sektoru Drinjača — Zvornik vidi dok. br. 43; knj. 32, dok. br. 103, 108, 137 i 172.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 40

Što se on sada ovako bori, u vremenu kada na svim frontovima gubi borbe, kada je Crvena armija, na putu za Berlin, nije više moral borca, koji se bori za veliki nemački Rajh, već borba za vlastiti život — borba za samoodržanje. Bore se, da bi se probili do većih garnizona, da bi im time probijanje bilo lakše i da bi što pre došli do svojih granica.

Srazmerno uzevši naši su se borci vrlo dobro borili. Bili su srčani i hrabri.

Iako su se operacije vodile pod vrlo teškim okolnostima: na vrlo teškom terenu, snažnom vremenu, vojska dosta neobuvena i snabdevanje otežano, borci su bili moralno jaki, čvrsti i istrajni tako, da je neprijateljsko nadiranje do maksimuma bilo usporeno.

Nije bio redak slučaj videti kako energičnim protivnapadima preuzimaju neprijatelju inicijativu iz ruke ili silnim povratnim napadima, boreći se s njim prsa u prsa, zbacuju ga s izgubljenih položaja, ponovo ih zauzimaju i gone ga.

Ali, pored sve energičnosti i borbene gotovosti boraca i komandnog kadra, ipak se osećaju izvesni nedostaci, kako kod boraca tako i kod rukovodioca, koji vrlo negativno utiču na vođenje operacija i ishod istih.

U ovim operacijama se osetio i nedostatak artilerije.

Za operacije protiv Nemaca i uopšte u sukobima, kakve mi sada imamo, kada su vojske velikim snagama upućene uglavnom na frontalno razvijanje i frontalne sukobe, neophodno je sadejstvo pešadiskih i artileriskih jedinica.

Izvesna neprijateljska uporišta likvidirala bi se mnogo brže i sa mnogo manje žrtava, kada bi pešadiskim napadima prethodila artileriska priprema. Ovim bi se mnogo dobilo, jer se time ućutkuju neprijateljska artileriska i automatska oruđa a pešadija demorališe.

Primetilo se da, kako u napadnim tako i u odbranbenim operacijama, artilerija igra vrlo važnu ulogu. Nije redak slučaj da su naše jedinice, i pored toga što su uz osetne gubitke zauzele izvestan položaj, morale da ga napuštaju i pre neprijateljskog pokušaja povratnog napada. I ovo se pojavljivalo kao neminovna posledica nedostatka sopstvene artilerije, koja bi u ovakvim slučajevima mogla da ućutka neprijateljsku artileriju i njegova automatska oruđa.

Dakle, za operacije kakve sada vodimo neophodno je sadejstvo artilerije pešadiskim jedinicama.

Što se tiče boraca, kod njih se oseća vidna razlika, u borbenosti, gotovosti za borbu, hrabrosti i korišćenju vatre i zemljišta, između borbi pre dva meseca i danas.

Ali, pored svega toga, naš borac još nije potpuno izgrađen ni politički ni vojnički.

Vojničkoj spremi i obuci boraca mora se pokloniti naročita pažnja i svaki slobodan trenutak, jer se ispoljilo da ne umeju dovoljno da koriste ni svoje oružje ni zemljište na kome se nalaze.

Jedno od najbolnijih pitanja jeste starešinski kadar koji se još ne može prilagoditi novom načinu ratovanja, već se i dalje drži starih principa u vođenju borbe.

Da bi se postigao krajnji cilj borbe — pobeda nad neprijateljem, moramo imati rukovodioce koji će unapred proceniti situaciju, predvideti sve mogućnosti, izraditi plan za operacije i najzad izdati zapovest za iste. Ništa se za vreme borbe ne sme desiti što mi u planu za operacije nismo predvideli. To se baš pojavilo kao najslabija tačka naših vojnih rukovodioca, a naročito komandanata bataljona i nižih. Situaciju retko kada ocenjuju a o ostalim elementima borbe uopšte ne vode računa. Zapovest za operacije gotovo nikad ne izdaju.

Improvizacije ili zdrave pretpostavke mogu samo doprineti uspešnom vođenju operacija, ali se nikako ne smemo na njih osloniti kao što je to u poslednjim sukobima bilo. Zbog toga obuci starešinskog kadra, a naročito nižeg i najnižeg, u vojničkom pogledu, moramo obratiti naročitu pažnju.

Postoji još jedna greška, koja se pojavljuje gotovo u svakoj operaciji, a to je slabo održavanje veze i nesadejstvo u zajedničkim operacijama. Ovo se drugo naročito lepo osetilo u svim dosadašnjim operacijama na sektoru Vlasenice.

Kada bi u određeno i zakazano vreme sve jedinice udarile na neprijatelja po unapred predviđenom planu, morao bi ishod operacija da bude drugačiji, nego kad udaraju pojedinačno. Ako se udara pojedinačno, neprijatelju se pruža mogućnost da manevriše svojom snagom, da je prebacuje s jednog dela položaja na drugi i da jedinice koje napadaju počesno tuče.

I pored gore navedenih nedostataka kod našega rukovodstva i boraca, gubici nanešeni neprijatelju u toku od 21 januara do 3 februara ove godine su relativno veliki. Ubijeno je 576 a ranjeno 992 neprijateljska oficira i vojnika. Za-

plenjeno je 57 pušaka, 2 šarca, jedan signalni pištolj, 13 doboša za šarac, 2 bela ogrtača i druge spreme.

Naši gubici u toku ovih akcija su: 137 mrtvih, 271 ranjenih i 30 nestalih drugova. Izgubljeno je: 60 pušaka, 5 puškomitraljeza i 5 strojnica. Od ljudstva izbačenog iz stroja izgubljeno je 18 vojničkih i političkih rukovodioca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Načelnik štaba — ppukovnik,
Milan Abramović

BR. 41

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA PODGRMEČKOG NOP ODREDA OD 6. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA
Op. str. pov. *broj: 14.*
6 - II - 1945 g

BROJNO
ljudstva, oružja, municije, komore, materijala

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVA		ORUŽJA										
				BACAČA										
		Po spisku	Na licu	Teških	Lakih	Pušaka	P. mitralj.	T. mitralj.	L. mitralj.	Strojnica	Tromblonki	Protitenk. puš.	Ruč. bombi	Pištolja
1.	Štab sa vod. kurira	43	42			28	1			1			7	9
2.	I. Bataljon	229	212	1	1	136	12	2	2	11	1	1	29	4
3.	II. Bataljon	200	183	1	2	104	11	3	1	5			30	4
4.	Tehnička četa	42	41			35	1						11	3
5.	Intendantura	21	21			15								1
UKUPNO:		535	499	2	3	318	25	5	3	17	1	1	77	21

Politički komesar:[2]
sl. otsutan

. . .[3]

M. P.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—8, k. 1630.

[2] Ljuban Krneta

[3] Redakcija je izostavila objašnjenje rashoda i razlike od prethodnog brojnog stanja iz tehničkih razloga.

STANJE

za vezu i minerske spreme na dan ..... 1945 g.

MUNICIJE							VEZA			KOMORA		MINERS. ODELJ.	
ZA BACAČE		Za strojnice	Za trombloske	Puščane	Za protikols. pušku	Za pištolje	Telefonskih centrala	Telefona	Kabla	Jahaćih konja	Tovarnih konja	Eksploziva	Nagaz. mina
Teške	Ručne												
				150		50				5			
18	7	237	6	2763	30	40				1	14		
22	19	55		2570		29					12		
				300		10	2	10	km 15		3	kg 100	2
				200		20					4		
40	26	292	6	5.983	30	149	2	10	km 15	6	33	kg 100	2

V.d. komandanta kapetan
Lazar Čučković

BR. 42

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 7. FEBRUARA 1945. ŠTABU 25. DIVIZIJE ZA IZVOĐENJE PROTIVNAPADA I POSJEDANJE POLOŽAJA KRŠ — ČOLOPEK — TRŠIC[1]

ŠTAB C 1
Op. br. 101
7. februara 1945. g.
u 22 časa

ŠTABU P 1

1) Ponavljamo naređenje da nas izveštavate pet puta dnevno.[2] Ako vam je radiostanica neispravna, uzmite od jedne vaše brigade i javite nam talase. Ovako je usklađivanje operacija teško.

2) Na vašem pravcu smo čuli borbu,[3] ali ishod ne znamo. Na pravcu Capardi neprijatelj je, oko četrnaest časova, danas, uspeo da zauzme Lišinu i Ahmetovo Brdo. Naš protivnapad je u toku.[4]

3) Pravac Capardi i dalje će držati S 1. Održavajte vezu sa njenim levim krilom.[5]

4) Protivnapade vršite ne čekajući na naše naređenje, s tim što ih treba preduzeti pre nego što neprijatelj ovlada vašim položajima.

5) Ako vas je neprijatelj potisnuo iz Karakaje i ako su mu snage suviše jake da biste uspešno mogli da mu zatvarate put za Kozluk, dva vaša dela postavite u produžetku levog krila S 1, na prostoriji Krš 388 — Grbavci, a jedan deo na prostoriji Čolopek — Kučićkula — Tršić.[6] Vaš štab u predelu s Kitovnica.

Zadatak: sadejstvovati sa jedinicama S 1 u operacijama prema Zvorniku — Suljin Hanu, kad za to dobijete naređenje, a u sklopu operacija koje pripremamo[7];

zatvaranje komunikacije Jardan — Sapna:

ometanje neprijateljskog komuniciranja drumom Zvornik — Kozluk (uz sadejstvo artiljerije na desnoj obali).

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—1, k. 272.

[2] Vidi dok. br. 38.

[3] i [6] O tome vidi dok. br. 84.

[4] Vidi dok. br. 52.

[5] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 38. NOU divizije vidi dok. br. 105.

[7] Vidi dok. br. 50 i 64.

6) Dva dela A 1 su stigla na prostoriju Capardi.[8]

7) Primili smo vaše izveštaje od 5. i 6. o.m.[9] — bez obeležavanja časa kad ste ih poslali.

8) Održavajte stalnu vezu sa načelnikom intendanture B 1 u Loznici. Dajte obezbeđenje za sve transporte koji idu za Tuzlu; oni će ići preko vas. Kola koja ste uzeli za prenos ranjenika vratite B 1.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Komandant,
general-lajtnant
Koča A. Popović

Op. br. 101/45
Naređenje za P 1 od 7. II. 1945. god.

BR. 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 7. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTAB E I
O. broj: *32/45.*
7. februara 1945. g.

ŠTABU C 1.

Dostavljamo podatke koje smo primili sa sektora Vlasenica — Zvornik:

1. -- U toku 6. o.mj. cijeli dan od pravca Han Pijeska spuštaju se u pravcu Vlasenica jače snage njemačke pješadije, motorizacije sa artiljerijom. Jedan dio tih snaga produžava u pravcu Zvornika.

22. njemačka pješadijska divizija nalazi se na sektoru Vlasenica — Zvornik. 5. ovog mjeseca 181. njemačka divizija je sa svojim prednjim djelovima stigla u Vlasenicu i smjenila

[8] Riječ je o jedinicama 17. NOU divizije (vidi dok. br. 90).
[9] Vidi dok. br. 39.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 45—11, k. 272/A.

22. diviziju.[2] Brojno stanje ove divizije oko 4.000 boraca sa prilično jakom artiljerijom, nekoliko flakova i oko 140 kamiona.

Osjeća se prikupljanje neprijateljskih snaga na prostoriji Đevanje — Mlađevac — Kula Grad — Marčići.[3]

Na sektoru Ozrena grupa crnogorskih četnika na čelu sa Pavlom Đurišićem, pojačana sa grupom Račićevih četnika i domaćim četnicima,[4] aktivna je u pravcu Lukavca i Puračića. Po izjavi zarobljenika operacijama četnika upravlja »Čika Brano« — Ostojić.[5]

Tuzlanski odred i Brigada Narodne odbrane vodili su u toku jučerašnjeg dana i noći žestoke borbe sa četničkom grupom jačine 3 četnička puka koja je imala namjeru da preko Muslimanskih Babica — Prokosovića ovlada Puračićem i Lukavcem. Borbe se nastavljaju na sektoru Prokosović — Poljice.[6]

2. — Naš raspored:

S 1. na prostoriji Klek — Krš — Spasojevica — Lišina — Ahmetovo Brdo — Cerik.

R 1. sa dvije brigade Osmaci — Podborogovo — Paprača, a sa jednom na sektoru Vlasenice i djelovima u Kladnju.[7]

Tuzlanski odred i Brigada Narodne odbrane sa dva bataljona na sektoru Prokosović — Poljice.

---

[2] Ne radi se o smjeni, već o povlačenju posljednjih dijelova njemačke 22. pješadijske divizije i 963. tvrđavske pješadijske brigade, odnosno 6. februara je komandno mjesto te divizije premješteno iz Vlasenice u Novu Kasabu i Drinjaču (istaknuti dio), a 10. februara u Zvornik. Poslije toga, pošto su napustile komandno područje 21. brdskog korpusa, pomenute njemačke jedinice su 12. februara 1945. stavljene pod komandu 34. armijskog korpusa.

U isto vrijeme njemačka 181. pješadijska divizija, sa glavnim snagama, bila je i dalje na sektoru Goražde — Višegrad (vidi dok. br. 86), a njen 359. puk (pukovska grupa Hart — Hardt), čije je komandno mjesto bilo u Han-Pijesku, obezbjeđivao je komunikaciju Sokolac — Han-Pijesak — Vlasenica. Međutim, i 359. puk je 8. februara izvučen u rejon s. Hadžića (20 km jugozapadno od Sarajeva), kao rezerva 21. brdskog korpusa, s tim što je dijelom snaga i dalje obezbjeđivao pomenutu komunikaciju (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6 — Dnevnik majora Bema; reg. br. 49/1, k. 73 — izjavu pukovnika Kloca; mikrofilm NAW-T-608, rolnu 2, snimke 158—162, 152—154, 133—137 — priloge — izvještaje — ratnom dnevniku Komande ratne mornarice njemačkih oružanih snaga od 3, 4, 6, 12. i 13. februara 1945. godine.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 105; tom V, knj. 38, dok. br. 89 i 90.

[4] O pomenutim četnicima vidi dok. br. 87.

[5] Zaharije Ostojić bio je tada komandant Istaknutog dijela Vrhovne komande JVUO za Crnu Goru, Bosnu, Hercegovinu i Sandžak.

[6] O tome vidi AVII, reg. br. 44—11, k. 272/A: izvještaj Štaba 3 korpusa od 6. februara 1945. godine.

[7] Bliže o rasporedu i dejstvu 27. NOU divizije vidi dok. br. 94.

3. — Engleska misija obavjestila nas je da su savezničkі avioni 5. o.mj. bombardovali prostoriju Sarajeva, naročito drum Sokolac — Sarajevo.[8] Nisu primjetili jači saobraćaj. Uništeno je 10 kamiona i srušen jedan tunel, vjerovatno na pruzi Sarajevo — Prača.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
načelnik — p.pukovnik:
R. Petovar

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NO
operativno odeljenje
Op. br. 97
7. II. 1945. g.

Po uzetim podatcima
u akta

Načelnik op. odel.
p.pukov.
Rad. Đ. Đurić

BR. 44

IZVJEŠTAJ ŠTABA 28. DIVIZIJE OD. 7. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O NAPADU NA BIJELJINU[1]

ŠTAB V-1
Op. br. 51/45.
7. februara 1945. god.

ŠTABU C-1

U vezi Vašeg traženja da vam dostavimo kratak izveštaj o operacijama kod Bijeljine, šaljemo vam izveštaj sledeće sadržine:

U vrijeme kada su vršene pripreme za napad na Bijeljinu naše jedinice bile su smještene na prostoriji Čengiće — Modran — Janja — Čardačine — Kojčinovac imajući manje istu-

[8] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 90.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13—2, k. 271.

rene dijelove napred na liniji Muhadžeri — Džinda — k. 110 — Leskovac — k. 97 — Begluci — Bibuša.[2]

Dan prije napada izvršena je detaljna priprema sa svim jedinicama i 27. januara u 7 časova ujutro otpočeo je sam napad, nakon izvršene artiljerijske pripreme.[3] Sa napadom smo u glavnom otpočeli na prostoriji Fincov Salaš — Agine Pučile i Golo Brdo, dok je na drugim sektorima vršen demonstrativni napad.[4] Zadatak je bio probiti neprijateljske odbranbene položaje na sektoru Fincova Salaša, Aginih Pučila i Golog Brda, gdje ostaviti izvjestan dio snaga radi pročišćavanja a ostalim glavnim snagama produžiti prema Bijeljini hvatajući se prvih kuća, upadati unutra i zabijati klinove osiguravajući se levo i desno dovlačenjem i ubacivanjem novih snaga. One sektore koji bi u slučaju prodora ostali nelikvidirani napasti s leđa i na taj način neprijatelja otseći i uništiti.[5] Artiljeriska priprema koja je prije napada izvršena na našem sektoru bila je vrlo slaba i neefikasna te je donijela slabe rezultate. Događalo se slučajeva da je artiljerija sa Drine[6] tukla i po našem streljačkom stroju u vremenu kada su ovi kretali u napad, što je dovelo do izvjesnih gubitaka i nepoverenja u naše artiljerce.

Napadi koji su poduzeti na pomenutim sektorima bili su neuspešni usled ravnog terena, dobro organizovane neprijateljske vatre, solidno uređenih neprijateljskih položaja kako predstražarskih tako glavnih i prihvatnih. Rovove koje bi mi zauzeli, bili bi odmah iz njih istjerani, nakon izvršenog neprijateljskog kontranapada koji bi svagda bio potpomognut rezervama koje su efikasno upotrebljavali bez ikakvog zadocnjavanja. Naše pak rezerve koje su bile u neposrednoj blizini streljačkog stroja nisu uvijek i na vrijeme mogle biti dovoljno iskorištene usled stalnih neprijateljskih kontranapada kojim bi nas odmah sa prihvatnih dobro organizovanih položaja iz zauzetih rovova izbacili. Naši kontranapadi koje bi mi kasnije poduzimali nisu bili uspešni usled gore napomenutih razloga, i usled slabo izvršene artiljeriske pripreme koja i pored toga što je slabo gađala nije imala dovoljno municije. Pripremom koju smo mi vršili raspoloživim oruđima, kao teškim bacačima i mitraljezima, nije se moglo neprijatelja pomaknuti s mjesta, već naprotiv on tada koristeći saobraćajnice i daje žilav otpor.

---

[2] i [4] Vidi dok. br. 7.

[3] O tome vidi dok. br. 10.

[5] Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 135.

[6] Riječ je o Teškom artiljerijskom divizionu 2. artiljerijske brigade 23. NOU divizije, koji je tada dejstvovao sa desne obale rijeke Drine, iz rejona s. Badovinaca (vidi knj. 32, dok. br. 125).

Dakle zapazilo se da jedinica i u defanzivi može da izađe kao pobjednik ako ima dobro organizovane položaje kako po frontu tako i po dubini, njima stalno manevriše, po potrebi dovlači rezerve, u povoljnim momentima vrši kontranapade, kao što je slučaj bio ovog puta kod neprijatelja. Ovo bi u glavnom bila iskustva koja smo povukli iz neprijateljske organizovane odbrane.

Što se tiče naših jedinica može se reći da je moral i borbena gotovost bila stalno na dostojnoj visini. Ovo se zapazilo kod samih boraca i nižih rukovodioca jer ih nisu zbunjivali nikakvi neprijateljski ispadi. Borbena gotovost je oslabila kod nekih jedinica tek onda kada bi ova imala veći broj izbačenih iz stroja i što je slučaj bio kod V-3 koja je imala znatne gubitke, koji su bili takovi da su pojedine manje jedinice kao čete i vodovi gotovo prepolovljeni. Ove gubitke možete videti iz izvatka operacijskog dnevnika, kojega vam u prilogu šaljemo.[7]

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Operativni oficir — kapetan:
N.[8] Krajšić

Načelnik štaba — major:
Drača Jovan

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
operativno odeljenje
Op. br. 98
7. II 1945. g.

Po uzetim podacima
u akta.

---

[7] Vidi dok. br. 44.
[8] Nikola

BR. 45

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 28. DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU BIJELJINA — BREZOVO POLJE DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ 7. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB V-1[2]
Op. broj 51/1945.
dana 7. februara 1945. god.

ŠTABU C-1

Dostavljamo Vam podatke iz operaciskog dnevnika u vremenu od 1. II. do 7. II. 1945. godine.

1. II. 1945. V-2 nalazila se na prostoriji Fincov Salaš — Hase — Brijesnica držeći položaje na liniji trigonometar 114 — k. 121 — trigonometar 117, i jednim dijelom ispred Fincova Salaša i Aginih Pučila. Borbe nije bilo, već je vršena izviđačka djelatnost, kojom prilikom smo imali dva mrtva druga.

V-3 nalazila se na prostoriji Puhare Pučile — Leskovac — Glogovac sa predstražarskim položajima u Ćiperovini. Jedinice su se odmarale, sređivale i vršile manja izviđanja, kojom prilikom su ubijena dva neprijateljska vojnika. Naši gubitci su jedan mrtav i jedan ranjen.

V-4 nalazila se na prostoriji Čardačine — Amajlije — Popovi gdje se je nakon borbe odmarala i sređivala za nove operacije. Vršeno je stalno izviđanje prema Golom Brdu i Kovanluku. Do borbe nije dolazilo sem manjih sukoba između patrola na sektoru Kovanluka.

2. II. 1945. V-2 nalazila se na istoj prostoriji i preko dana se odmarala i sređivala vršeći pripreme za napad na neprijateljske predstražarske položaje kod Fincova Salaša i Aginih Pučila. Napad je počeo u mrak i borba vođena gotovo cijele noći. Usled neprijateljske nadmoćnosti u napadu nismo uspjeli te smo bili primorani da se povučemo na polazne položaje uz gubitke od 7 mrtvih i 39 ranjenih.

V-3 nalazila se na istoj prostoriji gdje se preko dana odmarala i sređivala, a u noć vršila pritisak na neprijateljske

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 14—2, k. 271

[2] O konspirativnim nazivima jedinica vidi dok. br. 7, objašnjenje 2.

položaje kod Patkovače, odakle se u sam dan povukla na polazne položaje imajući gubitke pet mrtvih i 12 ranjenih.

V-4 nalazila se također na istim položajima i u noći vršila pritisak na neprijatelja kod Golog Brda i Fincova Salaša.[3] Budući da se jedinice ni na jednom prostoru nisu mogle probiti, naređeno je povlačenje u sam dan na polazne položaje, uz gubitke od mrtvih[4] i 10 ranjenih.

3. II. 1945. V-2 na prije pomenutoj prostoriji ostala je sa četvrtinom snaga, kontrolišući sve prilaze od Bijeljine, dok je sa ostale tri četvrtine prema naređenju C-1 krenula na prostoriju Rojčević — Šepak da zatvori komunikaciju Zvornik — Janja. Naknadno je stiglo naređenje da se jedinice vrate i postave na prostoriju Brijesnica — Ljeljenča — Gornja i Donja Čađavica.

V-3 nalazila se na prostoriji Hase — Muhadžeri — Puhare Pučile — Leskovac — Čardačine, gdje se odmarala i sređivala. Borbe nije bilo, već je vršeno izviđanje.

V-4 nalazila se je na prostoriji Janja — Čardačine — Amajlije, na kom sektoru je unapred imala manje isturene dijelove koji su služili za obezbeđenje jedinice, dok su ostale snage odmarale se.

4. II 1945. V-2 nalazila se na prije pomenutoj prostoriji držeći četvrtinu snaga unapred radi osiguranja, dok je sa ostalim jedinicama rađeno prema planu rada.

V-3 nalazila se u glavnom na istom mjestu gdje je toga dana izvršila rokadu jedinica. Borbe nije bilo, već su vršena jača izviđanja prema neprijateljskim položajima i tom prilikom su ubijene četiri Švabe. Naši gubitci su jedan mrtav. Od oružja i materijala nije ništa zaplijenjeno ni izgubljeno.

V-4 nalazila se na pomenutoj prostoriji gdje se odmarala i sređivala. Borbe nije bilo, već je vršena manja izviđačka djelatnost.

5. II. 1945. V-2 nalazila se na napred pomenutoj prostoriji gdje se odmarala i sređivala vršeći stalno izviđanje prema Bijeljini, Velikoj Obarskoj i Novom Brezovom Polju.

V-3 nalazila se na istoj prostoriji vršeći stalna izviđanja prema neprijateljskim položajima, kojom prilikom je dolazilo do sukoba između pojedinih patrola, kada su ubijena dva neprijateljska vojnika. Ostale jedinice koje nisu bile toliko isturene napred odmarale su se i sređivale.

---

[3] Riječ je o jedinicama Pukovske grupe »Skenderbeg« (vidi dok. br. 7, objašnjenje 3). O borbama na sektoru Bijeljine vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 84—88.

[4] U originalu nije upisan broj mrtvih.

V-4 nalazila se također na istoj prostoriji gdje se odmarala i sređivala, i slabijim dijelovima vršila stalna izviđanja prema neprijatelju.

6. II. 1945. V-2 da bi bolje mogla kontrolisati sektor prema Novom Brezovom Polju rokirala se na prostoriju Gornja Bukovica — Korenita — Gornja Čađavica — Obradovo Brdo. Dolaskom na ovaj sektor sukobila se sa nekim grupicama četnika, koje je odmah rastjerala bez vlastitih gubitaka. Zarobljena su dva četnika sa dve puške i nešto municije.

V-3 nalazila se na prije pomenutoj prostoriji i pored rada u jedinici vršila je stalna izviđanja, kojom prilikom je došlo do manjih sukoba između patrola, kada su ubijena dva neprijateljska vojnika. Vlastiti gubitci su dva mrtva.

V-4 nalazila se na istoj protsoriji i vršila izviđačku djelatnost.

7. II. 1945. V-2 nalazila se na gore pomenutoj prostoriji gdje se nakon puta odmarala i sređivala stanje u jedinicama. Borbe nije bilo, već su vršena stalna izviđanja prema Brezovom Polju i okolnim mjestima.

V-3 nalazila se na istoj prostoriji i vršila izviđačku djelatnost. Tom prilikom su ubijena 2 neprijateljska vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo.

V-4 nalazila se na istoj prostoriji i vršila izviđačku djelatnost.

U toku ovih sedam dana vlastiti gubitci su sledeći: 18 mrtvih i 62 ranjenih.

Neprijateljski gubitci su: 12 mrtvih i 2 zarobljena. Od oružja su zaplijenjene dve puške.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Operativni oficir — kapetan:
N.[5] Krajšić

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
operativno odeljenje
Op. br. 98
7. II 1945. g.

---

[5] Nikola

BR. 46

ZAPOVIJEST ŠTABA 45. NOU DIVIZIJE OD 7. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA PLANINU OZREN OČISTE OD ČETNIKA[1]

D I
O. br. 34
7. II. 1945. g.

ZAPOVEST

(Sekcije: Tuzla, Kladanj — Zenica — Derventa. Razm. 1:100.000)

Situacija: Razbijene i demoralisane bosansko-srpske četničke bande koje su u toku dva prošla meseca bile priključene uz nemačko-ustaške garnizone Bijeljina — Brčko,[2] Derventa, Doboj, Maglaj, Zavidovići,[3] sada su dolaskom crnogorskih četničkih bandi na prostoriju planine Ozrena[4] nešto oživele i, u vezi nemačkog nadiranja od pravca Višegrad — Han Pijesak — Vlasenica — Zvornik u cilju daljeg izvlačenja na sever,[5] otpočele sa napadima od doline reke Bosne između reka Spreče i Krivaje prema Tuzli.[6] Ove četničke bande pokušale su sa napadima kada je znatan deo snaga naše Armije orijentisan prema pravcu nemačkog nadiranja ka Zvorniku, u cilju olakšanja nemačkog nadiranja dalje na sever. Jačina ovih bandi računa se na oko 4.000, naoružanih na četnički način, po koji teški bacač sa sasvim malom količinom granata, po koji teški mitraljez i priličnim brojem puškomitraljeza. Moral, disciplina i borbenost kod ovih bandi je na sasvim niskom stepenu, uz to još epidemija pegavog tifusa uveliko ih tamani. Prema podatcima kojima raspolažemo, moglo bi se zaključiti da se i četnička »Vrhovna komanda« i sam izdajnik Draža nalaze sa ovom grupom, navodno, u oblasti sela Pravoslavne Orahovice.[7]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 11—2, k. 1330.

[2] O tome vidi knj. 32, dok. br. 15, 20, 88 i 155.

[3] O neprijateljskim snagama u tim garnizonima vidi knj. 32, dok. br. 159.

[4] i [6] Bliže o četničkim jedinicama i njihovom dejstvu na tom prostoru vidi dok. br. 83, 87 i 103.

[5] Vidi dok. br. 90.

[7] Podatak o Draži Mihailoviću je netačan. On se tada, sa glavninom četničkih snaga Srbije, nalazio na Trebavi (vidi knj. 32, dok. br. 86, objašnjenje 2).

Naša D 3[8] već nekoliko dana vodi borbe sa ovim bandama i do sada ih je uspela zadržavati.

Naša divizija dobila je zadatak najbrže i najenergičnije suprotstaviti se ovim četničkim bandama u cilju njihovog odbacivanja i uništenja kao i čišćenja čitave prostorije planine Ozrena.[9]

Za izvršenje prednjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

I	I
D 2	U toku dana 7 ov. mes. prikupiće se u oblasti s. Živinice gde će najhitnije i najozbiljnije pristupiti sređivanju svojih jedinica, popuni municijom i dovođenju oružja u ispravnost i 8 ov. mes. u 6 časova ujutro širokim borbenim poretkom — isturajući prethodnice, pobočnice i zaštitnice — krenuti pravcem: s. Živinice — s. Omazići — s. Prav. Treštenica — s. Musl. Treštenica, izbijajući na taj način širokim frontom na desnu obalu rečice Turije. U toku kretanja brigada će se verovatno sukobiti sa četničkim bandama, u kom slučaju pristupiti najenergičnije razbijanju istih i težiti da što pre izbije na određenu prostoriju, da bi se na taj način našla u bok i leđa četničkim bandama koje će se nalaziti na pravcu kretanja D 4. Ukoliko bi se u toku pokreta saznalo da se na brdovitom masivu Dubrava sakrivaju (nalaze) četničke bande, onda uputiti jedan deo svojih snaga za čišćenje istog. Po prispeću na određenu liniju brigada će se odmah vojnički postaviti sa jakim isturenim obezbeđenjima prema s. Seoni i dolini reke Krivaje, obavezno zaposedajući Brezovu Glavu (k. 484)[10] i s. Selomići — k. 464. Levo nema naših snaga. Desno D 4.
II	II
D 3	U toku 7 ov. mes. prikupiće se sa tri bataljona na liniji na kojoj je danas vodila borbu: Capardi — Milino Selo — Turija i 8 ov. mes. izvršiti pokret

[8] O konspirativnim nazivima jedinica 45. NOU divizije vidi dok. br. 9, objašnjenje 2.

[9] Vidi dok. br. 87.

[10] i [11] Na karti 1:100.000 one su označene kao trigonometri.

sa dva bataljona prema selima Donja Brijesnica i Tumare u cilju ovlađivanja istima, dok će jedan svoj bataljon zadržati na prostoriji s. Stupari, koji će služiti za brigadnu rezervu i blagovremenu upotrebu kad i gde bude trebalo. Jedan svoj bataljon zadržaće na prostoriji sela Porječina sa zadatkom izviđanja prema Bos. Petrovom Selu i zatvaranja pravca od Gračanice. Po prispeću na određenu liniju brigada će izbaciti jaka obezbeđenja prema s. G. Brijesnici i s. Vasiljevcima, obavezno zaposedajući Cerovo Brdo (k. 300) i Vukovo Brdo.

III

D 4

III

U toku 7 ov. mes. prikupiće se na prostoriji s. Ljubače i s. Donje Petrovice, gde će najhitnije pristupiti sređivanju jedinica, popuni municije, dovođenju oružja u ispravnost i 8 ov. mes. u 6 časova krenuti pravcem s. Priluk — s. Poljice — s. Jaruške — s. Musl. i s. Pravosl. Orahovica. Prethodno ispitati da li na ovom pravcu kretanja ima most na reci Spreči, pa ako mosta nema, onda prelaz izvršiti kod s. Živinice i produžiti istim pravcem. Vaš bataljon koji je u toku dana vodio borbu u oblasti sela Lukavac treba da izvrši prelaz preko reke Spreče i da uđe u vaš sastav kod s. Poljice. Po prispeću na određenu liniju brigada će isturiti jaka obezbeđenja na Orahovičko Brdo (k. 404)[11] — Plavetno Brdo (k. 509) — Bornačica (k. 494) i k. 422. Kao centralna napadna kolona u toku kretanja obavezno održavati vezu sa jačim odeljenjima, desno sa D 3 i levo sa D 2.

Pošto brigade izbiju na određene linije, najhitnije će se međusobno povezati i to D 2 i D 4 telefonski, i zanoćiti na određenim prostorijama izviđajući i prikupljajući podatke o neprijatelju, i dostavljati nam predloge za dalji rad.

D 2 će nas svaki jedan i po sat obaveštavati putem radio-veze o situaciji.

D 3 i D 4 će takođe učiniti sve da se telefonski spoje za liniju Tuzla — Gračanica i svaki sat nas obaveštavati o situaciji.

Brigade će na ovaj zadatak poći rasterećene od teških delova i povesti sa sobom četne i bataljonske kuhinje i odgovarajući sanitet, dok će sve ostale teže delove ostaviti na sadašnjim, odnosno polaznim prostorijama za napad.

Početak akcije 8 ov. mes. u 6 časova ujutro.

Znaci raspoznavanja važe koji već postoje.

Ugovoreni znaci za 8 februar 1945: dizanje puške sa desnom rukom pravo u vis (za onog ko traži) i dizanje puške horizontalno u vis za onog ko prima. Borbeni znaci: Rade — Savo.

Ishrana ljudstva na terenu. Naročito voditi računa o ekonomiji snaga. Ne upućivati čitave bataljone za čišćenje manje važnih pravaca. Međusobnoj vezi i sadejstvu obratiti naročitu pažnju.

Štab D 1 u toku 8. ov. mes. nalaziće se u s. Bukinje.

M.S. bataljon[12] prema situaciji 8 ov. mes. premestiće se u s. Lukavac, gde će sve jedinice preko svojih brigadnih saniteta najpogodnijim pravcima upućivati ranjenike.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar-potpukovnik,
Savo Vukčević

Komandant — pukovnik
Rade Zorić

Načelnik Štaba — potpukovnik,
Milan Abramović

[12] Pun naziv: Medicinsko-sanitetski bataljon.

BR. 47

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 7. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU KONJICA[1]

ŠTAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 61
Dana 7-II-1945. g. u 20[h]
Grušca

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam izvještaj o stanju i radu ove brigade od 1. o.mj. pa do danas

U Konjicu se nalazi jedan bataljon »Vražje divizije«,[2] 400 domobrana 2. gorskog zdruga i oko 150 ustaša. Oni raspolažu sa većim brojem municije, sa 2 brdska topa i sa jednim topom od 105 mm. Neprijatelj drži posade na fortifikacijskim objektima oko samog grada, kao i jednu ustašku jaču posadu na električnoj centrali u Ljuti. Sami grad je opasan bodljikavom žicom i na sve prilaze postavljene su nagazne mine.

Osiguranje pruge Konjic — Sarajevo vrše domobranske jedinice, koje su pojačane na dijelu pruge Konjic — Ivan Planina sa jednim bataljonom »Vražje divizije«. Osiguranje pruge Konjic — Mostar vrše ustaške jedinice.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 24—2, k. 1146/II.

[2] i [4] Drugog februara 1945. su 1. i 2. bataljon 370. puka njemačke 369. legionarske divizije prebačeni vozom iz Mostara u Konjic. Oni su 3. i 4. februara izveli napad protiv jedinica 11. hercegovačke brigade na prostoru severoistočno od Konjica, ali zbog pojave jedinica 8. korpusa NOVJ kod Lise i Širokog Brijega (vidi dok. br. 136) oni su noću 5. februara vraćeni u Mostar, a zatim su usiljenim maršem prebačeni na sektor Širokog Brijega (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 116). Prema Dnevniku majora Bema, Nijemci su tada imali 9 poginulih (među njima jedan oficir) i 24 ranjena, dok su ustaše imale 2 poginula.

[3] Sve do 5. februara, tj. do napada na Široki Brijeg, raspored ustaško-domobranskih i njemačkih jedinica na obezbjeđenju komunikacija Mostar — Konjic — Sarajevo ostao je uglavnom kao i u januaru 1945 (vidi knj. 32, dok. br. 84, objašnjenje 2). Kasnije, a naročito poslije oslobođenja Mostara i Nevesinja, jedinice njemačke 369. legionarske i ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije grupisale su se uglavnom na položajima oko komunikacija Jablanica — Konjic — Ivan-Sedlo i izvodile zadržavajuću odbranu (vidi dok. br. 154, objašnjenje 7).

Njemci, po dobijenim izvještajima, odvlače stalno ratni materijal iz Mostara u Sarajevo i izgleda da im je namjera da napuste Hercegovinu.

1. o.mj. mi smo prebacili dva bataljona na prostor Vrdolje — Džepi, a zatim 3. o.mj. prebacili smo i ostale dijelove brigade na prostor Džepi — Vrdolje — Špiljani — Čuhovići. Dijelovi naše brigade sukobili su se 3. o.mj. naveče sa dvije kolone Njemaca, jačine oko 500 vojnika, koje su napadale iz Spiljana u pravcu Blaca i Vrdolje. Poslije ogorčene borbe, koja je trajala preko 24 časa, neprijatelj je bio prisiljen da se povuče u neredu u Konjic, ostavljajući oko 50 mrtvih i ranjenih.[4] Zaplijenjeno je oko 40 pušaka i izvjesna količina municije i ratne opreme. Mi smo imali 2 mrtva, među kojima pomoćnik političkoga komesara čete drug Vlado Davidović, kao i 9 ranjenih, od kojih 3 teže ranjena.

5. o.mj. radi smještaja premjestili smo se na prostor Čuhovići — Blaca — Dubočani — Grušča. Sva muslimanska milicija sa pomenutog prostora pobjegla je u Bjelemiće i u Župu. Ona je potpuno neprijateljska prema našoj vojsci i potpuno je vezana sa ustašama. Doznali smo da su strijeljali 3 druga iz naše XIV brigade, koje su bili uspjeli da zarobe u Bjelemićima.[5]

Mobilizacija na ovom terenu ne uspijeva, jer nailazimo samo na sela gdje su ostali starci, žene i djeca, dok su muškarci sposobni za vojsku u miliciji i ustašama i bježe čim primijete dolazak naših snaga, a i dešava se da daju manji otpor.

Vezu sa XIV brigadom održavamo svakodnevno radiovezom.

Naša Bolnica i bojna komora nalaze se u Kalinoviku.

Dostavljamo Vam spisak stručnih lica, kao i spisak Italijana koji se nalaze u ovoj brigadi, a koje spiskove ste tražili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
major
Čedomir Mijović

M P.

Komandant, major
Slavo[6] Skender

V.d. načelnika štaba
Aleksa Benić

P.S. U toku sjutrašnjeg dana vršićemo pritisak na Konjic i dejstvovaćemo ofanzivno na komunikaciju Konjic — Sarajevo radi prekida saobraćaja.[7]

[5] Vidi dok. br. 118.

[6] Slavko

[7] Vidi dok. br. 110; AVII, reg. br. 6—4, k. 1146/II: relacija Štaba 11. hercegovačke NOU brigade od 1. marta 1945. godine.

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov broj 117
Dana 10. II u č. 1945.
Trebinje

Primljeno na znanje,
u akta,

Komandant
general-major

BR. 48

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 7. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O NAPADU NA BUNU I BLAGAJ[1]

ŠTAB
XIII. HERC. N.O. UD. BRIGADE
XXIX UD. DIVIZIJE
O. pov. broj 71 u 14[h]
Dana 7-II-1945.
Rotimlja

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE

Dostavljamo vam izvještaj o stanju i radu na našem sektoru od 3. ov. mj. do danas.

Stanje neprijatelja na sektoru naše brigade isto je i nije mu stizalo nikakvih pojačanja sem 150—200 vojnika za koje smo vam u prošlom izvještaju javili.[2] Kroz čitavo ovo vrijeme

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23—2, k. 1146/II.

[2] Vjerovatno je riječ o relaciji Štaba 13. hercegovačke NOU brigade od 3. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 3—4, k. 1146/II). Prema ovoj relaciji, 13. brigada se u januaru nalazila na prostoru s. Gubavica — s. Kamena, sa zadatkom da zatvara pravac ka Stocu i Dubravama i, po mogućnosti, da ofanzivno dejstvuje na neprijateljska uporišta na komunikaciji Nevesinje — Blagaj — Buna — Mostar. U ovom periodu vođene su samo manje borbe: 5. januara Nijemci su iz Bune napali 1. bataljon na položajima s. Hodbina — s. Gubavica, 9. januara oni su od pravca Gnjilo brdo — žand. st. Bišina napali 4 bataljon u

neprijatelj sa svoje strane nije poduzimao nikakvih operacija većeg obima na naše položaje.

Noću 3. ov. mj. naš izviđački vod se prebacio kod sela Žitomislić na desnu obalu rijeke Neretve i napao ustaške bande u Žitomisliću i tom prilikom je ubio 4 bandita i nekoliko ih ranio. Ovom prilikom je zarobljeno 4 puške, 1 radio-aparat i oko 300 komada metaka.

4. ov. mj. je jedna naša patrola uspjela da se prebaci na desnu obalu rijeke Bune i na prostoru Lozine — Kosor ubila trojicu Švaba i zarobila je jednog ustašu.

U vezi usmenog naređenja i depeše od strane toga Štaba 6. ov. mj. noću napali smo na neprijateljsko uporište Buna a u isto vrijeme smo pravili prepad sa manjim snagama na ostala neprijateljska uporišta na sektoru naše brigade.

Poslije duže borbe nijesmo uspjeli ovladati sa neprijateljskim uporištem Buna iako smo vršili napad više obuhvatno od pravca Lozine i od želj. stanice Buna. Neprijatelj je bio vrlo uporan u odbrani ovoga uporišta a naročito u momentu dolaska njegovog pojačanja u tenkovima. Sem toga, neprijatelj se vrlo solidno utvrdio i ogradio sa po nekoliko redi minskih polja sa svake strane tako da je vrlo teško prići bunkerima a da se ne nagazi na minsko polje.

Iste noći smo se morali povući sa desne obale Neretve i Bune jer nam nije bilo moguće zadržati se na ovoj strani.[3]

Također smo pravili istovremeno prepade na Blagaj — Busak — Gnjilo Brdo i Bakračušu da bi kod neprijatelja stvorili utisak općeg napada. Jači pritisak smo također vršili na Gnjilo Brdo — Dubovica, ali radi miniranog prostora oko svih neprijateljskih uporišta, neprijatelj je mnogo uporniji u odbrani istih i većina ljudstva koje pogine ili se rani strada baš od nagaznih mina.

U ovoj našoj akciji neprijatelj je imao priličan broj mrtvih i ranjenih, radi toga što se uspjelo iznenaditi ga, a naročito na prostoru Lozine — Kosor, gdje se vodila borba prsa u prsa, i na prostoru Gnjilo Brdo — Dubovica.

Broj poginulih i ranjenih neprijateljskih [vojnika] nije se mogao ustanoviti radi pomrčine.

---

cilju zaštite transporta koji je išao od Mostara za Nevesinje; pored toga, Nijemci i ustaše su 21. i 22. januara vršili ispad ka s. Hodbini i s. Gubavici radi pljačke, ali su odbačeni. O tome vidi i izvještaj 6. oružničke pukovnije od 29. januara 1945 (AVII, reg. br. 52/10, k. 149/e) i tom V, knj. 37, dok. br. 154, 155 i 161. Do ozbiljnijeg napada od Bune i Blagaja došlo je 23. i 24. januara (vidi knj. 32, dok. br. 143).

[3] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 92.

Mi smo imali u ovoj akciji 2 mrtva, 20 ranjenih, od kojih je 5 teže ranjeno, i jedan nestao. Većina ranjenih drugova je ranjena od nagaznih mina.

U borbama koje je naš 4. bataljon vodio na sektoru Čapljina imao je 6 mrtvih drugova, od kojih je jedan komesar čete, i 18 ranjenih, većinom lakše.[4]

U toku današnjeg dana nije bilo nikakvih promjena.

Sa haubičkim divizionom tučemo položaje Buna — Kosor — Blagaj i položaje ispred XII. brigade, Jasenicu — Bačevića i Humac (k. 152).

Prilikom dejstva jedne haubice u toku 6. ov. mj. jedna granata je eksplodirala u samoj cijevi i tom prilikom je poginuo komesar diviziona, načelnik istog diviziona je teže ranjen sa još dva borca, a sama haubica je potpuno oštećena.

Desno od nas kod dijelova X. brigade nema do sada značajnijih promjena.[5] Vezu lijevo sa XII. brigadom imamo.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
poručnik
Smajil Balalić

Zamj. komandanta
major
Milan Tabaković

M. P.

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 114
Dana 9. II u č. 1945.
Trebinje

Primljeno na znanje
u akta.

Komandant
general-major

---

[4] Vidi dok. br. 33.
[5] Vidi dok. br. 72 i 110.
[6] Vidi dok. br. 95.

BR. 49

IZVJEŠTAJ ŠTABA BRIGADE NARODNE ODBRANE ZA HERCEGOVINU OD 7. FEBRUARA 1945. ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE NARODNE ODBRANE O STANJU I DEJSTVU NA PROSTORU LJUBUŠKI — ČAPLJINA[1]

ŠTAB
I HERCEGOVAČKE BRIGADE[2]
NARODNE ODBRANE
Pov. br. 117.
7. februar 1945. g.
Čapljina

ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE
NARODNE ODBRANE

Ova Brigada nalazi se sada u sledećem rasporedu:

1. bataljon — Donji Studenci — Jurkovići, i isti je momentalno u rezervi radi sređivanja poslije poslednjih akcija.

2. bataljon — Vitina — Grude, sa zadatkom čišćenja terena Ljubuški i dalje ka Posušju.

3. bataljon — sa dvije čete napada grupu bandi u Gabelskom Blatu, dok mu je jedna četa oko Hutova. Daljnji zadatak ovog bataljona a po likvidaciji bandi u Blatu je da krene na prostor Bobani — Šuma — Površ.

4. bataljon — sada se nalazi na prostoru Šuma, a po dolasku 3. bataljona na taj prostor isti će krenuti na prostor Ljubinje — Sitnica — Zavođe.[3]

5. bataljon — sada je u pokretu od Gabele na prostor Gabela — Hutovo — Gradac — Neum — Klek.

Ovaj štab je u Čapljini, a u vezi situacije u Zapadnoj Hercegovini, dok je bolnica ove Brigade kao i podoficirski kurs još u Ljubljani, a imao namjeru prebaciti ih kroz koji dan u Čapljinu.

Do sada je završen jedan osnovni sanitetski kurs koji je kvalitativno dobro prošao, dok je podoficirski kurs još u toku a isti će trajati u vremenu od mjesec i po dana. Za ovaj kurs imamo nastavnike i to: kao komandant kursa poručnik Ivković Todor, politički komesar kursa drug Neđo Oro (ra-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 39—16, k. 222.

[2] Brigada je kasnije, marta 1945. dobila naziv: 3. brigada narodne odbrane (vidi AVII, reg. br. 44—16, k. 222: zapovijest Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane od 10. marta 1945.

[3] To mjesto nije nađeno na karti: 1:100.000.

nije u XI Brigadi), kao nastavnik drug Lazo Kapor i po predmetu javne bezbednosti drug Filipović Sadik, ranije šef policije u Mostaru, koji je pre 4 mjeseca izišao u NOV. Ovaj kurs je počeo 11. januara 1945. g. Program ovome kursu je skoro isti kao i kod nižeg oficirskog kursa pri Štabu XXIX Divizije, s tim što je uzeto sedam dana za političke časove koje predaju komesar i pomoćnik komesara ove Brigade. Vojne predmete pored gornjih nastavnika predaje i komandant ove Brigade.

Vojničko uzdizanje boraca i rukovodioca po bataljonima izvodi se po planu koji je izradio Štab XXIX Divizije, a koji smo mi još proširili, t.j. sami program razradili detaljnije, kako bi štabovi bataljona mogli lakše prorađivati sa borcima. Ovaj plan i program vam dostavljamo na uvid. Prije ovog izdatog plana rađeno je po bataljonima na vojničkom uzdizanju, a prema sposobnostima bataljonskih rukovodioca i uz našu pomoć i direktive u tom pogledu.

Stanje po bataljonima je bilo do prije neprijateljske akcije u Zapadnoj Hercegovini dosta prilično. Borbenost bataljona je takođe bila dosta dobra izuzev onoga ljudstva koje smo dobili kao popunu Brigade poslije vašeg odlaska iz Hercegovine.[4] Disciplina i ophođenje su bili na dosta priličnoj visini. No sve ovo u poslednje vrijeme, t.j. za vrijeme ovih akcija je u izvjesnoj mjeri poremećeno, a naročito se je pojavilo dezerterstvo i to skoro isključivo boraca sa terena Zapadne Hercegovine, tako na primjer u prvom našem bataljonu dezertiralo je 24 borca, koji su svi sa terena Zapadne Hercegovine, i to oni koje smo dobili kao popunu Brigade, kako je to napred pomenuto. I u ostalim bataljonima, t.j. u 2, 3, i 5, koji su učestvovali u ovim akcijama bilo je nešto dezerterstva, njih desetak.

Noću između 27. i 28. pr. mjeseca neprijatelj — ustaše jačim snagama izvršili su napad na dalmatinske jedinice iz Mostara i Širokog Brijega, kojom prilikom su 4. Splitsku brigadu razbili i sledećeg dana ovladali sa Ljubuškim.[5] Tom prilikom je bio naš 2. bataljon u Vitini, koji je primio borbu sa neprijateljem i zadržao se 6 dana na liniji Proboj — Radišići i onemogućio neprijatelju daljnje nadiranje [od] Ljubuškog

---

[4] Riječ je o odlasku, krajem 1944, Danila Komnenovića za komandanta, Špire Srzentića za političkog komesara i Obrena Ivkovića (svi iz 29. NOU divizije) za načelnika Štaba Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane.

[5] Taj napad (operaciju pod nazivom »Bora«) izvele su jedinice njemačke 369. legionarske divizije i ustaško-domobranske 9. hrvatske divizije protiv 9. NOU divizije (bliže o tome vidi dok. br. 136; knj. 32, dok. br. 154).

ka Vitini.[6] 1. naš bataljon nalazio se u pokretu od Posušja za Čapljinu ka Ljubinju, koji je također primio borbu kod Međugorja i Studenaca, ali jače neprijateljske snage ovaj bataljon su odbacile i prodrle ka Čapljini, gdje se je suprotstavila jedna četa istog bataljona uz pomoć tenkova[7] i u jednom protunapadu neprijatelja odbacila je preko Trebižata ka Zvirovićima, dok su ostale čete ovog bataljona bile izrazdvajane kod Žitomislića i Međugorja. U to doba nalazilo je se nešto jedinica od dalmatinske 4. Brigade zajedno sa komesarom Brigade, koje nijesu dale ni najmanju podršku za odbranu Čapljine, Gabele, Metkovića, koje je neprijatelj u protunapadu zauzeo i tom prilikom porušio tri mosta preko Neretve i to u Čapljini, Gabeli i Metkoviću,[8] sa eksplozivom koji su našli u Čapljini a koji nijesu naše pozadinske vlasti na vrijeme evakuisale. Također su u Čapljini spalili sve gorivo za motorna vozila koje su naši tu imali kao skladište. U ovim borbama naši su izgubili i četiri tenka koje je neprijatelj sa minama uništio.

U ovome ustaškom napadu od Širokog Brijega i Mostara imali su jaku podršku od zelenog kadra i stanovništva koje je sve uzelo učešća u pomaganju ustaša. Tako na primjer u Čapljini iz zgrada žene su bacale flaše benzina na tenkove kako bi ih uništile. Ovaj unutrašnji ustaški pokret mnogo je spriječio i našim jedinicama, odnosno operativnim jedinicama pravilno organizovanje odbrane u nadiranju neprijatelja u slobodnu teritoriju.

Protunapadom naše Brigade, gde smo prikupili 3 bataljona, kao i jedinica XXIX Divizije,[9] a poslije petodnevnih borbi uspjeli smo neprijatelja izbaciti iz Metkovića, Gabele, Čapljine i Ljubuškog, gde su mu naneti teški gubitci — prema dosadanjim podacima oko 300, od toga je naša Brigada ubila oko 100. Mi smo također imali u ovim borbama osjetne gubitke u mrtvim, zarobljenim, ranjenim kao i dezertiralim. Mrtvih smo imali 18 mrtvih i utopljenih, dok smo imali 15 zarobljenih prilikom povlačenja preko Neretve bez mostova, što je bio jedan od razloga i nedostatak municije sa kojom smo oskudevali. Ranjenih smo imali oko 10 —12. Ukupno iz naše Brigade izbačenih iz stroja oko 70 boraca. Jedinice XXIX Divizije imale su oko 20 mrtvih i više ranjenih.

---

[6] i [8] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi dok. br. 163—165).

[7] Riječ je o tenkovskim jedinicama Južne grupe 1. tenkovske brigade NOVJ (vidi dok. br. 11).

[9] Odnosi se na ojačanu 12. hercegovačku NOU brigadu (vidi dok. br. 33).

Ostale vojničke uspjehe ove Brigade kao i neprijateljske i naše gubitke do 28. januara o.g. videćete iz priloženog pregleda.[10]

Situacija u Hercegovini u poslednje vrijeme a u vezi napred pomenute ustaške akcije se je nešto pogoršala nego je inače bila, jer su i četničke bande postale nešto aktivnije, no priličnim porazom ustaša na ovom terenu i našim oštrim stavom u Zapadnoj Hercegovini vjerovatno da će se stanje, naročito u Zapadnoj Hercegovini, dovesti u bolji položaj nego je ranije bio. Ustaše u Zapadnoj Hercegovini kuda su dolazile a prilikom povlačenja odveli su sa sobom veći broj boraca a i neboračkog stanovništva koje je njima naklonjeno. Od stanovništva se već nešto povraća, ali manji dio. Četničke bande — škripari — nalaze se najviše po malim grupicama u blizini svojih sela, koji se vrlo vešto kriju, a i njihova ob. služba je vrlo dobra te često puta naše jedinice ne mogu postići nekog uspjeha.

Što se tiče našeg snabdevanja oružjem, municijom i opremom dobivamo u manjim količinama od XXIX Divizije, no potrebe su mnogo veće nego što dobivamo. Goriva za vozila koja imamo dobivamo vrlo malo te nam je zbog toga često puta otežano obilaženje bataljona i terena, kao i brza vojnička intervencija gde je to potrebno. Trebalo bi da se ovo pitanje nekako bolje reguliše.

Brojčanost naše Brigade je takođe mala, a kako se vidi i iz pregleda brojnog stanja za prošli mjesec,[11] uzimajući u obzir izmjenu brojnog stanja poslednjih dana te u vezi zadataka Brigade ne možemo postići kontrolu oslobođene teritorije Hercegovine, a pogotovo to nećemo moći budućim proširenjem slobodne teritorije, što bi i po ovom pitanju trebalo hitno riješiti potrebno. Kvalitet boraca koje smo do sada dobijali za popunu Brigade je vrlo slab i ovakvom popunom Brigada će teško moći odgovoriti svojim zadatcima te vas molimo da popuna Brigade bude sa bolje kvalitativnim ljudstvom.

Popunu bataljonskih rukovodioca vršili smo posle vašeg odlaska, od kojih smo neke dobili iz XXIX Divizije, te ćemo vam prvom prilikom poslati predloge za njihovo postavljanje, vašom naredbom, jer su oni za sada po našoj naredbi vršioci dužnosti. Niži kadar popunjavamo od kadrova iz naše Brigade a i njih smo nešto dobili od XXIX Divizije, te je tako u glavnom rukovodeći kadar popunjen izuzev manjih praznina.

---

[10] Vidi knj. 32, dok. br. 150.

[11] Vidi knj. 32, dok. br. 10.

Sada vam dostavljamo tražene spiskove za proizvodnju i unapređenje oficira i podoficira,[12] jer usled akcija poslednjih dana to nijesmo mogli prije učiniti iako su bili gotovi. Tražene spiskove vojnih i političkih rukovodioca kao i spisak onih drugova koji imaju pravo na nošenje Spomenice 1941. g. dostavićemo naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. polkoma,
Drago S. Ivanović

V.d. komandanta — major,
Jovan R. Andrić

M. P.

BR. 50

ZAPOVIJEST ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 8. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA 3. KORPUSA I 17. I 25. DIVIZIJE ZA NAPAD NA NJEMAČKE SNAGE KOD ZVORNIKA[1]

ŠTAB C1
Op. br. 102
8. februara 1945. g.
u 12,30 časova

ZAPOVEST

Sekcija Zvornik, razmera 1:100.000 (naše izdanje)

22. nemačka ojačana divizija[2] posle probijanja od Vlasenice preko Drinjače ka Zvorniku prikuplja se na prostoriji Zvornik — Drinjača. Neprijatelj se obezbeđuje držeći liniju Zvornik — s. Marčići — Liplje k. 356 — Dobra Voda k. 370 — k. 399 — s. Pravoslavna Kamenica — s. Veoče — s. Miljanovići k. 527, a dalje ka jugu drži neposredne položaje koji obezbeđuju komunikaciju Drinjača — Vlasenica.

---

[12] Redakcija te spiskove nije pronašla.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 9—1, k. 272. (Po uzimanju potrebnih podataka, Štab 27. NOU divizije vratio je ovu zapovijest istog dana, u 16,20 časova, Štabu 2. armije NOVJ. Vidi propratni dopis Štaba 27. divizije koji je u AVII zaveden pod gornjim reg. brojem).

[2] Ta divizija je bila ojačana 963. tvrđavskom pješadijskom brigadom (vidi dok. br. 35 i 91).

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 50

5. o.m. oko 200 neprijateljskih kamiona stiglo je u Vlasenicu sa pravca Sokolca i primećeni su njihovi pokreti ka Drinjači.

6. o.m. primećeno je jače grupisanje neprijatelja na: Mlađevcu, Kula Gradu, Marčićima, Dobroj Vodi i Diviću. Neprijateljski bacači skoncentrisani su u rejonu Marčića i Dobre Vode. Od artiljerije neprijatelj je postavio jedan top ka Kula Gradu, jedan top između s. Šabići i Sefići, a od ranije dejstvovao je artiljerijom sa pravca s. Šamani.

7. o.m. oko 7 časova neprijatelj je preduzeo napad ka severu na položaje P 1[3] i posle jače borbe uspeo da ovlada linijom južni deo s. Gušteri — Korduni — Vratolomac k. 379. U isto vreme preduzeo je napad ka zapadu na položaje S 1 i u toku dana uspeo da ovlada osloncima Lišina k. 508 — Ahmetovo Brdo. Uveče ovoga dana jakim protivnapadom delova S 1[4] neprijatelj je odbačen sa Lišine k. 508 i zadržao se na bezimenoj čuki između Lišine i Stana, gde se uporno brani.

Verovatna je namera neprijatelja da se probije ka Bjeljini, u kom cilju teži da ovo probijanje obezbedi ovlađujući vododelnicom Spreče i Drine.

Na ovoj prostoriji neprijatelj je opkoljen rasporedom naših jedinica, koje mu ometaju probijanje ka severu, a naročito 22. divizija svojim efikasnim dejstvom na komunikaciju Drinjača — Zvornik.[5]

Naša armija ima zadatak da iskoristi ovaj nepovoljan položaj neprijatelja i da ga počesno uništi. U tom cilju mora predhodno da razdvoji neprijatelja najmanje na dve grupe i potom pristupi uništenju čelne grupe.

NAREĐUJEMO:

1) *Grupa za proboj*
Pod rukovodstvom štaba A 1
tri brigade A 1
dve brigade R 1
Svega pet brigada

1) U toku noći 8/9. o.m. prikupiće se i zauzeti polazni položaj za napad i to:

a) A 1 s. Samarići — Đafin K. k. 534 (zaključno);

b) R 1 Đafin K. k. 534 (isključno) — k. 238 — raskrsnica puteva 300 m. severoistočno od k. 417 (Dugi Deo).

[3] Riječ je o 25. NOU diviziji (vidi dok. br. 103).
[4] Odnosi se na dijelove 38. NOU divizije (vidi dok. br. 105).
[5] i [11] O tome vidi dok. br. 104.

Zadatak: Izvršenje proboja neprijateljskog položaja na otseku između reke Kamenice i Jošanice, potpuno razdvajajući neprijatelja na dve grupe. Po izvršenom proboju pristupiti likvidaciji čelne grupe severno od reke Jošanice, obezbeđujući se od južne grupe. U likvidaciji čelne grupe sadejstvovaće jedinice P 1 i S 1.

Izvršenje proboja:

9. o.m. u tri časa ujutro A 1 i R 1 otpočeće podilaženje i uvlačenje sa što više kolona u dubinu neprijateljskog položaja, tako da u svanuće otpočne borba u celoj dubini neprijateljske odbrane u cilju ostvarenja proboja.

A 1 dejstvuje opštim pravcem Đafin K. k. 534 — k. 399 — s. Šabići — s. Šefići — Vlasinje k. 394.[6]

R 1 dejstvuje opštim pravcem k. 238 — Pravoslavna Kamenica — Strnine k. 342.[7]

Glavni neprijateljski oslonac Velika Njiva k. 537 mora se predhodno zauzeti zajedničkim dejstvom A 1 i R 1 sa zapada, severa i juga. Po zauzimanju ovog oslonca zajednički dejstvovati i likvidirati s. Šamane. Po ovlađivanju ovim selom jedinice R 1 dejstvuju ka jugu držeći čvrsto Veliku Njivu i Strninu. Jedinice A 1 dejstvuju ka severu držeći čvrsto liniju Vlasinje k. 394 — Šabići k. 399 sa težištem na pravcu Dobra Voda — Liplje k. 356 — Kula Grad, otsecajući i jako pritiskujući na Mlađevac k. 527.

Probijanje vršiti energičnim i brzim prodiranjem, koristeći nebranjene međuprostore neprijateljske odbrane, obilazeći i dejstvujući na bok i iz pozadine na pojedine neprijateljske oslonce. Koristiti svaki uspeh pojedinca, delova i jedinica u cilju daljeg proširenja uspeha orijentišući na ta mjesta glavne prodore.

Zauzete zemljišne linije odmah čvrsto posedati i držati sa potrebnim delovima postavljajući na iste teške mitraljeze i prateća oruđa (sa zadatkom potpomaganja daljeg prodiranja naših jedinica). Za dalje prodiranje sa zuzetih linija ubacivati jedinice iz dubine našeg rasporeda. Prateća oruđa postavljena na zauzetoj liniji imaju zadatak da svojom vatrom odbiju svaki neprijateljski protivnapad i da

[6] O dejstvima 17. NOU divizije vidi dok. br. 90.
[7] Bliže o dejstvima 27. NOU divizije vidi dok. br. 94.

štite krila i bokove jedinica koje prodiru u dubinu neprijateljske odbrane.

Naročito obratiti pažnju na krila i bokove jedinica koje prodiru, iza čijih krila dejstvovati mitraljeskom vatrom i desetinama i vodovima automatičara.

Pojedine neprijateljske oslonce, koji se ne mogu brzo likvidirati, otsecati od ostalog sistema neprijateljske odbrane blokirajući ih sa najpotrebnijim našim delovima, a po pristizanju naših jedinica iz dubine rasporeda odmah pristupiti njihovoj likvidaciji.

Po izbijanju jedinica A 1 na liniju Vlasinje k. 394 — s. Šabići — k. 399 i delova R 1 na liniju k. 238 — južne padine Velike Njive — Strnine k. 342 odmah preduzeti hitnu organizaciju ove linije za odbranu, organizovati plan vatre, iskopati rovove i zaklone. Ove linije treba da služe kao glavni oslonci za dalje dejstvo ka severu, odnosno jugu i da potpuno obezbede izvršeni proboj.

U cilju demonstrativnog dejstva i vezivanja neprijatelja na otseku između reke Kamenice i Drinjače R 1 uputiće jedan bataljon pravcem Glođansko Brdo — k. 452 — Dugi Deo k. 417 — s. Liješanj — s. Kostijerevo,[8] sa zadatkom što jačeg pritiska na ovaj otsek i posrednog obezbeđenja desnog krila, boka i pozadine jedinica R 1.

2) *Grupa za napad i sadejstvo grupi za proboj*

Pod rukovodstvom štaba E 1
tri brigade P 1
tri brigade S 1

Svega šest brigada

2) 9. o.m. tačno u tri časa otpočinje napad sa sadanjih svojih položaja na neprijatelja pred sobom sa težištem na pravcima Lišina — Stan — Zmajevac, Krš — Korduni — Stan i Ahmetovo Brdo — Marčići — Gaj.

Naročito ispoljiti jak pritisak za celo vreme izvršenja proboja na otseku između Kamenice i Jošanice. Po izvršenom proboju tesno sadejstvovati jedinicama A 1 u uništenju čelne grupe, u kom cilju

[8] i [9] Riječi »s. Liješanj — s. Kostijerevo« i »i E 1« su dopisane mastilom.

još pre početka napada uhvatiti i stalno držati čvrstu vezu kod s. Samarića.

Pored sadejstva zadatak je ove grupe da sigurno zatvori pravac Zvornik — Capardi.

3) *Artiljerija A 5*

a) Prateća artiljerija:
1 baterija 76 mm
1 baterija bacača
Svega 8 oruđa

a) Pridaje se jedinicama S 1 sa zadatkom pratećih oruđa u toku napada. Raspored i zadatke izvršiti u saglasnosti sa štabom S 1 i E 1.[9]

b) Artiljerija za neposredno potpomaganje: divizion 76 mm. (bez jedne baterije) i divizion bacača (bez jedne baterije)
Svega 16 oruđa

b) Postaviće se na prostoriji Planina — Perunika k. 528 — Cerik.

Zadatak: potpomaganje napada jedinica S 1 i P 1. Eventualno dejstvo protiv neprijateljske artiljerije.

Obezbediti koncentraciju vatre svih mogućih oruđa na: Stan — Marčiće — Liplje — Mlađevac — Kula Grad — Gaj i Zmajevac.

v) Glavnina artiljerije: divizion teških topova »Zis«
Svega 8 oruđa

v) Postaviće se na prostoriji Pašin Put — Capardi — Kusonje.

Zadatak: dejstvo protiv neprijateljske artiljerije i rezervi. Eventualno po potrebi potpomaže dejstvo artiljerije za neposredno potpomaganje.

Celokupna artiljerija pridaje se štabu E 1 sa kojim će Štab A 5[10] izvršiti podelu ciljeva i dejstvovati po traženju rukovodilaca pešadijskih jedinica kojima su pojedini delovi artiljerije neposredno pridodati. *Sva oruđa imaju biti spremna za dejstvo 9. o.m. u tri časa ujutro.*

4) 22. divizija:

4) Sa položaja na desnoj obali Drine 9. o.m. u 4 časa ujutro otpočinje dejstvo jakom vatrom na komunikaciju Drinjača — Zvornik.

Artiljerija u sastavu ove divizije u isto vreme tuče koncentričnom vatrom Šamane i Drinjaču, a najpotrebnijim delom Divić. Dejstvo artiljerije naročito is-

[10] Riječ je o štabu 1. artiljerijske brigade 17. NOU divizije (vidi AVII, reg. br. 57—3, k. 271).

poljiti na neprijateljska artiljerijska oruđa koja se pojave (otkriju) svojim dejstvom sa pomenutih prostorija. Za celo vreme izvršenja proboja jedinica A 1 i R 1 svojom vatrom sprečavati dejstvo neprijateljskih rezervi sa pravca Drinjače i Šamana. Ove jedinice povremeno će obeležavati liniju prednjih delova paljenjem vatri. Kada vatre budu upaljene u rejonu Šamana, onda vatru artiljerije preneti na Drinjaču, Divić, a eventualno i na Mlađevac.

U cilju demonstrativnog napada sa pravca istoka i vezivanja neprijateljskih snaga u rejonu Drinjače, 22. divizija sa jednim bataljonom preći će Drinu južno od Drinjače sa zadatkom dejstva prema Drinjači levom obalom Drine. Dejstvo ovog bataljona treba da se ispolji 9. o.m. u 4 časa ujutro.[11]

5) Veze:

Centar veze ovoga štaba biće u s. Memići.

Štabovi E 1, A 1 i A 5 postaviće svoje zasebne neposredne telefonske linije i vezati se za naš centar.[12] Ove veze moraju biti postavljene i otpočeti funkcionisanje 8. o.m. u 24 časa. Ovom vezom ne sme se niko služiti niti za istu vezivati sem gore pomenutih štabova.

Pored ovih veza, obzirom na veličinu prostorije i karakter zemljišta, predvideti potreban broj kurira na konjima. 9. o.m. u 6 časova štab A 1 i E 1 uputiće nam po dva kurira na konjima.

Radio-veze održavati po predviđenom planu.

6) Za vezu sa avijacijom,[13] u momentu nailaska, sve jedinice obeležiće liniju svojih prednjih delova postavljanjem crvenih platna.

7) Grupa za proboj u toku izvršenja proboja, za vezu sa artiljerijom koja dejstvuje sa desne obale Drine, obeležavaće povremeno linije prednjih delova i to:

a) U toku napredovanja i izbijanja na pojedine linije obeležavanje vršiti paljenjem vatri.

---

[12] Postupajući u duhu ove zapovijesti Štab 17. divizije je istog dana, u 18 časova, obavijestio Štab 2. armije NOVJ o preduzetim mjerama za izvršenje zadatka i uspostavljanju veze (vidi AVII, reg. br. 32—2, k. 271).

[13] Vidi dok. br. 104 i tom X, knj. 1, dok. br. 294.

Prve vatre upaliti tek po ovlađivanju Velikom Njivom, a potom po izbijanju i ovlađivanju pojedinim osloncima istočno, severno i južno od Velike Njive.

b) Kada jedinice A 1 i R 1 izbiju u zonu dejstva naše artiljerije sa desne obale Drine, znak za obustavljanje artiljerijske vatre daće puštanjem tri raketle, od kojih dve iste boje. Na ovaj znak naša artiljerija obustaviće svoju vatru u pravcu odakle su date raketle, odnosno preneće vatru na ciljeve koje neprijatelj drži i sa kojih ispoljava najaktivnije dejstvo.

8) Evakuacionu stanicu armije organizovaće načelnik saniteta ovog Štaba u s. Memići. Sve jedinice sem P 1 upućivaće ranjenike na ovu stanicu, odakle će dalju evakuaciju dirigovati načelnik saniteta ovoga štaba.

9) Svi štabovi i rukovodioci preduzeće potrebne mere da se utrošak municije svede na minimum, pri čemu ostvariti punu disciplinu vatre i otvaranje iste samo po naređenju nadležnih rukovodilaca. Naročito štediti artiljerisku municiju i artiljerijom dejstvovati samo na važne i one ciljeve čije neutralisanje ili uništenje ima presudnog uticaja na ishod borbe koja je u toku.

10) U toku današnjeg dana štabovi divizija i svi niži štabovi izvršiće detaljno izviđanje osmatranjem zemljišta i neprijatelja, tačno odrediti pravce i zone dejstva pojedinih jedinica, uzastopne linije i oslonce kojim treba ovladati, način potpomaganja i dejstva mitraljeza i pratećih oruđa, postupak u slučaju neprijateljskog protivnapada, u slučaju jakog otpora neprijatelja na pojedinim osloncima ne trošiti se nepripremljenim novim pokušajima ovlađivanja, već iste sistematski pripremiti jakom vatrom svih oruđa i kadgod je moguće svežim snagama.

Naročito skrećemo pažnju na važnost i blagovremenu upotrebu rezervi, koje se moraju nalaziti na pravcu težišta dejstva i na mestu odakle je obezbeđena njihova blagovremena upotreba. Sve rezerve stalno moraju biti u prvoj borbenoj gotovosti spremne da svakog momenta stupe u dejstvo.

11) Prve izveštaje dostaviti ovome štabu 9. o.m. po zauzimanju polaznih položaja za napad, a potom u 9, 12, 15 i dalje svaka tri časa. Ove izveštaje podnositi telefonskim putem ili pismeno preko kurira. Svakom radio-vezom obavezno, bez obzira na podnete izveštaje telefonskim putem ili putem kurira, izveštavajte nas o situaciji na vašem sektoru naznačajuci našu i neprijateljsku liniju, kao i vašu dalju odluku.

12) Za celo vreme borbe svi štabovi moraju imati svoje stalne osmatračnice i osmatrače, koji su dužni da osmatraju, stalno prate tok borbe i najbržim putem dostavljaju izveštaje

štabovima divizija. Ovi štabovi po sređivanju primljenih podataka hitno šalju kratke izveštaje svom pretpostavljenom štabu.

Na svakoj osmatračnici dotičnog štaba mora se uvek nalaziti bar po jedan član štaba.

13) *Prijem ove zapovesti potvrdite nam pismeno i prvom radio-vezom.*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Prepisati![14]

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

Komandant,
general-lajtnant
Koča Popović

DOSTAVLJENO:
Štabu: E 1, R 1, A 1, P 1, S 1
i izvodno A 5

Napomena: Štab P 1 odmah po prijemu ove zapovesti prepisaće tačku 4) i tačku 7) ove zapovesti i najhitnije dostaviti štabu 22. divizije.

Prilog: skica[15] sadanje situacije i datih zadataka (za P 1 se ne šalje).[16]

---

[14] Dopisano mastilom.

[15] Vidi AVII, reg. br. 9—1, k. 272 (redakcija je tu skicu izostavila iz tehničkih razloga).

[16] Riječi u zagradi su dopisane mastilom.

BR. 51

NAREĐENJE ŠTABA 2. KORPUSA OD 8. FEBRUARA 1945. VOJNOJ OBLASTI 29. DIVIZIJE DA U DUHU NAREĐENJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ DOSTAVI IZVJEŠTAJ O TERITORIJALNOJ PODJELI VOJNE OBLASTI[1]

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 48
8 februara 1945.god.
u ćas.

Vrlo hitno!

VOJNOJ OBLASTI XXIX DIVIZIJE

Od Vrhovnog štaba NOV i POJ, pod Str. pov. br. 11 od 22 januara 1945. g.,[2] dobili smo naređenje slijedeće sadržine:

»Da bi Vrhovni štab imao tačan pregled o radu, djelokrugu i teritorijalnoj podjeli vojnih oblasti, dostavite odmah prvom kurirskom vezom slijedeće podatke:

1. — Kako je izvršena teritorijalna podjela na vojne oblasti, vojna područja i komande mjesta. Pri tome treba tačno naznačiti:

a) teritoriju koju obuhvataju pojedine vojne oblasti, vojna područja i komande mjesta, prilažući skicu vojne teritorijalne podjele.

b) kako se ta podjela slaže sa upravnom političkom podjelom,

c) koji su razlozi rukovodili za izvršenje takve vojnoteritorijalne podjele.

2. — Kakva je organizacija i djelokrug rada komandi vojnih područja i komandi mjesta, a kako se ta organizacija pokazala, kao i da li predviđeni djelokrug rada odgovara sadašnjim prilikama obzirom na ulogu i zadatak komandi vojnih područja i komandi mjesta.

3. — Kakvi su odnosi između komandi vojnih područja i komandi mjesta, s jedne strane, i OZN-e, odnosno Narodne milicije i upravnih organa, s druge strane. Postoji li saradnja i međusobno potpomaganje između komandi vojnih područja i komandi mjesta sa naprijed navedenim organima vlasti i u kome obimu.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 19—6, k. 1711.

[2] Vidi AVII, reg. br. 11—1, k. 1746.

4. Predlozi šta bi trebalo sve preduzeti da bi saradnja između vojno-teritorijalnih komandi i OZN-e, odnosno Narodne milicije i upravnih vlasti bila što uspješnija i efikasnija.

Prednje naređenje treba smatrati kao vrlo hitno«.

Da bi ovaj Štab, na osnovi prednjega naređenja, mogao dostaviti izvještaj sa potrebnim predlozima i mišljenjem,

NAREĐUJEMO:

1. — Korpusna vojna oblast i vojne oblasti divizija, pored predviđenoga u prednjem naređenju V.Š., ucrtaće u skicama i teritorijalnu političku podjelu sa potrebnim objašnjenjem. — Sve dostaviti neposredno K.V. oblasti.[3]

2. — Molimo da načelstva OZN-e za Crnu Goru i Boku i za Hercegovinu dostave svoja mišljenja i izvještaje po tački 3. i 4. prednjeg naređenja V.Š.

3. — U svemu ostalome tačno postupiti po ovome naredenju V.Š. i najhitnije dostaviti predloge, mišljenja i izvještaje sa skicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
Pukovnik
Vojo Nikolić

M. P.

KOMANDANT
General-major,
Radovan Vukanović

Dostavljeno: KVO, Vojnoj oblasti XXIX divizije, Načelstvu OZN-e za C.G. i Boku i Načelstvu OZN-e za Hercegovinu.

VOJNA OBLAST
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj 5/45
Dana 13 II 1945
Trebinje

Vojnoj oblasti II U. Korpusa
dostavljeni podatci i skica[4] i Štabu
XXIX U. Divizije na znanje u akta.

Zamjenik
Komandanta XXIX U. Diviz.
Nik.[5] Vidačić
M. P.

[3] Posljednja rečenica je dopisana mastilom.
[4] Vidi dok. br. 75.
[5] Nikola

BR. 52

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 8. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU ZVORNIKA[1]

ŠTAB E 1
O. broj 34/45
8. II 1945

Operativni izvještaj:

ŠTABU C 1.

1. U toku 7. o.m. jedinice S 1. vodile su jake borbe sa njemačkim snagama koje vrše pritisak u pravcu Suljinog Hana i u pravcu položaja naših jedinica: Gušteri — Lišina (kota[2] 508). Borbe se vode i dalje.

Naročito žestoke borbe vodile su se za položaj Lišina (kota 508) koji je 4 puta prelazio iz ruke u ruku. Napokon su naše jedinice ovladale ovim položajem i uništile neprijateljsku grupu na tom sektoru.[3] Neprijatelj je pretrpio gubitke[4] od najmanje 150 izbačenih iz stroja. Od toga je oko 40 ostalo na bojištu. Plijen 20 automatskih oružja, preko 65 pušaka, veće količine municije i ostale spreme.

Potrebno bi bilo bombardovati: Zvornik — Liplje (kota 356) — Marčići — Zmajevac — Vratolomac i neprijateljsku bateriju između Šabića i Šefića kao i komunikaciju Drinjaća — Kušlat.[5]

2. V korpus nas je obavestio da već 4 dana od Višegrada u Sarajevo dolaze njemačke snage. Ovih dana iz Sarajeva od-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 46—11, k. 272/A.

[2] Pogrešno; treba: trig.

[3] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je toga dana borbena grupa Baethmann njemačke 22. pješadijske divizije zauzela trig. 508 (4 km zapadno od Zvornika) i da su njemački gubici na području te divizije bili 17 mrtvih (među njima jedan komandant bataljona) i 56 ranjenih (od kojih tri komandira četa). O njemačkim snagama vidi i dok. br. 66.

[4] Riječ »gubitke« je dopisana mastilom.

[5] O dejstvima avijacije NOVJ vidi tom X, knj. 1, dok. br. 294.

lazi pukovnik From sa glavninom feldžandarmerije prema sjeveru. Na pruzi Sarajevo — Višegrad nalazi se mašina za trganje pragova i šina, koja došla od pravca Broda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab,
Načelnik — p.pukovnik
R. Petovar

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 99
8. II 1945. g.

Po uzetim podatcima u akta.
Načelnik op. odel.
p. pukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 53

NAREĐENJE ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 8. FEBRUARA 1945. ŠTABU 7. CRNOGORSKE OMLADINSKE BRIGADE »BUDO TOMOVIĆ« ZA DEJSTVO NA ODSJEKU RENOVICA — PRAČA — SJETLINA[1]

Op. br. 11
8 februar[194]5

ŠTABU VII CRNOGORSKE OMLADINSKE BRIGADE »BUDO TOMOVIĆ«

Danas smo vam prenijeli ukratko radiogramom, takođe radiogramsko naređenje Štaba II Udarnog korpusa, da vaša brigada što prije ispolji djejstvo prema komunikaciji u dolini Prače na otsjeku Renovica — Prača — Sjetlina.[2] Da bi se ovo vašoj brigadi omogućilo, XXXVII divizija prebacila je na lijevu obalu Drine III Sandžačku brigadu, koja je još prije

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 42—1, k. 756.

[2] Vidi dok. br. 152.

2—3 dana izbila čelom u Ustikolinu. III Sandžačka brigada smijeniće naše bataljone na svim položajima na otsjeku Goražde — Hranjen.[3]

Po napuštanju sadašnjih položaja orijentišite brigadu označenom otsjeku komunikacije u dolini Prače i postavite je tako da možete korisno djejstvovati na neprijateljsku kolonu koja se tom komunikacijom i na tom otsjeku nesmetano izvlači.[4] Desno morate održavati čvrstu vezu sa III Sandžačkom brigadom, i budno kontrolisati međuprostor između vas i nje, kako neprijatelj ne bi mogao da tu napravi makar kakav ispad.

Prostorija sa koje treba da ispoljite novo djejstvo vjerovatno da je vrlo nezgodna za smještaj, a sigurno i ekonomski slaba. No, Štab Korpusa naređuje da se i pored toga mora ispoljiti vaš rad. Za razmještaj jedinica, odnosno za bazu brigade pri izvršavanju gornjeg zadatka, treba uzeti prostoriju sjeverno od linije Kamenica — Kruševica.

Djejstvo na ovu komunikaciju ispoljiti što prije i držati ga u kontinuitetu. Pojedinim bataljonima i na pojedinim i raznim tačkama napadati neprijateljsku kolonu, nanositi joj gubitke i onesposobljavati joj komunikaciju, rušenjem objekata na njoj. Inače, kada bude sazrio momenat izvršiti opšti napad u cilju otcijecanja manjih neprijateljskih djelova i uništavanja njegove zaštitnice.

Prije ubacivanja bataljona na postavljeni zadatak neophodno je potrebno da preko obavještajnih i izviđačkih organa iscrpno upoznate novi teren i prilike na njemu, kao i raspored neprijateljske pobočnice, sa kojom ćete se vi svakako sukobiti. Imati u vidu još i to da na toj prostoriji ima četničkih i ustaških grupica koje vjerovatno vrše izviđačku i obavještajnu službu za račun Njemaca. Takve grupice već je otkrila I italijanska brigada i to prilično daleko od komunikacije na jug.

Da bi bolje zatvorili pravac od Jahorine i Korjena na vaš lijevi bok, I italijansku brigadu postavljamo u oblast Gurbeti — Jamići — Stojkovići.[5] Na tom prostoru održavajte sa njom vezu. Gornja Prača, kao pravac vašeg djejstva za oblast Sjetlina — Podgrab, neka bude u vašem domenu.

Neka vaš Ob. centar neprestano prati njemačko izvlačenje dolinom Prače i neka nas redovno obavještava o brzini po-

---

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 16 i 155.

[4] Riječ je o jednom dijelu snaga njemačke 181. pješadijske divizije (vidi Dnevnik majora Bema u AVII, reg. br. 1/5, k. 6).

[5] Vidi dok. br. 57.

vlačenja, o neprijateljskim snagama i sastavu, kao, obavezno, i o nazivima jedinica koje se povlače.

Sa nama održavajte redovnu radiogramsku vezu i izvještavajte nas svakodnevno o situaciji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Za štab
načelnik, p.pukovnik
Niko Jovićević

BR. 54

ZAPOVIJEST ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 8. FEBRUARA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA I ŠTABU 27. NOU DIVIZIJE ZA NAPAD NA NJEMAČKE SNAGE NA KOMUNIKACIJI DRINJAČA — ZVORNIK[1]

ŠTAB
A-1[2]
Op. br. 18
8-II-1945.

ZAPOVIJEST
Sekcija Zvornik 1:100.000

...[3]

Neprijateljska komunikacija dolinom Drine ugrožena je od strane naših jedinica sa obe strane reke. Naročito se ispoljilo jako dejstvo naše 22 divizije koja svojom koncentričnom vatrom direktno dejstvuje na komunikaciju kojom se nepri-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—2, k. 983.

[2] Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica 17. NOU divizije, ovima su dodijeljeni sljedeći konspirativni nazivi:
Štab 17. NOU divizije — A 1;
Štab 6. proleterske (istočnobosanske) brigade — A2;
Štab 2. krajiške NOU brigade — A 3;
Štab 15. majevičke NOU brigade — A 4;
Štab 1. artiljerijske brigade — A 5 (vidi knj. 31, dok. br. 82; knj. 32, dok. br. 18, objašnjenje br. 2).

[3] Redakcija je izostavila tekst iz opšte situacije jer je preuzet iz zapovijesti Štaba 2. armije NOVJ od 8. februara 1945 (vidi dok. br. 50).

jatelj povlači[4] Da bi osigurao svoj levi bok neprijatelj vrši povremeno napade na položaje naših jedinica na levoj obali Drine sa ciljem da ih što više odbaci prema zapadu i olakša svoj položaj za dalje probijanje na sever.

Naša armija ima zadatak da iskoristi ovaj nepovoljan položaj neprijatelja i da ga sistematski uništi.

Naša divizija i R-1[5] dobile su zadatak da dejstvuju kao zasebna udarna grupa pod neposrednom operativnom komandom Štaba A-1 sa ciljem da se preseče neprijateljska kolona na međuprostoru Drinjača — Zvornik na dve grupe a zatim pristupi uništavanju severne grupe.

Za izvršenje toga zadatka.

NAREĐUJEMO:

1.) R-1 sa svoje dve brigade u toku 8/9. ov.m. prikupiće se i zauzeti niži položaj Đafina k. 534 (isključno) — k. 238 — raskrsnica puteva 300 m. severoistočno od k. 417 (Dugi Deo).

Sutra 9. ov.m. u 3 časa ujutru R-1 otpočeće podilaženje i napad na sledeći način:

a) Jednom svojom brigadom izvršiti napad pravcem k. 238 — Pravoslavna Kamenica — Strnine — k. 342 sa ciljem izbijanja na komunikaciju i presecanje iste na k. 150. Čim brigada ovlada tom linijom mora utvrditi i organizovati položaje k. 238 — južne padine Velike Njive — Strnine — k. 342 i istočno sve do ceste, orijentišući celu brigadu prema jugu vršeći pritisak na pravcu Drinjače.

Sa drugom brigadom u isto vreme krenuti južnim padinama Đafine kose, likvidirati neprijateljske položaje Velika Njiva — k. 437 — Novo Selo — Šamani i što pre težiti ovladivanju k. 377, dejstvujući direktno na komunikaciju istočno od k. 377, gde Drina pravi okuku.

Rad obeju brigada povezati tako da jedna drugoj sadejstvuje u izvršenju dobijenih zadataka.[6]

Brigada koja bude određena da likvidira Veliku Njivu i Šamane izvršiće taj zadatak u zajednici sa jednom brigadom A-1. Zato treba voditi računa da brigada R-1 napada neprijatelja sa južne strane, dok će brigada A-1 napadati na istoj liniji sa severne strane.

---

[4] i [10] Vidi dok. br. 27 i 37.

[5] Riječ je o 27. NOU diviziji (vidi dok. br. 94).

[6] U napadu su učestvovale 16. muslimanska i 20. romanijska brigada 27. NOU divizije. O tome vidi dok. br. 94 i zapovijest Štaba pomenute divizije od 8. februara 1945 (AVII, reg. br. 1—21, k. 1111).

2.) A-2: Sutra 9. ov. m. tačno u 3 sata ujutru izvršiće napad pravcem Đafina kosa — k. 399 — Velika Njiva — k. 437 — Šamani — k. 377, sa ciljem da u zajednici sa jednom brigadom R-1 što brže ovlada neprijateljskim položajima na toj liniji i izbije na komunikaciju Zvornik — Drinjača.

Sa jednom četvrtinom svojih snaga sadejstvovati brigadi A-3 na pravcu Dobra Voda — Šabići — Sefići osiguravajući jednovremeno time levi bok svojoj glavnini koja mora u zajednici sa jednom brigadom R-1 sadejstvovati.

Štab A-2 neka povede računa da ne dođe do mešanja i nagomilavanja sa brigadom R-1 s obzirom da će obe imati cilj ovladati jednom te istom linijom. Da bi se to izbeglo, jedinice A-2 napadaće na pom. liniju sa severne strane.

3.) A-3: Po prikupljanju svih svojih delova na prostoriji Stanišići — Samarići sutra 9 ov. m. tačno u 3 časa ujutru izvršiće napad pravcem Samarići — Dobra Voda — Šabići — Sefići sa ciljem ovlađivanja neprijateljskim uporištima na toj liniji i presecanja komunikacije Zvornik — Drinjača. U levo brigada će održavati vezu sa našim jedinicama na prostoru Glumine a u desno održavati vezu i sadejstvovati sa jedinicama A-2 u izvršenju zadatka.[7]

4.) A-4: Sa jednim bataljonom zadržaće se u s. Memići kao osiguranje naših neboračkih delova i prihvat ranjenika. Sa jednim bataljonom postaviti se u s. Kusonje sa zadatkom prihvata ranjenika i sprovođenja za Memiće. Taj bataljon ne sme se rasplinuti jer služi istovremeno kao brigadna rezerva. Sa dva bataljona postaviti se na prostoriju s. Stanišići.[8] Na tom prostoru uhvatiti vezu sa Štabom A-3. Ta dva bataljona biće u opštoj divizijskoj rezervi, no ukoliko A-3 na svom nastupanju bude naišla na jače neprijateljske tačke a koje bi iziskivale duže vremena za likvidaciju, primiće to u zadatak A-4 sa ta svoja dva bataljona, s tim što će takva uporišta prvo blokirati a potom pristupiti uništenju. Time oslobođava A-3 za izvršenje njoj postavljenog zadatka. Da bi se sadejstvo u praksi ostvarilo, najtešnja veza mora biti za sve vreme akcije između štaba A-3 i A-4.

5.) Po izvršenoj likvidaciji neprijateljskih uporišta na levoj obali Drine i izvršenom presecanju neprijateljske kolone naše snage postaviće se na sledeći način:

---

[7] O tome vidi dok. br. 90.

[8] Po naređenju Štaba 2. armije NOVJ od 9. februara 1945, u 14.35 časova, 15. majevička brigada je upućena u s. Snagovo (zaselak Jasikovići), gdje će se javiti Štabu 17. NOU divizije (vidi AVII, reg. br. 10—1, k. 272).

a) Jedinice R-1 utvrdiće i organizovati položaje na liniji k. 238, 215, 456, 342. Ti položaji služiće snagama R-1 kao polazna baza za nadiranje prema jugu u pravcu Drinjače, što mora uslediti odmah čim se ostvari definitivan proboj neprijateljske utvrđene linije.

b) Naročito je važno da jedinice R-1 po izvršenom prodoru ispolje jaku aktivnost prema Drinjači, jer time osiguravaju uspešno uništenje severne, tj. čelne kolone.

6.) A-2: Po ovlađivanju neprijateljskim uporištima na određenoj liniji orijentisaće glavninu svojih snaga prema Mlađevcu — k. 527 sa ciljem likvidacije istog. Potreban deo svojih snaga orijentisati prema Liplju za osiguranje boka i potpomaganje jedinica A-3.

7.) A-3: Po izvršenom čišćenju neprijateljskih položaja na određenoj liniji glavninu svojih snaga orijentisaće preko Šabića — Sultanovića — Liplja vršeći pritisak na neprijateljske pozicije Kula Grad i dalje prema Zvorniku. Jednim delom svojih snaga osigurati svoj levi bok na pravcu. s. Marčići — Stan.

8.) A-4: Zadržaće se do daljeg naređenja na položajima koji su predviđeni ovom zapovešću.

Probijanje vršiti energičnim i brzim prodiranjem, koristeći izabrane međuprostore neprijateljske odbrane, obilazeći i dejstvujući na bok i iz pozadine na pojedine neprijateljske oslonce.

Zauzete zemljišne linije odmah čvrsto posedati i držati sa potrebnim delovima postavljajući na iste teške mitraljeze i prateća oružja sa zadatkom potpomaganja daljeg prodiranja naših jedinica. Za dalje prodiranje sa zauzetih linija ubacivati jedinice iz dubine vašeg rasporeda i za to će svaki štab predvideti potrebne rezerve koje ne samo da će služiti za pojačanje prodora već i kao prihvatni položaji u slučaju neprijateljskih kontranapada.

Naročito obratiti pažnju na krila i bokove koje treba osigurati postavljanjem automatskih oruđa na pogodna mesta.

Pojedine neprijateljske oslonce koji se ne mogu odmah likvidirati treba manjim delovima markirati, odsecati a zatim rezervama pristupiti njihovom uništenju.

9.) U cilju demonstrativnog dejstva i vezivanja neprijatelja na otseku između reke Kamenice i Drinjače, R-1 uputiće jedan bataljon pravcem: Glođansko Brdo, k. 452 — Dugi Deo, k. 417 — Liješanj — Kostijerevo, vršeći tako pritisak na samu Drinjaču. Taj bataljon mora obezbjeđivati desno krilo i bok jedinica R-1.

10.) Našim jedinicama sadejstvovaće i artiljerija sa obe strane Drine.[9] 22 divizija sa druge strane Drine vršiće demonstrativne napade na neprijatelja.[10]

11.) Veze:

Štab R-1 povući će telefonsku liniju od svoga štaba do s. Samarići, gde će se u toku sutrašnjeg dana nalaziti ovaj štab. Čim stigne četa za vezu ovoga štaba, preduzećemo potrebne mere da povežemo brigade A-2 i A-3 takođe sa ovim štabom.

Štab R-1 i štabovi A-2 i A-3 organizovaće jača odeljenja kurira konjanika i osigurati vezu sa ovim štabom tako da na svaka 2 sata šalju pismene izveštaje. Prve izveštaje dostaviti ovom štabu 9. ov.m. u 3 časa, tj. kada jedinice krenu sa polaznih položaja u napad. Taj izveštaj poslati u s. Snagovo, zaseok Jasikovići. U 9 sati 9 ov.m. početi slati izveštaje u s. Samarići. Pored pismenih izveštaja redovno slati izveštaje putem radio-stanica i preko telefona.[11] Štab R-1 i štabovi A-2, A-3 i A-4 poslaće sutra 9 ov. m. u 3 časa izjutra sa prvim izveštajem po četiri kurira na konjima koji će ostati za vezu kod ovoga štaba za vreme čitave operacije.

12.) U momentu nailaska naše avijacije sve jedinice obeležiće liniju svojih prednjih delova postavljanjem crvenih platna.

13.) Štab R-1 i štabovi A-2 i A-3 za vezu sa artiljerijom koja dejstvuje sa desne obale Drine u pravcu našeg nastupanja obeležavaće povremeno linije prednjih delova i to:

a) U toku napredovanja i izbijanja na pojedine linije obeležavanje vršiti paljenjem vatre. Prve vatre upaliti tek po ovlađivanju Velikom Njivom a potom po izbijanju i ovlađivanju pojedinim osloncima istočno, severno i južno od Velike Njive. Kada jedinice izbiju u rejonu dejstva naše artiljerije sa desne obale Drine, znak za obustavljanje artiljeriske vatre daće jedinice koje prve izbiju puštanjem tri raketle, od kojih dve moraju biti iste boje

14.) A-2, A-3 i A-4 evakuisaće ranjenike za s. Memići, gde će se nalaziti hirurške ekipe. Najkraći put za evakuaciju ranjenika sa položaja: s. Snagovo — Kusonje — Capardi — Memići, R-1 će takođe vršiti evakuaciju ranjenika u s. Memiće, s tim što će štab izabrati najkraći put do opšte prihvatnice.

15.) Svi štabovi i rukovodioci preduzeće potrebne mere da se utrošak municije svede na minimum, pri čemu ostva-

[9] Riječ je o 1. artiljerijskoj brigadi 17. NOU divizije, koja je za vrijeme izvođenja ove operacije bila neposredno pod komandom Štaba 2. armije NOVJ (vidi dok. br. 50 i 94).

[11] Vidi AVII, reg. br. 31—1 i 49—1, k. 277.

riti punu disciplinu vatre i otvaranje iste samo po naređenju nadležnih rukovodilaca.

16.) Svi štabovi za vreme napada moraju odrediti sebi osmatračnice sa kojih će imati ceo pregled nad situacijom na području svoje jedinice. Po jedan od članova štaba mora biti na osmatračnici i pratiti budno razvoj situacije kod svoje jedinice i kod neprijatelja.

Skrećemo pažnju štabovima na važnost i blagovremenu upotrebu rezervi koje se moraju nalaziti na pravcu težišta dejstva i na mestu odakle je obezbeđena njihova brza upotreba. Sve rezerve stalno moraju biti u punoj borbenoj gotovosti, spremne da svakog momenta stupe u dejstvo.

17.) Prijem ove zapovesti potvrdite nam pismeno i preko radio-veze.

Napad ima otpočeti tačno 9 ov.m. u 3 časa izjutra.

Ovaj štab 9 ov.m. do 9 časova nalaziće se u s. Snagovo, zaseok Jasikovići, a od 9 časova u s. Samarići.

Izvršenju zadatka treba pristupiti sa najviše odlučnosti i upornosti sve dok sve jedinice ne izvrše postavljeni im zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik — pukovnik,
Rajko V. Tanasković

Komandant — potpukovnik,
Blažo Janković

BR. 55

ZAPOVIJEST ŠTABA 25. NOU DIVIZIJE OD 8. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA NJEMAČKE SNAGE KOD ZVORNIKA[1]

ŠTAB P1
Oper. broj 72
8 februara 1945 god.
u 21 čas
Položaj

ŠTABU P 2, P 3 i P 4

ZAPOVEST:
Sekcija **Zvornik**, razmer 1:100.000

Podaci o neprijatelju: Isti su, prema dostavljenoj zapovesti pod brojem 60, sa dopunom da su (prema izveštaju komesara 22-ge divizije) u Zvornik stigla 4 neprijateljska tenka.[2]

Sve jedinica C 1 vrše opšti napad na neprijatelja od Jardan — Vjenačac do Drinjače.[3]

Naš zadatak: Sadejstvovati u napadu sa jedinicama C 1. na čitavom našem sektoru.[4]

Radi izvršenja postavljenog nam zadatka,

NAREĐUJEMO:

P2 zadatak: Svoja dva dela ostaviti na sadanjoj liniji, a sa druga dva dela izvršiti napad pravcem: Jardan — Karakaja — Lipovac.

P 4 zadatak: Izvršiće napad pravcem: Vjenačac — Grbavci — Glumine.

P 3 zadatak: Izvršiće napad pravcem: Sahanići, kota 189 — Glumine. Početak napada 9 februara 1945 godine tačno u 3 sata.[5]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 49—1, k. 1090.

[2] O neprijateljskim snagama na sektoru Zvornika vidi dok. br. 43 i 90.

[3] Vidi dok. br. 50 i 64.

[4] Štab 3. korpusa je, po naređenju Štaba 2. armije NOVJ, rukovodio 25. i 38. divizijom pri izvođenju tog napada (vidi dok. br. 50 i 58).

[5] O tome vidi dok. br. 84.

Komandno mesto Štaba P 1 biće na koti 347 za prvi momenat. Ranjenike upućivati za Kozluk — Srbija. Ukoliko eventualno ova komunikacija bude ugrožena, ranjenike upućivati za Muslimanski Nezuk.

Odbrana od bornih kola: P 2, jednu prepreku za borna kola od protuoklopnih pušaka postaviti na komunikaciju Suljin Han — Kozluk, u visini svoga levog krila. Sa jednim delom (jedna protuoklopna četa) kretati se zajedno sa napadnim delovima, radi uništenja neprijateljskih tenkova, u slučaju pojave istih.

Veza: Sve jedinice održavaće stalnu međusobnu vezu preko krila, a sa štabom P 1 kuririma, telefonima i kuririma relejima, postavljajući relejne stanice na 500 metara udaljenosti jedna od druge. Zauzeta mesta označavati paljenjem manjih vatri i linija naših prednjih delova. Ovo iz razloga, kako bi naša artilerija mogla dejstvovati uspešno.

Tačno u određeno vreme za početak napada, artilerija će gađati Jardan — Glumine — Karakaja. Kada svane, onda će dejstvovati ispred našeg streljačkog stroja.

Popunu municije vršiti iz Kozluka (na prelazu kod skele).

S. F. — S. N.

Za štab,
Komandant, major
Kukolj Uroš

P.S.: Postupak sa zarobljenicima prema međunarodnim pravima. Sve zarobljenike upućivati Štabu P 1.

BR. 56

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 9. FEBRUARA 1945. ŠTABU 25. DIVIZIJE ZA NAPAD NA BOČNO OBEZBJEĐENJE NJEMAČKE 22. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE NA PROSTORU VJENAČAC — ĆIRILOVO BRDO[1]

ŠTAB E 1.
O. br. 35/45
9 februara 1945 g.
20.30 časova

E 1 . . . . . Štab III korpusa
R 1 . . . . . Štab XXVII divizije
A 1 . . . . . Štab XVII divizije
S 1 . . . . . Štab XXXVIII divizije
P 1 . . . . . Štab XXV divizije
S 2 . . . . . 17. Majevička brig. 38. d.
C 1 . . . . . Štab II armije

ŠTABU P 1.

1. Primili smo Vaše izvještaje pisane u 2[2] i 14.30 i dopunski izvještaj od 16.15 časova.[3]

2. Situacija na sektorima naših jedinica je slijedeća: jedinice R. 1. i A. 1 danas do 15 časova ovladale su Pravoslavnom Kamenicom, Strinina (k. 342) — Velika Njiva. Borbe se nastavljaju za Đevanje i Šamane.[4]

Jedinice S 1. vodile su žestoke borbe za Marčiće i Lišinu (k. 508). Ovi položaji prelazili su nekoliko puta iz ruke u ruku, ali je neprijatelj napokon uspio da se održi na njima.[5]

Naše jedinice koje su oslobodile Vlasenicu sa glavninom snaga orijentisane su u pravcu Han Pijeska.[6]

3. Prema svim podacima sa kojima raspolažemo možemo zaključiti da se glavnine neprijateljskih snaga sada nalaze sjeverno od Zvornika. Ako jedinice R 1. i A 1. nastave sa us-

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9/4—1, k. 272.

[2] i [3] Vidi AVII, reg. br. 21—2 i 24—2, k. 271: izvještaje Štaba 25. NOU divizije od 9. i 10. februara 1945. o situaciji na sektoru Zvornik — Kozluk.

[3] Vidi dok. br. 58.

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 17. i 27. NOU divizije vidi dok. br. 90 i 94.

[5] O tome vidi dok. br. 105.

[6] Riječ je o 19. birčanskoj NOU brigadi (vidi dok. br. 94).

pješnim izvršenjem svojih zadataka, postoji mogućnost da neprijateljska motorizacija ostane na sektoru Drinjače.

4. Vaš zadatak je slijedeći: likvidacija neprijateljskog bočnog obezbeđenja na Vjenačac — Ćirilovo Brdo — Grbavci i pritisak na bok neprijatelju koji nastoji da se probije ka sjeveru. Sa manjim snagama i dalje zadržavajte neprijatelje na liniji Mrakodo (k. 322). Održavajte čvrstu vezu sa S 2. koja se nalazi lijevim krilom na položajima Lom — Klek — Krš.[7]

5. Primili smo plan radio-veze i isti uputili štabu C 1. tako da ćete po ovom planu održavati vezu sa štabom C 1.

Obavezno se telefonskim putem povežite sa S 2. na Peruniki, preko koje ćete održavati vezu sa nama.

Mi se nalazimo u Capardima i povezani smo sa našim jedinicama (S 1.) telefonskim putem.

6. Pošaljite nam odmah pismeni izvještaj o rezultatima današnje i jučerašnje borbe.[8]

7. Obavjestite jedinice na desnoj obali Drine o situaciji na našem sektoru. Podatke — izvještaje sa desne obale Drine[9] dostavljajte redovno ovome Štabu.

8. Preko S 2. uputili smo vam danas naređenje po kome treba pod svaku cijeni da ne dozvolite probijanje neprijatelja u pravcu Sapne i manevar u pravcu Capardi. Ukoliko bi se neprijateljske namjere u tom ispoljile, glavninu vaših snaga trebate upotrijebiti za izvršenje ovoga zadatka. U tom slučaju će sadejstvovati i artiljerija sa sektora Capardi i Memići.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Tačnost prepisa ovjerava: M. P. Za štab
kapetan, načelnik p.pukovnik:
. . .[10] Petovar s.r.

---

[7] O tome vidi dok. br. 84.
[8] Odnosi se na 22. NOU diviziju (vidi dok. br. 104).
[10] Potpis nečitak.

BR. 57

NAREĐENJE ŠTABA 3. NOU DIVIZIJE OD 9. FEBRUARA 1945. ŠTABU 1. ITALIJANSKE BRIGADE DIVIZIJE »GARIBALDI« ZA ROKIRANJE NA PROSTOR TAHULJIĆI — GURBETI — STOJKOVIĆI[1]

O. 12
9 februara [194]5

ŠTABU I ITALIJANSKE BRIGADE DIVIZIJE »GARIBALDI«

Po prijemu ovoga naređenja rokirajte brigadu sjeverno od sadašnje prostorije — u oblast Tahuljići — Jamići — Gurbeti — Stojkovići.[2]

Sa te prostorije održavajte čvrstu vezu sa Jahorinskim odredom,[3] izviđajte Korijen prema Gornjoj Prači, i držite čvrstu vezu sa VII omladinskom brigadom »Budo Tomović« koja se, prema našem današnjem naređenju, rokira na prostoriju Butkovići — Kamenica, za djejstvo na komunikaciju u dolini Prače na otsjeku Renovica — Sjetlina.[4]

Vaše prisustvo na određenoj prostoriji treba da ispuni međuprostor od VII brigade do Jahorinskog odreda i da pomogne naše operacije na komunikaciji Renovica — Sarajevo.

Stalnu kurirsku vezu održavajte sa nama u mjestu gdje i dosada. U slučaju da vam je Štab VII brigade bliži nego nama možete iskoristiti njihovu radio-stanicu za kraće izvještaje u hitnim slučajevima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za štab
načelnik, p.pukovnik
Niko Jovićević

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 11—1, k. 756.

[2] Vidi dok. br. 152.

[3] Redakcija nije pronašla njegove izvještaje iz tog perioda.

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 53.

BR. 58

IZVJEŠTAJ ŠTABA 25. DIVIZIJE OD 9. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA ČOLOPEKU[1]

ŠTAB P-1
9. II 1945.

ŠTABU III KORPUSA

Dobili smo naređenje od štaba C-1 da se stavimo pod vašu komandu,[2] što smo ovim i učinili.

Naša jedinica, u sklopu opšteg napada na sektor Zvornik, postupila je po zapovjesti k-ta C-1. U noćašnjim borbama naše jedinice P-2, P-3 i P-4 nisu uspele zbaciti neprijatelja sa njegovih položaja. Neprijatelj je očuvao svoje položaje i [uspeo] da ih ispred P-2 nešto i popravi.

Neprijateljski položaji su: Južna ivica s. Čolopek, k. 245,[3] vodenica zapadno od k. 215, Vjenačac, k. 496.[4]

Naši položaji: P-2: severna strana s. Čolopek naslanjajući se na k. 347.

P-4: s. Kučić kula, severne padine Vjenačca — Kitovnica.

P-3: južne padine Kitovnice, Križević, k. 248. O samim rezultatima borbe još nismo tačno izvešteni.

Po prvim izveštajima neprijatelju su nanijeti gubitci. Odmah ćemo vam poslati izveštaj čim budemo detaljno obavešteni o ishodu borbe.[5]

Mi ne znamo gde ste vi tačno sa štabom, pretpostavljamo da ste u Capardi.[6] Izvestite nas da li ćete tu biti.

Javljali smo vam se putem radio-stanice, no nismo mogli sa vama uhvatiti radio-vezu, sigurno iz razloga da vi niste primili radio-vreme od štaba B-1, po kome smo mi sa njima imali vezu. Stoga vas molimo da nam pošaljete radio-veze kao i dužinu talasa, kako bi sa vama imali i radio-vezu.

Izvestite nas o situaciji na sektoru prema Capardi.

Neprijateljske snage zaustavljene su na desnoj obali Drine na samim njihovim prodorima u selu Budišić i Čitluk. Po

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 22—2, k. 271.

[2] Vidi dok. br. 50 i 55.

[3] i [4] Pogrešno; treba: trig. 215 i 495.

[5] i [11] O tome vidi dok. br. 84.

[6] Štab 3. korpusa NOVJ je tada bio u tom mjestu (vidi dok. br. 56).

izveštaju Štaba 6. sr. brig.[7] nema izgleda da će neprijatelj uspeti da se dalje probije. Juče i noćas neprijatelj je dovlačio pojačanje u Zvornik, odakle je noćas pokušao prelaz kod M. Zvornika, no ovo mu nije uspjelo.[8] Potvrđuje se da ima 4 tenka u Zvorniku, no njihovo dejstvo još uvek nije se ispoljilo na komunikacijama, što govori mogućnost da ih možda i nema.

Artiljerijski divizion potpomagao je našu odbranu sa obe strane Drine, sa dosta uspeha.[9]

Naš štab nalaziće se u s. Jovin Han.

Pokušaćemo da uspostavimo telefonsku vezu sa vama preko s. Međeđa.

S. F. — S. N.

Za štab
major
Dim.[10] Piskvić

14[30]
ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. . . . .
. . . . . 194 . . . g.

ŠTABU 3. KORPUSA

Dopunjavam izvještaj:

Danas 9. o.mj. u 14 časova nepr. je izvršio protivnapad na snage (položaje) P 2 na liniji Čolopek i zauzeo k. 347. Snage P 2 odbačene su na liniju: Mrakodo — k. 322. Glavno težište nepr. napada usmjereno je na pravcu P 2, t.j. u pravcu Bijeljine.

Na Vjenačac neprijatelj se dobro obezbedio (osigurao levi bok) kako bi nesmetano vršio prodor u pravcu Bijeljine.

Noćas ćemo ponoviti napad na svom sektoru naročitim pritiskom na nepr. levi bok.[11]

S. F. — S. N.

9. II 45 u
sati. 16,15 časova

Komandant — major
Kukolj Uroš

Nalazim se u
Kitovnici.

---

[7] Ta brigada je, u sastavu 2. proleterske divizije, bila na desnoj obali Drine, sjeverno od Zvornika (vidi tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89).

[8] O njemačkim snagama na desnoj obali Drine vidi dok. br. 104.

[9] Vidi dok. br. 27, 37 i 104.

[10] Dimitrije

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 122
13. II 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 59

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 10. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA 25. I 38. DIVIZIJE ZA NAPAD NA NJEMAČKE SNAGE NA PROSTORU VJENAČAC — ČOLOVNIK[1]

ŠTAB E1.
O. broj: 35/45.
10. februara 1945. g.
12,30 časova.

ZAPOVIJEST
sekcija Zvornik 1:100.000

Podatci o neprijatelju: neprijatelj se je u toku 9. o.mj. sa jačim snagama sa sektora Zvornika probio u pravcu Čelopeka, ovladao ovim i prema još nepotvrđenim podatcima sa prednjim djelovima izbio do Kozluka. Neprijateljski zaštitnički djelovi nalaze se na sektoru Nove Kasabe. Njegovi pokušaji prebacivanja izvjesnih snaga na desnu obalu rijeke Drine između Drinjače i Zvornika u glavnom su suzbijeni.[2] Prema prikupljenim podatcima na cjelom ovom sektoru nalazi se 22. njemačka divizija koja je u ovim borbama pretrpila velike gubitke a ljudstvo je zbog stalnih borbi i slabe ishrane iscrp-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—9, k. 272/A.

[2] O tome vidi dok. br. 104.

ljeno i jedino ga održava želja da se probije prema sjeveru — prema Njemačkoj.

Poslije oslobođenja Vlasenice naše jedinice odbacile su neprijatelja u pravcu Han Pijeska a isto tako napreduju duž komunikacije prema Drinjači. Po ovladivanju položajima Velika Njiva — Strmine naše jedinice ugrožavaju komunikaciju Drinjača — Zvornik, jedinu mogućnost koja postoji za izvlačenje djelova njemačkih snaga sa sektora Drijnače i Nove Kasabe.

Na sektoru Zvornika — Čelopek (sjeverno od druma Zvornik — Glumine) linija neprijateljskih položaja je: Lišina (k. 508) — Korduni — Glumine — Čolovnik (k. 262) — Grbavci — Vjenačac — Kučić Kula — Mrakodo — Tršić.[3]

Raspored naših jedinica je slijedeći:

A 1. i R 1. na sektoru Velika Njiva — Đevanje u borbi radi ovladivanja komunikacijom između Drinjače i Zvornika.[4] Djelovi R 1. na sektoru Vlasenice.

S 1. na sektoru Ahmetovo Brdo — Cerik — Perunika (k. 528) — Spasojevica — Krš (k. 388) — Klek.

P 1.: Križevići — Kitovnica — Radave — Jankovina — u pravcu Kozluka.

Neprijatelj je u prilično teškoj situaciji i postoje uslovi za uništenje većeg djela neprijateljskih snaga. Zadatak naših jedinica sjeverno od druma Zvornik — Glumine je da likvidiraju neprijateljska bočna obezbeđenja na Vjenačcu — Grbavcima a potom na sektoru Karakaje presjeku neprijateljsku kolonu i stvore uslove za uništenje otsječenih grupa. Izvršenje ovog zadatka potpomagati će artiljerija.

Radi izvršenja prednjeg

NAREĐUJEMO:

1. P 1. sa glavninom snaga likvidiraće neprijatelja na Vjenačac — Ćirilovo Brdo — Kučić Kula a potom nastaviti napad duž komunikacije Kučić Kula — Jardan sa zadatkom ovladivanja Jardanom i Pašinim Brdom. Sa manjim djelom snaga biti aktivan na liniji Jankovina — Tršić. Desna granica širenja po ovladivanju Vjenačcem i Ćirilovim Brdom: Grbavci — k. 167 — potok Hoća (isključno). Po izvršenju ovog zadatka orijentaciju svojih snaga usmjeriti prema Čelopeku.[5]

S 1. sa dvije brigade ima zadatak da likvidira neprijatelja u Grbavcima — Hodžići — Čolovnik (k. 226), sadejstvujući

[3] O njemačkim snagama na tom sektoru vidi dok. br. 43, 64, 65 i 66.

[4] O dejstvima 17. i 27. NOU divizije vidi dok. br. 54 i 94.

[5] Bliže o dejstvu 25. NOU divizije vidi dok. br. 84.

sa svojim lijevim krilom sa jedinicama P 1., a potom usmjerava glavni pravac napada na Lipovac — Karakaja, sadejstvujući tom prilikom sa jedinicama P 1. Po likvidaciji Lipovca i Karakaje glavninu snaga usmjeriti u pravcu juga u cilju likvidacije neprijateljske grupe na sektoru Zvornika.

Sa jednom brigadom ostaje na liniji Ahmetovo Brdo — Cerik — Perunika sa zadatkom zatvaranja pravca Zvornik — Capardi i obezbjeđenja artiljerije.[6]

2. Artiljerija:

Jedna baterija 76 mm. i jedna baterija bacača pridaje se S 1. sa zadatkom pratećih oruđa u toku napada.

Glavnina artiljerije postaviće se na prostoriju Capardi — Kulina — Hajvazi s tim što će divizion teških topova »Zis« (bez jedne baterije) postaviti se u Capardima i biti pod komandom ovog Štaba. Zadatak ovog diviziona biće dejstvo protiv neprijateljske artiljerije i rezervi, i po potrebi potpomaganje prateće artiljerije S 1. Sva oružja ima da budu spremna za dejstvo 11. o.mj. u 2,45 časova, ujutro.

3. Početak napada za sve jedinice biće 11. o.mj. u 3 časova ujutro.[7]

4. Veza:

centar veze E 1. Capardi.

P 1. povezaće se telefonskim putem sa jedinicom S 1. na Peruniki. Ova veza treba da se podigne najdalje 10. o.mj. do 24 časa.

P 1. uputiće nam pored ovoga i 4 kurira na konjima.

Za vezu sa avijacijom prilikom nailaska naših aviona postavljati crveno platno.

5. Osmatračnica potpisanog za vrijeme borbe nalaziće se na Peruniki (k. 528).

6. Sanitetska služba:

S 1. evakuaciju ranjenika vršiće preko Capardi prema dosadašnjoj organizaciji. P 1. evakuaciju ranjenika vršiće u svoju pozadinu.

7. Znaci raspoznavanja za 11. o.mj. su: »Naprijed — prodiri«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK ŠTABA — P.PUKOVNIK **R. Petovar**

KOMANDANT — PUKOVNIK: **Kosorić Pero**[8]

M. P.

[6] Opširnije o rasporedu i dejstvu 38. NOU divizije vidi dok. br. 63 i 105.

[7] Vidi dok. br. 65.

[8] Narodni heroj. Umro 7. jula 1969. u Beogradu kao general-pukovnik JNA.

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 127
13. II 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 60

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 10. FEBRUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U JANUARU U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 75
Dne 10/II. 1945. g.

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Izvještaj o akcijama jedinica ovoga korpusa u januaru mjesecu:

1. I. 1945. god.

Snage IV divizije, nakon forsiranja r. Bosne, likvidirale neprijateljski garnizon i oslobodile grad **Vareš.** Tom prilikom ubijeno je 16, a zarobljeno 35 neprijateljskih vojnika. Naših 11 ranjeno. Plijen: 3 puškomitraljeza, 3 mala bacača,

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11—1, k. 21/A (redakcija je izostavila sprovodni akt).

40 pušaka, 10.000 metaka, 400 mina za mali bacač, 2000 kgr. šećera, 3000 kgr. pšenice. Uništena su 2 oklopna vlaka.[2]

Snage XXXIX divizije kod Banjaluke odbile su ispad pet satnija ustaša[3] i jednog bataljona četnika ka s. Motike. Ubijeno je 11, a ranjeno 10 ustaša i četnika. Naša 2 mrtva, 1 ranjen i 1 nestao.

Odbijajući ispad neprijatelja jačine 80 ustaša iz Bos. Novog ka oslobođenoj teritoriji,[4] ubijeno je 4, a ranjeno 10 ustaša. Naš 1 ranjen.

Snage LIII divizije, pri pretresu prostorije s. Ljubica,[5] ubile su 3 i ranile 1 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška i 2 strojnice.

2. I. 1945. god.

Snage XXXIX divizije kod s. Saračice iz zasjede napale grupu četnika i tom prilikom ranile 1 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 50 metaka.

Snage LIII divizije, u sukobu sa grupom ustaša u s. Omanjskoj, ubile su 5 i ranile 2 ustaše.[6] Naši bez gubitaka. Plijen: 4 puške i 200 metaka.

3. I. 1945. god.

Snage IV divizije napale su iz zasjede kod s. Čajdraša jednu neprijateljsku pješačku kolonu. Ubijeno je 13, a ranjeno 14 Njemaca. Naši bez gubitaka.

Na sektoru s. Vrhovine — s. Lupac — Pecarnica (k. 964) odbijen je neprijateljski napad i tom prilikom ubijeno 18, a ranjena 24 Njemca i ustaša. Naša 2 mrtva i 4 ranjena.[7]

Snage X divizije napale su neprijateljsko uporište u s. Ostružnici. Ubijeno je 20, a ranjeno 38 ustaša. Naša 2 mrtva i 9 ranjenih.

Pri odbijanju ispada veće grupe ustaša i Čerkeza iz Zenice ka s. Vrhovine[8] ubijeno je 13, a ranjeno 24 ustaše i Čerkeza. Naša 2 mrtva i 3 ranjena.

---

[2] Napad je izvela grupa bataljona te divizije (vidi knj. 32, dok. br. 44).

[3] Riječ je o satnijama 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi AVII, reg. br. 1/7—1, k. 114/A: zapovijest ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije od 2. januara 1945).

[4] Odnosi se na dijelove 7. lovačkog zdruga (vidi dok. br. 170).

[5] Na karti 1:100.000 to naselje nije nađeno. Postoji Ljubić brdo kod Prnjavora.

[6] Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 159.

[7] Opširnije o dejstvima te divizije u januaru 1945. vidi knj. 32, dok. br. 167.

[8] Vidi knj. 32, dok. br. 38.

Snage *XXXIX divizije* sukobile su se sa dvije satnije ustaša na Durbića Brdu.[9] Tom prilikom ubijena su 3 ustaše. Naša 4 ranjena.

Kod s. Foče na cesti Doboj — Derventa razbijena je grupa milicionera. Ubijena su 3, a ranjena 4 milicionera. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška.

Pri odbijanju ispada neprijatelja jačine 400 ustaša i njemaca iz Cera[10] ka Tjesnom Klancu[11] ubijeno je 5, a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Naša 2 nestala.

Snage LIII divizije na cesti Žepče — Maglaj kod Čustovog brda napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu. Tom prilikom ubijeno je 20, a ranjeno 12 Njemaca. Naš 1 mrtav i 8 ranjenih. Uništeno i oštećeno 8 kamiona. Izgubljen je 1 puškomitraljez.

Pri pretresu prostorije s. Slatina Banja[12] — Veliki Bukvik[13] ubijeno je 13, a zarobljena 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 2 puške.

4. I. 1945. god.

Snage IV divizije izvršile su napad na neprijateljske položaje na liniji s. Vrhselje — s. Sušanj — s. Konjevići — s. Grahovčići — Pecarnice (k. 964) — s. Lupac. Neprijatelj je bio odbačen sa nekoliko položaja, ali je iste protivnapadima povratio. U ovim borbama ubijeno je 95, ranjeno 29 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 7 mrtvih i 43 ranjena.

Snage X divizije vodile su borbu sa neprijateljem koji je od Busovače i Zenice nadirao u pravcu Travnika. Nakon 5-časovne borbe neprijatelj je povraćen uz gubitke 18 mrtvih i 26 ranjenih. Naš 1 mrtav i 13 ranjeno. Plijen: 1 puška i 1 pištolj. Uništen je 1 neprijateljski puškomitraljez.

Na prostoriji s. Gračanica — s. Paroš — s. Skrobučani napadnuto je 300 ustaša i milicionera. Tom prilikom ubijen je 1, ranjena 3 i zarobljena 2 neprijateljska vojnika. Naša 4 ranjena. Plijen: 4 puške, 23 mine za teški bacač, 100 upaljača i 300 metaka.

Pri odbijanju ispada ustaša i Njemaca iz Kiseljaka ka s. Oglavak — Duke — Velika Sotnica[14] ubijeno je 8, a ranjeno 12 neprijateljskih vojnika. Naša 2 ranjena.

---

[9], [11] i [10] Nije nađeno na karti 1:100.000.

[10] Riječ je o dijelovima njemačke 969. tvrđavske pješadijske brigade i ustaško-domobranske 15. hrvatske divizije (vidi knj. 32, dok. br. 6 i 159, objašnjenje 3 i 4).

[12] Pogrešno; treba: s. Slatina Ilidža.

[13] Nije nađeno na karti 1:100.000. Postoji Ravni bukvik.

[14] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 138—141.

Snage XXXIX divizije kod s. Turske Dubrave na cesti Banjaluka — Gradiška napale su grupu od 200 milicionera. Ubijeno je 6, ranjeno 10 i zarobljeno 14 milicionera. Naš 1 ranjen. Plijen: 11 pušaka, 10 bombi i 400 metaka.

U s. Čikulama izviđačke grupe zarobile su 2 neprijateljska vojnika. Plijen: 2 puške i 150 metaka. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj kod Perković Hana[15] napale su jednu neprijateljsku kolonu. Ubijeno je 7 i ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Naša 3 mrtva. Uništen je 1 kamion.

U manjim sukobima sa ustašama i četnicima na prostoriji s. Krčmarice — s. Spasojevići i u Malom Blašku ubijeno je 21 (među njima 1 ustaški satnik), ranjeno 22 i zarobljen 1 ustaša i četnik. Naših 6 ranjeno. Plijen: 2 puške, 9 bombi, 700 metaka, 4 šinjela i 4 opasača sa fišeklijama.

5. I. 1945. god.

Snage X divizije napale su neprijateljsko uporište Kreševo koje je branilo 1200 ustaša crne legije i nešto domobrana. Pod pritiskom naših snaga neprijatelj je napustio Kreševo. Ubijeno je 21, a ranjeno 35 neprijateljskih vojnika.[16] Naših 6 mrtvih, 9 ranjenih i 12 premrzlih.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj kod Perković Hana napale su 2 manje motorizovane kolone. U žestokoj borbi koja je trajala cjeli dan ubijeno je 27, ranjeno 6 i zarobljeno 7 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav i 3 ranjena. Plijen: 3 puškomitraljeza, 35 pušaka, 3 pištolja, 25 bombi, 12.000 metaka, 1 pukovska zastava, 15 šinjela, 30 ljetnih bluza, 70 košulja, 25 pari cipela, 9 pari čizama, 33 ćebata, 24 šatorska krila, 7 radio-aparata, 1 pisaća mašina, 150 pari đonova, 1 motorbicikl, nešto sanitetskog materijala i druge spreme. Uništeno 13 kamiona i 1 motorbicikl.[17]

U sukobu sa ustašama i četnicima kod s. Krčmarica i Potočana ubijeno je 11, a ranjeno 15 ustaša i četnika. Naša 2 mrtva i 2 ranjena.

6. I. 1945. god.

Snage IV divizije odbile su neprijatelja koji je sa linije s. Vrhselje — s. Konjevići pokušao izvršiti prodor u pravcu Gučje Gore. U prvom naletu neprijatelj potpomognut snažnom artiljerijskom i minobacačkom vatrom uspio da zauzme nešto zemljišta, ali je snažnim protivnapadom naših snaga odbačen

[15] Treba: Petkovića Meh. (Maglaj).
[16] Vidi dok. br. 172; tom V, knj. 37, dok. br. 149.
[17] i [25] Vidi knj. 32, dok. br. 6.

na polazne položaje. U ovim borbama ubijena su 24 i ranjena 42 neprijateljska vojnika. Naša 2 mrtva, 5 ranjenih i 1 nestao.

Snage XXXIX divizije, odbijajući ispad jačih neprijateljskih snaga sastavljenih od domobrana, ustaša i četnika iz Banjaluke ka s. Ratkovići i s. Čokori,[18] ubile su 7, a ranile 18 neprijateljskih vojnika. Naš 1 nestao. Plijen 320 metaka.

Kod Han Kola zarobljene su dvije četničke patrole jačine 8 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen 8 pušaka i 320 metaka.

U napadu na neprijateljsko uporište Čekrk[19] na cesti Novi[20] — Kostajnica ubijeno je 8 a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naša 4 mrtva i 23 ranjena. Plijena nije bilo.

U napadu na grupu četnika u s. Pečenegovcima i s. M. Prnjavor ubijena su 3, ranjena 3 i zarobljen 1 četnik. Naš 1 mrtav. Plijen 4 puške i 200 metaka.

U sukobu sa 120 ustaša na prostoriji s. Mašinci ubijena su 2, a ranjena 3 ustaše. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 550 ustaša i SS-ovaca od Sivše ka našim položajima na liniji s. Miljanovci — s. Lončari — s. Gojakovac, ubile su 15, a ranile 8 ustaša i SS-ovaca.[21] Naša 2 ranjena.

Pri pretresu prostorije s. Kadinjani — s. Spasojevići — Crni Vrh — s. Jošavka, ubijena su 3, ranjen 1 i zarobljeno 6 četnika.[22] Naši bez gubitaka. Plijen: 2 puške, 5 bombi, 4 ćebeta i 2 odijela.

7. I. 1945. god.

Snage IV divizije napale i likvidirale su neprijateljsko uporište Perin Han. Ubijeno je 7, u r. Bosni udavilo se 6, a zarobljena 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

Djelovi snaga napali su neprijatelja na položajima s. Podnadioci, s. Topola — s. Kratine — Gola Kosa — Ovčine — Štrbci — s. Čajdraš — s. Lađice. Usljed velike hladnoće automatska oruđa su se smrzla i nisu mogla dejstvovati, te akcija nije u potpunosti uspjela. Ubijeno je 6 a ranjeno 7 neprijateljskih vojnika.

Jače neprijateljske snage napale su naše položaje na odsjeku s. Vidovići — s. Ahmići. Neprijatelj je obnavljao napad tri puta, ali je sva tri puta odbijen i odbačen na polazne položaje. U ovim borbama ubijeno je 36, ranjeno 55 i zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Naših 6 ranjeno.

---

[18] Detaljnije o dejstvima te divizije u januaru 1945. vidi knj. 32, dok. br. 130.

[20] To jest: Bosanski Novi.

[21] Vidi knj. 32, dok. br. 159.

[22] Vidi knj. 32, dok. br. 144.

Snage X divizije napale su neprijatelja jačine 500 ustaša i Čerkeza na položaju s. Kratine — Nadioci. Tom prilikom ubijeno je 10 i ranjeno 11 ustaša i Čerkeza. Naša 2 ranjena.

Snage XXXIX divizije kod Bos. Novog, na Mazića Brdu, napale su dvije satnije ustaša i 350 domobrana.[23] Tom prilikom ubijeno je 7 a ranjeno 13 ustaša i domobrana. Naš 1 ranjen.

U sukobu sa ustašama i milicijom kod s. Johovca i Cera ranjena su 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj, napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu od 30 motornih vozila. Tom prilikom ubijena su 3, a ranjena 2 Njemca. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 kante nafte i 300 metaka. Uništen je i 1 kamion i 1 radio-stanica.

U sukobu sa manjom grupom četnika na prostoriji s. Jošavka — s. Čelinac ubijeno je 5, a zarobljen 1 četnik i 1 Talijan. Naši bez gubitaka.

8. I. 1945. god.

Snage X divizije napale su grupu od 150 ustaša i Čerkeza na prostoriji s. Kratine — s. Pirići.[24] Poslije kraće borbe neprijatelj je razbijen. Ubijeno je 6, a ranjeno 11 neprijateljskih vojnika. Mi bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije u s. Šimićima kod Banjaluke napale su grupu od 150 milicionera. Ubijeno je 10, a ranjeno 6 milicionera. Naša 2 mrtva i 1 ranjen. Plijen: 3 puške.

Pri pretresu prostorije s. Bukovica i s. Tisovac ubijeno je 7, a zarobljena 3 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 6 pušaka, 1 strojnica, 2 revolvera i 1 konj sa sedlom.

Na željezničkoj pruzi Doboj — Derventa, kod željezničke stanice Bišnja, dignut je u zrak 1 voz. Uništena je 1 lokomotiva.[25]

Snage LIII divizije razbile su grupu četnika na prostoriji s. Dubrave. Tom prilikom ubijena su 3, a ranjeno 8 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška i 1 raketni pištolj.

9. I. 1945. god.

Snage IV divizije napale su neprijateljsko uporište Gor. Vraca, ubijeno je 7, udavilo se u r. Bosni 7 i zarobljena 2 ustaše. Naši bez gubitaka.

Snaga XXXIX divizije na željezničkoj pruzi Derventa — Doboj, kod željezničke stanice Kamen, digle su u vazduh 1 voz. Uništena je lokomotiva i 3 vagona.

---

[23] Vidi dok. br. 170.
[24] Vidi knj. 32, dok. br. 48.

10. I. 1945. god.

Snage LIII divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 300 Njemaca iz Doboja ka s. Lepenici — s. Matužići i Kraševu, ubile su 8, a ranile 10 Njemaca (među njima 2 oficira). Naš 1 ranjen.

11. I. 1945. god.

Snage X divizije kod s. Jehovca napale su iz zasjede grupu od 50 Njemaca. Ubijena su 3, a ranjeno 5 Njemaca. Naši bez gubitaka.

Neprijatelj jačine 600 ustaša napao je u s. Crnići našu komoru koja je prenosila hranu. Tom prilikom zarobljeno je 5 naših drugova, kao i 5 konja.[26]

Snage XXXIX divizije, u sukobu sa četničkim izviđačkim djelovima kod Krupe,[27] ubile su 1, ranile 1 i zarobljena 2 četnika. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Žepče napale su jednu neprijateljsku kolonu. U višečasovnoj borbi ubijena su 23, a ranjeno 7 neprijateljskih vojnika. Naša 3 mrtva i 7 ranjenih.

12. I. 1945. god.

Snage X divizije kod s. Krčevina iz zasjede napale su grupu od 30 Njemaca. Ubijena su 2 Njemca. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije napale su i likvidirale neprijateljsko uporište u s. Kukavicama. Ubijena su 3, a zarobljen 1 ustaša. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puške, 1 dvogled i 1 poljski telefon.

Na željezničkoj pruzi Doboj — Derventa, kod željezničke stanice Kamen, dignut je u vazduh i napadnut jedan neprijateljski voz.[28] Ubijeno je 7, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naša 2 ranjena. Uništena je 1 lokomotiva, 3 oklopna vagona i 1 tenk koji je bio na vagonu.

Snage LIII divizije na prostoru s. D. Ozimica — Ljubatović sukobile su se sa manjom grupom neprijateljskih vojnika. Ubijena su 2 Njemca. Naš 1 mrtav.

Pri čišćenju prostorije s. Rebrovac — Mehovci i Balte ubijen je 1 četnik. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška.

Pri odbijanju ispada neprijatelja jačine 100 ustaša iz Doboja ka s. Matužićima ubijen je 1, a ranjeno 6 ustaša. Naš 1 ranjen i 1 nestao.

---

[26] Vidi dok. br. 172.

[27] Riječ je o s. Krupi na Vrbasu.

[28] i [29] Vidi knj. 32, dok. br. 6.

13. I. 1945. god.

Snage X divizije napale su jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu koja se je probijala od Kiseljaka prema Busovači. Ubijena su 4, a ranjeno 7 Njemaca. Mi bez gubitaka.

Snage LIII divizije napale su neprijatelja koji se je utvrdio na liniji s. Karaula — G. i D. Ozimica. Sva uporišta bila su likvidirana osim jednoga u D. Ozimici.[29] U ovoj borbi ubijeno je 13, a ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Naših 7 mrtvih i 25 ranjenih. Plijen: 2 puškomitraljeza, 3 puške, 1800 metaka, 2 šinjela, 1 par čizama, 10 šatorskih krila, 1 dvogled. Uništen je 1 kamion. Izgubljena su 2 puškomitraljeza i 2 puške.

14. I. 1945. god.

Snaga IV divizije napale su neprijatelja u s. Vrhovine. Neprijatelj je bio izbačen iz prvih kuća, ali je iz preostalih kuća davao žilav otpor. Ubijeno je 8, ranjeno 13 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage X divizije napale su neprijateljsku motorizovanu kolonu jačine 30 kamiona, koja se je probijala od Kiseljaka prema Busovači. Ubijeno je 8 (među kojima 1 pukovnik), a ranjeno 11 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Oštećeno je 11 kamiona i 1 flak.

Snage XXXIX divizije, pri pretresu prostorije između pruge i ceste kod željezničke stanice Komarica, ubile su 1 neprijateljskog vojnika. Naš 1 ranjen. Plijen: 50 metaka.

Snage LIII divizije, u sukobu sa manjom grupom četnika u s. Garićima, ubile su 1, a ranile 2 četnika. Naš 1 ranjen.

Na cesti Doboj — Derventa kod s. Šija[30] od nagazne mine poginula su 2 Njemca i 2 konja.

Pri pretresu s. Večići ranjena su 2 ustaše. Naši bez gubitaka.

15. I. 1945. god.

Snage IV divizije kod s. Lokrine iz zasjede ubile su 4, a ranile 3 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka.

U sukobu patrola kod Busovače ubijen je 1, a ranjena 3 Njemca. Naši bez gubitaka.

Na putu s. Nadioci — s. Vrhovine iz zasjede napadnuta je grupa od 70 neprijateljskih vojnika. Ubijeno je 7, a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Kod s. Podnadioci zarobljen je 1 Njemac. Naši bez gubitaka.

---

[30] Selo Šije se nalazi na cesti Doboj — Maglaj.

Snage XXXIX divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 300 ustaša iz Bos. Novog ka Zdenači, ubile su 8, a ranile 5 ustaša.[31] Naši bez gubitaka.

Na cesti Dobrljin — Kostajnica iz zasjede napadnuta je grupa ustaša koji su osiguravali popravak mosta. Ubijeno je 10, a ranjena 3 ustaše. Naši bez gubitaka.

U sukobu sa četnicima kod s. Rekavice ubijena su 4, a ranjena 3 četnika. Naši bez gubitaka.

Kod Ukrine napadnuta je manja grupa četnika. Ubijena su 2 četnika. Plijen: 1 pištolj i 1 opasač.

Snage LIII divizije napale su neprijateljsko uporište školu u s. Šijama. Ubijena su 3, a ranjena 3 neprijateljska vojnika. Naša 2 ranjena.

16. I. 1945. god.

Snage IV divizije kod željezničke stanice Dobrinje između Kaknja i Visokog iz zasjede ubile su 16, a ranile 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 120 ustaša i domobrana od Bos. Novog ka Mazića Brdu, ubile 3, a ranjeno 8 ustaša i domobrana. Naši bez gubitaka.

U sukobu patrola kod Han Kola ubijena su 4 četnika. Naši bez gubitaka.

Na željezničkoj pruzi Bos. Novi — Krupa iz zasjede napadnut je neprijatelj koji je došao da čisti snijeg sa pruge. Tom prilikom ubijena su 3, a ranjeno 7 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen.

Kod Rudica napadnuta je iz zasjede grupa od 40 neprijateljskih vojnika. Ubijena su 3, ranjen 1 neprijateljski vojnik. Naši bez gubitaka.

Pri pretresu s. Agići ubijen je 1, a ranjena 3 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 2 puške, 2 para fišeklija i 3 šinjela.

Snage LIII divizije, pri čišćenju terena na prostoru s. Živinice — s. Stolac i s. Dudići, ubile su 4, ranile 1 i zarobile 1 četnika.[32] Naš 1 mrtav. Plijen: 4 puške.

17. I. 1945. god.

Snage X divizije na cesti Sarajevo — Busovača između Klokota i Bilalovca iz zasjede napale su jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Ubijeno je 48, ranjeno 30 i zarobljena 3 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav i 6 ranjeno. Plijen: 1

---

[31] i [35] Vidi dok. br. 170.

[32] Vidi knj. 32, dok. br. 144.

»šarac« i 1 puška. Uništena su 2 kamiona i 2 osobna automobila. Ubijeno je 10 konja.

Snage XXXIX divizije napale su četnike na prostoriji Bukvaluka kod Banjaluke. Ubijeno je 5, a ranjeno 7 četnika. Naš 1 nestao. Izgubljene su 3 puške.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj napale su neprijateljsku motorizovanu kolonu sastavljenu od 23 kamiona, 4 tenka i 8 motorbicikla sa posadom od 400 Njemaca.[33] Naš 1 ranjen. Uništeno je i oštećeno 8 kamiona.

U sukobu sa grupom ustaša kod s. Vrbanjca i Bilica ubijena su 3 ustaše. Naših 6 ranjeno. Plijen: 1 puška, 150 metaka, 4 bombe i 1 par cipela.

18. I. 1945. god.

Snage IV divizije kod s. Čukle iz zasjede napale su grupu od 30 neprijateljskih vojnika. Ubijeno je 5, a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije, pri pretresu prostorije s. Han Kola — s. Rekavica — s. Racune i s. Krupa, sukobile su se sa četiri četničke brigade. Poslije borbe od 6 sati, naše snage bile su prisiljene na povlačenje. U ovim borbama ubijeno je 22, ranjeno 5 i zarobljena 3 četnika. Naših 17 mrtvih i 11 ranjenih. Plijen: 2 puške i 80 metaka. Izgubljena su 2 puškomitraljeza i 13 pušaka.[34]

Na željezničkoj pruzi Dobrljin — Novi napadnut je 1 neprijateljski voz sa 200 ustaša. Ubijeno je 8 i ranjeno 12 ustaša. Naša 3 ranjena.

Odbijajući ispad neprijatelja jačine 100 ustaša i domobrana iz Bos. Novog ka s. Poljavnice, ubijena su 2, a ranjeno 6 ustaša i domobrana.[35] Naši bez gubitaka.

U sukobu sa grupom milicionera u s. Kutušićima ubijeno je 5, a ranjena 4 milicionera. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puške, 4 bombe, 3 opasača i 150 metaka, 1 par odijela i 1 šinjel.

U sukobu patrola kod s. Pojezna ranjena su 3, a zarobljen 1 četnik. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 strojnica, 1 revolver i 50 metaka.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu od 60 kamiona sa posadom od oko 350 Njemaca. Ubijen je 1 Njemac. Naši bez gubitaka. Uništen je 1 kamion.

---

[33] Vidi knj. 32, dok. br. 159.

[34] Vidi knj. 32, dok. br. 130.

Pri odbijanju ispada neprijatelja od Kotor Varoši ka s. Zabrđe — Večići — Plitska ubijena su 20, ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naših 6 ranjeno.

19. I. 1945. god.

Jake njemačko-ustaške snage potpomognute snažnom vatrom artiljerije i uz učešće skijaških jedinica prešle su sa linije s. Šafradini — s. Podnadioci — s. Topola — s. Kratine — Ovčine (k. 812) — s. Lađice — s. Lokrine — s. Janjaci — s. Osojnica — s. Đukići — s. Grahovčići — s. Plavičići — k. 800 — k. 1037 (zapadno i jugozapadno od Zenice) u ponovan napad ka Travniku.

Nakon razbijanja napada kojeg je neprijatelj preduzeo u periodu od 29. XII. 1944. god. do 3. I. 1945. god. sa linije Zenica — Lašva — Busovača u cilju prodora u Travnik, naše snage odbacile su neprijatelja na liniju sa koje je ovog puta ponovno prešao u napad. U ovom napadu pored nekih jedinica koje su učestvovale i u prošlom napadu neprijatelj je ubacio u borbu nove svježe i jake snage koje je od ranije koncentrisao na prostoriji Zenice. Ovog puta u napadu ka Travniku učestvovale su slijedeće neprijateljske snage:

1. — 734. regimenta 104. divizije
2. — I Panzer-Jäger Abteilung 104. divizije[36]
3. — 920. Landesschützen-bataljon
4. — V Luftwaffesicherungs-bataljon[37]
5. — Djelovi Aufklärung-abteillung-a 505[38]
6. — Jedan bataljon skijaša 734. regimente
7. — Jedan bataljon talijanskih fašista
8. — Jedan bataljon Ukrajinaca — bjelogardejaca
9. — Jedan bataljon ruskih dobrovoljaca — bjelogardejaca
10. — Dva bataljona Ruskog zaštitnog korpusa — bjelogardejci[39]
11. — Dvije kompanije Turkestanskog bataljona
12. — Tri bojne ustaša[40]
13. — Jedan artiljerijski puk 21. planinskog korpusa.

---

[36] Riječ je o Protivtenkovskom bataljonu te divizije.

[37] Peti vazduhoplovni zaštitni bataljon.

[38] Odnosi se na 505. izviđački bataljon.

[39] Krajem decembra 1944. na sektoru Zenica — Busovača nalazili su se 4. i 5. puk bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 167, objašnjenje 5).

[40] Vidi dok. br. 172.

Ukupan broj neprijateljskih trupa koje su učestvovale u ovim borbama iznosi oko 10.000 vojnika, sa 40 topova i 5 tenkova.[41]

Naše jedinice koje su suprotstavljene neprijatelju u ovim borbama bile su slijedeće:

VI brigada IV divizije (bez 1 bataljona)
VIII brigada IV divizije (bez 1 bataljona)
XI brigada IV divizije (bez 1 bataljona)[42]
Vlašićki NOP odred[43]
2. bataljon VII brigade X divizije[44]
Artiljerijski divizion IV divizije.[45]

Neprijatelj je na cjeloj liniji prešao u napad 19. I. u 4 časa. Prvi napadi neprijatelja na svim pravcima bili su odbijeni, ali je neprijatelj istog dana poslije podne uz snažnu potporu artiljerije nastavio sa novim napadima. Najoštrije i najjače borbe su vođene na pravcu Gučje Gore i s. Maline, gdje su bile angažovane najjače neprijateljske snage i kuda je bio usmjeren glavni neprijateljski napadni pravac. Na ovom pravcu je ubačen u borbu i skijaški bataljon. Pred samu noć neprijatelj je uspio da odbaci naše jedinice i čelom klina prodre u Gučju Goru, ali povratnim napadom bio je odmah odbačen natrag. Nakon toga položaji kod Gučje Gore prelazili su više puta iz ruke u ruku dok konačno pred samu noć naše jedinice nisu razbile čelo klina i odbacile neprijatelja u pravcu Han Bile. Na srednjem sektoru neprijatelj je nakon nekoliko juriša koji su našim kontrajurišima bili odbijeni uspio ovladati i zauzeti dominirajući položaj Pecarnice (964) a zatim s. Kljaci i s. Dolac, nakon čega su se naše snage povukle na desnu obalu r. Bile.

Na južnom sektoru, tj. na našem desnom krilu neprijatelj je i pored oštrih napada koji su bili potpomognuti vatrom iz oko 20 topova i sa 5 tenkova uspio da izvrši manji prodor ljevom obalom r. Lašve i da uđe u s. Ahmići.

20. I 1945. god. neprijatelj je na cjeloj liniji poduzeo ponovne snažne napade, proširujući front i na liniju Busovača —

---

[41] Napad na Travnik su izvele snage njemačke 104. lovačke divizije (u svom sastavu ona je imala 724. i 734. lovački puk, 654. artiljerijski puk, 104. bataljon za vezu, 104. poljski dopunski bataljon) i dijelove Borbene grupe »Eberlajn« (Eberlein). Pripreme za ovaj napad, kao i sam napad označeni su konspirativnim nazivom »Lavina« (detaljnije o tome vidi knj. 32, dok. br. 167).

[42] Izostavljeni bataljoni iz pomenutih brigada dejstvovali su na desnoj obali Bosne (vidi knj. 32, dok. br. 44).

[43] Bliže o njemu vidi knj. 32, dok. br. 167, objašnjenje 20.

[44] Vidi knj. 32, dok. br. 133.

[45] Vidi knj. 32, dok. br. 165.

Fojnica — Kreševo radi vezivanja naših snaga na ovom sektoru u cilju ispomaganja napada ka Travniku.

Na sektoru s. Maline — s. Gučja Gora — s. Čifluk svi neprijateljski napadi su slomljeni, dok je na sektoru s. Brdo — s. Tolovići — k. 592 (Sušanj) — Han Kumpanija nakon oštrih borbi neprijatelj uspio ovladati s. Tolovići i prodreti cestom do Viteza, odakle je snažnim kombinovanim protivnapadom bio odmah izbačen i potisnut do Han Kumpanije.

Pretrpivši neuspjehe na svim napadnim pravcima tokom dana neprijatelj je nastavio sa napadima i tokom noći 20. na 21. I. o. g. sa ciljem da ovlada važnim položajima, ali su i ti napadi bili slomljeni.

21. I. 1945. g. ubacivši nova pojačanja neprijatelj je tokom prijepodneva uspio da ovlada s. Maline i s. Gučja Gora. Po izbijanju neprijatelja na položaje kod groblja u Gučjoj Gori aktivizirane su mine, koje su tu ranije postavljene, te je tom prilikom izginuo veći broj neprijateljskih vojnika.

Uslijed snažnih neprijateljskih napada, kao i neposrednim ugrožavanjem Travnika prodorom neprijatelja u s. Gučja Gora, djelovi naših snaga koje su se nalazile na desnom krilu povučeni su na liniju Slimena — s. Grahovik — k. 586, dok su djelovi ostali i dalje na liniji s. Mošunj — Kalvarija sa zadatkom bočnog dejstva na neprijatelja.

22. I. 1945. g. neprijatelj je prešao u jak napad na svim pravcima.

Na prilazima Travnika razvile su se ogorčene borbe u kojima su pojedini položaji po nekoliko puta prelazili iz ruke u ruku. Snage XI brigade sa linije s. Zagrađe — s. Orahovo preduzele su snažan napad na neprijateljski desni bok i odbacile neprijatelja ka s. Fazlići, ali je dalje nastupanje naših jedinica na tom pravcu bilo zaustavljeno. Ubacivši sve raspoložive snage u borbu neprijatelj je dva puta sa pravca Nevića Polje prodro u istočni dio grada ali je oba puta protivnapadima odbačen natrag. Istovremeno jake skijaške snage zaobišle su grad sa sjevera i u sam sumrak pravcem preko s. Jankovići spustile su se bočno u grad. Borbe su zatim nastavljene u gradu, nakon čega je neprijatelj uspio ovladati gradom.

Na sektoru Busovača — Fojnica — Kreševo naše snage potisnule su neprijatelja i odbacile ga u polazne garnizone.

Snage IV divizije u svim ovim borbama tokom 19, 20, 21, i 22. I. 1945. g. ubile su 567, ranile 590, zarobile 2 neprijateljska vojnika. Zapljenjeno je 1 šarac, 2 šmajsera, 3 puške, 4 pištolja. Izgubljeno je i uništeno u borbi 19 pušaka, 5 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez. Naši gubitci u ljudstvu: 65 mrtvih, 163 ranjena i 17 nestalih.

Snage X divizije u svim borbama tokom 19, 20, 21. i 22. o. mj. ubile su 115, ranile 114 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 7 mrtvih, 25 ranjenih i 4 nestala.

Snage XXXIX divizije u sukobu patrola kod Banjaluke ubile su 1 četnika, zarobile 1 četnika i 2 ustaše. Naši bez gubitaka. Plijen 2 puške i 100 metaka. Između Bos. Novog i [Bos.] Krupe[46] porušena je željeznička pruga na 46 mjesta u dužini 368 m. Tom prilikom tučen je sa protukolskim topom blindirani voz. Uništena su 2 vagona. Ubijeno je 8, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen.

U sukobu patrola kod s. Crnča zarobljena su 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen 2 puške i 20 metaka.

Snage LIII divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 600 ustaša iz Kotor Varoša ka s. Zabrđe — Plitska. Neprijatelj je protjeran uz gubitke 13 mrtvih i 15 ranjenih. Naša 2 mrtva i 20 ranjenih.

U okolini Žepča prilikom izviđanja zarobljen je 1 njemački podoficir. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 pištolj.

Na cesti Maglaj — Doboj dignut u vazduh i uništen 1 tenk.

20. I. 1945. god.

Snage IV divizije napale su i likvidirale neprijateljsko uporište Radakovo. Ubijeno je 19, ranjeno 10 i zarobljeno 11 neprijateljskih vojnika. Naš 1 mrtav i 2 ranjena. Plijen: 1 puškomitraljez, 8 pušaka i 16 konja.

Snage X divizije na cesti Sarajevo — Busovača između Klokota i Bilalovca iz zasjede napale su jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Ubijeno je 48, ranjeno 30 i zarobljena 3 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav i 6 ranjeno. Plijen: 1 »šarac« i 1 puška. Uništena su 2 kamiona i 2 osobna automobila. Ubijeno je 10 konja.

Snage XXXIX divizije, odbijajući ispad jedne satnije ustaša i grupe milicionera iz Banjaluke ka s. Motikama, ubile su 3, a ranile 6 ustaša i milicionera.[47] Naša 2 mrtva i 4 ranjena.

Snage LIII divizije, pri pretresu s. Ponjevo i s. Borci, ubile su 2, a zarobile 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 17 pušaka.

21. I. 1945. god.

Snage X divizije kod s. Krivoglavci napale su manju grupu četnika. Ubijena su 4 četnika. Naši bez gubitaka.

[46] To jest: Bosanske Krupe.

[47] Borba je vođena protiv 2. satnije 5. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi AVII, reg. br. 24/7—1, k. 114/A: izvještaj Zapovjedništva 5. bojne od 20. januara 1945).

Snage XXXIX divizije između Dobrljina i Bos. Novog porušile su željez. prugu na dužini od 500 m.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj digle su u vazduh nagaznim minama 3 kamiona. Poginulo je 10 Njemaca i uništena 3 kamiona.

Na sektoru s. Jošavke i Šnjegotine od četničke zasjede naša 3 ranjena.

22. I. 1945. god.

Snage LIII divizije u šumi Sadnoj preko r. Save iz zasjede zarobile su 14 domobrana. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška i 3 konja.

23. I. 1945. god.

Snage X divizije napale su neprijateljsko uporište Homoljsku Ćupriju na cesti Sarajevo — Busovača. Tom prilikom ubijeno je 5, a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Naš 1 ranjen.

Kod s Sovici napadnuta je jedna grupa milicionera. Ubijena su 2, a zarobljena 2 milicionera. Naši bez gubitaka. Plijen: 2 puške, 2 bombe i 150 metaka.

Snage LIII divizije, odbijajući ispad kolone od 450 Njemaca iz Maglaja ka Šijama i Gradini, ubile su 32 i zarobile 2 Njemca.[48] Naši bez gubitaka. Plijen: 1 teška »Breda«, 1 »šarac«, 1 strojnica, 6 pušaka i 2000 metaka. Ubijene su 24 mazge.

U sukobu sa manjom grupom četnika kod s. Obodnika i Očauša kod Šipraga ubijena su 3 četnika. Naš 1 mrtav. Plijen: 3 puške.

24. I. 1945. god.

Snage IV divizije napale su i likvidirale neprijateljsko uporište Crkvice. Ubijeno je 8, a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Tom prilikom tučena je jedna neprijateljska kolona preko r. Bosne, ubijeno je 45, ranjeno 30 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Uništena su 2 kamiona.

Noću 23/24. ov. mj. između Lašve i Zenice porušena je željeznička pruga na dužini od 300 m. Tom prilikom srušen je 1 propust.

Snage XXXIX divizije u s. Šimićima kod Banjaluke napale su miliciju. Tom prilikom ubijeno je 18, a ranjeno 20 milicionera. Naši bez gubitaka.

Snage LIII divizije napale su na cesti Maglaj — Doboj neprijateljsku komoru 293.[49] njemačke divizije sa 1500 Njemaca

[48] Vidi knj. 32, dok. br. 159.

[49] Pogrešno; treba: 297 (vidi knj. 32, dok. br. 159, objašnjenje 6).

i Talijana. Tom prilikom ubijeno je 14, a ranjeno 14 Njemaca i Talijana. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 tromblom, 8 mina, 5 ranaca, 13 ćebadi, 2 para odijela i 1 mazga.

Pri čišćenju prostorije s. Borci zarobljen je 1 četnik. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška.

25. I. 1945. god.

Snage X divizije na cesti Kiseljak — Busovača kod Klokota napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu. Ubijeno je 20 (među njima 1 major), a ranjeno 30 Njemaca. Naš 1 mrtav. Uništeno je 5, a oštećeno 6 kamiona i 1 flak.

Snage LIII divizije na cesti Maglaj — Doboj napale su jednu njemačku motorizovanu kolonu jačine oko 60 vozila sa posadom od 400 vojnika. Tom prilikom ubijeno je 12, ranjeno 10 i zarobljeno 5 Njemaca. Naš 1 ranjen. Plijen: 5 pušaka i 1 strojnica. Ubijeno je 14 konja.

U napadu na neprijateljsko uporište Doline, koje je likvidirano, ubijeno je 36 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 21 puška, 2 pištolja i 530 metaka.

26. I. 1945. god.

Snage X divizije, odbijajući ispad neprijatelja iz s. Rankovića jačine 200 ustaša i Čerkeza ka oslobođenoj teritoriji, ubile su 3, a ranile 6 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Kod s. Kućani napadnuta je grupa milicionera. Ubijen je 1, ranjena 2 i zarobljen 1 milicioner. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX divizije, u sukobu sa jednom ustaškom jurišnom satnijom kod Bos. Gradiške, ubile su 12 ustaša. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puškomitraljeza.

Snage LIII divizije, u sukobu sa manjom grupom četnika kod s. Mladikovine, ubile su 2 i ranile 2 četnika. Naš 1 ranjen.

27. I. 1945. god.

Snage IV divizije napale su i likvidirale jedno neprijateljsko uporište u blizini Begov Hana. Ubijena su 3, a ranjena 4 neprijateljska vojika. Naši bez gubitaka.

29. I. 1945. god.

Snage IV divizije, odbijajući ispad neprijatelja iz Zenice ka s. Briznik,[50] ubile su 13, a ranile 18 neprijateljskih vojnika. Naši 3 ranjena i 1 nestao.

[50] O borbama na prostoru Travnik — Zenica vidi tom V, knj. 37, dok. br. 149—154 i 158—163.

30 I. 1945. god.

Snage X divizije napale su neprijateljsko uporište Han Ćupriju na cesti Sarajevo — Kiseljak. Nakon oštre borbe uporište je likvidirano. Ubijeno je 7, a ranjeno 6 Njemaca. Naši 5 mrtvih i 5 ranjenih.

Jedinice ovog korpusa u toku januara mjeseca imale su:

1.) **Gubitci**	a) neprijateljski:	1864 ubijeno 1698 ranjeno 139 zarobljeno 3701 svega izbačeno iz stroja
	b) vlastiti u ljudstvu:	154 poginulih 481 ranjenih 35 nestalih
	c) vlastiti u materijalu:	Izgubljeno 1 teški mitraljez, 10 puškomitraljeza i 37 pušaka.
2.) **Plijen:**	a) Oružje:	3 laka bacača, 1 teški mitraljez, 5 šaraca, 14 puškomitraljeza, 211 pušaka, 8 strojnica, 15 pištolja, 1 tromblonska puška.
	b) Municija:	29.700 puščanih metaka, 61 ručna bomba, 23 mine za teški bacač, 400 mina za laki bacač, 8 nagaznih mina i 100 komada upaljača.
	Ostalog:	1 motorbicikl, 7 radioaparata, 1 poljski telefon, 1 pisaća mašina, 2600 kg šećera, 2 dvogleda, 25 šinjela, 30 ljetnih bluza, 70 košulja, 26 pari cipela, 10 pari čizama, 50 ćebadi, 34 šatorska krila, 20 konja, 1 pukovska zastava i druge spreme.
3.) **Uništeno:**		66 kamiona, 4 osobna automobila, 1 motorbicikl,

3 lokomotive, 5 vagona, 3 oklopna vagona, 2 oklopna voza, 2 tenka, 2 flaka, 1 radiostanica, 60 konja, 1 propust i 1168 m željezničke pruge.

Raspored jedinica:
na dan 31. I. 1945. g.

IV divizija — VI i VIII brigada zapadno od Travnika sa prednjim djelovima na liniji s. Ovčarevo — s. Turići — s. Visokovići, sa zadatkom zatvaranja pravca Travnik —Turbe. XI brigada na prostoru s. Mudrike — Karaula — s. Potkraj.[51] Grupa bataljona zapadno od Zenice sa zadatkom dejstva na komunikaciju Kakanj — Zenica — Vranduk.[52] Artiljerijski divizion: s. Komar.[53]

Štab divizije: s. Oborci.

X divizija — 3 bataljona VII brigade južno od Travnika na prostoru s. Zubići — s. Potočani — s. Bugojčići sa zadatkom zatvaranja pravca Travnik — Gornji Vakuf i radi dejstva na neprijateljska uporišta koja služe kao bočna osiguranja komunikacije Busovača — Travnik. 1 bataljon VII brigade istočno od Fojnice na prostoru s. Šćitovo sa zadatkom dejstva na komunikaciju Kiseljak — Busovača i zatvaranja pravca Kiseljak — Fojnica.[54] IX brigada na prostoru Kreševa sa zadatkom dejstva na komunikacije Sarajevo — Kiseljak i Bradina — Sarajevo.[55] XVII brigada na prostoru s. Kranjčići — s. Jaklići sa zadatkom dejstva na komunikaciju Mostar — Rama — Konjic i zatvaranja pravca Rama — Prozor.[56]

Artiljerijski divizion na cesti Kiseljak — Fojnica sa zadatkom dejstva na komunikaciju Kiseljak — Busovača.[57]

Štab divizije u Fojnici.

XXXIX divizija — XV brigada jugozapadno, zapadno i sjeverozapadno od Banjaluke na prostoru s. Udovičići — D. Kola — Motike — Dragočaj sa zadatkom vršenja pritiska na garnizon u Banjaluci, razbijanje četnika na prostoru Banjaluke, dejstvo na komunikaciju Banjaluka — Gradiška i zatva-

[51] Od 29. januara do 12. februara 1945. pomenute jedinice nisu vodile borbu (vidi AVII, reg. br. 16—7, k. 771/A: izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 5. marta 1945).

[52] Vidi AVII, reg. br. 8—7, k. 771/A: izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 3. marta 1945. godine.

[53] Vidi dok. br. 149.

[54] Vidi dok. br. 140.

[55] Vidi dok. br. 80.

[56] Vidi dok. br. 141.

[57] Vidi dok. br. 4 i 135.

ranje pravaca koji iz Banjaluke izvode na oslobođenu teritoriju.

XX brigada sa glavninom snaga istočno od komunikacije Bos. Novi — Kostajnica — Dubica sa zadatkom dejstva na istoj i zatvaranja pravaca koji od Bos. Novog, Kostajnice i Dubice izvode ka oslobođenoj teritoriji, a sa manjim djelom snaga jugozapadno od Bos. Gradiške sa zadatkom zatvaranja pravaca koji iz Bos. Gradiške izvode ka oslobođenoj teritoriji i radi dejstva na komunikaciju Banjaluka — Gradiška.[58]

XIII brigada zapadno od komunikacije Doboj — Derventa sa zadatkom dejstva na istoj.[59]

Podgrmečki NOP odred južno od komunikacije Krupa — Novi sa zadatkom zatvaranja pravaca koji izvode na oslobođenu teritoriju i dejstva na komunikacije.[60]

Štab divizije u s. Kozarac.

LIII divizija — XIV brigada zapadno od komunikacije Žepče — Maglaj za zadatkom dejstva na istoj.[61]

XVIII brigada na prostoru jugozapadno od Dervente sa zadatkom dejstva protiv četnika.[62]

XIX brigada zapadno od komunikacije Maglaj — Doboj sa zadatkom dejstva na istoj.[63]

Štab divizije u Teslicu.

Štab korpusa u Bugojnu.

Zaključci:

Tokom januara o. g. kao i tokom mjeseca decembra 1944. god. glavnina snaga korpusa dejstvovala je na komunikacijama u dolini r. Bosne.

Na djelu komunikacija Busovača — Lašva — Zenica — Vranduk, gdje su tokom posljednjih mjeseci nanešeni neprijatelju najosjetljiviji gubitci, neprijatelj je bio prinuđen da angažovanjem velikih snaga pošto-poto odbaci naše snage od komunikacije i da prodorom u Travnik uspješno obezbjedi istu. Sa tim ciljem neprijatelj je 19. I. sa položaja na koje je bio odbačen nakon svog neuspješnog napada od 30. XII. 1944. g. do 3. I. o. g. pokušao ponovan napad ka Travniku. Kao i u prošlom napadu tako i ovaj puta glavni pravac napada neprijatelj je izabrao pravcem: Brajkovići — Gučja Gora — Trav-

---

[58] i [60] Vidi dok. br. 130.

[59] Vidi dok. br. 157.

[61] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 1421: knjigu primljenih i predatih telegrama njenog štaba za period od 1. januara do 24. avgusta 1945. godine.

[62] Vidi dok. br. 142.

[63] Vidi dok. br. 139.

nik kao najkraći do Travnika i najpogodniji za dejstvo i manevar pješadije u napadu. Bokove i zaleđe neprijatelj je obezbjeđivao posjedanjem važnih i istaknutih tačaka prilikom zauzimanja istih.

Upotrebom skijaških jedinica manevarska sposobnost neprijateljskih trupa bila je veća od naše.

Pored brojčane i vatrene nadmoćnosti i ovi uslovi išli su u prilog neprijatelju i njegovom prodoru i zauzeću Travnika.

Jedinice IV i djelovi X divizije dali su upornu odbranu, pored vrlo teških uslova (zima, vejavica i veliki snijeg) pod kojima su vođene borbe nanjeli su neprijatelju niz uspješnih udaraca. Moral i borbenost naših boraca bili su na visini.

Nakon neprijateljskog prodora u Travnik, glavnina snaga IV divizije zadržala se je na prostoru jugozapadno i sjeverozapadno od Travnika sa zadatkom zatvaranja pravca Travnik — Turbe, Travnik — Gor. Vakuf te odmora i sređivanja jedinica i dejstvo na istaknuta neprijateljska uporišta.

I pored velikog snijega koji je u mnogome ometao pokretljivost jedinica, na ostalim sektorima naše snage nastavile su sa ofanzivnim dejstvom na neprijateljski saobraćaj i kolone koje se izvlače dolinom r. Bosne. Da bi to dejstvo pojačali na komunikacijama u dolini r. Bosne, XIII brigada XXXIX divizije prebačena je na prostoriju zapadno od komunikacije Derventa — Doboj i stavljena privremeno pod komandu štaba LIII divizije.[64] Neiskustva u borbama sa neprijateljskim kolonama koje se probijaju i u diverzionim napadima na saobraćaj uslovila su da ova brigada nije u svojim prvim napadima postigla vidnije rezultate.

Na komunikaciji Žepče — Doboj i Sarajevo — Busovača tokom mjeseca izvedeno je niz uspješnih akcija, ali uslijed velikog snijega koji je onemogućavao izvođenje juriša i uspješan dovršetak akcije, broj zarobljenih neprijateljskih vojnika i zapljenjenog materijala bio je mali.

Na sektoru Bihać — Novi — Kostajnica snage XXXIX divizije nastavile su sa dejstvom na komunikacijama, dok je na sektoru Banjaluke vođeno niz borbi sa udruženim ustaško-četničkim snagama koje su u cilju obezbjeđenja Banjaluke bezuspješno pokušavale da odbace naše snage iz neposredne blizine grada.

Na prostoru Centralne Bosne vršeno je uspješno čišćenje terena od četnika.

Grupa bataljona IV divizije koja je krajem mjeseca decembra prebačena na desnu obalu r. Bosne sa uspjehom je

---

[64] Vidi knj. 32, dok. br. 6.

izvršila razbijanje milicije i na 1. I. zauzela neprijateljsko uporište Vareš. Nakon toga ista je rokirana na liniju Kakanj — Zenica — Vareš u cilju dejstva na toj liniji kao i radi mobilizacije. Do sada je mobilisala na tom sektoru 527 boraca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik
Došen

Komandant
general-major
S. Rodić

M. P.

BR. 61

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 10. FEBRUARA 1945. ŠTABU 4. DIVIZIJE ZA RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORU TRAVNIKA[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op. pov. br. 77.
Dne 10. II 1945. g.

ŠTABU XIII BRIGADE XXXIX DIVIZIJE

Na području Mostara snage VIII i II korpusa završavaju uvodnu borbu za sam Mostar. Zauzet je i oslobođen Široki Brijeg sa okolnim uporištima i sada se nalaze pred samim Mostarom.[2] U istočnoj Bosni snage III korpusa i II armije zauzele su Vlasenicu i na taj način otsjekle i uobručile jaču njemačku grupaciju (22 mot. diviziju) na prostoriji Drinjača — Zvornik.[3] Sa sektora Višegrad — Sarajevo Njemci ubrzano izvlače svoje snage dolinom rijeke Bosne.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—7, k. 1281.
[2] O tome vidi dok. br. 110 i 136.
[3] Vidi dok. br. 43, 59, 64 i 94.
[4] O njemačkim snagama na tom sektoru vidi dok. br. 86, 152 i 155.

Zauzećem Travnika[5] neprijatelj je u samome gradu i najbližim uporištima zadržao 3 njemačka[6] i 2 ustaška bataljona,[7] od snaga koje su učestvovale u napadu. Za osiguranje komunikacije Travnik — Busovača zaposjednuta su uporišta duž ove komunikacije (Han Kumpanija, Vitez, Han Bila, Dolac) kao i istaknute tačke za bočno obezbeđenje. Pojedina uporišta zaposjedaju manje snage (100—200) ustaša i belogardejaca.[8]

Prema najnovijim podatcima, jedinice XI ustaškog zdruga treba da smjene njemačke snage na sektoru Travnika, koje navodno treba da se izvuku preko Zenice i dalje ka sjeveru.[9]

Obzirom na gubitke koje neprijatelj trpio u napadima za Travnik, kao i na ukupne snage neprijatelja na ovom sektoru, ne postoje izgledi i uslovi da bi neprijatelj mogao produžiti daljnje nadiranje ka Donjem Vakufu i dolini Vrbasa.

Radi ovakve situacije, dolaskom XIII brigade na područje Mudrike — Karaula, te aktiviranja naših snaga na ovom sektoru

NAREĐUJEMO:

1. — Sa dve brigade divizije[10] i XIII brigadom[11] zatvoriti sve pravce koji od Travnika izvode ka Donjem Vakufu i preko Turbeta ka Jajcu. Za zatvaranje i kontrolu ovih pravaca držati manje snage na položajima, a glavnine izvući na odmor i držati kao rezervu.

Vršiti izviđanje i pripreme sa ciljem napada i likvidacije pojedinih isturenih uporišta ukoliko se pokažu povoljni uslovi.

---

[5] Vidi dok. br. 60; knj. 32, dok. br. 167.

[6] i [8] Riječ je o Borbenoj grupi »Eberlajn« (639. puk za osiguranje, 273. i 516. bataljon za osiguranje, 522. landesšicen bataljon i ostaci 4. i 5. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa). Ona je tada dejstvovala na sektoru Travnik — Busovača (vidi dok. br. 133 i 153; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema; reg. br. 3—3, k. 462/A: izvode Štaba 5. korpusa NOVJ od 13. marta 1945. o saslušanjima njemačkih ratnih zarobljenika, među kojima je bio i pukovnik Riter fon Eberlajn — Ritter v. Eberlein —, komandant 639. puka).

[7] Redakcija nije mogla da utvrdi čije su to bojne bile, jer su na sektoru Travnik — Busovača — Zenica dejstvovale bojne 1. i 11. ustaškog zdruga (vidi dok. br. 171 i 172; AVII, reg. br. 15/18—1 i 28/18—1, k. 114: zapovijesti 11. ustaškog zdruga od 26. januara i od marta 1945).

[9] Njemačke snage, koje su prikazane u objašnjenjima 6 i 8, ostale su i dalje na sektoru Travnik — Zenica sve do njihovog razbijanja (vidi dok. br. 99, 133 i 153; AVII, reg. br. 16—7, k. 771/A: izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 5. marta 1945).

[10] Riječ je o brigadama 4. NOU divizije (vidi dok. br. 77 i 99; AVII, reg. br. 16—7, k. 771/A).

[11] Vidi dok. br. 157.

Fotokopija dokumenta br. 61

2. — Jednu brigadu i dio divizijske artiljerije prebaciti na sektor VII brigade jugoistočno od Travnika, sa zadatkom povezanog i kombinovanog dejstva sa snagama VII brigade na neprijateljska uporišta duž linije Rankovići — Večeriska — Kruščica, sa težnjom izbijanja na komunikaciju Travnik — Busovača i otsjecanja Travnika od njegova zaleđa.[12]

Radi objedinjavanja dejstva sa VII brigadom uputiti na ovaj sektor jednog člana Štaba divizije.

Pokret određene brigade izvršiti po dobijanju ovog naređenja.

3. — Nasilnim izviđanjem, zarobljavanjem neprijateljskih vojnika i preko veza nastojati prikupiti što prije tačne podatke o stanju, rasporedu i snagama neprijatelja na sektoru Travnik — Busovača. Ovi podaci su nam odmah potrebni da bi procjenili eventualne namjere neprijatelja i radi donošenja odluke u vezi naših pretstojećih zadataka.

4. — Do daljnjeg, XIII brigada se stavlja pod operativnu komandu IV divizije.[13]

Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
Pukovnik,
Došen

KOMANDANT
General-major,
S. Rodić

M. P.

ŠTAB
XIII KRAJIŠ. NOU BRIGADE
NOU DIVIZIJE[14]
Str. pov. br. 52
12. II 1945.

Štab V korpusa dostavlja izveštaj o završetku borbe za Mostar.

---

[12] Vidi dok. br. 140.

[13] Pod komandom Štaba 4. divizije ostala je do 24. marta 1945, kada je, po naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ, stavljena pod komandu komandanta Zeničkog sektora (vidi AVII, reg. br. 6—1, k. 462).

[14] Treba: 39. NOU divizije.

BR. 62

RELACIJA ŠTABA 37. DIVIZIJE OD 10. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U SANDŽAKU OD OKTOBRA 1944. DO SREDINE JANUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB
XXXVII NOU DIVIZIJE
Op. br. 9
10-II-1945 god.

RELACIJA

XXXVII NOU DIVIZIJE za vođene borbe sa Njemcima i četnicima na položajima desne i leve obale reke Lima i to: Duga Poljana, Golija, Javor, komunikacija Sjenica — Prijepolje, Bitovik — Bistrica — Banja — Priboj — Bijela Brda — Višegrad i na levoj obali Jasen — Brodarevo — Kamena Gora — Savin Lakat — Jabuka — Mijajlovica, Gradina — Crkveni Toci — s. Maržići — Rudo — Čajniče — Goražde — Drina.
(Sekcije: Sjenica, Užice, Vardište, Višegrad, Pljevlja, Žabljak i Sarajevo razmere 1:100.000).

NEPRIJATELJ:

a) Jačina neprijatelja: na komunikaciji Duga Poljana — Sjenica — Prijepolje — Priboj — Višegrad, na komunikaciji Kolašin — Bijelo Polje — Prijepolje i na komunikaciji Čačak — Užice — Višegrad, a u periodu vremena od 23 oktobra 1944 do 14 januara 1945 god., odstupile su nemačke pešadiske i motorizovane snage u jačini 10 divizija, što iznosi oko 120.000 vojnika.[2]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 17—1, k. 395. Redakcija je izostavila propratni akt (on je od istog datuma kao i relacija).

[2] Riječ je o povlačenju Grupe armija »E«. Od Sjenice ka Višegradu kretao se 91. armijski korpus (Borbena grupa »Šojerlen« — »Scheuerlen«, 22. i 41. pješadijska divizija, 963. tvrđavska pješadijska brigada i Tvrđavska brigada »Angermiler«); od Kolašina, preko Prijepolja, ka Višegradu povlačio se 21. brdski armijski korpus (181. i 297. pješadijska divizija); od Čačka, preko Užica, ka Višegradu, kretao se 34. armijski korpus (7. SS divizija »Princ Eugen«, 11. vazduhoplovno-poljska i 104. pješadijska divizija, borbene grupe: »Fišer« — »Fischer«, »Burgemajster« — »Burgemeister« i »Skenderbeg« — ostatak 21. SS divizije »Skenderbeg«, 967. tvrđavska pješadijska brigada, 87. landes-

b) Neprijateljske četničke snage: četnici Draže Mihailovića,[3] nedićevci[4] i četnici Crne Gore pod komandom Pavla Đurišića[5] u jačini oko 20.000 vojnika, većinom silom mobilisanih sa teritorije Srbije, Sandžaka i Crne Gore.

Sveukupna jačina neprijatelja iznosila je oko 140.000 vojnika.

v) Neprijatelj je bio dobro i moderno sa svim vrstama oružja pešadiskog, artiljeriskog, protivavionskog i protivtenkovskog naoružan. Takođe neprijatelj je imao dovoljno municije i praćen je pri odstupanju avijacijom.

g) Moral neprijatelja je bio slab,[6] borbenost neprijatelja dobra i svuda je pružio aktivnu i žilavu odbranu.

NAŠE JEDINICE:

a) XXXVII NOU divizija (sastavljena od: III, IV i V s. brig. — jačine 2500 do 15 decembra 1944, a od 15 decembra do danas brojno stanje iznosi oko 9.000 oficira, podoficira i vojnika).

šicen puk, 58. protivtenkovski puk, 639. samostalni artiljerijski divizion i dijelovi 1. brdske divizije — koja je razbijena kod Beograda). Sastav njemačkih korpusa i grupa u tom periodu često se mijenjao, pa možda i nije potpuno tačan. Pored toga, pomenutim pravcima kretale su se mornaričke, vazduhoplovne i druge manje njemačke jedinice. Opširnije o tome vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), str. 350, 372—385 i 502, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1965; tom I, knj. 15, dok. br. 36, 117 i 157; tom III, knj. 8, dok. br. 357; tom IV, knj. 29, dok. br. 81, objašnjenje 8; knj. 30, dok. br. 83, 90, 91, 105, 118 i 130; knj. 31, dok. br. 90.

[3] Odnosi se na četničke jedinice koje su se početkom druge polovine novembra 1944. povukle iz Srbije u Sandžak. Prema nepotpunim podacima, brojno stanje tih četničkih jedinica bilo je preko 11.000 ljudi (vidi knj. 31, dok. br. 47, objašnjenje 6).

[4] Riječ je o Srpskom udarnom korpusu, odnosno bivšoj Srpskoj državnoj straži (SDS). Do reorganizacije i preformiranja SDS u Srpski udarni korpus (dalje — SUK) došlo je u prvoj polovini oktobra 1944. tj. kada je ona stavljena pod komandu Vrhovne komande jugoslovenske vojske u otadžbini (ova ju je odmah stavila pod komandu četničke komande za Srbiju). U sastavu SUK-a tada su formirane 1. i 2. udarna divizija. Opširnije o tome vidi naređenje Vrhovne komande JVUO od 3. oktobra, četničke komande za Srbiju od 6. oktobra, komande SUK-a i 2. udarne divizije SUK-a od 7. oktobra 1944 (AVII, reg. br. S-V-17332, 17334 i 17335). Povlačeći se s njemačkim i četničkim jedinicama SUK je 1. decembra 1944, sa oko 2.500 ljudi, stigao u Goražde (vidi knj. 31, dok. br. 47, objašnjenje 6).

[5] Prema depeši Zaharija Ostojića, komandanta Istaknutog dijela Vrhovne komande JVUO za Crnu Goru, Bosnu, Hercegovinu i Sandžak od 5. januara 1945, bilo je oko 7.500 četnika i 1.500 izbjeglica (vidi knj. 32, dok. br. 87, objašnjenje 5).

[6] U originalu isto.

b) Naoružanje i vatrena moć divizije je sledeća:

— topova 6 sa prosečno po 130 granata na jedan top;

— teških mitraljeza 35 sa prosečno po 2300 metaka na jedan mitraljez;

— puškomitraljeza 274 sa prosečno po 1230 metaka na jedan puškomitraljez;

— bacača 37 sa prosečno po 27 mina na jedan bacač;

— pijata 7 sa prosečno po 15 granata na jedan pijat,

— žiškara — mitraljeza 8 sa prosečno po 300 metaka na jednoga žiškara;

— brzometnih pušaka 2923 sa prosečno po 71 metak na jednu pušku;

— ručnih bombi 2159 komada, što znači da samo ima 1/4 vojnika divizije bombe.

Napred izneto stanje vatrene moći je u poslednje vreme, a inače je bilo za vreme oktobarskih, novembarskih pa i decembarskih borbi sa neprijateljem mnogo slabije.

v) OPERACIJE:

Neprijateljske jače snage u odstupanju iz Grčke pravcem Skoplje — Kačanik — Kosovska Mitrovica i Raška — Novi Pazar — Duga Poljana — Sjenica — Prijepolje — Priboj — Bijela Brda — Višegrad i dalje, izbio je čelom motorizovane prethodnice na dan 21 oktobra 1944 godine na Dugoj Poljani.

Neprijateljske jače četničke snage (nedićevci, četnici Draže Mihailovića) istovremeno su se skoncentrisale na prostoriji Ivanjica, Javor i Golija, prinuđene od strane naših snaga i Crvene armije na odstupanje zajedno sa Njemcima a u napred iznetim pravcima.

Raspored naše divizije u označenoj situaciji bio je sledeći:

III sandžačka brigada na prostoriji Štavalj — Sjenica — Prijepolje zauzimajući obe strane komunikacije, sa zadatkom dejstva u pravcu Duge Poljane i sprečavanja neprijateljskog nadiranja u dolinu Lima. Jedan bataljon ove brigade prebačen je na prostoriju Pljevlja, sa zadatkom obezbeđenja vojnih ustanova, narodnih vlasti i razbijanja četničkih grupa u okolini Pljevalja.

IV sandžačka brigada postavljena je na prostoriji Arilje — Ivanjica, sa zadatkom razbijanja koncentracije četničkih i Nedićevih snaga koje su odstupale pred našom vojskom i Crvenom armijom i eventualnog nadiranja nemačkih snaga od pravca Užica, Požege i Čačka.

V sandžačka brigada postavljena je na prostoriji Javor — Golija, sa zadatkom da se levo poveže sa IV, a desno sa

III brigadom naše divizije i spreči nadiranje gonjenih četnika od strane naše vojske i Crvene armije, na pravcu Požega — Ivanjica — Javor — Sjenica.

Štab divizije sa pripadajućim dijelovima smestio se je u Prijepolju.

Pored snaga naše divizije pridodata je za sadejstvo VII crn. brigada,[7] koja je postavljena na prostoriji Sjenica — Štavalj, sa zadatkom dejstva u pravcu Duge Poljane i zajedničkog zadržavanja neprijatelja koji je jačim pešadijskim i motorizovanim djelovima odstupao iz Grčke i Albanije.

Mesec avgust, septembar, zaključno sa 15 oktobrom 1944 godine, naša divizija provela je u borbama sa četnicima, ljotićevcima, nedićevcima, milicijom i šuc-policijom na teritoriji Sandžaka i delu teritorije zapadne Srbije. Ishod borbi bio je potpuno razbijanje napred označenih grupacija i zauzimanje varoši: Rudog, Priboja, Nove Varoši, Prijepolja, Pljevalja i 15 oktobra 1944 varoši Sjenice.

Pored označenih varoši zauzete su Užice, Požega, Arilje, Ivanjica i Bijelo Polje.

O toku i ishodu ovih borbi dostavljen je svojevremeno izveštaj — relacija[8] Štabu II Udarnog korpusa.

Na dan 21 oktobra 1944 god. naša divizija nalazi se u napred opisatom rasporedu, stanju i položajima.

21 oktobra oko 9 časova delovi naše III sandž. brigade i VII crn. brigade na pravcu Štavalj — Duga Poljana uhvatili su prvi vatreni kontakt sa izviđačkim motorizovanim neprijateljskim dijelovima i ovim momentom počinje borba sa odstupajućim njemačkim pešadiskim i motorizovanim divizijama, koja se borba sve do danas nastavlja i vodi na prostoriji doline Lima i doline Drine.

Dana 21, 22, 23, 24 i 25 oktobra 1944 god. naša III, V sandž. i VII crn. brigada vodile su teške i ogorčene borbe u cilju zaustavljanja neprijateljskog nadiranja i odbrane Sjenice na položajima Štavalj — Brnjica — Duga Poljana. No i pored žilavog i jakog otpora naših jedinica, neprijateljske motorizovane i pešadiske jače snage, moderno naoružane svim vrstama oružja, uspjele su da potisnu naše snage sa položaja i na dan 25 oktobra oko 19 časova — ovladaju sa Sjenicom.[9]

---

[7] O tome vidi tom III, knj. 10, dok. br. 144.

[8] Taj dokumenat redakcija nije pronašla, ali dejstva 37. divizije iz tog perioda iznesena su u izvještajima i depešama njenog štaba i štabova brigada (vidi tom I, knj. 11, dok. br. 36—40, 47, 58, 72, 108, 146, 159, 172—174; knj. 16, dok. br. 225—244),

[9] i [11] Vidi tom III, knj. 10, dok. br. 144.

Padom Sjenice raspored divizije se menja i on je sledeći:

III sandž. brigada dobila je zadatak da se povuče sa dosadanjih položaja pravcem Sjenica — Milošev Dol — Prijepolje i prebaci se na levu obalu reke Lima, tako da se postavi na prostoriji Kolovrat — Seljašnica — Gradina — Crkveni Toci i s. Maržići, dobivši zadatak da spreči prebacivanje neprijateljskih snaga sa desne na levu obalu reke Lima i zatvori komunikaciju Prijepolje — Pljevlja. Po prebacivanju delova brigada i naroda iz Prijepolja, Brigada je dobila zadatak da poruši gvozdeni most na Limu kod Prijepolja, — što je i učinjela 31 oktobra 1944 godine.

IV sandž. brigada, napustivši svoje ranije položaje po naređenju Štaba divizije, smestila se na prostoriji Štitkovo — Bukovik, sa zadatkom da dejstvuje u pravcu Javora i Sjenice i zatvara komunikaciju koja vodi Ivanjica — Ljubiš — Nova Varoš; da se svojim levim krilom oslanja na »Užički partizanski odred« na prostoriji Zlatibora,[10] a svojim desnim krilom na delove V sandž. brigade, koja dejstvuje na prostoriji Zlatar — Bijukovo Brdo — s. Draževići — s. Bistrica.

V sandž. brigada smeštena je na prostoriji Zlatar — s. Kosatica — Bitovik — s. Draževići — s. Bistrica — Kukanja, sa zadatkom bočnog dejstva na prolazećeg i odstupajućeg neprijatelja dolinom reke Lima, njegovog sprečavanja odstupanja i širenja u strane od komunikacije.

Štab divizije nalazi se u Novoj Varoši.

Sa ovakvim rasporedom i situacijom, divizija je ušla u teške i krvave novembarske borbe, koje su se svakodnevno i neprekidno nizale.

VII crn. brigada, po gubljenju svojih položaja: Štavalj — Brnjica i ovlađivanju neprijatelja sa Sjenicom, povukla se je u pravcu Pešter — Pećarska — Bijelo Polje i prebacila na prostoriju Krš Femića — Ravna Reka — Jabučna.

Na dan 30 oktobra 1944 god. neprijateljske jače motorizovane jedinice probile su se od Sjenice ka Prijepolju i istoga dana oko 14 časova ovladale Prijepoljem, neprijateljske prethodnice posele su dominantne tačke i položaje oko samog Prijepolja, a izvesni delovi produžili su pokret komunikacijom za Bistricu. Neprijateljske snage po zauzeću Prijepolja odmah su pristupile podizanju pontonskog mosta i popravci porušenog mosta na Limu, iz čega se dala proceniti neprijateljska namera. Jedinice naše III brigade imale su u zadatak da spriječe podizanje mostova, kao i prebacivanje neprijatelja putem gumenih čamaca. No i pored dobre volje, naše jedinice, dajući

---

[10] Vidi tom I, knj. 14, dok. br. 134.

ogorčene otpore, nisu se mogle odupreti strahovitoj paljbi neprijateljske artiljerije, bacača i ostalih automatskih teških i lakih oruđa. Jedinice III brigade u toku 31 oktobra, 1 i 2 novembra izvršile su nekoliko napada na neprijatelja koji je uspeo da se u toku noći i dana, pod zaštitom svoje artiljerije, čamcima i putem pontonskog mosta prebaci na lijevu obalu r. Lima. Napadima se uspelo da se neprijatelj natera u reku Lim, kojom prilikom su neprijatelju nanešeni veliki i osetni gubitci, samim topljenjem izbačeno je iz stroja nekolike stotine neprijateljskih vojnika.

U toku 1, 2, 3 i 4 novembra na celome frontu naše divizije, od Javora, Sjenice, Prijepolja, Savinog Lakta, Brodareva i Jasena, vodile su se žestoke borbe i naša divizija odolevala je jakim neprijateljskim navalama motorizacije, pešadije i strahovite artiljeriske, bacačke i mitraljeske vatre, sprečavajući neprijateljsko komuniciranje, podizanje mosta na Limu, prebacivanje čamcima preko r. Lima na levu obalu i širenje neprijatelja u strane za obezbeđenje komunikacije, kao i zalaženje neprijatelja u sela radi pljačke i paljenja.

Na dan 4 novembra neprijatelj je, i pored davanja najvećeg otpora, uspeo da se putem čamaca pod zaštitom svoje artiljerije prebaci na levu obalu r. Lima u jačini oko 3.000 vojnika sa tenkovima i artiljerijom, i na ovaj način potisne jedinice naše III brigade sa položaja: Gradina, Izbičanj — Jerinin Grad.

Naša III brigada povukla se je na položaje Brašansko Brdo — Babine — Savin Lakat — Jabuka — Mijajlovica, sa kojih položaja su vršeni protivnapadi i neprijatelj vraćan na njegove položaje — prvobitne.

Prebacivanjem neprijatelja na levu obalu r. Lima naša III brigada odbačena je od doline r. Lima i neprijatelj je na ovaj način obezbedio nesmetan prolaz za Priboj i dalje, tj. nije mu grozila opasnost od strane naših jedinica sa leve obale r. Lima, ovo još i zato što je neprijatelj prebacio jače snage, kao i to što se povezao sa snagama koje su odstupale iz Albanije i Crne Gore pravcem Podgorica — Mateševo — Kolašin — Mojkovac — Bijelo Polje.

U toku 5, 6, 7 i 8 novembra 1944 god. neprijateljske četničke, nedićevske, ljotićevske snage, milicija i šuc-policija prebacile se kod Prijepolja na levu obalu r. Lima i pod zaštitom Njemaca, a uz sadejstvo sa Njemcima, ovladale su položajima: Seljašnica — Savin Lakat — Jabuka — Mijajlovica, i na ovaj način oslobodile komunikaciju Prijepolje — Pljevlja, razdvojivši našu III brigadu na dva dela (položaje Kamena Gora i Babine).

Na dan 8 novembra 1944 god. neprijatelj je uspeo da ovlada Pljevljima.[11]

U toku oktobra, novembra, decembra 1944 godine i januara 1945 god. brigade naše divizije vodile su žestoke i izrazito teške borbe, i to:

III sandž. brigada 29-IX-1944 god. na položajima leve obale r. Lima, sektor Dušmanići — Gradina — Barice — Seljašnica — Savin Lakat (sekcija Pljevlja 1:100.000); u ovoj borbi brigada je zauzela Prijepolje i nanela gubitke neprijatelju — četnicima u mrtvim i ranjenim.

1-X-1944 god. III sandž. brigada u borbi sa četnicima uspela je da zauzme grad Pljevlja, nanevši neprijatelju gubitke u poginulim i ranjenim.

U borbi 9-X- 1944 god. na Višegradu razbijene su četničke bande, naneti veliki gubitci u ljudstvu i zaplenjeno mnogo materijala, takođe je zauzet Višegrad.

14/15 oktobra 1944 godine, u sadejstvu sa VII crnog. brigadom, III sandž. brigada zauzela je Sjenicu, borba se je vodila sa četnicima i milicijom.

18/19 oktobra 1944 god. na sektoru Jabuka — Miš — Vražalice (sekcija Višegrad 1:100.000) III brigada vodila je borbu sa ustašama. Ova borba imala je svoj vojnički i politički značaj (spašeno je 250 pravoslavnih familija od ustaša), neprijatelju su naneti gubitci u ljudstvu i materijalu.

29 oktobra 1944 g. III sandž. brigada vodila je borbu sa Njemcima na sektoru Gradina — Dušmanići (sekcija Pljevlja 1:100.000). U ovoj borbi naneti su neprijatelju veliki gubitci u ljudstvu i materijalu.

1/2 novembra 1944 g. III brigada vodila je borbu sa Njemcima na sektoru Zalug — Dušmanići — Gradina, kojom prilikom su neprijatelju naneti veliki gubitci u ljudstvu i materijalu.

18/19 novembra 1944 g. III brigada u borbi sa četnicima zauzela je Pljevlja, kojom prilikom su neprijatelju naneti veliki gubitci u ljudstvu i materijalu.

25/26 novembra 1944 g., na položajima Savin Lakat — Seljašnica — Seljane (sekcija Pljevlja 1:100.000), III brigada u borbi sa Njemcima nanijela je neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

4, 5 i 6 decembra 1944 g., na položajima Jasen — Oštra Stena — Balići — Zečja Glava (sekcija Pljevlja 1 : 100.000), III brigada u borbi sa Njemcima nanela je velike gubitke u ljudstvu i materijalu i sprečavala komuniciranje neprijatelja na komunikaciji Bijelo Polje — Prijepolje.

9 i 10 decembra 1944 g., na položajima Obarde — Crni Vrh — Vukovo Brdo — Kozica (Pljevlja 1:100.000), III brigada u borbi sa Njemcima nanijela je neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu i sprečila prodiranje neprijatelja u Pljevlja.

1 i 2 januara 1945 godine, na položajima Đurđevi Vrhovi — Jablanovica — Vlaka — Jabuka — Savin Lakat — Crni Vrh — Barice — Ikonovac (sekcija Pljevlja 1:100.000), III brigada u borbi sa Njemcima vodila je žestoku borbu u cilju preotimanja pomenutih položaja koje je držao neprijatelj. U toku napada brigada je uspela da ovlada položajima, ali neprijatelj jakim protivnapadom sa mnogobrojnom snagom uspeo je da povrati izgubljene položaje. Ovom prilikom neprijatelju su nanete velike žrtve u ljudstvu i materijalu.

8, 9 i 10 januara 1945 g., na položajima Ikonovac — Gradina — Zalug — Izbičanj — Đurovo i Prijepolje, III brigada vodila je borbu sa Njemcima, kojom prilikom je uspela da neprijatelja odbaci sa pomenutih položaja i noću 9/10 januara t.g. ovlada Prijepoljem, i nastavi gonjenje neprijatelja levom obalom r. Lima u pravcu Priboj — Rudo.

Napred iznete borbe su izrazito vojnički organizovane i donekle stilske, koje beleže i velike uspehe. Pored iznetih borbi III brigada je skoro svakodnevno u borbama sa neprijateljem.[12]

IV sandž. brigada:

18, 19 i 20 novembra 1944 god., na položajima Gračanica — Cikote — Banja — Kutlovac i Jarmovac, vodila je borbu sa Njemcima, u kojoj borbi nanela je osjetne gubitke neprijatelju u ljudstvu i materijalu.

22/23 novembra 1944 god., a na položajima Banja — Rakovića Brdo — Podpeć (sekcija Vardište 1:100.000), IV brigada vodila je borbu sa Njemcima, u kojoj borbi je nanela velike žrtve neprijatelju u ljudstvu i materijalu.

25/26 novembra 1944 g., na položajima Čelice — Druglići i Sokolica, IV brigada vodila je žestoku borbu, tj. izvršila je napad na neprijatelja, kojom prilikom mu je nanela velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

3 i 4 januara 1945 g., na položajima Druglići i Rakovića Brdo kod Pribojske Banje, IV brigada vodila je žestoku borbu sa Njemcima, u kojoj borbi nanela je neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

---

[12] Bliže o tome vidi izvještaje štaba te brigade za period septembar—decembar 1944 (tom I, knj. 12, dok. br. 53, 54 i 189; knj. 13, dok. br. 89; knj. 14, dok. br. 34, 73, 153, 173, 181 i 192; knj. 15, dok. br. 39, 90 i 179) i januar 1945 (tom IV, knj. 32, dok. br. 132).

Pored napred iznetih borbi koje su vođene organizovano — vojnički i donekle stilski, IV brigada je skoro uvijek u borbama i iste je vodila sa puno požrtvovanosti beležeći znatne uspjehe.[13]

V sandž. brigada:

31 oktobra 1944 g. V brigada vodila je borbu sa Njemcima na položajima Donja Drenova — Bistrica (sekcija Pljevlja 1:100.000), u ovoj borbi brigada je nanijela neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

1 novembra 1944 g., na položajima Sedobro — Rasno — Bistrica — Kukanja (sekcija Pljevlja 1:100.000), V brigada povela je borbu sa Njemcima, ova borba bila je prsa u prsa puškomitraljezima, mašinkama, ručnim bombama itd., tako da je u jurišu učestvovao i komesar brigade drug Major Živko Džuver, — u kojoj je borbi i poginuo,[14] pored komesara brigade poginuo je komandant 4. bataljona poručnik drug Milun Drčalić, kao i još nekoliko drugova.

U ovoj borbi istakli su se borci i rukovodioci, za što ih je i Štab divizije svojom naredbom br. 101 od 28 novembra 1944 g. *pohvalio.*[15] Takođe su naneti veliki gubitci neprijatelju — Njemcima u ljudstvu i materijalu.

5 novembra 1944 g., na položajima Bistrica — Pilatovac — Bijukovo Brdo (sekcija Pljevlja 1:100.000), u borbi sa Njemcima V brigada nanela je velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

16 novembra 1944 g., na položajima Ćetanica — Milošev Dol — Donji Goračići — Kašanj (sekcija Sjenica — Prijepolje, razmer 1:100.000), V brigada vodila je borbu sa Njemcima, kojom prilikom je neprijatelju nanela velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

25 i 26 novembra 1944 g., na položajima Bitovik — Kukanja (sekcija Pljevlja 1:100.000), V brigada napala je neprijatelja — Njemce, kojom prilikom mu je nanela velike žrtve u ljudstvu i zaplenila veliki materijal.

29/30 novembra 1944 g. na položajima Halinovići — D. Goračići (sekcija Sjenica 1:100.000) izvršen je napad na neprijatelje — Njemce, u kom napadu V brigada nanela je velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

1 decembra 1944 g., na položajima Ravna Gora — Alin Brijeg (sekcija Pljevlja 1:100.000), V brigada je izvršila napad

---

[13] O dejstvima te brigade u novembru 1944. vidi tom I, knj. 14, dok. br. 60; knj. 15, dok. br. 40 i 81; knj. 16, dok. br. 244.

[14] Proglašen za narodnog heroja 13. jula 1953. godine.

[15] Redakcija tu naredbu nije pronašla.

na neprijatelja, kojom prilikom mu je nanela velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

7/8 decembra 1944 g., na položajima Zlatarsko Brdo — Halinovići (sekcija 1:100.000), V brigada vodila je borbu sa Njemcima, u kojoj je nanijela neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

13/14 decembra 1944 g., na položajima Donji Goračići — Zlatarsko Brdo — Halinovići (sekcija Sjenica 1:100.000), V brigada vodila je borbu sa Njemcima i u istoj nanela velike i osetne gubitke neprijatelja u ljudstvu i materijalu.

20 i 21 decembra 1944 g., na položajima Pod — Kunica — Rutoše (sekcija Vardište 1:100.000), V brigada izvršila je napad na utvrđenog neprijatelja, kojom prilikom mu je nanela velike i osetne gubitke u ljudstvu i materijalu.

Napred navedene borbe V sandž. brigade su izrazito organizovano-vojničke i donekle stilske, u kojima se V brigada svuda hrabro pokazala i vrlo dobro držala.

Pored ovih borbi V brigada je stalno i skoro neprekidno u borbama.[16]

g) *Naši gubitci:*

U napred opisanim borbama i označenom periodu, naša divizija imala je 95 poginulih, 252 ranjena. Ukupno izbačenih iz stroja 347.

d) *Neprijateljski gubitci:*

2152 poginulih, ranjenih 1463, zarobljenih 49, ukupno izbačenih iz stroja 3664.

đ) Zaplenjen je sledeći materijal:

mitraljeza »šaraca« 61, puškomitraljeza 42, talijanskih mitraljeza 8, mašinki 14, pištolja 52, mitraljeza »žiškara« 10, lakih bacača 7, teških bacača 6, dvogleda 6, kamiona 15, više municije, bombi i ostale ratne spreme.

e) Moral i borbenost naše divizije je na dostojnoj visini. Naše jedinice posle žestokih višemesečnih borbi, lomeći neprijateljske otpore i navale, uspele su ga rastrojiti i kažnjeno prinuditi na odstupanje.

U ovim teškim borbama istakao se je viši broj rukovodioca i boraca, kao i jedinica za što će ih Štab divizije predložiti za odlikovanje i na ovaj način odati im dužno priznanje za hrabrost i požrtvovanje u borbi za slobodu svoga naroda i svoje domovine.

ž) Zdravstveno stanje naše divizije je vrlo dobro.

---

[16] Opširnije o tome vidi iz izveštaja štaba te brigade iz perioda oktobar—decembar 1944 (tom I, knj. 13, dok. br. 171; knj. 14, dok. br. 124, 154, 158, 166, 179 i 182; knj. 15, dok. br. 21, 82, 103, 114, 120, 153, 176 i 193; knj. 16, dok. br. 242).

z) Ishrana je dobra i ona se vrši putem intendanture naše divizije od naroda i saveznika.

i) Veza, kako unutrašnja u diviziji, tako i spoljna sa višim komandama je ogarantovana i vrlo dobra.

Kao završno stanje i situacija u kojoj se nalazimo jeste vrlo dobro.

Ubuduće će se relacije dostavljati tome Štabu za svaku veću borbu blagovremeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,	NAČELNIK ŠTABA,	KOMANDANT,
p.pukovnik,	peš. p.pukovnik,	p. pukovnik,
Vel. Ljujić	**Rade V. Knežević**	**Žarko S. Vidović**

M. P.

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. broj 85
194 god.

1. III 1945 g.

BR. 63

ZAPOVIJEST ŠTABA 38. NOU DIVIZIJE OD 10. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA HODŽIĆE I ČOLOVNIK[1]

ŠTAB S 1
Broj: sl.
10. II. 1945.

ZAPOVJEST
(Sekcija Zvornik, 1.100.000)

[2]

NAREĐUJEMO:

1) Četiri bataljona S 2 i jedan bataljon S 4, ojačan sa izviđačkom četom, učestvovaće na zadatku pod komandom štaba S 2.

Ove jedinice izvršiće napad na neprijateljsko uporište u Hodžićima, i potom orijentisati napad svim snagama na Čolovnik, ostavljajući na Hodžićima obezbjeđujuće dijelove od pravca druma Jardan — Sapna. Dalji zadatak ove kolone biće napad na Lipovac i Pašino Brdo u cilju izbijanja na drum Zvornik — Kozluk. Lijevo od Hodžića na Grbavce napadaće jedinice P 1,[3] sa kojima održavati vezu. Zona širenja naših jedinica jeste potok između Grbavaca sa jedne strane i k. 236 i Hodžića sa druge strane.

Napad otpočinje tačno 11. o.mj. u 3 sata.

Od 2,45 do 3 sata izvršiti jaku skoncentrisanu minobacačku i protivkolsku vatru na neprijatelja.

2) S 3 zauzima odmah sledeći raspored: Sa jednim bataljonom držati Ahmetovo Brdo. Ovaj bataljon će odmah izvršiti duži demonstrativni napad na Liplje i Marčiće radi sadejstva sa jedinicama na našem desnom krilu. U napadu ne smije biti žrtava.

Jedan bataljon drži na k. 494 i preko ceste između Cerika i Lišine. Jedan bataljon drži u Ceriku, a jedan lijevo od raskrsnice puteva Cerik — Perunika na mjestu gdje se nalazi topovska baterija.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 27—5, k. 1258.

[2] Redakcija je izostavila ovaj dio jer je istovjetan sa odgovarajućim tekstom u dok. br. 59.

[3] O dejstvu jedinica 25. NOU divizije vidi dok. br. 84.

Zadatak je S 3 da čvrsto zatvara pravac Zvornik — Capardi duž ceste. Radi zavaravanja neprijatelja S 2 će u tri sata ujutro izvršiti demonstrativan napad na Lišinu.[4]

3) S 4 sa svoja preostala dva bataljona preuzeće dosadanje položaje S 2 na Spasojevici vezujući se u desno sa jedinicama S 2. Jednu četu od ovih bataljona postaviće na Krš. Ovaj raspored izvršiće odmah. Bataljon sa izviđačkom četom koji će učestvovati u sutrašnjoj akciji pod komandom štaba S 2 uputiće sa jednim članom štaba brigade odmah u Peruniku.

4) Baterija teških bacača ostaje na istom mjestu i stavlja se pod komandu štaba S 2 koij će joj izdati zadatak za dejstvo prema Lišini i Marčićima u toku demonstrativnog napada u tri sata ujutro i eventualno za odbijanje neprijateljskog napada.

5) Baterija poljskih topova ostaje na istom mjestu. Njen zadatak je da sutra u 2,45 do tri sata izvrši sa tri topa artiljerijsku pripremu na Hodžiće i k. 236, a sa jednim topom na Čolovnik. Ostalē zadatke dobiće direktno od štaba S 1, sa kojim održavati kurirsku i telefonsku vezu.

Opšte napomene: Prihvatilište ranjenika za divizijsku bolnicu nalaziće se iznad s. Planine na putu kod slova »B« od Marjanovog Brda.

Štab S 1 nalaziće se na k. 388 (Krš).

Veze: Održavati prema potrebi redovnu radio-vezu po dosada ugovorenom vremenu i vezu kuririma. Ovo naročito važi za štab S 2. Štab S 3 preseliće [se] na dosadanje mjesto štaba S 1 i održavati s nama stalnu telefonsku vezu. S 4 održavaće vezu također preko telefona. S 3 i S 4 uputiće odmah sav svoj telefonski materijal i telefonske vodove do štaba S 1 radi podizanja linije od Perunike do Krša.

S 4 uputiće odmah štabu S 3 20 komada bacačkih mina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
potpukovnik,
Franjo

---

[4] O tome vidi dok. br. 105.

BR. 64

ZAPOVIJEST ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ OD 11. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA 3. KORPUSA I 17. I 25. DIVIZIJE DA ZATVORE PRAVAC ZVORNIK — TUZLA[1]

ŠTAB CI.
Op. br. 105
11. februara 1945.
u 14 čas.

ZAPOVEST

Sekcija Zvornik, Bijeljina, Tuzla, Kladanj 1 : 100.000.

Neprijatelj na pravcu Doboj — Tuzla koncentriše jače snage u rejonu Gračanica i njegovi prednji delovi u nadiranju ka Tuzli 9. o.m. izbili su na liniju Petrovo Selo — Orahovica, koga dana pred veče je ovladao k. 415 južno od s. Moranjci. Prema izjavi zarobljenih ustaša na ovom pravcu skoncentrisane su jače nemačke snage, oko 3500 ustaša, 1000 zelenokadrovaca, ojačani sa pet topova, jednim tenkom i jednim oklopnim kolima. U dolini Spreče primećeni su i neprijateljski skijaši.[2]

22. nemačka divizija na prostoriji Drinjača — Zvornik — Čolopek u toku borbi sa našim jedinicama od 6. do 11. o.m. pretrpela je velike gubitke u ljudstvu i materijalu.[3]

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 11—1, k. 272.

[2] Želeći da olakša težak položaj 22. pešadijske divizije, Štab Grupe armija »E« je sa 724. pukom 104. lovačke divizije preduzeo napad od Doboja, preko Gračanice, ka Tuzli, a sa 734. pukom iste divizije, pojačanim artiljerijom i tenkovima, preduzeo napad, preko Brčkog i Bijeljine, ka Zvorniku (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 95, 96, 98—104). U zapovijesti br. 1 i 2 Štaba 724. puka od 6. i 8. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 2/6 i 3/6, k. 13) piše da je ovaj puk dobio zadatak da od Gračanice preduzme napad na jedinice 23. NOU divizije u rejonu s. Čekanići, s. D. i G. Orahovica, s. Miričina, a potom produži napad ka Tuzli, sa ograničenim ciljem, te je za izvršenje ovog zadatka bio ojačan 1. divizionom 654. artiljerijskog puka (bez jedne baterije), četom minobacača 104. protivtenkovskog bataljona i ustaškim i domobranskim jedinicama iz Gračanice (u tom mjestu su se tada nalazili Zapovjedništvo 3. gorskog zdruga »bosanski planinci«, sa dvije do tri bojne i 4. bojna 12. ustaškog stajaćeg zdruga — vidi knj. 32, dok. br. 15, objašnjenje 5 i 6). Pored toga, u zapovijesti piše da je jedna grupa Nedićevih četnika imala da sadejstvuje s pukom napadajući sa sjevera prema jugoistoku (riječ je o četnicima Valjevskog korpusa, čiji je komandant tada bio Neško Nedić — vidi dok. br. 88).

[3] Prema Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) ta divizija je u tom periodu imala 71 mrtvog (među njima 1 oficir) i 327 ranjenih (od kojih 5 oficira).

Naše jedinice na zvorničkom frontu danas do 12 časova uspele su da izvrše dva prodora u neprijateljsku odbranu, presecajući neprijatelja na tri grupe i nanoseći mu osetne gubitke.[4] Ova neprijateljska divizija nalazi se u vrlo teškom položaju. Njeni izvesni delovi izvršili su prelaz na desnu obalu Drine kod Malog Zvornika, gde drže mostobran na liniji k. 293 — Rujeva Glavica — k. 521 — Kameni Šanac — s. Sakar (zapadna polovina).[5]

Verovatno je namera neprijateljske grupacije na pravcu Doboj — Tuzla da ovlada Tuzlom, najvažnijim našim centrom Istočne Bosne i na taj način olakša situaciju 22. nemačke divizije. Dobojskoj neprijateljskoj grupi u napadu na Tuzlu treba da sadejstvuju i svi četnici. Sve ovo potvrđuju zarobljene ustaše.

Na istočnoj obali Drine od Drinjače do Šapca nalaze se jače naše snage.[6]

Naša armija donela je odluku da preduzme ofanzivno dejstvo pravcem Tuzla — Doboj, sa zadatkom uništenja ili odbacivanja neprijateljske grupacije u dolini Spreče na levu obalu reke Bosne.[7] Na frontu prema Zvorniku preći u odbranu, dejstvujući u isto vreme aktivno na bok i pozadinu neprijatelja u cilju nanošenja gubitaka, ometanja urednog povlačenja ka severu i ovlađivanja Zvornikom kao važnom tačkom za vezu sa Srbijom.

U vezi naših telefonskih naređenja danas od 12.30 časova

NAREĐUJEMO:

1) Sektor Drinjača — Zvornik, sa potrebnim delom na pravcu Vlasenica — Sokolac, preuzimaju jedinice E 1, ojačane sa jedinicama P 1.[8]

Zadatak: potpuno zatvara pravac Zvornik — Tuzla, držeći čvrsto sadanje položaje. Prema situaciji i grupisanju neprijatelja, aktivnim dejstvom na bok i pozadinu neprijatelja nanosi mu što veće gubitke, ometajući njegovo uredno probijanje ka severu, s težnjom da što pre ovlada Zvornikom.[9] Je-

---

[4] U napadu su učestvovale 17, 25. i 27. NOU divizija. Opširnije o tome vidi dok. br. 50, 84, 90 i 94.

[5] Vidi dok. br. 104.

[6] Riječ je o 2. proleterskoj i 22. NOU diviziji i dijelovima 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 27 i 104; tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89).

[7] Napad su 24. februara izvele jedinice 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 143).

[8] O dejstvima jedinica 3. korpusa NOVJ i 25. NOU divizije vidi dok. br. 56 i 59.

[9] Zvornik je oslobođen 19. februara (vidi dok. br. 113).

dinicama E 1 za ovu operaciju stavlja se na raspoloženje jedna baterija 76 mm. i jedna baterija bacača.

Jedinice E 1 sa potrebnim delom snaga, po ovlađivanju Zvornikom, nastavljaju dalje dejstvo na levi bok i pozadinu neprijatelja koji se bude povlačio ka Bijeljini,[10] povezujući se čvrsto sa jedinicama B 1 u rejonu Janja.[11] U ovom dejstvu naše jedinice sa desne obale Drine sadejstvovaće svim mogućim sredstvima.

2) Jedinice A 1 predaće sadanji sektor jedinicama R 1 i što pre sve svoje jedinice prikupiti duž druma Zvornik — Tuzla na prostoriji Capardi — Kalesija — Miljanovci. Po prikupljanju i najpotrebnijem odmoru odmah krenuti za Tuzlu gde će dalje naređenje dobiti od ovoga štaba.[12]

3) Jedinice P 1 postaviće se i to: brigada na levom krilu njihovog rasporeda pred frontom neprijatelja Čolopek — Vjenačac pod pritiskom neprijatelja postepeno će se povući i postaviti na liniju s. Križevići — s. Kitovnica — k. 399 — Klisa — k. 410 sa zadatkom zatvaranja pravca Jardan — Kalesija, dejstvujući u isto vreme na levi bok neprijatelja. Sa jednim bataljonom aktivno dejstvovati sa prostorije između druma Suljin Han — Sapna i druma Suljin Han — Kozluk. Sa ostale dve brigade P 1 prikupiti se na prostoriji s. Baljkovica — s. Capardi — s. Memići gde će biti u rezervi. Do daljeg naređenja biće pod komandom i na raspoloženju štaba E 1.[13]

4) Jedinice A 5 (bez jedne baterije topova 76 mm. i baterije bacača koje staviti na raspoloženje štabu E 1) odmah po prijemu ovog naređenja prikupiće se i krenuti za Tuzlu. Štab A 5[14] javiće se u Tuzli načelniku štaba C 1 od koga će dobiti naređenje za dalji rad i zadatak.

5) Jedinice R 1 vraćaju se u sastav i pod komandu štaba E 1. U toku daljeg izvršenja zadatka težiti da se obuhvati začelje neprijateljske glavnine i što aktivnije dejstvuje iz pozadine i na levi bok neprijatelja sa ciljem proterivanja istog ka Zvorniku i dalje na sever. Dalja naređenja i direktive za rad izdaće štab E 1.

6) Veze: Naš glavni centar veze u Tuzli. Istaknuti centar u s. Memići preko koga će održavati vezu štab E 1. Po ukida-

---

[10] O dejstvima 3. korpusa NOVJ vidi izveštaje štabova 27. i 38. divizije od 3. i 5. marta 1945 (AVII, reg. br. 35—5, k. 1258, reg. br. 8—22, k. 1111).

[11] Odnosi se na jedinice 14. korpusa NOVJ, tj. na 25. diviziju (vidi dok. br. 103).

[12] Bliže o dejstvima 17. NOU divizije vidi dok. br. 90.

[13] Štab 3. korpusa je 14. februara dao predlog Štabu 2. armije NOVJ da 25. diviziju stavi pod svoju komandu (vidi dok. br. 76).

[14] Riječ je o Štabu 1. artiljerijske brigade 17. NOU divizije (vidi AVII, reg. br. 57—3, k. 271).

nju ovog centra štab E 1 održavaće vezu sa nama telefonom preko centra u Tuzli, radio-vezom i kuririma motociklistima.

Štab P 1 održavaće vezu sa štabom E 1 lično, putem telefona i kurira na konjima. Sa nama i dalje održavati vezu radio-putem. U slučaju otkazivanja ove veze koristiti se vezama štaba E 1.

7) U slučaju nailaska i dejstva naše avijacije obeležavanje prednjih linija vršiti kako je to naređeno našom zapovesti Op. br. 102 od 8. o.m.[15]

8) Sanitetska služba ostaje u svemu po dosadanjem, s tim što će kontrolu i organizaciju evakuacije ranjenika od Memića ka Tuzli vršiti načelnik saniteta štaba E 1 uz intervenciju načelnika saniteta ovoga štaba.

9) Izveštaj o postupku i situaciji dostaviće nam štab E 1 najdalje do 12. o.m. do 6 časova, naznačujući tačan raspored svih jedinica pod njegovom komandom i raspored neprijatelja pred njima. Redovno nam dostavljati izveštaje svaka tri časa počev od 9 časova 12. o.m. Pismene izveštaje dostavljati nam redovno kuririma jedanput u 24 časa.

10) Prijem zapovesti pismeno potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

Komandant
general-lajtnant,
otsutan

DOSTAVLJENO:
Štabu E1, A1, P1.

[15] Vidi dok. br. 50.

BR. 65

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 11. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI NA SEKTORU DRINJAČA — ZVORNIK — KOZLUK[1]

ŠTAB E 1.
O. broj: 37/45
11. februara 1945. g.
20 časova

ŠTABU C 1.

Prema zapovijesti O. broj 105 od danas tačka 9.[2] izvještavamo:

1. Neprijatelj se sa glavninom svojih snaga u toku današnjeg dana nalazio na rejonu Zvornika i sjeverno do linije Karaula — Mrakodo — Vjenačac. Njegov pokušaj da prodre prema Kozluku jutros je suzbijen od strane jedinica P 1.[3]

Prema posljednjim sigurnim izvještajima neprijateljske zaštitnice nalazile su se danas kod Kušlata u povlačenju prema sjeveru. Prema podatcima dobivenim od A 1.[4] neprijatelj je danas napustio Drinjaču, što nije potvrđeno kod naših jedinica. Na sektoru Vlasenica — Han-Pijesak neprijatelj je u toku 10. ovog mjeseca odbačen južno od Han-Pijeska.

Prema izvještaju P 1. na drumu Zvornik prema Capardima zapaženo je više motornih vozila, mi pretpostavljamo da su ona ovdje sklonjena od bombardovanja i da ne bi smetala saobracaju na glavnoj komunikaciji.

2. Raspored i zadatci naših jedinica:

S 1. duž komunikacije Zvornik — Capardi sa prednjom linijom položaja: Stanišići — Mehmedići — Ahmetovo Brdo — Cerik — Perunika — Spasojevica — Krš. Ovoj jedinici pridodata je i baterija topova 76 mm., i baterija teških bacača.

R 1 danas se je sa dvije brigade nalazila na prostoriji Đevanje — Strnine — Novo Selo a sa jednom na prostoriji Han-Pijesak — Vlasenica i djelovima u Kladnju. Naređeno je da R 1. sa trećinom snaga ovlada Liješnjem — Drinjačom i napada na neprijateljske zaštitničke djelove koji su u povlačenju prema sjeveru. Jedna trećina snaga ostaje na prostoriji Strnine — Novo Selo — Pravoslavna Kamenica sa zadatkom

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—12, k. 272/A.
[2] Vidi dok. br. 64.
[3] Bliže o dejstvima 25. NOU divizije vidi dok. br. 84.
[4] Riječ je o 17. NOU diviziji (vidi dok. br. 90).

bočnog pritiska na komunikaciju Drinjača — Zvornik, a ostatak snaga na sektoru Vlasenica — Han-Pijesak sa zadatkom rušenja druma i gonjenja neprijatelja u pravcu Sokolca.

P 1. se je u toku današnjeg dana nalazila na liniji Tršić — Jankovina — Kitovnica — Križevići. Po kuririma uputili smo zapovijest o. br. 105.

3. Rad jedinica 10. i 11. o.mj.:

R 1. je vodila žestoke borbe za Strnine i Veliku Njivu. Borbe za Veliku Njivu i Novo Selo vodila je u zajednici sa jedinicama A 1. Položaj Strnine prelazio je iz ruke u ruke četiri puta i danas je bio čvrsto u našim rukama. Samo prilikom jednog juriša naših jedinica na ovom položaju izginulo je 120 Nijemaca? Na sektoru Vlasenice jedinice R 1. ovladale su Han-Pijeskom a jednim djelom vodile su danas oko podne borbe sa neprijateljskim zaštitničkim djelovima kod Kušlata.[5] Prema nepotpunim podatcima, u ovim borbama neprijatelj je imao najmanje 600 izbačenih iz stroja. Zapljenjeno je 5 šaraca, oko 70 pušaka, dosta municije i ostale spreme. Gubitci R 1. u ovim borbama oko 200 izbačenih iz stroja.

S 1. u toku jučerašnjeg dana nije imala jačih borbi. Jedna udarna grupa S 1. danas ujutru izvršila je proboj neprijateljskih položaja na liniji Čolovnik — Hodžići i ovladala ovim položajima. Pošto je ovaj napad trebao biti koordiniran sa jedinicama P 1. a ove nisu uspjele izvršiti zadatak na svome pravcu, udarna grupa S 1. morala se je povući na polazne položaje.[6] Ovo povlačenje bilo je i u duhu izdatog naređenja ovoga štaba uslijed situacije na sektoru Doboja.[7] Neprijatelj je na ovome sektoru bio vrlo uporan i potpomagao svoje trupe sa jakom artiljerijskom vatrom. Sem ovoga jedinice S 1. noću 10. na 11. o.mj. vršile su demonstrativan napad na Marčiće — Liplje i Lišinu.[8] U svim ovim borbama neprijateljski gubitci iznose najmanje 100 izbačenih iz stroja. Plijen: 3 šarca, 15 jahaćih i tovarnih konja, 30 pušaka i razne druge spreme i municije. Naši gubitci u ovim borbama: 53 izbačenih iz stroja.

U toku današnjeg dana naša avijacija je uspješno tukla neprijateljski saobraćaj na liniji Zvornik — Čolopek i neprijateljska uporišta na rejonu Zvornik.[9]

P 1. je noću 10 na 11. vršila napade na svom sektoru i ovladala linijom položaja Karaula — Mrakodo — k. 347. Sem toga likvidirana je neprijateljska posada u selu Glumine. Međutim neprijatelj je uspio da odmah ponovo ovlada ovim po-

[5] O rasporedu i dejstvu jedinica 27. NOU divizije vidi dok. br. 94.
[6] Opširnije o tome vidi dok. br. 63 i 105.
[7] O tome vidi dok. br. 64 i 88.
[8] Vidi dok. br. 66 i 105.
[9] Bliže o tome vidi tom X, knj. 1, dok. br. 294.

ložajima i potisne jedinice P 1. na polazne položaje. U ovim borbama ubijeno je 25 Nijemaca i zaplijenjena 3 šarca. Sopstveni gubitci 10 izbačenih iz stroja.

Naša artiljerija sa desne obale Drine uspješno je tukla položaje Karakaja — Čolopek, a naša avijacija pored neprijateljskih položaja u toku 10. o.mj. tukla je i položaje P 1. i položaje VI. Proleterske brigade na sektoru Mali Zvornik — Vlaške Njive.

Neprijateljski avion je 10. o.mj. bacio letke od kojih prilažemo jedan primjerak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba — p.pukovnik: **R. Petovar** M. P. Komandant — pukovnik **Kosorić Pero**

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Op. br. 130
13. II 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 66

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG CENTRA ŠTABA 38. DIVIZIJE OD 11. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O RASPOREDU I DEJSTVU NJEMAČKE 22. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE NA SEKTORU ZVORNIK — DRINJAČA[1]

ŠTAB S 1
Ob. centar
11-I-[2]1945 g.

ŠTABU E 1

Za II otsjek

Dostavljam redovni petnaestodnevni izvještaj. Podatci o neprijatelju: U toku poslednjih 15 dana naša divizija vodila je borbu sa 22 Njemačkom divizijom na liniji Snagovo — Dobra Voda — Đafina Kosa i na lijevoj strani komunikacije Tuzla — Zvornik na liniji Lišina — Spasojevica — Krš — Hodžići.[3]

22 Njemačka divizija u svom probijanju prema sjeveru imala je slijedeći raspored: 47 regementa, koja je bila zaštitnica divizije, po ovladavanju Zvornikom prebačena je kao prethodnica. U toku 6. II. 1945 ova regementa stigla je na liniju Đevanje — Zvornik — Kula — Marčići — Ahmetovo Brdo. 8-II-1945 g. Ova regementa ovladala je položajima Lišinom — Stanom — Zmajevac i produžila prodiranje preko Lipovca i Karakaje ka Čelopeku. S jednim bataljonom na svom lijevom krilu kao bočno obezbeđenje držala je slijedeće položaje: Čolovnik — Hodžići — Grbavačko Brdo — Ćirilovo Brdo — Vjenačac. Položaje Zvornik — Lišina — Ahmetovo Brdo — Mlađevac primila je 65 regementa koja se do tog vremena nalazila na liniji Velika Njiva — Đevanje — Jasenić — Liješanj — Kostijerevo. 16 regementa nalazila se je na liniji Drinjača — Nova Kasaba. Od 8. do 10. o.m. štab divizije i štab 65 regemente nalazili su se u Kula Gradu.[4] Nadiranjem 47 regemente prema Če-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—5, k. 1258).

[2] Pogrešno; treba: II.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 105.

[4] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je komandno mjesto te divizije 10. februara premješteno u Zvornik (vidi i dok. br. 43, objašnjenje 2).

lopeku i Kozluku neprijatelj je bio primoran da povuče i svoje zaštitničke dijelove, tj. 16 regementu. Ona je po najnovijim izvještajima od 11 o.m. sa svojim zadnjim djelovima napustila Drinjaču i krenula u pravcu Zvornika. Artiljerija ove divizije jačine od 10 topova također se pomjerala ka sjeveru. U toku 10 i 11 o.m. neprijatelj je imao na Kuli 1 haubicu, na raskršću puteva Snagovo — Zvornik i Glumine — Zvornik 1 haubicu, Suljin Han 1 haubica, raskrsnica puteva kod Karakaje 1 haubica. Neprijatelj je također imao artiljeriju na Đevanju a prije toga na cesti ispod Kušlata. Neki topovi bili su i bez dejstva uslijed nedostatka municije. Prema najnovijim podatcima, 22 divizija ima slijedeće jedinice: 3 puka pješadije i mornarice, jednu tvrđavsku brigadu jačine jednog puka[5] i jedan izviđački bataljon.[6] Prema podatcima dobivenim iz zarobljenih spiskova vidi se da kompanije[7] ove divizije ne iznose više od prosječno 80 ljudi. Svega ukupno divizija broji 4.000 do 4100 ljudi.[8] Prema nekim neprovjerenim podatcima neprijatelj je uništio veći broj svoje motorizacije u Novoj Kasabi. Sa ostatkom motorizacije i komore neprijatelj je prošao za Zvornik i Kozluk, s tim što je bio prisiljen da izvrši forsiranje Drine kod Strnine i kod Zvornika. Po prolasku motorizacije i komore, grupe koje su prelazile Drinu vratile su se nazad.[9]

Moral, ishrana neprijatelja vrlo je slaba, njihovu borbenost podržavalo je to što idu za Njemačku.

Sadašnji raspored ove divizije je slijedeći: 16 regementa nalazi se na liniji Jasenić — Đevanje — Pravoslavna Kamenica — Velika Njiva — Mlađevac — Liplje, a od 11 o.m. izgleda da je napustila Đevanje i Jasenić, što nije provjereno. Sa svojim prednjim djelovima nalazi se na Ahmetovom Brdu — Marčići — Kula Grad — Zvornik. 65 regementa sa manjim od-

---

[5] Riječ je o ojačanoj 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi (vidi dok. br. 91, objašnjenje 3).

[6] U januaru 1945. ta je divizija, pored pomenutih pukova i izviđačkog bataljona, u svom sastavu imala i artiljerijski puk i još nekoliko samostalnih bataljona i diviziona (vidi knj. 32, dok. br. 103, objašnjenje 3).

[7] čete

[8] Sredinom januara 1945. brojno stanje pomenute njemačke divizije iznosilo je 13.000 vojnika (vidi knj. 32, dok. br. 108, objašnjenje 2).

[9] Vidi dok. br. 104.

jeljenjima od po 1-e kompanije drži položaje: Lišina — Glumine — Vjenačac — Ćirilovo Brdo, sa glavninom snaga nalazi se na liniji Vratolomac — Lipovac — Karakaja — Suljin Han — Čelopek kao bočno obezbeđenje komunikacije Zvornik — Kozluk. Pomjeranje snaga čitave divizije prema sjeveru vrši se prikriveno stalno i postepeno.[10]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

D. Uzelac[11]

[10] O tome vidi dok. br. 90, objašnjenje br. 21.

[11] Dušan Uzelac je tada bio šef Obavještajnog centra 38. NOU divizije.

BR. 67

ZAPOVIJEST ŠTABA 53. NOU DIVIZIJE OD 11. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO U SREDNJOJ BOSNI[1]

ŠTAB
53. NOU DIVIZIJE
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op. pov. broj *87*
11-II-1945. god.

ŠTABOVIMA XIV, XVIII I XIX BRIGADE

Položaj

U vezi izvršavanja zadataka koji se postavljaju pred ovu diviziju i u cilju uništenja okupatorskih fašističkih trupa, koje se povlače iz naše zemlje i to dolinom rijeke Bosne, tj. komunikacijom Sarajevo — Brod,[2] snage ove divizije djelovaće i smjestiće se na sledećim sektorima:

XIV brigada — Sa svoja tri bataljona smjestiće se na prostoru Doboj — Derventa, sa zadatkom vršenja akcija na komunikaciji Doboj — Derventa — Brod u cilju onemogućavanja i nanošenja što većih gubitaka okupatorskim trupama koje se povlače tom komunikacijom. Nadalje zadatak te brigade jeste uništenje četničkih bandi koje se nalaze na prostoru Motajice.[3] III bataljon iste brigade os-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg br. 20—5, k. 1423.

[2] U tom periodu povlačile su se, uglavnom, pozadinske i druge manje njemačke jedinice (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[3] Redakcija nije pronašla izvještaje 14. srednjobosanske NOU brigade iz februara 1945. Međutim, u knjizi primljenih i predatih telegrama njenog štaba za period 1. januar — 24. avgust 1945 (AVII, reg. br. 1—2, k. 1421) stoji da su 9. februara njene jedinice imale sljedeći raspored: 1. i 2. bataljon u rejonu V. Sočanice, dok se njen 4. bataljon, po naređenju zamjenika komandanta divizije, nalazio u sastavu 18. srednjobosanske brigade, preko r. Vrbasa. Izviđačka četa 14. brigade

tače i dalje u neposrednoj zaštiti Centralne bolnice.

XVIII brigada

Sa svoja tri bataljona izbiće 13. ov. mj. i postaviće se na liniju Lepenica — Medakovo — Trebče — Ljubatović, gdje će smeniti snage XIX brigade, a sa jednim bataljonom izbiće na liniju Jelah — Piljuzić i smijeniti bataljon XIV brigade, koji se sada nalazi na tom prostoru. Zadatak te brigade jeste da sa tri bataljona danonoćno vrši akcije na komunikaciju Žepče — Maglaj — Doboj u cilju nanošenja što većih gubitaka neprijateljskim kolonama koje se povlače tom komunikacijom, kao i zatvaranja pravca od Žepča i Maglaja, a sa bataljonom koji se nalazi na liniji Jelah — Piljuzić zatvara pravac od Sivše i uništava četnike koji se nalaze na tome prostoru.[4]

XIX brigada
1 bat. Boškovići — Drugovići,
2 bat. Jošavka prema Čelincu,
1 bat. Šnjegotina[5]

Sa svojim snagama izvršiće 13 ov. mj. pokret sa svojih dosadašnjih položaja i to: sa jednim bataljonom preko Kuzmanovića — Prnjavora — Careve Gore za Stari Martinac, a sa ostala tri bataljona izvršiće pokret u tri kolone preko Rankovića — Ukrnjice — Rastuše, a odatle preko Sr. Šnjegotine — Spasevića — Gavranovića i Jankovića i izbiće na liniju Brezičani — Kokori — Boškovići.

Zadatak te brigade jeste vršenje samostalnih akcija na prostoru doline rijeka Vrbanje i Vrbasa, kao i na prostoru Lijevča Polja u cilju uništenja četničkih bandi koje se nalaze na gore navedenom prostoru.[6]

---

se noću 10. februara prebacila na Vučjak (16 km sjeveroistočno od Dervente). Nešto kasnije, 15. februara, na Vučjak su se prebacila još tri bataljona te brigade, gdje su ostali do 18. februara dejstvujući na komunikaciji Derventa — Brod, a potom su se prebacili na sektor Doboja (vidi dok. br. 122).

[4] Vidi dok. br. 142.

[5] Na margini originala dopisano mastilom ćirilicom.

[6] Vidi dok. br. 139.

Štabovi brigada održavaće svakodnevno vezu sa Štabom ove divizije putem radiostanice i hitno će izvještavati o svim novonastalim promjenama na sektoru na kojem djeluju.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — ppukovnik,
Radoš[8]

M. P.

Komandant — pukovnik,
Đurin[9]

Načelnik štaba,
major,

---

[7] Vidi AVII, reg. br. 31—6, k. 462/A: izvještaj Štaba 53. NOU divizije od 28. februara 1945. o organizaciji i radu službe veze.

[8] Raičević

[9] Đurađ Predojević Đurin

BR. 68

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA 19. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 11. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, motornih vozila,

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVA		O R U							
				Topova							
		po spisku	na licu	poljskih haubica	brdskih haubica	brdskih	protivkol.	pješadijskih			
1	I Bataljon	266	216								
2	II — „ —	238	187								
3	III — „ —	238	191								
4	IV — „ —	223	167								
5	Art. divizion[2]	142	140								
6	Izviđačka četa	41	39								
7	Četa za vezu	63	53								
8	Tehnička četa	38	31								
9	Vozarska četa	57	57								
10	Ambulanta	38	38 osob.[3] 65 bol.[4]								
11	Štab i prišt.	14	13								
	Svega	1358	1197								
	SVEGA:										

. . .[5]

Politički komesar,[6]

---

[1] Kopija originala (formular štampan i ispunjen mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 19—5, k. 1423.

[2] On je u svom sastavu imao dvije baterije (vidi AVII, reg. br. 7/3—6, k. 1417: pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja Artiljerijskog diviziona 19. krajiške NOU brigade od 28. februara 1945.

[3] Odnosi se na osoblje ambulante.

[4] bolesnih

STANJE

komore i minerske spreme na dan 11. II. 1945

Ž J A													
Bacača				protivtenkov. pušaka	pušaka	puškomitralje-za	protivavijon. mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	Ručnih bomba	
teških	srednjih	lakih	džon-bull								ofanz.	defanz.
		1			163	15		1	12	15	38	
					128	15		1	17	10	36	21
				1	124	16		2	17	12	61	
		1			128	16		1	17	18	90	
10					111	1			6	5	12	
					3	4			34	1	21	
					38	1			4	4	10	
					36				2	5	5	3
					47				5	6	6	4
					18				5	1	3	
									10	11	12	
10		2		1	796	68		5	129	88	294	28

Komandant,[7]

[5] Na poleđini kopije originala dato je objašnjenje rashoda i razlike od prethodnog brojnog stanja, ali zbog nečitljivosti redakcija ga je izostavila. Osim toga, iz tehničkih razloga, izostavljen je pregled municije i komore, a čiji ukupan zbir iznosi: 46.000 puščanih i 4.650 metaka za strojnice (automate) i 40 metaka za protivtenkovsku pušku, 150 mina za teški i 39 za laki minobacač. Brigada je imala i 23 jahaća i 144 tovarna konja.

[6] Bio je tada Avdo Hakirović (vidi AVII, reg. br. 35—3, k. 1418: naredbu br. 134 Štaba 5. korpusa od 28. decembra 1944; knj. 31, dok. br. 93).

[7] Bio je tada Slavko Vuković.

BR. 69

ZAPOVIJEST ŠTABA 8. KORPUSA NOVJ OD 12. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA OSLOBOĐENJE MOSTARA[1]

ŠTAB
VIII. UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. br. 71.
12 februara 1945 g.

ZAPOVJEST

Sekcija Prozor, Nevesinje, Mostar 1 : 100.000 (jug. izr.)

Poslije zauzimanja Širokog Brijega od naših snaga[2] u cilju odbrane mostarskog garnizona i komunikacije Mostar — Sarajevo, neprijatelj iz sastava 369. vražje divizije, djelova IX. ustaške gorske divizije i Crne legije posjeo je liniju s. Drežnica — Jastrebinka, k. 1139 — Mikuljača, k. 654 — Keveljavača, k. 475 — Varda, 331 — Dobrotina — k. 262 — Mostarsko Polje.[3]

Neprijateljska rezerva vjerovatno u Mostaru i Bijelom Polju.

---

[1] Overeni prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—9, k. 272/A.

[2] Vidi dok. br. 93 i 136.

[3] Uoči napada na Mostar raspored jedinica pomenutih divizija bio je, uglavnom, sljedeći: 369. legionarska divizija: 370. puk, ojačan dijelom snaga Protivtenkovskog bataljona u rejonu k. 1111 — Mikuljača — Keveljavaća — Mostar; Izviđački bataljon u rejonu s. Sedla; Pionirski bataljon na Vardi (trig. 331) i na položajima oko Mostara; glavnina 369. artiljerijskog puka u rejonu Mostara i Bijelog polja, Bataljon za vezu u širem rejonu Mostara; 369. puk (bez 1. bataljona) sa pridodatim jedinicama na sektoru Nevesinja (vidi dok. br. 72); 116. izviđački bataljon u rejonu s. Sovića, 909. tvrđavski pješadijski bataljon u zapadnom dijelu Mostara, 649. armijski obalski artiljerijski puk 13. februara izvršio utovar u vozove na želj. st. Mostar, ali zbog sabotaže i bjekstva željezničara oni su sutradan zaplijenjeni kod s. Potoka. Pored toga, za pojačanje mostarskog garnizona, 11. februara, po naređenju Komande 21. brdskog korpusa, upućen je 359. puk 181. pješadijske divizije iz rejona s. Hadžića, koji se, zbog nepovoljnog razvoja situacije, 13. februara zaustavio na liniji s. Vlaštok — s. Mandić (prednji dijelovi) i kod s. Drežnice, glavnina, pa s tih položaja 14. i 15. februara vršio prihvat njemačkih i ustaško-domobranskih snaga koje su se povlačile iz Mostara i Nevesinja.

Sastav neprijatelja prema priloženom vojno-obavještajnom izvještaju.[4]

Naš zadatak: očistiti sva uporišta oko Mostara i osloboditi grad Mostar.

NAREĐUJEMO:

I. Desna kolona XIX. ud. divizija bez jedne brigade sa pridodatom XII. herceg. brig. i jednim brd. diviz. *Svega:* 12 bataljona i 2 art. diviziona.	Zadatak: Napada Mostar sa južne strane pravcem Čitluk — Varda — Mostar.[5] Desna granica zone dejstva s. Bačevići zaključno r. Neretva — s. Luka s. Bjeluźina sve isključno. Lijeva granica zone dejstva Ljuti Dolac — Ponor — s. Varda — s. D. Kozica — Orlovac, k. 473 — s. Razlomište sve zaključno. Desna veza sa XXIX. divizijom, lijevo sa XXVI. ud. divizijom.
II. Srednja kolona XXVI. ud. divizija, tenkovska i artiljerijska brigada. *Svega:* 16 bataljona, 2 tenkovska bat. i 2 art. diviziona.	Zadatak: Napada Mostar sa zapadne i sjeverozapadne strane pravcem s. D. Polog — Mostar.[6] Desna granica zone dejstva do lijeve granice zone dejstva desne kolone. Lijeva granica zone dejstva s. Grabova Draga — Jastrebinka, k. 1139 — s. Poradok — s. Orlac — k. 246 sve zaključno.

Ustaško-domobranska 9. hrvatska gorska divizija: 9. ustaški zdrug je posjeo rejone Žovnica — Rodoč — Mostar i Buna — Blagaj (vidi dok. br. 169); 1. bojna 2. gorskog zdruga je posjela Jastrebinku (trig. 1139) a 3. bojna je bila negdje na sektoru Mostara (ne zna se tačno mjesto), dok su se ostale snage ovog zdruga nalazile na obezbjeđenju željezničke pruge Jablanica — Rama — Konjic. U svom sastavu pomenuti zdrugovi imali su po pet bojni, jačina svakog zdruga je bila 4.000 — 5.000 ljudi.

Pored ovih jedinica, na sektoru Mostara su bili: 6. oružnička pukovnija, oklopni voz i, u rejonu Jablanice, 49. fašistička (italijanska) legija »San Marko« (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 116—123; AVII, reg. br. 1/5, k. 6 — Dnevnik majora Bema; reg. br. 52/10, k. 149/E — izvještaj 6. oružničke pukovnije od 29. januara 1945; reg. br. 3/5, k. 527 — zapisnik o saslušanju ratnog zarobljenika Bože Pavlovića, poručnika 9. gorske divizije, od 20. februara 1945, knj. 32, dok. br. 84).

[4] Vidi AVII, reg. br. 7/3—1, k. 526.
[5] Bliže o tome vidi dok. br. 144.
[6] Vidi dok. br. 123 i 136.

III. Lijeva kolona IX. ud. divizija.	Zadatak: Odsjeći mostarski garnizon od zaleđa na sjever na liniji Raštani — s. Drežnica.[7]
Svega: 14 bataljona i art. divizion.	Desna granica zone dejstva do lijeve granice zone dejstva srednje kolone, uključno Raštani. Lijeva granica zone dejstva pl. Čabulja — Drežnica uključno.
IV. XXIX. hercegovačka divizija.	Radi prema zaključenom planu.[8]
V. Artiljerijska brigada.	Sadejstvuje srednjoj koloni.
VI. Tenkovska brigada.	Sadejstvuje srednjoj koloni.
VII. Rezerva.	Napadne kolone iz svog sastava odrediti na svom pravcu jednu brigadu kao rezervu. V. brigada XIX. divizije ulazi u rezervu korpusa.
VIII. Avijacija.	Aktivno će potpomagati operacije.[9]
IX. Veza.	Glavni centar veze u Širokom Brijegu. Pomoćni centar veze br. 1 s. Sretnica. Pomoćni centar veze br. 2 s. Goranci. Istaknuta centrala s. Dobrić. Sve ostalo prema priloženoj instrukciji za vezu.
X. Sanitet Korpusa.	Prema priloženoj instrukciji za sanitet.
XI. Intendantura Korpusa.	Prema priloženoj instrukciji za intendanturu.
XII. Snabdijevanje ubojnim materij.	Glavne baze za snabdijevanje Metković — Makarska — Omiš.
XIII. Komunikacijski pravci.	Split — Omiš — Makarska — Opuzen — Metković i Široki Brijeg — Imotski — Omiš — Split.
XIV. *Znakovi:* 12 II 1945 g.	**Cijev — Cavtat.** Jedna crvena i dvije bijele signalne rakete.

[7] Vidi dok. br. 120.
[8] Vidi dok. br. 95, 96 i 110.
[9] Vidi dok. br. 136 i tom V, knj. 38, dok. br. 97 i 98.

13 II 1945 g.	**Čizma — Čačak.**	Dvije crvene signalne rakete.
14 II 1945 g.	**Bomba — Beograd.**	Dvije zelene signalne rakete.
15 II 1945 g.	**Nož — Niš.**	Dvije bijele i jedna crvena signalna raketa.
16 II 1945 g.	**Top — Topola.**	Dvije bijele signalne rakete.
17 II 1945 g.	**Bluza — Bitolj.**	Jedna zelena i jedna bijela signalna raketa.
18 II 1945 g.	**Zatvarać — Zagreb.**	Jedna crvena i jedna zelena signalna raketa.
19 II 1945 g.	**Zvijezda — Zemun.**	Jedna bijela i dvije crvene signalne rakete.
20 II 1945 g.	**Tenk — Trogir.**	Dvije zelene i jedna bijela signalna raketa.

XV. Mjesto štaba korpusa. Široki Brijeg.

XVI. Početak operacija. 13 februara ov. god. u 7 časova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar, pukovnik:
Boško Šiljegović s.r.

Komandant, generalmajor:
Petar Drapšin s.r.

Da je prepis vjeran originalu ovjerava,

Načelnik, pukovnik:
M.[10] **Pavlović**

Dostavlja se na postupak:

Štabu IX, XIX, XX. XXVI ud. divizije,
Štabu tenkovske i artiljerijske brig.
Štabu XXIX. hercegovačke divizije,
Šefovima otsjeka štaba Korpusa.

---

[10] Milutin

ŠTAB
VIII. UDARNOG KORPUSA
NOVJ
K. op. br.: 71
11[11] februara 1945 god.
P o l o ž a j

Predmet: Instrukcija
za vezu.

U vezi Op. br. 71 od 11 februara 1945 godine Štaba VIII. Udarnog korpusa, izdaje se slijedeća instrukcija za vezu:

I.) Glavni centar veze VIII. Udarnog korpusa u Širokom Brijegu. Nadimak: »Milan«. Sastav: centar žičanih veza, radio-centar, ordonansi i motociklisti.

A. CENTAR ŽIČANIH VEZA

Održava vezu sa:

a) Pomoćnim centrom veze br. 1 u s. Sretnica. Na ovaj pomoćni centar baziraju žičane veze desne kolone. Nadimak: »Pavle«.

b) Istaknutom telefonskom centralom u s. Dobrić. Na ovu istaknutu centralu baziraju žičane veze srednje kolone. Nadimak: »Đuro«. Na ovu centralu vezana je osmatračnica Štaba Korpusa sa nadimkom »Ivan«.

c) Pomoćnim centrom veze br. 2 u s. Goranci. Na ovaj pomoćni centar veze baziraju žičane veze lijeve kolone. Nadimak: »Nikola«.

Nadimci potčinjenih

a) Glavnog centra veze Štaba IX. Ud. divizije: **»Ante«.**
b) Glavnog centra veze Štaba XIX. Ud. divizije: **»Petar«.**
c) Glavnog centra veze Štaba XXVI. Ud. divizije: **»Janko«.**

Štabovi divizija treba da budu direktno povezani sa svojim glavnim centrima veze i to u duplom lancu.

B. RADIO-CENTAR

Održava vezu sa:

a) Vrhovnim Štabom NOV i POJ.
b) Glavnim Štabom Hrvatske.

[11] U prepisu i u kopiji isto; treba: 12.

c) Štabovima II i V Korpusa i XXIX. divizijom.[12]

d) Radio-centrima štabova IX, XIX i XXVI Ud. divizije.

e) Pomoćnim radio-centrom u Kninu.

— Radio veze sa radio-centrima štabova IX, XIX i XXVI Ud. divizije su **permanentne** od početka napada, s tim da radio-centri XIX i XXVI Ud. divizije ne mogu pozivati u vremenu od 10.00 do 10.30 sati i od 15.00 do 15.30 sati svakog dana.

— Sve pojedinosti plana radio-veza i mjere zaštite radio-saobraćaja po dosadašnjem.

— Radio-veze trupnih mreža ne upotrebljavati prije početka napada.

— Radio-centar Štaba XXVI Ud. divizije **odmah će kao hitne tranzitirati** sve radio-depeše Artiljeriske i Tenkovske brigade radio-centru ovog Štaba a koje budu adresirane ovom Štabu.

C. ORDONANSI I MOTOCIKLISTI

Nalazit će se u Glavnom centru veze Štaba VIII. Ud. korpusa pod rukovodstvom šefa ovog centra.

II.) Potpomaganje potčinjenih u materijalu i sredstvima vršit će se ovako:

a) Jedinice iz sastava desne kolone bazirat će na pomoćni centar veze br. 1.

b) Jedinice iz sastava srednje kolone bazirat će na istaknutu telefonsku centralu.

c) Jedinice iz sastava lijeve kolone bazirat će na pomoćni centar veze br. 2.

III.) Artiljeriska i Tenkovska brigada održavaju telefonske i radio-veze preko Glavnog centra veze Štaba XXVI. Ud. divizije. One su dužne da se vlastitim sredstvima vežu za Glavni centar veze Štaba XXVI Ud. divizije.

— Od momenta polaska tenkova u napad Štab Tenkovske brigade mora biti u neprekidnoj radio i telefonskoj vezi sa G.C.V. Štaba XXVI. Ud. divizije. Detalje po ovome regulisat će Štab XXVI. Ud. divizije.

— Svi centri veze štabova divizija treba da budu u neprekidnoj radio-telegrafskoj i telefonskoj žičanoj vezi sa štabovima potčinjenih brigada, bez obzira na njihovu udaljenost.

IV.) Početak rada sviju centara Štaba ovog Korpusa od 12.00 sati 12 februara tek. godine.

---

[12] Riječi »i XXIX. divizijom« su dopisane mastilom.

— Svi glavni centri veza štabova divizija moraju biti vezani u duplom telefonskom lancu sa odgovarajućim centrima Štaba ovog Korpusa najkasnije do 20.00 sati 12 februara tek. godine.

V.) PRILOG: Skica veza.[13]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
Boško Šiljegović
s.r.

Komandant, generalmajor:
Petar Drapšin
s.r.

OVJERAVA
Načelnik Štaba, pukovnik:
M. Pavlović

ŠTAB
VIII. UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
K. op. br. 71.
12 februara 1945 g.

Prilog operativnoj zapovjesti
Op. br. 71.

U vezi operativne zapovjesti Štaba VIII. Udarnog korpusa op. br. 71 od 12 februara 1945 g. izdaje se slijedeća instrukcija za trupni sanitet.

1. Hirurške ekipe Korpusa sa prihvatnicama prebacice se:
   Br. I u Široki Brijeg,
   Br. 2 u Ljubuški.
2. Glavna evakuaciona bolnica i punkt Korpusa u s. Opuzen.
3. Pomoćna evakuaciona bolnica i punkt Korpusa u Imotskom (bolnica za lakše ranjenike).
4. Mjesta hirurških odjeljenja, previjališta i prihvatnica biće: za IX ud. diviziju Šir. Brijeg, za XIX ud. diviziju u s. Čitluku, za XXVI ud. diviziju u s. Knežpolje, za Tenkovsku brigadu u s. Knežpolje — Čule.
5. Pravci evakuacije ranjenika:

za XXVI ud. diviziju, djelove IX. ud. divizije, Tenkovsku i Artiljerijsku brigadu pravac Knežpolje — Široki Brijeg — Imotski.

za XIX ud. diviziju Čitluk — Ljubuški — Bagalovići.

---

[13] Vidi AVII, reg. br. 9/5—9, k. 272/A.

6. Od Širokog Brijega i Ljubuškog brigu o evakuaciji ranjenika vodi sanitetsko odjeljenje Korpusa.

7. Međusobno potpomaganje hirurških ekipa i previjališta mora da se ostvari i osjeti, jer u prvoj fazi operacija ovo nije postignuto (naročito između hir. ekipa XXVI div. i Tenkovske brigade).

Napomena: Sve ostalo iznijeto u instrukciji K. op. br. 53 ostaje u važnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
Boško Šiljegović s.r.

Komandant, generalmajor:
Petar Drapšin s.r.

(M. P.)

Da je prepis vjeran originalu,
ovjerava
načelnik štaba; pukovnik:

ŠTAB
VIII. UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
K. op. br. 71
12 februara 1945 g.

Predmet: Instrukcija za trupnu intendanturu.

U vezi operativne zapovjesti Štaba VIII. Udarnog korpusa Op. br. 71 od 12 februara ov. god. izdaje se slijedeća instrukcija za trupnu intendanturu:

1. Glavna baza za snabdijevanje Korpusa prebaciće se brodom iz Makarske u Bagaloviće na Neretvi gdje će ostati do daljnjega naređenja.

2. U Imotskom se obrazuje pomoćna baza za snabdevanje Korpusa na koju će bazirati štab i prištabske jedinice i dijelovi Korpusa u prvom redu, a u drugom redu jedinice na sektoru Široki Brijeg — Knežpolje.

3. Trupna komora (intendantura) IX. ud. divizije bit će u Širokom Brijegu, XIX. ud. divizije u Čitluku, XXVI. ud. divizije, Tenkovske i Artiljerijske brigade u Širokom Brijegu.

4. Komunikacijski pravac snabdijevanja:

za XIX. ud. diviziju (i djelove IX. ud. divizije) Bagalovići — Ljubuški — Čitluk,

za XXVI ud. diviziju, Tenkovsku i Artiljerijsku brigadu Bagalovići — Ljubuški — Imotski — Široki Brijeg.

5. Za snabdijevanje štaba i prištabskih dijelova i jedinica Korpusa starat će se intendant štaba.

6. Dosadašnja baza za snabdijevanje Korpusa u Makarskoj ukida se, a također i baza u Sinju.

7. Snabdijevanje divizijskih trupnih komora, odnosno intendantura, kao i način istoga spada u dužnost intendanturi Korpusa.

8. Trupne komore, odnosno intendanture divizija (tenkovske i artiljerijske brigade) snabdijevati će se uglavnom sa terena, a potrebne artikle koje ne može nabaviti sa terena trebovat će iz baza za snabdijevanje Korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
Boško Šiljegović s.r.

Komandant, generalmajor:
Petar Drapšin s.r.

(M. P.)

Da je prepis vjeran originalu, ovjerava
Načelnik Štaba, pukovnik:

M. P.
Da je prepis veran svome originalu tvrdi:

Zamjenik načelnika štaba,
ppukovnik:
M. Pavlović

BR. 70

NAREĐENJE ŠTABA 25. NOU DIVIZIJE OD 12. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA POSJEDANJE POLOŽAJA MEHMEDIĆI — STRAŽBENICA — KLISA[1]

ŠTAB P1
12 februar 1945
Položaj
u 23,45 č.

ŠTABOVIMA P2, P3 I P4

Zaštitni delovi 22 nemačke divizije nalaze se na liniji Divić — Mlađevac. Neprijatelj se užurbano probija u pravcu severa.[2]

Jedinice E1 nakon što predaju sadanje svoje položaje jedinicama P1 usiljenim maršem će izbiti na prostoriju Rojčević — Pilica — Janja sa zadatkom uništavanja neprijateljskih snaga koje se povlače.[3] U sklopu zadataka jedinica E1, dva dela jedinice P3 smeniće jedinice E1 na liniji Mehmedici — Ahmetovo Brdo — Cerik — Perunika. Štab P3 primiće pod komandu bateriju protivkolskih topova, bateriju minobacača i bateriju topova koji se nalaze na Peruniki. Voditi računa o zaštiti teških oruđa. Pored zatvaranja pravca Zvornik — Capardi vršiti počesne prepade sa udarnim grupama na neprijatelja. Budno pratiti situaciju, posvetivši pažnju izviđačkoj delatnosti i u momentu povlačenja neprijateljskih zaštitnih delova sa prostorije Zvornika svom žestinom sručiti se na neprijatelja u cilju uništavanja neprijateljskih snaga.

Druga svoja dva dela postaviti na prostoriji Matkovac — Kusonje. Uhvatiti vezu sa snagama na komunikaciji Drinjača — Zvornik.[4] Levo održavati vezu sa Štabom P4.

P4 uputiće jedan deo snaga svoje jedinice na liniju Gušteri — Orahovac — Stražbenica,[5] radi zatvaranja toga pravca.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 52—1, k. 1090.

[2] O povlačenju pomenute njemačke divizije i drugih njemačkih jedinica kojima je ona bila ojačana vidi dok. br. 43, 50, 64 i 145; tom V, knj. 38, dok. br. 86—98.

[3] Vidi dok. br. 76 i 105.

[4] Riječ je o snagama 27. NOU divizije (vidi dok. br. 94).

[5] Na tu liniju su bili upućeni 3. i 4. bataljon te brigade (vidi AVII, reg. br. 27—2, k. 271: izvještaj Štaba 25. NOU divizije od 14. februara 1945).

Pored zatvaranja pravca, sadejstvujući sa ostalim susednim jedinicama, vršiti pritisak na neprijatelja na tom pravcu. Sa ostalim snagama ostati na sadanjoj prostoriji.

P2 postaviće se na liniju Križevići — Kitovnica — Klisa — (k. 410) i sa toga pravca vršiti pritisak na komunikaciju Zvornik — Kozluk u cilju likvidacije neprijateljskih osiguranja i izbijanja na komunikaciju. Budno pratiti situaciju, razviti jaku obaveštajnu i izviđačku delatnost i u momentu neprijateljskog povlačenja sa sektora Zvornik sa svim snagama sručiti se na neprijateljske zaštitne delove. Uputiti jednu jaču izviđačku patrolu (kurire) u pravcu Janja — uhvatiti vezu sa snagama V1[6] i preneti naređenje Štaba E1: »da se postavi na komunikaciju Branjevo — Janja radi dobijanja u vremenu da snage E1 blagovremeno stignu na napred izvedenu prostoriju (na neprijateljski levi bok). Održavati vezu sa snagama E1 na svom levom krilu.[7]

Pokret jedinica za zaposedanje položaja izvršiti **odmah** po prijemu ovog naređenja.[8]

Štab P1 nalazi se u s. Zukiću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
KOMANDANT — MAJOR
Kukolj Uroš

---

[6] Odnosi se na snage 28. NOU divizije (vidi dok. br. 145).
[7] Nije označen završetak citata.
[8] Vidi dok. br. 84.

BR. 71

ZAPOVIJEST ŠTABA 26. NOU DIVIZIJE OD 12. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA MOSTAR[1]

ŠTAB
XXVI. UDARNE DIVIZIJE NOVJ
12. II. 1945.

ZAPOVJEST

(Sekcija Mostar — Prozor — Nevesinje 1 : 100.000)

Podaci o neprijatelju: . . .[2]
Zadatak divizije: U zajednici sa jedinicama XIX. Udarne divizije, jedinicama XXIX. Divizije, Artiljerijske i I. Tenkovske brigade, napad i likvidacija neprijateljskog garnizona Mostar.[3]

Lijevo od nas nalaze se jedinice IX. Udarne divizije sa zadatkom odsijecanja mostarskog garnizona od zaleđa, na liniji Raštani — Drežnica.[4] Desno od nas jedinice XIX. Udarne divizije napadaju pravcem put Ljubuški — Mostar.[5]

U cilju izvršenja zadatka

NAREĐUJEMO:

Lijeva kolona: III. Prekom. ud. brig. u jačini 4 bataljona. K-dant ppukovnik Viskić.[6]	Napadat će pravcem Goranci — Trnovača — selo Vihovići, sa zonom širenja u lijevo: Goranci — Crni Vrh — sjeveroistočni dio sela Vihovići; desno: Odolj — Sovići uključno — jugozapadni dio sela Vihovići — zaseok Hvališ uključno, sa izbijanjem na Mostar.
Srednja kolona: XII. Dalm. udar. brig. u jačini 4 batalj. K-dant major Marinković.	Napadat će pravcem Jastrebinka, k. 1139 — Trebinje — kota 901 — kota 324 — s. Cim, sa zonom širenja lijevo: desna granica III. Prekomorske ud. brigade; desno: Vasina Kosa uključno — Podbile uključno — Borovčevina uključno — Kazan uk-

[1] Overeni prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—2, k. 526.
[2] i [10] Redakcija je izostavila onaj dio teksta koji se nalazi u dok. br. 69.
[3] Vidi dok. br. 136.
[4] Vidi dok. br. 120.
[5] Vidi dok. br. 144.
[6] Bogdan

	ljučno, sa izbijanjem na most kralja Aleksandra u Mostaru.
Desna kolona: XI. Dalm. ud. brigada u jačini 4 batalj. i jedna baterija P. K. topova 47 mm. K-dant major Guvo.	Napadat će pravcem Dobrić — Voštani — Vlasnići — Mikuljača, k. 654 — s. Ilic — Mostar, most kralja Petra, sa zonom širenja u lijevo: desna granica XII. Dalm. ud. brigade; desno: put Knežpolje — Mostar, sa pravcem izbijanja most kralja Petra u Mostaru.[7]
Rezerva: I. Dalm. prolet. brigada u jačini 4 bataljona. K-dant major Đapić.	Postavit će se na prostoriji selo Žvatić — selo Knežpolje.
Artiljerija: III. Brdski divizion, 1 baterija haubica 105 mm, jedna bater. haubica 150 mm. K-dant major Misjak.	Plasirat će se na prostoru sela Žvatić. Koncentracija artiljerijske vatre u 7.00 sati na Mikuljaču, k. 654 do 7.30 sati, a zatim k. 901 i prema potrebi k. 1111. Nakon toga prenijeti će vatru na s. Ilić i s Cim.[8]
I. Tenkovska brigada: U jačini 2 bataljona. K-dant ppukovnik Grujić.	Dejstvovati će na pravcu XI. Dalm. ud. brigade, cestom Knežpolje — Mostar, a po izbijanju na prostoriju s. Ilića širit će se pravcem Ilić — Mostar i Ilić — s. Cim — Mostar.[9] Nakon likvidacije Mikuljače, Štab XI. Dal. ud. brigade uputit će jedan bataljon za sadejstvo sa Tenkovskom brigadom.
Inženjerski bataljon:	Dejstvovat će prema usmenim uputstvima i naređenjima.
Veza:	Prema priloženoj zapovjesti o održavanju veze. Centar veze biti će u samostanu Široki Brijeg, a istureni centar veze u selu Dobriću.

[7] Bliže o dejstvima brigada vidi dok. br. 93.

[8] Vidi dok. br. 136; AVII, reg. br. 1—7/I i 24—8, k. 531: operacijski dnevnik i izvod iz operacijskog dnevnika Štaba Artiljerijske brigade 8. korpusa NOVJ od 20. februara 1945. godine.

[9] Vidi dok. br. 74, 111 i 123.

Veza će se održavati radio-stanicom, telefonom i kurirom.

III. Prekomorska ud. brigada ostat će i dalje telefonski uključena u centralu XII. Dalm. udarne brigade. O svim važnim promjenama najhitnije izvještavati ovaj Štab.

Sanitet: Hirurška ekipa nalaziti će se u Širokom Brijegu, a prihvatnica u selu Knežpolju.

Ishrana i popuna municijom: Baza za snabdjevanje hranom i municijom biti će u Širokom Brijegu.

Mjesto Štaba: Osmatračnica Štaba Divizije nalaziti će se na Gradini, k. 622, kamo slati sve izvještaje. Štabovi brigada nalaziti će se na pravcima napada svojih jedinica, te stalno izvještavati o promjeni svoga mjesta.

Znakovi: . . .[10]

Početak napada: 13. ov. mjeseca u 7.00 sati.

Postupak sa zarobljenicima i plijenom: Zarobljenike ukratko saslušavati i jedan dio od ovih obavezno upućivati u Štab Divizije, radi daljnjeg postupka. Sav plijen predati Intendanturi Divizije, odakle će biti dalje raspoređen.

Napomena: Ukoliko se u pravcima napada naiđe na manja neprijateljska uporišta, ostaviti potrebne snage da ih likvidiraju, a sa glavninom produžiti u pravcu napada. X. Divizija V. Korpusa vjerovatno će dejstvovati na liniji Jablanica — Konjic.[11]

Jedna brigada XXIX. Divizije dejstvovat će pravcem Donje Zimlje — Bijelo Polje,[12] a II. Brigada iste Divizije dejstvovat će pravcem Blagaj — Mostar,[13] dok će

---

[11] Na tom pravcu dejstvovala je 17. krajiška NOU brigada pomenute divizije (vidi dok. br. 141).

[12] Riječ je o 14. hercegovačkoj (omladinskoj) NOU brigadi (vidi dok. br. 118).

[13] Tim pravcem je dejstvovala 13. hercegovačka NOU brigada (vidi dok. br. 96 i 138).

III. Brigada iste Divizije odsjecati garnizon Nevesinje — Mostar.[14]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
Dušan Korać s.r.

Komandant, pukovnik:
Božo Božović s.r.

Da je prepis vjeran
originalu, tvrdi i ovjerava,
Načelnik, ppukovnik:
sl. o.

Dostavljeno:
na postupak: Štabovima brigada
Štabu Art. brigade
Štabu Tenk. brigade
na znanje: Štabu VIII. Ud. korpusa
Štabu IX. Ud. divizije
Štabu XIX. Ud. divizije

M. P.

Major,
. . .[15]

[14] U isto vrijeme kada je napadnut Mostar, 10. hercegovačka NOU brigada je izvela napad na Nevesinje i oslobodila ga (vidi dok. br. 72 i 110).

[15] Potpis je nečitak.

BR. 72

ZAPOVIJEST NAČELNIKA ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 12. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA OSLOBOĐENJE NEVESINJA[1]

NAČELNIK ŠTABA
XXIX U. DIVIZIJE NOVJ
12 februara 1945 g.
Batkovići u 10,30 h.

ZAPOVIJEST:

(sekcija Nevesinje — Mostar 1 : 100.00)

Prema najnovijim podatcima koje smo dobili iz raznih izvora, u Nevesinju se nalazi 2. i 3. bataljon »Vražje« divizije u ukupnoj jačini od 750 — 800 vojnika koji pripadaju 369. puku[2] i oko 300 ustaša i milicionera.[3] Moral posade u Nevesinju se prilično pokolebao dejstvom naše artiljerije i naših jedinica, usled slabe ishrane i nedostatka municije i goriva. Ovih dana bilo je prilično mnogo smrzavanja, pa se na taj način posada u Nevesinju još više smanjila, a pojačanje im nije dolazilo. Još neprijatelj nije uspio da uspostavi saobraćaj na komunikaciji Nevesinje — Mostar iako to stalno pokušava. Oko grada neprijatelj je izgradio odbrambeni sistem od žice, izgrađenih bunkera i nagaznih mina. Nagazne mine i žica u današnjoj situaciji, kada ih je prekrio snijeg, ne predstavljaju nikakvu prepreku. Neprijatelj je za odbranu utvrdio i pojedine kuće pa čak i crkvu. Neprijatelj ima jednu bateriju protivkolskih topova kalibra 45—50 mm, i plasirani su na glavnim ulazima grada od pravca Kifino Selo — Nevesinje, a po potrebi se mogu i premještati, i jednu bateriju — haubičku kalibra 80—105 mm, a tako isto imaju nekoliko teških bacača. Neprijatelj je za artiljerijska oruđa izradio i rezervna skloništa pa ih po potrebi razmješta. Štab glavne njemačke komande u

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—1, k. 1146/11.

[2] Riječ je o 369. puku (bez 1. bataljona) 369. legionarske divizije i njegovim ojačanjima (2. divizion 369. artiljerijskog puka i 1. četa — bez jednog voda — 369. protivtenkovskog diviziona). Vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 120.

[3] Odnosi se na ostatke 3. bojne (bivše domobranske dobrovoljačke bojne Gacko) koji su se početkom septembra 1944, po oslobođenju Gacka i Kule Fazlagića, povukli u Nevesinje (vidi knj. 30, dok. br. 65, objašnjenje 6). Pored ovih, u Nevesinju je tada bilo i drugih ustaško-domobranskih manjih jedinica.

Nevesinju nalazi se u zgradi bivšeg načelstva sreza. Glavni magacini hrane i oružja nalaze se u blizini katoličke crkve.

Na komunikaciji Nevesinje — Mostar neprijatelj drži svoja uporišta na Grebak, Paljev Do, Žandarmerijska stanica Bišina, Velagić, Dubovica i Busak i na taj način kontroliše tu komunikaciju.

X Herc. brigada skoncentrisala se oko Nevesinja:

selo Selište — Ciganski Dol — Batkovići — Žiljevo — Udrežnje, a XIV Herc. brigada skoncentrisala je svoja dva bataljona na prostoru Čitluk — Srednja Voda. Dva bataljona XIV brigade sa prostora Zimlje — Česim u toku današnjeg dana krenuće preko Hanskog Polja i Podporima sa zadatkom da ispolje svoje dejstvo u pravcu Bijelog Polja.

Danas su jedinice XII brigade i jedinice VIII korpusa NOVJ otpočele napad na Mostar i prema Raškoj Gori i vjerovatno će Mostar biti uskoro oslobođen.[4] U koliko njihovo dejstvo bude energičnije i uspješnije u toliko je veća vjerovatnoća da će posada Nevesinja davati manji otpor, jer sa oslobođenjem Mostara posada iz Nevesinja bila bi prisiljena na povlačenje.

U dosadašnjim našim akcijama na Nevesinje naša artiljerija nije uspjela da poruši neprijateljske odbrane i da stvori brešu za upad naših boraca.

Na sektoru Nevesinje, pored jedinica X Herc. brigade i dva bataljona XIV Herc. brigade, skoncentrisane su tri baterije artilj. diviziona XXIX divizije (ukupno 11 topova), baterija američkih topova 75 mm motorizovanog diviziona II Udarnog korpusa (ukupno 3 topa), haubička baterija kalibra 149 mm teškog diviziona II Ud. korpusa (ukupno 2 topa), baterija protivkolskih topova 57 mm I Tenkovske brigade (ukupno 4 topa) i dvije baterije protivkolskih topova haubičkog i motorizovanog diviziona II Ud. korpusa kalibra 57 i 75 mm (ukupno 5 topova). Pored toga u napadu će učestvovati 6 tenkova bataljona I Tenkovske brigade.

Skoncentrisane jedinice na sektoru Nevesinja imaju zadatak da oslobode Nevesinje i da unište ustašku posadu u njemu. Radi izvršenja ovoga zadatka

NAREĐUJEM:

1.— *X Hercegovačka brigada*
Komandant — major drug Rako Mirković
(svega 5 bataljona)

---

[4] O tome vidi dok. br. 69, 95 i 136.

Poslije detaljno pripremljene artiljerijske pripreme koja će otpočeti u toku sjutrašnjeg dana napašće Nevesinje u cilju oslobođenja i potpunog uništenja Švaba i ustaša.

Napad će otpočeti sjutra tačno u 16 časova i to na sledeći način:

»*1*« *bataljon* napadaće sa svog polaznog položaja preko sela Šehovine, napadajući tvrđavu Grad i upadajući u grad između tvrđave i Grebka, no će svakako voditi računa o osiguranju od pravca Grebka. Kada ovlada sa Šehovina daće znak crvenom raketom u pravcu grada, a držeći stalno vezu sa dijelovima »5« bataljona koji će napadati pravcem Batkovići — Nevesinje.

»*2*« *bataljon* vršiće pritisak na neprijateljsko uporište Grebak vezujući za sebe neprijateljske snage na Grebku. Naročito će voditi računa o upotrebi teškog naoružanja. Ako neprijatelj odstupi iz Nevesinja, tada će ga najenergičnije napasti na komunikaciji Grebak — Bakračuša.

»*3*« *bataljon* otpočeće napad pod zaštitom artiljerijske vatre od pravca Selišta ka neprijateljskim utvrđenjima ispod Gradine, zahvatajući obavezno sa svojim desnim krilom neprijateljsko utvrđenje koje se nalazi iznad potoka Jezduš. Njegov napad potpomagaće tri tenka. Naročitu pažnju obratite na postavljanje teških oruđa kako bi vam i ona štitila podilaženje, a vodite računa da jedno automatsko oružje stavite na gradinu radi dejstva na neprijateljski bunker iznad Jezduša. Čvrstu vezu ćete održavati lijevo sa »4« bataljonom, koji će napadati lijevo od vas. Po ovlađivanju sa utvrđenjima na svome sektoru upada u grad sa sjeverozapadne strane.

»*4*« *bataljon* napadaće sa sadašnjih položaja u pravcu groblja i dalje prema crkvi težeći da u munjevitom naletu, a pod zaštitom jake artiljerije, ovlada sa bunkerima oko groblja i ispred crkve. Poslije ovlađivanja sa ovim bunkerima upada u grad i kao napadni pravac služiće mu glavna cesta.

»*5*« *bataljon* sa dvije čete dejstvovaće iz sela Batkovići ka ulazu u grad Nevesinje od pravca Batkovića i prema logoru, a jednu četu će držati u selu Batkovićima. Desno se vezati sa dijelovima »4« bataljona.

Svi bataljoni X brigade otpočeće podilaženje ka neprijateljskim položajima pod zaštitom jake artiljerijske vatre i svog teškog pješadijskog naoružanja koje postaviti na takvim mjestima da može da tuče neprijateljska utvrđenja i da zaista štiti podilaženje svojim borcima.

Obzirom na dejstvo jedinica XII brigade i VIII korpusa, svi bataljoni će držati najtješnji kontakt sa neprijateljem, jer nije isključeno da neprijatelj bude posredno natjeran na napuštanje Nevesinja.[5]

2.— *XIV Hercegovačka brigada*
Komandant — kapetan drug Radovan Šakotić
(svega dva bataljona)

Sa dva svoja bataljona biće na prostoru Čitluk — Srednja Voda i biće rezerva za upotrebu na onom pravcu gdje situacija bude iziskivala.

Svoje bataljone sa prostora Zimlje — Česim orijentisaće preko Hanskog Polja i dalje preko Podporima ispoljavajući ofanzivno dejstvo u pravcu Bijelog Polja kako je to već ranije naređeno.

Ni u kom slučaju ne smije se neprijatelju dozvoliti da se probije u pravcu Pridvorci i dalje prema Glavatičevu, a ako bi neprijatelj pokušao dejstvo iz Nevesinja u pravcu Kifina Sela, tada vaša rezerva treba da dejstvuje najenergičnije u lijevi bok neprijatelja.[6]

3. — *Artiljerijska grupa*
Načelnik Štaba poručnik drug Babović Milutin
11 topova iz XXIX div.
3 topa iz mot. diviziona
2 topa iz haub. div.
9 prot. kol. topova
Ukupno 25 topova.

Plasiraće se na prostor Žiljevo — Dugo Polje — Ciganski Dol — Batkovići sa zadatkom pripreme i potpomaganja napada pješadije.

Raspored baterija da bude sledeći:

Dvije baterije amerikanskih topova 75 mm i dvije baterije prot. kol. topova plasiraće se na prostor Dugo Polje — Bojište — Ciganski Dol — Kiseljača sa normalnim zadatkom da tuku neprijateljska utvrđenja na prostoru od logora pa na zapad sve do poslednjeg bunkera koji se nalazi južno od izvora Jezduš i da ta utvrđenja unište, a eventualnim da dejstvuju na prostor logor — Šehovina — utvrđeni grad i sam grad Nevesinje. Ove grupe baterija treba da vide ciljeve.

Jedna brdska baterija 75 mm, motorizovana baterija 75 mm i haubička baterija plasiraće se na prostor

[5] Opširnije o tome vidi dok. br. 110; AVII, reg. br. 8—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 10. hercegovačke NOU brigade od 3. marta 1945. godine.
[6] O dejstvima bataljona te brigade vidi dok. br. 118.

Žiljevo — Šurići — Batkovići sa normalnim zadatkom da tuku selo Šehovinu — utvrđeni grad i sam ulaz u grad od pravca Kifina Sela, a po potrebi da potpomognu uništenje neprijateljskih uporišta sjeverno i zapadno od grada.[7]

Unutrašnje veze u artiljerijskim jedinicama organizovaće načelnik Štaba grupe, a on će se nalaziti zajedno sa načelnikom Štaba XXIX div., odnosno sa Štabom X brigade. Načelnik Štaba grupe odrediće i potreban broj oruđa za kontrabatiranje a komandovanje baterijama (artiljerijom) biće centralizovano.

4.— *Bataljon Tenkovske brigade*
Komandant — kapetan drug Ilija Radulović (Bećo)
(svega 6 tenkova)

U toku večerašnje noći prebaciće svoja tri tenka na prostor Selište — Čitluk, dobro će ih maskirati i sa njima će učestvovati u napadu sa pješadijom na utvrđenja sjeverno od grada. Sa tri tenka kretaće se u pravcu gradskog ulaza od pravca Kifino Selo, kamuflirajući na taj način glavni pravac tenkovskog napada, jer će neprijatelj, vjerovatno, pošto prvo osjeti tenkove od pravca Kifina Sela, koncentrisati svoja protivkolska oruđa na pravcu prema Kifinu Selu.[8]

5. — Načelnik Štaba XXIX divizije, načelnik Štaba artiljerijske grupe i Štab X Herc. brigade nalaziće se u selu Batkovići, a za vrijeme artiljerijske pripreme i za vrijeme napada biće na osmatračnici u Ciganskom Dolu i tu slati sve izvještaje.

6. — *Veza* Artiljerija će organizovati unutrašnju vezu a načelnik Štaba art. grupe biće neprekidno sa rukovodstvom operacija.

Bataljoni X brigade će održavati među sobom stalnu i neprekidnu vezu kako je to već rečeno, a kada ovladaju sa prvim ciljevima, daće znak crvenom raketlom u

---

[7] U napadu na Nevesinje učestvovali su: jedan divizion Artiljerijske grupe 2. korpusa NOVJ i 1, 2. i 3. baterija Artiljerijskog diviziona 29. NOU divizije, dok je njegova 4. baterija učestvovala u napadu na Bunu. Detaljnije o njihovom dejstvu vidi AVII, reg. br. 1—6, k. 1258: izvještaj Artiljerijske grupe 2. korpusa o napadu na Nevesinje od 8. do 14. februara; reg. br. 6—6, k. 1146/II: izvod iz operacijskog dnevnika Štaba Artiljerijskog diviziona 29. NOU divizije o dejstvima od 8. do 20. februara, dostavljen Štabu 29. NOU divizije 24. februara 1945. godine.

[8] O dejstvu tenkova vidi dok. br. 110 i 111.

pravcu grada, što će ujedno biti znak artiljeriji da sa tih ciljeva prenosi vatru na druge.

Ljudstvo jedinica za vezu treba da najsavjesnije vrši svoju dužnost i sve jedinice će ih pravilno upotrijebiti.

7. — *Ideja manevra* Izvršiti jaku artiljerijsku pripremu i pod zaštitom jake artiljerijske vatre i teškog pješadijskog naoružanja borci će otpočeti sa podilaženjem ka neprijateljskom položaju sa zadatkom ovlađivanja neprijateljskom odbranom, no se svakako mora osjetiti dejstvo »3« bataljona sa padina Veleža. Na glavnom pravcu napada učestvovaće i tri tenka. Za vrijeme dok borci X brigade budu napadali na Nevesinje, »2« bataljon X brigade treba da ispolji svoje dejstvo na Grebak, a jedinice XIII brigade će se koncentrisati prema Busku da potuku ostatke neprijatelјeve koji se budu povlačili ka Mostaru.[9]

Rezerva od dva bataljona XIV brigade nalaziće se na prostoru Čitluk — Srednja Voda i za vrijeme napada biće u najstrožijoj pripravnosti. Štab XIV brigade održavaće pored radiogramske i vezu kuririma sa rukovodstvom operacija.

8. — Sve jedinice na sektoru Nevesinja organizovaće pravilno i najsavjesnije ishranu svojih boraca i ne smije se dozvoliti, ma kakvi borbeni uslovi bili, da ljudstvo na položajima bude gladno.

9. — Hirurška ekipa II Ud. korpusa i hirurška ekipa XXIX divizije nalaziće se u Kifinu Selu, a previjalište X brigade biće u selu Batkovićima. Sve sanitetsko osoblje u sporazumu sa svojim štabovima najsavjesnije će organizovati evakuaciju ranjenika i bolesnika.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba Divizije
p.pukovnik
Drago Đukanović

DOSTAVLJENO:

— Štabu X Hercegovačke brigade — 6 primjeraka,
— Štabu XIV Hercegovačke brigade,
— Načelniku Štaba artilj. grupe,
— Štabu Tenkovskog bataljona i
— Štabu Artilj. diviz. XXIX divizije.—

Zapovijest poslata u 12,30 č.

[9] Vidi dok. br. 96.

BR. 73

NAREĐENJE ŠTABA 37. NOU DIVIZIJE OD 12. FEBRUARA 1945. ŠTABU 4. SANDŽAČKE BRIGADE DA SE PREBACI NA PROSTOR MEĐURIJEČJE — BEZUJNO — POBLAČE[1]

ŠTAB
XXXVII UD. DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. *10*
12-II-1945 g.
u ..... čas.

ŠTABU IV SANDŽAČKE BRIGADE

Neprijatelj drži posjednutu lijevu obalu Drine od Goražda do Višegrada. Na desnoj obali drži samo položaje kod Višegrada.[2] Na prostoriji Višegrad — Goražde — Jabuka — Rogatica — Sarajevo nalaze se dva nemačka korpusa[3] i drugih pukova, pored milicije i četnika.[4]

Jedinice V naše brigade neprekidno vrše napade na neprijateljske položaje kod Višegrada, nanoseći neprijatelju jače gubitke. U tim borbama se borci i rukovodioci te brigade pokazuju dobro. Uspeli su da zauzmu utvrđenu tačku Jadodinju kod Višegrada. Nastavljaju sa napadima u cilju zauzimanja druge najjače utvrđene tačke Panosa.[5]

III brigada je prije izvjesnog vremena proterala neprijatelja kod Goražda sa desne obale Drine na lijevu. Sada se ona nalazi na položajima Klepanovac — Debela Međa — Hranjen. U zadnjim borbama uspela je da ovlada Hranjenom, dok položajem Osječani nije do sada mogla da ovlada.[6]

Na položajima Samari — Kolijevka nalazi se jedan bataljon vaše brigade. Danas je neprijatelj porušio most na Drini kod Goražda.

Lijevo od naše divizije ka Sarajevu nalaze se jedinice III divizije.[7]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13—2, k. 1254.

[2] Riječ je o jedinicama njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 155).

[3] Na tom prostoru su se nalazile jedinice samo 21. brdskog armijskog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 25, objašnjenje 11, i dok. br. 123; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[4] O tome vidi dok. br. 16; knj. 32, dok. br. 179.

[5] i [6] Bliže o tome vidi dok. br. 155.

[7] Vidi dok. br. 152.

Kako se vaša brigada potpuno naoružala, to smo odlučili da je uvedemo u akciju.

NAREĐUJEMO:

1. Odmah da se izvrši ravnomjerno podjela ljudstva po bataljonima.

2. U toku 14 o.m. sa brigadom se prebacite na prostoriju Boljanići — Poblače — Ponikve — Podkovač.

3. U toku 15 o.m. prebacićete se na prostoriju Međurječje — Bučje — Bezujno, sa tri bataljona i ostalim pomoćnim dijelovima brigade, a jedan bataljon ostavite na prostoriji Prisoje — Burići — zapadni dio sela Poblača. Ovaj bataljon ima zadatak da progoni četničke grupe po okolnoj prostoriji.

4. 15 o.m. Štab brigade će se javiti Štabu divizije u Čajniču, radi dobivanja daljih zadataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
p.pukovnik,
Vel. Ljujić

KOMANDANT,
p.pukovnik,
Žarko S. Vidović

NAČELNIK,
p. pukovnik,

M. P.

BR. 74

ZAPOVIJEST ŠTABA 1. TENKOVSKE BRIGADE NOVJ OD 12. FEBRUARA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA MOSTAR[1]

Prepis zapovjesti štaba I tenkovske brigade za napad na Mostar.

ŠTAB
I TENKOVSKE BRIGADE
O. br. 65
12. II 1945. g.

ZAPOVEST

(Sekcija Prozor, Nevesinje, Mostar, razmere 1 : 100.000)

. . .[2]

Naš zadatak:

Naša polubrigada dobila je zadatak da sadejstvuje sa jedinicama XXVI divizije u napadu i oslobođenju Mostara.[3]

Početak napada:

Početak opšteg napada na spoljne odbrane Mostara biće *13. ov. mj. u 7 časova izjutra.*

U cilju izvršenja zadatka

NAREĐUJEMO:

1. — II bataljon krenuće 13. ov. mj. u 6.30 časova od manastira u Širokom Brijegu pravcem Knežpolje — Dobrić — Lukavača — Međine. Glavninom bataljona zadržati se na prostoru Lukavača oko groblja a jednim djelom likvidirati neprijatelja koji se nalazi u s. Međine. Prostor između Lukavače i Međina miniran je od naših jedinica, radi čega preduzeti mjere da se mine što pre očiste. Dalji pravac kretanja tenkova zavisiće od stanja komunikacije i uslijediće posle li-

---

[1] Neovjereni prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—2, k. 323.

[2] i [7] Redakcija je izostavila onaj dio teksta koji se nalazi u dok. br. 69.

[3] Vidi dok. br. 71 i 93.

kvidacije Mikuljače od strane pješadije.[4] Za dalji pokret bataljon će dobiti usmeno naređenje.

2. — III bataljon zadržaće se na sadanjem mjestu i biće spreman da svakog časa, odnosno u roku jednog sata po dobijanju naređenja, izvrši pokret u određenom pravcu. Štab bataljona preduzeće mjere u cilju izviđanja terena i puteva kojima se mogu tenkovi kretati, o čemu izveštavati štab brigade.

3. — IV inžinjeriski bataljon preduzeće čišćenje ceste Dobrić — Međine i dalje, radi čega će štab bataljona uzeti pod svoju komandu sve minerske ekipe koje se sada nalaze po bataljonima i pod svojom kontrolom čistiti i opravljati cestu. Štabovi II i III bataljona izaći će u susret štabu inžinjeriskog bataljona, kako u pogledu ekipa tako i u pogledu prevoznih sredstava.[5]

4. — *Veza:* Vezu održavati prema priloženoj instrukciji za vezu.

5. — *Sanitet:* Hirurška ekipa nalaziće se u Širokom Brijegu (kod mosta južno od duvanske stanice).

Brigadno istureno previjalište nalaziće se u Dobriću, zaseok Žvatić, a u toku borbe pomeraće se prema potrebi. Evakuaciju ranjenika vršiti sanitetskim kolima i kamionima u pravcu Širokog Brijega. Sanitet će sve naše ranjenike zadržavati u Širokom Brijegu, odakle će dalje biti transportovani za našu bolnicu.

Brigadna hirurška ekipa stajaće u stalnoj vezi sa hirurškom ekipom XXVI divizije, koju potpomagati u toku ove akcije.

6. — *Snabdevanje:*

a) benzinom: jedno punjenje naliti u borbena vozila a jedno punjenje držati u rezervi;

b) municijom: jednu šaržu ponijeti u borbena vozila a jednu šaržu zadržati u rezervi;

c) hranom: u toku sutrašnjeg dana za jedinice kuhati a za 14. ov. mj. izdati borcima na ruke suhu hranu za ceo dan.

Dalje snabdevanje municijom i benzinom vršiti iz brigadnog magazina u Širokom Brijegu, odnosno ukoliko se on iscrpi, onda iz Omiša komunikacijom Omiš — Imotski — Široki Brijeg — Međine.

7. — Štab brigade počev od 7 časova izjutra nalaziće se na cesti Žvatić a po oslobođenju Međina u Međinama.

8. — Štabovi bataljona preduzeće na svoju inicijativu što bolje ispitivanje terena i puteva za upotrebu tenkova i blindi

[4] Vidi dok. br. 136, objašnjenje 25 i 33.
[5] Vidi dok. br. 111 i 123.

i potpomaganje pešadije u toku borbe. Naročitu pažnju obratiti na glavnu komunikaciju Međine — Žovnica — Mostar a osobito na seoski put koji od Žovnice vodi prema Ilićima, kao i na seoski put koji od Žovnice vodi preko Kozice i Miljkovića i koji izbija na komunikaciju Čule — Varda — Mostar.

9. — Vozila maskirati pored ceste sa većim odstojanjem s obzirom da će neprijatelj tući artiljerijom komunikaciju i pojedine tačke na cesti Mostar — Međine — Knežpolje.

10. — Naša avijacija će aktivno potpomagati operacije.[6]

11. — Znakovi:

12. — Prilog zapovjesti: vojno-obavještani podaci i instrukcija za vezu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab brigade
(M. P.) Komandant — p. pukovnik,
Per. Grujić s.r.

BR. 75

IZVJEŠTAJ VOJNE OBLASTI 29. DIVIZIJE OD 13. FEBRUARA 1945. VOJNOJ OBLASTI 2. KORPUSA NOVJ O PODJELI OBLASTI NA PODRUČJA I KOMANDE MJESTA[1]

VOJNA OBLAST
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj 5/46
Dana 13 II 1945
Trebinje

VOJNOJ OBLASTI II UDARNOG KORPUSA NOVJ

U vezi naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, pod str. pov. br. 11 od 22 januara 1945 godine, a shodno naređenju Štaba II Udarnog korpusa str. pov. br. 48 od 8 februara 1945 godine[2] dostavljamo slijedeće podatke:

[6] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 98 i 99.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 19—6, k. 1711.

[2] Vidi dok. br. 51.

1) Vojna oblast XXIX Udarne divizije obuhvata teritoriju srezova: Trebinje, Ljubinje, Stolac, Bileća, Gacko, Nevesinje, Mostar, Ljubuški, Posušje i Konjic.

Od gore navedenih srezova oslobođeni su: Trebinje,[3] Ljubinje,[4] Stolac,[5] Bileća[6], Gacko,[7] Ljubuški[8] i Posušje,[9] a djelomično su oslobođeni Nevesinje i Mostar.[10]

a) Ova Oblast dijeli se na tri vojna područja, odnosno na devet komandi mjesta.[11]

I Područje[12] obuhvata srezove: bilećki, gatački i nevesinjski, a dijeli se na tri komande mjesta i to: bilećka, gatačka i nevesinjska. Sjedište Komande I Područja nalazi se u Gacku.

II Područje[13] obuhvata srezove: trebinjski, ljubinjski i stolački, a dijeli se na četiri komande mjesta i to: trebinjska, ljubinjska, stolačka i čapljinska. (Komanda mjesta Čapljina nalazi se na teritoriji stolačkog sreza, obuhvatajući opštine hutovsku i čapljinsku). Sjedište Komande II Područja nalazi se u Ljubinju.

III Područje[14] obuhvata srezove: Ljubuški i Posušje, a dijeli se na dvije komande mjesta i to: ljubuška i posuška. Sedište Komande III Područja nalazi se u Ljubuškom.

Na neoslobođenoj teritoriji nema nijedne komande.

b) Ova podjela ranije se u potpunosti slagala sa upravnom političkom podjelom, dok to nije sada slučaj, jer su uki-

---

[3] Oslobođeno je 6. oktobra 1944 (vidi knj. 30, dok. br. 76 i 137).

[4] Redakcija nije mogla da ustanovi tačan datum njegovog oslobođenja. U izvještaju Štaba 29. NOU divizije od 5. oktobra 1944 (vidi knj. 30, dok. br. 22) piše: »Poslije razbijene neprijateljske julske ofanzive (vidi knj. 27, dok. br. 91, 164 i 165, knj. 28, dok. br. 30 — prim. red.) u svojim rukama nijesmo imali nijedno sresko mjesto, osim Ljubinja, ali je i ono bilo kontrolisano čas od naših snaga i čas od četnika.« Međutim, početkom decembra 1944, i dalje, u njemu su bile jedinice 29. NOU divizije (vidi knj. 31, dok. br. 5 i 138, knj. 32, dok. br. 10 i 150).

[5] Dvadeset šestog oktobra 1944 (vidi knj. 30, dok. br. 76).

[6] Drugog oktobra 1944 (vidi knj. 30, dok. br. 9).

[7] Drugog septembra 1944 (vidi knj. 29, dok. br. 18).

[8] Ljubuški je oslobođen 29. oktobra 1944 (vidi knj. 30, dok. br. 70). Međutim, ustaše i Nijemci su ga 28. januara 1945. ponovo zauzeli, pa je konačno oslobođen 5. februara (vidi dok. br. 136).

[9] Šesnaestog novembra 1944 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 32).

[10] Posljednja dva grada su oslobođena 14. februara 1945 (vidi dok. br. 110 i 136).

[11] Naredbom Komande Vojne oblasti 29. NOU divizije od 2. novembra 1944. formirane su komande mjesta Mostar i Čapljina (vidi knj. 30, dok. br. 63).

[12] i [13] O formiranju pomenutih područja vidi naredbu Komande Vojne oblasti 29. NOU divizije od 18. juna 1944 (knj. 26, dok. br. 73).

[14] O formiranju tog područja vidi naredbu Štaba 29. NOU divizije od 26. novembra 1944 (knj. 30, dok. br. 114).

nuti okružni n.o. odbori,[15] koji su u smislu teritorijalne podjele odgovarali našim vojnim područjima.

c) Upravna politička podjela, te teritorijalna i ekonomska povezanost razlozi su za izvršenje takve vojne teritorijalne podjele.

2) Organizacija i djelokrug rada komandi vojnih područja i komandi mjesta izvršena je po Uredbi o organizaciji korpusa i korpusne vojne oblasti, izdatoj od Vrhovnog štaba NOV i POJ od 8 februara 1944 godine.[16] Ta organizacija ranije pokazala se je kao dobra. Ukidanjem okružnih n.o. odbora, i neslaganjem vojno-teritorijalne podjele sa upravnom političkom podjelom, uloga i zadatak komandi vojnih područja mogao bi se prenijeti na komande mjesta. Viškom kadrova pojačale bi se komande mjesta i popunili otsjeci ove Oblasti.

3) Odnosi komandi vojnih područja i komandi mjesta s OZN-om, Narodnom milicijom i upravnim organima dosta su dobri. Saradnja sa Narodnom milicijom potpuna je, dok saradnja sa OZN-om i upravnim organima mogla bi biti i bolja.

4) Trebala bi OZN-a izvjesne stvari dekonspirisati u odnosu na vojno-teritorijalne komande u interesu što uspješnije i efikasnije saradnje, naročito po pitanju obavještajne službe i progona neprijateljskih elemenata sa oslobođene teritorije.

Prilažemo skicu[17] teritorijalne podjele ove Oblasti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik komandanta XXIX
Udarne divizije,
kapetan
Nik.[18] **Vidačić**

M. P.

---

[15] Redakcija nije mogla da ustanovi kada su oni ukinuti.

[16] Vidi AVII, reg. br. 3—1, k. 15. Međutim, Vrhovni štab NOV i POJ je 23. februara 1944. izdao još jednu naredbu o organizaciji korpusa i korpusne vojne oblasti (vidi AVII, reg. br. 4—1, k. 15).

[17] Redakcija je nije pronašla.

[18] Nikola

BR. 76

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 14. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTAB E 1.
O. broj: 39/45
14. II. 1945.
9.15 časova

ŠTABU C 1.

1. Podatci o neprijatelju:

Neprijatelj je 13. o.mj. prodro u Kozluk i prema posljednjim izvještajima produžio sa pokretom prema sjeveru. Nemamo podataka do koje je tačke stigao. Na sektoru Kozluk — Tršić Han neprijatelj drži slabija utvrđenja neposredno duž komunikacije. Na sektoru Čelopeka neprijatelj drži položaje: Karaula — Mrakodo — Kučić Kula — Vjenačac — Ćirilovo Brdo — Grbavci — Hodžići — Čolovnik — Glumine. Na sektoru Zvornika neprijatelj drži položaje Stan — Lišina — Marčići — Liplje — Mlađevac.[2] Detaljnih podataka — promjena u toku prošle noći nemamo pošto je prekinuta veza između jedinica P 1.[3] i nas.

Na sektoru Višegrad — Sokolac: neprijatelj je napustio Višegrad.[4] Drži položaje duž komunikacije Lijeska — Rogatica — Sokolac — Sarajevo. Istureni položaji od Sokoca prema sjeveru jesu Vidrići. Zajedno sa Nijemcima nalaze se jedinice II. ustaškog zdruga.[5] Prema svim podatcima sa kojima raspolažemo Nijemci se pripremaju za pokret.

2. Raspored i zadatci naših jedinica:

S 1. sa dvije brigade na prostoriji Vitinica — Jasenica, odakle je vjerovatno danas u dejstvu na komunikaciji na sektoru Skočića. Jedna brigada S 1. danas je u pokretu na ovu prostoriju.[6]

R 1. sa dvije brigade nalazi se na prostoriji Kitovnica — Križevići. Ove brigade će u toku noći 14. na 15. vršiti proboj

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 30—12, k. 272/A.

[2] Bliže o njemačkim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 66.

[3] Riječ je o jedinicama 25. NOU divizije (vidi dok. br. 84).

[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 155.

[5] Vjerovatno je riječ o 1. ustaškom stajaćem zdrugu (vidi dok. br. 172).

[6] O rasporedu i dejstvu jedinica 38. NOU divizije vidi dok. br. 105.

na komunikaciju na sektoru Tršić Han. Jedna brigada nalazi se na sektoru Vlasenica — Kram — Sokolovići i sa djelovima u Kladnju.[7]

P 1. sa dvije brigade (sa svega 4 bataljona) nalazi se na liniji Ahmetovo Brdo — Cerik — Perunika — Spasojevica — Krš. Djelovi ovih brigada nalaze se u Križevićima — Kitovnica. Jedna brigada nalazi se na sektoru Kozluka. Naredili smo da se cijela P 1. postavi na prostoriju oko druma Zvornik — Capardi — Memići — Križevići, sa zadatkom da u toku nastupajuće noći bude aktivna na sektoru Zvornik — Karakaja — Čolovnik. Jedinice P 1. još su u sređivanju i neće moći biti efikasno upotrebljene.[8] Mišljenja smo da bi bilo pogodnije da P 1. potpada direktno pod Vašu komandu.

3. Od S 1. sa sektora Jasenice nismo dobili još izvještaja. Ovaj očekujemo svakog časa i na osnovu njega izdaćemo konkretne zadatke našim jedinicama.

4. U toku poslednjih borbi neprijatelj je pretrpio ozbiljne gubitke, što se najbolje vidi po ostavljenom oružju, materijalu i leševima na položajima na kojima su se vodile borbe a koji su sada pod našom kontrolom. Duž komunikacije Drinjača — Sokolac ostao je veći broj kamiona (preko 20) koje su Nijemci ostavili nemajući pogonskog goriva. Isto tako na drumu Sokolac — Rogatica ostalo je raznih motornih vozila. Sem ovoga ima priličan broj drugih vozila, spreme, materijala i nepokopanih leševa. Na položajima na sektoru Drinjače naše jedinice su poslije otstupanja Nijemaca našle 12 automatskih oružja, desetak poluautomatskih pušaka, preko 60 pušaka, preko 10.000 metaka, pištolja, odjeće, obuće i ostalog. Nijemci su se hranili sa konjetinom, magarećim mesom, mačkama, sirovim kukuruzom. Ima još priličan broj nepokopanih leševa. Gubitci Nijemaca su bili teški. Prema izjavi jednog zarobljenika njemačka jedinica koja je vodila borbu 10. o.mj. sa jedinicama R. 1. na sektoru Strnine imala je preko 200 mrtvih.[9]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
načelnik — p.pukovnik,
R. Petovar

---

[7] Bliže o rasporedu jedinica 27. NOU divizije vidi dok. br. 94 i 113.

[8] Vidi dok. br. 84.

[9] O njemačkim gubicima vidi dok. br. 125.

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 165
25. II 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za op. dnevnik

u akta.

Načelnik op. odeljenja
Rad. Đ. Đurić

BR. 77

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 14. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA 6, 11. I 13. KRAJIŠKE BRIGADE O POČETKU NAPADA 7. I 8. KRAJIŠKE BRIGADE NA GORNJU VEČERISKU I RANKOVIĆE[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. sl.
Dne 14. II 1945. g.

Str. pov. 227/45, protokol.[2]

ŠTABU VI, XI. I XIII.[3] KNOU BRIGADE

Noću 15/16. o.m.j. snage VII. i VIII. KNOU brigade izvršiće napad i to:

VII. KNOU brigada napada neprijateljsko uporište Gor. Večeriska.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—1, k. 771/A.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Ta brigada je privremeno stavljena pod komandu 4. NOU divizije (vidi dok. br. 61).

[4] Vidi dok. br. 140.

VIII. KNOU brigada napada neprijateljsko uporište Rankoviće.[5]

Izvršite potrebne pripreme za napad,[6] kako je to predviđeno na štabskom sastanku u štabu IV. divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. polkomesara
major
Dušan Dozet

Komandant
pukovnik
Petar Vojnović

BR. 78

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 14. FEBRUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O RADU SLUŽBE VEZE U JANUARU[1]

ŠTAB
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Str. pov. br. *49*
Dne 14-II-1945. g.

Mjesečni izveštaj o
službi veze dostavlja

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
(odsjeku za vezu)

Jedinice ove divizije u vremenu od 1-I do 31-I-1945. god. u pogledu veze imale su sledeće:

1. PREGLED VEZE:

— Štab divizije nalazio se od 1-I do 31-I-1945. godine u Fojnici, veza se održavala sa: V korpusom svakodnevno radio-veza, telefonska i kurirska.

---

[5] Vidi dok. br. 99.

[6] Odnosi se na 6, 11. i 13. krajišku NOU brigadu. Ove brigade su tada napadale jednim dijelom snaga (vidi dok. br. 99).

[1] Original (pisan na mašini a formular štampan, latinicom) u AVII, reg. br. 29—6, k. 462/A.

IV divizijom svakodnevno radio-veza.

XXXIX divizijom svakodnevno radio-veza.

53. divizijom svakodnevno radio-veza, izuzev od 20-I do 31-I, od kada se ne javlja, pokušali smo da uspostavimo vezu preko stanice toga štaba ali nismo uspjeli, razlog tome nepoznat.

VII brigadom svakodnevno radio-veza, telefonska i kurirska.

Među jedinicama brigade kao i sa susednim jedinicama veza je postojala telefonska i kurirska.

IX brigadom svakodnevno radio-veza, telefonska i kurirska.

Među jedinicama brigade veza je održavana telefonska i kurirska.

XVII brigadom svakodnevno radio-veza i kurirska.

Među jedinicama brigade veza je održavana sa kuririma.

Signalizacija nije upotrebljena radi snijega i radi toga što se nije imala odgovarajuća boja da se izrade barjačići za snijeg.

Artiljerijskim divizionom telefonska i kurirska.

Među jedinicama diviziona veza je održavana telefonska i kurirska.

Visočko-fojničkim odredom svakodnevno radio-veza sve dok nije rasformiran 9-I-1945.[2] god., kada je stanica povučena u diviziju, a koja je po naređenju toga štaba data operativnoj grupi majora Miće.[3] 5. bataljon IX brigade, koji je ostao na terenu bivšeg Vis.-foj. odreda,[4] nije imao sa divizijom radio-vezu sve do 20-I-1945., kada je uspostavljena veza stanicom koju je taj štab poslao.

Livanjsko-duvanjskim odredom svakodnevno radio-veza i kurirska.

Bolnicom telefonska i kurirska, kao i sa previjalištem.

NEDOSTATCI:

— Glavni nedostatci u prošlom mjesecu bili su u tome što se nije imao dovoljan broj telefonskih baterija, a i mikrofoni na dosta telefona bili su slabi, te je telefonski razgovor u više mahova bio otežan. Dalje se je pokazao nedostatak u radio-stanicama koje bi se dodelile bataljonima koji su udaljeni od brigada, te zbog udaljenosti ostaju bez veze sa brigadom

---

[2] i [4] O rasformiranju toga odreda, kao i o zadacima pomenutog bataljona vidi knj. 31, dok. br. 93: naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 24. decembra 1944. godine.

[3] Riječ je o Grupi bataljona 4. NOU divizije, čiji je komandant bio Mića Kolundžija (vidi knj. 32, dok. br. 44).

po par dana. Takođe se je pokazao nedostatak i u kablu zbog toga što su brigade usled nastale situacije morale odvojiti bataljone na dosta velika odstojanja od brigade, sa kojima nije postojala stalna veza.

Nedostatak se je osetio i u samome ljudstvu a naročito u izvežbanim telefonistima u koju je svrhu štab divizije izdao naređenje za popunu četa za vezu po starom formacijskom sastavu, koje je neophodno u brigadama, izuzev XVII koja nema dovoljno materijala za vezu, kao i izvođenje telefonsko-signalnih kurseva po brigadama, koji su započeli 18-I o.g.

PREDLOZI:

— Kako je praksa do sada pokazala, potreban je pomoćnik referentu za vezu pri diviziji, tako da bi se što više moglo da posveti pažnje i vremena na stručnom uzdizanju kako ljudstva koje radi na pojedinim sredstvima za vezu, tako i samoga komandnog kadra u četama. Jedan nije u stanju da dade onoliko koliko je stvarna potreba u četama za vezu, vezan je [za] unutrašnje veze i probleme koji u tom smislu nastaju a sam raspored brigada je dosta udaljen, te i kada se ode u brigade, ne može se zadržati dva do tri dana i na taj način ne može da svrši posao koji je neophodan, kako stručni tako i organizatorski, prenosi iskustva stečena u službi veze na ostale.

NASTAVA:

— Do 18-I o.g. nastava je održavana po planu koji je do sada služio za izvođenje stručne nastave po četama za vezu, a od 18-I-1945. otpočeli su kursevi u brigadama po planu koji je izradio referent za vezu a koji je štab divizije kao takav odobrio.

U tehničkoj radionici divizije i dalje se radi na usavršavanju drugova koji se nalaze na tehničkom kursu, samo odlaskom druga Sahanića Mehe a posle i Košute Ćirila oseća se potreba za jednog dobrog stručnjaka (radio-tehničara) ili tehničara uopšte koji bi i dalje nastavio na usavršavanju drugova koji su u radionici, a koji trebaju što pre da se osposobe i da pođu u brigade za samostalan rad na opravki sredstava za vezu. U četi za vezu divizije sa raspoloživim ljudstvom radi se neprekidno, samo je više puta a naročito u poslednje vreme malo slobodnog ljudstva sa kojim se radi, zbog toga što se je moralo da postave tel. signalna odeljenja po linijama tako da bi veza bila što bolja i nastali prekid što pre odklonili, jedino se u četi vodi dresura pasa, od kojih je jedan osposobljen za prenošenje pošte a druga tri se nalaze na dresuri, koji su se

do sada pokazali dosta dobri, samo je u poslednje vrijeme velik snijeg ograničio donekle rad sa istim. Dresiranoga psa ćemo poslati (dodeliti) jednoj od naših brigada a o rezultatima u praksi izvestićemo vas.

PRILOG:

— Brojno stanje ljudstva, stručnjaka, sredstava veze, komore i oružja u jedinicama za vezu. Skica postojećih veza u mjesecu januaru 1945. god. i prepis plana rada[5] po kojemu se izvode kursevi za vezu po brigadama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoć. politkomesara major
Adem[6]

Komandant pukovnik,
Vojo Z. Todorović

M. P.

Oficir za vezu
Bogdan Čiča

[5] Skicu i plan rada redakcija nije pronašla.
[6] Kovačević

STANJE

jedinicama za vezu X diviz

	TELEFONSKIH CENTRALA										MOTORNI VOZILA				ORUŽJA			
	10 brojeva M.	8 brojeva M.	5 brojeva M.	6 brojeva M.	2 broja M. Erikson/34			Svega centrala	DMK V (Engl.)	Kola	Auta teretni	Auta osobni	Motorbicikla	Bicikla	Puškomitraljeza	Pušaka	Strojnica	Pištolja
Če X	2				1			3	9						2	65	21	4
Če V			1					1	1							42	4	5
Če D			1					1							1	61	9	1
Če X			2					2							3	51	1	
Vč I			2					2								29		1
	2		6		1			9	10						6	248	35	11
	3		5					8										

za vezu
učnik
an Čiča
—. P.

Z. komandanta, pukovnik,
Roca[7]

do sada pokazali dosta dobri, samo je u poslednje vrijeme velik snijeg ograničio donekle rad sa istim. Dresiranoga psa ćemo poslati (dodeliti) jednoj od naših brigada a o rezultatima u praksi izvestićemo vas.

PRILOG:

— Brojno stanje ljudstva, stručnjaka, sredstava veze, komore i oružja u jedinicama za vezu. Skica postojećih veza u mjesecu januaru 1945. god. i prepis plana rada[5] po kojemu se izvode kursevi za vezu po brigadama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoć. politkomesara major
Adem[6]

Komandant pukovnik,
Vojo Z. Todorović

M. P.

Oficir za vezu
Bogdan Čiča

[5] Skicu i plan rada redakcija nije pronašla.
[6] Kovačević

B

ljudstva, stručnjaka, sredstava veze, komore i

JEDINICA za VEZU	LJUDSTVA				STRUČNJAKA							RADIO-STANICA' MODEL									Svega radio-stanica	RADIO-FON STANICA			Svega radio-fonskih stanica	GENE-RATORA			Pretvarača od SCR-284 A	Motora za punjenje akumulatora	AKUMULA-TORA		
	Oficira	Polit-rukovodioca	Podoficira	Boraca	Radio-telegrafista	Radio-tehničara	Telefonist-mehaničara	Punjač akumulatora	Motor-biciklista	Signalista-optičara	Dreser pasa	B 2 (Engl.)	MST. (Engl.)	SCR-284-A (USA)	100-A (Ruska)	Tip IV (Godovac)						WS No 30 MK 2				Za SCR-284 A	Za 100-A	Za Tip IV				2 Volta	6 Volti	12 Volti
četa za vezu X divizije		4	9	82	3		6	1		10	1		1	2							3					2			1	2	3	4	
četa za vezu VII brigade	2	2	6	41	3					16				1		1					2					1		1			3	1	
četa za vezu IX brigade	2	3	8	61	3					12				1							1					1					2		
četa za vesu XVII brigade		4	2	54	2					10				1							1					1							
vod za vezu I Art. diviziona			3	27						8																							
SVEGA:	4	13	28	265	11		6	1		56	1		1	4		1					7					5		1	1	2	8	5	
NEDOSTAJE:				60		1																20											

Politički komesar, ppukovnik,
Sl. odsutan

[7] Uroš Bogunović Roca

BROJNO STANJE

ljudstva, stručnjaka, sredstava veze, komore i oružja u jedinicama za vezu X divizije na dan 31. januara 1945

| Signalista-optičara | Dreser pasa | RADIO-STANICA' MODEL: B 2 (Engl.) | MST. (Engl.) | SCR-284-A (USA) | 100-A (Ruska) | Tip IV (Sovjetski) | Svega radio-stanica | RADIO-FON STANICA: WS No 38 MK 2 | Svega radio-fonskih stanica | GENE-RATORA: Za SCR-284 A | Za 100-A | Za Tip IV | Pretvarača od SCR-284 A | Motora za punjenje akumulatora | AKUMULA-TORA: 2 Volta | 6 Volti | 12 Volti | BATERIJA: Za SCR-284-A | Za WS No 38 MK 2 | Za 100-A | TELEFONSKIH CENTRALA: 10 brojeva M. | 8 brojeva M. | 5 brojeva M. | 6 brojeva M. | 2 broja M. | Erikson/34 | Svega centrala | TELEFONA MOD.: DMK V (Engl.) | RM-29-A (USA) | M. 40 (Njem.) | M. 34 (Erikson) | Mod. 34 | Mod. 4 | Ispitivač | Talijanski | Ispitni M. | Svega telefona | Prenosnik (translatir) | VOLTMET.: 1,5 do 12 Volti | 100 do 300 Volti | KABLA Ü KM.: Elemenata | Teži gvožđi kabl | Laki gvožđi kabl | Svega kabla | NOSAČI: za vodo kaleme | za nanje kaleme | Penjalice | Viljuška za nabac. kabla | OPTIČKE SPR.: M. 41 (Njem.) | Batjačića | Pasa | Golubova | KONJA: Jahači | Tovarni | Tegleći | Kola | MOTORNI VOZILA: Auta teretni | Auta osobni | Motorbicikla | Bicikla | ORUŽJA: Puškomitraljeza | Pušaka | Strojnica | Pištolja |
|---|---|---

BR. 79

ZAPOVIJEST NAČELNIKA ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 14. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORU NEVESINJE — MOSTAR[1]

NAČELNIK ŠTABA XXIX. DIVIZIJE
14. februara 1945. g.
Nevesinje
u 12 časova

ZAPOVIJEST
(Sekcija Nevesinje — Mostar 1 : 100.000)

Jedinice X. hercegovačke N.O.U. brigade, uz sadejstvo jedinica 1. tenkovske brigade, artilerijskog diviziona XXIX. divizije i artilerijskih jedinica II. udarnog korpusa, poslije trodnevne jake i krvave borbe oslobodile su grad Nevesinje od okupatora i domaćih izdajnika.[2]

Svojim junaštvom i besprekornim požrtvovanjem istakle su se jedinice X. hercegovačke brigade i njihovo rukovodstvo, a sve ostale jedinice koje su sadejstvovale jedinicama X. brigade požrtvovano su izvršavale svoje zadatke ne žaleći truda ni vremena. U potpomaganju pješadije i artilerije naročito su se istakle jedinice tenkovske brigade koje su bile na sektoru Nevesinja.

U Nevesinju je ubijeno 180 Švaba i italijanskih fašista, 40 ustaša i 12 milicionera, a zaplijenjeno je: 7 topova, 6 puškomitraljeza, 3 kamiona, 70.000 jugoslavenske municije za pušku, preko 3.000 artilerijskih zrna, oko 15.000 kg pšeničnog brašna, dosta konzervi, čokolade, odjeće i ostalog materijala. Materijal se još uvijek prebrojava.

U operacijama na Nevesinje jedinice X. brigade imale su 16 mrtvih i 63 ranjena, a jedinice tenkovske brigade imale su jednog ranjenog.

Preostatak Švaba iz Nevesinja odstupio je u pravcu Grebka i dalje ka Bišini. Jedinice X. brigade nastavile su energično gonjenje i danas oko 8 časova zauzele neprijateljsko uporište Grebak zaplijenivši 2 teške haubice i ubivši 6 Švaba.

U gonjenju Švaba preko Bišine jedinice X. brigade opkolile su jedan švapski bataljon od 500 boraca i potpuno ga uni-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—1, k. 1146/II.

[2] Opširnije o tome vidi dok. br. 72 i 110.

štile i zaplijenivši njegovu komoru u kojoj se nalazilo 4 topa, 20 mitraljeza, 10 kola, veći broj konja, nekoliko bacača i nekoliko bacača plamena. U borbi na Bišini ranjen je komandant 3. bataljona X. brigade drug kapetan Lazar Vojnović i još nekoliko boraca.[3] Jedinice X. brigade i dalje gone neprijatelja prema Mostaru.

Pošto predstoji skoro oslobođenje Mostara,[4] to

NAREĐUJEM:

1. — *X. hercegovačka brigada.* U Nevesinju će do daljeg naređenja ostaviti svoj 4. bataljon, sa kojim će ostati i jedan član štaba brigade sa zadatkom da uspostavi red i prikuplja sav ratni materijal.

Sa ostalim svojim snagama nastaviće najenergičnije gonjenje neprijatelja u pravcu Mostara i kada ovlada sa svim neprijateljskim uporištima na komunikaciji Nevesinje — Blagaj, uključujući tu i Busak, uhvatiće vezu sa jedinicama XIII. brigade na prostoru Vranjevići — Čobanovo Polje i nastaviće dalje gonjenje Švaba u pravcu Mostara, s tim što će glavninu svojih snaga rokirati preko Kokorina — Banjdo zaobilazeći neprijateljska uporišta u Gnojnici i ispoljavajući svoje dejstvo u pravcu Mostara.[5]

Staraće se o uspostavljanju telefonske linije od Nevesinja u pravcu Mostara mobilišući za to potreban broj poštara.

2. — *XIV. hercegovačka brigada.* Čitava brigada će se odmah rokirati na prostor Gornje i Donje Zimlje i sa toga prostora će najenergičnije dejstvovati prema Bijelom Polju ne dozvoljavajući Švabama da se izvuku iz Mostara, a naročito ne smije dozvoliti da Švabe izvuku ratni materijal.[6]

3. — *Artilerijski divizion XXIX. divizije.* U toku današnjeg dana ili najkasnije sutra ujutro krenuće za X. brigadom sa zadatkom da je potpomaže u gonjenju neprijatelja,[7] a za transport svojih oruđa postaraće se u sporazumu sa Štabom X. brigade. Imati u vidu da treba poneti i veću šaržu municije ili pak da treba organizovati stalni i pravilni dotur.

---

[3] Detaljnije o neprijateljskim i našim gubicima vidi dok. br. 110.

[4] Mostar je oslobođen istog dana uveče (vidi dok. br. 136).

[5] Vidi AVII, reg. br. 8—4, k. 1146 II: relaciju Štaba 10. hercegovačke NOU brigade od 3. marta 1945. godine.

[6] O dejstvima te brigade vidi dok. br. 118.

[7] U izvodu iz operacijskog dnevnika Štaba tog diviziona za period od 8. do 20. januara 1945 (vidi AVII, reg. br. 6—6, k. 1146/II) stoji da je divizion tada otišao u Nevesinje, gdje je ostao do 16. februara, a potom se prebacio u s. Gnojnicu, odakle je do 18. februara, preko s. Potoka, krenuo ka Jablanici.

4. — *Artilerijska grupa II. udarnog korpusa.* Prikupiće se na prostor s. Selište — s. Bojište — s. Miljevac i na toj prostoriji čekaće dalje naređenje. Ako bude situacija iziskivala upotrebiće se i na pravcu Mostara.

5. — *Jedinice 1. tenkovske brigade,* koje su do sada bile na prostoru Fojnica — Kifino Selo, što prije će se sa čitavim svojim parkom prebaciti u Nevesinje i tu će se smjestiti. Sve pripremiti za pokret u pravcu Mostara, a za taj pokret će dobiti blagovremeno naređenje.[8]

6. — Sav zaplijenjeni materijal u Nevesinju i oko Nevesinja prikupiće štab 4. bataljona X. brigade sa svojim ljudstvom a pod kontrolom jednog člana štaba brigade, — i kada se materijal sakupi dijeliće se jedinicama.

Do daljega naređenja ni jedna jedinica koja se nalazi na sektoru Nevesinja ne smije ma šta uzeti od zaplijenjenog materijala bez odobrenja Štaba XXIX divizije, a sve ostale potrebe dobavljaće se jedino preko narodno-oslobodilačkih vlasti koje već u Nevesinju postoje. Za svako odstupanje od ovoga uzimaće se krivci na najstrožiju odgovornost.

Sve jedinice na sektoru Nevesinja vršiće ishranu preko narodno-oslobodilačkih vlasti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba XXIX. divizije
potpukovnik
Drago Đukanović

DOSTAVLJENO:

— Štabu X. hercegovačke brigade
— Štabu artilerijskog diviziona XXIX. div.
— Artilerijskoj grupi II. udarnog korpusa.
— Jedinicama 1. tenkovske brigade.

[8] Riječ je o Južnoj grupi 1. tenkovske brigade. Ona je 15. februara otišla na sektor Mostara, gdje je ušla u sastav svoje brigade (vidi dok. br. 123).

BR. 80

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. KRAJIŠKE BRIGADE »SIMO ŠOLAJA« OD 14. FEBRUARA 1945. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O BORBI U DOLINI LEPENICE KOD HOMOLJSKE ĆUPRIJE[1]

ŠTAB IX. BRIGADE
»SIMO ŠOLAJA«
X. DIVIZIJE NOVJ
Op. *br. 44*
14. II. 1945. g.

Operaciski izvještaj
dostavlja

ŠTABU X. DIVIZIJE NOVJ.

1. Akcija vođena u dolini rijeke Lepenice kod Hom. Ćuprije i Ban Brda,[2] 13. februara ov. godine od 03,00 do 16,00 časova.

2. Ustaše lepeničke bojne u jačini od 80 ljudi, koji su se branili iz tvrde zgrade — »kapele«, i ustaše IV. kiseljačke bojne jačine 70 ustaša,[3] koji su pokušali da napadnu naše snage iza leđa od s. Bukve.

Sa naše strane učestvovala su dva bataljona sa jednom bacačkom baterijom i poljskim topom, kao i protukolcem.[4]

3. Neprijatelj je napadnut tačno u 03,00 časova. Za to vreme postavljena su teška oružja na pogodno mjesto. Pešadiskom vatrom nije se mogao prisiliti neprijatelj na napuštanje utvrđene zgrade, te su primaknuti Džon-Buli i protivkolac na otstojanju od 80 metara. Granate od protukolskog topa probijale su zidove skroz, ali nisu unutra eksplodirale, nego su prolazile skroz kroz kuću. Prvi pokušaj bombaša da se privuku prozorima nije uspio, jer nisu mogli ubaciti bombe kroz prozore koji su bili zazidati. Neprijatelj je primjetio privlačenje te je bombama i automatskim oružjem ranio više naših boraca. Kada je svanulo otvorena je vatra na istu kuću (kapelu)

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—3, k. 855.

[2] Nije nađeno na karti 1 : 100.000.

[3] i [5] Na prostoru Kiseljak — Kobilja glava (10 km jugoistočno od Kiseljaka), u januaru, bila je 4. bojna a u s. Hadžićima 2. satnija 6. bojne 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi dok. br. 172), i vjerovatno je riječ o njima.

[4] Vidi dok. br. 135.

iz brdskog topa i bacača. Pogodci topa su bili dobri i probijali su zidove, neprijateljska vatra je ušutkana, ali isti nije napuštao zgrade. Za vrijeme artileriske paljbe većina ih se povukla u podrum, samo su na prozorima ostavili automatska oružja koja su pratila vatrom svaki pokret naše pješadije. Prestankom naše artileriske vatre, osjetila se drskost neprijatelja, koji je odmah pojačao svoju vatru.

Oko 09,00 časova krenula je neprijateljska intervencija od s. Brnjaci i s. Hadžići[5] s namjerom da udare našim snagama iza leđa. Neprijatelj je vraćen uz gubitke u svoje polazne baze.

Oko 15,30 časova stigle su udarne granate za brdski top, koji je posle trećeg pogodka u zgradu prisilio neprijatelja da se povuče iz iste, povezavši se sa snagama koje su mu pružile pomoć od Han Ploče preko s. Tulica. Za vrijeme izvlačenja iz zgrade tučen je neprijatelj mitraljezima, te je tom prilikom oko polovinu te posade poubijano i ranjeno. U samoj zgradi, koja je sva razrovana, nađeni su tragovi mozga i krvi kao i leševi koje neprijatelj nije mogao izvući.

4. Privlačenje bombaša »kapeli« i njihov rad bio je potpuno nekoristan, jer su prozori bili zazidani i nisu se mogle bombe ubaciti. Brisani prostor oko same zgrade otežao je privlačenje bombaša, kojom su prilikom neki ranjeni od neprijateljskih bombi i mitraljeza. Granate protukolskog topa nisu eksplodirale prolaskom kroz prvi zid, nego su skroz prolazile kroz zgradu. Dejstvo brdskog topa bilo je dobro ali se neprijatelj za vreme artileriske vatre povlačio u podrum ostavljajući na prozorima samo automatska oružja te je na taj način mogao da se duže zadrži u zgradi.

5. Gubitci: a. — Neprijateljski 15 mrtvih
45 ranjenih
b. — Vlastiti 2 poginula
20 ranjenih

6. Plena nije bilo.

7. Uništena je zgrada artileriskim pogodcima.

8. Raspored jedinica: Jedan bataljon ostao je u odbrani Kreševa, a sa tri bataljona pošlo se u napad na železničku stanicu Raštelicu.

9. Zaključci: Neprijateljsko uporište je likvidirano i lepenička banda je prepolovljena i razbijena. Čišćenjem lepeničke doline omogućene su akcije na komunikacijama Sarajevo — Mostar i Sarajevo — Kiseljak. Uzimanjem lepeničke doline rešen je i problem ishrane naših jedinica.

Borbenost i moral je kod naših boraca na visini, samo još nisu uvježbani niži rukovodioci za rad u sadejstvu sa artilerijom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major:
Mišo[6]

Komandant — major:[7]
Sl. otsutan

M. P.

1. Obaviješten depešom štab korpusa.
2. Spis odložen u akta.
   14. II. 1945.

Izet

---

[6] Puhača
[7] Veljko Stojaković

BR. 81

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA VLAŠIĆKOG NOP ODREDA OD 14. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

JUTARNJI
Vlašićkog N.O.P. Odreda

Koja četa	ljudi						komora								
	po spisku	na licu	u zatvoru	dezerteri	na odsustvu	u bolnici	bacača	teš. mitralj.	pol. teš. mit.	pušaka	strojn. (par)	pištolja	rak. pištolja	puškomitralj.	ručnih bombi
Štab i kur.	41	36	1		1	3				17	4	8	1		10
I. četa	63	52	1	10					6	28	3	2	1		9
II. četa	56	52			1	3			3	30	4	2			10
III. četa	60	46	6	5	1	2			5	33	3	4	1		12
Prat. vod	20	19		1			1	1		9		2	1		4
Intend. i rukov. ub. sp.	28	24		3		1			1	10	1	2			3
Ambulanta	4	4										1			
UKUPNO	272	233	8	19	3	9	1	1	15	127	15	23[2]	4		48

S. F. — S. N.!

Pol. komesar:
Jusuf[3]

M. P.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—6, k. 771/A.

[2] U sprovodnom aktu Štaba Vlašićkog NOP odreda, bez datuma (zaveden kod Štaba 4. NOU divizije 16. februara 1945), piše: »U prilogu Vam dostavljamo četrnaestodnevni raport o stanju ljudstva, oružja, municije i ostale opreme u odredu«. (Reg. br. isti).

RAPORT[3]
14-II-1945. godine

municije									komora			Primjedba
za bacače	teš. mit.	pol. teš.	puš. mit.	puške	str. (par)	pištolje	rak. pištolje	UKUPNO MUNICIJE	konja	samara i sed.	kazana	
				436	260	200	4		9	4 5	2	Napomena: U ovaj raport privremeno su uneseni i prikupljeni dezerteri iz raznih jedinica iz IV. divizije, kojih ima 10 u našem odredu.
			1840	1400	140		6		2	2	2	
			800	800	180	20			2	2	2	
			900	250	50	25	6		2	2	2	
15	2300			400		10	5		6	6	1	
				500	25	10			13	13	1	
						20			2	2	1	
15	2300		3540	3786	655	285	21		36	36	11	

Zam. komandanta:
. . .[5]

[3] Zbir pogrešan; treba: 21.
[4] Skorup
[5] Potpis nečitak.

BR. 82

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA 17. NOU DIVIZIJE OD 15. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA
Jedinica XVII. Udarne divizije NOVJ[2]
Na dan 15. februara 1945. godine

I. — Na boračkim dužnostima

	muških	ženskih	svega
1) Štab divizije	255	34	289
VI. Proleterska brigada	1.746	64	1.810
2) II. Krajiška brigada	2.097	53	2.150
XV. Majevička brigada	1.514	69	1.583
3) I. Artileriska brigada	1.707	28	1.735
Inžinjerski bataljon	161	11	172
4) Četa za vezu	126	2	128
5)			
Svega	7.606	261	7.867

II. — U intendanturi i komorama divizije

	muških	ženskih	svega
1) ————	280	2	282
2) ———— brigada	——	——	——
3) ———— „	——	——	——
4) ———— „	——	——	——
5) ———— „	——	——	——
Svega	280	2	282

[1] Kopija originala (formular štampan i ispunjen na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 14—4, k. 983.

[2] Poredd skupnog pregleda brojnog stanja za celu diviziju, postoje i brojna stanja brigada, koja su zavedena pod istim registarskim brojem.

III. — U bolnici (Med. san. bataljon)

	muških	ženskih	svega
1) Osoblja	170	34	204
2) Ranjenika i bolesnika:			
a) pešaka	151	12	163
b) konjanika	20	——	20
v) na nosilima	——	——	——
Svega	341	46	387
Ukupno na licu: (I, II, III)	8.227 muških	309 ženskih	**8.536** svega

Od toga: Oficira 343 Podoficira 383 Boraca 7.810 Svega **8.536.**

BR. 83

IZVJEŠTAJ ŠTABA 23. DIVIZIJE OD 15. FEBRUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U PRVOJ POLOVINI FEBRUARA NA PROSTORU BRČKO — GRAČANICA — OZREN[1]

K 1
O. br. *67*
15 II 1945 god.

Petnaestodnevni
izveštaj od
1 II do 14 II 1945

B 1-O

1 II 1945 god.

OBOSTRANA SITUACIJA

Na dan 1 II 1945 situaciju na teritoriji Istočne Bosne karakterisalo je nastojanje XXII nemačke divizije da se probije preko Vlasenice — Drinjače — Zvornika — Bijeljine i Brčkog

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 6—2, k. 1069.

dalje ka Sremu.[2] U samom se Brčkom nalazilo malo Nemaca, ali je preko Save, u Posavskim Podgajcima, Rajevom Selu i Gunji, kantonovala »Princ Eugen« divizija, čija je jačina iznosila 12.000 vojnika, a bila je sastavljena 90% od »Folksdojčera«, 10% od pravih Nemaca.[3] Ona je prema potrebi pojačavala protivničke snage u Brčkom i neposrednoj okolini, kojih je bilo: 12. ustaški zdrug (12.000), 3 gorski zdrug (2.000), pionirski bataljon (400),[4] belogardejaca 600[5] i veći broj četnika. U Posavini Nikole Kalabića[6] i Ljube Jovanovića[7] oko 3.000 srbijanskih četnika, i domaći četnici, a na pravcu Srnice — Gradačac oko 1.000 četnika,[8] dok u Gračanici i okolini nalazile su se ustaše, zelenokadrovci,[9] nešto četnika i 25 Nemaca. Na Ozrenu se nalazile dve ozrenske i jedna sprečanska četnička brigada,[10] kao i oko 1.000 crnogorskih četnika — boraca i više hiljada članova njihovih porodica.[11]

---

[2] O toj diviziji vidi dok. br. 43, 44, 50, 90, 94, 98, 105 i 145.

[3] Bliže o 7. SS diviziji »Princ Eugen« i o drugim njemačkim jedinicama na sektoru Brčkog vidi knj. 32, dok. br. 155.

[4] Pomenuti zdrugovi i pionirski bataljon su pripadali ustaško-domobranskoj 12. hrvatskoj diviziji. O njihovom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 143; knj. 31, dok. br. 161, knj. 32, dok. br. 155; naređenje 2. zbornog područja od 15. februara 1945 (AVII, reg. br. 3/3—4, k. 60).

[5] Riječ je o ostacima 1. i 2. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi AVII, reg. br. 12/1, k. 2: »Veliki pokreti povlačenja na Jugoistoku«, skica 22—24; knj. 30, dok. br. 100, objašnjenje 7).

[6] On je tada bio komandant Grupe četničkih korpusa Gorske garde (vidi LV knjigu depeša Vrhovne komande JVUO u AVII).

[7] Bio je tada komandant Timočkog četničkog korpusa. Krajem januara i početkom februara 1945. ovaj korpus je vodio borbu protiv Posavsko-trebavskog NOP odreda, Beogradskog bataljona narodne odbrane i dijelova 14. NOU brigade (vidi knj. 32, dok. br. 176; AVII, reg. br. S-V-15823 i 16922: pregled borbi Timočkog četničkog korpusa za period od 27. maja 1944. do 22. februara 1945. i izvještaj Južnomoravske četničke grupe korpusa od 4. aprila 1945).

[8] Pored već prikazanih četničkih jedinica tada su na Trebavi i u Posavini bili i ostaci sledećih jedinica: Rasinsko-topličke grupe korpusa, Mlavsko-smederevske grupe korpusa, Južnomoravske grupe korpusa, Valjevskog, Avalskog i Trebavskog četničkog korpusa i još neke manje jedinice. Vidi AVII, reg. br. VK-V-506; S-V-6637/2, 11625, 11628 i 16922; BH-V-11524 i 12583 (dokumente pomenutih četničkih jedinica iz perioda januar—april 1945); LV knjigu depeša Vrhovne komande JVUO.

[9] Vidi dok. br. 143.

[10] Vidi dok. br. 28, objašnjenje br. 26.

[11] Crnogorske i sandžačke četničke jedinice su se u prvoj polovini februara povlačile preko s. Banovića, s. Lozne i pl. Ozrena ka Trebavi. Tom prilikom one su bile primorane na česte borbe protiv dijelova 3. i 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 103, objašnjenje 16; AVII, reg. br. CG-V-1135 i 1136: naređenja četničkog štaba Crne Gore, Boke i Staroga Rasa od 1. i 4. februara 1945). O brojnom stanju četnika i izbjeglica vidi dok. br. 62, objašnjenje 5.

Prema nemačkoj koloni sa pravca Vlasenice angažovane su druge jedinice, kao i za blokadu opkoljenih relativno manjih protivničkih snaga u Bijeljini, a naša K1, ojačana BB, PT odredom i D3,[12] imala je ofanzivno-defanzivni zadatak, i to sa K3 i K2 da vrši pritisak na Brčko, u čemu ih je potpomagalo dve baterije protivkolskih topova i dve baterije teških bacača, a svi ostali delovi vršili su aktivnom odbranom zaštitu oslobođene teritorije od Vučkovca preko Srnica, Doborovaca, Huskića, Orahovice, Porječine do Turije sa orijentacijom prema zapadu.

Desno od nas bili su delovi A1, a levo od nas nije bilo nikoga.

OPERACIJE.

K3 jednim svojim delom je očistila posle jake borbe sela: Ražljevo, Slijepčeviće, Sandiće, Gornji Brezik, dok je drugim svojim delom vršila jak pritisak na neprijateljske delove jugoistočno od Brčkog, i svečeri ovaj drugi deo uspeo je da izbije na kose južno od Omerbegovače.[13]

Ubijeno: 41, ranjeno 75 i zarobljeno 2.

Poginuo 1, a ranjena 4.

K2 je primetila da neprijatelj kopa na severnoj ivici sela Broda i treći rov, pa je otvorila jaku vatru i ubila 15 protivničkih vojnika. Ona je vršila pritisak na Brčko sa jugozapadne strane, i imala zadatak obezbeđenja od Posavine. Bataljon na prostoriji Bijela — Donji Hrgovi i PT odred na prostoriji Zuberovo Brdo — Mustafići i jedna četvrtina K4 od Avdića pripremili su se da povrate položaj Vučkovac — Srnice — Biberovo Polje — Doborovci.

K4 očistila je selo Guljami i imala jednog poginulog druga. Njen je zadatak i dalje ostao zatvaranje pravca Doboj — Tuzla, u kom je cilju bila prikupljena na prostoriji: Huskići — D. Orahovica — Miričina — Dobošnica i u kom je cilju bila ojačana sa jednom protivkolskom i jednom baterijom teških bacača.

Poljski i haubički divizion K5 nalazili su se kod B1. Protivaeroplanska mitraljeska četa sa dva voda u Tuzli za zaštitu B1, a sa dva voda u Lukavcu za zaštitu K1.

K1 u Lukavcu, komandant u Vražićima, L. K1 i I. K1[14] sa ostalim prištabskim delovima takođe u Lukavcu.

[12] Riječ je o Beogradskom bataljonu narodne odbrane, Posavsko-trebavskom NOP odredu i 23. brigadi 45. NOU divizije (vidi dok. br. 28, 46 i 87).

[13] O borbama na tom prostoru vidi tom V, knj. 38, dok. br. 84—87.

[14] Riječ je o Sanitetskom odjeljenju sa bolnicom i intendanturi 23. NOU divizije.

Rezultat borbe:

Ubijeno 41, ranjeno 75, zarobljeno 2, poginulo 2, ranjena 4.[15]

Vreme mrazovito sa dosta jakom maglom.

2 II 1945 god.

K3 nastojala je da u toku jučerašnjeg dana osvojene položaje konsoliduje, dok je protivnik nastojavao da potisne delove ove, vršeći pritisak više vatrom nego pokretom. K3 je uspela da zadrži prethodnog dana osvojene položaje, nanoseći protivniku gubitke: ubijenih 17, ranjenih 34, zarobljena 2 (među poginulima se nalazi komandant četničke brigade Marko Luganić, a među ranjenim 3 komandanta četničkih bataljona).[16] Naši su gubici bili: jedan poginuo i 5 ranjenih.

K2 imala je samo akcije izviđačkih patrola i to bez vidnijeg rezultata. Dok je u toku noći 1 2 vršila napad na protivnika u Grbavici, Lipovcu i Brodu, uspela je da zauzme Omerbegovaču, Lipovac i manji deo Grbavice, dok Brod nije mogla uzeti. Rezultat borbe: 29 ubijenih, 40 ranjenih i 2 zarobljena, a dve puške zaplenjene. Poginulo 3, ranjenih 15 i 5 nestalih.

K4—3[17] u zajednici sa B bataljonom i PT odredom samoinicijativno su preduzeli napad na Gradačac, razbili četnike i varošicu osvojili. Ali usled napada četnika[18] i ustaša sa pravca Trebave prema Doborovcima, i usled izlišnosti jedne takve akcije, obzirom na situaciju na celom frontu, ova se zajedno sa ostalim morala odmah vratiti ne uzevši sobom 60 ranjenika, koje su četnici ostavili u Gradačcu, a koje je protivnik ponovo prihvatio. Protivnik je primetio povlačenje naših delova i prešao u gonjenje, usled čega su se naši delovi pod borbom mogli zaustaviti tek na liniji Zuberovo Brdo, Mustafići, Ćehaje i Avdići. Protivnik je imao 87 ranjenih i 6 ubijenih, dok smo mi imali 2 poginula i 11 ranjenih.

---

[15] U kopiji originala isto. Neprijateljski i naši gubici su, za 1. februar, dvaput prikazani. Pored toga, u dokumentu ima grešaka u prikazivanju i zbrajanju gubitaka, tako da i ukupan zbir nije tačan.

[16] Prema depeši komandanta Majevičkog četničkog korpusa (vidi dok. br. 5, objašnjenje 22) to se dogodilo prije 25. januara 1945. Međutim, u depeši toga komandanta od 2. februara 1945 (vidi LV knjigu depeša Vrhovne komande JVUO u AVII) piše da se na teritoriji toga korpusa vode teške borbe protiv jedinica NOVJ i da ima mnogo gubitaka u mrtvim i ranjenim.

[17] Riječ je o 3. bataljonu 14. NOU brigade. Njegov konspirativni naziv je: 23 (vidi dok. br. 28 i 88).

[18] Vidi dok. br. 88.

Rezultat borbi:
Ubijeno 52, ranjeno 161, zarobljeno 4.
Poginulo 6, ranjeno 31 i nestalo 5.
Ostali delovi na mestima od prethodnog dana.
Vreme mrazovito.

3 II 1945 g.

K3 je u noći 2/3 bila napadnuta od šest četničkih brigada i morala je privremeno napustiti Sandiće, ali je ona u toku 3-eg izvršila jak povratni napad, desnim krilom izbila na Savu i zadržala se na liniju Slijepčevići — Trnjaci — Sandići — Srednji Brezik. Protivnik je imao 50 mrtvih, 35 ranjenih i 2 zarobljena. Mi smo imali jednog poginulog i 6 ranjenih.

K2 u sudaru patrola ubila je 3 ustaša i ranila 10, zaplenila 3 puške, 2 konja i nešto odećne spreme. K4 bila je u D. Orahovici napadnuta sa pravca Gračanice od 800 ustaša, ali ih je odbila i nanela protivniku gubitke od 12 mrtvih i 15 ranjenih, dok smo i mi imali jednog ranjenog.

Ostali delovi na mestima od prethodnog dana.

Rezultat borbe:
Ubijeno 65, ranjeno 60, zarobljeno 2, zaplenjeno 3 puške i 2 konja.

Mi smo imali 1 poginulog i 9 ranjenih.

Temperatura se nešto podigla u odnosu na prethodne dane.

4 II 1945 g.

K3 u vatrenim prepadima ovog dana ubila je 3 i ranila 3 protivnička vojnika, dok smo mi imali 3 ranjena.

U borbi sa protivnikom na Gredici, ovaj je imao 20 mrtvih i 16 ranjenih.

K2 je zaplenila dva vagona pšenice, vagon zobi i nešto kukuruza. Patrola od 4 druga nije joj se vratila. U toku borbi, koje se više vodile u mestu, nije bilo gubitaka.

Rezultat borbe:
Ubijeno 23, ranjeno 19.

Poginulo 3 i 4 nestalo.

Vreme nešto toplije nego što je bilo prethodnih dana, ali još uvek hladno.

5 II 1945 g.

K3 predala su se dva četnika, koji su izjavili da je u njihovim redovima moral bio vrlo slab.

Ostalo kao i prethodnog dana.

K2 je dobila zapovest da u toku noći 5/6 likvidira srbijanske četničke grupe na prostoriji sela G. i D. Žabar, pa da se potom vrati na polazne položaje.

Vreme je bilo umereno hladno.

6 II 1945 g.

K2 je imala za zadatak da likvidira četničke grupe u G. i D. Žabaru, i u tom cilju odredila je K2—1 i K2—2.[19] Međutim, ovi umesto da izvrše brz pokret direktno na Žabare i na taj način likvidiraju protivnika, pravili su širi obuhvat, zadržavali se u predselima, čisteći pojedine manje grupe, sa dva pravca u nejednakim vremenskim razmacima stizali u Žabare, iz kojih se protivnik prividno povukao, ali je prikupio svoje delove, dobio pojačanje i izvršio oštar napad na delove K2—2, koji se morali pod borbom povlačiti i tek na dan 6-og oko 16 časova, uz pomoć ostalih delova, uspelo je da zadrže i slomiju napade protivnika.[20] Protivnik je imao 50 poginulih i 70 ranjenih, a mi smo imali 4 poginula, 8 ranjenih i 37 nestalih.

Oko 6 časova ustaška grupa od 300 ljudi naišla je sa pravca Piskavice na jedan automatičarski vod od K4 i u kratkoj borbi imala 4 mrtva i 13 ranjenih.

K4 je ovog dana uputila dve čete i jednu mitraljesku u pravcu Prokosovića, jer su jače gomile crnogorskih četnika bile odbacile Tuzlanski odred i ovladale kosama zapadno od k. 326,[21] i na taj način direktno ugrozile štab K1, koji je za odbranu prelaza preko Spreče bio angažovao i svoje prištabske delove.

Rezultat borbe:

Ubijenih 64, ranjenih 93 i 6 zarobljenih.

Poginulo 4, ranjeno 9 i 37 nestalih.

Vreme je bilo kišovito sa maglom.

7 II 1945 g.

K3 je ulaziła u Brezovo Polje, ali tu protivnika nije bilo. K2 u toku čišćenja Gorica imala je 1 poginulog.

K4-patrole u sukobu sa ustašama oko 6 časova imale su jednog poginulog i 5 ranjenih, dok je protivnik imao 3 ubijena. Na delove ove ustaše su ponovo napale u jačini od 300

---

[19] Riječ je o 1. i 2. bataljonu 7. NOU brigade.

[20] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 87—90.

[21] U zapovijesti četničkog Štaba Crne Gore, Boke i Staroga Rasa, od 4. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. CG-V-1136) dati su potčinjenim jedinicama zadaci u vezi s napadom na s. Loznu, s. Turiju, s. Prkosović i Bosansko Petrovo Selo. O tome vidi i dok. br. 24, 34 i 43.

ljudi sa pravca Doborovci, ali su odbijeni. Delovi K4 koji su bili u borbi protiv crnogorskih četnika vraćeni su u svoje jedinice. Mi smo imali 1 poginulog i 6 ranjenih.

Rezultat borbe: 8 ubijenih i 5 ranjenih.

Mi smo imali 3 ubijena i 11 ranjenih.

8 II 1945 g.

Bez promene.

9 II 1945 g.

K3 je ostala samo sa jednom četvrtinom K2 na sektoru Brčkog.

K2 u toku popodneva izvršila je marš-manevar u cilju prebacivanja na prostor Srnice — Špionice. BB bataljon na prostoru Vitanović — Skakava, a PT odred u G. Hrgovima i Zuberovom Brdu.

K4 je bila napadnuta u 5,30 na celom otseku fronta od Gračanice od tri bataljona Nemaca, severnije od Gračanice napadali su ustaše a sa pravca Gradačca četnici. Protivnik je brojio oko 8.000, tukao je sa 5 topova, upotrebio 1 tenk i veći broj bacača, kao i dovoljan broj automatskog oružja.[22] Desno krilo, koje je bilo na prostoriji Murati — Ahmići, posle jake borbe povuklo se na liniju Moranjci, k. 415, Rašljevo, trigonometar 518, istočna ivica Turkovića, Kamenica. Borba je bila jaka, nestašica se municije osetila i uticala je na povlačenje naših jedinica. Protivnik je imao 200 iz stroja izbačenih, dok smo imali 80 iz stroja izbačenih.

Ostali delovi na mestima od prethodnog dana.

Vreme maglovito sa kišom.

10 II 1945 g

K2 u pristizanju na prostoriju prikupljanja razbila je četnike u Vučkovcu, ubila 5, ranila 1 i zarobila 3.

K4 imala je jaku borbu na celom svom sektoru, a naročito na centru k. 596[23] i na levom krilu. Borbena se linija često pomerala napred—nazad, ali su se naši delovi mestimično povukli i to najčešće zbog nestašice municije. Linija fronta bila je Moranjci — Mehići — istočno od k. 596 — Ratiš — Gnojnica. Prema nepotpunim podacima protivnik je imao 40 ubijenih i neutvrđen broj ranjenih. Mi smo imali 10 poginu-

---

[22] O njemačkim, ustaško-domobranskim i četničkim jedinicama vidi dok. br. 64, objašnjenje 2.

[23] i [25] Pogrešno, treba: trig. 596, 462.

lih i 35 ranjenih. Ostali na mestima od prethodnog dana. Ukupan rezultat:

Ubijenih 40,
10 poginulih i 35 ranjenih.

11 II 1945 g.

K2 u borbi za ovlađivanje prednjim protivničkim položajima u Lušnici i Muratima ubila je 10, ranila 20 i zaplenila 4 puške, a imala 4 ranjena.

K4 je u toku ovog dana uspela da ovlada k. 415 — Mehićima i Rašljevom, i predterenom istočno od Omerbašića.[24]

Gubici i sa jedne i sa druge strane ostali su neutvrđeni.

Ostali na mestima od prethodnog dana.

Vreme sunčano.

12 II 1945 g.

K3 se prebacila sa sektora Brčko na sektor Dubrave — Vučkovac — Cerik — Bijela sa jednom baterijom protivkolskih topova i jednom baterijom teških minobacača.

K2 je napala neprijatelja na prostoriji Moranjci, Seona, k. 462[25] i zadobila nešto u terenu, ovladavši selom D. Moranjci i k. 462. Protivnik je imao neutvrđen broj gubitaka. Mi smo imali 2 ranjena.

K4 je u toku noći napadala G. Moranjce, ali nije uspela proterati neprijatelja i imala je 20 ubijenih i 30 ranjenih.

Rezultat borbe:

20 poginulih i 32 ranjena.

Protivnički gubici neutvrđeni.

13 II 1945 g.

K3 je izvršila pregrupisavanje delova na prostoriju: selo Bijela — Cerik — Vučkovac — Kerep — Biberovo Polje — Kapetanova Bina i D. Hrgovi. Četnici su izvršili prepad na jedna kola i ubili naša dva ranjenika, dok su ostali pobegli.

K2 je sa delovima K2—1 i K3 vršila pritisak na protivnika ka Huskićima i Moranjcima, a ostale delove je pomakla unapred rokirajući ih pri tom u levo, ka K4.

K4 je u selima Seona, k. 415 — D. Moranjci — Šahmeri sa pozadnjim delovima do Lisovića. Mi smo imali 2 poginula.

K1 sa prištabskim delovima izvršio je pokret do Brezika.

K1—L. bilo u pokretu od G. Tuzle ka D. Srebrniku, gde je i komandant K1.

---

[24] Opširnije o borbama 14. NOU brigade vidi dok. br. 88.

Vreme sunčano, ali teren blatnjav. Pokret vozova putevima težak, van puteva skoro nemoguć.

14 II 1945 g.

U toku ovog dana K3 je privlačila svoje teže pokretne delove i prikupljala boračke delove u visinu Kerepa, Biberovog Polja i Kapetanove Bine, odbijajući pri tom manje četničke pokušaje napada, i čisteći teren.

K2 takođe je prikupljala svoje delove levo od K3, na položajima na kojima je bila i prethodnog dana, težeći da izvrši popravke lokalnog karaktera.

K4 u toku ovog dana nije imala značajnijih borbi.

K1 smestilo se u D. Srebrnik.

Vreme toplo.

Rekapitulacija i samokritika.

U toku ovih borbi oslobođena su sela jugoistočno od Brčkog: Slijepčevići, Trnjaci, Sandići, Gredica, Ulović, Ulice, Gorice, — još jače stegnut obruč oko Brčkog.

Ubijeno 432, ranjeno 554, zarobljeno 14, a ukupno iz stroja izbačeno 1000 protivničkih vojnika. Međutim, ovaj broj je znatno veći, jer su kao ubijeni uzimani samo oni koji su osmatrani a kao ranjeni sa postepenom verovatnoćom, što se vidi iz odnosa navedenih brojeva ubijenih i ranjenih.

Često puta, kada se rezultati približno tačno nisu mogli navesti — izostavljani su.

Zaplenjeno: 30 pušaka, 2 vagona pšenice, vagon zobi, nešto kukuruza i manja količina odećne spreme i municije, kao i 5 konja.

Naši gubici: poginulih 86, ranjenih 180, nestalih 46, i 2 kontuzovana. (Naknadno smo dobili izveštaj da je 29 I u borbi izgubljen bacač sa 5 mina, pošto mu je posluga bila poginula ili ranjena).

U ovom je periodu izvedeno 26 većih i manjih operativnih akcija, od kojih 16 ofanzivnih i 10 defanzivnih, što dokazuje da se aktivnoj odbrani pribegavalo uvek kada se pružala za istu mogućnost. Sem toga, K2 i K3 izvršile su marš-manevar sa sektora Brčko na sektor Srnice.

Kao omaške bile bi:

1. — Na dan 2 II K4—3, u zajednici sa B bataljonom i PT odredom, sa linije Vučkovac — Srnice — Biberovo Polje samoinicijativno je izvršio napad na Gradačac, proterao četnike, osvojio varošicu i zarobio 60 protivničkih ranjenika. Međutim, usled napada četnika sa pravca Trebava i Srnice i Doborovci i usled izlišnosti ovakve akcije sa gledišta opšte situacije i zadatka K1, morao se ubrzo povlačiti na polazne polo-

žaje, pri čemu je ostavio zarobljene protivničke ranjenike. Ovim se udaljavao prilično od svoga zadatka, a prethodno nije tražio saglasnost višeg štaba, već je samo ovog obavestio o toku svog rada, a po dolasku i zauzimanju Gradačca i zarobljavanju ranjenika nije ove odmah uputio pod stražom, nego ih je pri svom užurbanom povlačenju i pod pritiskom protivnika ostavio u varošici, i prepustio protivniku.

2. — U noći 5/6 K2—1 i K2—2 imali su likvidirati grupu srbijanskih četnika na prostoriji G. i D. Žabar, a potom se povući na svoje polazne položaje. Umesto da idu što brže i neposredno ka cilju, oni su vršili šire obuhvate, gubili vreme čisteći okolna predsela, tako da su protivniku u Žabarima stavili do znanja svoje namere, usto su stizali na cilj pojedinačno i u velikom vremenskom razmaku, jer se K2 bila zadržala previše u nastojanju šireg obuhvata i oko prelaza nabujalih rečica. Protivnik se prividno bio povukao iz sela, privukao pojačanja i izvršio najpogodnijim pravcem protivudar, nanevši pri tom K2—2 ranije pokazane gubitke, i tako K2—2 pored pretrpljenih gubitaka nije izvršio postavljeni zadatak.

Samoinicijativa u radu vojske pruža dragocene prednosti, ali nepravilno shvaćena cepa napore i odvlači od glavnog cilja, a često puta prouzrokuje neuspeh glavnog nastojanja. Samoinicijativan rad je preporučljiv i poželjan, ali se mora sprovoditi u okviru postavljenog zadatka prvo, pa tek potom u obimu celokupnog postojanja.

U ovim borbama Nemci su i ovog puta se poslužili svojom oprobanom taktikom napada u praskozorje, provlačeći se jaružicama u cilju što potpunijeg iznenađenja i obuhvatnog napada na otporne tačke odbrane.

Ustaše i belogardejci u svom radu teže da kopiraju Nemce.

Četnici još uvek vode gerilsku borbu, gde načelno nema odbrane. Prividno napuštaju mesta i položaje kad su napadnuti, ali gotovo uvek vrše povratne napade, masovno i oštro i većinom noću.

K2 i K3 u toku zadnjih dana, usled stalne borbe, slabe hrane, jakih mrazeva, slabog odela i obuće, bile su izložene velikom naprezanju, ljudstvo je prilično iznureno, slučajevi oboljenja od pegavca pokazali su se u priličnom broju, a nisu retki slučajevi ni skorbuta i zaušnika.

K4 imala je ipak najjače borbe, i zahvaljujući samo svom odlučnom držanju i pored nestašice municije, uspevala je punih 48 časova da lomi protivničke napade, ustupivši protivniku vrlo malo u terenu, i da na taj način stvori vreme i mogućnost preduzimanja potrebnih protivmera.

Po prikupljanju potrebnih podataka, predlozi za odlikovanje biće dostavljeni posebnim spiskovima.

Raspored naših delova na dan
15 II 1945 god.

Raspored naših delova vidi se iz priložene skice.
Prilog: skica rasporeda.[26]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
POTPUKOVNIK,

KOMANDANT PUKOVNIK,

NAČELNIK ŠTABA
MAJOR,

BR. 84

IZVJEŠTAJ ŠTABA 25. DIVIZIJE OD 15. FEBRUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U PRVOJ POLOVINI FEBRUARA NA SEKTORU ZVORNIK — KOZLUK[1]

ŠTAB P—1
Op. br. 88
15 februara 1945 g.
Položaj

Operacijski izveštaj

ŠTABU B—1

U prilogu dostavlja se operaciski izveštaj štaba P—2, P—3 i P—4[2] od 1 do 15 februara 1945 g.

1-II-1945 g.

Brigada P—2. Vreme lepo. Brigada u toku dana nastavlja sa pokretom iz Osmaka prema Zvorniku i ujutru u 9 časova izbija sa svoja 3 bataljona na prostoriju i to:

[26] Redakcija je nije pronašla.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br 28—4, k. 1090.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 25. NOU divizije vidi dok. br. 39, objašnjenje br. 2.

51 na prostoru i sektoru Kula;[3]
53 na sektoru Marčići;
54 na sektoru Ahmetovo Brdo.
52 kao brigadna rezerva smestio se u s. Panduri.
55 i 56 u Capardima — Šarcima.
U toku dana naš 51 dobio je zadatak da izvrši napad i posedne položaje prema Mlađevcu i da sa toga pravca odbaci neprijateljske delove. Ovaj bataljon je za neko vreme uspešno vršio pritisak a uz pripomoć naše artiljerije neprijatelj je bio odbačen. Istoga dana oko 14 č. neprijatelj vrši protivnapad i uspeva da naš 51 zbaci sa Kule. Istoga dana stiže kao pomoć naš 52, vrši pritisak i uspeva da odbaci neprijatelja sa naših položaja koje je neprijatelj bio zauzeo.[4]
U toku istoga dana naš 53 vršio je napad na sektoru Liplja sa 2 čete, a po naređenju komandanta 38 divizije.[5] Ovaj napad nije uspeo iako je bio potpomognut od strane minobacačke vatre i našeg 53. Na ovom sektoru neprijatelj je imao osetne gubitke. Mi smo imali 26 mrtvih i 58 ranjenih vojnika kao i 2 kontuzovana. Neprijatelj je imao, po proceni, 29 mrtvih i 35 ranjenih vojnika Mi smo izgubili jedan brzi šarac koji je ostao kod poginulog druga mitraljesca iz 53.

Brigada P3

Neprijateljske nemačke snage koje su zbacile naše jedinice sa Sefića i Velike Njive, ostale su u toku noći na istim položajima.
Raspored naših snaga:
P3 Zvornik,
61 Kula,
62 Zvornik,
63, 64 Kula.
Ovoga dana naš 63 pošao je u napad sa svoje tri streljačke čete na položaj k. 184 a [na] položaju Mlađevac ostala je jedna četa 62. Kada je bataljon krenuo u napad i došao do reke Jošanice. tu se sreo sa neprijateljem koji je bio krenuo u napad na Mlađevac i posle kratke ali žestoke borbe naši su morali da se povuku na polazne položaje. U ovoj borbi imali smo 5 mrtvih i deset ranjenih drugova, dok su neprijateljski gubici oko 20 mrtvih. Dokle su jedinice 63 vodile borbu u reci, neprijatelj je poslao jednu manju kolonu cestom prema Mla-

[3] Pun naziv: Kula Grad.
[4] Borba je vođena protiv jedinica njemačke 22. pješadijske divizije. Bliže o tome vidi dok. br. 43 i 90; tom V, knj. 38, dok. br. 86—98.
[5] To je uslijedilo zbog toga što su na tom prostoru tada dejstvovale i jedinice te divizije (vidi dok. br. 21 i 105).

đevcu, koja je napala četu 62 i koju je posle kratke i žestoke borbe zbacila sa južnog dela Mlađevca. Mi smo odmah naredili 63 da sa jednom četom izvrši kontranapad i da po svaku cenu zbaci neprijatelja sa Mlađevca. Ova četa 63 izvršila je tri juriša jedan za drugim i nije uspela da zbaci neprijatelja sa položaja. Pošto su jedinice P2 bile u blizini, poslali smo jednu četu da bi i ona potpomogla ovaj napad. Pošto je položaj bio sasvim uzak i mali, zato smo skoncentrisali sva automatska oružja i pripremili četvrti juriš, koji je neprijatelj odbio bombama i kontrajurišem. Tada je neprijatelj zauzeo još jednu koticu od južnog dela Mlađevca. U ovoj borbi ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika i veći broj ranjen, dok su naši gubici 2 mrtva i 30 ranjenih drugova. Od materijala izgubljen je 1 šarac koji je ostao na položaju sa mrtvim drugom prilikom neprijateljskog juriša Istoga dana jedinice 62, koje su vodile borbu na Vlasinju i Mlađevcu, imale su 7 mrtvih i 31 ranjenog druga, dok gubici neprijatelja 10 — 15 mrtvih i manji broj ranjenih U ovoj borbi, kada su se jedinice 62 i 63 povlačile na prihvatne položaje, [Kulu Grad] držao je 61, koji je štitio otstupnicu i u isto vreme sprečavao nadiranje neprijatelja, a uz pomoć artiljerije sprečili su da neprijatelj zauzme ceo Mlađevac. U ovoj borbi ovaj bataljon imao je 9 mrtvih i 19 ranjenih drugova, dok je neprijatelj imao 20 mrtvih, koje sa naše, koje sa artiljerijske strane.

Brigada P4. Neprijateljski položaji: Miljanovići, k. 527 — Jasenić, k. 689 — Đevanje — Novo Selo i severoistočno od komunikacije Drinjača — Zvornik. Naši položaji: Đafin Kamen, k. 434[6] — Glođansko Brdo, k. 452 — Dugi Deo — Sokolna — Obojnik, k. 395 — Kozjak, k. 654. Naše jedinice 72 i 73 u sadejstvu sa jedinicama D4[7] izvršile su napad na neprijatelja na položaju Đevanje — Đevanjska škola — Jasenić, k. 689 — Seoce. Naše su jedinice uspele neprijatelja zbaciti sa prvih rovova i priterati neprijatelja do samog sela Đevanje, ali je neprijatelj davao ogorčen otpor iz s. Đevanje i Đevanjske škole tako da naše jedinice nisu mogle toga dana izvršiti postavljeni zadatak u potpunosti. Neprijatelj je više puta pokušao zbaciti našu jedinicu 73 protinapadom, ali mu to nije pošlo za rukom jer je ista čvrsto držala svoj položaj. Borba je otpočela u 16 č. i završena je u 23 č. Naši gubici iznosili su 3 mrtva i 13 ranjenih, dok su neprijateljski gubici 5 mrtvih i 7 ranjenih. Štab P4 nalazio se u s. Bajramovićima a 2 člana štaba nalazila su se na položaju.

---

[6] Na karti 1 : 100.000 piše: Đafin K., trig. 534. Pored toga, trig. 689, 495 i 384 prikazani su u ovom izvještaju kao kote.

[7] Riječ je o 24. brigadi 45. NOU divizije (vidi dok. br. 87).

2. II. 1945

Brigada P2. Vreme hladno — vedro. U toku dana naše jedinice drže položaje i to:
52 i 54 Kula — Gaj i ispod Mlađevca. Istoga dana stiže naš 53 koji je bio orijentisan prema Liplju i ovaj bataljon postavlja se na sektoru Gaja. Naš 51 dobio je smenu od 54 i ovaj bataljon je smešten u s. Panduri kao brigadna rezerva da bi se sredio i prikupio. U toku celog dana bilo je obostranih pripucavanja i neprijatelj s vremena na vreme podvlačio se i u 16 č. izvršio napad na sektoru Marčići i uspeo da odbaci delove 17 majevičke brigade[8] i zatim svoj napad usmerio od Mlađevca na Kulu i Gaj, gde je vođena mestimična borba sve do sam mrak. Na čitavom ovom sektoru učestvovala su naša tri bataljona sa dve do tri streljačke čete i minobacačkom četom. Kasno u noć neprijatelj uspeva da izbaci naše delove i delove P3 sa položaja oko Kule i Gaja.
Po najnovijem naređenju naša brigada povukla se u toku noći za s. Čolopek. U toku ove dnevne i noćne borbe mi smo imali 15 mrtvih i 55 ranjenih vojnika. Neprijateljski gubici po proceni ovoga Štaba, koji je takođe bio na položaju, iznose 12 mrtvih a sigurno više ranjenih vojnika. Neprijatelj je od nas zaplenio i to 4 puške, mi nismo ništa od oružja zaplenili. 55 nalazi se u s. Šarcima a 56 u s. Osmacima.
Brigada P3. Neprijateljske nemačke snage ostale su na istim položajima. Raspored naših jedinica ostao je nepromenjen. Ovoga dana noću između prvog i drugog februara jedna četa 64 vršila je napad u sadejstvu jedinica 72 sa zadatkom da zbace neprijatelja sa Mlađevca. I pored nekoliko juriša nismo mogli zbaciti neprijatelja sa položaja. U ovoj borbi zarobljen je jedan nemački podoficir, zaplenjen jedan puškomitraljez, dok su naši vršili napad na neprijatelja, neprijatelj je poslao jednu grupu od 50 — 60 vojnika na Kulu, koja je napala naše jedinice i posle kraće borbe bila je odbijena. Od te grupe zaplenjen je jedan šmajser i 2 sanduka mauzerove municije. Naši su gubici u ovoj noćnoj borbi 3 mrtva, od kojih jedan pom. komesara čete, 5 ranjenih, od kojih je jedan pom. komesara bataljona. U dnevnim borbama dobijeno je naređenje od Štaba P1 da uz sadejstvo jedinica P2 po svaku cenu zbacimo neprijatelja sa Mlađevca. U ovoj borbi naše jedinice potpomagala je naša artiljerija, koja nije baš najpreciznije tukla. Borba je počela tačno u 10,30 i trajala sve do 13 č. Mi smo uspeli zbaciti neprijatelja sa položaja. U ovoj borbi zarobljen je jedan neprijateljski oficir i jedan vojnik. Naše jedinice su se

[8] Ta brigada je pripadala 38. NOU diviziji (vidi dok. br. 105).

odmah na zauzetim položajima od neprijatelja utvrdile. Oko 16 č. neprijatelj je izvršio napad na naše desno krilo i jedinice P2 i posle kraće borbe neprijatelj je zbacio jedinice P2. Pošto su se jedinice P2 povukle, mi smo jednoj našoj četi naredili da se rokira u desno i okrene frontalno prema neprijatelju. Neprijatelj je navaljivao na naše jedinice sa svih strana i uspeo je da u kratko vreme zbaci i naše snage sa položaja. Na položaju Kula i desno od Kule bile su jedinice 63 sa dve čete koje su štitile otstupnicu naših jedinica sa Mlađevca. Povlačenje ovih jedinica nije bilo u dobrom redu. Pošto je neprijatelj zbacio naše snage sa Mlađevca, počeo je sa napadom na Kulu, gde je kratko vreme uspeo da zauzme i Kulu, pošto su naše jedinice već nekoliko dana vodile borbu i imale priličan broj rukovodioca izbačenih iz stroja i nisu mogle zadržati neprijatelja na Kuli. U ovim borbama naši su gubici: 20 mrtvih, 3 kontuzovana, 97 ranjenih drugova, dok su neprijateljski gubici 30 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Zaplenjeno je od neprijatelja 3 automatska oružja, dok mi nismo imali gubitaka u materijalu. Sa ovih položaja naše jedinice povukle su se na položaj Zmajevac — Stan — Vratolomac.

Brigada P4. Neprijateljski položaji: Miljanovići, k. 527 — Jasenić, k. 689 — G. Đevanje — Novo Selo, jačine 350 do 400 vojnika, sa namerom da ovladaju našim položajima i tako osiguraju svoje glavnine povlačenje prema Zvorniku. Naši položaji: Jedinice 72 i 73 drže položaje Gloćansko Brdo, k. 452 — Dugi Deo — Obojnik — Sokolna — Kozjak, k. 654, dok su jedinice 71 i 73, prema naređenju Štaba P4, izvršile pokret i zaposele položaje Dugi Deo — Veoča — Pravosl. Kamenica sa zadatkom da zajedno sa jedinicama 72 i 73 izvrše opšti napad na neprijatelja na gore pomenute linije.

Borba je počela u 8,30 i razvijala se sve većom žestinom tako da je jedinica 73 uspela da neprijatelja protera sa prvih položaja i dopre do severne strane s. Đevanje, ali usled ogorčene odbrane neprijatelja nije uspela da zauzme pomenuto selo. U 10 č. neprijatelj je dobio pojačanje i kontranapadom uspeo da odbaci jedinicu 73 na svoje polazne položaje. U 11 č. jedinice 72 i 73 ponovo preduzimaju protivnapad i izbacuju neprijatelja iz prvih rovova sve do samog sela Đevanje, a jedinica 72 svojim brzim naletom uspeva da neprijatelja izbaci iz s. Seoce i istim ovlada. Borba je postajala sve žešća i žešća i neprijatelj je pokušao da povrati izgubljene položaje ali mu to nije pošlo za rukom uprkos nekoliko protivnapada. Borba je završena u 22 č. i naše jedinice su zadržale položaje koje su tog dana zauzele. Naši gubici iznosili su 30 mrtvih i 56 ranjenih. U oružju i materijalu nije bilo gubitaka. Neprijateljski

gubici 56 mrtvih, 76 ranjenih i 1 zarobljen. Od materijala i oružja zaplenjeno je 1 šarac i 2 šmajsera, 10 pušaka i jedan poljski telefon, 2 dogleda, 2 sanduka municije, jedan sanduk ručnih bombi i jedan poljski kazan. Štab P4 nalazi se u s. Bajramovići, a 4 člana na položaju. Zadatak je izvršen po naređenju Štaba D1.[9] Vreme je bilo vedro.

3. II. 1945

Brigada P2. Vreme vedro i hladno. Neprijatelj je izbio na Kulu — Marčiće — Snagovo i u sam grad Zvornik[10] i drži položaje na ovoj prostoriji. Brigada je razmeštena i to:
51 u Tršiću.
52 u Pećini i Kučićkuli,
53 i 54 u Čolopeku,
55 i 56 u pokretu iz Osmaka i Šaraca,
P2 u Čolopeku.
Čišćenje oružja i doterivanje istog u ispravnost. Kopanje rovova i kamuflaža istih.
Brigada P3. Neprijateljske nemačke snage držale su položaj Kula.
Raspored naših jedinica:
P3 Čolovnik,
61 Vratolomac,
62 Zmajevac,
63 Stan,
64 Karakaja — Lipovac, sa zadatkom da se svi položaji utvrde, kako bi se naneli što veći gubici neprijatelju i onemogućilo dalje nadiranje. Ovoga dana nije bilo borbi, samo što je neprijatelj tukao naše položaje artiljerijom i tom prilikom poginuo je jedan borac i 1 politkomesar čete a ranjen je 1 pom. politkomesara 62 i 3 kontuzovana borca. Oštećen je jedan mitraljez. Drugih promena nije bilo.
Brigada P4. Sve jedinice izvršile su pokret sa dotadašnje prostorije i razmestile se na sledećoj prostoriji:
71 u s. Kukolji,
72 u s. Čitluk — Vinograd,
73 u s. Rađići,

---

[9] Štab 45. divizije je 1. februara 1945. obavijestio Štab 19. brigade da je ova, odlukom Štaba 14. korpusa NOVJ, stavljena privremeno pod komandu Štaba 45. divizije (vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 1330). O tome vidi i knj. 32, dok. br. 172.

[10] Prema njemačkim podacima, jedinice njemačke 22. pješadijske divizije su 5. februara 1945. zauzele to mjesto (vidi dok. br. 90, objašnjenje 21).

74 u s. Masići, sa zadatkom sređivanja jedinica i pripremanja za dalji pokret. Povlačenje sa položaja i smeštaj u gornjim selima izvršen je po naređenju D1. Štab P4 nalazio se u s. Bajramovići. U toku ovoga dana nije bilo nikakvih borbi.

4. II. 1945

Brigada P2. Vreme lepo i vedro. Neprijatelj se nalazio na položajima kao i prethodnog dana, s tim što je od pravca Kule i druma koji vodi niz Drinu izbacio svoje jače odeljenje pred sam grad Zvornik. U toku dana neprijatelj je pokušao da se sa jednom desantnom grupom prebaci preko Drine kod Drinjače.[11] Ovaj pokušaj je primećen i odbijen uz osetne gubitke. Namera mu je bila da zavara trag. Produženo je sa kopanjem i utvrđivanjem rovova. Kao pomoć za utvrđivanje i kopanje rovova došao je jedan inžinjeriski bataljon[12] Štaba P1. Isti je podeljen u 4 čete i svaka četa po jednom bataljonu. Obuka sa automatskim oružjem sa ljudstvom koje nije zaposleno. Brigada je razmeštena kao i prethodnog dana, sem 55 i 56 koji su u pokretu.

Brigada P3. Neprijateljske nemačke snage držale su i dalje položaje Kulu — Mlađevac — Divić. Raspored naših snaga: Štab P3 Čolovnik,
61 Vratolomac,
62 Zmajevac,
63 Stan,
64 Karakaja — Lipovac.
Naš zadatak je bio da se na ovim položajima utvrdimo kako bi mogli da nanesemo neprijatelju što veće gubitke. Ovoga dana nije dolazilo ni do kakvih borbi s neprijateljem sem patrolnih izviđanja. Razmeštaj jedinica bio je vrlo slab pošto na tom sektoru bile su popaljene kuće. Ishrana dosta dobra.

Brigada P4. Po naređenju Štaba D1 sve jedinice štaba P4 izvršile su pokret sa gore pomenutih položaja i razmestile se na novoodređene prostorije i to :
71 u s. Međeđa,
72 s. G. Baljkovica,
73 s. Potočani,
74 Musl. Nezuk,
75 i 76 G. Baljkovica, zaseok Brdo.
Štab P4 u s. Zukići. Pokret je izvršen u 5 č. i sve jedinice stigle istoga dana u 15 č. U toku ovoga dana nije bilo nikakvih borbi.

---

[11] O tome vidi dok. br. 104.

[12] Riječ je o bataljonu Inžinjerijske brigade 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 39).

5. II. 1945[13]

Brigada P2. Vreme lepo, vedro i hladno. Neprijatelj drži iste položaje kao i prethodnog dana. Jedinica 55 i 56 razmeštena u s. Kozluku. Produženo je kopanje rovova na onim mestima gde još nisu iskopani. Vrši se parenje odela i vakcinisanje ljudstva koji nisu vakcinisani. Tri udarne grupe od po 25 ljudi u svakoj grupi vršile su pretres u selima gde su se pojavile razbojničke četničke grupe i to: Šešići, Boškovići — Androvići — Malešići — Brđani — Jusići i Vitinica. Ove grupe pošle su sa zbornog mesta Kučićkula u 18 č. svaka u određenom pravcu.

Brigada P3. Neprijateljske nemačke snage ostale su na istim položajima nepromenjene. Raspored naših jedinica ostao je isti. Ovoga dana nije dolazilo ni do kakvih borbi sa neprijateljem. Vojska je odmarana i radilo se na sređivanju jedinica kako bi se mogli izvršavati dalji zadaci koji se postavljaju pred nas. Ishrana je bila dosta dobra.

Brigada P4. Sve jedinice nalaze se i dalje na istoj prostoriji kao i prethodnog dana sa zadatkom sređivanja jedinica, parenja, šišanja i brijanja boraca kao i opšteg čišćenja oružja i oruđa i pripremanja jedinica za pretstojeću borbu. Ni ovoga dana nije bilo nikakvih borbi. Vreme vedro i sunčano.

6. II. 1945

Brigada P2. Vreme vedro i lepo. Brigada je razmeštena kao i prethodnog dana. Neprijatelj se nalazio u Zvorniku — Marčićima — Kuli — Snagovu i Ahmetovom Brdu. Udarne grupe koje su vršile pretres terena vratile su se svojim jedinicama. Za vreme pretresa nisu naišle na četničke grupe, jer su se na terenu određenom za pretres nalazile naše druge jedinice. Nastavljeno je sa kopanjem i utvrđivanjem rovova. Kod 51 održan[14] Pretresano je pitanje postavljenja rukovodioca. P 52 održao je takođe sastanak sa komandama četa, vodnim delegatima i politkom. četa. Kod 53 održana je vojna politička konferencija, kod 54 održan je sastanak sa kulturno-prosvetnim odborom bataljona i pelcovanje ljudstva.

Brigada P3. I naše i neprijateljske snage ostale su na istim položajima. Sređivane su jedinice i čistilo se oružje od prošlih borbi. U toku dana nije bilo nikakvih promena na našem sektoru. Ishrana je bila dobra.

---

[13] Toga dana je 25. divizija stavljena pod neposrednu komandu Štaba 2. armije NOVJ (vidi dok. br. 36 i 39).

[14] Tako je u originalu — rečenica nije završena.

Brigada P4. Sve jedinice se nalaze na istoj prostoriji kao i 4[-og] sa istim zadatkom. U toku noći između 5 i 6[-og] održan je sastanak sa svim članovima štabova bataljona. U toku ovoga dana nije bilo nikakvih borbi.

7. II. 1945

Brigada P2. Vreme lepo i vedro. Neprijateljski položaji kao i prethodnog dana. Brigada je razmeštena i to:
52 s. Grbavci,

54 u severnom delu s. Čolopeka i južnom delu s. Tršića. Ostale jedinice kao prethodnog dana. Rad na utvrđivanju i kopanju rovova. Kod 52 održan je vojnički čas načelnika Štaba brigade kao i sastanak sa Štabom bataljona. Kod 54 izvršena je smotra ljudstva i oružja od komandanta brigade. Istovremeno je održana konferencija sa rukovodiocima ponaosob. Kod ostalih jedinica ljudstvo je doterivalo oružje u ispravnost i parilo odelo.

Brigada P3. I naše i nemačke snage na istim položajima. Ovoga dana rano izjutra u 7,15 č. neprijatelj je izvršio napad na položaj Stan, gde je iznenadio četu 63 i posle kratke borbe uspeo da je zbaci sa položaja. Zatim je komandant istog bataljona naredio drugoj četi da izvrši protivnapad, koja je izvršila, ali nije uspela da zbaci neprijatelja sa položaja, zato se taj bataljon povukao na prihvatni položaj Korduni, k. 258. Pošto je neprijatelj ovladao Stanom, on je nastavio napad na Zmajevac, na naš 62, koji se posle kratke borbe sa slabim otporom povukao na Legino i Ćirilovo Brdo. Zatim je neprijatelj nastavio dalje sa svojim napadom na Vratolomac, na naš 61, gde je bio dobro i žestoko vatrom dočekan, ali i ova jedinica nije uspela da zadrži neprijateljsko nadiranje. Neprijatelj je i dalje nastavio sa svojim napadom na položaj Lipovac, na naš 64, i posle duže borbe koja je trajala 3 č. neprijatelj je uspeo da zbaci i ovu jedinicu. Noću između 7 i 8[-og] 64 dobio je zadatak od ovog štaba da izvrši napad na položaj Lipovac sa ciljem zbacivanja neprijatelja sa toga položaja.[15] Isti bataljon je vršio napad 2 do 3 č. i nije uspeo da zbaci neprijatelja s položaja jer se neprijatelj uporno branio. U ovoj borbi naši gubici 6 mrtvih i 25 ranjenih, od kojih jedan komandir čete i referent saniteta bataljona, i 3 nestala druga. Od materijala izgubljen je jedan brengal. Neprijateljski gubici 10 mrtvih i nepoznat broj ranjenih.

---

[15] O tome vidi i izveštaje Štaba 25. NOU divizije od 7. februara 1945 (AVII, reg. br. 17—2, 18—2 i 19—2, k. 271).

Brigada P4. Sve jedinice nalaze se na istoj prostoriji sa istim zadatkom. Održan je sastanak sa svim sanitetskim referentima i intendantima bataljona. Na frontu zatišje.

8. II. 1945

Brigada P2. Vreme lepo i vedro. Brigada je razmeštena:
51 drži položaj s. Tršića,
52 s. Cerik, do Kučićkule,
53 Čolopek,
54 Čolopek i do druma pored Drine,
55 i 56 nalazi se u Kozluku.

U toku ovoga dana neprijatelj je napao sa tri kolone u pravcu 52 i 53 i jedan deo u pravcu Kučićkule. Na desnom krilu 52 i P3. Naše jedinice bile su dobro utvrđene i neprijatelj nije mogao prodreti iako je bio došao blizu, borba se vodila preko celog dana i neprijatelj je bio zbačen natrag. U toku ove borbe neprijatelj je imao 15 mrtvih i 12 ranjenih koji su se videli na dogledu. Pored ovoga neprijatelj je imao na sektoru 53 jednog mrtvog i 3 ranjena. Naši gubici 11 mrtvih i 25 ranjenih. Naši bacači uspešno su tukli neprijatelja u toku celog dana. U toku noći oko 19 č. neprijatelj je izvršio opšti napad na sektor 53 i 52 i za kratko vreme uspeo da [ih] zbaci sa položaja Čolopeka i u samu zoru izbije na k. 347. Na sektoru 52 neprijatelj nije uspeo sa svojim napadom a ova jedinica tek u zoru sama se povlačila jer je neprijatelj bio zašao sa leđa. Prilikom odbacivanja 53 ova se jedinica povukla u visini delova P4 i u visini 53 za Jankovinu. U ovoj noćnoj borbi mi smo imali 20 ranjenih, dok neprijateljski gubici su nepoznati.
Brigada P3. Neprijateljske snage držale su sledeće položaje: Stan — Zmajevac — Vratolomac — Lipovac. Raspored naših snaga:
Štab P3 Kučićkula,
61 Đulići,
62 Ćirilovo Brdo,
63 Pećina,
64 Kučićkula.

Ovoga dana neprijatelj je izvršio napad oko 8 č. na Ćirilovo Brdo, ali je bio odbijen. Zatim je neprijatelj ponovo izvršio napad u 13 č., gde je posle kraće borbe uspeo da zbaci sa položaja jedinicu 62 i 63. Mi smo odmah naterali Štab 62 i 63 da izvrši protivnapad i po svaku cenu vrati svoje položaje. Jedinice su izvršile napad ali usled slabog snalaženja naših rukovodioca nisu uspele izvršiti zadatak. Naši gubici 6 mrtvih i 11 ranjenih, dok neprijatelj imao je 3 mrtva i nepoznati broj ranjenih.

Brigada P4. Sve jedinice izvršile su pokret sa dotadašnje prostorije i zauzele položaje i to:
71 Vjenačac, k. 495,
72 Kitovnica, gde je služila kao brigadna rezerva,
73 Grbavci — Ćirilovo Brdo,
74 Mrakodo — Kučićkula, sa zadatkom da napada neprijatelja i sprečava mu nadiranje ka severu. Neprijateljski položaji: Glumine — Hodžići — k. 167 — Jardan i Jovičić, sa namerom da se probije prema Kozluku.
Istoga dana oko 8 č. neprijatelj je izvršio ispad na jedinicu 73 ali bez uspeha. U 17 č. neprijatelj je ponovo izvršio napad u tri pravca na jedinicu 73 i uspeo da je potisne sa njenih položaja tako da se ista povukla nanovo na položaje i to Ćirilovo Brdo — Vjenačac, gde je ostala do 23 č., kada je neprijatelj sa jakim snagama vršio pritisak na položaj Ćirilovo Brdo — Vjenačac i uspeo da zbaci naše jedinice sa tih položaja. Po zbacivanju naše snage su izvršile protivnapad, gde su se borci jedinice 71 sudarili prsa u prsa sa neprijateljem, ali nisu uspeli da potisnu neprijatelja, tako da su se vratili na polazne položaje. Tom prilikom je poginuo i komandant jedinice 71.[16] Povlačenje naših jedinica izvršeno je na položaje Vjenačac — Kitovnica, k. 399. Naši gubici iznose 21 mrtav i 39 ranjenih. Od oružja izgubljeno je: 1 šarac oštećen, 2 brna izgubljena i 9 pušaka. Neprijateljski gubici 38 mrtvih i 51 ranjen. U materijalu nije imao gubitaka. Štab P4 nalazio se u s. Radave a dva člana bila su na položaju. Zadatak je izvršen po zapovesti Štaba P1 [17] Vreme je bilo promenljivo.

9. II. 1945

Brigada P2. Vreme lepo i vedro. Brigada je razmeštena i zaposela položaje i to:
51 Jankovina,
52 Tršić,
53 između Jankovine i k. 322,
54 drži kotu 322 i levo do komunikacije,
55 i 56 u Kozluku, a Štab P2 nalazi se u s. Tršiću. U toku dana mi smo vršili napad sa delovima 54, 53 i 52 na k. 347 i 322 i samo groblje Čolopek i uspeli smo da se neprijatelju zabacimo za leđa sa jednom četom i jednim vodom i zauzmemo groblje, a na k. 322 i 347 borba se i dalje vodila. Neprijatelj je posle 2 č. uspeo da zbaci sa svojom drugom ojačanom

[16] Najdan Dinić, komandant 1. bataljona 19. NO brigade (vidi AVII, reg. br. 21—2, k. 271: izvještaj Štaba 25. divizije od 9. februara 1945).
[17] Vidi dok. br. 50 i 55.

kolonom naše delove sa groblja i ovlada k. 322 i 347. U ovoj borbi neprijatelj je imao 12 mrtvih i toliko ranjenih. Mi smo imali 8 mrtvih i 25 ranjenih i izgubljene 2 protivkolske puške. Od neprijatelja nije ništa zaplenjeno.

Brigada P3. Neprijateljske snage držale su zauzete položaje od prošlog dana. Raspored naših jedinica: Prema dobijenom naređenju od Štaba P1 brigada je izvršila pokret i razmestila se: Štab P4 Križevići,
61 i 65 Kraljevići,
62 k. 248,
63 Stražbenica, k. 399,
64 Orahovac.
Ovoga dana nije dolazilo ni do kakvih borbi sa neprijateljem.

Brigada P4: Neprijateljski položaji: Čolopek, Jardan, trigonometrijska k. 245, Grbavci — Ćirilovo Brdo, k. 323, Vjenačac, k. 495. Jačina 350 — 400 vojnika, koji su imali nameru da ovladaju našim položajima radi obezbeđenja glavnine koja se probijala prema Kozluku. Naši položaji: Kučićkula — Mrakodo — zapadno od Vjenačca prema Kitovnici, k. 399, jugoistočno od Kitovnice prema Grbavcima, sa zadatkom da ne dopuste neprijatelju ovlađivanje našim položajima i ometanje probijanja prema severu. Istoga dana sve naše jedinice vršile su napad na neprijatelja sa glavnim težištem prema položajima Vjenačac, k. 496 — Ćirilovo Brdo — Grbavci. Napad je otpočeo u 4 č. ali nije uspeo i neprijatelj je izvršio protivnapad u 6 č. tako da mu je pošlo za rukom da odbaci naše jedinice na polazne položaje a zatim da ovlada položajima zadnjih kosa Vjenačca. Naše jedinice zauzele su nove položaje i to: severno od Vjenačca bezimene kose, istočno od kote 399, k. 399, s. Kitovnicu a jedinica 74 ostala na položaju Kučićkula — Mrakodo. U toku dana neprijatelj je još tri puta pokušao napad ali sva tri puta bez uspeha jer su naše jedinice zadržale svoje položaje. Borba je završena u 13 č. Naši gubici 3 mrtva i 13 ranjenih. U materijalu nije bilo gubitaka. Neprijateljski gubici 9 mrtvih i 17 ranjenih. Štab P4 nalazio se na položaju u s. Zaseok sa 2 člana.

10. II. 1945

Brigada P2. Vreme vedro. Brigada drži položaj i vodi borbu i to:
51 k. 305 i gornji deo s. Tršića,
52 s. Tršić i Jankovina,
53 s. Tabanci,
54 drži položaje od Hana do k. 338,
55 i 56 u Kozluku. Štab P2 u s. Tabancima.

Ovog dana naša dva bataljona vrše napad na k. 347 i 322 a neki delovi 54 vrše napad komunikacijom od Hana prema Čolopeku. Napad je otpočeo u 21 č. na k. 347 a u 23 č. na k. 322. Ovo je došlo usled prolaska 2 motorna vozila u pravcu Kozluka te ovo levo krilo malo zakasnilo a zatim izvršen napad na k. 322. U borbi koja se vodila do 5 č. izjutra na dan 11 o.m. neprijatelj je posle duže i ogorčene borbe likvidiran sa k. 347 i 322 i odbačen natrag prema Čolopeku. Naši su borci u ovoj borbi uspešno dejstvovali i pod teškom i žestokom borbom neprijatelja izbacili iz jednog pa drugog rova i utvrđenih zaklona i zatim osvojili čitave položaje koji su bili iskopani od našeg 51 a sada ih neprijatelj poseo. U ovom napadu prilikom osvajanja ovog položaja zaplenjeno je 2 šarca, 12 ćebadi, razne spreme i materijala kao i 2 mala sanduka municije, 2 rezervne cevi i veća količina hrane koju su Nemci bili opljačkali. U 5 č., nešto ispred zore, neprijatelj je izvršio protivnapad na naše jedinice koje su bile izbile do Čolopeka, a delovi koji su se povlačili bili su ispresecani i po prvom protivnapadu neprijateljskom uslovili su ove zaostale neprijateljske grupe da naše jedinice zbace i zauzmu ponovo k. 322 i 347. U ovoj borbi ubijeno i svučeno 6 Nemaca i verovatno više ranjeno. Mi smo imali 2 mrtva i 2 ranjena.

Brigada P3. I naše i neprijateljske snage držale su stare položaje. U toku celog dana nije dolazilo ni do kakvih borbi sa neprijateljem. Noću između 10/11 dobijen je zadatak od Štaba P1 da sa svoja tri bataljona izvrši napad na neprijateljske položaje sa ciljem proterivanja neprijatelja i ovladati neprijateljskim položajima Hodžići — Čolovnik — Glumine — Lipovac. Napad je počeo u 21 č. na sektoru Glumine. Početak borbe bio je dobar. Naše jedinice 63 podišle su pod same neprijateljske rovove ispod samog sela i sa brzim naletom i jakom vatrom uspele su da neprijatelja isteraju iz sela. Ali pošto se neprijatelj zadržao na svojim prihvatnim položajima odakle je davao jak otpor, naše ga jedinice nisu mogle pored nekoliko juriša proterati. Na sektoru Hodžići uz pomoć 17 majevičke brigade vršio je 62 napad, gde su uspeli da zbace neprijatelja sa tog položaja, ali ga nisu mogli zbaciti sa Čolovnika. Na sektoru Lipovac vršio je napad 64, ali pošto je bila noć, isti bataljon nije imao putovođu te je vršio pogrešan napad na Vratolomac. gde je uspela jedna četa da zbaci neprijatelja sa položaja, ali neprijatelj je brzo otsekao vezu ovoj četi i ostalim četama tako da se ona nalazila u obruču, i pošto je svanuo dan, ova je četa uvidela da se nalazi u blokadi. Četa je uspela da se probije i dođe u sastav svoje jedinice. Pošto je dan svanuo, jedinice se nisu mogle održati na položajima, zato

smo mi naredili da se povuku na svoje polazne položaje. U ovim borbama imali smo 13 mrtvih i 46 ranjenih. Neprijateljski gubici 25 — 30 mrtvih i nepoznati broj ranjenih. Zaplenjeno je 3 konja, 2 šatorska krila, 1 sanduk municije i 1 puška. Gubitaka u materijalu nismo imali.

Brigada P4. Neprijateljski položaji: Čolopek — trigonometar 215 — Grbavci — severno od k. 323 — Ćirilovo Brdo — Vjenačac, k. 495, sa jačinom od 350 — 400 vojnika, namera neprijatelja prema severu. Naši položaji: Kučićkula — Mrakodo — severozapadno od Vjenačca, k. 495, kose koje su se protezale do Kitovnice, k. 399 i južno od Kitovnice prema s. Grbavcima. Zadatak naših jedinica bio je da ne dozvole probijanje neprijatelju prema severu. U toku dana nije došlo ni do kakvih borbi, sem mestimičnog pripucavanja, dok je u 22 č. izvršen napad na neprijateljski položaj Vjenačac, k. 495 — Ćirilovo Brdo, k. 323, ali bez uspeha, pošto je neprijatelj bio dobro utvrđen i davao jaku odbranu iz automatskog oružja i ručnim bombama, tako da su se naše jedinice morale povući na polazne položaje. Borba je trajala sve do 5 č. 11. II. Naši gubici 1 lakše ranjen. Neprijateljski gubici 3 ranjena. Štab P4 nalazio se na položaju, a 2 člana štaba u Zaseoku. Zadatak je izvršen na osnovu naređenja Štaba P1.

11. II. 1945

Brigada P2. Jedinice su razmeštene na položajima kao i prethodnog dana. Celog ovog dana vođena je borba sa 54 i 51 na položajima Jankovina — Tršić, k. 305. Istoga dana u 22 č. neprijatelj je napao na naše levo krilo 54 na položaju Tršić — komunikacija Zvornik — Kozluk kod škole, gde je uspeo da nam ubije jednog druga i 2 rani i zapleni 3 protivtenkovske puške. Kod ostalih jedinica u toku noći nije vođena borba. U dnevnoj i noćnoj borbi mi smo imali 5 ranjenih drugova. Neprijateljski gubici nepoznati.

Brigada P3. Neprijateljske i naše snage ostale su na istim položajima. Ovoga dana nije dolazilo ni do kakvih borbi sa neprijateljem. Vojska se ovoga dana odmarala posle napada na neprijatelja od prošle noći. Ishrana slaba.

Brigada P4. Neprijateljski položaji zapadno od Tabanci — Čolopek su Vjenačac — k. 495, Ćirilovo Brdo — k. 323 — Grbavci — Panduri, Korduni, sa jačinom od 700 — 800 vojnika. Namera neprijatelja bila je da se probije komunikacijom prema Janji.[18] Naši položaji kao prethodnog dana sa istim zada-

[18] O daljem povlačenju tih njemačkih snaga ka Janji, kao i o pomoći koja im je bila upućena preko Brčkog i Bijeljine, vidi dok. br. 64 i 145; tom V, knj. 38, dok. br. 101—103.

cima. U toku dana neprijatelj je tri puta pokušao da izvrši prodor sa položaja Jardan — Grbavci u pravcu Kučićkule — Mrakodo, ali su sva tri pokušaja ostala bez uspeha i naše su jedinice zadržale svoje položaje. Istoga dana u 22 č. naše jedinice su izvršile jak napad na neprijateljske položaje Vjenačac, k. 495 i Ćirilovo Brdo, k. 323, i tom prilikom uspele da zauzmu prve rovove prema Ćirilovom Brdu, k. 323. Neprijatelj je pokušao protivnapadom da ih povrati, ali bez uspeha. Na ostalim položajima vršeni su samo demonstrativni napadi na neprijatelja. Borba je završena na sektoru napada naših jedinica 12 o.m. u 8 č. Naši gubici 16 mrtvih, 39 ranjenih, 11 nestalih. Od materijala 1 ruski mitraljez i 14 pušaka. Neprijateljski gubici 32 mrtva i 54 ranjena. Štab P4 nalazio se na položaju a dva člana u Zaseoku. Zadatak je izvršen po naređenju Štaba P1.

12. II. 1945

Brigada P2. Brigada je razmeštena na prostoriji i to: 54 Visoka Glava, k. 466 i 381 — Gredina, 52 na prostoriji Kaludrani, 51 Klis, k. 410, 53 Jovin Han, Zaseok. Neprijatelj se nalazio na liniji položaja k. 302 ispod Visoke Glave i Kozlučkog potoka — bezimena kota kod slova P, dok je sa jednim delom ušao u Kozluk. Neprijatelj je uspeo da ovlada našim položajima zbog toga što je potisnut naš 54 sa položaja Gredina prema s. Kozluk i k. 302, nakon čega je usledilo i povlačenje jedinica 51 i 52 sa njihovih položaja. Naši gubici 2 mrtva. Dok neprijateljski 15 mrtvih i veći broj ranjenih. Od oružja izgubili smo 1 puškomitraljez koji je ostao sa mrtvim drugom.
Brigada P3. Prema dobivenoj zapovesti od Štaba P1[19] da sa brigadom izvršimo pokret i razmestimo se na prostoru Memići. Pokret je izvršen 12 o.m. u 8 č. Naš raspored: Štab P3 i 64 Osmaci, 62 Bulatovci, 63 Hrvačići — Brda, 61 sa 65 nisu stigli na svoja mesta. Za vreme pokreta bio je prilično dobar red.
Brigada P4. Jedinice su izvršile pokret i napuštanje položaja po naređenju Štaba P1 i razmestile se na novododeljenu prostoriju, t.j.
71 s. Pravosl. Nezuk,
72 zapadni deo Baljkovice,

---

[19] Odnosi se na zapovijest Štaba 25. NOU divizije od 11. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 51—1, k. 271). U njoj piše da je ova divizija stavljena pod komandu Štaba 3. korpusa NOVJ i da po dolasku na novu prostoriju (osim 16. brigade koja ostaje na starim položajima sa zadatkom da zatvori pravac Jardan — Kalesija) ima ulogu rezerve. O tome vidi i dok. br. 64.

73 s. Poljane, istočni deo Baljkovice,
74 Musl. Nezuk.
Štab P4 izvršio je pokret iz s. Zaseok i razmestio se u s. G. Baljkovica. Pokret je izvršen u 6 č. a sve jedinice stigle na određenu prostoriju u 10 č.

13. II. 1945

Brigada P2. Razmeštena i to:
51 Klisa, k. 410, sa levim krilom oslanja se do s. Kaludrani i sa desnim do k. 188,
52 s. Malešići, zaseok Šakote, svojim levim krilom kontroliše Tabanački potok a desno se proteže preko k. 230 — severozapadno od s. Kaludrani,
53 s. Kitovnica sa zadatkom: svojim levim krilom zatvaranje pravca Tufićev Han — k. 399, desno zaključno Stražbenica — k. 399,
54 s. Jusići — Brđani, desnim svojim krilom k. 410 — Debeljak a levim svojim krilom k. 440.
U toku noći oko 1 č. neprijatelj je napao naš 54 koji se nalazio na položajima prema Kozluku. Neprijatelj je uspeo da nam zapleni 4 tovarna konja sa samarima ali bez spreme koja je blagovremeno izvučena. U isto vreme napadnuta je i disciplinska četa Štaba P2 na položaju Gredina, k. 381. U borbi na sektoru[20] imali smo 3 lakše ranjena, a na sektoru položaja disciplinske čete imali smo jednog mrtvog i dva teže ranjena i izgubljene su 3 puške mauzer. Na ostalim sektorima nije bilo borbe.
Iste noći u 0,30 č. od strane četničkih bandi[21] napadnut je Štab brigade u s. Malešići. Borba je trajala 1,30 č. i ove bande odbijene su od strane prištabskih jedinica i odstupile. U ovoj borbi mi smo imali 1 mrtvog i 1 ranjenog, od kojih je ranjen poverenik Ozne drug poručnik Ljubomir Vasić, koji je nehotično ranjen od strane komandanta brigade. Neprijatelj se nalazio na liniji položaja od s. Tršića do k. 384, Kostur i to na sledećim položajima: k. 338, 302, Tabanovačko groblje, Gredina, k. 381, Visoka Glava, k. 366,[22] Ravni Gaj, k. 243, Kostur, k. 384. Na svim ovim položajima nalaze se grupe nemačkih vojnika jačine 30 — 40 ljudi u grupi, naoružane sa automatskim oružjem i lakim bacačima, dok na Visokoj Glavi ima jedan bacač teški. Neprijateljski pokret primećen je iz Kozluka prema Bijeljini.

---

[20] Misli se: na sektoru 54 (4. bataljona).
[21] Riječ je o dijelovima Majevičkog četničkog korpusa (vidi AVII, LV knjigu depeša Vrhovne komande JVUO).
[22] Pogrešno; treba: trig. 466.

Brigada P3. Prema zapovesti od Štaba P1 izvršili smo pokret i smenili sa položaja jedinice S1:[23]
62 Kusonje,
63 Glumine — Perunika — Cerik,
64 Ahmetovo brdo — Mehmedići,
61 i 65 Memići.
Prilikom smene ranjen komandir protivkolske čete i to lakše.
Štab P3 Musl. Snagovo.
U toku ovoga dana naša avijacija mitraljirala je i bombardovala Zvornik.[24]

OPŠTI ZAKLJUČAK

Za vreme od 1 do 13 februara 1945 g.

Naši gubici: 213 mrtvih
635 ranjenih
8 kontuzovanih
14 nestalih[25]

Neprijateljski gubici: 368 mrtvih
4 nestala (zarobljena)[26]

Zaplenjeno od neprijatelja:
a) 3 konja
b) 1 sanduk ručnih bombi
v) 1 poljski kazan
g) 1 poljski telefon
d) 2 dogleda
đ) 2 rezervne cevi
e) 12 ćebadi
ž) 7 sanduka municije
z) 3 šarca
i) 3 šmajsera
j) 11 pušaka
k) 4 puškomitraljeza
l) hrane

Naši gubici u materijalu:
a) 4 konja
b) 1 puškomitraljez

---

[23] Odnosi se na jedinice 38. NOU divizije (vidi dok. br. 70 i 105).

[24] O dejstvu avijacije NOVJ na sektoru Zvornika vidi tom X, knj. 1, dok. br. 294.

[25] Vidi AVII, k. RP 34: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starešina jedinica 25. NOU divizije.

[26] O njemačkim gubicima vidi dok. br. 64, objašnjenje 3.

v) 30 pušaka
g) 2 šarca
d) 5 protivkolskih pušaka
đ) 2 brna
e) 1 brengal
ž) 1 ruski mitraljez
oštećena 2 mitraljeza.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Zam. komandanta
major,
Dim.[27] Pisković

BR. 85

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 15. FEBRUARA 1945. ŠTABU 14. HERCEGOVAČKE OMLADINSKE BRIGADE ZA DEJSTVO NA KOMUNIKACIJI KONJIC — OSTROŽAC[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE NOVJ
br. službeno
15 februara 1945 g.
MOSTAR

ŠTABU XIV HERC. OML. U. BRIGADE NOVJ

Jedinice VIII korpusa NOVJ i naše XII i XIII brigade oslobodile su jučer Mostar.[2] Zaplijenjen je veliki materijal. Neprijatelj je odstupio preko Bijelog polja ka Jablanici i najvjerovatnije je da će odstupiti prema Sarajevu ili ka Prozoru.

XII. XIII i X herc. N.O.U. brigada (sem jednog bataljona) skoncentrisane su u Mostaru i narednih dana će produžiti dalji pokret.[3]

---

[27] Dimitrije

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2/6—3, k. 1153/II.
[2] Opširnije o tome vidi dok. br. 110 i 136.
[3] Vidi dok. br. 110.

XII brigada ostaće i dalje na sektoru Mostara.

Situacija i gubici neprijatelja na sektoru Nevesinje — Bišina poznati su vam.

Jedinice XIII brigade na svom sektoru pobile su 250 Švaba a zaplijenile su 7 topova, 20 automat. oružja i 100 pušaka. Ova brigada će u toku sjutrašnjeg ili preksjutrašnjeg dana stići u Bijelo polje, a odatle će krenuti za Konjic.[4]

XI brigada nalazi se na prostoru Džepi — Vrdolje — Dubravica i presjekla je na tri mjesta prugu Konjic — Ivan.

Vi ćete odmah po prijemu ovoga naređenja sakupiti vašu brigadu na prostoru Zimlje — Hansko polje — Česim i odatle ćete krenuti preko Čičeva ka prostoru Borci — Turija — Zabrđe i tu ćete se smjestiti. Vaš zadatak je da sa toga prostora energično dejstvujete u pravcu pruge i puta između Konjica i Ostrošca u cilju sprečavanja evakuacije materijala i neprijateljske vojske iz Mostara i sa prostora Bijelog polja i Jablanice.[5] Uhvatićete vezu sa XI brigadom, po potrebi ćete sadejstvovati i ako situacija bude povoljna oslobodite Konjic.[6]

Sve vaše bolesnike i ranjenike ostavićete u Nevesinje u bolnicu X brigade ili kod Komande područja — komande mjesta i neka vaša bolnica bez bolesnika i ranjenika produži sa vama, a vaši bolesnici i ranjenici biće prenešeni u bolnicu u Mostar.

Ovaj Štab nalaziće se u Mostaru do daljega.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab načelnik
potpukovnik
Drago Đukanović

PS. Jedna grupa Švaba je otstupila ka Zimlju preko Podveležja, pa ako sa njima vodite borbe najpre ih uništite i tada izvršite pokret.[7] Ne dozvolite iznenađenje.[8]

---

[4] Vidi AVII, reg. br. 7—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 13. hercegovačke NOU brigade od 2. marta 1945. godine.

[5] i [7] Vidi dok. br. 118.

[6] To mjesto je oslobođeno 3. marta 1945 (vidi AVII, reg. br. 12—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 13. hercegovačke NOU brigade od 2. aprila 1945).

[8] Tekst pod »PS« dopisan je mastilom, ćirilicom.

ŠTAB
XIV HERC. OMLADINSKE U. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
Sp. broj sl.
18-II 1945 g.
Kula

Uz relaciju.

Za Štab
Načelnik — major
Pavošević

BR. 86

ZAPOVIJEST ŠTABA 37. NOU DIVIZIJE OD 15. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA OPŠTI NAPAD SA SEKTORA VIŠEGRAD — GORAŽDE — OSJEČANI KA SARAJEVU[1]

ZAPOVIJEST[2]

(sekcije Vardište, Višegrad, Sarajevo 1 : 100.000)

Po oslobođenju Nevesinja[3] i Mostara[4] neprijatelj se povlači u pravcu Sarajeva ubrzano. Narodno-oslobodilačka vojska sa te prostorije goni neprijatelja uspješno.[5]

Na prostoriji kod Višegrada lijevom obalom Drine nalazi se osam bataljona Nemaca i Kavkazaca,[6] sa manjim grupama

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14—2, k. 1254.

[2] Izdata je 15. februara 1945 (vidi dok. br. 155).

[3] O tome vidi dok. br. 110.

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 120 i 144.

[5] Vidi dok. br. 136.

[6] Riječ je o bataljonima njemačke 181. pješadijske divizije i njenog 363. puka. Pored toga, pomenutoj diviziji bili su potčinjeni i bataljoni za obezbjeđenje na sektoru Višegrad — Rogatica. U izjavi ratnog zarobljenika Gotfrida Hermana Lešea (Gottfried Hermann Loesche, ordonans-oficira 181. pješadijske divizije, od 14. oktobra 1948 (vidi AVII, reg. br. 1/4a, k. 73/A) kaže se da je komandno mjesto ove divizije u početku, negdje oko 3. januara, bilo u Višegradu, zatim, za izvjesno kraće vrijeme, na drumu Rogatica — s. Podromanija (8. januara u s. Đedovce — vidi knj. 32, dok. br. 25, objašnjenje 11), a potom ponovo vraćeno u Višegrad. Raspored jedinica 181. divizije u ja-

četnika[7] i ustaša.[8] Neprijatelj postepeno izvlači svoje dijelove pravcem Višegrad — Sarajevo.[9] Lijevom obalom Drine od Međeđe do Goražda neprijatelj drži manje snage kao zastor kontrolišući na tome sektoru Drinu. Na sektoru Goražde — Jabuka — Osječani nalazi se oko 3.000 Nemaca,[10] ustaša i četnika sa nekoliko topova kod Goražda i Jabuke. Na tim položajima neprijatelj je dobro utvrđen. Na prostoriji Višegrad — Sokolac — Sarajevo je 22 pancergrenadirska divizija,[11] 999 puk[12] divizije »Rodos« i nekoliko kavkaskih bataljona. Na sektoru Sarajevo — Trnovo su dijelovi 118 lovačke divizije[13] i 13 SS divizije.[14] Pravcem Sarajevo — Brod neprijatelj evakuiše ljudstvo i materijal.

U toku zadnjih dana jedinice naše V brigade posle upornih borbi oslobodile su Višegrad i proterale neprijatelja na lijevu obalu Drine, nanoseći mu teške gubitke u ljudstvu i materijalu. Jedinice III brigade izvršile su nekoliko lokalnih

---

nuaru i prvoj polovini februara bio je, uglavnom, sljedeći: 334. puk na sektoru Goražde; 359. puk na sektoru Dobruna (kasnije izvučen u rezervu 21. brdskog armijskog korpusa — vidi dok. br. 43); 363. puk na sektoru Višegrad i sjeverno; 222. izviđački bataljon na području s. Međeđe i Poljski dopunski bataljon u Rogatici. Divizija je u drugoj polovini februara dobila zadatak da obezbjeđuje drum i željezničku prugu Rogatica — Sarajevo (vidi dok. br. 155), pri čemu su joj bile potčinjene jedinice za obezbjeđenje, koje su se već tamo nalazile, i policijski puk »Nagel«, čije je komandno mjesto bilo u Palama, dok je Poljski dopunski bataljon prebačen u Sokolac.

[7] U tom periodu na tom prostoru četnika je bilo malo i oni nisu predstavljali snagu koja bi mogla pružiti ozbiljniji otpor jedinicama NOVJ.

[8] Riječ je o pripadnicima 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi dok. br. 172).

[9] O tome vidi dok. br. 155.

[10] Vidi knj. 32, dok. br. 107, objašnjenje 2.

[11] Odnosi se na njemačku 22. pješadijsku diviziju. Međutim, ona se tada, napadana sa svih strana od jedinica NOVJ, povlačila od Zvornika, preko Janje, ka Bijeljini (vidi dok. br. 64 i 90). Komunikaciju Sarajevo — Sokolac obezbjeđivali su dijelovi 359. puka njemačke 181. pješadijske divizije (ovaj puk se tada nalazio u rejonu s. Hadžića, jugozapadno od Sarajeva, u rezervi 21. brdskog armijskog korpusa, a 20. februara je prebačen u Zenicu).

[12] Vjerovatno je riječ o artiljerijskom puku 21. brdskog armijskog korpusa (vidi knj. 31, dok. br. 105, objašnjenje 9).

[13] Krajem decembra 1944. oni su upućeni u sastav svoje divizije, koja je tada bila prebačena u Mađarsku (bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 6). A na pomenutom sektoru je tada bila 964. tvrđavska pješadijska brigada (vidi dok. br. 152; knj. 32, dok. br. 140, objašnjenje 2).

[14] Dijelovi te divizije nisu tada bili na tom sektoru. O toj diviziji (tj. o njenim ostacima) vidi dok. br. 28, objašnjenje 3.

napada na sektor Goražde — Osječani i odbile su jači neprijateljski protivnapad.[15]

Jedinice naše divizije nalaze se: V brigada na prostoriji Gostilje — Višegrad. IV brigada na prostoriji Trebosilje — Međuriječje — Samari — Čajniče. III brigada na prostoriji Brdo — Završje — Klepanovac — Brajlovići sa isturenim dijelovima Ostružno — Mirvići — Crijetež — Hranjen — Rešetnica — Ilovača.

Lijevo od nas nalaze se jedinice III divizije na prostoriji Bukovica — Butkovići — Orahovica — Trnovo — Jablanica, koje dejstvuju na komunikaciju Prača — Sarajevo.[16]

U toku 18/19 jedinice naše divizije preduzeće opšti napad na sektoru Višegrad — Ustiprača — Goražde — Jabuka — Osječani.[17]

NAREĐUJEMO:

1. V brigada komandant kapetan Boško Škrbović 1, 2, 3, 4, 5 bataljon Svega 5 bataljona	1. — Izvršiće nasilan prelaz Drine na sektoru Višegrad — Štitarevo, prebacujući se na prostoriju Bokšanica — Obadi — Šetići sa zadatkom dejstva u pravcu komunikacije Rogatica — Višegrad.
2. IV brigada komandant major Dušan Filipović	2. — a) Jedan bataljon postaviće se desnom obalom Drine od Hladilji do Lađeva stijena sa zadatkom onemogućavanja neprijatelju da komunicira pravcem Ustiprača — Kopači. b) Jedan bataljon će u povoljnoj situaciji izvršiti nasilan prelaz Drine kod Kopača. Po prelazu Drine obrazovaće mostobran, osiguraće se dijelovima od Ustiprače a glavninom će dejstvovati pravcem Osoje — Batve — Žitovo — k. 703 — Podkamen — Goražde. U tome vremenu treba da otpočne i prebacivanje glavnine bataljona sa sektora Hladilji — Lađeva stijena na lijevu obalu Drine, na položaje Nastijene (k. 725) — Leskovi do — Grad (k.

[15] i [17] Bliže o tome vidi dok. br. 155.

[16] Vidi dok. br. 152.

1093), sa zadatkom zatvaranja pravca od Ustiprače.

v) Jedan bataljon će se u toku noći 18 o.m. do 24 časa prebaciti kod Zupčića na lijevu obalu Drine, uhvatiće vezu sa bataljonom III brigade na Babi i napadaće pravcem Baćke, gde će likvidirati ili dijelovima opkoliti tu neprijateljsku otpornu tačku a potom produžiti napad na Goražde sa južne strane.

g) Komandno mjesto Brdo, zaseok jugozapadno od Bučja.

3. III brigada komandant p.pukovnik Halil H. Murtezić
1, 2, 3, 4, 5 bataljon
Svega 5 bataljona

3. — Otpočeće opšti napad na sektor Goražde — Jabuka — Osječani sa polaznih položaja Klepanovac — Mirvići — Hranjen 19 o.m. u 2 časa trima napadnim pravcima:

a) — Glavni napadni pravac Mirvici — Jabuka u cilju ovlađivanja Čurovi — Jabuka — Ilino Gornje. Napadna kolona jačine 3 bataljona. Po ovlađivanju Jabuke dva bataljona će ostati na prostoriji Jabuka — Jabučko sedlo sa isturenim dijelovima Strmenici i Osječanima, a jedan bataljon će odmah produžiti napad pravcem Odžak — Sjenokos — Goražde.

b) — Prvi pomoćni napadni pravac Klepanovac — Goražde. Jedan bataljon III brigade u sadejstvu sa bataljonom IV brigade. Zadatak ovlađivanje Goraždom.

v) — Drugi pomoćni napadni pravac Hranjen — Osječani. Jedan bataljon. Zadatak ovlađivanje Osječana, odnosno zatvaranje pravca Renovica — Osječani — Ilino Gornje, gde će i ostati.[18]

[18] Bliže o dejstvu te brigade vidi u operacijskom dnevniku njenog štaba za period od 25. oktobra 1944. do 2. aprila 1945 (AVII. reg. br. 5—6, k. 1255).

4. Kolonska artilerija

A — Motorizovana brdska baterija
komandant kapetan Danilo Ašanin
4 topa 75 mm.

4. — 19 o.m. u 2 časa otpočeće sa artilerijskom pripremom napada na položaje Popov do — Goražde — Mišjak sa zadatkom neutralisanja neprijateljske artilerije i gađanja neprijateljskih pješadijskih otpornih tačaka, prvenstveno Mišjaka. Priprema će trajati do 2,30 časova ispalivši 100 granata. Potom će dalje dejstvovati prema situaciji potpomažući najpravilnije napad naše pješadije.[19]

B — Brdska baterija
komandant p.poručnik Milivoje Stanković
5 topova 75 mm.

B — Sa jednom baterijom (4 topa) 19 o.m. otpočeće u 2 časa sa snažnom artileriskom pripremom napada na položaje Jabuka — Čurovi. Priprema će trajati tačno jedan sat. Utrošak granata 200.
Dalje će dejstvovati prema situaciji pod komandom komandanta IV brigade.

5. Po ovladivanju položaja Goražde — Jabuka — Osječani jedinice III brigade odmah će glavninom dejstvovati pravcem Jabuka — žel. stanica Mesići a dijelovima će se osigurati na komunikaciji Renovica — Osječani — Jabuka.

Jedinice IV brigade će dejstvovati na otsek Ustiprača — Borač, u cilju likvidacije Ustiprače i ovladivanja želj. prugom na datom otseku.

6. Veza: sa V i III brigadom održavaćemo radio-vezom. Sa IV brigadom telefonsku vezu. Veza između artilerije i pešadije: komandant IV brigade održavaće ličnu vezu sa komandantom brdske baterije. Komandant divizije održavaće vezu ličnu sa komandantom motorizovane baterija a telefonsku sa komandantom brdske baterije. Veza između artilerije i pešadije pomoću signalnih raketli prema ugovorenom planu kojega se striktno pridržavati.

7. Evakuacija ranjenika: V brigada za Novu Varoš, IV brigada za Čajniče a III brigada za svoju brigadnu bolnicu a potom za Čajniče. IV i V brigada imaće na položaju hiruršku

---

[19] O tome vidi dok. br. 150.

ekipu, a III brigada će koristiti hirušku ekipu III divizije u Foči.

8. Naše komandno mjesto biće kod sela Kolijevke.

Prijem zapovijesti potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
p.pukovnik,

KOMANDANT,
p.pukovnik,
Žarko S. Vidović

NAČELNIK ŠTABA,
p.pukovnik,
Rade Đ. Knežević

Dostavljeno:
— Komandantima III, IV, V brigade
— Komandantu motorizovane baterije
— Komandantu brdske baterije

BR. 87

IZVJEŠTAJ ŠTABA 45. DIVIZIJE OD 15. FEBRUARA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U PRVOJ POLOVINI FEBRUARA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

D 1[2]
O. br. 52
15. II. 1945

B 1

Dostavljamo vam pregled i bilans borbi i operacija naše jedinice u vremenu od 1 do 15 februara 1945 god.

Operacije vođene u vremenu od 1—15 februara t.g. uglavnom se mogu podeliti u dva dela: u operacije vođene s Nemcima i u operacije vođene s četničko-ustaškim bandama.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 41—3, k. 1331. (Skicu, priloženu uz ovaj izvještaj, redakcija ne objavljuje iz tehničkih razloga.)

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 45. NOU divizije vidi dok. br. 9, objašnjenje 2.

Bo.be s Nemcima su vođene na sektoru Vlasenica — Zvornik. Neprijatelju su u ovim borbama nanešeni osetni gubici, a napredovanje mu je do maksimuma usporeno.

Borbe na sektoru Zvornik bile su još u toku kada je D 1 usled novostvorene situacije kod Tuzle bila prebačena na ovaj sektor.

Da bi rasteretio svoj težak položaj na sektoru Vlasenica — Zvornik, neprijatelj je ubacio na sektor Tuzle četničke bande. Prvo jedne, a kada su ove bile razbijene, onda i druge.

Prvo su postali aktivni ozrenski[3] i zenički četnički odred,[4] a zatim su se redali: crnogorska armija Pavla Đurišića,[5] srbijanski banditi Račića,[6] višegradska brigada Dragiše Vasiljevića, drinski korpus Alekse Draškovića, četnici iz Sandžaka i Čajniča.[7]

Najzad posle neuspeha ovih, koji nam je omogućio ugrožavanje komunikacije duž reke Bosne, ubačeni su četnici, ustaše i Nemci od Gračanice, Gradačca, Zavidovića i Doboja u cilju aktivne odbrane doline reke Bosne.

1 februar.

Borba je u toku ovoga dana na sektoru Vlasenica — Zvornik bila vrlo žestoka. Neprijatelj[8] je bio agresivan i stalno je navaljivao na naše položaje, ali su ga naše jedinice redovno odbijale, sačekivale na borbu prsa u prsa, vraćale nazad ili se u redu povlačile na uzastopne položaje.

D 2: D 101 je vodio dosta oštru borbu napadajući neprijateljski položaj Velika Njiva. Borba je počela u 13 časova i

---

[3] O tom četničkom odredu vidi dok. br. 28, objašnjenje 26.

[4] Riječ je o Zeničkom četničkom korpusu (vidi AVII, reg. br. BH-V-6466 i 6467: obavještenja četničkog komandanta Gojka Borote od 2. februara 1945. komandantu Zeničkog četničkog korpusa Bori Mitranoviću).

[5] i [7] Riječ je o četničkim jedinicama iz Crne Gore. Tada su se one, sa ostalim pomenutim četničkim jedinicama povlačile dolinom rijeke Krivaje i preko Ozrena ka Trebavi (vidi dok. br. 83 i 103).

[6] Dragoslav Račić (poginuo 1946. u borbi protiv organa narodne vlasti) tada je bio komandant Opšte rezerve četničke Vrhovne komande JVUO. Prema Račićevoj depeši od 22. januara 1945 (vidi LV knjigu depeša Vrhovne komande JVUO u AVII), Opštu rezervu su tada sačinjavali: Cerski i Kosovski korpus, Šumadijska i Posavsko-kolubarska grupa korpusa. Međutim, sastav Opšte rezerve se povremeno mijenjao. Krajem januara i početkom februara 1945. ova četnička grupacija je, povlačeći se ka Trebavi, stigla na prostor između r. Krivaje, r. Bosne i r. Spreče, tj. na Ozren (vidi knj. 32, dok. br. 162; AVII, reg. br. S-V-11338: zapovijest Komande Opšte rezerve Vrhovne komande JVUO od 29. januara 1945).

[8] Riječ je o jedinicama njemačke 22. pješadijske divizije. Bliže o njima vidi dok. br. 43.

trajala sve do 16 čas., kada su ovi naši delovi posle vrlo dobre vatrene pripreme na juriš zauzeli neprijateljski položaj Velika Njiva. Položaj nisu mogli da održe, jer je jedna jedinica S 1, koja je bila na desnom krilu, popustila.[9]

D 103: zatvara pravac s. Šamani — s. Šabići na položaju Jovanska Kosa.[10] Oko 4 časa neprijatelj je napao na ove položaje. Borba se vodila preko celog dana na istim položajima i tek je uveče neprijatelj uspeo da potisne naše jedinice. Ove su se povukle na drugi uzastopni položaj.

Ostale jedinice nisu imale jačih sukoba.

Neprijateljski gubici: 15 ubijenih i 45 ranjenih.

Gubici D 2: 4 mrtva i 23 ranjena druga.

D 3: jedinica je na prostoriji s. Turija — s. Pravoslavno Milino Selo — s. Stupari — s. Porječina — s. Sižje. D 3 je u selu Puračiću.[11] Jedinice izviđaju, patroliraju i dovode u ispravnost svoju spremu i oružje. U toku dana nije imala sukoba.

D 4: D 121 i D 124 su na položajima Sokolna — Dugi Deo. D 122 je u selu Glodi kao rezerva D 4. D 123 je na desnoj obali Drine u pratnji teškog diviziona II armije. Neprijatelj je počeo borbu napadom na celom frontu. Jedinice D 4 su uspele da mu oduzmu inicijativu energičnim protivnapadom na celom frontu. Težište napada ovih naših jedinica bila je K. 527, koja je nekoliko puta prelazila iz ruke u ruku.

Neprijateljski gubici: 45 ubijenih i preko 75 ranjenih. Zaplenjen je jedan šarac.

Gubici D 4: 15 mrtvih i 35 ranjenih drugova.

2 februar.

D 2: jedinice su u 6 časova krenule ponovo u napad na neprijateljski položaj Velika Njiva. Usled jake neprijateljske bacačke i mitraljeske vatre ove su jedinice bile prinuđene da se vrate na svoj polazni položaj k. 399 ispod Đafinog Kamena. Jedinice su još nekoliko puta pokušavale sa napadom na ovaj deo neprijateljskog položaja, ali su uvek bile odbijene.

Neprijateljski gubici: 15 ubijenih i 53 ranjena nemačka oficira i vojnika.

Gubici D 2: 5 mrtvih i 17 ranjenih drugova.

---

[9] Odnosi se na 17. majevičku brigadu 38. NOU divizije (vidi dok. br. 105).

[10] Na karti 1 : 100.000 nije nađena.

[11] Ona se, do dolaska 45. NOU divizije na taj prostor, nalazila privremeno pod komandom Štaba 23. NOU divizije (vidi dok. br. 28, 46 i 83).

D 3: jedinica je na istim položajima i sa istim zadacima kao i prethodnog dana. U toku dana patroliralo se i izviđalo i jedinice su dovodile u ispravnost svoju spremu i oruđe. Nikakve operacije nisu vođene.

D 4: D 4 je sa svojih polaznih položaja Glođanska Kosa[12] dejstvovala na neprijateljske položaje. Posle vrlo dobre vatrene pripreme i juriša, ove su jedinice na juriš zauzele neprijateljski položaj Sokolna. Neprijatelj je nekoliko puta pokušavao s protivnapadima da povrati izgubljeni položaj, ali je redovno bio odbijen.

Neprijateljski gubici: 45 ubijenih i preko 75 ranjenih.

Gubici D 4: 15 mrtvih i 32 ranjena druga.

3 februar.

D 2: D 2 je na sledećim položajima: Đafin Kamen — Dobra Voda — s. Šabići. U toku dana nije vodila nikakve akcije, već je patrolirala, izviđala i prikupljala podatke o neprijatelju.

D 3: jedinica je na položajima od prethodnog dana. Uglavnom se sređuje i prikuplja podatke o neprijatelju. Delovi D 111 posle kraće borbe kod Donje Brijesnice razbili su jednu grupu od 50 četnika. D 112 je na Pašinom Brdu razbio jednu grupu od oko 100 četnika.

Neprijateljski gubici: 6 ubijenih i 15 ranjenih.

D 3 u akcijama vođenim ovog dana nije imala gubitaka.

D 4: D 4 se nalazi u pokretu na novoodređenu prostoriju: s. Kalesija — s. Osmaci. Jedinica u toku kretanja nije naišla ni na kakvog neprijatelja.

4 februar.

D 2: D 2 se nalazi na prostoriji s. Dubnica, gde se sređuje, patrolira i izviđa. U toku dana jedinica nije imala nikakvih sukoba.

D 3: jedinice su na istim položajima i sa istim zadacima kao i prethodnog dana. U toku dana nisu imale nikakve borbe.

D 4: D 4 je smeštena na sledećim prostorijama: D 121 i D 122 su u s. Kalesiji. D 124 je u s. Osmaci, a D 123 je i dalje u pratnji teškog diviziona II armije. Jedinice u toku dana nisu vodile nikakve borbe, već su samo patrolirale i izviđale.

5 februar.

D 2 nalazi se u selu Dubnici, gde se sređuje i dovodi u ispravnost svoju spremu i oružje. U toku dana nije vodila nikakve borbe.

D 3: sve su jedinice vodile oštre borbe. D 111 je napadao neprijatelja u s. Donja Brijesnica. Četnici su sačekali naše je-

[12] Pogrešno; treba: brdo.

dinice na položajima ispred sela, ali su ih naše jedinice posle kraće borbe prinudile na otstupanje. D 112 je na položaju Pašino Brdo, gde je sačekao neprijatelja koji se je kretao od pravca Gornje Brijesnice. U žestokim borbama neprijatelj je odbijen uz osetne gubitke. D 113 je na položaju ispred s. Stupara sačekao neprijatelja, koga je posle kratke ali jake borbe odbacio. D 114: na sektoru ove jedinice neprijatelj je preko dana napadao slabijim snagama. U 18 časova jačim snagama udarao je od pravca Gradišnik. Borba je bila žestoka, ali je položaj ipak održan.[13]

Neprijateljski gubici: 50 ubijenih i 70 ranjenih.

Gubici D 3: 3 mrtva i 22 ranjena druga.

U akcijama vođenim ovog dana ubijen je jedan četnički komandant bataljona i zaplenjen jedan »brengal«.

D 4: D 4 je na istim prostorijama na kojima je bio i prethodnog dana. D 121 nalazi se u s. Kalesiji, D 124 je u s. Osmaci (zaseok Zolje), D 122 je u s. Kalesiji, D 123 se nalazi na desnoj obali Drine u pratnji teškog diviziona II armije. U toku dana jedinica nije vodila nikakve operacije, već je patrolirala i prikupljala podatke o neprijatelju.

6 februar.

D 2 i dalje se nalazi na prostoriji s. Dubnice, gde se sređuje, pari i dovodi u ispravnost svoje oružje i spremu. U toku dana nije vodila nikakve operacije.

D 3: D 113 je u toku pretresa terena naišla kod s. Donje Brijesnice na jak neprijateljski otpor, ali je ipak neprijatelj bio odbačen i ova je jedinica ušla u selo. Po dobijenom pojačanju neprijatelj je izvršio energičan protivnapad i naši su delovi morali da otstupe sa ovih zauzetih položaja.

Neprijateljski gubici: 7 ubijenih i 15 ranjenih.

Gubici D 113: 2 ranjena druga.

D 112 je vodio jake borbe na prostoriji s. Rosulja i zaseoka Vrbak. Jednim uspelo izvedenim napadom neprijatelj je bio prinuđen da se povuče na bresničko groblje. Borba se nastavila, uskoro je neprijatelj dobio pojačanje u ljudstvu i materijalu i izvršio jak protivnapad na naše delove. Ovi su se pod borbom povukli na polazni položaj.

Neprijateljski gubici: 20 ubijenih i 50 ranjenih.

Gubici D 112: 4 ranjena druga.

D 111 je na unapred uređenom položaju sačekao bandite koji su se kretali od pravca Babice — Grić u više kolona od

---

[13] Te borbe su vođene protiv Đurišićevih četnika (vidi dok. br. 83, objašnjenje 11).

po 200—300 ljudi. U dugoj i dosta oštroj borbi neprijatelj je bio prinuđen da otstupi.

Neprijateljski gubici: 40 ubijenih i 150 ranjenih.

Gubici D 111: 2 mrtva i 3 ranjena.

D 114 je rezerva D 3.

D 4 je na položajima od prethodnog dana, gde se sređuje i dovodi u ispravnost svoju spremu i oružje. U toku dana jedinice nisu vodile nikakve operacije.

7 februar.

D 2 je u 2 časa krenula sa prostorije s. Dubnice pravcem Dubnica — Tuzla — s. Živinice, gde se smestila.[14] Sa ove prostorije jedinica patrolira, izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju.

D 3 dalje je orijentisana na sektoru Tuzle prema Ozrenu. Sve su jedinice u toku dana vodile neprekidne borbe. D 113 je bio na položajima Sižje — Pravoslavno Milino Selo — leva obala reke Turije, kada je naišla jedna neprijateljska kolona u jačini 200—300 ljudi. Ova je jedinica uspela da razbije ovu neprijateljsku kolonu, koja nije uspela ni da se razvije za borbu, već se u neredu povukla. D 114 je na prostoriji s. Sižje vodila preko celog dana oštre borbe. U toku dana neprijatelj je uspeo da potisne naše delove i da ovlada selom Sižjem. Neprijatelj je zadržao svoje položaje sve do 20 časova, kada su naši delovi u energičnom noćnom protivnapadu uspeli da ga sjure sa izgubljenih položaja s. Sižje. D 111 je sprečila nekoliko puta neprijatelja koji je pokušao da pređe reku Turiju. Ovog dana D 112 je bio u taktičkoj rezervi D 3.

D 4 je u 2 časa krenula sa prostorije na kojoj se nalazila pravcem Kalesija — Tuzla i razmestila se na prostoriji: D 121 u s. Katoličke Poljane i Lukavac, D 122 u Brezicima, D 124 u s. Ljubače, D 123 je i dalje na desnoj obali Drine u pratnji teškog diviziona II armije.

U toku dana jedinice nisu vodile nikakve operacije, već su patrolirale i prikupljale podatke o neprijatelju.

Jašući na konju ispred s. Capardi naišao je na nagaznu minu drug Trajko Jovanović, politički komesar D 3. Mina je eksplodirala i druga Jovanovića teško ranila u obe noge, usled čega je posle nekoliko časova umro.

---

[14] Prema zapovijesti Štaba 45. NOU divizije od 6. februara 1945 (AVII, reg. br. 8—2, k. 1330) ova divizija je dobila zadatak da se 7. februara usiljenim maršem prebaci na prostor jugozapadno od Tuzle i da preduzme energične mjere za razbijanje i odbacivanje četničkih jedinica s lijeve obale Spreče i Ozrena.

8 februar.

D 2 koncentrisala je sve svoje snage na prostoriji s. Živinice i krenula pravcem Omazići — Musl. Treštenica — Prav. Treštenica — Prav. Jaruške, pretresajući i čisteći od četničkih bandi s. Seonu i s. Selište. D 101 je krenuo u 5.30 pravcem Rasadišta — Sulići — Jelovik — Obojkovina. U toku kretanja jedinica nije naišla na neprijatelja. D 102 se kretao pravcem: s. Grabik — Odžak — Mramor — Omazići — Delići — K. 515 — s. Prav. Treštenica — K. 463. U toku kretanja, kod s. Prav. Treštenica ova se jedinica sukobila sa slabijim neprijateljskim osiguravajućim odeljenjima. D 103 se kretao pravcem: s. Petrovići — Omazići — Tulovići — Prav. Treštenica. U toku kretanja jedinica nije naišla na neprijatelja. D 104 je kao obezbeđenje komore, intendanture i bolnice u s. Bukinje. Ujedno je i taktička rezerva D 2.

D 3: D 113 je na prostoriji s. Porječina orijentisana prema Bos. Petrovom Selu, zatvarajući pravac od Gračanice. D 114 je na položaju prema s. Stupari. D 111 i D 112 su na položajima s. Katanići — s. Tumare.

D 113 i D 114 su u toku dana vodile dosta jake borbe sa neprijateljem, koji je bio vrlo agresivan i u borbu stalno ubacivao rezerve. Borba se vodila do kasno u noć i naši su delovi uspeli da održe svoje položaje.

D 4: jedinice su u toku gonjenja neprijatelja došle do s. Poloka[15] i s. Poljice, gde je neprijatelj bio poseo položaje za odbranu. Posle kraće borbe neprijatelj je bio razbijen i naši su delovi nastavili gonjenje pravcem: Musl. Babice — Prav. Babice — Grić — Gradina. Borba se na ovom pravcu nastupanja vodila preko celog dana.[16]

Neprijateljski gubici: 10 ubijenih, 15 ranjenih i 1 zarobljen. Zaplenjeno je 1000 mauzer metaka, 3 saone bez zaprege, 1 karabin i 2 goveđe kože.

Gubici D 4: 1 ranjeni drug.

9 februar.

D 2: cela jedinica nastupa ka prostoriji na kojoj se nalaze četničke bande. D 102 i D 103 se kreću pravcem: Prav. Treštenica — Musl. Treštenica — preko reke Seone — Delići — K. 648 — Gornja Brijesnica. Jedinice su se kod Gornje Brijesnice sukobile sa slabijim neprijateljskim snagama, koje su posle kratke borbe razbijene i u neredu otstupile ka Zavidovićima. D 101 se kod Donje Brijesnice sukobila sa slabijim nepri-

---

[15] Pogrešno; treba: s. Priluk.

[16] Vidi dok. br. 46.

jateljem koji se posle kraće borbe povukao ka Ozrenu. D 104 je taktička rezerva D 2.

Neprijateljski gubici: 2 zarobljena bandita.

Gubici D 2: 1 mrtav drug.

D 3: jedinice su u toku celog dana u pokretu i borbama. D 112 je krećući se naišao na jednu neprijateljsku kolonu koja se kretala od pravca s. Mićijevići prema Kataniću. Posle kraće borbe ova je neprijateljska kolona bila prinuđena da se vrati. D 113 se sukobio kod s. Stupari sa jačim neprijateljskim snagama. Posle kraće borbe neprijatelj se povukao prema s. Vasiljevci.

Ostale jedinice D 3 su se na svojim pravcima kretanja sukobljavale sa slabijim neprijateljskim delovima, razbijale ih i nastavljale kretanje.

Neprijateljski gubici: 15 ubijenih i 30 ranjenih.

Gubici D 3: 2 ranjena druga.

D 4. Jedinica se uglavnom nalazi na položajima od prethodnog dana. D 121 se nalazi na prostoriji s. Donja Brijesnica, D 122 na prostoriji Prav. Orahovica. D 124 je u s. Turiji. Ove jedinice vrše pretres terena. D 123 se nalazi u pratnji teškog diviziona II armije.

Neprijateljski gubici: ubijeno je 8 četnika, a ranjeno preko 15.

Gubici D 4: 1 ranjen drug.

10 februar.

D 2: D 2 je uglavnom na položaju od prethodnog dana: Gornja Brijesnica — K. 484 — K. 500. Jedinica je na ovim položajima ostala sve do 14 čas., kada je krenula pravcem: s. Puračić — preko reke Spreče — Musl. Lukavac — s. Dobošnica — s. Miričine i u 24 časa izbila na položaj Miričina — Orahovice.

Jedinica u toku kretanja nije naišla ni na kakvog neprijatelja.

D 3: sve su jedinice u pokretu sa zadatkom da potpuno pretresu prostoriju na kojoj se nalaze.

D 112 i D 113 su u 5 časova krenuli od Prav. Milinog Sela i s. Sižja ka s. Stupari, gde su posle kraće borbe, uz sadejstvo Brigade Narodne odbrane,[17] razbili neprijatelja i naterali ga da otstupi u neredu. D 114 se kretao pravcem ka Gradini. Jedinica nije bila dovoljno oprezna i kretala se bez dovoljnih osiguranja, zbog čega je bila iznenađena na Gradini. Posle jakog i iznenadnog neprijateljskog udara, neprijatelj je uspeo

[17] Riječ je o Brigadi narodne odbrane za istočnu Bosnu (kasnije: 2. brigada 3. divizije KNOJ-a). Bliže o njoj vidi dok. br. 24, 34 i 43.

da neke delove D 114 izbaci na reku Spreču. Ovi su se delovi jedno vreme nalazili u vrlo kritičnoj situaciji, ali koristeći železnički most uspeli su da se prebace preko reke. D 111 se iz Puračića bez borbi prebacio u s. Porječinu.

U 12 časova jedinice se razmeštaju na sledeće novoodređene položaje: D 114 poseda položaj Lužani — Ilijino Brdo (trigonometar 294) — Gradina (K. 275). D 113 poseda položaje Relje — Krtova. D 112 je na položajima kod s. Sižje. D 111 je poseo položaje kod s. Porječina. U toku noći jedinica nije imala nikakvih sukoba.

Neprijateljski gubici: 15 ubijenih i 25 ranjenih.

Gubici D 3: 5 mrtvih i 18 ranjenih.

D 4: D 121 se nalazi na položaju zapadno od s. Krtove. D 122 je na položaju više s. Katanići. D 124 je poselo položaje Krčevina — Ravno Brdo — Soknića Brdo.[18] D 123 je u pratnji teškog diviziona II armije.

U toku dana na sektorima D 122 i D 124 vođene su jake borbe. Posle uvodnih borbi na neprijateljskim isturenim položajima ovaj se povukao na svoje glavne položaje prema s. Rovine. U toku nastupanja ka neprijatelju, naše su jedinice izbile i posele položaje: Troglav — Gavrići — Panjik. Zahvaljujući jakoj i preciznoj vatri iz bacača i automatskih oruđa neprijatelj se povukao sa svog položaja, ne sačekujući napad naših pešadiskih snaga.

Gubici neprijatelja: broj mrtvih i ranjenih kod neprijatelja bio je veliki, ali se nije mogao tačno ustanoviti, pošto je neprijatelj uspeo da izvuče svoje izbačene iz stroja.

11 februar.

D 2 na položajima je: s. Miričina — s. Nukići — s. Rašljevo — s. Mehići. Jedinice su sa ovih položaja napadale na neprijatelja koji se uporno branio. Neprijatelj je nekoliko puta prelazio u protivnapade, ali je uvek uz gubitke bio vraćen. Naročito se neprijateljska upornost osećala na delu položaja Omerbašići — Oštraci.[19] U 16 časova posle jednog uspelo izvedenog manevra naše su jedinice zauzele s. Brdo.[20]

Neprijateljski gubici: ubijeno je 8, a ranjeno 21.

Gubici D 2: 1 mrtav i 9 ranjenih.

---

[18] To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

[19] i [23] Te borbe su vođene protiv jedinica 724. puka njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 64, objašnjenje 2, i dok. br. 88).

[20] O borbama 20. brigade vidi i izvještaj Štaba 14. korpusa od 11. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ, u kome piše da je ova brigada zauzela vis iznad s. Kamenice (južno od k. 518), i da je Baterija »Zis« u 15.30 časova krenula vozom za Lukavac (AVII, reg. br. 16—2, k. 271).

D 3: sa svojih polaznih položaja krenula je u pravcu Gračanice u dva pravca: sa D 111 i D 112 pravcem Gradišnik — Oštra Glava — Bjeljevina, a sa D 113 i D 114 pravcem Petrovo Selo — Krstac. Posle nekoliko kraćih borbi D 113 i D 114 su uspeli da ovladaju položajem Krstac.

Neprijateljski gubici: 2 zarobljena četnika.

D 3 nije imala gubitaka.

D 4: cela je jedinica u pokretu goneći neprijatelja. D 122 se kreće pravcem Katanići — Lipova Glava — Ozren Kamen — Bašina Kosa — Brezici. D 124 nastupao je pravcem Stupari — Ozrenski manastir — Kraljica — Brezici. D 4 i D 121 su u s. Vasiljevići. D 121 je rezerva D 4. D 123 je u pratnji teškog diviziona II armije.

U toku celog dana jedinice su na pravcima nastupanja vodile dosta oštre borbe. Neprijatelj je bio uporan, ali pod koncentričnim napadima naših jedinica morao je da popusti. Neprijatelj je vršio nekoliko protivnapada, ali su svi uz osetne gubitke bili odbijeni.

Neprijateljski gubici: 12 ubijenih i oko 25 ranjenih.

Gubici D 4: 3 ranjena druga.

12 februar.

D 2 nalazi se na položaju: s. Miričina — s. Alići — K. 347. Preko celog dana ova je jedinica vodila oštre borbe. Neprijatelj, Nemci i ustaše, bio je u napadima vrlo agresivan a u odbrani vrlo žilav. U toku dana neprijatelj je vršio pet napada, ali je redovno uz gubitke bio vraćen. Naše su jedinice dva puta prelazile u napad na deo neprijateljskog položaja: Kosa iznad s. Omerbašića, ali bez uspeha.

Neprijateljski gubici: ubijeno je 20, a ranjeno preko 30.

Gubici D 2: 2 poginula i 7 ranjenih drugova.

D 3: zbog elementarnih i terenskih teškoća jedinica nije mogla u toku noći da posedne zapovešću predviđene položaje Kik i Stražicu. Tek u svanuće je uspela da izbije i posedne gore navedene položaje. S ovog polaznog položaja jedinice su krenule u napad na neprijateljski položaj Kakmuž — Sočkovac. Neprijatelj je otstupao i pod borbom se povlačio, ostavljajući jake zaštitnice. Oko 10 časova neprijatelju je počela da sadejstvuje ustaška artilerija s položaja kod Gračanice. Ovaj se ponovo koncentrisao i prešao u protivnapad, ali je bio odbijen i naše su jedinice ponovo krenule napred, goneći neprijatelja. Posle vrlo oštre borbe koja je trajala čas i po, naše su jedinice uspele da ovladaju neprijateljskim položajem Kik. Pošto je neprijatelj dobio pojačanja od pravca Sočkovac, a jedna jača ustaška kolona s pravca Kakmuž krenula u napad

na deo našeg položaja Krstac,[21] borba je postajala sve žešća tako da je D 3 bila prinuđena da ubaci i poslednje rezerve. Kako je situacija postajala sve kritičnija i pretila obuhvatom, to je u 13 časova ova naša jedinica počela da se pod borbom povlači. Povlačenje je izvedeno u redu i trajalo je sve do 15 čas.[22]

Neprijateljski gubici: ubijeno je 80, ranjeno preko 150 i zarobljeno 5 neprijateljskih vojnika.

Gubici D 3: 9 mrtvih i 38 ranjenih drugova.

D 4 uglavnom se nalazi na položajima od prethodnog dana. D 4 i D 121 su u s. Kamenici. D 122 je na položaju zapadno od s. Donja i Gornja Bukovica. D 124 se nalazi na liniji Brezici — Bukovica — Rudine — Sirova Glava. D 123 je i dalje u pratnji teškog diviziona II armije. U toku dana D 124 je likvidirao jednu četničku zasedu. Ostale jedinice nisu imale nikakvih sukoba.

Neprijateljski gubici: 15 ubijenih i 1 zarobljen.

D 4 nije imala gubitaka.

13 februar.

D 2 nalazi se na položaju s. Miričina — s. Alići — K. 347. Jedinica uglavnom nije u toku dana vodila veće borbe, sem mestimičnog puškaranja. Ovakvo zatišje na frontu vladalo je sve do 19 čas., kada je jedinica sa svojih polaznih položaja krenula u napad na deo neprijateljskog položaja: Kosa koja se nalazi severozapadno od s. Durakovići, pa zaključno sa Ratiš.

---

[21] Vjerovatno je riječ o jednoj ojačanoj četi 1. bataljona njemačkog 724. puka i jednoj domobranskoj četi, koje su, prema zapovijesti pomenutog puka od 8. februara 1945 (AVII, reg. br. 3/6a, k. 13), imale 9. februara prijeći preko mosta kod k. 156 (2 km zapadno od Gračanice) na lijevu obalu Spreče, a potom izbiti u Bosansko Petrovo Selo. Njihov zadatak je bio da obezbijede desni bok 2. bataljona koji je tada nadirao drumom Gračanica — Miričina i da kod s. Kamenice spriječe odstupanje jedinica NOVJ ka istoku. Pored toga, u pomenutoj zapovijesti precizirani su i zadaci artiljerije koja je podržavala ovaj napad.

[22] U izvodu iz operacijskog dnevnika Štaba 23. NO brigade o borbama 12. februara 1945 (prepis izvršen u Štabu 45. divizije) stoji da su položaje na Kiku i Stražbenici, sve do pristizanja ustaško-domobranskih jedinica držali četnici (riječ je o Đurišićevim četnicima). Dalje se u napomeni kaže: »Iz ovog skraćenog izveštaja vidi se jasno saradnja između četničkih bandi i ustaških jedinica na ovom sektoru. Oni su vodili zajedničke koordinirane operacije protiv naših snaga. Pored toga za sve vreme dok su trajale borbe na ovom sektoru, ustaše su doturale municiju četnicima, a i jedni i drugi izvodili su operacije po uputstvima koja im je izdavao nemački štab iz Doboja, koji je u stvari i rukovodio ovim operacijama« (AVII, reg. br. 27—3, k. 1331). Ostali podaci u izvodu su identični s onim u izvještaju.

U napadu su učestvovali D 102, D 103, D 104 i jedan deo snaga D 101. Veza je vrlo dobro održavana i sve su jedinice sadejstvovale jedna drugoj.

D 103 je uspeo da potisne neprijatelja sa dela položaja na koji je napadao. Zauzeo je prve kuće s. Omerbašića i Bašića. Dalje napredovanje mu je bilo onemogućeno usled jake neprijateljske artileriske i bacačke vatre.

D 102 je napadao pravcem Omerbašići, ali su i oni bili zadržani jakom artileriskom i bacačkom vatrom. Usled bočne vatre sa kose severno od K. 347, ova je jedinica bila prinuđena da se povuče na svoj polazni položaj.

D 104 napadao je deo neprijateljskog položaja s. Rašljevo. Uspeo je da potisne neprijatelja sa prve kose i da zauzme prve kuće s. Rašljevo.[23] Borba se vodila od 19 do 24 časa, kada su naše jedinice usled neprijateljskih manevara vatre morale da se povuku na svoje polazne položaje.

Neprijateljski gubici: ubijenih 45, ranjenih preko 100.

Gubici D 2: 15 ubijenih, 55 ranjenih drugova.

D 3: sem slabije izviđačke i patrolne delatnosti jedinice nisu vodile nikakve operacije.

D 4 nalazi se na položajima od prethodnog dana. D 122 je na položaju Gornja i Donja Bukovica. D 124 je na položaju Bukovica — Rudina — Sirova Glava. D 4 i D 121 su u s. Brezici. D 121 je taktička rezerva D 4. D 123 je i dalje u pratnji teškog diviziona II armije.

Jedinica nije imala većih sukoba. Patroliralo se, izviđalo i čistilo teren od manjih neprijateljskih grupica.

Neprijateljski gubici: zarobljeno je 17 četnika, od kojih 14 muškaraca i 3 žene. Zaplenjena su dva mitraljeza »švarcloze«.

14 februar.

Jedinice su na položajima od prethodnog dana.

D 2 nalazi se na položaju s. Miričina — s. Alići — K. 347. U toku dana jedinica nije imala sukoba. Patrole i izviđačke jedinice su prikupljale podatke o neprijatelju.

D 3 nalazi se na položajima Ilijino brdo (trigonometar 294) — Gradina (K. 275) — Međaš (K. 321) — Gradišnik (k. 510). Jedinica je sa svoga položaja izviđala, patrolirala i prikupljala podatke.

D 4 na sledećim je položajima: D 122 je na položaju Gornje i Donje Bukovice, D 124 je na položaju Bukovica — Rudina — Sirova Glava. D 4 i D 121 su u s. Brezici. D 121 je taktička rezerva D 4. D 123 je i dalje u pratnji teškog diviziona II armije.

15 februar.

Promena u položaju između 14 i 15 februara nije bilo.

D 2 ostala je na položajima s. Miričina — s. Alići — K. 347. Akcija joj se svodila na blisko izviđanje neprijatelja.

D 3 takođe se nalazi na istim položajima: Ilijino Brdo (trigonometar 294) — Gradina (K. 275) — Međaš (K. 321) — Gradišnik (K. 510). Jedinica nije imala sukoba, već je sa svojih položaja patrolirala, izviđala i prikupljala podatke.

D 4 je na položajima: D 4 i D 121 u s. Brezici, D 124 na položaju Bukovica, Rudina, Sirova Glava, D 122 Gornja i Donja Bukovica, D 123 nalazi se i dalje u pratnji teškog diviziona II armije.

Bilans

Neprijateljski gubici u ljudstvu	
Ubijeno:	471
Ranjeno:	969
Zarobljeno:	28
u materijalu	
šaraca:	1
brengala:	1
pušaka	5
metaka:	1000
mitraljeza (švarcloze)	2
goveđe kože	2
saone bez zaprege	3
Naši gubici u ljudstvu	
poginulih:	78
ranjenih:	272
zarobljenih:	2

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar potpukovnik,
S. Vukčević

Komandant potpukovnik,
Rade Zorić

Načelnik štaba
potpukovnik,
Milan Abramović

BR. 88

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. BRIGADE OD 15. FEBRUARA 1945. ŠTABU 23. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORU SRNICE — GRAČANICA — RATIŠ[1]

K4[2]
Op. broj 69
15-II-1945 g.

Sekcija 1 : 200.000

K 1

Dostavljamo vam 15-dnevni izveštaj o pokretima i akcijama K4. hronološki po danima od 29 januara pa do 13 februara 1945 g.

Zadatak K4 u sastavu K1 je da sa prostorije Donja Orahovica — Huskići — Avdići — Miričina aktivizira svoje patrole u cilju ispitivanja prostorija na sektoru Gračanica. Pri tome da pristupi utvrđivanju na svome pravcu i da koristi, prilikom eventualnog napada neprijatelja, teren i fortifikacije do maksimuma.

29-I-1945 g.: Podaci o neprijatelju: Prema izveštajima naših izviđačkih odeljenja neprijatelj je rasporedio svoje snage u Gračanici i okolnim selima. 25 ustaška bojna drži položaje ispred Gračanice i to: Straževac, Vis, Hurije, Muderihovo Brdo i Gaj,[3] a sa druge strane prema Doboju drži položaje zvane Lipa, Režići, Grić i Svilena Bašća.[4] 14 ustaška bojna je na položajima od Drapnića pa do s. Piskavice. 3 zelenokadrovska bojna drži položaje na samom Drapniću. 9 zelenokadrovska bojna poseda položaje od Straževca pa do komunikacije Gračanica — Tuzla, zatim Pribavu, šumu Vučjak do Donje Lohinje. 5 zelenokadrovska ima položaje od Crnog puta pa do gračanićkog groblja.[5] Položaji su im dobro utvrđeni sa nekoliko dobro izgrađenih bunkera. Četnici D. M. i zelenokadrovci nalaze se na prostorijama Srnica — Kerepa — Vučkovca — Ćosića — Biberova Polja — Kupresa — Doborovaca — Vrano-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7—2, k. 1069.

[2] i [7] K4. je konspirativan naziv Štaba 14. NOU brigade, dok su bataljoni i ostale jedinice dobili brojeve 21—30, tj. I. bataljon — 21 itd. (vidi dok. br. 28, objašnjenje 11).

[3] i [4] Na karti 1 : 100.000, osim Straževca, Lipe i Grića, druga mjesta nisu nađena. Takođe nisu nađeni Crni Put i Šuma Vučjak.

[5] O ustaškim i zelenokadrovskim jedinicama na sektoru Gračanice vidi dok. br. 143.

vica — Sladne — Murata — Kosice, sa namerom da se probiju prema Srebreniku. Jačina ovih četničkih snaga iznosi preko 1500 ljudi.[6] Ukupne snage neprijatelja su na sektoru Gračanice oko 4—5000 ljudi. Namera je neprijatelja da napada naše položaje ne bi li nas proterao sa njih te na taj način da oslobodi komunikaciju Tuzla — Gračanica radi izvlačenja Nemaca.

Raspored naših jedinica u odnosu na neprijatelja izgleda ovakav: 21[7] je na prostoru Donje Orahovice, 22 na prostoru s. Huskića, 23 na prostoru s. Avdića a 24 u s. Miričini zajedno sa 27[8] i K5—31—3.[9]

Položaji: 21 drži položaje od Donje Orahovice i to od komunikacije Tuzla — Gračanica duž Jahinovca preko Radinog brda, vezujući se na svome desnom krilu sa jedinicama 22. Položaji su na najvišim kotama: 345, 366 i 301. Isti su dobro ukopani i izgrađeni su bunkeri. 22 na levom krilu vezuje se sa 21 i drži položaje na dominantnim tačkama iznad s. Huskića, odnosno na kosama prema Lohinji — Gračanici, zatim prema Čekanićima — Vranovićima. Na položajima su se ukopali i imaju mogućnosti da kontrolišu prostor prema Gračanici, odnosno prema neprijateljskim položajima. 23 su na prostorijama s. Avdići držeći položaje prema Kupresu, odnosno prema koti 309 i ostala okolna sela. 24 je poseo i ima položaje ispred s. Miričine, desno od komunikacije Tuzla — Gračanica, zajedno sa K5—31—3 i 27, položaji su im ukopani pored same komunikacije, zatim jednim delom daje obezbeđenje u pravcu Gradačca i Gračanice a drugim delom obezbeđuje u bunkeru prema žel. pruzi i srušenom mostu na reci Spreči, takođe šalje jake patrole duž Spreče. *Susedne snage:* Na levom krilu su jedinice D3[10] i to preko Spreče na prostorijama Petrova Sela, a na desnom krilu je P.T. odred[11] i to na prostorijama Prnja-

---

[6] O četničkim jedinicama na tom prostoru vidi dok. br. 83.

[8] Prema izvještaju Štaba 14. NOU brigade od 31. januara 1945 (vidi knj. 32, dok. br. 176) u blizini je tada bila Četa protivkolskih pušaka ove brigade.

[9] Riječ je o 3. bateriji Protivkolskog diviziona 2. artiljerijske brigade (vidi dok. br. 28).

[10] Odnosi se na 23. brigadu 45. NOU divizije (vidi dok. br. 28 i 83).

[11] i [14] U obavještenju Posavsko-trebavskog NOP odreda od 31. januara 1945 (vidi AVII, reg br. 11—15, k. 1627), dostavljenom Štabu Beogradskog bataljona narodne odbrane, piše: da je taj odred, po naređenju Štaba 23. NOU divizije i u sporazumu sa zamjenikom komandanta 14. NOU brigade, posjeo položaje k. 309 (s. Pilipovina) i k. 266 (s. Kapetanova Bina); da su ga ujutru, od Vranjevca preko k. 373, napale ustaše, te da mu je pritekao u pomoć deo 3. bataljona 14. brigade s teškim naoružanjem, i da se borba još vodi.

vora — Kerepa a 14 BB[12] na prostorijama s. Vučkovca i sa njima održavamo tesnu vezu. *Zadaci:* zadači naših jedinica su da vrše obezbeđenja od pravca Gračanice i Sokola, da zatvaraju komunikaciju Gračanica — Tuzla, da napadaju neprijatelja i proteruju ispred svojih položaja.

Ovoga dana naši nisu dolazili u dodir sa neprijateljem. Dan je hladan i snežan. Deo K5—34[13] nalazi se u s. Šikulje. Štab K4 nalazi se u s Dobošnica ž.s.

30-I-1945 g.: Podatci o neprijatelju su isti kao i prethodnog dana, sem što se nalaze još i 40 Nemaca, a oko Srnica, Špionice, Lušnice, Sarajlića i Sladne nalazi se grupa četnika, zelenokadrovaca i nešto ustaša. Susedne snage su iste i njihov raspored takođe isti.

Operacije: Ovoga dana započelo je čišćenje terena od cetnika sa prostorije s. Avdića, gde se nalazio naš deo 23 i koji je dejstvovao prema Kosici uspevši da očisti sve Srnice, došavši do Biberova Polja, a sa desne strane P.T. odred i 14 BB, koji su takođe u ovoj borbi sudelovali, dospeli su do ispred Kerepa — Vučkovca — Prnjavora. Deo 22 koji je imao za zadatak da obezbeđuje akciju 23 dejstvovao je u pravcu Sladne dospevši do blizu Doborovaca. Dan je snežan. Štab se nalazi u s. Dobošnici ž.s.

31-I-1945 g.: Podataka o neprijatelju nemamo novih. Raspored i zadaci naših jedinica su isti kao i prethodnog dana. Danas je 23 napadnut sa prostorije Doborovci od strane ustaša i četnika. Napad je izvršen na naše položaje Biberovo Polje i Kupresi. Naši su se morali povući sa te prostorije po naređenju K1, ali je naš K4 našao za shodno, usled slabosti P.T. odreda i 14 BB, da privremeno smesti naš 23 na prostoriju Špionice s tim da ponovo zauzme položaje Kupresi, Biberovo Polje i Doborovci.[14] Jačina neprijatelja koji je ovaj napad izvršio je 1600 ljudi, od kojih je 600 ustaša i zelenokadrovaca a ostalo četnici. Dan je hladan. Štab se nalazi u s. Dobošnici ž.s.

1-II-1945 g.: Situacija je na našem sektoru ista kao i prethodnog dana. Zadaci naših jedinica su isti. U toku današnjeg dana izvršena je izmena u rasporedu naših snaga utoliko što je 22 zaposeo prostorije s. Miričine gde je bio 24, a 24 je došao na njegovo mesto, t.j. na prostorije s. Huskića. Pre nego što je izvršena ova promena 22 je vršio akciju čišćenja terena od

---

[12] U drugim dokumentima ove knjige on se pominje samo kao Beogradski bataljon narodne odbrane, pa je i redakcija taj naziv usvojila.

[13] Riječ je o jednoj bateriji Minobacačkog diviziona 120 mm 2. artiljerijske brigade.

ustaša i to preko s. Guljama, oteravši jednu veću grupu preko Ibrića prema Dobrovcima. Dan je hladan. Štab se nalazio u s. Dobošnici ž.s.

2-II-1945 god.: Ustaše, zelenokadrovci nalaze se na istim položajima i kod njih nema promena, sem što se nalazi 5 ustaška bojna 8 lovačke pukovnije sa 2 topa.[15] Četnici srbijanski i domaći nalaze se na severu sektora Srnice — Kupresi — Doborovci. Ovu grupu četnika pomaže 5—600 ustaša. Namere neprijatelja su iste kao i ranije. Raspored naših snaga je takođe isti u odnosu na neprijatelja. Na levom krilu su jedinice D3 i to s druge strane Spreče na prostorijama Petrova Sela, a na desnom krilu je P.T. odred u s. Srnice držeći položaj prema Prnjavoru a BB u s. Vučkovcu posedajući položaje prema Kerepu i Avramovini. Ovoga dana je naš 23 a u sadejstvu sa P.T. odredom i BB krenuo u 6 čas. u napad na četnike u nameri da ih proteraju sa prostorija Kerepa — Avramovine — Donje Mionice — Donjeg Lukavca — Mahmuta i ostalih sela oko komunikacija Srnice — Gradačac, s ciljem da uđe u Gradačac. Pomenute jedinice gonile su četnike, koji su bili u pravcu Gradačca.[16] Dan je hladan. Štab se nalazi u s. Dobošnici ž.s.

3-II-1945 god.: Podaci o neprijatelju su nepromenjeni, sem što su 300 ljudi iz 9 lovačke pukovnije[17] otišli iz Gračanice za Brčko a 2 topa koje su imali postavljeni su u s. Brijesnicu, t.j. na komunikaciji Doboj — Gračanica. Jačina neprijatelja iznosi 3—3500 ljudi. Raspored naših jedinica je takođe isti kao i prethodnog dana, sem 23 koji je u sadejstvu sa P.T. odredom i BB ovoga dana rano izjutra uspeo da istera četnike i da uđe u Gradačac. U toku današnjeg dana, usled izmenjene situacije kod jedne trećine P.T. odreda a koji je ostao da vrši obezbeđenje od pravca Kupresa, naš 23 morao se vratiti jer su četnici uspeli da zauzmu Srnice i proteraju tu trećinu P.T. odreda. 23 je uspeo da ponovo protera četnike iz Srnica postavivši se na prostorije Kat. Špionice, držeći kotu 309.

---

[15] Ta pukovnija je ranije pripadala 3. lovačkom zdrugu. Sjedište toga zdruga bilo je u Slavonskom Brodu. Međutim, u decembru 1944. izvršena je reorganizacija ustaško-domobranskih jedinica (vidi AVII, reg. br. 11/6—4, k. 123: naređenje Ministarstva oružanih snaga NDH od 21. novembra 1944), odnosno ukinute su pukovnije, a u sastavu zdrugova ostale su bojne (vidi knj. 31, dok. br. 161).

[16] Na tom prostoru su tada dejstvovali Južnomoravski, Valjevski, Timočki i Deligradski četnički korpus (vidi knj. 32, dok. br. 176; AVII, reg. br. S-V-15823).

[17] Pogrešno. Vjerovatno se odnosi na 9. bojnu 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«), ili pak na već pomenutu 8. lovačku pukovniju.

Isto tako oko 9,30 čas. i uz potporu minobacača napale su ustaše na sektor 21 u jačini od oko 800 ljudi. Namera neprijatelja je bila da naš 21 protera sa njegovih položaja ali su ih naši odbili i naterali u begstvo. Borba je trajala sve do 13 čas. Dan je nešto malo maglovit i prilično hladan. Štab se nalazio u s. Dobošnici ž.s.

4-II-1945 god.: Situacija na našem sektoru je nepromenjena. Podataka o neprijatelju novih nemamo. Raspored i zadaci naših jedinica je takođe isti. Susedne snage u odnosu prema nama su takođe na istim prostorijama. Zadaci naši su takođe isti. Na celom našem sektoru je bilo relativno mirno. Dan je lep i topal. Štab se nalazi u s. Dobošnici ž.s.

5-II-1945 god.: Podaci o neprijatelju su isti. Neprijatelj je na istim položajima i trudi se da kontroliše iste prostorije kao i prethodnih dana. U Doborovcima, Vranovićima, Sladni nalaze se četnici promenljivih snaga, jer komuniciraju neprekidno preko Doborovaca za Gradačac. Zadaci su neprijatelja da brane Gračanicu. Raspored naših snaga je isti kao i prethodnih dana. Štab se nalazi u s. Dobošnici ž.s. Na levom krilu su D3 a na desnom P T. odred i to u s. Musl. Srnice, a jedinice BB nalaze se na prostoriji Prnjavor — Donji Hrgovi i Gornje Gušte. Danas nismo imali nikakvog dodira sa neprijateljem. Dan je snežan.

6-II-1945 god.: Novih podataka o neprijatelju na našem sektoru nemamo. Četnici D. M. nalaze se na prostorijama s. Kupresi — Doborovci — Vranići — Biberovo Polje — Buk kao i u Sladni i to sa promenljivim snagama. Jačina neprijatelja je 3—3500 ljudi. Naše jedinice posedaju iste položaje kao i ranije. Zadatak naših jedinica je takođe nepromenjen. Na levom krilu su jedinice D3, na levoj obali reke Spreče i to na prostorijama Petrova Sela a na desnom krilu su P.T. odred i to u s. Musl. Srnice, držeći položaje prema Kupresima, a jedinice BB nalaze se na prostorijama s. Prnjavor — Donji Hrgovi, sa kojima održavamo tesnu vezu. Ovoga dana oko 6 čas. naš vod koji je išao u nasilno izviđanje neprijatelja i njegovih položaja bio je napadnut kod s. Piskavice od jedne grupe ustaša u jačini od oko 300 ljudi. Naši su uspeli da posle dužeg puškaranja proteraju neprijatelja na njegove polazne položaje. Isto tako dva dela jedinice 22 sa jednim vodom teških mitraljeza i jednim teškim bacačem upućeni su danas da u sadejstvu sa Tuzlanskim odredom i sa izvesnim snagama D3 proteraju neprijatelja, koji je napadao od pravca s. Poljice.[18] Štab se nalazio u s. Dobošnici ž.s.

[18] O tome vidi dok. br. 43.

7-II-1945 god.: Prema najnovijim podacima o neprijatelju, u Gračanici nalaze se ustaše u jačini od oko 600 ljudi i to iz 14 i 25 ustaške bojne zatim 750 zelenokadrovaca iz 9 i 5 bojne kao i iz 3. U s. Malešićima ima 300 zelenokadrovaca takođe iz 9 bojne, u Sokolu se nalazi 150 zelenokadrovaca, a u s. Brijesnici ima 400 ustaša iz 25 bojne, u selima Lukavici, Grabskoj i Sjenini nalazi se 500 zelenokadrovaca. Na našem desnom krilu nalaze se četničke snage i to u s. Doborovcima je Valjevski korpus, sa njima su 400 četnika. U zaseoku Omerbašićima ima ih oko 200. Namera je ustaša da brane Gračanicu, da napadaju naše položaje da bi nas proterali sa njih. Raspored naših snaga je isti kao i prethodnog dana, sem što je 23 na prostorijama s. Ahmići — Murati. Jedinice K5—34—3 su večeras krenule sa prostorije s. Šikulje i postavile se na prostorije s. Dobošnice ž.s. Susedne snage nalazile se na istim prostorijama, i sa njima održavamo najtešnju vezu. Ovoga dana sukobila se naša zaseda u jačini jednog voda na sektoru 21 sa neprijateljem — ustašama. Jačina neprijatelja je iznosila oko 60 ljudi. Sukobili su se u s. Lohinji. Neprijatelj je posle kraćeg puškaranja morao da se povuče na svoje položaje. Četnici i ustaše u jačini od 200 ljudi napali su ovoga dana na sektor 23. Posle dužeg puškaranja neprijatelj je odbačen prema Doborovcima i Omerbašićima. Štab se nalazi u s. Dobošnici ž.s. Dan je hladan i vedar.

8-II-1945 god.: Novih podataka o neprijatelju nemamo. Jačina i namere neprijatelja su iste. Raspored naših snaga je isti kao i prošlog dana, a dva dela od 22 povukla su se sa položaja od s. Poljice ustupavši položaje D4.[19] 22 se povukao u Lukavac. Položaji nama susednih snaga su isti i sa njima održavamo tesnu vezu. Zadaci naših jedinica su takođe isti. Danas naše jedinice nisu imale sukoba sa neprijateljem. Dan je vedar i prilično topal. Štab se nalazi u s. Dobošnici ž.s.

9-II-1945 god.: Ovoga dana naše jedinice zaposedale su položaje kao i prethodnog dana. Jedinice 21 držale su položaje prema Gračanici i to duž Jahinovca — Radinog brda vezujući se na desnom krilu sa 24. Položaji su im dobro utvrđeni i ukopani. 24 držao je položaje na dominantnim tačkama s. Huskića, odnosno na kosama prema Lohinji, u pravcu Gračanice. Položaji su im takođe ukopani i dobro utvrđeni. Na svome levom krilu obezbeđivali su se sa 21. 23 je bio na prostoriji s. Ahmići — Murati, posedajući položaje prema Bran-

---

[19] i [24] Odnosi se na 24. i 20. brigadu 45. NOU divizije (vidi dok. br. 87).

kovićima — Omerbašićima, odnosno Doborovcima, a 22 nalazio se u s. Miričini, zajedno sa K5—33—27.

Ovoga dana u 5 čas. četnici, zelenokadrovci, ustaše i 50 Nemaca u jačini od oko 1500 ljudi napali su na sektor 23. Napad je izvršen sa prostorija s. Babunovića, Ibrića, Lušnice i Vranovića. 23 je vodio ogorčenu borbu sa brojno nadmoćnijim neprijateljem zadržavši svoje položaje sve do 16 čas., kada se morao povući usled nedostatka municije na prostorije s. Moranjci. U 5,30 čas. Nemci u jačini od oko 1000 ljudi, ustaše, zeleni kadar i četnici, što čini ukupno 6000 ljudi,[20] napali su na sektor 21 i 24. Napad su izvršili od pravca Lohinje uspevši da se probiju komunikacijom Gračanica — Tuzla, tako da je našem 21 došao iza leđa. Radi toga i usled velike brojne nadmoćnosti neprijatelja i jačine materijala, jer je neprijatelj imao 4 topa, više minobacača, mnogo automatskog oružja, morao se naš 21 i 24 veštim manevrom pomeriti na nove položaje a pod zaštitom izvesnih svojih delova. Glavnine zaposele su položaje na prostorijama s. Rašljeva do s. Moranjci, zatim od Rašljeva držali su položaje do kote 518[21] iznad Turkovića. Delovi koji su štitili pomeranje ovih jedinica ostali su uprkos ogorčenog napada neprijatelja sve do 16 čas. na svojim položajima, kada su se usled nedostatka municije povukli u sastav glavnine. 22, čiji je glavni zadatak da zatvara komunikaciju Gračanicu — Tuzla, brzo je izvršio pomeranje svojih snaga u pravcu Gračanice zauzevši položaje od kote 518 pa do s. Kamenice, vezujući se na svom desnom krilu sa 21. Neprijatelj je obasipao artileriskom vatrom naše položaje i ista je trajala do u sumrak. U toku noći nije bilo uznemiravanja i promena na našim položajima. Dan je vedar i hladan. Štab se nalazio u s. Dobošnici ž.s. a oper. deo u s. Huskići.

10-II-1945 god.: Neprijatelj se nalazio na istim položajima kao i prethodnog dana, tj. od komunikacije Tuzla — Gračanica, odnosno od s. Kamenice prema Donjoj Orahovici pa preko kosa prema Moranjcima — Brnjičanima. Jačina neprijatelja na celom ovom sektoru iznosi oko 6000 ljudi. U sastavu neprijatelja nalaze se oko 1000 nemačkih vojnika a ostalo su ustaše, četnici i zelenokadrovci. Neprijatelj je naoružan topovima, automatskim teškim i lakim oružjem i jednim tenkom. Namera je neprijatelju da nas protera sa naših položaja, da vežu naše snage da bi omogućili izvlačenje Nemaca pre-

[20] Riječ je o ojačanom 724. puku njemačke 104. lovačke divizije. Njemu su tada bile pridodate izvjesne ustaške jedinice i jedinice 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«). Pored toga, sa pravca Trebave, sadejstvovao je Valjevski četnički korpus (vidi dok. br. 64, objašnjenje 2).

[21] i [23] Pogrešno; treba: trig. 518, 596.

ko Vlasenice — Zvornika — Bijeljine.[22] Položaji naših jedinica su isti kao i prethodnog dana i to: 21 je držao položaje od prostorija s. Rašljeva pa do kote 518, 22 od kote 518 pa do komunikacije Tuzla — Gračanica. Na desnom krilu je 21, pa do s. Moranjci je 24, a 23 je na prostorijama s. D. Moranjci. Na prostorijama s. Miričina su K5—34—3, koji je do tada bio u Dobošnici ž.s., zatim K5—33—3 i 27.

Oko 8,30 čas. neprijatelj je sa svoga desnog krila napao na sektor 22 u nameri da ga protera sa kote 518. Jedan deo 22 napao je Kamenicu i proterao neprijatelja do Donje Orahovice. Top koji je bio u Orahovici usled pritiska ovog dela povukao se iza Orahovice prema Gračanici. Tada je nastalo zatišje koje je trajalo oko jednog sata. Neprijatelj je dovukao u D. Orahovicu 4 topa i jedan tenk, te je nakon duže topovske i bacačke vatre krenuo neprijatelj u napad i posle ogorčenih borbi, a usled nestašice municije i radi toga što je naš 21 odbačen prema Seoni, dva dela 22, da ne bi pali u kliješta neprijatelju, povukli su se, uz ogorčenu borbu, koja je trajala do 16,30 čas., prema s. Miričini. Za sve ovo vreme naša artilerija je uspešno dejstvovala i uništavala neprijateljske položaje. Treći deo, koji je bio iznad Kamenice prema Donjoj Orahovici, takođe se usled ovakve situacije povlačio prema s. Miričini, i istovremeno štitio povlačenje naše artilerije. Pošto je neprijatelj u svome nadiranju dopro do kosa kote 596,[23] morao se 22 povući na prostorije s. Gnojnice, orijentišući se prema neprijatelju.

Oko 10 čas. neprijatelj je jakim snagama napao na sektor 21 i 23, ali smo mi i dalje zadržali kose između Seone, Moranjaca i Rašljeva prema koti 596. Pod velikim pritiskom neprijatelja 21 morao se povući od kote 518 prema Seoni, te je pomenuta kota pala neprijatelju u ruke. Borbe su trajale sve do prvog mraka. Ostale jedinice, usled ovog povlačenja a uz veliku vatru i da ne bi bile uklještene neprijateljskim prodorom, zauzele su položaje na prostorijama Ratiša. 22 rokirao se u desno od komunikacije Tuzla — Gračanica, pošto u njen prostor dolaze jedinice D2.[24] K5—33—3 i K5—34—3 povukli su se na prostoriju s. Dobošnice i stavljeni pod komandu D2. Teren je pokriven snegom. Operativni deo štaba nalazi se u s. Caga a ostali deo u s. Dobošnici ž.s.

11-II-1945 god.: Podaci o neprijatelju su isti kao i prethodnog dana. U sastavu neprijatelja su Nemci, ustaše, četnici i zelenokadrovci iste jačine kao i ranije. Neprijatelj se nalazi na položajima prema Turkovićima — Omerbašićima, zatim

[22] O situaciji na tom pravcu vidi dok. br. 43, 44, 50, 59, 64, 90, 98 i 145.

Mehićima, ispod kote 415 prema Moranjcima. Namera je neprijatelja ista. Naše jedinice nalaze se na kosama iznad Rašljeva i kote 415 na Ratišu, zatim na kosi iznad Seone prema Cagama. Zadaci naših jedinica su da održe svoje položaje. Danas je na našem sektoru bilo relativno mirno, sem na sektoru 22, gde je neprijatelj napao oko 11 čas. Borba je bila nejednake jačine i trajala je sve do 16 čas. Na ostalim sektorima nije bilo nikakvih ozbiljnih sukoba sem malog puškaranja i naše jedinice su zadržale svoje položaje. Na našem levom krilu nalaze se jedinice D2 i to na komunikaciji Tuzla -- Gračanica a na desnom krilu su jedinice K2[25] i to na prostorijama Kat. Špionice, sa ovim susednim snagama održavamo najtešnju vezu. Dan je vedar i nešto topliji. Štab je ovoga dana bio u pokretu prema Lisovićima.

12-II-1945 god.: Neprijatelj se nalazi u Gračanici i po okolnim selima. Neprijateljske jedinice čine 25 ustaška bojna, koja ima oko 2000 vojnika, 14 ustaška bojna sa oko 1200 vojnika, 9 zelenokadrovska sa 1100, 2 sa 300 i treća sa 250 ljudi. Pored navedenih ima i četnika, među njima i Valjevski korpus u jačini sa oko 400 ljudi. Od tri bataljona Nemaca, koliko je bilo na ovome sektoru, sada je samo jedan, jer su se ostala dva povukla preko Gračanice u Doboj.[26] Namera neprijatelja je ista kao i ranije. Raspored naših jedinica ovoga dana je sledeći: 21 je u s. Mehićima, 22 i 24 u Seoni, 23 u Donjim Moranjcima. Svi oni daju po jednu četu obezbeđenja prema neprijatelju.

Oko 2 časa izjutra naše su jedinice napale neprijateljske položaje, koji su se nalazili na prostorijama s. Donji Moranjci — preko kote 415, zatim do ispred Mehića — Rašljeva pa do ispod kote 596. Napad je bio jednovremeno izveden na celom sektoru i naše su jedinice, iako je neprijatelj davao ogorčen otpor, uspele da u toku ovoga dana zauzmu neprijateljske položaje i oslobode, odnosno osvoje kotu 415, uspevši da se pomere na svome levom krilu prema Omerbašićima.

Na našem levom krilu je D2 a na desnom K2, sa kojima održavamo vezu. Operativni deo štaba nalazi se u s. Cage a ostali deo štaba u s Lisovićima.

---

[25] Odnosi se na 7. brigadu 23. NOU divizije (vidi dok. br. 83).

[26] U dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 12, 13. i 14. februara govori se o nadiranju njemačkih i ustaško-domobranskih snaga od Gračanice ka Tuzli. Pored toga u izvještajima se kaže da su kod s. Miričine (sjeverno od r. Spreče) bile primorane pomenute snage da pređu u odbranu. A u izvještaju od 17. februara 1945. piše da su se one nakon nekoliko odbijenih napada, istočno od Miričine, po naređenju Nijemaca, 15/16. februara povukle u Gračanicu (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 96 — 100).

13-II-1945: Neprijatelj se nalazi od komunikacije Tuzla — Gračanica pa prema koti 596 ispred Omerbašića i severozapadno iza kote 415 pa prema severoistoku ka Gornjim Moranjcima i severno prema Sladni. Jačina neprijatelja je na našem sektoru oko 2500 ljudi, u čiji sastav ulaze zelenokadrovci, ustaše, četnici i 600 Nemaca. Namera je neprijatelja verovatno da zadrži svoje položaje, odnosno da brani Gračanicu a s time i Doboj, koji je od velike važnosti za izvlačenje nemačkih trupa. Ovim, izgleda, neprijatelj hoće da veže naše snage i to mu je, izgleda, jedini cilj obzirom da mu nije uspelo da se probije komunikacijom Gračanica — Tuzla. Pored navedenih podataka, na sektoru Gračanice nalaze se 4 topa i više neprijateljskih minobacača. Naše jedinice drže liniju od Donjih Moranjaca pa na jugu do ispred kote 415, t.j. prema Gračanici. Zatim na prostorijama s. Mehića — Rašljeva prema koti 596, koja je takođe u našim rukama. Raspored na ovoj liniji naših jedinica je sledeći: 21 je u s. Mehićima, 22 i 24 u Seoni a 23 u Donjim Moranjcima. Svi daju po jednu četu osiguranja prema neprijatelju.

Danas je na našem sektoru bilo relativno mirno, sem manjeg puškaranja koje nema veće važnosti sem opipavanja neprijatelja i njegovih položaja. Na levom krilu nalazi se D2 koja zaposeda prostorije na komunikaciji Gračanica — Tuzla i drži položaje zapadno od s. Gnojnice, a na desnom krilu su jedinice K2, sa kojima imamo vezu preko Rapatnice. Dan je nešto topliji, teren je pokriven snegom. Štab se nalazi u s. Lisovići, a operativni deo nalazi se u s. Cage.

Gubitci neprijatelja u toku ovih proteklih 15 dana iznose 200 poginulih, 400 ranjenih i 1 zarobljen.

Naši gubitci za ovo isto vreme iznose 42 poginula, 179 ranjenih i 17 nestalih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za K4[27]

36,
V. Drljačić[28]

35,[29]
službeno otsutan

[27] Načelnik štaba brigade bio je tada Milivoj Drljević Mićaka (u 32. knj., dok. br. 176, omaškom je stavljeno: Drljačić).
[28] Vojislav Drljačić Dragan, politički komesar brigade.
[29] Komandant brigade bio je tada Jovan Mitić Đorđe.

BR. 89

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 3. KORPUSA OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. BRIGADE 22. DIVIZIJE O STAVLJANJU POD KOMANDU ŠTABA 2. ARMIJE NOVJ[1]

ŠTAB
III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: sl./45
16. februara 1945. g

ŠTABU VIII. BRIGADE 22. SRPSKE DIVIZIJE

Prema naređenju V.Š.[2] Vi se od danas stavljate pod komandu Štaba II. Armije. Štab II. Armije naredio je da hitno sa dva bataljona smjenite jedinice XXV. divizije na položajima Glumine — Perunika sa zadatkom zatvaranja pravca Zvornik — Capardi. Sa jednim bataljonom ostanite na položajima prema Mlađevcu i Liplju.[3] Na položajima Perunika plasirane su dvije naše baterije koje treba da stavite pod svoju komandu.[4] Štab brigade po dolasku na ove položaje treba da se telefonski poveže sa našim štabom u Capardima. Telefonska linija već postoji. O situaciji u rejonu Zvornika i sjeverno od njega do Kozluka izvjestićemo Vas po Vašem dolasku na Glumine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — pukovnik:[5]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 22—1, k. 409.

[2] Redakcija nije pronašla to naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ.

[3] Štab 2. armije NOVJ je tu brigadu istog dana stavio pod komandu Štaba 17. divizije (vidi dok. br. 91).

[4] Vidi dok. br. 113.

[5] Pero Kosorić

BR. 90

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 17. DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU BIJELJINA — ZVORNIK DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ 16. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB A—1
Str. pov. op. br. 34
16-II-1945 god.
U čas.

ŠTABU C—1

U vezi Vašeg naređenja dostavljamo Vam izvod iz operacijskog dnevnika za period vremena od 1 do 15 o.m.

1. SITUACIJA

22. nemačka ojačana divizija posle probijanja od Vlasenice preko Drinjače ka Zvorniku prikuplja se na prostoriji Zvornik — Drinjača. Neprijatelj se obezbeđuje držeći liniju Zvornik — s. Maričići — Liplje — k. 356 — Dobra Voda — k. 370 — k. 399 — s. Prav. Kamenica — s. Veoče — s. Miljanovići — k. 527, a dalje ka jugu drži neposredne položaje, koji obezbeđuju komunikaciju Drinjača — Vlasenica.[2]

U toku 5, 6 i 7 o.m. primećeni su pokreti neprijateljske motorizacije od Sokolca prema Vlasenici i Drinjači.[3]

U toku 7 o.m. ujutru neprijatelj je preduzeo napad na severu na položaje P—1 i uspeo da ovlada linijom južni deo s. Gušteri — Korduni — Vratolomac — k. 379.[4] U isto vreme preduzeo je napad na zapadu na položaje E—1 i u toku dana uspeo da ovlada osloncima Lišina — k. 508 — Ahmetovo Brdo.[5]

Verovatno je namera neprijatelja da se probije ka Bijeljini, u kom cilju teži da ovo probijanje obezbedi ovlađujući vododelnicom Spreče i Drine.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 22—12, k. 272/A.

[2] O tome vidi dok. br. 50.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 43.

[4] i [10] O borbama 25. NOU divizije vidi dok. br. 84.

[5] Na tom prostoru tada su se nalazile jedinice 38. divizije 3. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 105).

Na ovoj prostoriji neprijatelj je opkoljen rasporedom naših jedinica, koje mu ometaju probijanje ka severu, a naročito 22. divizija svojim efikasnim dejstvom na komunikaciju Drinjača — Zvornik.[6]

II. ZADATAK DIVIZIJE I PLAN RADA

Naša divizija ima zadatak u zajednici sa ostalim našim trupama da iskoristi ove nepovoljne položaje neprijatelja i da ga počesno uništi. U tom cilju mora prethodno da razdvoji neprijatelja na manje dve grupe i potom pristupi uništenju čelne grupe.

U momentu dobivene zapovesti i novog zadatka XVII. divizija nalazila se na prostoru južno, istočno i severno od Bijeljine sa zadatkom likvidacije Bijeljine.[7]

3 o.m. prema stvorenom planu divizija naređuje prikupljanje brigada i u toku 4, 5 o.m. prebacuje iste na prostoriju zapadno od Kozluka, a u toku 6 o.m. postavlja ih na prostoriji Snagovo — Prav. Kamenica — Capardi — Memići.

III. OPIS OPERACIJA

1-II-1945

VI. proleterska brigada: po zapovesti Štaba XVII. divizije od 31-I-1945,[8] brigada je dobila zadatak da u sadejstvu sa II. krajiškom brigadom i jedinicama XXVIII. slavonske divizije[9] izvrši napad na Bijeljinu.[10] Pravac napada: između kanala koji vodi iz Bijeljine prema Jameni, pa do puta koji vodi u Karavlasi, Trnjage, vežući se desno s jedinicama II. krajiške brigade. U prvom napadu, jedan bataljon brigade uspeo je prodreti do Humki. U stvoreni prodor ubačen je još jedan bataljon i to desno od bataljona koji je stvorio prodor, u cilju potpune likvidacije Humki.

Neprijatelj je uporno branio prednji položaj izvan grada. Bataljon koji je prodro kroz spoljna utvrđenja ostavio je nekoliko mitraljeskih gnezda nelikvidiranih, pa je zbog toga dobio bočnu vatru, što ga je zaustavilo. U 6 časova bataljoni su bili prinuđeni na povlačenje, te su se povukli na polazne položaje.

---

[6] Riječ je o 22. NOU diviziji (vidi dok. br. 27, 37 i 104).

[7] Vidi dok. br. 5.

[8] Vidi AVII, reg. br. 27—1, k. 983.

[9] O dejstvu te divizije vidi knj. 32, dok. br. 170.

[10] Bijeljinu je branila Pukovska grupa »Skenderbeg« (vidi knj. 32, dok. br. 21, 95 i 124).

Gubici brigade: 3 poginula i 25 ranjenih. Ranjen pom. komesara čete drug Sofronjić Vladimir.

Neprijateljski gubici: 10 mrtvih, 30 ranjenih.

Brigada ovoga dana ostala je na prostoriji s. Budžak — Struke — s. Karavlasi — Barica. Sa jednim bataljonom u s. Mala Obarska. Zadatak brigade: sređivanje jedinica i odmor sa lokalnim obezbeđenjem od Bijeljine.

II. krajiška brigada prema zapovesti XVII. divizije od 31-I o.g. vrši napad na Bijeljinu sa severne strane sa dva bataljona, dok jedan bataljon ostavljen je na cesti Bijeljina — Dvorovi, sa zadatkom zatvaranja pravca od Dvorova i jedan bataljon kao brigadna rezerva. Napad je počeo u 20 časova 31-I i trajao do 6 časova. Dva bataljona uspela su da likvidiraju nekoliko bunkera spoljne neprijateljske odbrane, ali je neprijatelj izvršio protivnapad i bataljoni su se povukli u 6 čas. u s. Malu Obarsku.

Gubici brigade: 13 mrtvih, 33 ranjena.

Neprijateljski gubici: nisu mogli biti ustanovljeni.

U toku dana brigada se odmarala, a izvesni delovi bili su na osiguranju od Bijeljine i Dvorova.

XV. majevička brigada u toku dana nije vodila borbe. Jedinice su se nalazile na prostoriji Suljin Han — Ljeljenće (jedan bataljon) sa zadatkom osiguranja desnog boka naših jedinica koje su vršile napad na Bijeljinu. D. Dragaljevac — Vršani — D. Magnojević (jedan bataljon) sa zadatkom kontrolisanja komunikacije Brezovo Polje — Vršani. Zagoni — G. Mahala — Obriež (jedan bataljon) sa zadatkom obezbeđenja neboračkih delova brigade i kao brigadna rezerva. Štab brigade u G. Dragaljevcu.

1. artileriska brigada nalazila se ovoga dana na sledećim položajima: Pukovski divizion sa jednom baterijom levo od puta Obriež — Bijeljina, 3 km južno od Bijeljine; jedna baterija 900 m pozadi pomenute baterije levo od druma. Ove dve baterije su bile pod komandom XVII. divizije, a jedna baterija pod komandom XXVIII. divizije na severoistočnoj strani s. Puhare Pučile.

Protivkolski divizion (jedan protivkolski top) na 150 m desno od trigonometra 114.

3. teški divizion sa jednom baterijom na prostoriji s. Hase, severno od k. 119, pored druma i jednom baterijom na prostoriji Konak, levo od puta Bijeljina — Koraj.

4. minobacački divizion s jednom baterijom na prostoriji s. Puhare Pučile kod k. 113, jednom baterijom južno od trigonometra 114 i jednom baterijom na prostoriji s. Hase, k. 119.

U toku dana artilerija je dejstvovala gađajući drum Bijeljina — Janja, neprijateljska mitraljeska gnezda i Fincov Salaš, u kojem je uništila nekoliko neprijateljskih bunkera.

Inžinjeriski bataljon sa pontonirskom četom kod Kurjačice na popravci plovnih objekata, a sa ostatkom na osiguranju Med. san. bataljona u Suhom Polju i Jabanuši.

Med. san. bataljon u Jabanuši i Suhom Polju. Neborački delovi divizije u Suhom Polju i Ugljeviku.

Štab divizije (operativni deo štaba) s. Mala Obarska.

2-II-1945

VI. proleterska brigada do 18 čas. se odmarala na prostoriji s. Mala Obarska — Struke — s. Budžak, a jedan bataljon na položaju desno od puta Barica — Karavlasi, a u levo do kanala Bijeljina — Sava.

U 18 čas. po naređenju Štaba divizije izvršen je napad na Bijeljinu sa tri bataljona, pravcem istim kao što je navedeno 1 o.m. Levo je napadala II. krajiška brigada, a desno održavana veza sa XV. majevičkom brigadom. Pre početka napada izvršena je priprema iz teških bacača brigade na spoljnu odbranu grada. Priprema je trajala pola sata, od 18 do 18.30 čas. posle koje je brigada prešla u napad u tri kolone, svaka kolona jačine jednog bataljona i to: desna kolona je napadala levom obalom kanala, srednja kolona desnom obalom kanala prema Humci i železničkoj stanici, leva kolona je napadala na Baricu i Humke prema železničkoj stanici. Desna i srednja kolona napravile su prodor kroz spoljnu odbranu i uspele ovladati prvim blokovima kuća. Takođe i leva kolona uspela je da se dohvati prvih blokova kuća i zaplenila jedan ispravan flak. Sve jedinice prilikom prodora ostavile su pozadi sebe nelikvidirana pojedina mitraljeska gnezda, ostavljajući prema njima pojedina odeljenja. Borba je potrajala preko pola noći.

II. krajiška brigada do 18 čas. odmarala se na prostoriji pomenutoj prethodnog dana.

U 18.30 čas. nakon koncentrične bacačke pripreme na spoljna utvrđenja grada prešla je u napad i u 21 čas sa dva bataljona uspela prodreti u prve kuće grada i stići do »silosa« i parnog mlina, kada je ubačen treći bataljon, tj. rezerva brigade. Borba se produžila preko pola noći.

XV. majevička brigada ovoga dana nije vodila borbu. Ostala je na prostoriji od prethodnog dana, s tim da se jedan bataljon postavi u s. Bukvare, sa zadatkom kontrolisanja ceste Bukvari — Brezovo Polje. Vršena su izviđanja prema Brezovom Polju i u pravcu s. Stanovi.

I. artileriska brigada ostala je na položajima od prethodnog dana i za vreme napada potpomagala napad tukući centar i južni deo grada.

Ostale jedinice divizije preko dana ostale su na prostorijama pomenutim prethodnog dana.

3-II-1945

VI. proleterska brigada nastavila je napad od prethodnog dana. Bataljoni ove brigade povezali su se u gradu sa bataljonima II. krajiške brigade. Neprijatelj je davao žestok otpor braneći se iz svake kuće. U 5 časova, usled osetnih gubitaka, bataljoni su se povukli na polazne položaje. Jedan bataljon je ostao na položaju Barica sa zadatkom kontrolisanja neprijatelja u Bijeljini, a ostali bataljoni smestili su se u s. Mala Obarska radi odmora.

Gubici brigade za 2 i 3 o.m.: 25 mrtvih, 88 ranjenih, 3 nestala. Poginuo: Pekić Milisav, vodnik, komandir čete. Ranjen: Ahmić Safet, komesar čete, i Šurbatović Stevo, pom. komesara čete.

Izgubljeno: 3 p. mitraljeza i 8 pušaka.

Neprijateljski gubici: 30 mrtvih, 65 ranjenih.

Zaplenjeno: 1 flak (uništen) i 3.000 puščane municije.

Prema usmenom naređenju Štaba XVII. divizije primljenog u 13 čas. brigada je krenula u 14 čas. sa prostorije Mala Obarska u Suho Polje, gde se prikupila i u 24 časa krenula na novi zadatak preko Suhog Polja na liniju Ravne Njive k. 539, Gaj k. 232, Jasenica k. 303, sa zadatkom sprečiti prodiranje na pomenutoj liniji 22. nemačkoj diviziji u pravcu Bijeljine.

II. krajiška brigada nastavila je borbu do 3 časa, kada je neprijatelj nakon jake artileriske i minobacačke vatre izvršio protivnapad i do 6 časova potisnuo iz varoši sve naše jedinice, koje su se pod borbom vratile na polazne položaje. Do 13 čas. brigada je bila na odmoru u s. Mala Obarska, kada je bila primljena zapovest telefonskim putem od Štaba divizije da odmah krene za Suho Polje i po prikupljanju iste u Suhom Polju izvrši pokret na prostoriju D. Pilica, sa zadatkom zatvaranja pravca od Zvornika i izviđanja neprijatelja.

Gubici brigade u toku 2 i 3 o.m.: 27 mrtvih i 97 ranjenih. Poginuo je Sukara Boro, komandir čete.

Izgubljeno: 6 p. mitraljeza, 1 laki ruski bacač i 3 puške.

Neprijateljski gubici nisu tačno ustanovljeni usled mraka i naglog povlačenja naših jedinica.

XV. majevička brigada do 17 časova na istoj prostoriji sa istim zadatkom. U 17 čas. prema telefonskom naređenju Štaba divizije krenula je za Zabrđe, gde je zanoćila.

I. artileriska brigada do 11 čas. na položajima od prethodnog dana. U 11 čas. prema telefonskom naređenju brigada je krenula u pravcu Tutnjevac — Čelić — Lopare.

Med. san. bataljon i Intendantura i ostali neboračkí delovi u toku dana ostali su na prostorijama od prethodnog dana.

Štab divizije u Suhom Polju, zaseok Čitluk.

4. II 1945

VI. proleterska brigada u 11 čas. postavila se na prostoriju Jasenica — s. Vidović — s. Kiseljak — s. Krčine sa zadatkom da na položaju na liniji Ravne Njive k. 539, Gaj k. 232 i Jasenica k. 303 spreči nadiranje neprijateljskih snaga od Zvornika prema Bijeljini. Vršeno je izviđanje u pravcu Zvornika i upućena je patrola u pravcu Sapne za hvatanje veze sa jedinicama XIV. korpusa.[11] Borbe nije bilo.

II. krajiška brigada u 11 čas. stigla i smestila se na prostoriju s. Lokanj — Grab — D. Pilica — Bjeloševac — G. Pilica, a sa neboračkim delovima na prostoriju Banjica — Brđani.

XV. majevička brigada. U 5 čas. izvršen je pokret sa jednim bataljonom pravcem Zabrđe — Teočak, sa jednim bataljonom pravcem Zabrđe — Čelić — Lopare (ovaj bataljon je imao zadatak osiguranje artilerije) i jednim bataljonom Zabrđe — Tobut — Lopare.

Bataljon koji je kretao pravcem Zabrđe — Tobut — Lopare za vreme pokreta bio je napadnut kod Tutnjevca od strane četnika i po drugi put napadnut od četnika između Trnjaka i Sekulića. Posle kraće borbe četnici su proterani.[12]

Gubici brigade: 2 mrtva, 5 ranjenih, 11 nestalih.

Izgubljeno: 2 p. mitraljeza i 11 pušaka.

Neprijateljski gubici: 3 mrtva, 2 ranjena.

Zaplenjeno: 1 puška, 1 raketni pištolj.

Štab brigade sa jednim bataljonom smestio se u s. Lopare i u Vukosavcima.

I. artileriska brigada stigla je u 18 čas. u Čelić, gde je zanoćila.

---

[11] Na tom prostoru su se nalazile jedinice 45. NOU divizije (vidi dok. br. 87).

[12] Riječ je o četnicima 2. grupe brigada Majevičkog četničkog korpusa (vidi AVII, reg. br. BH-V-11574).

Inžinjeriski bataljon, Med. san. bataljon i Intendantura smestili su se na prostoriji Banjica — Brđani.

Štab divizije u Brđanima.

5. II 1945

VI. proleterska brigada na prostoriji i položaju od prethodnog dana na odmoru i sređivanju.

II. krajiška brigada na prostoriji od prethodnog dana na odmoru i sređivanju.

XV. majevička brigada sa jednim bataljonom na prostoru Kozjak — Radojevići — Lopare. Jedan bataljon premešten je u Sapnu sa zadatkom zatvaranja pravca od Zvornika. Sa jednim bataljonom u s. Ramići i Marnići[13] sa zadatkom čišćenja ove prostorije od četničkih bandi. Jedan bataljon ostao je u Vukosavcima, dok je jedna četa istog bataljona upućena u pravcu Ramića. Na putu između Tobuta i Priboja ova se četa sukobila sa jednom grupom četnika i nakon borbe ova se četa povukla u sastav bataljona.

Gubici brigade: 2 ranjena.

Neprijateljski gubici: 5 mrtvih, 10 ranjenih.

I. artileriska brigada u 6 čas. krenula je iz Čelića za G. Tuzlu, gde je stigla u 18 čas. i zanoćila.

Inžinjeriski bataljon, Med. san. bataljon i Intendantura na prostoriji od prethodnog dana na sređivanju i odmoru.

Štab divizije u Brđanima.

6. II 1945

VI. proleterska brigada do 14 čas. na prostoriji od prethodnog dana. U 14 čas. prema telefonskom naređenju Štaba XVII. divizije kreće na prostoriju Prav. Snagovo — Cerik — Lišina. Jedan bataljon iste brigade dobio je zadatak, po prikupljanju komora, da preko s. D. Krčina krene za Caparde.

II. krajiška brigada do 12 čas. na prostoriji od prethodnog dana. U 12 čas. prema telefonskom naređenju Štaba divizije kreće na prostoriju Prav. Snagovo — Glumine — Gušteri — Križevići sa zadatkom zatvaranja pravca od Zvornika prema Tuzli. U 19 čas. brigada je prekinula pokret usled velike pomrčine i zanoćila na prostoriji Jusići — Mahmutovići — Boškovići — Malešići — Androvići.

XV. majevička brigada ovoga dana ostala je sa jednim bataljonom u Vukosavcima, jedan bataljon pomerila u s. Grabovicu i jedan bataljon ostao je u Loparama, dok je jedna četa istog bataljona premeštena u s. Međeđa.

---

[13] i [27] To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000.

I. artileriska brigada. Prema naređenju Štaba armije brigada je krenula u 6 čas. iz G. Tuzle za Caparde, gde je stigla u 21 čas i smestila se za prenoćište.

Inžinjeriski bataljon, Med. san. bataljon, Intendantura u 12 čas. krenuli su preko D. Krćina za Sapnu. U 19 čas. prekinuli su pokret i zanoćili na prostoriji D. Krčine — Bare. Pokret je prekinut zbog mraka i teškog puta.

Štab divizije sa II. krajiškom brigadom.

7. II 1945

VI. proleterska brigada u 4 časa stigla je i postavila se na položaj Prav. Snagovo — Lišina, k. 508 — Ahmetovo Brdo, k. 459 — s. Kulići. Zadatak brigade da smeni na pomenutim položajima XVII. brigadu XXXVIII. divizije i da iste položaje drži do daljeg naređenja. U 10 čas. neprijatelj je izvršio napad na položaj Lišina, k. 508 — Ahmetovo Brdo, k. 459 i uspeo sa tih položaja potisnuti bataljon koji je držao te položaje. U 19 čas. isti bataljon, ojačan s jednom četom iz rezerve, izvršio je protivnapad na položaj koji je izgubio i posle kraće borbe ovladao istim. Neprijatelj se povukao prema Zvorniku.

Gubici brigade: 1 mrtav i 6 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 5 mrtvih, 10 ranjenih.

Desno od brigade nalazile su se jedinice XVIII. brigade, a levo jedinice XVII. brigade.

II. krajiška brigada u 7 čas. izvršila je pokret sa prenoćišta i u 18 čas. stigla na prostoriju Križevići — Grabovica — Perunika — Gušteri. Na istoj prostoriji nalazile su se i jedinice XXXVIII. divizije na položaju. Jedinice brigade smeštene su pozadi položaja na odmor i prenoćište.

XV. majevička brigada u toku dana stigla je na prostoriju Simin Han (jedan bataljon, štab brigade i neboračke delovi), jedan bataljon u Breznu, dva bataljona u Memiće i u pomenutim mestima zanoćila.

Med. san. bataljon, Inžinjeriski bataljon i jedan deo komore u 19 čas. stigli su u s. Sapnu, gde su prenoćili. Ostatak komore zanoćio je na putu između Sapne i D. Krčina.

Štab divizije (operativni deo) sa II. krajiškom brigadom.

8. II 1945

VI. proleterska brigada. Prema usmenom naređenju Štaba XVII. divizije u 11 čas. brigada je pomerila se sa položaja Prav. Snagovo — Lišina, k. 508 — Ahmetovo brdo, k. 459 — s. Kulići na liniju Đafin kamen, k. 534 sa zadatkom održavanja stalnog kontakta sa neprijateljem.

Neprijatelj drži liniju ispred ove brigade: Velika Njiva, k. 437 — Strnine, k. 342 — s. Šamani, k. 377 — Vlasinje, k. 394 — Mlađevac, k. 527. Neprijatelj je neaktivan ovoga dana na frontu ove brigade.

II. krajiška brigada. U 4 časa brigada je dobila zadatak da se postavi na prostoriji Prav. Snagovo, gde će dobiti dalji zadatak. Po prikupljanju snaga, brigada kreće u 7 čas. i stiže na određenu prostoriju u 14 čas., te sa dva bataljona smešta se u zaseok sela Prav. Snagovo, dok ostala dva bataljona ostaju napolju. Za iste nema smeštaja.

U 22 časa od Štaba divizije dobivena je zapovest Op. br. 18 od 8. II 1945 g.[14] prema kojoj brigada ima zadatak da u sadejstvu ostalih jedinica na ovom sektoru napadne neprijatelja na liniji Samarići — Dobra Voda — Šabići — Sefići sa ciljem ovlađivanja neprijateljskih uporišta i presecanja komunikacije Drinjača — Zvornik. Za izvršenje ovog zadatka brigada je izdala zapovest prema kojoj je određeno da dva bataljona vrše napad a dva bataljona ostanu u rezervi. Napad ima da počne sledećeg dana u 3 časa.

XV. majevička brigada sa jednim bataljonom, prema zapovesti, ostala je u s. Memići sa zadatkom osiguranja neboračkih delova i prihvata ranjenika, s jednim bataljonom u s. Kusonji sa zadatkom prihvata ranjenika i sprovođenja za Memiće, a sa dva bataljona imala se postaviti na prostoriju s. Stanišići sa zadatkom hvatanja veze sa štabom A—3,[15] a isto tako ovi bataljoni imali su služiti kao diviziska rezerva.

I. artileriska brigada prema zapovesti C—1[16] postavila se na sledeći položaj: Protivkolski divizion (jedan protivkolski top) postavio se na položaj na drumu u s. Capardi sa zadatkom dejstva protiv neprijateljskih bornih kola. Poljski divizion: s jednom baterijom na prostoriji Glumine, s jednom baterijom severno od s. Capardi i s jednom baterijom na prostoriji Mahale. Teški divizion postavio se kod s. Memići. Minobacački divizion sa dve baterije s desne strane druma Zvornik — Tuzla kod s. Capardi, a s jednom baterijom na prostoriji s. Snagovo. Pa-mitraljeska četa sa dva voda pridodata za obezbeđenje Poljskog diviziona, a druga dva Teškog diviziona. U toku dana Poljski je divizion s uspehom gađao neprijateljske rovove na Lišini. Minobacački divizion gađao je rovove kod trigonometra 508 sa dosta dobrim uspehom.

---

[14] Vidi dok. br. 54.

[15] Konspirativni naziv Štaba 2. krajiške NOU brigade.

[16] Riječ je o zapovijesti Štaba 2. armije NOVJ (vidi dok. br. 50).

Med. san. bataljon, Inžinjerski bataljon i jedan deo Intendanture smestio se u s. Memići. Kola i saone iz komore krenula su iz Sapne preko Priboja i Lopara za G. Tuzlu iz razloga teških komunikacija preko Jelice i sustalosti stoke.

9. II 1945

Situacija: 22. nemačka ojačana divizija prikupila se na prostoriji Zvornik — Drinjača. Neprijatelj ima cilj za povlačenje jačih svojih snaga sa juga na sever.

Neprijatelj se obezbeđuje držeći liniju Zvornik — s. Maričići — k. 356 — Dobra Voda — k. 370 do k. 399 — s. Prav. Kamenica — s. Veoče — s. Miljanovići — k. 527, a dalje na jugu drži neposredne položaje koji obezbeđuju komunikaciju Drinjača — Vlasenica.

Neprijateljska komunikacija dolinom r. Drine ugrožena je od naših jedinica. Naročito se ispoljilo jako dejstvo naše 22. divizije, koja sa svojom koncentričnom vatrom direktno dejstvuje na komunikaciju kojom se neprijatelj povlači. Da bi osigurao svoj levi bok, neprijatelj vrši povremene ispade na položaje naših jedinica na levoj obali r. Drine sa ciljem da ih što više odbaci prema zapadu i olakša svoj položaj za dalje probijanje na sever.

Naša armija ima zadatak da iskoristi ovaj nepovoljni položaj neprijatelja i da ga sistematski uništi. Naša divizija i R—1[17] dobili su zadatak da dejstvuju kao zasebna udarna grupa pod neposrednom operativnom komandom Štaba XVII. divizije sa ciljem da se preseče neprijateljska kolona na međuprostoru Drinjača — Zvornik na dve grupe, a zatim pristupi uništenju severne grupe.[18]

Za izvršenje ovog zadatka jedinice R—1 u toku noći 8/9 prikupiće se i zauzeti položaj k. 534 — k. 238 — raskrsnica puteva, 300 m severoistočno od k. 417 (Drugi Deo).

U jutro u 3 časa P—1 otpočeće napad sa jednom brigadom pravcem k. 238 — Prav. Kamenica — Strnine — k. 342 sa ciljem izbijanja na komunikaciju i presecanje iste na k. 150. Sa drugom brigadom u isto vreme krenuti južnim padinama Đafine Kose i likvidirati neprijateljske položaje Velika Njiva — k. 437 — Novo Selo i što pre težiti ovlađivanju k. 377.[19]

VI. proleter. brigada u 3 časa ima da izvrši napad pravcem Đafina Kosa — k. 399 — Velika Njiva — k. 437 — Šamani — k. 377 sa ciljem izbijanja na komunikaciju Zvornik — Drinjača.

---

[17] Konspirativni naziv Štaba 27. NOU divizije. O njenim dejstvima vidi dok. br. 94.

[18] Vidi dok. br. 50.

II. krajiška brigada sa prostorije Stanišići — Samarići u 3 časa izvršiće napad pravcem Samarići — Dobra Voda — Šabići — Sefići sa ciljem ovladivanja neprijateljskim uporištima na toj liniji i presecanja komunikacije Zvornik — Drinjača.[29]

U 3 časa jedinice prema dobivenom zadatku krenule su u napad na celoj određenoj liniji i do 7 časova situacija je bila sledeća:

II. krajiška brigada ovladala je s. Samarići i zapadnim delom neprijateljskog položaja Dobra Voda. Na pravcu nastupanja bataljona Krajiške brigade neprijatelj daje jak otpor, a naročito uporno brani k. 370. Naše jedinice pokušavaju da k. 370 odvoje od ostalog sistema neprijateljske odbrane na tom pravcu, a posle pristupiće likvidaciji iste. Neprijatelj se još drži na položaju Liplje, k. 356 i Maričići, k. 459.

Jedinice VI. proleterske brigade vode borbu za Veliku Njivu koju su blokirale i nastavljaju napredovanje prema Novom Selu i s. Šamani.

U 10 čas. jedan bataljon VI. brigade izvršio je napad na k. 399, koju je branilo 200 Nemaca, i posle dvočasovne borbe neprijatelj je bačen sa kote i otstupio prema s. Šabići. Do 16 čas. zauzete su pojedine tačke na Velikoj Njivi.

Gubici VI. brigade: 13 mrtvih, 59 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 34 mrtva, 60 ranjenih.

Zaplenjeno: 1 p. mitraljez, 2 pikavca, 6 pušaka, 2.000 puščane municije i 1 tel. aparat.

Gubici II. krajiške brigade: 9 mrtvih, 25 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 21 mrtav, 34 ranjena.

XV. majevička brigada. U smislu zapovesti od 8 o.m. jedan bataljon ove brigade krenuo je iz Capardi za s. Kusonje, a jedan bataljon iz Kusonja krenuo je za Snagovo i zaposeo k. 406. U 10 čas. jedna četa istog bataljona napadala je k. 370, ali bez uspeha. U 12 čas. druga četa istog bataljona opet je napadala k. 370, takođe bez uspeha. Jedan bataljon iz Matkovca preko Kusonja stigao je u Stanišiće i napao neprijatelja na položaju Maričići — Liplje i posle dvočasovne borbe ovladao pomenutom linijom.

Gubici brigade: 11 mrtvih, 13 ranjenih.

Izgubljeno: 1 p. mitraljez.

Neprijateljski gubici: 5 mrtvih, 8 ranjenih.

I. artileriska brigada uglavnom je ostala na položajima od prethodnog dana, sem Teškog diviziona koji je skinut sa položaja i nalazio se kod Perunike na drumu u očekujućem položaju. Prema naređenju Štaba C—1 u 2.45 čas. otpočela je

---

[29] Bliže o organizaciji napada vidi dok. br. 54.

artileriska priprema za napad pešadije. Jedna poljska baterija tukla je neprijateljske položaje na Lišini (trigonometar 508), Zmajevcu i s. Maričići i uspešno potpomagala napad naše pešadije.

Med. san. bataljon, Inžinjeriski bataljon i Intendantura u s. Memići.

Štab divizije (operativni deo) u s. Jasenica.

10. II 1945

VI. proleterska brigada. Neprijatelj drži položaj Velika Njiva, k. 437 — Strmine, k. 342 — s. Šamani — Novo Selo na frontu ove brigade. U 5 čas. ova brigada prelazi u napad i preko celog dana napada pomenutu liniju, ali ne uspeva u napadu, sem lokalnih uspeha koji se sastoje u ovlađivanju manjih isturenih tačaka na neprijateljskom položaju. U 18 čas. jedan bataljon VI. brigade u sadejstvu sa jednim bataljonom XVI. muslimanske brigade ponovo je izvršio napad na Veliku Njivu, i uspeli su da ovladaju pomenutim položajem, ali je neprijatelj izvršio protivnapad i uspeo zbaciti naše bataljone sa zauzetog položaja.[21] Preko noći bataljoni VI. brigade drže liniju Prav. Kamenica — k. 399 do raskrsnice puteva koji vode za s. Kamenicu — istočni deo Velike Njive — k. 437. U toku noći nije bilo borbi.

Gubici brigade: 9 mrtvih, 17 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 13 mrtvih, 29 ranjenih.

II. krajiška brigada. Dva bataljona Krajiške brigade opkolili su neprijatelja u s. Šabići. Posle žestoke borbe oko 4 časa ovi bataljoni su uspeli da likvidiraju sve kuće u selu, sem jedne, gde je neprijatelj sklonio se u podrum i odatle pružao jak otpor. Kuća je bila zapaljena i u istoj je izgorelo preko 30 neprijateljskih vojnika.

U 6.30 čas. neprijatelj je iz s. Sultanovići i Liplje izvršio napad na naša dva bataljona u s. Šabići i uspeo je da ih izbaci iz sela. Naši su se bataljoni povukli na položaje zapadno od sela. U 12 čas. bataljoni koji su se nalazili na zapadnoj strani s. Šabići i dva bataljona iz rezerve izvršili su napad na s. Šabići i na venac između s. Šabići i Velike Njive. Napad je trajao do 18 čas., a neprijatelj se je uporno branio i uspeo da zadrži s. Šabići i Veliku Njivu u svojim rukama. U 22 časa obnovljen je napad, ali takođe bez uspeha.

[21] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je 5. februara njemačka 22. pješadijska divizija zauzela Zvornik i da je 9. februara prethodnica ove divizije napala Čolopek, te da su odbijeni jaki bočni napadi južno i sjeverno od Zvornika. Pored toga, u Dnevniku se kaže da je 11. februara 1945. zaštitnica ove divizije prošla kroz Drinjaču i da je most na r. Drinjači razoren.

Gubici brigade: 20 mrtvih, 50 ranjenih. Poginuo je Ćulibrk Nikola, zam. komandanta bataljona, poručnik.

Izgubljeno: 1 p. mitraljez.

Neprijateljski gubici: 94 mrtva, 190 ranjenih i 2 zarobljena.

Zaplenjeno: 1 teški bacač, 45 mina za t. bacač, 2 pikavca, 1 pištolj, 1 signalni pištolj, 7.000 puščanih metaka, 2 tel. aparata, 1.500 m telefonskog kabla, 3 konja, 30 ćebadi, 7 šinjela i 7 pari cipela.

XV. majevička brigada. U 14 čas. napada sa tri čete kotu 370 i posle kraće borbe zauzima istu. Takođe jedan bataljon dobio je zadatak da zaposedne k. 399, koju su do tada držale jedinice Krajiške brigade, ali pošto je neprijatelj u međuvremenu ponovo ovladao k. 370, to je i k. 399 morala biti napuštena od istog bataljona. Isti bataljon ponovo je napadao k. 370 i zauzeo istu, a zatim produžio napad na s. Sultanovići i Šabići, ali u tome nije uspeo.

Gubici brigade: 23 mrtva, 53 ranjena.

Neprijateljski gubici: 25 mrtvih, 42 ranjena.

Zaplenjeno: 3.000 puščanih metaka, 9 mina za 1. bacač, 1 l. bacač, 3 p. mitraljeza, 2 poluautomatske puške, 1 puška, 2 raketna pištolja, 1 telefonski aparat.

Jedinice I. artileriske brigade nalaze se na sledećim položajima: dve baterije poljskog diviziona u osmatrajućem položaju u s. Mahali, dok je treća baterija istog diviziona upućena u sastav XXXVIII. pešadiske divizije na položaj Glumine — Perunika. Teški divizion je postavljen pored druma u blizini s. Gajani i Šehbazi, a jedna baterija istog diviziona upućena je na položaj kod s. Perunike oko 17 čas. Dve minobacačke baterije na položaju u s. Hajvazi, a jedna minobacačka baterija upućena je u sastav XXXVIII. divizije na položaj u Musl. Ceriku. Protivkolski divizion na položaju od prethodnog dana u Capardima. Poljske baterije tukle su ciljeve na Lišini i Maričićima. Uspeh gađanja nije se mogao osmotriti usled guste magle.

Med. san. bataljon, Inžinjeriski bataljon i Intendantura u s. Memići.

Štab divizije (operativni deo) u s. Jasenici.

11-II-1945

VI. proleterska brigada. Tri bataljona na položaju severno od Prav. Kamenice i levo do k. 399 pripremaju se za napad i krenuli u 5 čas. sa ciljem da likvidiraju položaj Veliku Njivu, k. 437, s tim da jedan bataljon nadire ka s. Šamani, a dva ba-

taljona prema s. Šabići, vezujući se u levo sa bataljonom Krajiške brigade. Bataljoni za izvršenje zadatka pokušavali su da se povuku dolinama, tj. koristivši potoke, kako bi na taj način zaobišli neprijatelja, jer je isti držao samo visove, ali ovo nije uspelo s obzirom na to da je neprijatelj imao povezan plan vatre.

U 14 čas. radiogramom od štaba divizije naređeno je da brigada preda položaj XVI. muslimanskoj brigadi, a potom hitno prikupi se na prostoriji s. Capardi.

Gubici brigade: 8 mrtvih, 12 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 14 mrtvih, 23 ranjena.

II krajiška brigada. Bataljoni se nalaze na položajima iz prethodnog dana, dobro ukopani, s tim da manje snage zadržavaju se na osmatranju, a ostatak pozadi položaja na odmaranju. Neprijatelj na deo položaja brigade između s. Šabića i Velike Njive u toku dana u tri je maha pokušavao napad, ali bez uspeha.

U 13 čas. telefonom je naređeno od strane štaba divizije da odmah brigada po prikupljanju krene pravcem Kusonje — Capardi — Memići i da se smesti u s. Kalesija. Na određenu prostoriju brigada je stigla u 24 časa, gde se smestila za odmor i prenoćište.

Gubici brigade: 2 mrtva i 2 ranjena.

Neprijateljski gubici: 8 mrtvih i 17 ranjenih.

XV. majevička brigada. U vezi naređenja Štaba divizije Op. br. 27[22] brigada je izvršila pokret na prostoriju Miljanovci, gde se smestila za prenoćište bez jednog bataljona, koji je ostavljen na položaju sve dotle dok ga ne smene jedinice XXXVIII. divizije, a po smenjivanju imao je da dođe u sastav brigade.

I. artileriska brigada ostala je preko dana uglavnom na položajima pomenutim 10 o.m. Oko 13 čas. krenula je ka Simin Hanu i stigla u isti oko 4 časa idućeg dana i smestila se na odmor.

Med. san. bataljon, Inžinjeriski bataljon i Intendantura u s. Memići. U 16 čas. izvršili su pokret prema Prnjavoru, gde su stigli u 24 časa i smestili se na prenoćište.

Štab divizije u Bulatovcima, kamo je stigao u 18 časova.

12-II-1945

Situacija: Neprijatelj na pravcu Doboj — Tuzla koncentriše jače snage u rejonu Gračanice, a njegovi prednji delovi nadiru ka Tuzli. 9 o.m. izbili su na liniju Petrovo Selo — Ora-

[22] Vidi AVII, reg. br. 29—1, k. 988.

hovica, koga dana pred veče su ovladali k. 415 južno od s. Moranjci.[23] Prema izjavi zarobljenih ustaša na ovom pravcu skoncentrisane su jače nemačke snage, oko 3.500 ustaša, 1.000 zelenokadrovaca, ojačanih sa 5 topova, 1 tenkom i 1 oklopnim kolima. U dolini Spreče primećeni su neprijateljski skijaši.

22. nemačka divizija na prostoriji Drinjača — Zvornik — Čelopek u toku borbe sa našim jedinicama od 6 do 11 o.m. pretrpela je velike gubitke u ljudstvu i materijalu.[24]

Naše jedinice na Zvorničkom frontu danas u 12 čas. uspele su da izvrše dva prodora u neprijateljsku odbranu, presecajući neprijatelja na tri grupe i nanoseći mu osetne gubitke. Ova neprijateljska divizija nalazi se u vrlo teškom položaju. Njeni izvesni delovi izvršili su prelaz na desnu obalu Drine kod Malog Zvornika, gde drže mostobran na liniji k. 293 — Rujeva Glava — k. 521 — Kameni Šanac — s. Sakar.[25]

Verovatno je namera neprijateljske grupacije na pravcu Doboj — Tuzla da ovlada Tuzlom, najvažnijim našim centrom u istočnoj Bosni i na taj način olakša situaciju 22. nemačke divizije. Dobojskoj neprijateljskoj grupi u napadu na Tuzlu treba da sadejstvuju i svi četnici. Sve ovo potvrđuje zarobljeni ustaša.

Na istočnoj obali Drine od Drinjače do Šapca nalaze se jače naše snage. Naša je armija donela odluku da preduzme ofanzivno dejstvo pravcem Tuzla — Doboj, sa zadatkom uništenja ili odbacivanja neprijateljske grupacije u dolini Spreče na levu obalu r. Bosne.[26]

Na frontu prema Zvorniku preći će u odbranu, dejstvujući u isto vreme aktivno na bok i pozadinu neprijatelja u cilju nanošenja gubitaka, ometanja urednog povlačenja ka severu i ovlađivanja Zvornikom kao važnom tačkom za vezu sa Srbijom.

U vezi sa napred izloženom situacijom naša divizija dobila je zadatak da preda sadanji sektor jedinicama P—1 i što pre sve svoje jedinice prikupi duž druma Zvornik — Tuzla na prostoriji Capardi — Kalesija — Miljanovci. Po prikupljanju i najpotrebnijem odmoru, odmah krenuti za Tuzlu, gde će dalje naređenje dobiti od Štaba armije.

Na osnovi ovog zadatka izvršeno je pomeranje jedinica XVII. divizije tokom 11 i 12 o.m.

---

[23] O tome vidi dok. br. 64, objašnjenje 2.
[24] O tome vidi dok. br. 64, objašnjenje 3.
[25] O tome vidi dok. br. 104.
[26] Vidi dok. br. 64.

VI. proleterska brigada izvršila je pokret prema zapovesti Op. br. 27 pravcem Capardi — Miljanovci — Simin Han, gde je po dolasku smestila se radi odmora na prostoriji Simin Han — Halilovići[27] — Kolovrat.

II. krajiška brigada u 9 čas. izvršila je pokret sa prostorije s. Kalesija pravcem Miljanovci — Simin Han — Tuzla i smestila se na odmor Husina — Cerik — Kreka.

XV. majevička brigada u 7 čas. krenula je sa prostorije Miljanovci pravcem Miljanovci — Simin Han — Tuzla i rasporedila se radi odmora i prenoćišta na prostoriji Hudeč — Bukinje — Plane.

I. artileriska brigada na odmoru u Simin Hanu bez protivkolskog diviziona koji je naređenjem Štaba armije upućen u Lukavac u 16 časova u sastav XIV. korpusa. Jedna poljska i jedna minobacačka baterija ostale su i dalje na svojim starim položajima u sastavu XXVIII. divizije. Prema naređenju Štaba armije Pov. a. br. 89 od 26. I 1945,[28] protivavionska mitraljeska četa uputila je dva voda u sastav XXVIII. pešadiske divizije, s tim da tamo formira pa-mitraljesku četu.

Med. san. bataljon sve teže ranjenike predao je bolnici C—1 i stigao u Tuzlu, gde se smestio u istočnom predgrađu.

Intendantura smestila se u Kreki.

Inžinjeriski bataljon smestio se u s. Moluhe.

Četa za vezu smestila se u istočnom predgrađu Tuzle.

Štab divizije i prištabni delovi stigli su u 18 čas. u Tuzlu i smestili su se u istočnom predgrađu.

13-II-1945

VI. proleterska brigada nalazi se sa svojim jedinicama na prostoriji pomenutoj 12 o.m. na odmoru i sređivanju jedinica.

II. krajiška brigada. Jedinice brigade nalaze se na odmoru i sređivanju na prostoriji od prethodnog dana.

XV. majevička brigada. Jedinice brigade nalaze se na prostoriji pomenutoj prethodnog dana na odmoru i sređivanju jedinica.

Ostale jedinice divizije na prostoriji pomenutoj 12 o.m. na odmoru i sređivanju.

14-II-1945

Sve jedinice divizije nalaze se na prostoriji pomenutoj 12 o.m. na odmoru, sređivanju, kupanju i parenju.

---

[28] Redakcija ga nije pronašla. O formiranju protivavionske mitraljeske čete vidi knj. 32, dok. br. 55.

15-II-1945

Sve jedinice divizije ostale su na istim prostorijama kao i prethodnog dana. Kod dopunskih bataljona vršeno školsko gađanje. Sa ostalim borcima rađeno je čišćenje oružja, pranje veša, šišanje i brijanje.

IV. NAŠI I NEPRIJATELJSKI GUBICI U LJUDSTVU I MATERIJALU

Naši gubici u ljudstvu:

VI. proleterska brigada:

— poginulih	59
— ranjenih	217
— nestalih	3
Svega izbačenih iz stroja	279

II. krajiška brigada:

— poginulih	71
— ranjenih	207
— nestalih	44
Svega izbačenih iz stroja	322

XV. majevička brigada:

— poginulih	36
— ranjenih	73
— nestalih	11
Svega izbačenih iz stroja	120

I. artileriska brigada:

— poginulih	1
— ranjenih	3
Svega izbačeno iz stroja	4

Ukupni gubici u ljudstvu:

— poginulih	167
— ranjenih	500
— nestalih	58
Svega izbačeno iz stroja	725

Naši gubici u materijalu:

VI. proleterska brigada:

— puškomitraljeza	3
— pušaka	191

II. krajiška brigada:

— puškomitraljeza . . . 7
— mali ruski bacač . . . 1
— puške 3

XV. majevička brigada:

— puškomitraljeza . . . 3
— pušaka 11

Ukupni gubici u materijalu:

— puškomitraljeza . . . 13
— pušaka 205
— mali ruski bacač . . . 1

Neprijateljski gubici u ljudstvu:

Kod VI. proleterske brigade:

— poginulih 106
— ranjenih 217
Svega izbačenih iz stroja 323

Kod II. krajiške brigade:

— poginulih 123
— ranjenih 241
— zarobljenih 2
Svega izbačenih iz stroja 366

Kod XV. majevičke brigade:

— poginulih 38
— ranjenih 72
Svega izbačenih iz stroja 110

Ukupni neprijateljski gubici u ljudstvu:

— poginulih 267
— ranjenih 530
— zarobljenih 2
Svega izbačenih iz stroja 799

Neprijateljski gubici u materijalu:

Kod VI. proleterske brigade:

— Flak 1
— puškomitraljeza . . . 1
— pušaka 6
— pikavaca 2
— puščanih metaka . . . 5000
— telefonskih aparata . . 1

— ćebadi 5
— šatora 3

Kod II. krajiške brigade:

— teš. bacača 1
— mina za t. bacač . . . 45
— pikavaca 2
— pištolja 1
— signalnih pištolja . . 1
— polj. telefona 2
— puščanih metaka . . 7000
— tel. kabla, metara . . 1500
— konja 3
— ćebadi 30
— šinjela 7
— cipela, pari 7

Kod XV. majevičke brigade:

— puškomitraljeza . . . 3
— lakih bacača 1
— mina za l. bacač . . . 9
— pušaka 1
— poluautom. pušaka . . 2
— raketnih pištolja . . 2
— tel. aparata 1

Ukupni neprijateljski gubici u materijalu:

— Flak 1
— teških bacača 1
— lakih bacača 1
— mina za t. bacač . . . 45
— mina za l. bacač . . 9
— puškomitraljeza . . . 4
— pikavaca 4
— pušaka 7
— poluautom. pušaka . . 2
— puščanih metaka . . 12000
— pištolja 1
— signalnih pištolja . . 3
— tel. aparata 4
— tel. kabla, metara . . 1500
— konja 3
— ćebadi 35
— šatora 3
— šinjela 7
— cipela, pari 7

V. UPOTREBA ARTILERIJE

U periodu vremena od 4 o.m. do 15 o.m. naša I. artileriska brigada u smislu upotrebe stajala je neposredno pod komandom Štaba armije.

VI. KRATKA ANALIZA

Borbe na području Zvornika možemo okarakterisati kao najuspelije operacije naše divizije u periodu vremena po prelasku Drine. U borbama kod Zvornika u periodu vremena 8, 9, 10 i 11 o.m. jasno se ispoljila veština naših rukovodioca u vođenju svojih jedinica prilikom probijanja i lomljenja (cepanja) neprijateljske planske odbrane. Takođe se ovde pokazalo da naši rukovodioci, a i borci, snašli su se, tj. navikli na upotrebu teškog naoružanja, tj. kombinaciju vatre i pokreta. Manevarska sposobnost naših jedinica, tj. upotreba manevra na samom bojištu ispoljila se u ovom periodu vremena u najvećoj meri.

Veza unutar jedinica, kao i veza sa susedima, a takođe i sa višim štabovima, u ovom periodu bila je dobra.

Treba da napomenemo da naše jedinice, posle teških borbi na sektoru Bijeljina, bile su prebačene na sektor Zvornika i vodile su borbe pod vrlo teškim prilikama i skoro bez ikakve hrane, a i pogodnog smeštaja. Takođe je kod naših jedinica dotrajala odeća i obuća.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLIT. KOMESAR
p. pukovnik,
Milenko Stojaković

KOMANDANT
p. pukovnik,
sl. otsutan

NAČELNIK ŠTABA
pukovnik,
Rajko V. Atanacković

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 146
17. II 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.
Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik[29]

[29] Radoslav Đurić

BR. 91

NAREĐENJE ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEĐINICA I ŠTABU 3. BRIGADE 22. NOU DIVIZIJE ZA NAPAD NA NJEMAČKE SNAGE NA PROSTORU MLAĐEVAC — ZVORNIK — KUČIĆ KULA[1]

A—1
Op. br.
16 februara 1945 god.
Pisano u 19.15 č.

ŠTABU A—2, A—3, 8 BRIGADI 22 DIVIZIJE, BATERIJAMA A—5[2] I SVIMA OSTALIM POMOĆNIM JEDINICAMA

22 nemačka divizija, ojačana sa jednom brigadom,[3] u svom nadiranju uspela je da se probije komunikacijom Vlasenica — Zvornik — Bijeljina i da prednjim delovima stigne do na prostoriju Jusići — Kozluk, dočim njena zaštitnica nalazi se na Mladevac, kota 527.[4]

Ova grupacija u svom probijanju, koje traje već više od mesec dana, u vrlo oštrim borbama pretrpela je osetne gubitke u ljudstvu i materijalu. Pored toga ova neprijateljska kolona presečena je na dva dela i time je dovedena u tešku situaciju. Neprijatelj je u isto vreme pokušao da se sa dva bataljona prebaci na desnu obalu reke Drine. Ovaj pokušaj prelaza bio je osujećen, jer su naše snage koje se nalaze na toj strani jakim napadom primorane da se ponovo vrate, odnosno veći deo tih snaga bio je uništen.[5]

Radi obezbeđenja komunikacije Mlađevac — Zvornik — Kozluk, neprijatelj je poseo prema nama položaje i to: Mlađevac — Marčići — Lišina — Glumine — Grbavci — Vjenačac, kotu 305, Gredina — Visoka Glava. Neprijatelj je pored ove linije položaja poseo i izvesne dominantne tačke radi boljeg obezbeđenja kao i prihvata svojih isturenih delova. Tako, neprijatelj drži Stan — Zmajevac — Vratolomac — Lipovac — Karakaju i dalje duž komunikacije prema Kozluku. Na međuprostoru Karakaja — Grbavci nalazi se neprijateljska ko-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8—2, k. 983.
[2] O konspirativnim nazivima štaba tih jedinica vidi dok. br. 54, objašnjenje 2.
[3] Riječ je o 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi, koja je tada bila ojačana 1004. i 1005. tvrđavskim bataljonom (vidi AVII, reg. br. 49/1, k. 73: izjavu Kloca, komandanta te brigade).
[4] O tome vidi tom V, knj. 38, dok. br. 96—98.
[5] Vidi dok. br. 104.

mora a na prostoru Suljin Han — Jardan — Kučić Kula nalazi se neprijateljska motorizacija, koja je maskirana kako ne bi bila osmotrena od naše aviacije. Na međuprostoru Jardan — Kučić Kula, prema dobivenim podacima kojim raspolaže ovaj Štab, nalazi se i Štab 22 nemačke divizije.

Svi ostali podaci kao naoružanje, motorizacija ostali su isti kao i ranije, izuzev jednog većeg dela koji je uništen i zaplenjen i uništen od strane naših jedinica i naše avijacije.[6]

U borbama vođenim duž pomenute komunikacije neprijatelj je pretrpeo velike gubitke u ljudstvu i materijalu, te u vezi sa tim kao i uopšte sa situacijom kod neprijatelja isti je demoralisan i daje vrlo slab otpor.

Poslednjih dana na sektoru Bijeljina — Brčko osetilo se prebacivanje nemačkih snaga u pravcu Bijeljine. Izgleda po svemu kao i po radnjama koje su preduzete da neprijatelj namerava da sa te strane napadne na naše snage koje operišu sa severa na opkoljenu grupu i u tom smislu uspeo je neprijatelj da se probije od Bijeljine ka Janji.[7] Na sektoru Bijeljine, prema dobivenim podacima, neprijatelj je dovukao pojačanje od 2000 vojnika sa 20 topova i nešto motorizacije.

Na sektoru Doboj — Tuzla naše jedinice koje operišu u tom pravcu uspele su da potisnu neprijatelja nanoseći mu osetne gubitke.[8]

Namere neprijatelja koji je opkoljen na međuprostoru Zvornik — Kozluk jesu da se probiju prema Bijeljini i da se na taj način povežu sa njihovim snagama koje operišu od Bijeljine ka jugu i idu u susret ovoj grupaciji. Neprijatelj u tom smislu i dalje vrši pritisak kao što i koncentriše izvesne snage na prostoru Brčko u smislu ostvarenja svoje zamisli.

Zadatak naših snaga koje operišu na ovom sektoru jeste onemogućenje neprijatelja u ostvarenju njegovih namera kao i potpuno uništenje opkoljene grupacije na pomenutom međuprostoru.

Od Štaba II Armije dobili smo naređenje[9] da dvije brigade naše divizije sa jednom brigadom 22 divizije u toku noći 16/17 o.m. napadnu neprijatelja na međuprostoru Mlađevac — Kučić Kula. Brigada 22 divizije za ovu akciju po naređenju Štaba II Armije stavljena je pod operativnu komandu ovoga Štaba.

---

[6] O dejstvima naše avijacije vidi tom V, knj. 38, dok. br. 88 i 91; tom X, knj. 1, dok. br. 294.

[7] Riječ je o 734. puku njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 145).

[8] Vidi dok. br. 103 i 129.

[9] To naređenje nije pronađeno.

Lijevo od naše divizije napadaće jedinice R—1,[10] desno od nas nema naših snaga, dočim na desnoj obali reke Drine duž neprijateljske kolone postavljene su naše snage,[11] koje istog u mnogome ometaju prilikom probijanja.

U cilju izvršenja prednjeg

NAREĐUJEMO:

1. Brigada 22 divizije postaviće se prema neprijateljskom začelju na međuprostoru Mlađevac — Perunika, kota 523 zaključno. Ova brigada sa jačim snagama napašće pravcem Perunika — Lišina — Stan — Zmajevac, a sa manjim snagama istovremeno napadaće na Mlađevac. Prilikom napada voditi računa o tome da zauzete položaje posedne i organizuje na istim dobru odbranu. Ovo posijedanje vršiti sa malim snagama a glavninom napadati neprijatelja na njegovim daljim položajima, tako da grupa koja napada Mlađevac po zauzeću istog stvori mu dobru odbranu a zatim najboljim pravcem sa glavninom snaga pođe u napad prema Zvorniku, a deo brigade koji napada od Perunika ima prvo likvidirati Lišine, potom Stan, Zmajevac, gde se vezati sa kolonom koja operiše od Mlađevca, a potom orijentisati čitavu brigadu na začelje neprijateljskih snaga i iste progoniti.[12]

Sa napadom otpočeti tačno u 5 časova izjutra 17 o.m. Napad mora biti dobro pripremljen, energičan i ne dozvoliti nikakvo zastajkivanje, koje bi išlo u korist neprijatelja. Brigada će potrebne rezerve ostaviti na mesto koje ona nađe za najpodesnije i u toku borbe iste će upotrebljavati prema potrebi gde to budu prilike iziskivale. Desno od vas nema naših snaga, levo od vas održavati čvrstu vezu sa jedinicama A—2 brigade.

2. A—2 brigada će u toku noći 16 o.m. a najdalje do 20 časova izvršiti prikupljanje svih svojih delova, a potom produžiti komunikacijom Capardi — Perunika, odakle će skrenuti u pravcu Guštera i izbiti na prostoriju Korduni — Panduri. Na ovoj prostoriji nalaze se delovi 25 divizije, koji će u toku noći vršiti napad na neprijatelja u pravcu Karakaje.[13] Brigada

[10] Riječ je o 27. NOU diviziji (vidi dok. br. 109).

[11] Odnosi se na 2. proletersku i 22. NOU diviziju, 3. artiljerijsku brigadu i dijelove 1. i 2. artiljerijske brigade NOVJ. Pored toga, na lijevu obalu Drine, na sektor s. Glavičevići (k. 140) — Gradac (trig. 425), 13/14. februara 1945. prebačene su 3. srpska i 4. proleterska brigada 2. proleterske divizije (vidi dok. br. 100 i 104; tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89; AVII, reg. br. 19—1, k. 21/A; reg. br. 57—3, k. 271; reg. br. 10—1, k. 273).

[12] Ta brigada je, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, stavljena pod komandu Štaba 2. armije (vidi dok. br. 89, 100 i 104).

[13] O tome vidi izvještaj Štaba 2. armije NOVJ od 7. marta 1945 (AVII, reg. br. 19—1, k. 21/A).

će bez obzira na delove 25 divizije produžiti dalje i to: jednom kolonom napašće na Glumine i po likvidaciji istih očistiće Lipovac, kotu 347 i po izbijanju na kotu 347 napašće manjim delovima Karakaju a većim Suljin Han. Drugom kolonom poći će u pravcu[14] kote 189, Čolovnik, kota 262 i po čišćenju Čolovnika manjim snagama zadržaće se na istom osiguravajući se prema Jardanu i Grbavcima, a sa jačim snagama napašće na Karakaju sa zapadne i severne strane. Po čišćenju Karakaje obadve grupe će se povezati i potom okrenuće se ka jugu i preko Lipovca napasti na Vratolomac, a potom očistiti Zvornik, uništavajući neprijatelja koji se bude tu zadržao, odnosno davao otpor. Brigada A—2 po čišćenju Suljin Hana i Karakaje jedan bataljon ostaviće na Pašino Brdo, kota 143 i kota 137, čiji će zadatak uglavnom biti da onemogući neprijatelju povlačenje od Kučić Kule i Jardana u tom pravcu i u isto vreme svaki pokušaj neprijatelja od Kozluka prema Zvorniku ima da onemogući. Po izvršenom zadatku brigada će dobiti dalje direktive za rad. Brigada će potrebne rezerve ostaviti i Štab će prema svome nahođenju i novostvorenoj situaciji i upotrebiti. Desno od A—2 operisaće brigada 22 divizije, a levo brigada A—3, sa kojima čvrsto održavati vezu i sve svoje radnje usklađivaće sa susednim jedinicama. Napad na neprijatelja koji se nalazi na vašem sektoru izvršićete tačno u 5 časova 17 o.m. Napad mora biti brz i energičan i po ovladivanju sa prvim položajima ne smete dozvoliti neprijatelju da se pribere i da izvrši kontranapad. To možete najbolje izvesti što ćete sve zauzete položaje posedati sa manjim snagama i odbranu istih dobro organizovati.

3. Brigada A—3 će u toku noći 16 o.m. izvršiti prikupljanje svih svojih delova na prostoriji Capardi. Prikupljanje mora izvršiti najkasnije do 22 časa, odakle poći pravcem Ljeskovica, odakle skrenuti levo preko Marjanovog Brda i dalje preko Orahovca za Sahaniće, odakle će sa jednim delom brigade poći pravcem Hodžići, kota 167 i sa jugozapadne i južne strane napasti na Jardan, težeći pri tom da izbije na komunikaciju Suljin Han — Kučić Kula i da na taj način neprijateljske snage koje se na tom sektoru nalaze zarobi, odnosno uništi. Sa drugim delom brigade od Sahanića poći pravcem Grbavci, očistiti isti, a potom jedan deo od ove kolone ima da zauzme Pećinu, ovlada potom [trig.] 245 i sa te strane da napadne na Jardan. Sa ostalim delom očistiti kotu 323, blokirati Vjenačac, kotu 405, a potom istu očistiti. Po izvršenom zadatku brigada će se sa izvesnim snagama postaviti na pravcu

[14] Riječi »u pravcu« su dopisane mastiljavom olovkom.

Kučić Kula — Čelopek i na tom pravcu napraviti zastor, koji neprijatelj u slučaju njegovog nadiranja od Kozluka ne bi mogao niti smeo da probije. Ukoliko situacija dozvoli, taj deo snaga mogao bi na pravcu Kozluka vršiti gonjenje neprijatelja a ostali dio brigade služiće kao rezerva A—2 i vaše grupe koja operiše prema Kozluku (po izvršenom glavnom zadatku). Zato će Štab A—3 po izvršenom zadatku povezati se odmah sa Štabom A—2 i u pogledu upotrebe rezerve zajedno donositi odluke i istu pravilno i brzo upotrebljavati i ubacivati tamo gde situacija bude iziskivala. Brigada će za vrijeme akcije odrediti potrebne rezerve, koje će prema uviđavnosti i situaciji na frontu ubacivati u borbu. Zauzete položaje morate čvrsto držati i ni u kom slučaju ne dozvoliti neprijatelju da sa istim ponovo ovlada. To izvoditi stvaranjem dobre odbrane zauzetih položaja. Desno od vas nalazile se jedinice A—2, a levo jedinice R—1, sa kojima ćete održavati čvrstu vezu za vreme cele akcije.

4. Baterije brigade A—5 i dalje će ostati na dosadanjim položajima sa istim zadatkom, tj. da naše pešadijske delove prilikom nastupanja potpomažu artiljeriskom vatrom, tj. imaju tući neprijateljske položaje ispred naših jedinica. Najveću pažnju obratiti na k. 347, k. 379, k. 332, k. 508 i dalje prema potrebi. Po prijemu ovoga naređenja komande baterija odmah će se povezati sa ovim Štabom i odmah poslati izveštaj o stanju kod istih. Baterije će se takođe vezati sa 8 brigadom 22 divizije, kao što će u toku sutrašnjeg dana uspostaviti telefonsku vezu sa Štabom i od koga ćete dobijati dalja uputstva. Od prijema ovoga naređenja ponovo se vraćate pod komandu Štaba A—1, tj. vraćate se u sastav svoje jedinice.[15]

5. Četa za vezu po prijemu ovoga naređenja odmah će povezati ovaj Štab sa Štabom C—1 kao i sa svim našim brigadama. Veza mora biti dobra, tj. za čitavo vreme borbe jedinice moraju biti dobro povezane, a to će se postignuti na taj način što će komanda čete za čuvanje glavne veze kao i sporednih veza na istima postaviti patrole, odnosno relejne stanice na bliskim odstojanjima. Vezu uspostaviti što prije.

6. Ob. organi svih brigada razviće na svojim pravcima što bolju ob. službu, kao što će i u toku borbe razviti službu izviđanja a isto će postići putem izbiranja položaja za to podesnih, tj. položaja koji pružaju uslove da neprijatelj sa istih bude dobro osmotren, a da sami izviđači budu od strane neprijatelja prikriveni. Poželjno je, a isto je moguće s obzirom

---

[15] Od 4. februara 1945. nalazila se pod komandom Štaba 2. armije NOVJ (vidi dok. br. 90).

na stanje neprijatelja, da se uhvati neki živi jezik. Izveštaje redovno slati.

7. Sa napadom otpočeti tačno u 5 časova 17 o.m. Sve jedinice pod komandom ovog Štaba moraju se u ovo vrijeme povezati međusobno i zajednički izvršiti napad na neprijatelja. O početku napada izvestiti pismenim putem ovaj Štab. U toku borbe kao i inače štabovi brigada će redovno održavati vezu sa ovim Štabom putem telefona,[16] radiostanice i kurira na konjima, a svaka 3 sata štabovi brigada dostavljaće pismene izveštaje[17] u kojima prilagati i pismene izveštaje ob. oficira šta budu oni u tom međuvremenu zapazili. Izveštaji se moraju redovno slati počev od 5 časova 17 o.m. nadalje. Za neizvršenje ovog štabovi brigada uzimaće se na odgovornost. Važnost i potreba istih štabovima brigada je vrlo dobro poznata, te prema tome će i postupati.

8. Sve zarobljene vojnike upućivati ovom Štabu najkraćom vezom. Sa istima postupati u duhu naređenja V.Š.[18] ...

9. Divizijsko prihvatilište u toku noći 16 o.m. nalaziće se u selu Hajvazi, a za vrijeme sutrašnjeg dana, tj. 17 o.m. nalaziće se u selu Orahovac, gde će brigade najprečim putem slati svoje ranjenike, kojima će se ukazati pomoć u divizijskom prihvatilištu a istom će se transportovati u bolnicu. Za pravilno i uredno prenošenje ranjenika od brigadnih previjališta do divizijskog prihvatilišta i dalje lično su odgovorni svi sanitetski radnici naše divizije. Ne smije se dozvoliti da usled slabe organizacije prenosa ranjenika i ukazivanja hitne pomoći isti budu izloženi stradanjima a često puta i smrti.

10. Štab A—1 nalaziće se u selu Kulina a sutra 17 o.m. u selu Planina, gde će brigade slati izveštaje.

Na izvršenje.

Prijem ovog naređenja pismeno potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — p.pukovnik,
Blažo Janković

[16] Postupajući po privremenoj formaciji Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Srbije (a koja je važila i za 17. NOU diviziju — vidi knj. 32, dok. br. 17), propisanoj naređenjem Str. pov. br. 46 Glavnog štaba NOV i POS od 8. oktobra 1944, Štab 17. NOU divizije je 14. februara 1945. izdao naređenje štabovima brigada za formiranje telefonskih vodova, s tim što je svakoj brigadi dodijelio po jednog vodnika, pet telefonista i jednog rukovodioca centrale (kao stručnjake) i po jednu telefonsku centralu, dok se ostala popuna ljudstvom i materijalom imala izvršiti iz jedinica brigada (vidi AVII, reg. br. 5—2, k. 983).

[17] Vidi AVII, reg. br. 15—2, i 18—2, k. 988, reg. br. 18—4 i 20—4, k. 990.

[18] O tome vidi knj. 23, dok. br. 78.

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA 25. DIVIZIJE OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O NAPADU NA VJENAČAC[1]

ŠTAB P1
16 februar 1945
O. br. 89
Položaj

ŠTABU C 1

Iz izveštaja jedne izviđačke patrole doznajemo sledeće:

U s. Jardan nalazi se jedan nemački štab kod koga ima više oficira. Verovatno bi ovde mogao biti štab 22 nemačke divizije. U istom selu nalazi se 6 velikih i oko 20 manjih kamiona. Nalazi se veći broj komore, konja sklonjenih po jarugama, štalama i podrumima. Isto tako nalazi se priličan broj jahaćih konja.

Nemci su pričali da će se zadržati u Jardanu još tri dana.

U toku jučerašnjeg dana Nemci su zakopali oko 40 svojih pobijenih vojnika, koje su potukli naši avioni.[2]

Pored ovih podataka, u s. Jardan nalaze se tri topa nepoznata kalibra.

Juče je jedna naša desetina uputila se u pravcu Vjenačca i oterala neprijateljskog osmatrača sa Vjenačca. Kako je neprijatelj držao svoje snage i od Vjenačca prema Ćirilovom Brdu izvršio je povratni napad i odbacio ovu desetinu nazad.

U noćašnjem napadu jedna četa iz P2 dva puta je ovladala sa Vjenačcem, dok treći put, kada je neprijatelj povratnim napadom zauzeo Vjenačac, nije mogla ga povratiti. Borba između neprijatelja i ove čete bila je dosta žestoka. Neprijatelj je vršio juriše ručnim bombama i minobacačima lakim. Naročito dejstvo puškomitraljeza i pušaka nije bilo jako, što se može zaključiti da neprijatelj ne raspolaže sa dovoljnom količinom municije.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 28—2, k. 271.

[2] O tome vidi tom X, knj. 1, dok. br. 294.

Večeras ćemo preduzeti napad na Vjenačac u cilju njegovog zauzimanja.[3]

Naša avijacija danas (do sada) nije letela na našem sektoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA ŠTAB
KOMANDANT
major,
Uroš

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 166
25. II 1945 g.

(M. P.)

Po uzimanju potrebnih
podataka za op. dnevnik
u akta.

Načelnik op. odeljenja
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

[3] Pošto su je smijenile jedinice 17. i 38. NOU divizije, 25. divizija je 17. februara otišla na sektor Tuzle, gdje je ostala deset dana radi odmora, sređivanja i obuke (vidi AVII, reg. br. 8—13, k. 272/A: relaciju Štaba 14. korpusa NOVJ od 3. marta 1945).

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA 26. DIVIZIJE OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE ŠIROKOG BRIJEGA[1]

ŠTAB
XXVI. UDARNE DIVIZIJE NOVJ
16. II. 1945.

Op. br. 89[2]
16. II 1945

ŠTABU VIII. UDARNOG KORPUSA N.O.V.J.

Predmet:
Operativni izvještaj
za vrijeme od 30. I.
do 8. II. 1945. god.

1. — Na osnovu dobivene zapovjesti,[3] 30. januara otpočeo je pokret naših jedinica sa prostora dosadašnjeg smještaja u pravcu Vrgorac — Imotski, sa ciljem:

a) Zaustavljanje neprijateljskih snaga koje su iz Mostara i Širokog Brijega prodrle na oslobođeni teritorij i zauzele Čapljinu, Metković i Ljubuški;[4]

b) Protjerivanje neprijatelja sa zauzetih teritorija i radi ugrožavanja neprijateljskog garnizona u Mostaru.

Jedinice naše Divizije bile su razmještene na prostoru Omiš — Split — Sinj — Kaštela — Trogir — Šibenik — Skradin.

Prebacivanje jedinica iz Šibenika izvršeno je željeznicom do Splita. I, XI. i III. Prekomorska brigada u toku dana 30, 31. I. i 1. II. izvršile su ukrcaj svojih jedinica u luku Split i brodovima naše mornarice prebačene u Gradac (kod Makarske) i Pisak (kod Omiša), a odatle u nastupnom maršu stigle do položaja Vrgorac — Imotski. 31. januara XII. Brigada krenula je iz Sinja i stigla u Imotski 1. februara.

Već 31. januara XI. Brigada stigla je i zauzela položaj Vrgorac — Vitina — Klobuk, sa ciljem da zadrži eventualno nadiranje neprijatelja u pravcu Vrgorca i dalje prema Imotskom.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 41—3, k. 526.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118.

[4] Vidi dok. br. 136, 163, 165 i 167—169.

Neprijateljske snage nalazile su se na liniji Š. Brijeg — Ljubuški — Čapljina, a iz Metkovića, pošto je porušio most, povukao se u pravcu Čapljine.[5]

2. — 4. februara Divizija je dobila zapovjest[6] od Štaba VIII. Udarnog korpusa da u sadejstvu jedinica IX. Udarne divizije napadne i likvidira neprijateljsko uporište Široki Brijeg.

Za izvršenje ovog zadatka učestvovale su naše I, XI, XII. Dalmatinska udarna brigada i III. Prekomorska udarna brigada, II. i III. Brigada IX. Divizije, Artiljerijska brigada VIII. Ud. korpusa i I. Tenkovska brigada sa dva bataljona.

Neprijateljske snage u Širokom Brijegu koje su vodile sa nama borbu bile su: I. i III. bataljon II. Gorske pukovnije, I, II. i III. Bojna 370. regimente, 2 baterije i jedna četa P.K. topova.[7] Ukupno neprijateljske snage brojale su oko 4.500 vojnika.

Raspored i zadatak naših jedinica vidi se iz priložene zapovjesti.[8]

Divizijska rezerva nije postojala, već su ovu obrazovale brigade svaka za sebe na svom sektoru.

Glavni neprijateljski obranbeni položaj nalazio se je u neposrednoj okolini Širokog Brijega, a najjače utvrđene tačke bile su manastir sa gimnazijom, duvanska stanica i Ciganško Brdo.

Istureni neprijateljski predstražarski položaji protezali su se na liniji: s. Pribinovići — Stražnica — k. 345 — zapadno s. Zavoznik — Kraljevići — Jozići — k. 346 — istočno od sela Dobrkovići — sjeverozapadne padine Ciganskog Brda.

Od Ciganskog Brda preko duvanske stanice na Murića Brijegu pa južno od manastira na Šuškov Brijeg, neprijatelj je postavio tri reda minskih prepreka. Žica je bila postavljena od Ciganskog Brda pa do ceste za Tribošić.

Neprijateljska artiljerija nalazila se je na položaju barake »TODT«, električna centrala i jedna baterija u Knežpolju.

Namjera neprijatelja bila je pod svaku cijenu odbrana Širokog Brijega.

3. — *Tok borbe:*

Početak napada otpočeo je artiljerijskom pripremom, tačno u 6.45 sati. U prvom naletu jedinice XI. Brigade južno i jedinice I. Brigade zapadno ovladale su sa isturenim neprijateljskim predstražarskim položajem i oko 10 sati izbile na

[5] Vidi dok. br. 33 i 49.
[6] Vidi dok. br. 25.
[7] i [10] O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama vidi dok. br. 136, objašnjenje 14.
[8] Vidi dok. br. 29.

polazni položaj za juriš, pred samim manastirom i duvanskom stanicom. Uzajamno potpomaganje avijacije, artiljerije i tenkova omogućilo je ovakovo brzo napredovanje. Neprijatelj nije davao jaki otpor.

XII. Brigada, koja je napadala sjeverno, u toku 6. ov. mj. u 12 sati sa jednim svojim bataljonom izbila je do samog sela Knežpolje i uspjela je da uništi jednu kompletnu neprijateljsku bateriju, a sa glavnim snagama vodila je borbu za s. Čavar i Dubravu. U međuvremenu sa pravca Mostara, neprijatelj je uspio da se probije kroz osiguravajuće dijelove II. Dalmatinske prol. brigade, između Grabove Drage i G. Graca, te je napao jedinice XII. Brigade sa leđa. Istovremeno, neprijatelj je poduzeo napad iz Š. Brijega, tako da je XII. Brigadu prisilio na povlačenje na položaj Lončar — Mosor.

Izviđački vod i jedna četa I. Brigade uspjeli su da izbiju na samo Cigansko Brdo. Ali usljed neprijateljske artilerijske vatre i povlačenja XII. Brigade, primorani su da se povuku, te je neprijatelj ponovo zauzeo cijelo Cigansko Brdo i time jako ometao napredovanje jedinica I. Brigade.

Neprijateljska artilerija toga dana do podne nije naročito ispoljavala svoje dejstvo, već tek poslije podne. Naročito je jako tukla položaje XI. Brigade.

Usljed minskih prepreka, jake neprijateljske koncentrične vatre, odustalo se toga dana od juriša. Jedinice su se zadržale na zauzetim položajima, utvrđujući se za odbranu.

U toku noći 6/7. februara izvršeno je sređivanje jedinica, popuna municije i pregrupisavanje izvjesnih dijelova snaga. Jurišnim pionirskim vodovima stavljeno je u dužnost da u toku noći pročiste minska polja i žičane prepreke ispred naših položaja. Ovaj zadatak izvršen je sa dosta dobrim uspjehom. Izdana je zapovjest za ponovni napad 7. februara u 5 sati.

7. februara u 5 sati preduzet je ponovni napad. III. bataljon XI. Brigade, uz podršku tenkova i artiljerije, a naročito uz usku saradnju tenkova, u 8.45 sati upada u samostan i poslije kratke borbe zauzima ga. Neprijatelj se povlači prema gradu, a ovi ga progone.

U vremenu od 8 do 11 sati jedinice I. Brigade uz pomoć tenkova i artiljerije vršile su četiri juriša u pravcu duvanske stanice — Cigansko Brdo, ali bez uspjeha zbog žičane prepeke i snažne zaprečne vatre, pretrpivši osjetne gubitke.

U 11 sati, uz snažnu pripremu juriša svim raspoloživim sredstvima, bacačima, flakovima, P.K. topovima i tenkovskim oruđima, II. bataljon iste Brigade uspije da ovlada Purin Brdom, nanijevši neprijatelju teške gubitke, te se može reći da je na tome dijelu potpuno uništen. Napad su potpomagali

tenkovi,[9] a olakšan je zauzimanjem samostana od strane XI. Brigade.

Oko 13 sati ostali dijelovi I. Brigade, potpomognuti sa jedinicama XI. Brigade, prodrli su u sam grad, likvidirali uporište duvansku stanicu i do mraka očistili cijelo mjesto od neprijatelja, koji se je u neredu povlačio k Mostaru. Neprijatelj je za sobom, ukoliko je stigao, uništavao sva teška oruđa, a magazine palio.

Odmah po zauzeću samostana uputili smo dva bataljona XI. Brigade pravcem Stražnica preko rijeke Ličtice sa zadatkom da izbiju na put Široki Brijeg — Knežpolje, te da jedan bataljon uperi napad prema k. 399, a drugi bataljon prema Širokom Brijegu, u cilju potpunog zatvaranja neprijateljskih snaga u Širokom Brijegu. Uspio je samo jedan bataljon da se prebaci do određenog mjesta, u određenom vremenu. Pojava ovoga bataljona na ovom prostoru unijela je veliku zabunu u neprijateljske redove i umnogome doprinijela uništavanju neprijatelja, koji se je povlačio iz Širokog Brijega.

U međuvremenu XII. Brigada uspjela je zauzeti Ciganško Brdo i Lončar, a uz pomoć III. Brigade IX. Divizije i kotu 399, koju je neprijatelj jako branio. Navečer istoga dana ušla je u s. Knežpolje i u zajednici sa tenkovima, artiljerijom i jedinicama XI. Brigade preduzela gonjenje i uništavanje neprijatelja, koji se je u neredu povlačio u pravcu Mostara.

U toku noći dijelovi I. bataljona I. Brigade likvidirali su posljednje neprijateljske dijelove u utvrdi Čavar, a koji su zaostali iza leđa naših jedinica koje su gonile neprijatelja.[10]

Jedinice III. Prekomorske brigade za čitavo vrijeme ove borbe nalazile su se na položaju Vukojevo — Izbično u cilju obezbjeđenja u pravcu Rakitno. Vodile su manje okršaje (čarkanja) sa zelenokadrovcima.

U toku 8. ov.mj. naše jedinice izbile su u pravcu Mostara na položaj: s. Lukavača — k. 605 — Vasina Kosa — Jastrebinka, koji su položaj zadržale.

4. — Prilaže se zapovjest od 4. II. 1945.

5. — Borba je započela 6. februara u 6.45 sati sa artiljerijskom pripremom, a završena je 7. februara navečer.

6. — *Ishod borbe:*

U ovoj borbi postavljeni cilj je sa punim uspjehom postignut i zadatak izvršen. Zauzećem Širokog Brijega ugrožava se Mostar. Neprijatelju su zadani vrlo teški gubitci:

ubiveno 719
zarobljeno 104

[9] Vidi dok. br. 123.

i veliki broj ranjenih;
zaplijenjeno materijala:

pušaka	558	
puškomitraljeza i šaraca	65	
teških mitraljeza	2	
strojnica	3	
pištolja	5	
teških bacača	5	
lakih bacača	6	
P.K. topova	4	
haubica	2	
tromblona	4	
raznih motornih vozila	12	
konja	99	
kola	6	
bicikla	8	
telefona	36	
telefonskog kabla	25	kom.
radio-stanica	1	
radiofona	6	

više sanduka puščane municije, 800 granata za haubice, 380 granata za teški bacač, razne druge municije, nekoliko vagona raznog drugog ratnog materijala, duhana i hrane.

Unišeno materijala:

P.K. topova	4
topova 75 mm	12
topova 105 mm	1
flakova	6
konja	30

i veliku količinu raznog drugog oruđa i materijala.

7. — *Naši gubitci:*

poginulih	105
ranjenih	448
nestalih	49
svega:	602 izbačeno iz stroja.

Utrošeno municije:

7.9 mm	202.000	granata za l. bacač	1.065
za »Bredu«	50.900	za tromblone	2.015
za strojnicu	37.500	ručnih bomba	2.300
za flak	12.000	granata za bezuh	32
granata za t. bacač	3.500	granata za piat	14
signal. metaka	320	granata za P.K. topove	700

Oštećeno oružje:

3 šarca, 1 kolica od flaka, 2 cijevi od teškog bacača, 2 šarca, izgubljena: 3 konja, 50 pušaka,

8. — I u ovoj akciji došla je do punog izražaja izdržljivost, hrabrost, požrtvovnost boraca i rukovodilaca. Štabovi brigada i bataljona istakli su se pravilnim rukovođenjem i pravilnom procjenom situacije. Sve jedinice izvršile su svoj zadatak i podjednako su se istakle.

Novi borci pokazali su se u borbi vrlo dobri i mnogi od njih nisu zaostali za starim borcima. Nedostaje im još snalažljivost i nevješti su u prebacivanju.

9. — *Kritički osvrt:*

Vojno-obavještajna služba dobro je funkcionisala. Ranije prikupljeni podaci umnogome se podudaraju sa stvarnim stanjem neprijatelja.

Izviđački dijelovi nisu se najbolje snašli u postavljenim im zadacima. Ovo zbog toga što su im u ovoj akciji prvi put dodjeljivane njihove stvarne uloge i što su morali raditi na terenu gdje je stanovništvo neprijateljski raspoloženo prema nama.

Radio-veza funkcionisala je dosta dobro. Telefonska veza isto tako, ali je bilo čestih prekida, naročito na liniji XII. Brigade. Ovo radi udaljenosti ove Brigade i što je linija prolazila preko nesigurnog terena.

Inženjerske jedinice vrlo su se korisno upotrebljavale, a naročito mineri u pronalaženju i vađenju mina.

Snabdjevanje sa hranom išlo je svojim tokom. Doturivanje municije bilo je otežano zbog slabih prevozno-tovarnih sredstava. Konji koje su imale jedinice, usljed slabe ishrane, potpuno su izmršavili i bili teško upotrebljivi, a na terenu nije se mogao pronaći ni jedan konj ni mazga.

Sanitet je vrlo dobro funkcionisao, ali, usljed pomanjkanja prevoznih sredstava, prenos ranjenika nije se odvijao kako treba, a naročito sa položaja XII. Brigade.

Artilerija: Upotreba artilerije u ovoj borbi iskorišćena je u potpunosti. Sadejstvo artilerije sa pješadijom nije izostajalo. Potrebno ga je još bolje učvrstiti sa prednjim isturenim dijelovima pješadije. Bilo je slučajeva da je artilerija tukla naše prve istaknute dijelove, ali se je ovo brzo uočilo i otklonilo.

P.K. topovi u ovoj akciji dosta su se dobro koristili.

Tenkovi: Upotreba tenkova i blinda u ovoj akciji umnogome je doprinijela i potpomogla zauzeću najjačeg uporišta, manastira. U ostalim napadima njihovo potpomaganje bilo je uvijek uspješno. Postojala je odlična saradnja tenkova sa pješadijom, a naročito na sektoru XI. Brigade prilikom napada na uporište manastir, gdje je prisutnost tenkova umnogome smanjila naš gubitak.

Pojava avijacije uveliko je podigla moral kod boraca. Njeno dejstvo bilo je dosta efikasno.[11]

Općenito uzev, ova operacija je uspjela u potpunosti. Odlično rukovođenje, iskorišćavanje svih elemenata borbe, izdržljivost i udarnost jedinica služe za primjer i pohvalu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar	Načelnik	Komandant,
ppukovnik:	ppukovnik:	pukovnik:
D.[12] Korać	**B.[13] Stupar**	**B.[14] Božović**

M. P.

[11] Vidi dok. br. 167—169, tom V, knj. 38, dok. br. 89.
[12] Dušan
[13] Bogdan
[14] Božo

BR. 94

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U PRVOJ POLOVINI FEBRUARA NA PROSTORU VLASENICA — DRINJAČA — ZVORNIK[1]

ŠTAB R.I.
O. str. pov. broj 78/45.
16 februara 1945 godine

Izvještaj o operacijama
od 1 do 15. II. 1945 god.

ŠTABU E.1.

Dostavljamo redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 1 do 15 februara o.g.

1) *Opšta situacija:* U Vlasenici i Zvorniku, kao i duž ove komunikacije nalazi se 22 ojačana njem. divizija. Njena glavnina prikuplja se na prostoru Drinjača — Zvornik, dok zaštitni dijelovi obručnom odbranom drže Vlasenicu.[2]

Snage 14 Srpskog korpusa,[3] kao i snage S.1.[4] vode sa neprijateljskom glavninom borbu duž komunikacije od Nove Kasabe preko Drinjače na Zvornik.

2) *Naš zadatak:* Naša divizija (dvije brigade) dobila je zadatak da zajedno sa snagama A.1.[5] izvrši proboj nepr. položaja na odsjeku između rijeka Kamenice i Jošanice potpuno razdvajajući neprijatelja na dvije grupe. Po izvršenom proboju A.1. se orijentiše ka sjeveru u cilju likvidacije čelne grupe, a naša divizija utvrđuje zaposjednute položaje Velika Njiva (437)[6] — Strmine (342) i dejstvuje ka jugu.[7]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—22, k. 1111.

[2] Bliže o dejstvima pomenute njemačke divizije vidi dok. br. 13 i 43, objašnjenje 2.

[3] Riječ je o 25. i 45. NOU diviziji (vidi dok. br. 84 i 87).

[4] O dejstvima 38. NOU divizije vidi dok. br. 105.

[5] U pitanju su snage 17. NOU divizije (vidi dok. br. 90).

[6] U zagradama su trig. tačke i kote. U ovoj zagradi je trig. Međutim, u dokumentu su i trig. označeni kao kote.

[7] Za izvršenje tog zadatka 27. divizija je privremeno stavljena pod komandu Štaba 17. NOU divizije (vidi dok. br. 50 i 54; AVII, reg. br. 1—21, k. 1111: zapovijest Štaba 27. divizije od 8. februara 1945).

Jedna brigada (R.3.)[8] ostaje na vlaseničkom sektoru sa zadatkom pritiska na neprijatelja u Vlasenici i zatvaranja pravca od Vlasenice ka Šekovićima i Kladnju.

Dvije brigade (R.2. i R.4.)[9] kreću na gore pomenuti zadatak i u prvi mah postavljaju se na prostoru Papraća — Osmaci.

(Operativni dio štaba R.1. je sa jedinicama R.2. i R.4., dok su prištabski dijelovi sa div. bolnicom i dop. bataljonom smješteni u Kladanj, pod zaštitom jednog bataljona R.2.).

3) *Tok operacija:* Od 1 do 4 februara naš raspored je:

R.2 na prostoru Betanj — Trnovo — Strmica;

R.3. na liniji Solakovina — Grabovica;

R.4. na liniji Simići — Maleševina.

4-og R.2. i R.4. kreću na gore pomenuti zadatak a R.3. ostaje na liniji Simići — Solakovina.

Poslije kratkog odmora na prostoru Osmaci — Podborogovo — Papraća, R.2. i R.4. vrše 8. II. pokret do na liniju polaznih položaja za napad u duhu gore pomenutog zadatka, i to: R.2. na liniju Đafin Kamen (534) — 238. Zadatak: napad na Velike Njive sa pravca zapada, likvidacija istih i prodor na Šamane preko Novog Sela i na komunikaciju. R.4. na liniju: k. 238 — raskrsnica puteva 300 metara sjeveroistočno od k. 417 (Dugi Deo). Zadatak: napad na Strnine a sa dijelom snaga sadejstvovati u likvidaciji Velike Njive sa južne strane; po likvidaciji Strnina prodor na cestu dolinom rijeke Kamenice i sa zaposjednute k. 342.

9. o.m. u 3 časa ujutro brigade su otpočele podilaženje sa linije polaznih položaja za napad. R.2. razvija borbu sa neprijateljem na zapadnim padinama Velike Njive. Pošto A.2.,[10] koja sadejstvuje sa R.2. u likvidaciji Velikih Njiva, ne uspjeva da na svom napadnom pravcu likvidira k. 399, to se razvija borba oko ove kote u kojoj učestvuje i jedan bataljon R.2. Borba oko k. 399 traje sve do 14 časova, kada je ista najzad likvidirana. Tek poslije likvidacije ove kote omogućeno je prodiranje jačih naših snaga u pravcu Velike Njive, oko koje se razvija ogorčena borba. Neprijatelj je dobro utvrđen i njegovi položaji su organizovani po dubini. Pojedini položaji često puta prelaze iz ruke u ruku.

R.4. prodire dolinom rijeke Kamenice i na juriš zauzima Strnine (342), a sa južne strane sadejstvuje u napadu na Veliku Njivu zauzimajući kosu koja veže Strnine i Veliku Njivu

[8] i [9] O konspirativnim nazivima jedinica vidi dok. br. 6, objašnjenje 2.

[10] Riječ je o 6. proleterskoj (istočnobosanskoj) brigadi (vidi dok. br. 90).

(437). Bataljon R.4., koji ima zadatak da preko Dugog Dela vrši pritisak u pravcu Đevanja i Liješnja radi obezbeđenja naseg desnog boka i zavaravanja neprijatelja, izbija na liniju Dugi Deo — Veoče — k. 456 (ispred Liješnja i G. Đevanja). Na toj liniji zastaje i fingira napad na neprijatelja.

9 o.m. u 15 časova jedinice R.2. u sadejstvu lijevo sa A.2. a desno sa R.4. zauzimaju na juriš Veliku Njivu (437). Neprijatelj u 17 časova kontrajurišem povraća jedan dio tih položaja sa k. 437. Razvija se ponovno ogorčena borba oko Velike Njive i k. 437 koja je ključ odbrane na sektoru od r. Jošanice i Kamenice i koja sprečava daljnje naše prodiranje ka cesti.

U isto vrijeme R.4. poslije uporne odbranbene bitke na Strninama gubi k. 342 i zadržava se na kosi koja veže Strnine i k. 437.

Odmah potom preduzimamo ponovo napade na Veliku Njivu i Strnine. Borba se vodi cijelu noć i poslije teških borbi dijelovi R.4. uspjelim manevrom u leđa neprijatelju na k. 437 (sa pravca istoka) potpomažu likvidaciju ovog glavnog položaja koji frontalnim napadom i na juriš zauzimaju snage R.2. i A.2. U isto vrijeme glavnina R.4. na juriš zauzima ponovo Strnine.

10 o.m. produžavaju se teške borbe na liniji Velika Njiva — Strnine oko preostalih nepr. položaja koji su organizovani po dubini sjeveroistočno od pomenutih linija. Ovog dana u 17 časova Nijemci u jačini oko 500 došli su od pravca Drinjače i sa ceste izvršili kontranapad na Strnine. Poslije oštre borbe zauzimaju iste položaje i produžavaju sa napadom preko kose koja se nadovezuje na Veliku Njivu. Istovremeno neprijatelj preduzima kontranapad sa svih položaja po dubini od Novog Sela i Šabića na Veliku Njivu. U veoma ogorčenim borbama neprijatelj je ovladao istočnim i sjeveroistočnim dijelom Velike Njive sa k. 437.

Naše jedinice odmah poslije ovoga preduzimaju ponovo teške napade u cilju da povrate izgubljene položaje i da po svaku cijenu vrše prodor na cestu. Razvija se veoma žestoka borba. Mnogi položaji često puta prelaze iz ruke u ruku. R.2. i A.2. napadaju Veliku Njivu, dok R.4. vrši napad na Strnine. Najzad u 6 časova ujutro R.4. na juriš zauzima Strnine i manevrom iza leđa potpomaže ponovo likvidaciju glavnih položaja na Velikoj Njivi koje zaposjedaju snage R.2. i A.2. a potom vrše proboj preko Novog Sela u pravcu Šamana. (Preostale nepr. položaje na sjevernom i sjeveroistočnom dijelu Velike Njive blokiraju jedan bataljon A.2. i jedan bataljon R.2.).

11 o.m. u ogorčenim borbama snage R.2. i A.2. vrše prodiranje kroz dubinu nepr. položaja preko Novog Sela na Ša-

mane i u 17 časova izbijaju neposredno iznad s. Šamana na kose koje se pružaju suprotno od k. 377 sa koje neprijatelj preduzima tri puta veoma žestoke kontrajuriše, koji su bili svi slomljeni. R.4. u isto vrijeme vrši prodor sa Strnina na cestu i u dva momenta uspjeva da prodre na samu komunikaciju sa udarnim odeljenjima, koja se nisu duže vremena mogla održati usled jakog nepr. pritiska na bok naših snaga sa linije G. Đevanje i D. Đevanje. Ovog dana neprijatelj je takođe preduzimao žestoke kontranapade sa ceste na Strnine u cilju da ovlada istim ali upornošću jedinica R.4. nije mogao preoteti pomenute položaje.[11]

Usled izmjenjene situacije (ispred neprijatelja sa pravca Doboja prema Tuzli) jedinice A.1. hitno kreću na prostor Capardi[12] a naše snage preuzimaju sve položaje na sektoru između r. Kamenice i Jošanice. Radi širine fronta koji smo u vezi sa ovom situacijom morali da zaposjednemo, naš proboj na cesti nije uslijedio, a na položajima klina koji smo stvorili našim prodorom ostavili smo manje snage. Međutim tokom noći 11/12 o.m. takođe je i neprijatelj ubrzao izvršenje svojih zaštitnih dijelova tako da 12 o.m. ujutro zadnji neprijateljski dijelovi bili su kod Šamana i dalje u pravcu Zvornika. Tokom 12 o.m. produžili smo sa pritiskom na začelje i bok neprijatelja i toga dana vodili smo borbu sa nepr. zaštitnim dijelovima na liniji Liplje — Sultanovići — Mlađevac, a 13-og u podne krenuli smo na novi sektor (Čelopek — Tršić Han) sa zadatkom prodora na komunikaciju sjeverno od Zvornika u cilju presjecanja nepr. snaga u povlačenju i uništenja nepr. začelne grupe.

— . —

R.3. je za ovo vrijeme bila na sektoru Vlasenice i 10-og u momentu izvlačenja nepr. zaštitnih dijelova iz Vlasenice izvršila na iste napad, razbila ih i jednim dijelom protjerala preko Nove Kasabe ka Drinjači, a drugim dijelom preko Han Pijeska prema Sokocu.[13] Poslije ovoga jedan bataljon je ostavila u Vlasenici a sa glavninom se orijentisala preko Sokolovića na komunikaciju Rogatica — Sokolac. Na putu za Sokoloviće uspješno je razbila jednu jaču njemačku izviđačku patrolu kod Žljebova i protjerala je nazad u Sokoloviće, a na prostoru Sokolovića razbila je jaču koncentraciju domaćih čet-

[11] i [13] O borbama protiv njemačkih jedinica na prostoru Vlasenica — Drinjača — Zvornik vidi dok. br. 43; tom V, knj. 38, dok. br. 84—94 (dnevni izvještaj Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 1. do 15. februara 1945).

[12] Bliže o tome vidi dok. br. 64.

ničkih bandi kojima je nanijela osjetne gubitke. Potom je vršila bočni pritisak na komunikaciju Rogatica — Sokolac i u jednom sukobu nanijela je njem. koloni koja se povlačila iz Rogatice u Sokolac osjetne gubitke.[14]

4) *Zaključak:* U svim borbama rezultat je bio sledeći:

a) Neprijateljski gubici: oko 300 mrtvih i oko 400 ranjenih, ukupno izbačeno iz stroja oko 700 (zarobljen 1).

Zaplijenjeno: 8 p. mitraljeza (od toga dva p. mitraljeza jednog bataljona A.2. koje je bio izgubio u jurišu na Veliki Njivu, pa bataljon R.2. kontrajurišem povratio. Ova dva p. mitraljeza vratili smo bataljonu A.2.). Zaplijenjeno također oko 80 pušaka, 6 pikavaca, 4 parabeluma, 10 poluautomatskih pušaka, preko 15000 metaka i druge spreme.

b) Sopstveni gubici: 111 mrtvih, 118 ranjenih, 1 nestao, ukupno 230 izbačenih iz stroja. Od rukovodioca poginulo: 1 komandir, 2 politička komesara četa, 7 desetara; ukupno 10; ranjeni: 2 komandira, 5 zamjenika komandira, 2 politkomesara četa, 1 pomoćnik politkomesara čete, 1 vodni delegat, 1 vodnik, 9 desetara, 1 ruk. SKOJ-a bataljona.[15] Ukupno ranjeno rukovodioca 22.

Od oružja izgubljeno oko 20 pušaka a oštećen jedan p. mitraljez.

— x —

U izvršenju postavljenog zadatka štabovi brigada i bataljona kao i najveći dio nižeg komandnog kadra svesrdno su se založili. Udarnost brigada bila je u punom izrazu. Upornost rukovodioca u izvršenju zadatka bila je za svaku pohvalu. Novo ljudstvo (Srbijanci) bili su dobri u borbi i zadovoljili su više nego što se pretpostavljalo. Pored podviga starih boraca i novi borci činili su podvige.

Od naročitog značaja je činjenica što su naše čete — bataljoni umjeli kroz ove borbe da veoma uporno brane i odbrane zaposjednute položaje, i to u većini slučajeva, iako je neprijatelj često puta vršio ogorčene kontrajuriše.

Nedostaci koji su uočeni tokom ovih borbi proističu mahom zbog nedovoljne umješnosti i snalažljivosti rukovodstva u novom načinu ratovanja. Ti nedostaci uglavnom su sledeći:

a) Plan vatre: teška oruđa nisu bila precizna u gađanju, nisu tukli koncentričnom vatrom na najvažnije nepr. polož-

---

[14] Odnosi se na dijelove njemačke 181. pješadijske divizije (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[15] Vidi AVII, k. RP 37: spiskove poginulih i ranjenih boraca i starješina jedinica 27. NOU divizije.

je, tj. na onu tačku gdje zamišljamo proboj; često puta upotrebljavana su povremeno nepovezano, bez već unaprijed pripremljenog plana, i uopšte nisu bili jaka vatrena osnovica koja bi potpomagala napad u svim fazama. Isto tako vatra lakih automatskih oružja i pušaka nije bila planska i radi toga nije bilo štednje u municiji.[16]

b) Upotreba rezervi došla je do izražaja, ali u tom pogledu treba još više umješnosti našem rukovodstvu, kako bi se u punoj mjeri koristila rezerva.

c) Izbijanje na osvojeni položaj bilo je prodorno sa jurišima, ali poslije toga nije bilo u dovoljnoj mjeri brze organizacije osvojenih položaja, tj. da jedni ostaju na položajima i da se utvrđuju, a drugi da vrše daljnje prodiranje — gonjenje.

d) Ukopavanje na osvojenim položajima nije vršeno ponajviše iz razloga što momentalno jedinice uopšte nemaju pionirskog alata. Korišteni su uglavnom već zauzeti nepr. rovovi. Ali i u ovom pogledu moglo se učiniti više, tj. stalno ukazivati borcima na važnost utvrđivanja i preudešavanja zauzetih nepr. rovova, makar čim bilo, kako bi ovo borcima ušlo u krv, i da se privikavaju na utvrđivanje koje je jedan od bitnih elemenata u frontalnoj borbi.

e) Sadejstvo između bataljona unutar naših brigada — divizije bilo je na priličnoj visini, dok sadejstvo sa jedinicama izvan naše divizije nije bilo na dovoljnoj visini.

Bilo je još niz drugih nedostataka, kao održavanja veze, neuredni izvještaji i dr., što je ukazano na sastancima štabova brigada, koji su održani poslije ovih borbi.

Po našem mišljenju najbitnije je to da su naše brigade kroz ove borbe prekalile se i pokazale puno udarnosti, upornosti i junaštva u prodiranju a isto tako i odbrani zauzetih položaja i da su uglavnom izvršavale postavljene zadatke.

5) *Napomene:*

a) Dopunski bataljon sa uspjehom je završio vojnu obuku i ljudstvo toga bataljona steklo je elementarno znanje iz borbene obuke, pa je na taj način stvorena mogućnost u izvjesnoj mjeri za nužnu popunu naših jedinica.

b) Prištabski dijelovi koji su za ovo vrijeme boravili u Kladnju prilično su sređeni i vojnizirani. Formirana je pionirska četa (sa minerskim i pionirskim vodom). Održana su

---

[16] U izvještaju Štaba 27. divizije od 13. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 5—22, k. 1111) piše da je u borbama 9, 10. i 11. februara utrošeno preko 80.000 puščanih metaka, oko 300 mina za minobacače i PIAT-e i oko 150 protivkolskih (topovskih) granata.

dva kraća kursa u Kladnju (minerski i telefonski). Isto tako u toku je i jedan niži politički kurs.

c) Najveći problem momentalno za naše brigade jeste daljna popuna novim ljudstvom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar —
ppukovnik,
Škerović

Komandant —
ppukovnik,
Mil. Zekić

BR. 95

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE ČAPLJINE I MOSTARA[1]

ŠTAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. br. *170*
16/II 1945 g.
Mostar

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Od 1 do 15 februara 1945 godine naša brigada vodila je ogorčene i uporne borbe sa neprijateljem u cilju oslobođenja Čapljine, Ljubuškog, Čitluka i Mostara. Ove operacije naša brigada vršila je u sadejstvu sa dijelovima XIII Herc. NOU brigade[2] i brigade Narodne odbrane[3] do oslobođenja Čapljine i Ljubuškog, zatim sama nastavila čišćenje prostora Čitluk, Međugorje, Čule, a naposlijetku u sastavu XIX U. Divizije NOVJ[4] učestvovala je zajedno sa XXVI U. Divizijom u oslobođenju Mostara.

1. — Borbe za oslobođenje Čapljine otpočele su 1 februara a završene 3 februara. Naši dijelovi po oslobođenju Ča-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 31—2, k. 1146/II.

[2] Vidi dok. br. 120.

[3] Vidi dok. br. 49.

[4] Bila je stavljena privremeno pod komandu štaba te divizije (vidi dok. br. 144).

pljine 4 o.mj. potpomažu oslobođenje Ljubuškog. Manevar koji je izvršila naša brigada pri oslobođenju Čapljine opisan je u našem ranijem izvještaju.[5] Duh manevra sastojao se: u stvaranju mostobrana sa desne strane Neretve, jakim i energičnim nadiranjem prema Međugorje i Čitluk uz istodobno stalno napadanje utvrđenih neprijateljskih položaja oko Čapljine, težnji presijecanju otstupnica neprijatelju iz Čapljine, brzom nadiranju prema Čitluk i Ljubuški. Manevar je u potpunosti uspio. Dana 3-II-t.g. Čapljina je oslobođena. 4-II oslobođen je Ljubuški,[6] a istog dana i Čitluk. Neprijatelj je pretrpio ogromne gubitke u ljudstvu i materijalu, koje ćemo sumirati zajedno sa ostalim njegovim gubitcima u daljnim akcijama. Također su i naši gubitci bili prilični.

2. — Druga faza naših ofanzivnih operacija, t.j. od 4 do 7 o.mj. sastojala se u čišćenju prostorije Čitluk, Siepčići, Čule goneći neprijatelja prema Mostaru.[7] Ove operacije vršila je naša brigada samostalno bez pomoći drugih jedinica na ovoj prostoriji.[8]

3. — Od 8 o.mj. do 14 o.mj. traju borbe za prilaze Mostaru, u kojim operacijama naša brigada potpada pod komandu XIX U. Divizije NOVJ. Naša brigada u ovim borbama orijentisana je na pravac Jasenica — Rodoč — Aerodrom. Nakon trodnevne uporne borbe, dana 11 o.mj. likvidirali smo Humac, k. 152, koju je neprijatelj napustio radi toga jer je bio opsadiran i nije bio u mogućnosti da se snabdijeva hranom i vodom. Potpomažući dijelove XIX U. Divizije na desnom boku, 14 o.mj. naša brigada, koristeći prodore dijelova XIX U. Divizije na centru fronta prema Varda (k.[9] 331), nakon nekoliko uzastopnih juriša ovlađuje sa G. Jasenica, Aerodrom i k. 262 i zatim se brzo natiskuje za neprijateljem prema Rodoč — Tatar i upada u grad Mostar. Druga naša 2 bataljona iz divizijske rezerve upadaju u grad preko Varda (k. 331). Naša brigada u svojim operacijama na desnom krilu XIX U. Divizije potpomagana je stalno od jedne baterije brdskih topova ili baterije teških bacača 81 mm. I u ovim borbama neprijatelj je

---

[5] Vidi dok. br. 33.

[6] Prema izvještaju Štaba 9. NOU divizije od 22. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 4—2, k. 843), to mjesto je oslobođeno 5. februara. O tome vidi i dok. br. 136.

[7] Riječ je o jedinicama 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi dok. br. 167—169; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema; tom V, knj. 38, dok. br. 89).

[8] Opširnije o tome vidi AVII, reg. br. 26—2, k. 1146/II: izvještaj Štaba 12. hercegovačke NOU brigade od 11. februara 1945. godine.

[9] Treba: trig.

pretrpio teške gubitke, a naročito pri upadu naših jedinica u Mostar.[10] Mi smo također imali prilične gubitke u ljudstvu.

4. — Od početka operacija na Čapljini pa do oslobođenja Mostara neprijateljski gubitci nanešeni na sektoru naše brigade su slijedeći:

Ubijeno 450 ustaša i Švaba. Ranjeno mnogo više. Zarobljeno 151 dom., zaplijenjeno 3 teška topa 150 mm ispravna, 2 protuavionska mitraljeza, 2 mitraljeza Švarcloze, 1 Breda, 1 teški mitraljez, 18 puškomitraljeza, 153 puške, 52.200 razne puščane municije, 1 kamion, 1 osobni auto, 4 motorcikla, 35 pištolja, 9 mašinki, 5 parabela, 2 teška bacača, 1 laki bacač, 285 ručnih bomba, 150 bacačkih mina, 1 radio-stanica, 2 radio-aparata, 2 poljska telefona, 30 pari odijela i druge razne spreme. Naši gubitci su bili 35 mrtvih, među kojim 1 pomoćnik komesara bataljona, 1 komesar čete i 1 komandir čete. Ranjenih 71, među teško ranjenim nalazi se 1 komandir čete. Nestalih 1.[11] Mi smo imali onesposobljenih 6 puškomitraljeza.

5. — Za vrijeme ovih borbi dezertiralo je svega 4 borca i to sa teritorije sreza Ljubuški.

6. — Moral i borbenost brigade bio je za cijelo ovo vrijeme na visini. Odnos prema narodu nije bio loš. Držanje prilikom upada u grad također nije bilo loše.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:
Načelnik, kapetan,
Franjo Tomaić

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj *143*
Dana *19.II* u ___ č. 1945

Primljeno na znanje,
u akta.
Komandant
general-major

---

[10] Bliže o tome vidi dok. br. 136: Franc Šraml, navedeno djelo, str. 116—120.

[11] Vidi AVII, k. RP40: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 29. NOU divizije.

BR. 96

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE BUNE I BLAGAJA[1]

ŠTAB
XIII. HERC. NO. UD. BRIGADE
XXIX. UD. DIVIZIJE
Str. pov. 87
Dana 16. II. 1945.
Mostar

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo vam izvještaj o radu naše brigade od 13. ov.mj. pa do danas.

13. ov.mj. otpočeli smo napad sa čitavom brigadom na neprijateljska uporišta ispred naše brigade. Sa sektora Gubavica, Vranjevići napadali smo sa dva bataljona na neprijatelja koji je držao položaje na Buna — Lozine — Kosor — Blagaj,[2] dok smo sa druga dva bataljona sa linije Kamena — Žulji — Rabina napadali neprijateljska uporišta žand. stanicu Bišina[3] — Dubovica — Gnjilo Brdo — Busak. Ovim napadom nismo uspjeli ovladati sa neprijateljskim uporištima.

Sledećeg dana, t.j. 14. ov.mj. ponovo smo napali sa čitavom brigadom na gore pomenuta neprijateljska uporišta i brzim i obuhvatnim napadom izbacili smo neprijatelja iz njegovih uporišta i produžili sa brzim gonjenjem prema Mostaru.

Likvidacijom Nevesinja od strane X. brigade neprijatelj se povlačio preko Bišine sa namjerom da se skupa sa svim svojim materijalom probija dalje komunikacijom za Mostar. Međutim kako su dijelovi naše brigade bili već ovladali sa žand. [st.] Bišina, bio je prisiljen da ostavi sve svoje teško naoružanje u Bišini a sa već razbijenom vojskom pokušao je da se

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 30—2, k. 1146/II.

[2] Na te položaje je 5. februara upućena 4. bojna 9. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 169).

[3] i [4] To uporište su držali dijelovi 369. puka, a vjerovatno je bilo i nešto artiljerije, jer je komandant tog uporišta bio artiljerijski major Zeger (Šeger). On je, po probijanju izvjesnog broja Nijemaca iz Nevesinja, okupio sve ljudstvo pod svoju komandu i, ostavivši sve teško naoružanje i teške ranjenike, poveo ga preko s. Opine (4 km jugoistočno od Mostara) ka Jablanici, gdje se priključio jedinicama 369. legionarske divizije (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 121 i 122).

probije ispod same Veleži. Naša dva bataljona su ih uništavali i razbijene zaostale grupice progonili preko Podveležja ka Bijelom Polju.[4]

Druga dva naša bataljona poslije likvidacije Bune i Blagaja produžili su sa gonjenjem neprijatelja ka Mostaru i istog dana upali u sam Mostar, odakle je neprijatelj bio već pobjegao.

U ovim borbama, t.j. 13. i 14. ov.mj. neprijatelj je imao 250 mrtvih i 80[5] zarobljenih vojnika.

Mi smo u pomenutim borbama imali 7 mrtvih drugova i 46 ranjenih, među kojima je bilo 10 teže ranjenih drugova.

Među neprijateljskim poginulim vojnicima bilo je 15 oficira, od kojih su bila dva viša oficira.

Zaplijenjen je sledeći materijal i oružje:

4 topa (haubice), 2 protukolska topa, 2 brdska topa 75 m/m, 5 teških bacača, 3 mitraljeza »Brede«, 16 puškomitraljeza, 600 ručnih bombi, 220 pušaka, 58.000 metaka za pušku, puškomitraljeze i mitraljeze »Breda«, 4 mašinke, 30 konja, 10 kola sa konjskom zapregom i mnogo druge vojničke opreme.

U ovim akcijama su se istakli svi bataljoni naše brigade a naročito 3. i 4. bataljon koji su napadali na jako utvrđena neprijateljska uporišta žand. stanica Bišina, Dubovica, Busak i što su pored toga uništili veliki broj neprijateljskih vojnika koji su bježali ispred naše X. brigade iz Nevesinja.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. političkog komesara,
kapetan
Dragutin Vuković

M. P.

Komandant, major
Milorad Kujačić

Načelnik Štaba,
poručnik
Smajil Balalić

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj *142*
Dana *19. II* u ____ č. 1945.
Mostar

Primljeno na znanje,
u akta.

Komandant
general-major

[5] U originalu je mastilom precrtan broj 110 i dopisan broj 80.
[6] Vidi dok. br. 110.

BR. 97

ZAPOVIJEST ŠTABA 13. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 16. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA I VLAŠIĆKOG NOP ODREDA ZA NAPAD NA BRAJKOVIĆI — HAN BILA — GUČJA GORA[1]

16-II.1945
u 21.50 h[2]

ZAPOVJEST

Sekcija Travnik razmjera 1 : 100.000

Štabu I, III, IV. i Vlašićkog N.O.P. odreda:

Prema depeši dobivenoj radiogramom od Štaba IV. divizije, vrši se opšti napad na neprijateljska uporišta duž Lašva — Travnik.[3]

VII. brigada likvidirala je neprijateljsko uporište Rankovići, a VIII. brigada dobila je zadatak da napadne neprijateljska uporišta Donja Večeriska — Divjak.[4]

Naša brigada dobila je zadatak da vrši čišćenje neprijateljskih uporišta selo Gučja Gora — Mosor, kao i neprijateljskih uporišta duž rijeke Bile. Ova uporišta drži jedan bataljon »Čerkeza«[5] i oko 60 domaćih ustaša i milicije.

U vezi toga

NAREĐUJEMO:

I. bataljon, po dobitku ovog naređenja, napašće selo Brajkoviće, koje drži 50 milicionera, koji su naoružani teškim mitraljezom, ostalo puškama. Zatim se orijentisati Han Bila — Gučja Gora, povezujući se desno sa IV. bataljonom.

III. bataljon odmah po primitku ovog naređenja sa dvema četama krenut će pravcem s. Dub, s. Suhi Dol — Peča, odakle će napasti neprijatelja na koti Konjska, k. 1.350—1.297. Po likvidaciji Konjske čistiti s. Bukovicu, Radonjiće, vršiti gonjenje u pravcu s. Mosora.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—7, k. 1281.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Vidi dok. br. 77 i 114.

[4] Pogrešno; 7. brigada je oslobodila Donju Večerisku a 8. brigada s. Rankoviće (vidi dok. br. 77, 99 i 140).

[5] Riječ je o dijelovima Borbene grupe »Eberlajn« (vidi dok. br. 99 i 133, objašnjenje 5).

Vlašićki odred i jedna četa III. bataljona krenut će pravcem s. Suhi Dol — Bikoši — Simulja i napasti uporište k. 1.002. Po zauzeću uporišta 1.002 produžiti gonjenje neprijatelja preko Krpeljića ka Gučjoj Gori, vodeći računa da se ne dozvoli neprijatelju koncentracija kod manastira Gučje Gore, kao i kod groblja.

IV. bataljon, po dobitku ovog naređenja, sa dve pješadijske čete krenut će pravcem s. Jezerci, s. Podovi — Maline — Jasik, zauzimajući položaj od škole prema manastiru Gučjoj Gori, raspitujući se preko civila gdje se nalazi neprijateljski bunker koji štiti prilaz Gučjoj Gori. Ovim četama dodati teški bacač.

Sa jednom pešadijskom i ostatkom prateće čete zaposjesti položaj koji štiti pravac od Zenice, u slučaju neprijateljske intervencije od Zenice, koja bi vjerovatno bila preko Stranjana, Pojska — Šušanj, zaposjesti položaj k. 800 — 1.085, sa kojih će štititi leđa ostalim jedinicama koje vrše napad.

Štabovi bataljona, kao i Štab odreda, uporno će nastojati da drže položaj koji zauzmu i vršiti daljnje čišćenje, hvatajući vezu levo i desno između jedinica, kao i potpomaganje između sebe uzajamno.[6]

Operativni dio štaba nalazit će se kod sela Maline, gdje će te upućivati kurire i hitno nas izvještavati o promjenama.

Ranjenike upućivati u s. Dub.

Ishranu jedinica organizovat će intendanti bat. uz pomoć odbora i civila, koju će upućivati na položajima.

I. i IV. bat. vodiće računa da se ne sukobe sa izviđačkim grupama koje su upućene u sela Maline, Brajkovići.

Borbeni znaci: Petar — Mirko. Vidni: Poziv — Mahanje kape iznad glave. Lozinka: Okrenuti se na lijevo krug.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. pol. komesara, kapetan:
Vuk.[7] M. Milić

Komandant, major:
P.[8] Kasapović

---

[6] Bliže o tome vidi dok. br. 157.
[7] Vukašin
[8] Pero

BR. 98

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. ARMIJE OD 17. FEBRUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI I O PREDUZETIM MJERAMA[1]

17. II.

1) *U 12 čas.* Naređeno telefonom načelniku štaba A1[2] da avizira pokret 15. brigade i on lično dođe u štab.

2) *U 12,15: komandantu B1:*

da jedinicu K3 na otseku Dubrave — Srnice ne pomera ka jugu.[3] Obratiti pažnju na pravac od Brčkog, na koji uputiti daljne izviđačke patrole da uhvate vezu sa brigadom VI kod Brčkog.[4] Pripremiti da može brzo K3 dejstvovati ka Brčkom, a predvideti druge najpotrebnije delove za njenu smenu.

3) U 13 čas. usmeno naređeno načelniku A1 da se neprijatelj koncentriše u Gunji i Brčkom.[5] 15. brigada da odmah krene pravcem Tuzla — G. Tuzla — Lopare — Čelić, sa zadatkom uređenja odbrane na položajima između Lopara i Čelića. Izvršiti pripreme za miniranja (naročito u reonu Pukiša) i rušenje komunikacije.[6] Sve jedinice na pravcu Brčko — Tuzla pod komandom načelnika A1.

Načelniku E1[7] da Majevički odred stavi pod komandu načelnika A1, stavi njima na raspoloženje i ljudstvo.

4) *U 15 časova* od generala Vučkovića:[8]

a) Neprijatelj prešao potok Modran i ovladao linijom Jugovići — Draginja — Petrovića Kolibe. Vodimo žestoke borbe. Nemci stalno dobijaju pojačanje.[9]

b) Za ob. odel.: Juče iz Brčkog za Bijeljinu prošlo oko 80 kamiona, dve regimente SS trupa.[10] Kamioni vozili hranu, municiju i benzin. Neprijatelj vrši koncentraciju u Gunji i Brčkom.

---

[1] Original — depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 48—11, k. 272/A.

[2] Riječ je o načelniku Štaba 17. NOU divizije Rajku Tanaskoviću.

[3] O rasporedu i dejstvu 23. NOU divizije vidi njen izvještaj od 1. marta 1945 (AVII, reg. br. 8—2, k. 1069).

[4] Odnosi se na 17. brigadu 28. NOU divizije (vidi dok. br. 145).

[5] Vjerovatno je riječ o 734. puku njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 64 i 145; tom V, knj. 38, dok. br. 101—106).

[6] Bliže o tome vidi AVII, reg. br. 11—13, k. 272/A: izvještaj Štaba 17. NOU divizije od 9. marta 1945. godine.

[7] Riječ je o načelniku Štaba 3. korpusa NOVJ Rudolfu Petovaru Rudiju.

[8] Ljubo, načelnik Štaba 2. armije NOVJ.

[9] i [10] O njemačkim snagama i borbama na toj liniji vidi dok. br. 64 (objašnjenje 2) i 145

g) Tražiti ponovo avijaciju na Bijeljinu, Janju i komunikaciju Bijeljina — Janja.

Izveštavam o svemu V.Š.

5) *U 15,30 čas:* general Vučković:

1) Javiti 22 div.: »Joco[11] javlja — po ovlađivanju linijom Jugovići — Draginja — Petrovića Kolibe, neprijatelj nas potiskuje ka jugu, velike borbe se nastavljaju. (Javljeno 22 div).[12]

2) A1 sa svojom A2: posle zauzimanja k. 258 i kosa južno od ove kote prodiranje dalje nemoguće, zbog dejstva bočnog sa Zmajevca i Stana. Druga kolona kreće se potokom Glumine i sada se čelom nalazi istočno od k. 262 Čolovnik. Odatle će dejstvovati levo i desno.

A3 sa jednom kolonom posle zauzimanja s. Hodžići stigla ist. od k. 167 (neposredno), sa drugom levom kolonom stigla južno od k. 323. Napad se produžava.[13]

Avijacija do sada 4 puta nadletala (jednom sa 4, a tri puta sa po 2 aviona), tukla prostoriju Kozluk — Zvornik. Dejstvo vrlo dobro.[14]

Ovog momenta ne čuje se nikakva borba na severu. (Obaveštenje V.Š. depešom Đurić).[15]

3) Od V1 — Radojica:[16]

15. o.m. došlo u Bijeljinu iz Srema 100 kamiona, 150 motorcikla, 170 biciklista, 100 natovarenih kola, 90 tovarnih konja, 24 topa, 3 luksuzna automobila, 9 blindiranih kola sa gusenicama i 3 tenka (dato načelniku op. odelj. Đurić).

---

[11] Jovan Drača, načelnik Štaba 28. NOU divizije.

[12] Riječ je o 22. NOU diviziji (vidi dok. br. 104).

[13] O dejstvima jedinica 17. NOU divizije vidi dok. br. 121 i 134.

[14] O dejstvima naše avijacije vidi tom X, knj. 1, dok. br. 294.

[15] Radosav, načelnik Operativnog odjeljenja Štaba 2. armije NOVJ.

[16] Nenezić, komandant 28. NOU divizije.

BR. 99

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 17. FEBRUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU OKO TRAVNIKA[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Pov. br. 225
Dne 17. II 1945. g.

Kopija[2]

Predmet: Izvještaj o borbama od 15-II.

ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ

Noću 15/16. o.mj. jedinice ove divizije u zajednici sa VII. i XIII. brigadom otpočele su napad u cilju likvidacije uporišta oko Travnika. Napad je otpočeo u 22 sata.

VI. brigada:

Jedan bataljon ove brigade napao je na neprijatelja koji je držao položaj: Dubrava — zapadna ivica s. Bilići i s. Radića Brdo. Bataljon je u prvom naletu uspio uzeti prvi red kuća i potisnuti neprijatelja na liniju: s. Bilića Dočić — s. Zagaj. Jedna neprijateljska grupa ostala je u padinama Vlašića sjeverno od natpisa Dubrava. Ova grupa svojom bočnom vatrom ometala je i kočila rad ovom bataljonu. Za protjerivanje ove grupe upućena je 1 četa koja je bila u rezervi pravcem: s. Ovčarevo — Strelište — Kik, trigonometar 1082. U ovom rasporedu bataljon ove brigade dočekao je dan i u samu zoru povukao se na polazni položaj: greben, istočno od s. Ovčarevo, pa preko natpisa Radića Brdo — cesta.

Tokom dana, 16. o.mj., ovaj bataljon vršio je vatreni pritisak teškim oruđima sa ciljem uznemiravanja neprijatelja. Četa koja je izašla na Kik uspjela je odbaciti neprijateljsku grupu koja je ostala u padinama Vlašića i protjerati je u Bilića Dočić.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 17—6, k. 771/A.

[2] Dopisano mastilom.

Gubici neprijatelja: 26 mrtvih i 49 ranjenih. Naši gubici: 1 mrtav i 5 ranjenih. Pljena nije bilo.

XI. brigada:

II. bataljon ove brigade napao je u 22 sata neprijatelja na liniji: s. Kokošari — k. 772 — s. Visokovići. Prvim naletom ovaj je bataljon uspio izbaciti neprijatelja iz s. Visokovići, sa k. 772 i s. Kokošari, te prodrijeti u s. Šipovik. Neprijatelj je protivnapadom povratio s. Šipovik. U zoru neprijatelj je prešao u protivnapad i uspio da zauzme nekoliko kuća od grupe kuća istočno od k. 772.

IV. bataljon ove brigade sadejstvovao je sa snagama VIII. brigade i pod komandom štaba VIII. brigade otpočeo je napad na s. Budišići u 22 sata. Napad je odvijao se dobro i do zore likvidirano je svo selo osim jedne kuće. U zoru likvidirana je i ova kuća.

Gubici neprijatelja u toku ovih borbi su: 21 mrtav i 32 ranjena, 2 zarobljena. Naši gubici: 2 mrtva i 7 ranjenih.

VIII. brigada:

Snage ove brigade otpočele su napad u 22 sata na s. Rankovići.[3] Jedan dio snaga ove brigade napadao je na s. Stojkovići. U toku noći likvidirana su oba uporišta, kao i uporište u s. Lazine. U samu zoru vođene su borbe za s. Bučići, kao i za s. Vrepci. S. Vrepci je likvidirano, dok su borbe u s. Bučići nastavljene. Ujutro neprijatelj je intervenisao sa snagama od Travnika. Jedna kolona napadala je pravcem: s. Slimena — s. Stojkovići, a druga kolona pravcem: Nevića Polje — s. Bučići. Kolona koja je napadala pravcem: s. Slimena — s. Stojkovići bila je jačine jedne satnije izmješanih ustaša, Njemaca i Čerkeza. Ista kolona je dočekana i uz teške gubitke zaustavljena.[4] Veliki broj neprijateljskih vojnika, mrtvih i ranjenih, ostao je i zahvaljujući samo jakoj artiljerijskoj vatri neprijatelj ih je uspio izvući.

---

[3] Vidi dok. br. 77.

[4] i [7] Borba je vođena protiv Borbene grupe »Eberlajn« (vidi dok. br. 61, objašnjenje 6 i 8, tom V, knj. 38, dok. br. 101, 102 i 103).

U Dnevniku majora Bema (AVII, reg. br. 1/5, k. 6) kaže se da su 15. februara jedinice NOVJ potisle njemačku posadu iz s. Rankovića na novu odbrambenu liniju 2 km sjeverno od ovog sela, da su izgubljena sela Večeriska i Mošunj i da je protivnapad u toku. Osim toga, u Dnevniku stoji da su Nijemci u borbama od 14. do 16. februara imali 16 mrtvih (među njima 1 oficir), 49 ranjenih (od kojih 1 oficir) i 10 nestalih vojnika.

Gubici neprijatelja: oko 170 mrtvih i 240 ranjenih. Zarobljeno 15. Zapljenjeno: 1 protivkolski top, 1 teški bacač, 1 teški mitraljez Breda, 4 šarca, 4 Brna, više pušaka, municije, konja i druge spreme. Naši gubici: oko 30 izbačenih iz stroja.

VII. brigada:

Iste noći ova brigada u 22 sata otpočela je napad na neprijateljska uporišta G. Večeriska i Lupnice. Tokom noći likvidirana su oba uporišta. Gubici neprijatelja: 36 mrtvih i 63 ranjena, 5 zarobljenih. Pljen: 1 puškomitraljez, 15 pušaka, 11.000 puščanih metaka, 8 konja sa samarima i druga ratna sprema. Naši gubici nepoznati. Noću 16/17. o.mj. produžen je napad svih naših jedinica u pravcu Travnika.[5] Borbe su vođene ovako.

VI. brigada:

Jedan bataljon ove brigade potpomognut sa dvije čete XIII. brigade[6] napao je u 3,30 sati neprijateljsko uporište s. Bukovica. Napad nije uspio. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši gubici: 3 mrtva, 7 ranjenih. Izgubljeno: 2 puškomitraljeza. Gubici dviju četa XIII. brigade: 10 izbačenih iz stroja.

Iste noći jedan bataljon ove brigade napao je neprijatelja na liniji: Dubrava — s. Radića Brdo. Bataljon je odbacio neprijatelja na liniju: s. Bilića Dočić — s. Zagaj. Jedna četa koja je prodirala cestom naišla je na otpor kod Kali Bunara. Gubici neprijatelja: 22 mrtva, 49 ranjenih. Naši gubici: 2 mrtva, 17 ranjenih.

XI. brigada:

Napadaće jednim bataljonom pravcem: k. 1030 — s. Vilenica. Ovaj bataljon je vodio borbu za k. 677 ali istu nije uspio likvidirati. II. bataljon napao je pravcem: k. 789 — između s. Bojna i s. Pirota i spustio se u grad, prešao preko mosta na Lašvi i uhvatio prve kuće. Protivnapadom bataljon je odbačen. Jedan bataljon je napadao pravcem s. Vidoševići — k. 772 — s. Šipovik, a jedna četa: južno od ceste prema Travniku. Ovaj bataljon bio je neaktivan.

Gubici neprijatelja: nepoznati. Naši gubici: navedeni su u pasusu XI. brigada na 1. strani.

---

[5] Vidi dok. br. 140.

[6] Vidi dok. br. 157.

VIII. brigada:

Vršila je pritisak u pravcu Slimena. Nije uspjela izbaciti neprijatelja. Ujutro rano 17. o.mj. neprijatelj je prešao u protivnapad i borbe se vode tokom cjelog dana. Gubici nepoznati.

VII. brigada:

Tokom ove noći ova brigada napadala je pravcem: V. Mošunj — M. Mošunj i G. Večeriska — D. Večeriska. Ujutro je neprijatelj prešao u protivnapad i borbe se i sada vode.[7] Neprijateljski gubici: 24 mrtva i 42 ranjena. Zapljenjen je 1 p. mitraljez, 4.000 metaka, 30 komada bombi. Naši gubici: 3 mrtva i 13 ranjenih.

Prema do sada prikupljenim, ali nepotpunim podacima, gubici neprijatelja su:

mrtvi:	314
ranjeni:	492
zarobljeni:	22
ukupno:	828.

Vlastiti gubici:

mrtvih:	19
ranjenih:	86.

Snijeg smanjuje uspeh u napadu.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
Sl. otsutan!

Komandant, pukovnik:
Petar Vojnović

M. P.

[8] Ta rečenica je dopisana mastilom, ćirilicom.

BR. 100

ZAPOVIJEST ŠTABA 22. NOU DIVIZIJE OD 17. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA POSJEDANJE DESNE OBALE DRINE NA ODSJEKU SAMUROVIĆA ADA — MALI ZVORNIK[1]

ŠTAB
XXII UDARNE DIVIZIJE NOV I POJ
Op. br. 35
17-II-1945 god. u $16^{15\ h}$
Položaj

ZAPOVEST
(Sekcija: Šabac, Bijeljina, Zvornik 1 : 100.000)

Situacija: nastavlja se uništavanje opkoljene neprijateljske grupe na sektoru Zvornik — Kozluk — Muslimanski Rojčević.[2] U toku naredne noći, t.j. 17/18 t.m. delovi II armije vrše odlučni napad za potpuno uništenje.[3] II proleterska divizija svojim forsiranjem Drine sprečila je dalje nadiranje neprijatelja u pravcu Bijeljine. U dvodnevnim borbama ona je uspela ovladati i učvrstiti se na dominantnim položajima, neprijatelju su naneti teški gubitci u ljudstvu i materijalu.[4] Neprijatelj iz Bijeljine, dobivši znatna pojačanja, počeo je 16 ov. m. nadirati u pravcu Janja, kojim je danas oko 12 časova potpuno ovladao.[5] Delovi XXVIII divizije i II proleterske zaustavili su ovu grupaciju na liniji Modran — Janj.[6] Verovatno da će neprijatelj pokušati još jedanput prelaz Drine, da bi osigurao komunikaciju levom obalom i tako izvukao motorizaciju, koja se sada nalazi između Zvornika i Kozluka. Najverovatnije da će to učiniti na severnom delu fronta.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4—1, k. 1052.

[2] Riječ je o ojačanoj njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji (vidi dok. br. 91).

[3] Vidi dok. br. 98.

[4] i [7] Vidi tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89.

[5] Odnosi se na 734. puk njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 64, objašnjenje 2).

[6] Vidi dok. br. 145.

U vezi izložene situacije i naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ

NAREĐUJEMO:

1) **Brigada II prol. divizije** sa tri bataljona posešće sektor Zejtin Voda — Koviljača — K. 118. Dva bataljona najhitnije poslati na sektor Lipnica — Lešnica, sa zadatkom pojačanja sektora 16 makedonske udarne brigade. Ova dva bataljona ostaće na pomenutim položajima do dolaska jedinica XXII divizije, a nakon toga brigada će ih povući u svoj sastav kao rezervu ili pojačanje sektora. Nastaviti i dalje sa utvrđivanjem na samu obalu. Budnost mora biti stoprocentno zagarantovana.[7]

2) **8 brigada:** odmah po dobijanju zapovesti prebaciće se na desnu obalu Drine i produžiti usiljenim maršem za Loznicu. Do daljega ostaje kao divizijska rezerva. Bataljon ostaje i dalje na sektoru Ljubovije. Napominjemo da je Vrhovni štab danas telefonski naredio prebacivanje i stavljanje pod našu komandu. Izvestiti štab Armije o svome prebacivanju na novi sektor, a ukoliko bi brigada već imala određen zadatak od strane Armije, izvršiti ga, težeći da što pre krene na novoodređeni sektor.[8]

3) **10 brigada:** sa svim svojim snagama, više jedan bataljon 12 brigade koji se stavlja pod vašu komandu (onaj u Malom Zvorniku), držaće sektor Sakar — Mali Zvornik — Donja Borina — Zejtin Voda. Štab brigade uporedo sa neprijateljem rokiraće se severno i pojačavati na taj način desno krilo, težeći da mu prema glavnini neprijatelja budu uvek postavljene jače snage i rezerve. Nastaviti sa utvrđivanjem. Paziti da se određeni položaji ne posedaju površno, već obuhvatiti bukvalno rečeno ceo sektor koji je određen.

---

[8] Ta brigada je 16. februara stavljena pod neposrednu komandu Štaba 2. armije NOVJ (vidi dok. br. 89 i 91). Od 18. do 20. februara ona se nalazila na sektoru Zvornika, tj. u s. Diviću i Malom Zvorniku, dok je njen 2. bataljon bio u Ljuboviji (AVII, reg. br. 21—2, k. 185: izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 22. NOU divizije od 16. marta 1945).

4) **12 brigada:** sa tri bataljona i svim ostalim delovima krenuće odmah po prijemu zapovesti pravcem Koviljača — Loznica — Lešnica. Zadatak brigade da posedne i utvrdi sektor Gruhonić (kod Lešnice) do Samurović Ade (jugoistočno od Amajlija) i ne dozvoli, odnosno po svaku cenu spreči neprijatelju prelaz na ovom sektoru. Jedan bataljon ili dve čete držati u Badovincima, sa zadatkom da patrolira i kontrolira Drinu do ušća. Ponavljamo, pokrete izvršiti najhitnije, tako da se do zore stigne u Loznicu.

5) **16 M.U. brigada:** sa dva bataljona posešće položaje od Lešnice do Sofić Ade, a jedan bataljon držati na sektoru Badovinaca. Dva bataljona 2 brigade II divizije staviti pod svoju komandu južno od svojih jedinica, t.j. od Gruhonić Ade do Međuvođa. Ove položaje zasesti odmah, a najdalje padom mraka. Napominjemo da se posednu rečne ade manjim grupama sa automatskim oružjem. Gruhonić Adu i Pejinu Adu posesti sa zapadne strane. Konjički eskadron II divizije odrediti severno od Badovinaca, sa zadatkom patroliranja duž cele obale.[9]

6) **Specijalne jedinice XXII U. divizije:** držaće i kontroliraće međuprostor između 2 proleterske brigade i 16 makedonske brigade, t.j. od K. 118 do zaključno Kurjačica.

7) **3 artiljeriska brigada:** jedan divizion, bez jedne baterije, na sektor između Lipnice i Kozjaka, sa zadatkom da svojim dejstvom potpomaže 16 makedonsku brigadu. Ostali deo artiljerije ostaće na sektoru Koviljače, sa zadatkom da potpomaže jedinice II divizije.[10]

8) **Štab divizije:** nalaziće se u Loznici.

---

[9] Vidi tom I, knj. 18, dok. br. 77.

[10] Riječ je o 3. artiljerijskoj brigadi 2. armije NOVJ, koja je od 13. do 22. februara učestvovala u borbama na sektoru Zvornik — Koviljača — Loznica (vidi AVII, reg. br. 57—3, k. 271; reg. br. 10—1, k. 273).

9) **Znaci raspoznavanja:** (za sve jedinice)
17-II: Sedlo — Samar — Ljubomir
18-II: Barut — Bitolj — Bora
19-II· Olovo — Ohrid — Stanko

Na izvršenje!

Načelnik — major,
Valentin Horvatić

Za Štab
Komandant — pukovnik,
M. P. **Pero Popivoda**

Dostavljeno:
2 proleterskoj brigadi II divizije
16 makedonskoj udarnoj brigadi
8, 10 i 12 udarnoj brigadi.

BR. 101

ZAPOVIJEST ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 17. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA NOVU TOPOLU I BOSANSKI ALEKSANDROVAC[1]

ŠTAB
39. DIVIZIJE
V. KORPUSA NOVJ
dne 17. II. 1945. g.

a/a

ŠTABOVIMA XV. I XX. BRIGADE, KOMANDI II. UDARNE ČETE KOZARSKOG PODRUČJA I HIRURŠKOJ EKIPI 39. DIVIZIJE

ZAPOVJEST:

(Sekcija Banja Luka — Pakrac 1 : 100.000)

Podatci o neprijatelju: Neprijatelj u jačini oko 600 vojnika nalazi se na komunikaciji isključeno od Bos. Gradiške do Klašnica. Razmješten je po sledećim uporištima i to: Donja Topola jedna satnija i 18 žandara, Srednja Topola dvije satnije sa Štabom bojne, Gornja Topola jedna satnija,

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—1, k. 1267.

Bos. Aleksandrovac dvije satnije sa Štabom bojne. Neprijateljsko naoružanje: U navedenim uporištima neprijatelj raspolaže sa 3 protivavionska mitraljeza, 2 mala bacača (a vjerovatno da ima 2 — 3 t. bacača), ostalo naoružanje su puške i p. mitraljezi. Detaljne podatke imaju štabovi brigada o naoružanju kao i o utvrđenjima.
Pored gore navedenog neprijatelj ima u Bos. Gradiškoj jednu bojnu domobrana, u Klašnicama jednu bojnu, a u Banja Luci oko 2.500 vojnika raznih jedinica.[2]
U Klašnicama navodno imaju jedna borna kola.

Naše snage: Pet bataljona (tri XV. brigade, dva XX. brigade) i jedna udarna četa Kozarskog područja.

Zadatak naših snaga jeste da napadnemo i likvidiramo neprijatelja u Donjoj, Srednjoj, Gornjoj Topoli i Bos. Aleksandrovac, kao i obezbeđenje od Bos. Gradiške, Klašnica i Banja Luke, a potom, prema neprijateljskoj intervenciji bilo sa koje strane, borba na otvorenom polju.[3] Za izvršenje napred navedenog

NAREĐUJEMO:

Štab XX. brigade sa dva bat. i jednim prot. kolskim topom: Ima zadatak da napadne i likvidira neprijatelja u Donjoj i Srednjoj Topoli i obezbeđenje od Bos. Gradiške, u koju svrhu minirati cestu i osigurati se dovoljno da ne bi neprijatelj omeo izvršenje glavnog zadatka. Zasje-

[2] Na području Banja Luka — Bosanska Gradiška tada su se nalazile jedinice ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije, čije je sjedište bilo u Banjoj Luci. U sastavu te divizije bili su 10. ustaški stajaći i 15. domobranski pješadijski zdrug, jačine po pet bojni. Sjedište većeg dijela 10. ustaškog zdruga bilo je u Banjoj Luci, dok je njegova 3. bojna bila u Kotor-Varošu i jedna satnija 5. bojne u Trapistima, a bilo je izvjesnih dijelova i u drugim mjestima. O rasporedu i dejstvu 15. pješadijskog zdruga nedostaju potpuniji podaci, ali na osnovu dokumenata pomenute divizije, može se reći da su njegove glavne snage bile u uporištima Banja Luka — Bos. Gradiška (vidi AVII, reg. br. 42/7—1, 45/7—1, 47/7—1, 48/7—1, 1/8—1, i 7/8—1, k. 114/A: zapovijesti ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije od 30. i 31. januara i 1, 2. i 17. februara i izvještaj 5. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga od 13. februara 1945).

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 130; tom V, knj. 38, dok. br. 102, 103, 104 i 106.

du postaviće Štab brigade po svom nahođenju, kao i detalj. plan za samu likvidaciju dodjeljenih mu uporišta.[4]

Udarna četa koz. područja pojačana sa jednim vodom štaba divizije: Ima zadatak da napadne i likvidira neprijatelja u Gornjoj Topoli.

Štab XV. brigade sa tri bat. i jednim protukolskim topom: Ima zadatak da napadne i likvidira neprijatelja u Bos. Aleksandrovcu, a po likvidaciji ovog uporišta sa istim snagama da krene prema Laktašima i po mogućnosti likvidira iste. Postaviti osiguranje prema Klašnicama i B. Luci. Ovom osiguranju posvetiti najveću pažnju pošto je neprijatelj dosta blizu i sa jačim snagama, kako isti ne bi omeo izvršenje glavnog zadatka. Zasjedu postaviće Štab brigade po svom nahođenju na najpogodnija mjesta.[5] Takođe postaviti protukolske mine na cestu kako je već navedeno za XX. brigadu.

Plijen i zarobljenici: Sve zarobljene neprijateljske vojnike upućivati Štabu Divizije, a radi podataka koji su potrebni za štabove brigada, na licu mjesta ispitati na brzinu, prema potrebi i uviđavnosti štabova zadržati kod sebe potreban broj neprijateljskih vojnika.

Ratni plijen svaka brigada vršiće na svom sektoru, a o istom naknadno izvjestiti Štab Divizije.

Sanitet: Hirurška ekipa Divizije smjestiće se u Jazovac, kod kuće Ostoje Nikolića, gdje upućivati teže ranjenike kojima je potrebna hirurška intervencija, dok lakše ranjenike (pokretne) zadržavati u brigadnim previjalištima.

Evakuacija ranjenika iz Hirurške diviziske ekipe vršiće se od određenog mjesta preko Turjaka za Ivanjsku i dalje do Diviziske bolnice. Ukoliko bi ovaj put bio nesiguran, onda ranjenike upućivati od Turjaćke opštine

---

[4] Vidi AVII, reg. br. 4—1, k. 1283: izvještaj Štaba 20. krajiške NOU brigade od 23. februara 1945. godine.

[5] Vidi AVII, reg. br. 12—2, k. 1272: izvještaj Štaba 15. krajiške NOU brigade od 22. februara 1945. godine.

preko Podgradaca i Mrakovice za Divizisku bolnicu.

Veza: Vezu održavati sa Štabom Divizije kurirsku i telefonsku, pored toga što će sve jedinice međusobno održavati kurirsku vezu, na što skrenuti najvišu pažnju.

Štab divizije: Za vrijeme borbe nalaziće se u Miladinovići, k. 138, na koje će mjesto štabovi brigada uputiti svoje telefoniste sa potrebnim brojem kabla, radi povezivanja telefonske veze između štabova brigada i Divizije.

Početak napada: Napad kod svih jedinica ima da otpočne tačno dana 17. II. o.g. u 22 časa, do kog vremena podići sa jedinicama na jurišno odstojanje,[6] vodeći računa da ne dekonspiriše akciju prije vremena, kako bi jednovremeno otpočeo napad kod svih jedinica.

Znaci:

Borbeni:	**Ugovoreni:**	**Raketni:**
za 17. II	17. II	Likvidirano uporište: crvena — bijela raketa.
Brane — Mihailo.	Pušku u desnu ruku i u stranu.	
18. II.	18. II.	Neprijatelju stiglo pojačanje: 2 bijele rakete.
Veza — Takmičenje.	Mahanje kapom.	
19. II.	19. II.	Povlačimo se: 2 crvene.
Crvena armija — Pobednik.	Pušku u vis vodoravno iznad glave.	

Znaci raspoznavanja redovni koje sada jedinice imaju.

Završna odredba: S obzirom da neprijatelj ima mogućnosti brze intervencije od Bos. Gradiške, Klašnica i Banja Luke, stoga napad ima da se izvrši što energičnije i munjevito tako da bi neprijatelj bio u što kraćem vremenu likvidiran, kako bi mogli manevrisat sa svojim snagama i tući neprijatelja koji bude pošao u intervenciju.

Po likvidaciji navedenih uporišta štabovi brigada postaviće svoje snage tako da potpuno obezbjede nesmetano evakuaciju plijena iz oslobođenog područja. U tom vremenu odr-

[6] Riječi »na jurišno odstojanje« su dopisane mastilom.

žavati što čvršću vezu sa Štabom Divizije radi koordinacije svih snaga. Postupak sa zarobljenicima ima da bude korektan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
Vojo Stupar

Zam. komandanta, major:
Borko Arsenić

BR. 102

ZAPOVIJEST ŠTABA 8. KORPUSA NOVJ OD 18. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA PREBACIVANJE NA PROSTOR PLOČE, MAKARSKA, ŠIBENIK, BIOGRAD I RAZMJEŠTAJ 9. DIVIZIJE NA PROSTORU KONAVLI — IMOTSKI — DRNIŠ[1]

ŠTAB
VIII. UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. br. 93
18 februara 1945 g.

ZAPOVJEST

Sekcije: Mostar, Makarska, Omiš, Split, Livno, Šibenik, Knin, Žirje, Novigrad,
1 : 100.000 — (jug. izr.)

Poslije uspješno izvršene Mostarske operacije,[2] naš Korpus dobio je zadatak: Radi novih zadataka izvršiti pokret prema zapadu.

Naređujemo:

I. **IX. udarna divizija:**

Posjeda i kontroliše teritorij Dalmacije.
Izvršiće pokret sa prostorije Goranci — Drežnica i to: sa jednom brigadom na prostoriju Drniša, jed-

[1] Overeni prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—4, k. 1021.

[2] Vidi dok. br. 136.

nom na prostoriju Sinja, jednom na prostoriju Imotskog, jednom na prostoriju Vis — Dubrovnik.

a) II. dalm. prol. brigada polazi 21 februara pravcem Široki Brijeg — Sinj — Split — Drniš.
Maršuje:
21. II iz Širokog Brijega do Trilja kamionima, od Trilja do Sinja pješke.
22. II iz Sinja za Split vozom.
24. II iz Splita za Drniš vozom.
25. II smješta se na prostoriju Drniš — Kosovo Polje.

b) IV. splitska ud. brigada polazi 20 februara pravcem Drežnica — Mostar — Široki Brijeg — Imotski — Sinj.
Maršuje:
20. II iz Drežnice u Mostar pješke i vozom po djelovima.
21. II iz Mostara u Široki Brijeg pješke.
22. II iz Širokog Brijega u Imotski pješke.
23. II iz Imotskog u Studence pješke.
24. II iz Studenaca na prostoriju Biorine — Tijarice pješke.
25. II sa prostorije Biorine — Tijarice u Sinj pješke.
26. II razmještaj na prostoriji Sinja.

c) III. dalm. udarna brigada polazi 21 februara pravcem Mostar — Široki Brijeg — Imotski.
Maršuje:
21. II sa prostorije Drežnica — Goranci u Mostar pješke i vozom po djelovima.
22. II iz Mostara u Široki Brijeg pješke.
23. II iz Širokog Brijega u Imotski pješke.
24. II razmještaj na prostoriji Imotskog.

d) XIII. udarna brigada (dva bataljona) polazi 22 februara pravcem Mostar — Metković — Ošlje — Slano — Dubrovnik — Konavlje.
Maršuje:
22. II sa prostorije Goranci — Drežnica u Mostar pješke.
24. II iz Mostara do Metkovića vozom.
25. II iz Metkovića na prostoriju Topolo — Ošlje pješke.
26. II sa prostorije Topolo — Ošlje u Slano pješke.

27. II jedan bataljon u Dubrovnik, a jedan u Konavlje brodovima.[3]

II. **XIX. udarna divizija:**

Izvršiće pokret sa prostorije Široki Brijeg na prostoriju Makarske. Polazi 20 februara pravcem Široki Brijeg — Vitina — Vrgorac — Makarska.
Maršuje:
20. II iz Širokog Brijega na prostoriju Vitina — Ljubuški pješke.
21. II sa prostorije Vitina — Ljubuški na prostoriju Vrgorac — Kozice pješke.
22. II sa prostorije Vrgorac — Kozice na prostoriju Makarska pješke.
23. II prikupljanje svih djelova na prostoriji Makarske.[4]

III. **XXVI. udarna divizija:**

Izvršiće pokret sa prostorije Mostar — Bijelo Polje na prostoriju Ploče — Neum — Metković. Polazi 20 februara pravcem Mostar — Metković — Ploče — Neum.
Maršuje:
20 i 21. II iz Mostara u Metković vozom.
22 i 23. II iz Metkovića u Ploče vozom.
24. II prikupljanje na prostoriji Metković — Neum — Ploče.[5]

IV. **Artiljerijska brigada:**

Izvršiće pokret sa prostorije Mostar na prostoriju Kistanje — Biograd. Polazi 25. II pravcem Mostar — Imotski — Omiš — Split — Šibenik.
Vrši pokret:
25. II iz Mostara u Imotski.
26. II iz Imotskog u Split.
27. II iz Splita u Šibenik.
1. III razmještaj na prostoriji Kistanje — Biograd.

V. **Tenkovska brigada:**

Izvršiće pokret sa prostorije Mostara na prostoriju Šibenik — Skradin. Polazi 26. II pravcem Mostar —

---

[3] O tome vidi i zapovijest Štaba 9. NOU divizije od 18. februara 1945 (AVII, reg. br. 4—1, k. 843).

[4] Vidi zapovijest Štaba 19. NOU divizije od 19. februara 1945 (AVII, reg. br. 3—4, k. 1023).

[5] Vidi zapovijest Štaba 26. NOU divizije od 20. februara 1945 (AVII, reg. br. 4—1, k. 1103).

Imotski — Sinj — Šibenik.
Vrši pokret:
26. II iz Mostara u Imotski.
27. II iz Imotskog u Sinj.
28. II iz Sinja u Trogir.
1. III iz Trogira u Šibenik.
2. III razmještaj na prostoriji Šibenik — Skradin.[6]

VI. Sve trupe i ostali djelovi preduzeće najstrožije mjere obezbeđenja za vrijeme pokreta kao i po izvršenju razmještaja jedinica. Obratiti pažnju na marševsku disciplinu i disciplinu kod stanovanja. Proučiti priloženi uput za marševsku disciplinu.

VII. Sve jedinice uputiće blagovremeno konačare. Proučiti priloženi uput za konačare.

VIII. Na svojim pravcima sve jedinice organizovati će propisnu saobraćajnu službu.

IX. Odredba o vezi: U toku izvršenja pokreta održavaće se sa svima jedinicama radio-veza, a prema planu koji je sada na snazi. Po dolasku na prostoriju prikupljanja uspostavljaće se i žičane veze, a prema uputstvima koja će se blagovremeno izdati.

X. Odredba za sanitet: Hirurška ekipa Korpusa prebaciće što prije sve ranjenike koji do sada nisu bili evakuisani u prihvatne bolnice Korpusa Opuzen, Hvar, Split, tako da bude sposobna za pokret na prostoriju Sjeverne Dalmacije.

XI. Odredba za snabdjevanje: Ljudskom hranom jedinice su snabdjevene do 25 ov. m.j. Od 25 februara do 5 marta t.g. XIX. Divizija primiće hranu u Omišu iz korpusne pomoćne baze; XXVI. Divizija primiće hranu u Metkoviću iz korpusne pomoćne baze; IX. Divizija primiće hranu u Sinju iz korpusne pomoćne baze; Artiljerijska i Tenkovska brigada primiće hranu iz centralnog korpusnog slagališta u Splitu. Snabdjevanje stočnom hranom vršiti djelomično iz baza za snabdjevanje Korpusa, djelomično sa terena, što će regulisati načelnici intendantura divizija, po direktivama načelnika intendanture Korpusa.

XII. Kamione za prebacivanje formirati u kolone i iste upotrebljavati samo za prevoz materijala. Po izvršenom za-

[6] Vidi zapovijest 1. tenkovske brigade NOVJ od 23. februara 1945 (AVII, reg. br. 26—2, k. 323).

datku prebacivanja na određene prostorije za prikupljanje, sve kamione preko 10 predviđenih za divizije povratiti u sastav korpusnog auto-bataljona.

XIII. Tovarnu i vučnu stoku pri pokretu što bolje hraniti i čuvati, ne dozvoljavajući opterećavanje.

XIV. Svakog dana uvečer izvještavati Štab Korpusa putem radio-depeša o mjestu na kome su zakonačile jedinice.

XV. Štab Korpusa do 20. II nalaziće se u Mostaru. O daljnjem jedinice će biti obavještene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — pukovnik:
Boško Šiljegović s.r.

Komandant — generalmajor:
Petar Drapšin s.r.

Da je prepis vjeran originalu
ovjerava
Načelnik štaba,
pukovnik:
T. Biočić[7]

Dostavljeno na postupak:
Štabu IX, XIX. i XXVI. Udarne divizije NOVJ,
Štabu Tenkovske i Artiljerijske brigade.

M. P.

[7] Ante Toni Biočić

BR. 103

RELACIJA ŠTABA 14. KORPUSA OD 18. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI FEBRUARA U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTAB
XIV KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Operativni otsek
Op. br. 75
18 februar 1945 g.

Relacija o borbama od
1 do 15 februara 1945 g.

ŠTABU II ARMIJE

1. — Teren Istočne Bosne, sekcije: Zvornik — Kladanj — Tuzla i Bijeljina. Razmera 1 : 100.000.

2. — 14 Korpus, sastav: 23 divizija (7, 9 i 14 srpska brigada), 25 divizija (16, 18 i 19 srpska brigada), 45 divizija (20, 23 i 24 srpska brigada), 1[2] i III artileriska brigada (jedna kod 23 divizije, a jedna dejstvovala sa desne obale Drine od Čitluka do Loznice) i Inžinjeriska brigada.

3. — Sadejstvujuće snage: III korpus (27 i 38 divizija),[3] 22,[4] 17[5] i 28 divizija,[6] u poslednje vreme i II proleterska divizija,[7] jedan bataljon Narodne odbrane iz Beograda i Posavsko-trebavski odred.[8]

4. — 22 nemačka divizija u svome nastupanju od Vlasenice doprla je 2 ov.m. do Zvornika i to sa pešadiskim delovima, dok joj se glavnina i motorizacija zadržala u Drinjači, zbog temeljno porušenog puta koji je bio branjen sa desne obale Drine. 181 nemačka divizija, koja je imala nastupati ovim pravcem i čiji su delovi već bili prispeli u Han Pijesak,

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 31—12, k. 272/A.

[2] Pogrešno; treba: II.

[3] O rasporedu i dejstvu jedinica toga korpusa vidi dok. br. 94 i 105.

[4] Bliže o dejstvu te divizije vidi dok. br. 104.

[5] Vidi dok. br. 90.

[6] Vidi dok. br. 44 i 145.

[7] O toj diviziji vidi dok. br. 91, objašnjenje 11.

[8] O tom bataljonu i odredu vidi dok. br. 83.

vratila se je natrag za Sarajevo,[9] dok je 22 divizija u težnji da se što pre probije na sever povukla svoje osiguravajuće i zaštitne delove sa prostora Han Pijesak — Vlasenica a docnije i iz same Vlasenice. Zauzećem Vlasenice naše snage su prekinule snabdevanje ove divizije, koja se skoro čitava prikupila na prostoru Drinjača — Zvornik. U njezinim pokušajima prodora prema Bijeljini, sve od 5 do 15 ov.m. u svakodnevnim borbama Nemcima su naneti veliki gubitci. Računa se da je izgubila za ovo vreme veću polovinu svoga ljudstva.[10] Nalazeći se opkoljena na prostoru Zvornik — Kozluk ova divizija je pred uništenjem.[11]

U Bijeljini je stalno bila jedna regimenta »Princ Eugen« divizije,[12] koja je početkom ovog meseca napadata od snaga 17 i 28 divizije i ona je skoro prepolovljena. Delovi ove divizije koji su se nalazili u Brčkom bili su se ograničili samo na odbranu grada, koristeći ustaše i četnike na predstražama.[13]

Glavnina nemačkih snaga sa prostora Sarajevo — Mostar i Sarajevo — Višegrad pod jakim pritiskom delova naše vojske izvlačila se na sever žrtvujući svoje zaštitnice u Širokom Brijegu, Mostaru i Nevesinju.[14]

Da bi olakšali probijanje svoje 22 divizije iz obruča kod Zvornika, u Gračanicu je iz Doboja došlo oko 1000 Nemaca sa nešto artilerije 8 ov.m. Oni su prikupili i oživeli izvesne ustaške i četničke snage i sa svima izvršili pokret od Gračanice — Sokola i Ozrena na naše položaje u cilju probijanja za Tuzlu,[15] ali im je ovo onemogućeno odbranom naših snaga.

---

[9] Podatak o toj diviziji je samo djelimično tačan. O njoj vidi dok. br. 43 (objašnjenje 2), 86 i 155.

[10] O gubicima njemačke 22. pješadijske divizije vidi dok. br. 64 (objašnjenje 3) i dok. br. 107 (objašnjenje 2).

[11] Do uništenja pomenute njemačke divizije nije došlo. Ona se, uz pomoć 734. puka njemačke 104. lovačke divizije, probila iz okruženja i otišla u Bijeljinu (vidi dok. br. 64, objašnjenje 2; tom V, knj. 38, dok. br. 104—110).

[12] U Bijeljini je tada bila Pukovska grupa »Skenderbeg«. Međutim, iz Brčkog je 25. januara 1945. upućena jedna borbena grupa u pomoć snagama u Bijeljini (vidi dok. br. 5, objašnjenje 35), ali redakcija nije mogla da ustanovi jačinu, sastav i naziv te grupe.

[13] U Brčkom su se i tada nalazili glavnina 7. SS divizije »Princ Eugen« i dijelovi bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa i ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije, dok su se četnici Trebavskog korpusa nalazili u Posavini (zapadno od Brčkog) a četnici Majevičkog korpusa na prostoru jugoistočno od Brčkog (vidi knj. 32, dok. br. 155).

[14] O tome vidi dok. br. 136.

[15] Riječ je o 724. puku njemačke 104. lovačke divizije i dijelovima ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije i četničkih jedinica iz Srbije (vidi dok. br. 64, objašnjenje 2).

Četničke bande sa Ozrena i Trebave bile su aktivne i dolaskom Nemaca na ovaj sektor napadale su, u zanosu da će zauzeti Tuzlu. Razbijeni su i obezglavljeni tako, da danas na Ozrenu nema ozbiljnijih njihovih snaga. Crnogorski četnici su se većinom prebacili na Trebavu,[16] radi spajanja sa srbijanskom grupom četnika.[17] Njihove jedinice ostale su većinom bez municije, sa kojom su ih dosada podmirivali Nemci.

5. — Na dan 1 februara ove godine raspored naših snaga bio je sledeći:

a) 23 divizija:

— K 2 na sektoru: Dubrave — iznad Bukvika i Gornje Brke — Omerbegovača i trig. 123.

— 9 brigada na liniji: k. 132 — Brezik — Slijepčevići.

— 14 brigada prema Gračanici na sektoru: Donja Orahovica — Avdići — Čekanići — Vranovići.

b) 25 divizija:

— 16 brigada ispred Zvornika na liniji Kula[18] — Maričići — Ahmetovo brdo.

— 18 brigada takođe ispred Zvornika na prostoru Snagova.

— 19 brigada na liniji: Đafina kosa, k. 434[19] — Gloćansko brdo, k. 452 — Dugi deo — Sokolna — Obojnik, k. 395 — Kozjak — k. 654.

c) 45 divizija:

— 20 brigada na sektoru Zvornik — Drinjača u borbi za Veliku Njivu i Vlasinje.

— 23 brigada je prema Ozrenu na prostoru: Turija — Miiino Selo — Stupari — Porječina.

— 24 brigada na prostoru Glodi — Sokolna prema Lješnju, dok je jedan bataljon na desnoj obali Drine u zaštiti artilerije.

d) Artilerija:

— I brigada kod 23 divizije prema Brčkom i Gračanici.

---

[16] U izvještaju četničkog štaba Crne Gore, Boke i Starog Rasa od 15. februara 1945. načelniku štaba Vrhovne komande jugoslovenske vojske u otadžbini piše da se crnogorske četničke jedinice nalaze na Ozrenu i na lijevoj obali rijeke Spreče — sve do rijeke Bosne. A u izvještaju istog štaba od 21. februara se kaže da su se četnička 1. divizija i sandžačke četničke jedinice prebacile na lijevu obalu rijeke Bosne, južno od s. Kožuha (vidi AVII, reg. br. CG-V-1139 i 1140).

[17] O četničkim jedinicama iz Srbije vidi u AVII LV knjigu depeša Vrhovne Komande JVUO.

[18] Pun naziv: Kula Grad.

[19] Pogrešno; treba: trig. 534.

— III brigada na desnoj obali Drine od Čitluka do Koviljače, pri 22 diviziji.

e) Inžinjerska brigada:

— Pontoniri na prevoženju Banja Koviljača — Kozluk.

— Jedan inžinjerski bataljon prema Gračanici kod 14 srpske brigade i

— jedan bataljon kod Zvornika.

f) Štab korpusa u Tuzli. Komandant i komesar na sektoru Zvornika.

6. — Operacije od 1 do 15 februara:

a) 23 divizija:

7 i 9 brigada u vremenu od 1 do 8 februara vodile su stalno svakodnevne borbe na sektoru prema Brčkom upadajući u Žabar — Ulice napadajući Brod i Dizdarušu — Gornji Brezik[20] i Brezovo Polje, koje su nekoliko puta čistili od neprijatelja. U ovim borbama neprijatelj je imao prilično velike gubitke, naročito četnici i ustaše. 14 brigada je isto tako sa svojih položaja prema Gračanici ispoljila prilično dejstvo. 3 februara jedan bataljon 14 brigade i Beogradski bataljon Narodne odbrane upali su u Gradačac, ubili 52 četnika i zarobili bolnicu od 60 njihovih ranjenika. Usled prolaska ustaša i četnika prema Srnici ovi bataljoni su se morali povući. Četničke ranjenike nisu dirali.

8 februara u Gračanicu je došlo od Doboja 1000 Nemaca. Oni su pred sobom pokrenuli skoro sve ustaške jedinice sa ovoga sektora, onda srbijanske četnike sa Trebave i crnogorske sa Ozrena i izvršili pokret svih snaga prema našim jedinicama na prostoru Srnice — Gračanica — Ozren. 7 i 9 brigada su sa sektora prema Brčkom odmah usiljenim maršem krenule prema Gračanici i preko Srnica izbile prema Sokolu. Tako isto 20 i 24 brigada 45 divizije prebacile su se sa prostora Memići — Capardi preko Tuzle dolinom Spreče prema Ozrenu.

Prilično jake borbe na ovom sektoru vodile su se sve od 9 do 16 ovog mes. U ovim borbama neprijatelj je uspeo da uz velike gubitke pomeri snage 23 divizije sa linije Donja Orahovica — Vranovići na liniju Miričina — k. 415 — Sladna — Kupresi. Ali 15 ov.m. snage ove divizije preuzele su ofanzivno dejstvo i potisnule neprijatelja prema Gračanici i izbile na liniju gde su ranije držale položaje.[21]

---

[20] Na karti 1 : 100.000 piše samo: Brezik.

[21] Opširnije o dejstvima jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 83.

Rezultati svih ovih borbi 23 divizije u vremenu od 1 do 15 februara, u koje su uračunati samo oni koji su osmotreni i viđeni, jesu sledeći:

Ubijeno je	432
Ranjeno	554
Zarobljeno	14
Ukupno	1000 neprijateljskih vojnika izbačeno iz stroja.

Zaplenjeno je: 30 pušaka, 2 vagona pšenice, vagon zobi i veće količine odela i municije.

Ovde nisu uračunati rezultati borbe 15 ov. m.

Sopstveni gubitci iznose:

Poginulih	86
Ranjenih	180
Kontuzovana	2
Nestalih	46
Ukupno	340[22] izbačeno iz stroja.

b) 25 divizija:

1 i 2 februara sve tri brigade ove divizije vodile su jake borbe na prostoru Novo Selo — Velika Njiva — Mlađevac, dok je 3 ov.m. neprijatelj uspeo zauzeti Kulu Grad iznad Zvornika, kada je 16 brigada upućena na prostor Čolopek,[23] 18 je posela Vratolomac i Zmajevac a 19 brigada na prostoru Baljkovica — Muslimanski Nezluk. Sve jedinice su ostale na ovim položajima do 7 ov.m., kada je neprijatelj počeo da se kreće iz Zvornika i napada na naše položaje. Od tada pa sve do 15 ov.m. sve brigade vodile su svakodnevne jake borbe na prostoru Zvornik — Kozluk nanoseći neprijatelju jake gubitke.[24]

Rezultati borbi 25 divizije u vremenu od 1 do 15 februara iznose:

Ubijenih	368
Ranjenih	500
Ukupno	868 neprijateljskih vojnika izbačeno iz stroja.

Ovo su rezultati koji su viđeni i osmotreni, a pretpostavlja se da ih je bilo više i mrtvih i ranjenih.

---

[22] i [25] Ukupan zbir je pogrešan; treba: 314 i 870.

[23] Na nekim topografskim kartama se pominje i kao Čelopek.

[24] Bliže o dejstvima jedinica 25. NOU divizije vidi dok. br. 84 i 92.

Zaplenjeno je: 11 pušaka, 3 strojnice, 4 puškomitraljeza, 1 magacin hrane, 1 sanduk ručnih bombi, 1 poljski kazan, dva dvogleda, dva telefona, 7 sanduka municije i 3 šarca, kao i druge ratne spreme.

Sopstveni gubitci:

Poginulih	213
Ranjenih	635
Kontuzovanih	8
Nestalih	14
	880[25] izbačeno iz stroja.

Gubitci u materijalu: 30 pušaka, 2 šarca, 3 puškomitraljeza, 5 protivkolskih pušaka, 1 ruski mitraljez.

c) 45 divizija:

23 brigada je vodila skoro svakodnevne borbe sa crnogorskim četnicima prema Ozrenu, dok su 20 i 24 brigada 1 i 2 februara vodile prilično jaku borbu na sektoru Mlađevac — Đafina kosa — Dugi deo — Sokolna. U ovim borbama neprijatelj je pretrpeo jake gubitke, a i naši su bili osetni. Teško je ranjen zamenik komandanta divizije major Nedeljko Manojlović.

Od 3 do 8 februara 20 i 24 brigada se nalaze na prostoru Capardi — Memići zatvarajući pravac od Zvornika prema Tuzli. 8 i 9 ov.m. ove dve brigade dolaze preko Tuzle u dolinu Spreče i odmah stupaju u borbu sa četnicima prema Ozrenu. 20 brigada 12 ov.m. prelazi na desnu obalu Spreče i vodi jake borbe na prostoru Miričina — Seona. 15 ov.m. zauzima Donju Orahovicu i trig. 518. 23 i 24 brigada čiste Poljice — Orahovicu — Brijesnicu — Bukovicu i izbijaju na Brijesnicu i do Petrova Sela.[26]

Rezultati borbi 45 divizije u vremenu od 1 do 15 februara su sledeći:

Ubijeno	471
Ranjeno	969
Zarobljeno	28
Ukupno	1668[27] izbačeno iz stroja.

Zaplenjeno je: 1 šarac, 1 puškomitraljez, 5 pušaka, 2 mitraljeza »švarcloze« i drugog ratnog materijala.

---

[26] Opširnije o dejstvima jedinica 45. NOU divizije vidi dok. br. 87.

[27] Ukupan zbir je pogrešan; treba: 1468.

Sopstveni gubitci:

Poginulih	78
Ranjenih	272
Zarobljeno	2
Ukupno	352 izbačeno iz stroja.

Ukupni rezultati borbi svih divizija ovoga korpusa u vremenu od 1 do 15 februara ove godine su sledeći:

Ubijeno je	1271
Ranjeno	2023
Zarobljeno	42
Ukupno	3336 izbačeno iz stroja.

Zaplenjeno je: 46 pušaka, 3 strojnice, 5 puškomitraljeza, 4 šarca, 2 mitraljeza, 1 sanduk ručnih bombi, 7 sanduka municije, 2 dvogleda, 2 telefona, 2 vagona pšenice, 1 vagon zobi, 1 magacin hrane, nešto odeće i obuće i ostalog materijala.

Sopstveni gubitci:

Poginulih	377
Ranjenih	1087
Kontuzovanih	8[28]
Nestalih	14[29]
Zarobljeno	2
Ukupno	1488 izbačeno iz stroja.

Izgubljeno u materijalu: 30 pušaka, 2 šarca, 3 puškomitraljeza, 5 protivkolskih pušaka, 1 ruski mitraljez.

7. — U navedenim borbama izgubljen je prilično broj rukovodioca, naročito u 25 diviziji, što pored ostalog dokazuje da nije bilo dovoljne umešnosti i snalažljivosti u komandovanju jedinicama kroz borbu, već su se pojedini rukovodioci stavljali na čela svojih jedinica u samoj borbi, i sa time ostavljali iste bez pravilne komande. Ovo dokazuje da lična hrabrost rukovodioca ne treba i ne sme ići toliko daleko da se zbog nje zaboravljaju svoje dužnosti i uloge u komandovanju.

Samokritički osvrt u ranijim relacijama može biti isti i za ovaj period. Kroz ove borbe jedinice su prošle kroz velike teškoće i napore, a stekla su se i prilična iskustva, koja će se svakako iskoristiti da se pravljene greške i propusti u koman-

[28] i [29] Pogrešno; treba: 10 i 60 (vidi u ovom dokumentu gubitke divizija).

dovanju i samim borbama jedinica ne ponavljaju u buduće. Nastaće se da se na sastancima i konferencijama objasni i ukaže sve u cilju uzdizanja našeg starešinskog kadra.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar — pukovnik:

Komandant — pukovnik:
Rad. T. Jovanović

M. P.

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 167
25. II 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik op. odeljenja
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 104

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 22. DIVIZIJE O PREBACIVANJU IZ REJONA RAŠKE I ČAČKA NA SEKTOR LOZNICA — LJUBOVIJA DOSTAVLJEN 18. FEBRUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE[1]

[2]

IZVOD
IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA ZA PERIOD VREMENA
OD 28-I DO 13-II 1945 G.

28-I-1945[3]

8 brigada vrši pokret sa dosadanjih položaja iz Šapca vozom do banje Koviljače, dok su 3 i 4 bataljon iz s. Ribari i Prnjavora krenuli i istoga dana stigli u Loznicu. U istom mestu bila su skoncentrisana sva tri bataljona 8 brigade, a Štab brigade sa delovima 2 bataljona bio je smešten u banji Koviljači.

Jedinice 10 brigade kreću iz Obrenovca za s. Debrc.

2 bataljona 12 brigade, i to: 2 i 3 bataljon u jedan čas posle pola noći vozom su stigli u Obrenovac i razmestili se u varoš. Oko 13 časova stigli su 1 i 4 bataljon i razmestili se u Obrenovac.

Kod poljske baterije održani su časovi o izlasku baterije na položaj, maskiranju baterije i zaklonima ljudstva. Pri tome su održavani politički časovi, a posle ovih održan je i analfabetski čas za nepismene.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—2, k. 185.

[2] Redakcija je izostavila propratni akt od 18. februara i izvod iz operativnog dnevnika za period od 13. do 27. januara 1945. U ovom periodu 22. divizija je bila na prostoru Sjenica — Nova Varoš — Ivanjica — Čajetina — Kremna — Užice — Užička Požega — Čačak, gdje se odmarala i izvodila obuku, osim dijelova 8. i 12. NOU brigade koji su vodili dvije manje borbe protiv Nijemaca na prostoru Čajetina — Vardište — Kremna. Dvadeset prvog januara, po smjeni njenih dijelova od strane jedinica 37. NOU divizije kod Dobruna (vidi knj. 32, dok. br. 107), 22. NOU divizija je otpočela prebacivanje preko Beograda i Obrenovca ka Loznici.

[3] U zapovijesti Štaba 22. NOU divizije od 28. januara 1945 (AVII, reg. br. 2—I, k. 1052) piše da je ova divizija stavljena pod direktnu komandu Vrhovnog štaba NOV i POJ kao strategijska rezerva i da je dobila zadatak da izbije i posjedne desnu obalu Drine, od ušća u Savu do Ljubovije, te da s tih položaja spriječi prebacivanje Nijemaca preko Drine i osigura komunikacije za Bijeljinu.

Inžinjerski bataljon vrši pokret sa napred navedenih prostorija za Šabac.

Prateći bataljon vrši razmeštaj u Šapcu.

Četa za vezu uspostavlja telefonske linije: građanska pošta — Štab XXII divizije, građanska pošta — Komanda mesta Šabac.

29-I-1945

8 brigada kreće sa dosadanjih položaja Loznica — Koviljača — Zvornik.

10 brigada nastavlja dalji pokret za s. Metković.

Jedinice 12 brigade na odmoru u Obrenovcu. Vrši se obuka po rasporedu rada i to kako na vojničkom tako i na političkom polju.

Poljska baterija pre podne izvršila pripremu za pokret a po podne održan kulturno-prosvetni čas.

Inžinjerski bataljon nastavlja daljni pokret za s. Sakar.

Prateći bataljon: održavaju se časovi o stražarskoj i vojničkoj službi, pre i posle podne. Kod četa za vezu — uređenje stručne spreme i materijala, skupljanje linije građanska pošta — Divizija. Po podne politički čas.

30-I-1945

8 brigada u 10 časova pristiže na prostoriju Zvornik i u vezi naređenja Štaba divizije izvršila sledeći raspored svojih snaga: 4 bataljon na prostoriji s. Čitluk, sa zadatkom obezbeđenje iskrcavanja prelaza neprijatelja od s. Culine pa zaključno do sela Amajić. 2 bataljon od s. Amajić do južnih padina brda Tezga, t.j. do Kote 164 i 3 bataljon od Tezge do s. Divića. U zadatak svima bataljonima bilo je učvršćivanje položaja za odbranu prelaza preko Drine i sprečavanje komuniciranja neprijatelja cestom Drinjača — Zvornik.

Jedinice 10 brigade u pokretu za Prnjavor.

12 brigada takođe u pokretu za Šabac i razmestila se na prenoćište: 1 bataljon u s. Debrc, 2 bataljon u s. Skupljen, 3 bataljon u s. Mesarci i 4 bataljon sa Štabom brigade u s. Zvezd.

Poljska baterija vrši pokret Šabac — s. Prnjavor gde je i zanoćila.

Prateći bataljon — pre podne vojnički čas o stražarskoj službi, a po podne čas o izviđanju terena. Četa za vezu vrši parenje i čišćenje boraca.

31-I-1945

Raspored 8 brigade nepromenjen sa istim zadatkom.

10 brigada na odmoru. Vrši prikupljanje podataka o neprijatelju.

12 brigada izvršila u zoru dalji pokret preko Šapca i smestila jedinice za prenoćište u s. Majur.

Poljska baterija u pokretu s. Prnjavor — Loznica, gde je zanoćila. Ali kako je u toku noći stiglo naređenje za dalji pokret do Malog Zvornika, to su još iste noći izvršene pripreme za naređeni pokret.

Prateći bataljon — izvodi se obuka po rasporedu rada, ratna služba, stražarska služba, uređenje i čišćenje boraca.

1-II-1945

U vezi sa novom situacijom prodor neprijatelja iz Vlasenice u pravcu Drinjače,[4] 8 brigada dobila je u zadatak da zaposedne desnu obalu reke Drine od s. Culine do Malog Zvornika.

Zadatak ove brigade bio je: sprečavanje da [Nijemci] pređu preko Drine, pravilno komuniciranje cestom Drinjača — Zvornik. Brigada je izvršila sledeći raspored: 1 bataljon smestio se na prostoriju s. Žarkovića, isturajući obezbeđenje na Rujevoj Glavi, K. 521 i K. 203, sa zadatkom kontrolisanja Zvornika, 2 bataljon zaposeo je položaje s. Amajića pa do položaja južnih padina Tezge, 3 bataljon smestio se u s. Sakar, 4 bataljon od s. Culine pa do s. Amajića. Bataljonima je bilo postavljeno u zadatak da se dobro ukopaju neposredno blizu obale i ni po koju cenu ne dozvole da se neprijatelj prebaci preko Drine. Za vreme boravka na ovim položajima ubijeno je preko 12 neprijateljskih vojnika, uništeno 2 motorbicikla, nekoliko konja. Neprijatelj je dejstvovao iz teškog artiljeriskog oružja.

10 brigada na odmoru. Vrši se uređenje i čišćenje boraca. Prikuplja se alat za utvrđivanje. Izvodi se obuka po planu rada. Održani su sastanci sa komandama četa, vodnicima i desetarima, gde su upoznati o frontalnim borbama i značaju fortifikacije.

Jedinice 12 brigade zaposele položaj pored Drine, gde zadržavaju utvrđivanje. Kod delova koji nisu na položaju, vrši se intenzivno parenje.

---

[4] Riječ je o jedinicama njemačke 22. pješadijske divizije (vidi dok. br. 43).

Poljska baterija u pokretu: Loznica — Mali Zvornik, gde je stigla u 11 časova; istog dana baterija je postavljena na položaju u samom Zvorniku na desnoj obali, odakle je dejstvovala na neprijateljske položaje.

Inžinjerski bataljon izvršio pokret iz s. Sakara do s. Donja Trešnjica, gde je u toku noći pravio streljački zaklon na sektoru 4 bataljona 8 brigade.

Prateći bataljon — izvodi se nastava o vojničkoj službi.

2-II-1945

Raspored 8 brigade nepromenjen.

10 brigada u pokretu za banju Koviljaču i dalje prema Zvorniku.

Raspored 12 brigade ostaje isti, nastavlja se dalje utvrđivanje.

Poljska baterija dejstvuje na neprijateljske položaje u više navrata uz korekcije koje su dobijene od pešadiskog osmatrača 19 brigade,[5] kasnije baterija, t.j. u toku noći povukla se sa položaja u Malom Zvorniku i postavljena u s. Donja Borina.

Inžinjerski bataljon vrši pokret od s. Donja Trešnjica do s. Radalj, gde je vršeno utvrđivanje — izrada streljačkih zaklona na sektoru 4 bataljona 8 brigade.

Prateći bataljon — pešadiski egzercir, postrojenje i kretanje.

Kod čete za vezu izvodi se vojničko predavanje: puščane radnje u mestu, pozdravljanje sa i bez puške, paljba vodom i paljba četom.

3-II-1945

Raspored snaga 8 brigade nepromenjen. Na pojedinim sektorima vođena borba sa neprijateljem.

10 brigada zauzima položaje sa desne strane reke Drine, gde vrši utvrđivanje ovih položaja. Teži se da se dobije kontakt sa neprijateljem, koji drži položaje na levoj obali reke Drine prema Zvorniku.

Raspored snaga 12 brigade nepromenjen. Vode se borbe preko Drine kod Bijeljine.[6] Kod jedinica se izvodi nastava i parenje.

Poljska baterija u više navrata izvršila je gađanje Jerin-grada iznad Zvornika. U slobodnim časovima izvršen smeštaj stoke i ljudstva i pranje ljudstva.

---

[5] Ta brigada je iz sastava 25. NOU divizije (vidi dok. br. 84).

[6] Vidi dok. br. 44 i 90.

Inžinjerski bataljon vrši izradu streljačkih zaklona na sektoru 4 bataljona 8 brigade, a u toku noći 3/4 izrada streljačkih zaklona na sektoru 1 bataljona 8 brigade.

Prateći bataljon — pešadiski egzercir, kretanje na levo — na desno i postrojavanje u pokretu. Po podne vojnički čas o stražarskoj službi.

4-II-1945

Raspored snaga 8 brigade nepromenjen.

Raspored snaga 10 brigade nepromenjen, sem 4 bataljona koji se nalazi u G. Koviljači i 1 bataljona u Loznici. U toku dana dolazilo je do manje borbe između 2 bataljona i neprijatelja. Preko celog dana radilo se na utvrđivanju položaja. Za ovo vreme kod 1 i 4 bataljona izvršeno je čišćenje boraca i parenje odela. Izvođena je obuka po rasporedu rada.

Na sektoru 12 brigade stanje nepromenjeno. Izviđački delovi prebacuju se preko Drine radi prikupljanja podataka o neprijatelju. Neprijatelj se nalazi u Bijeljini. Manji neprijateljski delovi došli su do s. Popovi, 4 kilometra od Drine.

Poljska baterija — pošto je omogućena veza sa jedinicama 25 divizije, baterija je ponova pod komandom iste i u više mahova dejstvovala na Jerin-grad i selo Kula po traženju 25 divizije,[7] a u saradnji sa teškim divizionom 2 artileriske brigade.[8]

Inžinjerski bataljon izrađuje streljačke zaklone na sektoru 4 bataljona 8 brigade.

Prateći bataljon — rad po planu rada.

5-II-1945

8 brigada — raspored nepromenjen, aktivnost na pojedinim sektorima.

10 brigada — jedinice se nalaze na istim položajima sa istim zadatkom. Produžava se sa utvrđivanjem obale. Nastavljeno je sa čišćenjem boraca, parenjem veša i odeće. Vojna nastava: pešadiski egzercir — jedinačna obuka, puščane radnje, kopanje rovova i posedanje ovih.

Na sektoru 12 brigade stanje nepromenjeno. Sa utvrđivanjem položaja je potpuno gotovo. Izrađeni su streljački zakloni za strelce pored Drine i zakloni za puškomitraljeze. Pozadi su izrađeni prihvatni položaji i zakloni za automatska oruđa.

---

[7] Vidi dok. br. 84.
[8] Vidi dok. br. 124.

Poljska baterija po naređenju XXV divizije dejstvovala na iste ciljeve.

Inžinjerski bataljon na izradu streljačkih zaklona na sektoru 2 bataljona 10 brigade i izradu streljačkih zaklona na sektoru 4 bataljona 8 brigade.

Prateći bataljon — vojnički čas, stražarska služba.

6-II-1945

Raspored snaga 8 brigade nepromenjen — aktivnost na pojedinim sektorima.

Jedinice 10 brigade preuzele su položaje 8 brigade koja je držala desnu obalu Drine od Malog Zvornika pa sve do Drinjače. Drugi bataljon ostaje na istom sektoru sa istim zadatkom. Prvi bataljon poseo je položaj oko s. Sakar levo od drugog bataljona sa zadatkom da ne dozvoli neprijatelju prelaz reke Drine. Treći bataljon poseo je položaje levo od prvog bataljona sa istim zadatkom kao i ovaj. 4 bataljon ostao je u rezervi u s. Donja Trešnjica.

12 brigada po naređenju Štaba divizije krenula je usiljenim maršem u 4 časa u pravcu Loznice. Po pristizanju jedinice su se razmestile jugoistočno od Loznice. Štab brigade po dolasku u Loznicu primio je zapovest od Štaba divizije za dalji rad.[9]

Poljska baterija vrši gađanje Zvornika po naređenju komandanta 25 divizije. Inače je pre podne održana topovska obuka, a po podne časovi iz uredbe o vojnoj disciplini i higijeni.

Inžinjerski bataljon vrši pojačanje položaja na sektoru 2 i 4 bataljona 8 brigade, izrada streljačkih zaklona i bunkera.

Prateći bataljon — izvodi se obuka po rasporedu rada.

7-II-1945

8 brigada, usled izmenjene situacije na sektoru Bratunac — Srebrnica, usiljenim maršem kreće na prostoriju Ljubovije radi posedanja desne obale Drine od s. Crnča pa do s. Donja Bukovica, pošto dosadašnje položaje preuzimaju jedinice 10 brigade. Raspored snaga 8 bri-

[9] Riječ je o zapovijesti Štaba 22. divizije od 6. februara 1945 (AVII, reg. br. 3—1, k. 1052) u kojoj piše:

»Vrhovni štab naredio je: da naša Divizija sa svim svojim snagama posedne položaje Zvornik — Ljubovija sa desne strane Drine, utvrdi se i po svaku cenu ne dozvoli prelaz«. (Dalje slijede zadaci brigada koji se, uglavnom, vide iz ovog izvoda).

gade bio je sledeći: 1 bataljon nalazi se u Ljuboviji, dajući obezbeđenje na Drini u pravcu Bratunca, hvatajući položaje na kotama 325, 337 i zaključno desno šanac a levo pored Drine do s. Ostojići. 2 bataljon smestio se na prostoriji s. Poljane, služeći kao brigadna rezerva. 3 bataljon u s. Crnča sa zadatkom kontrolisanje Drine na prostoriji Osanskog Polja, hvatajući vezu sa jedinicama 12 brigade i 1 bataljonom. 4 bataljon smestio se na prostoriji s. Donja Bukovica, kontrolišući Drinu do s. Tegare na levoj obali reke Drine.

Jedinice 10 ostale na istim položajima sa istim zadatkom.

12 brigada — 1 bataljon kreće pravcem Loznica — Krupanj — Mačkov Kamen — s. Vujkovići — s. Simići radi posedanja položaja za odbranu pored same Drine od Drinjače pa ulevo do s. Ivanovići. Zadatak bataljona je bio utvrđivanje u dve linije i to prva linija pored same Drine a druga kao prihvatni položaj pozadi prve na pogodnom mestu. 4 bataljon kreće istim pravcem kao i 1 bataljon, s tim da posedne položaje za odbranu od s. Ivanovići pa ulevo do s. Crnča. Zadatak bataljona — utvrđivanje položaja u dve linije i to prvog reda pored same obale Drine i drugog kao prihvatnog položaja na pogodnom mestu. Štab brigade u Ropoviću.

Poljska baterija — vršeno gađanje Jerin-Grada i Zvornika. U slobodnim časovima održavana topovska obuka i upoznavanje ljudstva sa municijom i osobinama artiljerije.

Inžinjerski bataljon vrši pokret od s. Donja Trešnjica do s. Voljevci.

Prateći bataljon — obuka po planu rada.

8-II-1945

8 brigada je ostala na istim položajima prikupljajući podatke o neprijatelju — ustašama i četnicima koji su se nalazili u Bratuncu, Srebrnici i Fakovićima.[10]

10 brigada — jedinice ostale na istim položajima. U rano jutro neprijatelj uspeva da se prebaci preko reke Drine i to na sektoru 4 bataljona kod s. Budišića. Borba je bila vrlo kratka. Neprijatelj je uspeo da se probije i uhvati čuke odmah iza leđa naših boraca 4 bataljona, tako da im je ugrozio položaj. Bataljon je bio prinuđen

[10] Na tom prostoru nalazili su se dijelovi 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi dok. br. 172).

da se u neredu povlači prema s. Donja Trešnjica. U toku dana neprijatelj je nastavio sa iskrcavanjem i uspeo da ovlada selom Budišić i preko ovoga nastavio je prema s. Vlaške Njive, čime je ugrozio i levo krilo 1 bataljona, koji se nalazio na položajima oko s. Sakar. Prilikom sukoba našeg 1 bataljona sa neprijateljem, bataljon je bio tučen neprijateljskom vatrom sa one strane reke Drine iz 4 tenka, 2 minobacača i 2 topa. Jedan vod našeg 1 bataljona nije mogo da se na vreme povuče, te je od neprijatelja potpuno uništen. Tom prilikom iz pomenutog voda poginulo je 18 drugova u rovovima braneći se hrabro od neprijatelja a tri koji su pokušali da se izvuku poginuli su na nekoliko koraka od rovova. Po iskazu civilnih lica ovaj vod naneo je neprijatelju gubitke kako u ranjenima tako i u 30 mrtvih. Pored ovoga gubitka, neprijatelj je imao gubitke i sa ostalim jedinicama prvog bataljona: 9 mrtvih i 15 ranjenih. 4 bataljon imao je gubitke 5 mrtvih, 10 ranjenih i 16 zarobljenih, kao i tri konja, kao i kuhinje dveju četa. Neprijatelj je zaustavljen pred s. Vlaške Njive.[11]

Jedinice 12 brigade pristižu na novoodređenim prostorijama i nastavljaju sa utvrđenjem položaja.

Poljska baterija vrši gađanje Sakar — Tezga kao i Zvornika, van toga u slobodnom vremenu održana je topovska obuka i pešadiski egzercir.

Inžinjerski bataljon vrši pokret od s. Donja Trešnjica do s. Voljevci, gde je počeo sa izradom streljačkih zaklona na sektoru 8 brigade.

Prateći bataljon izvršio pokret u 4 časa ujutru Loznica — Krupanj. Po podne čišćenje oružja i smeštanje boraca.

9-II-1945

Raspored snaga 8 brigade nepromenjen. Vrši se prikupljanje podatka o neprijatelju.

10 brigada dobila u zadatak da po svaku cenu protera neprijatelja sa one strane reke Drine. U 19,45 časova naše jedinice, i to 2 bataljon sa jednom četom 12 bri-

---

[11] Riječ je o borbenoj grupi iz njemačke 22. pješadijske divizije, koja je, dejstvujući na desnoj obali Drine, obezbjeđivala izvlačenje ove divizije i 963. tvrđavske brigade preko s. Drinjače i Zvornika ka Bijeljini. Ona je prisiljena da se 12. februara ponovo prebaci na lijevu obalu Drine kod Zvornika. (Vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6, reg. br. 49—1, k. 73: Dnevnik majora Bema i izjavu ratnog zarobljenika Kloca (Clotz), komandanta pomenute brigade).

gade, izvršile su napad na neprijatelja, ali bez uspeha, jer je neprijatelj bio ukopan u rovove i upotrebom ručne bombe iz neposredne blizine uspeo je da odbije napad. Naši gubitci: 8 mrtvih i 21 ranjenih. Gubitci neprijatelja ostali su nepoznati, jer je bila noć.

12 brigada završila sa utvrđivanjem položaja na njenom sektoru. Po naređenju Štaba divizije 2 i 3 bataljon prebacio se na sektoru 10 brigade sa zadatkom da se neprijatelj prebaci preko Drine. U 12 časova 3 bataljon je stupio u borbu na grebenu Lađa. 3 bataljon je napao na kotu 482 i posle teške borbe uspeo je da zauzme. 2 bataljon zadržan u Miškovcima, u blizini fronta. Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši gubitci: 4 mrtva, 16 ranjenih i 3 nestala u borbi.

Poljska baterija vrši pripremu za pokret.

Inžinjerski bataljon u pokretu od Voljevci do Velika Reka.

Prateći bataljon — pešadiski egzercir, ratna služba i održavanje vojničkih časova.

10-II-1945

8 brigada dobila u zadatak da dva bataljona prebaci na levu obalu Drine i protera neprijatelja iz Bratunca, a potom da se orijentiše u pravcu neprijatelja na liniji Nova Kasaba — Drinjača sa zadatkom da aktivno dejstvuje na neprijatelja. U toku noći 10/11 prvi i četvrti bataljon zajedno sa Srebrničkim NOP odredom prebacili su se neposredno ispod porušenog mosta na cesti Ljubovija — Bratunac.

Na sektoru 12 brigade još u toku noći neprijatelj je izvršio snažan kontranapad i povratio zauzete položaje, t.j. kod K. 482. 2 i 3 bataljon izvršili su ujutru jak napad, ali bez uspeha. U toku dana sa prekidima puškaralo se je sa jedne i druge strane.

Na sektoru 10 brigade neprijatelj vrši napade i to: na sektoru Vlaške Njive — Budišić — Sakar. Borba je bila jaka, ali je neprijatelj odbijen iako je bio uspeo da se privuče na vrlo bliskoj daljini, borba je trajala od 13 do 17 časova. Gubitci brigade: 10 ranjenih. Neprijateljski gubici: 5 mrtvih i 7 ranjenih.

Poljska baterija preko dana i noći tuče položaje na Čelopeku i K. 322.

Inžinjerski bataljon vrši utvrđivanje položaja na sektoru 12 brigade.

Prateći bataljon — pre podne pranje veša, po podne čas sa desetarima i vodnicima.

11-II-1945

1 bataljon 8 brigade prebacio se oko pola noći i odmah je izvršio napad na neprijatelja na Bratuncu, koji je posle kratke borbe odstupio u pravcu Srebrnice i Fakovića. Bataljon je potpomagala artiljerija. Posle 1 bataljona prebacio se i 4 bataljon.

Na sektoru 10 brigade nije bilo nikakvih promena. Brigada je uspela da održi položaje. U toku dana 3 bataljon je smenio na odnosnim položajima naš 1 i 2 bataljon — 1 bataljon povukao se u pozadinu na odmor.

Na sektoru 2 bataljona 12 brigade neprijatelj je ujutru počeo napad. Baš za vreme njegovog napada pristigli su naši avioni te sa velikim uspehom bombardovali i mitraljirali neprijateljske položaje.[12] Zatim je neprijatelj tukao položaje 2 bataljona ali bez uspeha. Oko 15 časova delovi 2 bataljona napali su neprijatelja na položaju Lađa — kosa iznad r. Trešnjice i osvojili deo kose i na taj način popravili svoj položaj.

Poljska baterija opet vrši gađanje položaja na Čelopeku i K. 322 i raskrsnicu puta Zvornik — Priboj — Bijeljina.

Inžinjerski bataljon u pokretu od s. Velika Reka do Krupanj.

Izvodi se obuka po rasporedu rada kod pratećeg bataljona i čete za vezu.

12-II-1945

8 brigada — 2 bataljona sa 1 bataljonom Srebničkog NOP odreda ujutru rano izvršili su pokret iz Bratunca pravcem s. Kravica — s. Konjevići. Zadatak ovih bataljona da napadnu neprijatelja na komunikaciji Nova Kasaba — Drinjača, dok je bataljon Srebničkog odreda služio kao bočno obezbeđenje na položajima iznad s. Pobude.[13] Posle borbe naše jedinice zauzele su Drinjaču.

Na sektoru 10 brigade nema nikakvih promena. Dan je protekao bez borbe.

12 brigada — 2 bataljon je napao neprijateljske zaštitničke delove koji su se povlačili za kolonom i izbio na Drinu. Naši avioni bombardovali su neprijateljsku kolonu pri povlačenju. Naša četiri aviona bombardovala su položaje našeg 1 i 4 bataljona, ali nije bilo žrtava.

---

[12] Vidi tom X, knj. 1, dok. br. 294.

[13] Vidi dok. br. 37, objašnjenje 3.

Poljska baterija rano izjutra vrši povlačenje baterije sa položaja Gornje Koviljače za Loznicu.

Inžinjerski bataljon — pranje veša i odmor.

Prateći bataljon jednim delom na položaju, drugim delom na straži kod Štaba divizije.

M. P.

Za
Štab
Načelnik — major,
Valentin Horvatić

BR. 105

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 38. DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU ZVORNIKA DOSTAVLJEN ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ 18. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB S1
Broj: sl./45.
18. II. 1945.

Predmet: Izvod iz operacijskog dnevnika od 1.—15.II. 1945. godine.

ŠTABU E 1

Dostavljamo Vam izvod iz operacijskog dnevnika za vrijeme od 1.—15.II. o.g.

Situacija: 22 njemačka divizija u svom probijanju prema sjeveru stigla je do Zvornika. Naše jedinice duž komunikacije Vlasenica — Zvornik vodile su u toku nastupanja neprijatelja žilave i krvave borbe na svakom koraku, nanoseći mu teške gubitke. Neprijatelj se obezbjeđivao na bočnim kosama duž druma i žilavo branio komunikaciju. Naša divizija

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 30—5, k. 1258.

nalazila se još uvijek sa dvije brigade na sektoru Zvornik — Drinjača, udarajući u čelo i bok neprijatelja, a sa jednom brigadom na sektoru Vlasenica — Drinjača, sa zadatkom uznemiravanja neprijatelja na tome dijelu i nanošenja što većih gubitaka.

1. II. 1945.

S 2[2] se nalazila na položaju Sultanovići — Dobra Voda — Đafina Kosa. Neprijatelj prodire na Vlasinje i na Mladevac, a jednim dijelom napada bataljon u Sultanovićima, koji se povukao na Liplje. Bataljoni sa Đafine Kose i Dobre Vode orijentišu se takođe prema Sultanovićima u cilju napadanja neprijatelja. Svi naši napadi ostali su bezuspješni. Naše jedinice imale su 19 mrtvih, 29 ranjenih, 3 nestala, izgubljen je 1 p. mitraljez, 10 pušaka i 1 pikavac. Neprijatelj je imao oko 60 izbačenih iz stroja.

S 4 pomjerila se na prostoriju Bajramovići — Jelik (k. 523) — Velja Glava — Triguvno — Đafina Kosa. U 0.2 časa izvršen je napad na neprijatelja u Velikoj Njivi. Nakon žestoke borbe naše jedinice ovladale su rovovima na k. 537,[3] ali su se pred zoru uslijed neprijateljskog protivnapada morale povući na polazne položaje. Naše jedinice imale su 20 mrtvih, 40 ranjenih i 2 nestala. Izgubljene su 2 puške. Neprijatelj je imao 16 mrtvih i 60 ranjenih. Zaplijenjen je 1 p. mitraljez, 1 laki bacač, 3 puške, 3.000 metaka i 6 ćebadi.

S 3 sa jednim dijelom vrši pritisak na Rajiće, a sa 2 bataljona napada neprijatelja na Tumačama i Umcu (475). Umac je likvidiran, a Tumače nisu. Neprijatelj je imao oko 30 izbačenih iz stroja, a naše jedinice 2 mrtva i 11 ranjenih.

2. II. 1945.

S 2 raspoređena na prostoriji Liplje — Marčići — Mehmedići. Neprijatelj vrši napad na prostoriji Marčići — Liplje i nakon duže borbe uspjeva da ih zauzme. Povratni napad nije uspio. Naši gubici bili su 8 mrtvih, 28 ranjenih i 6 nestalih, a neprijateljski oko 40 izbačenih iz stroja.

S 4 se prikuplja na liniji Triguvno — Đafina Kosa, sa zadatkom zatvaranja pravca prema zapadu. Vrši dva napada na neprijatelja u Dobroj Vodi, ali bez uspjeha. Neprijatelj je bio izbačen iz prvih rovova, kojom prilikom je zaplijenjen i

---

[2] O konspirativnim nazivima jedinica vidi dok. br. 30, objašnjenje 2.

[3] Pogrešno; treba: trig. 437.

Štab 3 1
Broj:sl./45.
18.II.1945.

Predmet: Izvod iz operacijskog dnevnika od 1.-15.II. 1945.godine.

Štabu 3 1

Dostavljamo Vam izvod iz operacijskog dnevnika za vrijeme od 1.-15.II.o.g.

Situacija: 22 njemačka divizija u svom probijanju prema sjeveru stigla je do Tvornika. Naše jedinice duž komunikacije Vlasenica-Tvornik vodile su u toku nastupanja neprijatelja žilave i krvave borbe na svakom koraku, nanoseći mu teške gubitke. Neprijatelj se uberbjeđivao na bočnim kosama duž druma i silavo branio komunikaciju. Naša divizija nalazila se još uvijek sa dvije brigade na sektoru Tvornik-Drinjača, udarajući u čelo i bok neprijatelja, a sa jednom brigadom na sektoru Vlasenica-Drinjača, sa zadatkom usmjeravanja neprijatelja na tome dijelu, i nanošenja što većih gubitaka.

1.II.1945.

3 2 se nalazila na položaju Sultanovići-Dobre Vode-Dafina Kosa. Neprijatelj prodire na Vlasinje i na Hladjevac, a jednim dijelom napada bataljon u Sultanovićima, koji se povukao na Liplje. Bataljoni na Dafine Kose i Dobre Vode orijentišu se također pr ema Sultanovićima u cilju napadanja neprijatelja. Svi naši napadi ostali su bezuspješni. Naše jedinice imale su 19 mrtvih, 29 ranjenih, 3 nestala, izgubljen je 1 p.mitraljez, 1o pušaka i 1 pištolj. Neprijatelj je imao oko 6o izbačenih iz stroja.

3 4 ponjerila se na prostoriju Bajramovići-Jelika/k.525/ -Velja Glava-Trigunvo-Dafina Kosa. U o.2 časa izvršen je napad na neprijatelja u Velikoj Njivi. Nakon žestoke borbe naše jedinice ovladale su rovovima na k.537, ali su se pred zoru usljed neprijateljskog protivnapada morale povući na polazne položaje. Naše jedinice imale su 2o mrtvih, 4o ranjenih i 2 nestala. Izgubljene su 2 puške. Neprijatelj je imao 16 mrtvih i 6o ranjenih. Zaplijenjen je 1 p.mitraljez, 1 laki bacač, 3 puške, 3.ooo metaka i 6 bombi.

3 3 na jednim dijelom vrši pritisak na Kajide, a sa 2 bataljona napada neprijatelja na Tumačama i Umcu /475/. Umac je likvidiran, a Tumače nisu. Neprijatelj je imao oko 3o izbačenih iz stroja, a naše jedinice 2 mrtva i 11 ranjenih.

2.II.1945.

3 3 raspoređena na prostoriji Lipljе-Marčići-Lehnedići. Neprijatelj vrši napad na prostoriju Marčići-Lipljе i nakon duže borbe uspjeva da ih zauzme. Povratni napad nije uspio. Naši gubici bili su 8 mrtvih, 28 ranjenih i 6 nestalih, a neprijateljski oko 4o izbačenih iz stroja.

3 4 se prikuplja na liniji Trigunvo-Dafina Kosa, sa zadatkom zatvaranja pravca prema zapadu. Vrši dva napada na neprijatelja u Dobroj Vodi, ali bez uspjeha. Neprijatelj je bio izbačen iz prvih rovova, kojom prilikom je zaplijenjen 1 p.mitraljez. Izbačeno je iz stroja 37 neprijateljskih vojnika, a naši gubici iznosili su 3 mrtva i 11 ranjenih.

3 3 po naređenju štaba 3 1 vrši pokret na prostoriju Lapnjaše sa zadatkom divizijske rezerve. U toku dana izbija na prostoriju Korijen-Milovanovići.

3.II.1945.

3 2 zauzima položaj na lijevoj strani druma Tvornik - Tuzla: Lipljе-Lapnjevica-Brš-Klek.

3 4 se nalazi na istim položajima.

3 3 se postavlja na prostoriju Lipljе-Lehnedići-Marčići-Vrbica-Ustikolina-Milićevići.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 105

p. mitraljez. Izbačeno je iz stroja 37 neprijateljskih vojnika,[4] a naši gubici iznosili su 3 mrtva i 11 ranjenih.

S 3 po naređenju štaba S 1 vrši pokret na prostoriju Papraće sa zadatkom divizijske rezerve. U toku dana izbija na prostoriju Korijen — Milovanovići.

3. II. 1945.

S 2 zauzima položaj na lijevoj strani druma Zvornik — Tuzla: Lišina — Spasojevica — Krš — Klek.

S 4 se nalazi na istim položajima.

S 3 se postavlja na prostoriju Bijela Zemlja — Aščerići — Božići — Velika Njiva — Matkovac — Viličevići.

4. II. 1945.

S 2 na istim položajima.

S 4 pomjera se radi čvršćeg zatvaranja desne strane druma Tuzla — Zvornik na prostoriju Ahmetovo Brdo — Rudine — Cerik.

S 3 pomjera se na prostoriju Capardi — Hajvazi — Kulina.

5. II. 1945.

S 2 na istim položajima.

S 4 pomjera jedan bataljon na sektoru Planina — Samarići — Đafina Kosa radi čvršćeg kontrolisanja desnog krila.

S 3 na istim položajima.

6. II. 1945.

Sve jedinice na istim položajima.

7. II. 1945.

U toku dana neprijatelj koji se je zadržao radi sređivanja i odmora pred Zvornikom produžuje dalje nadiranje prema sjeveru i napada jedinice P 1[5] na položajima Vratolomac — Zmajevac — Stan, a u cilju čvršćeg obezbeđenja Zvornika napada 1 bataljon S 2 na Lišini. U cilju obmanjivanja naših jedinica, sa manjim odeljenjem vrši demonstrativan napad na Spasojevicu. Borbe na našem sektoru u toku dana razvijale su se ovako:

Poslije napuštanja Lišine od strane bataljona S 2 jedinice S 3 vrše protivnapad na neprijatelja na Lišini. Nakon ogorčenih borbi, u kojima su naše jedinice djelomično istjerale neprijatelja, neprijatelj je snažnim kontranapadom uspio

[4] Bliže o dejstvima i gubicima njemačkih jedinica vidi dok. br. 13, objašnjenje 3 i 5.

[5] Odnosi se na jedinice 25. NOU divizije (vidi dok. br. 84).

da odbaci naše snage uz gubitke od 28 mrtvih, 41 ranjenih i 11 nestalih.

Neprijateljski manevar preko Spasojevice odbijen je uz vlastite gubitke od 3 mrtva, 13 ranjenih i 1 nestao.

U toku noći glavnina snaga S 3 u sadejstvu ojačanog bataljona S 2 vrši ponovno napad na Lišinu. Neprijatelj je bio gotovo sasvim likvidiran, ali je opet kontranapadom povratio položaje. Zaplijenjeno je 5 šaraca, 15 pušaka, 2 pikavca, 3 pištolja, 5.000 metaka i druge ratne spreme.

Istovremeno jedinice S 4 su vršile napad na Dobru Vodu, koju nisu uspjele likvidirati.

Ukupni gubici neprijatelja u toku dana iznosili su: 150 izbačenih iz stroja, a naši: 38 mrtvih, 116 ranjenih i 12 nestalih.

8. II. 1945.

U toku noći vrši se ponovan napad na neprijatelja u Kordunima i na Lišini. U napadu učestvuju jedinice S 2 i S 3. Nakon duge i žilave borbe likvidirana je Lišina i neprijatelj protjeran prema Stanu. Ujutro sledećeg dana sa dobivenim pojačanjima neprijatelj je ponovno potisnuo naše jedinice na polazne položaje. Kordune nije uspjelo likvidirati.[6]

Ukupni naši gubici iznosili su 43 mrtva, 94 ranjena i 11 nestalih. Izgubljen je 1 p. mitraljez. Neprijatelj je imao 190 izbačenih iz stroja. Zaplijenjen je 1 puškomitraljez, nešto pušaka i druge spreme.

S 4 se pomjerila na prostoriju Glumina kao opšta divizijska rezerva.

9. II. 1945.

S 2 i S 3 na istim položajima.

S 4 napada neprijatelja na Marčićima i likvidira ih. Naši gubici 55 izbačenih iz stroja,[7] a neprijateljskih oko 120.

Kontranapadom neprijatelj je uspio povratiti Marčiće i S 4 se postavila na prostoriju Ahmetovo Brdo — Rudine — Mehmedići.

10. II. 1945.

S 3 i S 4 vrše demonstrativan napad na Lišinu i Marčiće. Naši gubici iznosili su 19 izbačenih iz stroja, a neprijateljski oko 30. Izgubljena su dva p. mitraljeza.

---

[6] O tome vidi dok. br. 52, objašnjenje 3.

[7] U izvještaju Štaba 38. divizije od 9. februara 1945 ((vidi AVII, reg. br. 26—5, k. 1258) piše da je tada poginuo kapetan Toma Trninić, komandant 21. istočnobosanske brigade.

11. II. 1945.

U daljnjoj akciji na neprijatelja vrši se slijedeći napad: Sve snage S 2, pojačane sa jednim bataljonom S 4, napadaju na neprijatelja u Hodžićima i Čolovniku. S 3 napada na Lišinu. S 4 sa dva bataljona preuzima položaje na Spasojevici i Kršu.[8]

Neprijatelj u Hodžićima i Čolovniku likvidiran je, a na Lišini izbačen iz prve linije utvrđenja. U toku sledećeg dana uz pomoć artiljerije i pojačanja neprijatelj je povratio ponovno izgubljene položaje.[9] U tim borbama ukupni naši gubici iznosili su: 23 mrtva, 75 ranjenih i 8 nestalih. Izgubljena su 2 p. mitraljeza. Neprijateljski gubici su: 110 izbačenih iz stroja. Zaplijenjena su 2 p. mitraljeza, 15 pušaka, 1 pikavac, 5.000 metaka i druga ratna sprema.

12. II. 1945.

S 2 se postavlja na položaje Perunika — Spasojevica — Krš.

S 3: Cerik.

S 4 na sektoru Stanišići — Mehmedići — Ahmetovo Brdo.[10]

13. II. 1945.

U vezi sa daljnjim probijanjem neprijatelja prema sjeveru naša divizija dobila je zadatak da se pomjeri paralelno sa neprijateljem i da bočno djeluje na komunikaciju Zvornik — Bijeljina na sektoru Kozluk — Skočić. U vezi s tim S 2 se pomjera na prostoriju Gaj — Jasenica — Gradac, a S 3 na prostor Kovačevići — Brđani — Mahmutovići. Do smjenjivanja od jedinica P 1, S 4 preuzima sve položaje naše divizije lijevo i desno od druma Zvornik — Tuzla na sektoru Zvornika.

14. II. 1945.

S 2 vrši napad na neprijatelja na Kokoči (k. 322) i na Trnovičkom Brdu. S 3 napada neprijatelja na Ravnom Gaju. Kokoča je likvidirana i radi neprijateljskog protivnapada ponovo izgubljena, a na Ravnom Gaju likvidiran je jedan dio uporišta. U ovim borbama naši gubici iznosili su 8 mrtvih, 21 ra-

[8] Vidi dok. br. 59, 63 i 66.

[9] U Dnevniku majora Bema (AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su 10. februara 1945. jedinice njemačke 22. pješadijske divizije odbile protivnapad jedinica NOVJ na drumu Zvornik — Tuzla (kod Lišine). O tome vidi i izvještaj Štaba 17. majevičke NOU brigade od 12. februara 1945 (AVII, reg. br. 4—2, k. 1259).

[10] Vidi AVII, reg. br. 27/2—5, k. 1258: zapovijest Štaba 38. NOU divizije od 11. februara 1945. godine.

njen i 5 nestalih. Neprijateljski gubici: oko 60 izbačenih iz stroja.

Za to vrijeme S 4 prebacuje se sa dva bataljona na sektor Kovačevići — Mahmutovići, sa jednim bataljonom u Zaseok, a sa jednim u Hajvaze.

15. II. 1945.

S 2 produžila je borbu oko Kokoče u toku cijelog dana, ali bez uspjeha. S 3 bila je i dalje aktivna na sektoru Skočića. U naizmjeničnim napadima i kontranapadima kojima je S 3 uspjevala da izbije na samu cestu, konačno je u našim rukama ostao položaj Kostur. U ovim borbama neprijatelj je imao oko 40 izbačenih iz stroja, a naši 1 mrtvog i 8 ranjenih.

S 4 napadala je sa jednim bataljonom neprijatelja na Visokoj Glavici i Gredini. Neprijatelj nije likvidiran.[11] Naši gubici iznose 2 mrtva, a neprijateljski oko 15 izbačenih iz stroja.

ZAKLJUČAK

U borbama za proteklih 15 dana ukupni naši gubici iznose 186 mrtvih, 489 ranjenih i 47 nestalih.[12] Izgubljeno je 6 p. mitraljeza, 12 pušaka i 1 pikavac.

Za isto vrijeme neprijatelj je imao 881 vojnika izbačenog iz stroja. Zaplijenjeno je 10 p. mitraljeza, 1 laki bacač, 3 pikavca, 40 pušaka, 20.000 metaka i druga ratna sprema. Zarobljeno je 5 njemačkih vojnika.

Borbe za proteklih 15 dana su produženje teških borbi koje je naša divizija vodila i u toku prošlog 15-dnevnog perioda sa jedinicama 22 njemačke divizije u njenom probijanju ka sjeveru. Okolnosti pod kojima su vođene ove borbe s obzirom na nenaviknutost naših jedinica na frontalno ratovanje bile su prilično teške, iako su klimatske prilike nešto poboljšane, a pitanja ishrane se rešavaju brže i tačnije. Neprestani bojevi su ljudstvo i rukovodioce zamorili u priličnoj mjeri. Radi toga, a i radi teških gubitaka u kadrovima i najboljim borcima, borbenost divizije kao cjeline nije na onako visokom stepenu kao što je bila ranije, ali ipak zadovoljava. Disciplina također zadovoljava. Naši srazmjerno veliki gubici posljedica su koliko upornosti i ratne vještine neprijatelja, toliko

---

[11] O borbama na sektoru Zvornika vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 85—98.

[12] Vidi AVII, k. RP 55: spiskove poginulih, ranjenih i nestalih boraca i starješina jedinica 38. NOU divizije.

i nesnalaženja u borbi velikog djela novih boraca sa kojima nije bilo mogućnosti da se pređe najosnovnija vojnička obuka.

Za čitav protekli period bilo je vrlo malo i vojničkog i političkog rada.

Od jedinica A 1[13] primljeno je 200 novih boraca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Mil. Pejanović

Za komandanta
načelnik — major,
Ćerić[14]

BR. 106

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. BRIGADE »SIMO ŠOLAJA« OD 18. FEBRUARA 1945. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU NA ŽELJEZNIČKOJ PRUZI PAZARIĆ — HADŽIĆI[1]

ŠTAB
IX. BRIGADE X. DIVIZIJE
Str. p. br. 48.
18. februara 1945. g.

Izvještaj o zasjedi

ŠTABU X. DIVIZIJE (OP.)

1. — Zasjeda napravljena na pruzi i cesti od Pazarića do Hadžića, dana 16. i 17. februara o.g.

2. — Naš IV. bataljon napravio je zasjedu od Pazarića do Zovika, a III. bataljon od Zovika do s. Dupovci. Neprijatelji nepoznate jačine, Njemci, zaposjeli su cijelu prugu i cestu na toj prostoriji i osiguravali popravak pruge.[2]

---

[13] Riječ je o jedinicama 17. NOU divizije. Štab 2. armije NOVJ je 12. februara 1945. naredio štabovima 17. i 25. NOU divizije da 300 boraca upute u 3. korpus radi popune (vidi AVII, reg. br. 2—9, k. 272/A).

[14] Šalem

[1] Original (pisan na mašini latinicom) u AVII, reg. br. 10—3, k. 855.

[2] Sredinom januara 1945. taj dio željezničke pruge obezbjeđivao je njemački 1025. bataljon (vidi knj. 32, dok. br. 85, objašnjenje 3, dok. br. 140, objašnjenje 2), a u s. Hadžićima bila je 2. satnija 6. bojne 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi dok. br. 172).

3. — Noću između 16. i 17. o.m. djelovi IV. bataljona iskidali su prugu između Pazarića i Zovika, na deset mjesta. Pruga je bila onesposobljena za jedan kilometar. Izbacivanje pruge sa nasipa nije bilo moguće, pošto su šliperi i kamenje zamrzli, pod velikim snijegom. Zasjede su cijelu noć bile na toj prostoriji, ali nije ništa prolazilo. Sedamnaestog o.m. u 7 časova neprijatelj je počeo da popravlja prugu. Naše snage su otvorile vatru na njih, i otpočela je borba. Neprijatelj potpomagan topovima i flakovima uspio je da potisne naše snage i da popravi prugu. Za vrijeme ove borbe, koja je trajala preko cijelog dana, neprijatelju je uništen jedan kamion, ubijeno dva konja, koji su vozili top za kolima. Ubijeno je 35, a ranjeno 25 neprijateljskih vojnika.

Oko 17 časova prošla su dva transporta vojske u otvorenim vagonima (svaki po 19 vagona). Naše zasjede napale su na transporte, otvorivši vatru iz automatskog oružja iz neposredne blizine, ali nije moglo doći do konačnog uništenja neprijatelja zbog rječice koja je razdvajala prugu i zasjedu, i neprijateljskog osiguranja koje se nalazilo u blizini. U vagonima su se nalazili i konji. Vojnici su bili Njemci nepoznate jedinice, koji su se prevozili od Konjica prema Sarajevu.[3] Ovom prilikom ubijeno je 16 neprijateljskih vojnika.

Sedamnaestog o.m. pokušale su dvije čete III. bataljona u 20,15 časova da se prebace preko ceste i rječice između Zovika i Hadžića, sa zadatkom trganja propusta i pruge, ali ih je neprijatelj primjetio, otvorio vatru i odbio. U toku noći između 17. i 18. o.m. nije prolazila motorizacija od Sarajeva za Kiseljak.

4. — Smrzavanje šlipera pod velikim snijegom onemogućilo je izbacivanje pruge u većoj dužini, zato je iskorišćen samo eksploziv i potrgana pruga na više mjesta. Rušenje mosta nije se moglo izvršiti, pošto je svaki zaposjednut i branjen. Zasjede su postavljene u neposrednu blizinu komunikacija, koje otvaraju vatru i tuku neprijatelja pri svakom pokretu. U toku noći saobraćaj ne radi, a preko dana prošla su oko 17 časova samo dva transporta Njemaca od Konjica za Sarajevo.

---

[3] Tih dana se, preko Konjica, u rejon s. Hadžića vratio 359. puk njemačke 181. pješadijske divizije, koji je dotad iz rejona s. Drežnice vršio prihvat jedinica 369. legionarske divizije koje su se povlačile sa sektora Mostara (vidi dok. br. 136). Pored toga, tada su Nijemci prebacivali svoje ranjenike i neke manje jedinice ka Sarajevu.

5. — Gubici	a) Neprijateljski:	ubijeno	51
		ranjeno	25
	Svega izbačeno iz stroja		76.
	b) Vlastiti:	poginuo	—
		ranjeno	1.

6. — Plijena nije bilo.

7. — Uništeno: jedan kamion, onesposobljeno pruge za jedan kilometar.

8. — Raspored jedinica:

na dan 18. februara u 8 časova:

Snage I. bataljona osiguravaju mjesto Kreševo, praveći ujedno manje zasjede prema Kiseljaku.

Snage II. bataljona nalaze se u s. Banduki — s. Vrančići sa zadatkom trganja pruge i pravljenja zasjede na komunikaciji Pazarić — Hadžići.

Snage III. bataljona nalaze se na položaju iznad s. Gradac — Šuplja Stijena — k. 804, sa zadatkom rušenja komunikacije i pravljenja zasjede.

Snage IV. bataljona nalaze se na položaju s. Mokrine sa zadatkom rušenja pruge i pravljenja zasjede. Bataljoni se izmjenjuju radi odmora. Ovaj bataljon se nalazi sada na odmoru.

Snage V. bataljona nalaze se sa dvije čete u s. Ćifluk, sa zadatkom prihvaćanja novoizašlih iz Sarajeva i održavanje kanala. Jedna četa se nalazi u Radovlju, radi održavanja veze i osiguravanja prelaza između V. bataljona i divizije.[4]

9. — U neprijateljskom garnizonu Hadžići zavladao je strah, jer se boje da ćemo ih mi napasti, pa su već neki oficiri od milicije pobjegli u Sarajevo.

Zasjede pravljene na komunikaciji nisu uništile više objekata, zbog pojačane odbrane i blizine garnizona. Najviše je ubijeno neprijateljskih vojnika mitraljeskom vatrom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara — kapetan: **S.**[5] **Milovan**

Komandant — major: **Veljko**[6]

M. P.

---

[4] Bliže o zadatku pomenutog bataljona vidi knj. 31, dok. br. 93.

[5] Samardžija

[6] Stojaković

1. Vjerovatno načelnik obavjestio korpus.
2. Spis odložen.
20. II. 45. g.[7] **Izet**

ŠTAB X. DIVIZIJE
I. JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. pov. *broj 134*
Dana *18. II.* 1945.

Naknadno protokolisan.

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. ARMIJE OD 19. FEBRUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O GUBICIMA[1]

PREGLED

neprijateljskih i naših gubitaka u operacijama u Istočnoj Bosni u vremenu od 1. I. do 31. I. 1945 g.

1.— Gubici u ljudstvu:

Jedinica	Čiji gub.	Mrtvih	Ranjenih	Zarobljenih	Nestalih	Svega	Primedba
XIV korpus	nepr.	2.795	6.987	163		9.945	
	naši	*442*	*1.331*	*3*	*369*	*2.145*	
XVII divizija	nepr.	1.408	3.520	52		4.980	
	naši	*496*	*1.153*		*301*	*1.950*	
XXVIII divizija	nepr.	750	1.875	24		2.649	
	naši	*285*	*830*		*1*	*1.116*	
II arm ukupno	nepr.	4.953	12.382	239		17.574	
	naši	*1.223*	*3.314*	*3*	*671*	*5.211*	
III korpus[2]	nepr.	1.200	3.000	188		4.388	
	naši	*219*	*521*		*126*	*866*	
UKUPNO	nepr.	6.153	15.382	427		21.962	
	naši	*1.442*	*3.835*	*3*	*797*	*6.077*	

[7] Dopisano mastilom.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 17—1, k. 21/A. Izvještaj je upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ (vidi sprovodni akt Štaba 2. armije od 19. februara 1945).

[2] Vidi AVII, reg. br. 21—12, k. 272/A: izvještaj štaba toga korpusa od 15. februara 1945. o gubicima u januaru.

2.— Gubici u materijalu:

Čega	Čiji gub.	Zaplenjeno	Uništeno	Svega	Primedba
Pušaka	nepr.	977		977	
	naši	*238*		*238*	
Puško-mitraljeza	nepr.	41		41	
	naši	*46*		*46*	
Strojnica	nepr.	16		16	
	naši	*32*		*32*	
Pištolja	nepr.	25		25	
Teških mitraljeza	nepr.	2		2	
	naši	*2*		*2*	
Šaraca	nepr.	7		7	
	naši	*2*		*2*	
Teških bacača	nepr.	1	1	2	
	naši	*2*		*2*	
Lakih bacača	nepr.	6		6	
Ručnih gran.	nepr.	190		190	
Mina za bac	nepr.	60		60	
Flakova	nepr.	3		3	
Topova	nepr.		1	1	
P. k. pušaka	*naši*	*14*		*14*	
Municije	nepr.	120.000		120.000	
Mag. hrane	nepr.	7	1	8	
Radio-stan.	nepr.	3	1	4	
Kamiona	nepr	2	35	37	
Motocikla	nepr.	1		1	
Konja	nepr.	35		35	
	naši	*18*		*18*	
Kola	nepr.	8		8	
Odeće	nepr.	100		100	
Ćebadi	nepr.	90		90	
Obuće	nepr.	30		30	
Kuhinje	nepr.	3		3	
Ranaca	nepr.	30		30	
Dogleda	nepr.	4		4	
Dinara	nepr.	1,225.000		1,225.000	

Napomena: 1) Broj neprijateljskih ranjenika nije poznat. Kao odnos mrtvih i ranjenih uzeto je 1 : 2,5, tj. odnos naših gubitaka.

2) U iznose gubitaka uračunati su i gubici u borbama na sektoru Vlasenica — Zvornik i kod Bijeljine do 1. februara o.g.

3) **Gubici neprijatelja uzeti su prema izveštajima potčinjenih štabova! Isti međutim nisu tačni i kao realno može se uzeti jedna trećina.**[3]

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
M. P. **Rad. Đ. Đurić**

[3] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je njemačka 22. pješadijska divizija od 14. januara (od dolaska u Bosnu, na komandno područje 21. armijskog korpusa) do 10. februara

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
OPERATIVNO ODELJENJE
Pov. br. *96*
9 IV 1945 god.
Beograd

U akta.

Načelnik
Operativnog odeljenja
General-major,
Rade Hamović

1945 (do odlaska na komandno područje 34. armijskog korpusa) imala 180 mrtvih, 587 ranjenih, 32 nestala i 762 oboljela vojnika i starješine.

Prema izjavi ratnog zarobljenika pukovnika Kloca (Klotz), komandanta 963. tvrđavske pješadijske brigade (vidi AVII, reg. br. 49—1, k. 73), ova brigada je u januaru 1945. imala oko 40 poginulih i oko 65 ranjenih vojnika i starješina.

U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 9. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 92) piše da su u periodu od 22. decembra 1944. do 5. februara 1945. na područje Brčko — Bijeljina njemački i ustaško-domobranski gubici iznosili 114 poginulih (među kojima 7 oficira), 301 ranjen i 38 nestalih vojnika i starješina. Možda se ovdje radi samo o ustaško-domobranskim gubicima, jer Nijemci nisu odobravali da njihovi saveznici (ustaše i drugi) iznose bilo kakve podatke o njihovim oružanim snagama.

Kao što se vidi iz naprijed pomenutih neprijateljskih dokumenata, neprijateljski gubici su prikazani samo sa jednog dijela operativnog područja 2. armije NOVJ, odnosno nedostaju podaci sa sektora Gračanice, Gradačca, Ozren pl., Kladnja, Sarajeva i još nekih. Pored toga, ovdje nisu prikazani ni gubici četnika.

BR. 108

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 19. FEBRUARA 1945. ZA FORMIRANJE PRATEĆEG, VOZARSKOG I AUTO-BATALJONA[1]

NAREDBA broj 26

Štaba 5. Korpusa NOV Jugoslavije za 19. februar 1945.

Po ukazanoj potrebi a odlukom Štaba Korpusa **riješeno je:**

I.

Da se od dosadašnjeg Pratećeg bataljona Štaba 5. Korpusa NOV Jugoslavije formiraju:

a) Prateći bataljon Štaba 5. Korpusa NOVJ,
b) Vozarski bataljon pri Štabu 5. Korpusa NOVJ,
c) Auto bataljon pri štabu 5. Korpusa NOVJ.

II.

POSTAVLJAJU SE ŠTABOVI PRATEĆEG, VOZARSKOG I AUTO BATALJONA PRI ŠTABU 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE.

1. — **Prateći bataljon:**

— Za komandanta Pratećeg bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ kapetana druga **Susilović** Miću, do sada komandant istoga bataljona.

— Za političkog komesara Pratećeg bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug **Boričić** Milo, do sada pomoćnik političkog komesara istog bataljona.

— Za zamjenika komandanta Pratećeg bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ potporučnik drug **Kovačević** Mirko, do sada komandir aerodromske čete II Vazduhoplovne baze 5. Korpusa NOVJ.

— Za pomoćnika političkog komesara Pratećeg bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug **Trninić** Savu, do sada političkog komesara čete pri vojnoj oblasti 5. Korpusa NOVJ.

— Za intendanta Pratećeg bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug **Krneta** Ilija, do sada zamjenik intendanta istog bataljona.

2. — **Auto bataljon:**

— Za komandanta Auto bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ poručnik drug **Popović** Sveto, do sada komandir auto čete Pratećeg bataljona 5. Korpusa NOVJ.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—5, k. 462.

— Za političkog komesara Auto bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug **Džubo** Ahmet, do sada politički komesar Pratećeg bataljona 5. Korpusa NOVJ.

— Za zamjenika komandanta Auto bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ druga **Misirača** Stanka, do sada komandanta željezničke stanice Donji Vakuf.

— Za pomoćnika političkog komesara Auto bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug **Bajić Dane**, do sada pomoćnik političkog komesara auto čete Pratećeg bataljona 5. Korpusa NOVJ.

— Za intendanta Auto bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug **Prošić** Vlado, do sada na dužnosti pri intendanturi 5. Korpusa NOVJ.

3. — **Vozarski bataljon:**

— Za komandanta Vozarskog bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug poručnik **Rujević** Luka, do sada zamjenik komandanta Pratećeg bataljona 5. Korpusa NOVJ.

— Za pomoćnika političkog komesara Vozarskog bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug **Kovrlija** Jošo, do sada pomoćnik političkog komesara 1. čete Pratećeg bataljona 5. Korpusa NOVJ.

— Za intendanta Vozarskog bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ drug **Rakita** Milan, do sada intendant Pratećeg bataljona 5. Korpusa NOVJ.

Ostale članove Štaba Vozarskog bataljona pri Štabu 5 Korpusa NOVJ Štab Korpusa postaviti će naknadno.

III.

U sastav formiranih Pratećeg, Vozarskog i Auto bataljona ulaze sledeće čete:

1. — **Prateći bataljon:**

— 1. četa — dosadašnja 1. četa Pratećeg bataljona,

— 2. četa — dosadašnja 3. četa Pratećeg bataljona,

— 3. četa — dosadašnja sanitetska četa i

— Vojna muzika Pratećeg bataljona Štaba 5. Korpusa NOVJ.

2. — **Auto bataljon:**

— 1. četa i

— 2. četa Auto bataljona pri Štabu 5. Korpusa NOVJ formiraju se od dosadašnje auto čete Pratećeg bataljona.

— 3. četa — Tenkovska četa »Laze Marina«.

3. — **Vozarski bataljon:**

— 1. četa — vozarska, dosadašnja 2. četa Pratećeg bataljona. U sastav ove čete ulazi i dosadašnji radni vod Prate-

ćeg bataljona, s tim što će potreban broj ljudstva i kola staviti na raspolaganje intendanturi Pratećeg bataljona.

— 2. četa — vozarska, dosadašnja četa pri Vojnoj oblasti 5. Korpusa NOVJ, s tim što će 30 do 40 vojnika staviti na raspolaganje Vojnoj oblasti 5. Korpusa NOVJ za potrebe Oblasti.

— 3. četa — tehnička, dosadašnja 4. četa Pratećeg bataljona.

IV.

POSTAVLJAJU SE KOMANDE ČETA PRATEĆEG, VOZARSKOG I AUTO BATALJONA:[2]

V.

1. — Sjedišta štabova bataljona nalaziti će se u onima mjestima gdje se nalazi glavnina.

2. — Štabovi bataljona hrane se sa kazana jedne od svojih četa.

3. — Štabovi bataljona formirati će svoje intendanture sa najnužnijim brojem ljudstva i komore, koja će se sastojati od 2—3 kola. Isto tako svaka četa bataljona pri Štabu Korpusa mora imati svoju potpuno organizovanu kuhinju.

4. — Vojnici dodijeljeni Vojnoj oblasti na službu disciplinski potpadaju pod komandu 2. čete Vozarskog bataljona.

VI.

Ova naredba stupa odmah na snagu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički, komesar,
pukovnik
Došen s.r.

Komandant,
general-major

Br. 10/45, Primljeno do znanja
po tom
a. a.[3]
Mitić[4]

---

[2] Taj dio teksta o postavljenjima redakcija je izostavila zbog obimnosti knjige.

[3] Dopisano mastilom, ćirilicom.

[4] Dragan Mitić je bio komandant Regrutnog centra Jajačkog područja.

BR. 109

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 19. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU JANKOVINA — POBRĐE[1]

ŠTAB R.1.
O. pov. broj 69.45.
19 februara 1945 godine

Izvještaj o vođenim
borbama tokom 15, 16, 17
i 18 februara o.g.

ŠTABU E.1.

Dostavljamo Vam izvještaj o četvorodnevnim borbama koje smo vodili od 15 do 18 o.m. zaključno na odsjeku fronta Pobrđe — k. 305 — Jankovina — Đulići, u cilju proboja neprijateljske linije i prodora preko Tršića na komunikaciju Zvornik — Bijeljina.

1) Situacija: Poslije ogorčenih borbi njemačka ojačana divizija uspjela je sa čitavom svojom grupom da se probije komunikacijom Vlasenica — Zvornik sve do Zvornika i produžila je sa probijanjem dalje u pravcu sjevera (ka Bijeljini).[2] Snage naše II Armije izvršile su pregrupaciju i opet se postavile bočno protiv nepr. grupe duž komunikacije Zvornik — Bijeljina u cilju daljnjeg uništavanja i sprečavanja neprijatelju da se probije ka Bijeljini.[3]

2) Naša divizija dobila je zadatak da se sa dvije brigade postavi na liniju Pobrđe — Jankovina, odakle će izvršiti proboj nepr. položaja u cilju prodora na cestu kod Tršić Hana, kako bi na taj način razdvojila nepr. grupu i orijentisala se po tome ka jugu u cilju uništenja nepr. začelne grupe.

3) Tok operacija: U cilju izvršenja postavljenog zadatka divizija je krenula sa dvije brigade (R.2. i R.4.)[4] sa prostora Velika Njiva — Novo Selo — Šabići — Dobra Voda i prebacila se na prostoriju Križevići — Kitovnica. To je bilo noću

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. 7—22, k. 1111.

[2] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji (vidi dok. br. 43 i 90).

[3] O tome vidi dok. br. 64, 91, 98 i 113.

[4] Odnosi se na 16. muslimansku i 20. romanijsku NOU brigadu (vidi AVII, reg. br 3—4 k. 1112/A: izvještaj Štaba 20. brigade od 19. februara 1945).

13/14-og o.m., a 14-og 15-og, poslije dnevnog odmora, brigade su krenule pravcem Kitovnica — Tufićev Han u cilju da ovladaju linijom Pobrđe — Jankovina, odakle bi vršile daljnji zadatak proboja nepr. položaja i prodora na cestu.

15-og o.m. u 3 časa ujutro R.2. izbija na most kod Sapne gdje se sukobljava sa nepr. zasjedom koju razbija poslije kraće borbe i produžava na pravcu s. Đulića. Na kosama iznad Đulića razvija jaču borbu sa neprijateljem koji je jak oko 300 vojnika i brani se iz utvrđenih položaja (rovova). Poslije oštre borbe neprijatelj je odbačen nazad u pravcu Mrakodola i jedinice R.2. goneći ga nailaze kod samog Mrakodola i Jankovine na vrlo jak otpor. Žestoka borba se razvija sve do 14 časova, kada neprijatelj uspjeva kontranapadom da odbaci naše snage na prvobitne položaje iznad Đulića, odakle R.2. odmah potom poduzima ponovo kontranapad i poslije uporne borbe odbacuje opet neprijatelja nazad i ovladava linijom zapadni zaseok Jankovine — kosa između Đulića i Mrakodola. Na toj liniji nastavlja se borba ali neprijatelj se uporno brani sa linije Jankovina (istočni zaseok) — Mrakodol.

R.4. noću 14/15-og o.m. od 22 časa vrši zaobilazni pokret pravcem Kitovnica — Tufićev Han — D. Baljkovica — Pobrđe i na položajima kod Pobrđa — k. 189 razvija borbu sa neprijateljem koga uspjeva odbaciti prema k. 305. 15-og o.m. od 5 časova ujutro pa do 14 časova razvija se teška borba za k. 305 i pojedini položaji kod te kote prelaze po nekoliko puta iz ruke u ruku, ali se neprijatelj uporno brani pa je poslije toga preduzeo i kontranapad na R.4., ali nije uspio da je odbaci nazad sa zauzetih položaja. Borba se nastavila na liniji Pobrđe — pa kosom u desno prema k. 305.

15-og uveče u 22 časa obje brigade preduzimaju ponovo napade na nepr. položaje, i to: R.2. na Jankovinu, a R.4. na k. 305. Teška borba vodi se cijelu noć i naše jedinice uspjevale su da ovladaju pomenutim položajima, ali ih je neprijatelj brzim kontrajurišem odbacivao sa zauzetih položaja, tako da su u toku noći često puta položaji prelazili iz ruke u ruku. Ujutro u 6 časova (16-og) neprijatelj preduzima jak kontranapad sa pravca Tršića duž čitave njegove odbranbene linije, pojačan sa rezervom koja mu je pristigla od ceste i Kučić Kule, i poslije žestokog okršaja naše jedinice se povlače na svoje prvobitne položaje. Neprijatelj pokušava da ih odbaci dalje, ali u tome ne uspjeva i frontalna borba se razvija tokom dana, a uveče u 24 časa brigade opet preduzimaju napad na k. 305 i na Jankovinu, kao i sinoć. I ovoga puta obje brigade uspjevaju da zauzmu pomenute položaje, ali neprijatelj odmah potom vrši kontrajuriše i povraća iste, tako da su po nekoliko puta oti-

mali i opet gubili pomenute položaje. Ujutro u svanuće neprijatelj ponovo sa čitave linije poduzima jak kontranapad sa svježim rezervama u cilju da nas definitivno odbaci što dalje od svojih položaja, ali naše jedinice u veoma žestokoj borbi suzbijaju nepr. kontranapade i čvrsto zaposjedaju svoje jučerašnje pozicije.

17/18-og R.2 i R.4. poduzimaju zajednički napad na nepr. položaje, i to ovoga puta samo na Jankovinu. Zadatak je da po ovladavanju Jankovinom produžimo sa prodiranjem preko Mrakodola na Kučić Kulu i dalje ka Jardanu u cilju spajanja sa snagama A.1.[5] koje vrše pritisak na neprijateljsko začelje preko Karakaje u pravcu Jardana. Ovaj naš napad počinje tačno u 24 časa i bio je dobro pripremljen jakom minobacačkom vatrom i vatrom protivkolca kao i ostalih teških oruđa. Razvija se ogorčena borba za nepr. položaje na Jankovini. U borbi učestvuju glavnine R.2. i R.4., dok izvjesni dijelovi vrše bočna obezbjeđenja. Postavljeno je da se proboj mora izvršiti po svaku cijenu. Bataljoni R.2. na juriš zauzimaju prvu nepr. rovovsku liniju na ivici istočnog dijela s. Jankovina. Jedan bataljon R.4. uspjelim manevrom, provlačeći se kroz nepr. položaje, udara neprijatelju u leđa i zauzima najdominantniji položaj Jankovine (kosu iznad sela) dok ostale snage R.2. čeonim napadom zauzimaju samo selo Jankovinu. Na taj način padaju svi nepr. položaji koji su organizovani kod s. Jankovine. Ali odmah poslije toga pristiže nepr. rezerva sa pravca Kučić Kule — Mrakodola i iz dubine nepr. rasporeda, koja vrši žestok kontranapad i jurišem zauzima centar naših položaja na Jankovini. Ogorčena borba razvija se cijelu noć sve do svanuća 18-og o.m., kada naše snage bivaju potisnute na polazne položaje, odakle ponovo kreću u kontranapad na Jankovinu sa zadatkom proboja nepr. položaja. Razvija se borba tokom čitavog dana, ali neprijatelj upornom odbranom uspjeva da se održi na svojim položajima. Usled velike zamorenosti naših jedinica, a i usled dosta teških gubitaka, brigade se postavljaju definitivno na svoje polazne položaje. Ali i neprijatelj je istrošen pa ne pokušava da nas odbacuje dalje i ostaje pasivan na svojim položajima.[6]

4) Zaključak:

a) Neprijateljski gubici bili su: 83 mrtva, 210 ranjenih, ukupno izbačeno iz stroja 293.

---

[5] Podrobnije o dejstvima 17. NOU divizije vidi dok. br. 91.

[6] O borbama na tom prostoru vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 95—98, 101—103 (dnevne izvještaje Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 12—15. i 18—20. februara 1945).

Zaplijenjeno: 1 »šarac«, 1 parabelum, oko 40 pušaka i 10 hiljada puščanih metaka.

b) Sopstveni gubici: 35 mrtvih, 111 ranjenih, 8 nestalih, ukupno izbačeno iz stroja 154.[7]

Izgubljeno 5 engleskih p. mitraljeza i 9 pušaka. (Pogubljeni p. mitraljezi i puške ostajali su kod poginulih boraca koji se nisu mogli izvući iz neprijateljskog prostora).

— . —

I ovoga puta štabovi brigada, bataljona kao i najveći dio našeg komandnog kadra svesrdno su se založili u izvršenju postavljenog zadatka. Glavne odlike naših boraca i rukovodioca bile su udarnost i upornost.

Ali postavljeni zadatak nije izvršen radi toga što su naše snage bile malobrojne da probiju duboko organizovanu nepr. odbranbenu liniju duž komunikacije Zvornik — Kozluk (na našem sektoru). Na ovom sektoru bila je glavnina nepr. 22 ojačane divizije. Dok mi uopšte nismo mogli raspolagati sa rezervom kojom bi utvrđivali zauzete pozicije i stvarali čvrstu osnovicu za daljnje prodiranje, neprijatelj je naprotiv raspolagao sa jakom rezervom koja mu je uvjek blagovremeno pristizala iz dubine njegovog odbranbenog rasporeda i kontranapadima povraćala svoje izgubljene pozicije.

Sem toga, na našem sektoru nije bilo naše artiljerije koja bi bila presudna u izvršenju proboja, jer i pored najveće udarnosti i upornosti naših jedinica sama pješadija bila je nedovoljna za proboj duboko organizovane nepr. odbrane. Naša bacačka vatra nije bila dovoljna da potpomogne pješadiju u proboju. Naprotiv, neprijatelj je raspolagao sa dosta jakom artiljerijom koja je tukla sa komunikacije od Jardana — Kozluka i uvjek potpomagala kontranapade svojih rezervi.

Usled malobrojnosti jedinica u ovim borbama izgubili smo priličan broj rukovodioca koji su izbačeni iz stroja, tako da sada u R.2. i R.4. ima 11 upražnjenih mjesta u štabovima bataljona i 35 po četnim komandama.

Najveći problem, momentalno za ove dvije brigade kao i za cijelu diviziju jeste daljnja popuna novim ljudstvom (na pr. čete u R.2. broje prosječno 12 do 15 ljudi, a u R.4. 15 do 18).[8]

---

[7] Vidi AVII, k. RP 37: spiskove poginulih i ranjenih boraca i starješina jedinica 27. NOU divizije.

[8] O popuni 27. NOU divizije novim borcima vidi dok. br. 105; tom IX. knj. 9, dok. br. 93).

Našim jedinicama je veoma potreban izvjestan predah radi odmora i sređivanja, pošto su iste vodile besprekidno borbe 10 dana i 10 noći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar —
ppukovnik,
Škerović

Komandant —
ppukovnik,
Mil. Zekić

BR. 110

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 19. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O OSLOBOĐENJU NEVESINJA I MOSTARA[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. broj *140*
19. II. 1945. god.
u 23 časova
Mostar

Operativni izvještaj za vrijeme od 1. do 19. februara 1945. g.

ŠTABU II U. KORPUSA NOVJ

Poslije neprijateljskih ofanzivnih akcija sa prostora Mostar — Široki Brijeg ka prostoru Čitluk — Ljubuški — Metković — Čapljina, gdje su učestvovale jedinice IX hrvatske gorske divizije i jedinice 369. »vražije« divizije u ukupnoj jačini od 5 do 6 hiljada vojnika, potpomognute artiljerijom,[2] u kojim akcijama je neprijatelj uspio da poruši mostove kod Čapljine, Gabele i Metkovića, — jedinice naše divizije prešle su u ofanzivu, zajedno sa jedinicama, najprije IX divizije VIII

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—1, k. 395.

[2] Te su divizije, dijelom svojih snaga, preduzele taj napad 27. januara 1945. Opširnije o tome vidi dok. br. 136; knj. 32, dok. br. 154.

korpusa, a zatim sa svim ostalim jedinicama VIII korpusa NOVJ, izuzevši XX diviziju koja je bila prema Lapcu,[3] sa zadatkom da oslobode Metković, Gabelu, Čapljinu, Ljubuški i Čitluk, a zatim da oslobode i Mostar.[4]

Pošto su se na sektor zapadne Hercegovine skoncentrisale sve jedinice VIII korpusa, izuzev jedne divizije, mi smo odredili na taj sektor našu XII brigadu sa nekoliko bataljona Hercegovačke brigade Narodne odbrane,[5] a ostatak naših snaga orijentisali smo glavninom prema Nevesinju i jugoistočno od Mostara,[6] dok smo jednu brigadu bacili još od ranije[7] na prostor oko Konjica.[8] Zadatak ovako skoncentrisanih snaga bio je da oslobode Nevesinje i Mostar, a zadatak brigade koja je bila oko Konjica bio je da spriječi izvlačenje neprijateljskih snaga i materijala sa prostora Mostar — Bijelo Polje — Jablanica. Dolaskom jedinica VIII korpusa na teritoriju zapadne Hercegovine, stvorili su se povoljni uslovi za oslobođenje Širokog Brijega[9] i Nevesinja, kao najglavnijih uporišta oko Mostara, a poslije oslobođenja ovih uporišta, odbrana samog Mostara od strane neprijatelja nije bila efikasna.

Ofanzivne akcije jedinica naše divizije otpočele su početkom mjeseca februara i traju još i danas. U ofanzivnim akcijama, u ovom vremenskom periodu, naše su jedinice oslobodile sva uporišta na prostoru Nevesinje — Blagaj — Buna — Čapljina — Ljubuški — Mostar — Drežnica.

Na sektoru zapadne Hercegovine, XII hercegovačka NOU brigada otpočela je početkom februara ofanzivne operacije prelaskom u napad preko rijeke Neretve i poslije jake i krvave borbe oslobodila je Metković, Gabelu, Čapljinu, Čitluk, Jasenicu i mostarski aerodrom i učestvovala je u oslobođenju samog Mostara, a jedinice brigade Narodne odbrane oslobodile su, zajedno sa jedinicama VIII korpusa, grad Ljubuški. Po ovladivanju sa mostarskim aerodromom, XII brigada, u zajednici sa jedinicama VIII korpusa i jedinicama XIII hercegovačke NOU brigade, oslobodila je Mostar. Ova brigada je vodila neprekidne teške, krvave, uporne i frontalne borbe sa neprijateljem i u svojim akcijama imala je velikih uspjeha. U svim ovim borbama ubijeno je 650 Švaba i ustaša a zarobljeno 150 domobrana. Brigada je imala 35 mrtvih, 71 ranje-

[3] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 78.
[4] Vidi dok. br. 136.
[5] Vidi dok. br. 33, 49 i 95.
[6] Riječ je o 10, 13. i 14. hercegovačkoj NOU brigadi.
[7] i [16] Riječi »još od ranije« i »poginuli« dopisane su mastilom.
[8] Na tom prostoru je tada dejstvovala 11. hercegovačka NOU brigada (vidi dok. br. 47 i 117).
[9] O oslobođenju tog mjesta vidi dok. br. 29 i 93.

nog i 4 nestala. Od rukovodilaca su poginuli[10] 1 pomoćnik komesara bataljona,[11] 1 komesar čete i 1 komandir čete, a ostali su borci, desetari i vodnici.[12]

Dok je XII hercegovačka NOU brigada čistila teren od ustaša i Švaba i nastupala u pravcu Mostara, ostale naše snage pripremale su se za opštu ofanzivu u pravcu Nevesinja i Mostara. Ofanziva na sektoru Nevesinje — Mostar otpočela je 11. o.mj. i uspješno se završila 14. o.mj., kada su naše jedinice, zajedno sa jedinicama VIII korpusa, oslobodile Mostar, a preostale neprijateljske snage sa prostora oko Mostara naše jedinice još uvijek gone i uništavaju, ili im sprečavaju odstupanje. Jedinice X hercegovačke NOU brigade temeljito su pripremale napad na Nevesinje kao jedno od najjačih neprijateljskih uporišta na sektoru Mostara.

Borbe na sektoru Nevesinja otpočele su na dan 10. februara[13] a uspješno su se završile na dan 14. februara u 3 časa ujutro, kada su jedinice X hercegovačke NOU brigade ušle u Nevesinje i oslobodile ga. Same borbe su bile vrlo jake i uporne i iziskivale su veliki napor od boraca koji su u napadu učestvovali, jer je snijeg bio vrlo veliki i temperatura vrlo niska, a bilo je potrebno da veliki dio ljudstva stalno po ovakvom vremenu stoji na položajima, jer je neprijatelj bio vrlo blizu i potrebna je bila velika opreza. Poslije oslobođenja Nevesinja, jedinice X hercegovačke NOU brigade nastavile su energično gonjenje neprijatelja komunikacijom Mostar — Blagaj, presijecajući ga stalno, dok je glavnina snaga bila bačena preko Podveležja, kako bi se spriječilo izvlačenje neprijateljskih snaga tim pravcem. Gonjenje neprijateljskih snaga izvedeno je primjerno. Na sektoru Neves.,[14] računajući tu Bišinu i Podveležje, X hercegovačka brigada ubila je 750 Švaba, 170 ustaša i 50 italijanskih fašista, a pored toga je ubila i 200 konja. Sopstveni gubici ove brigade bili su 23 mrtva i 66 ranjenih, juče je ranjen k-t »3« bat. kapetan drug Lazar Vojinović.[15] Na prostoru Podveležja naoružana milicija se dobrovoljno prijavila u naše redove. Zaplijenjeno je 15 topova raznih kalibara, od

---

[11] Riječ je o Jefti Masleši, pomoćniku komesara 2. bataljona, koji je poginuo 13. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 10—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 12. hercegovačke NOU brigade od 6. marta 1945).

[12] Vidi AVII, k. RP 40: spiskove ranjenih i poginulih starješina i boraca jedinica 29. NOU divizije.

[13] Vidi dok. br. 72; AVII, reg. br. 2/9—3, k. 1153/II: zapovijest Štaba 10. hercegovačke NOU brigade od 8. februara 1945. godine.

[14] Crvenom olovkom je precrtana riječ »Mostara« a mjesto nje dopisano »Neves.«

[15] Posljednja rečenica (počev od reči »juče« dopisana je mastilom.

kojih 8 neispravnih, 670 pušaka, 48 mitraljeza, oko 150 hiljada metaka za pušku, 4 kamiona, 6 automobila, 2 motorcikla, 43 pištolja, 7 bacača, 25 mašinki, 800 ručnih bombi, 6 telefonskih aparata, 35 kola, 130 konja i 5000 komada artiljeriske municije i oko 2 vagona hrane.[16]

Jedinice XII brigade na sektoru zapadne Hercegovine zaplijenile su tri haubice, 153 puške, 24 mitraljeza, 50.000 metaka, 1 kamion, 1 automobil, 4 motorcikla, 40 pištolja, 2 bacača, 9 mašinki, 300 ručnih bombi, 10 kola i 30 konja.

Dok su jedinice X brigade uporno napadale Nevesinje, jedinice XIII hercegovačke NOU brigade ofanzivno su dejstvovale prema Mostaru i prema komunikaciji Nevesinje — Blagaj, sa zadatkom da olakšaju jedinicama X brigade. Borci XIII brigade, oslobodivši Bunu, Blagaj, Busak, Bakračušu i Mostar, ubili su 250 Švaba, a zarobili 80 Švaba. Gubitci brigade bili su 7 mrtvih i 46 ranjenih. Zaplijenjeno je 8 neispravnih topova, 220 pušaka, 19 mitraljeza, 60.000 metaka i 5 bacača.[17]

Preostatak njemačkih snaga sa prostora Buna — Mostar, pošto je oslobođen Mostar, bježao je u pravcu Bijelog Polja i dalje prema Jablanici, a manji dio ka Zimlju. Na prostoru Bijelo Polje — Zimlje dočekala je XIV brigada i tom prilikom je ubijen 381 neprijateljski vojnik, a zaplijenjeno je: 2 topa, 357 pušaka, 15 mitraljeza, 10.000 metaka, 4 kamiona, 8 motorcikla, 30 pištolja, 1 teški bacač, 15 mašinki, 300 ručnih bombi i 3000 artiljeriskih granata.[18] Veliki dio ove zarobljene opreme uzele su jedinice VIII korpusa, pošto su naše jedinice na tome sektoru dobile pokret u pravcu Konjica. Sopstveni gubitci brigade bili su tri mrtva i četiri ranjena. Kada je ova brigada stigla na prostor Borci ubila je još 46 Švaba, a na prostoru Zimlje — Borci mobilisala je oko 200 novih boraca.

Uspješnim ofanzivnim akcijama u pravcu Konjica, jedinice XI hercegovačke NOU brigade presjekle su željezničku prugu između Konjica i Ivana i napadale su Konjic, zauzevši električnu centralu u njemu, pa su na taj način sprečavale da na prostor Mostar stignu pojačanja od Sarajeva i sprečavale su izvlačenje neprijateljskih snaga sa prostora oko Mostara u pravcu Sarajeva. U jednoj 30-časovnoj borbi uspjela je da odbije neprijateljski ispad od pravca Konjica i Špiljana, natjeravši neprijatelja u Konjic. U svim ovim borbama ubijen je 61 neprijateljski vojnik, a zarobljeno je 40 Švaba. Sopstveni

---

[16] Bliže o tome vidi AVII, reg. br. 8—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 10. hercegovačke NOU brigade od 3. marta 1945. godine.

[17] Detaljnije o borbama 13. hercegovačke NOU brigade vidi AVII, reg. br. 7—4, k. 1146/II: relaciju njenog štaba od 2. marta 1945. godine.

[18] Vidi dok. br. 118.

gubitci brigade bili su 2 mrtva i 9 ranjenih. Zaplijenjeno je 7 mitraljeza i 2 mašinke, a predalo se 30 domobrana i 7 oficira.[19]

U svim akcijama u vremenu od 1. do zaključno 19. o.mj. jedinice XXIX divizije ubile su 2062 neprijateljska vojnika a zarobile 120 Švaba i 150 domobrana. Sopstveni gubitci divizije bili su 70 mrtvih, 196 ranjenih i 4 nestala. Zaplijenjeno je 28 topova, od kojih je veliki dio neispravan, 1400 pušaka, 113 mitraljeza, 270.000 metaka, 9 kamiona, od kojih većina neispravna, 7 luksuznih automobila, 14 motorcikla, 113 pištolja, 15 bačaca, 51 mašinka, 1400 komada ručnih bombi, 6 telefonskih aparata, 45 kola, 160 konja, 8000 granata za topove i oko 2 vagona hrane. Predalo se je 30 domobrana i 7 oficira.

U operacijama na sektoru Nevesinja naročito su se istakli svojom hrabrošću i požrtvovanjem borci i rukovodioci X hercegovačke NOU brigade koji su po velikoj hladnoći u trodnevnoj jakoj borbi izdržali ogromne napore. Junaštvo i samoprijegor njenih boraca i rukovodilaca zaslužuje pohvalu. Jedinice XII hercegovačke NOU brigade naročito su se istakle u borbama oko prelaza rijeke Neretve kod Čapljine, gdje su pokazale veliko junaštvo i gdje su uspjele sa improvizovanim sredstvima da pređu preko rijeke koja je dosta široka i brza i da poslije jake borbe oslobode Čapljinu. Ovaj podvig jedinica XII hercegovačke NOU brigade zaslužuje takođe pohvalu.

Nije bilo jedinica niti rukovodilaca koji nijesu u ovim ofanzivnim akcijama izvršavali dobijene zadatke.

Ostaci razbijenog neprijatelja sada se nalaze u Jablanici i u ostalim mjestima pored željezničke pruge Jablanica — Konjic — Sarajevo. Neprijatelj i dalje tu prugu kontroliše. Njegov pravac izvlačenja je ka Sarajevu, a nije isključeno da pokuša prodrijeti i dolinom Rame. 369. »vražija« divizija je u borbama oko Mostara pretrpjela vrlo velike gubitke i možemo reći da nije sposobna za jaču borbu za jedan manji vremenski period.[20]

---

[19] Opširnije o borbama na sektoru Konjica vidi AVII, reg. br. 6—4, k. 1146 II: relaciju Štaba 11. hercegovačke NOU brigade od 1. marta 1945. godine.

[20] Prema Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6), artiljerija NOVJ je 7. februara otpočela napad na njemački garnizon u Nevesinju i na njegovu spoljnu odbranu. Napad je, s manjim prekidima trajao sve do oslobođenja grada. Posebno se, u tom periodu, ističe jak napad artiljerije, pješadije i tenkova 9/10. februara na Nevesinje, za koji se kaže da je odbijen. Osim toga, u Dnevniku stoji da su 13. februara, u 15 časova, jedinice NOVJ, potpomognute jakom artiljerijskom vatrom i tenkovima, napale na Nevesinje i Bunu i da su sutradan prodrle u Nevesinje. Zbog toga su se jedinice 369. puka i ustaško-domobranske jedinice povukle na zapad, ali su im, na 5 km zapadno od Nevesinja, jedinice NOVJ presjekle put. Usljed toga su

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 110

Sadašnji naš raspored je sledeći:

— X hercegovačka NOU brigada se nalazi sa dva bataljona u Mostaru, sa dva bataljona kod Drežnice a sa jednim bataljonom u Nevesinju;

— XI hercegovačka NOU brigada operiše oko Konjica, na sektoru Ovčari — Vrdolje — Špiljani;

— XII Hercegovačka NOU brigada nalazi se u Mostaru;

— XIII hercegovačka NOU brigada goni neprijatelja dolinom rijeke Neretve i sada se nalazi na prostoru Drežnica — Grabovica — Aleksin Han;

— XIV hercegovačka NOU brigada se nalazi na prostoru Borci — Turija;

— Artiljeriski divizion naše divizije se nalazi u Bijelom Polju i dalje će produžiti za XIII brigadom;

— I tenkovska brigada (južna grupa — koja se nalazi pod našom komandom) nalazi se u Mostaru;

— II italijanska brigada divizije »Garibaldi« nalazi se u Bileći;

---

se njemačke i ustaško-domobranske jedinice morale po cijenu teških gubitaka, probijati dijelom na zapad a dijelom na sjever, prema Konjicu. Na prostoru Buna — Blagaj njemačke snage su bile takođe razbijene, pa su se i one, po dijelovima, povlačile na sjever. Prvi dijelovi sa prostora Buna — Blagaj i iz Nevesinja u 24 časa su stigli u s. Vrapčiće (5 km sjeveroistočno od Mostara), a komandant 2. bataljona 369. puka, sa oko 300 vojnika, probio se iz Nevesinja u Konjic, gdje je stigao 16. februara.

O proboju 369. puka iz Nevesinja i povlačenju ka Mostaru i Konjicu vidi u navedenom djelu Franca Šramla, str. 120—122. Ovdje su date izjave nekoliko preživjelih oficira i podoficira, iz kojih se vidi da je 13. februara otpočeo snažan napad na Nevesinje i da je sutradan od komande njemačke 369. legionarske divizije stiglo naređenje za povlačenje ka Mostaru. Odmah je formirana kolona, ali je ona na brdu Grepku (5 km zapadno od Nevesinja) bila napadnuta i potpuno razbijena. U takvoj situaciji, pošto je komandant puka pukovnik Vecel (Wetzel) izvršio samoubistvo, major Lant (Landt), koji je tada bio ranjen, naredio je: »Neka se spasava ko može«. Kroz dubok snijeg vojnici su se po grupicama probijali prema Mostaru i Konjicu, ali je veći dio izginuo. Među njima je bio i veliki broj oficira i podoficira. Izgubljeno je skoro sve teško naoružanje i sva komora. Naročito su teško nastradali Štab 369. puka, 3. bataljon i jedinice ojačanja (vidi dok. br. 72). Jedino su se 2. bataljon (dvije čete) i manji dio posade Nevesinja, skoro bez gubitaka, probili do Mostara, ali pošto je Mostar već bio oslobođen, to je za njih nastalo trodnevno lutanje i probijanje preko planina, po dubokom snijegu, ka Konjicu. Osim 5. čete, koja se probila bez gubitaka, ostale jedinice su uništile sve teško naoružanje, sredstva veze i komoru i uz put ostavile sve svoje ranjenike i bolesnike. Na kraju opisa tih događaja, u dnevniku se kaže: »Posle ovih ponovnih materijalnih gubitaka i gubitaka u ljudstvu 369. gren. puk nije bio više popunjavan, već je rasformiran i njegovi ostaci uvršćeni u 370. gren. puk«.

— Štab divizije nalazi se u Mostaru;
— Divizijska bolnica nalazi se u Trebinju;[21]
— Vojna oblast ove divizije prelazi u Mostar iz Trebinja dana 20. februara.
— Oficirska škola naše divizije nalazi se i dalje u Trebinju. Na kursu ima 40 slušalaca i nastava je počela 5. o.mj. a trajaće oko 40 dana. Slušaoci na ovome kursu su na položaju komandira, zamjenika komandira i vodnika.

Tromjesečni radio-telegrafsko-telefonski kurs pri ovome Štabu je završen i slušaoci su upućeni po brigadama. Slušalaca je bilo 20. Uspjeh na kursu bio je dobar.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
potpukovnik
Vukašin Mićunović

Komandant,
general-major,
Vlado Šegrt

Načelnik štaba,
potpukovnik
Drago Đukanović

M. P.

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj *83*
_____ 1945. god.

---

[21] Po oslobođenju Mostara izvršena je reorganizacija sanitetske službe. U naredbi Štaba 29. NOU divizije od 26. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 57—6, k. 1711) o tome, piše:

»Po ukazanoj službenoj potrebi za regulisanje sanitetske službe ove Divizije i Vojne oblasti.

I

Naređujemo:

1. Da se dosadašnja divizijska bolnica u Trebinju reorganizuje u bolnicu II Područja Vojne oblasti XXIX u. divizije.
2. Da se u Mostaru formira bolnica Vojne oblasti XXIX u. divizije.
3. Da se formira divizijska poljska bolnica u sastavu operativne vojske.
4. Da se formira sanitetsko slagalište Vojne oblasti XXIX u. divizije pri bolnici iste oblasti.«

(Iza ovoga slijede imena starješina i sanitetskog osoblja za popunu ovih ustanova).

BR. 111

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. INŽINJERIJSKOG BATALJONA OD 19. FEBRUARA 1945. ŠTABU 1. TENKOVSKE BRIGADE O DEJSTVIMA ZA VRIJEME NAPADA NA NEVESINJE, ŠIROKI BRIJEG I MOSTAR[1]

ŠTAB IV BATALJONA I TENKOVSKE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. pov. 29
19. II 1945.

Predmet: Operacijski izveštaj.

ŠTABU I TENKOVSKE BRIGADE N.O.V.J.

a) *Sektor Nevesinje*

U toku borbe za Nevesinje[2] učestvovao je jedan deo 1 čete ovog bataljona i izvršio sledeće zadatke:

14 februara 1945 očišćene su mine koje je neprijatelj postavio na ulazu grada kuda je trebala proći naša motorizacija.

Prilikom odstupanja neprijatelj je porušio put na jednom mestu na komunikaciji Nevesinje — Mostar. Put je bio porušen na dužini od 30 m. i postavio mine na pomenutoj komunikaciji.

Deo 1 čete očistio je mine i izvršio u toku 15 februara opravku porušenog puta za prevoz svih vozila.

Po završenom zadatku deo 1 čete došao je u Mostar.

Obzirom na to da je rušenje puta bilo izvršeno u potpunosti, radovi na opravci istog bili su zamašni, ali isti je opravljen za relativno kratko vrijeme.

b) *Sektor Buna — Blagaj*

Na ovom sektoru učestvovala je 3 četa ovog bataljona.

14 februara 1945 u 14,30 časova dobiveno je naređenje od strane Štaba Brigade da se četa prebaci iz Stoca kod Bune. Na određeno mesto četa je stigla u 17 časova.

Četa je dobila zadatak da izvrši čišćenje mina na putu Gubavica — Buna i da napravi prelaz za tenkove preko Bune, pošto je neprijatelj porušio ranije postojeći most.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20—2, k. 323.

[2] Vidi dok. br. 72 i 110.

Radu su pristupili odmah i do 23 časa izvršeno je čišćenje mina i tom prilikom izvađeno oko 90 komada protivtenkovskih mina. Posle ovoga pristupilo se izradi prelaza sve do 8 časova 15 februara, kada je rad obustavljen, jer se izviđanjem ustanovilo da most kod Blagaja neprijatelj nije porušio i da se može vršiti prelaz preko vode na reci Bunici, levoj pritoci reke Bune. Pomenuta četa dobila je zadatak da izvrši izvesne opravke na putu Buna — Blagaj i da očisti minsko polje koje je neprijatelj bio postavio ispred mosta kod Blagaja. Četa je izvršila ovaj zadatak i po završenom poslu došla u Mostar.

16 februara iz sastava ove čete upućeno je 15 ljudi za rad na porušenom putu Mostar — Nevesinje, kao pojačanje delu 1 čete koja je već tamo radila.

c) *Sektor Široki Brijeg*

Na ovom sektoru učestvovala je 2 četa i deo 1 čete ovog bataljona.

5 februara 1945 ljudstvo je krenulo iz Omiša na položaj kod Širokog Brijega, s tim što je jedan deo ostavljen za utovar benzina i municije za potrebe Brigade. 6 februara čete su stigle na položaj prema Širokom Brijegu u 20 časova i odmah se pristupilo izradi puta na dužini oko 100 m. kod porušenog mosta na 6 km. ispred Širokog Brijega.[3]

U toku od 9 do 13 februara čete su se nalazile na položaju kod sela Međine. U toku ovog vremena izvršeno je postavljanje protivtenkovskih mina ispred pomenutog sela, radi osiguranja od neprijateljskih motorizovanih jedinica.

14 februara, u toku napada na Mostar, ljudstvo navedenih četa izvršilo je čišćenje minskih polja, izvršena opravka puta Široki Brijeg — Mostar koji je neprijatelj porušio na dva mesta i to na jednom mestu u dužini od 25 m. i na drugom mestu u dužini od 30 m. Pomenuti rad izvršen je na prvom mestu za 1,30 časova a na drugom mestu za 2 časa. Put je osposobljen za prelaz svih motornih vozila. Rad je izvođen pod dejstvom neprijateljske vatre, a pod zaštitom puškomitraljske vatre naših puškomitraljezaca i tenkova.[4]

15 februara, prilikom napada na sam Mostar,[5] od sela Žovnice do sela Ilića izvršeno je čišćenje protivtenkovskih mina, koje je neprijatelj bio postavio i stigli do mesta gde je neprijatelj razorio put na dužini od 35 m. Obzirom da je prolaz tenkova bio nemoguć na ovom mestu, to je usposobljen prelaz preko rečice ispred Ilića, kuda su prošli delovi drugog

[3] Vidi dok. br. 31.
[4] Vidi dok. br. 69 i 136.
[5] Mostar je oslobođen 14. februara (vidi dok. br. 123 i 136).

bataljona. Posle toga pristupljeno je opravci na porušenom putu i isti završen za 3 sata. Po završenom poslu, 15 februara u 22 časa jedinice ovog bataljona došle su u Mostar.

17 i 18 februara izvršeno je podizanje mosta preko reke Bunice kod Blagaja.

Neprijateljski gubitci: Na Širokom Brijegu ubijen je jedan ustaša. Za ostale gubitke se ne zna, jer se nije imalo vremena za to, mada su naši borci prvi ušli u sela Međine i Žovnicu, gde se je vodila borba sa neprijateljem. Tom prilikom zarobljeno je jedan pištolj, tri puške, dva protukolska topa, jedan veliki bacač i izvesna količina municije. Protivkolski topovi i bacači ostali su na položaju, jer se nisu mogli uzeti zbog hitnih ostalih radova.

Zaplenjeno je materijala 100 kg. eksploziva i 50 komada razornih mina.

Naši gubitci: Jedan drug poginuo i 5 drugova ranjenih. Liste gubitaka su već dostavljene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major,
Talan[6]

Zam. komandanta, poručnik,
Milatović[7]

M. P.

---

[6] Slavko
[7] Nikola

BR. 112

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 20. FEBRUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U JANUARU U ISTOČNOJ BOSNI[1]

ŠTAB
III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
O. br.52/45.
20. II. 1945.

Uzeti potrebne podatke
i priložiti
Op.
agr.
nastavno
pa u istor.[2]

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
— ŠTABU II ARMIJE NOVJ

Operacijski izvještaj za
mjesec januar 1945. g.

1. Opšta situacija: Krajem mjeseca decembra u dolini rijeke Spreče na prostoriji Tuzle razbijena je jača grupacija srbijanskih četnika pod udarcima jedinica našeg korpusa u sadejstvu sa jedinicama XIV. Korpusa.[3] Poslije ovoga zadatka jedinice našeg korpusa postavljene su na prostoriji Tuzle u cilju odmora i sređivanja, kao i u cilju popune. Na teritoriju Istočne Bosne prešle su jedinice II. Armije (XIV. Korpus, XVII. i XXVIII. Divizija). Prema naređenju Vrhovnog štaba, u operativnom pogledu stavljeni smo pod komandu Štaba II. Armije[4] i operacije naših jedinica izvođene su u sklopu operacija II. Armije.

1. januara Njemci iz sastava 903-će tvrđavske brigade, privremeno u sastavu 22-ge njemačke divizije,[5] uspjeli su da iznenadno prodru u Vlasenicu,[6] gdje su se nalazili naši manji dijelovi. Iz zarobljene zapovijesti[7] ustanovljeno je da su ove snage prethodnica 22-goj njemačkoj diviziji, koja je trebala

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 39—12, k. 272/A.

[2] Dopisano plavom olovkom, ćirilicom.

[3] Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 20 i 88.

[4] O tome vidi knj. 32, dok. br. 25, objašnjenje 2.

[5] Pomenuta njemačka brigada je 15. januara 1945. stavljena pod komandu te divizije (vidi knj. 32, dok. br. 94, objašnjenje 8).

[6] Vidi knj. 32, dok. br. 71.

[7] Tu zapovijest njemačke 22. pješadijske divizije, od 16. januara 1945, zaplijenila je 16. muslimanska NOU brigada 19. januara u borbi kod Krama (vidi knj. 32, dok. br. 106, objašnjenje 5).

sa još nekim njemačkim divizijama da se probija preko Vlasenice ka sjeveru. Na prostoriji Višegrad — Rogatica — Sokolac nalazila se je ova divizija koja je bila u prikupljanju za pokret na svoj zadatak. Sem ove divizije na ovoj prostoriji nalazili su se i dijelovi 181-ve njemačke divizije,[8] kao i jedinice II. ustaškog zdruga.[9]

Četnici Draže Mihailovića, Nedića, Ljotića, koji su u mjesecu decembru prešli u Istočnu Bosnu, poslije poraza kod Tuzle, povukli su se na prostoriju Ozrena. Sa te prostorije četnici Draže Mihailovića uz podršku domaćih četnika prebacili su se na sjever na prostoriju Trebava — Posavina,[10] a glavninu Nedićeve Poljske straže Njemci su ukrcali u vagone i otpremili ih u pravcu Broda.[11]

2.) Pod komandom ovoga korpusa bile su slijedeće jedinice: XXVII. i XXXVIII. Divizija i odredi: Tuzlanski, Posavsko-trebavski, Majevički, Birčanski, Kladanjski i Srebrenički.

3.) Zadatak korpusa: Prema naređenju Štaba II. Armije,[12] XXVII. Divizija orijentisana je na sektoru Vlasenice sa zadatkom likvidacije njemačke posade u Vlasenici, a potom ofanzivnog djelovanja u pravcu Sokolca. XXXVIII. Divizija ostala je na sektoru Tuzle kao opšta rezerva, a istovremeno je čistila prostoriju doline rijeke Spreče od raznih četničkih, zelenokadrovskih i ustaških grupacija. Odredi su dejstvovali svaki na svom operacijskom području koordinirajući svoj rad sa jedinicama II. Armije, koje su se nalazile na sektoru odreda.

4.) Tok operacija:

a.) XXVII. Divizija je do 5. januara stigla sa svim svojim dijelovima na prostoriju Vlasenice. Jačina Njemaca u Vlasenici bila je oko 1.200 ljudi sa 4 topa i nekoliko bacača, dobro utvrđenih i borbenih. 8. januara divizija, uz sadejstvo jedinica XIV. Korpusa,[13] pod vrlo teškim vremenskim uslovima otpočinje napad na Vlasenicu. Borbe su vođene neprekidno 8. i 9. januara, ali divizija nije uspjela likvidirati grad Vlasenicu, gdje su se Njemci uporno držali. Neprijatelj je bio nadmoćniji u teškom oruđu, artiljeriji i bacačima, kojeg naše jedinice nisu imale.

---

[8] O toj diviziji vidi knj. 32, dok. br. 25 (objašnjenje 11) i 107 (objašnjenje 2).

[9] Pogrešno; treba: 1. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 172).

[10] Vidi knj. 32, dok. br. 15, 20 i 108.

[11] Vidi knj. 32, dok. br. 20, objašnjenje 17.

[12] Vidi knj. 32, dok. br. 25.

[13] Riječ je o 25. i 45. NOU diviziji (vidi knj. 32, dok. br. 42, 60 i 73).

Prema naređenju Štaba II. Armije, glavnina divizije je 10. januara postavljena na prostoriju Malo Polje — Visočnik — Čapore sa zadatkom ovladivanja komunikacijom Sokolac — Vlasenica i presecanja svake veze njemačke grupe u Vlasenici sa njemačkim glavninama na prostoriji Sokolca. Jedna brigada[14] ove divizije upućena je na sektor Srebrenice radi razbijanja domaćih ustaških grupa i izvlačenja hrane za glavninu divizije.

Duž komunikacije Vlasenica — Sokolac neprijatelj je držao uporišta u Žljebovima, Kramu, Han Pijesku, Kraljevom Polju i Han Pogledu. Jačina ovih posada kretala je između 200 do 300 ljudi.[15] Na prostoriji Srebrenice nalazilo se je oko 1.200 ustaša sa manjim brojem četnika.

11. januara otpočinju borbe na sektoru Kram — Han Pijesak i poslije dvodnevnih borbi naše jedinice ovladale su komunikacijom od Krama — Han Pijesak — Kraljevo Polje. Neprijateljske posade uporno su se branile kod Krama i Kraljevog Polja. Na naš napad neprijatelj je odmah reagirao upućujući pojačanja iz Sokolca i iz Vlasenice. Borbe su vođene pod vrlo teškim vremenskim uslovima (dubok snijeg, zima) i na potpuno opustošenom kraju, gdje je pitanje ishrane bilo najteži problem. U ovim borbama neprijatelju su nanešeni gubitci od 135 mrtvih i 150 ranjenih, a uništeno je 9 motornih vozila i dva magacina sa hranom.

U isto vrijeme jedna brigada ove divizije razbila je jaču ustašku grupu na prostoriji Srebrenice i ovladala Srebrenicom i Vlasenicom.[16]

16. januara glavnina 22-ge divizije otpočinje sa jakim napadima od pravca Sokolca u cilju odbacivanja naših snaga sa komunikacije i spajanja sa grupom u Vlasenici. Žestoke borbe trajale su do 19. januara, kada je neprijatelj uspio da prodre u Vlasenicu i ove se produžavaju do 24. januara sa neprekidnim napadima naših jedinica na neprijateljski saobraćaj. U tom periodu uništeno je još 16 motornih vozila, a pobijeno 156 i ranjeno 270 njemačkih vojnika.[17]

Prema naređenju Štaba II. Armije 24. januara glavnina divizije postavljena je na prostoriju Vlasenica — Šekovići —

---

[14] Odnosi se na 16. muslimansku NOU brigadu (vidi knj. 32, dok. br. 71).

[15] Riječ je o jedinicama 963. tvrđavske pješadijske brigade (vidi knj. 32, dok. br. 71, objašnjenje 10).

[16] Pogrešno; Vlasenica tada nije bila zauzeta (vidi dok. br. 6; knj. 32, dok. br. 71 i 106).

[17] O pomenutoj njemačkoj diviziji i njenim gubicima vidi dok. br. 107, objašnjenje 3; knj. 32, dok. br. 94 (objašnjenje 8), 108 i 134 (objašnjenje 4 i 6).

Kladanj sa zadatkom čvrstog zatvaranja ovih pravaca, a jedna brigada je ostala i dalje na sektoru Malog Polja sa zadatkom napada na neprijateljski saobraćaj na komunikaciji Sokolac — Vlasenica.[18] Na tom zadatku divizija ostaje do kraja mjeseca januara vodeći svakodnevno borbe na sektoru Vlasenica — Han Pijesak sa neprijateljskim izviđačkim odjeljenjima i napadajući na neprijateljski saobraćaj.

15. januara preko Višegrada na prostoriju Žepče prebacili su se crnogorski četnici na čelu sa Pavlom Đurišićem. Ova grupa je 24. januara krenula preko Han Pijeska i 25. januara potisla odredske dijelove iz Kladnja. Napadom dijelova XXVII. Divizije sa Tuzlanskim i Kladanjskim odredom, četnici su odbačeni iz Kladnja prema Olovu i poslije toga su se povukli u dolinu rijeke Krivaje u pravcu Zavidovića.[19] Jačina ove grupe je oko 5.000 boraca sa većim brojem žena, djece i staraca, koje su četnici povukli iz Crne Gore.[20] Stanje ove grupe je vrlo teško i njihov zadatak je najvjerovatniji da se spoje sa glavninom srbijanskih četnika, odmore i nahrane. Usko su povezani sa Njemcima u svome radu.

b.) XXXVIII. Divizija od 1. do 23. januara nalazila se je u dolini rijeke Spreče kao opšta rezerva i dejstvujući protiv raznih neprijateljskih grupa, a naročito protiv grupe ozrenskih četnika, čije je sređivanje bilo u toku poslije dolaska Draže Mihailovića na teren Ozrena i Trebave. U toku ovih borbi divizija je pobila preko 200 četnika, a zarobila 98.[21]

Uslijed situacije na sektoru Vlasenice, gdje je neprijatelj otpočeo sa jakim napadima u pravcu Drinjače, divizija je dobila zadatak da [se] postavi na prostoriju Drinjača — Lješanj — Pravoslavna Kamenica i da u zajednici sa jedinicama XIV. Korpusa zatvori taj pravac. Na ovaj zadatak divizija je krenula 24. januara sa sektora Ozrena i stigla na određenu prostoriju 27. januara. Neprijatelj je već ovladao Drinjačom, Liješnjem i Pravoslavnim Kostijerovom i nastavio sa jakim napadima u pravcu Zvornika. Divizija je do kraja januara vodila neprekidno žestoke borbe na ovome sektoru.[22]

v.) Odredi: Odredi su dejstvovali na svojim operacijskim područjima i izvodili manje akcije i vršili mobilizaciju ljudstva. Najviše uspjeha imali su Tuzlanski, Majevički i Posavsko-trebavski odred, koji su bili pod našom stalnom kontrolom i dobijali određene zadatke.

---

[18] Vidi dok. br. 6; knj. 32, dok. br. 115 i 119.
[19] Vidi knj. 32, dok. br. 139.
[20] O tome vidi knj. 32, dok. br. 87, objašnjenje 5.
[21] Vidi knj. 32, dok. br. 96 i 118.
[22] Vidi dok. br. 21.

Tuzlanski odred u toku cijelog ovog mjeseca vodio je uspješne borbe na sektoru Ozren — Kladanj sa dobrim rezultatom. Naročito je imao uspjeha u borbi sa četnicima i uspio da drži pod svojom kontrolom ceo sektor Lukavac — istočni deo Ozrena i Kladanj.[23]

Majevički odred po dolasku naših jedinica na sektor Majevice, Semberije ojačao je i izvodio uspješne akcije[24] u kojima je ubio 32, a zarobio 109 neprijateljskih vojnika. Zarobljene su i prilične količine oružja i razne municije.

Posavsko-trebavski odred dejstvovao je sa jedinicama XIV. Korpusa, dao dobre rezultate u borbama za Gradačac.[25]

ZAKLJUČAK:

U toku mjeseca januara glavni teret borbi nosila je XXVII. Divizija koja se je nalazila neprekidno u borbama, dok je XXXVIII. Divizija veći dio vremena provela u sređivanju i poučavanju novopridošlog ljudstva.

Neprijateljski gubitci iznose:

Izbačenih iz stroja 2.161, od toga ubijenih najmanje 1.200.
Zarobljeno 188.

Plijen:

pušaka 526,
raznih mitraljeza 41,
bacača 3,
p.t. pušaka 1,
tovarnih konja 35,
municije razne 50.000,
magacina sa hranom 3.

Uništeno:

motornih vozila 32,
topova 1,
radio-stanica 1.

Sopstveni gubitci:

U ljudstvu:
mrtvih 219,
ranjenih 521,
premrzlih 79,
nestalih 126, od toga veći broj dezertera.

---

[23] O dejstvima toga odreda vidi knj. 32, dok. br. 65, 66, 70, 86, 87, 103, 115, 118, 161 i 162.

[24] O tome vidi knj. 32, dok. br. 100, 114, 161 i 166.

[25] Vidi dok. br. 28; knj. 32, dok. br. 62, 70, 153, 166 i 176.

U oružju:
mitraljeza 21,
bacača raznih 3,
p.t. pušaka 3.

U toku ovoga mjeseca divizije su popunjene sa ukupno 3.000 regruta sa teritorije Srbije.[26] Dobar dio ljudstva uvršten je u dopunske bataljone radi obuke, dok je drugi dio raspoređen odmah u jedinice, koje su bile sa malim brojnim stanjem. Novo ljudstvo je ušlo odmah u vrlo teške borbe pod teškim uslovima ishrane i smještaja, ali su te teškoće prebrođene zahvaljujući požrtvovanom radu rukovodstva i priličuo organizovanom snabdjevanju iz Tuzle i teritorije Srbije. Najveće teškoće osjećale su se u nedostatku dovoljnog broja oružja, što je kasnije prebrođeno dobivenom pomoći od strane Saveznika. Novo ljudstvo iz Srbije u glavnom se brzo prilagodilo teškim uslovima života i borbi i danas se može reći da se je potpuno srodilo sa starim borcima i da u potpunosti izvršava sve zadatke u sklopu jedinice. U prihvatu novog ljudstva naročito prednjači XXVII. Divizija, a XXXVIII. Divizija zbog slabijih rukovodstava u ovome nije postigla potpuno zadovoljavajuće rezultate.

U svim borbama jedinice su izvršavale postavljene zadatke, ali su pri tom imale mnogo veće gubitke, nego ikada u dosadašnjim borbama. Razlog ovome je:

a.) Frontalni — novi način ratovanja za naše jedinice, čemu naša rukovodstva nisu još dovoljno sazrela.

b.) Veliki priliv novih boraca koji nisu mogli — nije bilo vremena — biti obuhvaćeni vojničkim i političkim radom i uzdignuti da bi mogli izvršavati naporne i teške zadatke.

c.) Mladost četnih, bataljonskih i brigadnih rukovodstava, pošto je veliki broj kadrova u posljednje vrijeme uzet iz naših jedinica (oko 400) a u posljednjim borbama je isto tako bilo gubitaka, naročito u rukovodstvima.

d.) Stalne i neprekidne borbe, koje su vođene od oktobra mjeseca prošle godine pa do danas, nisu dozvoljavale da se jedinice organizaciono potpuno srede i obuhvate planski vojničkim i političkim radom.

Na sve ove nedostatke ovaj štab je reagirao na taj način, što je pojačao politički, a naročito vojnički rad u jedinicama i preko Vojne škole u Tuzli. Po divizijama postoje dopunski

[26] O popuni 3. korpusa novim borcima vidi izvještaj političkog komesara 3. korpusa NOVJ od 13. aprila 1945. godine (tom IX, knj. 9, dok. br. 93).

bataljoni kroz koje prolazi sve novo ljudstvo i dobiva osnovna potrebna vojnička znanja. Ove borbe bile su najbolja škola, iako plaćena sa mnogim žrtvama, za naša rukovodstva koja su prilično savladala frontalni način ratovanja i osposobila se da vode brojno mnogo veće jedinice.

Najaktuelniji problem u našim jedinicama je popuna. Od najavljenih 10.000 boraca iz Srbije primili smo do sada 3.000, tako da naše divizije broje ukupno između 2.500 do 3000 ljudi. Sa sadašnjim stanjem naših rukovodstava u stanju smo da primimo ljudstvo do punog formacijskog sastava.

Brigadi Narodne odbrane za oblast Istočne Bosne dali smo dva kompletna najbolja bataljona iz divizije.[27]

5. U toku mjeseca januara završeni su slijedeći kursevi:

Artiljerijski kurs sa 28 slušalaca. Ovaj kurs dao je najbolje rezultate od svih dosadašnjih kurseva.

Intendantski kurs sa 22 slušaoca.

Apotekarski kurs sa 13 slušalaca.

Srednji vojni kurs sa 27 slušalaca.

Kursevi koji su u toku:

Veterinarski, inžinjerski, obavještajni, radio-telegrafski.

Sem toga, u četi za vezu održava se neprekidno telefonsko-signalni kurs kome prisustvuje 30 slušalaca.

6. U toku mjeseca januara primili smo veće količine odjeće, obuće i municije od Saveznika. Na taj način donekle smo riješili pitanje obuće i odjeće kod naših jedinica. Ovo pitanje ostaje i dalje aktuelno zbog stalnog priliva novih boraca, koji sa odjećom i obućom stoje vrlo slabo.

Pitanje automatskog oružja postavlja se također kao potreba iz razloga, što prema sadašnjem brojnom stanju na 15 do 20 boraca dolazi po jedno automatsko oružje. Naše jedinice su naoružane sa 70% engleskim oružjem.

Pitanje artiljerijskih i inžinjeriskih jedinica — formiranja ovih nismo još rješili. Od artiljerijskog naoružanja nemamo ništa, a po divizijama smo do sada formirali inžinjerske čete kao kostur za formiranje inžinjerskih bataljona. Osjeća se nedostatak u višem stručnom — inžinjerskom i artiljerijskom kadru, dok ćemo niži kadar osposobiti preko kurseva.

Služba veze organizovana je radio-putem i ona funkcioniše dobro. Sem toga, kod korpusa je formirana auto-četa, koja od prevoznih sredstava raspolaže sa nekoliko kamiona i motocikla, vozarski bataljon, a po divizijama vozarske čete. Sa raspoloživim prevoznim sredstvima do sada smo uspjevali rješavati pitanje transporta za potrebe jedinica. Ukoliko bi se

[27] O formiranju te brigade vidi knj. 32, dok. br. 100, objašnjenje 3.

brojno stanje jedinica povećalo, potreban bi bio veći broj prevoznih sredstava, naročito kamiona.

Pitanje pogonskog materijala rješavali smo rezervama iz Tuzle (u nafti), koje su već prilično iscrpljene, i benzinom koga smo primili putem avionskih pošiljki.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
pukovnik:
B. Đuričić

Komandant:
pukovnik:
Kosorić Pero

Načelnik štaba:
p.pukovnik:
R. Petovar

M. P.

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Operativno odeljenje
Pov. br. 98
9. IV 1945. god.
Beograd

u akta.

Načelnik
operativnog odeljenja
general-major
Rade Hamović

BR. 113

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 20. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU ZVORNIK — KOZLUK[1]

ŠTAB E.1.
broj službeno
20 februara 1945 godine
u 7,30 časova

ŠTABU C. 1.

Dostavljamo kratak izvještaj o toku operacija jedinica E. 1. u roku od 7 dana počev od 13 o.m. pa zaključno do 20 o.m.

U ovom vremenskom periodu njemačka 22 pješadijska divizija sa glavninom svojih snaga nalazila se u rejonu Zvornika zahvatajući sledeće položaje: Mlađevac — Liplje — Maričići — Lišina — Stan — Zmajevac — Vratolomac — Karakaja — Jardan — Čolopek — Vjenačac — Mrkodo — Kučić Kula — Jankovina. Nepr. prethodnica nalazila se u rejonu Kozluka i sjeverno sve do Šepka.[2]

Naše snage pojačane sa jedinicama P. 1. ispoljile su svoje dejstvo obzirom na ovakav raspored neprijatelja i to: S. 1. sa prostorije Kitovnica — Jasenica dobila zadatak da ovlada komunikacijom na odsjeku Skočić — Trnovica odsjecajući neprijateljske prednje dijelove od glavnine prethodnice. R. 1. sa dvije brigade dobila zadatak da sa prostorije Križevići — Kitovnica prodre na komunikaciju kod Tršić Hana odsjecajući glavninu neprijateljske prethodnice u rejonu Kozluka od glavnine ove njemačke divizije. P. 1. Dobila zadatak da sa jednom brigadom napravi zastor na liniji Spasojevica — Perunika — Cerik — Ahmetovo Brdo vršeći pritisak sa te linije u pravcu nepr. glavnine i istovremeno zatvarajući pravac ka Capardama. Sa drugim snagama P. 1. je imala zadatak da prodire u pravcu komunikacije na odsjeku Jardana.[3]

Tok operacija: S. 1. 13-og o.m. pred mrak stigla je na određenu prostoriju i u toku noći, poslije žestoke borbe, uspje-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 28—12, k. 272/A.

[2] Pod komandom pomenute njemačke divizije tada je bila i ojačana 963. tvrđavska pješadijska brigada (vidi dok. br. 91, objašnjenje 3).

[3] Vidi dok. br. 76.

la da ovlada položajima Skočić — Trnovica zahvatajući istovremeno i komunikaciju na tom odsjeku. Izvršivši ovaj prodor ova jedinica postigla je i vidne rezultate obzirom na gubitke koje je neprijatelj imao i na iznenađenje koje je postigla brzim prodorom. Kontrolu komunikacije ova jedinica nije mogla održati dugo vremena obzirom na neuspjeli prodor R. 1. na svom odsjeku, gdje je neprijatelj imao dosta jake snage i dobro organizovane položaje. Za sve vrijeme djelovanja S. 1. na svom pravcu kontrola komunikacije kao i položaji Skočić — Trnovica prelazili su svakog dana po nekoliko puta iz ruke u ruku.[4] Svaki protivnapadi ove jedinice imali su izvjesne uspjehe obzirom na gubitke koje je neprijatelj trpio u njima. Aktivnošću ove jedinice neprijatelj je bio prisiljen da dovlači pojačanja sa sektora Zvornika. 15-og o.m. S. 1. je uspostavila vezu sa jedinicama II divizije i sa njima koordinirala svoje akcije.[5]

R. 1. u noći 14/15-og krenula je sa dvije brigade pravcem Kitovnica — Tufićev Han u cilju da ovlada linijom Pobrđe — Jankovina, odakle bi vršili daljnji zadatak proboja nepr. položaja i prodora na cestu kod Tršić Hana.[6] Ova jedinica već u dolini rijeke Sapne naišla je na neprijatelja, njegove predstražne dijelove koje je uspješno i brzo likvidirala i u prvom naletu na dobro utvrđene položaje Pobrđe — k. 305 — Jankovina uspjela da ih sve likvidira i usmjerila svoj udarac u pravcu Tršić Hana. Obzirom na malobrojnost ove jedinice, a na jače nepr. rezerve i duboko organizovanu odbrambenu liniju, neprijatelj je brzo intervenisao i odbacio naše jedinice sa osvojenih pozicija. Ovi položaji su nadalje za sav ovaj period vremena prelazili svake noći iz ruke u ruku, ali uvjek neprijatelj raspolažući sa dovoljnim rezervama, potpomognut na ovom sektoru sa jakom artiljerijom, povraćao je ove položaje nazad u svoje ruke. Tako da ovoj jedinici i pored najvećeg zalaganja, upornosti i udarnosti nije uspjelo da izvrši zadatak probijanja na cestu.[7] Neprijatelj je i pored svih ovih preimućstava u odnosu na ovu jedinicu imao vrlo osjetne gubitke. Svaki naš

---

[4] Detaljnije o borbama 38. NOU divizije vidi dok. br. 105 i izvještaj njenog štaba od 3. marta 1945 (AVII, reg. br. 33—5, k. 1258).

[5] O rasporedu i dejstvu jedinica 2. proleterske divizije vidi dok. br. 91, objašnjenje 11.

[6] Na kartama 1 : 100.000 s. Tršić i Han su prikazani odvojeno, kao posebni geografski objekti. Ali, pošto se Han nalazio u Tršiću, to je, vjerovatno, takav naziv dobio od naroda toga kraja.

[7] Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 27. NOU divizije vidi dok. br. 94 i 109.

protivnapad na ovom sektoru propraćen je i sa našim, dosta osjetnim gubicima. Važno je napomenuti da u prodiranju ove jedinice nije bilo dovoljno sadejstva jedinica P. 1. na njihovom desnom krilu. Jedinice P. 1. na svom sektoru uglavnom su se držale, radi premorenosti, momentalne nesređenosti, pasivno.[8]

Artiljeriju (jednu pukovsku bateriju i bateriju teških bacača) nismo mogli efikasno upotrijebiti na ovom pravcu gdje je bilo težište našeg udara, nego smo je povremeno koristili za tučenje i uznemiravanje neprijateljskih rezervi u rejonu Zvornika.

Sve naše jedinice pri izvršenju gore pomenutih zadataka nisu postigle željene rezultate i obzirom na činjenicu da su ove jedinice bile angažovane u borbi sa njemačkom 22 ojačanom pješadijskom divizijom neprekidno od kako se ova divizija počela probijati od Vlasenice preko Drinjače do Zvornika. Takođe je važno napomenuti da je i brojno stanje naših jedinica a u vezi sa tim nemanja rezervi, što je nužno i potrebno u ovakvim uslovima stalnih i neprekidnih borbi, tako da naše jedinice nismo mogli uopšte smjenjivati za svo vrijeme borbi na ovom sektoru.

Noću 18/19-og o.m. pod pritiskom naših jedinica neprijatelj je napustio Zvornik i položaje u rejonu Zvornika i pomjerivši svoju glavninu u rejon Kozluka i sjeverno od njega i odbacivši jedinice S. 1. i II Proletersku diviziju uspio da se spoji sa snagama iz Bijeljine u visini Šepka.[9] Od tada dejstvo naših jedinica uglavnom ispoljilo se u vidu bočnog pritiska jedinice na svom frontu.

Nepr. motorizovani dijelovi i komore kretali su se uglavnom noći, jer im je kretanje u toku dana bilo onemogućavano dejstvom naše avijacije[10] kao i povremenom kontrolom ceste od strane naše S. 1. jedinica.

Neprijatelj je takođe u toku noći vršio smjenu svojih položaja pomjerajući se ka sjeveru.

Neprijateljski gubici: U ovom vremenskom periodu neprijatelj je imao oko 600 izbačenih iz stroja, od toga oko 240 mrtvih.

Naši gubici bili su 404 izbačenih iz stroja, od toga 95 mrtvih. Među izbačenim iz stroja nalazi se dobar dio četnih i bataljonskih rukovodioca kao i starih boraca.

---

[8] Vidi dok. br. 84.

[9] O tome vidi dok. br. 145.

[10] Vidi tom X, knj. 1, dok. br. 294.

Zaplijenjeno: 8 »šaraca«, 140 pušaka, 5 poluautomatskih oružja, oko 20 hiljada municije i druge sitne spreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar —
pukovnik,
Blažo Đuričić

Komandant —
pukovnik,
Kosorić Pero

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 157
21. II 1945.

Po uzimanju potrebnih
podataka za oper. dnevnik
u akta.
Načelnik op. odel.
p.pukovnik,
Rad. Đ. Đurić

BR. 114

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 20. FEBRUARA 1945. ŠTABU 13. KRAJIŠKE BRIGADE ZA NAPAD NA PECARNICU I STRANJANE[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Pov. br. 232
Dne 20-II 1945 g.

ŠTABU XIII KNOU BRIGADE

Položaj

Snage VI, VII, VIII, XI i XIII brigade vrše opšti napad na neprijatelja u cilju produženja dobijenog zadatka[2] i gonje-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—7, k. 1281.

[2] Vidi dok. br. 77 i 99.

nja neprijatelja prema Zenici i Busovači, a koji je stao ispred naših snaga po oslobođenju Travnika.[3]

Zadatak XIII brigade mjenja se utoliko što će dva bataljona napadati na pravcu: Pecarnica, k. 964, Veternica, k. 675 i Počulica. Sa dva bataljona napadati u pravcu: Stranjana i Obrenovića, k. 667. Ovo u cilju da sa svojim snagama a u sadejstvu snaga VI brigade i Vlašićkog odreda[4] ovlada sektorom zapadno od Zenice,[5] gdje se neprijatelj ovog momenta nalazi.[6]

Raspored ostalih snaga koje učestvuju u ovoj operaciji dostavljen je depešom preko radio-stanice.

Stanje kod neprijatelja bez promjena.

Nastojati da se jedan bataljon probija od Pecarnice u pravcu Han Kumpanije radi udara neprijatelja u leđa koji se nalazi u Han Bili i Vitezu.

Početak napada 21. II. 1945 godine u 5 časova izjutra.

Hitno je.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, p.pukovnik,
sl. odsutan

Komandant, pukovnik
Pet. Vojnović

M. P.

ŠTAB
XIII KRAJIŠ. NOU BRIGADE
[XXXIX] NOU DIVIZIJE
Pov. br. 75
24. II 1945.

---

[3] U dnevnom izvještaju Glavni stožer Ministarstva oružanih snaga NDH od 21. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 104) o tome piše:

»U području Travnika neprijatelj nastavlja jake napadaje s težištem iz smjera zapada.

U toku je napuštanje Travnika po zapovjedi višeg njemačkog pothvatnog zapovjedništva. Veliki Župan, činovnici i ugroženo građanstvo evakuisano je u Zenicu«. Osim toga, u izvještaju stoji da su ustaše u borbama od 15. do 18. februara imale 6 poginulih i 34 ranjena (od kojih je 1 oficir).

[4] Bliže o dejstvima te brigade i tog odreda vidi dok. br. 133; AVII, reg. br. 16—7, k. 771/A: izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 5. marta 1945. godine.

[5] Vidi dok. br. 157.

[6] O tome vidi dok. br. 133, objašnjenje 3; tom V, knj. 38, dok. br. 104—107.

BR. 115

ZAPOVIJEST ŠTABA 45. NOU DIVIZIJE OD 20. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA UNIŠTENJE ČETNIKA NA OZRENU[1]

D 1[2]
O. br. 60
20. II. 1945
13 čas

ZAPOVEST
(Sekcija: Derventa, Tuzla, Razm. 1 : 100.000)

1. — Podatci o neprijatelju: u Gračanici prema proverenim podatcima nalaze se tri ustaške bojne: 9,14 i 25 sa ukupnom jačinom do 2.000.[3] Od okupatorskih snaga nalaze se dve regimente (puka) 120 lovačke divizije[4] koja je na svom povlačenju iz Albanije pre neki dan stigla u Doboj. Jedni delovi pomenute divizije, koja ima u sastavu još jednu regimentu-puk artiljeriski, produžili su odmah iz Doboja prema Slav. Brodu. Od naoružanja u Gračanici imaju oko 14 topova raznog kalibra, veći broj teških bacača i dosta automatskog oružja. Prema podatcima njihove namere su čisto odbrambenog karaktera, t.j. zaštita komunikacija u dolini r. Bosne kojima se povlači njihova glavnina na sever.

Na planini Ozrenu (međuprostor leva obala Spreče — Gračanica — Doboj, te desnom obalom r. Bosne zaključno sa Maglaj — Zavidovići) nalaze se domaće četničke bande zajedno sa Zeničkim četničkim odredom sa ukupnom jačinom do 2.500.[5] Naoružanje njihovo dosta je slabo a od težeg oru-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 24—2, k. 1330.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica ove divizije vidi dok. br. 9, objašnjenje 2.

[3] O ustaško-domobranskim snagama u tom mjestu vidi dok. br. 143.

[4] Podatak o toj diviziji je pogrešan; treba: njemačke 104. lovačke divizije. Međutim, ona je početkom januara 1945. stigla na sektor Sarajevo — Zenica, a 22. januara zauzela Travnik, gdje je ostala sve do početka februara, a potom se povukla ka Doboju (vidi knj. 32, dok. br. 167; Dnevnik majora Bema u AVII, reg. br. 1/5, k. 6). O rasporedu i dejstvu njenih pukova u februaru vidi dok. br. 64 (objašnjenje 2), 88, 129 i 145.

[5] O četničkim jedinicama na tom prostoru vidi dok. br. 87, objašnjenje 4.

žja imaju jedan top malog kalibra i dva teška bacača. Municiju dobijaju redovno od Nemaca a u toku prošle noći manji izviđački delovi osmotrili su da iz Gračanice preko mosta na Spreči prolazi veći broj natovarenih konja za selo Karanovac i pretpostavljamo da je to municija za pomenute četničke bande koju dobijaju od Nemaca i ustaša. Detaljan raspored ovih četničkih bandi ne znamo, ali uglavnom njihova glavnina se nalazi na prostoriji sela Paklenica — Konopljište — Orašje — Boljanić — Karanovac. Štab ove grupe nalazi se u s. Boljaniću, a neki delovi štaba, prema neproverenim podatcima, u s. Paklenici.

2. — Naše jedinice: K1 (dve brigade) nalaze se na liniji s. Hasanovići — Sokol — Piskavica, sa orijentacijom ka Gračanici, dok se jedna brigada nalazi na pravcu Srnica — Gradačac,[6] D2 nalazi se na liniji Tunjevac — Durač — s. Lohinja, sa orijentacijom ka Gračanici. D3 na liniji Stražica — Kik — Kamenički Vis — K. 821 — s. Kakmuž. D4 kao taktička rezerva na prostoriji s. Stupari — Katanići — Komari sa isturenim obezbeđenjima na pravcu s. Vasiljevci — Vrela — Ozrenski Manastir.

3. — Naš zadatak: Pročistiti planinu Ozren sa težnjom da se što veći broj četničkih bandi uništi i razbije a u cilju onemogućavanja ponovnog prikupljanja i koncentracije na istom sektoru za duže vreme radi napada na naše jedinice,[7] radi čega

NAREĐUJEMO:

I

D 2 Ostaje na sadašnjoj prostoriji — liniji sa istim zadatkom, s tim što će 22 ov.mes. prema razvoju situacije na sektoru D3 i D4 izvršiti jači pritisak na neprijateljski garnizon u Gračanici, angažujući u istom potreban broj artiljerije. Ukoliko na levoj obali r. Spreče bude jača borba, tada obavezno vršiti i jači pritisak sa ciljem da se neprijatelj u Gračanici veže i onemogući njegova intervencija i pomoć četničkim bandama na levoj obali r. Spreče. Ovo sadejstvo dobro bi bilo da se ispolji i na sektoru jedinica K1, sa čim će ih obavezno upoznati štab D2.

---

[6] O dejstvima jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 129 i 143.

[7] O tome vidi izvještaj Štaba 45. NOU divizije od 1. marta 1945 (AVII, reg. br. 2—5, k. 1331).

D 3 Sa jednim bataljonom izvršiće pokret sa sadašnjih položaja 21 ov.mes. u 22 časa pravcem Kameničkі Vis -- K. 821 — V. Ostravica — Trigonom. 917 — Oblić — V. i D. Brijeg — K. 782, sa zadatkom čišćenja pomenutih kota (masiva Ozrena) i zadržati se na istom sve dotle dok se sve naše jedinice ne izvuku između prostora s. Paklenica — Doboj — Gračanica, t.j. međuprostora r. Spreče i r. Bosne, gde pretpostavljamo da će se voditi glavna borba sa četničkim bandama. Osnovni zadatak ovog bataljona je da obezbedi leđa nekim jedinicama zadržavajući masive Ozrena i u slučaju potrebe obezbedi njihovo povlačenje a pored ovog prema situaciji i potrebi sa izvesnim snagama da sadejstvuje na pravcu s. Boljanića, a u cilju sprečavanja povlačenja i sakrivanja četničkim bandama u Ozrenu. Sa dva bataljona krenuće sa sadašnjih položaja Kik — Stražica 22 ov. mes. u 1 čas ujutru pravcem s. Sočkovac — Karanovac — s. Boljanić, sa zadatkom čišćenja istih od četničkih bandi, povezujući se u s. Boljaniću sa jedinicama D4. Obavezno sa jednim bataljonom izbiti pre zore u s. Karanovac i postaviti se na najpogodnije kose kod mosta na Spreči, isti staviti pod svoju vatru i sprečiti okupatorsko-ustaškim bandama intervenciju iz Gračanice i doturanje pomoći četničkim bandama. Ovo odeljenje[8] treba da bude brojčano manje ali dobro naoružano automatskim oruđima, jer će verovatno od Gračanice trpeti artiljerisku vatru. Jedan bataljon obavezno zadržati u rezervi, koji će se kretati istim pravcem i prema potrebi i situaciji angažovati ga u borbi. Uglavnom težiti da se bez potrebe ne angažuje ljudstvo u borbi i ne zamara.

D 4 Izvršiće pokret sa sadašnje prostorije pravcem Lipova Glava — Ozren Kamen — k. 852 — Bašina Kosa — s. Brezici tako da u toku 21 ov.mes. najkasnije do 17 časova stigne na prostoriju s. Brezici, odakle će u prvi sumrak sa tri bataljona krenuti pravcem Bijeljina — K. 623 — Božići — Bjelavica — K. 602 — Konjska Glava — s. Paklenica (zaseok Petrovići) likvidirajući na pravcu kretanja četničke bande. Po izbijanju u s. Paklenicu, koje obavezno mora biti najkasnije 22 ov.mes. do 4 sata ujutru, angažovati jedan bataljon za likvidaciju četničkih bandi u s. Paklenici — Osojnici, a sa dva bataljona naj-

[8] U kopiji originala isto. Vjerovatno je riječ o bataljonu koji je prije zore imao izbiti u Karanovac.

brže krenuti pravcem s. Konopljište — Boljanić zaključno sa levim krilom (leva kolona) pravcem Visoka Ravan — Gavran Vis — s. Brđani — Orašje — Tekućica — Maljani. Ovaj manevar težiti da se izvede što brže radi obuhvata četničkih bandi koje se nalaze u Karanovcu — Boljaniću i Orašju i najenergičnije pristupiti likvidaciji istih u sadejstvu sa jedinicama D3. Bataljon koji će biti na levom krilu u pravcu s. Suho Polje — Želj. stanica Suho Polje treba strogo da vodi računa o svom bočnom obezbeđenju, jer je to udaljeno od Doboja svega pet-šest kilometara i nije isključeno da banda sa toga pravca interveniše. Bataljon koji će biti na liniji s. Paklenica — Osojnica po razbijanju četničkih bandi na ovom sektoru imaće glavni zadatak da zaštiti leđa bataljonima koji će se spuštati u dolinu Spreče (s. Boljanići — Orašje) a u tom cilju će prema razvoju situacije i nahođenju člana štaba D 4, koji obavezno treba da ostane sa pomenutim bataljonom, postaviti zasedu na komunikaciju prugu Maglaj — Doboj, zahvatajući samo raskršće ceste s. Trbuk kod škole, što će ujedno poslužiti kao najbolje obezbeđenje jedinica u dolini r. Spreče. Zaseda treba da bude postavljena pre zore. Jedan bataljon ostaviti na liniji Brezici — s. Božići sa zadatkom zatvaranja pravca prema Maglaju i prema situaciji sadejstvovati ostalim jedinicama u izvlačenju. Tuzlanski partizanski odred[9] postaviti na liniju G. Bukovica — Omerova Voda sa istim zadatkom. Jedni i drugi obavezno slaće jača izviđačka odeljenja u pravcu Maglaja i Zavidovića sa zadatkom izviđanja i prikupljanja podataka o neprijatelju.

Sve jedinice strogo će voditi računa da se ova akcija izvede što brže i energičnije, jer se ni u kom slučaju naše jedinice ne smeju zadržavati dugo u samoj dolini r. Spreče i Bosne, s obzirom da nam neprijatelj može intervenisati na bokove i čelo. Dalje, strogo voditi računa o sadejstvu svih jedinica i bataljoni koji će imati zadatak da osiguraju leđa, t.j. drže masiv Ozrena, ne smiju se povući dok se i poslednji borac ne izvuče iz sela predviđenih za čišćenje.

4. — Znaci: borbeni Vračar — Božo, a raspoznavanja znaci koje smo vam dostavili od B1 a isti važe od 21 ov. mes. Pored svih znakova, na pravcu likvidacije pojedinih jačih upo-

---

[9] Bio je stavljen privremeno pod komandu Štaba 45. NOU divizije (vidi dok. br. 24, objašnjenje 5).

rišta paliti vatre. Znak da su se izvukle naše jedinice označiti paljenjem velike vatre na Gostilju — (Trigonom. 774) i D. Brijegu, južno od s. Konopljišta, a ukoliko pak neki štab raspolaže sa raketnim pištoljem i raketlama, označiti isto sa dve crvene raketle ispaljene u pravcu s. Boljanića i s. Paklenica.

5. — Veza: D3 pružiće telefonsku liniju do s. Stjepanovići a po mogućstvu i dublje i redovno nas obaveštavati o situaciji. D4 obavezno slaće radio-izveštaje ujutru u 8, u 12, u 15 i u 19 čas. Pored ovih redovnih izveštaja prema potrebi zakazati vreme i dostavljati vanredni izveštaj. Dalje, brigada će obavezno po izbijanju na liniju s. Konopljište — Boljanić povezati se kurirski i jedna drugu upoznati sa situacijom na svom pravcu, podešavajući sadejstvo u likvidaciji četničkih bandi i kasnijem izvlačenju naših jedinica. Ni u kom slučaju ne sme se desiti da se jedna jedinica povuče a druga ostane, u kom slučaju bi se ista jedinica mogla naći u vrlo teškom položaju.

6. — D1 biće na istom mestu Petrovo Selo (zaseok Lužani) a za vreme borbe 22 ov.mes. a prema situaciji i potrebi pomeriće se u pravcu s. Kakmuž — Kik — K. 490. M. S. bataljon i hirurška ekipa nalaziće se u s. Porječina, zaseok Marjanovići. Sve teže ranjenike upućivati najprečim putem sa jačom pratnjom u s. Porječinu.

7. — Ishranu jedinica vršiti sa terena i nastojati da se iz četničkih sela uzme izvesna količina stoke, ali strogo voditi računa da se uzima pravilno, t.j. prema imovnom stanju pojedinca, kako se ne bi desilo da se od nekog siromaha uzme sve a od imućnijih ništa. U vezi sa ovim unapred treba predvideti potrebne ekonomske ekipe koje će imati specijalno taj zadatak a pod neposrednom kontrolom polit. komesara bataljona i brigade.

Napomena: Po završenoj akciji D 3 prema situaciji i nahođenju postaviće se na liniju s. Sočkovac — Kamenički Vis, tako da bi dalje mogla kontrolisati četnička sela i koristiti ista za ishranu. U ovom slučaju mora se strogo voditi računa o ćupriji na Spreči i eventualnoj intervenciji od Gračanice preko Spreče. D4 za prvi momenat zadržala bi se na liniji s. Konopljište — s. Paklenica, vodeći strogo računa o svom obezbeđenju, a kasnije bi se pomerila na liniju s. G. i D. Rakovac — Brezici sa zadatkom kontrole zapadnih padina planine Ozrena i prema prikupljenim podatcima o neprijateljskom garnizonu u Maglaju isti napasti, a prethodno obavestiti ovaj štab o ne-

prijateljskim snagama u istom i mogućnošću napada, t.j. kakvi su izgledi za likvidaciju. Pored ovog postavljati zasede u dolini r. Bosne, komunikacija Maglaj — Doboj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dostavljeno:
D2, D3, D4.

Pol. komesar — potpukovnik **Savo Vukčević**

Komandant — potpukovnik **Rade Zorić**

BR. 116

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. BRIGADE »SIMO ŠOLAJA« OD 20. FEBRUARA 1945. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O BORBI KOD BINJEŽEVA[1]

ŠTAB
IX. BRIGADE X. DIVIZIJE
Str. p. br. 50
20. februara 1945. g.

Zasjeda kod Binježeva
i rušenje pruge

ŠTABU X. DIVIZIJE (OP.)

1. — Devetnaestog februara o.g. vođena je borba sa neprijateljem kod Binježeva od 1 do 16 časova.

2. — Jačina naših snaga iznosila je dva bataljona. Neprijateljske snage iznosile su oko 400 vojnika, ustaša i Njemaca, naoružanih sa većim brojem automatskog oružja i potpomognuti sa jednim topom, dva flaka, jednim tenkom, tri blindirana automobila i jedan pancer-voz.[2]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13—3, k. 855.

[2] Redakcija nije mogla da utvrdi identitet pomenutih njemačkih i ustaško-domobranskih snaga. Međutim, pošto su u s. Hadžićima tada bili 359. puk njemačke 181. pješadijske divizije (koji se nalazio u rezervi 21. brdskog korpusa) i dijelovi 1. ustaškog stajaćeg zdruga, to se svakako odnosi na jedan dio njihovih snaga (vidi dok. br. 106, objašnjenje 2. i 3).

3. — Osamnaestog o.mj. u 20 časova napravljena je na Gladnom Polju sa jednim bataljonom i druga zasjeda kod Binježeva sa jednim bataljonom. Te noći od Sarajeva za Kiseljak nije prolazilo ništa. Kroz Binježevo je prošao jedan blindirani kamion u 20,15 časova, na kojega su borci otvorili vatru, ali je kamion prošao. Pošto je zasjeda otkrivena, rušena je pruga, jer se s tim zadatkom išlo na Binježevo. Pruga je rastrgana na 25 mjesta u dužini jednog kilometra i 300 metara provaljeno je s nasipa. Jedan bataljon je zauzeo položaj od s. Obrovac do s. Kukrike, a drugi je vršio bočno osiguranje, sa zadatkom spriječavanja popravljanja pruge. U 6 časova 19. o.mj. pokušao je neprijatelj da popravi prugu, krenuvši sa dvije strane iz Sarajeva i iz Hadžića, potpomognut pancerom, jednim tenkom, tri blindirana automobila, dva flaka, jedan top. Od Sarajeva je pošao voz sa 400 vojnika, koji su pokušali da zbace naše snage s položaja sjeverno od komunikacije. Borba je vođena preko cijelog dana. Neprijateljske snage bile su odbačene u s. Binježevo i do Raskršća. Poslije ovog neuspjeha neprijatelj je dovukao pojačanje iz Sarajeva. Jakom mitraljeskom vatrom naše snage su nanijele neprijatelju znatne gubitke. Topovska i flakovska štitila je izvlačenje neprijateljskih gubitaka, koje su pokupili i odvukli kamionima za Sarajevo. Dok se borba razvijala na prostoriji Binježevo — Raskršće, neprijatelj je pokušao iz s. Rakovice da udari našim snagama iza leđa. Namjere neprijatelja su pravovremeno primjećene i neprijatelj je uz gubitke vraćen u uporište. Nakon kraćeg vremena, neprijateljski pokušaj da još jednom obiđe našim snagama iza leđa nije mu uspio, pošto su naša osiguranja uvijek uspješno odbijala. Borba je trajala do 16 časova.[3]

Istog dana ujutro prolazio je jedan kamion sa drvima i 11 Švaba iz Tarčina za Sarajevo. Na kamion je otvorena vatra, zarobljena su 4 Njemca. Na istoj cesti uhvaćena su tri domobrana, od kojih su dva vodili stoku za Sarajevo, a jedan išao sa odsustva. Jedan Njemac vozio se s biciklom, te je on i bicikl zarobljen. Od vojnika je oduzeto: dvije puške i jedan pištolj.

4. — Zasjeda napravljena na Gladnom Polju i Binježevu nije ništa dočekala, jer neprijatelj te noći nije prolazio. Sa

[3] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su jedinice NOVJ podišle raskrsnici drumova Sarajevo — Brod i Sarajevo — Mostar i da su sjeveroistočno od s. Hadžića razorile željezničku prugu u dužini 100 m, ali da su one odbačene. Pored toga, u Dnevniku se kaže da je, u cilju obezbjeđenja komandnog mjesta 21. brdskog korpusa, jedna četa 116. izviđačkog bataljona postavljena u rekonvalescentni dom (komandno mjesto pomenutog korpusa bilo je u Kasindolu). Opširnije o tome vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 104.

rušenjem pruge se uspjelo i željeznički saobraćaj Sarajevo — Mostar je obustavljen od 18. o.m. u 20 časova. Moral kod neprijateljskih vojnika kao i borbenost su vrlo slabi. Jedino im je jaka artilerijska vatra i iz oklopnih vozila.

5. — Gubici: a) neprijateljski: ubijeno 80
ranjeno 94
zarobljeno 7

b) vlastiti: poginuo 1
ranjeno 2

6. — Zapljenjeno: dvije puške, dva pištolja, jedan bicikl.

7. — Oštećeno: jedna lokomotiva, četiri vagona i tri kamiona.

8. — Raspored jedinica je isti sa istim zadatkom.

9. — Neprijatelj je potpuno popustio u moralu i borbenosti. Ne usuđuje se udaljiti iz garnizona, već mu je jedini cilj probijanje prema Brodu. Zarobljenicima je poznata situacija u Njemačkoj, nama se ne predaju dobrovoljno, jer žele da se probiju svojim kućama.

Kod naših boraca primjećuje se hrabro držanje i mržnja prema neprijatelju, propuštajući istog na blisko odstojanje i svakog pojedinca gađaju sigurnom vatrom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara — kapetan, **Mišo**[4]

Komandant — major: **Veljko**

M. P.

ŠTAB X. DIVIZIJE
I. JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. pov. *broj 135*
Dana *20. II.* 1945.

Naknadno protokolisan.

[4] On je tada bio politički komesar brigade (vidi dok. br. 80 i 106).

BR. 117

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 20. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU KONJICA[1]

ŠTAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 105
Dana 20-II-1945. g. u 22[h]
Špiljani

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam izvještaj o stanju i radu ove brigade od prošlog izvještaja[2] pa do danas.

U Konjic se nalazi 800 domobrana, oko 150 ustaša i manji broj Švaba, koji raspolažu sa 4 topa, 4 teška bacača i veći broj automatskog oružja. Oni sačinjavaju stalni garnizon u Konjic, ali su bili sve ove prošle dane pojačani sa njemačkim trupama koje su se povlačile iz doline Neretve.

Pruga Konjic — Bradina osigurana je sa ustaško-domobranskim posadama na željezničkim stanicama i ukupna jačina neprijateljskih snaga na tom sektoru pruge je oko 1.500 vojnika. Takođe je dio pruge Konjic — Jablanica osiguran sa ustaškim posadama i ukupna jačina je oko 2.000 neprijateljskih vojnika. Švabe se povlače ka Sarajevu cestom i željezničkom prugom, a njihove položaje preuzimaju ustaše i domobrani.[3]

17., 18. i 19. o.mj. vršili smo pritisak sa naših položaja, Grad — Hum — Zlatar — Špiljani, na sam grad i na dio pruge Konjic — Brđani. Dva puta smo bili presjekli željezničku prugu, ali smo se morali ponovo vratiti na polazne položaje zbog velikog pritiska švapskih snaga, koje su redovno upotrebljavale tenkove. 18. o.mj. likvidirali smo električnu centralu u Ljuta, gdje se nalazila posada domobranska. Centrala je neoštećena i strojevi su ispravni. Tom prilikom ubijeno je 2

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 34—2, k. 1146/II.

[2] Vidi dok. br. 47.

[3] Bliže o njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na komunikacijama Rama — Konjic — Sarajevo vidi dok. br. 110, 138 i 154.

neprijateljska vojnika, a zarobljeno 22 domobrana.[4] Također je 18. o.mj. uništena kod s. Špiljani jedna kolona Švaba, u jačini od 36, koja se povlačila od Nevesinja u namjeri da se probije za Konjic.[5]

U ovim borbama ubijeno je 80 Švaba, a zaplijenjeno: 3 puškomitraljeza, 2 mašinke, 12 pištolja, 80 pušaka, 8.000 metaka i 3 telefonska aparata, kao i druge ratne opreme.

17. o.mj. dobrovoljno je izašlo iz Konjica 9 oficira i 23 domobrana.[6] Oficiri su većinom iz artiljerijskog diviziona, koji je bio u Konjic. Upućujemo Vam 6 oficira i 3 podoficira artiljerijske struke, dok smo u našoj brigadi zadržali 2 pješadijska oficira. Domobrane smo rasporedili po bataljonima naše brigade.

U ovim borbama mi smo imali 4 mrtva i 6 ranjenih drugova.

Upućujemo Vam 12 slušaoca za podoficirski kurs pri štabu II U. Korpusa NOVJ, kako ste to tražili radio-telegrafskom depešom od 13. II. o.g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, major
Čedomir Mijović M. P.

Komandant, major
Slavko Skender

V.d. načelnika štaba
Aleksa Benić

P.S.

Oficirima domobranskim, koje Vam upućujemo, oduzeli smo pištolje pošto su izašli po isteku Amnestije, tj. poslije 15. januara.[7]

---

[4] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da se posada Ljute (4 km jugoistočno od Konjica), koju su sačinjavali pripadnici 2. gorskog zdruga, predala partizanima bez borbe. Osim toga, u Dnevniku se kaže da je protivnapad od Konjica u toku i da su 2. bojnu 2. gorskog zdruga, zbog nepouzdanosti, smijenile ustaše. O tome vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 102 i 103.

[5] Vidi dok. br. 110.

[6] O tome vidi i Franc Šraml, navedeno djelo, str. 120.

[7] Odluku o amnestiji četnika, domobrana i ostalih pripadnika kolaboracionističkih jedinica donio je AVNOJ 21. novembra 1944 (vidi »Politiku« od 22. novembra 1944). Vrhovni komandant NOV i POJ je 12. januara 1945. izdao naredbu o primjeni odluke o amnestiji (vidi AVII, reg. br. 56—1, k. 21).

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj *166*
Dana *24. II* u __ č. 1945.
Mostar

Po uzetim podacima
u akta.
Načelnik štaba
potpukovnik
Drago Đukanović

BR. 118

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. HERCEGOVAČKE (OMLADINSKE) BRIGADE OD 20. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU NEVESINJE — MOSTAR — KONJIC[1]

ŠTAB
XIV HERC. OMLADINSKE U. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
V. p. broj *98*
20. II 1945. g. u ..... č.
Medešković

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Od 5. II. o.g. do danas redovni naš izvještaj nijesmo podnosili radi izmjene situacije koja je nastupila, a najviše radi neposrednog dodira sa načelnikom Divizije drugom p. pukovnikom Đukanovićem, kojemu smo slali izvještaje[2] i od kojega smo dobivali direktna naređenja.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 33—2, k. 1146/II.

[2] Štab 14. hercegovačke brigade je 5. februara 1945. dostavio relaciju Štabu 29. NOU divizije o dejstvima u januaru (vidi AVII, reg. br. 4—4, k. 1146/II). Ali, pošto su dejstva 14. brigade u prvoj polovini januara već prikazana u izvještaju njenog štaba od 16. januara 1945 (vidi knj. 32, dok. br. 85), to će iz relacije biti objavljeni samo najvažniji događaji iz druge polovine januara, i to: Nijemci (jačine oko 300

7. II. o.g. napali smo četničke bande koje su bile u Zimlje sa 1 bataljonom iz Lakta i sa djelovima bataljona iz Česima. Ovom borbom bande smo protjerali u Bijelo Polje i ubili im 4, a zarobili 6. Zaplijenili smo im jednu tešku bredu, 1 fijat, 1 radio-aparat, 1.000 metaka, 5 pušaka i 1 roto-mašinu.

Poslje ovoga, t.j. 10. II. ostavili smo i dalje jedan bataljon na Zimlja, a jedan na Česim, dok smo ostala dva orijentisali na Nevesinje i prebacili ih u Bojište i Čitluk. Iste večeri u sadejstvu sa X Brigadom napadali smo na Nevesinje, te je bilo bez uspjeha.[3] U ovoj borbi mi smo imali 4 ranjena.

Poslije ovoga napada naša dva bataljona bila su opšta rezerva pri napadu na Nevesinje, te su smješteni u Srednja Voda — Čitluk. Pri napadu na Nevesinje 13. o.mj. djelovi naših bataljona sakupljali su seljake za nošenje ranjenika, gdje smo imali 2 teže ranjena, t.j. vodnika i desetara.

Po padu Nevesinja dobili smo naređenje[4] od načelnika naše Divizije da se prebacimo sa brigadom na sektor Zimlje — Bijelo Polje, te smo 15 ujutro bataljone od Nevesinja prebacili u Zimlje.

Dva bataljona koji su se nalazili na Zimlje — Česim 13 o.mj. noću napali su sektor Bijelog Polja, t.j. selo Kuti — Livač — Potoci — Lišani — Humi i Željuša. Ovim napadom očistili su navedena sela i tom prilikom ubili 3 ustaše, 2 vražjaka, 5 milicionera i zarobili 5 milicionera i 2 četnika. Poslije

---

vojnika) iz s. Ilovice 16. januara su napali 4. bataljon na položaju s. Slavljevići — s. Govedovići i potisli ga u pravcu s. Zabojska, ali ih je ovaj bataljon, uz pomoć 3. bataljona, koji je napao desni bok Nijemaca, odbacio u Ilovicu. Od 17. do 23. januara nije bilo većih borbi, osim što je zasjeda 2. bataljona dočekala jednu grupu od 30 Nijemaca između s. Kijeva i s. Ilovice, gdje ih je razbila. Brigada je 25. januara, poslije smjene od 5. proleterske (crnogorske) brigade sa položaja s. Govedovići — s. Umčani — s. Oblo Brdo (vidi knj. 32, dok. br. 163), otišla na sektor Kalinovika. Za vrijeme smjene bio je, 24. januara, napadnut njen 2. bataljon. Poslije petočasovne borbe napad je odbijen uz pomoć bataljona 5. proleterske brigade. Brigada se na sektoru Kalinovika zadržala do 27. januara, a zatim otpočela prebacivanje, po bataljonima, na prostor s. Bjelemića (Odžaci), gdje je razjurila ustašku miliciju. Pošto su se milicija i četnici prikupili na prostoru s. Glavatičevo, ona je 30.31. januara preduzela napad na njih. Međutim, oni su pobjegli bez borbe. U toku januara ubijeno je 89 Nijemaca, 5 četnika i 2 milicionera, a 67 Nijemaca je ranjeno i 9 zarobljeno. Takođe je zarobljeno 24 četnika i 11 milicionera. Brigada je imala 15 poginulih, 27 ranjenih i 2 nestala borca.

Brigada se od 1. do 5. februara nalazila na prostoru Glavatičevo — Pridvorci (sjeverno od Nevesinja). Značajnijih događaja nije bilo (vidi AVII, reg. br. 9—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 14. hercegovačke brigade od 28. februara 1945).

[3] Vidi dok. br. 110.

[4] Vidi dok. br. 85.

navedene akcije bataljoni su ostali na sektor Kuti — Šljeme i Humi — Potporim.

Sutradan 14 uvečer isti bataljoni ponovo su napali sela Potoci — Željušu i Prigrađane. Ovom prilikom bile su Švabe u otstupanju od Mostara, t.j. sa vozilima i pješadijom. Istoga dana kao i sutradan 15 o.mj. Švabe sa jednom jačom kolonom od Nevesinja i Blagaja otstupali su preko Veleži za Zimlje da bi se probili za Konjic. Ovu kolonu naša dva bataljona koji su bili na Zimlja dočekali su, razgonili i ubijali 24 sata.[5]

Na sektoru Bijelo Polje u navedenim borbama dva bataljona ubili su 120 Švaba i zapljenili 2 topa 75 mm, topovske municije 5 vagona, 4 kamiona, 8 motorcikla, 6 bicikla, razne municije 10.000, raketnih metaka 5.000, ručnih bombi 300, parabelske municije 3.000, pušaka 130, pištolja 10, p. mitraljeza 5, mašinki 5, hrane razne, 15 konja. Od ovoga navedenog materijala izvjesnu količinu uzeli smo za sebe, a ostalo je preuzela I. Dalmatinska brigada.

Na sektoru Zimlja u navedenim borbama ubijeno je 194 Švaba, a zapljenjeno 200 pušaka, 20 pištolja, 8 p. mitraljeza, 4 mašinke i 1 breda. Mi smo imali na oba navedena sektora 3 mrtva i 4 ranjena.

Po dobivenoj zapovjesti da se prebacimo na sektor Borci — Turija — Zabrđe 17 o.mj. prebacili smo se na sektor Česim — Čičevo — Kula — Borci. 18 i 19 o.mj. na navedeni sektor ubili smo 67 Švaba i zapljenili 35 pušaka, 3 mašinke. Pored toga zapljenili smo četničkog materijala, arhivu, 1 radio-aparat, 2 teška mitraljeza i 1 teški bacač i 1 laki bacač, 30 pušaka i 3.000 metaka.

Prilikom prolaza kroz navedene sektore do sada mobilisali smo i javilo se 250 boraca.

Rano ujutro 19 o.mj. izvršili smo pokret sa brigadom i prebacili se na sektor Zabrđe — Turija — Bijela sa sljedećim rasporedom:

3 bataljon u s. Borci, 1 bataljon u s. Donja Bijela — Podvrabac, 4 bataljon u s. Prevlje — Jošanica — Turija, 2 bataljon Zaslivlje — Anđelići.

Pri nastupanju na navedeni teren dočekani smo sa borbom od ustaša u s. Prevlje i Zaslivlje. U ovoj borbi nanjeli smo im nekoliko žrtava, dok smo mi imali 1 ranjena.

Na sektoru Orahovica — Anđelići od jučer vodimo borbu sa Švabama koji otstupaju od Ostrošca ka Konjicu, a sa ostalim djelovima pritiskamo na Konjic.

---

[5] Opširnije o tome vidi dok. br. 110, objašnjenje 20.

Sa XI Brigadom održavamo stalnu vezu, te ćemo u zajednici sa istom napadati Konjic i u koliko bude moguće uzeti ga.[6]

U Konjicu se sada nalazi oko 1.000 ustaša i domobrana koji ga brane, a Švabe se skoro i ne zadržavaju, no produžuju za Sarajevo.[7] Od oružja imaju 3 — 4 topa, nekoliko tenkova (flaka) i t.d.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
major
Mirko Ignjatić

M. P.

Komandant:
kapetan
R.[8] Šakotić

Načelnik Štaba:
major
Huso Alikalfić

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj *160*
Dana *23. II* u ___ č. 1945
Mostar

Po uzetim podatcima,

u akta.
Načelnik štaba
potpukovnik
Drago Đukanović

---

[6] Taj napad nije uspio (vidi AVII, reg. br. 35—2, k. 1146/II: izvještaj Štaba 14. hercegovačke brigade od 23. februara 1945).

[7] Prema Sarajevu tada su se povlačili samo pozadinski dijelovi i izvjestan dio specijalnih jedinica njemačke 369. legionarske divizije, dok je njena glavnina, kao i glavnina ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije, bila grupisana oko komunikacije Konjic — Ivan-Sedlo (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 122—125). O tome vidi i dok. br. 154.

[8] Radovan. Narodni heroj. Poginuo u prvoj polovini maja 1945. kao komandant brigade.

BR. 119

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 21. FEBRUARA 1945. ŠTABU 38. DIVIZIJE DA OSTANE NA PROSTORU KOZLUK — TRNOVICA[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: sl/45.
21. februara 1945. g.
12 časova

ŠTABU XXXVIII. N.O.U. DIVIZIJE

1. Neprijatelj se još u toku današnjeg dana nalazi sa svojim zaštitničkim djelovima u rejonu Kozluka i Tršić Hana sa položajima Jankovina — Čelopek — k. 305 — Gredina. U Tršić Hanu nalazio se veći broj ranjenika, te radi kojih vjerovatno neprijatelj drži ove položaje.[2]

Naša 27. divizija u toku današnjeg dana pomjera se na prostoriju Caparde — Memići — Bulatovci sa zadatkom sređivanja i odmora.

Vaš zadatak: Ostajete na dosadašnjoj prostoriji sve dok u visinu Vaših položaja sa juga ne pristignu jedinice 17. divizije, kada ćete i vi biti povučeni na novu prostoriju za odmor i sređivanje.[3] Do tog vremena djelujte bočno na Vašem otsjeku.

2. Upućuje Vam se drug Petričević Svetozar, komandant vašeg III. Bataljona 17. Majevičke brigade koji je do sada bio u bolnici.

3. Sa nama održavajte redovne radio-veze i podnosite svakodnevno i obavezno podatke o neprijatelju na Vašem sektoru.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23—1, k. 409.

[2] Riječ je o dijelovima njemačke 22. pješadijske divizije (vidi dok. br. 113).

[3] Divizija je tada bila na prostoru Kozluk — s. Trnovica, a potom je 23. februara, otišla na odmor u rejon s. Kikač — s. G. Petroviće — s. Vukovije (vidi AVII, reg. br. 33—5, k. 1258: izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 38. NOU divizije od 3. marta 1945).

Do sada Vaši radio-gramski izvještaji bili su u više mahova nepotpuni i nesadržajni.[4]

4. Uskoro će Vaša divizija dobiti popunu novih boraca.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — pukovnik:
Kosorić Pero

M. P.

BR. 120

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. DIVIZIJE OD 21. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE MOSTARA[1]

ŠTAB
IX. UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Broj: Op. 56/45
21. februara 1945. god.

ŠTABU VIII. UDARNOG KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Predmet: Operacijski izvještaj za napad na Mostar.

Prema naređenju Štaba VIII. Udar. korpusa Op. broj: .... od dana .... februara[2] naša Divizija dobila je zadatak, da očisti od neprijatelja sektor Goranci — Domazeti — Raška Gora — Padivače — Vituša — Vlaštak — Vrdi — Drežnica i izbije na komunikaciju Mostar — Sarajevo, istu onesposobi, onemogući komuniciranje istom, obezbjedi lijevo krilo naših

[4] O tome vidi knjigu primljenih depeša Štaba 3. korpusa NOVJ za period od 14. decembra 1944. do 2. juna 1945 (AVII, reg. br. 54—1, k. 277).

[5] O tome vidi dok. br. 105; AVII, reg. br. 33—5, k. 1258.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—2, k. 843.

[2] Vidi dok. br. 69.

snaga koje su napadale na Mostar, onemogući neprijatelju dovlačenje pojačanja ili bježanje na istom pravcu.

1.) Operacije u vremenu od 13. do 15. o.mj. vođene su na prostoriji gore navedenoj (sekcije Mostar — Nevesinje — Prozor 1 : 100.000). Borbe vođene u ovom periodu dijele se na dvije faze: frontalno čišćenje gore navedene prostorije od neprijatelja, uništavanje komunikacije, presjecanje veze Sarajevo — Mostar, onemogućavanje neprijatelju da dovuče pojačanje iz Sarajeva; likvidacija Drežnice i gonjenje neprijatelja. Teren na kome je vođena borba bio je vrlo nepogodan za napad zbog svoje neprohodnosti, ogromnog snijega koji je debelo prekrio zemljište i onemogućavao manevrisanje i podilaženje neprijatelju, kao i postavljanje zasjeda. Zbog toga što se rijeka nije mogla gaziti, nije se mogla uništiti kolska komunikacija, niti onemogućiti neprijatelju izvlačenje istom komunikacijom u pravcu Sarajeva.

2.) U borbama su učestvovale sve jedinice ove Divizije bez dva bataljona XIII. Južnodalm. u. brig. koji su se nalazili na Visu. Napad je izvršila na Mostar i okolne položaje naša Divizija sa XIX, XXVI. i XXIX. divizijom.

3.) Neprijateljske jedinice sa kojima su vođene borbe: dva bataljona 359. regimente 181. pješ. divizije, 369. »Vražija divizija«,[3] 1001. Lands-bataljon, 1012. Ersatz-bataljon,[4] jedinice IX. hrvatske gorske divizije (II. i IX. Gorski zdrug).[5] Ukupno brojno stanje neprijatelja oko 4.000 Njemaca i 3.000 Hrvata.

4.) Namjera neprijatelja: odbrana Mostara na spoljnim položajima, a u slučaju da bude morao napustiti isti, obezbjeđenje komunikacije Mostar — Sarajevo u cilju povoljnog i urednog povlačenja u istom pravcu. Prihvatni položaji neprijatelja bili su Drežnica, Grabovica, Jablanica i dalje prema Konjicu. Naša odluka: likvidirati neprijateljski garnizon Mostar, uništiti neprijateljsku živu snagu i gonjenje u pravcu Sarajeva.

5.) U cilju izvršenja postavljenog zadatka, mi smo izvršili raspored naših jedinica na slijedeći način:

II. Prol. dalm. brig. je dobila zadatak, da se razmjesti na prostoriji Goranci i služi kao divizijska rezerva.

III. Dalm. u. brig. dobila je zadatak, da očisti od neprijatelja: Trnovnici, Domazeti, Raštani, Raška Gora, Sirge i da

---

[3] i [7] Vidi dok. br. 136, objašnjenje 25. i 33.

[4] To su tvrđavski pješadijski bataljoni koji su upotrijebljeni za popunu 369. legionarske divizije. U prvoj polovini januara 1945. je 1001. bataljon ušao u sastav 369. puka kao 3. bataljon, a 1012. bataljon u sastav 370. puka kao 2. bataljon. Opširnije o tome vidi knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 5.

[5] Vidi dok. br. 167—169; tom V, knj. 38, dok. br. 96—103.

na tom pravcu onesposobi željezničku komunikaciju, posjedne položaje iznad i na samoj komunikaciji i po mogućnosti izvrši forsiranje rijeke Neretve u cilju presjecanja veze između Mostara i Sarajeva.

XIII. Južnodalm. udar. brig. sa dva bataljona dobila je zadatak, da očisti prostoriju Vasi Dolac — Tonkovac — Kula, posjedne k. 704, pokida željezničku komunikaciju i stanična postrojenja na stanici Jadrine.

IV. Splitska u. brig. dobila je zadatak, da očisti od neprijatelja prostoriju Skutari — Vlaštak — Vrbnici[6] — Nugli — Vrdi — G. i D. Drežnica i na sektoru Drežnice poruši željezničku komunikaciju, po mogućnosti izvrši forsiranje Neretve i na taj način ugrozi neprijatelja koji bi se izvlačio kolskom komunikacijom u pravcu Sarajeva.

6.) Naše jedinice primile su borbu 13. o.mj. oko 6 časova i iste su vodile borbu na pojedinim otsjecima bojišta do 16. o.mj. do 12 časova.

7.) Naša III. Dalm. udar. brig. u svom nastupanju primila je borbu od 13. o.mj. oko 10 časova na prostoriji Domazeti — Crna Stijena i istoga dana uspjela da raspršii neprijatelja na navedenim položajima, izbije na željezničku komunikaciju, poruši istu na više mjesta u dužini na oko 3 km. u cilju onemogućavanja neprijatelja, da se istom komunikacijom izvlači, dovlači pojačanje ili da na tom pravcu izbije na dominirajuće položaje i zabaci se našim jedinicama na bok i na taj način ugrozi naše jedinice, koje su direktno napadale na neprijateljski garnizon Mostar. III. Dalm. u. brig. je posjela položaje Pometenik (k. 612) — Orlac (k. 246) — Obradovac (k. 483) — Gradac — Brkan Greda i na ovim položajima ostala sve do 14. o.mj. do 18 časova, poslije čega se je spustila na željezničku komunikaciju. Na ovome sektoru neprijatelj je pokušavao, da u cilju osiguranja povlačenja ovlada sa navedenim položajima, koje su naši čvrsto držali u svojim rukama i sve neprijateljske napade, kojih je bilo mnogo, odbili uz osjetne gubitke po neprijatelja. Isto tako neprijatelj je pokušao da uz pomoć oklopnog voza opravi željezničku komunikaciju i da se istom posluži radi izvlačenja teškog oružja i materijala. Naše jedinice uspješnom vatrom iz minobacača i protivkolskih pušaka onemogućile su popravak komunikacije, onesposobile oklopni voz i u toj borbi uspjele da onesposobe i zarobe još dva voza natovarena sa topovima i raznim materijalom.[7]

XIII. Južnodalm. udar. brigada sa svoja dva bataljona primila je borbu 13. o.mj. oko 5 časova ujutro na prostorija-

---

[6] Omaška; treba: Vratnice.

ma Čaprluga (k. 927) — Kula — Vilenjak (k. 807) i u snažnom naletu uspjela istog dana da ovlada sa tim položajima, da izbije na željezničku komunikaciju na stanici Jadrine, na istoj poruši kolosjeke i stanična postrojenja. Na ovim položajima nalazili su se djelovi 359. regimente, koji su stigli iz Sarajeva. Borba je bila dosta jaka, jer je neprijatelj bio svjež i uporan.

IV. Splitska u. brigada primila je borbu 13. o.mj. ujutro oko 8 časova na položajima Lazetine (k. 930) — Vrdi. Na ovome sektoru neprijatelj je bio ranije posjeo položaje i prilično se utvrdio i maskirao. Naši su nastojali, da svakako ovladaju sa ovim položajima, ali je i neprijatelj imao zadatak da — uz pojačanje koje je dobio iz Sarajeva — vrši pritisak na naše lijevo krilo u cilju izbijanja na prostoriju Goranci, zabacivanje našim jedinicama iza leđa i onemogućavanje napada na Mostar. 13. o.mj. oko 10 časova neprijatelj prelazi u napad sa položaja Tetrnača (k. 920) — Popratnik — Pometenik (k. 704) i polazi u pravcu Vilenjaka (k. 807) — Vasi Dolac (k. 879) — Čaprluge (k. 927) — Lazetine. Zbog rasturenosti naše XIII. Jd. u. brig., u žestokom napadu neprijatelj uspjeva da ovlada sa Čaprlugom (k. 927) i nastavi sa pritiskom na Jastrebinku (k. 928) — Vasi Dolac (k. 879).

Zbog novostvorene situacije na našim položajima, mi smo naredili II. Prol. dalm. brig. da sa svoja dva bataljona zatvori pravac Jastrebinka — Marjanova Bukva — Pećine, poveže se desno sa jedinicama XIII. Južnodalm. u. brigade, lijevo sa jedinicama IV. Splitske u. brig. i odmah da pređe u napad, razbije neprijatelja, ovlada njegovim položajima i potpomogne IV. S.U. brig. u čišćenju Vrdi i XIII. Južnodalm. brig. u rušenju komunikacije i zatvaranju pravca od Sarajeva. Noću 13/14. o.mj. II. Prol. dalm. brig. je prebacila dva svoja bataljona na navedenu prostoriju i do 12 časova istog dana bilo je sve pripremljeno za napad. Napad je otpočeo tačno u 12 časova na svim sektorima i poslije jednodnevne, teške i ogorčene borbe naši su uspjeli da ovladaju sa položajima Pometenik (k. 704) — Popratnik — Čaprluga (k. 927) — Tetrnača (k. 920) i Vrdima, te da nabace neprijatelja na Neretvu i nanesu im velike gubitke. Po razbijanju neprijatelja, ovladavanju sa navedenim položajima, XIII. brig. ostala je na prostoriji Vituša — Kula — Pometenik, II. Prol. dalm. brig. na prostoriju Vasi Dolac — Tonkovac — Vlaštak, IV. S.U. brig. da goni neprijatelja prema Drežnici i ovlada sa istom, što je ona u toku 16. o.mj. i uradila. Ovladala je položajima Arapovo Brdo (k. 692) — s. Vrdi — Vratca (k. 648) — k. 304 — Trmošnik — s. Drežnica, forsira rijeku Drežanku i posjeda k. 373. Nepri-

jatelj se je pod zaštitom tenkova i artiljerije, koji su ih štitili sa lijeve obale Neretve, uspio izvući, ali uz osjetne gubitke.[8]

8.) Zadaci postavljeni od naše jedinice izvršeni su na opće zadovoljstvo. Neprijatelju su nanešeni osjetni gubici. Sav teren prema zadatku oslobođen je.

Ukupni neprijateljski gubici u ovim borbama na naprijed navedenim prostorijama i komunikaciji Sarajevo — Mostar iznose:

Mrtvih 415, zarobljenih 67.

Zaplijenjeno je: 5 topova raznog kalibra, od kojih 1 oštećen, 1 t. minobacač, 9 t. mitraljeza, 18 šaraca i p. mitraljeza, 8 strojnica, 342 puške, 2 protukolska mitraljeza, 1 automatska puška, 15 pištolja, 2 tromblonke, 2 signalna pištolja, ručnih bombi 1580, puščane i mitraljeske municije 133.000, mina za bacač 250, 6.600 kom. granata za tromblon, 250 kg eksploziva, 2 radiostanice, 4 radiofona, 15 telefona, 3 lokomotive, 30 vagona, 4 vagona razne hrane, 1 vagon konjske spreme za zapregu, 5 kamiona spreme, 2 motocikla i 1 dvogled.

9.) Ukupni naši gubici u ovim borbama iznose:

Boraca: 54 mrtvih i 71 ranjenih.

Rukovodioca: Poginuli: komandir čete III. D.U. brig. Montebelo Gojko, zastavnik Tale Frane Ivanov iz XIII. brig., komandir čete III. bat. II Prol. brig. st. vodnik Mejić Jere, st. vodnik Vujo Đuro, zamj. komandira čete II. Prol. brig. st. vodnik Dronjak Dušan, komandir kurira pri Štabu II. Prol. brig. Ranjeni: zamj. komandanta bat. IV. Splitske u. brig. poručnik Šimić Milan, politkomesar čete II. Prol. brig. poručnik Uvodić Vinko, politkomesar čete iste brig. poručnik Lekšić Kruno, st. vodnik Dimić Stevan, zamj. komandira čete I. bat. iste brig., politkomesar čete iste brigade, poručnik Velimirović Nikola, st. vodnik Mezić Šime, komandir čete iste brigade, zastavnik Samohod Stipe, komanir čete iste brigade, politkomesar čete IV. bat. iste brigade poručnik Blajić Stipe.

10.) U svim ovim akcijama utrošeno je:

170.000 puščane i mitraljeske municije, 500 mina za teški, 890 mina za laki bacač, topovskih granata 75 mm 400 komada, 450 ručnih bombi.

Od oružja nije u ovim akcijama ništa izgubljeno.

11.) U svim ovim borbama, marševima koji su prethodili ovim akcijama naše jedinice pokazale su veliku izdržljivost, otpornost i borbenost, i kao cjelina zaslužuju svaku pohvalu. Drugove i drugarice koji su se naročito istakli svojim hrabrim

---

[8] Vidi dok. br. 154.

držanjem i snalaženjem pohvaliće ovaj Štab i predložiti za odlikovanja.

12.) U ovim akcijama slabih jedinica ni praznine nije se osjetilo.

13.) Sve vođene operacije bile su prethodno na brzu ruku pripremljene. Pripreme smo izvršili prema raspoloživim mogućnostima i vremenu. Gotovost za borbu dopunila je kratkoću vremena u pripremanju.

Odluke i izdate zapovijesti bile su realne i odgovarale momentalnoj situaciji. Krupnije se greške nijesu mogle zapaziti.

Sadejstvo i uzajamni rad jedinica bilo je dosta dobro. Primjećeno je, da jedinice naše divizije nijesu još navikle na sadejstvo teških oruđa. Naročito je zapaženo, da se slabo koriste teški bacači i topovi. Isto je tako zapaženo, da se rukovodioci za vrijeme borbe pretvaraju u obične borce, jurišajući na čelu svojih jedinica i na taj način gube kontrolu nad svojim jedinicama. Zbog pomanjkanja sredstava za vezu, veza nije ispunjavala zadatke, koje smo pred nju postavljali. Kod nje se osjeća pomanjkanje stručnih lica, samoinicijative i organizatorske sposobnosti.

Taktički borbeni postupci podešavani su prema situaciji, koja se razvijala na bojištu u cilju postignuća što boljih rezultata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik:
(Andro Kovačević)

Komandant — p.pukovnik:
(Truta Ljubo)

BR. 121

IZVJEŠTAJ ŠTABA 17. DIVIZIJE OD 21. FEBRUARA 1945. STABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU ZVORNIK — KOZLUK[1]

A—1[2]
Op. br. sl.
21 februara 1945 god.
u 16 časova

C—1

1. U toku dana 19 o.m. naše jedinice očistile su neprijateljske položaje koji su bili na međuprostoru Vratolomac — Vjenačac. Iste su nastavile gonjenje neprijatelja i u 18 časova 19 o.m. neprijatelj je bio posio ispred naših snaga koje su nastupale prema njemu položaj i to: severni deo Jankovine, k. 305 — Tršić — sevenri deo Čolopeka — Han, odakle je davao jak otpor i sa istim je uspeo da zadrži naše jedinice. Jačina neprijatelja na ovim položajima iznosila je oko 400 neprijateljski vojnika sa oko 30 šaraca, pored toga imao je i dva topa na međuprostoru Han — Donajlovići. Neprijatelj je položaj dobro organizovao za odbranu.[3]

2. Raspored naših snaga 19 o.m. u 18 časova bio je sledeći: severni deo sela Begluka — južne padine Karaule i dalje zaključno sa Jankovinom. Na ovim položajima stigli smo u toku dana, iste smo dobro organizovali za odbranu, kao što smo po izbijanju na iste razvili službu izviđanja u smislu dobijanja podrobnijih podataka o neprijateljskim snagama i rasporedu, kako bismo na osnovu istih mogli pravilno da donesemo odluku o tekućim radnjama naših jedinica.

3. U vezi sa situacijom na čitavom ovom sektoru, kao i iznurenosti neprijateljske vojske, mi smo doneli odluku da u toku noći sa manjim našim snagama izvršimo napad na neprijatelja. U napad smo pošli iz dva pravca i to: iz pravca Čolopeka prema Hanu jednom kolonom, koja je imala zadatak likvidirati sva uporišta na njenom pravcu i po likvidaciji istih

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 32—12, k. 272/A).

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 17. NOU divizije vidi dok. br. 54, objašnjenje 2.

[3] Riječ je o dijelovima njemačke 22. pješadijske divizije (vidi dok. br. 91).

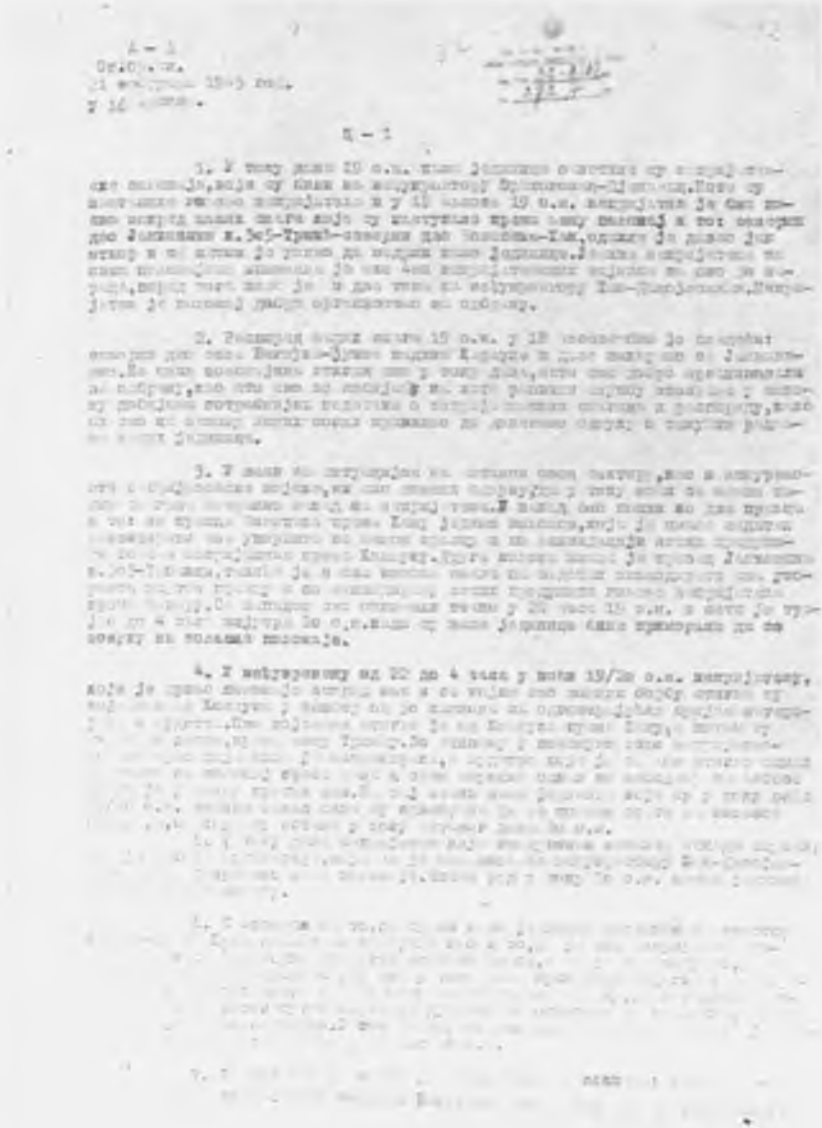

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 121

produžiti gonjenje neprijatelja prema Kozluku. Druga kolona imala je pravac Jankovina, k. 305 — Tabanci, takođe je i ova kolona imala za zadatak likvidirati sva uporišta na tom pravcu i po likvidiranju istih produžiti gonjenje neprijatelja prema severu. Sa napadom smo otpočeli tačno u 22 časa 19 o.m. i isti je trajao do 4 sata izjutra 20 o.m. kada su naše jedinice bile primorane da se povuku na polazne položaje.

4. U međuvremenu od 22 do 4 časa u noći 19/20 o.m. neprijatelju koji je držao položaje ispred nas i sa kojim smo vodili borbu stigla sa pojačanja od Kozluka u iznosu od 30 kamiona sa odgovarajućim brojem materijala i ljudstva. Ovo pojačanje stiglo je od Kozluka prema Hanu,[4] a potom su skrenuli desno, prema selu Tršiću. Po stizanju u pomenuto selo neprijateljska motorizacija bila je zamaskirana, a ljudstvo koje je sa njom stiglo odmah je pošlo na položaj prema nama i isto stupilo odmah po izbijanju na njihove položaje u borbu protiv nas. Na taj način naše jedinice koje su u toku noći 19/20 o.m. vršile napad bile su primorane da se ponovo vrate na polazne položaje, na koje su ostale u toku čitavog dana 20 o.m.

5. U toku dana neprijatelj nije preduzimao nikakve ispade, izuzev što je njegova artiljerija, koja se je nalazila na međuprostoru Han — Donajlovići, tukla povremeno naše položaje. Čitav rad u toku 20 o.m. naših jedinica svodio se u izviđanju.

6. S obzirom na to da su se naše jedinice dolaskom na prostor Jardan — Kučić Kula delimično odmorile kao i to da je kod neprijatelja moral slab i da su iscrpljeni dugim vođenjem borbe, a imajući u vidu to da im nanesemo što više gubitaka, mi smo u toku dana prikupili podatke o rasporedu neprijateljskih snaga i na osnovu istih doneli odluku da napadnemo neprijatelja i da istog putem obuhvata djelimično otcepimo od glavnine, a potom uništimo, odnosno zarobimo. U tom smislu mi smo izdali naređenje našim jedinicama da izvrše napad tačno u 21 čas 20 o.m.

7. Pravci napada naših jedinica bili su sledeći: brigada A—2 trebala je da pođe jednom kolonom Beglucima niz Drinu sve do kanala koji vodi od Drine za Han i koristeći isti ta kolona trebala je da otseče neprijatelju otstupnicu prema Kozluku kao i njegovoj motorizaciji i jednim delom ista brigada trebala je da udari frontalno preko Karaule na Tršić. Brigada A—3 jednom kolonom imala je da u smislu levog obuhvata pođe prostorom pomeđu Dulića — Pobrđa, da likvidira

---

[4] Tim pravcem su tada dejstvovale jedinice 734. puka njemačke 104. lovačke divizije (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 101—105).

kotu 305, a potom sa severozapadne strane udari na Tršić, a jednom kolonom imala je preko Jankovine da napadne Tršić. Brigade su po dva bataljona imale ostaviti u rezervi.

Dvije naše baterije koje su bile postavljene na međuprostoru Lišina — Perunika stigle su u toku jučerašnjeg dana u sastav naših jedinica i iste smo postavili na položajima Pašino Brdo — Jovičić u smislu potpomaganja pešadije u daljim akcijama.

8. Tačno u 21 čas 20 o.m. u smislu dobivenog zadatka naše jedinice pošle su u napad. Kolona koja je išla niz Drinu uspela je da se probije do u visini k. 131, gde je bila zaustavljena od neprijateljske vatre. Na tom prostoru neprijatelj je bio dobro ukopan u dubokim rovovima i na vrlo bliskom otstojanju otvorio je na ovu kolonu vatru. Po izbijanju sukoba sa ovom kolonom, kolona koja je trebala preko Karaule da ide na Tršić, izvršila je odmah jak napad na ovom pravcu u smislu čišćenja tog pravca, kao i omogućavanje desnoj koloni da dalje napreduje. U tom prvom sukobu neprijatelj je sve svoje rezerve upotrebio i sve pravce moguće za nastupanje držao je pod jakom vatrom. Bataljoni A—3 koji su išli u napad na svom pravcu uspeli su da priđu neprijatelju do na domet ručnih bombi, gde su bili primećeni i kod njih je odmah otpočela borba.

9. Neprijatelj se je žilavo branio, naše jedinice su težile da izvrše zadatak i čitave noći sve do 6 časova o.m. vodila se je jaka borba. U to vreme, budući da su naši položaji bili prilično slabi, tj. da se nismo u toku dana mogli održati na položajima do kojih smo bili stigli, kao i to što bismo na istim pretrpeli velike gubitke, primorani smo bili da se vratimo na naše prve polazne položaje, s tim što smo pojedine dominantne tačke koje je u toku jučerašnjeg dana neprijatelj držao posели. U toku borbe uspeli smo neprijatelja isterati iz pojedinih rovova i utvrđenja, no isti nisu nam pružali dobru preglednost kao i odbranu od neprijatelja. Za celo vreme borbe neprijateljska artiljerija potpomagala je rad njegove pešadije.

10. Jutros oko 5 časova neprijatelj je iz Tršića povukao kamione i sa njima, prema dobivenim podacima, izvesni deo svojih snaga povukao preko Kozluka u pravcu Janje.

11. U toku dana 21 o.m. naše jedinice posele su i drže čvrsto ranije položaje, s tim što su iste dobro utvrdile. Ove položaje držimo sa manjim snagama, no iste su dovoljne da odbiju svaki neprijateljski ispad prema nama. Ovo radi toga da bi što bolje odmorili i sredili naše jedinice za nove akcije. U toku dana nije došlo do nekih jačih borbi, čitav rad svodi

se na patrolna izviđanja i pripucavanja, no neprijateljska artiljerija i dalje od Kozluka tuče naše položaje.

Naša artiljerija, kako u toku prošle noći, tako i u toku dana, efikasno je dejstvovala i po našoj proceni ista je uspela da navede neprijatelja da se sa njegovim topovima povuče nekoliko kilometara severnije.

12. Sva protivkolska oružja brigade A—2 kao i dio oružja brigade A—3 koncentrisali smo na međuprostoru Begluci Čolopek, iste dobro ukopali i na taj način stvorili dobru odbranu za eventualni pokušaj neprijateljske motorizacije prema nama.

Naš inžinjerski bataljon izvršio je opravku puta Zvornik — Čolopek i isti osposobio za saobraćaj.

13. U ovim borbama neprijatelj je imao 72 mrtva vojnika, oko 120 ranjenih. Zaplenili smo dva šarca, oko 20 pušaka i 1200 metaka i nešto druge vojničke spreme. Sopstveni gubitci 8 mrtvih i 23 ranjenih. Oružje je sve ispravno, municije smo istrošili poveću količinu.

14. Naše namere za sada su odmoriti ljudstvo, pripremiti ga za nove akcije. U tom međuvremenu držati čvrsto kontakt s neprijateljem, istog uznemiravati i svaku njegovu akciju koju bi preduzeo prema nama odbijati. Takođe nastojimo što bolje ispitati njegovu jačinu i namere i u datom momentu, kada procenimo da istog možemo odbaciti, napasti ga.

15. Potrebno bi bilo da nam što brže stigne municija, kako za puške, puškomitraljeze, tako za bacače i topove, kao i izvesna količina ručnih bombi. Sve do dobijanja popune municije, nemoguće nam je uspešno izvoditi akcije bez velikih gubitaka. No, i pored svega toga mi ćemo nastaviti sa radom prema dobivenim uputstvima od toga štaba i u duhu situacije na našem frontu.

16. O svim promenama, koje se budu kod nas desile, kao i o svim našim daljim namerama, bićete na vreme obaveštavani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
komandant — p.pukovnik,
Blažo Janković

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. .....
..... 194... g.

BR. 122

ZAPOVIJEST ŠTABA 53. NOU DIVIZIJE OD 21. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA 14. I 18. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE ZA NAPAD NA USTAŠKO-DOMOBRANSKA UPORIŠTA JUGOZAPADNO OD DOBOJA[1]

ŠTAB
53. NOU DIVIZIJE
Op. pov. br. ___
21. II. 1945. god.

Prepis zapovjesti!

ZAPOVJEST
Sekcija Derventa 1 : 100.000

NAREĐUJEMO:

XIV. brigada sa svoja tri bataljona u vidu klinova napada na sektoru Pjesak pa u levo do sela Prisade, kota 305, sa brzim iznenadnim napadom, prodorom upasti u sistem neprijateljske odbrane, potrgati telefonske linije sa Dobojem i na taj način onemogućiti komandovanje sa pojedinim uporištima, za lakšu likvidaciju.[2] Bataljon će napasti preko Prisada, po likvidaciji istih postaviće dvije čete na kotu 237 za sprečavanje intervencije od Doboja, a sa ostalim snagama produžiti likvidaciju ostalih izolovanih neprijateljskih uporišta.[3]

---

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—3, k. 1417.

[2] Ta uporišta su bila posjednuta ustaško-domobranskim jedinicama 15. hrvatske divizije, odnosno jednim dijelom snaga 16. domobranskog pješadijskog zdruga i 2. bojne 16. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi knj. 32, dok. br. 159, objašnjenje 3; AVII, reg. br. 1/20—1, k. 114: zapovijest 16. ustaškog stajaćeg zdruga od 22. februara 1945). Osim toga, u Doboj se 20. februara 1945. vratio ojačani 724. puk njemačke 104. lovačke divizije, koji je dotad dejstvovao u dolini r. Spreče, od Gračanice ka Tuzli (vidi dok. br. 64, objašnjenje 2; tom V, knj. 38, dok. br. 108).

[3] U knjizi primljenih i predatih telegrama Štaba 14. srednjobosanske NOU brigade za 1945 (AVII, reg. br. 1—2, k. 1421) piše da je 19. februara ova brigada stigla u rejon Ljeskovih voda, da je sutradan, po izbijanju na polazne položaje, prešla u napad i u borbama 21. i 22. februara likvidirala ustaško-domobranska uporišta u s. Prisadima, na Visokoj glavi, u zaseoku Vojvode Putnika Brdu i na Denkovači. Dalje se u knjizi telegrama kaže da su se 22. februara četnici Draže Mihailovića, jačine oko 2.000 (1. četnička crnogorska divizija), prebacili preko r. Bosne u rejonu s. M. i V. Bukovice (vidi dok. br. 103, objašnjenje 16), gdje je 2. bataljon stupio u borbu protiv njih, i da su sutradan

XVIII. brigada sa svoja tri bataljona u vidu klinova napada na sektoru Pjesak — Makljenovac. Voditi računa da bataljon koji napada između Makljenovca i Ularica spoji se sa snagama XIV. brigade i postavi jednu četu prema Makljenovcu a sa svim ostalim snagama nastavi likvidaciju ostalih izolovanih neprijateljskih uporišta, sa brzim i smjelim prodorom postignuti iznenađenje kod neprijatelja, rastrojiti neprijateljsku komandu i energičnom i upornom borbom likvidirati sva uporišta. Obe brigade svoje artiljeriske divizione staviće pod neposrednu komandu, telefonski se povezati sa istima i koristiti ih za likvidaciju uporišta koja budu davala jači otpor. Voditi računa da oruđa za dana postave na položaj na pogodne tačke, odakle će se moći uzeti dobri elementi za efikasnije gađanje.[4]

Po likvidaciji uporišta nastaviti gonjenje neprijatelja k Doboju.[5]

Veza Štab XIV. brigade, pored kurirske veze koja treba da se održava svaka dva časa, održavaće redovnu vezu preko radio-stanice od 22 časa svako 15 minuta.

XVIII. brigada telefonski će se povezati sa svojim bataljonima, a štab divizije uspostaviće telefonsku vezu sa XVIII. brigadom. Pored telefonske veze, obaveštavati nas kuririma svaka dva časa.

---

njemačke, ustaško-domobranske i četničke snage, sa linije s. Kladari — s. Obsina — s. Rudanka — Doboj, prešle u napad i potisle 14. brigadu sa prvih položaja, tj. da 2. i 4. bataljon vode borbu protiv četnika na prostoru s. V. Bukovica, s. Obsinja i s. M. Prnjavor a 1. bataljon na Putnikovom Brdu protiv ustaša. Pored toga, u knjizi telegrama stoji da su 24 25. februara jedinice 14. brigade, u sadejstvu s jedinicama Ozne (učestvovao je 2. i 3. bataljon 1. bosanske brigade narodne odbrane — vidi AVII, reg. br. 42—16, k. 222: izvještaj štaba pomenute brigade od 9. marta 1945), razbile četnike, koji su se jednim dijelom vratili u istočnu Bosnu, a drugi dio se povukao prema s. Sočanici. Poslije ove borbe 14. brigada je posjela položaje na liniji Vojvode Putnika Brdo — V. Bukovica — Kladari, a sutradan je, po naređenju komandanta divizije, zauzela nov raspored na prostoru Doboj — Derventa. U ovim borbama ustaše su imali 7 a četnici 11 poginulih i 1 zarobljenog (četnički gubici su mnogo veći od prikazanih — vidi izvještaj 1. bosanske brigade NO), dok je 14. brigada imala 3 poginula i 2 ranjena borca. (Podaci o neprijateljskim i našim gubicima su nepotpuni. Prema žestini borbe oni su daleko veći; međutim u depešama se nisu iznosili detaljniji podaci. O tome vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 107—110 i 112.

[4] Vidi dok. br. 161.

[5] Vidi dok. br. 142.

Hirurška ekipa i divizijsko previjalište biće u Piljuziću u kući **hodže.**

Znaci raspoznavanja za 21. Stevo — Dragutin, signalni: dve rakete jednovremeno sa dva metka razne boje — zauzeto uporište, a sa padobranom — jači otpor, tući teškim oruđem. Početak napada 21. II. 1945. godine u 23 časa, do koga vremena sve jedinice moraju biti na jurišnom otstojanju.

Štab divizije nalaziće se u Jelahu.

Artiljeriski divizion divizije nalaziće se na cesti Jelah — Tešanjka, koji će dejstvovati 22. II. po danu u koliko potreba bude iziskivala.

Napomena: Štabovi brigada pri izradi naredbe za bataljone vodiće računa da za svako uporište odrede jedinicu, koja će prema jačini neprijatelja i utvrđenom uporištu moći ga likvidirati. U koliko neka od jedinica izvrši svoj zadatak prije, pristupiće i pomoći likvidaciji uporišta susjedne jedinice. Potrebno je da se rukovodioci založe i da ulože maksimum napora, kako u izvođenju same akcije tako i u razradi naredbe i upoznavanju komandi četa i štaba bataljona, kako bi rezultat bio što bolji. Borba ima da se produži do potpune likvidacije svih uporišta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, p.pukovnik:
Službeno otsutan

Komandant, pukovnik:
Đurin, s.r.

BR. 123

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. TENKOVSKE BRIGADE OD 21. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE ŠIROKOG BRIJEGA I MOSTARA[1]

ŠTAB
I TENKOVSKE BRIGADE IV ARMJE[2]
Broj 94—45
21. II 1945

Dostavlja operativni izveštaj
za vreme od 30-I do 20-II 45 g.

ŠTABU VIII UDARNOG KORPUSA

Posle Kninske operacije[3] naša brigada, kao i ostale jedinice VIII Korpusa, nalazila se na odmoru u Šibeniku, Drnišu i Skradinu. Na pomenutom prostoru nalazili smo se sve do 30 januara ove godine.[4] Usled novostvorene situacije u zapadnom dijelu Hercegovine VIII Korpus morao je intervenisati sa područja Dalmacije u pravcu Ljubuški i Široki Brijeg. Stvarna situacija, raspored snaga i zadaci bili su u glavnom sledeći:

SITUACIJA:

Neprijatelj, iz sastava 369 Vražije divizije, 9 Ustaške gorske divizije, Crne legije i pojačanja pristalih iz Sarajeva, izvršio je ispade od pravca Mostar i Široki Brijeg na našu oslobođenu teritoriju u pravcu Ljubuškog, Čapljine i Metkovića. Neprijatelj je imao namjeru mobilisati ljudstvo iz tih krajeva koje je u većoj meri ustaški raspoloženo, dalje porušiti mostove na reci Neretvi i samim prodorom i takvim poduhvatom dati moralne snage jedinicama koje su u glavnom bile sa sektora Široki Brijeg — Imotski — Ljubuški — Čapljina. Neprijatelj je

---

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 24—2, k. 323.

[2] U prepisu originala isto. Vjerovatno su riječi »IV Armija« dopisane prilikom prepisa, koji je pisan na dvije različite mašine, što se vidi po obliku slova. Četvrta armija JA formirana je 1. marta 1945. od 8. korpusa NOVJ (vidi AVII, reg. br. 58—1, k. 21: naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. marta 1945).

[3] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 33.

[4] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118.

u glavnom uspeo da izvrši prodor do Metkovića i poruši mostove u Čapljini i Metkoviću, a također i da mobiliše jedan deo ljudstva u svoje redove.[5]

ZADATAK I RASPORED JEDINICA VIII KORPUSA:

Jedinice VIII Korpusa dobile su zadatak:

a) Da energičnim protivnapadom odbace neprijatelja na sjever i povrate izgubljeni deo teritorija.
b) Da zauzmu neprijateljsko uporište Široki Brijeg, i
c) Da ovladaju spoljnim odbranama Mostara, a potom da zauzmu i sam grad Mostar.

— IX Divizija u tom momentu nalazila se na sektoru Ljubuški — Imotski — Posušje i već je bila angažovana u borbi sa neprijateljom.
— XIX i XXVI Divizija dobile su zadatak da sa sektora Srednje Dalmacije izvrše pokret na prostoriju Vrgorac — Imotski.
— Korpusna artiljerija sa sektora Srednje Dalmacije dobila je također naređenje da krene za Imotski.

ZADATAK TENKOVSKE BRIGADE:

Izvršiti pokret sa sektora Šibenik — Drniš — Skradin za Imotski opštim pravcem Šibenik — Split — Sinj — Trilj — Imotski.

Marš: Šibenik — Imotski.

Put od Šibenika do Imotskog podeljen je u četiri marša:

— 30-I izvršen je marš iz Šibenika za Split.
— 31-I od Splita do Sinja.
— 1-II izvršen je marš iz Sinja do Trilja i već 3 februara II i III tenkovski bataljon i polovina inžinjerskog bataljona nalazili su se u Imotskom. Marš od Šibenika do Imotskog bio je dosta težak usled rđavog puta, naročito na dužini od Sinja do Trilja. U ovome maršu ostalo nam je na putu 5 tenkova usled manjeg defekta, dok se jedan prevrnuo ali je kasnije izvučen, tako da su i svi zaostali tenkovi naknadno stigli u Imotski.

Maršovska disciplina bila je dosta dobra a naročito je ovaj marš koristio novim borcima i šoferima koji su tek po završenom šoferskom kursu u Šibeniku krenuli na duži put u ulozi vozača tenka. Ovaj marš stvarno je

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 33, 49, 120, 135 i 167—169.

pokazao da je kurs uspeo i da se ljudstvo obučilo za dobre vozače tenkova. U vreme od 3 pa sve do 6 januara[6] nalazili smo se u Imotskom, gdje smo se pripremili za predstojeću akciju napada na Široki Brijeg.

SITUACIJA: (Široki Brijeg)

Neprijatelj je osetio koncentraciju naših snaga na sektoru Imotski — Posušje i prema Širokom Brijegu, radi čega je odmah napustio Metković i Čapljinu i sa manjim snagama zadržao se u Ljubuškom. Također na sektoru Širokog Brijega neprijatelj je dobio pojačanja iz Mostara u cilju odbrane ovog vrlo važnog uporišta. Stvarna jačina i raspored neprijateljskih snaga vidi se iz priložene zapovesti za likvidaciju Širokog Brijega.[7]

ZADATAK I RASPORED JEDINICA VIII KORPUSA:

a) Ovladati Širokim Brijegom i

b) Bočnim manevrom ugroziti Mostar sa istočne strane ili na taj način odseći neprijateljsku grupaciju koja se nalazila na sektoru Ljubuški.

Za ovaj zadatak:

— XIX Divizija dejstvovala je na sektoru Ljubuški opštim pravcem Vrgorac — Ljubuški — Čitluk,[8]
— XXVI Divizija napadala je neprijateljsko uporište Široki Brijeg opštim pravcem Posušje — Kočerin — Široki Brijeg,[9]
— IX Divizija prikupila je svoje jedinice, dok se II Dalmatinska brigada uputila sjeverno od komunikacije Široki Brijeg — Mostar sa zadatkom dejstva prema pomenutoj komunikaciji i u cilju spriječavanja pojačanja od Mostara za Široki Brijeg.[10]
— Korpusna artiljerija[11] je glavninom imala da dejstvuje na sektoru Širokog Brijega pravcem napada XXVI divizije.

---

[6] Pogrešno; treba februara.
[7] Vidi dok. br. 31.
[8] Vidi dok. br. 144.
[9] Vidi dok. br. 29 i 93.
[10] Vidi dok. br. 128.
[11] Riječ je o Artiljerijskoj brigadi 8. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 136).

ZADATAK TENKOVSKE BRIGADE:

Na pravcu napada XXVI divizije dejstvovati prema Širokom Brijegu i potpomoći pješadiju prilikom likvidacije ovog uporišta.

PLAN I RASPORED:

S obzirom na ograničeno kretanje tenkova i blindi odlučili smo da u početku napada upotrebimo jedan tenkovski bataljon, a drugi da zadržimo u rezervi da bi ga u momentu proboja neprijateljske odbrane mogli upotrebiti na najpogodnijem pravcu. Težište napada smatrali smo pravac desno od komunikacije Kočerin — Galići — Široki Brijeg. Već 5 februara II bataljon bio je na očekujućim položajima u selu Galićima, dok je III bataljon kao brigadna rezerva bio u Kočerinu.

IV Inžinjerski bataljon čistio je minska polja još u toku 5 februara duž ceste Galići — Jozići.

Postupak:

Tačno u 7 časova ujutro II tenkovski bataljon, pod zaštitom artiljerijske vatre, krenuo je iz sela Galića prema Jozićima. Iz sela Jozića jedna četa tenkova razvila se desno od sela Jozića — Široki Brijeg, dok je druga četa tenkova krenula u napad u levo od pomenute ceste preko Trna u pravcu samog mesta Široki Brijeg. Blinde i protivkolski topovi raspoređeni su na prostoru Jozići — Pribinovići, odakle su potpomagali napredovanje tenkova. Pod zaštitom dimnih bombi i vatre naše artiljerije tenkovi su zajedno sa pešadijom stigli u toku dana do na jedan km od glavnog uporišta — Mostara. Neprijatelj se ogorčeno branio i svojom protivkolskom odbranom usporio je pokret tenkova naročito na levom krilu na pravcu I Dalmatinske prol. brigade. Na levom krilu u toku dana neprijatelj je uspio da nam izbaci iz stroja 4 tenka direktnim pogotcima protivkolskih topova. Ovi tenkovi bili su u glavnom oštećeni i većina posade izbačena iz stroja. Takva situacija u glavnom je ostala u toku noći.

U toku prvoga dana borbe videlo se da je, usled jakog brisanog terena, nagaznih mina i većeg broja protikolskih topova, napredovanje tenkova na pravcu I Dalmatinske brigade

vrlo teško i da težište napada, odnosno rezervu treba upotrebiti na desnom krilu u pravcu samostana i na taj način omogućiti likvidaciju ovog glavnog uporišta sa čijim padom bi neprijatelj morao napustiti i ostale položaje. U tom cilju mi smo u toku noći ubacili u borbu i III tenkovski bataljon[12] sa težištem napada desno od ceste Jozići — Široki Brijeg, t.j. u pravcu manastira. Jedan deo tenkova uputili smo također levo od ove ceste radi pojačanja levog krila koje je već imalo 5 tenkova izbačenih iz stroja.

U jutro 7 ov.mj. otpočeo je opšti napad na celom sektoru i pod snažnim naletom tenkova, koncentracijom artiljerijske i pešadijske vatre, tenkovi i pešadija osvojili su samostan, gimnaziju i druge zgrade na juriš oko 11 časova pre podne. Padom manastira i bočnim dejstvom XI Brigade istočno od samostana u pravcu Knežpolja, neprijatelj je i pored pristignulih pojačanja iz Mostara počeo da se bezglavo povlači duž komunikacije Knežpolje — Mostar. Već oko 16 časova prestao je svaki organizovani otpor na sektoru Širokog Brijega i neprijatelj se povukao sa jednim djelovima u pravcu Mostara.[13]

Zaključak i ocena:

1. U ovoj borbi može se reći da je došlo do potpune saradnje između pešadije, tenkova i artiljerije. Artiljerijska vatra korištena je pravilno za razvoj i podilaženje pešadije i tenkova. Tenkovi su u početku napada stvaranjem dimne zavjese omogućili u velikoj mjeri neuočeno napredovanje pešadije i prikriveno nastupanje tenkova. U toku same borbe pešadija nije gubila vezu sa tenkovima i svaki prodor tenkova u neprijateljske položaje pešadija je iskoristila, naročito na sektoru XI brigade, t.j. na desnom krilu. U toku drugog dana borbe tenkovi su pokazali veliku manevarsku moć iako je teren bio jako ispresecan, isto tako tenkovi su pokazali veliku moć rušenja drveća, zidova i bunkera.

2. Protivkolska oruđa u toku napada bila su korišćena vrlo dobro sa naše strane, što nije bilo slučaj u ranijim akcijama. Ovoga puta svako protikolsko oruđe kao

---

[12] Opširnije o borbama toga bataljona (iz sastava Sjeverne grupe) za oslobođenje Širokog Brijega i Mostara vidi AVII, reg. br. 19—2, k. 323: izvještaj Štaba 3. bataljona od 19. februara 1945. godine.

[13] O dejstvima njemačkih i ustaško-domobranskih snaga vidi dok. br. 136, objašnjenje 14.

i P.A. mitraljezi imali su određene položaje i dejstvovali su uvek kada je to bilo potrebno.

3. Veza između pojedinih rodova vojske bila je dosta dobra, može se reći bolja nego u ranijim borbama, mada u tom pogledu treba još puno iskustva da bi stvarno veza funkcionisala pravilno i na vreme. Naročito je potrebita tješnja i bolja veza između pešadije i artiljerije, radi čega se upućuje [oficir] od strane artiljerije sa radio-stanicama do pojedinih štabova pešadijskih bataljona, odakle će javljati pojedine ciljeve koje treba artiljerija da tuče, naročito je potrebno da veza bude bolja između štabova bataljona i štaba brigade jer se često puta dešava da pojedini štabovi brigada ne dobivaju na vreme izveštaje od bataljona i na taj način nisu u stanju da daju artiljeriji tačne ciljeve ili, ako ih dadu, oni su usled slabe veze obično zastareli. Veza unutra naše brigade bila je dobra i stalna.

4. Držanje boraca bilo je vrlo dobro a također i držanje rukovodioca.

5. Naši gubitci u toku ove borbe bili su 8 mrtvih, 22 ranjena. Imali smo 5 tenkova oštećenih — svi pogođeni protikolskim topovima, 1 blindu i jedan kamion koji je naišao na minu.

6. Neprijateljske gubitke ne možemo proceniti, a od ratnog materijala mi smo zaplenili 5 automobila razne veličine i 2 motocikla, jedan protikolski top 50 mm. Posle ove akcije naša brigada se smestila na sektoru Široki Brijeg — Knežpolje — Dobrić, gdje se je odmarala i pripremala za predstojeću borbu, t.j. za napad na Mostar.

SITUACIJA: (Bitka za Mostar)

Posle likvidacije Širokog Brijega i ulaska naših jedinica u Ljubuški neprijatelj je bio prilično demoralisan i preduzeo je brzo utvrđivanje spoljnjih odbrana Mostara. Jačina i raspored neprijatelja na sektoru Mostara vidi se iz priložene operativne zapovesti za napad na Mostar.[14]

ODLUKA I RASPORED JEDINICA VIII KORPUSA:

a) Izvršiti što pre pripreme za predstojeći napad i
b) Pristupiti likvidaciji neprijateljskog garnizona u Mostaru.

---

[14] Vidi dok. br. 74.

— XIX Divizija napada Mostar sa zapadne strane opštim pravcem Knežpolje — Dobrić — Mikuljača — Ilić — Mostar.[15]

— IX Divizija dejstvuje na komunikaciji Mostar — Konjic na prostoru Bijelo Polje — Drežnica.[16]

— Korpusna artiljerija dejstvovala je na pravcu XXVI Divizije,

a izvesni djelovi na pravcu napada XIX i IX Divizije.[17]

ZADATAK TENKOVSKE BRIGADE:

Sadejstvovati na pravcu XXVI Divizije duž komunikacije Knežpolje — Međine — Žovnica — Mostar.

POSTUPAK:

U vreme od 6 do 13 ov.mj. izvršena je priprema za predstojeći napad. Borbena [sredstva] snabdevena su sa pogonskim materijalom i municijom i dovučena je potrebna rezerva goriva i municije. Već 13 februara u 7 časova ujutro otpočeo je napad na spoljne odbranbene položaje oko Mostara. Dejstvo tenkova u toku ovoga dana bilo je ograničeno usled nemogućnosti razvoja van komunikacije. Sama komunikacija Knežpolje — Mostar bila je na više mesta minirana i porušena, ipak IV Inžinjerski bataljon uspeo je da očisti mine i da popravi srušene propuste tako da su tenkovi zauzeli selo Međine gde se nalazila manja neprijateljska posada, iako je teren bio besputan, jedan vod tenkova pod vrlo teškim okolnostima uspeo je da preko sela Vlasnića izbije na presedlinu između k. 605 i Mikuljače (trig. 654). Pojava tenkova sa ovoga pravca u priličnoj mjeri doprinjela je brzu i lakšu likvidaciju Mikuljače.

Po zauzeću Međina kolona je produžila u pravcu Žovnice koju je neprijatelj jako utvrdio i uporno branio. U Žovnici se nalazila jedna nemačka četa sa dva protikolca 50 mm, a osim toga cesta ispred ovoga sela bila je minirana i porušena. Izbijanjem tenkova prema

---

[15] Pogrešno; na tom pravcu je dejstvovala 26. NOU divizija (vidi dok. br. 71).

[16] Vidi dok. br. 120.

[17] Vidi dok. br. 136.

Žovnici neprijatelj je otvorio jaku vatru iz protikolskih topova i ukočio naš daljnji pokret. U ovom mestu došlo je do punog izraženja sadejstvo između artiljerije, pešadije i tenkova. Na naše traženje artiljerija je precizno vatrom tukla Žovnicu, dok su tenkovi topovskom i mitraljeskom vatrom a pešadija bacačkom vatrom i vatrom p.a. mitraljeza potpuno neutralisali neprijateljsku vatru i razbili neprijateljsku odbranu. Naši inžinjerci su pod zaštitom sopstvene vatre brzo očistili mine i opravili cestu, tako da su tenkovi oko 17 i 30 časova ušli u Žovnicu zajedno sa pešadijom. Pred samom Žovnicom jedan tenk je naišao na minu i bio je uništen.

Izbijanje tenkova u Žovnicu u mnogome je potpomoglo brzu likvidaciju i Mikuljače i Keveljavače, glavnih položaja u sistemu spoljne odbrane Mostara.

Takva situacija ostala je i u toku noći. U glavnom naše jedinice su ovladale najvažnijim položajima oko Mostara. U zoru 14 februara nastavljeno je sa napadom u pravcu grada. Naša dva tenkovska bataljona i Inžinjerski bataljon produžili su cestom prema gradu ali iznad sela Ilića u svom nastupanju naišli su na veću prepreku. Na tom mestu neprijatelj je porušio cestu u dužini 30 m. Potrebno je bilo pronaći pogodniji pravac i zaobići to mesto da bi se što pre ušlo u grad gde su već upale pojedine pešadijske jedinice. Iako sa velikim rizikom, uspjeli smo da sa ceste iznad Ilića spustimo tenkove u sam Ilić. Od Ilića oba tenkovska bataljona produžila su nastupanje prema gradu u tri kolone i to pravcem: Ilić — Bakšim — Mostar, Crkvina — Bijeli br. — Mostar, R. uglja — žel. stanica Mostar. U 15 časova sve tri kolone izbile su na desnu obalu Neretve, na tri glavna mosta u Mostaru. Pešadija je takođe bila potpuno ovladala delom grada na desnoj obali Neretve, ali je neprijatelj sa druge strane uporno branio mostove jakom vatrom, nije dozvoljavao prelaz preko mostova u istočni dio grada. Postojala je verovatnoća da su svi mostovi minirani i trebalo se odlučiti na opšti juriš tenkova i pešadije preko mostova i izbiti u drugi deo grada. Izvršena je brza priprema juriša i u jednom snažnom naletu tenkovi su se za nekoliko sekundi našli na levoj obali Neretve, t.j. u istočnom dijelu grada. Neprijatelj je bio potpuno razbijen a njegovi tenkovi i protukolski topovi sa kojima je branio

mostove potpuno razbijeni i pregaženi.[18] Zadatak je bio izvršen i produžilo se sa čišćenjem druge polovine grada. Do 19 časova ceo grad je bio očišćen i jedna četa tenkova produžila je u pravcu Bijelog polja kada je neprijatelj odstupao. Također jedna četa tenkova pošla je u pravcu Blagaja pošto je istog dana od strane hercegovačkih jedinica razbijen neprijateljski garnizon u Nevesinju. Verovalo se da će neprijatelj iz Nevesinja odstupati u pravcu Mostara, međutim padom Mostara razbijeni neprijatelj iz Nevesinja morao je odstupati preko planine Veleža.[19]

U toku 15 ovog meseca južna grupa naše brigade stigla je iz Nevesinja i iz Stolca zajedno sa hercegovačkim jedinicama tako da je cela brigada bila na okupu.

Zaključak i ocene:

a. Rad tenkova u toku ove borbe bio je i pored teškog terena dosta dobar. Spuštanje tenkova u Ilić i učestvovanje u osvajanju mostova naročito je značajno i važno.

b. Veza između pojedinih rodova vojske bila prilična iako ne stalna usled velikog napredovanja i čestog menjanja komandnih mesta-osmatračnica i centara veze.

c. Naročito se u toku ove akcije istakao IV Inžinjerski bataljon[20] koji je stalno čistio mine i opravljao cestu ispred tenkova uprkos jake neprijateljske artiljerijske vatre. Držanje ostalih boraca kao i rukovodioca bilo je dobro i na visini.

d. U toku ove borbe mi smo imali 5 mrtvih i 10 ranjenih drugova kao i jedan uništen tenk.

e. Neprijateljske gubitke ne možemo proceniti. Od ratnog plena mi smo dobili 18 kamiona i automobila, 2 protikolska topa, 8 motocikla, jedan dezinfektor i oko 1.500 granata za P.K.T. 75 mm.

---

[18] Vidi dok. br. 136, objašnjenje 25 i 33.

[19] Vidi dok. br. 110, objašnjenje 20.

[20] Vidi dok. br. 111.

Posle ove borbe naša brigada je razmeštena u cilju odmora na prostoriji Bijelo polje — Mostar — Široki Brijeg, gdje se i danas nalazi.

Prilog:

a. Zapovjest O. br. 54 sa skicom i O. br. 65,
b. Izveštaj o funkcionisanju veze u toku borbi,
c. Sanitetski izveštaj sa listama gubitaka,
d. Pregled brojnih stanja i naoružanja.[21]

S. F. — S. N.

[21] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 73 i 74.

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ[2]
ARTILERISKO ODELJENJE
BROJNO STANJE
Str. pov. A. br. *126*
22 - II - 1945 g.
Položaj

Redni broj	Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, štaba komande i ustanove	Delovi potčinjenih jedinica	Ljudi	Stoka			Topova						Haubica		
				Jahaćih konja	Teglećih konja	Tovarnih konja i mazgi	45 m/m M. 37	76 m/m M. 27	76 m/m M. 42	75 m/m M. 13 italijanski	75 m/m M. 3 amerikan.		122 m/m M. 38		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	II Armija	Štab armije	167	12	6	31									
2		Prateći batalj.	247	4		13									
3		Auto-bataljon	190												
4		S v e g a:	604	16	6	44									
5	XIV Korpus	Štab korpusa	429	10	2	6									
6		XXIII divizija	10909	136	375	595									
7		II art. brig.	1140	27	314		7	12	8				4		
8		XXV divizija	7308	107	372	186									
9		III art. brig.	1100	12	224		3	12	8				4		
10		XLV divizija	8970[3]	118	590	240									
11		_____ art. brig.													
12		inžinj. brig.	1486	2	6	2									
13		_____ brig.													
14		_____ batalj.													
15		_____ batalj.													
16		S v e g a:	31342	412	1883	1029	10	24	16				8		
17	XVII Divizija	Štab divizije	733	38	18	42									
18		XVII divizija	5715	65	372	336	1								
19		I art. brig.	1560	15	114	20		12	8				4		
20		inžinjer. bat.	163	2	11	4									
21		S v e g a:	8171	120	515	402	1	12	8				4		
22	XXVIII Divizija	Štab divizije	573	15	60	8									
23		XXVIII diviz.	6856	55	228	316				4	2				
24		_____ art. brig.													
25		dopunski bat.	225	2	23	6									
26		S v e g a:	7654	72	311	330				4	2				
		U k u p n o:	47771	620	2715	1805	11	36	24	4	2		12		

V.d. političkog komesara,
pukovnik

[1] Kopija originala (formular štampan, ćirilicom, a brojevi upisani mastilom) u AVII, reg. br. 26—2, k. 271.

[2] Od nje je 1. januara 1945. formirana 2. armija NOVJ (vidi knj. 32, dok. br. 25, objašnjenje 2). Ali pošto je Štab armije i dalje upotrebljavao štambilj i pečat Južne operativne grupe NOVJ, to se takav naziv pojavljuje i u dokumentima 2. armije.

[3] Pre
(vidi AVII
spisku 12.13
[4] i [5] Z
[6] Voji

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA 2. ARMIJE OD 22. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE I NAORUŽANJE

II armije na dan *18 februara* 1945 godine

| Oružje: Haubica 122 m/m M. 38 | Haubica | | Minobacača 50 m/m | Minobacača 82 m/m M. 37 | Minobacača 120 m/m M. 38 | Minobacača 81 m/m nemač. | Minobacača 46 m/m ital. | Minobacača Raznih | Mitraljeza Lakih »Saraca« | Mitraljeza Lakih Raznih | Mitraljeza Teških Ruskih »Maksim« | Mitraljeza Teških Švarceloze | Mitraljeza Teških Raznih | P. A. mitralj. 12,7 m/m M. 38 | P. A. mitralj. 20 m/m nemač. | Puškomitraljeza Ruskih | Puškomitraljeza Brno | Puškomitraljeza Bugarskih | Puškomitraljeza Raznih | Strojnica Ruskih 7,62 m/m | Strojnica Engleskih 9 m/m | Strojnica Nemačkih 9 m/m | Strojnica Raznih | Protivtenkovska oruđa Pušaka Ruskih 14,5 m/m | Protivtenkovska oruđa Pušaka Engleskih | Protivtenkovska oruđa Topova 37 m/m | Protivtenkovska oruđa Topova 47 m/m | Protivtenkovska oruđa Topova 75 m/m M. 40 PAK | Protivtenkovska oruđa Topova | Puška Ruskih 7,62 m/m | Puška Ruskih poluautomat. 7,62 m/m | Puška Ruska snajperka | Puška Mauzerovih 7,9 m/m | Puška Italijanskih 6,5 m/m | Puška Bugarskih 8 m/m | Puška Engleskih | Puška Raznih | Tenkova Težina — tona | Tenkova Težina — tona | Tenkova Težina — tona | Motorna vozila Kamiona Nosivost 6 t. | Motorna vozila Kamiona Nosivost 3 t. | Motorna vozila Kamiona Nosivost 1,5 t. | Motorna vozila Prikolica za kamione Nos. — t. | Motorna vozila Prikolica za kamione Nos. — t. | Motorna vozila Prikolica za kamione Nos. — t. | Motorna vozila Putničkih autom. | Motorna vozila Traktora | Motorna vozila Motorcikla Sa prikol. | Motorna vozila Motorcikla Bez prikol. | Bicikla | Stočna vozila | Materijal za vezu Radio stanica | Materijal za vezu Telefon. centrala | Materijal za vezu Telefon. aparata | Materijal za vezu Aparata za ispit. | Materijal za vezu Telef. kabla u km. | Napomena |
|---|---|---

BR. 125

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. ARMIJE OD 22. FEBRUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O GUBICIMA[1]

PREGLED

neprijateljskih i naših gubitaka u operacijama u Istočnoj Bosni u vremenu od 1—20. II 1945.

1. Gubici u ljudstvu:

Jedinica	Čiji gub.	Mrtvih	Ranjenih	Zarobljenih	Nestalih	Svega	Primedba
XIV korpus	nepr.	1.449	2.395	42		3.886	?
	naši	*435*	*1.279*		*17*	*1.731*	
XVII divizija	nepr.	441	788	11		1.240	
	naši	*205*	*667*			*872*	
XXVIII divizija	nepr.	100	250			350	
	naši	*104*	*131*			*235*	
II armija ukupno	nepr.	1.990	3.433	53		5.476	?
	naši	*744*	*2.077*		*17*	*2.838*	
III korpus[2]	nepr.	770	1.000			1.770	?
	naši	*350*	*659*		*40*	*1.049*	
UKUPNO	nepr.	2.760	4.433	53		7.246	?
	naši	*1.094*	*2.736*		*57*	*3.887*	

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 18—1, k. 21/A (redakcija je izostavila sprovodni akt Štaba 2. armije NOVJ od 22. februara 1945).

[2] Vidi AVII, reg. br. 29—12, k. 272/A: izvještaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 22. februara 1945. o gubicima za taj period.

2. Gubici u materijalu:

Č e g a	Čiji gub.	Zaplenjeno	Uništeno	Svega	Primedba
Pušaka	nepr.	379		379	
	naši	*313*		*313*	
Puško-mitraljeza	nepr.	34		34	
	naši	*23*		*23*	
Teških mitr.	nepr.	6		6	
Strojnica	nepr.	25		25	
	naši	*12*		*12*	
Šaraca	nepr.	5		5	
	naši	*2*		*2*	
Mali bacač	*naši*	*1*		*1*	
P. k. pušaka	*naši*	*5*		*5*	
Ruč. granata	nepr.	50		50	
Municije	nepr.	79.000		79.000	
Kamiona	nepr.		37	37	
Tenkova	nepr.		1	1	
Telefona	nepr.	6		6	
Flak	nepr.		1	1	
Teških bac.	nepr.	2		2	
Pištolja	nepr.	7		7	
Mina za bac.	nepr.	50		50	
Pšenice	nepr.	2 vag.		2 vag.	
Zobi	nepr.	1 vag.		1 vag.	
Konja	nepr.	40		40	
Mag. hrane	nepr.	1		1	
Šinjela	nepr.	10		10	
Ćebadi	nepr.	45		45	
Obuće	nepr.	12		12	

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
M. P. **Rad. Đ. Đurić**

PREGLED

neprijateljskih i naših gubitaka pri napadu na Bijeljinu u vremenu od 25. I do 3. II 1945.

1. Gubici u ljudstvu:

Jedinica	Čiji gub.	Mrtvih	Ranjenih	Zarobljenih	Nestalih	Svega	Primedba
XVII divizija	nepr.	801	1250	3		2054	?
	naši	*340*	*891*		*24*	*1255*	
XXVIII divizija	nepr.	184	250	2		436	?
	naši	*203*	*550*			*753*	
UKUPNO	nepr.	985	1500	5		2490	?
	naši	*543*	*1441*		*24*	*2008*	

2. Gubici u materijalu:

Č e g a	Čiji gub.	Zaplenjeno	Uništeno	Oštećeno	Svega	Primedba
Pušaka	nepr.	40			40	
	naši	*237*			*237*	
Puškomitraljeza	nepr.	7			7	
	naši	*26*		*8*	*34*	
Strojnica	nepr.	3			3	
	naši	*5*			*5*	
P. k. puške	*naši*	*2*			*2*	
Šaraca	nepr.	2			2	
	naši			*4*	*4*	
Lakih bacača	nepr.	3			3	
Pištolja	nepr.	9			9	
Flakova	nepr.	3	1		4	
Kamiona	nepr.		2		2	
Dogleda	nepr.	1			1	

M. P.

Za štab
K o m a n d a n t,
General-lajtnant
Koča A. Popović

PREGLED

neprijateljskih i naših gubitaka u borbama na sektoru Zvornika u vremenu od 1. do 20. II 1945. g.

1. Gubici u ljudstvu:

Jedinica	Čiji gub.	Mrtvih	Ranjenih	Zarobljenih	Nestalih	Svega	Primedba
XVII divizija	nepr.	431	763	11		1.205	
	naši	*137*	*424*			*561*	
XXV divizija	nepr.	387	637			1.024	?
	naši	*228*	*676*		14	*918*	
II armija ukupno	nepr.	818	1.400	11		2.229	?
	naši	*365*	*1.100*		14	*1.479*	
III korpus	nepr.	770	1.000			1.770	?
	naši	*350*	*659*		40	*1.049*	
Ukupno	nepr.	1.588	2.400	11		3.999	?
	naši	*715*	*1.759*		54	*2.528*	

2. Gubici u materijalu:

Č e g a	Čiji gub.	Zaplenjeno	Uništeno	Svega	
Pušaka	nepr.	291		291	
	naši	*285*		*285*	
Puško-mitraljeza	nepr.	12		12	
	naši	*15*		*15*	
Šaraca	nepr.	3		3	
	naši	*2*		*2*	
P. k. pušaka	*naši*	*5*		*5*	
Strojnica	nepr.	25		25	
	naši	*19*		*19*	
Pištolja	nepr.	7		7	
Ruč. granata	nepr.	50		50	
Teških bac.	nepr.	1		1	
Lakih bacača	nepr.	1		1	
Mina za bac.	nepr.	50		50	
Kamiona	nepr.		33	33	
Municije	nepr.	69.000		69.000	
Telefona	nepr.	4		4	
Konja	nepr.	36		36	
Ćebadi	nepr.	45		45	
Odeće	nepr.	30		30	
Obuće	nepr.	12		12	
Magac. hrane	nepr.	1		1	

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
M. P. **Rad. Đ. Đurić**

R. 126

SASTAV 3. KORPUSA NC

O STANJE

5. III korpusa NOV Jugosl

							Materijal za vezu							
aca	p. t. pušaka			P u šio-stanice										
njemačkih	ruskih	engleskih		engleskih	ruskih	mauzer	domet 300 km.	domet 10 km.	domet 3 km.	telefonskih ap.	telef. centrala	telefonskih ap.	telegraf. centrala	telefonskog kabla u km.
32	33	34	35	36	37	38	61	62	63	64	55	66	67	68
5		1		160		15	4	6	1	12	3			50
25	3	12		930		120	6			19	4			18
5		37		572		110	6	4		12	1			14
2				20		12								
7		2		29		12								
8				27		15								
2				15		5								
8	4	5		6		22	1							
				450										
62	7	57		2209		324	162	10	1	43	8			82

za naoružanje
major
– **Simić**

Komandant,
pukovnik,
Kosorić Pero

PREGLED

neprijateljskih i naših gubitaka u borbama na sektoru Zvornika u vremenu od 1. do 20. II 1945. g.

1. Gubici u ljudstvu:

Jedinica	Čiji gub.	Mrtvih	Ranjenih	Zarobljenih	Nestalih	Svega	Primedba
XVII divizija	nepr.	431	763	11		1.205	
	naši	*137*	*424*			*561*	
XXV divizija	nepr.	387	637			1.024	?
	naši	*228*	*676*		14	*918*	
II armija ukupno	nepr.	818	1.400	11		2.229	?
	naši	*365*	*1.100*		14	*1.479*	
III korpus	nepr.	770	1.000			1.770	?
	naši	*350*	*659*		40	*1.049*	
Ukupno	nepr.	1.588	2.400	11		3.999	?
	naši	*715*	*1.759*		54	*2.528*	

2. Gubici u materijalu:

Č e g a	Čiji gub.	Zaplenjeno	Uništeno	Svega	
Pušaka	nepr.	291		291	
	naši	*285*		*285*	
Puškomitraljeza	nepr.	12		12	
	naši	*15*		*15*	
Šaraca	nepr.	3		3	
	naši	*2*		*2*	
P. k. pušaka	*naši*	*5*		*5*	
Strojnica	nepr.	25		25	
	naši	*19*		*19*	
Pištolja	nepr.	7		7	
Ruč. granata	nepr.	50		50	
Teških bac.	nepr.	1		1	
Lakih bacača	nepr.	1		1	
Mina za bac.	nepr.	50		50	
Kamiona	nepr.		33	33	
Municije	nepr.	69.000		69.000	
Telefona	nepr.	4		4	
Konja	nepr.	36		36	
Čebadi	nepr.	45		45	
Odeće	nepr.	30		30	
Obuće	nepr.	12		12	
Magac. hrane	nepr.	1		1	

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
M. P. **Rad. Đ. Đurić**

ŠTAB
III. KORPUSA NOVJ
Str. pov. br. 28/45
22-II-1945.

Redni broj	Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica štabova	DIJELOVI POTČINJENIH JEDINICA	STOKE										
			ljudi	jahaćih konja	teglećih konja	tovarnih konja	Topova 47 m/m	Topova 37 m/m		Haubica „Piata“			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.		Štab korpusa i dijelova	783	27	63	70							
2.		27. divizija	3200	74	4	342	2			14			
3.		38. divizija	2700	97		440	4			9			
4.		Birčansko-kladanj. odred	198	4		14							
5.		Posavsko-trebav. odred	350	7		29							
6.		Srebrenički odred	518	4		20							
7.		Majevički odred	351	2		7							
8.		Tuzlanski odred	462	8		30				1			
9.		Dop. bataljon Štaba III Korpusa	500										
10.		Bolnica III korpusa NOVJ	198										
		SVEGA	9260	223	67	952	6			24			

Politički komesar
pukovnik
B. Đuričić

---

[1] Kopija originala ((pisana na mašini i mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 33—2 i 34—2, k. 409.

[2] Zbir pogrešan; treba: 17.

BR. 126

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I FORMACIJSKI SASTAV 3. KORPUSA NOVJ OD 22. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE

naoružanja na dan 15. II 1945. III korpusa NOV Jugoslavije

v a	Haubica			Minobacača				Mitraljeza				P. A. mitraljeza			Puš. mitraljeza				Pikavaca			p. t. pušaka			P u š a k a					Tenkova				Motornih vozila												Aviona		Materijal za vezu											
								lakih		teških																									Kamiona		Prikolica za k.				Motor-bicikli							Radio-stanice											
„Piuta"				82 m/m	120 m/m	lakih 47 m/m	teških 86 m/m			ingoslov.	engleskih				zbrojovki	šaraca	engleskih	talijanskih	ruskih	engleskih	njemačkih	ruskih	engleskih		engleskih	ruskih	mauzer	talijanskih	mariiher					na benzin	na naftu				putničkih auta	sa prikolic.	bez prikolic.	bicikli	stočnih vozila			domet 800 km.	domet 500 km.	domet 300 km.	domet 10 km.	domet 3 km.	telefonskih ap.	telef. centrala	telefonskih ap.	telegraf. centrala	telefonskog kabla u km.
0	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	55	66	67	68
																4	3	12		9	50	5		1		160		150	22						2	2				4	6	2		46			1	1	4	6	1	12	3			50
	14				1		11	9				2				23	40	176		111	173	25	3	12		930		1209	161	6																		1	6			19	4			18
	9						9	11								16	50	154	10	1	302	5		37		572		1100	132																			1	6	4		12	1			14
																		16		8	15	2				20		120	15																											
								2									2	11		10	27	7		2		29		120	27	6																											
							1	1								2	4	12	2	5	16	8				27		191	22																											
							1									3	1	6		1	19	2				15		98	25	22																											
	1						1	2								1	17	6		6	35	8	4	5		6		256	8																					1							
																		7								450																															
	24				1		23	25				2				49	117	400	12	151	637	62	7	57		2209		3244	412	34					2	2				4	6	2		46			1	3	16	10	1	43	8			82

Šef otsjeka za naoružanje
major
Đ. Simić

M. P.

Komandant,
pukovnik,
Kosorić Pero

Obrazac br. 1.

SASTAV

jedinica i ustanova III. Korpusa NOVJ

Red. br.	Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, komandi i ustanova	S A S T A V potčinjenih jedinica i ustanova		Koliko bataljona ili artiljerijskih diviziona
1.	III. KORPUS N.O.V. Jugoslavije	Štab III. Korpusa N.O.V. Jugoslavije.	Prateći bataljon	1.—
2.			Vozarski bataljon	1.—
3.			Auto-četa[3]	
4.			Četa za vezu	
5.			Evakuaciona četa	
6.		XXVII. N.O.U. Divizija	Štab XXVII. divizije	
7.			XVI. Muslimanska brig.	4.—
8.			XIX. Birčanska brigada	4.—
9.			XX. Romanijska brig.	4.—
10.			Inžinjerska četa	
11.			Izviđačka četa	
12.			Vozarska četa	
13.			Četa za vezu	
14.			Divizijska bolnica	
15.			Dopunski bataljon	1.—
16.		XXXVIII N.O.U. Divizija	Štab XXXVIII. divizije	
17.			XVII. Majevička brig.	4.—
18.			XVIII. Hrvatska brig.	4.—
19.			XXI. brigada	4.—
20.			Inžinjerska četa	
21.			Izviđačka četa	
22.			Vozarska četa	

[3] Pošto je predviđeno da se u formularu (zaglavlju) prikažu samo bataljoni i artiljerijski divizioni, to čete, komande područja i ustanove nisu prikazane brojevima, ali one su postojale (vidi dok. br. 94; knj. 32, dok. br. 67 i 146; tom IX, knj. 8, dok. br. 100).

Red. br.	Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, komandi i ustanova	S A S T A V potčinjenih jedinica i ustanova		Koliko bataljona ili artiljerijskih diviziona
23.	III. KORPUS N.O.V. Jugoslavije	XXXVIII. NOU Divizija	Četa za vezu	
24.			Divizijska bolnica	
25.			Dopunski bataljon	1.—
26.		Odredi	Tuzlanski	4.—
27.			Majevički	2.—
28.			Posavsko-trebavski	3.—
29.			Srebrenički	2.—
30.			Birčansko-kladanjski	2.—
31.		KORPUSNA VOJNA OBLAST III. KORPUSA	Korpusna vojna oblast	
32.			Komanda Tuzlanskog vojnog područja	
33.			Komanda Birčanskog vojnog područja	
34.			Komanda Pos.-trebavskog vojnog područja	
35.			Komada Majevičkog vojnog područja	
36.			Komanda Romanijskog vojnog područja	
37.			Vojna bolnica Korpusne vojne oblasti	
38.			Vojna škola III. Korpusa NOVJ	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — pukovnik:
B. Đuričić

Komandant — pukovnik:
Kosorić Pero

M. P.

BR. 127

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 22. FEBRUARA 1945. ŠTABU 6. KRAJIŠKE BRIGADE DA IZVRŠI JAČI PRITISAK NA KOMUNIKACIJU ŽELJEZNIČKA STANICA BUSOVAČA — ZENICA[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Pov. br. 279
Dne 22. II 1945 g.

Kopija[2]

ŠTABU VI KNOU BRIGADE IV DIVIZIJE

Položaj

Primio sam vaš izvještaj od danas.[3]

Sa još jednim bataljonom krenite preko Drum Brda a vaše lijevo krilo neka uhvati preko sela Jelinak i izbije na selo Dvor te odatle vršite pritisak na komunikaciju ž. st. Busovača — Zenica a sa desnim krilom vršite pritisak na ž. st. Busovača.[4] Jedan bataljon držite u rezervi.

VII Brigada rokirala se u desno i izbiće komunikaciji ž. st. Busovača i oko same Busovače. Ona će na tom pravcu vršiti pritisak na ovu komunikaciju i na samu Busovaču.[5]

VIII Brigada sa jednim bataljonom goni neprijatelja lijevom obalom Lašve južno od Drum Brda preko k. 515 i cestom u pravcu ž. st. Busovača. Sa jednim bataljonom napada neprijatelja na položajima Šafradin — Rasno i sa tog pravca vršiti će pritisak na ž. st. Busovača.

Vi se povežite na lijevom vašem krilu sa XIII Brigadom i neka ona nadire u pravcu brda Debela Međa, neka zatvori

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 17—1, k. 777/A.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Vidi AVII, reg. br. 30/6, k. 771/A: izvještaj Štaba 6. krajiške NOU brigade od 22. februara 1945. godine.

[4] Jedinice 6. krajiške brigade su 25. februara zarobile Štab 639. puka za obezbjeđenje (Borbene grupe »Eberlajn«), koji se nalazio u oklopnom vozu na pruzi ž. st. Busovača — Lašva (vidi dok. br. 133 i 153; AVII, reg. br. 16—7, k. 771/A: izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 5. marta 1945, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[5] Vidi dok. br. 140.

puteve koji vode od sela Gumanci i preko Suhog Dola u pravcu Debele Međe kao i komunikaciju Han Kumpanija — Zenica.[6]

Neprijatelj se naglo povlači, ostavljajući manja zaštitna odeljenja koja vode borbu sa našim jedinicama. Kod neprijatelja zavladala je panika pošto neprijatelj brzo napušta materijal i bježi bez neke jače borbe. Ovo treba koristiti i ne dati neprijatelju da se snađe i da sredi svoje jedinice kako bi nam mogao dati jači otpor u uporištima ž. st. Busovača i Busovača [7]

Bataljon VIII Brigade koji nastupa cestom, to jest lijevom obalom Lašve od jutros do sada zaplijenio je 15 puškomitraljeza i »šaraca«, 1 top 50 m/m, četiri magacina sa municijom i drugog ratnog materijala.

Materijal koji ste vi zaplijenili nastojte da što prije evakuišete iz Počulice do Han Kumpanije a odavde biće odvezen kamionom. Topove i njihov materijal koji ste zaplijenili evakuisati će artiljerci našeg diviziona. U daljnjem vašem nadiranju dobro se vežite na lijevom krilu sa XIII Brigadom a na desnom sa VIII Brigadom. Tražite sadejstvo artiljerije i ona će vas ispomoći u likvidaciji tvrđih neprijateljskih uporišta. Koristite bacače pošto za njih ima dosta mina. Neprijatelja treba goniti potpuno vojnički i potpomagati pješadiju sa teškim oruđima. Javljajte redovno sve novosti i promjene kod vas.

Potvrdite prijem ovoga naređenja.

S. F. — S. N.!

22. II 1945 god.
u 16,15 sati.

Zamjenik komandanta IV Diviz.
potpukovnik
Stevo Rauš

---

[6] Vidi dok. br. 157.

[7] O tome vidi tom V, knj. 38, dok. br. 104—109.

BR. 128

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. DIVIZIJE OD 22. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU ŠIROKI BRIJEG — MOSTAR[1]

ŠTAB
IX. UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj: Op. 54/45.—
22. februara 1945. god.

Predmet: Operacijski izvještaj za napad na Široki Brijeg, kao i ugrožavanje Mostara.

ŠTABU VIII. UDARNOG KORPUSA N.O.V.J.

Naređenjem Štaba VIII. Udarnog korpusa Op. broj: ... od dana ..... februara o.g.[2] dobili smo zadatak, da u sadejstvu XIX., XXVI. i XXIX. Divizije izvršimo napad i čišćenje neprijatelja na prostoriji Ljubuški — Čapljina — Čitluk — Široki Brijeg. Naša divizija dobila je zadatak, da sa dvije brigade napada i čisti prostoriju Buhovo — Uzarići — Knežpolje — Ljubotići — Crnač — G. Gradac — Bogodol — Goranci i ugroziti komunikaciju Široki Brijeg — Mostar. Dvije brigade određene su kao rezerva Korpusa na prostoriji Vitina — Vrgorac.

1.) Operacije su vođene u vremenu od 6. do 10. o.mj. Vođene su na prostoriji Buhovo — Jare — Turčinovići — Uzarići — Knežpolje — Polog — Goranci — Bogodol. (Sekcija Mostar 1 : 100.000). Borbe vođene u ovom periodu po svojem karakteru i razvoju bile su uglavnom frontalne i ofanzivne. Priroda zemljišta u ovim borbama zbog velikog snijega, rijeke i polja bila je vrlo nepovoljna za manevar i ofanzivne akcije, kao i za postavljanje zasjeda i ugrožavanje komunikacija. Zbog velikog snijega nije se moglo upotrebiti teško oružje ni topovi.

2.) U borbama su učestvovale naša II. Prol. i III. Dalm. udar. brig. a pred kraj i dva bataljona XIII. Južnodalm. udar. brig. u sadejstvu sa gore pomenutim divizijama, dok obezbjeđenje od Mostara imala je zadatak samo naša divizija.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—2, k. 843.

[2] Vidi dok. br. 25.

3.) Neprijateljske jedinice sa kojima su vođene borbe bile su iz sastava 369. Vražje divizije u jačini oko 2.800 vojnika i jedinice IX. Ust. zdruga IX. Hrv. divizije, jedinice II. Gorskog zdruga IX. Hrv. divizije i nešto milicije u jačini oko 1.300 vojnika.[3]

4.) Namjera neprijatelja bila je braniti Široki Brijeg, komunikaciju prema Mostaru i dominantne položaje oko istih po cijenu posljednjeg vojnika. Naša odluka bila je očistiti naprijed spomenutu teritoriju od neprijatelja, presjeći veze Široki Brijeg — Mostar, osloboditi Široki Brijeg, uništiti neprijateljske snage na navedenoj prostoriji i neposredno ugroziti Mostar.

5.) U cilju izvršenja postavljenog zadatka pred našu diviziju mi smo rasporedili naše jedinice na slijedeći način:

IV. Splitsku i dva bataljona XIII. Južnodalm. brig. kao Korpusnu rezervu na teritoriji Vitina — Vrgorac.

III. Dalm. udar. brig. dobila je zadatak, da u svojem nastupanju očisti od neprijatelja teren Rasno — Buhovo — Turčinovići — Uzarići — Jare — Biogradci.

II. Prol. dalm. brig. dobila je zadatak, da nastupa i čisti od neprijatelja prostoriju Crnač — Gostuša — Gradac — Polog — Odolj — Goranci — Bogodol, pokida i ugrozi komunikaciju Široki Brijeg — Mostar, obezbjedi lijevo krilo naših snaga koje su napadale na Široki Brijeg i komunikaciju Široki Brijeg — Mostar.[4]

6.) Naše jedinice primile su borbu 6. o.mj. oko 5 časova i vodile su borbu na pojedinim otsjecima bojišta do 10. o.mj. do 12 časova.

7.) III. Dalm. udar. brig. primila je borbu 6. o.mj. u 7 časova na prostoriji Turčinovići — Jare — Uzarići i u brzom naletu i ogorčenoj jednodnevnoj borbi uspjela očistiti navedenu prostoriju i spustiti se do rijeke Lištice. Idućeg dana, t.j. 7. o.mj. prelazi rijeku Lišticu i u ogorčenim borbama dolazi do komunikacije Široki Brijeg — Mostar, uništavaju istu, prelaze preko nje, zauzimaju k. 399 i sjeverozapadni dio Knežpolja. Na ovim položajima razvijaju se ogorčene borbe i neprijatelj nastoji da pod svaku cijenu ovlada ponovo sa položajima, zbaci naše preko rijeke Lištice. Naši brane položaje, ali neprijatelj uspijeva, da ponovo ovlada sa k. 399 i potisne naše djelove do same komunikacije Široki Brijeg — Mostar. U vezi s tim, mi smo pojačali navedene položaje sa jednim bataljonom XIII. Južnodalm. brig., koju smo u međuvremenu pre-

[3] Vidi dok. br. 25 i 167—169.

[4] Bliže o tome vidi AVII, reg. br. 3—1, k. 843: zapovijest Štaba 9. NOU divizije od 4. februara 1945. godine.

bacili sa prostorije Vitina na prostoriju Uzarići. Dolaskom ovog bataljona naše snage prelaze ponovo u napad i ponovo zauzimlju k. 399 i veći dio s. Knežpolje, jer na taj način ugrožavaju neprijateljske dijelove koji bježe iz Širokog Brijega. U toku noći 7/8. o.mj. ovladava svim dominantnim kotama iznad s. Knežpolja, Knežpoljem i nastavlja gonjenje neprijateljskih razbijenih djelova u pravcu Mostara.

II. Prol. dalm. udar. brig. primila je borbu u svojem nastupanju 5. o.mj. oko 16 časova na položajima Mosor — G. Gradac, koje je poslije dvočasovne borbe razbila i nastavila nastupanje pravcima Polog — Gradina — Vlasnići — G. Goranci — Grabova Draga — Bogodol. Kolona koja je kretala pravcem Goranci — Bogodol naišla je na neprijatelja i s njim vodila ogorčene borbe i u prvom naletu uspjela da uđe u same Gorance. Kasnije se je neprijatelj sredio uz mala pojačanja, koja su mu stigla iz pravca Mostara, izvršio kontranapad, odbacio djelove II. Prol. dalm. brig. iz Goranaca u pravcu Modrovići — Gradina — Aršinovac. Razvile su se ogorčene borbe u kojima je neprijatelj trpio osjetne gubitke. Naše snage nastoje upustiti neprijatelja dublje u svoj raspored i bočnom vatrom sa jednog i drugog boka, da unište neprijatelja, što im donekle i uspjeva, napuštaju neprijatelja do Leskovače, odsjecaju ga od Goranaca, opkoljavaju i pristupaju uništavanju. Neprijatelj se očajnički brani i nastoji, da se na svaki način probije iz obruča, što mu naposljetku padom noći i uspjeva, da se po grupama izvuče u raznim pravcima.

Kolona koja je kretala pravcem G. Gradac — Grabova Draga — Polog uspjela je da u teškim borbama odbaci neprijatelja sa Virca (k. 644) — k. 494 — s. Pologa — k. 491 — k. 605 i k. 654. Neprijatelj videći sve ovo, osjećajući naše djelove na komunikaciji i u neposrednoj blizini Mostara, dovlači pojačanja i vrši protunapad. Razvijaju se ogorčene borbe. Neprijatelj tuče jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom i u petočasovnim teškim borbama uspjeva mu da odbaci naše snage sa k. 654 (Mikuljača), izbije u D. Vlasniće i borba se nesmanjenom žestinom i dalje nastavljala. Naši su nastojali, da zadrže neprijatelja, izbiju na komunikaciju Široki Brijeg — Mostar, onemoguće neprijatelju dovlačenje pojačanja tom komunikacijom ili bježanje. Neprijatelj nastoji, da ovlada dominantnim kotama sa sjeverne strane pomenute komunikacije, s. Pologom i dalje u pravcu Širokog Brijega. Ova borba vodila se je noću 5/6. o.mj., 6. o.mj. cijeli dan i 7. o.mj. cijeli dan nesmanjenom žestinom. Borba je bila teška i ogorčena i mnogi položaji prelazili su po nekoliko puta iz ruke u ruku u toku jednog dana.

Neprijatelj, videći da na ovome pravcu ne može ništa postići, ponovo prebacuje svoje snage i napada pravcem Planinica — Odolj — Crni Vrh — Goranci i sa tog pravca 7. o.mj. ponovo prelazi u napad i borbe se nastavljaju na cijelom frontu ove brigade. Naši borci uz niz herojskih podviga uspjevaju da odbiju sve neprijateljske napade i da zadrže svoje položaje.

U međuvremenu uslijedilo je oslobođenje Širokog Brijega i na desnom krilu ove brigade pritisak se je malo smanjio, ali zato ne i prestao. U vezi s ovim, mi smo naredili našoj XIII. Južnodalm. u. brig. da sa svoja [dva] bataljona posjedne položaje k. 605 i Lukavaču, te da sa tim potpomogne našu II. Prol. dalm. brig., koja se u trodnevnim borbama suviše iscrpila. Borbe se nastavljaju i 8. o.mj. Neprijatelj tuče artiljerijom i nastoji pod svaku cijenu da ovlada položajima, koji su ugrožavali spoljne položaje samog Mostara. 8. o.mj. navečer dolaze djelovi XI. brigade, smjenjuju našu XIII. Jd. u. brig. na naprijed navedenim položajima i našu II. Prol. dalm. brig. na položajima k. 1139 — Vasina Kosa i Polog. Naša se II. Prol. brig. rokira u pravcu s. Goranci — Bogodol, uspjeva da sa istim ovlada. 9. o.mj. i 10. o.mj. borbe se nastavljaju dalje sa nešto manjom žestinom na položajima naše II. Prol. dalm. brig.[5]

8.) Zadaci koji su postavljeni pred naše jedinice uglavnom su izvršeni, iako uz osjetne gubitke po naše jedinice. Neprijatelju su nanešeni osjetni gubici u ljudstvu i materijalu i sav teren — prema zadatku — očišćen je [od] neprijatelja.

Ukupni neprijateljski gubici u ovim borbama iznose:

Mrtvih 707, zarobljenih 135 vojnika. Među ubijenim bilo je 9 oficira i 30 podoficira.

Zaplijenjeno je: 244 puške, 18 strojnica, 28 puškomitraljeza, 1 t. mitraljez, 2 mitraljeza »Švarc Loze«, 3 laka minobacača, 1 poluteški minobacač bez nišanskih sprava, 1 t. bacač, 6 tromblona, 34 pištolja, 200 ručnih bombi, 313.000 puščane i mitraljeske municije, 250 mina za laki bacač, 720 mina za teški bacač, 220 nagaznih mina, 14 signalnih pištolja, 2 radio-stanice i 1 generator, 1 radiofon, 3 telefonske centrale, 16 poljskih telefona, 1 magazin hrane, 2 motocikla, 2 bicikla, 6 kola, 41 konj, 1 pisaću mašinu i razne druge spreme i materijala.

9.) Ukupni naši gubici u ovim borbama iznose:

84 mrtvih i 154 ranjenih.

Izgubljeno je od oružja: 30 pušaka, 1 strojnica i 1 pištolj.

U gornju cifru poginulih uračunavaju se slijedeći drugovi rukovodioci: zastavnik **Juras Jakov**, komandir čete II. Prol.

[5] Opširnije o dejstvima njemačkih i ustaško-domobranskih snaga vidi dok. br. 136, objašnjenje 14; tom V, knj. 38, dok. br. 90—95.

brig., st. vodnik **Crnogorac Milan**, zamj. komandira čete iste brigade, zastavnik **Perišić Milovan**, politdelegat iste brigade, pom. politkomesara čete II. Prol. brig. p.poručnik **Sesartić Jozo**, zastavnik **Obradović Stijepo**, politdelegat voda iste brig., zastavnik **Masnić Ivan**, politdelegat voda II. Prol. brigade, politkomesar čete **Belamarić Srđan** iz I Dalm. u. brig. za . . .[6]

Ranjeni: komandant III. bat. II. Prol. dalm. brig. kapetan **Majica Marko**, kapetan **Iranjac Ante**, politkomesar II. bat. II. Prol. brigade, p.pručnik **Bujas Nikola**, pom. politkomesara čete u III. bat. iste brigade, zastavnik **Vladović Nikola**, komandir čete III. Dalm. udar. brigade, p.poručnik **Barbarić Nikola**, pom. politkomesara čete u istoj brigadi, kapetan **Mijanić Andrija**, komandant bat. u istoj brigadi, p.poručnik **Bajić Miljenko**, pom. politkomesara čete iste brigade, vodnik **Uvodić Marin** iz iste brigade, zastavnik **Majić Nikola**, komandir čete iste brigade, zastavnik **Gazari Dario**, politdelegat voda u istoj brigadi, zamj. komandira čete **Roguljić Šime**, poručnik **Miljanić Novak**, politkomesar čete iste brigade.

10.) U svim ovim akcijama utrošeno je: 360.000 puščane i mitraljeske municije, 400 mina za teški, a 1.050 mina za laki bacač, 2.000 ručnih bombi, 100 bombi za tromblon, 18.000 municije za strojnice, 100 granata za Piat.

U ovim borbama od oružja izgubljeno je: 30 pušaka, 1 strojnica i 1 pištolj.

11.) U svim ovim borbama, marševima i manevrima, koje su izvodile naše jedinice, jedinice su se pokazale vrlo izdržljivima i borbenim. Naročitu izdržljivost pokazala je II. Prol. dalm. brigada, kao i upornost i odlučnost u borbama, a III. Dalm. udar. brig. je pokazala naročiti polet i prodornost u borbi. Jedinice koje su učestvovale u ovim borbama zbog vanrednog držanja pod teškim uslovima zaslužuju svaku pohvalu. U ovim akcijama slabih jedinica nije bilo.

12.) Sve vođene operacije u cilju oslobođenja navedene teritorije bile su prethodno na brzu ruku pripremljene. Pripreme smo izvršili prema raspoloživom vremenu.

Odluke, izdate zapovijesti bile su dosta dobre i mogle su odgovoriti momentalnoj situaciji. Grešaka se nije moglo zapaziti, sem što su pojedini rukovodioci sporo donosili odluke i istrčavali se ispred svojih jedinica, među kojima je bio poneki i bataljonski rukovodioc.

Sadejstvo i uzajamni rad jedinica bio je zadovoljavajući, sem što XII. brigada XXVI. divizije nije htjela da održava vezu sa Štabom II. Prol. dalm. brigade, niti je išta preduzela

---

[6] Posljednji red tog odjeljka je nečitak.

da bi se ista uspostavila, iako je bilo mogućnosti i potrebe da se uspostavi veza između ove dvije jedinice i to telefonska, a i radio-veza.

Kod naše III. Dalm. udar. brigade zapaženo je dobro sadejstvo i korištenje teških oružja i topova.

Iz cifre gubitaka rukovodioca jasno se vidi da su ti rukovodioci igrali ulogu običnih boraca.

Na pojedinim otsjecima bojišta veza je funkcionisala dobro, dok na pojedinim nije mogla odgovoriti zadatku koji se postavljao pred nju. Osjeća se nedostatak stručnog kadra i materijala, kao i slabo iskustvo odgovornih drugova u toj struci.

Taktički i borbeni postupci podešavani su prema situaciji, koja se razvijala na bojištu i mogli su zadovoljiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik:
(Andro Kovačević)

Komandant — p.pukovnik.
(Truta Ljubo)

BR. 129

NAREĐENJE ŠTABA 23. NOU DIVIZIJE OD 22. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA GRAČANICU I SOKOL[1]

K 1
Op. br. 132
22 II 1945 g.

Sekcije: 1 : 100.000 Tuzla — Derventa,
1 : 200.000 Novi Sad (ruska)

K2, K3, K4 i K5[2]

OPŠTA SITUACIJA:

Nemačka divizija, koja se povlačila pravcem Vlasenica — Zvornik — Bijeljina, uz velike gubitke i uz pomoć motorizovanih nemačkih jedinica od pravca Bijeljine, uspela je da se probije pravcem Zvornik — Bijeljina. Začelje te prepolovljene divizije sada se nalazi na prostoriji Janja.[3]

Cilj ove divizije, kao i delova divizije koja se nalazila u Brčkom, jeste prebacivanje preko Save u Slavoniju pravcem Bijeljina — Brčko — Gunja.

Nemačke jedinice u iznosu od 2 regimente, koje su se nalazile u Gračanici, povukle su se iz Gračanice u pravcu Doboja 20/21 o.m.,[4] u samoj Gračanici ostala je IV ustaška pukovnija u veličini oko 3.000 boraca, sa oko 1.000 zelenokadrovaca.

Na prostoriji Sokol — Trnovci — Zelinja nalazi se grupa korpusa srbijanskih četnika, čiji broj ne znamo.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13—8, k. 1074.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 23. NOU divizije vidi dok. br. 28, objašnjenje 11

[3] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji (vidi dok. br. 50, 64 i 98).

[4] i [7] U Gračanici se nalazio 724. puk njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 50). U dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 21. i 25. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 108 i 110) piše da su se, po nalogu višeg njemačkog zapovjednika, 19/20. februara njemačke postrojbe probile iz Gračanice za Doboj, i da su se ustaško-domobranske jedinice, posle teških borbi, 24. februara povukle iz Gračanice ka Doboju.

Na prostoriji oko Gradačca nalazi se grupa korpusa Keserović, Kalabić i ostali.[5]

Na prostoriji Porebrice — Žabari nalaze se tri meštanske četničke brigade.[6]

NAŠ ZADATAK:

Sadanji naš zadatak, tj. jedinica na prostoriji oko Gračanice, jeste likvidacija neprijateljskog garnizona u Gračanici.[7] U likvidaciji će učestvovati čitav D1 i K1.

D1 vršiće napad sa južne strane komunikacije Tuzla — Gračanica — Doboj. Delovi D1 sada se nalaze na prostoriji Kakmuž — Karanovac — Boljanić, a jedan deo izgleda da je izbio čak na Suho Polje. Jedan deo D1 (D2) vršiće napad duž komunikacije Tuzla — Gračanica.[8]

Napad na neprijateljski garnizon u Gračanici izvršiće se 24 o.m. rano ujutro. Čas još nije određen. Za čas početka javiće nam B1, te ćete o istom biti blagovremeno obavešteni.

ZADATAK NAŠE DIVIZIJE:

Zadatak naše divizije jeste obezbediti sa pravca Trebave, od linije 533 do Vučkovca, bok i leđa jedinicama koje imaju zadatak likvidacije neprijateljskog garnizona u Gračanici. Zatim, likvidirati Sokol, i izbiti na liniju Malešići — Sijedi Krš, zatim napasti neprijateljski garnizon u Gračanici sa severne i severoistočne strane duž komunikacije Sokol — Gračanica.

NAREĐUJEMO:

LEVA KOLONA K4:

Zadatak K4 jeste napasti neprijateljski garnizon u Gračanici sa severne i severoistočne strane sa glavnim pravcem k. 452 — Grič.

Zona širenja 393—452 — Vepar (373) — 356.

Po likvidaciji neprijateljskog garnizona u Gračanici K4 će izbiti sa dva dela pravcem Lendići — Dedići i postaviti se na prostoriji Stepan Polja sa zadatkom osigu-

---

[5] O četničkim snagama na Trebavi i u Posavini vidi dok. br. 83 i 143, objašnjenje 5.

[6] Vidi dok. br. 28, objašnjenje 23. i 25.

[8] Bliže o napadu jedinica 45. NOU divizije na Gračanicu vidi AVII, reg. br. 2—5, k. 1331.

ranja komunikacije Gračanica — Doboj.[9] Sa jednim delom na prostoriji Lendići kao neposredna rezerva prednja dva dela, a sa jednim delom na prostoriji Javor Mahale sa zadatkom održavanja reda u gradu i dalje rezerve čitavom K 4. Preporučujemo da u toku akcije jedan deo K4 bude rezerva na prostoriji Donje Piskavice.

SREDNJA KOLONA K2:

Zadatak K2 jeste likvidirati Sokol i uporišta oko Sokola,[10] te izbiti sa dva dela na prostoriju Malešići od Martića do Kamenika, sa jednim delom postaviti se na prostoriju 622 (Glavica) i 633 (Sijedi Krš), a sa jednim delom na prostoriju Avdića, kao rezerva za ostale delove. Zadatak je K2 obezbediti sa linije Glavica — Sijedi Krš pravac prema Trebavi. A sa prostorije Martići — Kamenik pravac Gračanica — Lukavica, sprečiti povlačenje neprijatelja od Gračanice ka Doboju, i svojim postavljanjem na pomenutu prostoriju omogućiti da K4 uspešno izvrši svoj zadatak. Ukoliko se u Sokolu barikadiraju izvesni neprijateljski delovi, to ih blokirati sa jednom trećinom od jednog svog dela i to onog koji treba da ostane na prostoriji Avdići.

Preporučujemo da se dva dela K2 kreću severno od Sokola, preko 499, 633, 621, te jedan deo ostane na prostoriji Sijedi Krš — Glavica, a drugi deo produži na Malešiće. Zatim jedan deo da se krene pravcem južno od Sokola, pravcem Avdići i izbije na Malešiće, a jedan deo likvidira Sokol, te ostane na prostoriji Avdići.

DESNA KOLONA K3:

Zadatak K3 jeste ostati na prostoriji Vučkovac — Džakule, kao bočno obezbeđenje za K2 i K4. K3 jednim svojim delom u toku noći 22/23 o.m. smeniće delove K2 koji se nalaze na Monju i na k. 540 i u isto vreme, za vreme akcije od 24 o.m. likvidirati 555 i zaposesti istu kotu.

POMOĆNA KOLONA DELOVI K5 (CER 1 I CER 4)[11]

Jedan deo Cera 1 i jedan deo Cera 4 kretaće se komunikacijom Tuzla, Gračanica u sastavu D2 i u tesnoj

---

[9] O tome vidi dok. br. 143; izvještaj Štaba 23. NOU divizije od 1. marta 1945 (AVII, reg. br. 8—2, k. 1069).

[10] Opširnije o tome vidi operacijski dnevnik Štaba 7. srpske NOU brigade (AVII, reg. br. 3—5, k. 1070).

[11] Riječ je o dijelovima Protivkolskog i Minobacačkog diviziona 2. artiljerijske brigade 23. NOU divizije.

vezi K4, te potpomagati likvidaciju neprijateljskog garnizona u Gračanici.

Jedan deo Cera 1 i Cera 4, koji je do sada bio u sadejstvu sa K2, krenuće pravcem Špionica — Doborovci te preko delova K3 stupiti u vezu sa delovima K2, koji će im dati obezbeđenje, za sigurnost istih odgovarati. Ovaj deo Cera 1 i Cera 4 primiće K2 na svoju odgovornost, tj. primiće na sebe odgovornost za njihovu bezbednost. K2 će odmah stupiti sa njima u vezu i dovesti ih na određeno mesto u toku 23 o.m.

Zadatak ovog dela Cera 1 i Cera 4 potpomoći likvidaciju Sokola, a zatim likvidaciju Gračanice, sa pravca Sokol — Gračanica.

Po potpunoj likvidaciji Sokola, ovaj deo Cera 1 i Cera 4 primiće kod sebe rezervni deo K4 i dati mu sigurnu bezbednost. Sa ovim delom Cera 1 i Cera 4 treba da se krene i načelnik K5, koji će stajati do likvidacije Sokola u tesnoj vezi sa komandantom K2, a po likvidaciji Sokola, kada taj deo Cera 1 i Cera 4 budu dati na čuvanje rezervnom delu K4, načelnik K5, zajedno sa delom Cera 1 i Cera 4, stajaće u direktnoj vezi sa komandantom K1 i komandantom K4, te efikasno sadejstvovati sa K4 u likvidaciji neprijateljskog garnizona u Gračanici.

Treći deo Cera 1 i Cera 4 ostaće u sastavu K3, radi sadejstvovanja sa delovima K3, ukoliko isti budu napadnuti od neprijatelja na njihovoj liniji.

NAPOMENA:

1. — U toku 24 o.m. svi će komandanti K2, K3, K4 i K5 sakupiti svoje komandante bataljona i komandire četa, te sa njima prodiskutovati detaljno svoj zadatak, a sa terena osmotriti pravce kretanja i način vođenja jedinica, kao i sve moguće kombinacije za uspešnije izvršenje zadatka, a isto tako predvideti i sve moguće varijacije, koje bi mogle iskrsnuti u slučaju da neprijatelj bude uporan u održanju svojih pozicija. Posle ove diskusije i razmatranja zadatka, nužno je da komandanti i zamenici komandanata bataljona skupe svoje komandire četa, vodnike i desetare, te istima na licu mesta odrede pravce kretanja i prodiskutuju akciju u detaljima tako, da svaki naš rukovodilac, do desetara, bude detaljno upoznat sa zadatkom.

Preporučujemo da se sa rukovodiocima zadatak prethodno prostudira na sekcijama, a istom sa prakse sa

sekcije pređe na teren, kako bi se naši rukovodioci vežbali u razmatranju zadataka i na sekciji i na terenu.

2. — Pred sam napad na jedan sat, nužno je dovesti sve jedinice, koje će direktno učestvovati u napadu, na samo jurišno otstojanje, odakle će u času, određenom za napad, udarnički jurnuti napred, te se ne zadržavati sve do likvidacije određenih prostorija, odn. garnizona, tj. do izvršenja predviđenog zadatka.

Napominjemo da se ova akcija izvodi sa što manje pucnjave, naime da se municija što više štedi, ne samo zbog uštede, nego i zbog vežbanja u rukovanju sa vatrom. Skrenuti pažnju i rukovodiocima i borcima da se vatra otvara samo na bliskom otstojanju i to nišaneći neposredno u cilj, a nikako pucajući u vazduh.

3. — Osobito skrećemo pažnju, kako rukovodiocima K5, odn. Cera 1 i Cera 4, tako i rukovodiocima K2, K3 i K4, da se naročito vodi računa o utrošku municije kod Cera 1 i Cera 4. Cer 1 može dejstvovati samo na utvrđenja, i to ukoliko je njegovo dejstvo efikasno.

Cer 4 može dejstvovati samo na veće neprijateljske kolone, odn. na garnizon, odn. na njihove položaje radi razbijanja istih.

4. — K2, K3 i K4 stupiće odmah u vezu sa pomenutim delovima Cera 1 i Cera 4 i na vreme iste obezbediti i postaviti na određena mesta za dejstvo, kako bi njihova prisutnost i dejstvo u toku akcije bilo posve efikasno. Isto tako, rukovodioci K5, odn. Cera 1 i Cera 4, povezaće se radi istog cilja sa K2, K3 i K4.

5. — U toku akcije, komandant K1, odn. operativni deo, nalaziće se u početku u Alibegovićima, a zatim u Borikama, gde sa njima povezati se telefonskom linijom i to do 24 o.m. ujutro do 6 časova.

Preporučujemo da se s početka operativni deo K2 nalazi u Alibegovićima, zatim u Borikama, a po likvidaciji Sokola odrediće sebi mesto u dogovoru sa operativnim delom K1.

Isto tako preporučujemo operativnom delu K4 da se kreće pravcem Bajrak, kuće ispod Debelog Brda i Gornje Lohinje, te se iz Gornje Lohinje povezati sa operativnim delom K1.

K3 preko svojeg dela, koji će se nalaziti u Doborovcima, povezaće se u Alibegovićima sa K1.

6. — Napominjemo da je zadatak K3 više defanzivni, naime njegov zadatak nije da vrši napad na neprija-

telja, nego da štiti bok u slučaju napada od strane neprijatelja. U tom cilju obratiti naročitu pažnju sa prostorije Monj — Sehratlije, te predvideti, da u slučaju ako neprijatelj na toj strani bude napadao bok jedinica K2, da ih potpomogne.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,.
otsutan

Komandant,
pukovnik
Miladin Ivanović

Načelnik,
otsutan

BR. 130

MJESEČNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD 22. FEBRUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U BOSANSKOJ KRAJINI[1]

ŠTAB
39. DIVIZIJE V KORPUSA
NOVJ
Op. st. pov. br. 269
22. II. 1945. g.

Mjesečni operacijski
izveštaj dostavlja

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE — OP.

Izveštaj o akcijama ove Divizije od 21. I. 1945. g. do 21. II. 1945. godine.

22. I. 1945.

XV KNOU brigada. U sukobu izviđačkih patrola na prostoriji s. Rekavice ubijen 1 i ranjen 1 četnik.

24. I. 1945.

XX KNOU brigada. Sa manjim djelovima svojih snaga izvršila napad na ustašku miliciju u s. Šimićima (B. Luka).

[1] Ovjereni prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12—2, k. 1267.

Neprijatelj jačine 180 milicionera na k. 511 bio je nakon kraće borbe razbijen i protjeran u pravcu Klašnica.[2] Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 3 ranjena. Naši gubitci 1 ranjen. Plijen 3 puške, 2.500 metaka.

25. I. 1945.

XV KNOU brigada. Sa manjim dijelovima svojih snaga izvršila napad na dijelove 3. četničke brigade[3] na prostoriji s. Rekavice. Poslije kraće žestoke borbe neprijatelj je razbijen i protjeran u pravcu Han Kola uz gubitke 5 mrtvih i 9 ranjenih. Naši gubitci 2 ranjena.

27. I. 1945.

Banjalučki NOP odred. Neprijatelj jačine 100 ustaša krenuo iz Kotor Varoši u pravcu s. Vrbanje.[4] Poslije tročasovne borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 2 mrtva i 1 ranjen.

29. I. 1945.

Podgrmečki NOP odred. Sa jednim vodom u zasjedi kod G. Rakana, na koju je naišla neprijateljska patrola jačine 4 vojnika »Tiger« divizije. Neprijateljski gubitci 4 mrtva. Plijen 2 puške, 100 metaka.

31. I. 1945.

Podgrmečki NOP odred. Sa manjim dijelovima svojih snaga u zasjedi kod Krušničkog vrela, na koju je naišla neprijateljska izvidnica jačine 20 vojnika »Tiger« divizije. Neprijateljski gubitci 7 mrtvih i 6 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav.

---

[2] Riječ je o dijelovima 5. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi AVII, reg. br. 50/7—1, k. 114/A: zapovijest ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije od 25. januara 1945). Pored toga, u pomenutoj zapovijesti se naređuje 1, 2. i 4. bojni 10. ustaškog stajaćeg zdruga da izvrše izviđanje do Krčevine i s. Kolibišta (5 km zapadno od Banje Luke) i stavlja do znanja 2. i 4. bojni da će 26. januara u 7 časova četnici »grupe Mišić« (odnosi se na 1. četničku brigadu Bosanskokrajiškog korpusa, čiji je komandant bio Jovan Mišić) s položaja s. Pavlovac — s. Han-Kola napasti partizane na prostoru Brankovac — s. Kolibište i da će s četnicima održavati vezu zapovjednik.

[3] Ta četnička brigada je iz sastava Bosanskokrajiškog četničkog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 130, objašnjenje 18).

[4] U zapovijesti ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije od 2. februara 1945 (AVII, reg. br. 48/7—1, k. 114/A) piše da su izviđački dijelovi 3. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga od 23. do 31. januara na području Kotor-Varoša imali nekoliko manjih borbi protiv partizana, bez gubitaka.

Plijen 1 p. mitraljez, 1 šmajser, 4 puške i 400 metaka. Izgubljena 1 puška.[5]

1. II. 1945.

XV KNOU brigada. Sa manjim dijelovima snaga vršila je pretres prostorije D. Kola — Rekavica. Neprijateljski gubitci 11 mrtvih i 8 ranjenih četnika. Naši gubitci 1 ranjen. Plijen 2 konja i 4 goveda.

XX KNOU brigada. Sa manjim snagama izvršila napad na neprijateljsko uporište Orahovo kod B. Dubice, koje je branilo 30 ustaša. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i protjeran u pravcu Bos. Dubice uz gubitke 2 mrtva i 3 ranjena.

Banjalučki NOP odred. Sa glavninom svojih snaga vodio borbu u Aginom Selu sa 3. bataljonom I Krajiške četničke brigade i 2 bataljona Vrbaske brigade, u jačini 350 četnika.[6] Nakon tročasovne borbe neprijatelj je prisiljen na povlačenje u pravcu Karanovca uz gubitke 5 mrtvih, 2 ranjena. Plijen 1 puška, 1 bomba i 40 metaka.

3. II. 1945.

XV KNOU brigada. Udarna grupa u izviđanju komunikacije B. Luka — Gradiška[7] zarobila 1 ustašu. Plijen 1 puška, 2 ruč. bombe i 98 metaka.

4. II. 1945.

XV KNOU brigada. Sa glavninom svojih snaga u sadejstvu sa Zmijanjskim odredom izvršila napad na koncentrisane četničke snage na prostoriji Han Kola — Rekavica. Nakon kraće žestoke borbe neprijatelj je razbijen i protjeran u G.

---

[5] i [20] Taj odred je u februaru dejstvovao na sektoru Bos. Krupa — Bos. Novi, gdje je izveo nekoliko manjih akcija protiv dijelova njemačke 373. legionarske divizije »Tigar« i dijelova ustaško-domobranske 4. i 10. hrvatske divizije (vidi AVII, reg. br. 7—8, k. 1630: izvještaj Štaba Podgrmečkog NOP odreda od 22. februara 1945).

[6] U dnevniku 3. bataljona Vrbaske četničke brigade Srednjobosanskog četničkog korpusa za period od 4. januara do 16. marta 1945 (AVII, reg. br. BH-V-4489) piše da je u februaru na prostoru Agino Selo — s. Ljubačevo ovaj bataljon imao nekoliko manjih sukoba sa Banjalučkim NOP odredom, te da je 16. februara u borbi protiv partizana u s. Kremni imao 5 poginulih i 2 ranjena četnika. Pored toga, u dnevniku stoji da je na pomenutom prostoru dejstvovala i Vrbaska četnička brigada, a 2. februara i 3. krajiška brigada Bosanskokrajiškog četničkog korpusa i da je 12. i 13. februara održana konferencija četnika, kojoj su prisustvovali Slavoljub Vranješević, četnički komandant zapadne Bosne, i Laza Tešanović, komandant Srednjobosanskog četničkog korpusa.

[7] Pun naziv: Bosanska Gradiška.

Šeher. Odmah zatim oko 800 ustaša i četnika izvršilo je kontranapad i pod pritiskom neprijatelja naše snage bile su prisiljene na povlačenje, prihvatajući borbu na svakom pogodnom mjestu, sve do s. Zagorca, odakle je kontrajurišem neprijatelj opet protjeran u G. Šeher.[8] Neprijateljski gubitci 57 mrtvih i 69 ranjenih te 1 zarobljen i oko 20 natjerano u Vrbas. Naši gubitci 3 mrtva i 8 ranjenih. Plijen 2 puške, 95 metaka, 3 konja i 13 goveda. Izgubljen 1 p. mitraljez.

Istoga dana u sukobu izvidničkih djelova u s. Glamočanima ranjena 2 četnika. Plijen 15 konja.

Podgrmečki NOP odred. Sa jednim vodom i tehničkom četom izvršio trganje željezničke pruge između Otoke i Blatne. Pruga je potrgana na 15 mjesta u dužini od 350 metara.

Zmijanjski NOP odred. Sa glavninom svojih snaga u sadejstvu sa XV brigadom izvršio napad na koncentrisane četničke snage na prostoriji Han Kola — Rekavica. Neprijateljski gubitci 6 mrtvih. Plijen 1 p. mitraljez, 160 metaka i 1 četnička zastava. Naši gubitci 2 ranjena.

5. II. 1945.

Podgrmečki NOP odred. Sa manjim djelovima svojih snaga u zasjedi kod G. Rakana, na koju je naišla neprijateljska izvidnica u jačini 30 vojnika I Jurišne bojne.[9] Neprijateljski gubitci 3 mrtva i 2 ranjena.

Banjalučki NOP odred. Izvidnička patrola sukobila se u s. Bočcu sa neprijateljskom izvidnicom. Zarobljen 1 četnik.

6. II. 1945.

XV KNOU brigada. Aktivnost izvidničkih patrola na prostoriji s. Miljkovići.[10] Zarobljen 1 ustaša. Ubijen 1 četnik i 2 ranjena. Plijen 3 puške i 1 bomba.

---

[8] Tada je Bosanskokrajiški četnički korpus vršio koncentraciju svojih snaga (1, 2. i 3. brigade) s ciljem da na prostoru s. Han-Kola razbije jedinice NOVJ. Početak napada je bio predviđen za 6. februar u 6 časova; međutim, kako sami četnici kažu, njihov korpus je napadnut 4. februara u tri časa i tom prilikom su imali 16 poginulih i 4 ranjena, pa se zbog toga odustalo od predviđenog napada (vidi AVII, reg. br. BH-V-10601 i 10602: zapovijest i izvještaj Operativnog štaba Bosanskokrajiškog četničkog korpusa od 3. i 6. februara 1945). U to vrijeme pomenute četničke jedinice su sarađivale sa ustaško-domobranskim jedinicama 6. hrvatske divizije (vidi AVII, reg. br. 46/7—1, 48/7—1, 50/7—1 i 7/8—1, k. 114/A: zapovijesti ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije od 25. i 31. januara i 2. i 17. februara 1945).

[9] Vjerovatno je riječ o bojni 7. lovačkog zdruga (vidi dok. br. 170; tom V, knj. 38, dok. br. 113).

[10], [11] i [12] Ta mjesta nisu nađena na karti 1 : 100.000.

Banjalučki NOP odred. U sukobu izvidničkih patrola zarobljena 2 četnika kod s. Ljubačeva.

7. II. 1945.

Podgrmečki NOP odred. Sa manjim snagama u zasjedi na Mandića Visu,[11] na koju je naišla neprijateljska izvidnica jačine 30 vojnika I Jurišne bojne. Ubijen 1 i ranjeno 6 neprijateljskih vojnika.

8. II. 1945.

XX KNOU brigada. Patrola od 3 vojnika naišla na neprijateljsku zasjedu od 30 ustaša kod s. Premzeka.[12] Naši gubitci 1 mrtav i 1 nestao. Izgubljene 2 puške.

9. II. 1945.

XV KNOU brigada. Neprijatelj jačine 150 ustaša i oko 200 četnika Mišićeve brigade izvršio napad na položaje oko s. Miljkovića. Nakon žestoke borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 4 mrtva i 6 ranjenih.

Istoga dana 2 satnije ustaša iz B. Luke izvršile napad na naše položaje na prostoriji Ojdanici — Orlovac, zaobišavši naše lijevo krilo od Dragočaja. Nakon žestoke borbe, a uslijed jake neprijateljske minobacačke vatre naši su se povukli na položaje u s. Magljanima.[13] Neprijateljski gubitci 4 mrtva, 9 ranjenih i 1 zarobljen. Naši gubitci 1 mrtav i 1 ranjen. Izgubljen dio arhive IV bataljona.

10. II. 1945.

Podgrmečki NOP odred. U sukobu patrola između Novog i Rudica ubijena 2 neprijateljska vojnika i 1 zarobljen. Plijen 1 puška.

11. II. 1945.

Podgrmečki NOP odred. Neprijatelj jačine 1 satnije domobrana nadirao iz tri pravca od Zapoljka prema Hrgaru. Nakon kraće borbe neprijatelj je protjeran na polazne položaje.[14] Naši gubitci 1 ranjen, koji je pao neprijatelju u ruke. Izgubljena 1 puška.

---

[13] U zapovijesti ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije od 9. februara 1945 (AVII, reg. br. 53/7—1, k. 114/A) stoji da je 2. bojna 10. ustaškog stajaćeg zdruga, ojačana jednom satnijom Izviđačke bojne i vodom bojne ORSA, izbacila jedinice NOVJ iz s. Motike, uz vlastite gubitke od 2 ranjena vojnika.

[14] Riječ je o dijelovima ustaško-domobranske 10. hrvatske divizije (vidi AVII, reg. br. 40/3b—1, k. 59).

12. II. 1945.

XV KNOU brigada. Neprijatelj jačine 70 ustaša napao sa k. 329 naše manje snage na prostoriji s. Podkućnica. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i protjeran u samu B. Luku. Neprijateljski gubitci 3 mrtva i 4 ranjena.

Podgrmečki NOP odred. Patrola od 5 ljudi naišla na neprijateljsku zasjedu na Tatarevcima (Rudice) u jačini 1 satnije I bojne X divizije. Nakon kraće borbe neprijatelj je odbijen uz pomoć ostalih snaga. Neprijateljski gubitci 1 mrtav i 1 ranjen. Naši gubitci 1 ranjen.

Sa manjim snagama u zasjedi između Novoga[15] i Rudica, na koju je naišlo 30 vojnika I bojne VII lovačkog zdruga.[16] Neprijateljski gubitci 6 mrtvih. Naši gubitci 1 ranjen.

Istoga dana sa 1 vodom i tehničkom četom izvršio trganje pruge između Novoga i Blatna. Pruga je potrgana na 25 mjesta u dužini 750 metara.

13. II. 1945.

XV KNOU brigada. Sa manjim dijelovima snaga u zasjedi kod Đuranovića,[17] na koju je naišao neprijatelj jačine 1 ustaške satnije. Neprijatelj je razbijen. Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 4 ranjena. Plijen 1 rezervna cijev za šarac, 50 metaka i 1 bomba. Istoga dana neprijatelj jačine 1 bojne ustaša i domobrana napao je na naše položaje Ojdanići — Orlovac. Nakon žestoke borbe neprijatelj je odbačen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 5 mrtvih i 3 ranjena.

XX KNOU brigada. Sa manjim dijelovima u zasjedi kod Mrakodola (k. 243), na koju su naišle manje neprijateljske snage iz Kostajnice sa namjerom pljačke. Nakon kraće borbe neprijatelj je povraćen.[18] Neprijateljski gubitci 3 mrtva i 4 ranjena. Naši gubitci 1 mrtav.

Istoga dana jedna bojna ustaša krenula je iz B. Luke u dva pravca preko Drakulića (k. 181) — Golo Brdo (k. 288) na kapelu. Drugim pravcem preko Šargovca između kapele i Crkvenog Brda. Poslije trosatne borbe, u sadejstvu sa manjim snagama XV brigade, povraćen je na polazne položaje.[19] Neprijateljski gubitci 5 mrtvih i 3 ranjena.

---

[15] Bosanskog Novog

[16] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 97 i 113.

[17], [28] i [29] Ta mjesta nisu nađena na karti 1 : 100.000.

[18] Odnosi se na dijelove 8. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 102 i 113).

[19] i [23] Te borbe su vođene protiv jedinica 10. ustaškog stajaćeg i 15. pješadijskog zdruga ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije (vidi AVII, reg, br. 21/8—1, 3/8—1, 9/8—1, 10/8—1 i 11/8—1, k. 114/A: zapovijesti pomenute divizije od 13. i 15. februara; naređenje i izvještaj 5. bojne 10. ustaškog zdruga od 19. i 20. februara 1945).

14. II. 1945.

Podgrmečki NOP odred. Sa manjim snagama u zasjedi kod Perišića Zida — Karaule — Ajdukovića, na koju je naišla neprijateljska izvidnica jačine 30 »tigerovaca«. Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 2 ranjena.[20]

16. II. 1945.

XV KNOU brigada. Neprijatelj u jačini jedne bojne ustaša i domobrana napao na naše položaje na prostoriji Ojdanići — Orlovac. Nakon žestoke borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 2 mrtva i 1 ranjen.[21]

17. II. 1945.

XV KNOU brigada. Sa manjim dijelovima izvršila napad na neprijateljsko uporište Maglajani. Uslijed jake i koncentrisane vatre uporište nije moglo biti likvidirano.

Istoga dana sa ostalim djelovima svojih snaga izvršila napad na neprijateljsko uporište Laktaše. Nakon kraće borbe uporište je likvidirano.[22]

Istoga dana neprijatelj jačine jedne bojne ustaša i domobrana iz B. Luke izvršio napad na naše položaje na prostoriji Orlovac — Ojdanići. Poslije sedamsatne borbe neprijatelj je odbijen i protjeran na polazne položaje.[23] Ukupni gubitci nep. 42 mrtva, 26 ranjeno i 12 zarobljeno. Naši gubitci 1 mrtav i 4 ranjena. Plijen 26 pušaka, 3 p. mitraljeza, 3 strojnice, 3 pištolja, 4 signalna pištolja, 2 telefonska aparata, 1500 metaka, 3 bombe, 5 konja i 3 goveda. Uništen je 1 naš laki bacač.

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine 600 ustaša iz B. Dubice izišao da pljačka. Do dolaska naših snaga uspjelo mu je opljačkati i popaliti s. Petrinju, Babinac i Slabinju. Dolaskom naših snaga, u kratkoj i žestokoj borbi neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 23 mrtva. Oteta je sva pljačka sem nešto blaga. Plijen 3 puške i 1 laki bacač.[24]

Istoga dana sa većim dijelom svojih snaga izvršila napad na neprijateljska uporišta Donju Topolu, Srednju Topolu

---

[21] Detaljnije o dejstvima te brigade u februaru 1945. vidi AVII, reg. br. 12—2, k. 1272: izvještaj Štaba 15. krajiške NOU brigade od 22. februara.

[22] U izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 19. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 102) kaže se da se stanje na području Banje Luke pogoršalo i da su noću 17/18. februara partizani napali uporišta na odsjeku Nova Topola — Zalužani (vidi i dok. br. 101).

[24] Opširnije o dejstvima te brigade u februaru vidi dok. br. 162; AVII, reg. br. 4—1, k. 1283: izvještaj Štaba 20. krajiške NOU brigade od 23. februara 1945. godine.

i Novu Topolu i čišćenje prostorije Turske Dubrave. Nakon kraće i žestoke borbe likvidiran je u Novoj Topoli štab bojne i 1 satnija domobrana. Dok se je u isto vrijeme u Donjoj Topoli razvijala ogorčena borba za likvidaciju tog uporišta. Uporište nije moglo biti likvidirano uslijed jake artiljerijske vatre iz Bos. Gradiške i približavanja motorizacije iz istog pravca. Nakon kraće borbe u Srednjoj Topoli, neprijatelj je bio razbijen, ali se veći dio uspio povući u žandarmerisku stanicu, odakle je davao žestok otpor sve do zore, kada su se naše snage morale povući zbog približavanja motorizacije.

U isto vrijeme manje snage vršile su pretres prostorije Turske Dubrave, koje su bile brzo likvidirane. Dio neprijateljskih snaga uspio je pobjeći u pravcu D. Topole i B. Gradiške. Progoneći neprijatelja postavljena je zasjeda kod s. Ljeskovca na koju je naišao neprijatelj iz B. Gradiške. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje. Malo poslije neprijatelj je pokušao ponovo ispad i dok je bila borba u punom toku s leđa naših snaga pojavila se 1 bojna ustaša i domobrana, tako da su naše snage bile prisiljene na probijanje kroz neprijateljski obruč u pravcu Mokrica. Kontrajurišom neprijatelj je povraćen na polazne položaje. Ukupni neprijateljski gubitci 105 mrtvih i 55 zarobljenih. Naši gubitci 12 mrtvih i 16 ranjenih. Plijen 25 pušaka, 4 flaka, 1 p. mitraljez »Šoša«, 3 pištolja, 2 strojnice, 50.000 metaka, 30 bombi i 1 sanduk strojničke municije. Izgubljen 1 puškomitraljez, 1 laki bacač i 3 puške.[25]

Podgrmečki NOP odred. Neprijatelj u jačini 500 vojnika I jurišne bojne 10. hrvatske divizije i »Tiger« divizije[26] krenuo je iz B. Krupe, Perišića Zida i Ostrožnice u tri pravca: prema G. Petrovićima, Pučeniku i Gudavcu u svrhu pljačke. Nakon žestoke borbe kroz cijeli dan, a u sadejstvu sa jednim vodom Komande mjesta Bos. Krupa, neprijatelj je odbijen i povraćen na polazne položaje uz gubitke 12 mrtvih i 16 ranjenih. Naši gubici 4 mrtva i 4 ranjena. Izgubljen 1 puškomitraljez.

---

[25] U izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 20, 21. i 23. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 103, 104 i 106) piše da su 18. i 19. februara partizani izvršili snažan napad na ustaško-domobranska uporišta na cesti Banja Luka — Bosanska Gradiška i da su zauzeli s. Tursku Dubravu, ali da je jedna bojna povratila ovo selo i uspostavila vezu sa ustaško-domobranskim jedinicama iz Nove Topole. Pored toga, u izvještajima se kaže da su ustaško-domobranski gubici iznosili 17 poginulih, 25 ranjenih i 33 nestala.

[26] Riječ je o 2. bataljonu 383. puka njemačke 373. legionarske divizije »Tigar« i ustašama pomenute hrvatske divizije. Tom prilikom Nijemci su imali 6 ranjenih vojnika (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 213—214).

Istoga dana neprijatelj jačine 200 vojnika 1. jurišne bojne postavio je zasjedu na Mandića Visu i Carevu Brdu, na koju su naišle naše manje snage. Nakon kraće borbe neprijatelj je protjeran u svoja uporišta uz gubitke 2 ranjena.[27]

19. II. 1945.

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine 400 ustaša i domobrana krenuo je iz Bos. Novog u tri pravca, preko Bukljaka,[28] Kule i Poljavnica sa namjerom da se spoji sa neprijateljskim snagama koje su nadirale od Čekrka[29] (k. 339). Poslije 9-satne borbe kod Poljavnica — Marića Brda — Žurinskog Raskršća neprijatelj je odbijen i povraćen na polazne položaje uz gubitke 27 mrtvih i 32 ranjena. Naši gubitci 6 mrtvih i 12 ranjenih.

Istoga dana, neprijatelj jačine 900 ustaša i Njemaca pokušao ispad iz Dobrljina u svrhu pljačke i paljenja sela. Nakon žestoke borbe na k. 410, 360 i 308 neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje uz gubitke 11 mrtvih i 25 ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 9 ranjenih.[30]

U isto vrijeme, neprijatelj jačine jedne ustaške bojne iz Jasenovačkog zdruga pokušao ispad iz B. Dubice u svrhu pljačke. Nakon žestoke borbe u s. Vlaškovcima, k. 222 i kod Furdina Groblja (k. 189—156) neprijatelj je povraćen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 15 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubitci 2 ranjena.

20. II. 1945.

XV KNOU brigada. Neprijatelj jačine 1 ustaške bojne, pojačan ustaškim dijelovima iz Zalužana, pokušao je ispad u pravcu Crkveno Brdo — Motike— Podine. Nakon 6-satne borbe i nekoliko uzastopnih juriša, neprijatelj je povraćen uz gubitke 9 mrtvih i 15 ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 6 ranjenih.

Zmijanjski NOP odred. Neprijatelj u jačini 1 četničke brigade (Trivunčića) napao je na naše položaje u Marijancima. Pod pritiskom neprijateljskih snaga naše snage morale su se povući sve do ceste B. Luka — Bronzani Majdan. Kontrajurišem u sadejstvu sa 1 bataljonom XV KNOU brigade

---

[27] Vidi zapovijest 7. lovačkog zdruga od 15. februara 1945. Kombinovanoj bojni za izviđanje na prostoru Bos. Novi — Suhača (AVII, reg. br. 23/7, k. 1267; tom V, knj. 38, dok. br. 103 i 113).

[30] Te borbe su vođene protiv jedinica 7. lovačkog i 8. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije. Tom prilikom one su imale 4 poginula, 15 ranjenih i 15 nestalih ustaša i domobrana (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 102 i 113).

neprijatelj je odbačen na polazne položaje.[31] Neprijateljski gubitci 7 mrtvih i 2 ranjena. Naši gubitci 4 mrtva i 5 ranjenih. Izgubljen 1 p. mitraljez, 1 strojnica i 1 pištolj.

BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA

Jedinice ove divizije od 21. I. do 21. II. 1945. god. imale su:

I. **Gubitci:**	1.— Neprijateljski:	ubijeno . .	396
		ranjeno . .	300
		zarobljeno .	75
		ukupno . .	771
	2.— Vlastiti:[32]	a) u ljudstvu:	
		poginulo . .	39
		ranjeno . .	79
		nestalo . .	2
		ukupno: . .	120
		b) u oružju:	
		p. mitraljeza .	4
		lak. bacača .	1
		strojnica . .	1
		pištolja . .	1
		pušaka . .	5
		c) ostalo:	
		dio arhive jednog bataljona	
II. **Plijen:**	1.— oružje:	pušaka . .	74
		p. mitraljeza .	6
		strojnica . .	6
		pištolja . .	6
		flaka . . .	4
		signalnih pištolja . . .	4
	2.— municije:	puščane .	81.123
		ručnih bombi	41
		1 sanduk strojničke	

[31] Odnosi se na jedinice 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi AVII, reg. br. 7/8—1 i 10/8—1, k. 114/A: zapovijest ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije od 17. februara i naređenje 5. bojne 10. ustaškog zdruga od 19. februara 1945).

[32] Vidi AVII, k. RP 56: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 39. NOU divizije.

	3. — opreme:	fišeklija . .	20
		opasača . .	19
		šatorskih krila . . .	1
		ranaca . .	20
	4. — ostalo:	konja . . .	30
		goveda . .	20
		telefona . .	2
		cijevi za »šarac« . .	1
		noževa . .	1
		okvira za p. mitr. . .	7
III. **Uništeno:**		žndst. . . .	1
IV. **Oštećeno:**		željez. šina .	80
		željezničke pruge (m)	1100

V. **Raspored jedinica:**

Štab divizije. U Kozarcu.

XX KNOU brigada. Štab brigade u s. Dumbravi (k. 435). Sa svojim snagama na prostoriji i to: sa jednim dijelom u s. Žuljevici — Dervišima — Mažićima, sa zadatkom zatvaranja pravca Bos. Novi — Prijedor i kontrolisanja pravca Bos. Novi — Ravnice. Sa drugim dijelom svojih snaga na prostoriji s. Čelebinci — Orahovo — Bjelajci, sa zadatkom sprečavanja ispada na oslobođenu teritoriju iz Bos. Dubice. Sa ostalim dijelovima svojih snaga na prostoriji s. Kuljani — Kulundžije — Kalenderi — Gumnjani, sa zadatkom zatvaranja, odnosno ispada neprijatelja iz Kostajnice — Dobrljina.

XV KNOU brigada. Štab brigade u s. Gornjoj Jurkovici (k. 199). Sa svojim snagama na prostoriji s. Jazovci — Miljkovići — Bakinci — Ojdanići — Orlovac, sa zadatkom zatvaranja pravca B. Luka — Ivanjska, B. Luka — Br. Majdan i ujedno razbijanje četničkih snaga na tim sektorima.

Podgrmečki NOP odred. Štab odreda u s. Jasenici. Sa jednim dijelom svojih snaga od Pučenika do Ripačkog Klanca, sa zadatkom zatvaranja pravca Bihać — Petrovac i Petrovac — Krupa — Jasenica. Drugim dijelom na prostoriji Čađavica — Rašće pa do lijeve obale rijeke Sane, sa zadatkom rušenja pruge i postavljanja zasjeda.

Banjalučki NOP odred. Štab odreda u s. Agino Selo, a ostale snage na prostoriji Agino Selo — Bočac — Rađići radi

razbijanja četničkih bandi i zatvaranja pravca Kotor Varoš — Maslovare.[33]

Zmijanjski NOP odred. Sa svojim snagama na prostoriji Han Kola sa zadatkom razbijanja četničkih banda.[34]

VI. **Zaključci:**

Jedinice XV i XX KNOU brigade u zadnjim akcijama pokazale su dovoljno hrabrosti i odlučnosti u borbama, ali sa još nedovoljnom elastičnošću i vještinom manevrisanja za vrijeme borbe.

Rukovodioci su u glavnom svi hrabri ljudi, koji se u borbi najviše oslanjaju na svoju hrabrost, a sa potrebnim lukavstvom i vještinom vrlo se malo služe. Sve to ima za posljedicu najčešće nesrazmjerne gubitke sa veličinom akcije. Moral i borbenost u svim jedinicama porasli su.

Služba veze[35] unutar samih brigada još uvjek je slaba i spora. Nedostaje dovoljno tehničkog materijala (kabla i telefona). Za sve tehničke jedinice ima vrlo malo stručnog komandnog kadra i za izvođenje obuke i osposobljavanje boraca, te isto vrlo sporo i teško ide.

Komanda i štabovi bataljona za vrijeme borbe ne nalaze se često puta na komandnom mjestu, već se najčešće pretvaraju u borce te tako komanda u akcijama ne postoji. O takvim nedostatcima skrenuta je pažnja štabovima brigada i ukazano na štetnost tih nedostataka za samu jedinicu i njen razvoj.

Nastava u jedinicama izvodi se po planu i programu koji je dostavio taj štab. Naročito je naglašeno da se nastava praktično izvodi na terenu, kako bi najviše koristila i borcima i rukovodiocima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik: Vojo Stupar s.r (M. P.)

Komandant, ppukovnik: sl. odsutan.

Da je prijepis vjeran originalu tvrdi i ovjerava:

Načelnik štaba, ppukovnik:
M. P. **Jovo Pavić**

[33] Osim izvještaja političkog komesara od 18. februara 1945 (AVII, reg. br. 14—8, k. 1267) o političkom i kulturno-prosvjetnom radu, redakcija nije pronašla operativne dokumente (naređenja, zapovijesti i izvještaje) iz kojih bi se detaljnije vidjelo dejstvo odreda u februaru.

[34] Vidi dok. br. 17.

[35] Vidi AVII, reg. br. 2—3, k. 1269: izvještaj Štaba 39. NOU divizije od 25. februara 1945. o organizaciji i radu službe veze u februaru.

BR. 131

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJE 15. KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 22. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB
XV. KRAJIŠKE BRIGADE
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA
NOVJ
Str. pov. *br. 123*
22/II 1945 g.

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, motornih vozila,

Redni broj		LJUDSTVA		ORU				
				Topova				
		Po spisku	Na licu	Polj. haubica	Brdskih —	Brdskih	Prot. kolskih	Pjesadijski
1.	Štab brigade	21	20					
2.	I. bataljon	327	247					
3.	II. bataljon	350	274					
4.	III. bataljon	311	251					
5.	IV. bataljon	342	268					
6.	Tehnička četa	54	48					
7.	Izviđačka četa	40	37					
8.	Četa za vezu	70	65					
9.	Sanitet	60	82					
10.	Pionirski vod	23	21					
11.	Radna četa	124	111					
12.	Veterina	4	4					
13.	Art. divizion[2]	226	201				2	
14.	Magacin ub. spr.							
SVEGA:		1.952	1.629				2	

Politkomesar — major[4] M. P.

[1] Kopija originala (formular pisan na mašini i ispunjen mastilom i olovkom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5—5, k. 1272.

[2] O tom divizionu vidi dok. br. 162.

[3] Redakcija je, iz tehničkih razloga, izostavila pregled municije i komore i objašnjenje rashoda i razlike od prethodnog brojnog sta-

STANJE

kom. i minerske spreme na dan ..... 1945. god.

Ž J A

Bacača				Pr. tenkov. puš.	Pušaka	Puško-mitralj.	Prot. avij. mit.	Teš. mitralj.	Strojnica	Pištolja	Ruč. bombi	
Teških	Srednjih	Lakih	Džon-bull								Ofanzivnih	Defanziv.
					2	1			6	17	3	
			1	2	171	17		1	4	9	50	39
		1		3	191	17			5	9	5	65
		2	1	2	197	21		1	8	16	32	70
		1		2	190	19		2	7	15	7	128
					23	3			4	2		10
					9	2			18	1	2	55
					49	1			1	1	10	10
					36	1			3	3	3	4
					11							7
					55	2			5	2	6	2
					1							1
18					84	4			5	10	8	14
		1			20				17			280
18		5	2	9	1.039	88		4	83	85	126	685

...[3]

Komandant — kapetan[5]

nja. Ukupan zbir municije bio je: 71.395 puščanih i 7.612 metaka za strojnice (automate), 239 metaka za protivtenkovsku pušku, 244 artiljerijskih p.t. granata i 500 mina za teške i lake minobacače. Osim toga, 15. brigada je imala 33 jahaća, 8 teglećih i 302 tovarna konja.

[4] Bio je tada Danilo Đidara.

[5] Bio je tada Branko Tanjga.

BR. 132

PREGLED BROJNOG STANJA 2. BRDSKOG ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA ARTILJERIJSKE GRUPE 2. KORPUSA NOVJ OD 22. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

PREGLED

BROJNOG STANJA LJUDSTVA, STOKE I NAORUŽANJA II BRDSKOG DIVIZIONA ARTILJERISKE GRUPE II UDARNOG KORPUSA NA DAN

22. februara 1945.[2]

I — LJUDSTVO:

Sadržaj	Oficira		Podoficira		Politrukov.		Boraca		Ukupno	
	drugova	drugarica	drugova	drugarica	drugova	drugarica	drugova	drugarica	drugova	drugarica
Po spis.	11	1	29	2	8		524	17	572	20
U rashod.	1		4				26	4	31	4
Na licu	10	1	25	2	8		498	13	541	16

Italijanskih oficira:	3
Italijanskih podof.	5
Italijanskih vojnika:	123
ukupno:	131

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 15—13, k. 397. (Brojno stanje je dostavljeno Artiljerijskoj grupi 2. korpusa NOVJ — vidi propratni akt ovog diviziona od 22. februara 1945.)

[2] U operacijskom dnevniku štaba toga diviziona za period od 11. decembra 1944. do 30. juna 1945 (vidi AVII, reg. br. 32/87—5, k. 392) piše da se tokom februara taj divizion (bez 2. baterije) nalazio u Donjoj Gorici i izvodio trupnu obuku, dok se njegova 2. baterija (1. vod i, od 13. februara, jedno odeljenje 2. voda) nalazila na položajima oko Goražda i podržavala dejstva jedinica 37. NOU divizije (vidi dok. br. 155). Njen 2. vod je bio pri Trupnoj školi u Pljevljima.

II — NAORUŽANJE:

Red. br.	O R U Ž J E	Komada i municije		NAPOMENA
1	brdskih topova 75 mm. M. 34	4	880	granata bez punjenja i čaura ima 1234
2	američkih topova 75 mm. M. 42	4	190	
3	protivkolskih topova 60 mm.	2	280	
4	protivkolskih topova 42 mm.	3	384	
5	engleskih puškomitraljeza	11	4660	
6	jugoslovenskih pušaka	74	1640	
7	italijanskih pušaka	152	2767	
8	nemačkih pušaka	7	350	
9	engleskih pušaka	21	1480	
10	mašinskih pušaka	8	400	
11	jugoslovenskih pištolja	6	60	
12	italijanskih pištolja	5	35	
13	pištolja raznih kalibara	22	175	u istoj rubrici su uneti i „parabelumi"
14	jugoslovenskih bombi	10		
15	italijanskih bombi	5		
16	engleskih bombi	14		

III — STOKA:

NAZIV	Jahaćih	Teglećih	Tovarnih	Ukupno	PRIMEDBA
Konja	6	22	93	121	
Mazgi			73	73	

OBJASNJENJE RASHODA:

1.— U bolnici: — partizana: drugova 15
drug-ca 1
2.— Na nižem art. kursu: drugova 12
3.— Pri art. kursu: drug-ca 2
4.— Na politkursu kod Staba
Prim. oper. grupe drugova 3
drug-ca 1

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkoma
kapetan,
Milan Cvijanović

M. P.

Komandant, poručnik
Nikica J. Janković

BR. 133

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 23. FEBRUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU TRAVNIK — ZENICA[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
Pov. br. 253
Dne 23. II. 1945 g.

Izveštaj o borbama od 17. do 23. II. isključno.—

ŠTABU 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Noću 17/18

Snage VI brigade napadale neprijatelja na liniji: Dubrava — s. Radića Brdo. Napad ne uspio.

XI brigada napadala neprijatelja na liniji: s. Vidoševići — s. Kokošari. Napad ne uspio.

VIII brigada napadala neprijatelja na liniji: s. Stojkovići — s. Bučići — s. Balići. Napad vršen sa manjim grupama, glavnine snaga na odmoru.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 32—6, k. 771/A.

I T A D
V. ZBIRKA
Fov Kp 253
DNE

Izvještaj o borbama od 17 do 23.II.isključno.-

ŠTABU 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Noću 17/18 Snage VI brigade napadale neprijatelja na liniji:Dobrovo-s.Kadića Brdo.Napad ne uspio.

XI brigada napadala neprijatelja na liniji:s.Vidoševići-s.Kobašari.Napad ne uspio.

VIII brigada napadala neprijatelja na liniji:s.Stojkovići-s.Bučica-s.Balići.Napad vršen sa manjim grupama,glavnina snaga na odmoru.

VII brigada vršila napad na liniji:s.Mali Bošalj-s.Donja Večerska.Napad vršen manjim snagama.

18.II.45 g. Kod VI i XI brigade likvidirano uporište s.Kobašari i s.Vidoševići.Kod VII i VIII brigade neprijatelj vršio protivnapade ali je odbijen uz gubitke.

19.II.45 g. VI brigada otpočela napad ujutro u 8 sati na neprijatelja na liniji:Dobrovo-Kadića Brdo.Dobrim sadejstvom artiljerije i pješadije neprijatelj je izbačen na liniju:s.Jasikovići-s.Podibrovo.Protivnom artiljerijskom i bacačkom vatrom neprijatelj je protjeran sa ove linije i odbačen u Vranjak.Do 21 sat čelni dijelovi ove brigade izbili su na istočnu ivicu Vranjaka odakle su produžili na Bolac.

XI Brigada napada na liniju:s.Šipovik-s.Piroto-s.Bojna-s.Vilenica.Dobrim sadejstvom artiljerije i pješadije i prestalnim gađanjem artiljerije neprijatelj je pobrunut i gonjen.U 21 čas snage ove brigade izbile su u Bolac odakle su produžile za s.Slimena.

VIII Brigada saznala je s.Stojkovići i vršila napad na Čanića Brdo.Neprijatelj je protivnapadom povratio Stojkoviće. Brigada je ponovila napad povratila s.Stojkoviće i u toku noći 19/20 ov.mj.oslobodila Čanića Brdo i s.Slimena.

VII brigada vrši napad na liniju:s.M.Bošanj-S.Večerska. Neprijatelj je vršio protiv-napade i nije se dao pobrunuti sa položaja.

20.II.45 g. Snage VI brigade krenu od Bolj.st.Bolac pravcem:s.Petićevo-s.Ključica.Prednje vrše napad na neprijateljske uporište u s.Alihodže i s.Kurtpođe.Neprijatelj odbačen u s.Kučlje.

XI brigada na jednim bataljonom napadala uporište neprijateljskih kolona na dobrim uspjehom.Za čuvanje veze sa susjednom VIII brigadom bataljon se vraća na položaje poslije u s.Bolac.Noću 20/21 dva bataljona ove brigade zauzimaju položaj i smanjuju snage XIII brigade,koje su dirnule u klisuri Crnovi i Bandochom s.Udrlje-Bern.

VIII brigada vodi borbu sa odstupajućim neprijateljskim kolonama u širini Polja.Ova brigada sadeje desno krilo sa prednjim dijelovima na liniji:s.Gladnik-V.Mojanj.

VII brigada [illegible] s.Kli-k.Vel-s.Mavro,vodi odstupajuće neprijateljske kolone,dok su drugi neprijateljski [illegible]

/.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 133

VII brigada vršila napad na liniji: s. Mali Mošunj — s. Donja Večeriska. Napad vršen manjim snagama.

18. II. 45 g.

Kod VI i XI brigade likvidirano uporište s. Kokošari i s. Vidoševići. Kod VII i VIII brigade neprijatelj vršio protivnapade ali je odbijen uz gubitke.

19. II. 45 g.

VI brigada otpočela napad ujutro u 8 sati na neprijatelja na liniji: Dubrava — Radića Brdo. Dobrim sadejstvom artiljerije i pješadije neprijatelj je izbačen na liniju: s. Jankovići — s. Jadikovac. Preciznom artiljerijskom i bacačkom vatrom[2] neprijatelj je protjeran sa ove linije i odbačen u Travnik. Do 21 sat čelni dijelovi ove brigade izbili su na istočnu ivicu Travnika, odakle su produžili za Dolac.[3]

XI brigada napada na liniju: s. Šipovik — s. Pirota — s. Bojna — s. Vilenica. Dobrim sadejstvom artiljerije i pješadije i preciznim gađanjem artiljerije neprijatelj je pokrenut i gonjen. U 21 čas snage ove brigade izbile su u Dolac, odakle su produžile za s. Slimena.

VIII brigada zauzela je s. Stojkovići i vršila napad na Čamića Brdo. Neprijatelj je protivnapadom povratio Stojkoviće. Brigada je obnovila napad, povratila s. Stoj-

---

[2] Vidi dok. br. 149.

[3] U Dnevniku majora Bema (AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su 19. februara jedinice NOVJ prodrle u Travnik; da su se jedinice Borbene grupe »Eberlajn«, poslije teških odbrambenih borbi, uz osjetne gubitke (oko 70 do 80 vojnika i starješina izbačeno iz stroja), povukle na glavnu odbrambenu liniju 5,5 km jugoistočno od Travnika; da su ustaške snage, osim manjih grupa, pobjegle; da su u borbama od 20. do 22. februara pomenute njemačke jedinice bile stalno napadane i potiskivane i da je zaprijetila opasnost da bude prekinuta glavna komunikacija Sarajevo — Zenica — Doboj. U Dnevniku se posebno naglašava da su u dotadašnjim sedmodnevnim borbama (vidi dok. br. 99) ove njemačke jedinice pretrpjele velike gubitke, a naročito u oficirima, i da su usljed toga potpuno oslabljeni 4. i 5. puk bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa.

Usljed ovakvog stanja kod Borbene grupe »Eberlajn«, na sektor Zenice su 20. februara upućeni 359. puk njemačke 181. pješadijske divizije (Pukovska grupa »Hart« — »Hardt«) i 116. izviđački bataljon (bez jedne čete), a 22. februara i 7. SS divizija »Princ Eugen«, ali usljed dejstva jedinica 5. korpusa NOVJ na komunikaciji Doboj — Zenica ona je na sektor Zenice stigla tek 27. februara. Tada su pod njenu komandu stavljeni 359. puk i ostale njemačke i ustaško-domobranske snage s tog sektora (vidi AVII, mikrofilm NAW-T-78, r. 305, snimak 6255841—2: naređenje načelnika Operativnog štaba Komande njemačkih oružanih snaga od 23. februara 1945). O tome vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 104—106.

koviće i u toku noći 19/20 ov.mj. očistila Čamića Brdo i s. Slimena.

VII brigada vrši napad na liniju: s. M. Mošunj – D. Večeriska. Neprijatelj je vršio protivnapade i nije se dao pokrenuti sa položaja.

20. II. 45 g.

Snage VI brigade kreću od želj. st. Dolac pravcem: s. Putičevo — s. Riječica. Predveče vrše napad na neprijateljska uporišta u s. Alihodža i s. Karahodža. Neprijatelj odbačen u s. Zabilje.

XI brigada sa jednim bataljonom napadala začelje neprijateljskih kolona sa dobrim uspjehom. Po hvatanju veze sa snagama VIII brigade bataljon se vraća na polazne položaje u s. Dolac. Noću 20/21 dva bataljona ove brigade zauzimaju položaj i smenjuju snage XIII brigade, koje su držale u blokadi crkvu i samostan u s. Gučja Gora.[4]

VIII brigada vodi borbu sa odstupajućim neprijateljskim kolonama u Nević Polju. Ova brigada tokom dana izbija sa prednjim dijelovima na liniju: s. Gladnik — V. Mošunj.

VII brigada kreće pravcem: s. D. Večeriska — s. Lupnice — Pale, k. 812 — k. 741 — s. Rovna, radi odsjecanja odstupajućih neprijateljskih kolona. Svega jedan bataljon prebacio se je pomenutim pravcem, dok su drugi bataljoni ostali.

XIII brigada kreće pravcem: s. Gučja Gora — s. Brajkovići — s. Grahovčići. Odavde jedan dio snaga produžuje prema s. Stranjani, a jedan dio snaga pravcem: s. Lupac — s. Počulica — Kuber, radi odsjecanja ceste Han Kumpanija — Zenica i onemogućenja izvlačenja neprijatelja ovim pravcem.

21. II. 45 g.

VI brigada čisti prostoriju lijevom obalom r. Lašve.

XI brigada sa dva bataljona napada crkvu i samostan u s. Gučja Gora, gdje se je neprijatelj povukao i odakle se je branio. U 20 sati ovo uporište likvidirano.[5]

VIII brigada nadire pravcem: s. M. Mošunj — s. Vitez. Likvidirano neprijateljsko uporište Vitez.[6]

---

[4] Vidi dok. br. 157.

[5] Riječ je o dijelovima 639. puka za obezbjeđenje i jedne čete bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Njima je 20. februara naređeno da se probiju ka Zenici (vidi Dnevnik majora Bema).

[6] O tome vidi tom V, knj. 38, dok. br. 107.

VII brigada napada na neprijateljsko uporište s. Kruščica.[7]

XIII brigada nastupa prema s. Stranjani i prema s. Počulici.

22. II. 45 g.

VI brigada čisti prostoriju lijevom obalom r. Lašve i izbija na liniju: k. 515 — s. Pirići — s. Ahmići — s. Dubravica — s. Počulica.

XI brigada na odmoru.

VIII brigada goni neprijatelja sa jednim bataljonom cestom Vitez — Han Kumpanija, a sa ostalim snagama čisti prostoriju na desnoj obali r. Lašve, te izbija na prostoriju: s. Vidovići — s. Šafradini — Neopalje.

VII brigada nije imala borbi.

XIII brigada tokom dana sadejstvuje sa jednim bataljonom VI brigade i oslobađaju s. Počulica. Ostatak snaga nadire prema Zenici i stigao je na liniju: s. Stranjani — s. Jagodići — Dabovac.

U toku ovih borbi jedinice divizije imale su:

I. **Gubitci:**

a) Neprijateljski ubijeno 1302
ranjeno 1691
zarobljeno . . . 75
Ukupno 3068.

b) Vlastiti mrtvih 85
ranjenih . . . 382
nestalih 5
smrzlih . . . . 3.[8]

II. **Plijen:**

a) Oružja: 12 topova, 8 malih bacača, 89 puškomitraljeza, 4 teška bacača, 4 teška mitraljeza, 14 strojnica, 154 puške.

b) Municija: raznih vrsta topovske i puščane municije zarobljeno je dosta.[9]

c) Ostalo: 47 konja, 2 radio-stanice, više telefonskih aparata, oko 70 kola sa raznim materijalom.

[7] Vidi dok. br. 140.

[8] Bliže o tome vidi AVII, k. RP 6: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 4. NOU divizije.

[9] Vidi AVII, reg. br. 21—6, k. 771/A: izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 21. februara 1945. godine.

Zaključak: Dok su jedinice ove divizije napadale noću, i pored toga što su imale dobro teško naoružanje i dosta municije, uspjeh je bilo teško postići. Koordinacija i sadejstvo pješadije i artiljerije bilo je slabo, jer teška oruđa nisu mogla precizno dejstvovati i razbijati gnjezdo otpora ispred pješadije. Kada je pješadija prešla na dnevne borbe, ona je mogla u cijelosti iskoristiti dejstvo teških oruđa, koja su uništavala gnjezdo otpora i krčila put pješadiji. Početni uspjesi u borbama danju podigli su vjeru kod naših boraca da se mogu voditi ofanzivne operacije i osvajati utvrđena mjesta i danju.

Posluge teških oruđa u toku ovih borbi pokazale su se u svome radu vrlo dobro i zaslužuju pohvalu. Njihova uvježbanost u posluživanju oruđa, brzom prebacivanju oruđa sa položaja na položaj, precizno nišanjenje, kao i polet i požrtvovanost u radu za vrijeme borbe je na velikoj visini.

Usljed brzog nastupanja veze često puta nisu brzo podizane, što je uticalo na sporo izveštavanje i prenašanje naređenja.[10]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar ppukovnik,
sl. otsutan

Komandant pukovnik.
Petar Vojnović

M. P.

[10] Vidi AVII, reg. br. 36—6, k. 462/A: izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 8. marta 1945. o organizaciji i radu službe veze u februaru.

BR. 134

IZVJEŠTAJ ŠTABA 17. DIVIZIJE OD 24. FEBRUARA 1943. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O BORBAMA NA SEKTORU KOZLUKA[1]

A—1
Op. br. sl.
24 februara 1945 god.
u 16 časova

C—1

1. U 20 časova 23 o.m. preduzeli smo ponovni napad na neprijatelja koji je bio opkoljen na Visokoj Glavi i odatle povezan streljačkim strojem južnom ivicom sela Kozluka sve do Drine.[2] Pored napada kojega smo preduzeli na ovom sektoru sa delovima brigada A—3 poseli smo položaje Debeljak, k. 410 — k. 440 — k. 340 — Trnovica i zaključno Gradac. Ove položaje ranije su držale jedinice S—1 koje su u toku jučerašnjeg dana sa istog povlačene.[3] Delovi jedinica brigade A—3 koje su posele ove položaje dobile su za zadatak da bočnim dejstvom na neprijatelja omoguće napredovanje naših jedinica, koje su nastupale pravcem prema Kozluku.

2. Neprijatelj je gore navedene položaje bio utvrdio, naime iskopao je rovove, tako da je iz istih bilo ga je skoro nemoguće isterati. Pored toga neprijatelj je na čitavoj dužini fronta na južnoj strani od Kozluka napravio trostruke rovove, tj. tri reda rovova po dubini je uredio. U istima se je dobro postavio i raspored automatskih oružja udesio je tako, da je sa istima dobro kontrolisao sve pravce kojima smo trebali nastupati i iste je vatrom zatvarao. Na ovim položajima neprijatelj je pored priličnog broja šaraca imao i dva flaka, koja su takođe bila u prvoj borbenoj liniji.

Sem položaja gore navedenih neprijatelj je držao položaje na k. 343, k, 384, k. 322, k. 185, k. 225, k. 201, k. 266, k. 212, k. 151, k. 145, k. 115, k. 116, k. 110, k. 119 i dalje prema severu. Pored toga dobili smo obaveštenje da neprijatelj na me-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 35—12, k. 272/A.

[2] i [4] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 91; tom V, knj. 38, dok. br. 105—109.

[3] Riječ je o jedinicama 38. NOU divizije (vidi dok. br. 113; izvještaj štaba pomenute divizije od 3. marta 1945. u AVII, reg. br. 33—5, k. 1258).

đuprostoru Trnovica — Rojčević Muslimanski ima i 10 kamiona, kao i to da se u selu Modranu nalaze 350 nemačkih vojnika sa 2 topa, 5 teških bacača i jednim flakom. Jačina neprijateljskih snaga ispred naših brigada prema proceni štabova istih iznosi od 400—600 vojnika.[4]

Neprijatelj je i dalje uporno branio svoje položaje i grčevito je ostao pri svojoj odluci, tj. da ne dozvoli nadiranje naših snaga prema Kozluku i dalje prema Janji.

3. Tačno u 20 časova 23 o.m. sa dva bataljona A—2 napali smo neprijatelja, koji je južno od Kozluka, i to od k. 302 pravac Kozluk i od Danojlovića u pravcu k. 133. Jedan bataljon brigade A—3 je prišao likvidaciji neprijatelja na Visokoj Glavi, koja je do tada bila blokirana od naših jedinica. Borba je trajala čitave noći i u 5 časova 24 o.m. bili smo primorani vratiti se na polazne položaje, na kojima se i sada nalazimo.

4. U toku borbe neprijatelj ne samo da je bio proćeran, već je dovlačenjem pojačanja u toku same borbe popravio izvesne položaje, naime grupu koja je bila opkoljena na Visokoj Glavi oslobodio je blokade i sa istima streljačkim strojem povezao, tako da naše jedinice prema Visokoj Glavi sada drže Debeljak, onda istočno od Šepka — Gradinu, dalje preko k. 302 streljačkim strojem do na reku Drinu.

5. U toku današnjeg dana nije došlo do nekih borbi, čitavi rad svodi se na patrolna izviđanja i prepucavanja. U toku današnjeg dana nastojali smo da uredimo stanje u jedinicama kao i da kod istih izvršimo popunu municije. Usled dugog vođenja rata na ovom sektoru kao i nedovoljnog snabdevanja sa istom, naše jedinice znatno su oskudevale u municiji. No u toku dana uspelo nam je da dobijemo izvesnu količinu municije, koja će nam u mnogome pomoći u daljem napredovanju.

6. U ovoj borbi neprijatelj je imao 17 mrtvih i oko 29 ranjenih. Naši gubitci dva mrtva i 7 ranjenih. Oružje je ispravno, municije utrošeno prilična količina.

7. Lijevo od naših položaja na međuprostoru Pilica — Trnova nalaze se jedinice II proleterske divizije,[5] sa kojom smo uspeli uspostaviti vezu pomoću naših patrola. Desno od nas nalazi se reka Drina, gde se na desnoj obali nalaze naše jedinice[6] i bočnim dejstvom onemogućavaju neprijatelju njegovo pravilno otstupanje.

8. Danas u 20 časova mišljenja smo da ponovo izvršimo napad na neprijatelja i to dejstvujući više bočno, a manjim snagama praveći pritisak na njegovo začelje. Sa ovim napadom

---

[5] Jedinice te divizije su na tom prostoru dejstvovale od 14. do 26. februara 1945 (vidi tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89).

[6] Vidi dok. br. 91, objašnjenje 11.

verujemo da ćemo uspeti u potpunosti zato što imamo sredstva, tj. dobili smo bacačku i drugu municiju, koju takoreći nismo imali.

9. O svim promenama koje se u toku operacija budu desile kod nas bićete na vreme obaveštavani kao i o svim našim odlukama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant — p.pukovnik
Blažo Janković

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 171
25/II 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podatak za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odeljenja,
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 135

MJESEČNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA OD 24. FEBRUARA 1945. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA KOMUNIKACIJI KISELJAK — BUSOVAČA I KOD S. HOMOLJSKA ĆUPRIJA[1]

ŠTAB
I ART. DIVIZIONA
X DIVIZIJE NOV
Str. pov. br. *61.*
24. II. 1945. g.

Dostavlja operacijski
izvještaj za mjesec februar
1945. god. od 20. I. do 23. II

ŠTABU X DIVIZIJE NOVJ

(za art. otsjek)

1) *Dana 24. januara 1945.* naša 3. baterija sa POT 47 mm i POT 37 mm je sa kote 303[2] zv. Krčevine u saradnji sa 4. bataljonom VII NOU brigade[3] izvršila gađanje neprijateljske motorizovane kolone na komunikaciji Kiseljak — Busovača a kod s. Brestovsko, sa zadatkom uništenja iste. Utrošeno je municije POT 37 mm 41 granatu M. 39, a POT 47 mm 20 granata M. 32.

Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar, što se vidi i iz neprijateljskih gubitaka. Pored ove kolone gađane su i okolne kuće, u kojima je bilo razbježano neprijateljsko ljudstvo sklonjeno, ali o uspjehu gađanja nema podataka.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubici u ljudstvu: 10 mrtvih, među kojima i 1 njemački oficir, i više ranjenih neprijateljskih vojnika. Materijalni gubici: 6 teretnih i 1 luksuzni automobil.

Plijena je bilo, ali je isti koristio 4. bataljon VII brigade, od kojeg je baterija dobila 4 kg duhana, 1 par cipela i 2 ćebeta.

2) *Dana 6. februara 1945.* naša 1. baterija sa tri brdska topa M 2,3 (amerikanska) te 70 boraca, a u sadejstvu sa 1. i 2.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14—13, k. 858 (redakcija je izostavila sprovodni akt).

[2] Nije nađena na karti 1 : 100.000. Vjerovatno je u pitanju k. 503 (Krčevine).

[3] i [4] Vidi dok. br. 140.

bataljonom VII NOU brigade, sa položaja s. Zubići (kod Travnika) izvršila je gađanje neprijateljskih utvrda i pješadije kod s. Rankovića, sa zadatkom uništenja istih. Gađanje je počelo u 16,30 čas. i trajalo je sa prekidima sve do 24 časa. Utrošeno je: 21 tempirna i 16 udarnih granata.
Uspjeh gađanja je bio dobar, što se vidi i iz neprijateljskih gubitaka.
Vlastitih gubitaka nije bilo.
Neprijateljski gubici u ljudstvu: 10 mrtvih i veći broj ranjenih neprijateljskih vojnika. Materijalni gubici nepoznati.
Plijena nije bilo.
Neprijatelj se sastojao iz jedinice nepoznatog imena sastavljene od Čerkeza i ustaša u jačini od 250 vojnika.[4]

3) *Dana 8. februara 1945.* jedno odeljenje naše treće baterije u jačini 27 boraca i 1 POT 47 mm sa kote 303 zv. Krčevine izvršilo je gađanje neprijateljske motorizovane kolone u jačini od 15 kamiona na komunikaciji Kiseljak — Busovača sa zadatkom uništenja iste.

Gađanje je počelo u 7,30 čas. i trajalo je do 8,10 čas.

Utrošeno je 24 granate 47 mm M. 32.

Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar.

Neprijateljski gubici u ljudstvu 8 mrtvih i 6 ranjenih neprijateljskih vojnika. Materijalni gubici neprijatelja: 4 teško oštećena kamiona te uništen 1 flak i 1 bacač.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Plijena nije bilo.

4) *Dana 8. februara 1945.* jedno odeljenje naše 1. baterije u jačini 21 borca i 1 brdskog topa 75 mm M. 2,3 sa položaja kod s. Zubića a u sadejstvu sa 1. i 2. bataljonom VII brigade izvršilo je gađanje neprijateljskih utvrda, a naročito bunkera na koti 652, te neprijateljske pješadije u s. Rankovićima sa zadatkom uništenja odnosno paralisanja dejstva istih.

Utrošeno je 6 udarnih i 1 tempirna granata.

Gađanje je počelo u 16 a završeno u 17 časova.

Uspjeh gađanja je bio dobar, jer je neprijatelj usljed artil. vatre bio prisiljen da napusti utvrde.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljskih gubitaka u ljudstvu i materijalu — nepoznato.

Jačina i sastav neprijatelja kao u tač. 2) izvještaja.

5) *Dana 10. februara 1945.* jedno odeljenje naše 1. baterije u istoj jačini kao u tač. 4) izvršilo je gađanje istih ciljeva sa istim zadatkom te sa istog položaja, s tim da je gađan i bunker na koti 930.

Gađanje je počelo u 15,10 čas. a završeno u 15,30 čas.

Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar. Neprijateljski bunkeri i utvrde su uništeni a neprijateljska pješadija raspršena.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubici nepoznati.

Utrošeno je municije: 7 udarnih i 1 tempirna granata.

Plijena nije bilo.

6) *13. februara 1945.* naša druga baterija sa cjelokupnim ljudstvom te sa 2 brdska topa 75 mm M. 15 sa položaja iznad s. Homolj. Ćuprija izvršila je gađanje jako utvrđenog samostana jugoistočno od Homoljske Ćuprije, kod zaseoka Lepenice, sa zadatkom da u sadejstvu sa IX NOU brigadom uništi spomenutu utvrdu, te protjera neprijatelja iz iste, kao i iz zaseoka Lepenice.[5]

Gađanje je počelo u 5,45 a završeno u 9,45 časova.

Uspjeh gađanja je bio dobar, jer je gađani objekat (samostan) pogođen sa više direktnih pogodaka, uslijed čega je znatno paralisana neprijateljska vatra.

Neprijateljski gubitci od ovoga gađanja nisu se mogli ustanoviti.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

7) *13 februara 1945.* jedno odeljenje 3. baterije (POT 37 mm) izvršilo je gađanje istog objekta navedenog u tački 6) u sadejstvu sa IX NOU brigadom i sa istim zadatkom a sa položaja istočno od samostana za svega 100 metara.

Gađanje je započelo u 03 sati i završeno u 3,10 sati, kada se odeljenje moralo povući zbog nedostatka municije.

Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar, jer su skoro sve granate pogodile gađani objekat, ali uslijed masivnosti utvrde nije bilo naročitog rezultata.

Neprijateljski gubitci od ovog gađanja su nepoznati.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

8) *14. februara 1945.* 2. baterija sa cjelokupnim ljudstvom i 2 topa 75 mm M. 15 izvršila je ponovno gađanje iste utvrde sa istim zadatkom i sa položaja navedenog u tač. 6).

Gađanje je započelo u 16,10 sati, a završeno u 16,50 sati.

Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar, jer je neprijatelj uslijed direktnih pogodaka u samostan bio prisiljen da napusti isti kao i cijeli zasecok Lepenica.

Nakon protjerivanja neprijatelja u samom samostanu nađeno je 5 mrtvih neprijateljskih vojnika, a prema prikupljenim obavještenjima u toku svih gađanja predmetne utvrde neprijatelj je imao 35 mrtvih i ranjenih vojnika.

[5] Vidi dok. br. 80.

Mi smo imali samo 1 lakše ranjenog.

U svim gađanjima u svemu je utrošeno 5 udarnih granata i 32 šrapnela 75 mm M. 23, te 51 granata 37 mm M. 39.

Plijena i zarobljenih nije bilo.

Neprijatelj protiv kojeg se dejstvovalo sastojao se iz Lepeničke milicije, brojčano nepoznate, koja je zauzimanjem tučene utvrde i zaseoka Lepenice znatno ometala život i operacije naših jedinica na tom prostoru.

9) *21. februara 1945.* jedno odeljenje naše 2. baterije (1 tom 75 mm M. 15) sa položaja na koti 777 (3,5 km sjeverozapadno Hadžića) u sadejstvu sa 4. bataljonom IX NOU brigade[6] izvršilo je gađanje na sela Hadžići, Dupovci i Grivići sa zadatkom uništenja tamo nalazećih se neprijateljskih snaga.

Gađanje je počelo u 10,30 i trajalo do 12 časova.

Uspjeh gađanja je bio dobar, jer je neprijatelj djelomično uništen ili raspršen.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci: 10 mrtvih i 15 ranjenih nepr. vojnika.

Plijena i zarobljenih nije bilo.

Utrošeno je: 18 šrapnela M. 23.

10) *Dana 21. februara 1945.* naša 3. baterija sa cjelokupnim ljudstvom i POT 37 mm i POT 47 mm sa kote 303 zv. Krčevine izvršila je gađanje zgrada na komunikaciji Kiseljak — Busovača na dijelu Brestovsko — Brezova kosa a u sadejstvu sa IV bataljonom VII brigade sa zadatkom uništenja, odnosno protjerivanja neprijatelja iz gađanih zgrada.

Uspjeh gađanja je nepoznat.

Gađanje je počelo u 7 čas. a završeno u 8 čas.

Utrošeno: 8 granata 37 mm M. 39 i 16 granata 47 mm M. 32.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubici nepoznati.

11) *Dana 23. februara 1945.* jedno odeljenje 3. baterije sa POT 47 mm sa istog položaja, na iste ciljeve i sa istim zadatkom kao u tač. 10) izvršilo je gađanje neprijatelja.

Gađanje je počelo u 16 čas. a završeno u 16,15 čas.

Uspjeh gađanja je nepoznat.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubici nepoznati.

Utrošeno 6 granata 47 mm M. 32.

Plijena nije bilo.

---

[6] Vidi dok. br. 116.

UKUPNI BILANS OD 20. I. DO 23. II. 1945.

I. Vlastiti gubici u ljudstvu: samo 1 lakše ranjen, materijalnih gubitaka nije bilo

II. Neprijateljski gubici u ljudstvu:
a) 42 mrtva, među kojima 1 oficir.
b) 36 ranjenih neprijateljskih vojnika.
Napominjemo da je broj ranjenih neprijateljskih vojnika bio daleko veći ali smo naveli samo provjerene gubitke.

III. Neprijateljski gubici u materijalu: uništeno 6 teretnih i 1 luksuzni automobil, dok je oštećeno (teško) 4 teretna automobila, a pored toga je uništen 1 flak i 1 bacač.

IV. Plijena znatnijeg nije bilo, jedino 4 kg duhana i par cipela i 2 ćebeta.

V. Utrošak municije: 23 tempirne granate 75 mm modela nepoznatog (amerikan.), 29 udarnih granata 75 mm modela nepoznatog (amerikanskih), 50 komada šrapnela 75 mm M. 23, 5 udarnih granata 75 mm M. 23, 100 komada granata 37 mm M. 39, 66 komada granata 47 mm M. 32.

RASPORED JEDINICA OVOG DIVIZIONA NA DAN 23. II. 1945.

1) Štab diviziona sa prištabskom baterijom nalazi se u selu Ostružnici.

2) 1. baterija nalazi se na putu prema štabu diviziona, a u vezi naređenja tog Štaba.

3) 2. baterija ovog diviziona nalazi se u s. Šćitovu (zaseok Klisac) sa zadatkom kontrolisanja komunikacije Kiseljak — Busovača, te sprečavanja eventualnog prodora neprijatelja iz pravca Kiseljaka ka Fojnici.

4) 3. baterija ovog diviziona nalazi se u s. Podoglavak sa zadatkom kontrolisanja komunikacije Kiseljak — Busovača, te sprečavanja eventualnog prodora neprijatelja iz Kiseljaka ka Fojnici.

5) Pozadina diviziona i transportna kolona nalaze se u selu Alaupovki.

ZAKLJUČAK

1) Moral, požrtvovanje i borbenost kako kod starih tako i kod novih boraca je dobra, a naročito se u ovim vrlinama ističe rukovodni kadar i ljudstvo 3. baterije.

2) Obzirom na iscrpljenost ovog sektora, ishrana konja znatno je otežana. Usljed raštrkanosti jedinica diviziona politički i nastavni rad je također otežan. Obzirom na to što 1. baterija sada dolazi u sastav diviziona, ovo će biti znatno otklonjeno.

3) Potrebno bi bilo da se pješadijski rukovodioci jedinica sa kojima sadejstvuje artilerija malo više založe da to sadejstvo bude u potpunosti ostvareno. Dešava se da naše jedinice tuku izvjesne ciljeve, ali se artilerijska vatra ne iskorišćava u potpunosti od strane pješadijskih jedinica. Nadalje se vrlo često i suviše traži od artilerije, a to rezultira iz pomanjkanja tijesne veze između pješadijskih i artilerijskih rukovodioca. Glede taktičke upotrebe diviziona kao artilerijske jedinice mišljenja smo da je bolja upotreba jedinica (baterija) odvojeno, t.j. rastresito, pridodavajući manje dijelove pojedinim pješadijskim jedinicama, izuzevši akcija oko zauzimanja većih i dobro branjenih neprijateljskih uporišta, kada je svakako daleko korisnija upotreba cjelokupnog diviziona. Rastresitost je naročito preporučljiva iz razloga što naša artilerija najčešće ili bolje reći uvijek djeluje neposredno, te je na taj način izložena neprijateljskoj vatri, koja će biti daleko ubitačnija ukoliko su jedinice više grupisane.

4) Usljed slabih telefonskih veza, te potpunog pomanjkanja radio-veze, tijesni dodir kako pješadijskih i artilerijskih jedinica, tako i štaba diviziona za vrijeme borbe je vrlo slab. Radi toga se često događa da artilerijske jedinice ostanu i suviše isturene, usled toga što se pješadijske jedinice povuku sa izvjesnih položaja a nemaju mogućnosti da blagovremeno o tome obavijeste artilerijske jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara
B.[7] Kurćubić

Komandant, poručnik:
Medić[8]

---

[7] Branko
[8] Vaso

BR. 136

IZVJEŠTAJ ŠTABA 8. KORPUSA NOVJ OD 25. FEBRUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O OSLOBOĐENJU ZAPADNE HERCEGOVINE I MOSTARA[1]

ŠTAB
VIII UDARNOG KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 116
25 februara 1945 g.

Operacijski izvještaj
o »bitci za Mostar«

Prepis

GENERALŠTABU JUGOSLOVENSKE ARMIJE[2]

Beograd

(Sekcija 1 : 100.000. Mostar — Prozor)

Neprijatelj iz sastava 369 vražje divizije, IX gorske divizije, Crne Legije i pojačanja pristiglih iz Sarajeva[3] izvršio je 27. I ispade u pravcima: Pribinovići — Turćinovići — Buhovo — Hamzići — Dragičina — Crno i zauzeo Ljubuški a ugrozio Vrgorac, drugim pravcem s. Čule — s. Čitluk — s. Međugorje — s. Čapljina — Gabela kao i uzduž željezničke komunikacije Mostar — Metković i zauzeo Metković. U Čapljini, Metkoviću porušio je mostove preko Neretve, pa se zatim iz Metkovića povukao prema Čapljini.

Sastav neprijateljskih snaga koje su učestvovale i koje su se nalazile na sektoru Mostara vidi se iz priloženog vojno-obavještajnog izvještaja.[4]

---

[1] Ovjereni prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 40—12, k. 272/A, reg. br. 16/21—3, k. 526 (pregled rada artiljerijskih oruđa i utrošak municije u operaciji Široki Brijeg — Mostar).

[2] U kopiji originala je naslov »*Generalštab jugoslovenske armije*, Beograd« dopisan kasnije, vjerovatno u martu. Tekst kopije originala je pisan na mašini crnim a u naslovu plavim slovima. Pored toga, do promjene naziva NOV i POJ u Jugoslovensku armiju došlo je 1. marta 1945 (vidi tom II, knj. 1, str. 623: Službeni list Ministarstva narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije br. 1, 2 i 3 za januar, februar i mart 1945).

[3] O tome vidi dok. br. 25, objašnjenje 2.

[4] Vidi dok. br. 28.

Namjera neprijatelja.

a) Zauzeti prostoriju Široki Brijeg — Ljubuški — Čapljina — Mostar i na ovaj način proširiti svoju teritoriju na prostoriju koja je bila politički sklona ustaškom režimu, gdje je bio ranije centar ustaških zločinaca.

b) Porušiti sve komunikacije i objekte na komunikacijama koje vode na ovu prostoriju i time onemogućiti našim snagama brzu intervenciju i izvršenje brze koncentracije na ugroženu teritoriju kao i spajanje snaga VIII ud. korpusa sa snagama XXIX hercegovačke divizije, a sa druge strane zadobiti u vremenu kako bi se mogla organizirati odbrana nove teritorije i time dobila mogućnost ugrožavanja oslobođene Dalmacije.

c) Izvršiti mobilizaciju i prikazati NOVJ kao vojnički slabu i nesposobnu za odbranu oslobođenih krajeva i time politički djelovati na stanovništvo.

Ovo najbolje dokazuje činjenica da je ispad iz Mostara bio organiziran od ustaša i ustaških fratara iz Širokog Brijega. Prilikom ispada zvonila su zvona a po selima bacane parole »živila ustaška sloboda« — »smrt partizanima« — »živio ustaški ustanak za oslobođenje«.

d) Onemogućiti ili bar odložiti eventualni napad na Mostar, zauzeti više isturene položaje za odbranu Mostara i time olakšati pritisak kojeg su vršile snage NOVJ na ovaj sektor.

Vlastita namjera i zadatak.

Na osnovu iznijete situacije, naša namjera i zadatak je bio:

a) Povratiti sve teritorije i mjesta koja je neprijatelj zauzeo.

b) Zauzeti Široki Brijeg i ovladati drugim manjim uporištima oko Mostara.

c) Nakon pada Širokog Brijega ugroziti sam Mostar i prema razvoju situacije zauzeti i sam grad.

Za izvršenje ovog zadatka odlučili smo:

a) Sa snagama IX ud. divizije i XXIX herc. divizije zadržati neprijatelja i onemogućiti mu daljnji prodor na oslobođenu teritoriju kao i povratiti sva izgubljena mjesta.

b) Izvršiti koncentraciju snaga VIII udarnog korpusa na sektoru Vrgorac — Vitina — Grude — Posušje sa glavnim pravcem napada na Široki Brijeg.

Za izvršenje ovog zadatka bile su određene slijedeće jedinice:

IX udarna divizija, koja se već nalazila na tom sektoru i vodila borbu sa neprijateljem koji je izvršio prodor kroz njezine položaje.

XIX udarna divizija.

XXVI udarna divizija.

I Tenkovska brigada i

Artiljerijska brigada VIII udarnog korpusa.

Tok operacija odigrao se je u tri faze. Prva faza: ispad neprijatelja iz Mostara i Širokog Brijega, rušenje mostova u Metkoviću — Gabeli i Čapljini, povlačenje iz Metkovića i zadržavanje na liniji Čapljina — Ljubuški kao i povlačenje neprijatelja na polazne položaje.

Druga faza: koncentracija snaga VIII udarnog korpusa na sektoru Vrgorac — Vitina — Grude — Posušje, napad na Široki Brijeg i zauzimanje ovog uporišta kao i gonjenje potučenog neprijatelja prema Mostaru.

Treća faza: napad na Mostar i oslobođenje Mostara, gonjenje potučenog neprijatelja prema sjeveru.

(Idejni prikaz faza vidi se iz priloženih skica br. 1, 2, 3).[5]

I faza.

Na sektoru Široki Brijeg — južna ivica Mostarskog Blata — s. Kruševo nalazile su se jedinice IX udarne divizije u stalnim manjim okršajima sa neprijateljem koji je ispadao iz Širokog Brijega u pravcu Kočerina i Čerigaja.

27. I. 1945 g. neprijatelj je uspio da neprimjetno koncentriše jače snage na prostoriji Širokog Brijega i istog dana u 17.00 časova napao jedinice IX udarne divizije na položajima uz komunikaciju Široki Brijeg — s. Kočerin, zatim na položajima s. Čerigaj — Stojnica — k. 415, Vlake — s. Markišić — Klenak.

Noću poslije trosatne jake borbe sa jedinicama III ud. brigade, neprijatelj je probio položaje IX udarne divizije na Vlakama i kod s. Markišić te pod zaštitom tame neprimjetno sa svojom glavninom nastupao prema s. Buhovo a odatle u tri kolone u pravcu s. Ljubuški — Čitluka i G. Blatnice.

28. I u zoru neprijatelj je napao položaje IX udarne divizije južno od Mostara i to: s. Podgorje — s. Selište — s. Krivodo — s. Bačevići. Neprijatelj je napadao u tri kolone, lijeva kolona uz desnu obalu Neretve, srednja kolona pravcem Rujišta — s. Krivodo — Dobro Selo i desna kolona pravcem Mostar — Ljubuški.

[5] i [35] Vidi AVII, reg. br. 16/22—3 — 16/28—3, k. 526. Skice se ne objavljuju iz tehničkih razloga.

Na ovom sektoru vodila je borbu IV splitska udarna brigada IX udarne divizije i nakon tročasovne teške borbe ove jedinice su bile prisiljene na povlačenje. Treba napomenuti da su ove jedinice bile napadnute i od samog stanovništva koje je na ovom sektoru ustaški nastrojeno.

Sa dijelom neprijateljske kolone koja je nastupala iz Širokog Brijega u pravcu Čitluka divizija je vodila borbu na prostoriji s. Ograđenik, ali jedinice su morale otstupiti, jer je neprijatelj sa jačim snagama izbio sjeverno iznad samog sektora Ljubuški — Čitluk — s. G. Blatnica.

Ujutro istog dana iznenada je bio u Čitluku napadnut Štab IV splitske brigade od strane neprijateljskog stanovništva i ubačenih neprijateljskih grupa, te je time na ovom sektoru divizije nestalo jedinstvenog rukovođenja sa jedinicama ove brigade. U ovakovoj situaciji dok je neprijatelj sa mnogo jačim snagama napadao iz raznih pravaca a neprijateljsko stanovništvo pucalo iz svakog sela i na svakoj stazi, naređeno je povlačenje jedinica IV splitske brigade, najprije u pravcu s. Međugorja a zatim u pravcu Ljubuški. Pri povlačenju u s. Međugorje sve jedinice su vodile jake i uporne borbe sa neprijateljem koji je nastupao iz raznih pravaca kao i sa mjesnim stanovništvom.

U ovim borbama neprijatelj je uspio pocijepati jedinice IV splitske brigade tako da je glavnina brigade otstupila u pravcu Čapljine a dva bataljona iz s. Međugorja preko Ljubuškog nastojeći se probiti u pravcu Vrgorca. Ova dva bataljona sukobili su se sa neprijateljem, koji je već oko 12.00 časova zauzeo Ljubuški, na položaju s. G. Studenci, gdje su tokom noći vodili borbu sa nadmoćnijim neprijateljem i bili prisiljeni prebaciti se preko Trebižata na prostoriju s. V. i M. Prolog.

Glavnina brigade, koja je tokom noći 28/29. I zanoćila na desnoj obali Neretve u blizini Čapljine, u času kada se pokrenula da napadne neprijatelja u pravcu Ljubuškog i Čitluka bila je napadnuta od jakih neprijateljskih snaga koje su sa više pravaca nastupale prema Čapljini. Čim su bataljoni prihvatili borbu sa neprijateljem sjeverozapadno od same Čapljine, nenadano je počela borba u samom gradu. U ovakovoj situaciji, bataljoni se više nisu mogli povući u samu Čapljinu, već su uz jaku borbu pristupili probijanju pravcem s. Međugorje — s. Crno — sjeverno od Ljubuškog za Vitinu.

Nakon što je neprijatelj odbio naše jedinice i tenkove koji su bili pridodati XXIX hercegovačkoj diviziji i koji su se povukli preko mosta,[6] uspio je zauzeti Čapljinu i sa manjim snagama produžiti za Metković, gdje je porušio most na Neretvi i zatim se povratio.

Po zauzimanju Ljubuškog neprijatelj je krenuo u pravcu s. Crvenog Grma i V. i M. Prologa. Poslije zauzimanja Čapljine od strane neprijatelja jedinice IV splitske udarne brigade su bile orijentisane za zatvaranje pravca Ljubuški — Vrgorac, gdje su se na prostoriji s. V. i M. Prologa i s. Crvenog Grma vodile u vremenu od 1. II do 4. II neprekidno borbe.

Odmah nakon prodora neprijatelja u pravcu Ljubuškog i stvaranju kritičnog stanja kod IV splitske ud. brigade divizija je orijentisala jedinice III udarne dalmatinske brigade u pravcu Ljubuškog sa zadatkom ofanzivnog dejstva na bok neprijatelja u cilju vezivanja neprijateljskih snaga i hvatanja veze sa IV splitskom brigadom i izvlačenja iste.

Ova brigada vodila je u vremenu od 28. I do 3. II jake i neprekidne borbe sa neprijateljem na položajima oko s. Radišići i sjeverno oko s. Lipno. U dva navrata uspjele su ove jedinice izbiti na Mostarska Vrata i sa leđa ugroziti neprijatelja i na taj način oslabiti pritisak na IV splitsku udarnu brigadu.

II dalm. prol. brigada ostala je na prostoriji s. Kočerina sa zadatkom da zatvara ovaj pravac od snaga sa Širokog Brijega jer je bilo znakova neprijateljskog napada u pravcu s. Posušje i Imotski. Ona je za cijelo vrijeme vodila borbe sa neprijateljem koji je ispadao u pravcu njezinih položaja a povremeno i sama ugrožavala Široki Brijeg.

Nakon dolaska jačih snaga VIII udarnog korpusa na ovu prostoriju i nakon ofanzivnih podhvata XXIX hercegovačke divizije u pravcu Čapljina — Ljubuški i divizije koja je brodovima bila prebačena iz Splita za Gradac i koja je 31. I izbila na komunikaciju Vrgorac — s. Vitina — s. Klobuk, IV splitska udarna brigada poduzela je 4. II napad na sam Ljubuški. Nakon teške borbe i izbijanja ove brigade na Mostarska Vrata zauzet je 5. II Ljubuški i neprijatelj odbačen prema sjeveru[7]

---

[6] O tome vidi dok. br. 11, 33 i 49.

[7] Opširnije o prvoj fazi borbe vidi izvještaj Štaba 9. NOU divizije od 22. februara 1945 (AVII, reg. br. 4—2, k. 843).

Ofanzivnim akcijama IX udarne divizije, izbijanjem XI udarne brigade XXVI ud. divizije na sektor Ljubuški kao i ofanzivnim akcijama XXIX herc. divizije uspjelo je zadržati neprijateljsko napredovanje prema zapadu i odbaciti neprijatelja na njegove polazne položaje Široki Brijeg — južna ivica Mostarskog Blata — Mostar — Nevesinje.[8]

II faza.

U vremenu dok su se odigravale borbe u I fazi Štab VIII ud. korpusa izdaje naređenje za koncentraciju XIX, XXVI udarne divizije, I tenkovske brigade i Artiljerijske brigade na sektoru Mostara.

30. I u 12.00 časova obustavljen je bio sav saobraćaj na dalmatinskoj oblasti s tim da se sva saobraćajna sredstva stave na raspolaganje NOVJ za izvršenje što brže koncentracije.

Za izvršenje koncentracije izdata je direktiva br. 1 (prilog br. 4).[9]

Koncentracija trupa završena je bila 3. II u 24.00 časa. Ova je bila izvedena na slijedeći način:

XIX udarna divizija sa prostorije Zadar — Zemunik — Tijesno bila je prebačena brodovima i kamionima za Makarsku i odatle na prostoriju Vrgorac — Ljubuški.

XXVI udarna divizija sa prostorije Omiš — Split — Sinj — Trogir — Šibenik bila je prebačena željeznicom do Splita a odatle brodovima u Gradac i Pisak i zatim na prostoriju Vrgorac — Imotski.

Artiljerijska brigada sa motorizovanim brdskim divizionom i haubičkom baterijom izvršila je pokret Obrovac — Kistanje — Đevrske — Roški Slap — Drniš — Šibenik — Split — Omiš — Zadvarje — Zagozd i smjestila se na sektoru Imotskog.

I tenkovska brigada izvršila je pokret sa sektora Šibenik — Drniš — Skradin za Split — Sinj — Trilj — Imotski.[10]

Nakon koncentracije naših snaga situacija 4. II na sektoru Mostara bila je slijedeća:

IX udarna divizija sa II dalm. prol. brigadom držala je položaje oko Širokog Brijega sa zadatkom da zatvara pravac Široki Brijeg — s. Kočerin — s. Posušje — Imotski.

---

[8] Bliže o tome vidi dok. br. 163—165 i 167—169.
[9] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118.
[10] Vidi dok. br. 123.

III dalm. udarna i IV splitska udarna brigada vodile su borbu na sektoru s. Lipno — Ljubuški — Vrgorac i počeo je napad na sam Ljubuški.

XXIX hercegovačka divizija povratila je Gabelu i Čapljinu i orijentisala svoje glavne snage prema s. Međugorje — Čitluk.[11]

Na osnovu ove situacije donijeta je odluka:

a) Sa slabijim snagama povratiti Ljubuški i ostala manja mjesta koja je zauzeo neprijatelj i vratiti ga na njegove polazne položaje.

b) Sa glavninom snaga napasti Široki Brijeg, razbiti utvrđenja, zauzeti ovo jako utvrđeno uporište koje je predstavljalo taktički ključ Mostara i zatim ugroziti sam Mostar.

Za izvršenje ovog zadatka izvršena je slijedeća grupacija snaga VIII udarnog korpusa:

a) Desna kolona — XIX udarna divizija bez jedne brigade, svega 8 bataljona, i artiljeriski divizion — napada pravcem Vrgorac — Ljubuški — Mostar sa zadatkom zauzimanja neprijateljskih uporišta Ljubuški — Čitluk kao i čišćenje okolnih sela od milicije, a zatim ugrožavanje Mostara sa juga. Zona širenja desno: Čapljina — r. Neretva — Mostar, gdje uhvatiti vezu sa XXIX divizijom. Zona širenja lijevo: zaključno s. Vitina — Hamzići — s. Biogradci, gdje uhvatiti vezu sa IX ud. divizijom.

b) Lijeva kolona — IX udarna divizija bez dvije brigade, svega 8 bataljona — napada pravcem s. Klobuk — Buhovo — Knežpolje sa zadatkom čišćenja neprijateljskih uporišta u s. Grljevići — Buhovo — Uzarići i izbijanje na komunikaciju Široki Brijeg — Mostar.

Zona širenja desno: do zone širenja lijevo desne kolone, gdje će držati vezu sa jedinicama XIX udarne divizije. Zona širenja lijevo: do linije Osoje — Prokos — s. Turčinovići i k. 362 (Stražnica) isključno. Sa jednom brigadom izvršit ćete obezbeđenje od pravca Mostar — Goranci — Bogodol održavajući vezu sa dijelovima XXVI udarne divizije na liniji Postenovača, k. 753 — G. Gradac — Grabova Draga.

XXVI udarna divizija, Tenkovska i Artiljerijska brigada — svega 16 bataljona, 2 tenkovska bataljona i 3 diviziona — napadaju pravcem Grude — s. Kočerin — Široki Brijeg sa zadatkom zauzimanja neprijateljskog uporišta Široki Brijeg i obezbeđenja prema Rakitnu. Zona

[11] Vidi dok. br. 95.

širenja desno: do linije Osoje — Prokos — s. Turčinovići (sve isključno) i k. 362 (Stražnica) zaključno, gdje će održavati vezu sa jedinicama IX udarne divizije. Zona širenja lijevo: do linije Postenovača, k. 753 — G. Gradac i Grabova Draga održavajući vezu sa dijelovima IX udarne divizije.

Sa jednom brigadom vršiti obezbeđenje od pravca s. Rakitno.

Korpusna rezerva — dvije brigade IX udarne divizije — na prostoriji Vrgorac — Prapatnica — Stilja.

Tenkovska i Artiljerijska brigada u sastavu XXVI udarne divizije.

Početak napada predvidjeli smo za 6. II u 07.00 časova.[12]

U toku 5. II IX udarna divizija sa IV splitskom udar. brigadom zauzela je Ljubuški, a jedinice XXIX hercegovačke divizije zauzele su Čitluk. Ostale jedinice Korpusa izvršile su tog dana pokret i posjele polazne položaje za izvršenje dobivenih zadataka.

U podilaženju ka svojim položajima snage VIII udar. korpusa zanoćile su:

Štab VIII udarnog korpusa u Imotskom.

XXVI udarna divizija na liniji s. Crnač — Dobrkovići — s. Čerigaj. XXI udarna brigada u nastupanju pravcem s. Ljubotići — s. Glavica — G. Gradac.

Tenkovska brigada na liniji s. Rastovača — s. Rujan — s. Kočerin.

Artiljerijska brigada na liniji s. Kočerin — s. Ljubotići.

XIX udarna divizija nakon pada Ljubuškog bila je u nastupnom maršu sa XIV udarnom brigadom na prostoru Ljubuški a sa VI udarnom brigadom na prostoru Ljubuški — s. Vitina.

IX udarna divizija nakon pada Ljubuškog prošla je sa III udarnom brigadom kroz s. Vitina — s. Lipno — s. Buhovo i zanoćila na liniji s. Markišić — s. Turčinovići. U ovim borbama neprijatelj je pretrpeo osjetljive gubitke. U daljnim borbama naše snage puštaju neprijatelja sve do s. Leskovača, odsjecaju ga od Goranaca, opkoljavaju i u toku noći mu uspjeva da se izvuče iz našeg obruča u manjim grupama u raznim pravcima.

Kolona koja je kretala pravcem s. G. Gradac — s. Grabova Draga — s. Polog uspjela je u teškim borbama

[12] Vidi dok. br. 25.

odbaciti neprijatelja sa Virca, k. 644 i k. 494 — s. Polog — k. 491 — k. 605 i k. 654.

Neprijatelj videći naše snage u pozadini Širokog Brijega i ugrožavanje komunikacije Široki Brijeg — Mostar dovukao je pojačanja i izvršio protunapad. Potpomognut jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom neprijatelju uspjeva odbaciti naše snage sa Mikuljače, k. 654, izbija u s. D. Vlasnici i posjeda dominantne položaje na kotama sa sjeverne strane komunikacije Široki Brijeg — Mostar. Ova borba koja se vodila 5, 6 i 7. II bila je teška i mnogi položaji prelazili su po nekoliko puta iz ruke u ruku.

Na sektoru III dalm. udarne brigade borba je počela 6. II u 07.00 časova na prostoriji s. Turčinovići — s. Jare — s. Uzarići i u toku toga dana u brzom naletu i ogorčenoj borbi čistila je ovu prostoriju. Brigada je zanoćila na prostoru s. Turčinovići — r. Lištica južno od sela Uzorići.

Probijanjem spoljnih utvrđenja zapadno od Širokog Brijega kao i izbijanjem jedinica IX udarne divizije na komunikaciji Široki Brijeg — Knežpolje, zauzimanjem k. 399 i zapadnog dijela s. Knežpolja postignuti su bili uslovi za likvidaciju samog Širokog Brijega.

Zauzimanje Širokog Brijega 7. II.

U toku borbi 6. II prikupljeni su bili dragocjeni podaci o rasporedu neprijateljskih snaga, utvrđenjima, minskim poljima, žičanim preprekama kao i o rasporedu neprijateljske protuokiopne odbrane. Nakon sređivanja jedinica na zauzetim položajima, čišćenja minskih polja i prepreka u toku noći, odlučili smo da se 7. II izvrši odlučujući napad na Široki Brijeg i da se ovo uporište zauzme.

Na sektoru XXVI udarne divizije otpočeo je napad 7. II u 05.00 časova i to na prostoru XI udarne brigade. Napad je izvršen uz podršku artiljerije i tenkova. Jedinice ove brigade već u 08.45 časova upadaju u samostan, nakon kraće borbe zauzimaju ga. Neprijatelj je bio prisiljen da se povuče prema gradu.

U vremenu od 08.00 časova do 11.00 časova jedinice I dalm. prol. brigade uz sadejstvo artiljerije i tenkova vršile su 4 puta juriš u pravcu duvanske stanice — Cigansko Brdo, ali bez uspjeha zbog žičanih prepreka i snažne zaprečne vatre, pretrpivši osjetne gubitke.

U 11.00 časova jedinice ove iste brigade ponovo vrše juriš na neprijateljske položaje i uz pomoć vatre iz svih raspoloživih oruđa, bacača, flakova, pk. topova i tenkovskih oruđa zauzimaju Purin Brdo[13] nanijevši neprijatelju teške gubitke.

Oko 13.00 časova dijelovi I dalm. prol. brigade, potpomognuti dijelovima XI udarne brigade, prodrli su u sam grad, gdje su vođene ulične borbe. Do mraka zauzeta su bila sva neprijateljska uporišta i očišćeno cijelo mjesto od neprijatelja koji se je povlačio prema Mostaru.

Odmah po zauzeću samostana upućena su bila dva bataljona XI udarne brigade pravcem Stražnica — preko rijeke Lištice sa zadatkom da izbiju na komunikaciju Široki Brijeg — Knežpolje te da jedan bataljon usmjeri napad prema k. 399 a drugi bataljon prema Širokom Brijegu. Samo jednom od ovih dvaju bataljona uspjeva da se na vrijeme prebaci do određenog mjesta. Pojavom ovog bataljona na ovom sektoru unijelo je veliku zabunu u neprijateljske redove i u mnogome doprinijelo uništavanju neprijatelja koji se je povlačio iz Širokog Brijega.

XII udarna brigada uspjela je u međuvremenu da zauzme Cigansko Brdo i Lončar a uz pomoć III udarne dalm. brigade IX divizije i k. 399 koju je neprijatelj jako branio.

Navečer istog dana ušle su jedinice XXVI udarne divizije, artiljerije i tenkova u Knežpolje, od kuda smo preduzeli gonjenje prema Mostaru.

U toku noći likvidirani su bili posljednji neprijateljski položaji i dijelovi posade u utvrdi Čavar koja je ostala iza leđa naših jedinica.[14]

---

[13] Taj objekat nije nađen na karti 1 : 100.000.

[14] Do početka napada na Široki Brijeg neprijatelj je imao sljedeći raspored snaga: u Širokom Brijegu 3. bataljon 370. puka i 3. četu 369. pionirskog bataljona; u rejonu Lise 14. i 15. četu 370. puka, 2. divizion 649. armijskog obalskog artiljerijskog puka i bateriju 369. artiljerijskog puka; u rejonu Knešpolja 13. bateriju 649. artiljerijskog puka i 1. bojnu 2. gorskog zdruga. Osim ovih snaga, noću 4/5. februara na sektor Širokog Brijega su stigli 2. bojna i dijelovi 3. bojne 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga koji su se tada povukli iz Ljubuškog (vidi dok. br. 167 i 168).

Doznavši za koncentraciju jedinica 8. korpusa NOVJ na sektor Široki Brijeg — Ljubuški, Štab 369. legionarske divizije 5. februara je izvukao 1. i 2. bataljon 370. puka iz borbe istočno od Konjica i vozom ih prebacio u Mostar, odakle su istog dana (noću) upućeni usiljenim maršem u Široki Brijeg. Prvi bataljon je odmah stupio u borbu sjeverno od puta, s ciljem da spriječi dalji prodor jedinica 8. korpusa

Napad naših jedinica potpomagala je I tenkovska brigada na cijelom sektoru i pod snažnim naletom tenkova, koncentričnom artiljerijskom i pješadijskom vatrom tenkovi i pješadija uspjeli su postići uništenje neprijatelja.

Dejstvo naše artiljerije bilo je vrlo efikasno i u mnogome je pomoglo našim jedinicama prilikom podilaženja neprijateljskim položajima. Artiljerijski ciljevi koji su bili gađani vidljivi su iz priloga pod br. 7.

U toku 8. II naše jedinice su došle u kontakt sa vanjskim utvrđenjima Mostara na liniji Lukavača — k. 605 — Vasina Kosa — Jastrebinka.

Sektor IX udarne divizije:

Dok su vođene borbe za Široki Brijeg, jedinice IX udarne divizije na sektoru III dalm. udarne brigade prešle su rijeku Lištičcu, komunikaciju Široki Brijeg — Mostar i sjeverozapadni dio Knežpolja. Na ovim položajima razvila se ogorčena borba i neprijatelju uspjeva da zbaci naše jedinice sa k. 399 i da ih potisne do same ceste Široki Brijeg — Mostar. Nakon pristiglog pojačanja je-

---

ka Mostaru; dok je 2. bataljon posjeo put Mostar — Lisa i imao zadatak da uhvati vezu s jedinicama u Širokom Brijegu i Lisi. Noću 5/6. februara upućen je 369. izviđački bataljon iz Mostara u s. Bogodol, sa zadatkom da napadne jedinice 8. korpusa u leđa. Međutim kod s. Klenka bataljon je napadnut i prisiljen da se probije u s. Knešpolje.

Na prostoru Široki Brijeg — Knešpolje 6. i 7. februara vođene su ogorčene borbe prsa u prsa. Pojedina uporišta su po nekoliko puta prelazila iz ruke u ruku (slično se dogodilo s njemačkom 13. baterijom). No, i pored snažnog i žilavog otpora Nijemaca, Široki Brijeg je pao 7. februara u 15,30 časova, dok su se ostaci 3. bataljona i 14. i 15. čete 370. puka povukli u fabriku duvana, odakle su nastavili otpor. Oko 17 časova Komanda 369. legionarske divizije naredila je (radiogramom) povlačenje ka Mostaru. Borbena grupa iz fabrike duvana, po cijenu teških gubitaka, probijala se ka Knešpolju, gdje su njeni posljednji dijelovi stigli oko 23,45 časa. Dok se probijala ka Mostaru, nju su s linije Jastrebinka (trig. 1139) — Mikuljača (k. 654) prihvatili 1. bataljon 370. puka i 369. dopunski bataljon (prema izjavi tumača u Štabu 370. puka on je bio rasformiran). Sa ovih položaja Nijemci su 10. februara izveli protivnapad u pravcu Knešpolja, ali su sutradan odbačeni. U ovim borbama od 5. do 9. februara 1945. Nijemci, ustaše i domobrani imali su 65 poginulih (od kojih 5 oficira), 251 ranjenog (među njima 13 oficira) i 305 nestalih (od kojih 7 oficira). Od teškog naoružanja izgubili su 6 minobacača i 11 topova. Vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 116—118; AVII, reg. br. 1/6, k. 6 — Dnevnik majora Bema; reg. br. 28/4, k. 74: izjavu ratnog zarobljenika Johana Milera (Johann Müler), tumača u Štabu 370. puka, od 8. februara; reg. br. 1/5, k. 527: izjavu ratnog zarobljenika Paula Virebergera (Wierzberger), ljekara 2. diviziona 649. obalskog artiljerijskog puka, od 20. februara 1945. godine.

dan bataljon XIII južne dalmatinske udarne brigade ponovno prelazi u napad i ponovno je zauzeta k. 399 i veći dio Knežpolja. U toku noći zajedno sa ostalim jedinicama nastavljeno je bilo gonjenje neprijatelja u pravcu Mostara.

Na sektoru s. Polog, gdje je vodila borbu II dalm. prol. brigada, neprijatelj je 7. II prešao u napad pravcem Planinica — s. Odolj — Crni Vrh — Goranci, ali svi napadi ostali su bez uspjeha. Kako je međuvremeno zauzet Široki Brijeg, to je neprijateljski pritisak na ovom sektoru popustio, ali ne i sasvim prestao jer je neprijatelj pod svaku cijenu htio zauzeti ove položaje, koji su ugrožavali spoljne odbrane samog Mostara.

U vezi sa ovim bilo je naređeno XIII j. d. ud. brigadi da posjedne položaje k. 605 i Lukavaču te da time pomogne II dalm. prol. brigadi koja se je u trodnevnim borbama iscrpila. Borbe su bile nastavljene i u toku 8. II. Neprijatelj je tukao naše jedinice i položaje jakom artiljerijskom vatrom nastojeći pod svaku cijenu da ovlada ovim položajima.

8. II smjenjena je bila XIII j.d. brigada po XI ud. brigadi XXVI ud. divizije koja posjeda dotadašnje položaje kao i položaje II dalm. prol. brigade na liniji k. 1139 — Vasina Kosa — s. Polog. II dalm. prol. brigada rokirala se u pravcu s. Goranci — s. Bogodol i uspjeva da istim ovlada. 9. i 10. II borbe su se nastavile na sektoru II dalm. prol. brigade ali sa nešto manjom žestinom od prijašnjeg dana.

Sektor XIX udar. divizije.

Dok su snage XXVI udarne divizije, I tenkovske i Artiljerijske brigade vršile neposredan napad na Široki Brijeg, XIX ud. divizija u sadejstvu sa XII herc. brigadom XXIX divizije vršila je pritisak na neprijatelja sa južne strane u pravcu Vrgorac — Ljubuški — Mostar. Dolaskom ove divizije na ovu prostoriju a nakon pada Ljubuškog i Čitluka dne 5. II preuzela je položaje IV brigade IX divizije koja je bila povučena u korpusnu rezervu.

U toku 5. II XIX udarna divizija je vršila pokret svojih brigada na određenu liniju Krivodo — s. Ljuti Dolac — s. Biogradci te na ovaj način sa juga ugrožavala Mostar i vezivala neprijateljske snage koje bi se inače mogle upotrebiti kao pojačanje na sektoru Širokog Brijega.

U podilaženju na određene položaje divizija je čistila prostoriju od milicije i ustaša. Na taj način su bila očišćena sela Lipno — s. Hamzići — s. Ćerin i s. Odaci.

6. II divizija je izbila na liniju s. Krivodo — s. Ljuti Dolac — s. Biogradci te u svom nastupanju očistila s. Proboj — s. Gradska — s. Veliki Humac — k. 310 — s. Medić — s. Miletići — Miličevići i Dugandići.

U toku dana naredili smo XIX udarnoj diviziji da sa jednom brigadom sadejstvuje sa III brigadom IX udarne divizije na pravcu Uzarići — Knežpolje i da osigura mostobran na lijevoj obali r. Lištice te tako oslobodi III dalm. brigadu za slobodno dejstvo u pravcu Knežpolje — Dubrava, sa jednom brigadom da sadejstvuje sa XII herc. brigadom i da vrši pritisak pravcem Kruševo — Mostar. Sa XIV brigadom da se prebaci na Ljuti Dolac — s. Bilišići — s. Podgorje s tim da napadne s. Čule, zatim da produži preko Begića Mahale i nastavi gonjenje neprijatelja u pravcu Mostara.

U svom nastupanju prema određenim ciljevima divizija se je našla pred tjesnacem između Mostarskog Blata i kanjona r. Neretve, gdje su bili jako utvrđeni neprijateljski položaji koji su bili ograđeni žicom a predteren brisan i miniran.

Neprijatelj je imao namjeru čvrsto držati liniju Keveljavača — s. Miljkovići — Varda, k. 331 — k. 262 — Jasenica — Rodoč te da se na ovaj način osigura od dejstva sa juga.

7. II oko 14.00 časova otpočeo je napad. XIV ud. brigada uspjela je u toku dana da zauzme k. 341 i izbila je na padine k. 262, gdje je sa jednim bataljonom vršila napad. Glavni pravac napada bio je Varda, k. 331. Neprijatelj je uporno branio k. 331. Četiri baterije stvarale su zaprečnu vatru na liniji k. 262 — Kamen. Ova linija bila je pored toga minirana i opletena žicom.

Jedinice koje su napadale na ovom sektoru bile su potpomognute sa dvije baterije brdskog diviziona, jednom baterijom protukolskih topova koji su tukli k. 331, k. 262 i kuće Varda, kao i sa šest minobacača i dva protukolska mitraljeza.

Radi jako utvrđenih položaja naše jedinice nisu uspjele u toku dana zauzeti Vardu te su stoga zanoćile na liniji Kamen — Begića Mahala.

U toku 8. II u 05.30 časova ponovno je počeo napad na Vardu, k. 331 i k. 262. Borba je bila žestoka i neprijatelj se žilavo branio iz svojih dobro utvrđenih položaja,

iako je napad bio vršen sa jačim snagama od prošlog dana, ipak nije uspio radi jake neprijateljske odbrane i artiljeriske vatre. Neprijatelj je na tom sektoru imao 4 baterije i jednu brdsku kod Miljkovića, dvije na sektoru Kobilovca i jednu na sektoru Rodoča i Blagaja.

8. II oko 16.00 časova bila je uspostavljena veza VI udarne brigade sa dijelovima IX udarne divizije na položajima između s. Jare — s. Uzarići — Stražnica — desna obala rijeke Lištice. Ova brigada je tukla neprijateljske kolone koje su iz Knežpolja nastupale prema Mostaru.

9. II u Čitluku je bio održan sastanak komandanata XXIX i XIX ud. divizije kao i načelnika štaba VIII ud. korpusa, gdje je zaključeno da se u cilju koordinacije vođene operacije XII hercegovačka brigada u operativnom pogledu potčini komandantu XIX ud. divizije.[15]

Toga dana oko 11.00 časova otpočet je na sektoru XIV ud. brigade ponovni napad na utvrđenu liniju Varda, k. 331 i k. 262. Ovaj teren je bio miniran i opleten žicom te stoga napadi koji su vođeni tokom čitavog dana nisu uspjeli. U noći je bio ponovno izvršen napad na Vardu, k. 331 i k. 262. Neprijatelj je dobio pojačanja u ljudstvu i automatskom oružju, a neprijateljska artiljerija tukla je vrlo efikasno tako da i ovaj napad nije uspio.

XII hercegovačka brigada, koja je privremeno ušla u sastav XIX udarne divizije, dobila je zadatak da likvidira Humac, k. 152 i da očisti s. G. i D. Jasenicu.

10. II opšti položaj i raspored snaga VIII udarnog korpusa bio je slijedeći:

Na sektoru Mostara neprijatelj je stalno vršio napade na naše položaje zapadno od Mostara prema Širokom Brijegu — k. 605—622 — Vasina Kosa.

Na položajima južno od Mostara nalazile su se jedinice XIX udarne divizije kod Rujišta, k. 341 — Kamen — k. 260.

Zapadno od Mostara bile su jedinice XXVI udarne divizije i to na k. 605 — k. 622 — Vasina Kosa — Jastrebinka, k. 1139.

---

[15] U obavještenju Štaba 8. korpusa od 6. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije u vezi s tim piše:

»Od Vrhovnog štaba primili smo depešu da se angažujemo jače na sektoru Mostara, dogovorimo sa XXIX divizijom, i likvidiramo sva uporišta oko Mostara, a zatim i sam Mostar.« Zatim se sugerira jače angažovanje 29. NOU divizije prema Mostaru s južne strane i predlaže hitan sastanak u Imotskom (vidi AVII, reg. br. 22—2, k. 1146/II).

Dijelovi IX divizije bili su kod Jastrebinke, k. 1139 — s. Aršinovac — s. Miljevci — s. Tokići.

Jedinice XIX udarne divizije prešle su toga dana u napad oko 07.50 časova i to: XII brigada napadala je k. 152, XIV brigada Vardu, k. 331 i 262. Vodile su se jake borbe ali određeni ciljevi nisu bili postignuti radi jake neprijateljske odbrane. Za vrijeme borbe primjećeno je bilo da neprijatelj izvlači iz Miljkovića svoje snage prema Mostaru. Njegove kolone su bile tučene našom artiljerijskom vatrom. Tom prilikom zapaljen je jedan magazin municije na zavoju ceste kod s. Miljkovića.

11. II XII herc. brigada XXIX herc. divizije zauzela je Humac bez borbe, jer se neprijatelj u toku noći povukao sa k. 152. Nakon izbijanja na ovu kotu brigada je dobila zadatak da vrši pritisak prema Rodoču — aerodrom i Jasenica.

XIV ud. brigada pošla je toga dana u 06.30 časova u napad sa sva četiri bataljona. Oko 12.00 časova usprkos vrlo jakog neprijateljskog otpora uspjelo je likvidirati bunkere na liniji kuće Varda — s. Ponor i izvršen je prodor ispod samog sela Miljkovići sa sjeverozapadne strane. Zauzete su i kuće Varda. Istovremeno izvršen je bio pritisak sa jednim bataljonom na k. 262. Oko 13.00 časova izdali smo naređenje da se k. 331 napadne sa sjeverne strane. Oko 16.30 časova neprijatelj je prešao u protunapad i uspio povratiti kuće Varda potiskujući naše dijelove na jug i to samo na pravcu kuće Varda,[16] dok su ostali položaji ostali u našim rukama. Time je izvršen prodor u neprijateljske spoljne utvrđene linije koje su štitile Mostar sa juga, te time postignuti uslovi za sam napad na Mostar.

III faza. Borba za Mostar.

Situacija na bojištu 12. II.

Na sektoru Mostara snage XIX ud. divizije uspjele su probiti spoljnu liniju južne odbrane Mostara s. Varda — s. Ponor — s. Miljkovići i nastupaju prema Keveljavači, k. 475. Predstojalo je zauzimanje Varde, k. 331. Zapadno od Mostara vodila je XXVI udarna divizija uporno borbe na liniji Mikuljača, k. 654 — Jastrebinka, k. 1139 koju neprijatelj teži održati. Sjeverno od Mostara prema

[16] Protivnapad je izveo Pionirski bataljon 369. legionarske divizije. Tom prilikom se iz rejona s. Kozica povukla jedna četa 9. ustaškog zdruga. pa je njen položaj posjela 14. četa 370. puka (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 118).

komunikaciji za Sarajevo na liniji s. Raštani — s. Drežnica nastupala je i pritiskivala neprijatelja IX udarna divizija.

Nakon pada Širokog Brijega, Knežpolja, izbijanjem naših snaga do spoljnih utvrđenja samog Mostara kao i nakon probijanja ovih postignuti su bili uslovi za napad i oslobođenje Mostara.

Odlučili smo da se napad na Mostar izvrši 13. II u 07.00 časova. (Zapovjest za napad na Mostar prilaže se u prilogu pod br. 8).[17]

Ideja napada na **Mostar.**

Odlučili smo:

a) Vršiti pritisak sa snagama XIX udarne divizije: južne strane Mostara u pravcu Varda — Mostar. Divizija je za taj zadatak imala u svom sastavu XII her. brigadu i jedan brdski divizion.[18]

b) Usmjeriti glavni pravac napada na Mostar sa zapadne i sjeverozapadne strane i to pravcem: s. D. Polog — Mostar. Za ovaj zadatak je bila određena XXVI ud. divizija, Tenkovska i Artiljerijska brigada.[19]

c) Odsjeći Mostarski garnizon od zaleđa sa jedinicama IX udarne divizije na liniji Raštani — s. Drežnica.[20]

d) Vršiti pritisak na Mostar sa istočne strane pomoću jedinica XXIX herc. divizije.[21]

Namjera neprijatelja je bila odbrana Mostara pod svaku cijenu.

Sastav neprijateljskih jedinica sa kojima je VIII udarni korpus vodio borbu na tom sektoru vidi se iz priloženog vojno-obavještajnog izvještaja.[22]

Napad na Mostar tekao je na sektorima pojedinih divizija na slijedeći način:

Sektor srednje kolone.

Nakon likvidacije neprijateljskog uporišta Široki Brijeg XXVI udarna divizija je u toku 9, 10 i 11. II izbila u pravcu Mostara i zaposjela liniju Goranci — istočno od s. Odolj — sjeverozapadne padine Jastrebinke, k. 1139 — Vasina Kosa — Gradina — k. 605 — Lukavača.

---

[17] Vidi dok. br. 69.
[18] Vidi dok. br. 144.
[19] Vidi dok. br. 71.
[20] Vidi dok. br. 120.
[21] Vidi dok. br. 95 i 96.
[22] Vidi AVII, reg. br. 7/3—1, k. 526.

I tenkovska brigada smještena je bila u Širokom Brijegu.

Artiljerijska brigada se nalazila na prostoru s. Žvatić.

Glavni neprijateljski odbranbeni položaji nalazili su se na liniji Ljuti Vrh — Crni Vrh — Jastrebinka, k. 1139 — Trebinje, k. 1111 — k. 901 — Mikuljača, k. 654 — Medine — Keveljavača, k. 475.

Ovi neprijateljski položaji nisu bili naročito utvrđeni. Njihove utvrde su imale karakter poljske fortifikacije, izrađene od običnog kamena bez veznog materijala, na Mikuljači i k. 901 nalazili su se stari austrijski rovovi i bunkeri. Put od Lukavače do Međina bio je miniran sa protukolskim minama.

Neprijateljske snage sa kojima je ova divizija vodila borbu bile su:

I i II i III bataljon 370 puka (ovi su se dijelovi uspjeli izvući iz Širokog Brijega), I bataljon 369 puka,[23] pionirski bataljon, 2 čete p.k. topa, izviđački bataljon, bataljon za vezu, tri baterije i opskrbne jedinice, sve iz sastava 369 Vražje divizije.

I, II i III bojna (dijelovi koji su se izvukli iz Širokog Brijega) i prištabske jedinice IX gorske divizije.

I, II, IV i V bojne IX ustaškog zdruga.[24] Oko 300 ustaša iz Crne legije i legija talijanskih fašista »San Marco«. Ukupno neprijateljskih snaga u Mostaru oko 6.000 vojnika.

Napad na Mostar otpočeo je 13. II u 07.00 časova prema unapred utvrđenom planu i to koncentričnom vatrom svih artiljerijskih oruđa na Mikuljaču, k. 654 a zatim na kotu 901.

Jedinice III prekomorske brigade zauzimaju Ljuti Vrh i Crni Vrh te progone neprijatelja prema selu Vihovići i zauzimaju k. 324.

Jedinice XII dalm. ud. brigade u 10.00 časova zauzimaju k. 1111 a zatim Jastrebinku, 1139, koju je neprijatelj uporno branio. Po zauzeću ove dominantne tačke jedinicama ove brigade je uspjelo zauzeti s. Podbile i k. 901.

---

[23] O tom bataljonu nema konkretnijih podataka, osim da je 19. januara 1945. upućen u Mostar i da je kasnije angažovan zapadno i južno od Mostara (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 115).

[24] Bliže o rasporedu ustaško-domobranskih snaga vidi dok. br. 169.

Jedinice XI dalm. udarne brigade napadale su jako branjenu Mikuljaču, k. 654, ali zbog žestokog neprijateljskog otpora nijesu uspjele. Oko 12.00 časova ova brigada uspjeva izvršiti prodor pravcem s. Međine — Kitica — Keveljavača, koju zauzima. Ovim je bio omogućen pokret tenkovima putem s. Međine — s. Žovnica i na taj način su bile neprijateljske snage na Mikuljači ugrožene sa južne strane.

Oko 14.00 časova jedinice XI dalm. udarne brigade uz pomoć tenkova i jednog bataljona XII udarne brigade izvršile su koncentričan napad na neprijateljske položaje na Mikuljači. Pošto je neprijatelj bio skoro opkoljen, počeo je bježati sa Mikuljače u pravcu s. Ilići. Pred sam mrak XI ud. brigada izbija na sam vrh Mikuljače i tako pada u naše ruke najjače branjena tačka.

Kako je bio sektor XI udarne brigade dosta velik, upućena su bila u međuvremenu dva bataljona I brigade u pravcu s. Žovnica — s. Miljkovići i to jedan bataljon da pomogne XI brigadu oko zauzimanja s. Žovnice a jedan jedinicama XIX ud. divizije oko zauzimanja s. Miljkovići.

III prekomorska brigada goneći neprijatelja sa zauzetih položaja uspjela je da istog dana do 17.00 časova izbija u s. Vihovići do samog Rudnika i da ovlada k. 324. Kako na ovom sektoru nije zadržala potrebne rezerve niti se dobro obezbjedila, neprijatelj je to iskoristio, zaobišao i izašao iza leđa na k. 684, te je bila prisiljena da se pod pritiskom dvaju neprijateljskih napada povuče na liniju Trnovača — Pometenik, k. 612, gdje se je prikupila i sredila.

14. II u zoru XI udarna brigada je vršila pritisak u pravcu s. Ilića, gdje se je neprijatelj u povlačenju zadržao, te nakon kratke borbe zauzima ovo selo. Neprijatelj se počeo povlačiti u pravcu Mostara. Oko 12.00 časova jedinice XI udarne brigade izbijaju pred sam grad Mostar. Istovremeno jedinice I dalm. prol. brigade zauzimaju Gradinu a u zajednici sa XIX divizijom i Orlovac, k. 473. Jedan bataljon ove brigade bio je upućen u pravcu s. Miljkovići — aerodrom radi potpomaganja jedinicama XXIX divizije u likvidaciji neprijateljskih snaga opkoljenih na aerodromu.

Jedinice XII udarne brigade zauzimaju k. 324 i gone neprijatelja prema Mostaru. Jedinice III prekomorske brigade vode ogorčenu borbu za k. 684 koju neprijatelj uporno brani.

Oko 13.00 časova XI ud. brigada sa IV bataljonom ulazi u Mostar te izbija do samog Mosta kralja Aleksandra. Istovremeno jedinice I dalm. prol. i XII ud. brigade vode uličnе borbe u gradu i nakon kratkog vremena sve ove jedinice uspjevaju zauzeti zapadni dio grada te izbijaju na desnu obalu rijeke Neretve, odakle vode borbu sa neprijateljem koji se nalazio na lijevoj obali Neretve.

Ovaj prodor u grad izvršen je uz tjesno potpomaganje tenkova i blinda koji su izbili u grad sa jugozapadne strane.

Za čitavo ovo vrijeme borbi artiljerija je svojom efikasnom vatrom pomagala pokrete naših jedinica.

Oko 18.00 časova naši tenkovi pod zaštitom jake protivkolske i mitraljeske vatre u naletu prelaze most i upadaju u istočni dio Mostara. Odmah zatim preko mosta prelaze jedinice I dalm. prol. i XI ud. brigade, koje nakon kratkih ali žestokih uličnih borbi uspjevaju da očiste od neprijatelja i istočni dio grada.[25]

---

[25] i [33] Njemačke i, posebno, ustaško-domobranske snage bile su, usljed vrlo jake artiljerijske i minobacačke vatre i stalnih ofanzivnih dejstava jedinica 8. korpusa NOVJ, iznurene i demoralisane. Tako je 13. februara, poslije artiljerijske pripreme i otpočinjanja napada, desno krilo njemačke odbrane popustilo, jer se s Jastrebinke (trig. 1139) povukla 1. bojna 2. gorskog zdruga. Pokušaj Nijemaca (vjerovatno 116. izviđački bataljon koji je tada bio u rejonu s. Sovići) da povrate Jastrebinku nije uspio. Zbog toga su ove njemačke i domobranske snage u toku dana bile potisnute skoro do s. Vihovića, gdje su, uz pomoć drugih snaga, protivnapadom zauzele ponovo k. 684 i ostale na njoj sve do pada Mostara. Pored toga, oko 12 časova pala je Keveljavača (k. 475) a ubrzo zatim i s. Žovnica, odakle su se njemačke i ustaške jedinice povukle u neredu. Padom ovih položaja prijetilo je okruženje jedinicama 370. puka na Mikuljači (trig. 654), gdje su sve dotle uspješno odoljevale. Poslije toga, težište napada bilo je usmjereno na Mikuljaču, odakle su se, poslije očajničkog otpora po podne jedinice pomenutog njemačkog puka bjekstvom spasavale. Ali tada im je u pomoć pritekao ojačani 909. tvrđavski pješadijski bataljon, i one su uspjele da se privremeno zadrže na položajima 5 i 3,5 km zapadno i sjeverozapadno od Mostara, tj. do 14. februara ujutru, kada su bile prisiljene da se povuku u zapadni dio Mostara. Poslije teških uličnih borbi u gradu, 370. puk i ostale njemačke i ustaško-domobranske snage bili su oko 16 časova potisnuti na lijevu obalu Neretve, u istočni dio grada, odakle su pokušali da spriječe prelaz jedinica 8. korpusa preko Mostara. Međutim, oko 18 časova tenkovske jedinice 1. tenkovske brigade NOVJ, pod zaštitom jake artiljerijske i minobacačke vatre, brzim naletom su zauzele mostove i prodrle u istočni dio grada, a odmah za njima stigla je i pješadija. Zauzimanjem i istočnog dijela Mostara, njemačke jedinice kod Bune i Blagaja i 369. puk na sektoru Nevesinja bili su odsječeni i prinuđeni da se probiju preko planina istočno od Mostara (vidi dok. br. 110).

U ovakvoj situaciji Komanda njemačke 369. legionarske divizije, koja je tada premještena u Jablanicu, po odobrenju Hitlera izdala

III prekomorska brigada pošto je likvidirala k. 684, posljednju neprijateljsku odbranbenu tačku oko Mostara, preuzela je položaje IX udarne divizije na prostoru Orlac — k. 246 — s. Raštani sa zadatkom kontrolisanja pruge Mostar — Sarajevo i tučenja neprijatelja teškim oružjem.

15. II jedan bataljon XII ud. brigade upućen je na Hum radi obezbeđenja, dva bataljona XII ud. brigade upućena su u pravcu Gnojnica — Blagaj — sa zadatkom razbijanja neprijatelja koji se povlačio iz Nevesinja. Pošto su ovaj zadatak već izvršile jedinice XXIX herc. divizije, to je isti vraćen u Mostar.

I dalm. prolet. brigada upućena je bila u pravcu Bijelog Polja radi uništavanja zaostalih neprijateljskih snaga i održavanja kontakta sa neprijateljem, ali taj u toku dana nije bio uspostavljen.

Sadejstvo Tenkovske brigade.

U toku 13. II dejstvo tenkova je bilo ograničeno uslijed nemogućnosti razvoja van komunikacije. Sama komunikacija Knežpolje — Mostar bila je na više mjesta minirana i porušena. IV inženjerski bataljon uspio je da

---

je naređenje u 20 časova za povlačenje divizije ka Konjicu i Ivan-Sedlu (vidi dok. br. 154, objašnjenje 7 i 8). U zaštitnicu su određeni 909. tvrđavski pješadijski bataljon i Protivtenkovski bataljon sa zadatkom da, s položaja sjeveroistočno od Mostara (nije naznačeno mjesto), prihvate jedinice 370 puka, a potom da se 15. februara u 4 časa povuku u s. Mandić (9 km jugoistočno od s. Drežnice) i da s položaja kod tog mjesta štite dalje povlačenje divizije. Pored toga, u rejonu Mandića zaštitnica je imala da uhvati vezu sa 359. pukom njemačke 181. pješadijske divizije.

Što se tiče gubitaka u borbama za Mostar i Nevesinje, Nijemci su ih samo djelimično prikazali, i to: 10. do 12. februara imali su 75 poginulih i 56 ranjenih vojnika, a za narednih nekoliko dana kažu da su imali teške gubitke, među kojima je 30 oficira izbačeno iz stroja (od kojih 6 komandanata bataljona i komandanti 369. i 370. puka). A 15. februara daju ovakvu ocjenu: »Sopstvene trupe 369. leg. div. jako osakaćene«. Uskoro potom 369. puk je rasformiran a njegovo ljudstvo i naoružanje su upotrijebljeni za popunu 370. puka. Isti je slučaj i sa gubicima ustaško-domobranskih jedinica. Prema njemačkom prikazu, one su za to vrijeme imale 24 poginula, 74 ranjena i 23 nestala, dok 13. februara kažu da su ustaško-domobranske snage razbijene na sektoru Mostara i da nisu sposobne za dalji otpor (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 116—123; AVII: reg. br. 1/5, k. 6 — Dnevnik majora Bema; reg. br. 3/5, k. 527 — zapisnik o saslušanju ratnog zarobljenika Bože Pavlovića, poručnika 9. gorske divizije, od 20. februara 1945; mikrofilm NAW-T-608, rolnu 2, snimke 149—151 i 127—141 — priloge (izvještaje) ratnom dnevniku Komande ratne mornarice njemačkih oružanih snaga od 7. i 10. do 16. februara 1945).

očisti mine i da popravi srušene propuste tako da su tenkovi zauzeli s. Međine, gdje se nalazila manja neprijateljska posada. Tako je besputan jedan vod tenkova pod vrlo teškim okolnostima uspio je da preko s. Vlasnici izbije između k. 605 i Mikuljače, k. 654. Pojava tenkova sa ovog pravca u priličnoj mjeri je doprinjela bržoj i lakšoj likvidaciji Mikuljače.

Po zauzeću Međina kolona je produžila u pravcu Žovnice koju je neprijatelj jako utvrdio i branio. U Žovnici se je nalazila jedna njemačka četa sa dva p.k. topa 50 mm. Osim toga, cesta ispred ovog sela bila je minirana i porušena. Izbijanjem tenkova prema Žovnici, neprijatelj je otvorio jaku vatru iz p.k. topova i ukočio daljnji pokret tenkova. U ovom momentu došlo je do punog izražaja sadejstvo između artiljerije, tenkova i pješadije. Na traženje I tenkovske brigade artiljerija je precizno vatrom tukla Žovnicu, dok su tenkovi topovskom i mitraljeskom vatrom, a pješadija bacačkom vatrom i vatrom p.a. mitraljeza potpuno neutralisali neprijateljsku vatru i razbili neprijateljsku odbranu. Inžinjerci su pod zaštitom ove vatre brzo očistili mine i opravljali cestu tako da su tenkovi oko 17.30 časova ušli u Žovnicu zajedno sa pješadijom. Pred samom Žovnicom jedan tenk je naišao na minu i bio uništen.

Izbijanje tenkova u Žovnicu u mnogome je potpomoglo brzu likvidaciju Mikuljače i Keveljavače, glavnih položaja u sistemu spoljne odbrane Mostara.

U zoru 14. II nastavljeno je vođenje borbi u pravcu Mostara. Dva tenkovska bataljona i inžinjerski bataljon produžili su cestom prema gradu, ali iznad s. Ilić u svom nastupanju naišli su na veću prepreku. Na tom mjestu neprijatelj je porušio cestu u dužini od 30 m. Potrebno je bilo pronaći zgodni pravac i zaobići to mjesto da bi se što prije ušlo u grad, gdje su već prije upale naše pješadijske jedinice. Iako sa velikim rizikom, uspjeli su tenkovi da se sa ceste iznad Ilića spuste u same Ilićе. Od Ilića oba tenkovska bataljona produžila su nastupanje prema gradu u tri kolone i to pravcima: Ilić — Bakšin — Mostar, Crkvina — Bijeli Breg — Mostar, Rudnik uglja — željez. stanica Mostar.

Oko 15 časova sve tri tenkovske kolone izbile su na desnu obalu r. Neretve, na tri glavna mosta na Mostar. Naši dijelovi potpuno su ovladali dijelom grada na desnoj obali Neretve. Neprijatelj je uporno branio prelaz preko mostova na lijevu obalu Neretve. Izvršena je

priprema za prelaz tenkova preko mostova, iako se je mislilo da su svi mostovi minirani, tenkovi su izvršili nasilni prelaz velikom brzinom preko mostova i sa dijelovima pješadije u 18.00 časova izbili na lijevu obalu Neretve. Neprijateljski tenkovi i pješadija koji su branili prelaz preko mostova, iznenađeni naglim prepadom naših tenkova i pješadije, bili su potpuno razbijeni. P.k. topovi sa kojima je neprijatelj tukao mostove, uslijed velike brzine tenkova, nisu imali vremena za potpuno dejstvo i bili su razbijeni.[26]

Do 19.00 časova čitav grad je bio očišćen od neprijateljskih snaga.

Sektor desne kolone.

Snage XIX udarne divizije uspjele su probiti spoljnu liniju utvrđenja južne odbrane Mostara a kroz tjesnac između Mostarskog Blata i kanjona Neretve, probijanjem lijevog krila divizije između Mostarskog Blata i G. Varde.

U toku noći izvršena je bila smjena XIV ud. brigade sa VI ud. brigadom i to radi premorenosti i pretrpljenih gubitaka u rukovodećem kadru.

Položaje divizije tukla je artiljerija jakom koncentričnom vatrom uz jako kontrabatiranje naše artiljerije sa strane neprijatelja. Ovaj je raspolagao sa težim kalibrima artiljerijskih oruđa te mu je time kontrabatiranje naše artiljerije bilo omogućeno.

XII herc. brigada vršila je pritisak na Rodoč i s. Jasenicu sa zadatkom osiguranja operacija prema Neretvi. Dva bataljona ove brigade nalazili su se u D. Selu kao divizijska rezerva.

13. II u toku dana nisu vršeni napadaji jer je bilo uočeno da se neće moći savladati neprijateljske prepreke, pa je stoga odlučeno da se izvrši napad i proboj u toku noći 13/14 mjeseca februara.

Oko 23.00 časova jedinice IV udarne brigade prodrle su kroz žičanu prepreku između Varde i Ponora i nadirale prema Vardi — k. 305 — Miljkovići, kao i u pravcu Orlovca sa zadatkom napada sa sjeverne i zapadne strane s. Miljkovići.

Kod s. Kozica jedinice VI ud. brigade uhvatile su 14. II vezu sa XXVI ud. divizijom na sektoru I dalm. prol. brigade i u zajednici sa ovom izbacili neprijatelja sa Orlovca. Ovlađivanjem Orlovcem, koji posjeda I dalm. prol.

[26] Bliže o tome vidi dok. br. 111 i 123.

brigada, dijelovi XIX ud. divizije rokiraju se prema cisterni i Privorcu te napadaju na Miljkoviće. Neprijatelju uspjeva da se protunapadom povrati Orlovac. Dijelovi XIX ud. divizije u zajednici sa dijelovima IX[27] udarne divizije ponovno napadaju Orlovac i u toku dana uspjevaju da ovladaju Orlovcem i s. Miljkovići.

Toga dana razvila se žestoka borba za Vardu. Ubacuje se u akciju divizijska rezerva. Nakon ovog napada neprijatelj je počeo da bježi sa k. 331 i naše jedinice vrše gonjenje prema Kobilovcu. Dijelovi VI ud. brigade vrše gonjenje prema Privorcu i jedan dio jedinice je bio orijentisan preko Vukodola i Rujišta[28] prema Humu i Zahumu, na Mostar.

Oko 11.00 časova dijelovi VI ud. brigade u sadejstvu sa dijelovima XII herc. brigade zauzimaju k. 262 i vrše napad preko Uloga prema Rodoču. Oko 12.15 časova jedan bataljon VI ud. brigade ovladao je sa Humom i sa jednim krakom ušao za Mostar. Jedan bataljon spustio se preko Rujišta u Mostar. Nastavlja se čišćenje grada i u zajednici sa XXVI ud. divizijom kao i Tenkovskom brigadom izvršen je prelaz preko mostova, kao što je to ranije opisano.

Sektor lijeve kolone.

U duhu opšte ideje napada divizija je imala zadatak da otsječe Mostarski garnizon od zaleđa na sjeveru na liniji Raštani — s. Drežnica, da izbije na komunikaciju Mostar — Sarajevo i time onemogući neprijatelju dovlačenje pojačanja, odnosno izvlačenje njegovih snaga iz Mostara.

Teren na kome su vođene operacije bio je vrlo nepogodan zbog svoje neprohodnosti i velikog snijega koji je debelo prekrio zemljište i onemogućavao manevrisanje i podilaženje neprijatelju.

U tim borbama učestvovale su sve jedinice osim dva bataljona XIII j. dalm. brigade koji su se nalazili na Visu. (Podaci o neprijatelju vide se iz priloženog vojno-obavještajnog izvještaja).

Neprijatelj je namjeravao braniti Mostar po svaku cijenu a u slučaju povlačenja obezbjediti komunikaciju Mostar — Sarajevo u cilju urednog i nesmetanog povlačenja.

---

[27] Pogrešno; treba: XXVI.
[28] Pogrešno; treba: s Razlomišta (vidi dok. br. 144).

Neprijateljski prihvatni položaji na pravcu povlačenja bili su Drežnica — Grabovica — Jablanica i dalje prema sjeveru Konjic.

Za izvršenje dobivenog zadatka divizija je rasporedila svoje jedinice na slijedeći način:

a) III dalm. ud. brigada dobila je zadatak da očisti sela Trnovice — Domazeti — Raštani — Raška Gora — Sirge. Da na tom pravcu onesposobi željez. komunikaciju kao i da presječe svaku vezu Mostar — Sarajevo.

b) XIII j. dalm. brigada trebala je očistiti prostoriju Vasi Dolac — Tonkovac — Kula, da posjedne kotu 704 kao i da pokida željez. komunikaciju i stanična postrojenja na stanici Jadrine.

c) IV splitska ud. brigada dobila je zadatak da očisti prostoriju Skutari — Vlaštak — Vratince — Nugle — G. i D. Drežnica. Na sektoru Drežnice da poruši željez. komunikaciju a po mogućnosti da izvrši forsiranje Neretve kako bi se na taj način ugrozio kolski, odnosno put Mostar — Sarajevo.

Divizija je prešla u napad 13. II prema unapred predviđenom planu.

III dalm. udarna brigada u svom nastupanju primila je toga dana borbu oko 10.00 časova na prostoriji Domazeti — Crna Stijena i na tom sektoru uspjela je raspršiti neprijatelja. Izbila je na željez. komunikaciju i istu porušila na više mjesta u dužini od 3 km i zatim izbila na liniju Pometenik — Orlac — Obradovac — Gradac — Brkan Greda, gdje se zadržala sve do 14. II u 18.00 časova, kada se spustila na željez. komunikaciju.

Na ovom sektoru neprijatelj je pokušavao da u cilju osiguranja povlačenja ovlada sa našim položajem i kod toga je došlo do jakih neprijateljskih napadaja koji su bili odbijeni a položaji čvrsto održani u našim rukama. Isto tako neprijatelj je pokušavao da uz pomoć oklopnog voza popravi razrušenu željezničku komunikaciju u cilju izvlačenja teškog oružja i materijala. Efikasnom vatrom iz minobacača i protivkolskih pušaka, naše jedinice su onemogućile popravak komunikacije i onesposobile su oklopni voz. U toj borbi uspjele su onesposobiti i zarobiti još dva voza natovarena topovima i raznim drugim materijalom.

XIII j. dalm. udarna brigada sa svoja dva bataljona primila je borbu 13. II oko 05.00 časova na prostoriji s. Čaprluga (k. 927) — Kula — Vilenjak, k. 807. U svom snažnom naletu uspjela je da ovlada sa pomenutim polo-

žajima, da izbije na željezničku komunikaciju na stanici Jadrine i da na istoj poruši kolosjeke i stanična postrojenja. Na ovim položajima nalazili su se dijelovi 359 regimente koji su stigli iz Sarajeva. Borba je bila dosta teška, jer je neprijatelj bio svjež i uporan.

IV splitska udarna brigada vodila je borbu oko 08.00 časova na položajima Lazetine — k. 930 — Vrdi. Na ovom sektoru neprijatelj je bio ranije posjeo položaje, iste utvrdio i maskirao. Naše jedinice su nastojale da ovladaju sa ovim položajima, ali neprijatelj je iste uporno branio i uz pomoć koja mu je stigla iz Sarajeva vršio pritisak na naše lijevo krilo u cilju izbijanja na prostoriju Goranci i da se zabaci našim jedinicama iza leđa, kako bi na taj način onemogućavao napad naših jedinica na Mostar.

Oko 10.00 časova neprijatelj je prešao u napad sa položaja Tetrnača, k. 920 — Popratnik — Pometenik, k. 704 i polazi u pravcu Vilenjaka, k. 807 — Vasin Dolac, k. 879 — Čaprluga, k. 927 — Lazetine. Zbog rasturenosti brigade i žestokih napada neprijatelju uspjeva da ovlada Čaprlugom i nastavi pritisak na Jestrebinka — Vasin Dolac.

Zbog novostvorene situacije na našim položajima naređeno je bilo II dalm. prol. brigadi da zatvori pravac Jastrebinka — Marjanova Bukva — Pećine, da se desno poveže sa jedinicama XIII j.d. brigade a lijevo sa jedinicama IV splitske ud. brigade.

Noću 13/14. II izvršene su bile sve pripreme za napad na neprijatelja, koji je otpočeo oko 12.00 časova 14. II na svim sektorima. U toku jednodnevne teške borbe jedinice su uspjele ovladati sa položajima Pometenik — Popratnik — Čaprluga — Tetrnača — Vrdi a neprijatelja nabaciti na Neretvu nanoseći mu velike gubitke.

Tokom 15. II jedinice IX udarne divizije napale su neprijatelja i uz velike gubitke potisli ga u samu Drežnicu. Borba se je vodila sa dijelovima 359 regim. 981[29] divizije koji su 12. II došli iz Sarajeva kao i sa nešto ustaša.

Naše jedinice izbile su na Vratca, k. 648 i na Neretvu prema Čitluku. Neprijatelj je uporno držao Trmošnik, na kojem postoje stara talijanska utvrđenja. Zbog snijega naša artiljerija se nije mogla prebaciti bliže Drežnici, u koju se povukao neprijatelj.

---

[29] Pogrešno; treba: 181.

U toku 16. II neprijatelj je, pod zaštitom tenkova i artiljerije koji su ga štitili sa lijeve obale Neretve, uspio da se uz osjetne gubitke izvuče iz Drežnice u koju su ušle naše jedinice.

U akcijama IX udarne divizije a naročito u gonjenju neprijatelja trebala je sadejstvovati i VI te XIV brigada XIX udarne divizije. Ove jedinice izvršile su pokret Mostar — Goranci — Marića Kolibe,[30] ali kako se neprijatelj povukao, ove jedinice nisu mogle uspostaviti kontakt sa neprijateljem i stoga su bile povučene i bačene na sektor Široki Brijeg.

Sadejstvo XXIX herc. divizije.

Borbu jedinica IX udarne divizije, i to naročito u prvoj fazi borbe, potpomagale su jedinice XII herc. brigade XXIX divizije kao i nekoliko bataljona Herc. brigade Narodne odbrane. Glavnina XXIX divizije bila je orijentisana prema Nevesinju jugoistočno od Mostara, dok je jedna brigada bila upućena na prostor Konjica sa zadatkom da spriječi izvlačenje neprijateljskih snaga i materijala sa sektora Mostar — Bijelo Polje — Jablanica.

U vremenu od 1. II do 16. II jedinice XII herc. brigade i Narodne odbrane sudjelovale su u borbama oko Metkovića — Gabele — Čapljine i Čitluka te mnogo doprinele u zadržavanju neprijatelja prilikom ispada neprijatelja na oslobođenu teritoriju.

U toku napada naših jedinica na Mostar XII herc. brigada sudjelovala je u sastavu XIX ud. divizije, kao što je to iznijeto u operacijama koje je vodila XIX ud. divizija.

Glavnina XXIX divizije vodila je borbu za oslobođenje Nevesinja, vršila pritisak na Mostar sa istočne strane a nakon pada Nevesinja gonila neprijatelja oslobađajući Bunu, Blagaj, i neprijateljska uporišta Busak i Bišinu.[31]

Rasopred VIII udar. korpusa nakon završene bitke.

U vezi naređenja Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske a nakon uspješno završene bitke orijentisali smo jedinice VIII udarnog korpusa za pokret prema zapadu a u cilju izvršenja novih zadataka.[32]

---

[30] Na karti 1 : 100.000 postoji samo s. Marice.

[31] Vidi dok. br. 110.

[32] Vidi dok. br. 102.

Raspored je bio slijedeći:

XXVI udarna divizija na sektoru Mostara,
XIX udarna divizija na sektoru Širokog Brijega,
IX udarna divizija, nakon što je 29 hecr. divizija preuzela položaje na sektoru Drežnice, bila je razmještena na sektoru Mostara,
Tenkovska brigada — Mostar,
Artiljerijska brigada — Mostar.

Jedinice VIII udarnog korpusa u toku narednih dana izvršile su pokret prema zapadu u vezi naređenja Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije.

Neprijateljski gubici.

Neprijateljski gubici u ljudstvu i materijalu bili su slijedeći:

mrtvih:
3716 oficira, podoficira i vojnika
zarobljenih:
1044 oficira, podoficira i vojnika.[33]

Neprijateljski gubici u materijalu

tenkova	2
topova raz. kalib.	23
bacača	24
oklopnih pesnica .	30
bezuha	1
mitraljeza raznih .	20
p. mitr. i šaraca .	173
strojnica	47
pušaka	1900
autom. pušaka . .	1
pištolja	98
sign. pištolja . .	16
tromblona . . .	12
ručnih bombi . .	1780
granata za topove .	3150
granata za trom. .	6600
granata za bacače .	1220
raznih metaka	693.000
nagaznih mina . .	4220
eksploziva u kg .	250

telef. centrala . .	3
telefona	36
radiofona . . .	11
telef. kabla u km .	60
dvogleda . . .	8
kamiona	34
bicikla	37
motocikla . . .	9
putn. automobila .	3
lokomotiva . . .	9
vagona	65
kola	25
konja	198
auto-guma . . .	105
radio-stanica . .	15
flakova	13

Pored navedenog materijala zaplijenjen je i jedan magazin i 6 vagona hrane, jedan vagon razne konjičke opreme i 7 kamiona razne vojničke spreme, velike količine duvana kao i drugog materijala i ratne tehnike.

Uništeno:

topova	23
flakova	8
tenkova	1
kamiona	4
konja	30
velike količine raznog materijala i tehnike	

Vlastiti gubici.

Vlastiti gubici u ljudstvu i materijalu bili su slijedeći:

mrtvih:

450 oficira, politrukovodioca, podoficira i vojnika

ranjenih:

1417 oficira, politrukovodioca, podoficira i vojnika.

(U ovom broju uračunati su i gubici IV splitske ud. brigade koji su uslijedili prilikom nepr. ispada i zauzimanja Ljubuškog dne 29. I 45 g.)

Gubici u materijalu:

brd. topova	6
teških bacača	3
lakih bacača	13
mitraljeza	3
p. mitraljeza	69
pušaka	309
strojnica	49
pištolja	4
p. mitraljeza	9
kamiona	5
motocikla	1
tenkova	1

Utrošeno municije:

puščane i mitraljeske	1,450.560
mina za bacače	14.800
topovskih granata	8.300
granata za bezuka	350
granata za Piat	34
ručnih bomba	6.106
signalnih metaka	358

Kritički osvrt na bitku kod Mostara.

Izvršenju priprema za bitku za Mostar pristupilo se je odmah nakon neprijateljskog istupa iz Širokog Brijega i Mostara na našu oslobođenu teritoriju.

Naša odluka za napad na Široki Brijeg i zatim napad na sam Mostar bila je ispravna i izdate zapovjesti i direktive u tom smislu bile su realne i izvodljive.

Rukovanjem operacija vršio je štab VIII udarnog korpusa. Ove su bile vrlo dobro upravljane.

Komandovanje divizijama, Tenkovskom brigadom i Artiljeriskom brigadom bilo je vrlo dobro. Štabovi su se brzo snalazili u pojedinim situacijama i donašali pravilne odluke i zaključke.

Koncentracija jedinica VIII udarnog korpusa na prostoriju operacija mostarskog sektora izvršena je bila na vrijeme i prema predviđenom planu. Pojedine divizije nisu izvršile pokret onako kako je to bilo predviđeno, a tome je bio uzrok pomanjkanje prevoznih sredstava, naročito kamiona i morskog plovnog parka. Ako se uzme u obzir da je situacija poslije neprijateljskog ispada na

mostarskom sektoru nalagala što bržu koncentraciju svih snaga VIII ud. korpusa sa dosta udaljenih sektora, onda možemo zaključiti da je ova u organizacijskom pogledu i u pogledu vremena izvršena u najkraćem mogućem vremenu.

U toku bitke za Mostar pokazalo se je da je saradnja između pojedinih rodova vojske bila dobra, no još uvijek ne na poželjnoj visini.

Na pojedinim sektorima pješadijske jedinice nisu pravilno koristile pripremu artiljerijske vatre. Desili su se slučajevi da su borci dugo čekali pred položajima, koje je naša artiljerija svom silom tukla a da ovo nisu znali iskoristiti u cilju podilaženja neprijateljskim položajima. Ove greške koje su bile uočene već prilikom kninske bitke[34] desile su se i ovog puta.

Prilikom sadejstva avijacije i pješadije, štabovi divizija nisu shvatili da svako traženje tučenja neprijateljskih ciljeva treba da sadrži potrebne podatke bez kojih avijacija ne može pristupiti izvršenju zadataka.

Isti je bio slučaj prilikom traženja štabova divizija da se tuku pojedini neprijateljski položaji jakom artiljerijskom vatrom ne davajući potrebne podatke, odnosno davajući podatke koji su bili preširoki i za pojam viših artiljerijskih jedinica.

Saradnja tenkova sa pješadijom i artiljerijom bila je vrlo dobra. Artiljerijska vatra bila je korištena pravilno prilikom razvoja i podilaženja pješadije i tenkova. Tenkovi su u početku napada, stvaranjem dimne zavjese, omogućili u velikoj mjeri neuočeno napredovanje pješadije i prikriveno nastupanje tenkova. U toku same borbe pješadija nije gubila vezu sa tenkovima i svaki prodor tenkova u neprijateljske položaje pješadija je dobro iskoristila, što je bio slučaj kod XI brigade 7. II u borbi kod Širokog Brijega. Tenkovske jedinice pokazale su veliku manevarsku sposobnost iako je teren bio jako ispresjecan i nepovoljan za manevrisanje sa tenkovima. Tenkovi su pokazali veliku moć rušenja drveća, zidova i bunkera.

Protukolska oruđa bila su bolje korištena nego što je bio slučaj u kninskoj bitci. Ovoga puta svako p.k. oružje i p.a. mitraljezi imali su određene položaje i dejstvovali su uvijek kada je to bilo zatraženo, odnosno potrebno.

---

[34] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 33.

Veza između pojedinih rodova vojske je bila dosta dobra, može se reći bolja nego u ranijim borbama, mada u tom pogledu treba još mnogo iskustva da bi stvarno veza funkcionisala pravilno i na vrijeme pod svim okolnostima. Naročito je potrebna tjesna veza između pješadije i artiljerije kao i između ovih i avijacije.

Vojno-obavještajna služba dobro je funkcionisala. Podaci koji su bili prikupljeni prije Mostarske operacije u mnogome su se podudarali sa stvarnim nađenim stanjem kod neprijatelja.

Izviđački dijelovi nisu se najbolje snašli u postavljenim zadacima. Ovo zbog toga što su im u ovoj akciji dodjeljivane njihove stvarne uloge i što su morali raditi na terenu gdje je stanovništvo bilo dosta neprijateljski raspoloženo prema nama.

Inženjerijske jedinice bile su vrlo korisno upotrebljavane, naročito mineri u pronalaženju i vađenju mina kao i prilikom popravka cesta, što je često puta bilo vršeno pod jakom neprijateljskom vatrom.

Služba snabdijevanja u Korpusu bila je bez primjedbe. Prebacivanje potreba do divizija vršilo se je uvijek blagovremeno i pored pomanjkanja prevoznih sredstava, vrlo loših puteva, snijega i leda. Svestranom zalaganju svih intendantskih rukovodioca i izvršioca ima se pripisati potpuni uspjeh službe snabdijevanja u ovoj operaciji. Ni u jednoj jedinici Korpusa nije ni jedan borac ostao ni jednog dana bez svog redovnog sledovanja.

Sanitetska služba tekla je vrlo dobro iako trupni sanitet u Korpusu raspolaže sa vrlo ograničenim brojem ljekara i transportnih sredstava. Ljekari, hirurzi radili su do krajnjih granica fizičke mogućnosti i zalagali se samoprijegorno. Ni jedan smrtni slučaj nije nastupio usljed možebitne zadocnjele ljekarske intervencije. Pojedini ljekari radili su u prvim borbenim linijama.

U svim borbama u bitci kod Mostara došla je do punog izražaja izdržljivost, hrabrost, požrtvovanost i visoki moral naših boraca i rukovodioca. Sve jedinice izvršile su svoj zadatak i podjednako su se istakle.

U bitku za Mostar ušli su borci VIII udarnog korpusa obogaćeni ratnim iskustvom kninske bitke, a iz mostarske bitke, gdje je pored operativnog postignut i veliki politički uspjeh, izlaze naše jedinice moralno još jače i spremnije za izvršenje pretstojećih zadataka.

Prilozi:
5 skica,[35] direktiva br. 1, zapovjest za napad na Široki Brijeg i zapovjest za napad na Mostar.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — pukovnik:
Boško Šiljegović s.r.

Komandant — generalmajor
Petar Drapšin s.r.

Ovjerava
Zamjenik načelnika štaba
pukovnik:

M. P.

Tačnost prepisa ovjerava[36]

Pomoć. načelnika — major:
. . .[37]

[36] Prepis je izvršen i ovjeren u Štabu 2. armije NOVJ.
[37] Potpis nečitak.

artiljeriskih oruđa i utrošak municije u operaciji Široki Brijeg — Mostar.

Datum	Naziv jedinice	Vatreni položaj iz sekcije Mostar 1: 100.000	CILJEVI	Rezultat gađanja	Utrošak municije
6-II	III bat. I haubičkog mot. diviz.	s. Kočerin	Manastir u Š. Brijegu-prostorija Š. Brijeg-Knežpolje-k. 440-PPK 955 265.[38]	Brojni pogodci	29
	I bat. II haubičkog mot. diviz.	s. Galići	Duvanska stanica-utvrđenja oko samostana-bunker na Čavaru-cesta Široki Brijeg-Knežpolje-k. 399-k. 451-transformator na putu za Mostar-k. 541.	Nepoznat	189
	I bat. III brd. motor. diviziona	PPK 840 269 i 871 274[39]	Manastir-izbočina ceste na Šir. Brijeg-k. 399.	Nepoznat	134
	II bat. III brd. motor. diviziona	PPK 841 272	Manastir-raskrsnica puteva 902 278 i 908. 292-općina-cesta za Široki Brijeg-8927.	Dobar	410
	III bat. III brd. motor. diviziona	PPK 843 278	K. 451-s. Lisa-s. Bošnjak-bunker istočno od duvanske stanice.	Dobar	312
	P. k. vod III brd. div.	PPK 866 277	Manastir u Širokom Brijegu.	Vrlo dobar	102
7-II	III bat. I haub. div.	s. Kočerin	Komunikacija Šir. Brijeg-Knežpolje-manastir-nepr. u povlačenju kod s. Lise.	Neosmotreno	113
	I bat. II haub. motor. diviziona	s. Galići	K. 399-bunker na Čavaru-Knežpolje-transformator.	Vrlo dobar	87
	I bat. III brd. motor. divziona	PPK. 840 269 882 276	Manastir - okuka 899 275-kuće 913, 266-kvadrant 955 265.	Po planšeti	110

[38] i [39] Riječ je o pregledu (šemi) ciljeva i vatrenih položaja artiljerijskih jedinica koji je izrađen po označenoj sekciji i koordinantnoj mreži.

	II bat. III brd. motor. diviziona	PPK 841 972	Manast i-raskrsnica 902 278 raskrsnica 908 282-općina u Šir. Brijegu-cesta 8927.	Neosmotren	180
	III bat. III brd. motor. diviziona	PPK 843 278	K. 451 - transformator - s. Čavar.	Slab	282
II	P. k. vod III brd. motor. diviziona	PPK 866 277	Manastir u Širokom Brijegu.	Dobar	139
	I bat. III brd. motor. diviziona	PPK 882 276	Neprijateljski p. kolac u kvadratu 001 246.	Dobar	32
	II bat. III brd. motor. diviziona	PPK 968 270	Put na ulazu u Široki Brijeg.	Po planšeti	4
II	III bat. I haub. motor. diviziona	Široki Brijeg	Željez. stanica u Mostaru-rudnik ugljena u Mostaru.	Dobar	27
	II bat. III brd. motor. diviziona	PPK 968 270	K. 654-k. 901.	Dobar	186
	III bat. III brd. motor. diviziona	PPK 981 256	S. Vlasenica-šumica sjeverozapadno od s. Vlasenica k. 654 (Mikuljača)-k. 901.	Odličan	550
II	I bat. II haub. motor. diviziona	s. Galići	K. 654 (Mikuljača).	Dobar	16
	III bat. I haub. motor. diviziona	s. Kočerin	K. 654 (Mikuljača) - želez. stanica Mostar.	Nepoznat	1

BR. 137

NAREĐENJE ŠTABA 53. NOU DIVIZIJE OD 25. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA 19. KRAJIŠKE BRIGADE I MOTAJIČKOG NOP ODREDA ZA ČIŠĆENJE SJEVERNOG DIJELA SREDNJE BOSNE OD ČETNIKA[1]

ŠTAB 53. DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Broj: službeno/45. g.
25/II. 1945. g.

ŠTABU XIX. BRIGADE I MOTAJIČKOM ODREDU

Položaj

Sa Vaša dva bataljona koji se nalaze Vijačani — Lišnja izvršite pokret prema Carevoj Gori, Velika Ilova, Pečengovci — Pasija Pravda, i smjestite se na prostoru Pečengovci — Pasija Pravda — Nova Ves, sa zadatkom uništavanja četnika na tom sektoru, kao i zatvaranje pravca Derventa — Bos. Dubočac. Za izvršenje dodjeljenog Vam zadatka, stavlja Vam se pod komandu i Motajički odred, koji će povremeno odvajati dio svojih snaga za obezbeđenje komisije komande Područja[2] radi prikupljanja životnih namirnica, za potrebe vojske. Vaš bataljon koji se nalazi na Kokorima neka dejstvuje sa Uzlomačkim odredom na prostoriji Jošavka — Liplje — Klašnice.[3] Održavajte redovnu vezu sa štabom divizije i izviještavajte o promjenama na tom terenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar potpukovnik:
Radoš

Komandant pukovnik:
Đurin

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 31—5, k. 1423.

[2] Odnosi se na Srednjobosansko vojno područje.

[3] Vidi AVII, reg. br. 31—5, k. 1423: naređenje Štaba 19. krajiške NOU brigade od 25. februara 1945. godine.

BR. 138

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 25. FEBRUARA 1945. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU RAMA — OSTROŽAC[1]

ŠTAB
XIII HERC. N.O. UD. BRIGADE
XXIX. UD. DIVIZIJE
O. pov. broj 104
Dana 25. II. 1945.
s. Dobrigošće

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo izvještaj o radu ove brigade u vremenskom razdoblju od 21. februara do danas.

Na 21. ov.mj. nastavili smo gonjenje neprijatelja sa našim 1, 3. i 4. bataljonom sa prostora Glogošnica — D. Jablanica i izbili istoga dana na liniju Krstac — Dobrigošće — Papraska, a naš 2. bataljon smjestili smo u varoš Jablanica sa zadatkom da u istoj održava red i da popravlja porušene mostove i puteve od Aleksina Hana do Rame. Ovoga dana uspjeli smo kod sela Papraska presjeći neprijatelju put Ostrožac — Rama, tom prilikom zarobili smo jedan top i poubijali oko 40 neprijateljskih vojnika. Posle dvočasovne borbe neprijatelja smo prisilili našim brzim naletom da se povuče iz Rame i u samom probijanju od Rame ka Ostrošcu neprijatelj je uspio da nam ponovo otme zarobljeni top, kojega je uništio i bacio u Neretvu.

Na 22. ov.mj. napali smo neprijatelja sa linije Krstac — Dobrigošće — Papraska i uspjeli da očistimo teren od istog sve do samog Ostrošca.

Na 23. ov.mj. neprijatelj se je pribrao, dobio pomoć iz Konjica i napao naše položaje od pravca Ostrožac — Lisičići i posle petočasovne borbe uspjeli smo neprijatelja sabiti u sami Ostrožac, odakle smo izvršili jedan jači napad i na sam Ostrožac, ali usled slabog dejstva naših snaga sa desne obale rijeke Neretve nijesmo uspjeli sa istim ovladati.[2]

Na 24. ov.mj. nijesmo vodili jače borbe sa neprijateljom sem manjih prepucavanja na položajima. Neprijatelj u Ostro-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 37—2, k. 1146/II.

[2] Na položajima oko komunikacija Rama — Ostrožac — Konjic tada su dejstvovali Izvidački bataljon 369. legionarske divizije, jedan divizion 369. artiljerijskog puka i nekoliko bojni 2. gorskog i 9. ustaškog stajaćeg zdruga. Nijemci su uz pomoć ustaško-domobranskih je-

šču prilično se utvrdio i uporno se brani. Jačina neprijatelja u Ostrošcu i u s. Lisičići je oko 800—900 neprijateljskih vojnika, sastavljeni veći broj od ustaša, vražijaka i milicije, naoružani su sa jednim topom 75 m/m, 4 teška bacača i veći broj automatskih oruđa. Od Konjica do Ostrošca neprijatelj komunicira jednim blindiranim vozom naoružan sa jednim flakom i potpomaže odbranu samog Ostrošca.

Od 21. ov.mj. do danas ubili smo oko 70 neprijateljskih vojnika, zarobili 30 pušaka, 4 pištolja, 4 mašinke, 5.000 jug. municije i nešto granata od teškog bacača. U ovoj borbi mi smo imali 4 mrtva i 8 ranjenih drugova, od kojih 3 teže.

U ovom vremenu mobilisali smo oko 100 novih boraca u našu brigadu.

Stalnu vezu održavamo preko Neretve sa našom X. brigadom i ona se nalazi Rama — Mrakovo — Falanovo Brdo — Glodnica, a XVII. brigada (Ramska) nalazi se na liniji Seonica — Gorica — Neviždraci — Ladžići i Hondići, i sa njom naša X. održava vezu.[3]

Na 25. ov.mj. uvečer u zajednici sa našom X. i XVII. brigadom napadnućemo neprijatelja najenergičnije u Ostrošcu i kada ovladamo sa istim nastavićemo gonjenje neprijatelja ka Konjicu u zajednici sa gore pomenutim brigadama.[4]

Sa našom XIV. brigadom još nismo uhvatili vezu, a saznali smo da se ista nalazi negdje na prostoru Turija — Medešković — G. Bijela.[5] Poštu koja je upućena preko nas za XIV. i XI. brigadu smo uputili sa jednim našim vodom, koji ima zadatak da sazna tačan raspored naše XIV. i XI. brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za pol. komesara, kapetan
Dragutin Vuković

Zam. komandanta, major
Milan Tabaković

Načelnik Štaba,
poručnik
Smajo Balalić

---

dinica izveli nekoliko protivnapada sjeverozapadno od Konjica i jugozapadno od s. Ostrošca. Ali i pored toga, usljed sve jačeg pritiska jedinica NOVJ s jugozapada i sjevera, kao i zbog slabog držanja jedinica 2. gorskog zdruga, 25. februara je 1. bataljon 370. puka izvučen iz borbe jugoistočno od Konjica i upućen u Ostrožac kao pojačanje (Franc Šraml, navedeno djelo, str. 122. i 123; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema; tom V, knj. 38, dok. br. 106—110).

[3] O tome vidi dok. br. 141; AVII, reg. br. 36—2 i 8—4, k. 1146/II: izvještaj i relaciju Štaba 10. hercegovačke NOU brigade od 25. februara i 3. marta 1945. godine.

[4] Taj napad nije uspio (vidi dok. br. 154).

[5] Vidi dok. br. 118.

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 173
Dana 26. II u __ č. 1945.
Mostar

Po uzetim podacima
u akta.
Načelnik štaba
potpukovnik
Drago Đukanović

BR. 139

IZVJEŠTAJ ŠTABA 19. KRAJIŠKE BRIGADE OD 25. FEBRUARA 1945. ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE U FEBRUARU[1]

ŠTAB
XIX. KNOU BRIGADE
53. NOU DIVIZIJE NOVJ
Broj: 154/45
25. februara 1945.

Dostavlja mjesečni operacijski
izvještaj za februar 1945.

ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE

1. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

2. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

3. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

4. II. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa Njemcima u s. Kosovi i na cesti Maglaj — Doboj u

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 32—5, k. 1423.

s. Šijama, te sa četničkim bandama u s. Brezove Dane. Jačina neprijatelja oko 400 Njemaca[2] i oko 80 četnika. Jačina naših snaga 2 bataljona. Borba je trajala oko 2 sata, te je neprijatelj razbijen i protjeran. Neprijateljski gubici: ubijeno 9 Njemaca, ranjeno 11 Njemaca, te ubijeno 8 četnika, ranjena 2 i zarobljen 1 četnik. Naših gubitaka nije bilo. Plijen: 1 puškomitraljez sa 5 okvira, 5 pušaka, 6 pari cipela, 5 bluza, 5 čakšira i arhiva IV. bataljona Teslićke vojno-četničke brigade.

5. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

6. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

7. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

8. II. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa Njemcima pod selom Ljubatovići i na komunikaciji Maglaj — Doboj između škole u Šijama i Gradine. Jačina neprijatelja oko 200 Njemaca,[3] od kojih neki iz 104. lovačke divizije[4] i Feldžandarmerije. Borba je trajala oko 2 sata. Neprijateljski gubitci 21 mrtav, među kojima 1 kapetan, i 17 ranjenih. Naši gubici 4 poginula i 3 lakše ranjena. Zaplenjeno 1 šmajser, 4 puške, 1 dvogled i 100 kom. municije za šmajser, 1 pištolj i ranac sa raznim stvarima, kao i jedan manji dio arhive. Uništeno 1 tenk, 4 kamiona i luksuzni auto.

9. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

10. II. 1945. Snage ove brigade napale su iz zasjede na cesti u Šijama neprijateljsku motorizaciju, te uspjele spaliti 4 kamiona, od kojih je jedan bio natovaren topovskim granatama.[5]

---

[2] Ta borba je vođena protiv jedinica 574. transportnog landesšicen-bataljona (vidi knj. 32, dok. br. 159, objašnjenje 4).

[3] Riječ je o dijelovima 969. tvrđavske pješadijske brigade (vidi AVII, reg. br. 1/5, Dnevnik majora Bema).

[4] Glavne snage te divizije bile su tada angažovane u sjevernom dijelu istočne Bosne (vidi dok. br. 64, objašnjenje 2).

[5] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 94.

Ubijena su 2 Njemca, veći broj ih je skočio u rijeku Bosnu. Naših gubitaka nije bilo. Zarobljeno: 1 puška, nekoliko bombi i drugih stvari.
U noći između 9. i 10. februara 1945. jedna naša patrola ubila je 2 Njemca i 1 Čerkeza, koji su pošli u selo u svrhu pljačke.

11. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

12. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

13. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

14. II. 1945. Snage ove brigade izvršile su akciju na četničke bande u Gornjoj Šnjegotini. U ovoj akciji ubijen je 1 četnik i zarobljena arhiva četničke žandarmerijske stanice Gornja Šnjegotina,[6] 1 konj, 1 kožni kaput i 1 puška. Naših gubitaka nije bilo.

15. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

16. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

17. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

18. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

19. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

20. II. 1945. Snage ove brigade vršile su akciju na četničke bande u selu Brđani i Jošavka. Jačina neprijatelja oko 80 četnika. Jačina naših snaga 2 bataljona. Borba je trajala 1 sat, te je banda razbijena i protjerana.[7] Neprijateljski gubitci 6

[6] Brigada se tada prebacila na sektor s. Martinac — Banja Luka — Kotor-Varoš (vidi dok. br. 67; AVII, reg. br. 20—5, k. 1423: naređenje Štaba 19. krajiške NOU brigade od 12. februara 1945).

[7] Vjerovatno je riječ o četnicima Banjalučke brigade (vidi AVII, reg. br. BH-V-9866: dopis četničke Komande zapadne Bosne od 22. februara 1945.

mrtvih, 6 ranjenih i 5 zarobljenih. Naših gubitaka nije bilo. Plijen: 6 karabina, 200 kom. municije, 4 fišeklije, 6 opasača, 6 bluza, 2 torbice, 1 šinjel, 1 kuhinjski kazan, 20 četničkih kapa sa kokardama, 2 vojničke hlače i par cipela.

21. II. 1945. Snage ove brigade napale su neprijateljsko uporište Trapiste. Jačina neprijatelja 200 ustaša i 50 domobrana. Naše snage 2 bataljona.[8] Borba se vodila 2 sata, nakon čega je neprijateljsko uporište likvidirano. Gubici neprijatelja oko 25 što mrtvih što utopljenih, zarobljenih 5, dok su ostali uspjeli pobjeći.[9] Naši gubitci 3 lakše ranjena.
Plijen: 6 pušaka, 1 šmajser, 800 kom. municije, 5 konja, 20 krava, 109 kg. đona, 1 telefon i 1 pisaća mašina, te 760.440 kn. Uništeno 200 lt. benzina. Po izvršenom zadatku bataljoni se povratili na svoje polazne položaje.

22. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

23. II. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem u selu Dragovići. Jačina neprijatelja 5—600 ustaša, četnika i domobrana, koji su na naše položaje ispali iz neprijateljskog uporišta Klašnice, u namjeri da nas protjeraju i da unište Štab našeg I bataljona. Jačina naših snaga 1 bataljon. Borba je trajala 2 sata, te je neprijatelj razbijen i protjeran u Klašnice.[10] Neprijateljski gubitci nepoznati. Naših gubitaka nije bilo. Plijena također nije bilo.

24. II. 1945. Naše snage nisu imale dodira sa neprijateljem.

25. II. 1945. Naše snage nisu imale dodira sa neprijateljem.

---

[8] U napadu je učestvovala i 2. baterija Artiljerijskog diviziona ove brigade (vidi AVII, reg. br. 7/3—6, k. 1417: izvještaj štaba Artiljerijskog diviziona 19. krajiške NOU brigade od 28. februara 1945).

[9] Borba je vođena protiv 17. satnije 5. bojne 10. ustaškog zdruga. Tom prilikom je ova satnija imala 5 ranjenih i 4 zarobljena (među njima je bio i dovodnik Blaž Blažević). Sutradan, poslije borbe, 17. satniju je u Trapistima smijenila 6. satnija 2. bojne istog zdruga (vidi AVII, reg. br. 13/8—1 i 17/8—1, k. 114/A: izvještaje 5. bojne od 22. i 26. februara 1945). O tome vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 107.

[10] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 108.

BILANS MJESEČNOG OPERACIJSKOG IZVJEŠTAJA

Jedinice ove brigade u toku mjeseca februara imale su:

I. **Gubitci:**

1. Neprijateljski	ubijeno	67
	ranjeno	44
	zarobljeno	11
	dobrovoljno prešlo na našu stranu	—
	Ukupno	122
2. Vlastiti	poginulo	4
	ranjeno	6
	Ukupno	10

II. **Plijen:**

1. Oružje: 1 puškomitraljez sa 5 okvira, 2 šmajsera, 1 pištolj
2. Municije: 1100 kom.
3. Ostalo: 6 konja, 4 fišeklije, 1 kuhinjski kazan, 20 krava, 109 kg. đona, 1 mašina pisaća, 1 telefon i 760.440 kn.

III. **Uništeno:** Uništen 1 tenk, 8 kamiona, 1 luksuzni auto i 200 lt. benzina.

. . .[11]

[11] Dokumenat je bez završetka.

BR. 140

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. KRAJIŠKE BRIGADE OD 26. FEBRUARA 1945. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU TRAVNIK — BUSOVAČA — FOJNICA U FEBRUARU[1]

ŠTAB
VII. N.O.U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 33
26. II. 1945. g.

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ — OP.

Dostavlja se mjesečni operacijski izvještaj ove brigade za vremensko razdoblje od 27. januara do 24. februara 1945. godine zaključno.

I.

27. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

28. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

29. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

30. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

31. I. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

1. II. 1945. Snage I, II, III. bataljona i artileriski divizion nisu imali dodira sa neprijateljem.
Djelovi snaga IV. bataljona tukli su neprijateljsku pješadiju (Njemce), jačine oko 70 vojnika, nepoznate pripadnosti, na komunikaciji Kiseljak — Busovača kod s. Krčevine. U borbi koja je trajala 2 sata neprijatelj je razbi-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—2, k. 855.

jen i vraćen u pravcu Kiseljaka uz gubitke od 6 mrtvih i 2 ranjena. Bataljon bez gubitaka.

2. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

3. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

4. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

5. II. 1945. Snage III. i IV. bataljona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Snage I, II. bataljona i izviđačka četa, potpomognuti Art. divizionom ove brigade, izvršile su napad na neprijatelja (Njemci, Čerkezi i Talijani), jačine oko 150 vojnika nepoznate pripadnosti, u s. Lazine i s. Rankovići.[2] Napad je počeo u 20 časova. Neprijatelj je davao ogorčen otpor iz utvrđenih kuća u s. Rankovići i kako bi daljnje napadanje bilo skopčano sa velikim žrtvama, naše snage su oko 24 časova povučene na svoje polazne položaje za napad u s. Hrastovci i u s. Čakići. Neprijatelj imao je 35 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci iznose 5 ranjenih. Pljena nije bilo. Uništen je jedan bunker.

6. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

7. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

8. II. 1945. Snage I, II, III. bataljona, Art. diviziona nisu imali dodira sa neprijateljem.

Djelovi snaga IV. bataljona napali su neprijateljsku motorizovanu kolonu (Njemci) koja je prolazila drumom od Kiseljaka ka Busovači kod s. Krčevine. Neprijatelj bio je jak oko 120 vojnika sa oko 70 mot. vozila nepoznate pripadnosti. Borba je počela oko 7 sati i trajala je oko 2,5 sati, kada su naše snage bile primorane da se povuku radi nadmoćnosti ne-

[2] Riječ je o dijelovima Borbene grupe »Eberlajn« (vidi dok. br. 61, objašnjenje 6 i 8).

prijatelja.[3] U toj borbi neprijatelj imao je 16 mrtvih i 25 ranjenih. Bataljon bez gubitaka. Uništeno je 6 kamiona.

9. II. 1945. Snage I, II, III. bataljona i Art. diviziona nisu imali dodira sa neprijateljem.

Djelovi snaga IV. bataljona napali su na komunikaciji Kiseljak — Busovača između s. Jehovac i s. Bilalovac neprijateljsku mot. kolonu jačine oko 250 Njemaca i 30 kamiona nepoznate pripadnosti. Borba je počela oko 23 časova i trajala je 1 sat, kada su se snage našeg bataljona povukle radi nadmoćnosti neprijatelja. Neprijatelj imao je 2 mrtva i 3 ranjena. Bataljon bez gubitaka. Oštećeno je 2 kamiona.

10. II. 1945. Snage I, II, III. bataljona i Art. diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Djelovi snaga IV. bataljona napali su na komunikaciji Kiseljak — Busovača kod s. Klokoti neprijateljsku mot. kolonu od oko 80 mot. vozila natovarenih Njemcima nepoznate jačine i pripadnosti. Napad je počeo u 23 časova 9/II. i trajao oko 3 sata, kada su se naše snage povukle radi nadmoćnosti neprijatelja. Neprijatelj je imao u toj borbi 20 mrtvih i 12 ranjenih.[4] Naši gubitci iznose 2 poginula borca. Uništena su 2 kamiona. Oštećeno je 5 kamiona i 7 motorcikla.

11. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

12. II. 1945. Snage I, II. i III. bataljona, izviđačka četa ove brigade u sadejstvu I. bataljona VIII. brigade, potpomognuti Art. divizionom ove brigade i jednom baterijom I. art. diviziona X. divizije,[5] vodile su odbrambenu borbu sa neprijateljem jačine oko 1000 vojnika pripadnika 5. puka 8. ruskog streljačkog korpusa[6] na prostoru s. Za-

---

[3] i [4] Odnosi se na dijelove 969. tvrđavske pješadijske brigade (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[5] Vidi dok. br. 135.

[6] i [11] Riječ je o 5. puku bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Pored ovog puka tada je, na sektoru Travnik — Busovača — Zenica, bio i 4. puk pomenutog korpusa. Pomenuti pukovi su u toku februara, usljed velikih gubitaka, bili znatno oslabljeni (vidi dok. br. 133, objašnjenje 3, i dok. br. 153, objašnjenje 3. i 5).

selje, s. Čakići, s. Brđani, Rankovska kosa i s. Hrastovci. Borba je počela oko 8 sati i trajala do 19 časova, kada je neprijatelj razbijen i vraćen na svoje polazne položaje. Neprijatelj je u ovoj borbi imao: 70 mrtvih (među njima jedan major), 59 ranjenih i jednog zarobljenog. Naši gubitci iznose 4 poginula i 19 ranjenih. Zaplenjeno je: 1 puškomitraljez, 8 pušaka, 6200 pušč. metaka, 30 puščanih bombi, 22 ručne bombe, 4 vojnička ranca, 3 vojničke torbice, 1 oficirska torbica sa arhivom. Uništeno je: 1 puškomitraljez, 2 konja i 1 mazga. Neprijatelju je pao u ruke 1 naš puškomitraljez.

Snage IV. bataljona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Snage II. bataljona, pošto su smenjene po snagama I. bataljona VIII. brigade, prebacile su se sa prostorije s. Hrastovci na prostoriju s. Bistro.

13. II. 1945. Snage I, II. i III. bataljona i Art. diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Djelovi snaga IV. bataljona tukli su neprijatelja jačine oko 70 vojnika nepoznate pripadnosti kod s. Krčevine, koji je izvršio ispad iz s. Brestovsko.[7] U borbi koja je trajala od 11 do 12,30 časova, neprijatelj je razbijen i vraćen u svoje uporište. Neprijatelj je imao u toj borbi 2 mrtva i 3 ranjena. Bataljon bez gubitaka.

14. II. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

15. II. 1945. Snage I, II. i III. bataljona i izviđačka četa, potpomognute Art. divizionom ove brigade, napale su neprijatelja jačine oko 300 vojnika, pripadnike 5. puka R. S. K., u s. G. Večeriska i na k. 744. Napad je počeo oko 22 časova. U borbi koja je trajala do 3 sati 16/II. neprijatelj je protjeran iz s. G. Večeriska i sa k. 744

---

[7] i [9] Na prostoru Zenica — Kiseljak nalazile su se i jedinice 1. i 11. ustaškog stajaćeg zdruga, te se vjerovatno odnosi na dijelove jednog od ovih zdrugova (vidi dok. br. 172; AVII, reg. br. 2/18—1, 15/18—1 i 28/18—1, k. 114: raspis i zapovijest 11. ustaškog stajaćeg zdruga od 16. i 26. januara i od marta 1945).

u pravcu s. Vel. Mošunj i zaseoka Podhumlje, kao i prema s. D. Večeriska.[8]

Djelovi snaga IV. bataljona tukli su neprijatelja jačine oko 70 ustaša i Njemaca nepoznate pripadnosti kod s. Krčevine, koji je izvršio ispad iz s. Brestovsko. U borbi koja je trajala od 6,30 do 11 sati neprijatelj je razbijen i vraćen u svoje uporište. U ovim borbama neprijatelj je imao: 36 mrtvih, 60 ranjenih. Naši gubitci iznose: 2 poginula, 6 ranjenih i 1 nestao. Zaplenjeno je: 5 pušaka, 18000 pušč. metaka, 35 ruč. bombi, 3 cjevi za teški mitraljez, 71 mina za bacač raznog kalibra, 1 tromblon, 1 postolje i dvonožac za bacač, 50 granata za p.o. top, 1 telefon, 10 ćebadi, 15 vojničkih porcija, 1 gramofon, 4 konja i 5 mazgi.

16. II. 1945. Snage I, II. i III. bataljona, izviđačka četa i Art. divizion ove brigade, izvršili su napad na neprijatelja jačine oko 250 vojnika pripadnika 5. puka 8. R. S. K. na položaju: Hum (744) — s. V. Mošunj — Kalvarija. Napad je počeo u 22 časova i trajao je do 1 sat 17. II. Našim snagama uspjelo je protjerati neprijatelja i zaposjesti pomenuti položaj. U ovoj borbi neprijatelj je imao: 17 mrtvih i 48 ranjenih. Naši gubitci: 9 ranjenih. Zaplenjeno je: 13000 pušć. metaka, 1 puška i 10 pušč. bombi.

17. II. 1945. Snage I, II. i III. bataljona, izviđačka četa i Art. divizion vodili su u toku cjeloga dana odbrambenu borbu na položaju: k. 744 — s. V. Mošunj — Kalvarija, sa neprijateljem jačine oko 700 vojnika pripadnika 5. puka 8. R. S. K., koji je vršio više protivnapada uz potporu jake artileriske i minobacačke vatre. U borbi koja je trajala do pred sam mrak neprijatelj je razbijen i vraćen u pravcu s. M. Mošunj. U ovoj borbi neprijatelj je imao: 21 mrtvih, 15 ranjenih i 6 zarobljenih. Naši gubitci iznose: 1 poginuo i 7 ranjenih. Zaplenjeno je: 3 puškomitraljeza, 7 konja, 10 pušaka, 700 pušč. metaka, 1 dvogled, 2 telefona, 4 km. telef. kabla, 3 ruč. bombe, 112 mina za bacač raznog kalibra, 1

[8] Vidi dok. br. 77 i 99.

rez. cjev za teški bacač, 3 opasača, 4 fišeklije, 2 ćebeta i 5 ranaca.

Snage IV. bataljona nisu imale dodira sa neprijateljem.

18. II. 1945. Snage I. bataljona sa položaja: V. Mošunj — Kalvarija, u borbi koja je trajala od 16 do 17 časova, tukle su neprijatelja jačine 140 vojnika pripadnika 5. puka 8. R. S. K., koji je pokušavao u dve kolone napasti naše položaje sa ispadom iz s. M. Mošunj u pravcu s. V. Mošunj. Neprijatelj je razbijen i vraćen u s. M. Mošunj.

Snage II. i III. bataljona vršile su u toku dana izviđanja neprijatelja u pravcu s. Čerkez u stalnom dodiru sa neprijateljem. Djelovi snaga IV. bataljona vodili su odbrambenu borbu sa neprijateljem jačine oko 30 vojnika (Njemaca) nepoznate pripadnosti kod s. Pločari, koji je izvršio ispad iz Kiseljaka.[9] U borbi koja je trajala 30 min. neprijatelj je razbijen i vraćen u svoje uporište. U toku ovih borbi neprijatelj je imao: 11 mrtvih, 15 ranjenih i 1 zarobljenog. Naši gubitci iznose: 1 poginuo i 5 ranjenih. Zaplenjeno je: 1 puška, 2 fišeklije, 1 opasač i 130 pušč. metaka.

19. II. 1945. Snage I. bataljona izvršile su napad na neprijatelja jačine oko 300 vojnika pripadnika 5. puka 8. R. S. K. i Njemce nepoznate pripadnosti u s. Bučići. Napad je počeo oko 9 časova i trajao sve do 16 časova, kada su se snage bataljona radi nadmoćnosti neprijatelja morale povući.

Kombinovane snage II. i III. bataljona, izviđačka četa i Art. divizion izvršili su napad na s. Čerkez, koji je branilo oko 100 vojnika 5. puka 8. R. S. K. Borba je trajala svega 20 minuta, jer je neprijatelj već bio spreman za pokret, pa je davši samo kratkotrajni otpor odstupio u pravcu Han Kumpanije. Naše snage zauzele su s. Čerkez i u nastavku borbe pretresle s. Kruščicu, oko 4 časova neprijatelj je izvršio protivnapad uz podršku jake artileri-

ske vatre, pa su se naše snage povukle u pravcu s. G. Večeriska.[10]

Snage IV. bataljona nisu imale dodira sa neprijateljem. U ovim borbama neprijatelj je imao: 35 mrtvih, 50 ranjenih i 1 zarobljenog. Naši gubitci iznose: 4 ranjena. Zaplenjeno je: 2 puške, 2 pištolja, 8000 pušč. metaka, 1 telefon, 52 mine za bacač, 40 ruč. bombi, 1 konj sa sedlom, 6 šatorskih krila, 1 nož, 2 fišeklije, 3 ranca, 1 ćebe, 5 porcija i 2 čuture.

20. II. 1945. Snage I. bataljona napale su neprijatelja nepoznate jačine i pripadnosti, koji se drumom Travnik — Vitez povlačio iz s. Bučići. Napad je izvršen kod zaseoka Divjak. Bataljonu je pošlo za rukom da odsječe začelje neprijateljske kolone i da je stavi pod najjaču minobacačku i mitraljesku vatru. U borbi koja je trajala oko 3 sata neprijatelj je raspršen uz velike gubitke. Snage II. bataljona napale su neprijatelja jačine oko 150 vojnika pripadnika 3. bat. 5. puka 8. R. S. K. u s. Baškaradi. Napad je počeo oko 2 sata i trajao je sve do svanuća, kada su se snage bataljona povukle ne mogavši protjerati neprijatelja radi njegove jake artileriske vatre.

Snage III. bataljona napale su neprijatelja jačine oko 200 vojnika 5. puka 8. R. S. K. na položaju: k. 744 — s. V. Mošunj. Borba je trajala od 1,30 do 7,30 sati. Neprijatelj je protjeran sa pomenutog položaja, ali se naše snage na istom nisu mogle zadržati radi jake neprijateljske artilerijske vatre, te su se povukle na svoje polazne položaje.

U gornjim borbama neprijatelj je imao: 98 mrtvih, 121 ranjenih. Naši gubitci iznose: 1 poginuo i 16 ranjenih. Zaplenjeno je: 600 pušč. metaka, 2 opasača, 3 vojničke torbice, 1 šatorsko krilo, 1 ranac i 1 telefon.

Snage IV. bataljona nisu imale dodira sa neprijateljem.

21. II. 1945. Snage I. bataljona vodile su borbu sa neprijateljem jačine 200 vojnika pripadnika 5. puka

[10] Vidi dok. br. 114 i 133.

8. R. S. K. u s. V. Mošunj i gonile istoga u pravcu s. Čerkez — Kruščica — Han Kumpanija. Borba je počela oko 6 sati i trajala sve do mraka, kada su snage tog bataljona izbile u Han Kumpaniju.

Snage II. bataljona ojačane izviđačkom četom napale su neprijatelja nepoznate jačine, pripadnike 3. bataljona 5. puka 8. R. S. K., u s. Baškaradi. Napad je počeo u 1 sat i trajao do 2,30, kada je neprijatelj razbijen, povukao se u s. Gačice. Snage našeg drugog bataljona, produžavajući napad, protjerale su neprijatelja i iz s. Gačice oko 6 sati. Istoga dana je bataljon produžio pokret pravcem: s. Čerkez — Kruščica, kuda je stigao oko 21 časova.

Snage III. bataljona napale su neprijatelja jačine oko 200 vojnika pripadnika 5. puka 8. R. S. K. u s. D. Večeriska.[11] Borba je počela oko 0,1 časova i trajala do 2,30 kada su se naše snage povukle radi jake neprijateljske artilerijske vatre. Istoga dana snage tog bataljona napale su neprijatelja u s. Gačice. Borba je počela oko 14 časova. Po zauzeću tog sela snage tog bataljona produžile su gonjenje neprijatelja u pravcu s. Čerkez — Kruščica — Mahala, kuda su stigle do 20 časova.

Snage IV. bataljona tukle su neprijatelja nepoznate jačine i pripadnosti na položaju kod s. Sotnica, koji je izvršio ispad iz s. Brestovsko. U borbi koja je trajala 2 sata neprijatelj je razbijen i vraćen u svoje uporište.

U toku ovoga dana u gore opisanim borbama neprijatelj je imao: 109 mrtvih, 80 ranjenih i 5 zarobljenih. Naši gubitci iznose: 5 poginulih i 15 ranjenih. Zaplenjeno je: 2 puškomitraljeza, 15 pušaka, 9080 pušč. metaka, 1 pištolj, 1 telefon, 8 ćebadi, 7 porcija, 172 mina za bacač raznog kalibra, 3 pari skija, 16 okvira za puškomitraljez, 10 km. telef. kabla, 2 bacača mina, 1 podloga i dvonožac za bacač, 1 čutura, 3 vojničke torbice, 2 rez. cjevi za teški mitraljez, 1 nišanska sprava za bacač, 11 ruč. bombi i 1 konj.

22. II. 1945. Snage 1. i III. bataljona, potpomognute od Art. diviziona ove brigade, napale su neprijatelja jačine oko 350 vojnika pripadnika 5. puka 8. R. S. K. u s. Rovna. Napad je počeo oko 19 i trajao do 21 časova, kada je neprijatelj razbijen i odbačen u pravcu s. Bara i dalje u Busovaču.

Snage II. bataljona izvršile su pokret sa prostorije s. Kruščice na prostoriju s. Rovna, bez dodira sa neprijateljem.

Snage IV. bataljona vodile su odbranbenu borbu sa neprijateljem, koji je izvršio ispad iz s. Brestovsko,[12] na položajima kod s. Krčevine. Neprijatelj bio je nepoznate jačine i pripadnosti. U borbi koja je trajala oko 2 sata, neprijatelj je povraćen u svoje uporište. U ovim borbama neprijatelj je imao: 45 mrtvih, 40 ranjenih i 6 zarobljenih. Naši gubitci iznose 9 ranjenih. Zaplenjeno je: 2 puškomitraljeza, 7 pušaka, 1 pištolj, 10 vojničkih noževa, 24 granate za protivoklopni top, 7500 pušč. metaka, 25 okvira za puškomitraljez, 2 konja, 2 brdske kuhinje, 5 opasača, 5 fišeklija i 5 porcija.

23. II. 1945. Snage I. bataljona, goneći neprijatelja iz s. Rovna u pravcu s. Bare, vodile su neprekidnu borbu do 2 sata, kada su neprijatelja nepoznate jačine i pripadnosti protjerale u Busovaču. Istoga dana neprijatelj izvršio je ispad iz Busovače sa manjim snagama, ali su ga snage našeg I. bataljona razbile i vratile u Busovaču. Snage II. bataljona produžile su pokret pravcem s. Rovna — s. Bare, kuda su stigle bez dodira sa neprijateljem oko 4 časova. Istoga dana produžile su pokret u s. Kupreš, kuda su stigle oko 18 časova. Snage III. bataljona napale su neprijatelja jačine oko 180 vojnika pripadnika 5. puka 8. R. S. K. u s. Kupreš. Borba je trajala 3 sata, kada je uz sadejstvo pridošavšeg II. bataljona isto selo zauzeto. Snage IV. bataljona tukle su neprijatelja nepoznate jači-

[12] U Dnevniku majora Bema stoji da se 25. februara 1945. u tom mjestu nalazio 696. bataljon njemačke poljske žandarmerije, koji je bio u rezervi 21. brdskog korpusa.

ne i pripadnosti, koji je nadirao od Kiseljaka ka Busovači, kod s. Brestovsko. U borbi od oko 2,5 sati neprijatelj je razbijen i vraćen u pravcu Kiseljaka.

U tim borbama neprijatelj je imao: 46 mrtvih, 45 ranjenih. Naši gubitci iznose 17 ranjenih. Zaplenjeno je: 1 puška, 30 mina za bacač i 5000 pušč. metaka.

24. II. 1945. Snage I, II, III. bataljona, izviđačka četa i Art. divizion ove brigade vodili su borbu sa neprijateljem jačine oko 2000 vojnika, ustaša, Njemaca, nepoznate pripadnosti i pripadnika 5. puka 8. R. S. K. na prilazima Busovači.[13] Borba je trajala od 6 do 20 časova sa manjim prekidima, kada su snage našeg I. bataljona zauzele »Ciglanu« u naselju Busovače. U ovoj borbi neprijatelj je imao: 73 mrtva i 77 ranjenih. Naši gubitci iznose: 3 poginula i 15 ranjeno. Zaplenjeno je: 2 topa 37 mm, 1 tenk, 1 veliki kamion, 1 luksuzni automobil, 7 dvokolica, 2 prikolice, 4 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez, 9 pušaka, 1 radio-stanica, 1 telefon, 1 telefonska centrala, 24.000 pušč. metaka, 2000 metaka za strojnicu, 600 granata za top 75 mm, 160 granata za top 37 mm, 120 mina za bacač raznog kalibra, 100 tromblonskih bombi i razna druga sprema i odjeća.

Snage IV. bataljona nisu imale dodira sa neprijateljem.

II.

BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA:

Snage ove brigade u vremenu od 27. januara do 24. februara 1945. godine imale su:

1. — **Gubitci**	1. — *Neprijateljski:*	ubijeno	642
		ranjeno	655
		zarobljeno	20
		Ukupno:	1317.

[13] Vidi dok. br. 153.

2. — *Vlastiti:* a) u ljudstvu: poginulo 19
ranjeno 127
nestalo 1
Svega: 147[14]

b) u materijalu: Neprijatelju pao u ruke 1 puškomitraljez i jedna strojnica.

2. — **Plijen:** 1. — *Oružje:*

2 topa 37 mm, 1 tenk, 2 bacača mina, 12 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez, 59 pušaka, 4 pištolja, 11 vojničkih noževa, 1 tromblon, 1 nišanska sprava za bacač mina, 5 rez. cjevi za teški mitraljez, 2 postolja i dvonošca za bacač, 1 rez. cjev za bacač mina.

2. — *Municija:*

92.210 pušč. metaka, 140 pušč. bombi, 111 ruč. bombi, 557 mina za bacač raznog kalibra, 234 granata za p.o. top 37 mm, 600 granata za top 75 mm, 2000 metaka za strojnicu.

3. — *Oprema:*

13 vojničkih ranaca, 9 vojničkih torbi, 1 oficirska torba sa arhivom, 21 ćebadi, 41 okvira za puškomitraljez, 32 vojničkih porcija, 11 opasača, 13 fišeklija, 7 šatorskih krila, 3 čuture, 2 brdske kuhinje.

4. — *Ostalo:*

1 veliki kamion, 1 luksuzni automobil, 7 dvokolica, 2 velike prikolice, 1 radiostanica, 3 pari skija, 1 telefonska centrala, 7 telefona, 14 km. telefonskog kabla, 1 gramofon, 15 konja, 5 mazgi, 1 dvogled.

3.— **Uništeno:** 8 kamiona, 1 puškomitraljez, 1 bunker, 2 konja i 1 mazga.

4.— **Oštećeno:** 7 kamiona i 7 motorcikla.

5.— **Raspored jedinica:** Na dan 24. februara 1945. godine raspored snaga ove brigade je sledeći: Snage I, II. i III. bataljona, Art. divizion i izviđačka četa nalaze

[14] Bliže o tome vidi AVII, k. RP 13: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 10. NOU divizije.

se na prostoriji Busovače u borbi sa neprijateljem. Snage IV. bataljona nalaze se na prostoriji Fojnice (Oglavak). Štab brigade sa prištabskim jedinicama, koje nisu momentalno u borbi, nalazi se u Vitezu. Brigadna intendantura i ambulanta u s. Gačice.

6.— **Zaključci:** Kao što se vidi iz prednjeg operacijskog izvještaja, jedinice ove brigade u toku prošloga mjeseca vodile su u većini slučajeva borbu u aktivnom smislu. U tom vidu borbe naši borci kao i rukovodioci imaju veoma mnogo i dobrog iskustva, pa nije potrebno naglašavati da zahvaljujući tom iskustvu snage ove brigade postižu dobre rezultate, što se najbolje vidi u srazmeri naših i neprijateljskih gubitaka. U ovoj brigadi ima priličan broj novomobilisanih boraca, ali se i oni u borbi pokazuju dovoljno umješni i hrabri, što je bez sumnje rezultat dobre i skoro neprekidne obuke, kojoj svi rukovodioci pridaju mnogo važnosti i truda, kao i primjer starih boraca, koji su nenadmašljivi u poletnosti i hrabrosti. U odbrambenom vidu borbe pokazuju se izvjesni nedostatci, što je i razumljivo, jer se tom vidu borbe pribjegava izuzetno, pa i onda se nastoji da odbrana bude elastična. Radi toga svi rukovodioci u takvim slučajevima nastoje svim silama da izmanevrišu neprijatelja koji napada, da preuzmu inicijativu u svoje ruke i prelaze u protiv i povratne napade, što im skoro uvjek uspjeva radi visoko razvijenog ofanzivnog duha naših boraca. Bilo je slučaja u toku prošlog mjeseca da se nije u potpunosti izvršavala ta tendencija, pa i kada se je to donekle postiglo, nije se postiglo potrebnom brzinom i elastičnošću, a to iz razloga što su sprečavali duboki snijeg, hladnoća i premorenost boraca radi skoro neprekidnih borbi, noćivanja, bivanja po čitave dane i noći skoro neprekidno na položajima u snjegu i ledu.

Što se neprijatelja tiče, jasno se izražava u svakom pogledu da se nadčovječanskom snagom bori za svoj goli život. Ali upornost koju mu u borbi nalaže baš ta činjenica nije dosledna jer je bazirana na strahu iz bilo kojih

razloga, pa je preporučljivo da se protiv sadanjeg demoralisanog neprijatelja ne poduzima frontalna borba, već redovito treba težiti obuhvatu istoga, prebacivati se za njegova leđa, pa makar i najmanjim snagama, na taj način stvoriti mu još veći strah i dojam da je opkoljen, cjepati ga na više manjih skupina i počesno uništavati.

III.

IZVJEŠTAJ O IZVEDENOJ NASTAVI

kod jedinica ove brigade u vremenskom razdoblju od 1. do 24. februara 1945. god.

Sa izvođenjem obuke i nastave kod svih jedinica nastavljeno je i ovoga mjeseca po *rasporedu i planu, koji je dostavljen i Štabu X. divizije sa ovoga Štaba Pov. br. 10 do 15. januara 1945. godine.*

Od predviđenih predmeta i gradiva u ovome rasporedu i planu, pojedine jedinice ove brigade u toku mjeseca februara prešle su i to:

I. bataljon: Izvodio je obuku iz predmeta i gradiva predviđenog u rasporedu i planu za: 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19. i pre podneva 20-tog dana nastave.

II. bataljon: Izvodio je obuku iz predmeta i gradiva predviđenog u rasporedu i planu za: iste dane nastave kao i I. bataljon.

IV. bataljon: Izvodio je obuku iz predmeta i gradiva predviđenog u rasporedu i planu za: 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29. i pre podneva 23-ćeg i 2-gog dana nastave.

Artileriski divizion: Izvodio je obuku iz predmeta i gradiva predviđenog u rasporedu i planu za: 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26. i 29. dan nastave, s tim što je pojedine predmete i gradivo zamjenio više stručnim predmetima (nastava gađanja, naoružanje, borbena obuka i teorija gađanja).

B. — BILANS IZVEDENE OBUKE:

1. — Radnih dana bilo je: Kod I. bataljona: . . 13 i po.
Kod II. bataljona: . . 13 i po.
Kod III. bataljona: . 13 i po.
Kod IV. baatljona: . 12 i po.
Kod Art. diviziona: . 11.

2. — Radnih sati iz pojedinih predmeta bilo je:

	I. bat.:	II. bat.:	III. bat.:	IV. bat.:	Art. div.:
Pješ. egzercir	14	14	15	11	10
Ratna služba	14	14	11	8	11
Borbena obuka	30	30	28	24	7
Nastava za gađanje	12	12	14	9	15
Naoružanje	7	7	10	10	16
Stražarska služba	5	5	3	3	2
Nared. o disc. odgovornosti vojnih lica	2	2	3	3	2
Kulturno-prosvetni časovi i politički časovi	16	16	16	19	16
Čišćenje oružja, odjeće i spreme — smotra	8	8	8	3	8
Teorija gađanja	—	—	—	—	1
Svega:	108	108	108	90	88

3. — Prosječni broj oficira, podoficira i boraca koji su dnevno prisustvovali izvođenju obuke i nastave jeste:

Kod I. bataljona: . . . . . 204.
Kod II. bataljona: . . . . . 258.
Kod III. bataljona: . . . . . 185.
Kod IV. bataljona: . . . . . 134.
Kod Art. diviziona: . . . . . 75.

C. — ZAKLJUČCI:

U ovom izveštaju nije izložen rad po izvođenju nastave naših pištabskih jedinica, a to je iz razloga toga što iste nisu bile u mogućnosti izvoditi obuku kao cjelina, jer su mahom djelovi tih jedinica bili dodjeljivani bataljonima ili Art. divizionu iz operativnih razloga. Ali sa istima je izvođena obuka u sastavu pojedinih bataljona, paralelno sa izvođenjem nastave u tim bataljonima.

Za razliku od izvještaja o izvedenoj nastavi za mjesec januar, iz ovog se izvještaja vidi da se je nastava skoro potpuno ravnomjerno izvodila kod svih bataljona. Istina da to u mnogome zavisi od operativne angažovanosti pojedinih bataljona, ali ipak vidi se da se je ovaj puta radilo sa više volje, zalaganja i truda rukovodstava.

Bilo je pojedinih nedostataka i poteškoća pri izvođenju nastave, pa i samo gradivo se nije moglo preći na najkorisniji način, to jest da se pređe praktično. Ali to je sprečavao dosta duboki snjeg, hladnoća. Nastavu je donekle kočilo i to što se ne raspolaže sa dovoljnom količinom najpotrebnijih udžbenika, pravila, kao i ostalih raznih pomoćnih sredstava. Opšti uspjeh izvedene nastave u mjesecu februaru je vrlo dobar. Vojnički duh je na vrlo dobroj visini. Disciplina je ojačala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara — kapetan
Božo Mašanović

Komandant — major[15]
sl. otsutan.

M. P.

ŠTAB X. DIVIZIJE
I. JUGOSLAVENSKE ARMIJE
Str. pov. broj 63
Dana 26. II. 1945.

Naknadno protokolisan.[16]

---

[15] Rade Brkić

[16] Kao što je naglašeno, ovaj dokument je zaveden (protokolisan) kasnije, tj. po ulasku 10. divizije u sastav 1. armije JA. Riječi »Naknadno protokolisan« dopisane su mastilom, ćirilicom.

BR. 141

IZVJEŠTAJ ŠTABA 17. KRAJIŠKE BRIGADE OD 26. FEBRUARA 1945. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA DESNOJ OBALI NERETVE NA ODSJEKU RAMA — KONJIC[1]

ŠTAB
XVII. KRAJ. NOU BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Str. pov. br. 56
26. febr. 1945. g.

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ

Dostavljamo Vam izvještaj o akcijama ove brigade u toku mjeseca februara 1945. godine:

28.I—1.II.1945 2.II. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. Dvije čete I. bataljona izvršile su napad na neprijatelja jačine 60 uštaša i 14 »zelenokadrovaca« na prostoriji s. Gorani — s. Oteležani u 1 čas i u borbi od 0,30 časova ubio 6 i ranio nepoznat broj ustaša, a zarobio 1 ustašu i 13 »zelenokadrovaca«. Plijen: 1 puškomitraljez »Brno«, 620 metaka 7,9 mm, 13 pušaka, 1 pištolj, te nešto spreme, uz vlastite gubitke: 1 ranjen.

3—4.II. 5.II—7.II. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. III. bataljon i jedna četa IV. bataljona prikupljali stoku za ishranu naših jedinica na prostoriji s. Rodići — s. Šabančići — s. Lizoperci — s. Ustirama i hvatali grupe muslimanske milicije na toj prostoriji. Uhvaćeno je 16 milicionera i 3 domobrana, zaplijenjeno 17 pušaka, 20 bombi, 2.000 metaka.

8.II—10.II. 11.II. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. IV. bataljon i dvije čete III. bataljona na prostoriji s. Sultići — s. Višnjevica — s. Grabovci — s. Gobelovina hvatali i razbijali

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—2, k. 855.

grupe muslimanske milicije. Ukupno uhvaćeno 37 milicionera, ranjeno 3, zaplijenjeno 37 pušaka, 2.100 metaka 7,9 mm, 36 bombi. Naši gubitci: 1 mrtav.

12.II.
13.II. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. U 23 časa dvije čete III. bataljona napale i poslije kraće borbe likvidirale dvospratni bunker u blizini mosta na Neviždraćkom potoku, 1 km ist. od Ostrošca, branjen ustašama IX. stajaćeg zdruga.[2] Neprijatelj je imao 6 mrtvih, naši dijelovi bez gubitaka. Zaplijenjen 1 puškomitraljez, 4 puške, nešto municije i spreme. Uništen 1 puškomitraljez i 1 željezni most raspona 12 m, oštećen 1 bunker. Jedna četa I. bataljona sa diverzantskom grupom porušila željezni željeznički most između Ostrošca i Rame kod s. Mrakova raspona 12 m. i 100 m. pruge.

14.II.
15.II. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem. Dvije čete II. bataljona čistile od ustaške milicije sela Lizoperci i Grevići, ubile 1 i zarobile 1 milicionera, zaplijenile 8 pušaka sa 140 metaka.

Jedna četa IV. bataljona sa minerskom grupom porušila prugu na 11 mjesta u ukupnoj dužini 800 m. između želj. stanice Lisičići i mosta na p. Kraljuščici.

16.II. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

17—18.II. 17. o.mj. u 22 časa istovremeno III. bataljon napao na neprijateljsko uporište Lisičići, branjeno od 65 domobrana 7. satnije II. bojne II. gorske pukovnije[3], sa 2 teška bacača, jednim

---

[2] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica toga zdruga vidi dok. br. 154, 163, 164 i 165.

[3] Ta pukovnija je, sve do reorganizacije ustaško-domobranskih jedinica decembra 1944, bila u sastavu 2. gorskog zdruga, a potom je rasformirana i od njenog ljudstva i ljudstva drugih jedinica formirane su bojne (pet) 2. gorskog zdruga (vidi knj. 31, dok. br. 105, objašnjenje 46; knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 4; AVII, reg. br. 3—5, k. 527: zapisnik o saslušanju ratnog zarobljenika Bože Pavlovića, poručnika ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije, od 18. februara 1945). O rasporedu i dejstvu bojni 2. gorskog zdruga vidi dok. br. 154.

teškim mitraljezom, 7 puškomitraljeza i 3 laka bacača, a jedna četa I. i jedna četa IV. bataljona napale uporište Kotlari, dok je jedna četa IV. bataljona sa minerskom grupom zarušavala prugu između Kotlara i Konjica, a dvije čete iz I. i II. bataljona vršile demonstrativan napad na garnizon Ostrožac.[4] Sa četama III. bataljona napadala je jedna baterija teških bacača Art. diviziona ove brigade i 1 top iz I art. diviziona X. divizije.[5]

Uporište Kotlari likivdirano je nakon borbe od 30 minuta, dok su u Lisičićima nakon uporne 6-časovne borbe likvidirana 4 bunkera, ali nije uspjelo likvidirati uporište u potpunosti. Neprijatelj je imao 25 ubijenih, 27 ranjenih i 22 zarobljena, zaplijenjena su 4 puškomitraljeza, 2 laka bacača, 29 pušaka, 2 mašinke, 6 revolvera, 3.550 metaka, 20 bombi, 72 mine za laki bacač, 1 telefon. Naši dijelovi imali su 1 poginula i 11 ranjenih. Isti dan jedna četa III. bataljona kod s. Gorice u jednočasovnoj borbi sa neprijateljem jačine 100 ustaša, koji su napravili ispad iz Ostrošca oko 11 časova, ubila 2 i ranila 4 neprijateljska vojnika.

19.II. Jedna četa II. bataljona u s. Toščanici zarobila 5 milicionera i zaplijenila 1 puškomitraljez.

20.II. Jedan ojačan vod iz III. bataljona napao bunker na k. 466 i ubio 2, a ranio 4 neprijateljska vojnika, bez vlastitih gubitaka. Bunker nije likvidiran. IV. bataljon u 22 časa bezuspješno napao bunkere istočno od Ostrošca uz vlastite gubitke: 1 mrtav i 3 ranjena i uz nepoznat broj neprijateljskih gubitaka.

21—23.II. 21. o.mj. u 2 časa ujutro naša brigada napala je neprijateljsko uporište Ostrožac,[6] branjeno od V. bojne IX. ustaškog stajaćeg zdruga u jačini oko 600 vojnika i 50 milicionera Stipice Sičaje, te nešto žandarma. I. bataljon napadao je bunkere na k. 466 i jugozap. od iste, II. ba-

---

[4] i [6] Jedinice 17. krajiške brigade sadejstvovale su s jedinicama 29. NOU divizije prilikom napada na to mjesto (vidi dok. br. 85 i 138).

[5] Vidi dok. br. 135.

taljon sa dvije čete bunkere na Križu (k. 383), III. bataljon dolinom p. Obaščice i IV. bataljon bunkere na k. 400 i sjeverno od Lapi Sela. Napad nije bio jednovremen i nije uspio, i bataljoni su se nakon 4-časovne borbe povukli. Istog dana u 7 časova dvije čete I. bataljona sa brdskim topom i vodom bacača napale na k. 466 i nakon 5-časovne bezuspješne borbe povukle se.

22. o.mj. oko 10 časova dijelovi II. bataljona napali i nakon kraće borbe likvidirali bunker na Križu, ubili 6 ustaša i zaplijenili 3 pištolja i 20 ručnih bombi. Neposredno zatim neprijatelj jačine 150 ustaša napao i izbacio iz bunkera naše dijelove.

U toku istoga dana izvršena je pregrupacija snaga i u 23 časa obnovljen napad sa svim bataljonima, uz sadejstvo 3 topa i 1 voda bacača. I ovaj napad bio je odbijen nakon 3-časovne borbe. 23. o.mj. bombaši i 10 puškomitraljezaca u 15 časova napali bunkere na k. 466, uz pomoć baterije bacača i 1 topa. I ovaj napad odbijen je.

U toku borbi 21—23. o.mj. ubijen je 21, a ranjeno 46 neprijateljskih vojnika. Naši dijelovi imali su 8 poginulih i 29 ranjenih.

Zaplijenjena su 3 pištolja i 20 ručnih bombi, uništeno 200 m. želj. pruge, 1 propust.

24.II. i 25.II. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

Od 28. I. 1945. do 24. II. 1945. jedinice ove brigade imale su:

I. **Gubitci:**

a) Vlastiti: 11 poginulih
40 ranjenih
Svega: 51 izbačen zi stroja.

b) Neprijateljski: 63 mrtva
84 ranjena
98 zarobljenih
Svega: 245.

II. **Plijen:** 7 puškomitraljeza, 108 pušaka, 8.410 metaka, 96 ručnih bombi, 10 pištolja, 2 laka bacača sa 72 mine, 2 mašinke, 1 telefon.

III. **Uništeno:** 2 mosta, 1 propust, 1 puškomitraljez, 1.500 m. pruge. Oštećena 4 bunkera i 2 vagona.

IV. **Raspored jedinica:**

25.II.1945. u 20 časova — I. bataljon smješten je na prostoriju s. Treboje — s. Kukrica, sa zadatkom da sa četom u s. Vrci vrši stalan pritisak na neprijateljski garnizon Lisičići. II. bataljon je na prostoriji s. Višnjevica, odakle jačim patrolama izviđa u pravcu s. Hasanović — s. Repovci. III. bataljon nalazi se na prostoriji s. Trusina, s. Gorica, sa zadatkom da s četom koja je u Gorici vrši pritisak na neprijateljski garnizon Ostrožac. IV. bataljon je na prostoriji s. Gradac, na odmoru.

Štab brigade, četa za vezu, sanitet i intendantura nalaze se u s. Seonica. Pionirski vod nalazi se kod I. bataljona. Artileriski divizion u s. Sultići. Dvije grupe izviđačke čete nalaze se na osmatranju u pravcu Konjica i Bradine.

V. **Zaključci:**

Prvih 10 dana mjeseca februara naše jedinice nisu bile aktivne i prelaskom sa prostorije Prozor na prostoriju Neretvice aktivizacija je bila mnogo veća i naše jedinice držale su stalan dodir sa neprijateljem.

U toku borbi na sektoru Neretvice naše jedinice pokazale su borbenost koja je sirova, i naši rukovodioci i borci nemaju iskustva naročito u borbama oko naseljenih mjesta i utvrđenih položaja. Pored toga primjetilo se da naši rukovodioci u borbi ne utiču dovoljno na borce i ne rukovode u potpunosti svojim jedinicama, tako da u zadnjim akcijama imali smo nekoliko izbačenih iz stroja bez potrebe. Bombaška odjeljenja nemaju dovoljno prakse i iskustva. Pored toga primjećuje se da rukovodioci često puta polažu glavnu nadu u izvršenju zadataka u »Džon Bule«, a kasnije bacače, te da su se u tom pogledu pogrešno izvodile i pripreme za akciju.

VI. **Nastava:** Do 5. o.mj. mi smo u našim jedinicama proradili plan rada, izdan od štaba brigade, koji je dostavljen štabu divizije. Od 5. II. do 26. II. u našim jedinicama prorađeno je iz Plana dostavljenog od toga štaba slijedeće: Borbena obuka: 20 časova, ratna služba: 10 časova, nastava gađanja: 16 časova, naoružanje: 10 časova, pješadiski egzercir: 26 časova, stražarska služba: 10 časova.

Rezultati rada su prilični, radi toga što je rad prekidan radi pokreta i nije izvođen u potpunosti praktično. Kod starijih boraca vojničko znanje i disciplina podižu se ali ne tako brzo. Vojnički duh kod novomobilisanih je na vrlo niskom nivou i rad sa njima je otežan.

Pored rada po planu, s obzirom na neiskustvo naših jedinica mi smo težište rada bacili na analize akcija sa našim kadrovima i borcima. Ovaj rad po našem mišljenju daće najbolje rezultate.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major:
Per. P. Rodić

Komandant — major:
Šef.[7] **Talić**

M. P.

ŠTAB X. DIVIZIJE
I JUGOSLAVENSKE ARMIJE
Str. pov. *br. 172*
Dana 20. II. 1945.

Naknadno protokolisan.[8]

---

[7] Šefik

[8] Dopisano mastilom.

BR. 142

IZVJEŠTAJ ŠTABA 18. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD 26. FEBRUARA 1945. ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE U FEBRUARU[1]

ŠTAB
XVIII. SBNOU BRIGADE
LIII. NOU DIVIZIJE NOVJ
Op. str. *pov. br. 15*
26. II. 1945. g.

Mjesečni operacijski izvještaj za mjesec februar 1945. godine.

ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

U toku mjeseca februara 1945. godine imale su jedinice ove brigade dodir sa neprijateljem kako slijedi:

1. II. 1945. Snage ove brigade bile su raspoređene na sledećim položajima:

I. bataljon: Oko 3 sata ujutro 1. i 3. četa izvršile su pokret za selo Kokore i Branešce radi prikupljanja hrane, dok je toga dana sa 2. četom održana vojno-politička konferencija i po završetku iste i ova je četa izvršila pokret za selo Kokore i Branešce, gdje su se i smjestili. U ovom pokretu snage bataljona nisu imale borbenog dodira sa neprijateljem.

II. bataljon: Toga dana snage bataljona nalazile su se na položaju u selu Glogovcu kontrolišući isti teren.

III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na položaju na Mačinom Brdu, gdje su odmarali ljudstvo i čekali na daljnje naređenje.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na položaju Dragovići — Boškovići, gdje su odmarale ljudstvo i kontrolisale teren na kome

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—7, k. 1421.

su se nalazile. Toga dana rad sa vojskom bio je stražarska služba i opis oružja.

2. II. 1945. *I. bataljon:* Toga dana 1. četa nalazila se je na istim položajima, dok je sa 3. četom do podne održana konferencija o radu, disciplini i borbenosti, a poslije podne u radnom vodu.

II. bataljon: Nalazio se je na istim položajima kontrolišući teren na kome su se nalazili.

III. bataljon: Nalazio se je na istim položajima na Mačinom Brdu, kontrolisali teren, odmarali ljudstvo i čekali daljnje naređenje.

IV. bataljon: Bataljon se nalazio na istim položajima kontrolišući teren na kome se je nalazio. Rad po četama bio je održavanje četnih konferencija i čišćenje oružja.

3. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na istim položajima, dok je toga dana rad po četama bio međusobno ophođenje i pozdravljanje, te rad sa novomobilisanim drugovima o stražarskoj dužnosti.

II. bataljon: Toga dana oko 8 časova ujutro snage bataljona izvršile su pokret iz sela Glogovca prema selu Ilićanima, gdje su se i smjestile. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u dodir sa neprijateljem.

III. bataljon: Oko 2 sata po podne bataljon je izvršio pokret iz Mačinog Brda za selo Selište, gdje se je i smjestio, dok je jedna četa krenula prema selu Srpcu radi sakupljanja čamaca te se je istog dana povratila u sastav bataljona. Snage bataljona u ovom pokretu nisu došle u doticaj sa neprijateljem.

IV. bataljon: Bataljon se je nalazio na svojim prijašnjim položajima. Rad po jedinicama bio je raspoznavanje činova u NOV-i i ophođenje prema starješinama.

4. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na istim položajima odmarajući ljudstvo i kontrolišući teren na kome su se nalazile. Rad po četama bio je vojno-politički.

II. bataljon: Istog dana snage bataljona izvršile su pokret oko 7 sati ujutro iz sela Ilićana prema selu Poveliću, gdje su se smjestile...[2]

III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na položajima u selu Selištu kontrolišući isti teren na kome su se nalazile. Rad po četama bio je nastava iz gađanja.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na istim položajima te je istog dana održana smotra bataljona. Istog dana naveče sa dvije čete izvršio je pokret prema Trapistima u cilju pretresanja istih, te usled premoći neprijateljskih snaga nije se pretres izvršio.[3]

5. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se u selu Kokorima. Rad po četama bio je opis puške.

II. bataljon: Oko 2 sata po podne snage bataljona izvršile su pokret iz sela Povelića preko Razboja, Kukulja, Petrova Sela, Mrčevaca, Karajzovaca, Maglajana, Petoševaca i Kosijerova u cilju razbijanja i uništavanja četničkih bandi na tome sektoru. U ovome pokretu snage bataljona došle su u dodir sa neprijateljem te u kraćoj borbi ubijeno je 17 četnika, a broj ranjenih je ostao nepoznat.[4] Naši gubici: 1 poginuo i 2 ranjena druga. Zaplijenjeno je: 1 signalna radio-stanica i 2 emisione stanice, 1 sanduk avionske municije.

III. bataljon: Bataljon je toga dana oko 12 sati, u podne, izvršio pokret u dva pravca: dvije čete sa zamj. komandanta i komesara krenule su pravcem: Martinac — Kriškovci sa zadatkom da se prebace preko Vrbasa u Lijevče u selo Petoševci. Druge 2 čete krenule su sa komandantom i pom. politkomesara u pravcu Selište — Nožičko — Prebjezi te su se prebacile

---

[2] i [11] Usljed pomjeranja indiga cio red je nečitak.

[3] U tom mjestu je tada bila jedna satnija 5. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga (AVII, reg. br. 45/7—1, k. 114/A: zapovijest pomenute bojne od 31. januara 1945).

[4] Borba je vođena protiv dijelova Banjalučke i Motajičke četničke brigade i Lijevčanskog četničkog odreda. Međutim, četnici ništa ne kažu o svojim gubicima (vidi AVII, reg. br. BH-V-12589: Dnevnik Boška Stojkovića, komandanta 3. bataljona Motajičke četničke brigade).

preko Vrbasa u Razboj i krenule preko Junuzovaca — Trošela — Karajzovaca sa zadatkom razbijanja i uništenja četničkih bandi na tom sektoru. U ovome pokretu snage bataljona nisu dolazile u dodir sa neprijateljem.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na istim položajima, dok je istog dana naveče zaposjeo obalu Vrbasa sa zadatkom dočekivanja četnika, koji su trebali da se prebace iz Lijevča Polja.

6. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na svojim položajima kontrolišući teren na kome su se nalazile. Rad po četama bilo je savjetovanje sa vodnicima i desetarima.

II. bataljon: Snage bataljona su toga dana oko 10 sati naveče izvršile pokret prema selu Laktašima u raznim pravcima, te je u istom selu naišao na otpor neprijatelja u kojem smo imali 1 poginulog druga, dok su gubici neprijatelja ostali nepoznati.

III. bataljon: Dvije čete bataljona nalazile su se u selu Petoševcima, dok druge 2 čete bile su na položajima Trošeli — Karajzovci. Toga dana bataljon nije imao doticaja sa neprijateljem.

IV. bataljon: Bataljon se je nalazio na položajima Čardačani — Miloševci i Milosavci sa zadatkom razbijanja i hvatanja četničkih bandi koje su se nalazile na tom sektoru.

7. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na istim položajima kontrolišući teren na kome su se nalazile. Rad po četama bio je vojno-politički.

II. bataljon: Toga dana bataljon je bio na položaju u Kukuljima, gdje je kontrolisao teren i odmarao ljudstvo.

III. bataljon: Toga dana dvije čete zajedno sa Motajičkim odredom vršile su akciju na selo Gornja Dolina i Novo,[5] gdje su došle u doticaj sa neprijateljem te poslije kraće borbe

[5] Pun naziv: Novo Selo.

u kojoj je ubijeno 5 ustaša,[6] dok druge 2 čete, koje su se nalazile na prostoru u selu Petoševcima, također su imale borbu sa četničkom bandom u kojoj je ubijeno 3 četnika, zaplijenjena 1 puška i 10 kom. puščane municije. Vlastitih gubitaka nije bilo.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na istim položajima vršeći kontrolu terena sa patroliranjem prema obližnjim selima, te je toga dana ubijeno 2 . . .[7]

8. II. 1945. *I. bataljon:* Toga dana snage bataljona nalazile su se na istim položajima sa zadatkom razbijanja četničkih bandi na tom sektoru. Rad po četama bio je vojno-politički.

II. bataljon: Snage bataljona na istim položajima u selu Kukuljima, gdje se je odmaralo ljudstvo, kontrolisale teren i čekale daljnje naređenje.

III. bataljon: Toga dana bataljon se je nalazio na položajima Petoševci — Trošeli i Junuzovci sa zadatkom kontrolisanja terena prema Laktašima i Topoli i razbijanja četničkih bandi. Istog dana zarobljen je 1 četnički saradnik, koji se je krio u selu Laktaši.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na istim položajima kontrolišući teren na tom sektoru. Rad po četama bio je kulturno-prosvjetni.

9. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona na istim položajima. Toga dana je održano savjetovanje sa cjelokupnim komandnim kadrom bataljona a također sa komandirima četa održan čas o čitanju karata.

II. bataljon: Toga dana snage bataljona izvršile su pokret i smjestile se u Starom Martincu. U ovom pokretu snage bataljona nisu naišle na neprijateljske snage.

---

[6] Na tom prostoru su dejstvovali dijelovi ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije, odnosno 15. pješadijskog (domobranskog) i 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 101, objašnjenje 2; AVII, reg. br. 38/7—1, k. 114/A: zapovijest pomenute divizije od 27. januara 1945).

[7] Donji desni ugao kopije originala je izgorio. Oštećena mjesta u dokumentu označena su tačkicama.

III. bataljon: Toga dana snage bataljona izvršile su prebacivanje preko Vrbasa u selo Prebjege te odatle preko Martinca krenule za Župski Razboj, gdje su se smjestile, odmarale ljudstvo i čekale daljnje naređenje.

IV. bataljon: Oko 2 sata po podne snage bataljona izvršile su pokret za selo Kokore, gdje su se i smjestile. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj sa neprijateljem.

10. II. 1945. *I. bataljon:* Oko 10 sati ujutro snage bataljona izvršile su pokret preko Branešaca — Kantara — Stare Dubrave, gdje su prešle most na rijeci Ukrini, te se odatle razvile u vodne kolone zahvativši sela Jankoviće, Žiškovića Njive, O. Šnjegotinu, Kršila i izbile na Kadin rast. Treća četa, koja se je kretala preko Omerbegove Šnjegotine, ubila je 1 komandira i zarobila 1 četnika. Zaplijenjeno je 1 karabin, 1 pištolj i 50.000 kuna. Vlastitih gubitaka nije bilo.

II. bataljon: Snage bataljona oko 7 sati ujutro izvršile su pokret prema selu Gusaku, gdje su se i smjestile, odmarale ljudstvo i čekale daljnje naređenje.

III. bataljon: Toga dana snage bataljona oko 6 sati ujutro izvršile su pokret iz Župskog Razboja za selo Vučijak, kretajući se u dva pravca. Jedna kolona krenula se je pravcem Razboj — Remlje[8] — Oštra Glava — Sančani — Mačino Brdo, a druga kolona pravcem Paremija — Oštra Glava — Jovičino brdo — Martino brdo,[9] gdje se je bataljon sastao i krenuo za selo Vučijak i smjestio se, odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.

IV. bataljon: Snage bataljona toga dana izvršile su pokret iz sela Kokora prema Branešcima, Staroj Dubravi, gdje se je bataljon i smjestio, odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.

11. II. 1945. *I. bataljon:* Oko 6 sati ujutro zaposjele su snage bataljona Kraljičino guvno, Gruvalj, Visoku Glavicu, gdje su čekale na vezu sa našim

---

[8] i [9] Ta mjesta nisu nađena na karti 1 : 100.000.

IV. bataljonom. Istog dana bataljon je krenuo preko Čečave, Ukrinjice za Gornju Radnju, gdje se je i smjestio, zauzeo položaj i odmarao ljudstvo. U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj sa neprijateljem.

II. bataljon: Snage bataljona oko 7 sati ujutro izvršile su pokret iz sela Gusaka u selo Vijačane i smestile se u zaseok Pivaševiće, gdje su odmarale ljudstvo i čekale daljnje naređenje.[10]

III. bataljon: Snage bataljona izvršile su pokret iz sela Vučijaka za Cerovicu i kretale se pravcem Vučijak — Kulaši — Stanari, odakle su se razvile u vodne i desetične kolone i . . .[11]

IV. bataljon: Snage bataljona oko 7 sati ujutro izvršile su pokret iz Stare Dubrave u tri pravca za selo Lokve u cilju proganjanja i uništenja četničkih bandi na tom sektoru. U ovom pokretu snage bataljona nisu naišle na neprijateljske snage. Bataljon se je smjestio u selu Lokve, gdje je odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.

12. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na istim položajima, dok je rad po četama bio kretanje čete u zoni artilerijske vatre u evolucionim strojevima te izviđanje šuma.

II. bataljon: Toga dana bataljon je izvršio pokret iz sela Vijačana, zaseok Pivaševići i smjestio se u selo Vitkovce. U tom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj sa neprijateljem.

III. bataljon: Oko 7 sati ujutro bataljon je izvršio pokret iz Cerovice prema Jelah — Vukovo, gdje se je i smjestio, odmarao ljudstvo i čekao daljnje naređenje.

IV. bataljon: Oko 6 sati ujutro snage bataljona izvršile su pokret iz sela Lokve za selo Ruževiće, gdje su se i smjestile. U tom pokretu snage bataljona došle su u doticaj sa neprijateljem te nakon kraće borbe u kojoj su ubijena 3 četnika, a vlastitih gubitaka nije bilo.

13. II. 1945. *I. bataljon:* Oko 7 sati ujutro izvršen je pokret sa snagama bataljona pravcem Gornja

[10] i [12] Vidi dok. br. 67.

Radnja, Kalošević, Bobare, Jelah, Vukovo, Trepče, gdje su se i smjestili. U ovom pokretu snage bataljona nisu dolazile u doticaj sa neprijateljem.

II. bataljon: Bataljon se je nalazio na položaju selo Vitkovci kontrolišući teren na kome se je nalazio.

III. bataljon: Oko 1 sati ujutro snage bataljona izvršile su pokret preko sela Vukovo za Novi Šeher, gdje su se i smjestile zauzevši položaje koje je prethodno držala XIV brigada.[12] U ovom pokretu snage bataljona nisu došle u doticaj sa neprijateljem.

IV. bataljon: Toga dana snage bataljona izvršile su pokret iz sela Ruževića preko Piljužića, Lončara za Miljanovce, gdje je bataljon odmarao ljudstvo i zauzeo položaj.

14. II. 1945. *I. bataljon:* Toga dana bataljon se nalazio na istim položajima, dok je 3. četa oko 3 časa ujutro sa komandantom bataljona krenula za Moševac, gdje se je i smjestila oko kote 485, te je sa 1 vodom koji je bio upućen da izađe na Moševački šiljak radi izviđanja ceste i pravljenja zasjede, međutim s ovu stranu rijeke Bosne nije ništa prolazilo.

II. bataljon: Toga dana snage bataljona izvršile su pokret iz sela Vitkovaca u Medakovo, u kome su se i smjestile. U ovom pokretu snage bataljona nisu nailazile na borbeni dodir sa neprijateljem.

III. bataljon: Bataljon se je nalazio na položaju Novi Šeher — Ponjevo — Ljubatović kontrolišući isti teren i odmarajući ljudstvo.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na istim položajima sa zadatkom vršenja kontrole nad zaposjednutim terenom.

15. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na istim položajima, vršile kontrolu na zaposjednutom terenu.

II. bataljon: Bataljon se je nalazio na istim položajima kontrolišući teren na kome se je

nalazio. Rad po četama toga dana bio je vojno-politički.

III. bataljon: Nalazio se je na prostoru Novi Šeher — Ponjevo — Ljubatović kontrolišući teren prema Žepču i Maglaju. Rad po četama bio je nastava gađanja . . .

IV. bataljon: Toga dana snage bataljona nalazile su se na istim položajima . . . Istog dana održano savjetovanje štabova bataljona u Štabu brigade.

16. II. 1945. *I. bataljon:* Bataljon se je nalazio na svojim starim položajima, dok je Štab bataljona nalazio se u Štabu brigade na savjetovanju.

II. bataljon: Snage bataljona nalazile su se toga dana na svojim prijašnjim položajima vršeći kontrolu istog terena. Istog dana Štab bataljona nalazio se je u Štabu brigade na savjetovanju.

III. bataljon: Toga dana bataljon se je nalazio na istim položajima sa zadatkom kontrolisanja [terena] koga su zaposjeli. Istog dana Štab bataljona nalazio se je na savjetovanju u Štabu brigade.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na istim položajima kontrolišući teren na kojem su se nalazile. Rad po četama bio je nastava gađanja.

17. II. 1945. *I. bataljon:* Toga dana snage bataljona nalazile su se na istim položajima, gdje su odmarale ljudstvo i kontrolisale teren na kome su se nalazile.

II. bataljon: Oko 12 sati toga dana u noći izvršili smo sa 2 čete napad na Gradinu na kojoj se je nalazilo 40 milicionera i 20 Nijemaca. Poslije kraće borbe, u kojoj je ubijen 1 Nijemac i 5 ranjeno, zaplijenjeno je: 1 šarac, 1 puška, 1 pištolj, 1 odijelo i 5.000 kom. metaka. Vlastitih gubitaka nije bilo. Ostale snage bataljona nalazile su se na starim položajima.

III. bataljon: Snage bataljona toga dana nalazile su se na svojim predašnjim položajima, te je toga dana jedna neprijateljska kolona u

jačini od 150 do 180 vojnika[13] izišla prema položajima bataljona, koji su nakon kratke borbe iste razbili i povratili ih na njihove polazne položaje. U ovoj borbi gubici neprijatelja ostali su nepoznati, a vlastiti gubici 2 lakše ranjena druga.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima vršeći kontrolu terena na kome su se nalazile. Rad po četama toga dana bio je stražarska služba i nastava gađanja.

18. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na svojim prijašnjim položajima te je toga dana komandant brigade održao konferenciju sa 1. i 3. četom.

II. bataljon: Toga dana snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima, gdje su odmarali ljudstvo i vršili kontrolu terena na kom su se nalazile. Istog dana rad po četama bio je vojno-politički.

III. bataljon: Toga dana snage bataljona nalazile su se na prostoru Novi Šeher — Ponjevo — Ljubatovići sa zadatkom kontrolisanja terena prema Maglaju i Žepču. Istog dana je jedna četa išla u selo Matinu sa zadatkom razbijanja i protjerivanja milicije koja se je nalazila na tom sektoru.

IV. bataljon: Toga dana snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima sa zadatkom vršenja kontrole nad istim. Toga dana održano je savjetovanje komandi četa u Štabu bataljona.

19. II. 1945. *I. bataljon:* Toga dana snage bataljona vršile su pripremu za napad na uporište Kosovu te

---

[13] Redakcija nije mogla da utvrdi identitet pomenute kolone. Tada su na obezbjeđenju komunikacija u dolini r. Bosne, na dijelu od r. Usore do Zavidovića, bili 574. transportni landešicen-bataljon i dijelovi 969. tvrđavske pješadijske brigade i 16. domobranskog pješadijskog zdruga a u Žepču dijelovi 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi dok. br. 172; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema; reg. br. 25/8—1, k. 113: pregled rasporeda ustaško-domobranskih jedinica 15. hrvatske divizije od 13. januara 1945; reg. br. 3—3, k. 462/A: izvještaj Štaba 5. korpusa NOVJ od 13. marta 1945. o izjavama zarobljenih Nijemaca).

je istog dana u 9 sati naveče izvršen napad,[14] te nakon kraće ali žestoke borbe uspjeli smo neprijatelja potisnuti iz prvih kuća i bunkera, ali isto uporište nismo mogli likvidirati, pošto je isto branjeno ogorčeno sa premoćnijim snagama.[15] U toj akciji zarobili smo 1 teški mitraljez, 3 karabina... drugih raznih vojničkih stvari. Gubici neprijatelja 15 mrtvih, dok broj ranjenih ostao je nepoznat. Vlastiti gubici 2 mrtva i 5 ranjenih.

II. bataljon: Bataljon se je nalazio na svojim pređašnjim položajima, te je toga dana u 23 i 30 časova napao sa svim snagama neprijateljsko uporište Šije, te je u ogorčenoj borbi s neprijateljem ovo uporište ostalo nelikvidirano usljed jako utvrđenih zgrada u kojima je neprijatelj davao otpor. Gubici neprijatelja u ovoj borbi 7 mrtvih i 2 ranjena, a vlastiti gubici 2 poginula i 6 ranjenih.

III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima vršeći kontrolu terena prema Maglaju i Žepču. Toga dana rad po četama bila je nastava gađanja.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na položaju u selu Miljanovcima, te su istog dana vršile pripremu za akciju na neprijateljsko uporište Sivšu. Iste večeri napadnuto je neprijateljsko uporište Sivša i likvidirana neprijateljska uporišta trigonometrijska tačka, zaključno sva uporišta Pjesak do Tukova.[16] U ovoj borbi ubijeno je 6 ustaša, zaplijenjeno 6 pušaka, 10 bombi, 3 para cipela, 600 kom. metaka, 2 deke i 4 ranca. Vlastitih gubitaka nije bilo.

---

[14] Napad 1. bataljona je potpomagala i jedna baterija Artiljerijskog diviziona 18. brigade (vidi AVII, reg. br. 10—7, k. 1421: zapovijest Štaba 18. srednjobosanske NOU brigade od 19. februara 1945).

[15] Riječ je o 3. četi 574. transportnog landesšicen-bataljona (vidi knj. 32, dok. br. 159, objašnjenje 4).

[16] i [19] U Dnevniku majora Bema (AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su 20. februara jedinice NOVJ, potpomognute minobacačkom vatrom, otpočele napad na ustaško-domobranska uporišta (7 km južno i 11 km jugozapadno od Doboja) i da su sutradan prodrle u domobranske položaje, ali su ih njemačka obezbjeđenja zaustavila ispred Doboja. O tome vidi dok. br. 122, objašnjenje 2; tom V, knj. 38, dok. br. 107—110 i 112.

20. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona toga dana izvršile su pokret sa svojih pređašnjih položaja za selo Vukovo, gdje su se smjestili, odmarali ljudstvo čekajući daljnje naređenje.

II. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima sa zadatkom kontrolisanja terena na kome su se nalazile. Istog dana održano je savjetovanje komanda četa i vodnika u Štabu bataljona.

III. bataljon: Toga dana snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima sa zadatkom kontrolisanja terena prema Maglaju i Žepču. Toga dana rad po četama bio je nastava gađanja i nišanjenja.

IV. bataljon: Bataljon se je nalazio na svojim pređašnjim položajima, te je toga dana imao borbu sa ustašama. U toj borbi neprijateljski gubici ostali su nepoznati, dok vlastitih gubitaka nije bilo.

21. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na istim položajima, te je toga dana izvršena smotra bataljona i vršena priprema za akciju na neprijateljsko uporište Alibegovci.[17] Iste noći u 7,30 časova naveče napadnuto je pomenuto uporište, ali isto nije likvidirano u toku noći dok nije svanulo i dok nisu došli naši bacači. Neprijatelj se je uspio izvući i pobjeći prema Karušama. U ovoj borbi gubici neprijatelja ostali su nam nepoznati, a vlastitih gubitaka nije bilo.

II. bataljon: Snage bataljona toga dana izvršile su pokret za Novo Selo te je istog dana održano savjetovanje sa komandama četa, vodnicima i desetarima, a istog dana naveče krenule su snage na neprijateljsko uporište Alibegovci i Ularice. Zauzeto neprijateljsko uporište u kojem je neprijatelj imao 9 mrtvih, dok broj ranjenih ostaje nepoznat. Zaplijenjeno je 3 puške, 5 bombi i 1000 kom. mauzerske municije. Istog dana neprijatelj je pokušao sa intervencijom na naš položaj, koju smo odbili i povratili neprijatelja na njegove pređašnje

[17] Vidi dok. br. 122.

položaje. U ovoj borbi neprijateljski gubitci ostali su nam nepoznati, a vlastiti gubitci bili su 1 mrtav drug.

III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na svojim predašnjim položajima sa zadatkom vršenja kontrole terena prema Maglaju i Žepči.

IV. bataljon: Snage bataljona na svojim starim položajima, te je istog dana izvršena smotra ... i priprema za napad na neprijateljsko uporište[18] ... Iste noći izvršen je napad na pomenuto neprijateljsko uporište, u kojoj je borbi [ubijeno] 7 neprijateljskih vojnika, među kojima 1 satnik, zaplijenjeno je: 18 pušaka, 11.400 kom. metaka, 18 bombi, 100 mina za teški bacač, 50 mina za laki bacač, 25 trombonskih naboja, 15 opasača sa fišeklijama, 1 telefon, 1 pisaća mašina, 10 odijela, 10 šinjela, 10 pari cipela, 12 ranaca, 17 kom. ćebadi, 7 šatorskih krila, 30 porcija, 1 raket-pištolj, 5 brdskih kazana, 10 čuturica, 20 kapa, te ostalih sitnih stvari. U ovoj borbi vlastiti gubici 2 mrtva i 7 ranjenih drugova.

22. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na svojim predašnjim položajima u selu Alibegovci odakle su izvršile pokret za Debelo brdo, odakle su se ponovo povratile na položaj u Alibegovcima. Rad po četama bio je vojno-politički.

II. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na položaju Alibegovci — Ularice sa zadatkom kontrolisanja terena na kome su se nalazile. Toga dana neprijatelj je pokušao da nastupa prema našim položajima, ali je bio povraćen na svoje polazne položaje. U ovoj borbi neprijateljski gubici ostali su nam nepoznati, dok vlastitih gubitaka nije bilo.

---

[18] Riječ je o domobranskom uporištu u s. Sivši (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 108 i 109). Napad 4. bataljona je potpomagao Artiljerijski divizion (vidi AVII, reg. br. 7—6, k. 1417: izvještaj Štaba Artiljerijskog diviziona SB NOU brigade od 25. februara 1945). Prema ovom izvještaju, divizion je u svom sastavu imao dvije minobacačke baterije (1. i 2), jačine 114 boraca i starješina, a od naoružanja: 2 engleska, 7 italijanskih i 2 jugoslovenska minobacača (kalibar nije naznačen), 71 pušku, 2 puškomitraljeza, 2 automata, 5 pištolja, 85 mina za minobacače, 3000 puščanih i 130 metaka za automate i 11 ručnih bombi.

III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima sa zadatkom kontrolisanja terena prema Maglaju i Žepču. Rad po četama bio je stražarska služba.

IV. bataljon: Bataljon se je nalazio na položajima u selu Sivši sa zadatkom pretresanja i pronalaženja vojničkih stvari. Toga dana ljudstvo se je odmaralo i vršilo patroliranje u pravcu susjednih sela, osiguravajući svoje položaje.

23. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na starim položajima, te je toga dana održana konferencija sa bataljonom povodom proslave 27-godišnjice Crvene armije. Istog dana izvršen je pokret za selo Vukovo.

II. bataljon: Bataljon se je nalazio na starim položajima, te je neprijatelj ponovo pokušao da nastupi prema našim položajima, ali je isti razbijen i povraćen u svoje polazne položaje.[19] Gubici neprijatelja ostali su nepoznati, dok vlastitih gubitaka nije bilo. Istog dana bataljon je izvršio pokret u selo Sivšu, gdje je zauzeo položaj.

III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima kontrolišući teren prema Maglaju i Žepču. Toga dana održana je smotra bataljona, gdje je proslavljena 27-godišnjica osnivanja Crvene armije.

IV. bataljon: Snage bataljona bile su na položaju u selu Alibegovcima, te je istog dana izvršen pokret oko 1 sat po podne u pravcu Sivša — Jelah — Žabljak, gdje se je bataljon smjestio i zauzeo položaj i odmarao ljudstvo.

24. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na svojim pređašnjim položajima. Vršile kontrolu na tom terenu, te je toga dana održana konferencija o nedostacima i nevojničkom držanju boraca u akciji.

II. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na položajima u selu Sivši gdje se je odmaralo ljudstvo i vršile kontrolu terena na kome su se nalazile.

III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na prostoru Novi Šeher — Ponjevo — Ljubato-

vići sa zadatkom kontrolisanja terena na kome su se nalazile. Jedna četa naveče krenula je u Brezove Dane sa zadatkom razbijanja i uništenja bandi, koje su se nalazile na tom sektoru. U tom pokretu snage bataljona nisu dolazile u borbeni doticaj sa neprijateljem.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na položaju u selu Žabljaku sa zadatkom kontrolisanja terena prema Doboju.

25. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na istim položajima sa zadatkom kontrolisanja terena na kome su se nalazile, razbijanja bandi i neprijatelja ukoliko se pojavi na tom sektoru. Rad po četama bio je vojnički egzercir.

II. bataljon: Nalazio se je na svojim dosadašnjim položajima gdje je odmarao ljudstvo, kontrolisao teren i čekao na daljnje naređenje. Rad po četama bio je vojno-politički.

III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na predašnjim svojim položajima kontrolišući teren na kome su se nalazile, odmarale ljudstvo i čekale na daljnje naređenje.

IV. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na svojim položajima, te je istog dana izvršen pokret iz sela Žabljaka u akciju na četničke bande.

»BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA«

Jedinice ove brigade u toku mjeseca februara imale su:

I. **Gubitci:**	*1. Neprijateljski:*	ubijeno		74
		ranjeno		7
		zarobljeno		2
		Ukupno:		83
	2. Vlastiti: a) u ljudstvu[20]	poginulo		11
		ranjeno		22
		nestalo		–
		Ukupno:		33
	b) u materijalu			—

[20] Bliže o tome vidi AVII, k. RP 74: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 53. NOU divizije.

II. **Plijen:**

1. Oružje:	ispravnih pušaka	27
	ispravan šarac	1
	teški mitraljez	1
	pištolja	2
	r. bombe	23
	puščane municije	18.000
	sanduka avionske munic.	1
	mina za laki bacač	50
	„ za teški „	100
2. Oprema:	kapa	20
	odijela	11
	ranaca	20
	opasača sa fišeklijama	15
	porcija	30
	čuturica	10
	ćebadi	19
	šinjela	10
	pari cipela	13
	šatorskih krila	7
3. Ostalo:	brdskih kazana	5
	telefona	1
	radio-stanica signalna	1
	emisiona-stanica	2
	pisaće mašine	1
	raket-pištolj	1
	novaca	50.000 kn.

III. **Zaključci:**

Prilikom postavljanja drugog zadatka pred ovu brigadu, to jest borba protiv organizovanog neprijatelja i djelovanje na sektoru koji je udaljeniji od kuće većine boraca, dalo je mogućnosti da se otpočne sa mnogo više rada i aktivizacije jedinica. Primjećuje se da se u svim našim jedinicama poboljšava stanje iz vojničke i političke strane...

Udarnost i polet boraca ove brigade je na visini, što ne znači da su naši borci i rukovodioci savladali... ne u rukovanju bilo s oružjem ili rukovanje nižeg komandnog kadra sa svojim jedinicama.

Organizaciono stanje je prilično sređeno, što ne znači da je u potpunosti i da još ne šepa.

Prilikom popune komandnog kadra u ovoj brigadi i potreba za izmjenom pojedinih rukovodioca, te organizacionog sređenja brigade, brigada će moći odgovoriti zadacima koji se budu postavili pred nju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,[21] Z. komandanta — kapetan,[22]

BR. 143

IZVJEŠTAJ ŠTABA 14. KORPUSA OD 27. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ O OSLOBOĐENJU GRAČANICE[1]

B 1
O. broj *89*
27 februara 1945 g.

Dostavlja izveštaj o
akciji na Gračanicu.

ŠTABU C 1

1. — Neprijateljska posada u Gračanici iznosila je oko 4.000 ustaša i zelenokadrovaca, koji su branili položaje ispred Gračanice i samu Gračanicu. Ovde su bile tri zelenokadrovske bojne i to Sajdova, jačine preko 200 ljudi, 5 Suličeva bojna jačine preko 300 ljudi i 9 Kapetančića bojna koja je bila najjača.[2] Ukupne snage zelenokadrovaca iznosile su 1850 i one

[21] Bio je tada Petar Divjak.
[22] Bio je tada Dragutin Ćurguz.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 37—12, k 272/A.

[2] i [4] U obavještajnom izvještaju Komande mjesta Gračanica od 25. januara 1945 (vidi AVII, reg. br. 11—4, k. 409), upućenom Štabu 3. korpusa NOVJ, piše da su na sektoru Gračanice bile iste ove jedinice koje se pominju u ovom izvještaju. Njihovi zapovjednici su bili: 3. bojne narednik Sait Baftić, 5. bojne narednik Ibrahim Suljić i 9. bojne poručnik Abdurahman Kapetanović, a 14. ustaške bojne poručnik Mustafa Jakubović i 25. ustaške bojne satnik Ibrahim Pjanić. Međutim, nazivi bojni su dati na osnovu formacije ustaško-domobranskih jedinica koja je bila na snazi od 1. decembra 1944 (vidi AVII, reg. br. 11/6—4, k. 123: naređenje Ministarstva oružanih snaga NDH od 21. novembra 1944), odnosno do preformiranja ustaško-domobranskih jedinica (vidi dok. br. 5, 28 i 83; knj. 31, dok. br. 161; knj. 32, dok. br. 15 — objašnjenje br. 5 i 6 — i dok. br. 155). Pored toga, u raspisu Zapovjedništva 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«) od 18. februara

su držale svoj glavni položaj na liniji: Straževac, k. 336 — k. 393. Zarobljenici iskazuju da je pre u Gračanici bio jedan nemački puk (regimenta) od svega 700 ljudi.[3]

Levo od zelenokadrovaca nalazila se 14 ustaška bojna jačine oko 500 ljudi na položaju Stražba, k. 452 — k. 373 a levo od nje 25 ustaška bojna u jačini od preko 1.000 ljudi.[4] Ona je držala svoj glavni položaj na liniji: Avdići — k. 288 — s. Omerbašići.

Jedna četnička snaga od 1.000 vojnika nalazila se na liniji: Vis, k. 694 — Sijedi Krš, k. 663 — Glavica, k. 622 — k. 633.[5] Neprijatelj je svoje položaje dobro utvrdio.

2. — Za napad na Gračanicu predvideli smo snage K 1[6] (bez K 3) i D 2. Napad je bio predviđen za 24. II. 1945 g. u 5 časova ujutru.

Ideja napada bila je da K 3, kao osiguranje prema četnicima, ostane na liniji: Vučkovac — Hrgovi — Biberovo Polje — Monj.

K 2 trebao je da sa prostorije: s. Hodžići — k. 450 — k. 505 — s. Alibegovići sa dva bataljona krene pravcem: Stražba — Hodžići — k. 633 — k. 622 — Sijedi Krš — Vis — k. 663. U cilju odbacivanja četnika.[7]

Treći bataljon K 2 imao je pravcem: s. Piskavica — s. Avdići izbiti na Malešiće, u cilju presecanja otstupnice neprijateljskim jedinicama iz Gračanice.

Četvrti bataljon K 2 dobio je zadatak da blokira i likvidira neprijateljsku posadu u s. i tvrđavi Sokol.

Ovim pokretom, snage K 2 obezbeđivale su desno krilo K 4 koja je vršila direktan napad na Gračanicu.

3. — K 4 imala je zadatak frontalnog napada na Gračanicu. Glavni pravac njenog napada bio je: k. 399 — k. 451 — Stražba, k. 452 — Gračanica. Pomoćni pravci napada bili su, desni: od k. 484 — k. 415 — k. 373 — k. 365 — s. Dedići u Stjepan Polju, levi pomoćni pravac napada išao je od s. Huskići

---

1945 (vidi AVII, reg. br. 4/20—1, k. 112) piše da su tada u Gračanici nalazili i ovo zapovjedništvo i njegova 4. bojna (njen zapovjednik je bio poručnik Kapetanović), a pominju se i satnije (čete) Miričina i Lukavac, dok se o njegovim ostalim bojnama ništa ne kaže.

[3] Riječ je o 724. puku njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 64, objašnjenje 2; tom V, knj. 38, dok. br. 104, 108 i 110).

[5] Odnosi se na jedan dio četničkih jedinica iz Srbije. U naređenju komandanta Rasinsko-topličke grupe četničkih korpusa od 1. marta 1945 (vidi AVII, reg. br. S-V-11628) komandantu 1. kosovskog četničkog korpusa piše da će Dragoslav Račić preuzeti komandu nad svim četničkim jedinicama koje će izvesti napad na jedinice NOVJ od Spletene lipe do Gračanice.

[6] Vidi dok. br. 129.

[7] Ova rečenica je dopisana mastilom.

preko k. 327 — k. 322 — k. 393 — Gračanica. Rezerva kretala se na glavnom pravcu napada.[8] (srednji).[9]

4. — D 2 je sa dva bataljona u prvom borbenom redu sa polaznog položaja k. 300 — k. 248 do druma Gračanica — Tuzla napadala Gračanicu.

Dva bataljona kao drugi borbeni red kretali su se za levim krilom u cilju izvršenja obuhvata Gračanice sa južne i zapadne strane. Artiljerija je bila postavljena pozadi levog pododseka i kretala se je u skokovima na glavnom pravcu napada.

5. — D 3 je sa tri svoja bataljona trebalo da se rasporedi na levoj obali Spreče od Karanovca do Boljanića. Zadatak je D 3 bio da vatrenim pritiskom odbaci neprijatelja sa komunikacije i prvih obronaka do iste, a zatim da se u pogodnom momentu jednim bataljonom prebaci preko Spreče kod Karanovca i dejstvom u neprijateljsku pozadinu olakša i potpomogne napredovanje ostalih jedinica K 1 i D 2.[10]

6. — Po ovladivanju Gračanice naše jedinice su trebale izbiti na liniju: s. Šakići — Stjepan Polje i prema situaciji nastaviti gonjenje neprijatelja i izbiti na liniju s. Bijeli Potok — Brijesnica.

7. — Napad je otpočeo jakom i uspešnom artileriskom pripremom tačno u 5 časova. Posle ove pripreme pešadija je krenula u napad i u 7 i 30 časova izbila na liniju: Stražba, k. 452 — k. 393 — Straževac, k. 336. Neprijatelj je davao žilav otpor pa su naše jedinice kombinovale česte artileriske koncentracije vatre na pojedina utvrđena neprijateljska uporišta i počesne juriše.

U 10 i 30 časova naše jedinice ovladale su neprijateljskim uporištem Gračanicom,[11] opkolile neprijateljsku posadu u tvrđavi Sokol i produžile gonjenje neprijatelja pokretom. Oko 18 časova naše jedinice izbile su na određenu liniju: Heljdovište — k. . . .[12] Brijesnice.

Neprijatelj se u neredu povukao u Doboj, odakle su ga Nemci vratili na položaje istočno od Doboja.

8. — Na desnom krilu jedinice K 2 odbacile su četnike i do 12 časova ovladale položajem: k. 651 — k. 633 — Glavica, k. 622 — Sijedi Krš — k. 605 i Vis, k. 694. Napad se je odvijao tačno po ideji napada.

[8] Bliže o tome vidi izvještaj Štaba 23. NOU divizije od 1. marta 1945 (AVII, reg. br. 8—2, k. 1069).

[9] Riječ u zagradi dopisana je mastilom.

[10] O dejstvima jedinica 45. NOU divizije vidi izvještaj štaba te divizije od 1. marta 1945 (AVII, reg. br. 2—5, k. 1331).

[11] O tome vidi i dnevne izvještaje Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 25. i 27. februara 1945 (tom V, knj. 38, dok. br. 108 i 110).

[12] Dokumenat je na tom mjestu oštećen.

Naši gubitci u ovim borbama iznose 16 poginulih i 48 ranjenih.

Neprijateljski gubitci iznose 72 poginula i izbrojana na terenu, 148 ranjenih, 10 zarobljenih i 50 koji su se predali (zelenokadrovci).

U ovoj akciji D 2 je zaplenio 48 pušaka, 3 strojnice, 3 pištolja, 1 signalni pištolj, 10.000 metaka za pušku, 30 mina za teški bacač, 50 raketli, 50 ručnih bombi, 1 sanduk sa rezervnim delovima za puškomitraljez, 1 radio-aparat, 2 telefona, 9 km. telefonskog kabla, 60 ranaca, 200 čuturica, 10 tovarnih konja, 100 kg. kafe, 200 kg. pasulja, 1.200 kg. kukuruza, 800 kg. pšenice, 80 l. zejtina i 3.000 kg. pečenog hleba.

Kao prilog ovom izveštaju dostavlja se skica[13] borbe za Gračanicu 24. II. 1945 g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V: pored broja zarobljenih u Gračanici (10) zarobljeno je u tvrđavi Sokol 30 ustaša.—[14]

Načelnik štaba
pukovnik:
Mihovil Tartalja

B 1
O. broj 90
27. februara 1945. g.

Dostavlja dopunu operativnog izveštaja o borbi za Gračanicu.

C 1

U dopuni našeg izveštaja o rezultatu borbe za Gračanicu, koji smo izveštaj dostavili jučer, izveštavamo sledeće:

U tvrđavi Sokol neprijatelj je od naše artileriske vatre imao 3 poginula i 30 zarobljenih.[15]

[13] Skica se ne objavljuje iz tehničkih razloga.

[14] Dopisano mastilom ćirilicom.

[15] U operacijskom dnevniku Štaba 7. NOU brigade za period od 13. januara do 4. juna 1945 (vidi AVII, reg. br. 3—5, k. 1070) piše da su dvije čete 3. bataljona ove brigade očistivši bližu okolinu Sokola, blokirale tvrđavu Sokol i pozvale posadu da se preda. Ali je posada, očekujući pomoć, odugovlačila pregovore o predaji, pa je na tvrđavu otvorena vatra iz teškog pješadijskog naoružanja (ubrajajući tu i top 45 mm i minobacače svih kalibara). Međutim, tvrđava je uspješno odoljevala ovoj vatri. Tek po upotrebi topa 76 mm »Zis« posada se, 25. februara, predala.

Zaplenjeno je: 1 bacač 81 mm, 1 mitraljez Švarcloze, 1 puškomitraljez Brno, 33 puške, 50 mina za bacač, 7000 puščanih metaka, 10 ručnih bombi, 1 pištolj, 2 telefona, 3 kabla, 5 šatorskih krila, 10 ćebadi, 10 pari odela, 15 pari cipela, 15 torbica, 3 kazana, i manje količine ljudske i stočne hrane.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
pukovnik:
Mihovil Tartalja

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 174
28. II 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik

u akta.

Načelnik operativnog odelenja
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 144

IZVJEŠTAJ ŠTABA 19. DIVIZIJE OD 27. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE MOSTARA[1]

ŠTAB
XIX UD. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 239
27 februara 1945 g.

Op. br. 104

3-III-1945 g.[2]

Operativni izvještaj akcija
za Mostar.

ŠTABU VIII UDARNOG KORPUSA NOVJ
(Sekcija Mostar 1 : 100.000)

Naš VIII ud. korpus u sadejstvu sa XXIX divizijom imao je zadatak intervenisati u pravcima: Imotski — Široki Brijeg — Mostar i to sa XXVI divizijom, artilerijskom i tenkovskom brigadom, a sa XIX divizijom, kojoj je privremeno bila pridodata XII hercegovačka brigada XXIX divizije, intervenisati pravcem Vrgorac — Ljubuški — Mostar.

IX divizija imala je zadatak zadržati neprijatelja do dolaska ostalih djelova Korpusa, a potom dejstvovati lijevo od naše divizije a u sadejstvu sa XXVI divizijom.

Naša divizija imala je u svom sastavu VI i XIV brigadu, te artiljerijski brdski divizion.

Za jedno izvjesno vrijeme bila je u našem sastavu XII hercegovačka brigada.

Neprijatelj na sektoru Mostara bio je iz sastava 369 vražje divizije, djelova IX gorske ustaške divizije i pojačanja prispelih iz Sarajeva.[3]

Jačina i sastav neprijatelja vidi se iz obavještajnog izvještaja.[4]

Još u toku 28. I. 1945 g. neprijatelj je izvršio jak napad na položaj IX divizije i potiskujući naše snage na jug i jugozapad uspio ovladati linijom Čapljina — Ljubuški, a potom

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11—2, k. 1012.

[2] Dopisano mastilom.

[3] O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na tom sektoru vidi dok. br. 136, objašnjenje 14, 25. i 33. i dok. br. 163—165 i 167—169.

[4] Vidi dok. br. 25.

i sa Metkovićem, odakle se odmah povukao pošto je porušio most.[5]

Namjera neprijatelja bila je držati prostor Široki Brijeg — Mostar — Imotski — Čapljina u cilju mobilizacije, te rušenja važnih privrednih i saobraćajnih postrojenja na oslobođenom teritoriju.

Naš zadatak bio je djelovati pomenutim pravcima, a našoj diviziji djelovati pravcem Vrgorac — Ljubuški — Mostar, povratiti zauzeta mjesta, ugroziti i u sadejstvu sa ostalim djelovima Korpusa napasti i zauzeti Mostar.

Naša divizija primila je naređenje za koncentraciju jedinica 30. I. 1945 godine,[6] a nalazila se sa svim svojim djelovima na prostoriji Zadar — Tijesno — Zemunik, i izvršila je prebacivanje brodovima i kamionima za Makarsku.

Pokret je bio otežan zbog nedovoljnog broja kamiona i nedobivanja na vrijeme brodova. Prebacivanje svih djelova divizije izvršeno je do 4. II.

U međuvremenu XII hercegovačka brigada zauzela je Čapljinu, a IV splitska brigada 4. II. zauzela je Ljubuški[7] i potisnula neprijatelja prema Čitluku. Ista brigada po dolasku naše divizije na prostoriju Vrgorac — Ljubuški povukla se u Korpusnu rezervu.

Odmah je izvršen pokret Makarska — Vrgorac — Ljubuški — Mostar.

Raspored naših djelova kao i zadatci vide se iz priložene zapovjesti od 4. II.[8]

Prilikom pokreta i nastupanja brigada vršeno je i pretresanje i čišćenje sela.

Uhvaćena je veza sa IX divizijom i sa XII hercegovačkom brigadom.

Od 4. II. do 6. II. vršeni su pokreti jedinica kao i prebacivanje djelova Artiljerijskog diviziona.

XIV brigada upućena je 5. II. pravcem Ljubuški — Međugorje.

VI brigada upućena da u toku 6. II. izbije na liniju Biogradci — Ljuti Dolac — Podgorje.

Još u toku 5. II. saznali smo da su snage XII hercegovačke brigade 5. II. do 18 sati izbile na liniju Ljuti Dolac — s. Kruševo — Dobro Selo — Bačevići. Čitluk je također zauzela XII hercegovačka brigada.[9]

---

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 33, 49 i 120.
[6] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118.
[7] To mjesto je oslobođeno 5. februara 1945 (vidi dok. br. 136).
[8] Vidi Arhiv VII, reg. br. 6—3, k. 1023.
[9] Vidi dok. br. 95.

Štab XII brigade izjavio je da mu je zadatak nastupanje duž komunikacije Ljubuški — Mostar u sam grad Mostar sa pritiskom i likvidacijom Varde, k. 331,[10] k. 262 i Huma, k. 436.

Sa ovim zadatkom XII brigade bio bi izmjenjen naš glavni zadatak. Štab XII brigade nije pristao da povuče svoju brigadu sa našeg sektora.

VI brigada u svom nastupanju na liniji Biogradci — Ljuti Dolac — Podgorje prečistila je s. Lipno, Hamzića, Ćerin i Odaci.

5. II. primljeno je naređenje od Štaba Korpusa da sa našim snagama izbijemo na liniju Krivodo — Ljuti Dolac — Biogradci i da ugrozimo sa juga Mostar.[11]

S obzirom na raspored i djelovanje XII hercegovačke brigade ponovo je traženo od Štaba Korpusa da se dodijeli našoj diviziji sektor.

Stanje 6. II. 45 g. kod ove divizije bilo je ovakvo:

Kontakta sa neprijateljem nije bilo.

VI brigada u svom pokretu izbijanja na liniju Krivodo — Ljuti Dolac — Biogradci izvršila je usput i pretres sela. Pretresena su sela Proboj — Gradska, Veliki Humac, k. 319, Medić, Greda i Zovak, kao i Miletići, Milićevići i Dugandžići. U Odacima se nalazio jedan bataljon i Štab brigade. Jedan bataljon nalazio se prema V. Ograđeniku. Jedan bataljon je pretresao G. i D. Blatnicu i izbio na liniju Ljuti Dolac.

XIV brigada nalazi se još u Međugorju i to Štab brigade i dva bataljona, jedan bataljon u Crnom, a jedan u Podgorju na odmoru i sređivanju.

Artiljerijski divizion se prikupljao u Ljubuškom, zbog nedostatka kamiona i udaljenosti i hrđavih puteva od Makarske do Ljubuškog prebacivanje oružja je išlo vrlo teško. Do 6. II. bila je prebačena u Ljubuški protukolska baterija i dva brdska topa. Od kolone od 15 kamiona koja nam je dodjeljena stiglo je 5 koji su jedva zadovoljavali potrebe.

Inžinjerski bataljon sa inžinjerskom četom IV brigade IX divizije izvršio je popravku mosta na Trebižatu, na komunikaciji Crveni Grm — Humac. Most je osiguran sa stražom.

Od Štaba Korpusa primljeno je naređenje[12] da naša divizija sa jednom brigadom sadejstvuje sa III brigadom IX divizije na pravcu Uzarići — Knežpolje i da osigura mostobran

---

[10] Riječ je o trig. 331 (Varda). Pored toga, u dokumentu su i druge trig. tačke označene kao kote.

[11] i [12] Vidi AVII, reg. br. 11—1, k. 526, reg. br. 2/8—3, k. 1021: naređenje Štaba 8. korpusa NOVJ od 5. i 6. februara 1945. godine.

na lijevoj obali r. Lištice i tako oslobodi III brigadu za slobodno dejstvo u pravcu Knežpolje i Dubrave.

Sa jednom brigadom dobili smo zadatak da sadejstvujemo XII hercegovačkoj brigadi i da vršimo pritisak u pravcu Mostara, pravcem Kruševo — Mostar.

U tom vremenu jedinice XXVI divizije vodile su borbu za Široki Brijeg.[13]

Prema dobivenom naređenju i iznijetoj situaciji izvršen je raspored jedinica koji je iznijet u zapovijesti od 7. II,[14] s tim da je VI brigada odmah upućena na prostor s. Uzarići — Buhaci, sa zadatkom osiguranja mostobrana na rijeci Lištici između s. Uzarići i Knežpolja.

XIV brigada, koja se je prebacila na prostor Ljuti Dolac — Bilišići — Podgorje, dobila je zadatak 7. II. da krene komunikacijom Ljubuški — Mostar, napadne s. Čule i čim ovlada pomenutim položajem produži preko Begića Mah. i nastavi gonjenje prema Mostaru.

Naša divizija, koja je na ovom sektoru imala XIV brigadu i XII hercegovačku brigadu, a koja je imala zadatak napasti Mostar sa južne strane, našla se pred tjesnacem između Mostarskog blata i kanjona Neretve, u kojem su jake prirodne otporne tačke, vrlo pogodne za odbranu i koje su bile dobro utvrđene, ograđene sa žicom, predteren miniran i brisani prostor.

Jedini mogući napad bio je debušovanje kroz tjesnac lijevim krilom pored Mostarskog blata sa zaobilaskom s. Miljkovići i izbijanjem prema Mekaćima i Kozici. Frontalni napad imao bi više demonstrativni karakter.

Neprijateljske namjere bile su čvrsto držati liniju Keveljavača — Miljkovići — s. Varda, k. 331, k. 262 — Jasenica — Rodoč i na taj način osigurati svoju odbrambenu liniju sa juga i u slučaju da je bio ugrožen u Mostaru da se nesmetano može povući.

Ispitivana je mogućnost prebacivanja sa čamcima preko Mostarskog blata, ali je uz obalu bio debeo led 4—5 cm, pa je pristajanje čamcima, odnosno iskrcavanje bilo nemoguće.

Dakle, ostajala je jedino mogućnost probijanja kroz tjesnac sa lijevim krilom.

Izdata je zapovijest za napad na k. 262 i 331. I bataljon VI brigade napadao je neprijatelja na k. 331 preko Čula i Begića Mah., potisnuo neprijateljske predstražarske djelove iza Čula i Begića Mah. na k. 331, zauzevši Kamen, k. 260, i pro-

[13] Vidi dok. br. 93.

[14] Vidi AVII, reg. br. 2/26—3, k. 1021.

dužio napad na kuće Varde. Sa jednom četom vršio napad na k. 262.[15] I bataljon je bio potpomognut sa II bataljonom.

III bataljon bio je smješten u zaselku Bilišići, imao je zadatak da ispita prelaz preko Mostarskog blata, kao i da posluži kao rezerva u slučaju uspjeha proboja, dok IV bataljon je bio smješten u Ljutom Dolcu sa istim zadatkom kao i III bataljon.

Početak akcije bio je 7. II. u 14 sati.

Naši bataljoni bili su potpomognuti sa dvije baterije brdskog diviziona, jednom baterijom p.k. topova, koji su tukli k. 331, 262 i kuće Varde, 6 minobacača i sa 2 p.k. mitraljeza.

Za vrijeme artiljerijske i minobacačke vatre naša pješadija je izvršila podilaženje neprijateljskih položaja. II bataljonu uspjelo je ubaciti klin između komunikacije kuće Varde i k. 331, ali pošto je neprijatelj bio utvrđen, kao i ograđen minskim poljima, naši su bataljoni zanoćili toga dana na liniji Kamen — Begića Mah.

8. II. ujutro u 5,30 sati ponovno je izvršen napad na neprijateljska utvrđenja sa I i II bataljonom. Uspjeh nije postignut, jer je neprijatelj bacio nova pojačanja. Iako je napad bio potpomognut dobro sa artiljerijskom vatrom, nije uspio, jer se je neprijatelj žilavo branio iz svojih utvrđenih postrojenja. Tom prilikom je pogodcima granata pogođen 1 neprijateljski kamion sa topom. Ponovni napad je otpočeo u 13 sati, a naše su namjere bile iste i lijevo krilo, iako ojačano, nije uspjelo da savlada neprijatelja u bunkerima na liniji Ponor — kuće Varde.

9. II. VI brigada prebacila se sva na lijevu obalu rijeke Ličtice, koncentrisana na prostoriji Uzarići — s. Jare.

U Čitluk je bio stigao general-major Šegrt Vlado, komandant XXIX divizije, sa načelnikom Štaba Korpusa pukovnikom Biočićem, kamo je bio pozvan komandant XIX divizije.

Donijeta je odluka o zajedničkom radu i XII hercegovačka brigada ušla je u sastav naše divizije u operativnom pogledu.

XIV brigada otpočela je sa ponovnim napadom na utvrđenu liniju Varda, k. 331 i k. 262. Napad je otpočeo u 12,45 časova. Zadatak brigade je bio likvidacija neprijatelja na k. 331, sa ubacivanjem djelova između k. 331 i 262 sa ciljem odcjepljenja neprijatelja, ali napad nije uspio.

IX i XXVI divizija po likvidaciji Širokog Brijega i Kneževolja vodila je borbu na Mikuljači.

---

[15] Borba je vođena protiv jedinica 9. ustaškog stajaćeg zdruga i dijelova 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 167—169; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

Naše snage imale su slijedeći zadatak:

XII hercegovačka brigada, kojoj je bilo pridato 6 bacača i 1 p.k. mitraljez iz VI brigade, kao i jedna baterija američkih brdskih topova 75 mm, imala je sa jednim bataljonom likvidirati Humac, k. 152, a sa drugim bataljonom očistiti sela G. i D. Jasenicu, a ostala dva bataljona kao rezervu koncentrisati u Dobro Selo.

XIV brigada imala je ponovno izvršiti napad na iste položaje, načinom kako je iznijeto u zapovijesti od 9. II.

10. II. XIV brigada ponovno napada Vardu, k. 331 i k. 262, sa obilaskom lijevog krila. Napad nije uspio iako je bio obilno potpomognut sa artiljerijskom vatrom. Tom prilikom je bio upaljen jedan kamion sa municijom.

Primjećeno je da neprijatelj se počeo izvlačiti iz Miljkovića i naša artiljerija je tukla neprijatelja koji se kretao komunikacijom prema Mostaru. XIV brigadi manjka odlučnost nižeg rukovodećeg kadra, jer kad dođu djelovi pješadije na jurišno odstojanje pod zaštitom artiljerijske vatre stanu i nije ih moguće pokrenuti da izvrše juriš.

Neprijatelj je u toku toga dana nekoliko puta izvršio protivnapad na naše djelove, ali ih nije uspio odbaciti.

XII hercegovačka brigada također nije uspjela likvidirati Humac, k. 152, koji je neprijatelj branio sa slabim snagama, ali je bio jako utvrđen.

Uočene su manjkavosti XIV i XII hercegovačke brigade i skrenuta je pažnja štabovima, kao i naređen ponovni napad za 11. II. 1945 g.

11. II. 1945 g. XII hercegovačka brigada zauzela je Humac bez borbe, jer se neprijatelj bio povukao u toku noći sa k. 152, i pored toga ista, iako neposjednuta od neprijatelja, bila je tučena artiljerijskom vatrom. Tek kasnije XII brigada je primjetila da se je neprijatelj povukao.

Dat je zadatak XII brigadi da vrši pritisak prema Rodoču — aerodrom Jasenica.

XIV brigada koristila je iskustvo prošlih dana u borbi za Vardu, k. 331 i k. 262. Ubačeni su svi bataljoni u borbu, rezerva brigade bila je smještena u Krivodolu. Izvršen je napad na desni bok, k. 262. Kao i napad sa ciljem izvršavanja proboja na liniji Ponor — kuće Varda, sa ciljem ovladanja neprijateljskih položaja i svjeroistočnom obalom Mostarskog blata, s ciljem da zauzmu s. Miljkovići.

Napad je otpočeo u 6,30 časova. Neprijatelj je davao vrlo jak otpor. Oko 12 sati uspjelo je likvidirati bunkere na liniji kuće Varda — Ponor i I bataljon se uspio probiti ispod samog s. Miljkovići sa sjeverozapadne strane.

U isto vrijeme IV bataljon je zauzeo kuće Varda i nastavio progon neprijatelja.

Naš III bataljon vršio je pritisak na k. 262. U borbu je ubačen i II bataljon oko 13 sati. Izdato je naređenje da se k. 331 napadne sa sjeverne strane. Oko 16,30 sati neprijatelj je napravio jak protunapad i uspio povratiti kuće Varda, potiskujući naše djelove na jug i to samo na pravcu od kuća Varda.[16] Ostale djelove nije neprijatelj uspio potisnuti. Naši djelovi zanoćili su na liniji 200 metara sjeverozapadno od s. Miljkovića a 200 metara od kuća Varda, kao i od k. 331 i 262. Tom prilikom je bio ranjen komandant brigade major Repac Ilija i pomoćnik komesara brigade kapetan Vlado Dukić.

Pošto je Štab divizije ocjenio da je XIV brigada slaba i nedovoljna da izvrši postavljeni zadatak a s obzirom na nedostatak rukovodećeg kadra, a kako im je bila potrebna popuna i sređivanje, to je XIV brigada zamjenjena sa VI brigadom.

Brigada je povučena kao divizijska rezerva na odmor i sređivanje i to da su dva bataljona bila smještena u s. Podgorje, a dva bataljona u s. Ljuti Dolac, Štab brigade sa prištabskim jedinicama smješten je u Čitluk.

Naređena je obuka nižih rukovodioca kao i boraca kako bi se uklonili izvjesni nedostatci.

U toku noći izvršena je evakuacija ranjenika.

12. II. Kada je VI brigada preuzela položaj XIV brigade, neprijatelj je svoje desno krilo protegnuo prema Mostarskom blatu, pošto je uvidio da je tu najvjerovatniji pravac našeg napada. Cilj napada je ostao isti, sa idejom debušovanja sa lijevim krilom napasti neprijatelja s leđa.

Borba je otpočela 12. o.mj. u 6,30 sati. Raspored brigade prije napada je bio ovakav:

III bataljon napao je k. 262 i k. 331, IV bataljon imao je zonu dejstva na glavnom pravcu prodora na prostoru Varda — Ponor. Jedan bataljon je prebačen kao brigadna rezerva u Krivodolu, a jedan bataljon je ostao u Podgorju, s tim da se u slučaju prodora na lijevom krilu može odmah ubaciti u borbu. III bataljon u napadu nije uspio, zbog minskih polja, žica i dobro utvrđenih bunkera. IV bataljon oko 00,11 sati uspjeva preći žicu između Ponora i Varde i to jednim krakom prema k. 331 i Vardi, a drugim krakom prema s. Miljkovići i s. Mekaći. Odmah se ubacuje rezerva iz Podgorja radi napada na Orlovac i Keveljavaču. Dok se bataljon iz Podgorja pokrenuo prema Čulama, neprijatelj se koncentrisao pozadi k. 331 i 305 i vrši žestoki pritisak preko Varde na IV bataljon. Na-

[16] O tome vidi dok. br. 136, objašnjenje 16.

mjera neprijatelja je bila da odsječe lijevo krilo našeg bataljona, koje se povlači, i neprijatelj postiže da povrati izgubljeni položaj.

Izdato je naređenje od Štaba divizije da se izvrši kontranapad na neprijatelja. III i IV bataljon bili su na istim svojim položajima, I bataljon je bio u Krivodolu kao brigadna rezerva a drugi bataljon je bio smješten u s. Čule i sa zadatkom da se može odmah ubaciti u borbu za prodor na lijevom krilu.

III bataljon XIV brigade prebačen je u Podgorje s tim da posluži kao rezerva u slučaju prodora na lijevom krilu.

Povratni napad nije izvršen odmah s obzirom da do tada nije izvršena artiljerijska i minobacačka priprema, već se u toku noći 12/13. otpočinje sa novim napadom i to III bataljon ostaje na svojim položajima, a IV bataljon zamjenjuje sa II bataljonom iz rezerve. Oko 22 časa otpočinje novi napad,[17] ali se ne uspjeva slomiti neprijateljsku obranu i prijeći žičane prepreke.

III bataljon je zamjenjen sa I bataljonom iz rezerve.

XII hercegovačka brigada vrši pritisak sa dva bataljona na Rodoč i s. Jasenicu, s tim da daje osiguranja prema Neretvi.

Dva bataljona XII hercegovačke brigade nalaze se kao divizijska rezerva u Dobrom Selu.

13. II. Uočeno je da se u toku dana neće moći savladati neprijateljske prepreke, pa su toga dana jedinice VI brigade ostale na položajima ne vršeći napad, koji je izvršen u toku noći 13/14. II.

I i II bataljon ostali su dejstvujući na svojim položajima.

IV bataljon oko 22 časa izvršio je prelaz žice između Varde i Ponora i bio orijentisan prema Vardi, k. 305 i s. Miljkovići. Čim je IV bataljon probio se kroz prepreke, za njim je ubačen III bataljon, sa pravcem nastupanja Orlovac i zadatkom napada sa sjeverne i zapadne strane s. Miljkovići.

III bataljon je uhvatio vezu kod Kozice sa I dalmatinskom brigadom i uspjeva uz pomoć jedne čete dalmatinske brigade zbaciti neprijatelja sa Orlovca. Ovlađivanjem Orlovca, koji posjeda I dalmatinska brigada, i III bataljon se rokira prema Cisterni i Privorcu i napada na Miljkoviće. Neprijatelj uspjeva da povrati Orlovac. III bataljon sa jednim djelom svojih snaga ponovo napada na Orlovac.

XII hercegovačka brigada u toku 13. II. sa dva bataljona je vršila pritisak prema Rodoču i Jasenici.

---

[17] O tome vidi i AVII, reg. br. 7—1, k. 1012: zapovijest Štaba 19. NOU divizije od 12. februara 1945. godine.

14. II. VI brigada sa lijevim krilom ponovo uspjeva da ovlada Orlovcem i s. Miljkovićima. Razvija se žestoka borba za Vardu. Ubacuje se na prostor II bataljona III bataljon XIV brigade koji je bio u rezervi. Neprijatelj je počeo da bježi sa k. 331 i nastavlja se gonjenje neprijatelja prema Kobilovcu. III i IV bataljon vrše gonjenje preko Privorca. IV je bataljon orijentisan prema Humu i Zahumu, a III preko Vukodola i Razlomišta pravac Mostar.

Dok ova tri bataljona vrše gonjenje neprijatelja, I bataljon potpomaže napad XII hercegovačke brigade na k. 262 i vrši napad preko Uloga prema Rodoču.

U 12,15 časova IV bataljon ovladao je sa Humom i jednim krakom ušao u grad. III bataljon spustio se preko Razlomišta i u isto vrijeme ulazi u Mostar sa IV bataljonom. Nastavlja se čišćenje grada i snage obadva bataljona izbijaju na Neretvu. Razvija se borba za 3 mosta, koje je neprijatelj zaposjeo, kao i lijevu obalu Neretve, i uporno branio. Ova dva bataljona izbila su na 3 južna mos.[18] mosta i stavila ih pod vatru i nisu dozvolila neprijatelju prilaz mostovima.

Oko 17,00 časova naša pješadija pojačana sa tenkovima i djelovima XXVI divizije izvršila je prelaz na lijevu obalu Neretve i neprijatelj se povukao u pravcu sjevera.[19]

XII hercegovačka brigada, iskoristivši prodor VI brigade, nakon nekoliko uzastopnih juriša ovlađuje sa s. G. Jasenica, aerodromom i k. 262 i goni neprijatelja prema Rodoču i upada u grad Mostar.[20]

Nakon upada u Mostar izdato je naređenje VI i XIV brigadi: gonjenje neprijatelja kao i spriječiti intervenciju sa prostora Drežnice likvidacijom Drežnice i uništiti snage neprijatelja koje su se uspjele probiti kroz raspored IX divizije.[21] Izvršen je pokret Mostar — Cim — Goranci — Marića kolibe, ali kako je neprijatelj se povukao, izdato je naređenje od Štaba Korpusa da se naša divizija prebaci na prostor Široki Brijeg radi sređivanja i odmora.

U sadejstvu sa ostalim snagama VIII korpusa naša divizija je izvršila svoj zadatak.

Neprijateljski gubitci:

Mrtvih izbačenih iz stroja 615.

Zarobljenih 301.

Zaplijenjeno: pušaka 71, p. mitraljeza 18, metaka za puške 147.000, pištolja 10, 3 topa 105 mm, 2 p.k. topa, 1 laki ba-

---

[18] Riječi »3 južna mos.« dopisane su mastilom.
[19] Vidi dok. br. 136, objašnjenje 25 i 33.
[20] Vidi dok. br. 95.
[21] O borbama u zoni te divizije vidi dok. br. 120.

cač, 1 p.a. mitraljez, 800 topovskih granata, 3 radio-stanice, 13 telefonskih aparata, 15 km telefonskog kabla. Zaplijenjena su dva magazina, jedan sa oko 2 vagona hrane, a drugi sa izvjesnom količinom nafte, benzina, mašinskog ulja, petroleja, eksploziva, korde, te tišlerska i mehaničarska radionica sa materijalom i alatom kao i ostala vojnička sprema.

Naši gubitci: u materjalu izgubljena 3 p. mitraljeza.

Mrtvih 54,

ranjenih 376.

Od rukovodioca poginuli su: iz XIV brigade:

Dopuđa Dmitar, komandant II bataljona; Macura Milan, pom. komesara bataljona; Punos Jovo, komandir čete; Tomašović Dušan, vodnik; Romić Ilija, vodnik.

Iz VI brigade:

Kričković Iso, pomoćnik komesara bataljona; Skopelja Bogdan, vodnik; Miočić Martin, delegat; Lazić Svetozar, vodnik; Stupar Marko, delegat.

Ranjeni rukovodioci — XIV brigada:

Babić Jovo, pom. komesara bataljona; Ciganović Vaso, komesar IV bat.; Radmanović Jovo, komandant I bat.; Ilijašević Ljubac, op. of. II bat.; Repac Ilija, major, k-dant brigade; Dukić Vlado, pom. komesara brigade; Iljegović Luka, komandir čete; Brekić Mirko, zam. k-dira čete; Zelić Đerosim, pom. komesara čete; Desnica Mile, delegat; vodnici: Opaćić Luka, Rončević Rade i Blizanac Martin.

VI brigada:

Divjak Stevo, k-dant bat.; vodnici: Omčikus Dušan, Cigić Šime, Marasović Raho, Alić Mirko, Bujak Andrija, Franov Mate, Brala Ante, Sare Niko, Vuksan Jandre, Eskinja Jerko, Jajić Tomo, Mustac Srećko, Vukša Obrad, Čubrić Tomo, Macura Vaso; delegati: Orđaba Nikola, Pupovac Tomo, Čubrić Rade, Dedan Milan, Jedrić Božo, Barber Stevan; p. poručnici: Grubelić Nikola i Mujica Ljubo.

Utrošeno municije:

granata za brdske topove 75 mm	4.776	komada,
granata za p.k. topove	606	„
metaka raznog kalibra	292.550	„
granata za teške bacače	2.535	„
mina za laki bacač	830	„
ručnih bombi	1.126	„
metaka za p.k. mitraljez	788	„
metaka za p.k. pušku	480	„
metaka za p.a. mitraljeze	1.260	„
signalnih metaka	148	„

Imena učesnika — lica koja se naročito istakla, kao i koje bi trebalo pohvaliti ili odlikovati, dostaviće se naknadno sa prijedlozima za odlikovanje.

Lica i jedinica koji su se slabo držali, kao i onih koje bi trebalo pozvati na odgovornost i kazniti, nije bilo.

S obzirom da je divizija izvršila veliki pokret sa sektora Zadar, kao i na pomanjkanje prevoznih sredstava, a naročito kamiona, kao i to da nisu brodovi za prevoz dobiveni na vrijeme, pokret nije bio izvršen onako kako se predviđalo. Odmah po izvršenju pokreta u Makarsku izvršen je pokret jedinica, a artiljerijski divizion tek je naknadno prebačen i u početku akcija nije nastupio kompletan, pa prema tome akcija nije bila najbolje pripremljena.

S obzirom na udaljenost baza za snabdjevanje ubojnim materijalom i hranom, kao i na loše puteve, a zbog malog broja kamiona, snabdjevanje je bilo otežano, a što je i znatno uticalo na pokrete jedinica kao i na samo izvođenje akcija.

Donijete odluke i izdate zapovijesti bile su realne s obzirom na situaciju.

Upravljanje i rukovođenje borbom, osim manjih propusta, bilo je u skladu sa situacijom.

Štabovi brigada nisu uvijek pravilno ocjenili situaciju, a naročito što se tiče upotrebe rezervi, niti je pravilno iskorišćena minobacačka vatra, koja je trebala biti skoncentrisana prilikom napada na pojedine otporne tačke.

Štabovi brigada snašli su se dosta dobro, a i štabovi bataljona, koji su u par slučajeva bili nešto više udaljeni od svojih jedinica nego što je to trebalo.

Pokazao se veliki nedostatak nižih rukovodioca, naročito desetara i vodnika, koji još ne znaju da komanduju, niti da drže svoje jedinice u ruci.

Nije korišćena pravilno vatra u vezi sa pokretom.

Artiljerija je dobro gađala i otvarala vatru po dobivenim naređenjima pravilno, ali s obzirom na broj utrošene artiljerijske municije efekat je bio mali.[22]

Neprijateljska artiljerija vršila je kontrabatiranje naše artiljerije i to je donekle ometalo rad baterije.

Pošto je neprijatelj raspolagao sa težim artiljerijskim oružjima većeg kalibra od naših topova, to je kontrabatiranje sa naše strane bilo minimalno a gotovo i nemoguće.

Sadejstvo pješadije i artiljerije nije bilo uvijek na visini, niti je iskorišćen momenat prekida vatre.

---

[22] Vidi dok. br. 136.

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 144

Pojedini štabovi tražili su često otvaranje artiljerijske vatre na ciljeve koje ne treba da tuče artiljerija.

Rad nižih rukovodioca naročito je bio slab kod XIV brigade.

Pokazao se nedostatak stručne i vojničke spreme nižih rukovodioca, a naročito boraca koji su prvi put učestvovali u borbama.

Iako je odmor radi popune i sređivanja kao i radi prelaza jedinica na novu formaciju bio potreban, a i zbog razloga da se jedinice podignu vojnički i politički, ipak je duže vrijeme slabo uticalo na jedinice što su izašle iz toka borbi.

Ovim borbama za Mostar, a koje su završene sa uspjehom, postignut je borbeni duh i moral jedinica.

Isto tako uočeni su razni nedostatci koji će biti uklonjeni u budućim operacijama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — p.pukovnik: **Petar Babić**

Komandant — pukovnik: **Parmač Stanko**

M. P.

BR. 145

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 28. DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU JANJA — BIJELJINA — BRČKO DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE NOVJ 27. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB V. 1[2]
Str. pov. op. broj: 13
Dana: 27. II. 1945.

ŠTABU C.1

Dostavljamo Vam izvadak iz operacijskog dnevnika u vremenu od 8. II. do 20. II. 1945.[3]

8. II. 1945

V. 2 nalazila se je na prostoriji G. Bukovica — Korenita — G. Čađavica — Obradovo Brdo. Slabije istureni delovi nalazili su se u Velikoj Obarskoj, gde su imali zadatak da kontrolišu ovu prostoriju. Neprijatelj[4] u cilju uznemiravanja krenuo je iz Bijeljine cestom prema D. Crnjelovu i došao do Struka, odakle je preko D. Mahale i Budžaka napao naše jedinice kod Šubara, koje su usled njegove nadmoćnosti bile prinuđene da se povlače prema Ljeljenči. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati; a naši su bili: 3 mrtva i 11 ranjenih. Pred noć se je neprijatelj povukao u polazne baze, a naše jedinice su zauzele prvobitne položaje. Radi bolje kontrole ovog sektora izvršena je rokada jedinica, tako da su potpuno zatvoreni svi pravci kojima bi neprijatelj eventualno krenuo. Ove noći upućen je jedan bataljon na prostoriju Zabrđe — Tutnjevac, gdje je imao zadatak rastjerati četničke grupe, koje su silazile na cestu i ometale saobraćaj.

V. 3 nalazila se je na prostoriji Leskovac — Puhare Pučile — Hase — Brijesnica, gde se je odmarala i sređivala, vršeći izviđačku djelatnost.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 30—2, k. 271.

[2] O konspirativnom nazivu 28. NOU divizije i njenih jedinica vidi dok. br. 7, objašnjenje 2.

[3] O dejstvima 28. NOU divizije u narednom periodu vidi izvještaj njenog štaba od 4. marta 1945 (AVII, reg. br. 35—2, k. 271).

[4] Riječ je o snagama Pukovske grupe »Skenderbeg« (vidi dok. br. 7, objašnjenje 3).

V. 4 nalazila se je na prostoriji Janja — Čardačine — Amajlije imajući manje isturene delove napred radi osiguranja. Borbe nije bilo, već je sa vojskom rađeno prema programu rada.

9. II. 1945

V. 2 nalazila se je na gore pomenutoj prostoriji. Neprijatelj je i ovoga dana napao jedinice u V. Obarskoj, kada je u kratkoj borbi bio odbijen i protjeran prema Bijeljini. Ubijen je jedan Nemac, dok je jedan ranjen. Zaplijenjena je jedna puška sa nešto municije i druge spreme. Naši gubitci su: 1 ranjen.

V. 3 nalazila se je na istoj prostoriji i vršila izviđačku djelatnost pored rada u jedinicama.

V. 4 nalazila se je također na položajima ispred Bijeljine i vršila u glavnom izviđanje prema neprijatelju.

10. II. 1945

V. 2 nalazila se je na istoj prostoriji i toga dana četnici uz pomoć Švaba napali su naše jedinice kod Glenđića. U kratkoj borbi neprijatelj je bio razbijen i protjeran uz gubitke od 13 mrtvih. Zaplijenjeno je: 6 karabina sa municijom i priborom. Sopstvenih gubitaka nismo imali, kako u ljudstvu tako i u materijalu.

V. 3 nalazila se je u glavnom na istoj prostoriji, kontrolišući predteren i vršeći vojnu obuku. Radi smjene bataljona V. 2, koji je sa svojom jedinicom krenuo na novi zadatak, upućen je jedan bataljon na prostoriju Zabrđe — Tutnjevac. Sa istim zadatkom kao i prethodna jedinica.

V. 4 nalazila se na istoj prostoriji i vršila izviđačku delatnost.

11. II. 1945

V. 2 sa dosadanje prostorije prema naređenju C.i krenula je prema Brčkom sa zadatkom da zatvori pravac Brčko — Čelić. Ova jedinica izvršila je pokret u toku noći i u sam dan stigla na određenu prostoriju i smjestila se u mjestu: Potočari, G. Boderište, Stanovi i Buzekara, davši unapred slabije delove radi osiguranja od eventualnog neprijateljskog napada.

V. 3 nalazila se na prije pomenutoj prostoriji gde je na liniji Šubare, k. 112, trig. 117, trig. 114, Leskovac, k. 110 obrazovala svoje položaje. Neprijatelj je u samu zoru napao naše jedinice sa pravca Fincova Salaša i Krušika. Nakon duže vođene borbe na levom krilu neprija-

telju je uspjelo potisnuti naše jedinice nešto nazad, dok je na desnom krilu stalnim manevrom i ubacivanjem rezervi uspjelo nam neprijatelja potisnuti prema Fincovom Salašu, što je dovelo neprijatelja na našem lijevom krilu u opasnost, jer je bio napadan s boka, usled čega se je morao povući na polazne položaje.[5] U borbi koja je vođena gotovo ceo dan neprijatelj je imao 65 mrtvih i 80 ranjenih. Zaplijenjeno je 10 pušaka, 2000 mauser metaka, 28 ručnih bombi, 20 pari odeće i obuće, nešto oružnog pribora i municije za šmajsere. Naši gubitci: 13 mrtvih i 34 ranjena. Od oružja i materijala nije ništa izgubljeno.

V. 4 nalazila se na istoj prostoriji gde je na liniji Leskovac — Ćiperovine — Orašje — Begluci — Bibuša obrazovala položaje. Neprijatelj je napadao gotovo na cijeloj prostoriji, i borba je uz manje prekide vođena ceo dan. Naši gubici su jedan mrtav i tri ranjena, dok je neprijatelj imao 30 mrtvih. Od oružja i materijala nije ništa zarobljeno niti izgubljeno.

12. II. 1945

V. 2 nalazila se na prije pomenutoj prostoriji i toga dana je dolazilo do manjih sukoba sa neprijateljem, koji je pokušavao da vrši nasilno izviđanje. U svojim pohodima Nemce su pomagali četnici,[6] koji su odvojeno od njih stalno uznemiravali naše jedinice na položaju. Da bi ih u tome sprečili, napali smo ih jednim bataljonom i protjerali uz gubitke 8 mrtvih. Naši gubitci su: 1 mrtav, 2 ranjena. Od oružja nije ništa izgubljeno niti zarobljeno.

V. 3 nalazila se [na] pomenutoj prostoriji gde ju je ko i prošlog dana napadao neprijatelj. Borba je uz manje prekide vođena ceo dan, i neprijatelj je na svom desnom krilu za izvesno vreme uspio ovladati našim predstražarskim položajima, dok je na levom krilu trpio[7] neuspjehe. U samu noć neprijatelj je prestao sa napadom i povukao se u polazne položaje. Njegovi gubici za vreme ove borbe iznose 42 mrtva, a naših 5 mrtvih i 28 ra-

---

[5] i [10] O neprijateljskim dejstvima na prostoru Brčko — Bijeljina — Janja vidi tom V, knj. 38, dok. br. 95 — 105; AVII, mikrofilm NAW-T-608, rolnu 2, snimke 137—133 i 121—119: priloge (izvještaje) ratnom dnevniku Komande ratne mornarice njemačkih oružanih snaga od 12, 13. 18. i 19. februara 1945. godine.

[6] O njemačkim i četničkim jedinicama na sektoru Brčkog vidi knj. 32, dok. br. 155.

[7] Ta riječ je dopisana mastilom.

njenih. Izgubljeno je 6 pušaka, i potpuno oštećen jedan PM Brno. Zaplijenjena je jedna puška i nešto municije...

V. 4 nalazila se na istoj prostoriji i vodila manje borbe sa neprijateljem, koji je napadao od Puhara Pučila. Nakon kratke borbe neprijatelj je bio protjeran uz nepoznate gubitke. Sopstvenih gubitaka nije bilo.

13. II. 1945

V. 2 nalazila se na istoj prostoriji i vodila manje borbe sa neprijateljskim jačim patrolama, koje su toga dana bile vrlo aktivne. U toku dana imali smo jednog ranjenog druga.

V. 3 izvršila je rokadu svojih jedinica i smjestila se na prostoriji G. Čađavica — Obiježi — Zabrđe — Tutnjevac. Rokiranje i zauzeće položaja u novim bazama vršeno je tokom celog dana. Ljudstvo se je delomično odmaralo.

V. 4 smještena je na prostoriji Janja — Čardačine — Hase sa polovinom snaga, dok je druga polovina radi odmora i osiguranja divizijske bolnice bila smještena na sektoru Kacevac — Glinje — Trnova. Borbe nije bilo, već je vršeno izviđanje.

14. II. 1945

V. 2 nalazila se je na pomenutoj prostoriji i vršila stalna izviđanja. Na pojedinim mjestima dolazilo je do sukoba sa neprijateljskim jačim patrolama, koje su krstarile ispred položaja celo vreme. U borbama koje su vođene nismo imali sopstvenih gubitaka, dok su nam neprijateljski gubitci nepoznati.

V. 3 povratila se ponovno na stare položaje i smjestila na prostoriju Brijesnica — Ljeljenča — Suhopolje. Borbe nije bilo, već je vršena izviđačka delatnost.

V. 4 sa svim snagama smještena je na prostoriji Janja — Čardačine — Amajlije. Borbe nije bilo, već je vršeno u glavnom izviđanje.

15. II. 1945

V. 2 smještena je na istoj prostoriji i toga dana neprijatelj je izvršio snažniji napad na naše jedinice u pravcu Potočara. Borba je vođena oko 2 sata, nakon čega je neprijatelj odbijen uz nepoznate gubitke. Naši gubitci su: 2 mrtva i 6 ranjenih. Od oružja nije ništa izgubljeno, već je oštećen jedan PM.

V. 3 nalazila se je u glavnom na istoj prostoriji, gde se je odmarala i sređivala.

V. 4 nalazila se je na prije pomenutoj prostoriji i vršila izviđačku delatnost.

16. II. 1945

V. 2 nalazila se je na istoj prostoriji i vršila izviđačku delatnost.

V. 3 nalazila se je [na] prije pomenutoj prostoriji i na svim sektorima vršila izviđačku delatnost, dok je na sektoru Suljina Hana fingiran napad na neprijatelja. U tom napadu su ubijena 2 i ranjeni 6 neprijateljskih vojnika. Sopstvenih gubitaka nismo imali.

V. 4 nalazila se je u glavnom na istoj prostoriji s tim što su glavni položaji zauzeti nešto južnije od prvobitnih, a na starom ostavljene manje trupe.[8] Ovo je učinjeno radi toga da bi stvorili kod neprijatelja varku i prinudili ga na prerano razvijanje, jer je toga dana imao nameru da krene ka jugu sa zadatkom da se probije do Šepka i Rojčevića, na kojoj prostoriji je bila opkoljena 22. nemačka divizija, i čiji se položaj nalazio u kritičnom stanju. Neprijatelj je ujutro rano uz izvršenu pripremu artiljerije krenuo određenim pravcem. Naše jedinice koje su ga sačekale kod Bukove grede bile su prinuđene da se povuku na južnu obalu riječice Modrana. Neprijatelj je prodro do Janje i Modrana i obrazovao položaje na toj liniji.[9] U borbi koja je vođena ceo dan ubijeno je: 104 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci su: 17 mrtvih, 23 ranjena i 10 nestalih. Od oružja je izgubljeno 17 pušaka, 1 PM i jedan pištolj.

17. II. 1945

V. 2 nalazila se je na istim položajima i vršila izviđanja, sprečavajući u isto vreme neprijatelju da vrši izviđanje. Neprijatelj je tukao artiljerijom naše položaje, od koje smo imali jednog ranjenog druga.

V. 3 zadržala se na istoj prostoriji, rokirajući neke jedinice nešto na zapad. Vršeno je nasilno izviđanje u pravcu Muhadžera i Hasa, kojom prilikom je došlo do

---

[8] Posljednja rečenica je dopisana mastilom.

[9] Riječ je o 734. puku njemačke 104. lovačke divizije, koji je tada, preko Brčkog i Bijeljine, bio upućen na sektor Janja — Zvornik radi deblokade njemačke 22. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 64 (objašnjenje 2) i 91; tom V, knj. 38, dok. br. 95, 96, 98—104.

sukoba sa neprijateljem. Gubitaka nije bilo, kako na jednoj tako i na drugoj strani.

V. 4 nalazila se na položajima Mrkentića Brdo — Zohovac — Doknić — Jelić — Draginja — Obrijež — Janja, na koje položaje su se povukli nakon neprijateljskog stalnog napada, kada mu je i uspjelo forsirati rijeku Modran kod Modrana i prinuditi naše lijevo krilo na povlačenje.[10] Napominjemo da je ovaj desant izvršen u toku noći. Usled ovakove situacije bili smo primorani da povučemo i jedinice iz Janje. Borba je u glavnom vođena na lijevom krilu kod Modrana, gde smo imali 5 ranjenih i 2 nestala. Neprijateljski gubitci 10 mrtvih.

18. II. 1945

V. 2 nalazila se na pomenutim položajima ispred Brčkog i vršila izviđačku delatnost. Neprijateljske i naše patrole stalno su krstarile terenom, te je tako dolazilo do manjih sukoba između njih.

V. 3 nalazila se je u glavnom na istoj prostoriji i u granicama mogućnosti djelovala bočno na neprijatelja. Jedan bataljon upućen je u sastav V. 4, gde je zauzeo položaj ispred Kacevca. Tokom borbi imali smo 3 ranjena, dok je neprijatelj, za koje se znade, imao jednog mrtvog i dva ranjena.

V. 4 usled daljeg neprijateljskog napredovanja rokirala se ka jugu, radi zauzimanja boljih položaja i postavila se na liniju: Kozlučani, Roješa, Doknić, Mršić. Borbe nije bilo, već je vršena izviđačka delatnost.

19. II. 1945

V. 2 ostala je u glavnom na istim položajima, sem što je neke delove rokirala prema Palanki i Grohotu, gde su zauzeli položaje, i na tom prostoru na jednom od najpovoljnijih mesta postavili zasjedu. Neprijatelj je naišao u jačini od 80 vojnika, od kojih su u borbi ubijena 4, a ranjeno 7. Neprijatelj je odbijen i protjeran prema Brčkom. Naši gubitci: 3 ranjena i jedan mrtav.

V. 3: jedinice su se nalazile na istim položajima, gde je vršena patrolna služba, pored rada u jedinicama. Nasilnim izviđanjem imali smo jednog mrtvog druga. Izgubili jednu pušku.

V. 4 nalazila se je na gore pomenutim položajima, i neprijatelj je napadao na sektoru Mršić — Doknić gdje je odbijen uz gubitke od četiri mrtva. Sopstvenih gubitaka nije bilo.

20. II. 1945

V. 2 nalazila se je na prostoriji Potočari — G. Boderište — Palanka i D. Zovik, sa isturenim delovima u G. Rahiću i trig. 240 (Grohot). Borbe nije bilo, već je po jedinicama rađeno vojnički i politički.

V. 3 nalazila se je na istim položajima, gde se je odmarala i sređivala stanje u jedinicama. Borbe nije bilo, do mjestimičnih sukoba sa patrolama, kada smo imali 2 mrtva i 1 ranjenog.

V. 4 nalazila se na pomenutim položajima i toga dana napadala neprijatelja kod Draginja, kada smo imali 3 mrtva i 13 ranjenih. Usled neprijateljske nadmoćnosti bili smo primorani da se povučemo na polazne položaje.

U toku 12-dnevnih vođenih borbi imali smo sledeće gubitke: 49 mrtvih, 134 ranjena, od oružja je izgubljeno 24 puške, i jedan PM i jedan pištolj, dok su 2 PM od mine potpuno oštećena.

Neprijateljski gubitci su: 284 mrtvih i 96 ranjenih, od oružja je zaplenjeno 18 pušaka i 2000 metaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Operativni oficir, kapetan:
Nikola S. Krajšić

STAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
Operativno odeljenje
Op. br. 173
28. II 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad. Đ. Đurić

BR. 146

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 27. FEBRUARA 1945. ŠTABOVIMA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE I BRIGADE NARODNE ODBRANE ZA HERCEGOVINU DA OČISTE PROSTOR ČVRSNICA — RAKITNO OD USTAŠKIH OSTATAKA[1]

(KONCEPT)

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. *broj 180*
27. II-1945. god.
U 16,30 časova

Prema najnovijim podatcima, koje smo dobili od ob. centra X i XIII Hercegovačke NOU brigade, od organa Otsjeka za zaštitu naroda Hercegovine, od naših obaveštajnih organa i iz raznih drugih izvora, na prostoru: Čvrsnica — Dugo Polje — Vran — Rakitno nalazi se oko 1000 (hiljadu) do 1200 zelenokadrovaca i ustaša.[2] Do sada su ove bande bile neaktivne i nijesu ispoljavale svoje dejstvo ni u kom pravcu, ali su počele da prijete radnicima koji opravljaju mostove kod Bijelog Potoka i kod Aleksina Hana. Ako bi zaista pustili na miru ove bande, nije isključeno da nam ometaju saobraćaj komunikacijom Bijelo Polje — Rama, a pored toga ometali bi i vršenje mobilizacije.

Potrebno je ove bande rastjerati.

X brigada nalazi se na prostoru Hudutsko — Rodići — Šabančići — Žuglići — Seonica,[3] a XIII hercegovačka NOU brigada na prostoru Dobrigošće, Zakalača — Osište — Javornik.[4]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8—1, k. 1146/II.

[2] Pored zelenokadrovaca, vjerovatno su tu bile i ustaše 5. bojne 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga, koje su odbile da posjednu položaje južno od Mostara i otišle u planinu Vran (vidi dok. br. 167 i 169).

[3] Bliže o tome vidi AVII, reg. br. 8—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 10. hercegovačke NOU brigade od 3. marta 1945. godine.

[4] Vidi dok. br. 138.

Art. divizion XXIX NOU divizije nalazi se u Bijelom Polju.

Jedinice naše IX divizije (VIII korpusa) nalaze se na prostoru Imotski — Široki Brijeg — Ljubuški.[5] Akciju za čišćenje prostora Rakitno — Vran — Dugo Polje — Čvrsnica potpomagaće jedan bataljon III brigade narodne odbrane sa prostora Posušje, jedan bataljon bosanske brigade narodne odbrane sa prostora Livno i jedan bataljon sa prostora Prozor.[6]

Potrebno je da se bande unište ili rastjeraju. Za izvršenje ovoga zadatka

NAREĐUJEMO:

1. — **XII hercegovačka NOU brigada:**

Na dan 28. o.mj. sa dva bataljona izvršiće pokret ka prostoru Ladina — Crnač i tu će u toku sjutrašnjeg dana zanoćiti. Na tom prostoru uhvatiće vezu sa jedinicama IX divizije koje budu oko Širokog Brijega. Za vrijeme kretanja do određene prostorije vršiće čišćenje terena od bandi ako ih bude.

Jedan svoj bataljon rano ujutro uputiće preko Bijelog Polja ka Drežnici s tim što će zanoćiti na prostoru Perutac — Žlijeb.

Na dan 1. marta ujutro bataljoni sa prostora Ladina — Crnač otpoćeće pokret u pravcu Rakitno, čisteći teren od bandi, a bataljon sa prostora Perutac — Žlijeb krenuće preko Striževo — Draga — Raskršće — Konjsko, zahvatajući i desno kolibe u selu Bare. Na prostoru Rakitno uhvatite vezu sa bataljonom brigade Narodne odbrane koji će toga dana otpočeti dejstvo iz Posušja preko Trebistovo — Oravac — Jelica — Štitar Planina. Ako naiđete na jači otpor, ili ako dobijete usput podatke da ima veći broj bandi, tražite neka vam sadejstvuju i jedinice IX divizije sa prostora Široki Brijeg.

Na dan 2. marta izvršite gonjenje bandi preko Dugog Polja zahvatajući Čvrsnicu i Vran i nabacujući time

---

[5] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 102 i pregled njenih dejstava od 1. marta 1945 (AVII, reg. br. 43—3, k. 526).

[6] Vidi dok. br. 154; AVII, reg. br. 42—16, k. 222: izvještaj Štaba 1. brigade 3. divizije KNOJ-a od 9. marta 1945. godine.

bande na Doljansku Rijeku, gdje će ih na prostoru Doljani — Sovići čekati jedan bataljon bosanske brigade Narodne odbrane koji će na dan 1. marta t.g. biti na tome prostoru.

Gonjenje bandi ka prostoru Doljani — Sovići ne morate vršiti sa sva tri bataljona ako to nije potrebno, već jedan dio možete uputiti prema Drežnici, a onaj dio vaše brigade koji bude išao ka Doljanima neka dalje produži pokret dolinom Doljanske Rijeke ka Jablanici. Po izvršenom zadatku krenite za Mostar.

Jedan svoj bataljon ostavite u Mostaru, odnosno na aerodromu. Vašu radio-stanicu nosite sa bataljonima koji idu u pravcu Rakitno a bataljonske komore ne morate u potpunosti voditi sa vama, već ih možete ostaviti u Mostaru.

Brigada Narodne odbrane izvršiće smjenjivanje vaših stražarskih mjesta i primiće službu obezbeđenja na lijevoj obali Neretve.

Za vrijeme vašeg kretanja dobijaćete dalje direktive.

Redovno ćete nas obavještavati o situaciji.

Kada uhvatite vezu sa bataljonima brigade Narodne odbrane, upravljaćete njihovim akcijama prema situaciji.

2. — **Hercegovačka brigada narodne odbrane:**

Izvršiće smjenjivanje potrebnih straža na lijevoj obali Neretve u Mostaru, kako bi XII brigada bila sposobna za pokret. Neke straže će i dalje držati jedinice XII brigade, kako to bude odredio njen štab.

U sporazumu sa komandantom divizije Narodne odbrane, vaš bataljon iz Posušja treba 1. marta da krene preko Trebistovo — Oravac — Jelica ka Štitar Planini i da usput čisti bande. Ovaj bataljon treba da uhvati vezu sa jedinicama XII hercegovačke NOU brigade.

Jedan bataljon bosanske divizije Narodne odbrane na dan 1. marta treba da ispolji dejstvo od pravca Livno preko Lipa ka selu Svinjača i da se poveže sa djelovima XII hercegovačke NOU brigade, a jedan bataljon iz Prozora treba da izbije na prostor Doljani — Sovići i da sprečava bježanje bandama preko Dugog Polja u pravcu Blaćine Planine i dalje ka Prozoru. Ovaj bataljon koji

bude na prostoru Doljani — Sovići treba da zahvati i Borovnik kako bande ne bi pobjegle u pravcu Orašca i dalje ka Proslapskoj Planini.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab,
Načelnik štaba — potpukovnik
Drago Đukanović

M. P.

DOSTAVLJENO:

— Štabu XII hercegovačke NOU brigade;
— Štabu Hercegovačke brigade Nar. odbr.

[7] Bliže o dejstvima pomenutih jedinica protiv ustaških ostataka vidi AVII, reg. br. 8—1, k. 395: izvještaj Štaba 29. NOU divizije od 16. marta 1945. godine.

JEDINICA za VEZU	LJUDSTVA				STRUČNJAKA							RAI	
	Oficira	Polit. rukovodioca	Podoficira	Boraca	Radio-telegrafista	Radio-tehničara	Telefonist-mehaničara	Punjač akumulatora	Motor-biciklista	Signalista-optičara	Dreser pasa	B 2 (Engl.)	
Četa za vezu 53. divizije	2	6	9	60	4	1	1	1		10	1		
XIV. brigada[2]	1	1	6	59	5		1	1		18			
XVIII. brigada	1	5	11	77	6	1				18			
XIX. brigada	3		9	95	7		2			20			
Artiljer. divizije	2		5	28									
Motajički odred			1	10	1								
Banjalučki odred				5	1								
Uzlomački odred				10									
SVEGA:	9	12	41	344	24	2	4	2		66	1		
NEDOSTAJE:													

Politički komesar, p.pukovnik:
sl. otsutan

[1] Kopija originala (formular štampan i popunjen na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—6, k. 1417.

[2] Svaka brigada je imala četu za vezu. Bliže o organizaciji i radu jedinica za vezu vidi AVII, reg. br. 31—6, k. 462/A i 4—4, k. 462: izvještaje Štaba 53. NOU divizije od 28. februara 1945.

BR. 147

BROJNO STANJE LJUDSTVA I SREDSTAVA VEZE JEDINICA 53. NOU DIVIZIJE OD 27. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE

ljudstva, stručnjaka, sredstva veze, komore i oružja u jedinici za vezu 53. NOU divizije na dan 27. februara 1945.

| A | | RADIO-STANICA MODEL | | | | | | | | | RADIO-FON STANICA | | | | Svega radio-fonskih stanica | GENE-RATORA | | | | AKUMU-LATORA | | | BATERIJA | | | | TELEFONSKIH CENTRALA | | | | | | | | Svega centrala | TELEFONA MOD. | | | | | | | | Svega telefona | Prenosnik (translatir) | VOLTMET. | | Elemenata | KABLA U KM. | | Svega kabla | NOSACI | | Penjalice | Viljuska za nabac. kabla | OPTIČKE SPR. | | Barjačića | Pasa | Golubova | KONJA | | | | MOTORNI VOZILA | | | Bicikla | ORUŽJA | | | | |
|---|---|---

Redni broj	JEDINICA	Ljudstvo		Topova					
		NA LICU	PO SPISKU	Poljskih haubica	Brdskih haubica	Brdskih	Protivkolskih	Pješadijskih	
1	Uprava škole	4	4						
2	Nastavnici i pom. osoblje	30	30						
3	Pješadijski podof. kurs								
4	N. Artiljerijski kurs		60						
5	Kurs za vezu		15						
	Svega:	34	109						

Politkomesar kapetan
Karasijević[5]

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7—7, k. 771/A.

[2] Brojno stanje je dostavljeno Štabu 4. NOU divizije. O tome vidi sprovodni akt Uprave Podoficirske škole od 27. februara 1945 (reg. br. isti).

[3] Redakcija nije mogla da ustanovi kada je on rasformiran.

[4] Zbir je pogrešan; treba: 60. Međutim, vjerovatno je omaškom izostavljen broj pušaka Kursa za vezu.

[5] Drago

[6] Nikola

BR. 148

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA PODOFICIRSKE ŠKOLE 4. NOU DIVIZIJE OD 27. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE:[2]

| O R U Ž J A | | |

BR. 149

MJESEČNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA OD 27. FEBRUARA 1945. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU TRAVNIK — BUSOVAČA[1]

ŠTAB
I. ART. DIVIZIONA
IV. DIVIZIJE NOVJ
Pov. br. 44
27. II. 1945

Operacijski mjesečni izvještaj od 28. I. do 27. II. 1945 god. dostavlja

ŠTABU IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ

Položaj

Dostavljamo vam mjesečni operacijski izvještaj jedinica ovoga diviziona u vremenu od 28. I. do 27. II. 1945 g.

Od 28. I. do 9. II. 1945 god. komanda 1. baterije ovoga diviziona sa dva odeljenja, i to: jednim odeljenjem 75 mm M. 28 i jednim odeljenjem 7,62 sm, nalazila se je u logoru D. Vakuf. Dok je jedno odeljenje 75 mm M. 28 i jedno odeljenje 7,62 sm bilo na položaju Komaru. Za to vrijeme dok se je baterija sa dva odeljenja nalazila u D. Vakufu u logoru, ista je vršila zanimanje po rasporedu rada, održavala se je obuka na oruđima, dok su oficiri i podoficiri sudjelovali na oficirskom i podoficirskom kursu,[2] koji je naređen od strane ovoga štaba. 29. I. 1945 g. izvršena je smjena voda na Komaru sa vodom koji se je nalazio u logoru D. Vakuf.

9. II. 1945. g. Krenuo je Štab diviziona zajedno sa prištabskim djelovima i 1. baterijom (bez voda koji se je nalazio na Komaru) iz D. Vakufa u selo Šeherdžik kraj Oboraca. Štab diviziona ostao je u Oborcima, odnosno u selu Šeherdžiku do 19. II. 1945 god., odakle je 19. II. krenuo za Travnik zajedno sa prištabskim djelovima i nekim djelovima 1. baterije.

Od 9. II. do 16. II. 1. baterija ovoga diviziona, bez jednoga voda koji se je nalazio na Komaru, vršila je zanimanje po

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—7, k. 771/A (redakcija je izostavila sprovodni akt).
[2] Vidi dok. br. 148.

rasporedu rada, ista se je nalazila na logorovanju. 11. II. 1945 g. vod sa položaja na Komaru vraća se u sastav baterije, gdje produžuje rad po rasporedu rada zajedno sa ostalim djelovima baterije.

16. II. 1945 g. Cjela baterija bez dva topa krenula je na položaj u selo Paklarevo, gdje je ostala držeći isti do 19. II. 1945 g.

Od 28. I. do 6. II. 2. baterija ovoga diviziona nalazi se sa tri topa na položaju u selu D. Trebeuša, dok se jedan top iste baterije nalazio u selu Turbetu. Za to vrijeme baterija nije gađala.

6. II. 1945 g. Krenula je cijela baterija iz sela D. Trebeuša u selo Hadžića Hise, kod D. Vakufa, gdje je smjenila 3. bateriju.

7. i 8. II. 1945 g. Baterija se nalazi u selu Hadžića Hise na odmoru.

9. II. Kreće baterija za selo Nešiće[3] (kota 650), gdje ostaje do 11. II. 1945 g.

11. II. Kreće baterija u selo D. Trebeušu, gdje smjenjuje 3. bateriju ovoga diviziona na položaju.

12. II. Baterija se smješta na položaju. Toga dana nije gađala.

13. II. Upućeno je jedno odeljenje I. voda na položaj u Turbe, tako da se u Turbetu nalazio I. vod iste baterije. Istog dana gađao je I. vod selo Šipovik, selo Kološare a II. vod ove baterije selo Kokošare. Utrošeno je 25 granata.

14. II. Gađao je II. vod iste baterije selo Kokošare i Baš-Bunar. I. vod iste baterije krenuo je u selo Hadžiće[4] ispred Turbeta, blizu džamije, odakle je gađao selo Zagaj, Baš-Bunar i Kokošare, utrošeno je 20 granata.

15. II. Baterija se je nalazila na položaju u selu Hadžići kod Turbeta. Gađana su sela: Kokošari i Zagaj, utrošeno je 14 granata.

16. II. Sa istih položaja gađala je ista baterija sela: Kokošare, Šipovik, Jankoviće, Baš-Bunar, Jadikovac — utrošeno je ukupno 27 granata.

17. II. Sa istih položaja gađala je ista baterija iste ciljeve, utrošeno je 34 granate.

---

[3] To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Postoji selo Nežić (2 km jugoistočno od Donjeg Vakufa).

[4] i [5] Pogrešno; treba: s. Hozići i s. Vidoševići.

18. II. I. vod 2. baterije zauzima položaje na Zagaju i gađa ciljeve: Kokošare, Šipovik i Dubravu — ukupno utrošeno 70 granata. Jedno odeljenje II. voda ostaje i dalje u Hadžićima, a jedno odeljenje kreće za selo Zlokiće, preko kote 1082 (Vučje jame) i likvidira selo Vidoviće[5] — ispalivši 53 granate.

Od 28. I. 1945 g. do 7. II. 1945 god. 3. baterija ovoga diviziona nalazila se je u logoru selo Hadžića Hise. Radilo se je po rasporedu rada, obuka na oruđima te oficirski i podoficirski kurs.

6. II. 1945 g. Izvršena je smjena položaja sa 2. baterijom. Tri topa postavljeni su u selo D. Trebeuša a jedan top u selo Hadžići. Na ovim položajima ostala je baterija sve do 11. II. 1945 g., gađanja nije bilo.

11. II. Pripremala se ista baterija za brdski transport, pripremanje je vršeno preko cijele noći.

12. II. 1945 g. Kreće baterija iz D. Trebeuše u pravcu sela Bačvice, Pulac, Đakovići, gdje stiže istoga dana u 18 sati, gdje je i zanoćila.

13. II. 1945 g. Kreće baterija iz Đakovića prema selu Hadžićima, gdje stiže u 17 sati, gdje je i prenoćila.

14. II. 1945 g. Baterija kreće iz sela Hadžića prema selu Pečuju, kretanje je bilo jako otežano, i naporno. U G. Pečuj baterija je stigla u 18 sati. Jedan vod kreće odmah na položaj na cestu Zubići — Rankovići, dok drugi vod ostaje u očekujućem položaju u G. Pečuju.

U toku 15. II. 1945 g. izviđeni su položaji prema zapovjedi komandanta VIII. brigade.[6] 2 topa izlaze na položaj u selo Zubići, jedan top na cestu u selu Zubići — Rankovići, pred same Rankoviće, dok je četvrti top ostao u rezervi. Sa pomenutih položaja baterija istoga dana otvara vatru na određeni cilj selo Rankovići a prvenstveno kota 652. Gađanje je vršeno tokom cijele noći na gnijezdo neprijateljskog otpora.

16. II. Po likvidaciji neprijateljskog uporišta selo Rankovići baterija prenosi vatru na selo Stojkovići, gdje se je neprijatelj zadržao. Za oba dana utrošeno je 145 granata.

17. II. 1945. Gađani su ciljevi: selo Stojkovići, Nević Polje, Slimena, i Bučići — utrošeno je 55 granata. Istoga dana

[6] Vidi dok. br. 77 i 99.

vod sa položaja iz sela Zubića prelazi na cestu, u očekujući položaj u selo Trenice.[7]

18. II. 1945 g. jedan top izlazi na položaj u visinu kote 652, dok drugi top izlazi kod lugarove kuće, te noću 17—18 sa tog položaja tuče Stojkoviće i Bučiće.

19. II. 1945 g. Gađani su isti ciljevi, utrošeno je 110 granata u oba dana.

20. II. 1945 g. Krenuo je Štab diviziona iz Travnika u Dolac sa prištabskim jedinicama i djelovima 1. baterije.

20. II. 1945 god. krenula je 1. baterija sa dva topa na položaj u Mosor, odakle je gađala manastir u Gučjoj Gori, utrošeno je 30 granata za ruski top.[8]

19. II. 2. baterija sa svojim vodom koji se nalazi na istom položaju tuče ustaški dom sela Dubrave, selo Jankoviće, fabriku duhana, Jadikovac, G. Dolac.[9] Ispaljeno je ukupno 78 granata. Odjeljenje II. voda gađa fabriku duhana, Šipovik i sam grad Travnik. Utrošeno je 45 granata. Odeljenje iz sela Hadžići gađa Travnik, ukupno je utrošeno 48 granata.

20. II. I. vod iz Dolca gađa selo Riječica, Jardol, utrošeno je 52 granate. Jedno odeljenje II. voda na »cestu u Dolcu« ispalilo je 41 granatu.

20. II. 1945 g. Jedan top 3. baterije prelazi na položaj u selo Stojkovići gdje iz neposredne blizine gađa kuće u kojima se je neprijatelj utvrdio. Utrošeno je 68 granata. Istoga dana baterija je izvršila pokret i smjestila se je u Nević Polje.

21. II. Štab diviziona sa prištabskim jedinicama ostaje i dalje u Dolcu.

21. II. 1945 g. 1. baterija sa istih položaja na Gučjoj Gori tuče manastir, utrošeno je 24 granate za ruski top.[10]

21. II. 1945 g. 2. baterija sa svojim I. vodom gađa selo Jardol, Kremenik, Bukve, utrošeno je 21 granata. II. vod iste baterije gađa iste ciljeve iz sela Bile, utrošeno je 81 granata.

21. II. 1945 god. jedan top 3. baterije izlazi na položaj selo Bučići a drugi top u Gučju Goru te tuče samostan u toku 21 i 22 sa istih položaja, utrošeno je 180 granata.

22. II. 1945 g. Štab diviziona sa prištabskim djelovima krenuo je u selo Bilu,[11] gdje je i zanoćio.

---

[7] Nije nađeno na karti 1 : 100.000.

[8] i [10] Riječi »30 granata za ruski top« i »24 granate za ruski top«, dopisane su mastilom.

[9] Na karti 1 : 100.000 postoji samo s. Dolac.

[11] Pun naziv: s. Han-Bila.

22. II. 1945 g. 1. baterija sa dva odeljenja krenula iz Gučje Gore u selo Donji Dolac, gdje ostaje do 24. II. 1945.

22. II. I. vod 2. baterije gađao je selo Divjak, Vitez te je utrošio na pomenute ciljeve 22 granate. II. vod ove baterije gađao je iste ciljeve, utrošio je 105 granata.

23. II. 1945 god. Štab diviziona sa prištabskim jedinicama i ostatkom 1. baterije krenuo je u Han-Kumpanija, gdje se i sada nalazi.

23. II. 1945 g. sa položaja iz Han-Kumpanija II. vod 2. baterije gađao je kotu 534 i selo Rasno, utrošeno je 101 granata. I. vod iste baterije iz sela Sadovače gađao je Han-Kumpaniju — cestu, utrošeno je 81 granata.

23. II. 1945 god. Jedan top 3. baterije krenuo je u sastav baterije u selo Dolac i to top koji je gađao samostan u Gučjoj Gori. Dok je top koji se nalazio u selu Bučići krenuo u pravcu Busovače i tukao neprijatelja u povlačenju,[12] utrošeno je 172 granate.

24. II. 1945 god. 2 odeljenja 1. baterije koja su se nalazila u Dolcu, a koja su učestvovala u akciji na Gučjoj Gori, vratila su se u sastav baterije u selo Han-Kumpanija. Toga dana gađala je baterija selo Granice, utrošeno je 58 gr. za pr. top.[13]

24. II. 1945 g. II. vod 2. baterije sa položaja iz sela Podnadioci gađa želj. stanicu Busovaču i cestu prema gradu Busovači. Utrošeno je 243 granate. Dok I. vod sa Vetrenice gađa selo Kovačiće, Rasno, Granicu. Utrošeno je 34 granate.

24. II. 1945 god. 3. baterija pošla je na položaj u selo Rijeka te sa istog tukla kotu 513, prije polaska iz Dolca upućena su dva topa iste baterije na popravak u Jajce. Za gađanje kote 513 ista je potrošila 80 granata, drugi top sa položaja iz sela Rijeka tuče prostoriju između Granice i kote 513, utrošeno je 88 granata. Istoga dana taj top kreće na kamionu cestom prema želj. stan. Busovača i zauzima položaj u selu Podnadioci, odakle gađa želj. stan. Busovača, ciglanu i samu Busovaču, utrošeno je 30 granata.

25. II. 1945 god. 1. baterija smještena je na istom položaju u Han-Kumpaniji. Istoga dana upućena su 2 brdska topa 75 mm M. 28 u art. bazu 5. Korpusa na sačuvanje, 2 ruska topa

---

[12] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 133 (objašnjenje 3) i dok. br. 153 (objašnjenje 3 i 5).

[13], [18] i [19] Posljednja rečenica je dopisana mastilom.

7,62 sm upućeni su također artilerijskoj bazi 5. Korpusa na sačuvanje kao i protivkolski top 50 mm M. 42. Ujedno su primljena 2 topa 75 mm M. 15 koji su zarobljeni prilikom akcije. Istoga dana jedan top 75 mm M. 15 sa položaja od želj. stanice Busovača gađao je Busovaču grad i utrošio 105 granata.

25. II. 1945 g. jedno odeljenje I. voda 2. baterije sa kote 515 gađalo je želj. stan. Busovaču, cestu i grad Busovaču sa ukupno 57 granata. II. vod sa položaja iz Podnadioca gađao je iste ciljeve. Utrošeno je 211 granata.

25. II. 1945 g. Jedan top 3. baterije sa položaja sela Rasnog dolazi na položaj selo Nadioce, sa položaja u selu Nadioci jedan top je prešao na položaj u želj. stan. Busovaču, odakle je tukao Busovaču, utrošeno je 10 granata.

26. II. 1. baterija smještena je na istim položajima, nije gađala.

26. II. 2. baterija sa istih položaja gađala je grad Busovaču, utrošila je 69 granata.

26. II. 1945 god. 3. baterija sa istoga položaja tukla je grad Busovaču i utrošila je 7 granata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major, Komandant, major,
M. P. sl. otsutan

»BILANS MJESEČNOG OPERACIJSKOG IZVJEŠTAJA«.

Jedinice ovoga diviziona u toku mjeseca februara imale su:

I. **Gubitci:**

Neprijateljski: Neprijateljski gubitci u toku akcija bili su znatni u mrtvim i ranjenim.
Broj nije poznat.

Vlastiti: Vlastiti gubitci sastoje se u jednom mrtvom (poginulom), 15 ranjenih, od toga broja 3 potrešena.

B) Gubitci u materijalu sastoje se u jednom zarobljenom protikolskom topu 50 mm M. 42.

II. **Plijen:**

1. Oružje: Plijena u oružju nije bilo.
2. Municija: Plijena u municiji 2420 metaka puščanih.

3. Oprema: Zaplijenjena su 4 ćebeta, 8 šatorskih krila.
4. Ostalog: zarobljeno je 10 dvoosovnih kola.

III. **Uništeno:**

Neprijatelj je tučen u svim utvrđenim zaklonima koji su mu služili za odbranu, prirodnim i vještačkim, te je tokom akcija uništeno mnogo neprijateljskih objekata (većinom civilnih kuća u kojima se je dotični krio.) Uništeno je također i dosta neprijateljskog oružja, broj nepoznat.

IV. **Oštećeno:**

Oštećenog materijala i oruđa je također bilo ali je broj nepoznat.

V. **Raspored jedinica:**

Štab diviziona sa zaštitnicom, izviđačkim vodom, sa vodom za vezu u selu Han-Kumpaniji.
1. baterija, bez jednog odeljenja, smještena je u selu Han-Kumpaniji. Jedno odeljenje iste baterije nalazi se u selu Podnadioci.
Komanda 2. baterije sa dva odeljenja nalazi se u selu Podnadioci. Jedno odeljenje iste baterije na koti 515, a jedno odeljenje u selu Čajdrašu. Komanda 3. baterije sa jednim odeljenjem u selu Nadioci. Jedno odeljenje iste baterije nalazi se u selu Stranjanima. Dok se dva topa iste baterije nalaze na opravku.
Transportna kolona i pozadina diviziona smještene u selu Vitezu.

VI. **Utrošak municije:**

U toku akcija jedinice ovoga diviziona utrošile su:

Za brdske 75 mm M. 2/3	2568 granata
Za brdske 75 mm M. 15	105 granata
Za brdske 75 mm M. 28	58 granata
Za ruske 7,62 sm	54 granate.
Ukupno:	2785 granata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major:
Mil.[14] **Nikić**

M. P.

Komandant, major,
sl. otsutan[15]

[14] Milosav
[15] Bio je tada Ljuban Crnobrnja.

ljudstva, oružja, municije, motornih vozila,

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVA		O R U								
				Topova								
		po spisku	na licu	poljskih haubica	brdskih haubica	brd. 75m/m M. 15	protivkolskih	pješadijskih	75 m/m M. 2/3 američkanskih			
1	Štab Diviziona	27	24									
2	Zaštitnica	22	22									
3	Vod za vezu	15	12									
4	Izviđački vod	6	6									
5	1. Baterija	120	73			1						
6	2. Baterija	116	71						4			
7	3. Baterija	110	77						4			
8	Transportna kolona	33	30									
9	Pozadina diviziona	27	23									
10	Ljudstvo iz brigada	25	—									
	SVEGA:	501	338			1			8			

. . .[16]

Politički komesar, major
Mil. Nikić

Komandant, major
sl. otsutan

M. P.

[16] Redakcija je, iz tehničkih razloga, izostavila pregled municije i komore. Ukupan zbir municije bio je: 11322 puščana i 4060 metaka za strojnice (automate) i 313 artiljerijskih granata. Osim toga, divizion je imao 12 jahaćih, 92 tegleća i 12 tovarnih konja i 24 kola.

STANJE

komore i minerske spreme na dan ..... 194 ...

Ž J A													
B a c a č a												Ruč. bombi	
teških	srednjih	lakih	džon-bul	protivtenkov. pušaka	pušaka	puškomitraljeza	protivavion. mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ofanzivnih	defanzivnih
					5					10	8	2
					16	1			6		2	4
					10					2	2	
					6							
					66	2			6	8	45	15
					89	1			13	8	19	2
					85	1			6	6	34	24
					23	1			2	3	2	1
					22				2	3		
					322	6			35	40	112	48

Komandant, major,
sl. otsutan

NAPOMENA:

a) Obrazloženje po spisku između brojnog stanja koje se dostavlja i koje je dostavljeno prije 15 dana: razlike u brojnom stanju nije bilo. (Dva druga poginula su prilikom akcije, jedan drug je upućen na raspored Vojnoj oblasti 5. Korpusa, a jedan u intendanturu IV. Divizije, sa rešenjem superrevizione komisije). Dva druga povraćena su iz dezerterstva, a jedan je dodijeljen iz čete za vezu XI. Brigade, jedan je dodijeljen od strane Štaba IV. Divizije koji je preostao na osustvu 80 dana.

b) Obrazloženje rashoda ovoga brojnoga stanja: po rubrikama po »spisku« i »na licu« iznosi 163 druga, t.j. 18 drugova više u rashodu. Objašnjenje rashoda: 14 drugova ranjenih u bolnici a bolesnih 2, te 2 druga na osustvu.

c) Obrazloženje razlike u oruđu od prošlog brojnog stanja i ovog koje se dostavlja:

2 brdska topa 75 mm M. 28 predata su u art. slagalište 5. Korpusa na sačuvanje. 2 ruska topa 7,62 sm predata su također u art. slagalište 5. Korpusa na sačuvanje (jedan od njih nalazi se sada na opravci u radionici Vojne oblasti 5. Korpusa).

Jedan protikolski top romelovac 50 mm M. 42 predan je u art. slagalište 5. Korpusa na sačuvanje, dok je 1 romelovac[17] koji je bio zarobljen ponovo oduzet po neprijatelju.[18]

Tri brdska topa 75 mm M. 15 zarobljena su prilikom akcija i dodijeljena 1. bateriji ovoga diviziona (jedan se nalazi na položaju a dva su predana Art. bazi V. Korpusa, na sačuvanje).[19]

Razlika u puškama je 2 (dvije) puške manje koje su prekomandovane sa dvojicom drugova.

Razlika u strojnicama je 5 strojnica više, iste su dobivene iz slagališta.

Razlika u vozilima (kolima i saonicama) nastala je utoliko što su saonice zamjenjene sa kolima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major
Mil. Nikić

Komandant, major,
sl. otsutan

M. P.

---

[17] Njemački topovi sa afričkog bojišta, boje pjeska, koji su ranije pripadali Romelovoj (Erwin Rommel) Grupi armija »Afrika«.

BR. 150

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 1. BRDSKOG ARTILJERIJSKOG MOTORIZOVANOG DIVIZIONA O DEJSTVIMA NA SEKTORU GORAŽDA DOSTAVLJEN ŠTABU 37. NOU DIVIZIJE 27. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB
I BRD. ART. DIVIZIONA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. br. 10 dana 27-II-1945
— **Položaj** —

ŠTABU XXXVII DIVIZIJE

Položaj

U vezi Vašeg naređenja Pov. br. 29 od 16-II-t.g., uz brojno stanje ljudstva, vozila i materijala dostavljamo Vam operacijski dnevnik sa sadržajem počev od 1. februara t.g.

1. o.m., prema naređenju toga Štaba, komandant diviziona sa komesarom baterije i sa 20 boraca pošao je u pravcu Čajniča radi čišćenja puta. Čišćenje puta trajalo je zaključno do 13. o.m. Čišćenje je izvršeno sa mnogo napora i teškoća.

U ovom međuvremenu ostalo ljudstvo ovog dijela diviziona imalo nastavu u Trupnoj školi prema predviđenom »Planu i programu«.

14. o.m. 2-a baterija ovog diviziona posjela je položaj Podkozara (v. skicu)[2] sa zadatkom da dejstvuje na neprijateljske položaje: Baćke, Lazeta, Vinarići — k. 353 — k. 553 — Mišjak (k. 618) — k. 420 — Zmajevac — Popov Do — Goražde — Senokos — Čurovi — Jelah — Odžak — k. 824 — Lokva i D. Jabuka.

15. o.m. Jedno naše odjeljenje dejstvovalo je na neprijateljsku bateriju s.i. od k. 420, koja je dejstvovala na našu pešadiju.

Prema provjerenim podacima, tom prilikom uništen je jedan nepr. brdski top. Utrošak municije: 20 granata.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 32—2, k. 1254.

[2] Redakcija iz tehničkih razloga ne objavljuje skicu.

Ovog dana primili smo podatke od pešadije i naših izviđača da se u neposrednoj blizini Goražda (Baćke — Popov Do — Ciglana) nalaze: 2 brdske i 1 haubička baterija i 1 protivkolski top.

16. o.m. Sa jednim vodom naše baterije tukli smo neprijateljske baterije, koje su bile slabo zaklonjene. Treće odjeljenje naše bat. tuklo je neprijateljski štab u Goraždu. Prema podacima dobijenim od naše pešadije neprijatelju su nanesene žrtve. Među ostalim ubijena su i 2 nepr. oficira.

Utrošak municije: 54 granate.

17. o.m. Pojedina oruđa iz baterije tukla su: neprijateljsku komandu mjesta u Goraždu, položaje neprijateljskih baterija i jedan teški bacač, koji je od naših pogodaka bio uništen.

Neprijateljske 2 haubice oko 17 časova tukle su našu komoru. Nikakvu štetu nijesu nam nanijeli.

Noću 17—18. o.m. neprijatelj je povukao sve tri svoje baterije u pravcu Jabuke.

Utrošak municije: 60 granata.

18. o.m. Primjećene su neke neprijateljske kolone na komunikaciji Goražde — Jabuka. Naša baterija dejstvovala je na te kolone i onemogućila im kretanje drumom. Pojedina oruđa tukla su: Mišjak — Baćke — Vinariće — Popov Do — Čurove. Pogodci su bili zadovoljavajući. Utrošak: 116 granata.

U ovom međuvremenu jedinice XXXVII NOU divizije pripremale su opšti napad na Goražde — Jabuku i ostale položaje koje nepr. držao na lijevoj obali Drine, koje je posedao »Grenadirski puk« u jačini 3500 ljudi.[3]

19. o.m. u 2 časa počela je, prema zapovesti[4] štaba XXXVII divizije, art. priprema koja je trajala pola sata. Baterija je dejstvovala na: Mišjak — Baćke — Lazetu — Popov Do — Ciglanu — džamiju u Goraždu. Naša oruđa dejstvovala su u toku borbe na neprijateljske otporne tačke.

Za ovaj napad bile su angažovane 2 brigade XXXVII divizije, a sadejstvovala je 2-a baterija II Brd. art. div. sa 3 oruđa[5] i samostalna baterija pri XXXVII-oj diviziji sa 2 oruđa.

Naša pešadija prešla je u napad u tri časa. Položaji nijesu osvojeni i naša pešadija bila je prinuđena da se povrati

---

[3] O njemačkim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 86, objašnjenje 6.

[4] Vidi dok. br. 86.

[5] Vidi dok. br. 132, objašnjenje br. 2.

na polazne položaje, jer je neprijatelj pružio jak otpor. Nepr. art. nije dejstvovala na naše art. položaje, a i na našu pešadiju vrlo malo.

U 21 čas napad je obnovljen na istim položajima. Naša oruđa dejstvovala su na neprijateljske otporne tačke u toku borbe, kako je to zahtijevao k-dant XXXVII divizije, sa kojim je bio k-dant našeg diviziona.

Utrošak municije: 126 granata.

20. o.m. nastavljen je napad započet 19. o.m. u 21 čas. Dejstvovalo se na iste nep. položaje, a naročito na uporišta: Mišjak — Vinariće i Baćke.

Neprijatelj je davao jak otpor. Naša pešadija bila je zaustavljena. Videći takvu situaciju komandant divizije i k-dant diviziona odlučili su da se jedno oruđe naše jedinice izbaci u **Bare** na samu obalu **Drine** i da odatle dejstvuje na s. Baćke. Dejstvo ovoga oruđa u neprijateljski bok nanijelo je neprijatelju teških gubitaka i omogućilo našoj pešadiji da se zadrži na osvojenim položajima pred s. Baćke i u s. Vinarićima. Sa ovim oruđem bili su poslati: komesar — poručnik Ivanić Stevo i p. poručnik Branković Čedomir. Hrabrim svojim neposrednim dejstvom na neprijatelja na odstojanju od 150 metara onemogućili su nepr. protivnapad.

U 5 časova p. poručnik Branković je povučen, a na njegovo mjesto poslat je ađutant štaba poručnik Ivanišević Labud.

Ovo naše oruđe (IV odjeljenje), potpomognuto sa naša 4 automatska oružja, preko cijelog dana tuklo je neprijatelja u s. Baćke, uništilo mu: 1 protivkolski top, 2 teška bacača i nekoliko automatskog oružja. Ova grupa artiljeraca spasila je otsječeni peš. vod IV San. brigade, a takođe nanijela osjetnih gubitaka neprijatelju koji se bio sklonio u kućama. Naglašavamo da je svako zrno na ovakvoj daljini bilo pogodak.

Utrošak municije: 95 granata.

Ovaj napad se završio delimičnim osvajanjem neprijateljskih utvrđ. tačaka na Mišjaku i u Baćkama, kao i zauzimanjem Senokosa.

21. o.m. naša jedinica dejstvovala je na neprijateljska utvrđenja na Mišjaku, Baćkama, Popovom Dolu, Goraždu i Jelahu.

Utrošak municije 103 granate. U toku ovoga dana izbacili smo na Drinu, da neposredno tuče neprijateljske položaje, i naše III-će odjeljenje sa komesarom — poručnikom Petrom Džaković. Oba ova odjeljenja dejstvujući sa bliskog ot-

stojanja potpomogla su našu pješadiju da je sa vrlo malo gubitaka prišla na ulaz u Goražde.

Ovde su se naročito istakli ađutant — poručnik Ivanišević Labud i komesar — poručnik Džaković Petar, koji su pritjerali topove na otstojanju od 80—100 metara od neprijateljskog bunkera. Oni su vukli svoje topove niz Drinu krećući se uporedo sa našom pešadijom ili ispred. Svojom hrabrošću ovde su se istakli: komesar — poručnik Ivanić Stevo, stari vodnik Dulović Blažo i vođa IV odjeljenja drug Feuče Vinko.

22. o.m. u 10 časova naša pešadija prešla je ponovno u napad na položaje: Mišjak — Popov Do — Goražde.

Naša dva oruđa koja su se nalazila u neposrednoj blizini Drine otvarala su povremeno vatru na neprijateljske utvrđene tačke, a 4 naša aut. oružja neprekidno su dejstvovala sa obale Drine na neprijatelja koji je bio u gradu. Ovde su se svojom hrabrošću istakli: puškomitraljezac Dulović Blažo i mitraljezac Žorž Eugen, koji je dejstvujući iz svog mitraljeza poginuo od neprijateljskog bacača.

Ove noći neprijatelj je osjetio pomanjkanje naše municije i dovukao je sa Jabuke teška oruđa bliže Goraždu i paklenom vatrom obasipao naše jedinice. Ovom prilikom ranjen je pom. mitraljesca drug Romanić Ivo.

Ove noći istakla se svojom hrabrošću drugarica Stanić Stana, stari vodnik, koja je kroz kišu bacačkih granata i mitraljeskih zrna iznijela smrtno ranjenog druga Žorž Eugena, ukazala mu prvu pomoć, a potom donosila art. municiju.

Ova borba nastavljena je u toku 23. o.m. Utrošak: 20 granata.

23. o.m. nastavljen je započeti napad. Neprijatelj je bio nadmoćniji u vatri iz teških oruđa, kao i iz ostalog lakog oružja.

Naša 2 oruđa na obali Drine bila su prinuđena da stalno mijenjanju položaj, a dejstvovala su povremeno na utvrđenja u Goraždu.

Napad se završio tim, da se naša pešadija morala u 5 časova povući na polazne položaje.[6]

Utrošak: 16 granata.

Prema naređenju štaba XXXVII divizije naša 2 oruđa povučena su sa obale Drine, zbog nedostatka municije, i po-

---

[6] Opširnije o tome vidi dok. br. 155.

slata na odmor u Luke. Druga 2 oruđa ostala su na položaju (starom) — Podkozara.

24. o.m. naše jedno oruđe tuklo neprijateljsku kolonu na komunikaciji Goražde — Jabuka. Utrošak: 8 granata.

Za vrijeme ove akcije svi rukovodioci, kao i borci pokazali su se sposobni za vršenje svoje dužnosti. Jedino se osjetio nedostatak zbog otsutnosti zamenika komandira i vodnog oficira, koji su na kursu kod Štaba Art. grupe II Ud. korpusa.

Za vrijeme svih ovih napada osjetila se oskudica u art. municiji i to je imalo velikog uticaja na tok i ishod operacija.

U ovim akcijama osjetio se nedostatak u ljudstvu, jer ne što u ovoj jedinici nema rezervnog ljudstva, kao artiljeraca, nego ih nema ni potpun broj, tako da na slučaj izbacivanja iz stroja nekog vojnika rukovodioci bi morali vršiti njihovu dužnost, što bi doprinijelo velikih poteškoća u samom komandovanju.

Od 11. o.m. Trupnu školu nemoguće je bilo održavati.

S. F. — S. N.!

Komesar — major,
otsutan

M. P.

Komandant — kapetan,
Danilo Ašanin

Ađutant — poručnik,
Labud Ivanišević

BROJNO STANJE

Ljudstva, vozila i materijala 2-e baterije i dijela štaba I. motorizovanog artiljeriskog diviziona.

Sadržaj	Oficira		Podoficira		Političkih rukovodioca		Boraca		Ukupno	
	d-va	d-ca	d-va	d-ca	d-va	d-ca	d-va	d-ca	d-va	d-ca
Po spisku	3	/	9	1	4	1	86	2	102	4
U rashodu							1		1	
Na licu										
								Svega		107

Napomena

NAORUŽANJE

Red. br.	ORUŽJE	Komada	Municija	Primjedba
1.	Topova 75 mm. mod. 42	4	30	
2.	Mitraljeza italijanskih	2	80	
3.	Puškomitralj. engl.	3	110	
4.	Pušaka jugosl.	8	400	
5.	Pušaka njem.	12	600	
6.	Pušaka ital.	25	1250	
7.	Strojnica engl.	24	400	
8.	Pištolja engl.	18	105	
9.	Pištolja ital.	4	20	
10.	Pištolja jugosl.	/	/	
11.	Pištolja raznih	4	42	
12.	Bombe defanzivne	1	/	

VOZILA

Red. br.	Marka	Kamioni 3 t.	Kamioni 3/4 t.	Džipovi	Motor-bicikle	Prikolice	Svega	Primjedba
1.	Dodž	8			1	7	9	
2.	Ford		2	12		7	21	
						Svega:	30	

ŠTAB
XXXVII UD. DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. *br. 30*
14. III 1945 g.
u _____ čas.

Objašnjenje

Vozilima te njihovim prikolicama osjeća se nedostatak guma, lje-

pila za gume te lanci za dva kamiona.[7]

Položaj 27. II 1945.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar — major: otsutan M. P. Komandant — kapetan **Danilo Ašanin**

Adutant poručnik
Labud Ivanišević

BR. 151

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 28. FEBRUARA 1945. ŠTABU 53. DIVIZIJE O ULASKU DOPUNSKOG BATALJONA U SASTAV REGRUTNOG CENTRA KOMANDE SREDNJOBOSANSKOG PODRUČJA[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br. 243
Dne 28. II 1945.

ŠTABU LIII DIVIZIJE 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
VOJNOJ OBLASTI 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
KOMANDI SREDNJEBOSANSKOG PODRUČJA

Pošto i Dopunski bataljon pri Štabu LIII divizije ovog Korpusa i Regrutni centar pri Komandi srednjebosanskog po-

[7] Dopisano mastilom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20—4, k. 1418.

[2] Na predlog te vojne oblasti rasformirane su komande Podgrmečkog i Kozarskog područja, a formirana je Komanda Prijedorskog područja (koja je obuhvatila teritoriju rasformiranih područja) i postavljeni su novi rukovodioci u komandama Prijedorskog, Mrkonjićkog, Jajačkog i Livanjskog područja i u Korpusnoj bolnici br. 3 (vidi AVII, reg. br. 22—2, k. 1268: naredbu br. 23 Štaba 5. korpusa NOVJ od 11. februara 1945).

družja imaju zasada na izobrazbi malen broj regruta zbog kojih je angažovan veći broj komandnog i nastavnog osoblja sa kojim u priličnoj mjeri oskudjevamo,[3]

NAREĐUJEMO:

1. — Dopunski bataljon pri Štabu LIII divizije ovog Korpusa ući će sa svim komandnim i nastavnim osobljem te regrutima koji se nalaze na izobrazbi u sastav Regrutnog centra pri Komandi srednjebosanskog područja,

2. — Za komandanta Regrutnog centra pri Komandi srednjebosanskog područja postavlja se kapetan drug Višekruna Mirko, dok će ostalo komandno i nastavno osoblje Regrutnog centra postaviti Štab LIII divizije u sporazumu sa Komandom srednjebosanskog područja.

3. — Štab LIII divizije vršiće kontrolu nastave, discipline i vojničkog života, a i inače će ukazivati svaku potrebnu pomoć Regrutnom centru pri Komandi srednjebosanskog područja, pošto će ti regruti po završenoj obuci isključivo popunjavati jedinice LIII divizije ovog Korpusa.

Po izvršenju podnijeti izvještaj ovom Štabu, a Štab Regrutnog centra redovno će izvještavati o svom radu Vojnu oblast.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
Pukovnik:
Službeno otsutan

KOMANDANT,
General-major:
S. Rodić

ŠTAB
LIII NOU DIVIZIJE
5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br. 133
10. III. 1945. g.

[3] Po naređenju Štaba 5. korpusa od 12. februara 1945 (AVII, reg. br. 55—3, k. 1418) izvjestan broj komandnog kadra upućen je u komande Jajačkog, Livanjskog i Srednjobosanskog područja radi popune regrutnih centara.

BR. 152

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. DIVIZIJE OD 28. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U FEBRUARU NA PROSTORU GORAŽDE — PRAČA — ILOVICA[1]

ŠTAB
III UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 13
28 februara 1945

Operativni izvještaj za mjesec februar 1945 godine dostavlja

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

1 februar

Neprijatelj u odbrani. Drži položaje: Umčani — Čeružići — Ljutca — Madžari — Ilovice — sjeverni dio Jahorine — Gornja Prača — Kamenica — Orahovica — Osječani — Jabuka — Goražde. Jačina 3—4000 (regularna vojska i satelitske grupe). Naoružanje lako i teško pješadisko, artiljerija i tenkovi.[2]

Naša divizija postavljena je prema neprijatelju tako, da je težište djejstva ispoljeno uglavnom na lijevom i desnom krilu. Na lijevom krilu V proleterska brigada u rasporedu: Prečani — Oblo Brdo — Lisovići — Rudine — k. 971 — Slavljevići (k. 1398 i k. 1131).

Na desnom krilu VII omladinska brigada »Budo Tomović« u rasporedu: Butkovići — Ribljak — Guvništa — Oštro — Debela Međa — Baba.

IX crnogorska udarna brigada u rezervi na prostoriji Mazlina — Varoš selo — Foča.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5—1, k. 395.

[2] i [5] Na sektoru s. Umčani — s. Ilovice tada je bila njemačka 964. tvrđavska pješadijska brigada, a na sektoru s. Prača — s. Jabuka — Goražde bio je dio snaga njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 86, objašnjenje 6; dok. br. 155, objašnjenje 6. i 8). O tome vidi i obavještajne izvještaje Štaba 3. NOU divizije od 20. i 28. februara 1945 (AVII, reg. br. 5—1 i 3—1, k. 757). Međutim, u njima ima podataka o njemačkim i ustaško-domobranskim jedinicama koji ne odgovaraju u potpunosti.

I Italijanska brigada: Jabuka — Ukšići.
Inžinjeriski bataljon u Trnovu.
Intendantura divizije u Miljevini.
Štab divizije u Foči.

Tokom dana V proleterska vodila je borbu na krajnjem lijevom krilu i neprijatelj je bio uspio da ovlada linijom Prečani — Oblo Brdo — k. 1056 — k. 1002 — Gradac. U povratnom napadu bataljoni V proleterske odbacili su neprijatelja sa ove linije iste večeri.

Neprijatelj je imao 4 mrtva i 10 ranjenih.

Mi smo imali 1 mrtvog i 4 ranjena.

Na otsjeku VII omladinske brigade nije bilo promjene.

2 do 8 februar

Nije bilo značajnijih promjena. Rad se sastojao uglavnom u izviđanju neprijatelja. U kantonmanima jedinice su izvodile obuku.

9 februar

V i IX brigada na istim položajima, gdje nije bilo promjene.

VII brigadu je smijenila III Sandžačka. Po novom zadatku VII treba da ispolji djejstvo u bok neprijatelja koji se povlači dolinom Prače.

Štabu IX brigade naređeno da smijeni dva desnokrilna bataljona V proleterske brigade.

10 februar

VII omladinska brigada priprema se za novi zadatak.

Kod V proleterske bez promjene.

Dva bataljona IX brigade na maršu po jučerašnjem zadatku.

11 februar

Na otsjeku V proleterske bez promjene. Dva bataljona IX brigade smjenjuju dva bataljona V brigade na položajima Slavljevići — Leletin Han. Štab IX brigade dobio zadatak da na tu prostoriju izbaci još jedan bataljon.

I Italijanska brigada rokirana na prostoriji Tahuljići — Jamići — Gurbeti — Stojkovići sa zadatkom izviđanja Jahorine, Korjena i Gornje Prače, kako bi olakšala krilno obezbjeđenje VII i IX brigadi.

VII omladinska brigada očistila od neprijatelja prostoriju Bogovići — Bukovica — Orahovica. Neprijatelj otstupio

ka dolini Prače, a VII brigada posjela liniju položaja Debela Međa — Brdo — Krnja Jela — Zelena Ravan — Orlovača.

Neprijatelj je imao 30 mrtvih i veliki broj ranjenih.

Mi nijesmo imali gubitaka.

12 februar

Štab IX crnogorske udarne brigade sa jednim bataljonom, po jučerašnjem naređenju, izbio u oblast Ilovice. Po sopstvenoj inicijativi štabovi V i IX brigade organizovali su napad na neprijatelja na otsjeku Ilovice. Napad je počeo u 19 časova uz prethodnu artiljerisku pripremu jedne baterije 75 mm. iz sastava I brdskog diviziona, u napadu učestvuju djelovi V i IX brigade. Borba je bila žestoka. 4 bataljon V proleterske izvršio je zadatak osvajajući Čeružiće, koji su bili vrlo uporno branjeni od neprijatelja. Bataljon je ubio 35, zarobio 5 i veliki broj Njemaca ranio. Ostali bataljoni ovladali su izvjesnim neprijateljskim položajima. Neprijatelj je imao osjetne gubitke.

Zaplijenjeno: 3 »šarca«, 2 teška bacača, 1 mitraljez »breda«, 1 laki bacač, 40 pušaka, 3 mašin-gevere, 8 pištolja, 2 dvogleda, 7 konja, kuhinja i nešto municije. Naši gubici 16 mrtvih i 39 ranjenih.[3]

Bataljoni IX brigade koji su napadali Ilovice nijesu uspjeli. Neprijatelju su nanešeni gubici a mi smo imali 2 mrtva i 10 ranjenih.

Kod VII brigade nije bilo promjena.

13 februar

Na otsjeku Ilovice nastavak jučerašnje borbe. 3 bataljon V brigade vodi žestoku borbu za Mađare, koji četiri puta prelaze iz naših u neprijateljske ruke. Ovaj bataljon je u toj borbi ubio 40 Njemaca i mnogo više ranio. Među poginulim Njemcima bio je jedan kapetan. Sam bataljon imao je 10 mrtvih i 21 ranjenog. Tokom dana likvidirano je i njemačko utvrđenje Umčani. Ubijeno je 60, veliki broj Njemaca ranjen i 25 zarobljeno. Među ovim poslednjim jedan njemački komandant bataljona.[4] Zaplijenjeno: 1 teški bacač, 10 »šaraca«, 1 »breda«,

---

[3] Posljednja rečenica je dopisana mastilom.

[4] i [6] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su 12. februara 1945, poslije artiljerijske pripreme, jedinice NOVJ izvele napad na s. Čeružiće, s. Umčane, s. Madžare i s. Ilovicu i da su se 13. februara jedinice njemačke 964. tvrđavske pješadijske brigade, usljed nadmoćnosti NOVJ, povukle iz pomenutih mjesta ka s. Jablanici (14 km južno od Sarajeva). U Dnevniku se dalje kaže: da su pomenute njemačke jedinice posjele visove s obje strane k. 618 (drum Sarajevo — Kalinovik); da su sve do 21. februara vođene teške odbram-

6 njemačkih pušaka, 2 poluautomatske puške, 93 puške, jedan laki bacač, 14 pištolja, 4 tromblonske puške, 5 dvogleda, 3 telefona, 7 pari skija, 3 signalna pištolja, oko 10.000 metaka i nešto vojničke spreme.

Naši gubici 7 mrtvih i 15 ranjenih.

Paralelno sa gornjom borbom, tri bataljona IX brigade napadaju na svom otsjeku.

U produženju napada bataljoni V brigade zauzeli su Madžare, a bataljoni IX brigade Ilovice, Grab i Crvenu Stijenu. Bataljoni IX brigade prebrojali su na bojištu 50 mrtvih Njemaca. Ranili su mnogo veći broj. Zarobljeno 6 Njemaca.

Zaplijenjeno: 1 top »flaka«, sa 150 granata, 4 »šarca«, 30 pušaka, 2 mašinke, 5 pištolja.

Sopstveni gubici 2 mrtva i 3 ranjena.

Na lijevom krilu VII omladinske brigade neprijatelj je pokušao ispad, koji mu nije uspio i koji ga je koštao 12 mrtvih.

Gubici VII brigade 7 mrtvih.

14 februar

Na našem lijevom krilu bataljoni V i IX brigade nastavljaju gonjenje neprijatelja prema Jablanici.

Bataljoni V proleterske brigade ovladali su neprijateljskim položajima Han Šehovac — Mošići — Odžak — Očadželo — Presjenica.

Ubijeno 92 njemačka vojnika i 2 oficira, zarobljeno 4 a ranjeno oko 60 Njemaca.

Zaplijenjeno: 2 motocikla, 1 kola sa konjima, 2 »šarca«, 1 puškomitraljez, 15 pušaka, 1 mašinka, 3 pištolja, 50 hiljada raznih metaka i 500 granata za bacač. Sopstveni gubici 16 mrtvih i 39 ranjenih.

Bataljoni IX brigade utvrđuju se na liniji Oglavak — Crvena Stijena — Grabske Šume — Ružica, i sa nje odbijaju jak neprijateljski ispad.

Ubijeno je 28 Njemaca, među kojima 5 oficira, veliki broj ranjen i 5 vojnika zarobljeno.

VII omladinska brigada izvršila opšti napad na neprijateljske položaje: Komrani — Datelji — Gornja Prača. Napad je uspio i neprijatelj je protjeran preko rijeke Prače. VII omladinska zauzela položaje Vučje Brdo — Platibor — Gradina — Pogled — Čelopek — Vihari — Nikolići — Gornja Prača.

---

bene borbe oko s. Kijeva, s. Jablanice i s. Tordinića; i da su Nijemci u tom periodu imali 30 poginulih (među njima 2 oficira), 81 ranjenog (od kojih 1 komandant bataljona — zarobljen) i 55 nestalih vojnika. O tome vidi i dnevna izvješća Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 9. do 26. februara 1945 (tom V, knj. 38, dok. br. 92—106).

Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 14 ranjenih.[5]
Naši gubici 1 mrtav.

15 februar

Na otsjeku Jablanica V i IX brigada učvršćuju juče posjednutu liniju. Na položaje IX brigade neprijatelj vrši ispad, ali ga naši odbijaju nanijevši neprijatelju gubitke od 22 mrtva, više ranjenih i 2 zarobljena, uništena su jedna sanitetska kola.
Mi nijesmo imali gubitaka.
Kod VII omladinske brigade bez promjena.

16 februar

Kod V i VII brigade bez promjene.
Na otsjeku IX brigade neprijatelj je uspio da jedan njen bataljon odbaci sa kote 862 — Han Šehović — Oglavak. Bataljon je posjeo položaje Crvena Greda — k. 1006 — Grabske Stijene.
Neprijatelj je pretrpio gubitke: 50 mrtvih i više ranjenih.[6] Sopstveni gubici 2 mrtva i 11 ranjenih.

17 februar

Kod V brigade bez promjene.
Kod VII brigade manji neprijateljski ispadi Neprijatelj imao 8 mrtvih i 10 ranjenih.
Jedan bataljon IX brigade razbio 500 četnika[7] na prostoriji Ulobić — Podivići i ovladao ovom prostorijom.
Ubijeno 7 četnika.
Sopstveni gubici 1 ranjeni.

18 do 21 februar

Bez promjene.

22 februara

Kod V proleterske brigade bez promjena.
Na otsjeku VII omladinske brigade manji neprijateljski ispadi. Ubijeno 9 Njemaca.
Na otsjeku IX brigade neprijatelj je napao liniju Golo Brdo — Ružica — Ulobić i ovladao ovom linijom. U povratnom napadu 2 bataljon IX brigade odbacio je neprijatelja i povratio izgubljene položaje.

---

[7] Riječ je o četnicima Romanijskog korpusa i jednom dijelu hercegovačkih četnika (vidi AVII, reg. br. 12—2, k. 395: obavještajni izvještaj Štaba 2. korpusa NOVJ od 1. marta 1945; AVII, LV knjigu depeša Vrhovne komande JVUO).

Neprijatelj je imao 17 mrtvih.
Sopstveni gubici 1 mrtvi i 2 ranjena.

23 do 28 februar

Na oba otsjeka ugiavnom bez promjene. U manjim ispadima neprijatelj je imao 18 mrtvih i veći broj ranjenih.

Mi smo, od neprijateljske artiljerije, imali 2 mrtva i 3 ranjena.

Italijanski pionirski bataljon sa našim inžinjerskim bataljonom radili su na čišćenju komunikacije Kalinovik — Trnovo, uspostavljanju telefonske linije na istoj relaciji i na opravci mosta u Ulogu.

Italijanski pionirski bataljon izašao je ispod naše komande 26 o.m.

I Italijanska brigada izašla je ispod naše komande 24 o.m.[8]

[9]

Naši gubici: 67 mrtvih i 148 ranjenih.[10]

Borbenost jedinica na visokom stupnju. Vojnički i starešinski kadar dobar, specijalno brigadni rukovodioci. Bataljonski takođe. Međutim, desetari, vodnici i komandiri mahom su rukovodioci sa manje vojničke rutine i iskustva. Uz to, nemaju stručne spreme. No, vrlo dobro se zalažu, imaju volje za rad i pomaže im se da se uzdignu.

Tokom ovoga mjeseca održane su skoro po svim jedinicama oficirske konferencije, čiju smo potrebu podvukli potčinjenim štabovima i komandama. Cilj je ovih konferencija da se naš mladi oficirski kadar osjeti kao rukovodeći u našoj vojsci i da shvati svoj značaj i položaj u njoj. Prve konferencije imale su odličan rezultat. Brižljivo su pripremane i na njima su se vodile opširne diskusije po raznim temama. Na pr.: »Razlika između oficira narodno-oslobodilačke vojske i bivše jugoslovenske vojske«; »Kakav treba da bude odnos oficira NOV prema borcima NOV, narodu i narodnoj vlasti«; »O spoljnoj disciplini oficira NOV i odnosima oficira jedne jedinice prema

---

[8] Ta brigada je, zajedno sa Italijanskim pionirskim bataljonom, upućena u Dubrovnik, gdje su se tada prikupile i ostale italijanske brigade divizije »Garibaldi«. Potom se, po odobrenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, od 1. do 6. marta 1945, cijela divizija »Garibaldi«, sa svom ratnom spremom i naoružanjem, prebacila u Bari, a zatim u Monopoli. Odatle je prešla na Siciliju, gdje je, kao posadna jedinica, ostala do kraja drugog svjetskog rata (vidi »Vojnu enciklopediju«, knj. 3, str. 316—317, izdanje redakcije »Vojne enciklopedije«, Beograd, 1960).

[9] Redakcija je izostavila dio teksta zbog ponavljanja.

[10] Vidi AVII, k. RP5: spiskove poginulih i ranjenih boraca i starješina jedinica 3. NOU divizije.

oficirima druge jedinice«; »Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ o čuvanju oficirske časti i dostojanstva i čitanje propratnog naređenja Štaba III Udarne divizije« itd.

Na ovim konferencijama mahom je zaključeno da se svakog mjeseca održi najmanje po jedna oficirska konferencija; da se na svakoj konferenciji održi po jedno vojničko predavanje itd.

Na kraju se došlo do zaključka da je održavanje oficirskih konferencija nužno potrebno radi obrazovanja i pravilnog vaspitanja oficira NOVJ.

Pošto je sugestija ovoga Štaba za održavanje oficirskih konferencija, sa izloženim ciljem, naišla na ovako koristan rezultat, predlažemo da taj Štab, ukoliko ovo smatra opravdanim, putem jedne direktive prenese to i na ostale jedinice našega Korpusa. Smatramo da bi ovo trebalo da se učini i u cijeloj našoj vojsci.

Tokom ovoga mjeseca jedinice ove divizije i na odmoru i u borbi obilazili su komandant i komesar. Prilikom tih obilazaka održavana su uža i šira vojno-politička savjetovanja. Na njima se mogla konstatovati težnja boraca i rukovodilaca za ličnim usavršavanjem i uzdizanjem svojih jedinica. U pogledu uzdizanja discipline čine se najbolji napori, mada spoljna disciplina još uvijek nije dostigla onaj stepen koji je potreban i koji mora da se dostigne. Razlog za ovo je veliki priliv novoga ljudstva u poslednje vrijeme, a to ljudstvo je mahom iz nama, do juče, protivničkog tabora, gdje om nijesu držali mnogo do discipline.[11] Ovo ljudstvo zahtijeva prevaspitanje i probuđivanje svijesti o vrijednosti i značaju naše vojske — da bi se moglo brzo i svjesno prilagoditi potrebnoj vojničkoj disciplini. Prema dosadašnjem radu, možemo zaključiti da će se i ovaj nedostatak uskoro izbrisati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Za Štab
načelnik, p. pukovnik
5/III 1945 g. **Niko Jovićević**

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. broj *86*
_____ 194 god.

[11] Riječ je o ljudstvu koje je, po objavljivanju amnestije (vidi dok. br. 117, objašnjenje 7) napustilo kvislinške jedinice i stupilo u jedinice NOVJ.

BR. 153

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 28. FEBRUARA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU BUSOVAČA — ZENICA[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5 KORPUSA
N.O.V.J.
Pov. br. 260
Dne 28. II. 1945 g.

Izveštaj o borbama
od 23. do 28. II. 45

ŠTABU 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

23. II. 1945 — VI brigada u toku dana izbija na liniju: s. Jelenak — s. Dvor — s. Bakije sa prednjim dijelovima.

VIII brigada u toku noći 22/23 prebacuje svoj bataljon sa lijeve obale r. Lašve na desnu obalu i u toku noći likvidira neprijateljsko uporište s. Granica, k. 513.

VII brigada likvidira neprijateljska uporišta s. Buselje, s. Bare i izbija na položaj iznad neprijateljskog uporišta Busovača.[2]

XI brigada sa jednim bataljonom vrši napade i likvidira neprijateljsko uporište Saračevica, trigonometar 957. Ostale snage u pokretu od Gučje Gore na prostoriju: s. Počulica — s. Tolovići — s. Ljubići.

XIII brigada nije imala borbi.

24. II. 45 — VI brigada sa prednjim dijelovima izbija na cestu želj. stanica Busovača — Lašva na dijelu s. Grablje — s. Bakije. Na ovaj način brigada je presjekla komunikacije želj. stanica Busovača — Lašva.

VIII brigada likvidira neprijateljsko uporište s. Granica, k. 513.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 34—6, k. 77/A.

[2] Vidi dok. br. 140.

VII brigada vrši pritisak u pravcu Busovače.

XI brigada likvidira neprijateljsko uporište Gornji i Donji Čajdraš, s. Dobriljevo i Debela Međa, na kojoj liniji i ostaje. Jedna četa ove brigade zauzima Katun, trigonometar 640, ali je neprijatelj protivnapadom zbacuje.[4]

XIII brigada napada na liniju: k. 594 — s. Kozarče — k. 587 — k. 332 — s. Gradišće — Gradac bezuspješno.

25. II. 45

VI brigada napada na neprijateljsko uporište želj. stanica Busovača i presjeca komunikacije Lašva — želj. stanica Busovača. Tokom dana likvidirana je željeznička stanica Busovača.

VIII brigada napada željezničku stanicu Busovača i tokom dana likvidira istu i neprijateljsko uporište kod Ciglane na cesti želj. stanica Busovača — Busovača.

VII brigada vrši pritisak na Busovaču.

XI brigada tokom dana čisti neprijateljska uporišta: s. Vražalj, k. 663, Stara Zenica. Ista uporišta likvidira. Jedan dio snaga ove

---

[3] i [5] U Dnevniku majora Bema (AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su te borbe, od 22. do 28. februara, vođene protiv Borbene grupe »Eberlajn«, 359. puka 181. pješadijske divizije (Borbena grupa »Hart«), dijelova 969. tvrđavske pješadijske brigade, 116. izviđačkog bataljona (bez jedne čete) i dva oklopna voza; da je Borbena grupa »Eberlajn« pretrpjela velike gubitke, da je 25. februara njen štab, s pukovnikom Eberlajnom, prilikom napuštanja komandnog mjesta, nestao (zarobljen u oklopnom vozu između ž. st. Busovače i Lašve — vidi dok. br. 127, objašnjenje 4) i da su usljed toga njeni ostaci stavljeni pod komandu Borbene grupe »Hart«; da su noću 24/25. februara oklopni vozovi onesposobljeni kod s. Merdana; da se 26/27. februara, usljed miniranja pruge između Kaknja i s. Modrinja, nekoliko vagona s protivavionskim topovima survalo niz nasip i da je veza između Sarajeva i Zenice prekinuta. Što se tiče gubitaka, podvlači se da su oni u borbama na sektoru Travnik — Busovača — Zenica bili veliki ali nisu prikazani po danima, osim što se kaže da je 23. februara na području 21. brdskog korpusa bilo 45 mrtvih (od kojih jedan oficir), 174 ranjena i 8 nestalih vojnika i da se, noću 26/27. februara, prateće odjeljenje kolone za snabdijevanje sa 150 ranjenika probilo iz Busovače u Kiseljak. O tim borbama vidi i AVII, mikrofilm NAW-T-608, rolnu 2, snimke 120—121: priloge (izvještaje) ratnom dnevniku Komande ratne mornarice njemačkih oružanih snaga od 18, 21—28. februara i od 2. i 3. marta 1945. godine.

Pored njemačkih snaga, na pomenutom sektoru su tada dejstvovali i dijelovi 1. i 11. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 140 i 172; tom V, knj. 38, dok. br. 107—110 i 112).

brigade presjeca cestu i želj. prugu Zenica — Lašva i ruši ove komunikacije.

XIII brigada vrši napad na liniju: Katun, trigonometar 640 — s. Kozarče — k. 587 — s. Gradišće — Gradac. Napad nije uspio.

Grupa majora Miće trgala je željezničku prugu između Kaknja i Visokog i vodila borbu sa neprijateljskim snagama koje su štitile prugu. Pokidana 2 kilometra pruge.[4]

26. II. 45 g. VI brigada vrši pritisak u pravcu Lašve.

VIII brigada kreće pravcem: želj. stanica Busovača — Vrata — k. 659 — k. 712, odakle prelazi u napad na Busovaču. Borba tokom cijelog dana.

VII brigada napada sa zapadne strane na Busovaču.

U 18 časova neprijatelj se probija pomoću motorizacije od Kiseljaka u Busovaču.

XI brigada vodi borbu za k. 861 južno od Stare Zenice. Neprijateljski protivnapad otpočeo u 21 sat i idućeg dana u 7 sati neprijatelj je ponovo vladao istom kotom.

XIII brigada bez borbi.

27. II. 45 VI brigada nije imala tokom ovoga dana borbi.

VIII brigada dočekala je neprijatelja koji je iz Busovače pokušao da se probije cestom prema željezničkoj stanici Busovača. Neprijatelj je vraćen u Busovaču.

VII brigada vodi borbu sa neprijateljem koji iz Busovače napada s. Kupres i s. Buselje. Neprijateljski napad je odbijen i neprijatelj je stjeran u Busovaču.[5]

XI brigada vodi borbu sa neprijateljem na liniji: k. 861 — Zvečaj — trigonometar 792 — k. 812. Napad nije uspio.

XIII brigada napada na liniju: Katun, trigonometar 640 — k. 594 — s. Kozarče — k. 587. Napad nije uspio.

---

[4] Riječ je o Grupi bataljona 4. NOU divizije, čiji je komandant bio Mića Kolundžija. Ova grupa je dejstvovala na desnoj obali r. Bosne, na prostoru Zenica — Visoko (AVII, reg. br. 8—7, k. 771/A: izvještaj Staba 4. NOU divizije od 3. marta 1945).

Gupa majora Miće likvidirala je neprijateljsko uporište Donju Gračanicu istočno[6] od Zenice.

U TOKU OVIH BORBI JEDINICE OVE DIVIZIJE IMALE SU:

I. Gubitci:	a) Neprijateljski	mrtvih	262
		ranjenih	233
		zarobljenih	69
		Ukupno	564 izbačeno iz stroja.
	b) Vlastiti	mrtvih	11
		ranjenih	31.
II. Plijen:	a) Oružja:	5 protivkolskih topova, 1 brdski top 75 m/m, 3 teška bacača, 2 laka bacača, 7 teških mitraljeza, 21 p. mitraljez, 110 pušaka.	
	b) Municija:	1 vagon topovske municije 105 m/m, pola vagona bacačke municije i veća količina raznih vrsta municije.	
	c) Ostalo:	3 tenka, 2 lokomotive, 19 putničkih vagona, 3 oklopna vagona, 15 vagona razne spreme, 1 radio-stanica.	
III. Uništeno:	3 tenka i 1 kamion.		

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar ppukovnik
Dmitar Bajalica s.r.

Komandant pukovnik,
Petar Vojnović

M. P.

[6] Omaška; treba: sjeverno.

BR. 154

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 28. FEBRUARA 1945. GODINE I 2. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORU MOSTAR — KONJIC — IVAN-SEDLO[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N O V JUGOSLAVIJE
O. pov. broj *191*
28 - II 1945. god.
u _____ časova

Operativni izvještaj za vremenski period od 20. do 28. februara 1945. g.

ŠTABU II U. KORPUSA NOVJ

Dostavljamo vam operativni izvještaj o radu naših jedinica za vremenski period od 20. do zaključno 28. februara 1945. g. i to:

1. — Poslije oslobođenja Mostara, Bijelog Polja, Drežnice i Aleksina Hana,[2] jedinice naše X i XIII hercegovačke NOU brigade produžile su energično gonjenje švapskih snaga, ustaških i domobranskih, koje su glavnmom otstupale drumom i željezničkom prugom u pravcu Ostrošca, Konjica, Ivan Sedla i Sarajeva, — i u svome napredovanju oslobodile su Jablanicu i Ramu,[3] dok su XI i XIV hercegovačka NOU brigada ofanzivno dejstvovale u pravcu Konjica, presijecajući željezničku prugu Konjic — Ivan i Konjic — Čelebić i dejstvujući na Švabe, ustaše i domobrane koji otstupaju u pravcu Sarajeva.[4] Naša XII hercegovačka NOU brigada, u ovom periodu, nalazila se u Mostaru kao diviziska rezerva.[5] Neprijatelj je u svome povlačenju ka Ostrošcu porušio mostove kod Bijelog Potoka, Aleksina Hana, Jablanice i Rame, pa je na taj način otežao dovlačenje naše artiljerije, onemogućivši joj zajedničku akciju sa jedinicama X i XIII brigade. Neprijatelj je utvrdio Ostrožac, Lisičiće, Čelebić, Konjic, Podorašac, Bradinu i Ivan Sedlo i ta uporišta čvrsto brani i još uvijek izgrađuje razne fortifikaciske objekte.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4—1, k. 395.
[2] Bliže o tome vidi dok. br. 110.
[3] Vidi dok. br. 138.
[4] Vidi dok. br. 117 i 118.
[5] Vidi dok. br. 110 i 146.

U dva maha jedinice X i XIII hercegovačke NOU brigade u zajednici sa XVII brigadom X divizije V korpusa NOVJ napadale su Ostrožac, ali bez naročitih rezultata.[6]

U svim ovim akcijama ubijeno je 254 Švaba i ustaša i ranjeno je oko 300 neprijateljskih vojnika. Nije bilo zarobljenih neprijateljskih vojnika.

U ovom periodu naši gubici su bili 11 mrtvih i 33 ranjena. Među poginulim i ranjenim nije bilo rukovodilaca.

Zaplijenjeno je 130 pušaka, 1 puškomitraljez, 3 teška mitraljeza, jedan teški bacač, 2 neispravne radio-stanice, 2 mašinke, 13 pištolja i 1 neispravni top.

2. — U akcijama koje su imale naše brigade u ovome vremenu nije bilo jedinica niti rukovodilaca koji nijesu izvršavali dobivene zadatke. Rukovodstvo se pokazalo dovoljno umješno da zna da rukovodi sa svojim jedinicama.

3. — Poslije zauzeća Mostara, glavnina neprijateljskih snaga 369. »vražije« divizije skocentrisala se na prostor Ivan Sedlo — Sarajevo, dok je IX hrvatska divizija ostala na prostoru Ostrožac — Konjic — Ivan Sedlo,[7] ojačana sa nešto Švaba iz »vražije« divizije. Neprijatelj u svome povlačenju do

---

[6] U dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 23. do 27. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 106—110) piše da su jedinice NOVJ, u tom periodu, izvele nekoliko snažnih napada na ustaško-domobranska uporišta na liniji s. Rama — s. Ostrožac — Konjic, kako iz jugoistočnog pravca tako i sa sjevera, i da su tom prilikom ustaško-domobranske jedinice imale 13 poginulih (među njima 1 oficir i 1 podoficir), 63 ranjena (od kojih 1 oficir) i 26 nestalih vojnika.

[7] i [8] Prema Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) trebalo je da se jedinice pomenutih divizija, poslije pada Mostara i Nevesinja, zbog teških gubitaka koje su tada pretrpjele, a radi sređivanja i pružanja daljeg otpora, 16. februara prikupe u sljedećim rejonima: 369. legionarski puk: Ivan-Sedlo, 370. legionarski puk: Konjic, 369. artiljerijski puk: Tarčin, 369. protivoklopni bataljon: Ilidža, 369. izviđački bataljon: Rama, 369. pionirski bataljon: Podorašac, 369. bataljon za dotur: Pazarić, 9. ustaški djelatni zdrug: Rama — s. Lisičići, 2. gorski (domobranski) zdrug: s. Lisičići.

U izjavi ratnog zarobljenika Bože Pavlovića, poručnika ustaško-domobranske 9. gorske divizije, od 20. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 3/5, k. 527), piše da su prije pada Širokog Brijega i Mostara 9. ustaški stajaći djelatni i 2. gorski zdrug u svom sastavu imali po pet bojni, s tim što je 2. zdrug imao i topnički sklop (artiljerijski divizion), sa sjedištem u Konjicu. Jačina svakog zdruga je bila 4000—5000 ljudi. Dalje se u izjavi kaže da su 1, 2. i 4. bojna 9. ustaškog i 1. i 3. bojna 2. gorskog zdruga bile pomiješane s Nijemcima u borbama za Mostar i da su tom prilikom pretrpjele velike gubitke, te da je poslije toga 9. gorska divizija zaposjela položaje oko komunikacije s. Ostrožac — Konjic — Ivan-Sedlo: 9. ustaški zdrug — 3. bojna u s. Podorašcu i 5. bojna u s. Ostrošcu; 2. gorski zdrug — 2. bojna u Konjicu, 4. bojna u s. Ivan-Sedlu i 5. bojna u s. Bradini.

Ostrošca porušio je sve mostove (željezničke i automobilske), propuste i tunele, a na velikom dijelu željezničke pruge prosjekao je željezničke šine i pragove.

Raspored neprijatelja je sledeći:

— U Ostrošcu se nalazi 5. bojna IX ustaškog zdruga, jačine oko 600 ustaša, oko 180 Njemaca iz »vražije« divizije koji pripadaju nekoj jedinici za zaštitu željezničke pruge i koji imaju zadatak da ruše prugu, oko 50 milicionera bandita Sičaja Stipice i oko 30 žandara, od kojih je 16 izbjeglo iz Širokog Brijega. Od teškog naoružanja imaju jednu haubicu. Danas smo dobili podatke da je u Ostrožac stigla još jedna bojna IX ustaškog zdruga, i to vjerovatno iz Konjica, u jačini oko 450 ustaša.

— U Lisičićima se nalazi 6. bojna IX ustaškog zdruga, u jačini 450 ustaša. U Lisičićima nema topova.

— U Čelebiću se nalazi 3. bojna IX ustaškog zdruga, jačine 450 ustaša. U Čelebiću nema topova a od teškog naoružanja neprijatelj ima samo bacače.

— U Konjicu se nalaze dvije bojne IX ustaškog zdruga, jačine oko 1000 ustaša, oko 350 Švaba iz »vražije« divizije i 2 tenka srednje tonaže. Pored toga, u Konjicu ima nešto artiljerije i flakova.

Na prostoru od Podorašca do Ivan Sedla nalazi se II gorski zdrug (domobranski). Njegov raspored je sledeći:

— U Podorašcu se nalazi 2. bojna, jačine oko 500 domobrana i dvije baterije topova 75 mm, sa poslugom jačine oko 300 domobrana.

— U Bradini se nalazi 5. bojna II domobranskog zdruga, jačine oko 400 domobrana, jedna četa Njemaca jačine oko 90 boraca koji pripadaju »vražijoj« diviziji i dvije haubice.

— U Ivan Sedlu nalazi se 4. bojna II zdruga, jačine 400 ljudi,[8] oko 40 Njemaca i jedna protivkolska baterija od 4 topa.

Štab »vražije« divizije nalazi se za sada na [želj.] stanici Raštelica.[9] Glavnina njenih snaga nalazi se na prostoru od Ivana do Sarajeva i stalno se utvrđuje.

Na prostoru oko Sarajeva i istočno od Sarajeva ne raspolažemo sa podacima o neprijateljskim snagama, jedino raspolažemo podacima da se na sektoru oko Sarajeva vrši mobilizacija i da je sprovodi pod terorom zloglasni Luburić,[10] koji je bio komandant logora u Jasenovcu.

---

[8] Od 19. februara istaknuto komandno mjesto 369. legionarske divizije bilo je u s. Podorašcu, a ostali dio u s. Pazariću. Kasnije se istaknuti dio pomjerio u s. Dragočaj, a 3. marta u Bradinu (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 123—125; Dnevnik majora Bema).

[10] Vjekoslav Luburić Maks

Najvjerovatnija neprijateljska namjera je da uporno brani Ostrožac, Konjic, a naročito Ivan Sedlo i spoljne odbrane Sarajeva, kako bi na taj način mogao postepeno da se izvlači prema sjeveru, dok smo od naših obavještajnih organa izvješteni da su Njemci naredili IX hrvatskoj diviziji da pod svaku cijenu drži Ostrožac i Konjic i da povrati Ramu. Ustaški pukovnik Luburić je stigao u Ostrožac radi pregrupisavanja jedinica IX hrvatske gorske divizije.

Na prostoru Rakitno— Čvrsnica — Dugo Polje — Vran nalazi se oko 300 ustaša i oko 600 do 700 zelenokadrovaca. Ove bande nijesu bile aktivne, ali nije isključeno da bi povremeno mogle da vrše akciju u pravcu Jablanice i Drežnice i na taj način da ometaju naš saobraćaj ka Rami, pa smo zbog toga našu XII brigadu sa tri bataljona danas uputili na taj prostor sa zadatkom da ga očisti od bandi, u zajednici sa bataljonima brigade Narodne odbrane u Posušju, u Livnu i u Prozoru.[11] Jedan bataljon XII brigade ostao je i dalje u Mostaru.

4. — Na dan 27. o.mj. poslije podne formirali smo Artiljerijsku brigadu u našoj diviziji, koja ima tri diviziona. Zasebnim aktom smo predložili Štab brigade.[12]

Prvi divizion naše Art. brigade je protivkolski divizion i ima osam topova. Komandant ovoga diviziona je drug Danilo Janjušević a komesar drug Rajko Trklja.

Drugi divizion je divizion brdskih amerikanskih topova 75 mm, od ukupno osam topova. Komandant ovoga diviziona je poručnik drug Novica Stojanović a komesar drug Vlado Milićević.

Treći divizion je kombinovani divizion od brdskih topova sistema »škoda« 75 mm M. 1915 i od teških bacača 81 mm. Ukupno 4 topa i 4 bacača. Komandant ovoga diviziona je poručnik drug Vaso Derikučka a politički komesar je drug Spasoje Radovanović.

Sa današnjim danom formirali smo inžinjeriski bataljon u našoj diviziji koji će u svome sastavu imati jednu četu pontonira, jednu četu minera i jednu tehničku četu. Za komandan-

---

[11] Vidi dok. br. 146.

[12] Redakcija nije pronašla taj dokumenat. Međutim, u naredbi br. 14 Štaba 13. hercegovačke NOU brigade od 3. marta 1945 (vidi AVII, reg. br. 9—2, k. 1152/II) piše da je 28. februara 1945. Štab 29. NOU divizije izdao naredbu br. 13 za formiranje Artiljerijske brigade. Istom su naredbom u štab ove brigade postavljeni: Tripo Bjelica, v.d. komandanta, Slavo Đurić, v.d. političkog komesara, Franjo Lužar (poginuo 12. aprila 1945. kod s. Bilalovca), v.d. načelnika štaba — dalje slijede imena zamjenika i pomoćnika i štabova diviziona.

ta ovog bataljona postavljen je potporučnik drug Čedo Kovačević a za političkog komesara drug Gojko Medan.[13]

Narednih dana formiraćemo i četu za vezu pri štabu naše divizije.

5. — U prilogu vam dostavljamo pregled po obrascu 1. i 2. U pregledu 2. uneseno je brojno stanje naših operativnih jedinica.[14] U njemu nije ušlo brojno stanje naše Vojne oblasti, pošto će to dostaviti naša Vojna oblast Korpusnoj vojnoj oblasti,[15] a brigada Narodne odbrane dostavlja svoje brojno stanje Štabu svoje divizije.[16] Dijelovi I tenkovske brigade NOVJ koji su bili pod našom komandom, u vezi naređenja VŠ NOV i POJ, priključili su se ostalim jedinicama VIII korpusa NOV i otputovali u pravcu Splita.[17] II italijanska brigada divizije »Garibaldi« ne nalazi se više pod našom komandom.[18]

6. — Uputili smo 60 slušalaca za podoficirski kurs u Trebinje i 2 oficira i 1 podoficira za nastavnike. Vojna oblast naše divizije uputiće za centralni automobilski kurs u Bileću 7 drugova.

Za podoficirski kurs u Trebinje uputićemo po dvije vrste svakog oružja sa kojim raspolažemo.

U našoj diviziji održava se niži oficirski kurs u Trebinju koji ima 40 slušalaca i automobilski kurs pri Vojnoj oblasti XXIX divizije.

Pozvali smo kursiste za telefonski i šifrantski kurs koji će otpočeti 5. marta.

7. — Jedinice naše divizije sada su smještene na sledećem prostoru:

— X brigada: Hudutsko — Rodići — Šabančići — Žuglići, a jedan bataljon na prostoru Trusina — Sultići (južno od Seonice);

— XI brigada: Džepi — Dubravica — Ljuta — Špiljani;

— XII brigada: sa tri bataljona nalazi se u pokretu u pravcu Rakitno a jedan bataljon je u Mostaru;

---

[13] O tome vidi AVII, reg. br. 8—2, k. 1152/II: naredbu Štaba 13. hercegovačke NOU brigade od 3. marta 1945. godine.

[14] Redakcija ga nije pronašla.

[15] Vidi AVII, reg. br. 6—7, k. 1711: pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja Vojne oblasti 29. NOU divizije od 1. marta 1945. godine.

[16] Vidi AVII, reg. br. 50—16, k. 222: pregled brojnog stanja ljudstva 3. brigade Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ-a od 31. marta 1945. godine.

[17] Vidi dok. br. 102 i 123.

[18] Ona je tada upućena u Dubrovnik a zatim u Italiju. Detaljnije o tome vidi dok. br. 152, objašnjenje 8.

— XIII brigada: Javorik — Zakalača — Osište — Dobrigošće;

— XIV brigada: Medasković — Gornja Bijela — Turija — Zabrđe — Zaslivlje;

— Art. brigada je u Bijelom Polju a djelovi su joj u pokretu ka Rami i Ostrošcu;

— Štab divizije u Mostaru;

— Inžinjeriski bataljon, Zaštitni bataljon i ostale ustanove oko štaba nalaze se u Mostaru;

— Diviziska bolnica u Mostaru;

— Vojna oblast u Mostaru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
potpukovnik
Vukašin Mićunović

M. P.

Komandant,
general-major
Vlado Šegrt

Načelnik štaba,
potpukovnik
Drago Đukanović

1. III. 1945.

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. broj *84*
_____ 1945. god.

BR. 155

IZVJEŠTAJ ŠTABA 37. DIVIZIJE OD 28. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U FEBRUARU NA SEKTORU VIŠEGRAD — GORAŽDE[1]

ŠTAB
XXXVII NOU DIVIZIJE
Op. br. 18
28-II-1945 g.
Položaj

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

U vezi Naredbe toga Štaba pov. br. 37 od 1 februara t.god. dostavlja se Operativni izvještaj ove divizije sa ostalim traženim prilozima i pregledima,[2] a za operacije vođene u toku mjeseca februara.

OPERATIVNI IZVEŠTAJ:

a) U toku meseca februara naša divizija vodila je borbe sa neprijateljem: Njemcima, ustašama i milicijom, i to u dane: 9, 10, 13, 19, 20, 21, 22, 23 i 24 februara.

— Na dan 9 i 10 februara t.god. naša III brigada vodila je borbu sa neprijateljem — Njemcima, a na položajima Klepanačka Kosa[3] — Baba — Brdo — Hranjen — Osječani — D. Ilino — Mirvići (Sekcija: Sarajevo[4] 1 : 100.000).

Polazni položaji brigade bili su: Bogušići, Mirvići, Brajlovići, Ribljak, sa pravcem napada: jedan bataljon pravcem Baba — Brdo — Klepanačka Kosa, drugi bataljon pravcem Brajlovići — Rosijevići — D. Ilino — Mirvići, treći bataljon (3.) pravcem Ribljak — Gvozd — Hranjen — Osječani.

Neprijatelj se na gore pomenutim položajima uporno i žilavo branio, ali pod udarcima jedinica III brigade neprijatelj je popustio i naše jedinice uspele su da ovladaju gore pomenutim neprijateljskim položajima, nanijevši mu osjetne gubitke.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—1, k 395.

[2] Redakcija nije pronašla te priloge i preglede, osim skice rasporeda naših i neprijateljskih snaga, koju ne objavljuje iz tehničkih razloga.

[3] Pogrešno; treba: Klepanovac (brdo).

[4] i [5] Pogrešno; treba: Višegrad.

— Na dan 13 februara t.g. III brigada vodila je borbu sa Njemcima na položajima Klepanovac — Baba — Brdo (Sekcija: Sarajevo[5] 1 : 100.000). Borba je vođena za odbranu pomenutih položaja, koje je Njemac hteo pošto poto svojim napadom da povrati, ali pod snažnim udarcima III brigade i upornim držanjem, jedinice su uspele da odbiju neprijatelja ne samo sa položaja koje je neprijatelj napadao, nego čak izvršenjem protivnapada nad mnogo nadmoćnijim neprijateljem i borbom prsa u prsa da odbiju neprijatelja do samog Goražda, nanevši mu osetne gubitke u ljudstvu i materijalu.

— Na dan 14 februara t.god. naša V udarna brigada izvršila je napad na neprijatelja — Njemce, a na položajima Višegrada i bliže okoline. Posle višečasovne i uporne borbe neprijatelj je izbačen iz Višegrada i okolnih položaja, Višegrad oslobođen a neprijatelj protjeran na levu obalu r. Drine. U ovoj borbi neprijatelju su naneti osjetni gubitci u ljudstvu i materijalu.[6]

— Na dan 15 februara t.g., po dobro ispitanoj situaciji kod neprijatelja i dobro izvršenoj pripremi kod jedinica divi-

---

[6] i [8] Borba je vođena protiv jedinica njemačke 181. pješadijske divizije i dijelova ustaško-domobranskih jedinica. U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je 10. februara 1945. odbijen napad jedinica NOVJ kod Goražda i da je tom prilikom most bačen u vazduh, te da je 11. februara mostobran istočno od Goražda napušten bez borbe. Dalje se kaže da su 10. februara jedinice 181. pješadijske divizije otpočele evakuaciju mostobrana kod Višegrada i da su ga, noću 13/14. februara, napustile po planu. Pored toga, u Dnevniku piše da su tom prilikom uništena postrojenja na želj. st. Višegrad i da su mostovi kod Višegrada i željeznička pruga za Višegrad do Limskog mosta temeljito porušeni. Zatim se govori o borbama u drugoj polovini februara na visovima južno od linije s. Prača — s. Podgrab i na uporištu Jabučko sedlo. Prema Dnevniku, Nijemci su imali 36 mrtvih (od kojih 2 oficira), 94 ranjena (među njima 11 oficira) i 6 nestalih vojnika.

A u dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 15. do 28. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 98—112), o borbama na sektoru Višegrada, piše da su se 14. februara njemačke i ustaške snage povukle na lijevu obalu Drine, i da su jedinice NOVJ izbile na desnu obalu a nekoliko dana kasnije prebacile se i na lijevu obalu Drine (11 do 14 km sjeverozapadno od Višegrada). Dalje se u izvještajima kaže da su tom prilikom bila opkoljena njemačka i ustaška uporišta, ali su 23/24. februara protivnapadima oslobođena. O borbama na sektoru Goražda se kaže da su jedinice NOVJ, potpomognute artiljerijskom vatrom, u drugoj polovini februara izvele nekoliko napada, od kojih su naročito snažni bili oni od 24. do 27. februara. U izvještajima od 17, 18, 20. i 21. februara piše da su jedinice NOVJ izbile na položaje (visove) južno od linije s. Prača — s. Renovica, da dovlače nova pojačanja i da su izvele napad na jedinice obezbjeđenja na željezničkoj pruzi Višegrad — Sarajevo i na Jabučko sedlo, ali da je napad odbijen.

zije, Štab divizije doneo je odluku i izdao Zapovest[7] za opšti napad naše divizije na neprijateljske položaje u dolini reke Drine i položaje na desnoj i levoj obali pomenute reke. Ideja manevra, i operacijski cilj naše divizije bila je opštim i obuhvatnim napadom ispresecati neprijatelja na njegovim položajima, izbaciti ga iz doline Drine i nabaciti ga, tj. prinuditi ga na otstupanje ka Sarajevu.

Borba za postignuće napred označenog cilja počela je kod svih jedinica naše divizije u toku 18/19 t. mjeseca sa opštim napadom i zadatkom:

— V udarna brigada, jačine 5 (pet) bataljona, izvršiće nasilan prelaz Drine na sektoru Višegrad — Štitarevo, prebacujući se na prostoriju Jošanica — Obadi — Šetići sa zadatkom dejstva u pravcu komunikacije Rogatica — Višegrad.

— IV udarna brigada jedan bataljon postaviće na desnoj obali r. Drine od Hladilji do Lađeva Stijena, sa zadatkom onemogućavanja neprijatelju da komunicira pravcem Ustiprača — Kopači. Jedan bataljon će u povoljnoj situaciji izvršiti nasilan prelaz Drine kod Kopača, po prelazu Drine obrazovaće mostobran, osiguraće se dijelovima od Ustiprače, a glavninom će dejstvovati pravcem Osoje — Batve — Žitovo — k. 703 — Podkamen — Goražde. U tome vremenu treba da otpočne i prebacivanje glavnine bataljona sa sektora Hladilji — Lađeva Stijena na lijevu obalu r. Drine, na položaje Nastijene (k. 725) — Leskovi Do — Grad (k. 1093), sa zadatkom zatvaranja pravca od Ustiprače.

Jedan bataljon će se u toku noći 18 o.m. do 24 časa prebaciti kod Zupčića na lijevu obalu r. Drine, uhvatiće vezu sa bataljonom III brigade na Babi i napadaće pravcem Bačke, gde će likvidirati ili dijelovima opkoliti tu neprijateljsku otpornu tačku, a potom produžiti napad na Goražde sa južne strane.

Komandno mjesto Brdo, zaseok jugozapadno od Bučja.

III udarna brigada otpočeće opšti napad na sektor Goražde — Jabuka — Osječani sa polaznih položaja Klepanovac — Mirvići — Hranjen 19 o.m. u 2 časa trima napadnim pravcima:

— Glavni napadni pravac Mirvići — Jabuka u cilju ovlađivanja Čurovi — Jabuka — Ilino Gornje. Napadna kolona jačine tri bataljona. Po ovlađivanju Jabuke dva bataljona će ostati na prostoriji Jabuka — Jabučko Sedlo sa isturenim dije-

---

[7] Vidi dok. br. 86.

lovima [na] Strmenici i Osječanima, a jedan bataljon će odmah produžiti napad pravcem Odžak — Sjenokos — Goražde.

— Prvi pomoćni napadni pravac Klepanovac — Goražde. Jedan bataljon III brigade u sadejstvu sa bataljonom IV brigade. Zadatak ovlađivanje Goraždom.

— Drugi pomoćni napadni pravac Hranjen — Osječani. Jedan bataljon. Zadatak ovlađivanje Osječana, odnosno zatvaranje pravca Renovica — Osječani — Ilino Gornje, gde će i ostati.

— Kolonska artiljerija (motorizovana brdska baterija) 19-og o.m. u 2 časa optočeće sa artiljerijskom pripremom napada na položaje Popov Do — Goražde — Mišjak sa zadatkom neutralisanja neprijateljske artilerije i gađanja neprijateljskih pešadijskih otpornih tačaka, prvenstveno Mišjaka. Pripreme će trajati do 2,30 časova ispalivši 100 granata. Potom će dalje dejstvovati prema situaciji potpomažući najpravilnije napad naše pešadije.

— Brdska baterija (4 topa) 19-og o.m. otpočeće u 2 časa sa snažnom artileriskom pripremom napada na položaje Jabuka — Čurovi. Priprema će trajati tačno 1 sat, utrošak granata 200.

— Dalje će dejstvovati prema situaciji pod komandom komandanta IV udarne brigade.

Po ovlađivanju položaja Goražde — Jabuka — Osječani jedinice III brigade odmah će glavninom dejstvovati pravcem Jabuka — žel. stanica Mesići, a dijelovima će se osigurati na komunikaciji Renovica — Osječani — Jabuka.

Jedinice IV brigade će dejstvovati na otsek Ustiprača — Borač, u cilju likvidacije Ustiprače i ovlađivanja žel. prugom na datom otseku.

Po napred izdatoj Zapovesti izvršena je priprema i napad je počeo noću 18/19 t.m. i borbe su se vodile jake, krvave i žilave sa neprijateljem dobro utvrđenim, dobro naoružanim svim vrstama modernog oružja. Započeta borba trajala je sve do 24 t.m. naizmeničnom srećom.[8]

Naša divizija nije uspela da postigne cilj i ideju manevra privede u delo, ovo iz razloga što je neprijatelj bio jako i moderno fortifikacijski utvrđen, što je pred divizijom bila prirodna prepreka duboka, brza i neprelazna reka Drina, što naše jedinice nisu raspolagale sa dovoljnim brojem artilerijskih oruđa i za njih potreban broj municije, kao i to što su borci naše divizije, iako hrabri, i odviše mladi i što ne raspolažu sa dovoljno znanja i poznavanja vojničkih radnji i veština u borbi.

Borba je ostala nerešena i neprijatelj je ostao na svoje stare položaje, a takođe i naše jedinice su ostale na stare položaje, sem što je V brigada izvršila nasilan prelaz reke Drine i ovladala prostorijom Žepa (Sekcija: Višegrad 1 : 100.000).

U toku ovih borbi neprijatelju su naneti veliki gubitci u ljudstvu i materijalu, što se vidi iz dole izloženog.

b) Raspored i jačina neprijateljskih i naših snaga u početku operacija je sledeća:

— *Neprijateljskih snaga:*

Na položajima: Štitkovdo — Žepa — Križevac (k. 848) — k. 1243 — Stara Gora — Perčin — Obadi — Agarovići — Štavanj — Branković — Sjemeć — Okrugle — Gornja Lijeska — Donja Lijeska — Orahovci — Međeđa (Sekcija Višegrad 1 : 100.000).

Na označenim položajima nalazi se 181 njemačka divizija i delovi 297 njemačke divizije, kao i delovi ustaške vojske.[9] Pomenuti objekti neprijateljskih položaja su njihove prednje linije, a prepreka za prelaz naših jedinica jeste reka Drina, koja je stavljena pod koncentričnu vatru neprijateljskih oruđa i oružja.

Glavnina snaga dviju njemačkih divizija (181 i 297)[10] nalazi se na prostoriji Međeđa — Sjemeć — Rogatica. Dubinom neprijateljskih položaja nalazi se obezbeđenje komunikacija (železnice i drumova). Takođe su dubinom položaja do Sarajeva ešalonirani razni magacini hrane, oružja, municije i drugog.

Na položajima: Mišjak — Goražde — Popov Do — Pjevac — G. Selo — Sjenokos — Jabuka — Crvljivac — Čurovi — G. Ilino — Kriva Draga — Osječani (Sekcija: Višegrad 1 : 100.000) nalazi se neprijatelj — Njemci grenadirskog rezervnog puka »57800 C«[11] i milicija.

Neprijateljske jedinice duž fronta od Štitkovdola pa uzvodno rekom Drinom drže položaje prema našoj diviziji do Osječana, komuniciraju pored Drine i brane prelaz našim jedinicama sa desne na levu obalu Drine. Neprijatelj je na celom frontu čvrsto povezan i drži stalnu i neprekidnu vezu.

---

[9] Riječ je o dijelovima 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga (vidi dok. br. 172).

[10] Podatak o 297. pješadijskoj diviziji nije tačan. Ona je 24. januara 1945. otišla iz Bosne (vidi knj. 32, dok. br. 159, objašnjenje 6).

[11] Redakcija nije mogla da ustanovi prisustvo puka s takvim nazivom (brojem). Međutim, u izjavi ratnog zarobljenika Lešea, ordonans-oficira njemačke 181. pješadijske divizije, od 14. oktobra 1946 (vidi AVII, reg. br. 1/4a, k. 73/A) piše da se u januaru i februaru 1945. na sektoru Goražda nalazio 334. puk 181. pješadijske divizije, pa je možda u pitanju ta jedinica. O tome vidi i dok. br. 86, objašnjenje 6.

Jačina neprijatelja na frontu prema našoj diviziji kreće se od 10—15.000 vojnika. Izložena situacija u momentu početka operacija kod neprijatelja bila je po napred izloženom.

— *Naših snaga:*

Raspored i jačina naših snaga u momentu početka operacija bila je sledeća:

— V udarna brigada na sektoru Višegrad — Štitarevo (desna obala reke Drine, Sekcija: Višegrad 1 : 100.000).

— IV udarna brigada na prostoriji desne obale reke Drine Zupčići — Kopači — Borovo (Sekcija: Višegrad 1:100.000).

— III udarna brigada na prostoriji Osječani — Brajlovići — Vranići (leva obala reke Drine, Sekcija: Višegrad 1 : 100.000).

Desno krilo naše divizije — V brigada naslanja se i drži vezu sa XXVII ud. divizijom.[12]

Levo krilo naše divizije, Osječani, oslanja se i drži vezu sa VII crn. brigadom III divizije.[13]

Štab naše divizije nalazi se u Čajniču.

Pridodata artilerija (korpusna) smeštena je na prostoriji Zupčići — Kolijevka (desna obala reke Drine, Sekcija: Višegrad 1 : 100.000).

Raspored naših i neprijateljskih snaga u momentu početka operacije vidi se još i iz priložene skice ovome izveštaju.

v) Ideja manevra jedinica naše divizije u napred izloženim operacijama bila je opštim napadom razbiti neprijatelja, zauzeti Goražde, proterati neprijatelja iz doline Drine i odbaciti ga u pravcu Sarajeva. Ova ideja u potpunosti, tj. uglavnom nije uspela, a iz već napred navedenih razloga.

g) Rezultati operacija su nanošenje neprijatelju velikih gubitaka u ljudstvu i materijalu, prelaz dveju brigada sa desne na levu obalu reke Drine.

U ovim operacijama istakao se 5 (peti) bataljon IV udarne brigade, kao i izvjesni pojedinci — čija će se imena dostaviti naknadno.

Nije izvršio zadatak 1 (prvi) bataljon (treće) III brigade, kao što je bilo predviđeno.

Svi vojni rukovodioci po jedinicama udovoljili su, sem što nije udovoljio komandir 3 čete 5 bataljona IV brigade, koji je smijenjen sa dužnosti i zadržat pri Štabu brigade dok se

[12] Veza je održavana sa 19. birčanskom brigadom te divizije. Pomenuta brigada je tada dejstvovala na prostoru s. Sokolovići — Šekovići (vidi AVII, reg. br. 8—22, k. 1111: izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 5. marta 1945).

[13] Vidi dok. br. 152.

dalje ne ispitaju pravi uzroci njegovog slabog držanja. Po svemu napred iznetom vodi se istraga radi konstatacije i utvrđivanja tačnog i pravog stanja držanja jedinica i pojedinaca, o čemu će se taj Štab po završenom izviđanju izvijestiti.

d) U borbama tokom meseca februara naše jedinice su zaplenile sledeći materijal: mitraljeza 5, puškomitraljeza 3, pušaka 64, pištolja 17, dvogleda 5, mašinskih pušaka 5, više hiljada puščane i mitraljeske municije, ručnih bombi i ostalog ratnog materijala.

— Neprijateljski gubitci u toku februarskih borbi na frontu naše divizije su sledeći:

— poginulih	oficira,	podoficira i vojnika	822
— ranjenih	„	„ „	850
— zarobljenih	„	„ „	16
		svega:	1688

— Naši gubitci u toku februarskih borbi bili su sledeći:

— poginulih	oficira,	podoficira i vojnika	177
— ranjenih	„	„ „	405
— zarobljenih	„	„ „	/
— nestalih	„	„ „	/
		svega:	582[14]

đ) U toku februarskih borbi uništeno je ratnog materijala neprijatelju više, ali ovaj Štab raspolaže pozitivno sa sledećim:

— jedan brdski top, 4 mitraljeza, magacin municije u Goraždu, 3 automobila i ostale ratne tehnike o čijem broju i nazivu Štab nema tačne i pozitivne dokaze.

e) U svemu ostalom operacije su tekle po predviđenom planu ovoga Štaba, a u duhu naše borbe. Moral, hrabrost i ostale pozitivne strane zastupljene su kod jedinica naše divizije. Nedostaci koji se osećaju u pogledu vođenja savremene borbe na putu su da se poprave i naši borci svojom stručnom i savremenom spremom današnjeg ratovanja brzo će se naoružati.

U izvođenju operacija uveliko ometa snijeg, takođe ometa i rijeka Drina, jer naša divizija ne raspolaže sa tehničkim sredstvima za podizanje mostova, splavova itd. pa se i u tom pravcu gubi u vremenu i teško se može izvršiti ma koji zadatak bez zakašnjenja.

Naša divizija nalazi se na terenu potpuno opustošenom i ovaj kraj vrlo hrđavo, tako rekući nikako ekonomski stoji,

[14] Spiskovi poginulih i ranjenih boraca i starješina jedinica 37. divizije nalaze se u AVII, k. RP 51—54.

pa u vezi s time ishrana divizije je slaba, a vojnici mladi, nenaučeni izdržavanju teškoća koje rat i svakodnevna borba donosi, podležu bolestima i brzo postaju iznureni i za borbu većim delom nesposobni.

Trebalo bi u ovom pravcu diviziji pomoći, tj. osposobiti puni saobraćaj automobilima na pravcu Sjenica — Prijepolje — Pljevlja — Čajniče — Drina, otkuda bi se dobavljala hrana za našu diviziju. Ovo se sve ne može uraditi dok se ne stave potrebne količine benzina na raspoloženje, kao i potreban broj automobila.

Zdravstveno stanje naše divizije nije najbolje, jer u istoj pored ostalih bolesti vlada i tifus. Naša divizija ima za sada 3 improvizirane bolnice i to u Novoj Varoši, Pljevljima i Čajniču. Broj ranjenih i bolesnih u ove 3 bolnice iznosi oko 1121 drugova-ca.

Sve napred izloženo u vezi je sa izvođenjem operacija, iste usporava da se ne mogu brzo, planski i na vreme izvoditi.

2. Stanje vojnih rukovodioca po jedinicama naše divizije dobro je, dve trećine naših rukovodioca završili su vojne kurseve (oficirske, podoficirske niže i više), skoro svi naši vojni rukovodioci raspolažu višegodišnjim ratnim iskustvom naše borbe. Štab ove divizije izdavanjem raznih naređenja i uputstava, obilaskom i vojnim konferencijama nastoji da upotpuni stručna znanja naših vojnih rukovodioca na svim položajima od desetara pa zaključno sa komandantom brigade i u ovome pravcu Štab divizije je uspeo i uspeva. Sve nedostatke brzo i na vreme Štab divizije otklanja, starajući se da svakoga po sposobnosti postavi na odgovarajuće mjesto. Svi naši vojni rukovodioci iz potčinjenih jedinica divizije pokazali su i pokazuju veliku ljubav i volju za vojnom naukom i sve što je u njinoj moći prenose na svoje mlađe drugove — vojnike. Naši vojni rukovodioci, pokazujući volju i ljubav prema vojsci i borbi, brzo se uzdižu i nema slučaja da neki od njih ne teži za uzdizanjem.

Kvalitet, s obzirom na sve izloženo, naših vojnih rukovodioca je vrlo dobar.

Naročito su se istakli u izvođenju nastave na kursevima pri Štabu ove divizije kapetan drug Raosavljević Ljubo, za što je i pohvaljen pismenom Naredbom.

3. Pri Štabu ove divizije održava se podoficirski kurs u mjestu Čajniče, isti je počeo 20 februara i trajaće do 20 marta t.g. Posećuje ga 63 slušaoca — borci i na položaju desetara. Nastavnici ovoga kursa su kapetan drug Miloš Vlahović, stariji vodnici: Tošanić Milan, Perović Mašan, Tomović Rajko i

zastavnik Ljujić Dragoljub. Kvalitet ovih nastavnika u odnosu na kurs je vrlo dobar. Po završetku kursa rezultat istoga izvestiće se.

U toku mjeseca februara održat je pri Štabu ove divizije Veterinarski kurs, za bolničare — veterinare. Kurs je pohađalo 25 slušalaca, a trajao je od 30 januara do 18 februara 1945 godine. Kurs je završen sa odličnim rezultatom i bolničari su podeljeni po jedinicama naše divizije. Sa odličnim uspjehom završilo je kurs 12 slušalaca, a 13 sa vrlo dobrim uspjehom. Nastavnik ovog kursa bio je veterinar Dr. Marko Seferović. Dr. Seferović pokazao je veliku volju i trud, čija je i zasluga odlično postignut uspjeh na kursu.

Štab divizije u pogledu kurseva nema nikakvih predloga, sem moli ako je moguće da se dodele knjige i pravila pomoću kojih bi se izvodila nastava, jer Štab divizije sa istima ne raspolaže.

4. Prilaže se skica rasporeda naših i neprijateljskih snaga na dan 28 februara t.god.

5. Naše jedinice još uvijek sklone su da vode partizanski rat, što se ni najmanje ne poklapa, tj. podudara sa načinom savremene vojske, oružja i moderne borbe. Štab divizije stalno nastoji da se naše jedinice i naše starešine — vojni rukovodioci privuku i nauče borbi savremene vojske. Pojavljene greške odmah i na licu mjesta po završenoj borbi otklanjaju se putem konferencije, te na taj način preduzimaju se mjere da se više ne dese i ne ponove, a stečena iskustva svake borbe prenose se na starešine i jedinice, izvlačeći iz istih potrebne pouke.

6. Na dan 8 februara načelnik Štaba ove divizije održao je sastanak sa Štabom IV udarne brigade i na istom sastanku pretresao sva pitanja proteklih borbi meseca januara i februara pomenute brigade. Stanje je nađeno dobro i zadovoljavajuće. Načelnik Štaba ove divizije zaključivši konferenciju dao je u ime Štaba divizije potrebna uputstva za buduće zadatke i podvukao one stvari koje su neophodne za vođenje borbe savremene vojske.

Ovakvih i sličnih konferencija održavalo se je mnogo i održavaće se ubuduće. Slične konferencije drže i štabovi brigada sa štabovima bataljona, a štabovi bataljona sa komandama četa, a komande četa sa vojnicima, te i na taj način se naša vojska usavršava i prelazi u stanje savremene vojske.

Dostavljajući prednji izvještaj za vođenje borbe i stanje naše divizije u toku mjeseca februara Štab divizije moli da se što pre stave na raspoloženje, a u granicama mogućnosti, sred-

stva i materijal za poboljšanje zdravlja i ekonomskih prilika u našoj diviziji. No i pored svega toga naša divizija kao i uvijek spremna je da izvrši sve joj dodeljene zadatke bez obzira na stanje i situaciju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA POLITIČKOG KOMESARA,
pomoćnik
Vojo Terić

M. P.

KOMANDANT,
major,
Čedomir Jov. Drulović

NAČELNIK ŠTABA,
pešad. p. pukovnik,
Rade Đ. Knežević

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Oper. broj 93
8 marta 1945 god.

U akta sa drugim izvještajima.

BR. 156

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA 6. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 28. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, motornih vozila,

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVA		O R U						
				Topova						
		po spisku	na licu	poljskih haubica	brdskih haubica	brdskih	protivkolskih	pješadijskih		
1.	I. bataljon	503	20							
2.	II. bataljon	361	269							
3.	III. bataljon	380	252							
4.	IV. bataljon	411	268							
5.	Art. divizion	243	206				4			
6.	Četa za vezu	61	53							
7.	Izviđačka četa	55	43							
8.	Minerski vod	19	8							
9.	Štab, zaštitnica i intendant. garniz.	59	57							
10.	Intendantura	90	75							
11.	Sanitet i Ambulanta	49	82							
12.	Radionica i bojna komora						2			
	SVEGA:	2.231	1.333				6			

Politički komesar,[4]
sl. otsutan

M. P.

[1] Original (formular štampan latinicom, i popunjen mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 9—7, k. 771/A (redakcija je izostavila sprovodni akt.

[2] Zbir je pogrešan; treba: 1111.

[3] Redakcija je, iz tehničkih razloga, izostavila pregled municije i komore i objašnjenje rashoda i razlike od prethodnog brojnog stanja.

STANJE

komore i minerske spreme na dan 28. II. 1945

Ž J A												
Bacača											Ruč. bomba	
teških	srednjih	lakih	džon - bul	protivtenkov. pušaka	pušaka	puškomitraljeza	protivavionskih mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	ofanzivnih	defanzivnih
					13			3		5		
		2	1	1	164	28		2	19	34	7	251
		2	1	1	162	21		1	17	21	18	186
		1	1	1	154	30		3	16	37	53	151
15					145	4			13	41	24	73
					50				10	6		15
					14	4			24	6		30
					6				3	2		2
					31	3			8	16		34
					51	2			4	8	2	7
					22					4	1	12
		4			30	22		1				350
15		9	3	3	842	114		10	114	180	105	1.011[2]

. . .[3]

Komandant,
Milančić[4]

Ukupan zbir municije bio je: 268 020 puščanih i 27 878 metaka za strojnice (automate), 425 metaka za protivtenkovsku pušku i 1444 mina za teške i lake minobacače. Osim toga, 6. brigada je imala 18 jahaćih, 39 teglećih i 202 tovarna konja i 15 kola.

[4] Sveto Aleksić

[5] Miljević

BR. 157

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. KRAJIŠKE BRIGADE OD 28. FEBRUARA 1945. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVIMA U SREDNJOJ BOSNI U FEBRUARU[1]

ŠTAB
XIII. KRAJIŠ. NOU BRIGADE
XXXIX. NOU DIVIZIJE
Op. pov. *br. 88*
28. II. 1945. g.

Mjesečni operaciski
izveštaj dostavlja

ŠTABU IV DIVIZIJE V. KORPUSA NOVJ — OP.[2]

Jedinice ove brigade u toku mjeseca februara izvršile su pokret i imale sledeći dodir sa neprijateljem:

19. I. 1945.—

Snage I. bataljona nalazile su se na prostoriji s. Kalenderovci.

Snage II. bataljona logorovale su na prostoriji s. V. Prnjavor. Patrole 3. čete u s. Obsine zarobile 2 četnika. Plen 2 puške i 20 metaka. U 23 časa 2. ćeta i vod 3. čete u ss. Velika i Mala Bukovica napali četnike iz sastava Dobojske četničke brigade. Ubijeno 5, ranjeno 6 i zarobljeno 7 četnika. Plen 3 puške, 1 strojnica, 4 opasača, 1 fišeklije, 110 metaka i 3 šinjela.

Snage III. bataljona logorovale na prostoriji s. Lupljanica.

Snage IV. bataljona logorovale na prostoriji s. V. Sočanica.

20. I. 1945.—

Snage I. bataljona na istoj prostoriji. Druga četa vršila pretresanje ss. D. i G. Smrtići i Miškovci. Nepr. nije bilo. Snage II. bataljona na istoj prostoriji. Vršeno pretresanje okolnih šuma, bez uspjeha.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 19—7, k. 771/A.

[2] Trinaesta krajiška NOU brigada je 10. februara 1945. privremeno stavljena pod operativnu komandu 4. NOU divizije (vidi dok. br. 61).

Snage III. bataljona bez promjene.

Snage IV. bataljona na istoj prostoriji. Snage 2. čete postavile zasjedu ispod uporišta Cer. Ubijeno 5 a ranjeno 6 nepr. vojnika koji su naišli na zasjedu.[3]

21. I. 1945.—

Snage I. bataljona na istoj prostoriji. Druga četa na prostoriji s. Osojci i Rapćani ubila 1 i ranila 1 četnika. Plen 1 puška, 1 par odjela i 55.000 kuna.

Snage II. i III. bataljona bez promjene.

Snage IV. bataljona na istoj prostoriji. Udarne grupe u s. Malojčanima postavile zasjedu. Neprijatelj nije naišao.

22. I. 1945.—

Prvi, drugi i treći bataljon bez promjene.

Na zasjedu IV. bataljona kod Cera (Kuzmanovića Kuće) naišao neprijatelj. Ubijeno 3, a ranjeno 4 neprijateljska vojnika.

23. I. 1945.—

Bez promjene. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

24. I. 1945.—

Snage I. bataljona logorovale u s. Kalenderovcima. Dve čete vršile pretresanje ss. Jadovica, Smrtići i Miškovci. Neprijatelja nije bilo.

II. i IV. bataljon bez promjene.

Snage III. bataljona kod [ž.] stanice Bišnja izbacile iz šina voz sa vojskom. Ubijeno 63 oficira i vojnika i ranjeno 62. Vlastiti gubitci 2 ranjena. Uništena jedna lokomotiva i 6 vagona.[4]

25. I. 1945.—

I. i II. bataljon bez promjene.

Snage III. bataljona do 18 časova na istom mjestu. Nakon toga izvršen pokret do na prostoriju s. Čečava, gdje se bataljon razmjestio.

Snage IV. bataljona u 19 časova izvršile pokret do na prostoriju s. Vitkovci, gdje su se razmjestile.

---

[3] Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 163.

[4] Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 6, objašnjenje 7.

26. I. 1945.—

Snage I. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Rastuše, gdje su se razmjestile.

Snage II. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Ukrinjice, gdje su se razmjestile.

Snage III. i IV. bataljona bez promjene.

27. I. 1945.—

Snage I, II. i III. bataljona bez promjene.

Snage IV. bataljona u 20,30 časova intervenisale protiv ustaša iz Sivše koji su preoteli karavan sa hranom komande Teslić. Celokupan karavan povraćen.[5] Ubijena 2 neprijateljska vojnika. Plen 1 puška i 50 metaka. Bataljon se po završenoj akciji smjestio na prostoriju s. Piljuzića.

28. I. 1945.—

Bataljoni na istim prostorijama, dodira sa neprijateljem nije bilo.

29. I. 1945.—

Snage I. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Mršići, gdje su zanoćile.

Snage II. i IV. bataljona bez promjene.

Snage III. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Komušine, gdje su zanoćile.

30. I. 1945.—

Snage I. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Blatnice, gdje su zalogorovale.

Snage II. i IV. bataljona bez promjene.

Snage III. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Mladikovine, gdje su zalogorovale.

31. I. 1945.—

Udarne grupe I. bataljona pretresale prostoriju ss. Vidovići — Premet — Jasenica. Na neprijatelja se nije naišlo.

Snage II. i IV. bataljona bez promjene.

---

[5] Vidi knj. 32, dok. br. 159.

Snage III. bataljona vršile pretresanje prostorije s. Kuzmanovića. Na neprijatelja se nije naišlo.

1. II. 1945.—

Snage I. bataljona vršile pretresanje prostorije s. Jezera, na neprijatelja se nije naišlo.

Snage II. bataljona na istim položajima. Jedna četa vršila pretresanje prostorije s. Rastuše. Neprijatelja nije bilo.

Udarna grupa III. bataljona vršila pretresanje s. Očauš. Neprijatelja nije bilo.

Snage IV. bataljona bez promjene.

2. II. 1945.—

Udarna grupa I. bataljona pretresala s. Kuzmanoviće. Neprijatelja nije bilo.

Ostalo bez promjene.

3. II. 1945.—

Snage I. bataljona vršile pretresanje prostorije ss. Bjelobučje i okoline. Neprijatelja nije bilo.[6]

Snage II. bataljona izvršile pokret do na prostoriju sela Lončari.

Snage III. bataljona bez promjene.

Dve čete IV. bataljona vršile pretresanje s. Cerovice. Neprijatelja nije bilo.

4. II. 1945.—

Snage I. bataljona logorovale na prostoriji s. Blatnice. Ostalo bez promjene.

5. II. 1945.—

Snage I. bataljona bez promjene.

Snage II. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Lauševića, gdje su zanoćile.

Snage III. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Očauš, gdje su zanoćile.

Snage IV. bataljona izvršile pokret do na prostoriju ss. Obodnik — Borci, gdje su zanoćile.

---

[6] U naređenju Štaba 53. NOU divizije od 3. februara 1945 (AVII, reg. br. 1—3, k. 1417) piše da je od Štaba 5. korpusa NOVJ dobijena rądio-depeša sljedeće sadržine:

»XIII brigadu zadržite na prostoriji Teslića do dalje naredbe. Istu možete koristiti za manje akcije«.

6. II. 1945.—

Snage I. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Maljeva, gdje su zanoćile.

Snage II. bataljona u 06,00 časova nastavile pokret do na prostoriju ss. Gigovići — Demići, gdje su zanoćile.

Snage III. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Šiprage, gdje su zanoćile.

Snage IV. bataljona produžile pokret do na prostoriju s. Zorkovići, gdje su zanoćile.

7. II. 1945.—

Snage I. bataljona nastavile pokret do na prostoriju s. Koričani (zs. Tuk), gdje su zanoćile.

Snage II. bataljona nastavile pokret do na prostoriju s. Meline, gdje su zalogorovale.

Snage III. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Koričana.

Snage IV. bataljona produžile pokret do na prostoriju s. Vitovljana, gdje su zanoćile.

8. II. 1945.—

Snage I. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Mudrike, gdje su zalogorovale.

Ostale jedinice bez promjene.

9. II. 1945.—

Jedinice na istim prostorijama. Zadatak brigade zatvaranje pravca preko Vlašića i rezerva snagama IV. divizije na pravcu Travnik — Komar.

10. II. 1945.—

Snage II. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Dželilovac, gdje su se smjestile sa zadatkom zaštite krila snagama oko Travnika iz pravca Vlašić — Bukovica.

Ostalo bez promjene.

11. II. 1945.—

Jedinice na istim prostorijama. Dodira sa nepr. nema.

12. II. 1945.—

Bez promjene.

13. II. 1945.—

Snage III. bataljona izvršile pokret do na prostoriju s. Dub, gdje su se razmjestile sa potrebnim obezbeđenjem. Ostalo bez promjene.

14. II. 1945.—

Jedinice na istim prostorijama. Dodira sa nepr. nije bilo.

15. II. 1945.—

Snage I, II. i IV. bataljona bez promjene.

Četa III. bataljona kod s. Suhi Dol vodila borbu sa nepr. jačine oko 100 ljudi. Ubijeno 6, a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Plen: 1 puškomitraljez, 1 puška, 1.200 metaka, 2 šinjela i 2 para cipela.

Snage istog bataljona noću napadale uporišta: Umac, Konjsku i k. 1002. Umac i Konjska likvidirani. Ubijeno 3 a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci 1 ranjen. Plen: 1 puška, 1 raketni pištolj, 1.000 metaka, 1 poljski telefon, 2 para odjela i 3 opasača.

16. II. 1945.—

Snage I. i IV. bataljona izvršile pokret preko Vlašića do na prostoriju s. Dub, odakle je I. bataljon smjestio se u s. Fazliće a IV. u s. Čukle.

Snage II. bataljona do 16 časova nalazile su se na istoj prostoriji, kada su izvršile pokret pravcem: Dželilovac — Paklarevo u cilju napada na neprijateljska uporišta na Vlašiću.

Snage III. bataljona do 12 časova držale zauzete položaje, kada ih je neprijatelj odbacio na liniju Suhi Dol.[7]

17. II. 1945.—

Snage I. bataljona vršile pretresanje prostorije Brajkovići — Pojska, te pošto neprijatelja nije bilo povratile su se u logor.

Snage II. bataljona vršile napad na uporište Umac i Konjsku. Napad počeo u 1 čas i trajao do 6 časova. Neprijateljski gubici nepoznati. Vlastiti 1 mrtav i 9 ranjenih. Bataljon po povlačenju smjestio se na prostoriju s. Dub.

---

[7] Vidi dok. br. 77 i 99.

Snage III. bataljona potpomagale napad na uporišta Umac i Konjsku. Ubijeno 8 a ranjeno 11 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici 2 mrtva i 2 ranjena. Plijen 3 puške, 3.000 metaka i 3 para čizama.

Snage IV. bataljona napadale školu i manastir u Gučjoj Gori. Uporište se nije moglo likvidirati.[8] Neprijateljski gubitci nepoznati. Vlastiti 1 mrtav i 2 ranjena.

18. II. 1945.—

Snage I. bataljona u 16 časova otpočele napad na s. Radojčiće jednom četom i jednom četom potpomagale napad na manastir. Uporište Radojčići likvidirano, bataljon nastavio napad na Kulu i Čifluk.

Snage II. bataljona u 17 časova otpočele napad na neprijateljsko uporište u Gučjoj Gori.[9] Škola i groblje likvidirano, a manastir potpuno blokiran. Neprijateljski gubitci nisu se mogli ustanoviti, sem 7 mrtvih, jer su ostale unijeli u manastir. Vlastiti: 6 mrtvih i 22 ranjena. Plen: 1 mitraljez, 1 puškomitraljez (oštećen), 3 puške, 15 ćebadi, 1 telefon i druge spreme.

Snage III. bataljona izvršile napad na uporišta: Umac — Konjska — k. 1.002 — s. Krpeljiće — Radonjiće. Uporišta, sem Konjske, likvidirana. Ubijeno je 9, a ranjeno 12 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci: 5 mrtvih i 4 ranjena. Plijen: 5 puškomitraljeza, 5 pušaka, 200 ručnih bombi, 11.000 metaka, 36 granata za bacač, 12 pari odjela, 12 pari cipela i druge spreme.

Snage IV. bataljona, sem jedne čete, držale položaje na liniji Postinje — Čukle. Jedna četa služila kao rezerva na pravcu II. i III. bataljona.

19. II. 1945.—

Snage I. bataljona nastavile sa napadom i likvidirale uporišta Kulu, Čifluk i Radnu Glavu (tt. 677). Za oba dana ubijeno 45, ranjeno 64 i zarobljeno 5 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci 7 mrtvih i 22 ranjena. Plijen: 1 teški mitraljez, 3 puškomitraljeza, 10 pušaka, 4 pištolja, 17.000 puščanih metaka, 31 ručna bomba, 10 pari odjela i cipela, 2 telefona i druge spreme.

Snage II. bataljona držale blokadu manastira u Gučjoj Gori. Preko dana ranjena 2 druga.

---

[8] Vidi dok. br. 97.

[9] Riječ je o dijelovima Borbene grupe »Eberlajn« (vidi dok. br. 133, objašnjenje 5).

Snage III. bataljona likvidirale Konjsku i selo Bukovicu. Ubijena 3 neprijateljska vojnika. Plen: 3 puške, 1.500 metaka, 47 granate za bacač 81 mm, 3 para odjela, 3 para cipela i druge spreme.

Snage IV. bataljona na istim položajima. Četa u sastavu I. bataljona vodila borbu na Radnoj Glavi. Ubijena 4, a zarobljena 3 neprijateljska vojnika.

20. II. 1945.—

Snage I. bataljona likvidirale uporište Brankovac. Ubijeno 14, ranjeno 15 i zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 7 ranjenih. Plijen: 1 puškomitraljez, 3 puške, 3.000 metaka, 1 pištolj, 1 dvogled, 6 pari odjela i 6 pari čizama.

U 12 časova snage bataljona prebacile se preko r. Bile i protjerale neprijatelja iz sela Kljaci do sela Lupac. Gubitci neprijatelja nepoznati. Plijen: 1 protivkolac 37 mm, 1 bacač 46 mm i 18 granata od istog.

Snage II. bataljona držale blokadu u Gučjoj Gori.

Snage III. bataljona nalazile su se na prostoriji s. Bukovice.

Snage IV. bataljona prebacile su se u selo Konjevići. Četa u sastavu I. bataljona vodila borbu sa neprijateljem u selu Kljaci. Neprijateljski gubitci nepoznati, vlastiti 1 mrtav i 2 ranjena.

21. II. 1945.—

Snage I. bataljona na liniji Pecarnice vodile borbu sa neprijateljem koji je od sela Lupca pravio protivnapad. Dolaskom II. i III. bataljona neprijatelj je potisnut. Snage I. bataljona ubile 7 a ranile 10 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 6 ranjenih. Plijen: 5 pušaka, 2.000 metaka, 20 okvira za p. mitraljez i druge spreme.

Snage II. bataljona u 11 časova krenule su pravcem Gučja Gora — Pecarnice, odakle su u sklopu ostalih snaga preduzele gonjenje neprijatelja preko sela Preočice do Prelca. Ubijeno 4, ranjeno 5 neprijateljskih vojnika.

Snage III. bataljona izvršile su pokret pravcem: Bukovica — Han Bila — Pecarnice, odakle su u sklopu ostalih snaga preuzele gonjenje neprijatelja pravcem s. Lupac — Postinje (k. 682). Ubijeno 9, a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika. Plijen: 3 puškomitraljeza, 3 puške, 3.000 puščanih metaka, 10 ćebadi i 13 šatorskih krila.

Snage IV. bataljona vršile napad na uporište u selu Stranjanima. Uporište se nije moglo likvidirati.[10] Neprijateljski gubitci nepoznati. Vlastiti 3 mrtva i 4 ranjena.

22. II. 1945.—

Snage I. bataljona preko dana napale i likvidirale neprijateljsko uporište u selu Osojnici. Ubijeno 7, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Plijen: 7 pušaka, 1.800 metaka i druge spreme.

Izviđačka četa u zajednici sa I. bataljonom vršila napad na selo Osojnicu. Ubijeno 3, ranjeno 7 i zarobljen 1 nepr. vojnik. Plen: 2 puškomitraljeza, 1 tromblon, 5 pušaka, 1 pištolj, 1.000 puščanih metaka, 2 para odjela i cipela.

Snage II. bataljona izvršile napad na neprijateljsko uporište s. Počulica i razbile neprijateljsku kolonu koja je pratila komoru. Ubijeno 18, a ranjeno 10 i zarobljena 2 nepr. vojnika. Vlastiti gubitci 2 ranjena. Plijen: 4 topa, 6 teških bacača (3 neispravna), 30 pušaka, 5 neispravnih i 7 delimično oštećenih puškomitraljeza, 5 strojnica, 12 pištolja, 360 ručnih bombi, 200.000 puščanih metaka, 90 topovskih i 150 bacačkih granata, 100 pari cipela, 15 pari čizama, 22 šinjela, 22 para odjela, 14 kola, 4 poljske kuhinje, 35 konja i mula, 100.000 cigara i cigareta, 100 kg. rezanog duvana, 50 kg. đona, 5 pisaćih mašina, 4 radio-aparata, 2 sedla, 4 fotoaparata, obućarski, brijački i potkivački pribor, 100 punih ranaca sa po jednim parom veša, 100 ćebadi, 100 šatorskih krila i mnogo druge spreme.

Snage III. bataljona izvršile su napad na neprijateljske položaje: Lađice — Vetrenica — Čajdraš — Paljika i protjerale neprijatelja. Ubijeno 40 i ranjeno 35 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 7 ranjenih. Plijen: 1 teški mitraljez, 1 puškomitraljez, 10.000 metaka, 100 signalnih metaka i druge spreme.

Snage IV. bataljona izvršile napad na neprijateljsko uporište u selu Stranjanima i likvidirale ga.[11] Ubije-

---

[10] Vidi dok. br. 114.

[11] U Dnevniku majora Bema (AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su nadmoćne jedinice NOVJ, poslije ogorčenih borbi protiv jedinica 969. tvrđavske pješadijske brigade i Borbene grupe »Eberlajn«, sa zapada duboko prodrle ka Zenici, tj. do linije s. Stranjani — s. Čajdraš — s. Počulica, gdje se borba i dalje razvija nepovoljno za pomenute njemačke jedinice. O tome vidi i dok. br. 133, objašnjenje 3.

no 18, ranjeno 20 i zarobljena 2 neprijateljska vojnika. Vlastiti gubitci 8 ranjenih. Plijen: 1 puškomitraljez, 8 pušaka, 6.000 metaka, 100 ručnih bombi, 30 komada ćebadi, 100 pari cipela, 100 ranaca sa po jednim parom veša i druge spreme.

Jedinice ove brigade u mjesecu februaru imale su:

1. — **Gubitci:** a) *Neprijateljski:* 285 ubijenih
296 ranjenih
23 zarobljena
Svega 504[12] izbačeno iz stroja

b) *Vlastiti:* 33 poginula
104 ranjena
0 nestalo

2. — **Plijen:** a) *Oružje:* 5 topova, 6 bacača 81 mm (3 oštećena), 1 bacač 46 mm, 3 teška mitraljeza, 40 puškomitraljeza, 94 puške, 6 strojnica, 14 pištolja, 1 tromblon i 2 raketna pištolja.

b) *Municija:* 268.680 puščanih metaka, 660 ručnih bombi, 90 topovskih granata, 233 granate za bacač 81 mm, 18 granata za bacač 46 mm i 100 signalnih metaka.

c) *Spreme:* 79 šinjela, 80 pari odjela, 242 para cipela i čizama, 200 pari veša, 245 komada ćebadi, 131 komad šatorskih krila, 200 ranaca i 100 opasača.

d) *Ostalog:* 4 radioaparata, 5 pisaćih mašina, 14 kola, 4 poljske kuhinje, 35 konja i mula, 50 kg đona, 100.000 cigareta i cigara, 100 kg rezanog duvana, te mnogo druge spreme i drugog materijala.

3. — **Uništeno:** Jedna lokomotiva i 6 vagona.

4. — **Raspored jedinica:**

22. II. 1945. g. u 20 časova.—

Štab brigade sa prištabskim djelovima nalazio se u selu Konjevićima.

---

[12] Pogrešno; treba: 604.

Snage I, II. i III. bataljona napadale su neprijateljsko uporište Zmajevac[13] (od Katuna, tt. 640 — Kozarce — k. 587).

Snage IV. bataljona nalazile su se na prostoriji sela Bukovice sa zadatkom rušenja komunikacije Nemila — Zenica.

5. — **Zaključci:**

Akcije koje je vodila ova brigaa do 15. II. ove godine su akcije razbijanja četničkih grupacija na sektoru između r. Ukrine i komunikacije Doboj — Derventa i napad na komunikaciju. Taktički i opštevojnički nedostatci rukovodioca i boraca potpuno su isti kao i prošlog mjeseca te za iste važe zaključci iz izvještaja ovog štaba za mjesec januar.

U akcijama druge polovine mjeseca (borbe na prostoriji Vlašić — Travnik — Zenica) zapaženo je sledeće. Akcije koje su vođene su akcije frontalnog tipa, sa kojima se borci i rukovodioci nisu u dovoljnoj mjeri sretali te radi toga nisu imali potrebnog iskustva.

Ni u jednoj akciji nije sa strane komande bilo dovoljno pripreme, s razloga što je, s obzirom na nov vid borbe i nedovoljno iskustvo, tempo bio i suviše brz, te prema tome vrijeme koje je stajalo na raspoloženju nije bilo dovoljno.

Potpora teških oruđa (artiljerije i teških bacača) bila je skoro nikakva. Razlog tome je s jedne strane što je brigada operisala na pravcu koji komunikativno nije bio povezan za pozadinom fronta (municiskim slagalištima i artiljeriskim divizionima) te transport artiljeriskih oruđa bio je nemoguć sve do napada na položaj ispred Zenice, kao i popuna municijom brigadnih pratećih oruđa, s druge pak strane brigadna prateća oruđa nisu bila skoncentrisana u jedinice koje bi bile neposredno potčinjene štabu brigade (bacačke baterije) te radi toga nije ni u tom momentu raspoloživi broj bacača doneo pune pomoći pošto su isti dejstvovali svaki za sebe, radi čega se vatreno težište prilikom napada nije moglo prenositi na potrebne tačke i pravce.

Kod boraca pored udarnosti i požrtvovanja, koja su bila na visini, zapaženi su nedostatci: korišćenje za-

[13] Redakcija nije mogla da ustanovi po čemu je to uporište nazvano Zmajevac, jer takvog naziva na tom prostoru nema na karti 1 : 100.000.

klona u pokretu, nedovoljno vatreno potpomaganje i vještina napredovanja kroz blisku pješadisku vatru, što je pored ostalog dovelo do znatnih gubitaka ljudstva u jedinicama ove brigade.

Prednji izveštaj dostavlja se na nadležnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,
Rajko P. Radetić

M. P.

Komandant — major,
P.[14] Kasapović

Prilog: Lista poginulih,
Lista ranjenih.[15]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE .... KORPUSA
Pov. br. 304
Dne 8-III-45.

Načelnik štaba
T. P.[16]
aa

---

[14] Pero

[15] Vidi AVII, k. RP 56: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 39. NOU divizije.

[16] Teufik Pletilić

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, motornih

	JEDINICA	Ljudstva		O r u				
				T o p o v a				
		Po spisku	Na licu	Polj. haubica	Brd. haubica		Protivtenkov.	
1	I. bataljon	330	273					
2	II. bataljon	350	295					
3	III. bataljon	326	262					
4	IV. bataljon	278	244					
5	Tehnička četa	66	61					
6	Četa za vezu	54	47					
7	Izviđačka četa	42	34					
8	Prateća četa	48	48				2	
9	Brigadni sanit.	46	46					
10	Brigadni intend.	111	102					
11	Štab brigade	15	15					
	SVEGA:	1.666	1.427				2	

Politkomesar — major [18]
Rajko P. Radetić

[17] Brojno stanje je pisano olovkom i mastilom, ćirilicom.

[18] Redakcija je izostavila pregled municije, komore i objašnjenje rashoda i razlike od prethodnog brojnog stanja iz tehničkih razloga. Ukupan zbir municije bio je: 100.408 puščanih i 6.375 metaka za strojnice (automate) i 425 metaka za protivtenkovsku pušku, 188 artiljerijskih granata i 275 mina za teške i lake minobacače. Osim toga, 13. brigada je imala 25 jahaćih, 10 teglećih i 273 tovarna konja.

STANJE[17]
vozila, komore i minerske spreme na dan

ž	j	a										
Baca ča											Bombi ručnih	
Teških	Srednjih	Malih	Džon-bula	Protivtenkov. puš.	Pušaka	Puškomitraljeza		Teških mitraljeza	Strojnica	Pištolja	Ofanziv.	Defanziv.
3				1	210	24		3	7	30	76	38
3		2	1	1	225	28		3	15	46	82	176
2			1	1	182	26		3	12	41		237
2		1		2	150	22		3	10	20	35	35
					46	2			4	6	22	13
					35				7	4	10	10
					15	4			24	4	13	13
1					40	2			1	6		10
					30	1			1	5	23	
					75	2			8	9	30	9
									6	12		
11		3	2	5	1008	111		12	95	183	291	541

Komandant — major
P. Kasapović

BR. 158

PREGLED BROJNOG STANJA 14. HERCEGOVAČKE (OMLADINSKE) BRIGADE OD 28. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

PREGLED

brojnog stanja ljudstva XIV. Herc. omlad. N.O.U. brig.[2]
Na dan 28-II-1945 god.

Red. broj	Naziv jedinice	Oficira		Podofic.		Političkih komesara		Boraca		SVEGA	Primjedba
		Drugova	Drugarica	Drugova	Drugarica	Drugova	Drugarica	Drugova	Drugarica		
1	štab brigade, oko brigade, bolnica	3	1	6		3		29	5	47	
2	intend. bojna, omlad. izvid.[3]	1		4		2		124	6	137	
3	1. bat.	6		7		8		232	10	263	
4	2. bat.	2		10		8		210	8	238	
5	3. bat.	4		7		8		213	6	238	
6	4. bat.	2		8	1	8		215	6	240	
7											
8											
	UKUPNO	18	1	42	1	37		1023	41	1163	

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: **Mirko Ignjatić**

M. P.

Komandant: **R.[4] Šakotić**

Načelnik: **Huso Alikalfić**

---

[1] Original (formular štampan i ispunjen mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 9/31—4, k. 1146/II.

[2] Upućen je Štabu 29. NOU divizije (vidi AVII, reg. br. 9—4, k. 1146/II).

[3] To jest: Omladinski izviđački vod.

[4] Radovan

1) U rashodu:
   a) oficira: ./.
   b) podoficira: 9 (bolnica, kurs 8)
   c) komesara: 7 (bolnica)
   d) boraca: 103 (bolnica 96, kurs 7)

2) Razlika po spisku od prošlog puta:
   a) novomobilisani: 301
   b) poginulih: 27
   c) dezertiralo: 14
   d) prekomandovano: 8
      nestalo: 5
. . .[5]

[5] Redakcija je izostavila pregled naoružanja i komore iz tehničkih razloga. Prema ovom pregledu, 14. hercegovačka brigada imala je 832 puške, 70 puškomitraljeza, 7 mitraljeza »Brno«, 4 minobacača 81 mm, 3 laka minobacača 45 mm, 8 protivtenkovskih pušaka, 25 mašinskih pušaka, 98 pištolja i veliku količinu municije. Osim toga, imala je 23 jahaća i 196 tovarnih konja.

BR. 159

IZVJEŠTAJ ŠTABA BRIGADE NARODNE ODBRANE ZA ISTOČNU BOSNU OD 28. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O ČIŠĆENJU MAJEVIČKOG SEKTORA OD ČETNIKA[1]

ŠTAB
BRIGADE NARODNE ODBRANE
ZA ISTOČNU BOSNU
28-II-1945 g.

ŠTABU III. KORPUSA NOVJ

Prema Vašem naređenju od 22. II. 45 god.[2] Majevički odred stupio je pod našu komandu 24-II-45 god., i odmah smo nastavili sa čišćenjem majevičkog sektora od četničkih bandi.[3]

U vremenu od 24-og do danas nismo mogli naići nigde na jaču grupaciju četnika, te prema tome nije ni bilo većih borbi, do sada smo ubili 8 a 2 zarobili. Četnici sa nama ne smiju nigde da prime borbu i stalno bježe, tako da ne možemo nigde da uhvatimo njihovu jaču grupaciju, nego po jednog i dvojicu hvatamo po bazama i potocima. Kerović sa nešto svojih četnika prebjegao je u Ravan.[4] »Leko« sa svojim četnicima pre-

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 36—2, k. 409.

[2] Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

[3] Majevički NOP odred je od 15. do 20. februara vodio manje akcije protiv četnika na prostoru s. Tobut — s. Vukosavci, a 21. februara bio je napadnut od jačih četničkih snaga kod s. Priboja i tom prilikom imao je 4 ranjena i 3 nestala borca. O tome kao i o stavljanju tog odreda pod komandu Štaba Brigade narodne odbrane vidi AVII, reg. br. 37—2, k. 409: izvještaj Štaba Majevičkog NOP odreda od 28. februara 1945. godine.

[4] Riječ je o četnicima 2. grupe brigada Majevičkog četničkog korpusa, čiji je komandant bio Radivoje Kerović (vidi AVII, reg. br. BH-V-11574: dnevnik te grupe).

bacio se u Posavinu. Milan Marić sa svojom brigadom, koja broji oko 70 boraca, takođe je otišao u pravcu Semberije, odnosno Čađavice. Mi smo stalno u pokretu u cilju hvatanja i uništenja njihovih grupacija.

S. F. — S. N.!

Komandant — major,
Vojo Crnogorac

BR. 160

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA INTENDANTURE 4. NOU DIVIZIJE OD 28. FEBRUARA 1945. GODINE[1]

INTENDANTURA IV. DIVIZIJE.

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, motornih vozila i

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVA		ORUŽJA					
		Po spisku	Na licu	Pušaka	Puško mitraljeza	Strojnica	Pištolja	Ruč. bombi Ofanzivnih	Ruč. bombi Defanzivnih
1.	Intendantura	26	23	4		13	16	3	3
2.	Štab bataljona	15	15	4		3	5	2	2
3.	Auto-četa	65	62	42	1	8	13	4	12
4.	Vozarska četa	140	139	105	2	7	6	20	40
5.	Zanatlijska četa	71	70	56	1	1	4	5	12
6.									
7.	SVEGA:	317	309	211	4	32	44	34	69

PRIMJEDBA:

Nenaoružanog ljudstva ima 75. U ovo ljudstvo ubrojeni su i oni oficiri koji imaju samo pištolj.
Vozarska četa ima svega 37 konja, ali 10 se nalazi na liječenju od šuge i rana, te nisu u izvještaj unešeni.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom, a brojevi upisani mastilom) u AVII, reg. br. 18—7, k. 771/A (redakcija je izostavila sprovodni akt).

STANJE

komore na dan 28. februara 1945. godine

Municije		Motornih vozila			Bicikla	KOMORA				
						KONJA				
Puščane i mitraljeske	Strojničke	Teretnih	Osobnih	Motor-bicikla		Jahaćih	Tovarnih	Tegleći	Kola	
55	700									
190	300				1					
1.552	721	2	4	3	1					
4.030	980					7	2	18	9	559[2]
2.643	80									
8.470	2.781	2	4	3	2	7	2	18	9	559

Za načelnika Intendanture
intendant odjeć. grane
Jef.[3] Tadić

[2] U originalu nije označeno na šta se odnosi taj broj.
[3] Jefto

BR. 161

IZVJEŠTAJ ŠTABA ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA 14. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD 28. FEBRUARA 1945. ARTILJERIJSKOM ODSJEKU 53. NOU DIVIZIJE O FORMIRANJU I DEJSTVU U FEBRUARU[1]

ŠTAB
ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA
XIV. NOU BRIGADE 53. DIV.
Broj pov. 24/45.
Dne 28. februara 1945.

Predmet: Mjesečni operacijski izvještaj.

ŠTABU 53. DIVIZIJE
(Artiljerijski odsjek)

Položaj

3. II. 1945. Toga dana je ovaj Artiljerijski divizion formiran u selu Osinji, te je toga dana bilo smještanje i formiranje istoga.

4. II. 1945. Toga dana formirana je I. baterija, koja je sastavljena od 7 bacača i to: 3 engleska, 2 talijanska i 2 češka.
Tako isto toga dana formirana je i naša II. baterija, koja je sastavljena od 2 (dva) protukolca topa i 1 (jednog) Pita.[2]

. . .[3]

21. II. 1945. Dana 21. ov. mj. izvršen je pokret sa ovih položaja iz Jelanske, zaseoka Marića, pravcem Ljeskove vode. I. baterija ovoga diviziona is-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11—5, k. 1418.

[2] Osim toga, divizion je imao 94 puške, 3 puškomitraljeza, 6 automata, 11 pištolja, 3.580 puščanih i 680 metaka za automate, 92 mine za minobacače, 138 granata za topove i 30 ručnih bombi, dok je brojno stanje ljudstva iznosilo 131, a imao je i 44 konja — tovarnih, teglećih i jahaćih (vidi AVII: reg. br. 7/4—6, k. 1417: pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja Artiljerijskog diviziona 14. SB NOU brigade od 28. februara 1945).

[3] Redakcija je izostavila tekst od 5. do 20. februara, jer je u tom periodu divizion uglavnom izvodio obuku.

pomagala je naš I. bataljon naše brigade protiv napada na neprijatelja koji se je nalazio na koti 269, Obli Kamen i Prisadama, sa jednim vodom bacača od 3 oružja, nadalje potpomagala je naš II. bataljon sa dva oružja bacača i jednim protukolskim topom na neprijatelja koji se je nalazio na Pjesku, koti 274 i Sivši, nadalje I. i II. baterija i to I. baterija s jednim vodom bacača od 2 komada a II. baterija sa jednim protukolskim topom potpomagala je naš IV. bataljon u akciji na neprijatelja koji se je nalazio u Porinu, kota 329 i bunker [trig.] 333 i Putnikovu Brdu[4] te kuće jugoistočno od kote 333, kod kote 329.[5] Intendantura diviziona kao i radni vod nalazili su se u sastavu radnog voda II. bataljona koji se je nalazio na sektoru Gojakovac — Miljanovci.

22. II. 1945. Ovaj divizion, nakon akcije u sastavu sa našim I, II. i IV. bataljonom te snagama XVIII. brigade, smjestio se je u Maloj Bukovici.

Toga dana ljudstvo ovoga diviziona se je odmaralo, te se divizion sređivao. Istoga dana 1 vod od 3 bacača I. baterije ponovno opremljen u sastav našeg IV. bataljona kao pomoć. Dok je top Pito bio u sastavu II. našeg bataljona.

23. II. 1945. Divizion se nalazio na sektoru Male Bukovice, odakle je poslan u sastav I. bataljona, dok je drugi vod upućen u sastav našeg II. bataljona, a treći vod bacača upućen je u sastav našeg IV. bataljona, gdje su potpomagali naše snage u akciji protiv četnika koji su se nalazili u Kladarima i Obsinu, te Malom i Velikom Prnjavoru. Dok je top protukolac bio u akciji na Maloj Bukovici, odakle je tukao na neprijatelja koji se je nalazio na koti 263.[6] Intendantura i radni vod ostali su na svojim položajima. Istoga dana upućen je jedan protu-

---

[4] Riječ je o zaseoku s. Ularice (sjeverni dio). Na kartama kasnijih izdanja (poslije drugog svjetskog rata) to mjesto nije prikazano.

[5] i [6] Vidi dok. br. 122 i 142.

kolski top na opravak u Teslić, dok je odeljenje sa topom Pitom otišlo u sastav našeg II. bataljona.

24. II. 1945. Pomenutog dana naša odeljenja koja su se nalazila u I. i II. bataljonu povratila su se nazad u sastav diviziona, dok je vod koji se je nalazio u sastavu IV. bataljona ostao i nadalje u sastavu istog. Nakon dolaska u sastav diviziona pristupilo se je odmah sređivanju diviziona, čišćenju oružja i spreme.

25. II. 1945. Pomenutog dana jedan naš odjel sa topom Pitom upućen je u sastav I. bataljona naše brigade, dok su sve druge jedinice ovog diviziona bile na svome sektoru, gdje se je sa njima održao politički sastanak.

JEDINICE OVOGA DIVIZIONA IMALE SU U TOKU FEBRUARA:

1.) **Gubitci:**	a) *neprijateljski*	18 ubijeno 24 ranjena 42 svega izbačeno iz stroja.
	b) *vlastiti gubitci*	1 ranjen 1 svega ranjen.
2.) **Plen:**	a) *oružje*	2 puške
	b) *municija*	80 puščanih metaka, 5 bombi
	c) *oprema*	2 kazana, 2 samara, 1 dvogled, 1 ćebe i 1 busola.
3.) **Uništeno:**		5 kuća na Putnikovu Brdu.

4.) **Raspored jedinica:**

Štab diviziona nalazio se je dana 25. II. 1945. u selu Stanovima kod Doboja. Komanda I. i II. baterije, izuzev jednog voda bacača, nalazila se je u selu Stanovima, gdje vršenje čišćenja oružja i spreme.

5.) **Zaključci:**

Ovaj divizion je osnovan dana 3. februara 1945., odakle je otišao na sektor u Osinju, gdje je sve vrijeme vršio popunu i formiranje diviziona.

Ovaj divizion je učestvovao u dvije odvojene akcije protiv četnika u selu Tisovcu i Jelanskoj, kako u ovim akcijama nije nigdje naišao na neprijatelja, to ove akcije nisu uspjele.

Dana 21. ov., mj. ovaj divizion je, po naredbi štaba XIV brigade, iz svog sastava uputio odeljenja, kako topovska tako i bacačka, u sastave bataljona ove brigade, koja je vršila akciju na neprijateljska uporišta Omanjsku, Sivšu, Ularice, Putnikovo Brdo, Obli kamen i Pjeskove.
Isto tako dana 23. ov., mj. ovaj divizion je, po naredbi štaba XIV. brigade, uputio svoja odeljenja, kako bacačka tako i top protukolac, u sastav bataljona iste brigade, koja je vodila toga dana akciju protiv četnika koji su se nalazili u Velikoj Bukovici, Opsinji i Malom Prnjavoru.

U ovim objema akcijama naš divizion je izvršio svoj zadatak i akcija u cijelosti uspjela. Sva odeljenja koja su se nalazila u našim bataljonima u cijelosti su potpomagala naše jedinice, dok su topovi izvršili zadatak i dobro su i precizno gađali na neprijateljska uporišta, a koja su uz dejstvo artiljerije i likvidirana. Sva odeljenja su se pokazala disciplinovana i u potpunosti su izvršila svoj zadatak.

Kako je ovaj divizion tek u začetku, formiranje diviziona se odvija dosta sporo, pošto ovaj divizion ne raspolaže sa potrebnim brojem ljudstva, jer ni u daleko nije dostigao formacijski sastav, a naročito se osjeća dosta potreba za ljudstvom stručno spremnim za vođenje ovih poslova.

Većina ljudstva koje nam se upućuje iz brigade je vrlo slabe kondicije, te bi se trebala posvetiti pažnja slanju ljudstva za artiljeriju, a naročito kada se znade da se ljudstvo za ar-

tiljeriju kod svih vojski naročito izabere a naročito u pogledu zdravlja i kondicije, pošto su zadatci iste veoma teški.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar kapetan:
Pero

Komandant poručnik:
. . .[7]

13. III.

ŠTAB
LIII. NOU. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
St. pov. *br. 139.*
13. III. 1945. g.

Po izuzetim podacima u *akta.*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POL. KOMESAR:
ppukovnik

KOMANDANT:
pukovnik
Trinki A.[8]

[7] Potpis nečitak.
[8] Albert Trinki je tada bio načelnik štaba te divizije.

BR. 162

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD FEBRUARA 1945. ARTILJERIJSKOM ODSJEKU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU ARTILJERIJSKIH DIVIZIONA 15. I 20. KRAJIŠKE BRIGADE U FEBRUARU[1]

a/a
21[2]

Dostavlja mjesečni operaciski izvještaj Art. diviziona XV. i XX. KNOU brig.

ŠTABU V. KORPUSA N.O.V.J.
(Za Art. otsjek)

21. I. 1945. **Artileriski divizion XV. KNOU brigade** formiran je kod Štaba brigade. Idućih dana vršena je organizacija, formiranje diviziona postepeno do njegovog današnjeg sastava.[3] U isto vrijeme vršena je obuka na bacačima, pješadiska obuka, pravila službe i politički rad.

Artileriski divizion XX. brigade: Vršeno formiranje i organizacija diviziona pri Štabu

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11—2, k. 1267.

[2] Dopisano olovkom.

[3] U izvještaju Štaba Artiljerijskog diviziona 15. krajiške NOU brigade od 2. februara 1945 (vidi AVII, reg. br. 33—2, k. 1269) o tome piše:

»Na dan 1 ov. mj. u prisutnosti dva člana štaba XV. KNOU brigade formirali smo divizijon.

Za sada, divizijon je formiran iz dveju minobacačkih baterija, i to: 1. i 2. minobacačka baterija. Svaka baterija ima po dva voda. Prvi vodovi u baterijama imaju po pet odeljenja, dok drugi vodovi po četiri odeljenja. Svega 18 odeljenja sa 18 oruđa. Na taj način nedostaju još dva odeljenja.

U 2. vodu 1. minobacačke baterije nalaze se razna oruđa po sistemu, t.j. jedan engleski, 1 njemački, 1 češki i 1 talijanski teški bacač.

Minobacačka odeljenja formirana su u pogledu posluge tačno po formaciskom pregledu (vidi knj. 32, dok. br. 9 — Prim. redak), dok je način nošenja bacača izmijenjen, tako da će isti biti tovareni na tov. konjima. Za ovu svrhu pri svakom odeljenju postoje po dva tovarna konja i dva konjovodca. Ovaj broj konja je mali, te je zatraženo od Štaba brigade, da nam se za svako odeljenje dodijeli još po 1 konj i jedan konjovodac.« Prema brojnom stanju ljudstva i naoružanja 15. brigade od 22. februara 1945 (vidi dok. br. 131) divizion je imao 3 jahaća, 8 teglećih i 58 tovarnih konja.

brigade.[4] U međuvremenu izvođena obuka na bacačima, pješ. obuka i polit. rad.

4. II. 1945. **Artileriski divizion XV. KNOU brigade:** Osam odeljenja teških bacača ovoga diviziona, pridodata na 3 bataljona iz iste brigade, uzelo je učešća u akciji protiv četnika na Han Kolima i Rekavici.[5]

Utrošeno:

Bacačkih granata britanskog bacača 117 kom.
Puščanih metaka . . . . . 332 „
Pištoljskih metaka . . . . . 56 „
Po završenom zadatku odeljenja se vratila u logor.

13. II. 1945. Isti divizion dao je dva odeljenja brit. bacača iz 1. baterije koja su uzela učešća u akciji III. bataljona XV. Brigade na Gornji Šeher.

Utrošeno:

Bacačkih granata brit. bacača . . 24 kom.

Ovoga dana formirana je 3. baterija ovoga diviziona.

15. II. 1945. Divizion izvršio pokret od s. Tomići i s. Grujići do s. Ivanjska (zaseok Ružići).

17. II. 1945. Osam odeljenja brit. bacača i 1 protikol. top uzelo je učešća u akciji cijele brigade na uporišta Kobatovci, Laktaši, Magljani i Motike.

Utrošeno:

Bacačkih granata brit. bacača . . 66 kom.
Topovskih granata 37 mm . . . . 24 „

20—21.II.1945. **Art. divizion XX. brigade** uzeo je učešća u borbi zajedno sa bataljonima XX. Brigade protiv neprijatelja koji je nadirao iz Dobrljina i Bos. Dubice te Bos. Novog u pravcu slobodne teritorije.[6] Gubici neprijatelja od bacača iznose 12 izbačenih iz stroja. Gubici diviziona: 2 lakše ranjena.

---

[4] Vidi knj. 32, dok. br. 157.

[5] Vidi dok. br. 130; AVII, reg. br. 12—2, k. 1272: izvještaj Štaba 15. krajiške NOU brigade od 22. februara 1945. godine.

[6] Vidi dok. br. 130; AVII, reg. br. 4—1, k. 1283: izvještaj Štaba 20. krajiške NOU brigade od 23. februara 1945. godine.

Utrošeno:

Bacačkih granata . . . . . 149 kom.
Topovskih granata 37 mm . . . 9 „

20. II. 1945. **Artileriski divizion XV. brigade** izvršio pokret u s. Užari

21. II. 1945. Isti divizion raspoređen na položaju u s. Užari sa zadatkom da potpomaže pješadiju u ometanju komunikacije neprijatelja B. Luka — Bos. Gradiška.

22. II. 1945. **Art. divizion XX. brigade** izvršio je pokret iz s. Prusci za s. Podgradci, iz razloga što na dotadanjem terenu nije bilo ishrane za konje. 4 bacačka odeljenja ostala su za potpomaganje bataljona XX. Brigade.

Gubici:

Neprijateljski	mrtvih	7
	ranjenih	5
	zarobljenih	—
Ukupno izbačenih iz stroja		12
Vlastiti: Mrtvih		—
Ranjenjih		2
Zarobljenih i nestalih		—
Ukupno izbačeno iz stroja . .		2

Plijen: Nije bilo.

Utrošeno municije:

Lakih bacačkih granata . . . 330 komada
Teških bacačkih granata . . 24 „
Topovskih granata 37 mm . . 33 „

Zaključak:

Iz navedenih neprijateljskih gubitaka i utroška municije ne može se imati vjerna slika rada i uloge teških bacaća, jer gubici neprijatelja od teških bacača i protivkolskih topova nisu se mogli tačno ustanoviti. Činjenica je da su bacači u borbi na Han Kolima i Rekavici bili efikasno upotrebljeni, tako da su četnici bili potpuno obezglavljeni. U nadiranju neprijatelja iz Bos. Novog i Dobrljina pokazali su se efikasni bacači i protikolski topovi, jer je vatrom istih neprijatelj zaustavljen. U dosadašnjim borbama pješaci su stekli povjerenje u brigadnu artileriju, te se pokazalo da je upotreba bacača u sadašnjoj formaciji efikasnija nego po odjeljenjima.

Nedostatak je što treba imati veće količine municije i što još nije izvršena vodna i bateriska obuka. Rukovodioci nemaju dovoljno iskustva za upotrebu veće grupe ovog oružja.

Artileriski divizion XV. KNOU Brigade nalazi se u s. Užari.

Artileriski divizion XX. KNOU Brigade nalazi se u s. Podgradci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR	NAČ. ART. OTSJEKA	KOMANDANT
Ppukovnik:[7]	Kapetan:	Ppukovnik:[8]
	Posavac Mijo	

[7] Vojo Stupar
[8] Milan Zorić

II

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

BR. 163

IZVJEŠTAJ STOŽERA 9. USTAŠKOG STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA OD 3. FEBRUARA 1945. STOŽERU USTAŠKE VOJNICE O BORBAMA NA SEKTORU ČAPLJINA — LJUBUŠKI[1]

USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
IX. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP
Broj 186 tajno sa .... priloga
U Mostaru dne 3. II. .... 1945.

Predmet: Dnevno izvješće za
31. I. 1945. g.

STOŽERU USTAŠKE VOJNICE, Zagreb
ZAPOVJEDNIČTVU 9. HRV. GORSKE DIVIZIJE, Mostar
Sastavak:

1. — **Taktičko stanje:** Obrana oslobođenog područja.
2. — **Pojedinosti:**

a.) *Područje Čapljina.* 31. I. 1945. g. oko 07.00 sati partizanska skupina oko 70 ljudi prebacila se preko rieke Neretve u Gabelu i počela paliti i pljačkati. 40 ljudi 13. sati 4. bojne o.z. otišlo je odmah u Gabelu sa zadatkom da unište neprijatelja. Prvi odpor pružio neprijatelj na koti 169, koja je na juriš zauzeta. Partizani su se povukli prema Neretvi, štiteći pokret vatrom. Svi se nisu uspjeli prebaciti preko rieke tako da su neki natjerani u vodu. Neprijateljski gubitci 40 poginulih (nabrojano na kopnu), 6 utopljenih i 10 zarobljenih. Plien: 4 engleske strojopuške, 18 pušaka, talijanskog i engleskog streljiva, 22 telećaka, 6 šatorskih listova, 9 košulja i 5 gaća.[2]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 19/18—1, k. 114.

[2] Borba je vođena protiv dijelova Brigade narodne odbrane za Hercegovinu (vidi dok. br. 49).

Vlastiti gubitci: zapovjednik sati poručnik Šimić sasvim lako ranjen i 2 vojničara ranjena.

Noću 31. I.—1. II. neprijatelj se prebacio kod Dretelja sa namjerom da napadne Čapljinu sa sjevera.[3]

b.) *Područje Ljubuški.* Noć 31. I.—1. II. prošla mirno. Partizani su usljed pretrpljenih gubitaka tokom 30. I. napustili Vitinu i povukli se u Zelen goru.

8. sat 2. bojne upućena je u selo Vašaroviće, sa zadatkom da isto pročisti od jače skupine odmetnika koji su se počeli utvrđivati. Poslije kraće borbe partizani su potisnuti ka Prologu ostavivši 2 mrtva, dok su veći broj ranjenika izvukli. Plien 1 strojnica i jedan dvonožac engl. teškog bacača.

Jedna sat 1. bojne upućena u smjeru Humac — Crveni Grm, sa zadatkom da potisne jake partizanske dielove, koji su rano u jutro zaposjeli desnu obalu Trebižata. I pored podpore bacača sat nije uspjela preći rieku Trebižat, tako da je predveče srušen most.

Jedan vod 6. sati upućen smjerom: Dugandić — Čuvalo — Greda — Brlog, sa zadatkom da ispita neprijateljski raspored i njegovu pozadinu oko Proboja i Vitine.[4] U Proboju vod naišao na jačeg neprijatelja, i sa njim vodi 1 sat borbu. Ubijeno nekoliko partizana. Plien 1 engl. poluteški bacač i 1 strojopuška.

c.) *Područje Čitluk.* 5. bojna o.z. (poručnik Kapulica) koja je 30. I. došla u Čapljinu stigla je 31. I. na područje Čitluka preko Međugorja.

3. — **Namjera:** Obrana oslobođenog područja.

4. — **Vlastiti gubitci:** 2 vojničara ranjena.

5. — **Neprijateljski gubitci:** 42 poginula, 6 utopljenih i 10 zarobljenih.

6. — **Plien:** 1 str. puška, 4 engl. str. puške, 1 strojnica, 1 engl. poluteški bacač, 1 dvonožac engl. teškog bacača, 18 pušaka, 22 telećaka, 9 košulja i 5 gaća.

Vrieme: vedro.

Stanje u zraku: Neprijateljski lovci stalno napadali cestu Mostar — Ljubuški, Mostar — Čapljina, Mostar — Široki Brieg.

Za Ic nema podataka.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK, BOJNIK:
(M a j e r)
Majer[5]

[3] Riječ je o 12. hercegovačkoj NOU brigadi i 3. bataljonu 13. hercegovačke NOU brigade (vidi dok. br. 33).

[4] Vidi dok. br. 49, 120 i 136.

[5] Vlado

BR. 164

IZVJEŠTAJ STOŽERA 9. USTAŠKOG STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA OD 4. FEBRUARA 1945. STOŽERU USTAŠKE VOJNICE O BORBAMA NA SEKTORU LJUBUŠKI — ČAPLJINA — ČITLUK[1]

USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
IX. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP
Broj 187 — tajno sa .... priloga
U Mostar dne 4. II. 1945.

Predmet: Dnevno izvješće
za 1. II. 1945. g.

STOŽERU USTAŠKE VOJNICE, Zagreb
ZAPOVJEDNIČTVU 9. HRV. GORSKE DIVIZIJE, Mostar
Sastavak:

1. — **Taktičko stanje:** Obrana oslobođenog područja.
2. — **Pojedinosti:**

a) *Područje Ljubuški:* 1. II. u 10 sati partizani vršili obuhvat iz Proboja preko s. Radišića — Gradske prema Mostarskim vratima, koja nisu bila zaposjednuta zbog odlaska 1. bojne i 7. sati 2. bojne. U 10.30, 11.30, 12.45 i 15.00 sati 4 neprijateljska lovca bombardirali i mitraljirali Ljubuški i postave oko istog. Istovremeno jače partizanske snage (oko 200) vršile napad sa sjevera i istoka na Sitomir i Buturovicu sa težnjom da prodru kroz Mostarska vrata. Istovremeno iz sela Vašarovići — Lisice i Crveni Grm prikupljeni partizani pokušali su načiniti mostobrane na Trebižatu kod s. Humca i s. Lošić. I pored premoći u zrakoplovima ovaj napad nije mogao ugroziti uporište pa je u 15.00 sati izvršen protunapad sa zadatkom da desno krilo dostigne Mediće — Brlog, a lievo krilo Zovak, kota 190. Partizani su se bježeći povukli prema Gavran Mahali.[2] Neprijateljski gubitci: 4 mrtva (nađena) i veći broj ranjeni. Plien pričuvne cievi i okviri za strojnice te bombe za bacač. Vlast. gubitaka nije bilo.

Neprijateljski zrakoplovi uništili jednu kuću, zapalili samostan fratara i ubili 7 građanski osoba (žena i djece).

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20/18—1, k. 114.

[2] Borba je vođena protiv jedinica 9. NOU divizije (vidi dok. br. 120 i 136).

Neprijateljska skupina oko 400 ljudi predveče se grupirala kota 550 sjeverno od s. Dodig i kod sela Lošće sa namjerom da pređe Trebižat. Tučeni su topničkom vatrom.

7. sat 2. bojne upućena u Tromeđu han.

1. bojna otišla u Čapljinu.

b) *Područje Čapljina:* Tokom dana mirno. Noću 1/2. II. neprijatelj napao na Čapljinu sa svih strana.[3] Vlastiti gubitci: Zastavnik Storeli Žarko, 2 dočastnika i 5 vojničara mrtvi. Zastavnik Pero Vukić, 4 dočastnika i 10 vojničara ranjeni. Neprijateljski gubitci nepoznati.

c) *Područje Studenci:* Noću 1/2. II. neprijatelj na[pao] postave 3. bojne u selu Zvirićima i na visu Gradina, kota 332. Borba se vodi cielu noć.[4] Zbog jakog neprijateljskog pritiska naša posada se povukla na visove sjeverno od s. Stubice (lieva obala Trebižata). Vlastiti gubitci: 1 mrtav, 1 ranjen.

d) *Područje Čitluk — Šurmanci:* 5. bojna dobila zadatak da nastupi smjerom Čitluk — Šurmanci — vis Gradina sa ciljem da zauzme kotu i uništi neprijatelja, koji je prešao Neretvu i nalazio se u s. Šurmanci. Ovaj zadatak bojna nije izvršila izgovarajući se da od juga nije niko napao.

2. bojna 1. zdruga[5] uputila jednu sat na vis Kuk[6] (kota 517) sa zadatkom da nastupi prema Gradini i Šurmancima i [napadne] neprijatelja u Šurmancima. Ovaj zadatak nije u potpunosti izvršen.

3. — **Namjera:** Obrana oslobođenog područja.

4. — **Vlastiti gubitci:** Zastavnik Storeli Žarko, 2 dočastnika i 6 vojničara mrtvi, zastavnik Pero Vukić, 4 dočastnika i 11 vojničara ranjeni.

5. — **Neprijateljski gubitci:** 4 mrtva.

6. — **Plijen:** Nekoliko pričuvni cievi i okvira za stroj te nešto bomba za bacač.

Po točkama 7 i 8 nema podataka.

Za Ic nema podataka.

Vrieme: vedro.

Stanje u zraku: Neprijateljski zrakoplovi napadali i mitraljirali ceste i postave.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK, BOJNIK:
(M a j e r)
M. P. **Majer**

---

[3] i [4] Vidi dok. br. 11, 33 i 49.

[5] Riječ je o bojni 1. ustaškog djelatnog zdruga.

[6] Kukovac (trig. 517).

BR. 165

IZVJEŠTAJ STOŽERA 9. USTAŠKOG STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA OD 4. FEBRUARA 1945. STOŽERU USTAŠKE VOJNICE O DEJSTVIMA NA SEKTORU LJUBUŠKI — ČITLUK[1]

USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
IX. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP
Broj 188 — tajno sa .... priloga
U Mostaru dne 4. II. 1945.

Predmet: Dnevno izvješće
za 2. II. 1945. g.

STOŽERU USTAŠKE VOJNICE, Zagreb
ZAPOVJEDNIČTVU 9. HRV. GORSKE DIVIZIJE, Mostar
Sastavak:

1. — **Taktičko stanje:** Obrana oslobođenog područja.
2. — **Pojedinosti:**

a) *Područje Ljubuški:* Noću 1/2. II. partizani pokušali izvršiti prelaz preko Trebižata kod sela Kutac i na crvenogrmski most,[2] ali su odbijeni odlučnim odporom naših zasjeda. Iste noći partizani su slabijim snagama napadali Ljubuški iz smjera Vitine, ali su ujutro protunapadom protjerani.[3]

U 7 i 30 neprijateljski zrakoplovi bacili 2 bombe u blizini stožera 2. bojne o.z. (Duvanjski ured). Od 14 do 15 sati 6 neprijateljskih zrakoplova ponovo napali Ljubuški i Humac, tukli strojničkom vatrom i bacali bombe da bi omogućili prelaz partizanima preko Trebižata. Jednovremeno, partizani su izbacili oko 70 mina iz bacača na naše postave oko s. Humac, kod kojega se pripucavalo gotovo cieli dan. Vlastiti gubitci 3 ranjena (1 milicioner). Neprijateljski gubitci nepoznati.

Jedan vod vršio razviđanja smjerom Mostarska vrata — Medići bez dodira sa protivnikom.

b) *Područje Čitluk:* Za uništenje neprijateljskih snaga izkrcanih na području sela Šurmanci[4] upućena je 5. bojna smje-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21/18—1, k. 114.

[2] Riječ je o mostu na cesti Ljubuški — s. Crveni Grm.

[3] Riječ je o jedinicama 9. NOU divizije (vidi dok. br. 120 i 136).

[4] Odnosi se na jedinice 12. hercegovačke NOU brigade (vidi dok. br. 33).

rom Krehin Gradac — Kručevići — Šurmanci, a jedan ojačan vod smjerom Krehin Gradac, vis Ograda, kota 269 — s. Šurmanci. 2. bojna I. zdruga upućena je za obuhvat s juga smjerom Međugorje — Bijaković — Gradina — Šurmanci, a jedan vod Bijaković — cestom za Šurmance. Ni jedna ni druga bojna nisu izvršile zapovjed, izgovarajući se da 1. bojna nije napadala s juga, a 5. sa sjevera.

c) *Područje Čapljina:* Dan prošao u pripucavanju.

3. — **Namjera:** Uništenje neprijatelja na području s. Šurmanci.

4. — **Vlastiti gubitci:** 3 ranjena.

5. — **Neprijateljski gubitci:** nepoznati.

6. — **Plien:** ništa.

Po točkama 7 i 8 nema podataka.

Za Ic nema podataka.

Vrieme: vedro.

Stanje u zraku: Neprijateljski zrakoplovi mitraljirali i bombardirali ceste i postave.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK, BOJNIK:
(M a j e r)
Majer

BR. 166

BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 1. USTAŠKOG DJELATNOG ZDRUGA OD 6. FEBRUARA 1945. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA NDH O DEJSTVIMA U NOVEMBRU 1944. GODINE[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
I. USTAŠKOG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI ODJEL
Ia Op. Broj 102/taj.
U Sarajevu 6. II. 1945.

Predmet: Bojna relacija za mjesec *studeni* 1944.

Dio prvi

— GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA (OPER. ODJEL)
— ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA (GLST. ODJEL)

OBĆA BOJNA RELACIJA

o podhvatima postrojbi 1. stajaćeg djelatnog sdruga u mjesecu studenom 1944. godine.

A. — Razpored postrojbi, jačina i naoružanje u toku mjeseca studenog 1944.

I. — Stožer I. ustaškog stajaćeg sdruga u Sarajevu sa ukupno ljudstva 128, naoružanje: 13 pušaka i 30 samokresa. *Stožerna sat sdruga* u Sarajevu, jačine 255, naoružanje: 100 pušaka, 2 strojopuške i 1 bacač 45 mm. *Samovozna sat* u Sarajevu, jačine 90, naoružanje: 36 pušaka, 2 strojopuške, 3 strojosamokresa i 22 samokresa. *Oklopni vod* u Sarajevu, jačine 29, naoružanje: 16 pušaka, 3 oklopna kola, 6 strojnica. *Topnička bitnica* u Palama, jačine 62, naoružanje: 50 pušaka i 1 protuoklopni top. Obkoparski vod u Sumbulovcu, jačine 64, naoružanje: 61 puška, 2 strojosamokresa i 1 samokres.

II. — Stožer I. bojne u Gromilama, jačine 32, naoružanje: 20 pušaka, 1 strojopuška, 1 strojosamokres, 4 samokresa i 1 bacač 81 mm. *1. sat* Romanija, jačine 146, naoružanje: 93 puške, 7 strojopušaka, 4 strojosamokresa, 3 samokresa i 1 ba-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1/1—80, k. 59.

cač 45 mm. *2. sat* Sokolac, jačine 123, naoružanje: 86 pušaka, 8 strojopušaka, 1 strojnica, 7 strojosamokresa i 5 samokresa. *3. sat* na Romaniji, jačine 122, naoružanje: 96 pušaka, 3 strojopuške, 1 bacač 45 mm. *4. sat* u Sumbulovcu, jačine 55, naoružanje: 32 puške, 1 stojosamokres i 1 samokres.

Stožer II. bojne u Rogatici, jačine 26, naoružanje: 2 strojosamokresa i 5 samokresa. *Stožerni vod* na Darivi[2] (Sarajevo), jačine 51, naoružanje: 20 pušaka, 2 strojopuške, 15 strojosamokresa. *1. sat* u Rogatici, jačine 166, naoružanje: 104 puške, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 7 strojosamokresa, 9 samokresa i 1 bacač 46 mm. *2. sat* u Rogatici, jačine 168, naoružanje: 138 pušaka, 11 strojopušaka, 2 strojnice, 5 strojosamokresa, 14 samokresa, 2 bacača 45 mm i 1 bacač 81 mm. *3. sat* u Rogatici, jačine 212, naoružanje: 156 pušaka, 5 strojopušaka. *4. sat u Rogatici*, jačine 172, naoružanje: 95 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 10 samokresa i 15 strojosamokresa. *5. sat u Žepi*, jačine 220, naoružanje: 131 puška, 2 strojopuške, 3 samokresa i 1 strojosamokres. *6. sat* u Rogatici, jačine 169, naoružanje: 136 pušaka, 6 strojopušaka, 1 bacač 81 mm, 1 bacač 46 mm, 2 samokresa i 10 strojosamokresa. *7. sat* u Rogatici, jačine 116, naoružanje: 116 pušaka i 2 strojopuške.

Stožer III. bojne u Rogatici, jačine 63, naoružanje: 29 pušaka, 3 strojosamokresa i 3 samokresa. *1. sat* u Rogatici, jačina 204, naoružanje: 136 pušaka, 13 strojopušaka, 1 strojnica, 11 strojosamokresa, 10 samokresa i 1 bacač 45 mm. *2. sat* u Rogatici, jačine 177, naoružanje: 99 pušaka, strojopušaka 9, strojosamokresa 7, samokresa[3] i 1 bacač 45 mm. *3. sat* u Rogatici, jačine 178, naoružanje: 67 pušaka, 5 strojopušaka, 10 strojosamokresa, 5 samokresa i 1 bacač 45 mm. *4. sat* u Rogatici, jačine 126, naoružanje: 68 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 8 strojosamokresa, 7 samokresa, 1 bacač 45 mm i 2 bacača 81 mm. *5. sat* u Fakovićima, jačine 150, naoružanje: 140 pušaka i 4 strojopuške. *6. sat* Klotijevac, jačine 140, naoružanje: 130 pušaka, 3 strojopuške. *7. sat* u Osmačama, jačine 150, naoružanje: 140 pušaka, 2 strojopuške i 2 strojnice.

Stožer IV. bojne u Kiseljaku, jačine 11, naoružanje: 3 puške, 1 strojosamokres i 2 samokresa. *1. sat* u Kiseljaku, jačine 132, naoružanje: 37 pušaka. *2. sat u Kiseljaku*, jačine 127, naoružanje: 120 pušaka, 1 strojopuška, 2 strojosamokresa i 1 samokres. *3. sat* Kiseljak, jačine 87, naoružanje: 75 pušaka i 1 strojosamokres. *4. sat* u Kiseljaku, jačine 92, naoružanje: 75 pušaka.

---

[2] Naziv jednog dijela obale rijeke Miljacke u Sarajevu.

[3] U originalu izostavljen broj.

Stožer V. bojne u Zenici, jačine 9, naoružanje 1 strojosamokres. *Stožerna* sat, jačine 23, naoružanje 2 puške. *1. sat* u Zenici, jačine 137, naoružanje: 84 puške, 6 strojopušaka, 4 strojosamokresa i 1 samokres. *2. sat* Zenica, jačina 149, naoružanje: 141 puška, 3 strojopuške, 1 strojnica, 4 strojosamokresa, 2 samokresa i 1 bacač 81 mm. *3. sat* u Zenici, jačine 125, naoružanje: 100 pušaka, 3 strojopuške i 1 strojosamokres.

Stožer Posadne bojne u Sarajevu, jačine 11. *Stožerna sat* u Sarajevu, jačine 143, naoružanje: 50 pušaka, 3 strojosamokresa i 2 samokresa. *1. sat* u Sarajevu, jačine 247, naoružanje: 191 puška, 6 strojopušaka, 1 strojnica, 1 strojosamokres i 1 samokres. *2 sat* u Hadžićima, jačine 67, naoružanje: 61 puška, 2 strojopuške i 1 strojnica. *3. sat* u Lepenici, jačine 152, naoružanje: 140 pušaka i 3 strojopuške. *4. sat u Brnjacima*, jačine 123, naoružanje: 98 pušaka. *5. sat* u Kreševu, jačine 270, naoružanje: 240 pušaka, 6 strojopušaka i 2 strojnice.

Stožer Doknadne bojne na Palama, jačine 41, naoružanje: 13 pušaka, 1 strojnica, 1 strojosamokres i 2 samokresa. *2. sat* u Koranu, jačine 171, naoružanje: 117 pušaka i 2 strojopuške. *3. sat* u Stambulčiću, jačine: 147, naoružanje: 111 pušaka, 2 strojopuške. *4. sat* na Palama, jačine: 159, naoružanje: 104 puške i 1 strojopuška.

B. — PODHVATI

Tokom mjeseca studenog dielovi ovoga sdruga vršili su svakodnevna razviđanja u području uporišta.

U mjesecu studenom II. i III. bojna o.s. krenule su u podhvat sa ciljem oslobođenja Rogatice, koju su nakon kraće borbe uspjeli ponovo zauzeti. U Rogatici su bojne ostale 15 dana bez potrebne hrane, da bi omogućile nesmetani prolaz njemačkim postrojbama pri povlačenju iz Grčke,[4] što im je podpuno i uspjelo, tako da su njemačke trupe bez gubitaka stigle u Sarajevo. Nakon toga II. i III. bojna napustile su Rogaticu i povukle se na Sokolac.

Sa Sokolca iste bojne poduzimaju podhvat u smjeru Višegrada, da bi osigurali željezničku prugu Sarajevo — Višegrad, i očistili okolno područje oko željezničke pruge.

U toku mjeseca studenog IV. bojna o.s. poduzela je podhvat u smjeru Busovače, da bi osigurali nesmetani prolaz njemačkim trupama na putu Kiseljak — Busovača.

---

[4] O tome vidi knj. 30, dok. br. 49 (objašnjenje 2), 90 (objašnjenje 17. i 18) i 105.

Prilikom dnevnih izviđanja u području uporišta dolazilo se u dodir sa četnicima i partizanima, te su uviek isti bili poraženi uz osjetne gubitke.

Važniji događaji u toku mjeseca studenog bili su sliedeći:

1. studeni:

Dielovi I. bojne na osiguranju ceste došli su u dodir sa manjom partizanskom skupinom na Romaniji, koja je nakon kraće borbe razbijena uz gubitke od 2 mrtva. Plien: 3 puške.

2. studeni:

III. bojna u sastavu sa II. bojnom nastupila u podhvat Sokolac — Rogatica, sa ciljem osvojiti Rogaticu. Rogatica je u toku dana osvojena.

III. bojna nastupila je na desnom. Borba je prihvaćena na Vitnju i nastavila se kroz mjesta: Han-Stijenica, Kramer Selo, Brekovik i Lunj. Partizani su nakon duže borbe razpršeni.[5] Utrošeno je naboja 7.9 mm 6860, tal. 1345, 9 mm 342, eng. 700. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: 5 mrtvih i 3 zarobljena. Plien: 1 puška. Borbena nadmoć naših postrojbi bila je daleko iznad neprijateljske, što se dielom treba zahvaliti pomoći njemačkog brzometnog teškog oružja.

4. studeni:

2. sat IV. bojne izvršila je nasilno razviđanje u pravcu s. Tušnići. Kod Krčevina partizani su otvorili vatru na našu postrojbu. Odmah je pružen odpor i nakon duže borbe uspjelo je partizane odbaciti.[6] Vlastiti gubitci: 1 ranjen. Plien: 2 puške. Utrošeno 1600 naboja.

Manja partizanska skupina ne znajući tko drži Rogaticu naišla je nocu na uzvišenje Lunj kod Rogatice, kojeg je branila 1. sat III. bojne. Tom prilikom partizani su imali veće gubitke. Točan broj neustanovljen. Pronađen: 1 mrtav i 1 ranjen. Plien: 1 strojosamokres.

5. studeni:

U noći XXVII. partizanska divizija napala Rogaticu.[7] 1. sat III. bojne branila postave Apsan[8] i Vienac. 3. sat Lunj. Ostale satnije bile su u pričuvi. Napad je nakon duže borbe od-

---

[5] i [12] Borba je vođena protiv jedinica 27. NOU divizije. Ova divizija je tada imala zadatak da dejstvuje na komunikaciji Višegrad — Sarajevo. O tome kao i o njenim gubicima vidi knj. 30, dok. br. 90.

[6] Riječ je o dejstvima Visočko-fojničkog NOP odreda (vidi knj. 30, dok. br. 125; knj. 31, dok. br. 14).

[7] Vidi knj. 30, dok. br. 69.

[8] Nije nađeno na karti 1 : 100.000.

bijen. Sviest o našoj nadmoći osjetila se kod naših postrojbi, dok kod neprijatelja osjetilo se pomanjkanje volje za borbu. Neprijateljski gubitci: 6 mrtvih i 1 ranjen. Po izkazu seljaka broj mrtvih je daleko veći do 30. Vlastiti gubitci: 1 mrtav. Plien: 6 pušaka. Utrošeno 7.9 mm naboja 9600, 6.5 mm 3150, 7.7 mm 10400, 9 mm 2820.

6. studeni:

6. studenog u 21 sat napali su partizani na postave IV. bojne ovoga sdruga u Gromiljaku. Postav je branila 4. sat i 60 pripadnika 2. sati IV. bojne, koji su toga dana bili upućeni u zasjedu kod Brezove Kose. Partizani su izvršili napad iz svih smjerova. Nakon borbe od jednoga sata, zbog premoći partizana kako u oružju tako i u ljudstvu, dielovi obrane morali su se povući do postave »Silos«, gdje su nanovo primili borbu da sprieče partizanima put prema Kiseljaku. U 21,45 sati upućena je pomoć iz Kiseljaka, 3 njemačka tenka i 40 pripadnika 2. sati. Partizani su nakon kratke, ali oštre borbe odbačeni preko mosta i uobće sa cieloga postava. Istodobno partizani su izvršili napad na Kiseljak. Međutim kako su partizani odbijeni kod Gromiljaka, to su se i povukli kod Kiseljaka. Napad je izvršila IX. partizanska brigada[9] uz pomoć Visočko-fojničkog odreda.[10] Vlastiti gubitci: nestalo 19 vojničara. Neprijateljski: 18 mrtvih (prebrojano) i 20 ranjenih.

8. studeni:

Jedan vod V. bojne u razviđanju u smjeru sv. Crkvice nedaleko Zenice. Kod s. Ričice došlo se u dodir sa odmetnicima. Nakon kraće borbe odmetnici su se povukli.[11] Zaplienjeno: 5 pušaka, 4 pokrivača i bolničkog tvoriva.

Podhvatna skupina u nadiranju prema Rogatici i pri samom zauzimanju Rogatice naniela je neprijatelju gubitke od: 40 mrtvih (prebrojano) i 49 ranjenih (prebrojano). Prema izjavama broj mrtvih i ranjenih je daleko veći.[12]

9. studeni:

Dvie partizanske brigade stigle u pomoć partizanskim skupinama u području Rogatice, sa namjerom da istu ponovo zauzmu. Dielovi III. bojne iz područja Srebrenice stigli u Rogaticu.

---

[9] Napad na s. Gromiljak izveo je 1. bataljon 9. krajiške NOU brigade »Simo Šolaja«, a u isto vrijeme njen 4. bataljon je vršio demonstrativni napad na Kiseljak (vidi knj. 30, dok. br. 119).

[10] O dejstvima toga odreda vidi knj. 30, dok. br. 125.

[11] Vidi knj. 30, dok. br. 133.

10. studeni:

Zapovjedničtvo IV. bojne u Kiseljaku dobilo je izvješće od zap. 5. sati Posadne bojne u Kreševu, da se ista mora povući sa svojih postava uslijed jakoga pritiska sa strane partizana.[13] Sat se povukla u Brnjake.

11. studeni:

Partizani su razpršili 3. sat Posadne bojne u Lepenici, te se ista morala povući u smjeru Hadžića. Po primljenoj vijesti zapovjednik IV. bojne izdao je zapovjed zapovjedniku 2. sati IV. bojne, da uz pomoć 3 njemačka pancera i dielova 4. i 5. sati Posadne bojne razprši partizanske snage u području Lepenice. Nakon borbe, koja je trajala jedan sat uspelo je sa gore spomenutim snagama zauzeti ponovno postave, koje je držala 3. sat Posadne bojne. Nakon zauzeća postava 2. sat. i 5. sat pod zapovjedničtvom zapovjednika IV. bojne uputile su se u potjeru za partizanima u smjeru Homoljske Ćuprije — Han Ivice — Bukve i Brnjaka. Partizani su odstupili pretrpjevši osjetne gubitke.[14] Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 1 ranjen.

Dielovi I. bojne iz Sokolca izvršili su razviđanje do sela Žulj (9 km s.z. od Sokolca) bez dodira sa neprijateljem. Isti su ustanovili da se u području Romanije ne nalaze partizanske snage, nego samo manje grupe četnika.

12. studeni:

U noći partizanske snage ponovo su izvršile napad na Rogaticu. Jedan vod 1. sati pojačao je postave Apsan — Vienac. Jedan vod 2. sati pojačao postave na Lunju. Napad je trajao do jutra, kada se neprijatelj pod zaštitom magle morao povući.[15] Vlastiti gubitci: 2 mrtva i 3 ranjena. Neprijateljski: 7 mrtvih. Utrošeno 2250 naboja.

13. studeni:

Zapovjedničtvo IV. bojne u Kiseljaku na temelju izvješća što su ga podnašali pojedini izviđački odjeli upućivani u predjele oko Kiseljaka došlo je do zaključka, da partizani grupiraju svoje snage, s namjerom da onemoguće promet Sarajevo — Kiseljak, da napadnu samo mjesto Kiseljak i po mogućnosti da unište naše snage, koje se nalaze u Kiseljaku. Obzirom na ovu činjenicu zapovjednik bojne u sporazumu sa zapovjednikom njemačke posade u Kiseljaku poduzeo je 13. stu-

---

[13], [14] i [24] Riječ je o jedinicama 7. krajiške NOU brigade (vidi knj. 30, dok. br. 123).

[15] Vidi knj. 30, dok. br. 80.

denog podhvat protiv partizanskih skupina u svrhu da se odtereti obrana Kiseljaka. Zadatak koga je zapovjednik IV. bojne saobćio zapovjednicima sati bio je sliedeći: 2. sat, pojačana sa udarnim vodom i 4. sat Posadne bojne bili su upućeni da prime borbu na koti 650, s. Gomionica, kota 770, s. Stojkovići, kota 687, s. Svinjarevo, s. Čalikovac, Grabovci, Gunjača do sela Brestovskog. Spomenute sati trebale su biti u 12 sati u Brestovskom, te poslie odmora od 1 sat krenuti u smjeru Gusti Grab, prema kojem su trebale napredovati njemačke postrojbe iz Busovače.

Zapovjednik 5. sati Posadne bojne dobio je zadatak, da ima primiti borbu i protjerati partizane preko Brezove Kose i Krčevina.

6 njemačkih pancera posade Kiseljaka krenulo je uz cestu Kiseljak — Busovača sa zadatkom da podpomaže vatrom pokrete naših postrojbi.

2. sat odmah je dobila vatru na koti 656 i u neprestanoj borbi sa partizanima podpomognuta sa topničkom i strojopuščanom vatrom sa njemačkih pancera uzpjela je razbiti i razpršiti, te odbaciti partizanske snage do s. Hrastovi. Osobito žestoka borba vodila se u s. Orahovo, gdje je 5. sat Posadne bojne praskama i jurišom izbacila partizane iz njihovih utvrđenih postava. Ista sat dostigla je kotu 545 u 12 sati.

4. sat IV. bojne, kojoj je bilo povjereno da drži postave na Brezovoj Kosi, da ne bi partizani presjekli put postrojbi, koja je otišla u smjeru s. Brestovsko, morala se povući oko 13 sati nazad na svoj početni položaj Gromiljak ne mogavši odoljeti naletu partizana, koji su nadirali iz smjera Fojnice.

Po primljenom izvješću, da je 4. sat odstupila sa svoga postava i obzirom na kvar jednoga pancera, kao i to što se nije moglo primjetiti da njemačke snage nadiru iz smjera Busovače, zapovjednik IV. bojne izdao je zapovjed da se satnije povlače u smjeru Kiseljaka. Povlačenje je započelo u 13,30 sati.

U isto vrieme partizanima je stigla pomoć sa svih strana. Nakon žestoke borbe partizanima je uspjelo da potisnu naše snage sa zauzetih visova. Tako da je jedino povlačenje bilo moguće uz kanale ceste. Pored jake neprijateljske vatre uspjelo je probiti neprijateljski obruč i dostignuti Gromiljak.[16]

Postrojba je pretrpjela sliedeće gubitke: 8 mrtvih i 22 ranjena. Partizani su imali gubitke od: 60 mrtvih i 150 ranjenih. Utrošeno 20000 naboja i 50 praski.

---

[16] i [21] Odnosi se na jedinice 9. krajiške NOU brigade »Simo Šolaja« (vidi knj. 30, dok. br. 119).

14. studeni:

Dielovi I. bojne izvadili su na cesti kod Dikalja (5 km j.z. od Sokolca) 12 mina, koje su partizani postavili.

17. studeni:

1., 2. i 3. sat III. bojne pošle su na osiguranje ceste Sarajevo — Rogatica uz pomoć teškog bacačkog ščeta.[17] Zbog jakog neprijateljskog odpora osiguranje nije izvršeno. Čitava 22.[18] partizanska divizija zaposjela je cestu zbog onemogućivanja prolaza njemačkim jedinicama, koje su se povlačile iz smjera Višegrada. Neprijatelja se uspjelo potisnuti samo sa kote 919, a potom su se satnije povukle. Utrošeno naboja 3666, praski 12, mina za laki bacač 12 i mina za teški bacač 37 komada. Vlastiti gubitci: 3 ranjena. Neprijateljski nepoznati.

19. studeni:

V. bojna poduzela podhvat u sjevernom području od Zenice, preko s. Gradišće prema s. Stranjani, gdje su se koncentrisali djelovi VIII. krajiške brigade[19] i mjestna milicija koja surađuje sa partizanima. Iste je uspjelo nakon duže borbe odbaciti u smjeru zapada. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 4 ranjena. Neprijateljski: 14 mrtvih. Plien 16 pušaka, 2000 naboja i 2 konja.

2. i 3. bojna povlačile su se iz Rogatice za Sokolac zajedno sa njemačkim postrojbama. Pri povlačenju partizani su napadali.[20] Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 5 ranjeno. Neprijateljski: 4 mrtva. Utrošeno naboja 7,9 mm 13560, eng. 1120, 9 mm 1481, 25 mina za teški bacač i 12 mina za laki bacač.

20. studeni:

20. studenog u 5,30 sati napali su partizani Gromiljak (3 km s.z. od Kiseljaka), predhodno ga obkolivši sa sve četiri strane sa jačinom od 3 bataljona, naoružani sa strojnicama, strojopuškama i strojosamokresima. Jačina posade u Gromiljaku bila je u svemu 50 ljudi, oboružani samo puškama. Napad je potrajao do 7 sati u jutro, kada su se partizani povukli u smjeru Fojnice.[21] Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: 8 mrtvih i 14 ranjenih. Utrošeno naboja 7,9 mm 3000 komada.

---

[17] U originalu isto.

[18] Pogrešno; treba: 27 (vidi knj. 31, dok. br. 4).

[19] Bliže o dejstvima te brigade vidi knj. 30, dok. br. 133.

[20] Vidi knj. 31, dok. br. 4.

II. i III. bojna nastavljaju probijanje u smjeru Sokolca preko Kramer Sela i Han Stijenica. Vitanj dostignut u 21 sat. Utrošeno naboja 7,9 mm 5890, 7,7 mm 833, 9 mm 416, 33 mine za laki bacač, 35 mina za težki bacač i 25 ručnih praski. Vlastiti gubitci: 2 mrtva i 1 ranjen. Neprijateljski gubitci neustanovljeni.

23. studeni:

23. studenog upućena je 4. sat V. bojne na osiguranje pruge prema Zavidovićima, te je imala zadatak da zauzme uzvisinu Gradac, kota 602 sjeverno od Zenice. Nakon što je ova kota zauzeta neprijatelj je sa susjednih uzvisina otvorio vatru na ljudstvo 4. sati, te je tom prilikom poginuo jedan vojničar. Nakon duže borbe uspjelo se neprijatelja uz pomoć bacačke vatre odbiti.[22] Neprijateljski gubitci: nepoznati.

24. studeni:

24. studenog krenule su postrojbe IV. bojne preko s. Odrače prema s. Miroševićima, gdje su dočekani partizani i tom prilikom partizani su imali gubitke od 10 mrtvih i više ranjenih.[23]

U susret iz Busovače poslata je jedna sat njemačke SS postrojbe, koja je imala zadatak da olakša put i probijanje prema Busovači. Lievo krilo sa nešto težkog oružja ostalo je u s. Bilalovac kao posada. Iz sela Miroševići naši su se povukli prema cesti. Naše postrojbe probile su se do Gustog Graba uz pomoć tenkova, gdje su se sastale sa njemačkim postrojbama, koje su se probile iz Busovače.

U s. Kaćuni za posadu određena je 2. i 4. sat, a na cestu kod s. Bukovci 5. sat Posadne bojne.

24. studenog u 12 sati krenuo je iz Sarajeva teretni samovoz sa obskrbom za IV. bojnu u Kiseljak. U 13,30 na mjestu Šamin-Gaj naišao je na minu. Odmah iza toga partizani su otvorili vatru, te je tom prilikom poginuo zastavnik Pero Gotovac i pomoćnik vozača samovoza i težko ranjen jedan rojnik.[24] Odmah je na lice mjesta upućen jedan vod 2. sati Posadne bojne iz Hadžića radi protjere neprijatelja.

Isti dan i drugi teretni samovoz naletio je na minu. Na samovozu izgorilo je 2 kante ulja, 5 častničkih odiela, 7 kabanica, 16 pari čarapa, 1 vreća soli, 1 vreća brašna, 1000 kg krumpira, 600 kruhova, 1 strojopuška, 65 kg sapuna.

---

[22] i [25] Borba je vođena protiv jedinica 4. NOU divizije (vidi knj. 30, dok. br. 133).

[23] Vidi knj. 30, dok. br. 119 i 125.

25. studeni:

Dana 25. studenog poduzet je podhvat protiv partizanskih snaga između Kiseljaka i Busovače, s time da se osigura cesta između ova dva mjesta.

U podhvatu su učestvovale sliedeće jedinice: 2. i 4. sat IV. bojne, 5. sat posadne bojne, odredi njemačke policije sa flakovima i 6 tenkova.

Zadatak je bio sliedeći: Ustaške postrojbe imale su da osiguravaju desnu stranu ceste prema Busovači, njemačka policija lievu stranu, flakovi i tenkovi išli su uzporedo sa obkoparima sa lievom i desnom stranom ceste.

Iz Gromiljaka naša je desna strana odmah dobila vatru kod mjesta Gomionice sa kote 770. Neprijatelj je odmah protjeran i nastavilo se napredovanje prema s. Lješevo.

Lieva strana na kojoj je bila njemačka policija dobila je vatru sa Brezove kose. Radi popravke ceste otežavao se podhvat, jer se moralo čekati na popravak ceste. Istoga dana na večer povučeno je lievo i desno krilo u s. Brestovac, gdje se i zanoćilo.

26. studeni:

2. i 5. sat IV. bojne izvršile su razviđanje u smjeru s. Mihaljevića, s. Hozanovića, Dobraljeva i Sebinja, bez dodira sa neprijateljem.

27. studeni:

1. i 2. sat V. bojne izvršile razviđanje preko Stare Zenice u s. Vražalj, radi odterećenja njemačkih postrojbi, koje su vodile borbu između Busovače i Zenice sa partizanima.[25] Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: nepoznati. Utrošeno naboja 7,9 mm 850, 10 bacačkih mina.

Zapovjednik, dopukovnik,
(Mamić)
A.[26] Mamić

[26] Ante

BR. 167

IZVJEŠTAJ STOŽERA 9. USTAŠKOG STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA OD 6. FEBRUARA 1945. STOŽERU USTAŠKE VOJNICE O SITUACIJI NA SEKTORU LJUBUŠKI — ČAPLJINA — ČITLUK[1]

USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
IX. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP
Broj 189 — tajno sa .... priloga
U Mostaru dne 6/II. 1945.

Predmet: Dnevno izvješće
za 3. II. 1945. g.

STOŽERU USTAŠKE VOJNICE, Zagreb
ZAPOVJEDNIČTVU 9 HRV. GORSKE DIVIZIJE, Mostar
Sastavak:

1. — **Taktičko stanje:** Neuspio napad na neprijateljski mostobran u selu Šurmanci, pad Čapljine, povlačenje na novu liniju obrane Ljuti Dolac — s. Ružići.

2. — **Pojedinosti:**

a) *Područje Ljubuški:* Ljubuški bombardovan i mitraljiran, nije bilo velike štete. Tokom dana bombardovan je samostan Humac, a partizani pokušali jednovremeno preći preko crvenogrmskog mosta.[2] U svom sastavu imali su i teški bacač. Vlastiti gubitci jedan mrtav. Neprijateljski nepoznati.

b) *Područje Čitluk:* Dne 2. II. oko 21.00 sat izdata je zapovjed po kojoj su trebali 5. bojna i stožerna sat o.z. kao i 2. bojna I. zdruga, da napadnu dne 3. II. u 05.00 sati neprijatelja[3] na području Šurmanci i da ga unište. 5. bojna imala je zadatak da noću 2/3. II. drži liniju Krehin Gradac — Blizanci, a ujutro da nastupi sa jednom sati smjerom jugoistočni dio Krehin Gradca — vis Ograda — s. Šurmanci, drugom da nastupi smjerom Blizanci — vis Šibenac — vis Zoljevac — s. Šurmanci, trećom sati da napadne sa jugoistočnog diela sela Blizanci smjerom Duga njiva — kota 231 — s. Kručevići —

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 22/18—1, k. 114.

[2] Riječ je o jedinicama 9. NOU divizije (vidi dok. br. 120 i 136).

[3] Odnosi se na jedinice 12. hercegovačke NOU brigade (vidi dok. br. 33).

vis Zoljevac — s. Šurmanci. Stožerna sat o.z. imala zadatak da noću 2/3. II. osigura sa juga Čitluk, u koju svrhu da zaposjedne kotu 255 (z. od donjeg Krehin Gradca), ujutro da nastupi smjerom Vionica — Perkuša — Šurmanci i da održava spoj između 5. i 2/I. bojne. 2. bojna I. zdruga imala zadatak noću da drži Gradinu, a u 05.00 sati da napadne smjerom Gradina — Zoljevac.

Po ovoj zapovjedi 5. bojna ujutro 3. II. razvila se u borbu ali je uskoro napadnuta od neprijateljskih zrakoplova pa se raspršila i počela polako povlačiti ka sjeveru (po izjavi zapovjednika stožerne sati i zastavnika Bebeka).

Stožerna sat ujutro nastupila određenim pravcem i dospjela skoro do sjeverozapadnog diela sela Šurmanci, ali videći da niko ne napreduje ni lievo ni desno vratila se je poslije podne oko 15.00 sati u Čitluk.

2. bojna I. zdruga vodila borbu sa neprijateljem na Gradini između sela Bijakovića, te nije izvršila zapovjed za napad na Šurmance. Tražila je neprekidno da joj se pošalje streljivo, kojega nije bilo (posliednjih 10 sanduka razdieljeno rano ujutro 3. II. 5. i 2. bojni).

Oko 08.00 sati primljena je viest da je Čapljina napuštena,[4] što je silno uticalo na moral vojničara i pučanstva, koje se počelo u većim masama povlačiti cestom za Mostar.

Oko 11.00 sati žestoko je mitraljiran i napadnut bombama Stožer zdruga u samostanu na Čitluku, zbog čega je stožer oko 14.00 sati premješten u kulu u samom Čitluku.

Oko 17.00 sati opaženo je povlačenje 5. bojne u gustim redovima preko visova Topnika i Podvornice (istočno od Čitluka) smjerom Gradnići — Primorske staje, cesta za Mostar. Zbog ovoga zapovjednik zdruga je izišao kod kote 379 — Primorske staje i najenergičnijim mjerama pokušavao da zaustavi 5. bojnu, što mu je uspjelo jedva nakon upotrebe samokresa. 5. bojna je zauzela postave Dobro Selo i kota 350 sjeverno od Dobrog Sela. Primorske staje (k. 379) zapadno od ceste zaposjela je prateća sat o.z., a istočno stožerna sat o.z. Stožer je zanoćio u Sretnici. Tokom noći prispjele su u Sretnicu 1., 4. i dielovi 3. bojne (1 dio 3. bojne ostao u sastav 2. bojne Ljubuški), kao i 2/I. bojna.

c) *Područje Čapljina:* Noću 2/3. II. napadnuta je Čapljina[5] vrlo jako sa svih strana. Zbog neprijateljske premoći kao i zbog pomanjkanja streljiva posada (1. i 4. bojna) povukle su se na visove Dubovo brdo, k. 218 i Osoje, k. 205 i gdje su se spojile sa 3. bojnom o.z. sa područja Donji Studenci. Sa ovog

---

[4] i [5] Vidi dok. br. 33 i 110.

područja sve tri bojne su se povukle poslie podne smjerom Čitluk — Mostar (osim dielova 3. bojne koji su se nalazili u Ljubuškom). Tokom noći ove bojne su pristigle u Sretnicu.

3. — **Namjera:** Organiziranje obrane na liniji s. Ljuti Dolac, s. Ružići, vis Stražnica, Dobro Selo, Slepčići, koja se ima držati po svaku cienu do 8. II. 1945. g., to jest do pristizanja njemačkih snaga sa kojima će se izvršiti protinapad, radi ponovnog izlazka na rieku Trebižat.[6]

4. — **Vlastiti gubitci:** 1 mrtav. (Poznato).

5. — **Neprijateljski gubitci:** nepoznati.

6. — **Plien:** ništa.

Po točkama 7 i 8 nema podatka.

Vrieme: vedro.

Stanje u zraku: Neprijateljski zrakoplovi mitraljirali i bombardirali ceste i postave.

Za Ic nema podataka.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK, BOJNIK:
(M a j e r)
Majer

[6] Vidi dok. br. 168.

BR. 168

IZVJEŠTAJ STOŽERA 9. USTAŠKOG STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA OD 6. FEBRUARA 1945. STOŽERU USTAŠKE VOJNICE O DEJSTVIMA NA SEKTORU LJUBUŠKI — ČITLUK[1]

USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
IX. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP
Broj 190 — tajno sa .... priloga
U Mostaru 6/II. 1945.

Predmet: Dnevno izvješće
za 4. II. 1945. g.

STOŽERU USTAŠKE VOJNICE, Zagreb
ZAPOVJEDNIČTVU 9. HRV. GORSKE DIVIZIJE, Mostar
Sastavak:

1. — **Taktičko stanje:** Posjedanje i organizacija za obranu linije Ljuti Dolac — s. Ružići — Dobro Selo — Slepčići, i povlačenje 2. bojne o.z. iz Ljubuškog u Široki Brieg.

2. — **Pojedinosti:**

a) *Područje Ljuti Dolac — Dobro Selo — Slepčići.* Noću 3/4. II. i rano ujutro 4. II. nova linija obrane bila je zaposjednuta po slijedećem: 2. bojna I. zdruga Sv. Ana — Ljuti Dolac — vis Brljevci, sa naslonom desnog krila na Mostarsko Blato, a lievo održavanje veze sa 3. bojnom II. gorskog zdruga; 3. bojna II. gor. zdruga (po zapovjedi 9. divizije) zaposjela s. Ružiće i vis Stražnica, k. 449, s tim da održava vezu desno sa 2/I. bojnom kod visa Brljevci, a lievo sa 5. bojnom o.z. u Dobrom Selu; 5. bojna o.z. ojačana sa stožernom sati posjela Dobro Selo (k. 350) i k. 314., vezu desno ima održavati sa 3. bojnom II. gor. zdruga prema visu Stražnici, a lievo sa dielovima obkoparske i prateće sati na Debelom Brdu; obkoparska sat 9. divizije ojačana sa pratećom sati o.z. posjela Debelo Brdo i k. 284. s tim da održava vezu desno sa 5. bojnom na k. 314, a lievo da se osloni na rieku Neretvu pri utoku Bune; 3. bojna do 14.00 se prikupljala, a poslije tog vremena zamienila je prateću i obkoparsku sat, a liniju obrane iznijela je unaprijed do glavice k. 290 i Iline Gomile, k. 309; 4. bojna prikupljala se u s. Podgorje, 1. bojna u s. Krivodol, gdje su ostali

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23/18—1, k. 114.

u pričuvi zdruga. Zapovjeđeno je bilo utvrđivanje i hvatanje međusobnog spoja. Noć 4/5. II. prošla u miru.

b) *Područje Ljubuški:* U sumrak 3. II. povukao se u Ljubuški nadporučnik Mordin sa dielovima 3. bojne (oko 140 ljudi iz Studenaca).

Zbog ovoga je preduzeta organizacija postava i sa jednom ojačanom sati zaposjednut je Liget, Jurjevica i Vučići, te miniran put za Čapljinu. Dne 4. II. ujutro uspjeli su partizani preko Humca prodrijeti u donji dio grada Ljubuški, ali su u 09.00 sati protunapadajem izbačeni iz grada uz znatne gubitke.[2] Vlastitih gubitaka nije bilo, ali uništena hrana za 1 dan i 5 buradi nafte, da ne bi palo neprijatelju u ruke. Oko 12.00 partizani su iznenada snažno napali 7. sat 2. bojne u Vučićima i na Ligetu i to jedna kolona XII. brigade iz smjera Čitluka,[3] a jedna iz smjera Gornjih Studenaca.[4] Oko 14.00 sati ova sat se i pored dobivenog pojačanja morala povući u Ljubuški. Istovremeno je opažena jedna jaka neprijateljska kolona dugačka 2 km. u nastupanju smjerom Međugorje — Crno,[5] Lipno i Buhovo. Neprijateljski pritisak od Vitine postajao sve jači.[6] Da bi se spriječilo opkoljavanje u užem smislu jedna sat upućena je na Kitu i Oštri Humac. Od uhvaćenih partizanskih kurira saznalo se da se XI. brigada nalazi u Lipnu[7] radi hvatanja veze sa ostalim partizanskim snagama i napada na Ljubuški. U svemu oko Ljubuškog pristiglo je oko 5.000 partizanima iz okoline Splita i Vrgorca.[8] Zbog ovog a još više zbog nedostatka streljiva, koje se nije moglo doturiti zbog prekida puta Mostar — Ljubuški kod Čitluka, bojna je zauzela Humac i greben iznad Ljubuškog pa se neopaženo izvukla sa postava tako da nije uobće dobila na zaštitnicu leđnu vatru. Pravac povlačenja: Humac — Lipno — Hamzići — Ćerin — Trtla pl. — Jare — Uzarići — Široki Brieg. Pošto se ovim pravcem nisu mogle povlačiti dvie haubice sa kojima je raspolagala bojna, to su sa istih uzeti zatvarači i zirne[9] sprave te onesposobljene za daljnju uporabu. Isto tako uništen je izvjestan broj zaplijenjenih pušaka, eksploziva, mina, partizanska pismohrana i

---

[2] Napad je izvela 4. splitska brigada 9. NOU divizije (vidi dok. br. 120 i 136).

[3] i [5] Riječ je 12. hercegovačkoj brigadi (vidi dok. br. 33).

[4] Sa tog pravca su napadale jedinice Brigade narodne odbrane za Hercegovinu (vidi dok. br. 49).

[6] Sa sjeverozapada je napadala 3. brigada 9. NOU divizije a od Vrgorca su počele da pristižu i jedinice 19. NOU divizije (vidi dok. br. 120 i 144).

[7] Riječ je o 11. dalmatinskoj brigadi 26. NOU divizije (vidi dok. br. 29 i 93).

[8] Vidi dok. br. 25 i 136.

[9] nišanske

druge stvari koje se nisu mogle ponijeti. Pri povlačenju bojna je dobila bočnu vatru sa K. 278 i 274 kod s. Lipna, ali kako je već bio mrak bojna nije imala gubitaka.

Vlastiti gubitci: ukupno 7 mrtvih i 7 ranjenih vojničara za vrieme cielog podhvata.

Neprijateljski gubitci: 268 partizana mrtvih, 14 ranjenih.[10]

Plien: 7 strojopušaka, 5 strojosamokresa, 132 puške, 1 laki bacač.

3. — **Namjera:** Obrana novo izabrane linije.

4. — **Vlastiti gubitci:** 7 mrtvih i 7 ranjenih vojničara.

5. — **Neprijateljski gubitci:** 268 partizana mrtvih, 14 ranjenih.

6. — **Plien:** 7 strojopušaka, 5 strojosamokresa, 132 puške, 1 l. bacač.

Po točkama 7 i 8 ništa novo.

Vrieme: Vedro.

Stanje u zraku: Neprijateljski lovci stalno napadali prometne ceste, ali nisu uspjeli odkriti postave.

Promjene kod vlastitih postrojbi: Već napried opisano.

Promjene kod savezničkih postrojbi: Nije bilo.

Opaska: Za I.c. nema podataka.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK, BOJNIK:
(M a j e r):
Majer

[10] O gubicima jedinica NOVJ vidi dok. br. 33, 49 i 120.

BR. 169

IZVJEŠTAJ STOŽERA 9. USTAŠKOG STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA OD 6. FEBRUARA 1945. STOŽERU USTAŠKE VOJNICE O SITUACIJI NA SEKTORU ŠIROKI BRIJEG — MOSTAR[1]

USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
IX. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP
Broj 191 — tajno sa .... priloga
U Mostaru dne 6/II. 1945.

Predmet: Dnevno izvješće
za 5. II. 1945. g.

STOŽERU USTAŠKE VOJNICE, Zagreb
ZAPOVJEDNIČTVU 9. HRV. GOR. DIVIZIJE, Mostar
Sastavak:

1. — **Taktičko stanje:** Povlačenje na staru liniju obrane Široki Brieg — Mostar.

2. — **Pojedinosti:**

a) *Područje jugozapadno od Mostara:* Prie podne utvrđivanje postava i obilazak od strane nadređenih. Oko 14.00 sati 4. bojna upućena iz Podgorja na vis Brljevci, a djelimično u Ljuti Dolac da popuni prazninu između 2/I. bojne[2] i 3. bojne 2. gor. zdruga. U ovo vrieme upućeno je razviđanje po slijedećem. 13. sat 4. bojne pod zapovjedničtvom poručnika Šimića upućena u razviđanje pravcem Ljuti Dolac — Brljevci — Rosić — Donja Blatnica (ova sat je zakasnila pošto je nalog primila tek oko 16.00 sati, zbog velike daljine do Ljutog Dolca, tako da je sjeverno od Blatnice bila oko 17.00 sati). Jedna sat 2. gorskog sdruga upućena smjerom Sretnica — Primorske Staje — Čitluk. 5. bojna o.z. (Kapulica) trebala je da uputi razviđanje od Dobrog Sela preko Modre Gomile za Gradniće. Oko 17.00 sati razviđački odjel 4. bojne i 3. bojna 2. gor. zdruga vodili su borbu u neposrednoj blizini Donje Blatnice i Primorske Staje i dobro su napredovali. Ovim je bilo odkriveno da se jake partizanske snage nalaze u Blatnici i Primorskim

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 24/18—1, k. 114.

[2] Riječ je o 2. bojni 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi dok. br. 172).

Stajama koje su vjerovatno imale namjeru da se tu prikriju, a potom iznenada noću da napadnu na naše postave, što im je sad bilo onemogućeno jer su i protiv volje morali primiti borbu. 5. bojna o.z. oko 16.30 sati bila je napadnuta u Dobrom Selu,[3] ali ona nije uobće primila borbu već se je odmah počela povlačiti smjerom Dobro Selo — Selište — Mostar. Oko 17.30 sati ponovo su se kao i prošloga dana pojavili gusti redovi ove bojne na visu Razdolje koji su žurno odstupali prema Selištu gdje se nalazio i stožer zdruga. Ova bježeća masa unosila je paniku kako među vojničarima tako i među civilnim pučanstvom, koja se je još više povećavala njihovim uzvicima »Pakujte se i bježite, eto partizana«. Zapovjednik zdruga i glavar stožera divizije[4] u ovo vrieme nalazili su se sa razviđačkim odjelom 3. bojne II. gor. zdruga u borbi kod Primorskih Staja. Videći da se lievo krilo povlači obojica su došli odmah u Selište i nastojali svim silama da zadrže povlačenje 5. bojne. Međutim ovo nije uspjelo pošto je većina ovih vojnika bila spremna da upotrebi oružje ako ih ne pusti da prođu. Putem teklića izdat je nalog 1. bojni da pođe u protunapad od Krivodola prema Dobrom Selu, ali ovo već nije više bilo moguće provesti pošto je povlačenje 5. bojne povuklo sa sobom i 3. bojnu o.z. koja se u ovo vrieme nalazila na južnim padinama Rujišta, k. 341. Pošto nije bilo uspjelo zadržati 5. bojnu u Selištu, ista je produljila prema Mostaru, sa njom se je izmješala 3. bojna o.z., malo kasnije 3. bojna 2. zdruga, a najposlije 4. i 1. bojna o.z. Oko 19.00 sati ova masa je krajnjim zalaganjem stariješina zadržana na Vardi gdje su bojne prikupljene i svaka dobila novi zadatak: 1. bojna o.z. da brani stare položaje Žovnica — Varda — Rodoč, 3. bojna da se prikupi u Cimu, 4. bojna o.z. da zauzme stare postave Buna — Blagaj, 3. bojna 2. gor. zdruga otišla u sjeverni logor u Mostaru na odmor, a 5. bojna (Kapulica) otišla je obilazeći Mostar sa zapadne strane u Vran planinu, ne čekajući i ne primajući nikakve zapovjedi, 2. bojna I. zdruga otišla je većim dielom pješke za Sarajevo, a manjim dielom ostala je u zapadnom logoru u Mostaru. 13. sat 4. bojne koja je bila upućena u razviđanje u Blatnicu nije se mogla odmah povući sa ostalim dielovima, već se je cielu noć probijala kroz partizanske redove dok joj nije konačno uspjelo 6. II. ujutro da se probije u Mostar.

---

[3] Na prostoru oko toga mjesta dejstvovale su jedinice 12. hercegovačke NOU brigade (vidi dok. br. 95).

[4] Ante Franić

b) *Područje Široki Brieg:* Pred večc opaženo prebacivanje partizana istočno od Lisa, uz manje pripucavanje.[5]

3. — **Namjera:** Obrana određene linije i razviđanja.

Po točkama 4 — 8 ništa novo.

Stanje u zraku: Nepr. zrakopl. mitraljizirali naše postave.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK, BOJNIK:
(M a j e r):
Majer

BR. 170

BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 7. LOVAČKOG ZDRUGA OD 7. FEBRUARA 1945. ZAPOVJEDNIŠTVU USTAŠKO-DOMOBRANSKE 4. HRVATSKE DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU BOSANSKI NOVI — RAVNICA[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
7. LOVAČKOG ZDRUGA
O. broj 96/taj.
U B. Novi, dne 7.II.1945.

Predmet: Obća bojna relacija
I. dio

ZAPOVJEDNIČTVU 4. HRVATSKE DIVIZIJE

Dvor na Uni

Savezno nalogu zapovjedničtva I. zbornog područja Glavnostožerni odjel Glst. Br. 2250 tajno od 2. IX. 1943. g., podnašam izvješće obće bojne relacije I. dio, 7. lovačkog zdruga, za mjesec siečanj 1945. godine.

---

[5] Vidi dok. br. 29, 93 i 120.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1/2—89, k. 59.

Raspored: stožer zdruga sa stožernim djelovima u Bos. Novi.

I. bojna sa stožerom, 1. i 2. sati uporište Rudice, 3. i 4. sati u Dvor na Uni.—

II. bojna sa stožerom, 5. i 8. sati položaj Jablanica, 6. sat pričuva Bos. Novi i 7. sat na postavu s. Zamlača.—

III. bojna sa stožerom, 10., 11. i 12. sati položaj Kula, 9. sat pričuva Bos. Novi.[2]

Dne 20. siečnja 1945. g. prebačen je stožer I. bojne sa 2. sati u s. Matijevići i 4. sat iz Dvor na Uni u s. Matijevići.

Dne 4. siečnja 1945. g. preuzima 6. sat položaj na Jablanici od 5. sati koja ide u pričuvu.

Dne 5. siečnja 1945. g. preuzima 9. sat položaj na Kuli od 10. sati, koja ide u pričuvu.

Dne 22. siečnja 1945. g. povučena je 7. sat iz s. Zamlača u Dvor na Uni, s time da danju izlazi na postave s. Zamlaća i osigurava cestu Dvor — Zamlača.

Zadatak: Odbrana Bosanskog Novog, osiguranje željezničke pruge Bosanski Novi — Rudice, te osiguranje ceste Dvor — Zamlača.—

Operacije: *1. siečanj 1945. g.*— Noć protekla mirno. U svrhu nasilnog razviđanja neprijatelja, upućena je 9. sat pravcem: Vješala — k. 251. na Urije.— Razviđanje je izvršeno bez dodira sa neprijateljem.— Jedan vod 5. sati vršio je nasilno razviđanje pravcem: Kula — Rudnik gipsa — k. 278.— Od strane neprijatelja, koji je zaposjeo kuće iznad k. 278. i Mazić Brdo, sprečeno je daljnje nadiranje voda, vatrom automatskog oružja.— Istodobno kretala se 4. sat pravcem: 124.— k. 279. ka Mazić Brdu.— Prodor na Mazić Brdo sprečen je slabim moralom ljudstva.— Od k. 127., a u pravcu Mazić Brda, kretao se jedan vod 7. sati.— Isti je dočekan jakom vatrom odmetnika,[3] te uslied vremenskih nepogoda nije mogao izbiti na Mazić Brdo. — Vlastitih gubitaka nije bilo. Odmetnički gubitci su nepoznati.

---

[2] U januaru 1945. u Bos. Novom je bio i jedan vod 2. bitnice 4. topničkog sklopa (2. baterije 4. artiljerijskog diviziona) ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije, koji je podržavao dejstva 7. lovačkog zdruga, dok je njen drugi vod bio u Dvoru na Uni, gdje je bilo i sjedište zapovjedništva sklopa i podržavao dijelove pomenute divizije (vidi AVII, reg. br. 1/2—85, k. 59: relaciju 4. topničkog sklopa od 5. februara 1945).

[3] i [6] Riječ je o dijelovima 20. krajiške NOU brigade (knj. 32, dok. br. 130).

2. siečanj 1945. g. Noć protekla mirno.— Tokom dana izvršen je podhvat u jačini kombinovane bojne u sjeveroistočnom prostoru Bos. Novog, sa zadatkom rastjerivanja i razviđanja odmetnika, koji su se prikupili u visini Curin potok — k. 246.— 4. sat kretala se od k. 121. ka k. 241., sa koje su odmetnici davali jak odpor.— Obuhvatnim jurišem na k. 241., u kojem su sudjelovale još 7. i 9. sat, odbačeni su odmetnici prema Mazić Brdu.— Po zauzimanju kote ista se osigurava, a neprijatelj goni prema k. 279. sa koje odmetnici daju očajan odpor. Izvršenim jurišem oduzima se i ova kota. Odmetnici su se povukli preko s. Zdenače ka k. 310.— 4. sat zauzima položaj na liniji k. 279 do k. 241., 7. i 9. sat nadiru dalje preko k. 233 ka k. 246 više s. Ravnica.— Ovu kotu prepustili su odmetnici bez odpora. U međuvremenu izvršili su odmetnici protunapadaj na k. 241., koji je uz tešku borbu odbijen.—

Istodobno, a u svrhu vezivanja odmetničkih snaga, upućen je jedan vod pravcem: Rudnik gipsa — k. 278.— Odmetnici drže liniju groblje — Tabla i Mazić Brdo (k. 338), sa kojeg su davali jak odpor.

Vlastiti gubitci: jedan domobran poginuo. Odmetnički gubitci: dva nađena mrtva, te 21 što ranjen, što poginuo, koje su odmetnici odvukli.

3. siečanj 1945. g.— Noć protekla mirno. Izvršeno razviđanje u prostoru Rudice — Bos. Novi, te u jačini jedne sati pravcem: s. Matijevići — Javornik. Susreta sa odmetnicima nije bilo.—

4. siečanj 1945. g.— Noć protekla mirno.— Tokom dana izvršeno razviđanje pravcem: Jablanica — Vješala, te pravcem: Vratolom — Veliko Brdo — Vješala, bez susreta sa odmetnicima.—

5. siečnja 1945. g.— Izvršeno razviđanje pravcem: Bos. Novi, te s. Matijevići — Šakić brdo — Kordić brdo — s. Zakopa, bez dodira sa odmetnicima.

6. siečnja 1945. g.— Noć protekla mirno.— Izvršeno razviđanje pravcem: Jablanica — Vješala, bez dodira sa odmetnicima.

7. siečnja 1945. g. Noć protekla mirno.— U toku dana izvršeno nasilno razviđanje, u jačini kombinovane bojne, u jugoistočnom prostoru Bos. Novog, sa zadatkom da se dostigne s. Suhača i odbace odmetnici, koji su nasilno oduzimali hranu od naroda.

Pravac kretanja: Jablanica — Vješala — Veliko Brdo — Krčevine, odakle se bojna podielila u dvije skupine sa pravcima nadiranja: lieva kolona Krčevine — Dolovljani — Maslovare i desna kolona pravcem Krčevine — Crna Rieka — Prav.

Suhača — k. 183.— Dolovljani i Musl. Suhača.— Na pravcima kretanja jaki vatreni dodir osjetio se je pri spuštanju u s. Maslovare sa k. 134., s. Jošava, i k. 313 (Stražbenica), te slabiji dodir sa odmetnicima u Musl. Suhači.[4] U kratkotrajnoj borbi natjerani su odmetnici u bieg.

Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski gubitci jedan mrtav nađen i jedan zarobljen.

Istoga dana izvršeno je razviđanje pravcem: s. Matijevići — Šakić brdo — Kordić brdo — s. Zakopa, bez dodira sa odmetnicima.

8. i 9. siečanj 1945. g. Vršena su razviđanja pravcem: s. Matijevići — Šakić brdo — Kordić brdo — s. Zakopa. Pravcem: Bos. Novi — Vješala, pravcem: Rudice — Veliko brdo, bez susreta sa odmetnicima.—

10. siečanj 1945. g. Noću izkoristivši veliku tminu, jaruge i šumu, privukli su se odmetnici do željezničke pruge Bos. Novi — Ravnice, te su minirali dva propusta.[5]— Izvršeno je razviđanje pruge prema Rudicama, bez susreta sa odmetnicima.— U jačini polusati izvršeno je razviđanje pravcem: s. Matijevići — Šakić brdo — Kordić brdo — s. Zakopa, bez susreta sa odmetnicima.—

Na vod 7. sati, koji je osiguravao otvorenu prugu prema Ravnicama, izvršili su odmetnici prepad. Jurišem je vod natjerao odmetnike u bjegstvo i zarobio jednu strojopušku i dvije puške.— Vlastitih gubitaka nije bilo, odmetnički gubitci su nepoznati.—

11., 12., 13. i 14. siečnja 1945. g. Vršena razviđanja u raznim pravcima kao: s. Matijevići — Šakić brdo — Kordić brdo — s. Zakopa; Bos. Novi — Rudice, bez dodira sa odmetnicima.—

15. siečnja 1945. g. Noć protekla mirno.— Tokom dana izvršeno je razviđanje u sjevero-istočnom prostoru Bos. Novog u jačini jedne sati. Pri razvidanju i zaposjedanju k. 241. izvršili su odmetnici napad sa nadmoćnijim snagama i uspjeli su potisnuti sat ka k. 121.— Vlastitih gubitaka nije bilo, odmetnički gubitci su nepoznati. Osim toga izvršeno je razviđanje pravcem: s. Matijevići — Šakić brdo — Kordić brdo — s. Zakopa, bez dodira sa odmetnicima.—

16. siečanj 1945. g. Noć protekla mirno.— Tokom dana izvršeno je razviđanje pruge prema s. Ravnicama.— Pravac

---

[4] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice Podgrmečkog NOP odreda (vidi AVII, reg. br. 2—8, k. 1630: izvještaj štaba pomenutog odreda od 22. januara 1945).

[5] Te mostove je porušila minerska grupa 20. krajiške NOU brigade (knj. 32, dok. br. 130).

kretanja bio je prugom do k. 121. odakle obuhvatno na k. 241. i dalje preko groblja ka k. 279. Jače odmetničke snage napadale su sa Mazić Brda i puta koji veže Mazić Brdo sa s. Zdenačom. Borba je prihvaćena na k. 241. odakle je uspjelo potisnuti odmetnike i zauzeti i groblje.[6] Vlastitih gubitaka nije bilo, odmetnički gubitci su nepoznati.— Istodobno razviđalo se pravcem: Kula — k. 278. — groblje. Odmetnici su držali položaj na k. 360. i groblje.— Vlastite snage morale su se povući na položaj ispred k. 278.— Vlastitih gubitaka nije bilo, protivnički gubitci su nepoznati.— U zapadnom prostoru razviđalo se pravcem: s. Matijevići — Šakić brdo — Kordić brdo — s. Zakopa, bez dodira sa odmetnicima.

17. siečanj 1945. g. Noć protekla mirno.— Tokom dana izvršeno razviđanje u sjevero-istočnom pravcu. Jedna sat kretala se od kote 121. na k. 241. — groblje, istodobno kretala se druga sat od k. 124. na k. 279. Ovi pokreti izvršeni su bez dodira sa odmetnicima. Istodobno razviđalo se pravcem Jablanica — Vješala i Rudice — Vratolom — Pošta, bez dodira sa odmetnicima.

18. siečanj 1945. g. Noć protekla mirno.— Izvršeno je razviđanje u sjevero-istočnom prostoru Bos. Novog u jačini kombinovane bojne i to jednom sati pravcem: k. 121. — k. 241. i sa dvije sati pravcem: 124. — k. 279. — k. 223, bez dodira sa odmetnicima.—

19. siečanj 1945. g. Tokom noći izvršen je podhvat, u jačini kombinirane bojne, pravcem: s. Zamlača — s. Struga — k. 120 — Metla (k. 256) — Groblje — Javoranj. Do dodira sa neprijateljem došlo je kod s. Donji Javoranj, no uslied vremenskih nepogoda i lošeg položaja, bojna se je nakon kraće borbe povratila istim putem natrag. Vlastiti gubitci: dva ranjena, odmetnički gubitci su nepoznati.

Tokom dana izvršeno je razviđanje u južnom prostoru prema s. Rudicama bez dodira sa odmetnicima.—

20. siečanj 1945. g. Noć protekla mirno.— Tokom dana izvršen je podhvat u svrhu čišćenja prostora, u jačini jedne kombinovane bojne, pravcem: s. Zamlača — s. Struga — Metla — s. Javoranj.— Do sukoba sa odmetnicima je došlo u selu Donji Javoranj.[7] Vlastiti gubitci jedan domobran poginuo, neprijateljski gubitci nepoznati.

21. siečanj 1945. g. Izvršena su razviđanja pravcem: s. Ravnice i s. Rudice bez dodira sa odmetnicima. —Istodobno razviđalo se jednom sati prema Javorniku, bez dodira sa odmetnicima.—

[7] Borba je vođena protiv jedinica 1. brigade 7. NOU divizije (tom V, knj. 37, dok. br. 83).

A.— Razpored postrojbi, jačina i naoružanje u toku mjeseca prosinca 1944. godine.

I.— Stožer I. stajaćeg djelatnog sdruga u Sarajevu sa ukupno ljudstva 87, naoružanje: 13 pušaka i 30 samokresa. *Stožerna sat* u Sarajevu, jačine 296, naoružanje: 100 pušaka, 2 strojopuške i 1 bacač mina 45 mm. *Samovozna sat* u Sarajevu, jačine 92, naoružanje: 36 pušaka, 1 strojnica, 1 strojopuška, 3 strojosamokresa i 22 samokresa. *Oklopni vod* u Sarajevu, jačine 44, naoružanje: 16 pušaka i 3 tenka. *Topnička bitnica* na Palama, jačine 61, naoružanje: 50 pušaka i 1 protuoklopni top. *Obkoparski vod* u Sumbulovcu, jačine 64, naoružanje: 61 puška, 2 strojosamokresa i 1 samokres.

II.— Stožer I. bojne na Gromilama, jačine 32, naoružanje: 20 pušaka, 1 strojopuška, 1 strojosamokres, 4 samokresa i 1 bacač 81 mm. *1. sat* na Romaniji, jačine 155, naoružanje: 90 pušaka, 5 strojopušaka, 5 strojosamokresa, 5 samokresa i 1 bacač 45 mm. *2. sat u* Sokolcu, jačine 141, naoružanje: 90 pušaka, 9 strojopušaka, 1 strojnica, 9 strojosamokresa i 5 samokresa. *3. sat* na Romaniji, jačine 126, naoružanje: 96 pušaka, 3 strojopuške, 1 strojosamokres, 1 samokres i 1 bacač 45 mm. *4. sat* u Sumbulovcu, jačine 125, naoružanje: 97 pušaka, 5 strojopušaka, 1 strojnica, 2 strojosamokresa i 1 bacač 45 mm.

Stožer II. bojne u Prači, jačine 26, naoružanje: 2 strojosamokresa i 5 samokresa. *Stožerni vod* na Darivi (Sarajevo), jačine 51, naoružanje: 20 pušaka, 2 strojopuške i 15 strojosamokresa. *1. sat* u Prači, jačine 166, naoružanje: 104 puške, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 7 strojosamokresa, 9 samokresa, i bacač 46 mm. *2. sat u Prači*, jačine 168, naoružanje: 138 pušaka, 11 strojopušaka, 2 strojnice, 5 strojosamokresa, 14 samokresa, 2 bacača 45 mm i 1 bacač 81 mm. *3. sat* u Prači, jačine 212, naoružanje: 156 pušaka, 5 strojopušaka. *4. sat* u Prači, jačine 172, naoružanje: 95 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 10 samokresa i 15 strojosamokresa. *5. sat* u Žepi, jačine 220, naoružanje: 131 puška, 2 strojopuške, 3 samokresa, 1 strojosamokres. *6. sat u Prači*, jačine 169, naoružanje: 136 pušaka, 6 strojopušaka, 1 bacač 81 mm, 1 bacač 45 mm, 2 samokresa i 10 strojosamokresa, *7. sat* u Prači, jačine 116 pušaka i 2 strojopuške.[2]

Stožer III. bojne u Renovici, jačine 47, naoružanje: 7 strojosamokresa i 6 samokresa. *1. sat* u Renovici, jačine 193, naoružanje: 52 puške, 12 strojopušaka, 10 strojosamokresa,

[2] O brojnom stanju te satnije vidi dok. br. 166.

7 samokresa i 1 bacač 46 mm. *2. sat* u s. Kaljani, jačine 94, naoružanje: 37 pušaka, 10 strojopušaka, 11 strojosamokresa, 4 samokresa i 1 bacač 46 mm.

3. sat Kaljani, jačine 94, naoružanje: 43 puške, 8 strojopušaka, 8 strojosamokresa, 7 samokresa i 1 bacač 46 mm. *4. sat* u Renovici, jačine 140, naoružanje: 68 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 7 strojosamokresa, 2 samokresa, 1 bacač 45 mm i 1 bacač 81 mm. *5. sat* u Fakovićima, jačine 150, naoružanje: 140 pušaka, 4 strojopuške. *6. sat* u Klotijevcima, jačine 140, naoružanje: 130 pušaka, 3 strojopuške. *7. sat* u Osmačama, jačine 150, naoružanje: 140 pušaka, 2 strojopuške i 2 strojnice.

Stožer IV. bojne u Kiseljaku, jačine 5, naoružanje: 3 puške i 1 strojosamokres. *1. sat* u Kiseljaku, jačine 89, naoružanje: 37 pušaka, 4 strojosamokresa i 2 samokresa. *2. sat* u Kiseljaku, jačine 140, naoružanje: 120 pušaka, 4 strojopuške, 1 strojnica i 1 bacač 46 mm. *3. sat* u Kiseljaku, jačine 110, naoružanje: 97 pušaka, 1 strojosamokres i 1 samokres. *4. sat* na Kobiljoj Glavi, jačine 90, naoružanje: 47 pušaka, 1 strojopuška, 1 strojnica i 2 strojosamokresa. *5. sat* u Kiseljaku, jačine 176, naoružanje: 198 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 2 strojosamokresa, 2 samokresa i 1 bacač 45 mm. *6. sat* u Han Pločama, jačine 116, naoružanje: 110 pušaka, 1 strojosamokres i 1 samokres. *7. sat* u Brnjacima, jačine 116, naoružanje: 77 pušaka, 4 strojopuške i 1 strojnica.

Stožer V. bojne u Zenici, jačine 9, naoružanje: 1 strojosamokres. *Stožerna sat* u Zenici, jačine 48, naoružanje: 3 puške. *1. sat* u Zenici, jačine 158, naoružanje: 42 puške, 7 strojopušaka, 4 strojosamokresa i 2 samokresa. *2. sat* u Lašvi, jačine 144, naoružanje: 129 pušaka, 4 strojopuške, 2 strojnice, 3 strojosamokresa, 4 samokresa i 1 bacač 81 mm.

Stožer Posadne bojne Sarajevo, jačine 14, naoružanje: ništa. *Stožerna sat* u Sarajevu, jačine 210, naoružanje: 114 pušaka, 3 strojosamokresa i 2 samokresa. *1. sat* u Sarajevu, jačine 161, naoružanje: 127 pušaka, 6 strojopušaka, 2 strojnice, 1 strojosamokres i 3 samokresa. *2. sat* u Hadžićima, jačine 103, naoružanje: 90 pušaka, 3 strojopuške, 1 strojosamokres i 3 samokresa.

Stožer Doknadne bojne na Palama, jačine 38, naoružanje: 15 pušaka, 1 strojnica, 1 strojosamokres i 1 samokres. *4. sat* na Palama, jačine 105, naoružanje: 54 puške, 2 strojopuške i 1 samokres. *5. sat* na Palama, jačine 210, naoružanje: 30 pušaka.

B. — PODHVATI:

Tokom mjeseca prosinca dielovi ovoga sdruga vršili su svakodnevno razviđanje u području uporišta.

U mjesecu prosincu IV. bojna o.s. izvršila je iz Kiseljaka podhvat u smjeru Kreševa, te podhvat u smjeru Busovače, nanievši tom prilikom partizanima osjetne gubitke.

U toku mjeseca prosinca II. i III. bojna u podhvatu su prema Višegradu u cilju čišćenja područja oko željezničke pruge Sarajevo — Višegrad.

Prilikom dnevnih izviđanja u području uporišta dolazilo se u dodir sa četnicima i partizanima, te su uviek isti bili poraženi uz osjetne gubitke.

Važniji događaji u toku mjeseca prosinca bili su sliedeći:

1. prosinac:

Prema zapovjedi sdruga II. i III. bojna u pokretu su iz Sokolca za Pale.

[3]

4. prosinac:

Neprijateljski zrakoplovi bombardovali su Kiseljak. Poginuo je jedan vojničar IV. bojne.

5. prosinac:

Neprijateljsko zrakoplovstvo ponovno bombardovalo Kiseljak. Tom prilikom poginuo 1 pripadnik IV. bojne i 1 ranjen.

7. prosinac:

Dielovi Posadne bojne izvršili su 7. II. nasilno razviđanje u smjeru s. Pleševac[4] nedaleko Hadžića, gdje su došli u dodir sa partizanima. Nakon kraće borbe partizani su odbijeni u smjeru s. Vlahovići uz osjetne, ali točno neutvrđene gubitke. Vlastitih gubitaka nije bilo. Utrošeno 400 naboja 6,5 mm.

8. prosinac:

Pošto su već duže vremena partizani ometali cestovni promet između Kiseljaka i Blažuja, te na taj način otežavali obskrbu jedinica u Kiseljaku, zap. IV. bojne izdao je zapovjed da se partizanske skupine protjeraju iz područja oko ceste. U podhvatu su učestvovale 2. i 5. sat, te po 1 vod 6. i 7. sati IV. bojne.

5. sat krenula je kroz sela Stogić, Draževići, Grahovci, Kobiljača.

---

[3] Redakcija je izostavila dijelove teksta koji se ne odnose na borbe protiv jedinica NOVJ.

[4] Selo Pleševac nije nađeno na karti 1 : 100.000. Postoji brdo Pleševac (k. 937).

2. sat krenula cestom i sastala se sa 5. sati na Kobiljoj Glavi. Sa Kobiljače krenulo se prema Homolju. U dodir sa partizanima došlo se kod s. Ivice odakle su se partizani povukli prema Mratinićima.[5] Iz s. Mratinića partizani su tukli iz 1 topa i bacača naše jedinice. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: 3 mrtva i više ranjenih.

II. i III. bojna krenule su u podhvat u smjeru Prače. Prača je dostignuta istoga dana bez većeg odpora neprijatelja...

10. prosinac:

V. bojna izvršila je skupni podhvat u smjeru Vjetrenice jugozapadno od Zenice radi osiguranja ceste Zenica — Vitez. 1., 2. i 4. sat pod zapovjedničtvom zapovjednika bojne krenule su u 6 sati iz Zenice, dok je 2. sat krenula sa željezničke postaje Lašva preko Busovače za Vitez. U naprednom bojnom hodu stigle su tri spomenute sati do razkršća puta Vitez — Lokrine. Tu se naišlo na prvi odpor neprijatelja, koji je uporabom potpomagajućeg protuoklopnog topničtva i jurišem 3. sati skršen. Na razkršću puteva izdvaja se 1. sat, te bočnim napadom na desno krilo neprijatelja, prodire se na samu Vjetrenicu, dok su 3. i 4. sat zauzele selo Čajdraš, koje se nalazi na samoj cesti, ali tu upotrebom neprijateljskog težkog oružja naše su se sati morale povući, jer prestala podpora težkog njemačkog oružja. 2. sat stigla je pred sami Vitez, ali se morala povući, jer u Vitezu nije bilo njemačke posade, nego su se nalazili partizani.[6] Vlastiti gubitci: 2 ranjena. Neprijateljski točno neutvrđeni, ali prema izjavi seljaka oko 50 mrtvih i ranjenih. Utrošeno 5520 naboja 7,9 mm, 900 naboja 8 mm, te 3000 naboja 6,5 mm, 550 naboja 9 mm i 30 mina za težki bacač.

...

13. prosinca u 8,30 sati izvršili su partizani napad na naše postave na Kobiljoj Glavi. Napad je trajao do 11 sati, nakon toga partizani su se morali povući. Vlastiti gubitci: 1 ranjen.[7] Neprijateljski: 7 mrtvih.

14. prosinac:

2. sat V. bojne izvršila podhvat u smjeru D. Višnjica, gdje se došlo u sukob sa partizanima. Neprijatelj je protjeran

[5] Odnosi se na 1. bataljon 7. krajiške NOU brigade (vidi knj. 31, dok. br. 120).

[6] Te borbe su vođene protiv jedinica 4. NOU divizije (vidi knj. 31, dok. br. 140).

[7] Taj napad su izveli dijelovi 1. i 3. bataljona 7. krajiške NOU brigade. Tom prilikom su ustaše i Nijemci imali gubitke mnogo veće od prikazanih (vidi knj. 31, dok. br. 120).

u smjeru Busovače.[8] Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati. Utrošeno 800 naboja 7,9 mm i 600 naboja 6,5 mm.

18. prosinac:

III. bojna u podhvatu iz Prače prema Višegradu dostigla je Renovicu uz manji odpor četnika. Utrošeno 750 naboja 7,9 mm i 5 mina za težki bacač.

22. prosinac:

Dielovi IV. bojne u razviđanju u smjeru Kreševa došli su kod s. Vodovoje u dodir sa partizanima, koji su se morali povući. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 2 ranjena.[9] Neprijateljski: 30 mrtvih i 60 ranjenih. Plien: 1 strojopuška i 7 pušaka.

23. prosinac:

Dielovi IV. bojne u razviđanju u području Kobilje Glave došli su u dodir sa partizanima, koji su imali namjeru napadati njemačke kolone na prolazu za Kiseljak. Partizani su nakon duže borbe morali se povući u smjeru Rakovice. Vlastiti gubitci: 3 ranjena. Neprijateljski: 5 mrtvih.[10] Plien: 1 strojopuška, 1 strojosamokres i 1 sanduk streljiva. Utrošeno 7000 naboja 7,9 mm, 5000 naboja 8 mm.

24. prosinac:

Dielovi V. bojne izvršili su nasilno razviđanje u smjeru s. Bistrice. Nakon višesatne borbe uspjelo je partizane protjerati iz sela i zauzeti samo selo.[11] Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: 3 mrtva i 1 ranjen. Utrošeno 960 naboja 7,9 mm, 530 naboja 8 mm, 7/0[12] naboja 7,7 mm, 460 naboja 6,5 mm, 110 naboja 9 mm.

27. prosinac:

Dielovi V. bojne iz Zenice u razviđanju prema s. Bistrici, gdje su se nalazili partizani. Nakon jednosatne žestoke borbe uspjelo je partizane odbaciti iz sela.[13] Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: 1 mrtav i 6 ranjeno. Plien: 1 puška. Utrošeno naboja 7,9 mm 870, 650 naboja 8 mm, 460 naboja 6,5 mm, 170 naboja 9 mm, te 140 naboja »Steyer« 9 mm.

[8] Riječ je o dijelovima Visočko-fojničkog NOP odreda (vidi knj. 31, dok. br. 124).

[9] i [10] Borba je vođena protiv jedinica 9. krajiške NOU brigade »Simo Šolaja« (vidi knj. 31, dok. br. 111).

[11] i [13] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 4. NOU divizije (vidi knj. 31, dok. br. 140).

[12] U originalu isto; vjerovatno: 710.

29. prosinac:

1. i 4. bataljon 9. partizanske brigade prebacio se na lievu stranu puta Sarajevo — Kiseljak. Dok su jače snage te brigade ostale u s. Kulješ. Zapovjednik IV. bojne iz Kiseljaka izdao je zapovjed za podhvat protiv ovih dielova. Radi osiguranja zaleđa krenula je 2. sat IV. bojne preko Kobilje Glave za Kulješ. Iznenađen neprijatelj pružio je odpor u s. Kulješ. Nakon jednosatne borbe uspjelo je 2. i 5. sati izbaciti neprijatelja iz sela, koji se povukao u smjeru Oštrika. U borbi zarobljena 3 partizana, 2 engleske strojopuške, 2 puške, 2 jahaća konja, te ubijeno 5 partizana. Odatle postrojbe krenule u tri smjera: lievu pobočnicu sačinjava 5. sat, 2. sat, kao zaštitnica, krenula je smjerom Homolj — Han Ivica. Desna pobočnica, 4. sat, krenula je u smjeru Čubrena, sa zadatkom da uhvati vezu sa IV. bojnom XI. sdruga[14] na Crkvenjaku. Lieva pobočnica imala je smjer Volujak sa zadatkom da uhvati vezu sa srednjom kolonom. Lieva pobočnica dobila je jaku vatru iz sela Mratinići na koti 668, nakon čega je po zapovjedi zapovjednika bojne prebacila se više na lievo, a na njeno mjesto došla je 2. sat. Nakon ovoga preustrojavanja 5. sat nije mogla zauzeti s. Mratinići, jer je neprijatelj tukao bacačkom vatrom i strojopuščanom, a pred sati nalazilo se oko 1.5 km brisanog prostora. Zapovjednik bojne zatražio je pomoć od IV. bojne XI. sdruga, ali je zapovjednik bojne odbio pružiti pomoć zbog sumraka, koji se upravo spuštao. U to vrijeme uspjelo je 2. sati da se probije do Paškine Kave, a 4. sat podpomagajući 5. sat u nadiranju uspjela se probiti preko Mratinića na kotu 570, koja leži na cesti Paškina Kava — Kreševo. Sa svim snagama uspjelo je bojni da protjera partizane iz Kreševa i isti zaposjedne.[15] Partizani su se povukli u smjeru Lipe. Zauzete su kote Kotarac i Križ. U borbi je poginuo por. Šereš Stanislav i 1 vojničar. Neprijatelj je ostavio 6 mrtvih i više ranjenih. Uspostavljena je veza sa južnom kolonom 4/II. gorskog sdruga, koja je nadirala sa Ivan-Sedla.

30. prosinac:

4/II. gorskog sdruga napustila je Kreševo po zapovjedi zapovjednika Kombinovanog sdruga »Matković«. U Paškinu Kavu došla je II. bojna ovoga sdruga. Noć je protekla bez događaja, samo što su se osjetili pokreti 1. i 4. bataljona IX.

---

[14] Odnosi se na 4. bojnu 11. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 172, objašnjenje 6).

[15] U Kreševu je 27. decembra 1944. bio Štab 9. krajiške NOU brigade »Simo Šolaja« (vidi knj. 31, dok. br. 111). Redakcija nije pronašla dokumente pomenute brigade, pa ni Štaba 10. NOU divizije, o toj borbi.

brigade odcjepljeni od glavnine. II. bojna uspjela je da protjera ove partizanske bataljone, koji su se prebacili u predio Opogor, Stražica, Obešenjak.

C. — NEDOSTATCI:

Slaba odjeća i obuća kod pripadnika ovoga sdruga otežava kretanje, te se ljudstvo ne može duže vremena zadržavati na terenu. Slaba popuna u streljivu otežava vršenje svakodnevnih razviđanja i podhvata u području uporišta.

Zapovjednik, dopukovnik
(Mamić)
A. Mamić

BR. 172

BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 1. USTAŠKOG DJELATNOG ZDRUGA OD 19. FEBRUARA 1945. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA NDH O RASPOREDU I DEJSTVU U JANUARU[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
I. USTAŠKOG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI ODJEL
Ia Op. broj 111/taj.
U Sarajevu 19. veljače 1945.

Predmet: Bojna relacija za mjesec *siečanj* 1945.

DIO PRVI

— GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA (OPER. ODJEL)
— ZAPOVJEDNIČTVU 8. HRVATSKE DIVIZIJE (ZAP. ODJEL)

OBĆA BOJNA RELACIJA

O podhvatima postrojbi I. ustaškog djelatnog sdruga u toku mjeseca siečnja 1945. godine.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1/2—47, k. 59.

A.— Razpored postrojbi, jačina i naoružanje u toku mjeseca siečnja 1945. godine.

I.— Stožer I. Ustaškog djelatnog sdruga u Sarajevu sa ukupno ljudstva 102, naoružanje: 13 pušaka, 30 samokresa i 3 strojosamokresa. *Stožerna sat* u Sarajevu, jačine 328, naoružanje: 100 pušaka, 2 strojopuške i 1 bacač mina 45 mm. *Samovozna sat* u Sarajevu, jačine 96, naoružanje: 36 pušaka, 1 strojopuška, 1 strojnica, 3 strojosamokresa i 22 samokresa. *Oklopni vod u Sarajevu*, jačine 39, naoružanje: 16 pušaka i 3 oklopna kola. *Topnička bitnica* u Sarajevu (Dariva),[2] jačine: 29, naoružanje: 10 pušaka, 2 samokresa i 2 topa.

II. — Stožer I. bojne na Gromilama, jačine 42, naoružanje: 20 pušaka, 1 strojopuška, 1 strojosamokres i 4 samokresa i 1 bacač 81 mm. *1. sat* na Sokolcu, jačine 145, naoružanje: 90 pušaka, 5 strojopušaka, 5 strojosamokresa, 3 samokresa i 1 bacač 45 mm. *2. sat* na Romaniji, jačine 182, naoružanje: 96 pušaka, 9 strojopušaka, 9 strojosamokresa, 5 samokresa. *3. sat* Romanija, jačine 126, naoružanje: 99 pušaka, 3 strojopuške, 1 strojosamokres, 1 samokres i 1 bacač 45 mm. *4. sat* u Sumbulovcu, jačine 125, naoružanje: 97 pušaka, 5 strojopušaka, 1 strojnica, 2 strojosamokresa i 1 bacač 45 mm.

Stožer II. bojne u Varešu, jačine 26, naoružanje: 2 strojosamokresa i 5 samokresa. *Stožerni vod* na Darivi (Sarajevo), jačine 51, naoružanje: 20 pušaka, 2 strojopuške i 15 strojosamokresa. *1. sat* u Varešu, jačine 166, naoružanje: 104 puške, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 7 strojosamokresa, 9 samokresa i 1 bacač 46 mm. *2. sat* u Mostaru, jačine 168, naoružanje: 138 pušaka, 11 strojopušaka, 2 strojnice, 6 strojosamokresa, 14 samokresa, 2 bacača 45 mm i 1 bacač 81 mm. *3. sat* u Varešu, jačine 212, naoružanje: 156 pušaka, 5 strojopušaka. *4. sat* u Varešu, jačine 172, naoružanje: 95 pušaka, 7 strojopušaka, 2 strojnice, 10 samokresa i 15 strojosamokresa. *5. sat* u Žepi, jačine: 240, naoružanje: 200 pušaka, 10 strojopušaka, 1 strojnica, 20 strojosamokresa i 2 samokresa. *6. sat* u Varešu, jačine 169, naoružanje: 136 pušaka, 6 strojopušaka, 1 bacač 81 mm i 1 bacač 45 mm, 2 samokresa i 10 strojosamokresa. *7. sat* u Varešu, jačine 116 pušaka i 2 strojopuške.[3]

Stožer III. bojne u Prači, jačine 51, naoružanje: 28 pušaka, 7 strojosamokresa i 6 samokresa. *1. sat* u Prači, jačine 227, naoružanje: 101 puška, 19 strojopušaka, 24 strojosamokresa, 20 samokresa i 2 bacača 45 mm. *2. sat* u Renovici, jačine 202, naoružanje: 65 pušaka, 11 strojopušaka, 11 strojosa-

[2] Naziv jednog dijela obale rijeke Miljacke u Sarajevu.

[3] U originalu isto. O brojnom stanju i naoružanju te satnije vidi dok. br. 166.

mokresa, 4 samokresa i 1 bacač 45 mm. *3. sat* u Sjetlini, jačine 94, naoružanje: 43 puške, 8 strojopušaka, 8 strojosamokresa, 7 samokresa i 1 bacač 46 mm. *4. sat* u Renovici, jačine 98, naoružanje: 51 puška, 8 strojopušaka, 8 strojosamokresa, 8 samokresa i 1 bacač 81. *5. sat* u Skelanima, jačine 254, naoružanje: 220 pušaka, 7 strojopušaka, 1 strojnica, 16 strojosamokresa. *6. sat* u Fakovićima, jačine 267, naoružanje: 220 pušaka, 7 strojopušaka i 5 strojosamokresa. *7. sat* u Osmačama, jačine 181, naoružanje: 140 pušaka, 10 strojopušaka, 2 strojnice, 25 strojosamokresa, 4 samokresa i 1 bacač 45 mm.

Stožer IV. bojne u Kiseljaku, jačine 5, naoružanje: 3 puške i 1 strojosamokres. *1. sat* u Kiseljaku, jačine 79 ljudi, naoružanje: 37 pušaka, 3 strojosamokresa. *2. sat* u Kiseljaku, jačine 140, naoružanje: 120 pušaka, 9 strojopušaka, 1 strojnica, 1 bacač 45 mm i 10 strojosamokresa. *3. sat* u Kiseljaku, jačine 111, naoružanje: 97 pušaka, 4 strojopuške i 2 strojosamokresa. *4. sat* na Kobiljoj Glavi, jačine 103, naoružanje: 43 puške, 4 strojopuške i 7 strojosamokresa. *5. sat* u Kiseljaku, jačine 220, naoružanje: 186 pušaka, 7 strojopušaka i 5 strojosamokresa. *6. sat* u Brnjacima, jačine 113, naoružanje: 110 pušaka, 2 strojopuške i 1 strojosamokres. *7. sat* u Lepenici, jačine 109, naoružanje: 82 puške, 9 strojopušaka i 1 strojosamokres.

Stožer V. bojne u Zenici, jačine 9, naoružanje: 1 strojosamokres. Stožerna sat u Zenici, jačine 48, naoružanje: 3 puške. *1. sat* u Zenici, jačine 158, naoružanje: 64 puške, 7 strojopušaka, 4 samokresa, 5 strojosamokresa i 1 bacač 81 mm. *2. sat* u Lašvi, jačine 144 naoružanje: 114 pušaka, 4 strojopuške, 2 strojnice, 5 strojosamokresa, 4 samokresa i 1 bacač 81 mm.

Stožer VI. bojne u Sarajevu, jačine 14, naoružanje: nema. Stožerna sat u Sarajevu, jačine 181, naoružanje: 114 pušaka, 3 strojopuške i 2 samokresa. *1. sat* u Sarajevu, jačine 150, naoružanje: 113 pušaka, 6 strojopušaka, 2 strojnice, 1 strojosamokres i 2 samokresa. *2. sat* u Hadžićima, jačine 111, naoružanje: 86 pušaka, 2 strojopuške, 4 strojosamokresa i 2 samokresa.

Stožer Doknadne bojne na Palama, jačine 11, naoružanje: 3 puške. Stožerna sat na Palama, jačine 60, naoružanje: 33 puške, 1 strojopuška i 1 samokres. *1. streljačka sat* na Palama, jačine 94, naoružanje: 20 pušaka, 4 samokresa. *2. streljačka sat* na Palama, jačine 44, naoružanje: 10 pušaka i 3 strojopuške. *Prateća sat* na Palama, jačine 55, naoružanje: 8 strojopušaka,[4] 4 strojopuške i 1 protuoklopni top.

[4] Treba: pušaka.

B. — PODHVATI:

Tokom mjeseca siečnja dielovi ovoga sdruga vršili su svakodnevna razviđanja u području uporišta.

U mjesecu siečnju 1945. godine II. i IV. bojna ovoga sdruga učestvovale su u podhvatu »Viktorija«.

Prilikom dnevnih razviđanja u području uporišta dolazilo se u dodir sa partizanskim i četničkim skupinama, te su uviek isti bili poraženi uz osjetne gubitke.

Važniji događaji u toku mjeseca siečnja bili su sliedeći:

1. siečanj:

1. i 4. sat II. bojne u razviđanju u smjeru: Paškina Kava — Volujak (3 i 5 km s. i. od Kreševa), a povratak: Homolj — Han Ivica — Paškina Kava. U razviđanju nije se došlo u dodir sa neprijateljem, nego je ustanovljeno, da se isti povukao u smjeru zapada prema Zabrđu.

U toku 1. siečnja partizanske skupine napale su Kreševo i u 14 sati Kreševo zauzeli. Sa dielovima II. i IV. bojne poduzet je podhvat u smjeru Kreševa i isti je ponovno zauzet u 17 sati. Utrošeno nabolja 7.9 mm 4000 kom.

Postrojbe IV. bojne učestvovale su u podhvatu »Viktorija«. U 14 sati napali su 1. i 4. bataljon IX. partizanske brigade preko s. Vranci, Kojsina — Duge Njive na Kreševo.[5] Uporište Rudna držala je 4. sat IV. bojne, koje palo nakon nekoliko časaka borbe, tako da su partizani imali otvoreni put za Kreševo. 4. sat i djelovi 5. sati povukli su se u s. Sotnicu, Križ i Kotorac su održali, dok su partizani zauzeli Kreševo. Nakon pomoći, koju je IV. bojna dobila od II. bojne, uspjelo je ponovno zauzeti Kreševo. Vlastiti gubitci: 3 mrtva, 4 ranjena i 2 nestala. Neprijateljski: 4 mrtva i 16 ranjenih.

3. siečanj:

IV. bojna izvršila razviđanja u smjeru s. Lipa — Bjelovići — Vranci — Kreševo, bez dodira sa neprijateljem.

III. bojna izvršila razviđanja u smjeru Komrani i Bare (5 km. j.i. od Prače), u svrhu saznanja o kretanju četničkih skupina.

---

[5] Riječ je o bataljonima 9. krajiške NOU brigade »Simo Šolaja«. Redakcija nije pronašla njene operativne dokumente o napadu na to mjesto.

4. siečanj:

Dielovi II. bojne u svrhu uzpostave veze sa I/XI. sdruga[6] dostigli s. Otigošće, a I/XI. povukla se iz Bakovića do Višnjice.

5. siečanj:

U 02,00 sata partizani su ponovno izvršili napad na Kreševo sa svih strana uz podporu teških bacača. Partizani su poslie 6-satne borbe odbijeni uz gubitke od: 30 mrtvih, 1 zarobljen. Plien: 5 pušaka. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 4 ranjena.

Toga dana jedan partizanski bataljon napao je i Paškinu Kavu (3 km. s.i. od Kreševa), ali je odlučnim odporom obrane u roku od pola sata protjeran. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljskih: 4 mrtva i više ranjenih. Utrošeno naboja 7.9 mm. 5000 komada.

U 14,30 došla je zapovjed od zapovjednika Kombiniranog sdruga,[7] da se napusti Kreševo i Paškina Kava. Povlačenje je počelo u 18,00 sati u smjeru Kreševo — Kiseljak.

6. siečanj:

II. bojna krenula iz Kiseljaka za Visoko odakle je upućena u Vareš.

Neprijateljski zrakoplovi mitraljirali vlak na željezničkoj postaji Koran.

9. siečanj:

. . .[8]

Dielovi IV. bojne u razviđanju područja u blizini Kiseljaka došli su kod s. Crnici u dodir sa partizanima. Zarobljeno 8 partizana. Plien: 6 pušaka, 2 strojosamokresa i 3 konja.

15. siečnja:

. . .

16. siečanj:

16. I. u 5 sati stigla je u s. Strane (2 km. s.i. od Renovice) veća grupa četnika. Iz Renovice odmah je upućena jača obhodnja dielova III. bojne sa 5 Njemaca. Četnici su tražili od Njemaca, da skupa s njima osiguravaju želj. prugu. Četni-

---

[6] Odnosi se na 1. bojnu 11. ustaškog stajaćeg zdruga, čije je sjedište bilo u Visokom. Zdrug je u svom sastavu imao četiri bojne. Treća njegova bojna bila je tada u Derventi (vidi AVII, reg. br. 2/18—1, k. 114: raspis Zapovjedništva 11. ustaškog stajaćeg zdruga od 11. januara 1945).

[7] Vidi dok. br. 171.

[8] Redakcija je izostavila dijelove teksta koji se ne odnose na borbe protiv jedinica NOVJ.

ci su nakon toga rastjerali okolnu miliciju i počeli po selima pljačkati. U borbi 3 milicionera ranjena.

18. siečanj:

Dva voda 5. sati IV. bojne upućena iz Kiseljaka na Han-Ivicu i Zvizd sa zadatkom da ometaju pljačkanje partizana po obližnjim selima. Dielovi II. bojne iz Vareša izvršili su razviđanje u smjeru Careve Ćuprije gdje se nalazilo oko 150 partizana. Dielovi su se morali vratiti radi velike mećave i velikog snjega.

19. siečnja:

7. sat IV. bojne izvršila razviđanja u smjeru s. Bukovica i Zabrđa, bez dodira sa neprijateljem.

20. siečanj:

IV. bojna izvršila podhvat u smjeru Kreševa. 19. I. u 16 sati 3. i 5. sat otišle su u Brnjake, gdje su prenoćile, a 6. sat zauzela postav na uporištu Bukva. U 3 sata u jutro krenule su 5. i 3. sat prema Bukvi gdje su se sastali sa 6. sati i zajednički su krenuli na uporište Han-Ivice i Zvizd, gdje su se već dva dana nalazili djelovi 5. sati.

Pri dolasku na zadani cilj, bez ikakova odpora, zapovjednik 5. sati izdao je zapovjed, da 3. sat ostane na uporištu Han-Ivice i Zvizd imajući zadatak da štiti dielove pri napredovanju prema Volujaku. Ciela 6. sat imala je zadatak da zauzme uporište Crkvenjak.

5. sat zauzela je u 7 sati poslie kraćeg odpora uporište Volujak, nastojeći na taj način da se što više približi samome Kreševu.

Partizani nisu mogli odkriti pokrete naših jedinica sve do 14 sati, sve dok nisu poslali jedan jači odred u smjeru Crkvenjaka.

Partizani su tada izvršili [napad na] posadu na Crkvenjaku. Poslie dvosatne borbe partizani su se [počeli] povlačiti iz samoga Kreševa. U 17 sati po zapovjedi zapovjednika bojne 3. i 6. sat morale su se povući nazad u Kiseljak i Brnjake. 5. sat morala se povući na uporište Bukva uslied odlaska 3. i 6. sati. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: 8 mrtvih i 12 ranjenih.

22. siečanj:

Izvršili su dielovi 1. i 2. sati nasilno izviđanje u smjeru Travnika putem Zenica — Podbrežje — Stranjani — Brajkovići — Gučja Gora — Travnik, bez dodira sa neprijateljem.

24. siečanj:

2. i 3. sat IV. bojne izvršili su noćno razviđanje do s. Gomionica. Tom prilikom zarobljena 2 partizana, 1 poginuo i zaplienjene 2 puške. Vlastitih gubitaka nije bilo.

25. siečanj:

III. bojna u pokretu iz Prače za Visoko.

27. siečanj:

Jedan vod 7. sati u razviđanju prema s. Bukovica i Zabrđu došao u dodir sa jednom partizanskom skupinom, koja je nakon kraće borbe razpršena. Partizani su imali gubitke od 2 mrtva i 1 ranjenog. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Jedan vod 5. sati IV. bojne u razviđanju do sela Otigošće došao u dodir sa partizanima. Tom prilikom zarobljena su 4 partizana, 1 poginuo i zaplienjeno 5 pušaka. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Dielovi V. bojne u razviđanju nedaleko Zenice došli su u dodir sa partizanima. Nakon kraće borbe partizani su razpršeni. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: nepoznati.

28. siečanj:

Obhodnja 7. sati IV. bojne sukobila se sa partizanima u s. Zabrđu, gdje se nalazi jedan bataljon IX. partizanske brigade.[9] Zapovjednik obhodnje došao je među same partizane i bacio među njih jednu ručnu prasku, od koje su 2 partizana poginula i 1 ranjen. Pred iznenadnim prepadom partizani su se počeli povlačiti prema Pirinu i Botunji, praćeni strojopuščanom vatrom obhodnje. Pošto su partizani kasnije zauzeli dominirajuće kote nad samim Zabrđem obhodnja se morala povući na Homoljsku Ćupriju.

U 11 sati jedan drugi bataljon IX. partizanske brigade došao je preko Han-Ivice prema Homoljskoj Ćupriji, a bataljon koji je imao borbu u Zabrđu prebacio se u Tulicu i Kulješ. Obadva bataljona izvršila su napad na Banbrdo (samostan), koji se nalazi 500 m. j.z. od Homoljske Ćuprije. U samostanu nalazilo se 30 pripadnika 7. sati IV. bojne. Partizani su se približili do same zgrade oko 30 metara, koristeći strminu

[9] i [10] Te borbe je vodio 2. bataljon 9. krajiške NOU brigade »Simo Šolaja«, i to kod s. Zabrđa 27. a kod Banbrda 28. februara (vidi AVII, reg. br. 3—2, k. 855: izvještaj štaba pomenute brigade od 1. marta 1945).

i mrtve uglove, koji se nalaze izpod samoga samostana, te nisu mogli biti tučeni samom vatrom. Partizani su pokušavali tri puta juriš na samu zgradu, ali su uviek bili odbijeni. Kada su vidjeli da ne mogu zgradu osvojiti na juriš, onda su zgradu tukli iz engleskog bacača Džonbul, koji je imao na samoj zgradi 5 pogodaka, ali bez uspjeha. Napad je trajao bez prekida do 5,30 sati. Nakon uzaludnog napada da zauzmu samostan partizani su pokušali da zapale samostan sa nekim upaljivim raketama, koje upotrebljavaju za upaljivanje kamiona. Rakete su padale na krov, koji je bio pokriven sniegom, tako da nisu imale učinka. Partizani su se morali u jutro povući.[10] Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: 9 mrtvih i 30 ranjenih. Utrošeno naboja 7,9 mm. 5000.

Pojačani vod 1. sati V. bojne u jačini oko 60 ljudi izvršio je razviđanje u smjeru Klopačkog vrha kod Zenice. Kada je vod došao na 50 m. do neprijateljskih postava odkriven je od neprijatelja, ali je našoj jedinici uspjelo bočnim napadom nakon 1 sata borbe izbaciti neprijatelja u smjeru s. Kasapovići, s.i. od Zenice.[11] Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski: ? mrtva i 1 ranjen.

C. — IZKUSTVA:

Svakodnevna razviđanja u području uporišta onemogućuju neprijatelju skupljanje i vršenje bilo kakvih podhvata . . .

D. — NEDOSTATCI:

Slaba odjeća i obuća umanjuje borbenu vriednost jedinica, onemogućuje vršenje svakodnevnih razviđanja u području uporišta i poduzimanje potrebnih podhvata.

Zapovjednik, dopukovnik
(Mamić)
A. Mamić

[11] Riječ je o dijelovima Grupe bataljona 4. NOU divizije (vidi AVII, reg. br. 8—7, k. 771/A: izvještaj pomenute divizije od 3. marta 1945).

REGISTAR

A

Abramović Milan — 68, 187, 202, 387
Agarovići (kod Višegrada) — 768
Agići (kod Bos. Novog) — 251
Agine Pučile (predeo, kod Bijeljine) — 30, 32, 34, 48, 51—53, 74, 194, 196
Agino Selo (kod Banja Luke) — 590, 598
Ahmetovo brdo (kod Zvornika) — 151, 177, 190, 192, 215, 217, 241, 242, 279, 285, 288, 289, 305, 325, 352, 358, 367, 399, 406, 467, 487, 489, 524
Ahmić Safet — 403
Ahmići (kod Srnica) — 393
Ahmići (kod Zenice) — 247, 254, 347, 609
Alaupovka (predio, kod Fojnice) — 16, 618
Albanija — 271, 273, 529
Albijanić Milovan — 113
Aleksić Sveto — 775
Aleksin Han (kod Jablanice) — 511, 655, 725, 758
Alibegovci (kod Tešnja) — 694—696
Alibegovići (kod Gračanice) — 587, 700
Alić Mirko — 713
Alići (kod Gračanice) — 384—387
Alihodža (kod Travnika) — 608
Alikalfić Huso — 542, 790
Alin brijeg (kod Prijepolja) — 276
Amajić (kod Zvornika) — 474, 475
Amajlije (kod Bijeljine) — 51, 53, 75, 196, 197, 455, 719, 721
Andrić Jovan — 212
Androvići (kod Zvornika) — 358, 405
Anđelići (kod Konjica) — 541
Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije — 538
Arapovići (kod Koraja) — 63
Arapovo brdo (k. 692, kod Drežnice) — 547
Arilje (kod Už. Požege) — 270, 271

Armije

NOVJ:

— 1-va — 494, 536, 676, 682
— 2-ga (Cl.) — 7, 8, 10, 26, 27, 29, 38, 46, 54, 63, 64, 67, 86—89, 102, 103, 126, 128, 130, 160—162, 173, 174, 177, 180, 181, 190, 191, 193, 195, —198, 212, 219, 224, 225, 227, 229, 231, 233, 235, 236, 238—240, 243, 263, 281, 283, 285, 287, 324, 326, 358, 377, 379, 380, 382—387, 398, 399, 407, 409, 413, 414, 418, 420, 421, 423, 425, 426, 447, 448, 453—455, 465, 472, 494, 496, 500, 516—518, 524, 527, 550, 555, 568, 572, 611, 613, 651, 699, 702, 703, 718, 724
Arsenić Borko — 460
Aršinovac (kod Mostara) — 579, 634
Ašanin Danilo — 374, 743, 745
Aščerići (kod Zvornika) — 487
Atanasković Rajko — 418
Ardići (kod Bos. Petrovog Sela) — 140, 141, 343, 344, 388—390, 467, 585, 700
Avramovina (kod Gradačca) — 142, 391

B

Baba (tt 964, kod Goražde) — 373, 747, 764, 765
Babice (Musl. i Pravosl., kod Bos. Petrovog Sela) — 379, 381
Babić Branko — 114

Babić Jovo — 413
Babić Petar — 717
Babinac (kod Kostajnice) — 594
Babine (G. i D., kod Prijepolja) — 273
Babja glava (tt 1088, kod Nevesinja) — 112
Babović Milutin — 314
Babunovići (kod Srnice) — 394
Bačevići (kod Mostara) — 207, 297, 622, 705
Baćvice (kod Turbeta) — 731
Baćino Brdo (kod Vlasenice) — 166
Baćke (kod Goražde) — 373, 739—741, 766
Badovinci (kod Šapca) — 27, 30, 62, 78, 176, 194, 455
Baftić Sait — 699
Bagalovići (kod Metkovića) — 302, 304
Bajalica Dmitar — 92, 757
Bajić Dane — 498
Bajić Meja — 135
Bajić Miljenko — 581
Bajina Bašta — 44
Bajrak (kod Gračanice) — 587
Bajramovići (kod Zvornika) — 353, 357, 484
Bakići (kod Vlasenice) — 169
Bakije (kod Zenice) — 754
Bakinci (G. i D., kod Banje Luke) — 598
Bakovići (kod Fojnice) — 12, 848
Bakračuša draga (predeo, kod Nevesinja) — 125, 206, 507
Bakšim (kod Mostara) — 566, 640
Balalić Smajil — 207, 656
Balići (kod Brodareva) — 274
Balići (kod Travnika) — 604
Balte (kod B. Luke) — 249
Baljkovica (D. i G., kod Zvornika) — 101, 181, 283, 357, 365, 366, 469, 501
Bančić Jakiša — 146
Banduki (kod Visokog) — 493
Banovići (kod Živinica) — 342
Banja (kod Priboja) — 268
Banja glava (k. 526, kod Višegrada) — 106, 107
Banja Koviljača — 20, 27, 70, 176, 454, 455, 468, 473, 474, 476
Banja Luka — 96, 244, 246—248, 252, 257, 260—262, 457—459, 588, 589, 590, 592—595, 598, 659, 803
Banjdo (D. i G., kod Gacka) — 332
Banjica (kod Koraja) — 60, 404, 405
Barbarić Nikola — 581
Barber Stevan — 713
Bare (kod Goražda) — 98, 99, 741, 847
Bare (kod Busovače) — 670, 754
Bare (kod Janja) — 406
Bare (kod Prozora) — 726
Bari (u Italiji) — 752
Barica (kod Bijeljine) — 401—403
Barice (kod Prijepolja) — 274, 275
Barice (kod Vlasenice) — 169
Baš-bunar (izvor, kod Travnika) — 730
Bašići (kod Gračanice) — 386
Bašići (kod Zvornika) — 64, 67, 68
Bašina kosa (kod Bos. Petrovog sela) — 384, 531
Baškaradi (kod Travnika) — 668, 669

Bataljoni

NOV i POJ:

— Auto-bataljon 5. korpusa — 497, 498
— Beogradski narodne odbrane — 137, 140, 141, 342—344, 347, 389—391, 465, 468
— Inžinjerijski 3. divizije — 10
— Inžinjerijski 5. korpusa — 90
— Inžinjerijski 17. divizije — 21, 22
— Prateći 3. korpusa — 573
— Prateći 5. korpusa — 497—499
— Vozarski 3. korpusa — 573
— Vozarski 5. korpusa — 497, 498

njemački:

— 116. izviđački 369. divizije — 296, 755
— 222. izviđački — 371
— 273. za osiguranje — 264
— 369. izviđački — 759
— 369. pionirski — 759
— 369. protivoklopni — 759
— 369. za dotur — 759
— 505. izviđački — 253
— 516. za osiguranje — 264
— 522. landešicen — 264
— 574. transportni landešicen — 658, 692, 693
— 696. poljske žandarmerije — 670
— 909. tvrđavski pješadijski — 296, 638, 639

— 1001. tvrđavski pješadijski — 545
— 1004. tvrđavski — 165, 419
— 1005. tvrđavski — 165, 419
— 1012. tvrđavski pješadijski — 545
— Pionirski 369. divizije — 296
— Poljski dopunski 181 divizije — 371
— Protivtenkovski 104. divizije — 253, 281
— Protivtenkovski 369. divizije — 296
— Turkestanski — 253
Batkovići (kod Nevesinja) — 311, 316
Batve (kod Goražda) — 372, 766

Baze

NOVJ:
— 1. vazduhoplovna 5. korpusa — 8
— 2. vazduhoplovna 5. korpusa — 8, 497
Begića Mahala (kod Mostara) — 632, 707, 708
Begići (D. i G., kod Širokog Brijega) — 152
Begluci (predio, kod Bijeljine) — 51, 194, 550, 553—555, 720
Begluk (predio, kod Brčkog) — 22, 139
Begov Breg (kod Bijeljine) — 51
Begov Han (kod Žepča) — 258
Belamarić Srđan — 581
Benić Aleksa — 204, 538
Beograd — 11, 242, 269, 465, 475, 620
Berkovići (kod Stoca) — 57
Berkovina (kod Vlasenice) — 44
Berlin — 185
Beroš (kod Vlasenice) — 103
Betanj (kod Vlasenice) — 43, 169, 435
Bezujno (kod Višegrada) — 317, 318
Biberovo Polje (kod Gradačca) — 133, 136, 141, 143, 348, 349, 388, 390, 392, 700
Bibuša (predio, kod Bijeljine) — 51, 194, 720
Bihać — 262, 598
Bijaković (kod Čapljine) — 812, 824
Bijela (G. i D., kod Konjica) — 541, 656, 763
Bijela (kod Gradačca) — 343, 348
Bijela (kod Višegrada) — 106
Bijela Brda (kod Rudog) — 268, 270
Bijeli br. (k. 115, kod Mostara) — 566, 640
Bijeli potok (potok, kod Mostara) — 725
Bijeli Potok (kod Gračanice) — 701
Bijelo polje (predio, kod Mostara) — 124, 296, 309, 368, 369, 444, 462, 505, 507, 511, 540, 565, 567, 568, 639, 645, 726, 758, 763
Bijelo Polje — 268, 271—274, 296, 312, 314
Bijeljina — 18, 19, 21, 28—30, 32—37, 46—49, 53, 60, 62, 74—82, 100, 126, 143, 144, 162, 165, 168, 174, 182, 193, 194, 196, 197, 199, 239, 281, 283, 341, 343, 364, 366, 371, 395, 399, 400—404, 418—420, 448, 453, 466, 473, 476, 480, 482, 489, 496, 500, 526, 531, 571, 583, 718—720, 722
Bijenja (G. i D., kod Nevesinja) — 56, 110
Bijukovo br. (k. 1256, kod Prijepolja) — 272, 276
Bikoši (kod Travnika) — 446
Bila (r.) — 254, 445, 783
Bilalovac (kod Busovače) — 14, 251, 256, 664, 761, 821
Bileća — 322, 511, 762
Bilice (G. i D., kod Kotor-Varoši) — 252
Bilića Dočić — 449, 450, 451
Bilišići (kod Mostara) — 632, 707, 708
Biljevina (kod Fojnice) — 13
Binježevo (kod Visokog) — 534, 535
Biočić Ante — 125, 464, 708
Biograd n/m — 460, 462
Biograd (predio, kod Nevesinja) — 56, 112, 159
Biogradci (kod Mostara) — 120, 578, 626, 631, 632, 705, 706
Biorine (kod Sinja) — 461
Bioska (kod Goražda) — 99
Bistrica (kod Prijepolja) — 268, 272, 276
Bistrica (kod Kozarca) — 97
Bistrica (kod Zenice) — 842
Bistro (kod Travnika) — 665
Bišina (žnd. st., kod Nevesinja) — 206, 312, 331, 369, 443, 444, 506, 645
Bišnja (kod Dervente) — 248, 777

Bitovik (k. 1371, kod Nove Varoši) 272, 276
Bjela Zemlja (kod Zvornika) — 64, 67, 68, 487
Bjelajci (kod Bos. Dubice) — 598
Bjelovica (k. 602, kod Gračanice) — 531
Bjelemići (Odžaci) — 540
Bjelica Tripo — 761
Bjelobučje (kod Teslića) — 779
Bjelogrlić Ozren — 113
Bjelovići (kod Kreševa) — 847
Bjeloševac (kod Janja) — 404
Bjelužina (kod Splita) — 297
Bjeljevina (k. 556, kod Bos. Petrovog Sela) — 384
Blaca (kod Konjica) — 204
Blaćina planina (kod Prozora) — 727
Blagaj (kod Nevesinja) — 58, 159, 205—207, 297, 309, 331, 443, 444, 505—507, 511, 513—515, 541, 567, 638, 639, 645, 830
Blajić Stipe — 548
Blaško (M. i V. kod Banje Luke) — 246
Blatnica (kod Bos. Krupe) — 591
Blatnica (D. i G., kod Mostara) — 622, 623, 706, 829, 830
Blatnica (kod Žepča) — 778, 779
Blatno (kod Bos. Krupe) — 593
Blažević Blaž — 660
Blažuj (kod Sarajeva) — 840
Blizanac Martin — 713
Blizanci (kod Mostara) — 157, 158, 823
Bobani (kod Trebinja) — 208
Bobare (kod Teslića) — 690
Bobot Jovan — 114
Bočac (kod Banje Luke) — 591, 598
Boći (D. i G., kod Brčkog) — 20—22, 24, 27
Boderište (G. i D., kod Brčkog) — 21, 22, 24, 25, 27, 71, 72, 138, 139, 719, 724
Bogodol (kod Mostara) — 120, 146, 177—179, 626, 630, 631
Bogovići (D. i G., kod Foče) — 748
Bogunović Uroš Roca — 330
Bogušići (kod Goražda) — 764
Bojište (kod Nevesinja) — 314, 333, 540
Bojna (kod Travnika) — 451, 607
Boka kotorska — 112, 223, 342, 346, 467
Bokšanica (pl., kod Rogatice) — 372, 766
Boljanić (kod Gračanice) — 530—533, 584, 701
Boljanići (kod Čajniča) — 94, 318
Borač (kod Goražda) — 767
Borci (G. i D., kod Kotor-Varoši) — 256, 258, 779
Borci (kod Konjica) — 109, 369, 507, 511, 541
Boričić Milo — 497
Borike (kod Gračanice) — 587
Borina (D. i G., kod Zvornika) — 454, 476
Bornačica (predio, kod Bos. Petr. Sela) — 201
Borota Gojko — 376
Borovčevina (kod Mostara) — 307
Borovnik (kod Prozora) — 728
Borovo (kod Goražda) — 769
Bosanska Dubica — 590, 594, 596, 598, 802
Bosanska Gradiška — 246, 258, 260, 261, 456, 457, 459, 590, 595, 803
Bosanska Kostajnica — 247, 251, 261, 262, 593, 598
Bosanska krajina — 588
Bosanska Krupa — 256, 261, 590, 595, 598
Bosanski Aleksandrovac (kod Banje Luke) — 456—458
Bosanski Brod — 225, 291, 292, 371, 517, 535, 536
Bosanski Dubočac — 654
Bosanski Novi — 244, 247, 248, 251, 252, 256, 257, 261, 262, 590, 592, 593, 596, 598, 802, 831—836
Bosanski Petrovac — 598
Bosanski Šamac — 131, 132, 134, 135, 166, 167
Bos. Petrovo Selo (kod Tuzle) — 132, 133, 137, 166, 201, 281, 346, 381, 384, 385, 389, 391, 392, 412, 470, 533
Bosna — 8, 18, 21, 35, 88, 93, 94, 112, 131, 137, 144, 160, 162, 191, 192, 262, 263, 269, 291, 324, 341, 375, 376, 382, 413, 447, 465, 494, 495, 516, 517, 522, 529, 532, 557, 569, 590, 654, 657, 683, 768, 776
Bosna (r.) — 87, 93, 131, 133, 155, 161, 166, 199, 243, 247, 248, 254, 257, 261—263, 282, 291, 376, 413, 467, 531, 534, 556, 659, 690, 692, 756
Boškov Toša — 135

Boškovići (kod Banje Luke) — 292, 683
Boškovići (kod Zvornika) — 358, 405
Bošnjaci (kod Banje Luke) — 97
Bošnjak (kod Širokog Brijega) — 652
Botunj (kod Kreševa) — 850
Božić Sava — 135
Božići (kod Gračanice) — 531, 532
Božici (kod Zvornika) — 487
Božići (kod Fojnice) — 12, 67, 68
Božović Božo — 149, 310, 433
Božović Ljubo — 26
Bradina (kod Konjica) — 260, 537, 681, 758—760
Brajkovići (kod Travnika) — 261, 608, 781, 850
Brajlovići (kod Goražde) — 94, 372, 445, 446, 764, 769
Brala Ante — 713
Branešci (kod Prnjavora) — 683, 688
Brankovac (kod Travnika) — 783
Brankovac (kod Banja Luke) — 589
Branković Čedomir — 741
Brankovići (kod Višegrada) — 768
Branjevo (kod Loznice) — 69, 306
Brašansko brdo (kod Prijepolja) — 273
Bratač (G. i D., kod Nevesinja) — 110
Bratunac (kod Srebrenice) — 161, 175, 176, 478, 479, 481, 482
Brčko — 18—21, 23, 24, 26—28, 30, 35—37, 46, 48, 59, 62, 63, 71—73, 131—133, 137—141, 143, 144, 165, 167, 168, 199, 281, 341—343, 348, 349, 364, 391, 420, 447, 466—468, 496, 583, 718—720, 722, 723
Brda (kod Prnjavora) — 365
Brdo (kod Gračanice) — 383
Brdo (kod Šavnika) — 749
Brdo (k. 942, kod Goražde) — 372, 373, 764, 765
Brdo (kod Zvornika) — 357
Brdo (kod Travnika) — 255
Brđani (kod Travnika) — 665
Brđani (kod Doboja) — 532
Brđani (kod Konjica) — 537
Brđani (kod Banje Luke) — 659
Brđani (kod Sapne) — 358, 366, 404, 405, 489
Brekić Mirko — 713
Brekovik (k. 974, kod Rogatice) — 816
Bresnica (kod Bijeljine) — 19
Brestovsko (kod Busovače) — 14, 15, 614, 617, 665, 666, 669—671, 819
Brezići (kod Gračanice) — 380, 384—387, 531—533
Brezičani (kod Prnjavora) — 292
Brezik (kod Caparda) — 62
Brezik (kod Bijeljine) — 21, 23, 26, 134, 140, 168, 343, 345, 467, 468
Brezik (kod Srebrnika) — 348
Brezova glava (brdo, trig. 484, kod Tuzle) — 200
Brezova kosa (brdo, kod Fojnice) — 617, 817, 819, 822
Brezove Dane (kod Tešnja) — 658, 697
Brezovo Polje (N. i St., kod Bijeljine) — 19, 21, 24, 28, 30, 31, 33—35, 46—50, 168, 196—198, 346, 401, 402, 468

Brigade

NOVJ:

— 1. bosanska Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ-a (kasnije 1. bosanska 3. divizije KNOJ-a) — 96, 208, 557, 645
— 1. artiljerijska 8. korpusa — 116, 121, 145, 147, 301—304, 308, 310, 428, 462—464, 562, 622, 625—627, 631, 635, 636, 646, 648, 704
— 1. Artiljerijska 17. divizije (A5) — 21—24, 27, 29, 31, 32—36, 69, 74, 77, 81, 218, 219, 221, 227, 283, 401, 403—407, 411, 412, 414, 415, 418, 419, 421, 423, 568
— 1-va 7. divizije — 835, 836
— 1. dalmatinska 26. divizije — 145, 147, 148, 152, 154, 308, 427—430, 541, 562, 581, 629, 637—639, 641, 711, 726
— 1. tenkovska — 57, 83, 84, 121, 145, 147, 149, 152, 210, 301—304, 307, 308, 310, 312, 315, 319, 331—333, 428, 462—464, 511, 513, 559, 560, 562, 565, 622, 625—627, 630, 631, 635, 636, 638—640, 642, 646, 648, 726
— 2. proleterska 2. proleterske divizije — 455, 456
— 2. dalmatinska 9. divizije — 146, 428, 429, 461, 545, 547, 548,

561, 577—581, 624, 625, 631, 641, 642, 644, 704—713
— 2. krajiška 17. divizije (A3) — 20—28, 30—36, 227, 229—231, 400—407, 409—412, 414—417, 419, 422, 423, 448, 553—555, 611, 612
— 2-ga 3. divizije KNOJ-a (ranije Brigada narodne odbrane za istočnu Bosnu) — 8, 45, 117, 118, 144, 192, 382, 522, 792
— 2. artiljerijska 23. divizije — 101, 130, 132, 137, 174, 176, 194, 343, 389, 390, 393—395, 421, 467, 477, 568, 583, 585, 587
— 3. artiljerijska 14. korpusa — 421, 455, 465, 468, 568
— 3. srpska 2. proleterske divizije — 421
— 3-ća 3. bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane (ranije Brigada narodne odbrane za Hercegovinu) — 57, 208, 440, 505, 725—728, 761, 762, 807, 827
— 3-ća 7. divizije — 836
— 3. dalmatinska 9. divizije — 146, 159, 428, 430, 461, 545, 546, 548, 577, 578, 581, 582, 622, 624, 626—630, 632, 643, 706, 707, 827
— 3. prekomorska 26. divizije — 146, 307, 309, 427, 428, 430, 636, 637, 639
— 3. sandžačka 37. divizije — 93, 95, 98, 99, 225, 226, 269—275, 317, 371—375, 748, 746—767, 769
— 4. proleterska 2. proleterske divizije — 421
— 4. dalmatinska 9. divizije — 83, 157, 210, 461, 546—548, 578, 623, 626, 624, 627, 631, 643, 644, 705, 706, 827
— 4. sandžačka 37. divizije — 94, 95, 269, 270, 272, 275, 276, 317, 372, 375, 741, 766, 769, 772
— 5. crnogorska 3. divizije — 10, 11, 540, 748—751
— 5. dalmatinska 19. divizije — 122, 298
— 5. sandžačka 37. divizije — 94, 106, 269—272, 276, 277, 317, 371, 372, 374, 375, 765, 766, 768, 769
— 6. crnogorska 3. divizije — 94
— 6. istočnobosanska 17. divizije (A2) — 21—24, 26—29, 31—36, 53, 227, 229—231, 400, 403—406, 408—411, 414—416, 419, 421—423, 435, 436, 438, 448, 553, 555, 612
— 6. krajiška 4. divizije — 92, 254, 260, 326, 327, 449, 451, 527, 528, 575, 604, 607—609, 754—756, 774
— 6. srpska 2. proleterske divizije — 239
— 6. dalmatinska 19. divizije — 633
— 7. crnogorska 3. divizije — 10, 94, 95, 98, 99, 225, 237, 271, 272, 274, 747—751, 769
— 7. krajiška 10. divizije — 15, 254, 260, 267, 326, 328, 445, 449, 451, 452, 527, 575, 607—609, 614, 615, 617, 662, 666, 670, 671, 754—756, 818, 841
— 7. srpska 23. divizije (K2) — 132—134, 136—141, 144, 162, 166, 167, 343—350, 396 397, 465, 467, 468, 583, 585—588, 700—702
— 8. krajiška 4. divizije — 92, 155, 254, 260, 326, 327, 445, 450, 452, 527, 575, 576, 604, 607—609, 731, 754—756, 820
— 8. srpska 22. divizije — 398, 419, 423, 454, 456, 473—482
— 9-ta 3. divizije — 10, 747—751
— 9. krajiška 10. divizije — 13, 15, 260, 328, 334, 491, 534, 616, 617, 817, 819, 842, 843, 847, 850
— 9. srpska 23. divizije (K3) — 132—141, 144, 162, 166, 167, 343—345, 347—350, 447, 465, 467, 468, 583, 585—587, 700
— 10. srpska 22. divizije — 454, 456, 473—482
— 10. hercegovačka 29. divizije — 56, 108, 115, 207, 310, 312—316, 331—333, 368, 369, 443, 444, 505—508, 511, 540, 656, 725, 758, 759, 762
— 11. dalmatinska 26. divizije — 146—148, 308, 427—430, 433, 563, 580, 625, 627—629, 637, 638, 649, 827
— 11. hercegovačka 29. divizije — 56, 203, 204, 209, 309, 369, 505, 507, 508, 511, 537, 542, 656

— 11. krajiška 4. divizije — 92, 254, 255, 260, 326, 327, 450, 451, 527, 604, 607—609, 738, 754—756
— 12. srpska 22. divizije — 454—456, 473—482
— 12. dalmatinska 26. divizije — 145, 148, 307—309, 427—430, 432, 581, 636, 637, 639
— 12. hercegovačka 29. divizije — 56, 57, 84, 85, 108, 112, 156, 159, 207, 210, 297, 312, 314, 368, 440, 441, 505—508, 511, 629, 631—635, 638, 641, 642, 645, 704, 705—709, 711, 712, 725—728, 758, 761, 762, 808, 811, 823, 827, 830
— 13. dalmatinska 9. divizije — 461, 545—548, 577, 578, 580, 631, 642—644
— 13. hercegovačka 29. divizije 56, 57, 85, 156—158, 205, 309, 316, 332, 368, 369, 440, 443, 505, 507, 511, 655, 725, 727, 758, 759, 761—763, 808
— 13. krajiška 39. divizije — 261—264, 267, 326, 327, 445, 449, 451, 527, 528, 575, 576, 608, 609, 754—756, 776, 779
— 14. dalmatinska 19. divizije — 627, 632, 645, 704—711
— 14. hercegovačka 29. divizije — 57, 110, 204, 309, 312, 314, 316, 332, 368, 370, 505, 507, 511, 539—542, 633, 634, 641, 656, 712, 713, 717, 758, 763, 790
— 14. srpska 23. divizije (K4) — 132—134, 136—138, 140, 141, 144, 162, 166, 167, 342, 344—350, 388, 389, 465, 467, 468, 583—587, 700
— 14. srednjobosanska 53. divizije — 291, 292, 556, 557, 690, 728, 796, 799
— 15. krajiška 39. divizije — 260, 456—458, 588—594, 596, 598—600, 801—804
— 15. majevička 17. divizije (A4) — 20—25, 27—29, 31—36, 53, 73, 227, 229—231, 401, 402, 404—407, 409, 411, 412, 414—417, 447
— 16. srpska 25. divizije (P2) — 65, 162, 166, 169, 171, 180, 181, 233, 234, 238, 239, 306, 351, 353—362, 364—366, 425, 465, 467, 469
— 16. muslimanska 27. divizije (R2) — 39, 40, 43, 44, 165, 412, 435, 436, 438, 500—503, 516, 518, 573
— 16. makedonska 42. divizije — 454—456
— 17. krajiška 10. divizije — 260, 309, 328, 329, 656, 677, 679, 759
— 17. slavonska 28. divizije (V2) — 46—53, 196—198, 447, 718—724
— 17. majevička 38. divizije (S2) — 104, 105, 150, 151, 232, 236, 279, 280, 354, 377, 406, 484, 487—490, 543, 573, 656
— 18. srpska 25. divizije (P3) — 162, 166, 169, 180, 181, 233, 238, 305, 351, 352, 354, 356—360, 362—365, 367, 465, 467, 469
— 18. hrvatska 38. divizije (S3) — 43, 103, 105, 150, 151, 280, 406, 484, 487—490, 573
— 18. srednjobosanska 53. divizije — 261, 291, 292, 556, 557, 683, 693, 695, 728, 797
— 19. srpska 25. divizije (P4) — 162, 166, 169, 178, 180, 181, 233, 238, 351, 353, 355—362, 364, 365, 465, 467, 469, 476
— 19. birčanska 27. divizije (R3) — 39, 40, 43, 235, 435, 437, 573, 769
— 19. srednjobosanska 53. divizije — 261, 291, 292, 654, 657, 659, 660, 728
— 20. romanijska 27. divizije (R4) — 39, 40, 43, 45, 228, 435—437, 500—503, 573
— 20. krajiška 39. divizije — 261, 456—458, 588, 590, 592—594, 596, 598, 599, 801—804, 832, 834
— 20. srpska 45. divizije (D2) — 59—67, 101, 151, 162, 167, 169—171, 200, 201, 376—384, 387, 393, 395, 396, 465, 467, 468, 470, 530, 534, 584, 700—702
— 21. istočnobosanska 38. divizije (S4) — 104, 105, 137, 150, 151, 279, 280, 484, 487—490, 573
— 21. slavonska 28. divizije (V3) — 46—53, 195—198, 718—724
— 23. srpska 45. divizije (D3) — 59—68, 137—139, 144, 162, 167, 170, 171, 200, 201, 343, 377—387, 389, 392, 465, 467, 530, 532—534, 701

— 24. srpska 45. divizije (D4) — 59, 61—68, 101, 130, 162, 167, 170, 171, 200, 201, 353, 377—387, 393, 465, 467, 468, 470, 531—534
— Artiljerijska 29. divizije — 307, 761, 763
— Brodska 28. divizije (V4) — 46—53, 196—198, 719—724
— Inžinjerijska 14. korpusa — 162, 181, 465, 468

italijanske (partizanske) u sastavu NOVJ:

— 1. divizije »Garibaldi« — 237, 748, 752
— 2. divizije »Garibaldi« — 511, 762

četničke:

— 1. Bosanskokrajiškoj četničkog korpusa — 589, 590—592
— 1. Ozrenskog četničkog odreda — 135
— 2. Bosanskokrajiškog četničkog korpusa — 96, 591
— 3. Bosanskokrajiškog četničkog korpusa — 589—591
— 5. posavska Trebavskog četničkog korpusa — 135
— 6. posavska Trebavskog četničkog korpusa — 135
— 7. posavska Trebavskog četničkog korpusa — 135
— Banjalučka — 659, 685
— Brčanska — 25
— Dobojska — 776
— Motajička — 685
— Semberijska — 25
— Teslićka — 658
— Tuzlanska — 25
— Vrbaska — 590

njemačke:

— 963. tvrđavska pješadijska — 18, 39, 60, 104, 162, 165, 192, 212, 268, 289, 419, 480, 496, 516, 518, 524
— 964. tvrđavska pješadijska — 371, 747, 749
— 967. tvrđavska pješadijska — 268
— 969. tvrđavska pješadijska — 18, 245, 658, 664, 692, 755, 784
— Tvrđavska »Angermiler« — 268

ustaško-domobranske (zdrugovi):

— 1. ustaški stajaći djelatni — 43, 93, 119, 324, 334, 371, 479, 491, 517, 534, 665, 692, 755, 768, 810, 812, 813, 823, 824, 826, 829, 830, 838, 844, 845
— 2. gorski — 123, 125, 203, 297, 517, 538, 545, 578, 629, 638, 655, 656, 678, 759, 760, 826, 829, 830, 843
— 3. gorski — 21, 135, 143, 281, 391, 394, 699
— 3. lovački — 391
— 7. lovački — 244, 591, 593, 596, 831, 832
— 8. ustaški stajaći — 593, 596
— 9. ustaški 9. hrvatske divizije — 123, 156, 210, 297, 441, 443, 545, 578, 629, 634, 636, 655, 678, 679, 708, 725, 759, 760, 807, 809, 811, 823, 826, 829
— 10. ustaški — 244, 256, 457, 589, 592, 593, 597, 660, 685, 687
— 11. ustaški — 264, 665, 755, 843, 848
— 12. ustaški — 21, 132, 135, 281
— 15. pješadijski — 457, 593, 687
— 16. pješadijski — 556
— 18. pješadijski — 93

Brijesnica (D. i G., kod Bos. Petrovog Sela) — 29, 46, 50, 53, 75, 118, 132, 133, 196, 197, 201, 378, 379, 381, 382, 391, 393, 470, 701, 721
Brijesnica (kod Bijeljine) — 718
Briznik (kod Zenice) — 258
Brka (D. i G., kod Brčkog) — 20—22, 24—27, 133, 138, 167, 467
Brkan greda (brdo, kod Mostara) — 546, 643
Brkić Rade — 676
Brlog (kod Ljubuškog) — 808, 809
Brljevci (brdo, kod Mostara) — 826, 829
Brnjaci (kod Visokog) — 335, 815, 818, 839, 846
Brnjica (kod Sjenice) — 271, 272
Brnjičani (kod Srnica) — 394
Brod (kod Brčkog) — 20, 23—25, 139—141, 168, 343, 344, 468
Brodarevo (kod Prijepolja) — 268
Bronzani Majdan (kod Banje Luke) — 97, 596, 598
Broz Josip Tito — 538, 753

Bučići (kod Travnika) — 450, 604, 667, 668, 731, 732, 733
Bučje (kod Goražda) — 318, 373, 766
Budišić (kod Malog Zvornika) — 238, 479, 480, 481
Budišići (kod Travnika) — 450
Budnjikov Ivan — 33
Budžak (kod Bijeljine) — 50, 51, 401, 402, 718
Bugojno — 261
Bugojčići (kod Travnika) — 260
Buha Krsto — 33
Buha Mitar — 114
Buhaci (kod Širokog Brijega) — 707
Buhovo (kod Širokog Brijega) — 119, 120, 146, 577, 578, 620, 622, 626, 627, 827
Bujak Andrija — 713
Bujas Nikola — 581
Buk (kod Srnice) — 392
Bukinje (kod Tuzle) — 134, 202, 381, 414
Bukva (kod Visokog) — 334
Bukova greda (brdo, kod Bijeljine) — 722
Bukovac (kod Brčkog) — 21, 22
Bukovica (predio, kod Nevesinja) — 112
Bukovica (kod Čajniča) — 94
Bukovica (V. i M., kod Travnika) — 451, 783, 786
Bukovica (D. i G., kod Doboja) — 160, 248, 385—387, 445, 532, 776, 797, 799
Bukovica (D. i G., kod Bijeljine) — 21, 24, 47, 49, 50, 198, 718
Bukovica (D. i G., kod Prače) — 372, 748
Bukovica (kod Bos. Petrovog Sela) — 470
Bukovica (kod Kreševa) — 849, 850
Bukovički potok (kod Bijeljine) — 51
Bukovik (kod Sjenice) — 272
Bukva (kod Visokog) — 818, 849
Bukvari (kod Bijeljine) — 48, 50
Bukve (kod Travnika) — 732
Bukvik (D. i G., kod Brčkog) — 20—22, 27, 138, 167, 467
Bulatovci (kod Caparda) — 62, 64, 365, 412, 543
Bulut Maksim — 113
Buna (kod Mostara) — 56, 205, 207, 297, 443, 444, 505, 507, 508, 511, 513, 514, 638, 645, 830
Buna (r.) — 514, 515, 826
Bunarić (kod Brčkog) — 24, 26, 27
Bunica (r.) — 514, 515
Burić Savo — 11
Burići (kod Čajniča) — 318
Busak (predio, kod Nevesinja) — 57, 125, 206, 312, 315, 332, 443, 444, 507, 645
Buselje (kod Zenice) — 754, 756
Busovača (kod Zenice) — 14, 16, 17, 90, 161, 245, 250, 251, 253—258, 260—262, 264, 267, 528, 575, 576, 614, 615, 617, 618, 662—664, 670, 671, 673, 729, 733, 734, 754—756, 815, 819, 821, 822, 840—842
Butkovići (kod Ustikoline) — 94, 237 372, 747
Buturovica (tt 396, kod Ljubuškog) — 809
Buzekare (kod Bijeljine) — 20—22, 24, 26, 139, 719

C

Cage (kod Bos. Petrovog Sela) — 395—397
Capardi (Musl. i Pravosl., kod Zvornika) — 27, 60, 62—64, 100, 151, 167, 170, 174, 190, 191, 200, 218, 231, 236, 238, 241, 280, 283, 285, 305, 325, 352, 380, 398, 400, 405—407, 409, 411—414, 421, 422, 437, 468, 470, 487, 524, 543
Careva ćuprija (kod Kladnja) — 160, 849
Careva Gora (kod Prnjavora) — 292, 654
Carevo brdo (kod Bos. Krupe) — 596
Cer (brdo, kod Dervente) — 248, 777
Cerik (kod Zvornika) — 405, 411, 487, 489, 524
Cerik (kod Gradačca) — 140, 141, 151, 192, 218, 241, 242, 279, 285, 305, 325, 348, 360, 367, 414
Cerovica (kod Tešnja) — 689, 779
Cerović Vojislav — 568
Cerovo brdo (k. 300, kod Bos. Petrovog Sela) — 201
Cerski potok (kod Vlasenice) — 169
Ciganluk (kod Bijeljine) — 33
Ciganović Vaso — 713
Ciganski dol (brdo, kod Mostara) — 312, 314, 315

Cigansko Brdo (kod Širokog Brijega) — 145, 146, 428—430, 628, 629
Cigić Sime — 713
Cikote (kod Priboja) — 275
Cim (kod Mostara) — 307, 308, 712, 830
Citonja (predio, kod Fojnice) — 13
Crijetež (predio, kod Goražde) — 372
Crkveni Toci (kod Pljevalja) — 268, 272
Crkveno brdo (kod Banje Luke) — 593, 596
Crkvenjak (kod Kreševa) — 843, 849
Crkvice (kod Zenice) — 257, 817
Crkvina (predio, kod Mostara) — 566, 640
Crna Bara (kod Šapca) — 62
Crna Gora — 142, 192, 223, 269, 273, 342, 346, 376, 467, 519
Crna Rijeka (kod Bos. Novog) — 833
Crna stena (kod Mostara) — 546, 643
Crnać (kod Mostara) — 577, 578, 627, 726
Crnča (kod Ljubovije) — 478, 479
Crnča (kod Dervente) — 256
Crnčići (kod Višegrada) — 106
Crni vrh (k. 532, kod Sapne) — 60, 61
Crni vrh (k. 1167, kod Pljevalja) — 275
Crni vrh (kod Prnjavora) — 247
Crni vrh (k. 936, kod Mostara) — 307, 580, 631, 636
Crnići (kod Fojnice) — 249, 848
Crno (kod Ljubuškog) — 158, 620, 623, 706, 827
Crnobrnja Ljuban — 735
Crnogorac Milan — 581
Crnogorac Vojo — 793
Crnjelovo (D. i G., kod Bijeljine) — 47—51, 75, 718
Crvena armija — 185, 270, 271, 696
Crvena stn. (brdo, kod Sarajeva) — 750, 751
Crveni grm (kod Ljubuškog) — 157, 624, 706, 808, 809, 811
Crvljivac (kod Goražde) — 768
Cvijanović Milan — 604
Cvijetanj (kod Vlasenice) — 43
Culine (kod Zvornika) — 474, 475
Curin potok (p.) — 833

Č

Čabulja (pl.) — 298
Čačak — 268, 473
Čađavac (kod Brčkog) — 20—25, 27, 139, 140
Čađavica (kod Prijedora) — 598
Čađavica (kod Mrkonjić-Grada) — 96
Čađavica (D. i G., kod Bijeljine) — 31, 35, 46—49, 197, 198, 718, 721, 793
Čajdraš (D. i G., kod Zenice) — 244, 247, 735, 755, 784, 841
Čajetina (kod Titovog Užica) — 473
Čajniče — 268, 318, 372, 374, 376, 739, 769, 771
Čakići (kod Travnika) — 663, 665
Čalikovac (kod Visokog) — 819
Čamića brdo (kod Travnika) — 607, 608
Čanakdžije (kod Zvornika) — 151
Čaparluga (k. 927, kod Mostara) — 547, 643, 644
Čapljina — 56, 57, 83, 84, 112, 119, 120, 123, 156—159, 207, 208, 210, 322, 427, 428, 440—442, 504, 505, 508, 559—561, 577, 620—624, 626, 645, 704, 705, 807—810, 812, 823, 824, 827
Čapore (D. i G., kod Han-Pijeska) — 40, 518
Čardačani (kod Banje Luke) — 686
Čardačine (kod Bijeljine) — 51, 53, 193, 196, 197, 719, 721
Čardak (kod Gradačca) — 135, 142
Čaušević Suljo — 33
Čavar (kod Širokog Brijega) — 429, 430, 629, 652, 653
Čečava (kod Prnjavora) — 689, 777
Čekanići (kod Gračanice) — 166, 281, 389, 467
Čelebić (kod Jablanice) — 758, 760
Čelebinci (kod Bos. Dubice) — 598
Čelice (kod Prijepolja) — 275
Čelić (kod Brčkog) — 19—24, 27, 28, 59, 63, 71—73, 78, 138, 167, 404, 405, 447, 719
Čelikovići (kod Koraja) — 63
Čelinac (kod Banje Luke) — 292
Čelopek (kod Sarajeva) — 750
Čelopek (kod Zvornika) — 60, 61, 100, 126—128, 151, 180, 190, 238—241, 281, 283, 286—290, 324, 354, 356, 360—364, 410, 413, 423, 437, 469, 481, 482, 524, 543, 550, 555

Ćengiće (kod Bijeljine) — 51, 193
Ćerigaj (kod Širokog Brijega) — 148, 622, 627
Ćerkez (kod Travnika) — 667, 669
Ćeružići (kod Sarajeva) — 747, 749
Ćesim (kod Nevesinja) — 312, 314, 369, 540, 541
Čiča Bogdan — 330
Čičevo (kod Konjica) — 110, 369, 541
Čifluk (kod Travnika) — 255, 782
Čiftluk (kod Visokog) — 493
Čitluk (kod Mostara) — 56, 83, 112, 119, 120, 157, 158, 238, 297, 302, 303, 312, 314—316, 356, 404, 440, 441, 465, 468, 474, 504, 505, 540, 561, 577, 620, 622, 623, 626, 627, 631, 633, 644, 645, 708, 710, 808—811, 823—827, 829
Čobanovo polje (kod Blagaja) — 332
Čokori (kod Banje Luke) — 247
Čolopek — vidi Čelopek kod Zvornika
Čolovnik (k. 262, kod Zvornika) — 128, 240, 241, 279, 280, 286, 288, 324, 325, 357, 363, 422, 448, 489
Čubren (kod Kreševa) — 838
Čubrić Rade — 713
Čubrić Tomo — 713
Čučković Lazar — 173
Čuhovići (kod Konjica) — 204
Čukle (kod Travnika) — 252, 781, 782
Čule (kod Mostara) — 302, 321, 440, 441, 620, 632, 707, 710, 711
Čurovi (kod Goražda) — 373, 374, 739, 740, 766, 768
Čusto brdo (tt 360) — 245
Čuvalo (kod Ljubuškog) — 808
Čvrstnica (V. i M., kod Prozora) — 725, 761

Ć

Ćehaje (kod Srnice) — 143, 344
Ćerić Salem — 491
Ćerin (kod Mostara) — 632, 706, 827
Ćiperovine (kod Bijeljine) — 75, 80, 196, 720
Ćirilovo Brdo (kod Zvornika) — 235, 236, 241, 288, 290, 324, 359—362, 364, 365, 425
Ćorkovići (kod Skender-Vakufa) — 780
Ćosić (kod Srnica) — 388
Ćulibrk Nikola — 411
Ćurguz Dragutin — 699
Ćurguz Stevo — 728

D

D. Brijeg (brdo (kod Gračanice) — 531, 533
Dabić Rako — 114
Dabovac (brdo, kod Zenice) — 609
Dalmacija —120, 460, 463, 559, 560, 621
Damjanović Božidar — 33
Damjanović Danilo — 125
Damjanović Stevan Leka — 25, 167
Danojlovići (kod Kozluka) — 612
Daskobler Jozef — 85
Dašnica (kod Bijeljine) — 49
Datelji (kod Sarajeva) — 750
Davidović Vlado — 204
Debela međa (brdo, kod Han-Pijeska) — 40, 44
Debela međa (predio, kod Zenice) — 575, 576, 755
Debela Međa (kod Foče) — 749
Debela međa (predio, kod Više grada) — 317
Debelo brdo (brdo, kod Mostara) — 826
Debelo brdo (brdo, kod Gračanice) 587, 695, 747
Debeljak (k. 410, kod Zvornika) — 181, 366, 611, 612
Dedan Milan — 713
Debrc (kod Šapca) — 473, 474
Dedići (kod Gračanice) — 584, 700
Delići (kod Živinica) — 381
Demići (kod Skender-Vakufa) — 780
Denkovača (tt 335, kod Doboja) — 556
Derikučka Vaso — 761
Derventa — 199, 245, 248—250, 261, 262, 291, 292, 557, 654, 786, 848
Derviši (kod Bos. Novog) — 598
Desnica Mile — 713
Dikalj (kod Sokolca) — 820
Dimić Stevan — 548
Divić (kod Zvornika) — 60, 61, 215, 218, 219, 305, 357, 454, 474

Divizije

NOVJ:

— 2. proleterska — 239, 421, 453—456, 465, 525, 526, 612

— 3-ca — 8, 10, 11, 225, 237, 317, 372, 726, 747, 752, 753, 769

— 4-ta — 8, 90—92, 155, 161, 243—248, 250—252, 254—258, 260, 262—264, 267, 326—328, 338, 445, 449, 527, 528, 575, 604, 609, 610, 728, 729, 738, 754, 756, 757, 774, 776, 780, 787, 794, 821, 841, 842, 851

— 7. banijska — 835

— 9-ta — 57, 58, 112, 119—122, 145, 149, 209, 298—303, 307, 310, 428, 430, 441, 460, 462—464, 504, 544, 560, 561, 565, 577, 578, 621—623, 625—653, 704, 639, 644—646, 705, 706, 708, 712, 726, 809, 811, 827

— 10-ta — 8, 12, 17, 244—246, 248—251, 254, 256—260, 262, 309, 327, 334, 491, 494, 534, 536, 614, 662, 672, 674, 676, 677, 679, 682, 759, 843

— 17-ta (A1) — 18, 19, 22, 26—29, 34, 35, 69, 73, 74, 77, 81, 86, 100, 126, 128, 133, 135, 162, 166, 167, 174, 181, 191, 215—221, 227—229, 231, 235, 241, 282—286, 340, 343, 398—401, 403, 406, 408, 413, 419, 423, 424, 426, 437, 447, 448, 465, 466, 491, 494, 502, 516, 543, 550, 568, 569, 571, 572, 611, 823

— 19-ta — 120, 122, 125, 149, 297—303, 307, 310, 440, 441, 462, 464, 545, 560, 561, 565, 577, 622, 625—627, 631—635, 637, 641, 642, 645, 646, 704, 708, 711, 827

— 20-ta — 122, 299, 505

— 22-ga — 101, 128—130, 162, 174, 175, 179, 219, 227, 231, 233, 235, 236, 282, 398, 400, 408, 419—421, 423, 448, 453—455, 465, 473, 474, 478

— 23-ća (K1) — 8, 27, 28, 63, 86, 87, 101, 102, 130—133, 138, 139, 142, 162, 166—168, 170, 176, 194, 281, 341, 343, 377, 388, 390, 396, 447, 465, 467—469, 530, 568, 583, 584—587, 700, 701

— 25-ta (P1) — 39, 65, 86, 100—102, 105, 126, 129, 130, 162, 166, 168—171, 174,175, 177, 178—180, 190, 212, 215—218, 220, 221, 233—235, 238, 240—242, 279, 282—287, 305, 306, 324, 325, 351, 354, 357—359, 361, 362, 364, 365, 367, 398, 399, 408, 413, 422, 425, 426, 434, 465, 467, 469, 471, 476—478, 487, 491, 517, 524, 526, 568, 572

— 26-ta — 120, 122, 145, 149, 152, 153, 157, 297, 299—304, 307, 319, 320, 427, 428, 440, 462—464, 545, 560—562, 565, 577, 581, 622, 625—629, 631, 633, 635, 641, 642, 646, 704, 707, 708, 712, 827

— 27-ma (R1) — 8, 39, 44, 89, 101, 126, 150, 151, 160, 162, 165, 169, 192, 212, 215—217, 219, 221, 227—231, 235, 241, 282, 283, 285, 286, 305, 325, 408, 421, 423, 434, 435, 438, 439, 465, 500, 503, 517, 519—521, 524, 525, 543, 572, 573, 769, 816, 820

— 28-ma (V1) — 19, 28—30, 46, 77, 86, 87, 163, 169, 193, 196, 306, 400, 401, 414, 447, 448, 453, 465, 466, 494, 516, 568, 569, 571, 718

— 29-ta — 55, 108, 112, 119, 120, 156, 158, 159, 203, 205, 207, 209—211, 222, 223, 297—299, 301, 307, 309, 311, 312, 314—316, 321, 322, 330 332 333 368 440 442—444, 504, 508, 512, 537, 539, 542, 545, 577, 621, 624—627, 631, 633—635, 637, 639, 645, 646, 655, 657, 679, 704, 708, 725, 726, 728, 758, 761, 762, 790

— 37-ma — 93, 95, 98—100, 106—108, 225, 268, 269, 271, 317, 370, 473, 602, 739—742, 744, 764, 770

— 38-ma (S1) — 8, 43, 88, 103, 105, 137, 150, 160, 169, 171, 177, 178, 190, 192, 215—218, 221, 224, 233, 235, 236, 240—242, 279, 285, 286, 288, 290, 324, 325, 367, 377, 399, 406, 411, 412, 426, 434, 465, 483, 487, 488, 490, 517, 519—521, 525, 526, 543, 572—574, 611

— 39-ta — 8, 96, 97, 244—252, 256—258, 260, 262, 263, 267, 328, 456, 588, 597, 599, 600, 776, 787, 801

— 45-ta (D1) — 39, 59, 64, 68, 69, 86, 101, 102, 118, 128, 130, 151,

162, 167, 169—171, 174, 182, 199, 200, 202, 343, 353, 356, 357, 375—377, 380, 385, 389, 393, 404, 434, 465, 467, 468, 470, 517, 529, 530, 532, 533, 568, 584, 701
— 53-ća — 8, 244—252, 256—258, 261, 262, 291, 293, 328, 556, 654, 657, 683, 697, 728, 745, 746, 779, 796, 800
Bosanskohercegovačka narodne odbrane (kasnije 3. KNOJ-a) — 96, 144, 208, 209, 727, 762

italijanske (partizanske) u sastavu NOVJ:

— »Garibaldi« — 511, 752

četničke:

— 1-va — 467, 556

njemačke:

— 1. brdska — 269
— 7. SS »Princ Eugen« — 21, 22, 24, 26, 74, 93, 138, 143, 165, 268, 342, 466, 607
— 11. vazduhoplovnopoljska — 268
— 13. SS »Handžar« — 131, 371
— 21. »Skenderbeg« — 21, 28, 31, 165, 268
— 22. pješadijska — 7, 18, 40, 60, 67, 88, 94, 104, 150, 160, 162, 165, 168, 177, 192, 224, 240, 263, 268, 281, 282, 288, 289, 305, 341, 352, 356, 371, 376, 399, 403, 408, 410, 419, 420, 425, 434, 453, 465, 475, 480, 483, 489, 490, 495, 500, 503, 516, 518, 524, 526, 543, 550, 583, 722
— 41. pješadijska — 268
— 104. lovačka — 18, 253, 254, 268, 281, 383, 394, 420, 447, 453, 466, 529, 533, 556, 583, 589, 700, 722
— 118. lovačka — 371
— 181. pješadijska — 60, 98, 107, 165, 191, 192, 226, 268, 296, 317, 370, 371, 438, 465, 492, 517, 534, 545, 607, 639, 644, 747, 755, 765, 768
— 297. pješadijska — 18, 268, 768
— 369. legionarska »Vražja« — 18, 113, 119, 124, 156, 157, 159, 203, 209, 296, 311, 443, 392, 504, 508, 511, 542, 545, 559, 578, 620, 629, 630, 634, 638, 655, 704, 708, 759, 760
— 373. legionarska »Tigar« — 589, 590, 595
— »Rodos« — 371

srpske (Nedićeve):

— 1. udarna Srpskog udarnog korpusa — 269
— 2. udarna Srpskog udarnog korpusa — 269

ustaško-domobranske (hrvatske):

— 4-ta — 590, 596, 831, 832
— 6-ta — 244, 457, 589, 591—593, 597, 687
— 8-ma — 93, 837, 844
— 9. gorska — 56, 119, 123, 124, 157, 203, 209, 296, 297, 504, 542, 545, 559, 578, 639, 678, 704, 759, 661, 807, 809, 811, 823, 826, 829
— 10-ta — 590, 592, 593, 595 595
— 12-ta — 19, 21, 22, 342, 466
— 15-ta — 245, 556, 692
— 16-ta — 692

Divizioni

NOVJ:

— 1. artiljerijski 10. divizije — 614, 664, 679
— 1. brdski 3. divizije — 749
— 1. brdski artiljerijski motorizovani 37. divizije — 739
— 2. brdski artiljerijski motorizovani 37. divizije — 740
— 2. brdski artiljerijski Artiljerijske grupe 2. korpusa — 602
— Artiljerijski 4. divizije — 254, 260, 729
— Artiljerijski 6. krajiške brigade 4. divizije — 774
— Artiljerijski 7. krajiške brigade — 663—667, 672, 675, 679, 681
— Artiljerijski 15. krajiške brigade — 600, 801—804
— Artiljerijski 18. srednjobosanske brigade — 693, 695
— Artiljerijski 19. divizije — 705, 706
— Artiljerijski 19. krajiške brigade — 660

— Artiljerijski 20. brigade 39. divizije — 801—804
— Artiljerijski 29. divizije — 57, 315, 316, 332, 333, 511

njemački:

— 639. samostalni artiljerijski — 269

Divjak (kod Travnika) — 445, 668, 733
Divjak Petar — 699
Divjak Stevo — 713
Dizdarević Mus. — 58
Dizdaruša (kod Brčkog) — 20, 22, 25, 139, 140, 142, 168, 468
Doboj — 18, 132, 166, 176, 199, 245, 246, 250, 252, 256—258, 261, 262, 281, 282, 286, 291, 292, 343, 375, 385, 388, 391, 396, 397, 412, 413, 420, 437, 466, 468, 529, 531, 532, 534, 556, 557, 583, 584, 585, 607, 657, 658, 693, 697, 701, 786, 798
Doborovci (kod Gradačca) — 133, 134, 136, 141, 143, 166, 167, 343, 344, 347, 349, 388, 390—394, 586, 587
Dobošnica (kod Bos. Petrovog Sela) — 133, 143, 382, 390—395
Dobra Voda (kod Zvornika) — 177, 212, 215, 216, 229, 288, 378, 399, 407—409, 484, 488, 500
Dobrić (kod Mostara) — 298, 300, 308, 319, 320, 564, 565
Dobrigošće (kod Jablanice) — 655, 725, 763
Dobriljevo (kod Zenice) — 755, 822
Dobrkovići (G. i D., kod Širokog Brijega) — 145, 428, 627
Dobrljin (kod Banje Luke) — 802, 803
Dobrljin (kod Kostajnice) — 251, 252, 527, 596, 598
Dobro Selo (kod Mostara) — 622, 641, 705, 709, 711, 824, 825, 826, 829, 830
Dobrotina (kod Mostara) — 296
Dobrun (kod Višegrada) — 94, 106, 371, 473
Dodig (kod Ljubuškog) — 810
Doknić (kod Janja) — 723
Dolac (kod Travnika) — 254, 264, 607, 608, 732, 733
Dolina (G. i D., kod Bos. Gradiške) — 686
Doline (kod Prnjavora) — 258
Dolovi (kod Mrkonjić-Grada) — 96
Dolovljani (kod Bos. Novog) — 833, 834
Doljani (kod Prozora) — 727, 728
Doljanka (r.) — 727
Domanovići (kod Čapljine) — 57, 85, 156
Domazeti (kod Mostara) — 544—546, 643
Donajlovići (kod Zvornika) — 550, 553
Donja Bukovica (kod Ljubovije) — 478, 479
Donja Drežnica (kod Jablanice) — 643
Donja Gorica (kod Pljevalja) — 602
Donja Jablanica — 655
Donja Kola (kod Banje Luke) — 260, 590
Donja Mahala (kod Bijeljine) — 29, 31, 51, 718
Donja Trešnjica (kod Zvornika) — 476, 478—480
Donji Rahić (kod Brčkog) — 20
Donji Vakuf — 90, 264, 498, 729, 730
Donji Zalukovik (kod Vlasenice) — 166
Dopuđa Dmitar — 713
Došen Ilija — 8, 91, 263, 267, 499
Dozet Dušan — 327
Drača Jovan — 195
Draga (kod Striževa) — 726
Dragaljevac (D. i G. i Sr., kod Bijeljine) — 19, 28, 30, 31, 34, 35, 46—49, 401
Dragičina (kod Mostara) — 119, 620
Draginja (kod Bijeljine) — 447, 448, 723, 724
Dragočaj (kod Konjica) — 760
Dragočaj (kod Banje Luke) — 260, 592
Dragovići (kod Prnjavora) — 660, 683
Drakulići (kod Banje Luke) — 593
Drapnići (kod Gračanice) — 388
Drapšin Petar — 122, 125, 299, 302—304, 464, 651
Drašković Aleksa — 376
Drašković Trpimir — 33
Drava (r.) — 131
Draževići (kod Kreševa) — 840
Draževići (kod Nove Varoši) — 272
Drćalić Milun — 276
Drenova (kod Prijepolja) — 276
Dretelj (kod Čapljine) — 156, 808

Drežanka (r.) — 547
Drežnica (kod Jablanice) — 296, 298, 307, 460, 461, 492, 505, 511, 544—547, 565, 635, 639, 642—646, 712, 726, 727, 758, 761
Drina (r.) — 7, 19, 52, 62—64, 67, 69, 87, 93, 94, 98, 102, 107, 126, 129. 130, 174, 176, 194, 215, 219, 220, 227, 228, 229, 231, 236, 239, 240, 268, 271, 282, 283, 287, 289, 317, 357, 360, 370—373, 379, 380, 399, 408, 413, 418, 419, 421, 453—455, 467, 468, 473—482, 553, 554, 611, 612, 740—742, 765, 766, 769—771
Drinjača — 7, 18, 60, 64, 67, 69, 88, 103, 104, 126, 150, 167, 169, 170, 174—177, 182, 192, 212, 215, 217—219, 224, 227—230, 233, 236, 240. 241, 263, 281, 282, 285, 286, 288, 289, 305, 325, 341, 353, 357, 399, 400, 407—410, 413, 434, 436, 437, 465—467, 474, 475, 478—482, 484, 519, 526
Drinjača (r.) — 410
Drinjak Stevo — 114
Drljačić Vojislav — 397
Drljević Milivoj — 397
Drniš — 460, 461, 559, 560, 625
Droniak Dušan — 548
Druglići (kod Prijepolja) — 275
Drugovići (kod Prnjavora) — 292
Drulović Čedomir — 773
Drum brdo (kod Zenice) — 575
Dukić Vlado — 710, 713
Dulović Blažo — 742
Dvor (kod Zenice) — 575, 754
Dvorovi (kod Bijeljine) — 35, 401
Dub (kod Travnika) — 445, 446, 781
Dubnica (kod Vlasenice) — 65, 378—380
Dubočani (kod Konjica) — 204
Dubovica (kod Blagaja) — 206, 312, 443, 444
Dubovo (D. i G., kod Višegrada) — 106
Dubovo brdo (k. 218, kod Mostara) — 824
Dubrava (predio, kod Travnika) — 449, 451, 604, 607, 731, 732
Dubrava (N. i St. kod Prnjavora) — 248, 688, 689
Dubrava (predio, kod Širokog Brijega) — 145, 205, 429, 707
Dubrave (predio, kod Brčkog) — 28, 133, 136, 140, 167, 200, 447, 467
Dubrave (kod Gradačca) — 166, 348
Dubravica (kod Konjica) — 762
Dubravica (kod Zenice) — 609
Dubravica (kod Nevesinja) — 369
Dubravice (Kat. i Prav., kod Brčkog) — 20—22, 24
Dubrovnik — 461, 462, 752, 762
Dudići (kod Kotor-Varoša) — 251
Duga njiva (kod Čapljine) — 823
Duga njiva (predio, kod Sapne) — 61
Duga Poljana (kod Sjenice) — 268, 270, 271
Duganđići (kod Mostara) — 632, 706, 808
Duge njive (kod Kreševa) — 847
Dugi deo (brdo, kod Zvornika) — 215, 217, 228, 230, 353, 355, 377, 408, 436, 467, 470
Dugo polje (predio, kod Nevesinja) — 314, 725—727, 761
Dugo polje (predio, kod NPumbm
Duke (kod Kiseljaka) — 245
Dulići (kod Zvornika) — 553
Dumbrava (kod Bos. Novog) — 598
Dupovci (kod Sarajeva) — 491, 617
Durač (brdo, kod Gračanice) — 530
Durakovići (kod Gračanice) — 385
Dušmanići (kod Prijepolja) — 274
Dužice (kod Širokog Brijega) — 148
Dvor na Uni — 831, 832, 836

Dž

Džaković Petar — 741, 742
Džanarik (kod Loznice) — 70
Džakule (kod Gradačca) — 142, 585
Dželilovac (kod Travnika) — 781
Džepi (kod Konjica) — 204, 762
Džinda (predio, kod Bijeljine) — 194
Džubo Ahmet — 498
Džuver Živko — 276

Đ

Đafin k. (tt 534, kod Zvornika) — 151, 177, 215, 216, 228, 229, 288, 353, 377, 378, 406, 408, 435, 467, 470, 484, 487
Đafin kamen — vidi Đafin k.
Đakovići (kod Turbeta) — 731
Đedovci (kod Rogatice) — 370
Đeletović Radovan — 114
Đevanje (D. i G., kod Zvornika) — 7, 64, 104, 169, 171, 192, 235, 241 285, 288, 289, 355, 436, 437

Đevrske (kod Skradina) — 625
Đidara Danilo — 601
Đukanović Drago — 316, 333, 369, 512, 539, 542, 657, 728, 763
Đukići (kod Travnika) — 253
Đulići (kod Zvornika) — 360, 500, 501
Đurđevi vrhovi (kod Pljevalja) — 275
Đurđevik (kod Živinica) — 89
Đuričić Blažo — 523, 527, 572, 574
Đurić Radoslav — 8, 54, 161, 173, 181, 193, 221, 225, 240, 243, 284, 287, 326, 418, 426, 448, 472, 495, 527, 570, 572 613, 703, 724
Đurić Slavo — 761
Đurišić Pavle — 43, 166, 192, 269, 376, 379, 385, 519
Đurovo (kod Prijepolja) — 275

E

Eskadroni

NOVJ:

— Konjički 2. proleterske divizije — 455
Eskinja Jerko — 713

F

Fakovići (kod Rogačice) — 44, 479, 482, 814, 846
Falinovo Brdo (kod Jablanice) — 656
Fazlići (kod Travnika) — 255, 781
Feuče Vinko — 742
Filipović Dušan — 372
Filipović Sadik — 209
Fincov Salaš (kod Bijeljine) — 29, 32, 48, 51—53, 74, 194, 196, 197, 402, 719, 720
Foča — 94, 245, 375, 747, 748
Fojnica — 12, 15, 16, 57, 255, 260, 333, 618, 662, 673, 819, 820
Franić Ante — 830
Franov Mate — 713

G

G. Gradac (kod Mostara) — 577, 578
G. Selo (kod Goražda) — 768
Gabela (kod Metkovića) — 56, 57, 84, 112, 156, 157, 208, 210, 504, 505, 620, 622, 626, 645, 807
Gabelsko blato (močvara, kod Metkovića) — 208
Gacko — 94, 109, 311, 322
Gačice (kod Travnika) — 669, 673
Gaj (k. 232, kod Zvornika) — 60, 217, 218, 403, 404, 489
Gajani (kod Zvornika) — 411
Gajić (kod Brčkog) — 72, 141
Gajić Pavle — 135
Galići (kod Širokog Brijega) — 146, 152, 153, 562
Gare (kod Zavidovića) — 8, 160
Garevac (kod Gradačca) — 132
Garići (kod Doboja) — 250
Gavran Mahala (kod Ljubuškog) — 809
Gavran vis (brdo, kod Doboja) — 532
Gavranovići (kod Prnjavora) — 292
Gavrići (kod Bos. Petrovog Sela) — 383
Gazari Dario — 581
Gigovići (kod Skender-Vakufa) — 780
Gladnik (kod Travnika) — 608
Gladno Polje (kod Visokog) — 535
Glamočani (kod Banje Luke) — 591
Glavatičevo (kod Konjica) — 57, 110, 314, 540
Glavica (brdo, k. 622, kod Gračanice) — 585, 700, 701
Glavica (kod Širokog Brijega) — 145, 627
Glavice (brdo, kod Bijeljine) — 29, 31, 49, 74
Glavičevići (k. 140) — 421
Glavičor (k. 101, kod Janja) — 46, 51
Glenđić (kod Bijeljine) — 32, 46, 48, 50, 719
Glinje (kod Janja) — 721
Glodi (kod Zvornika) — 377, 467
Glodnica (kod Jablaníce) — 656
Glođansko brdo (k. 452, kod Zvornika) — 217, 230, 353, 355, 378, 467
Glogošnica (kod Jablanice) — 655
Glogovac (kod Prnjavora) — 683, 684
Glogovac (kod Bijeljine) — 52, 53, 196
Glumine (kod Zvornika) — 63, 64, 89, 150, 160, 229, 233, 234, 241, 286, 289, 290, 324, 361, 363, 367, 398, 405, 407, 411, 419, 422, 448, 488
Glušac Miodrag — 32
Gnojnica (kod Bos. Petrovog Sela) — 347, 395, 397

Gnojnica (D. i G., kod DNevesinja) — 332, 639
Gnjica (r.) — 30, 31
Gnjilo brdo (k. 650, kod Nevesinja) — 57, 206, 443
Gobelovina (kod Konjica) — 677
Goduš (kod Sapne) — 60, 61, 167, 170, 180
Gođenje (kod Han-Pijeska) — 44
Gojakovac (kod Tešnja) — 247, 797
Gojevići (kod Fojnice) — 12
Goleša (tt 975, kod Višegrada) — 106
Goleši (kod Banje Luke) — 97
Golija (pl.) — 268, 270
Golo brdo (tt 288, kod Banje Luke) — 593
Golo Brdo (kod Bijeljine) — 29, 48, 50—52, 74, 196, 197
Golo br. (k. 1134, kod Sarajeva) — 751
Gomionica (kod Visokog) — 819, 822, 850
Gor. Vraca (kod Zenice) — 248
Goračići (D. i G., kod Sjenice) — 276, 277
Goranci (kod Mostara) — 120, 146, 298, 300, 307, 460, 544, 545, 547, 577—580, 626, 627, 631, 635, 644, 645, 712
Gorani (kod Konjica) — 677
Goražde — 60, 94, 95, 98, 99, 165, 192, 226, 268, 269, 370—374, 602, 739—742, 747, 764—769
Gorica (kod Konjica) — 656, 679, 681
Gorica (brdo, kod Širokog Brijega) — 146, 152
Gorice (kod Brčkog) — 22, 23, 72, 346, 349
Gornja Koviljača (kod Zvornika) — 477
Gornja Mahala (kod Bijeljine) — 401
Gornja Prača (predio) — 226, 237, 747, 750
Gornja Tuzla — 20, 21, 24, 27, 63, 70, 71, 73, 87, 102, 348, 405, 406, 408, 447
Gornje Boderište (kod Brčkog) — 20
Gornji Vakuf — 260, 262
Gostilj (tt 774, kod Gračanice) — 533
Gostilja (M. i V., kod Višegrada) — 106
Gostuša (kod Širokog Brijega) — 145, 578
Gotovac Pero — 821
Govedovići (kod Sarajeva) — 540
Grab (kod Sarajeva) — 750
Grab (kod Sapne) — 404
Grablje (kod Zenice) — 754
Grabova Draga (kod Širokog Brijega) — 120, 121, 146, 297, 429, 579, 626, 627
Grabovci (kod Konjica) — 677
Grabovci (kod Visokog) — 819
Grabovica (D. i G., kod Jablanice) — 511, 545, 643
Grabovica (kod Vlasenice) — 43, 435
Grabovica (kod Brčkog) — 20, 26
Grabovica (kod Zvornika) — 405, 406
Grabovik (kod Živinica) — 381
Grabska stn. (k. 1006, kod Sarajeva) — 751
Grabske šume (kod Sarajeva) — 750
Gračanica (D. i G., kod Zenice) — 757
Gračanica (kod Doboja) — 21, 131—133, 135, 136, 138, 144, 166—168, 201, 281, 341, 345, 347, 376, 381, 384, 385, 388—397, 412, 466—468, 496, 529—531, 533, 556, 583—586, 699—701
Gračanica (kod Priboja na Limu) — 275
Gračanica (kod Prozora) — 245
Grad (k. 1028, kod Konjica) — 537
Grad (tt 1093, kod Goražda) — 372, 766
Gradac (kod Makarske) — 427
Gradac (kod Neuma) — 208
Gradac (kod Vrgorca) — 624, 625
Gradac (brdo, Mostara) — 643
Gradac (G. i D., kod Širokog Brijega) — 120, 121, 145, 146, 429, 546, 626, 627
Gradac (kod Bijeljine) — 62, 75
Gradac (tt 423, kod Janja) — 181, 421
Gradac (kod Sapne) — 489, 611
Gradac (k. 602, kod Zenice) — 755, 756, 821
Gradac (kod Visokog) — 493, 748
Gradačac — 21, 132—134, 137, 138, 142—144, 166, 167, 176, 342, 344,

347, 349, 350, 376, 389, 391, 392, 468, 496, 520, 530, 584
Gradina (tt 478, kod Živinica) — 381
Gradina (k. 783 kod Prijepolja) — 268, 274
Gradina (tt 1048, kod Goražda) — 98, 99
Gradina (kod Vlasenice) — 169
Gradina (brdo, kod Metkovića) — 84
Gradina (tt 497, kod Vlasenice) — 169
Gradina (k. 306, kod Doboja) — 257, 658, 691
Gradina (k. 381, kod Kozluka) — 612
Gradina (k. 622, kod Mostara) — 309
Gradina (k. 275, kod Bos. Petrovog Sela) — 382, 383, 386, 387
Gradina (k. 1138, kod Nevesinja) — 313
Gradina (k. 1194, kod Sarajeva) — 750
Gradina (tt 522, kod Čapljine) — 812, 824
Gradišće (kod Zenice) — 755, 756, 820
Gradišnik (k. 510 kod Bos. Petrovog Sela) — 379, 384, 386, 387
Gradnići (kod Mostara) — 824, 829
Gradska (kod Mostara) — 632, 706, 809
Grahovci (kod Kreševa) — 840
Grahovik (kod Travnika) — 255
Grahovčići (kod Travnika) — 245, 253, 608
Granice (kod Travnika) — 733, 754
Granule (kod Banje Luke) — 97
Grapska (D. i G., kod Doboja) — 393
Grbavica (kod Brčkog) — 344
Grbavci (kod Zvornika) — 127, 128, 177, 190, 233, 236, 241, 279, 324, 359, 361, 362, 364, 365, 419, 422
Grbeta — 22
Grčka — 111, 113, 270, 271, 815
Grebak (prevoj kod Nevesinja) — 125, 312, 313, 315, 331, 511
Greben (kod Višegrada) — 106
Greda (brdo, kod Širokog Brijega) — 146, 706, 808
Grede (brdo, kod Brčkog) — 27
Gredica (kod Brčkog) — 345, 349
Gredina (k. 381, brdo, kod Zvornika) — 365, 366, 419, 490, 543
Grevići (kod Rame) — 678
Grić (kod Gračanice) — 379, 381, 388, 584
Grivići (kod Visokog) — 617
Grljevići (kod Ljubuškog) — 120, 626
Groblje (groblje, kod Dvora na Uni) — 835
Grohot (tt 240, kod Brčkog) — 723
Gromile (kod Sarajeva) — 813, 838, 845
Gromiljak (kod Fojnice) — 14, 817, 819, 822
Grubelić Nikola — 713
Grude (G. i D., kod Širokog Brijega) — 120, 208, 621, 622, 626
Gruhonić ada (kod Bijeljine) — 455
Grujić Periša — 154, 321
Grujići (kod Banje Luke) — 802

Grupe

NOVJ:

— Artiljerijska 2. korpusa — 315, 316, 332, 333, 602
— Južna 1. tenkovske brigade NOVJ — 57, 332
— Južna operativna — vidi 2. armija

četničke (korpusā):

— 2. (brigadā) Majevičkog četničkog korpusa — 48, 161, 404
— Gorske garde — 342
— Južnomoravske — 342
— Mlavsko-smederevska — 342
— Posavsko-kolubarska — 376
— Rasinsko-toplička — 342, 700
— Šumadijska — 376

njemačke:

— Borbena »Betman« (»Baethman«) — 224
— Borbena »Burgemajster« (»Burgemeister«) — 268
— Borbena »Eberlajn« (»Eberlein«) — 254, 264, 445, 450, 575, 607, 663, 718, 755, 782, 784
— Borbena »Fišer« (»Fischer«) — 268
— Borbena »Šojerlen« (»Scheuerlen«) — 268
— Pukovska »Hart« (»Hardt«) — 192, 607, 755
— Pukovska »Skenderbeg« — 18, 46, 75, 197, 268, 400, 466

Grupa armija:
— »E« — 119, 268, 281
Grušča (kod Konjica) — 204
Gruvalj (brdo, tt 512, kod Prnjavora) — 688
Gubavica (kod Nevesinja) — 56, 204, 205, 206, 443, 514
Gučja Gora (kod Travnika) — 246, 254, 256, 261, 445, 446, 608, 732, 733, 754, 782, 783, 850
Gudavac (kod Bos. Krupe) — 595
Guljani (kod Srnice) — 343, 391
Gumanci (kod Zenice) — 576
Gumnjani (kod Bos. Kostajnice) — 598
Gunja (kod Brčkog) — 24, 35, 143, 342, 447, 583
Gunjaće (kod Visokog) — 819
Gunjevci (kod Koraja) — 62
Gurbeti (kod Prače) — 226, 237, 748
Gusak (kod Potočana) — 688, 689
Gusti grab (kod Fojnice) — 819, 821
Gušte (G. i D., kod Gradačca) — 136, 141, 392
Gušteri (kod Zvornika) — 128, 151, 215, 224, 305, 399, 405, 406, 421
Guvništa (kod Goražda) — 747
Gvozd (kod Goražda) — 764

H

Hadžića Hise (kod D. Vakufa) — 730, 731
Hadžići (kod Travnika) — 731, 732
Hadžići (kod Sarajeva) — 192, 296, 334, 335, 491—493, 534, 535, 617, 818, 821, 839, 840, 846
Hadžimurtezić Halil — 100, 373
Hajvazi (kod Zvornika) — 151, 242, 411, 424, 487, 490
Hakirović Avdo — 295
Halinovići (kod Sjenice) — 276, 277
Hamović Rade — 496, 523
Hamzići (kod Mostara) — 119, 120, 371, 620, 626, 632, 706, 827
Han (kod Han-Pijeska) — 44
Han (kod Zvornika) — 324, 325, 362, 363, 437, 500, 524, 525, 543, 550, 553
Han-Bila (kod Travnika) — 254, 264, 445, 528, 732, 783
Han-Ivica (kod Visokog) — 818, 843, 847, 849, 850
Han-Jabučik (kod Brčkog) — 20—25, 27
Han-Kola (kod Banje Luke) — 247, 251, 253, 589—591, 599, 802
Han-Kumpanija (kod Travnika) — 255, 264, 528, 576, 608, 609, 667, 669, 733, 735
Han-Pijesak — 39, 40, 44, 60, 62, 162, 165, 168, 191, 192, 199, 235, 241, 285, 286, 437, 465, 466, 518, 519
Han-Ploča (kod Visokog) — 335, 839
Han-Pogled (kod Vlasenice) — 39, 40, 168, 518
Han-Stijenica (kod Rogatice) — 816, 821
Han-Šehovac (kod Sarajeva) — 750, 751
Han-Trešnjica — 20
Hansko polje (predio, kod Nevesinja) — 312, 314, 369
Hanušić Hasan — 105
Hardomilje (kod Ljubuškog) — 157
Hasanovići (kod Gračanice) — 530
Hasanovići (kod Konjica) — 681
Hase (kod Bijeljine) — 19, 31, 46, 50, 53, 77, 78, 196, 197, 401, 718, 721, 722
Heljdovište (kod Gračanice) — 701
Hercegovina — 56, 84, 112, 159, 192, 204, 208, 209, 211, 223, 269, 505, 507, 559, 620, 725
Herljević Franjo — 106, 151
Hitler Adolf — 638
Hladilji (kod Goražda) — 372, 766
Hoća (potok, kod Zvornika) — 241
Hodbina (kod Nevesinja) — 204, 206
Hodžići (kod Gračanice) — 700
Hodžići (kod Zvornika) — 241, 279, 280, 286, 288, 324, 361, 363, 422, 448, 489
Homolj (kod Kreševa) — 841, 843
Homolje (predio) — 180
Homoljska Ćuprija (kod Visokog) — 257, 259, 334, 614, 818, 850
Hondići (kod Konjica) — 656
Horvatić Valentin — 455, 483
Hozanovići (kod Zenice) — 822
Hozići (kod Travnika) — 730
Hranjen (kod Goražda) — 226, 317, 372, 373, 764, 766, 767
Hrastovi (kod Fojnice) — 819
Hrastovci (kod Travnika) — 663, 665
Hrgar (kod Bihaća) — 592
Hrgovi (D. i G., kod Gradačca) — 133, 141, 343, 347, 348, 392, 700

Hrtići (kod Dvora na Uni) — 836
Hrvačići (kod Prnjavora) — 365
Hrušta (kod Nevesinja) — 111
Hvališ (kod zaseoka Vihovića) — 307
Hvar — 463
Hubava (kod Višegrada) — 106
Hudeč (kod Tuzle) — 414
Hudutsko (kod Prozora) — 725, 762
Hum (k. 744, kod Travnika) — 666
Hum (brdo kod Mostara) — 540, 541, 642, 712
Hum (kod Konjica) — 537, 639
Humac (G. i D., kod Mostara) — 207, 441, 633, 634, 706, 709, 808, 809, 811, 823, 827
Humke (brdo, kod Bijeljine) — 74, 400, 402
Husina (kod Tuzle) — 414
Huskići (kod Bos. Petrovog Sela) — 132, 133, 141, 144, 166, 343, 348, 388—390, 393, 394, 700
Hutovo (kod Metkovića) — 208

I

Ibar (r.) — 59
Ibrahimagić Ahmet — 105
Ibrići (kod Srnica) — 391, 394
Ignjac Mijo — 32
Ignjatić Mirko — 542, 790
Ikonovac (kod Prijepolja) — 275
Ilidža (kod Sarajeva) — 759
Ilić (kod Mostara) — 514, 565—567, 637, 640
Ilić (kod Zvornika) — 67, 68, 308
Ilićani (kod Prnjavora) — 684
Ilijašević Ljubac — 713
Ilina gomila (t. 309, kod Mostara) — 826
Ilijino brdo (tt 294, kod Bos. Petrov. Sela) — 383, 387
Ilino D. (kod Goražda) — 764
Ilino G. (kod Goražda) — 373, 766—768
Ilovica (kod Sarajeva) — 540, 747, 749, 750
Ilovača (kod Ustikoline) — 372
Iljegović Luka — 713
Imotski — 119, 121, 122, 148, 152, 153, 298, 302, 304, 320, 427, 460—463, 559—561, 624, 625, 627, 633, 705, 726
Iranjac Ante — 581
Italija — 762
Ivan planina (kod Sarajeva) — 203, 758, 760
Ivan-Sedlo (kod Konjica) — 124, 507, 542, 639, 758—761, 843
Ivanić Stevo — 741, 742
Gvanišević Labud — 741—743, 745
Ivanov Frane Tale — 548
Ivanović Drago — 212
Ivanović Dušan — 97
Ivanović Miladin — 144, 588
Ivanović Stevan — 87
Ivanovići (kod Zvornika) — 479
Ivanjica (kod Už. Požege) — 270, 272, 473
Ivanjska (kod Banje Luke) — 458, 598, 802
Ivica (kod Kreševa) — 841
Ivković Obren — 209
Ivković Todor — 208
Izbičanj (kod Prijepolja) — 273, 275
Izbično (kod Širokog Brijega) — 146, 430

J

Jabanuša (kod Bijeljine) — 30, 46, 402
Jablanica (kod Sarajeva) — 372, 749, 750, 751
Jablanica (kod Bos. Novog) — 832, 833, 835
Jablanica (kod Prozora) — 545, 638, 643, 761
Jablanica (kod Konjica) — 123, 203, 297, 309, 332, 368, 369, 443, 505, 507 537, 645, 655, 727, 758
Jablanica (predio, kod Pljevalja) — 275
Jabučko sedlo (k. 1094, kod Goražda) — 373, 765, 766
Jabučna (kod Bijelog Polja) — 272
Jabuka (kod Pljevalja) — 268, 273
Jabuka (V. i M., kod Goražda) — 94, 95, 98, 274, 317, 371—374, 739, 740, 747, 748, 766—768
Jadikovac (kod Travnika) — 607, 730, 732
Jadodinja (kod Višegrada) — 317
Jadovica (kod Prnjavora) — 777
Jadrine (kod Mostara) — 547, 643, 644
Jagodići (kod Zenice) — 609
Jagodina (kod Višegrada) — 106
Jahinovac (brdo, kod Bos. Petr. Sela) — 389, 393

Jahorina (pl.) — 226, 747, 748
Jajce — 264, 733
Jajić Tomo — 713
Jaklići (kod Prozora) — 260
Jakubović Mustafa — 699
Jamena (kod Račinovaca) — 400
Jamici (kod Prače) — 226, 237, 748
Janković Blažo — 38, 232, 424, 555, 613
Janković Nikica — 604
Jankovići (kod Prnjavora) — 292, 688
Jankovići (od Travnika) — 255, 607, 730, 732
Jankovina (predio, kod Zvornika) — 241, 286, 360—362, 364, 500—502, 524, 543, 550, 553, 554
Janja (kod Bijeljine) — 19, 51, 59, 63, 181, 193, 305, 306, 364, 371, 402, 420, 448, 453, 554, 583, 719, 720, 721—723
Janjaci (kod Travnika) — 253
Janjušević Danilo — 761
Japaga (kod Han-Pijeska) — 40, 44
Jardan (kod Zvornika) — 61, 190, 233, 234, 241, 279, 283, 361, 362, 365, 420, 422, 425, 502, 503, 524, 553
Jardol (kod Travnika) — 732
Jare (kod Mostara) — 577, 578, 628, 633, 708, 827
Jarmovac (potok) — 275
Jarovlje (kod Vlasenice) — 103
Jaruške (Musl. i Pravosl., kod Tuzle) — 201, 381
Jasen (tt 1271, kod Brodareva) — 268, 274
Jasenica (Musl. i Pravosl., kod Krupe) — 598
Jasenica (D. i G., kod Mostara) — 207, 441, 505, 632—634, 641, 707, 709, 711, 712
Jasenica (kod Zvornika) — 60, 62, 167, 181, 324, 403, 404, 410, 411, 489, 524
Jasenice (kod Žepča) — 778
Jasenić (predio, kod Zvornika) — 65, 104, 105, 288, 289, 353, 355
Jasenovac (kod ž. st. Novske) — 760
Jasik (kod Travnika) — 446
Jasikovac (kod Koraja) — 62, 63
Jasikovići (kod Zvornika) — 231, 232
Jastrebinka (tt 1139, kod Mostara) — 296, 297, 307, 430, 630, 633—636, 638, 644
Javor (pl.) — 268, 270, 272, 273
Javorak (kod Jablanice) — 763
Javoranj (G. i D., kod Dvora na Uni) — 835, 836
Javornik (predio, kod Bos. Novog) — 833, 835, 836
Javornik (kod Jablanice) — 725
Jazovci (kod Bos. Gradiške) — 458, 598
Jedrić Božo — 713
Jehovac (kod Fojnice) — 14, 249, 664
Jelah (kod Goražda) — 739, 741
Jelah (kod Tešnja) — 292, 558, 689, 690, 696
Jelanska (kod Doboja) — 796, 799
Jelašca (kod Oblja) — 106
Jelenak (kod Zenice) — 754
Jelica (kod Imotskog) — 726, 727
Jelica (predio, kod Zvornika) — 408
Jelić (kod Janja) — 723
Jelik (k. 523, kod Ljubuškog) — 484
Jelina gl. (brdo, kod Ljubuškog) — 158
Jelinak (kod Zenice) — 575
Jelinak (kod Širokog Brijega) — 147, 153
Jelovik (predio, kod Živinica) — 381
Jerinin Grad (kod Prijepolja) — 273
Jezduš (p., kod Nevesinja) — 313, 314
Jezera (kod Teslića) — 779
Jezerci (kod Travnika) — 446
Johovac (kod Doboja) — 248
Jokići (kod Bijeljine) — 50
Jošanica (kod Konjica) — 541
Jošanica (r.) — 216, 434, 436, 437
Jošava (kod Bos. Novog) — 834
Jošavka (kod Prnjavora) — 247, 257, 292, 654, 659
Jovanović Ljuba — 143, 342
Jovanović Radivoje — 101, 129, 175, 176, 472
Jovanović Trajko — 380
Jovičići (kod Zvornika) — 64, 361, 554
Jović Branko — 82
Jovićević Niko — 10, 227, 237, 753
Jovin Han (kod Zvornika) — 239, 365
Jozići (kod Širokog Brijega) — 153, 154, 428, 562, 563
Jugo Smajo — 113
Jugovići (kod Bijeljine) — 447, 448

Junuzovci (kod Bos. Gradiške) — 686, 687
Juras Jakov — 580
Jurjevica (brdo, kod Ljubuškog) — 827
Jurkovica (D., Sr. i G., kod Kostajnice) — 598
Jurkovići (kod Ljubuškog) — 208
Jusići (kod Sapne) — 358, 366, 405, 419

K

Kacevac (kod Bijeljine) — 721, 723
Kačanik (kod Uroševca) — 270
Kaćuni (predio, kod Busovače) — 821
Kadenić Rahmija — 155
Kadin rast (predio, kod Prnjavora) — 688
Kadinjani (kod Prnjavora) — 247
Kakanj (kod Zenice) — 251, 755, 756
Kakanj (G. i D., kod Zvornika) — 64, 161, 260, 263
Kakmuž (kod Doboja) — 137, 384, 530, 533, 584
Kalabače (kod Zvornika) — 64
Kalabić Nikola — 135, 143, 342, 594
Kalenderi (kod Bos. Kostajnice) — 598
Kalenderovci (kod Dervente) — 776, 777
Kalesija (kod Zvornika) — 62, 101, 283, 365, 378—380, 412, 413
Kali bunar (izvor, kod Travnika) — 451
Kalinovik — 204, 540, 749, 752
Kaloševići (kod Teslića) — 689
Kaludrani (kod Zvornika) — 365, 366
Kalvarija (predio, kod Travnika) — 255, 666, 667
Kaljani(kod Rogatice) — 839
Kamen (k. 260, kod Mostara) — 632, 633, 707, 708
Kamena (G. i D., kod Nevesinja) — 56, 205, 443
Kamena Gora (kod Prijepolja) — 268
Kameni šanac (predio, kod Zvornika) — 282, 413
Kamenica (kod Blagaja — 385
Kamenica (kod Bos. Petrovog Sela) — 347, 383, 394, 395
Kamenica (kod Prače) — 226, 237, 747
Kamenica (r.) — 216, 217, 230, 434—437
Kamenički vis (k. 821, kod Gračanice) — 530, 531, 533
Kamenik (predio, kod Gračanice) — 585
Kamenito brdo (trig. 446, kod Koraja) — 22
Kantari (brdo kod Prnjavora) — 688
Kapetanova Bina (kod Gradačca) — 348, 349, 389
Kapetanović Abdurahman — 135, 699, 700
Kapor Lazo — 209
Karahodža (kod Travnika) — 608
Karajzovci (kod Bos. Gradiške) — 685, 686
Karakaja (kod Zvornika) — 62, 128, 150, 181, 190, 233, 234, 241, 242, 287—290, 325, 356, 357, 419, 421, 422, 502, 524
Karanovac (kod Banje Luke) — 590
Karanovac (kod Gračanice) — 530 532, 584, 701
Karasijević Drago — 728
Karaula (predio, kod Zvornika) — 285, 286, 324, 550, 553
Karaula (kod Žepča) — 250
Karaula (predio, kod Turbeta) — 260, 264
Karavlasi (kod Bijeljine) — 35, 400—402
Karuše (kod Doboja) — 694
Kasapović Pero — 446, 787, 789
Kasapovići (kod Zenice) — 851
Kasindol (kod Sarajeva) — 535
Kašanj (k. 1277, kod Prijepolja) — 276
Kaštel Gomilica (kod Splita) — 427
Kaštel Kambelovac (kod Splita) — 427
Kaštel Lukšić (kod Splita) — 427
Kaštel Novi (kod Splita) — 427
Kaštel Stari (kod Splita) — 427
Kaštel Sućurac (kod Splita) — 427
Kaštel Štafilić (kod Splita) — 427
Kaštela (kod Splita) — 427
Katanići (kod Bos. Petrovog Sela) 133, 381—384, 530
Katun (brdo kod Zenice) — 755, 756, 786
Kazan (kod Mostara) — 307
Kerep (kod Gradačca) — 133—135, 142, 166, 348, 349, 388, 390, 391
Kerović Radivoje — 792

Keserović Dragutin — 584
Kešelj Lazo — 114
Keveljavača (k. 475, kod Mostara) — 296, 566, 632, 634, 636—638, 640, 707, 710
Kifino Selo (kod Nevesinja) — 56, 110, 113, 311, 314—316, 333
Kijevo (žand. st. kod Sarajeva) — 540, 750
Kik (kod Travnika) — 450
Kik (trig. 490, kod Bos. Petrovog Sela) — 384, 385, 530, 531, 533
Kikači (kod Tuzle) — 543
Kiseljača (izvor, kod Nevesinja) — 314
Kiseljak (kod Sapne) — 60, 61, 404
Kiseljak (kod Visokog) — 14—17, 245, 250, 258—260, 334, 335, 493, 535, 614, 615, 617, 618, 662—665, 667, 671, 755, 756, 814, 816—822, 839, 840, 842, 843, 846, 848, 849
Kistanje (kod Šibenika) — 462, 625
Kita (brdo, kod Ljubuškog) — 827
Kitovnica (kod Zvornika) — 190, 238, 241, 283, 286, 306, 324, 325, 361, 362, 364, 366, 500, 501, 524, 525
Kladanj — 8, 39, 43, 89, 160, 162, 166, 169, 285, 325, 435, 439, 440, 496, 519, 520
Kladari (kod Doboja) — 557, 797
Klanac (Ripački, kod Bihaća) — 598
Klašnice (kod Banje Luke) — 456—459, 589, 654, 660
Klek (predio, kod Zvornika) — 151, 192, 236, 241, 487
Klek (poluostrvo) — 208
Klenak (D. i G., brdo, kod Širokog Brijega) — 146, 622, 630
Klepanovac (brdo, kod Višegrada) — 317, 372, 373, 764—767
Klis (k. 410, kod Zvornika) — 128, 283, 305, 306, 365, 366
Klisac (brdo, kod Fojnice) — 16, 618
Klobuk (kod Ljubuškog) — 120, 427, 624, 626
Klokoti (kod Busovače) — 251, 256, 258, 664
Klopački Vrh (kod Zenice) — 851
Klotijevac (kod Bajine Bašte) — 814, 839
Kljaci (kod Travnika) — 254, 783
Ključ — 96, 97
Kljuni (kod Nevesinja) — 112
Knešpolje (kod Mostara) — 120, 123, 124, 142, 154, 302, 303, 308, 309, 319, 321, 428—430, 563—565, 577—579, 620, 626, 628—633, 639, 652, 706—708
Knežević Novak — 144
Knežević Rade — 278, 375, 773
Knin — 12, 301
Kobatovci — (kod Banje Luke) — 802
Kobić Mehmed — 33
Kobilovac (brdo, kod Mostara) — 633, 642, 712
Kobilja Glava (kod Kiseljaka) — 334, 839, 841—843, 846
Kočerin (kod Širokog Brijega) — 120, 145, 146, 148, 152, 153, 561, 562, 622, 624, 625, 627
Kojčinovac (kod Bijeljine) — 46, 51, 193
Kojsina (kod Kreševa) — 847
Kokoča (k. 322, kod Sapne) — 489, 490
Kokori (kod Prnjavora) — 292, 654, 683, 685, 688
Kokorina (kod Gackog) — 332
Kokošari (kod Travnika) — 450, 604, 607, 730, 731
Kolaković Aleksandar — 837
Kolašin — 267, 273
Kolibišta (kod Banje Luke) — 589
Kolijevka (D. i G., kod Goražde) — 98, 99, 317, 375, 769
Kolovrat (kod Tuzle) — 414
Kolovrat (kod Prijepolja) — 272
Kolundžija Mića — 328

Komande

četničke:
— Vrhovna jugoslovenske vojske u otadžbini — 25, 93, 192—199, 269, 342, 344, 366, 376, 467
— zapadne Bosne — 659

Komande mjesta

NOV i POJ:
— Bajina Bašta — 44
— Bosanska Krupa — 595
— Čapljina — 322
— Gračanica — 699
— Mostar — 322
— Šabac — 474

Komande područja

ustaško-domobranske:

— 1-vo — 831
— 2-go — 132
— 3-će — 813

Komandra (brdo, kod Koviljače) — 69
Komar (kod Travnika) — 90, 260, 729, 730, 780
Komari (kod Bos. Petrovog Sela) — 530
Komarica (kod Dervente) — 250
Komnenović Danilo — 209
Komrani (kod Sarajeva) — 94, 750, 847
Komušina (kod Teslića) — 778
Konak (kod Bijeljine) — 75, 76, 78
Konavli (predio, kod Dubrovnika) — 460—462
Konopljište (kod Gračanice) — 530, 532, 533
Konjic — 56, 109, 123, 203, 204, 297, 309, 322, 368, 369, 492, 505, 507, 508, 511, 537, 538, 541, 542, 629, 639, 643, 645, 655, 656, 677, 679, 681, 758—761
Konjska glava (k. 651, kod Gračanice) — 531
Konjevići (kod Zvornika) — 482
Konjevići (kod Travnika) — 245, 246, 783, 785
Konjička Župa — vidi Župa Konjička
Konjska (izvor, kod Travnika) — 445, 781—783
Konjsko (kod Prozora) — 726
Kopači (kod Goražda) — 372, 766, 769
Kopaonik (pl.) — 132
Koprivica Milivoje — 44
Korać Dušan — 149, 310, 433
Koraj (kod Brčkog) — 28, 48, 59, 63, 78, 86, 87, 102, 138, 167, 401
Koran (ž. st., kod Sarajeva) — 815, 848
Kordić br. (k. 263, kod Bos. Novog) — 833—837
Korduni (kod Zvornika) — 215, 217, 241, 359, 364, 399, 421, 488
Korenita (kod Bijeljine) — 31, 198, 718
Koretaši (kod Koraja) — 26
Koričani (D. i G., kod Skender-Vakufa) — 780
Korijen (brdo, kod Foče) — 748
Korijen (k. 1140, kod Prače) — 226, 237, 487

Korpusi

NOVJ:

— 2-gi — 55, 94, 222, 223, 225, 263, 268, 271, 278, 301, 312, 315, 316 321, 331 504, 512, 538, 602, 747, 751, 753, 758, 763, 764, 773
— 3-ći (E1) — 7, 18, 39, 87, 88, 103, 117, 160, 162, 174, 177, 191, 192, 212, 217—219, 221, 224, 235, 238—240, 242, 263, 281—285, 288, 305, 306, 324, 342, 365, 398, 399, 434, 447, 465, 483, 491, 494, 500, 516, 521, 524, 543, 569, 572—574, 699, 792
— 5-ti — 8, 12, 87, 90, 91, 93, 161, 243, 263, 267, 291, 295, 301, 327, 328, 449, 497—499, 529, 588, 600, 604, 607, 662, 677, 683, 692, 729, 733, 734, 738, 745, 746, 754, 759, 776, 779, 800, 801
— 8-mi — 119, 122, 123, 149, 153, 157, 203, 263, 296, 298, 300—303, 308, 310, 312, 314, 368, 427, 428, 460, 464, 504—507, 544, 559—562, 564, 577, 620—622, 624—627, 629, 630, 633, 635, 638, 645, 646, 648—650, 704, 706, 712, 726, 762
— 14-ti (B1) — 18, 39, 59, 86, 87, 100, 102, 105, 118, 126, 128, 130, 131, 137, 162, 174, 176, 178, 180—182, 191, 238, 283, 341—343, 351, 356, 357, 375, 383, 404, 414, 434, 447, 465, 494, 516, 519, 532, 568, 569, 584, 699, 702

četnički:

— Avalski — 342
— Bosanskokrajiški — 96, 97, 589, 591
— Cerski — 376
— Deligradski — 391
— Južnomoravski — 391
— Kosovski — 376, 700
— Majevički — 19, 22, 25, 48, 59, 60, 75, 161, 167, 344, 366, 404, 466, 792
— Romanijski — 751
— Srednjobosanski — 590
— Timočki — 342, 391
— Trebavski — 19, 135, 342, 466

— Valjevski — 281, 342, 391, 393, 394
— Zenički — 376
njemački:
— 21. brdski armijski — 93, 94, 192, 253, 268, 296, 317, 371, 495, 534, 535, 670, 755
— 22-gi — 94
— 34. armijski — 192, 268, 496
— 91. armijski — 268
— Ruski zaštitni (bjelogardijski) — 22, 132, 138, 253, 264, 342, 466, 607, 608, 664—671
srpski:
— Udarni — 269
Kosatica (G. i D., kod Nove Varoši) — 272
Kosica (kod Gradačca) — 389, 390
Kosijerovo (kod Bos. Gradiške) — 685
Kosor (kod Blagaja) — 206, 207, 443
Kosorić Pero — 242, 287, 398, 523, 527, 544, 572, 574
Kosova (kod Tešnja) — 657, 692
Kosovo (predio kod Drniša) — 94, 461
Kosovska Mitrovica — 270
Kostajnica — vidi Bosanska Kostajnica
Kostijerevo (Musl. i Prav. kod Zvornika) — 64, 104, 169, 217, 230, 288
Kostur (trig. 384, kod Sapne) — 60, 61, 366, 490
Košuta Ćiril — 329
Kotarac (kod Kreševa) — 843, 847
Kotlari (kod Konjica) — 679
Kotor-Varoš — 253, 256, 457, 589, 599, 659
Kovačević Adem — 330
Kovačević Andro — 549, 582
Kovačević Čedo — 762
Kovačević Mirko — 497
Kovačević Sveto — 113, 114
Kovačevići (kod Banje Luke) — 97
Kovačevići (kod Zvornika) — 489, 490
Kovačić (kod Bijeljine) — 29
Kovačići (kod Busovače) — 733
Kovanluk (kod Bijeljine) — 29, 48, 49, 51—53, 196
Kovrlija Jošo — 498
Kozarac — 261, 598
Kozarče (k. 587, kod Zenice) — 755, 756, 786
Kozica (kod Pljevalja) — 275
Kozica (D. i G., kod Mostara) — 297, 321, 634, 707, 711
Kozica (kod Makarske) — 462
Kozja Ravan (kod Vlasenice) — 43, 116, 169
Kozjak (kod Tuzle) — 405
Kozjak (kod Zvornika) — 353, 355, 455, 467
Kozluk (kod Zvornika) — 60, 61, 69, 128, 151, 167, 170, 174, 177, 178, 181, 190, 234, 240, 241, 279, 283, 285, 289, 290, 306, 324, 325, 351, 358, 360—366, 398, 400, 419, 420, 422, 423, 448, 453, 466, 468, 469, 489, 503, 524, 526, 543, 550, 553—555, 611, 612
Kozluk (p., kod Zvornika) — 365
Kozlučani (kod Janja) — 723
Kožuhe (kod Doboja) — 467
Kraboriš (kod Ustikoline) — 94
Krajšić Nikola — 54, 195, 198, 724
Kraljevići (kod Širokog Brijega) — 428
Kraljevići (kod Zvornika) — 362
Kraljevo Polje (kod Han-Pijeska) — 40, 160, 518
Kraljica (trig. 884, kod Bos. Petr. Sela) — 384
Kraljičino guvno (predio, kod Prnjavora) — 688
Kraljuščica (potok, kod Konjica) — 678
Kram (kod Vlasenice) — 39, 40, 325, 516, 518
Kramer Selo (kod Rogatice) — 816, 821
Kramić (kod Han-Pijeska) — 44
Kranjčići (D. i G., kod Prozora) — 260
Kraševo (kod Doboja) — 249
Kratine (kod Zenice) — 247, 248, 253
Kravica (kod Zvornika) — 169, 482
Krčevina (predio, kod Bos. Novog) — 833
Krčevine (kod Banje Luke) — 589
Krčevine (kod Gradačca) — 135, 136
Krčevine (predio, kod Fojnice) — 14, 15, 249, 383, 614, 615, 617, 662, 663, 665, 666, 670, 816, 819
Krčine (D. i G., kod Janja) — 404—406
Krčmarice (kod Banje Luke) — 246
Krečane (D. i G., kod Gradačca) — 135—137

Krehin Gradac (kod Mostara) — 157, 158, 811, 812, 823, 824
Kremine (kod Banja Luke) — 96
Kreka (kod Tuzle) — 414
Krekovi (kod Nevesinja) — 56, 110, 112
Kremenik (kod Travnika) — 732
Kremenjača (predio, kod Bijeljine) — 51
Kremna (kod Prnjavora) — 590
Kremna (kod Titovog Užica) — 473
Krepljići (kod Travnika) — 446, 782
Kreševo (kod Kiseljaka) — 246, 255, 260, 493, 815, 818, 840, 842, 843, 847—849
Kričković Iso — 713
Kriškovci (kod Prnjavora) — 685
Kriva draga (brdo, kod Goražde) — 768
Krivaja (r.) — 8, 43, 87, 117, 166, 199, 200, 376, 519
Krivodol (kod Mostara) — 622, 631, 632, 706, 709—711, 826, 830
Krivoglavci (M. i V., kod Sarajeva) — 256
Križ (predio, kod Konjica) — 680
Križ (predio, kod Kreševa) — 843, 847
Križevac (kod Višegrada) — 768
Križevići (kod Zvornika) — 151, 238, 241, 283, 286, 306, 325, 362, 405, 406, 500, 524
Krnja jela (predio, kod Foče) — 749
Krnjuša (kod Bijeljine) — 35
Krneta Ilija — 497
Krneta Ljuban — 188
Krsnica (kod Goražde) — 98, 99
Krstac (kod Bos. Petrovog Sela) — 384, 385
Krstac (kod Koraja) — 62, 63
Krstac (kod Jablanice) — 655
Krš (k. 388, kod Zvornika) — 151, 177, 178, 190, 192, 217, 236, 241, 280, 285, 288, 325, 487, 489
Krš Femića (kod Bijelog Polja) — 272
Kršila (brdo, kod Prnjavora) — 688
Krtova (kod Bos. Petrovog Sela) — — 118, 383
Kručevići (kod Čapljine) — 157, 811, 823
Krupa (kod Banje Luke) — 159, 249, 251, 252
Krupanj — 479, 480, 482
Kruščica (kod Travnika) — 267, 609, 667, 669, 670
Kruševica (kod Prače) — 226
Kruševljani (kod Nevesinja) — 110
Kruševo (kod Mostara) — 622, 632, 705, 707
Krušik (predio, kod Bijeljine) — 29, 46, 47, 50, 51, 719
Krušnica (r., kod Bos. Krupe) — 589
Kuber (kod Zenice) — 608
Kučani (kod Prozora) — 258
Kućić kula (kod Zvornika) — 127, 180, 190, 238, 241, 324, 358, 360, 361, 362, 364, 365, 419, 420, 422, 423, 501, 502, 524, 553
Kujačić Milorad — 444
Kukanja (k. 1077, kod Nove Varoši) — 272, 276
Kukavac (tt, 517, kod Čapljine) — 810
Kukavice (kod Dervente) — 249
Kukolj Uroš — 181, 234, 239, 306, 426
Kukolji (kod Zvornika) — 356
Kukrica (kod Konjica) — 681
Kukrike (kod Visokog) — 535
Kukulje (kod Bos. Gradiške) — 685 —687
Kula (predio, kod Bos. Novog) — 596, 832, 835
Kula (kod Mostara) — 546, 547, 643
Kula (kod Travnika) — 782
Kula (kod Konjica) — 541
Kula-Grad (kod Zvornika) — 88, 177, 180, 192, 212, 215, 216, 218, 230, 288, 289, 352—358, 467, 469, 477
Kulaši (kod Prnjavora) — 689
Kulići (kod Zvornika) — 151, 406
Kulina (kod Zvornika) — 64, 151, 242, 424, 487
Kuljančići (kod Vlasenice) — 103
Kuljani (kod Dobrljina) — 598
Kuljaš (kod Kreševa) — 843, 850
Kunice (k. 1098, kod Priboja) — 277
Kupres (kod Zenice) — 756
Kupresi (kod Srnica) — 388, 390— 392, 468
Kupreš (kod Busovače) — 670
Kurćubić Branko — 619
Kurjačica (šuma, kod Koraja) — 87, 102, 402, 455
Kusonje (kod Zvornika) — 218, 229, 231, 305, 367, 407, 409, 412
Kušlat (kod Zvornika) — 8, 88, 224, 285, 286, 289

Kutac (kod Ljubuškog) — 811
Kuti (kod Mostara) — 540, 541
Kutlovac (kod Priboja na Limu) — 275
Kutušić (kod Doboja) — 252
Kuzmanovići (kod Teslića) — 779
Kuzmanovići (kod Prnjavora) — 292

L

Ladina (kod Širokog Brijega) — 726
Ladžići (kod Konjica) — 656
Lađa (greben, kod Zvornika) — 481, 482
Lađeva st. (brdo, kod Goražde) — 372, 766
Lađice (kod Zenice) — 247, 253, 784
Lakat (kod Nevesinja) — 111, 112, 540
Laktaši Ilidža (kod Banje Luke) — 458, 594, 686, 687, 802
Lapac (G. i D.) — 122
Lastavica (kod Fojnice) — 13
Lašva (kod Zenice) — 253, 257, 261, 575, 576, 754—756, 841, 846
Lašva (r.) — 253, 445, 451, 575, 608, 609, 754
Latinović Bogdan — 26
Lauševići (kod Kotor-Varoša) — 779
Lazeta (kod Goražde) — 739, 740
Lazetine (predio, kod Mostara) — — 547, 644
Lazić Svetozar — 713
Lazine (kod Travnika) — 450, 663
Legije
— 49. »San Marko« — 297, 636
— Crna — 119, 161, 296, 559, 636
Lekšić Kruno — 548
Lebetin Han (kod Sarajeva) — 748
Lemića Brdo (kod Zvornika) — 64
Lendići (kod Gračanice) — 584, 585
Lepenica (kod Tarčina) — 815, 818
Lepenica (r., kod Doboja) — 249, 292, 334
Lepenica (kod Visokog) — 846
Leskova Voda (kod Doboja) — 556, 796
Leskovac (kod Bijeljine) — 52, 53, 75, 194, 196, 197, 718—720
Leskovača (brdo, kod Mostara) — 579, 627
Leskovi Do (kod Goražde) — 372, 766
Leše Gotfrid Herman — 370
Lešnica (kod Loznice) — 62, 69, 454, 455
Liget (tt. 210, kod Ljubuškog) — 158, 827
Lijeska (D. i G., kod Višegrada) — 324, 768
Liješanj (kod Zvornika) — 7, 8, 64, 65, 67, 169, 217, 285, 288, 436, 467, 519
Lijevče polje (kod Banje Luke) — 292, 685, 686
Lim (r.) — 268, 270—275
Lipa (kod Imotskog) — 727
Lipa (kod Gračanice) — 388
Lipa (kod Kruševa) — 843, 847
Liplje (kod Kotor-Varoša) — 654
Liplje (k. 356, kod Zvornika) — 88, 104, 212, 216, 218, 224, 230, 279, 286, 289, 324, 352, 354, 398, 399, 409, 410, 437, 484, 524
Lipnica (kod Loznice) — 455, 455
Lipno (kod Ljubuškog) — 624, 625, 627, 632, 706, 827, 828
Liporašće (kod Gradačca) — 136
Lipova glava (trig. 672, kod Maglaja) — 384, 531
Lipovac (predio, kod Zvornika) — 233, 242, 279, 288, 290, 356, 357, 359, 360, 363, 419, 422
Lipovac (kod Brčkog) — 20—22, 24, 26, 344
Lipovica (kod Tuzle) — 161
Lisa (kod Širokog Brijega) — 630, 652, 831
Lisice (kod Ljubuškog) — 809
Lisičići (kod Konjica) — 655, 656, 678, 679, 681, 747, 758—760
Lisovići (kod Gradačca) — 348, 396, 397
Lišani (kod Mostara) — 540
Lišina (tt 508, kod Zvornika) — 151, 177, 190, 192, 215, 217, 224, 235, 241, 279, 280, 286, 288, 290, 324, 399, 405—407, 410, 411, 419, 421, 487, 488, 489, 524, 554
Lišnja (kod Prnjavora) — 654
Lištica (r.) — 578, 628, 629, 630, 632, 633, 707, 708
Livač (kod Mostara) — 540
Livno — 726, 727, 761
Lizoperci (kod Rume) — 677, 678
Lohinja (D., G. i Sr., kod Gradačca) — 138, 140, 388, 389, 393, 394, 530, 587

Lojović Mitar — 114
Lokanj (kod Sapne) — 62, 181, 404
Lokrine (kod Zenice) — 250, 253, 841
Lokva (kod Goražda) — 739
Lokve (kod Prnjavora) — 689
Lom (kod Zvornika) — 236
Lomnica (kod Brčkog) — 24
Lompar Blažo — 87
Lončar (kod Širokog Brijega) — 429, 430, 629
Lončarević Đuro — 173
Lončari (kod Tešnja) — 247, 690, 779
Lopare (kod Tuzle) — 21, 22, 27, 59, 63, 72, 161, 404, 405, 408, 447
Lošće (kod Ljubuškog) — 809, 810
Lovrica (kod Širokog Brijega) — 146
Lozine (predio, kod Blagaja) — 206, 443
Lozna (kod Živinica) — 142, 342, 346
Loznica — 62, 70, 176, 191, 454, 455, 465, 474—480, 483
Luburić Vjekoslav Maks — 760, 761
Lučić Ilija — 32
Lučice (kod Fojnice) — 12, 13
Lug (kod Fojnice) — 14
Lugović Marko — 25, 344
Luka (kod Mostara) — 297
Lukavac (Musl. i Prav. kod Tuzle) — 133, 138, 141, 144, 192, 201, 202, 343, 380, 382, 383, 393, 414, 520
Lukavac (G. i D., kod Gradačca) — 56, 135, 391
Lukavača (predio, kod Mostara) — 319, 430, 580, 630, 631, 635, 636
Lukavica (kod Doboja) — 393, 585
Luke (kod Čajniča) — 743
Luke (kod Vlasenice) — 168
Lunj (trig. 974, kod Rogatice) — 816
Lupac (kod Travnika) — 24, 245, 608, 783
Lupnica (kod Travnika) — 451, 608
Lupljanica (D. i G., kod Dervente) — 776
Lušnica (kod Srnice) — 348, 390, 394
Lužani (zaseok, kod Gračanice) — 533
Lužar Franjo — 761
Lužine (kod Fojnice) — 12

Lj

Ljeljenča (kod Bijeljine) — 34, 35, 197, 401, 718, 721
Ljeskovac (kod Bos. Gradiške) — 595
Ljeskovice (kod Zvornika) — 151, 422
Lješevo (Smrdan, kod Visokog) — 822
Ljotić Dimitrije — 517
Ljubače (kod Bos. Petrovog Sela) — 201, 380
Ljubačevo (kod Banje Luke) — 590, 592
Ljubatovci (kod Žepča) — 658
Ljubatović (kod Novog Šehera) — 249, 292, 690—692, 696, 697
Ljubić (greben, kod Prnjavora) — 244
Ljubići (kod Travnika) — 754
Ljubinje (kod Stoca) — 208, 210, 322
Ljubiš (kod T. Užica) — 272
Ljubljana — 208
Ljubotići (kod Širokog Brijega) — 145, 577, 627
Ljubovija — 175, 176, 454, 473, 478, 479, 481
Ljubuški — 56, 57, 83, 84, 112, 119, 120, 123, 157—159, 208, 209, 302—304, 307, 322, 427, 428, 440—442, 462, 504, 505, 559—561, 564, 577, 620—627, 631, 704—707, 726, 807—809, 811, 823, 825—827
Ljujić Dragoljub — 772
Ljujić Velibor — 278, 318
Ljuta (kod Konjica) — 203, 538, 762
Ljutca (kod Sarajeva) — 747
Ljuti Dolac (kod Mostara) — 297, 631, 632, 705—708, 710, 823, 825, 826, 829
Ljuti vrh (brdo, kod Mostara) — 636

M

M. Gradina (tt. 332, kod Čapljine) — 810
M. Prnjavor (kod Doboja) — 557
Macura Milan — 713
Macura Vaso — 713
Mačino Brdo (kod Prnjavora) — 683, 684

Mačkov kamen (kod Zvornika) — 479
Madžari (kod Sarajeva) — 747, 749, 750
Mađarska — 371
Maglaj (kod Doboja) — 118, 131, 160, 166, 199, 245, 246, 248—250, 252, 256—258, 261, 292, 529, 532—534, 657, 658, 691—696
Maglajani (kod Kobatovca) — 685
Magljani (kod Banje Luke) — 592, 594, 802
Magnojevići (D. i G., kod Bijeljine) — 30, 46, 47, 49, 50, 401
Mahala (kod Travnika) — 669
Mahala (kod Zvornika) — 64, 407, 411
Mahmut (kod Gradačca) — 391
Mahmutovići (kod Sapne) — 405, 489, 490
Majdan (kod Fojnice) — 13
Majer Vlado — 808, 810, 812, 825, 828, 831
Majevica (pl.) — 21, 24, 59, 63, 71, 137, 520
Majica Marko — 581
Majić Nikola — 581
Majur (kod Šapca) — 475
Makarska — 298, 303, 304, 427, 460, 462, 625, 705, 706, 714
Makljenovac (kod Doboja) — 557
Maleševina (kod Vlasenice) — 435
Malešići (kod Tuzle) — 393, 584, 585, 700
Malešići (kod Zvornika) — 358, 366, 405
Mali Zvornik — 239, 282, 287, 413, 453, 454, 475, 476, 778
Maline (kod Travnika) — 254, 255, 446
Malo Polje (kod Mostara) — 8, 39, 40, 44, 160, 518, 519
Maločani (kod Dervente) — 777
Maljani (kod Gračanice) — 532
Maljen (pl.) — 180
Malieva (kod Skender-Vakufa) — 780
Mamić Ante — 822, 844, 851
Man. Banja (kod Priboja na Limu) — 275
Mandići (kod Mostara) — 296, 639
Manojlović Nedeljko — 470
Manjača (pl.) — 96
Marasović Raho — 713
Marčići (kod Zvornika) — 88, 104, 150, 177, 180, 192, 212, 215, 217, 218, 224, 230, 235, 279, 280, 286, 288, 289, 324, 352, 354, 356, 358, 399, 408—411, 419, 467, 484, 488, 524
Marić brdo (kod Bos. Novog) — 596
Marić Milan — 793
Marići (kod Doboja) — 796
Marići (kod Mostara) — 645, 712
Marijanci (kod Banje Luke) — 97, 596
Marinković Josip — 145
Marjanova bukva (kod Mostara) — 547, 644
Marjanovići (kod Gračanice) — 533
Marjanovo b. (brdo, kod Zvornika) — 280, 422
Markišić (kod Širokog Brijega) — 146, 622, 627
Martići (kod Gračanice) — 585
Martinac (St. i N., kod Prnjavora) — 292, 659, 685, 687, 688
Maržići (kod Pljevalja) — 268, 272
Masići (kod Zvornika) — 357
Masleša Jefta — 506
Maslovare (kod Bos. Novog) — 599, 833, 834
Masnić Ivan — 581
Mašanović Božo — 676
Mašinci (kod Banje Luke) — 247
Mateševo (kod Kolašina) — 273
Matijevići (kod Bos. Novog) — 832—837
Matina (kod Žepča) — 692
Matkovac (kod Zvornika) — 64, 151, 305, 409, 487
Matulić Celestin — 33
Matužići (kod Doboja) — 249
Mazić brdo (k. 338, kod Bos. Novog) — 248, 251, 832, 833, 835
Mazlina (kod Goražda) — 747
Mažići (kod Bos. Novog) — 598
Medakovo (kod Tešnja) — 292, 690
Menan Gojko — 762
Medasković (kod Konjica) — 656, 763
Medešković — vidi Medasković
Medić Vaso — 619
Medići (kod Širokog Brijega) — 146, 632, 706, 809, 811
Međaš (k. 321, kod Bos. Petr. Sela) — 386, 387
Međeđa (kod Zvornika) — 101, 128, 178, 181, 357, 405
Međeđa (kod Višegrada) — 371, 768
Međeđa (D. i G., kod Gradačca) — 136

Međine (kod Mostara) — 319, 320, 321, 514, 515, 565, 636, 637, 640
Međugorje (kod Mostara) — 119, 157, 210, 440, 441, 620, 623, 626, 705, 706, 808, 812, 827
Međuriječje (kod Višegrada) — 317, 318, 372
Međuvođe (predio, kod Bijeljine) — 455
Mehići (kod Bos. Petrovog Sela) — 347, 348, 383, 396, 397
Mehmedići (kod Zvornika) — 151, 285, 305, 367, 367, 484, 488, 489
Mehovci (kod Banje Luke) — 249
Mejić Jere — 548
Mekaći (kod Mostara) — 707, 710
Meline — 780
Memići (kod Zvornika) — 61, 102, 128, 167, 170, 219, 220, 229, 231, 236, 283, 284, 325, 365, 367, 400, 406—408, 410—412, 468, 470, 543
Merdani (kod Travnika) — 755
Mesarci (kod Šapca) — 474
Mesići (kod Goražda) — 374, 767
Metković — 57, 112, 119, 158, 159, 210, 298, 427, 428, 461—463, 504, 505, 559—561, 620, 622, 624, 645
Metković (kod Šapca) — 474
Metla (k. 256, kod Dvora na Uni) — 835, 836
Mezić Šime — 548
Mićić Sveto — 26
Mićijevići (kod Bos. Petrovog Sela) — 382
Mićunović Vukašin — 58, 512, 763
Mihailović Draža — 134, 135, 199, 269, 270, 392, 517, 519
Mihaljevići (kod Zenice) — 822
Mijajlovica (trig. 1411, kod Pljevalja) — 268, 273
Mijanić Andrija — 581
Mijatovići (kod Banje Luke) — 97
Mijatovići (kod Zvornika) — 65, 67
Mijović Čedomir — 204, 538
Mikuljača (trig. 654, kod Mostara) — 296, 308, 320, 565, 566, 579, 628, 630, 634, 636—638, 640, 651, 708
Miladinovići (kod Bos. Gradiške) — — 459
Milatović Nikola — 515
Miler Johan — 630
Miletić Slavko — 33
Miletići (kod Ljubuškog) — 706
Miličevića kuće (kod Mostara) — 632
Milić Vukašin — 446
Milićević Vlado — 761
Milići (kod Vlasenice) — 169
Milidragović Nikola — 114
Milino Selo (kod Bos. Petrovog Sela) — 63—65, 68, 118, 133, 144, 200, 377, 380, 382, 467
Milivojević Vitomir — 114
Milosavci (kod Prnjavora) — 686
Miloševo Dol (kod Prijepolja) — 272, 276
Miloševci (kod Čardačine) — 686
Milovanovići (kod Šekovića) — 487
Milurović Tomo — 32
Miljacka (r.) — 814, 845
Miljanić Novak — 581
Miljanovci (kod Tešnja) — 247, 283, 690, 693, 797
Miljanovci (kod Zvornika) — 412—414
Miljanović Ljubo — 159
Miljanovići (k. 527, kod Zvornika) — 67, 177, 353, 355, 399, 408
Miljevac (kod Nevesinja) — 333, 634
Miljević Milančić — 775
Miljevina (kod Foče) — 748
Miljkovići (kod Mostara) — 124, 321, 632—634, 637, 641, 642, 707, 709—712
Minić Milan — 33
Miočić Martin — 713
Mionica (G. i D., kod Gradačca) — 135, 142, 391
Miričina (kod Bos. Petrovog Sela) — 133, 144, 281, 343, 382—387, 394, 395, 396, 468, 470
Mirković Jagoš — 100
Mirković Radomir — 113, 114, 312
Mirošević (kod Visokog) — 821
Mirvići (kod Goražda) — 372, 373, 764, 766
Misirača Stanko — 498
Misjak Franc — 146
Miš (trig. 1251, kod Goražda) — 274
Mišelić Petar — 159
Mišić Jovan — 589
Mišjak (tt. 618, kod Goražda) — 374, 739—742, 767, 768
Miškovci (kod Prnjavora) — 776, 777
Miškovci (kod Zvornika) — 481
Mitić Dragan — 499
Mitić Đorđe — 397
Mitranović Bora — 376
Mitrović Savo — 113
Mladikovine (kod Teslića) — 258, 778
Mlađevac (trig. 527, kod Zvornika) — 7, 88, 128, 177, 192, 215, 216,

218, 219, 288, 289, 305, 324, 352, 353—355, 357, 398, 407, 419—421, 437, 469, 470, 484, 524
Mlava (r.) — 132, 180
Modra gomila (k. 357, kod Mostara) — 829
Modran (potok, kod Bijeljine) — 51, 193, 453, 612, 722, 723
Modriča — 134—138, 166, 167
Modrinje (kod Zenice) — 755
Modrovići (kod Mostara) — 579
Mojkovac — 273
Mokrice (kod Bos. Gradiške) — 595
Mokrine (kod Visokog) — 493
Mokro (kod Širokog Brijega) — 93, 94, 146—148, 153
Moluhe (kod Tuzle) — 414
Monopoli (u Italiji) — 752
Montebelo Gojko — 548
Monj (k. 533, kod Gradačca) — 585, 588, 700
Moranjci (D. i G., kod Zvornika) — 281, 347, 348, 394—397
Mosor (kod Travnika) — 732
Mosor (k. 789) — 145, 429, 445, 579
Mostar — 55—57, 83, 109, 119—121, 123—125, 146, 157, 162, 203—206, 209, 260, 263, 267, 296, 297, 307—312, 315, 319, 321, 322, 330, 332, 333, 335, 368—370, 427, 429, 430, 440—444, 461—464, 466, 492, 504—507, 511—515, 535, 536, 541, 544—548, 559—568, 577—580, 620—622, 625, 626, 628—635, 637—646, 648—653, 657, 704—707, 709, 712, 717, 725, 758, 759, 761—763, 807—809, 811, 823—827, 829, 830, 845
Mostarska Vrata (kod Ljubuškog) — 624, 809
Mostarsko blato (kod Mostara) — 622, 625, 632, 641, 707—710, 811, 826
Mostarsko polje — 296
Moševac (kod Tešnja) — 690
Moševački šiljak (brdo, k. 412, kod Tešnja) — 690
Mošići (kod Sarajeva) — 750
Mošunj (M. i V., kod Travnika) — 255, 450, 452, 607, 608, 666—670
Motajica (pl.) — 291
Motike (D. i G., kod Banje Luke) — 244, 256, 260, 592, 596, 802
Mrakodo (kod Zvornika) — 236, 239, 241, 285, 324, 361, 362, 364, 365, 501, 502, 524
Mrakodol (kod Bos. Kostajnice) — 593
Mrakovica (kod Bos. Gradiške) — 459
Mrakovo (kod Jablanice) — 656, 678
Mramor (kod Živinica) — 381
Mratinići (kod Kreševa) — 841, 843
Mrazovići (kod Koraja) — 63
Mrčevci (kod Bos. Gradiške) — 685
Mrkalji (kod Han-Pijeska) — 40, 44
Mrkentića brdo (kod Janja) — 721
Mrkonjić-Grad — 96, 97
Mršić (k. 223, kod Janja) — 723
Mršići (kod Teslića) — 778
Mrtvica (kod Koraja) — 86
Mudrike (kod Turbeta) — 260, 264, 780
Muhadžeri (kod Bijeljine) — 51, 194, 197, 722
Muharemović Osman — 105
Mujica Ljubo — 713
Muknica (trig. 1229, kod Nevesinja) — 112
Murati (kod Bos. Petrovog Sela) — 347, 348, 389, 393
Murića brijeg (lokalni naziv, kod Širokog Brijega) — 428
Murišić Dušan — 114
Muslimanske Babice (kod Živinica) — 118, 192
Muslim. Džemat (kod Vlasenice) — 169
Muslimanski Nezuk (kod Zvornika) — 101, 181, 234, 357, 366, 469
Mustac Srećko — 713
Mustafići (kod Srnice) — 143, 144

N

Nadioci (kod Zenice) — 248, 734, 735
Nastijene (kod Goražda) — 372, 766
Nedić Milan — 143, 517
Nedić Neško — 281
Neđelište (kod Vlasenice) — 65
Nemila (kod Zenice) — 786
Nenezić Radojica — 448
Neopalje (kod Zenice) — 609
Neretva (r.) — 18, 55, 57, 83, 84, 120, 156, 206, 210, 297, 303, 505, 508, 511, 537, 548, 559, 566, 620, 622, 624, 626, 632, 638, 640, 641, 643—645, 655, 656, 677, 707, 711, 712, 727, 807, 810, 826

Neretvica (r.) — 681
Neum (kod Metkovića) — 208, 462
Nevesinje — 55—57, 108—113, 119, 120, 123—125, 159, 203, 205, 206, 296, 309, 311—316, 322, 330—333, 369, 370, 443, 444, 466, 504—508, 511, 513, 514, 538, 539, 541, 567, 625, 638, 639, 645, 759
Nevića Polje (kod Travnika) — 255, 450, 608, 731, 732
Neviždraci (kod Konjica) — 656
Neviždrački potok (kod Konjica) — 678
Nezirovići (kod Vlasenice) — 103, 166, 169
Nežići (kod D. Vakufa) — 730
Nikić Milosav — 735, 736, 738
Nikolić Ostoja — 458
Nikolić Vojo — 223
Nikolići (kod Sarajeva) — 750
Nikolići (kod Koraja) — 63
Nin (kod Zadra) — 122
Nišava (r.) — 132
Nova Kasaba (kod Vlasenice) — 65, 169, 192, 240, 241, 288, 289, 434, 437, 481, 482
Nova Topola (Donja, Srednja i Gornja, kod Banje Luke) — 456—458, 594, 595
Nova Varoš — 271, 272, 374, 473, 771
Nova Ves (kod Bos. Kobaša) — 654
Novi Pazar — 107, 270
Novi Šeher (kod Tešnja) — 690—692, 696
Novo Selo (kod Tešnja) — 694
Novo Selo (kod Bos. Gradiške) — 686
Novo Selo (kod Zvornika) — 60, 61, 170, 228, 285, 286, 353, 355, 408—410, 435, 436, 469, 500
Nožičko (kod Šapca) — 685
Nugle (kod Mostara) — 546, 643
Nukići (kod Gračanice) — 383

Nj

Njemačka — 143, 241, 289, 536

O

Obadi (kod Rogatice) — 372, 766, 768
Obarde (kod Pljevalja) — 275
Obarska (M. i V., kod Bijeljine) — 35, 48, 50, 197, 401—403, 718, 719
Obaščica (potok, kod Konjica) — 680
Obešenjak (brdo, kod Kreševa) — 844

Oblasti vojne

NOVJ:
— 2. korpusa — 223, 321, 762
— 3. korpusa — 574
— 5. korpusa — 497, 499, 738, 745
— 29. divizije — 223, 322, 762
Obli kamen (brdo, kod Doboja) — 797, 799
Oblić (k. 758, kod Gračanice) — 531
Oblo Brdo (kod Sarajeva) — 540, 747, 748
Obodnik (kod Kotor-Varoši) — 257, 779
Obojkovina (kod Živinica) — 381
Obojnik (brdo, kod Vlasenice) — 170, 353, 355, 467
Oborci (kod Donjeg Vakufa) — 260, 729
Obradovac (kod Mostara) — 546, 643
Obradović Stijepo — 581
Obradovo Brdo (kod Bijeljine) — 28, 30, 32, 33, 46, 47, 50, 198, 718
Obrenovac — 473, 474
Obrenovići (kod Travnika) — 528
Obrijež (predio, kod Brčkog) — 24, 27—29, 31, 51, 75, 78, 401, 721, 723
Obrovac (kod Visokog) — 535
Obrovac (kod Benkovca) — 122, 625
Obsina (kod Doboja) — 557, 776, 797
Očadželo (kod Sarajeva) — 750
Očauš (kod Kotor-Varoši) — 257, 779
Odaci (kod Mostara) — 632, 706
Odolj (kod Mostara) — 307, 578, 580, 631, 635
Odrače (kod Visokog) — 821

Odredi

NOV i POJ:
— Banjalučki — 589—592, 598, 728
— Birčanski — 517
— Birčansko-kladanjski — 572, 574
— Grahovsko-peuljski — 96
— Jahorinski — 237
— Kladanjski — 43, 517, 519
— Livanjsko-duvanjski — 328

— Majevički — 161, 447, 517, 519, 520, 572, 574, 792
— Motajički — 654, 686, 728
— Podgrmečki — 188, 261, 589, 591—595, 590, 598, 834, 836
— Posavsko-trebavski — 133, 137, 140, 141, 162, 167, 343, 389—392, 465, 517, 519, 520, 527, 574
— Srebrenički — 44, 175, 481, 482, 517, 572, 574
— Tuzlanski — 8, 117, 118, 144, 192, 346, 517, 519, 520, 532, 572, 574
— Uzlomački — 654, 728
— Užički — 272
— Visočko-fojnički — 13, 15, 328, 816, 817, 842
— Vlašići — 92, 254, 338, 445, 446, 528
— Zmijanjski — 96, 97, 590, 596, 599

Četnički:

— Lijevčanski — 685
— Ozrenski — 131, 135
— Zenički — 529

Odžaci (Bjelemići, kod Konjica) — 204
Odžak (kod Živinica) — 381
Odžak (kod Goražda) — 373, 739, 767
Odžak (kod Sarajeva) — 132, 750
Oglavak (kod Sarajeva) — 245, 673, 750, 751
Ograda (k. 269, brdo, kod Čapljine) — 812, 823
Ograđenik (V. i M., kod Mostara) — 623, 706
Ojdanići (kod Banje Luke) — 592—594, 598
Oklaj (kod Širokog Brijega) — 145, 146
Okrugle (kod Višegrada) — 768
Olovo — 43, 87, 519
Omanjska (kod Tešnja) — 244, 799
Omazići (kod Tuzle) — 200, 381
Omčikus Dušan — 713
Omerbašići (kod Bos. Petrovog Sela) — 348, 383, 384, 386, 393—397, 700
Omerbegovača (kod Brčkog) — 20—23, 27, 72, 139, 140, 142, 168, 343, 344, 467
Omerova voda (predio, kod Maglaja) — 532
Omiš (kod Splita) — 121, 298, 320, 427, 462, 463, 514, 625
Opaćić Luka — 713
Opine (kod Mostara) — 443
Opogor (k. 1274, kod Kreševa) — 844
Opsinja (kod Doboja) — 799
Opuzen (kod Metkovića) — 298, 302, 463
Orahovac (kod Zvornika) — 305, 365, 422, 424
Orahovica (kod Konjica) — 541
Orahovica (kod Ustikoline) — 372, 747
Orahovica (D. i G., kod Gradačca) — 132, 133, 138, 141, 142, 144, 161, 166, 281, 343, 345, 388, 389, 394, 395, 467, 468, 470
Orahovica (Prav. i Musl., kod Živinica) — 199, 201, 382, 412, 413,
Orahovica (kod Višegrada) — 768
Orahovica (kod Foče) — 748
Orahovičko brdo (trig. 404, kod Bos. Petr. Sela) — 201
Orahovo (kod Bos. Gradiške) — 590, 598
Orahovo (kod Travnika) — 255
Orahovo (predio, kod Fojnice) — 819
Orašac (kod Prozora) — 728
Orašje (kod Bos. Šamca) — 132
Orašje (kod Gračanice) — 530, 532
Orašje (predio, kod Bijeljine) — 720
Oravac (kod Imotskog) — 726, 727
Orđaba Nikola — 713
Orlac (kod Mostara) — 297, 546, 639, 643
Orlovac (kod Banje Luke) — 592—594, 598
Orlovac (k. 473, kod Mostara) — 297, 637, 641, 642, 710—712
Orlovača (k. 867, kod Vlasenice) — 167, 169
Orlovača (k. 1233, kod Foče) — 749
Oro Nedo — 208
Osansko polje (predio, kod Ljubovije) — 479
Osište (kod Jablanice) — 725, 763
Osijek — 165
Osinja (kod Doboja) — 796, 799
Osječani (kod Goražda) — 317, 370—374, 747, 764, 766—769
Osječani (kod Zavidovića) — 8, 88, 94, 160

Osmaci (kod Zvornika) — 64, 87, 100, 102, 160, 192, 351, 354, 356, 365, 378, 379, 435
Osmače (kod Srebrenice) — 40, 43, 44, 814, 839, 846
Osojci (kod Dervente) — 777
Osoje (predio, kod Širokog Brijega) — 120, 121, 626, 627, 824
Osoje (predio, kod Goražda) — 372, 766
Osojnica (kod Travnika) — 253, 784
Osojnica (kod Maglaja) — 531, 532
Ostojić Zaharije — 192, 269
Ostojići (kod Ljubovije) — 479
Ostrožac (sada potopljen, kod Konjica) — 368, 369, 541, 655, 656, 678, 679, 758—761, 763
Ostrožnica (kod Bos. Krupe) — 595
Ostružnica (predio, kod Fojnice) — 13, 14, 16, 244, 618
Ostružno (kod Goražda) — 372
Ošlje (kod Stona) — 461
Oštra glava (brdo, kod Bos. Petr. Sela) — 384
Oštra Stena (kod Brodareva) — 274
Oštraci (kod Gračanice) — 383
Oštri breg (k. 375, kod Zvornika) — 64, 169
Oštri vrh (kod Rastošnice) — 60
Oštrik (k. 944, kod Kreševa) — 843
Oštri humac (M. i V., kod Ljubuškog) — 827
Oštro (trig. 1004, kod Goražda) — 747
Oteležani (kod Konjica) — 677
Otigošće (kod Kreševa) — 848, 850
Otoka (kod Bos. Krupe) — 591
Ovčarevo (kod Travnika) — 260, 449
Ovčari (kod Konjica) — 511
Ovčine (predio) — 247, 253
Ozimica (D. i G., kod Zenice) — 249, 250
Ozren (pl., kod Doboja) — 59, 64, 65, 67, 93, 117, 118, 131—133, 141, 143, 160, 161, 166, 170, 192, 199, 200, 466—468, 470, 496, 517, 519, 520, 529—532, 533
Ozren (kod Bos. Petrovog Sela) — 341, 342, 376, 380, 382
Ozren kamen (k. 852, kod Bos. Petrovog Sela) — 384, 531
Ozren manastir (kod Bos. Petr. Sela) — 384, 530

P

Padivača (kod Mostara) — 544
Paklarevo (kod Travnika) — 730 781
Paklenica (D. i G., kod Gračanice) — 530—533
Palanka (kod Brčkog) — 138, 723, 724
Pale (brdo, k. 812, kod Travnika) — 608
Pale (kod Sarajeva) — 94, 371, 813, 815, 838, 839, 846
Paljev Do (kod Nevesinja) — 125 312
Palilika (brdo, kod Zenice) — 784
Panduri (kod Zvornika) — 354, 364, 421
Panos (tt. 979, kod Višegrada) — 106, 317
Panjik (kod Bos. Petrovog Sela) — 383
Papić Milan — 113
Papić Radovan — 114
Papraća (kod Zvornika) — 150, 160, 192, 435, 487
Papraska (kod Jablanice) — 655
Parmač Stanko — 717
Paroš (kod Prozora) — 245
Pasija pravda (predio, kod Prnjavora) — 654
Pašin put (kod Zvornika) — 218
Pašine bašče (kod Bijeljine) — 29, 30, 33, 34, 49, 51, 74
Pašino brdo (k. 167, kod Zvornika) — 241, 279, 378, 379, 422, 554
Paškina Kava (kod Kreševa) — 843, 847, 848
Patkovača (kod Bijeljine) — 29, 33, 48, 49, 51, 52, 74, 80, 197
Pavić Jovo — 97, 599
Pavlović Boža — 123, 297, 639, 678, 759
Pavlović Milutin — 299, 302, 304
Pazarić (kod Sarajeva) — 491—493, 759, 760
Pecarnica (tt. 964, kod Travnika) — 244, 245, 254, 527, 528, 783
Peča (kod Travnika) — 445
Pečenegovci (kod Prnjavora) — 247, 654
Pecuj (D. i G., kod Travnika) — 731
Pećarska (kod Bijelog Polja) — 272
Pećina (kod Zvornika) — 60, 61, 127, 356, 360, 422
Pećine (kod Mostara) — 547, 644

Pejanović Milutin — 106, 151, 491
Pejina ada (kod Bijeljine) — 455
Pekić Milisav — 403
Perčin (kod Višegrada) — 768
Perin Han (kod Zenice) — 247
Perišić Milovan — 581
Perkuša (predio, kod Čapljine) — 824
Perović Mašan — 771
Perović Vukašin — 112
Perunika (k. 528, kod Zvornika) — 151, 218, 241, 242, 279, 280, 285, 305, 325, 367, 398, 406, 409, 411, 421, 489, 524, 554
Perutac (kod Striževa) — 726
Pervan (kod Banje Luke) — 97
Pešter (predio, kod Sjenice) — 272
Petković Četko — 112
Petkovića Meh. (kod Maglaja) — 246
Petošavci (kod Bos. Gradiške) — 685—687
Petovar Rudolf Rudi — 8, 89, 161, 193, 225, 236, 242, 287, 325, 447, 523
Petričević Svetozar — 543
Petrinja (kod Bos. Kostajnice) — 594
Petrović Leposava — 33
Petrovića Kolibe (kod Bijeljine) — 447, 448
Petrovići (G. i D., kod Bos. Krupe) — 595
Petrovići (zaseok, kod Gračanice) — 531
Petrovići (kod Živinica) — 381, 543
Petrovo Polje (Novo Selo, kod Bijeljine) — 29, 30, 48, 74
Petrovo Selo (kod Bos. Gradiške) — 685
Pijuke (kod Vlasenice) — 169
Pilatovac (kod Prijepolja) — 276
Pilica (D. i G., kod Janje) — 87, 102, 170, 305, 403, 404, 612
Piljužić (kod Tešnja) — 292, 558, 690, 778
Pirići (kod Zenice) — 248, 609
Pirin (kod Kreševa) — 850
Pirota (kod Travnika) — 451, 607
Pisak (kod Omiša) — 427, 625
Piskavica (D. i G., kod Gračanice) — 388, 392, 530, 585, 700
Piskavica (D. i G., kod Banje Luke) — 97
Pisković Dimitrije — 239, 368
Pivaševići (kod Prnjavora) — 689
Pjanić Ibrahim — 135, 699
Pjesak (kod Doboja) — 556, 557, 693, 797, 799
Pjevac (kod Goražda) — 768
Plane (kod Tuzle) — 414
Planina (kod Zvornika) — 218, 280, 424, 487
Planinica (kod Mostara) — 580, 631
Planinica (kod Nevesinja) — 110
Platibor (kod Sarajeva) — 750
Plavčići (kod Travnika) — 253
Plavetno brdo (trig. 509, kod Bos. Petr. Sela) — 201
Pleševac (k. 937, kod Kreševa) — 840
Pletilić Teufik — 787
Plitska (kod Kotor-Varoša) — 256
Ploča (predio, kod Vlasenice) — 166, 168
Pločari (kod Kiseljaka) — 667
Ploče (kod Metkovića) — 460, 462
Pljevlja — 94, 270—275, 602, 771
Poblaće (kod Čajniča) — 94, 317, 318
Pobrđe (kod Zvornika) — 500, 501, 525, 553
Pobuđe (kod Nove Kasabe) — 482
Počitelj — 156
Počulica (kod Zenice) — 528, 576, 608, 609, 754, 784
Pod (kod Priboja) — 277
Podbile (kod Mostara) — 307, 636
Podborogovo (kod Zvornika) — 160, 192, 435
Podcitonja (kod Fojnice) — 13
Podbrežje (kod Zenice) — 850
Podgora (kod Makarske) — 121
Podgorica (sada Titograd) — 273
Podgorje (kod Mostara) — 622, 632, 705—707, 710, 711, 826, 829
Podgrab (kod Prače) — 226, 765
Podgradci (D. i G., kod Bos. Gradiške) — 459, 803, 804
Podhumlje (kod Travnika) — 666
Podivići (kod Sarajeva) — 751
Podkamen (kod Goražda) — 372, 766
Podkovač (kod Čajniča) — 318
Podkozara (kod Goražda) — 99, 739
Podkućnica (kod Banje Luke) — 593
Podnadivci (kod Zenice) — 247. 253, 733, 734, 735
Podoglavak (kod Fojnice) — 12, 13, 16, 618
Podorašac (kod Konjica) — 758—760

Podovi (kod Travnika) — 446
Podpeć (kod Priboja) — 275
Podporim (kod Nevesinja) — 312, 541
Podromanija (kod Sokolca) — 87, 370
Podsijelovo (brdo, kod Puračića) — 118
Podžeplje (kod Han-Pijeska) — 44
Podveležje — 369, 444, 506
Podvornica (predio, kod Mostara) — 824
Podvrabac (kod Konjica) — 541
Pogled (kod Sarajeva) — 750
Pojezna (kod Prnjavora) — 252
Pojska (kod Travnika) — 446, 781
Polog (D. i G., kod Mostara) — 297, 577—579, 627, 631
Poljana (Kat. i Musl., kod Tuzle) — 380
Poljane (kod Ljubovije) — 479
Poljavnice (kod Bos. Novog) — 252, 596
Polje (G. i D., kod Konjica) — 109
Poljice (kod Živinica) — 192, 201, 381, 392, 393, 470
Pometenik (k. 704, kod Mostara) — 547, 644
Pometenik (k. 612, kod Mostara) — 546, 637, 643
Ponikve (kod Čajniča) — 318
Ponor (kod Mrkonjić-Grada) — 96
Ponor (brdo, kod Mostara) — 634, 641, 708—711
Ponjevo (kod Tešnja) — 690—692, 696
Ponjevo (M. i V., kod Banje Luke) — 256
Popivoda Pero — 128, 130, 174, 456
Popov Do (kod Goražda) — 98, 374, 739—742, 767, 768
Popovi (kod Bijeljine) — 48, 196, 477
Popović Koča — 87, 128, 179, 191, 221, 571
Popović Sveto — 497
Popović Vojo — 144
Popovo Polje (kod Bijeljine) — 75
Popratnik (kod Mostara) — 547, 644
Poradok (kod Mostara) — 297
Porebrice (kod Gradačca) — 134, 136, 138, 142, 166, 584
Porin (kod Doboja) — 797
Poriečina (kod Tuzle) — 64, 68, 118, 144, 166, 201, 343, 377, 381, 383, 467, 533
Posavac Mijo — 804
Posavina (predio) — 89, 117, 132, 133, 135, 137, 138, 142, 144, 342, 343, 466, 517, 584, 793
Posavski Podgajci — 143, 342
Postenovača (k. 753, kod Širokog Brijega) — 120, 121, 626, 627
Postinje (predio, kod Travnika) — 782, 783
Posušje (kod Imotskog) — 152, 153, 208, 210, 322, 560, 561, 621, 622, 624, 625, 726, 727, 761
Postoljani (kod Nevesinja) — 110, 113
Pošta br. (trig. 446 kod Bos. Novog) — 835
Potkraj (kod Turbeta) — 260
Potoci (kod Mostara) — 540, 541
Potočani (kod Klašnice) — 246
Potočani (kod Travnika) — 260
Potočani (kod Zvornika) — 151, 357
Potočari (kod Brčkog) — 20—22, 24—26, 72, 140, 142, 719, 721, 724
Pavelić (kod Srpca) — 685
Površ trebinjska (kod Trebinja) — 208
Površnica (kod Tuzle) — 161
Požega — 271
Prača (kod Rogatice) — 193, 225, 372, 747, 765, 838, 841, 845, 847, 850
Prača (r.) — 87, 226, 748, 749, 750
Prapatnica (kod Vrgorca) — 121, 627
Pravoslavna Kamenica, kod Zvornika — 7, 169, 170, 177, 212, 228, 235, 285, 289, 355, 399, 400, 408, 410, 411, 519
Pravoslavni Nezuk (kod Zvornika) — 365
Pravoslavno Brezovo Polje (kod Bijeljine) — 50
Prebjezi (kod Srpca) — 685, 688
Prečani (kod Trnova) — 747, 748
Predojević Đurađ Đurin — 293
Prelca (kod Travnika) — 783
Premet (kod Žepča) — 778
Preočica (kod Travnika) — 783
Presjenica (kod Sarajeva) — 750
Prevlje (kod Konjica) — 541
Pribava (kod Gračanice) — 388
Pribinovići (kod Širokog Brijega) — 119, 146, 153, 428, 562, 620
Priboj (kod Koraja) — 21, 59, 60, 62, 63, 86, 87, 102, 128, 167, 170, 174, 181, 405, 408, 482, 792
Priboj (na Limu) — 268, 273, 275

Pribojska Banja (kod Priboja) — 275
Pridvorci (kod Nevesinja) — 110, 114, 540
Prigorci (kod Nevesinja) — 110
Prigrađani (kod Mostara) — 541
Prijedor — 598
Prijepolje — 268, 270—276, 771
Priluk (kod Živinica) — 381
Primorske Staje (kod Mostara) — 824, 829, 830
Prisade (kod Doboja) — 797
Privorac (kod Mostara) — 642, 711, 712
Prkos (kod Mostara) — 626
Prline (kod Bos. Petrovog Sela) — 133, 138
Prnjavor (M. i V., kod Dervente) — 247, 292, 797, 799
Prnjavor (kod Gradačca) — 389—392
Prnjavor (kod Zvornika) — 70, 101, 244, 412
Prnjavor (kod Šapca) — 473—475
Proboj (kod Ljubuškog) — 209, 632, 706, 808, 809
Prokop (kod Gradačca) — 167
Prokos (kod Ljubuškog) — 120, 121, 627
Prokosovići (kod Puračića) — 192, 346
Prolog (G. i D., kod Mostara) — 146, 623, 624, 808
Prosjek (predio, kod Zvornika) — 128
Proslanska planina (kod Prozora) — 728
Prošić Vlado — 498
Prozor — 260, 368, 681, 726, 727, 761
Prstojević Milorad — 113
Prusci (kod Bos. Gradiške) — 803
Pučenik (kod Bos. Krupe) — 595
Puhača Mišo — 336
Puhare Pučile (kod Bijeljine) — 29, 52, 53, 75—78, 196, 197, 401, 718, 721
Pukiš (kod Brčkog) — 138, 447

Pukovi

njemački:
— 1. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 132, 342
— 2. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 132, 342
— 4. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 253, 264 607, 664
— 5. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog zaštitnog korpusa — 253, 264, 607, 644—671
— 13-ti 7. SS »Princ Eugen« divizije — 22
— 16-ti 22. pješadijske divizije — 288, 289
— 22. artiljerijski 22. pješadijske divizije — 94
— 47-mi 22. pješadijske divizije — 288
— 58. protivtenkovski — 269
— 65-ti 22. pješadijske divizije — 288, 289
— 87. landesšicen — 268
— 334-ti 181. pješadijske divizije — 371, 768
— 359-ti 181. pješadijske divizije — 296, 371, 492, 534, 545, 547, 607, 639, 644, 755
— 363-ći 181. pješadijske divizije — 370, 371, 545
— 369. artiljerijski 369. divizije — 123—125, 296, 311, 443, 508, 511, 575, 629, 636, 638, 639, 655, 759
— 369. legionarski 369. legionarske divizije — 759
— 370-ti 369. legionarske divizije — 203, 296, 428, 511, 545, 629, 630, 634, 636, 638, 639, 656, 759
— 383-ći 373. legionarske divizije »Tigar« — 595
— 639. za osiguranje — 264, 608
— 649. armijski obalski artiljerijski — 296, 629, 630
— 654. artiljerijski — 254 281
— 724. lovački 104. divizije — 254, 281, 383, 385, 394, 466, 556, 583, 700
— 734-ti 104. divizije — 253, 254, 281, 420, 447, 453, 466, 553, 722
— Policijski »Nagel« — 371

ustaško-domobranske (pukovnije):
— 2. gorska — 123, 125, 428
— 6. oružnička — 111, 297
— 8. lovačka — 391

Pulac (kod Turbeta) — 731
Punos Jovo — 713
Pupavac Tomo — 713
Puračić (kod Tuzle) — 63, 89, 118, 144, 192

Purin brijeg (verovatno lok. naziv, kod Širokog Brijega) — 429
Pustoše (kod Vlasenice) — 43, 166, 169
Putičevo (kod Travnika) — 608

R

Rabina (D. i G., kod Nevesinja) — 110, 443
Racune (kod Banje Luke) — 252
Račić Dragoslav — 192, 376, 700
Radalj (kod Zvornika) — 476
Radakovo (kod Zenice) — 256
Radave (kod Zvornika) — 241, 361
Radetić Rajko — 787, 788
Radića Brdo (kod Travnika) — 449, 451, 604, 607
Radino brdo (kod Bos. Petrovog Sela) — 389, 393
Radišići (kod Ljubuškog) — 209, 624, 809
Radmanići (kod Banje Luke) — 96
Radmanović Jovo — 713
Radmilović Vidak — 114
Radna glava (trig. 677, kod Travnika) — 782, 783
Radnja (G. i D., kod Teslića) — 689, 690
Radojčići (kod Travnika) — 782
Radojevići (kod Tuzle) — 405
Radonjići (kod Travnika) — 445, 782
Radovanović Spasoje — 761
Radovlje (kod Busovače) — 493
Radulović Ilija Bećo — 315
Rađići (kod Banje Luke) — 598
Rahić (G. i D., kod Brčkog) — 138, 142
Raičević Radoš — 293
Rajevo Selo (kod Tuzle) — 143, 342
Rajići (kod Vlasenice) — 169, 484
Rakani (G. i D., kod Bos. Krupe) — 589, 591
Rakita Milan — 498
Rakitnica (kod Konjica) — 56
Rakitno (kod Posušja) — 120, 121, 146, 430, 626, 627, 725—727, 761, 762
Rakovac (G. i D., kod Maglaja) — 533
Rakovica (kod Visokog) — 535, 842
Rama (kod Prozora) — 260, 297, 508, 537, 655, 656, 677, 678, 725, 758, 759, 761, 763
Rama (r.) — 55
Ramići (kod Sapne) — 405
Rankovići (kod Prnjavora) — 292
Rankovići (kod Travnika) — 258, 267, 326, 445, 450, 615, 663, 731
Rankovska kosa (kod Travnika) — 665
Raosavljević Ljubo — 771
Rapatnica (kod Srnica) — 397
Rapćani (kod Dervente) — 777
Rasadišta (kod Živinica) — 381
Raskršće (kod Striževa) — 726
Raskršće (kod Visokog) — 535
Rasno (kod Busovače) — 733, 734
Rasno (kod Mostara) — 578
Rasno (kod Prijepolja) — 276
Raspopović Blažo — 86
Rastošnica (kod Koraja) — 21, 60, 62, 63, 179, 181
Rastovača (kod Mostara) — 627
Rastovo (kod Travnika) — 16
Rastuša (kod Teslića) — 778, 779
Rašće (kod Bos. Krupe) — 598
Raška (kod Novog Pazara) — 59, 270
Raška Gora (kod Mostara) — 312, 544, 545, 643
Raškovići (kod Vlasenice) — 65
Pašljeva (kod Bos. Petrovog Sela) — 347, 348, 383, 386, 396—397
Raštani (kod Mostara) — 298, 307, 545, 635, 639, 642, 643
Raštelica (kod Tarčina) — 760
Ratiš (trig. 596, kod Bos. Petrovog Sela) — 347, 388
Ratiš (kod Gračanice) — 385, 395, 396
Ratkovići (kod Banje Luke) — 247
Ratkovići (kod Brčkog) — 27, 73, 138
Rauš Stevo — 576
Ravna gora (kod Prijepolja) — 276
Ravna reka (r. kod Bijelog Polja) — 272
Ravne Njive (kod Sapne) — 60, 61, 403, 404
Ravnice (kod Bos. Novog) — 598, 831, 833, 834, 836, 837
Ravni Gaj (predio, kod Koraja) — — 21
Ravni gaj (predio, kod Sapne) — 366, 489
Ravno brdo (trig. 386, kod Bos. Petr. Sela) — 383
Ravnje (kod Šapca) — 62
Razboj (D. i G., kod Bos. Gradiške) — 685, 686

Razdolje (brdo, kod Mostara) — 830
Razlomište (kod Mostara) — 297, 642, 712
Ražljevo (kod Bijeljine) — 75, 343
Rebrovac (kod Banje Luke) — 249
Ređići (kod Zvornika) — 356
Rekavica (kod Banje Luke) — 251, 252, 589—591, 802
Relići (kod Sapne) — 62
Renovica (kod Goražde) — 94, 95, 225, 237, 373, 374, 765, 767, 838, 839, 842, 845, 846, 848
Repac Ilija — 710, 713
Repovci (kod Konjica) — 681
Rešetnica (kod Goražde) — 372
Ribari (kod Bogatića) — 473
Ribljak (kod Goražde) — 747, 764
Ribnica (kod Zavidovića) — 160
Ričice (kod Zenice) — 817
Rijeka (kod Busovače) — 733
Riječica (kod Travnika) — 608, 732
Rodić Slavko — 8, 91, 263, 267, 746
Rodići (kod Rame) — 677, 725, 762
Rodoč (kod Mostara) — 124, 297, 441, 632—634, 641, 642, 707, 708, 711, 712, 830
Rogačica — 87
Roganović Radivoje — 26
Rogatica — 93, 94, 317, 324, 325, 370—372, 437, 438, 517, 766, 768, 814—818, 820
Rogozan (kod Brčkog) — 21, 22
Roguljić Šime — 581
Rojčević (Musl. i Pravosl., kod Janje) — 197, 305, 453, 612, 722
Roješa (kod Janja) — 723
Romanić Ivo — 742
Romanija (pl. kod Sarajeva) — 813, 814, 816, 818, 838, 845
Romančević Nikola — 728
Romel Ervin — 738
Romić Ilija — 713
Rončević Rade — 713
Ropović (kod Zvornika) — 479
Rosić (kod Mostara) — 829
Rosijevići (kod Goražde) — 764
Rosulje (kod Bos. Petrovog Sela) — 379, 383
Roški slap (kod Šibenika) — 625
Rotimlje (kod Nevesinja) — 56, 205
Rovine (kod Bos. Petrovog Sela) — 383, 385
Ravna (D. i G., kod Travnika) — 608, 670
Rudanka (kod Doboja) — 557
Rudice (kod Bos. Novog) — 251, 592, 593, 832—837
Rudina (predio, kod Maglaja) — 386, 387
Rudine (predio, kod Sarajeva) — 747
Rudine (predio, kod Zvornika) — 151, 487, 488
Rudna (predio, kod Kreševa) — 847
Rudo — 268, 271, 275
Ruhotine (kod Bijeljine) — 51
Ruišta (predio, kod Mostara) — 622, 633, 830
Rujan (kod Mostara) — 627
Rujeva glava (brdo, k. 521, kod Zvornika) — 282, 413, 475
Rujević Luka — 498
Rutoše (kod Priboja) — 277
Ruževići (kod Teslića) — 689, 690
Ružica (kod Sarajeva) — 750, 751
Ružići (kod Mostara) — 823, 825, 826
Ružići (kod Banje Luke) — 802

S

Sadna šuma (kod Slav. Broda) — 257
Sadovače (kod Mostara) — 733
Sahanić Meho — 329
Sahanići (kod Zvornika) — 233, 422
Sakar (kod Zvornika) — 282, 413, 454, 474—476, 478, 480, 481
Salatić Daniło — 112
Samardžić Nikola — 114
Samardžić Petar — 112
Samardžija Milovan — 493
Samari (trig. 696, kod Goražde) — 98 99, 317, 372
Samarići (kod Zvornika) — 151, 215, 218, 229, 231, 232, 407, 409, 487
Samohod Stipe — 548
Samurovića ada (predio, kod Bijeljine) — 453, 455
Sana (r.) — 598
Sandići (G. i D., kod Brčkog) — 25 86, 87, 343, 345, 349
Sandžak — 192, 268, 269, 271, 376
Sapna (kod Zvornika) — 60—63, 180, 181, 190, 236, 379, 383, 404, 406, 408, 501, 525
Saračevica (kod Zenice) — 754
Saračica (kod Banje Luke) — 244

Sarajevo — 18, 55, 56, 93, 109, 119, 124, 162, 165, 166, 168, 192, 193, 203, 204, 224, 225, 237, 251, 256, 257, 259, 260, 262, 263, 291, 296, 317 324, 335, 368, 370, 371. 372, 466, 492, 493, 496, 507, 508, 529, 535—537, 542, 544—548, 559, 607, 620, 635, 639, 642—644, 704, 749, 755—761, 765, 766, 768, 769, 813—816, 818, 829, 921, 830, 837—840, 843—846
Sarajlići (kod Srnica) — 390
Sare Niko — 713
Sava (r.) — 22, 35, 47, 75, 86, 87, 131, 143, 165, 170, 257, 347, 402, 473, 583
Savić Jova — 33
Savić Polje (kod Vlasenice) — 167
Savin lakat (kod Prijepolja) — 268, 273—275
Sebinje (kod Zenice) — 822
Sedobro (kod Prijepolja) — 276
Seferin Pavle — 33
Selerović Marko — 772
Sefići (kod Zvornika) — 177, 215, 216, 224, 229, 352, 407
Sehratlije (kod Gračanice) — 588
Sekulić Vladimir — 154
Sekulići (kod Koraja) — 404
Seline (kod Širokog Brijega) — 145, 146
Selište (predio, kod Prnjavora) — 684, 685
Selište (kod Živinica) — 381
Selište (kod Zvornika) — 64, 67, 68
Selište (kod Mostara) — 312, 313, 315, 333, 622, 830
Selomići (kod Tuzle) — 200
Seljani (kod Prijepolja) — 274
Seljašnica (kod Prijepolja) — 272—274
Sembašići (kod Fojnice) — 13
Semberija (predio) — 144, 520, 793
Senokos (predio, kod Goražda) — 739
Seoce (kod Zvornika) — 353
Seona (kod Zavidovića) — 8, 88, 118, 160, 200
Seona (kod Gračanice) — 348, 381, 395—397, 470
Seonica (kod Konjica) — 656, 681, 725, 726
Sesartić Jozo — 581
Sicilija (Italija) — 752
Sičaja Stipica — 679, 760
Sige (kod Vlasine) — 169
Sijedi krš (k. 663, kod Gračanice) — 584, 585, 700, 701
Simić Boško — 32
Simici (kod Zvornika) — 479
Simici (kod Vlasenice) — 169, 435
Simin Han (kod Tuzle) — 27, 63, 138, 406, 412, 414
Simulje (predio, kod Travnika) — 446
Sinj — 304, 427, 461, 463, 560, 625
Sirge (kod Mostara) — 545, 643
Sirova glava (k. 682, kod Maglaja) — 386, 387
Sitnica (pl. kod Ljubinja) — 208
Sitnica (kod Mrkonjić-Grada) — 96
Sitomir (k. 394, kod Ljubuškog) — 809
Sivša (kod Tešnja) — 247, 292, 693, 695, 696, 778, 797, 799
Sižje (kod Tuzle) — 64, 65, 144, 377, 380, 382, 383
Sjemeć (kod Višegrada) — 768
Sjenica — 268, 270—274, 276, 473, 771
Sjenina (kod Doboja) — 393
Sjenokos (predio, kod Goražda) — 373, 767, 768
Sjetlina (kod Sarajeva) — 94, 225, 226, 237, 846
Skakava (kod Brčkog) — 132, 133, 140, 347
Skelani (kod Bajine Bašte) — 846
Skender Slavko — 204, 538
Skočić (Musl. i Prav., kod Sapne) — 62, 324, 489, 490, 524, 525
Skopelja Bogdan — 713
Skoplje — 270
Skorup Jusuf — 338
Skradin (kod Šibenika) — 427, 462, 463, 559, 560, 625
Skrobučani (kod Prozora) — 245
Skupljen (kod Šapca) — 474
Skutari (kod Mostara) — 546, 643
Slabinja (kod Kostajnice) — 594
Sladna (kod Gradačca) — 166, 389, 390, 392, 397, 468
Slano (kod Dubrovnika) — 461
Slatina Ilidža — 245
Slavljevići (kod Sarajeva) — 540, 747, 748
Slavonija — 583
Slavonski Brod — 166, 391, 529
Slepčići (kod Mostara) — 441, 825, 826
Slijepčevići (kod Bijeljine) — 75, 343, 345, 349, 467

Slimena (kod Travnika) — 255, 450, 452, 607, 608, 731
Sliškovići (kod Širokog Brijega) — 145, 147, 153
Slivno (kod Banje Luke) — 96
Smajlovići (kod Fojnice) — 14
Smriječe (kod Višegrada) — 106
Smrtići (D. i G., kod Prnjavora) — 776, 777
Snagovo (Prav. i Mus., kod Zvornika) — 89, 128, 170, 177, 229, 231, 232, 288, 289, 356, 358, 400, 405—407, 409, 467
Sočanica (V. i M., kod Dervente) — 291, 557, 776
Sočkovac (kod Bos. Petr. Sela) — 384, 531, 533
Sofić ada (kod Bijeljine) — 455
Sofronjić Vladimir — 401
Sokol (kod Gračanice) — 21, 136, 168, 390, 393, 466, 468, 530, 583—587, 700—702
Sokolac — 18, 39, 40, 44, 60, 88, 89, 93, 104, 160, 162, 168, 192, 193, 282, 324, 325, 371, 399, 437, 438, 517—519, 814—816, 818, 820, 821, 840, 845
Sokolica (kosa, kod Prijepolja) — 275
Sokolna (kod Vlasenice) — 170, 171, 353, 355, 377, 378, 467, 470
Sokolovići (kod Rogatice) — 325, 437, 769
Sokolovina (kod Vlasenice) — 169, 434
Sotnica (V. i M., kod Kiseljaka) — 245, 669, 847
Sovići (kod Prozora) — 257, 296, 307, 638, 727, 728
Spasevići (kod Prnjavora) — 292
Spasojevica (k. 443, kod Zvornika) — 151, 177, 192, 241, 285, 288, 325, 487—489, 524
Spasojevići (kod Prnjavora) — 246, 247
Spletena lipa (predio, kod Gradačca) — 700
Split — 298, 427, 461, 462, 463, 560, 624, 625, 762, 827
Spreča (r.) — 87, 93, 132, 166, 170, 199, 201, 215, 281, 282, 346, 380, 382, 385, 389, 390, 391, 396, 399, 467, 468, 470, 516, 517, 519, 529—533, 556, 701
Srbac (kod Bos. Gradiške) — 684
Srbija — 19, 44, 131, 135, 167, 179 234, 269, 271, 282, 424, 521, 522, 700
Srebrenica — 39, 478, 479, 482, 518 817
Srebrenik (D. i G., kod Tuzle) — 348, 349, 389
Srednja Mahala (kod Bijeljine) — 29
Srednja Voda (Kosiljevo, kod Mostara) — 312, 314, 540
Srem — 19, 20, 29, 143, 165, 342, 448
Sretnica (kod Mostara) — 298, 300, 824, 825, 829
Srnice (Musl. i Prav., kod Gradačca) — 8, 89, 131—134, 136—138, 141, 143, 144, 161, 166, 167, 342, 343, 347, 349, 388, 390, 391, 392, 447, 468, 530
Srzentić Špiro — 209
Stambulčić (kod Sarajeva) — 815
Stan (kod Zvornika) — 151, 181, 215, 217, 218, 230, 288, 324, 355—357, 359, 360, 419, 421, 448, 487, 488, 524
Stanari (kod Prnjavora) — 689
Stanić Krsto — 33
Stanić Stana — 742
Stanišići (kod Zvornika) — 151, 229, 285, 407, 409
Stanković Milivoje — 374
Stanovi (kod Doboja) — 798
Stanovi (kod Brčkog) — 20—22, 26, 27, 139, 402, 719
Stara Gora (kod Višegrada) — 768
Stepanovići (kod Banje Luke) — 97
Stilja (kod Vrgorca) — 121, 627
Stjepan Polje (kod Gračanice) — 584, 700, 701
Stjepanovići (kod Gračanice) — 533
Stog (kod Zavidovića) — 89
Stogić (kod Kreševa) — 840
Stojaković Milenko — 38, 418
Stojaković Veljko — 493
Stojanović Novica — 761
Stojanović Sergije — 33
Stojković Boško — 685
Stojkovići (kod Travnika) — 450, 604, 607, 731, 732
Stojkovići (kod Prače) — 226, 237, 748, 813
Stojnica (brdo, kod Mostara) — 622
Stol (kod Kotor-Varoša) — 251

Stolac — 84, 85, 112, 205, 322, 513, 567
Storeli Žarko — 810
Strane (kod Renovice) — 848
Stranjani (kod Travnika) — 446, 527, 528, 608, 609, 735, 784, 820, 850
Stražbe (k. 452, kod Gračanice) — 700, 701
Stražbenica (predio, kod Žepča) — 305, 362, 366, 385
Stražbenica (trig. 313, kod B. Novog) — 834
Straževac (k. 336, kod Gračanice) — 388, 701
Stražica (predio, kod Kreševa) — 844
Stražica (k. 379, kod Bos. Petr. Sela) — 384, 530, 531
Stražnica (trig. 362, kod Brijega) — 121, 428, 430, 626, 627, 629, 633, 825
Strelište (kod Travnika) — 449
Striževo (kod Prozora) — 726
Strmenica (k. 931, kod Goražda) — 373, 767
Strmica (kod Kladnja) — 435
Strnina (predio, kod Zvornika) — 216, 217, 228, 235, 241, 285, 286, 289, 325, 407, 408, 410, 434—437
Struga (kod Dvora na Uni) — 835, 836
Struge (kod Čapljine) — 156, 157
Struke (predio, kod Bijeljine) — 50, 51, 401, 402, 718
Stubica (kod Čapljine) — 157, 810
Stublovi (na Manjači) — 96
Studenci (G. i D., kod Mostara) — 157, 208, 210, 461, 623, 624, 810, 824, 827
Stupalj Dragan — 105
Stupar Bogdan — 149, 433
Stupar Marko — 713
Stupar Vojo — 460, 804
Stupari (kod Bos. Petrovog Sela) — 63—65, 68, 139, 144, 166, 201, 377, 379, 381, 384, 467, 530
Suhača (Prav. i Musl., kod Bos. Novog) — 833, 834
Suhi dol (brdo, k. 531, kod Zenice) — 576
Suhi Dol (kod Travnika) — 781
Suhi Dol (kod Mostara) — 445, 446
Suho Polje (D. i G., kod Gračanice) — 532, 584
Suho Polje (kod Bijeljine) — 19, 31, 46, 50, 74—76, 78, 80, 81, 402—404, 721
Sukara Boro — 403
Sulići (kod Živinica) — 381
Sultanovići (kod Zvornika) — 230, 410, 411, 437, 484
Sultići (kod Konjica) — 677, 681, 762
Suljić Ibrahim — 699
Suljin Han (kod Bijeljine) — 29, 32, 35, 47, 190, 224, 234, 283, 289, 290, 401, 420, 422, 722
Sumbulovac (kod Sarajeva) — 813, 814, 838, 845
Susilović Mića — 497
Sušanj (trig. 592) — 245 246, 255
Sv. Ana (crkva, kod Mostara) — 826
Svinjača (kod Imotskog) — 727
Svinjarevo (kod Visokog) — 819

Š

Šabac — 282, 413, 273—275
Šabančići (kod Rame) — 677, 725, 762
Šabići (kod Zvornika) — 177, 215—217, 224, 229, 230, 377, 378, 407, 409—412, 436, 500
Šadići (kod Foče) — 67
Šafradini (kod Travnika) — 253, 575, 609
Šahmanovići (kod Vlasenice) — 166, 169
Šahmeri (kod Gradačca) — 348
Šakića br. (k. 263, kod Bos. Novog) — 833—837
Šakići (kod Gračanice) — 701
Šakote (kod Zvornika) — 366
Šakotić Radovan — 314, 542, 790
Šamac — 21
Šamani (kod Zvornika) — 7, 215, 216, 220, 228, 229, 235, 377, 407—411, 435—437
Šanjevača (predio) — 14
Šarci (kod Zvornika) — 352, 354, 356
Šargovac (kod Banje Luke) — 593
Šatorovići (kod Brčkog) — 20, 21
Šavnik (kod Fojnice) — 12
Šćitovo (predio, kod Fojnice) — 16, 260, 618
Šegrt Vlado — 58, 159, 708, 763
Šehbazi (kod Zvornika) — 411
Šeher (G. i D., kod Banje Luke) — 590, 591, 802
Šeherdžik (kod Travnika) — 729

Šehovina (kod Nevesinja) — 313, 315
Šekovići (kod Vlasenice) — 8, 43, 60, 62, 89, 169, 434, 518, 769
Šepak (Musl. i Pravosl., kod Janja) — 197, 524, 526, 612, 722
Šereš Stanislav — 843
Šašići (kod Zvornika) — 358
Šetići (kod Rogatice) — 372, 766
Šibenac (k. 273, kod Čapljine) — 823
Šibenik — 427, 460, 462, 463, 559, 560, 625
Šid — 24
Šije (kod Doboja) — 250, 251, 257, 658, 693
Šikulje (Musl. i Prav., kod Bos. Petrova Sela) — 133, 138, 144, 390, 393
Šiljegović Boško — 122, 125, 299, 302—304, 464, 651
Šimić Milan — 548
Šimići (kod Banje Luke) — 248, 257, 588
Šindaći (kod Dvora na Uni) — 836
Šipovik (kod Travnika) — 450, 451, 607, 730—732
Šiprage (kod Skender-Vakufa) — 257, 780
Široki Brijeg (sada Ličtica, kod Mostara) — 55—57, 83, 109, 119—121, 123—125, 145—147, 152—154, 203, 209, 210, 263, 296, 298, 300, 302—304, 308, 309, 319, 320, 427—430, 461, 462, 466, 504, 505, 513—515, 559—563, 568, 577—580, 621, 623—626, 629—631, 633, 635, 636, 645, 646, 648, 649, 651—653, 704, 705, 707, 708, 712, 726, 759, 760, 808, 826, 827, 829, 831
Škegri (kod Širokog Brijega) — 146
Škerović Zarije — 45, 504
Škrbović Boško — 108, 372
Šljeme (predio, kod Mostara) — 541
Šnjegotina Omerbegova (kod Prnjavora) — 688
Snjegotina (D., G. i Sr., kod Prnjavora) — 257, 292, 659
Špiljani (kod Konjica) — 204, 507, 511, 537, 538, 762
Špionica (Kat., Musl. i Pr., kod Gradačca) — 133, 134, 136, 141, 347, 390, 396, 586
Štabovi
NOVJ:
— Generalštab — 496, 523, 620
— Glavni NOV i PO Hrvatske — 300
— Glavni NOV i PO Slovenije — 424
— Glavni NOV i PO Srbije — 473
— Vrhovni NOV i POJ — 8, 23, 129, 130, 222, 223, 243, 300, 321, 323, 398, 421, 424, 447, 448, 473, 478, 494, 516, 569, 620, 633, 645, 646, 752, 762
ustaško-domobranski:
— Glavni stožer Ministarstva oružanih snaga NDH — 30, 57, 99, 396, 437, 496, 502, 528, 583, 594, 595, 701, 750, 759, 765, 813, 837, 844
Štavalj (kod Sjenice) — 270—272
Štavanj (kod Višegrada) — 768
Štitar planina (kod Imotskog) — 726, 727
Štitarevo (kod Višegrada) — 372, 766, 769
Štitkovdo (kod Višegrada) — 768
Štitkovo (kod Sjenice) — 272
Štrbci (kod Zenice) — 247
Šubare (kod Bijeljine) — 47, 50, 75, 718, 719
Šuplja stijena (brdo kod Visokog) — 493
Šuma (predio, kod Dubrovnika) — 208
Šumarci (kod Brčkog) — 20, 22, 24, 71, 139
Šurbatović Stevo — 403
Šurići (kod Nevesinja) — 315
Šurmanci (kod Mostara) — 157, 810 — 812, 823, 824
Šuškov brijeg (lokal. naziv, kod Širokog Brijega) — 428

T

Tabaković Milan — 207, 656
Tabanci (kod Zvornika) — 128, 181, 362, 364, 553
Tabanovački potok (kod Zvornika) — 366
Tabanovačko groblje (verovatno lok. naziv) — 366
Tadić Jefto — 794, 795

Tahuljići (kod Prače) — 237, 748
Talan Slavko — 515
Talić Šefik — 682
Tanasković Rajko — 38, 232, 447
Tanjga Branko — 601
Tarčin (kod Sarajeva) — 535, 759
Tartalja Mihovil — 103, 173, 702, 703
Tasovčići (kod Stolca) — 56, 57, 84, 85, 156
Tatar (kod Mostara) — 441
Tavanac (kod Goražda) — 98, 99
Tavna (kod Janja) — 181
Tegare (kod Srebrenice) — 479
Tekućica (kod Gračanice) — 532
Teočak (kod Koraja) — 60, 62, 63, 404
Terić Vojo — 773
Terzić Velimir — 130
Terzić Veljko — 114
Teslić — 261, 778, 798
Tešanović Laza — 591
Tešanjka (rečica, kod Tešnja) — 558
Tetrnača (k. 920, kod Mostara) — 547, 644
Tezga (k. 442, kod Zvornika) — 474, 475, 480
Tičinović Hrvoje — 113, 114
Tijarica (G. i D., kod Aržana) — 461
Tijesno (kod Šibenika) — 625, 705
Tikvarići (kod Vlasenice) — 65, 169
Tinja (r.) — 133
Tisovac (kod Doboja) — 248, 799
Tmušić Vuko — 11
Tobut (kod Koraja) — 21, 22, 62, 63, 161, 404, 405, 792
Todić Branko — 135
Todić Cvijetin — 135
Todorović Vojo — 17, 330
Tokići (kod Mostara) — 634
Tolovići (kod Travnika) — 255, 754
Tomaić Franjo — 159, 442
Tomašović Dušan — 713
Tomići (kod Banje Luke) — 802
Tomović Rajko — 771
Tonkovac (kod Mostara) — 546, 547, 643
Topnik (predio, kod Mostara) — 824
Topola – vidi Nova Topola, kod Bos. Gradiške
Topola (kod Zenice) — 247, 253
Topolo (kod Stona) — 461
Tordinići (kod Sarajeva) — 750
Tošanić Milan — 771
Toščanica (kod Rame) — 679
Tramošnica (D. i G., kod Gradačca) — 132, 135
Trapisti (kod Banje Luke) — 457, 660, 685
Travnik — 90, 161, 245, 253—255, 258, 260—264, 267, 445, 449—451, 528, 529, 604, 607, 615, 662, 664, 668, 729, 732, 755, 780, 786, 850
Trbuk (kod Maglaja) — 532
Trebava (predio, kod Doboja) — 19, 93, 117, 132, 134—138, 166, 167, 199, 342, 344, 349, 376, 394, 467, 468, 517, 519, 584, 585
Trebče (kod Tešnja) — 292
Trebeuša (D. i G., kod Travnika) — 730, 731
Trebinje (predio kod Mostara) — 636
Trebinje — 159, 207, 307, 322, 512, 762
Trebistovo (kod Imotskog) — 726, 727
Trebižat (r., kod Ljubuškog) — 706, 808—811, 825
Trebižat (kod Čapljine) — 84, 156, 157, 159, 210, 623
Treboje (kod Konjica) — 681
Trebosilje (D. i G., kod Goražda) — 372
Trepče (kod Tešnja) — 690
Trešnjica (r.) — 482
Treštenica (Prav. i Musl., kod Živinica) — 161, 200, 381
Trebošić (kod Širokog Brijega) — 428
Triguvno (predio, kod Zvornika) — 151, 177, 484
Trijebovo (kod Mrkonjić-Grada) — 96
Trilj (kod Sinja) — 461, 560, 625
Trinki Albert — 728, 800
Trklja Rajko — 761
Trmošnik (brdo, kod Drežnice) — 547, 644
Trn (predio, kod Širokog Brijega) — 153, 562
Trninić Sava — 497
Trninić Toma — 488
Trnova (Donja i Srednja, kod Janja) — 612, 721
Trnovača (kod Mostara) — 307, 637
Trnovci (kod Gradačca) — 583
Trnovica (kod Sapne) — 62, 524, 525, 543, 611, 612

Trnovnici (kod Mostara) — 545
Trnovo (kod Sarajeva) — 371, 372, 748, 752
Trnovo (kod Vlasenice) — 43, 435
Trnjaci (kod Srnice) — 345, 349, 404
Trnjage (predio, kod Bijeljine) — 400
Trogir (kod Splita) — 427, 463, 625
Troglav (kod Bos. Petrovog Sela) — 383
Trošelji (kod Bos. Gradiške) — 686, 687
Tršić (kod Zvornika) — 60, 62, 180, 190, 241, 286, 324, 325, 356—362, 364, 366, 437, 500, 501, 524, 525, 543, 550, 553, 554
Trtla(pl., kod Mostara) — 827
Trusina (kod Konjica) — 681, 761
Truta Ljubo — 549, 582
Tugovo (kod Vlasenice) — 168
Tufićev Han (kod Zvornika) — 366, 501, 525
Tukovi (kod Tešnja) — 693
Tulica (kod Visokog) — 335, 850
Tulovići (kod Živinica) — 381
Tumače (kod Drinjače) — 103, 484
Tumare (kod Puračića) — 118, 133, 201, 381
Tunjevac (kod Gračanice) — 530
Turbe (kod Travnika) — 260, 262, 264, 730
Turčinovići (kod Širokog Brijega) — 119—121, 146, 577, 620, 626—628
Turići (kod Travnika) — 260
Turija (kod Tuzle) — 63—65, 67, 133, 144, 200, 343, 346, 380, 382, 467
Turija (kod Konjica) — 369, 511, 541, 656, 763
Turjak (kod Bos. Gradiške) — 458
Turkovići (kod Bos. Petrovog Sela) — 347, 394, 395
Turske Dubrave (kod Bos. Gradiške) — 246, 595
Tušnići (kod Visokog) — 816
Tutnjevac (kod Brčkog) — 28, 31, 74, 404, 718, 719, 721
Tuzla — 8, 21, 60, 62—67, 102, 126, 132, 133, 137, 144, 150, 151, 162, 167, 170, 174, 176, 179, 199, 281—284, 288, 343, 376, 380, 388—390, 394—397, 405, 407, 412—414, 420, 426, 437, 447, 466—468, 470, 487, 489, 521, 523, 556, 584, 585, 701

U

Udovčići (kod Banje Luke) — 260
Udrežnje (kod Nevesinja) — 56, 110, 112, 159, 312
Ugari (predio, kod Brčkog) — 24, 27
Ugljevik (kod Bijeljine) — 31, 402
Ukrina (r.) — 688, 786
Ukrnjica (kod Prnjavora) — 292, 689, 778
Ukšići (kod Foče) — 748
Ularice (kod Doboja) — 557, 694, 695, 797, 799
Ulice (kod Brčkog) — 20—22, 24, 26, 27, 139—142, 168, 349, 468
Ulobić (kod Sarajeva) — 751
Ulog (kod Nevesinja) — 642, 712, 752
Ulović (kod Brčkog) — 21—24, 26, 27, 139, 349
Umac (trig. 1297, kod Travnika) — 781, 782
Umac (k. 475, kod Drinjače) — 103, 169, 484
Umčani (kod Sarajeva) — 540, 747, 749
Umka (kod Brčkog) — 136
Umoljani (kod Konjica) — 56
Urije (predgrađe Bos. Novoga) — 832
Usora (r.) — 692
Ustikolina (kod Foče) — 94, 226
Ustiprača (kod Goražda) — 372, 373, 766, 767
Ustirama (kod Rame) — 677
Uvodić Marin — 581
Uvodić Vinko — 548
Uzarići (kod Širokog Brijega) — 146, 577—579, 626, 628, 632, 633, 706—708, 827
Uzelac Dušan — 290
Uzunovići (kod Koraja) — 63
Užari (kod Banje Luke) — 803, 804
Užice (sada Titovo Užice) — 268, 271, 473
Užička Požega — 473

V

V. Bitovik (k. 1391, kod Sjenice) — 268
V. Brankovac (brdo, kod Banje Luke) — 97

V. Brijeg (k. 782, kod Gračanice) — 531
V. Bukovica (kod Doboja) — 556, 557
V. Ilova (kod Prnjavora) — 654
V. Prnjavor (kod Doboja) — 776
Varda (kod Mostara) — 635, 641, 642, 708—712, 830
Varda (trig. 331, kod Mostara) — 296, 297, 321, 441, 632—634, 706—709
Vardište (kod Višegrada) — 473
Vareš — 243, 263, 845, 848, 849
Varoš (kod Goražde) — 747
Vasi Dolac (kod Mostara) — 546, 547, 643, 644
Vasić Ljubomir — 366
Vasiljevci (kod Puračića) — 118, 133, 170, 201, 530
Vasiljević Dragiša — 376
Vasiljevići (kod Zvornika) — 61, 62, 167, 384
Vasina kosa (brdo, kod Mostara) — 307, 430, 580, 630, 631, 633, 635
Vašarovići (kod Ljubuškog) — 808, 809
Večeriska (D. i G., kod Travnika) — 267, 326, 445, 450—452, 607, 608, 665, 666, 668, 669
Večići (kod Kotor-Varoša) — 250, 253
Velagić (kod Nevesinja) — 312
Velebit (pl.) — 122
Veletovo (D. i G., kod Višegrada) — 106
Velež pl. (kod Mostara) — 443, 541, 567
Velika glavica (trig. 575, kod Vlasenice) — 67
Velika Gradina (trig. 296, kod Čapljine) — 57, 156, 157
Velika njiva (predio, kod Zvornika) — 7, 8, 67, 68, 170, 216, 218, 220, 228, 229, 231, 235, 241, 286, 288, 289, 352, 376, 377, 407—412, 434—436, 438, 467, 469, 484, 487, 500
Velika Ostravica (kod Gračanice) — 531
Velika Reka (kod Drinjače) — 481, 482
Veliki humac (kod Mostara) — 632
Veliko brdo (brdo, kod Bos. Novog) — 833, 834
Velimirović Nikola — 548
Velja glava (brdo, kod Zvornika) — 177, 484
Veoče (kod Zvornika) — 177, 212, 355, 399, 408, 436
Vepar (k. 373, kod Gračanice) — 584
Vetrenica (kod Zenice) — 528, 733, 784, 841
Vida (kod Gračanice) — 135, 142
Vidačić Nikola — 223, 323
Vidanović (kod Brčkog) — 20
Vidoševići (kod Travnika) — 451, 604, 607, 730
Vidović Žarko — 95, 278, 318, 375
Vidovići (kod Janja) — 404
Vidovići (kod Zenice) — 247, 609, 778
Vidrići (kod Sokolca) — 324
Vignjević Branko — 155
Vihari (kod Sarajeva) — 750
Vihavići (kod Mostara) — 307, 636—638
Vijačani (kod Prnjavora) — 654, 689
Vijenac (k. 100, kod Rogatice) — 816, 818
Vilenica (kod Travnika) — 451, 607
Vilenjak (k. 807, kod Mostara) — 547, 643, 644
Vilenjak (k. 1213, kod Nevesinja) — 112
Viličevići (kod Zvornika) — 487
Vinarići (kod Goražde) — 739—741
Vinogradi (kod Zvornika) — 356
Vionica (kod Čapljine) — 824
Virac (k. 644, kod Mostara) — 579, 628
Virchberger Paul — 630
Vis (o.) — 461, 642
Vis (trig. 694, kod Gračanice) — 701
Vis (k. 633, kod Gračanice) — 388, 700
Viskić Bogdan — 307
Visočnik (kod Vlasenice) — 518
Visoka glava (trig. 333, kod Doboja) — 556
Visoka glavica (brdo, trig. 548, kod Prnjavora) — 688
Visoka glavica (trig. 575, kod Vlasenice) — 65
Visoka glavica (trig. 466, kod Zvornika) — 61, 128, 365, 366, 419, 490, 611, 612
Visoka ravan (brdo, kod Doboja) — 532
Visoko — 155, 251, 756, 848, 850

Visokovići (kod Travnika) — 260, 450
Višegrad — 60, 62, 64, 87, 93, 94, 106, 107, 162, 165, 192, 199, 224, 225, 263, 268, 270, 274, 317, 324, 370—372, 466, 517, 519, 764—766, 769, 815, 816, 820, 840, 842
Višekruna Mirko — 746
Višnjevica (kod Konjica) — 677, 681
Višnjica (D. i G., kod Zenice) — 841, 848
Vitaja (kod Bijeljine) — 46
Vitanovići (D. i G., kod Brčkog) — 21, 22, 347
Vitanj (kod Rogatice) — 816, 821
Vitez (kod Zenice) — 225, 264, 528, 608, 609, 668, 673, 733, 735, 841
Vitina (kod Ljubuškog) — 120, 157, 208—210, 427, 462, 577—579, 621—624, 626, 627, 808, 811, 827
Vitinica (kod Sapne) — 60, 61, 324, 358
Vitkovci (kod Teslića) — 689, 690, 777
Vitolje (D. i G., kod Travnika) — 780
Vituša (kod Mostara) — 544, 547
Vjenačac (trig. 495, kod Zvornika) — 100, 126, 127, 233, 235, 236, 238, 240, 241, 283, 285, 288, 290, 324, 361, 362, 364, 365, 419, 422, 425, 426, 524, 550
Vješala (trig. 338, kod Bos. Novog) — 832—835
Vladović Nikola — 581
Vlahović Miloš — 771
Vlahovići (kod Kreševa) — 840
Vlaka (predio, kod Mostara) — 622
Vlaka (kod Pljevalja) — 275
Vlasenica — 7, 8, 18, 19, 39, 40, 43, 44, 59, 60, 62—65, 67, 88, 89, 101, 103, 104, 128, 144, 160, 162, 165—172, 175, 177, 182, 186, 191, 192, 199, 212, 215, 235, 241, 263, 282, 285, 286, 325, 341, 343, 376, 395, 399, 408, 419, 434, 435, 437, 465, 466, 475, 483, 484, 500, 516—519, 526, 583
Vlasinja (predio, kod Zvornika) — 216, 217, 353, 407, 467, 484
Vlasnići (G. i D., kod Mostara) — 308, 565, 579, 628, 640, 653
Vlašić (trig. 1919, kod Travnika) — 449, 780, 781, 786
Vlaške njive (predio, kod Zvornika) — 480, 481
Vlaškovci (kod Bos. Dubice) — 596
Vlaštak (kod Mostara) — 544, 546, 547, 643
Vodovoje (kod Kreševa) — 842
Vojinović Lazar — 114, 506

Vojne misije:

— Engleska — 193

Vojnović Petar — 92, 327, 452, 528, 610, 757
Vojvode Putnika Brdo — 556, 557, 797, 799
Volujak (pl.) — 841, 847, 849
Voljevci (kod Drinjače) — 479—481
Voštani (kod Mostara) — 308
Vozuca (kod Zavidovića) — 89
Vran (trig. 1961, kod Prozora) — 725, 726, 761, 830
Vranci (kod Kreševa) — 847
Vrančići (kod Visokog) — 493
Vranduk (kod Zenice) — 260, 261
Vranić (kod Bijeljine) — 51
Vranići (kod Goražda) — 769
Vranovača (trig. 123, kod Brčkog) — 24, 27, 72, 139
Vranovići (kod Gračanice) — 167, 388, 392, 394, 468
Vranješević Slavoljub — 591
Vranjevac (trig. 459, kod Gradačca) — 389
Vranjevići (D. i G., kod Nevesinja) — 58, 332, 443
Vrapčići (kod Mostara) — 511
Vratca (k. 648, kod Drežnice) — 547, 644
Vratnice (Vrbnica, kod Mostara) — 546, 643
Vratolom (trig. 332, kod Bos. Novog) — 833, 835, 836
Vratolomac (trig. 379, kod Zvornika) — 128, 178, 181, 215, 224, 290, 355—357, 359, 360, 363, 399, 419, 422, 469, 487, 524, 550
Vražalice (kod Goražda) — 274
Vražalj (kod Zenice) — 755, 822
Vražići (kod Brčkog) — 20—22, 25, 28, 138, 343
Vrbak (kod Bos. Petrovog Sela) — 379
Vrbanja (kod Kotor-Varoša) — 292, 589
Vrbanjci (kod Kotor-Varoša) — 252
Vrbas (r.) — 264, 291, 292, 591, 685, 686, 688

Vrci (kod Konjica) — 681
Vrdi (kod Mostara) — 544, 546, 547, 644
Vrdolje (kod Konjica) — 204, 369, 511
Vrgorac (kod Ljubuškog) — 57, 119—121, 157, 427, 462, 560, 561, 577, 588, 620, 621, 623—627, 631, 704, 705, 827
Vrela (kod Gračanice) — 530
Vrela Strana (kod Zvornika) — 61
Vrepci (kod Travnika) — 451
Vrhovine (kod Zenice) — 244, 250
Vrhselje (kod Travnika) — 245, 246
Vršani (kod Bijeljine) — 31, 35, 48, 50, 401
Vrtoče (kod Vlasenice) — 169
Vučići (kod Ljubuškog) — 827
Vučja br. (k. 1101, kod Sarajeva) — 750
Vučjak (kod Prnjavora) — 688, 689
Vučjak (k. 210, kod Gradačca) — 292, 388
Vučje jame (predio, kod Skender Vakufa) — 731
Vučkovac (kod Gradačca) — 388, 390, 391, 584, 585, 700
Vučkovac (kod Brčkog) — 133, 138, 141, 143, 347, 348, 349
Vučković Ljubo — 447, 448
Vujkovići (kod Zvornika) — 479
Vujo Đuro — 548
Vukanović Radovan — 223
Vukčević Savo — 202, 387, 534
Vukić Pero — 810
Vukodol (kod Mostara) — 642, 712
Vukojevo (kod Sirokog Brijega) — 146, 430
Vukosavci (G. i D., kod Tuzle) — 21, 22, 404, 405, 792
Vuković Dragutin — 444, 656
Vuković Milivoje — 103
Vuković Slavko — 295
Vukovići (kod Vlasenice) — 169
Vukovije (Donje i Gornje, kod Živinica) — 543
Vukovo (kod Tešnja) — 689, 690, 694, 696
Vukovo Brdo (kod Bos. Petrovog Sela) — 201
Vukovo Brdo (kod Pljevalja) — 275
Vuksan Jandre — 713
Vukša Obrad — 713
Vukšići (kod Vlasenice) — 65

Z

Zabilje (kod Travnika) — 608
Zabojska (kod Sarajeva) — 540
Zaborani (kod Nevesinja) — 109, 110
Zabrđe (kod Bijeljine) — 28, 31, 167, 404, 718, 719, 721
Zabrđe (kod Konjica) — 369, 541, 763
Zabrđe (kod Kotor-Varoša) — 253, 256
Zabrđe (kod Kreševa) — 847, 849, 850
Zadar — 122, 625, 705, 714
Zadvarje (kod Makarske) — 121, 625
Zagaj (kod Travnika) — 449, 451, 730, 731
Zagoni (kod Bijeljine) — 31, 401
Zagorac (kod Banje Luke) — 591
Zagrađe (kod Travnika) — 255
Zagreb — 131, 807
Zagvozd (kod Makarske) — 121, 625
Zahum (kod Mostara) — 642, 712
Zakalača (kod Jablanice) — 763
Zakalje (kod Goražda) — 99
Zaklopača (kod Vlasenice) — 87, 102, 169, 725
Zakopa (kod Bos. Novog) — 833—837
Zalug (kod Prijepolja) — 274, 275
Zalužani (kod Banje Luke) — 594, 596
Zamlača (kod Bos. Novog) — 832, 835, 836
Zapoljak (predio, kod Bihaća) — 592
Zaselje (kod Travnika) — 664, 665
Zaseok (kod Zvornika) — 364—366, 490
Zaslivlje (kod Konjica) — 541, 763
Zavidovići — 8, 89, 144, 199, 376, 381, 519, 529, 532, 692, 821
Zavoznik (kod Sirokog Brijega) — 145, 153, 154, 428
Završje (kod Goražda) — 372
Zdenača (kod Kostajnice) — 251, 833, 835
Zećija glava (k. 1245, kod Prijepolja) — 274
Zejtin voda (izvor, kod Zvornika) — 454
Zekić Miloš — 45, 504
Zelena ravan (predio, kod Foče) — 749

Zelengora (brdo, kod Ljubuškog) — 808
Zelić Đerolim — 713
Zelinja (D. i G., kod Gradačca) — 583
Zemunik (D. i G., kod Zadra) — 625, 705
Zenica — 90, 155, 161, 244, 245, 253, 257, 258, 260, 261, 263, 264, 371, 446, 528, 529, 575, 576, 604, 607—609, 664, 665, 754—757, 784, 786, 815, 817, 820, 822, 839, 841, 842, 846, 850, 851
Zenica Stara — 755, 756, 822
Zidonje (kod Zvornika) — 67
Zimlje (G. i D., kod Nevesinja) — 109, 309, 312, 314, 369, 507, 540, 541
Zlatar (brdo, kod Konjica) — 537
Zlatar (pl., kod Nove Varoši) — 272
Zlatarsko brdo (k. 1389, kod Sjenice) — 277
Zlatibor (pl.) — 132, 272
Zlokići (kod Travnika) — 731
Zmajevac (kod Goražda) — 739
Zmajevac (predio, kod Zvornika) — 128, 178, 181, 217, 218, 224, 288, 359, 360, 410, 419, 421, 448, 469, 487, 524
Zohovac (Zovac, kod Janja) — 723
Zolje (kod Zvornika) — 379
Zolievac (brdo, kod Čapljine) — 823, 824
Zorić Milan — 804
Zorić Rade — 128, 202, 387, 534
Zovak (kod Ljubuškog) — 706, 809
Zovik (kod Sarajeva) — 491, 492
Zovik (G. i D., kod Brčkog) — 27, 724
Zuberevo Brdo (kod Gradačca) — 141, 143, 343, 344, 347
Zubići (kod Travnika) — 260, 615, 731, 732
Zukići (kod Kladnja) — 306, 357
Zuna Stanko — 85
Zupčići (kod Goražda) — 99, 373, 766, 769
Zuržet (k. 315, kod Mostara) — 157
Zvečaj (kod Zenice) — 756
Zvezd (kod Šapca) — 474
Zvizd (kod Kreševa) — 849
Zvirići (kod Čapljine) — 210, 810
Zvornik — 7, 18—21, 27, 59—63, 67, 69, 70, 88, 101—104, 126, 128, 137, 147, 150, 151, 160, 162 165, 167—170, 172, 174—180, 182, 190, 191, 192, 197, 199, 212, 215, 218, 224, 227—230, 233, 235, 238—242, 263, 279—283, 285 286, 288, 289, 290, 305, 306, 324, 325, 341, 351, 352, 353, 355—358, 364, 367, 371, 376, 395 398—400, 403—410, 413, 418—422, 434, 437, 448, 453, 455, 465—470, 474, 476, 478—480, 482, 484, 487, 489, 490, 500, 503, 519, 524—526, 550, 555, 572, 583, 722

Ž

Žabor (D. i G., kod Brčkog) — 19, 23, 24, 134, 136, 138—141, 168, 346, 350, 468, 584
Žabljak (kod Tešnja) — 696, 697
Žarkovići (kod Zvornika) — 475
Željuša (kod Mostara) — 540, 541
Žepa (kod Rogatice) — 43, 87, 102, 768, 814, 838, 845
Žepče — 245, 249, 261, 262, 292, 519, 691—696
Žiljevo (kod Nevesinja) — 312, 314, 315
Žiškovića njive (predio, kod Prnjavora) — 688
Žitomislić (kod Mostara) — 83, 112, 206, 210
Žitovo (kod Goražda) — 372, 766
Živanović Dušan — 33
Živinice (Kat. i Musl., kod Tuzle) — 89, 200, 201, 251, 380, 381
Žlijeb (kod Višegrada) — 107
Žljebovi (kod Han-Pijeska) — 40, 437, 518
Žorž Eugen — 742
Žovnica (kod Mostara) — 297, 321, 514, 515, 565, 566, 638, 640, 830
Žuglići (kod Prozora) — 725, 726
Žulj (kod Sarajeva) — 818
Žuljevica (V. i M., kod Bos. Novog) — 598
Žulji (kod Nevesinja) — 443
Župa (Konjička) — 109, 111, 114, 204
Žvatić (kod Širokog Brijega) — 308, 320, 636

SADRŽAJ

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1945. GODINE

(februar)

I

Dokumenti jedinica Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije

Strana

Izvještaj Štaba 3. korpusa od 1. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o borbama na sektoru Vlasenica — Zvornik — — 7

Pregled brojnog stanja 5. korpusa NOVJ od 1. februara 1945. godine — — — — — — — — — — — — — 8 i 9

Pregled brojnog stanja 3. NOU divizije od 1. februara 1945. godine 10

Izvještaj Štaba 10. divizije od 1. februara 1945. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima Artiljerijskog diviziona u januaru — 12

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 17. NOU divizije o dejstvima na sektoru Bijeljina — Brčko dostavljen Štabu 2. armije NOVJ 1. februara 1945. godine — — — — — — — 18

Izvještaj Štaba 27. divizije od 1. februara 1945. Štabu 3. korpusa NOVJ za drugu polovinu januara o dejstvima na prostoru Vlasenica — Han-Pijesak — Srebrenica — — — — — — 39

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 28. divizije o dejstvima na sektoru Bijeljina — Brezovo Polje dostavljen Štabu 2. armije NOVJ 1. februara 1945. godine — — — — — 46

Izvještaj Štaba 29. divizije od 1. februara 1945. Štabu 2. korpusa NOVJ o stanju i radu jedinica — — — — — — — 55

Izvještaj Štaba 45. divizije od 1. februara 1945. Štabu 14. korpusa NOVJ o dejstvima u drugoj polovini januara na sektoru Vlasenica — Zvornik i na Ozrenu — — — — — — 59

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 1. artiljerijske brigade o dejstvima na sektoru Bijeljina — Brčko dostavljen Štabu 17. NOU divizije 1. februara 1945. godine — — — — 69

Izvještaj Štaba 3. bataljona od 1. februara 1945. Štabu 1. tenkovske brigade NOVJ o borbama na sektoru Čapljine — — 83

Naređenje Štaba 2. armije NOVJ od 2. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica da organizuju izviđanje na dodijeljenim sektorima — — — — — — — — — — — 86

Izvještaj Štaba 3. korpusa od 2. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o borbama u istočnoj Bosni — — — — — — 88

Naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 2. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za formiranje pionirskih vodova i inžinjerijskih četa — — — — — — — — — — — — 90
Brojno stanje ljudstva i sredstava u jedinicama za vezu 4. NOU divizije od 2. februara 1945. godine — — — — — 92—93
Naređenje Štaba 37. NOU divizije od 2. februara 1945. Štabu 3. sandžačke brigade da smijeni 7. crnogorsku brigadu na lijevoj obali Drine — — — — — — — — — — — 93
Naređenje Štaba 39. NOU divizije od 2. februara 1945. Štabu Zmijanjskog NOP odreda za dejstvo na prostoru Čađavica — Ponor — — — — — — — — — — — — — 96
Relacija Štaba 3. sandžačke brigade od 2. februara 1945. Štabu 37. NOU divizije o borbama na prostoru Kolijevka — Samari — Krsnica — — — — — — — — — — — — 98
Naređenje Štaba 14. korpusa NOVJ od 3. februara 1945. Štabu 25. divizije da zadrži položaje Vjenačac — Čelopek do dolaska 17. NOU divizije a potom preuzme ulogu rezerve — 100
Naređenje Štaba 14. korpusa NOVJ od 3. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica da organizuju izviđanje na dodijeljenim im sektorima — — — — — — — — — — 102
Izvještaj Štaba 38. divizije od 3. februara 1945. Štabu 3. korpusa NOVJ o borbama na sektoru Vlasenica — Drinjača — Zvornik — — — — — — — — — — — — — 103
Izvještaj Štaba 5. sandžačke brigade od 3. februara 1945. Štabu 37. NOU divizije o situaciji na sektoru Višegrada — — 106
Relacija Štaba 10. hercegovačke brigade od 3. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o dejstvima u januaru na sektoru Nevesinja — — — — — — — — — — — — 108
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 4. februara 1945. štabovima Tuzlanskog NOP odreda i Brigadi narodne odbrane za formiranje zajedničkog štaba i za razbijanje četnika na sektoru Ozrena i u dolini Krivaje — — — — — 117
Zapovijest Štaba 8. korpusa NOVJ od 4. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Široki Brijeg, Ljubuški i Čitluk — — — — — — — — — — — — — 119
Naređenje Štaba 14. korpusa NOVJ od 4. februara 1945. Štabu 25. divizije da posjedne položaje na liniji Vjenačac — Čelopek — — — — — — — — — — — — 126
Obavještenje Štaba 22. divizije od 4. februara 1945. Štabu 25. divizije o zahtjevu Vrhovnog štaba NOV i POJ za dostavljanje izvještaja o situaciji u dolini Drine — — — — 129
Izvještaj Štaba 23. divizije od 4. februara 1945. Štabu 14. korpusa NOVJ o dejstvima u drugoj polovini januara na prostoru Brčko — Gračanica — Ozren — — — — — — — 131
Zapovijest Štaba 26. NOU divizije od 4. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Široki Brijeg — — — 145
Zapovijest Štaba 38. NOU divizije od 4. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica da spriječe prodor njemačkih jedinica pravcem Zvornik — Tuzla — — — — — — — — 150
Zapovijest Štaba 1. tenkovske brigade NOVJ od 4. februara 1945. potčinjenim jedinicama za napad na Široki Brijeg — — 152
Pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja 8. krajiške brigade 4. NOU divizije od 4. februara 1945. godine — — — — 155

Izvještaj Štaba 12. hercegovačke brigade od 4. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o borbama za Čapljinu — — — 156
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 5. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o situaciji u istočnoj Bosni — — — — — — 160
Relacija Štaba 14. korpusa od 5. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o dejstvima u drugoj polovini januara u istočnoj Bosni — — — — — — — — — — — — — 162
Naređenje Štaba 14. korpusa NOVJ od 5. februara 1945. Štabu 25. divizije da se stavi pod komandu Štaba 2. armije NOVJ 174
Objašnjenje Štaba 22. NOU divizije od 5. februara 1945. Štabu 25. NOU divizije o situaciji na sektoru Zvornik — Ljubovija 175
Naređenje Štaba 2. armije NOVJ od 6. februara 1945. Štabu 25. divizije o stavljanju pod komandu Štaba Armije i zatvaranju pravca Zvornik — Kozluk — — — — — — — — 177
Izvještaj Štaba 25. divizije od 6. februara 1945. Štabu 2. armije o situaciji na sektoru Zvornik — Čolopek — — — — 180
Izvještaj Štaba 45. divizije od 6. februara 1945. Štabu 14. korpusa NOVJ o držanju boraca i starješina u borbama na sektoru Drinjača — Zvornik — — — — — — — — — — 182
Brojno stanje ljudstva i naoružanja Podgrmečkog NOP odreda od 6. februara 1945. godine — — — — — — — — 188
Naređenje Štaba 2. armije NOVJ od 7. februara 1945. Štabu 25. divizije za izvođenje protivnapada i posjedanje položaja Krš — Čolopek — Tršić — — — — — — — — — 190
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 7. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o situaciji u istočnoj Bosni — — — — — — — 191
Izvještaj Štaba 28. divizije od 7. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o napadu na Bijeljinu — — — — — — — 193
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 28. divizije o dejstvima na sektoru Bijeljina — Brezovo Polje dostavljen Štabu 2. armije NOVJ 7. februara 1945. godine — — — — — — 196
Zapovijest Štaba 45. NOU divizije od 7. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica da planinu Ozren očiste od četnika — 199
Izvještaj Štaba 11. hercegovačke brigade od 7. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o dejstvima na sektoru Konjica — 203
Izvještaj Štaba 13. hercegovačke brigade od 7. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o napadu na Bunu i Blagaj — — — 205
Izvještaj Štaba Brigade narodne odbrane za Hercegovinu od 7. februara 1945. Štabu Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane o stanju i dejstvu na prostoru Ljubuški — Čapljina — — — — — — — — — — — — — — 208
Zapovijest Štaba 2. armije NOVJ od 8. februara 1945. štabovima 3. korpusa i 17. i 25. divizije za napad na njemačke snage kod Zvornika — — — — — — — — — — — — 212
Naređenje Štaba 2. korpusa od 8. februara 1945. Vojnoj oblasti 29. divizije da u duhu naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ dostavi izvještaj o teritorijalnoj podjeli Vojne oblasti — 222
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 8. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o borbama na sektoru Zvornika — — — — — 224
Naređenje Štaba 3. NOU divizije od 8. februara 1945. Štabu 7. crnogorske omladinske brigade »Budo Tomović« za dejstvo na odsjeku Renovica — Prača — Sjetlina — — — — 225

Zapovijest Štaba 17. NOU divizije od 8. februara 1945. potčinjenim jedinicama i Štabu 27. NOU divizije za napad na njemačke snage na komunikaciji Drinjača — Zvornik — — 227
Zapovijest Štaba 25. NOU divizije od 8. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na njemačke snage kod Zvornika — — — — — — — — — — — — 233
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 9. februara 1945. Štabu 25. divizije za napad na bočno obezbjeđenje njemačke 22. pješadijske divizije na prostoru Vjenačac — Ćirilovo brdo 235
Naređenje Štaba 3. NOU divizije od 9. februara 1945. Štabu 1. italijanske brigade divizije »Garibaldi« za rokiranje na prostor Tahuljići — Gurbeti — Stojkovići — — — — — 237
Izvještaj Štaba 25. divizije od 9. februara 1945. Štabu 3. korpusa NOVJ o borbama na Čolopeku — — — — — — — 238
Zapovijest Štaba 3. korpusa NOVJ od 10. februara 1945. štabovima 25. i 38. divizije za napad na njemačke snage na prostoru Vjenačac — Čolovnik — — — — — — — — 240
Izvještaj Štaba 5. korpusa od 10. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama u januaru u srednjoj i zapadnoj Bosni — — — — — — — — — — — — 243
Naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 10. februara 1945. Štabu 4. divizije za raspored i dejstvo na sektoru Travnika — 263
Relacija Štaba 37. divizije od 10. februara 1945. Štabu 2. korpusa NOVJ o dejstvima u Sandžaku od oktobra 1944. do sredine januara 1945. godine — — — — — — — — — — — 268
Zapovijest Štaba 38. NOU divizije od 10. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Hodžiće i Čolovnik 279
Zapovijest Štaba 2. armije NOVJ od 11. februara 1945. štabovima 3. korpusa i 17. i 25. divizije da zatvore pravac Zvornik — Tuzla — — — — — — — — — — — — — 281
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 11. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o situaciji na sektoru Drinjača — Zvornik — Kozluk 285
Izvještaj Obavještajnog centra Štaba 38. divizije od 11. februara 1945. Štabu 3. korpusa NOVJ o rasporedu i dejstvu njemačke 22. pješadijske divizije na sektoru Zvornik — Drinjača — — — — — — — — — — — — 288
Zapovijest Štaba 53. NOU divizije od 11. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo u srednjoj Bosni 291
Brojno stanje ljudstva i naoružanja 19. krajiške NOU brigade od 11. februara 1945. godine — — — — — — — — 294
Zapovijest Štaba 8. korpusa NOVJ od 12. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za oslobođenje Mostara — — — 296
Naređenje Štaba 25. NOU divizije od 12. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za posjedanje položaja Mehmedići — Stražbenica — Klisa — — — — — — — — — — 305
Zapovijest Štaba 26. NOU divizije od 12. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Mostar — — — — 307
Zapovijest načelnika Štaba 29. NOU divizije od 12. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za oslobođenje Nevesinja — 311
Naređenje Štaba 37. NOU divizije od 12. februara 1945. Štabu 4. sandžačke brigade da se prebaci na prostor Međuriječje — Bezujno — Poblače — — — — — — — — — 317

Zapovijest Štaba 1. tenkovske brigade NOVJ od 12. februara 1945. potčinjenim jedinicama za napad na Mostar — — — — 319
Izvještaj Vojne oblasti 29. divizije od 13. februara 1945. Vojnoj oblasti 2. korpusa NOVJ o podjeli Oblasti na područja i komande mjesta — — — — — — — — — — — 321
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 14. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o situaciji u istočnoj Bosni — — — — — — 324
Obavještenje Štaba 4. NOU divizije od 14. februara 1945. štabovima 6, 11. i 13. krajiške brigade o početku napada 7. i 8. krajiške brigade na Gornju Večerisku i Rankoviće — 326
Izvještaj Štaba 10. divizije od 14. februara 1945. Štabu 5. korpusa NOVJ o radu službe veze u januaru — — — — 327
Zapovijest načelnika Štaba 29. NOU divizije od 14. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo na sektoru Nevesinje — Mostar — — — — — — — 330
Izvještaj Štaba 9. krajiške brigade »Simo Šolaja« od 14. februara 1945. Štabu 10. NOU divizije o borbi u dolini Lepenice kod Homoljske Ćuprije — — — — — — — 334
Brojno stanje ljudstva i naoružanja Vlašićkog NOP odreda od 14. februara 1945. godine — — — — — — — — 338
Pregled brojnog stanja ljudstva 17. NOU divizije od 15. februara 1945. godine — — — — — — — — — — — — 340
Izvještaj Štaba 23. divizije od 15. februara 1945. Štabu 4. korpusa NOVJ o borbama u prvoj polovini februara na prostoru Brčko — Gračanica — Ozren — — — — — — 341
Izvještaj Štaba 25. divizije od 15. februara 1945. Štabu 14. korpusa NOVJ o borbama u prvoj polovini februara na sektoru Zvornik — Kozluk — — — — — — — — — — 351
Naređenje Štaba 29. NOU divizije od 15. februara 1945. Štabu 14. hercegovačke omladinske brigade za dejstvo na komunikaciji Konjic — Ostrožac — — — — — — — — 368
Zapovijest Štaba 37. NOU divizije od 15. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za opšti napad na sektoru Višegrad — Goražde — Osječani ka Sarajevu — — — — — — — 370
Izvještaj Štaba 45. divizije od 15. februara 1945. Štabu 14. korpusa NOVJ o borbama u prvoj polovini februara u istočnoj Bosni — — — — — — — — — — — — 375
Izvještaj Štaba 14. brigade od 15. februara 1945. Štabu 23. NOU divizije o borbama na sektoru Srnice — Gračanica — Ratiš 388
Obavještenje Štaba 3. korpusa od 16. februara 1945. Štabu 8. brigade 22. divizije o stavljanju pod komandu Štaba 2. armije NOVJ — — — — — — — — — — — — 398
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 17. divizije o dejstvima na prostoru Bijeljina — Zvornik dostavljen Štabu 2. armije NOVJ 16. februara 1945. godine — — — — — — — 399
Naređenje Štaba 17. NOU divizije od 16. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica i Štabu 8. brigade 22. NOU divizije za napad na njemačke snage na prostoru Mlađevac — Zvornik — Kučić Kula — — — — — — — — — — 419
Izvještaj Štaba 25. divizije od 16. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o napadu na Vjenačac — — — — — — — — 425
Izvještaj Štaba 26. divizije od 16. februara 1945. Štabu 8. korpusa NOVJ o borbama za oslobođenje Širokog Brijega — — 427

Izvještaj Štaba 27. divizije od 16. februara 1945. Štabu 3. korpusa NOVJ o borbama u prvoj polovini februara na prostoru Vlasenica — Drinjača — Zvornik — — — — — 434
Izvještaj Štaba 12. hercegovačke brigade od 16. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o borbama za oslobođenje Čapljine i Mostara — — — — — — — — — — — 440
Izvještaj Štaba 13. hercegovačke brigade od 16. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o borbama za oslobođenje Bune i Blagaja — — — — — — — — — — — — — 443
Zapovijest Štaba 13. krajiške NOU brigade od 16. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica i Vlašićkog NOP odreda za napad na Brajković — Han-Bila — Gučja Gora — — — 445
Izvještaj Štaba 2. armije od 17. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji u istočnoj Bosni i o preduzetim mjerama — — — — — — — — — — — — 447
Izvještaj Štaba 4. divizije od 17. februara 1945. Štabu 5. korpusa NOVJ o borbama na prostoru oko Travnika — — — — 449
Zapovijest Štaba 22. NOU divizije od 17. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za posjedanje desne obale Drine na odsjeku Samurovića ada — Mali Zvornik — — — — — 453
Zapovijest Štaba 39. NOU divizije od 17. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Novu Topolu i Bosanski Aleksandrovac — — — — — — — — — — — 456
Zapovijest Štaba 8. korpusa NOVJ od 18. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za prebacivanje na prostor Ploče, Makarska, Šibenik, Biograd i razmještaj 9. divizije na prostoru Konavli — Imotski — Drniš — — — — — — 460
Relacija Štaba 14. korpusa od 18. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o dejstvima u prvoj polovini februara u istočnoj Bosni — — — — — — — — — — — — — 465
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 22. divizije o prebacivanju iz rejona Raške i Čačka na sektor Loznica — Ljubovija dostavljen 18. februara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Srbije 473
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 38. divizije o dejstvima na sektoru Zvornika dostavljen Štabu 3. korpusa NOVJ 18. februara 1945. godine — — — — — — — — — 483
Izvještaj Štaba 9. brigade »Simo Šolaja« od 18. februara 1945. Štabu 10. NOU divizije o dejstvu na željezničkoj pruzi Pazarić — Hadžići — — — — — — — — — — — 491
Izvještaj Štaba 2. armije od 19. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ o gubicima — — — — — — — — — 494
Naredba Štaba 5. korpusa NOVJ od 19. februara 1945. za formiranje Pratećeg, Vozarskog i Auto-bataljona — — — — 497
Izvještaj Štaba 27. divizije od 19. februara 1945. Štabu 3. korpusa NOVJ o borbama na prostoru Jankovina — Pobrđe — — 500
Izvještaj Štaba 29. divizije od 19. februara 1945. Štabu 2. korpusa NOVJ o oslobođenju Nevesinja i Mostara — — — — 504
Izvještaj Štaba 4. inžinjerijskog bataljona od 19. februara 1945. Štabu 1. tenkovske brigade o dejstvima za vrijeme napada na Nevesinje, Široki Brijeg i Mostar — — — — — 513
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 20. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama u januaru u istočnoj Bosni — — 516
Izvještaj Štaba 3. korpusa od 20. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o borbama na sektoru Zvornik — Kozluk — — — 524

Naređenje Štaba 4. NOU divizije od 20. februara 1945. Štabu 13. krajiške brigade za napad na Pecarnicu i Stranjane — — 527
Zapovijest Štaba 45. NOU divizije od 20. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za uništenje četnika na Ozrenu — — 529
Izvještaj Štaba 9. brigade »Simo Šolaja« od 20. februara 1945. Štabu 10. NOU divizije o borbi kod Binježeva — — — 534
Izvještaj Štaba 11. hercegovačke brigade od 20. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o dejstvima na sektoru Konjica 537
Izvještaj Štaba 14. hercegovačke (omladinske) brigade od 20. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o dejstvima na prostoru Nevesinje — Mostar — Konjic — — — — — — 539
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 21. februara 1945. Štabu 38. divizije da ostane na prostoru Kozluk — Trnovica 543
Izvještaj Štaba 9. divizije od 21. februara 1945. Štabu 8. korpusa NOVJ o borbama za oslobođenje Mostara — — — — 544
Izvještaj Štaba 17. divizije od 21. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o borbama na sektoru Zvornik — Kozluk — — — 550
Zapovijest Štaba 53. NOU divizije od 21. februara 1945. štabovima 14. i 18. srednjobosanske brigade za napad na ustaško-domobranska uporišta jugozapadno od Doboja — — — — 556
Izvještaj Štaba 1. tenkovske brigade od 21. februara 1945. Štabu 8. korpusa NOVJ o borbama za oslobođenje Širokog Brijega i Mostara — — — — — — — — — — — — 559
Brojno stanje ljudstva i naoružanja 2. armije od 22. februara 1945. godine — — — — — — — — — — — 568—569
Izvještaj Štaba 2. armije od 22. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ o gubicima — — — — — — — — — 569
Brojno stanje ljudstva, naoružanja i formacijski sastav 3. korpusa NOVJ od 22. februara 1945. godine — — — — 572—573
Naređenje Štaba 4. NOU divizije od 22. februara 1945. Štabu 6. krajiške brigade da izvrši jači pritisak na komunikaciju željeznička stanica Busovača — Zenica — — — — — 575
Izvještaj Štaba 9. divizije od 22. februara 1945. Štabu 8. korpusa NOVJ o borbama na prostoru Široki Brijeg — Mostar — 577
Naređenje Štaba 23. NOU divizije od 22. februara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Gračanicu i Sokol — — 583
Mjesečni izvještaj Štaba 39. divizije od 22. februara 1945. Štabu 5. korpusa NOVJ o borbama u Bosanskoj krajini — — 588
Brojno stanje ljudstva i naoružanje 15. krajiške NOU brigade od 22. februara 1945. godine — — — — — — — 600
Pregled brojnog stanja 2. brdskog artiljerijskog diviziona Artiljerijske grupe 2. korpusa NOVJ od 22. februara 1945. godine 602
Izvještaj Štaba 4. divizije od 23. februara 1945. Štabu 5. korpusa NOVJ o borbama na sektoru Travnik — Zenica — 604
Izvještaj Štaba 17. divizije od 24. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o borbama na sektoru Kozluka — — — — — 611
Mjesečni izvještaj Štaba 1. artiljerijskog diviziona od 24. februara 1945. Štabu 10. NOU divizije o dejstvima na komunikaciji Kiseljak — Busovača i kod s. Homoljska Ćuprija — — 614
Izvještaj Štaba 8. korpusa NOVJ od 25. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ o oslobođenju zapadne Hercegovine i Mostara — — — — — — — — — — — — 620

Strana

Naređenje Štaba 53. NOU divizije od 25. februara 1945. štabovima 19. krajiške brigade i Motajičkog NOP odreda za čišćenje sjevernog dijela srednje Bosne od četnika — — — — 654

Izvještaj Štaba 13. hercegovačke brigade od 25. februara 1945. Štabu 29. NOU divizije o borbama na prostoru Rama — Ostrožac — — — — — — — — — — — — — — 655

Izvještaj Štaba 19. krajiške brigade od 25. februara 1945. Štabu 53. NOU divizije o dejstvima u sjevernom dijelu srednje Bosne u februaru — — — — — — — — — — — 657

Izvještaj Štaba 7. krajiške brigade od 26. februara 1945. Štabu 10. NOU divizije o dejstvima na sektoru Travnik — Busovača — Fojnica u februaru — — — — — — — — — — 662

Izvještaj Štaba 17. krajiške brigade od 26. februara 1945. Štabu 10. NOU divizije o dejstvima na desnoj obali Neretve na odsjeku Rama — Konjic — — — — — — — — — 677

Izvještaj Štaba 18. srednjobosanske brigade od 26. februara 1945. Štabu 53. NOU divizije o dejstvima u sjevernom dijelu srednje Bosne u februaru — — — — — — — — — 683

Izvještaj Štaba 14. korpusa od 27. februara 1945. Štabu 2. armije NOVJ o oslobođenju Gračanice — — — — — — — 699

Izvještaj Štaba 19. divizije od 27. februara 1945. Štabu 8. korpusa NOVJ o borbama za oslobođenje Mostara — — — — 704

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 29. divizije o dejstvima na prostoru Janja — Bijeljina — Brčko dostavljen Štabu 2. armije NOVJ 27. februara 1945. godine — — — — — 718

Naređenje Štaba 29. NOU divizije od 27. februara 1945. štabovima 12. hercegovačke brigade i Brigade narodne odbrane za Hercegovinu da očiste prostor Čvrsnica — Rakitno od ustaških ostataka — — — — — — — — — — — 725

Brojno stanje ljudstva i sredstava veze jedinica 53. NOU divizije od 27. februara 1945. godine — — — — — — — 728—729

Brojno stanje ljudstva i naoružanja Podoficirske škole 4. NOU divizije od 27. februara 1945. godine — — — — — 728—729

Mjesečni izvještaj Štaba 1. artiljerijskog diviziona od 27. februara 1945. Štabu 4. NOU divizije o dejstvima na sektoru Travnik — Busovača — — — — — — — — — 729

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 1. brdskog artiljerijskog motorizovanog diviziona o dejstvima na sektoru Goražda dostavljen Štabu 37. NOU divizije 27. februara 1945. godine 739

Naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. februara 1945. Štabu 53. divizije o ulasku Dopunskog bataljona u sastav Regrutnog centra Komande Srednjobosanskog područja — — 745

Izvještaj Štaba 3. divizije od 28. februara 1945. Štabu 2. korpusa NOVJ o dejstvima u februaru na prostoru Goražde — Prača — Ilovica — — — — — — — — — — 747

Izvještaj Štaba 4. divizije od 28. februara 1945. Štabu 5. korpusa NOVJ o borbama na prostoru Busovača — Zenica — — 754

Izvještaj Štaba 29. divizije od 28. februara 1945. Štabu 2. korpusa NOVJ o situaciji na prostoru Mostar — Konjic — Ivan-Sedlo — — — — — — — — — — — — 758

Izvještaj Štaba 37. divizije od 28. februara 1945. Štabu 2. korpusa NOVJ o dejstvima u februaru na sektoru Višegrad — Goražde — — — — — — — — — — — — 764

Strana

Brojno stanje ljudstva i naoružanja 6. krajiške brigade 4. NOU divizije od 28. februara 1945. godine — — — — — — 774
Izvještaj Štaba 13. krajiške brigade od 28. februara 1945. Štabu 4. NOU divizije o dejstvima u srednjoj Bosni u februaru 776
Pregled brojnog stanja 14. hercegovačke (omladinske) brigade od 28. februara 1945. godine — — — — — — — — 790
Izvještaj Štaba Brigade narodne odbrane za istočnu Bosnu od 28. februara 1945. Štabu 3. korpusa NOVJ o čišćenju majevičkog sektora od četnika — — — — — — — — 792
Brojno stanje ljudstva i naoružanja intendanture 4. NOU divizije od 28. februara 1945. godine — — — — — — — — 794
Izvještaj Štaba Artiljerijskog diviziona 14. srednjobosanske brigade od 28. februara 1945. Artiljerijskom odseku 53. NOU divizije o formiranju i dejstvu u februaru — — — — 796
Izvještaj Štaba 39. divizije od februara 1945. Artiljerijskom odsjeku 5. korpusa NOVJ o dejstvu artiljerijskih diviziona 15. i 20. krajiške brigade u februaru — — — — — — 801

II

Ustaško-domobranski dokumenti

Izvještaj Stožera 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 3. februara 1945. Stožeru Ustaške vojnice o borbama na sektoru Čapljina — Ljubuški — — — — — — — — 807
Izvještaj Stožera 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. februara 1945. Stožeru Ustaške vojnice o borbama na sektoru Ljubuški — Čapljina — Čitluk — — — — — — — — 809
Izvještaj Stožera 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 4. februara 1945. Stožeru Ustaške vojnice o dejstvima na sektoru Ljubuški — Čitluk — — — — — — — — — 811
Bojna relacija Zapovjedništva 1. ustaškog djelatnog zdruga od 6. februara 1945. Glavnom stožeru oružanih snaga NDH o dejstvima u novembru 1944. godine — — — — — — — 813
Izvještaj Stožera 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 6. februara 1945. Stožeru Ustaške vojnice o situaciji na sektoru Ljubuški — Čapljina — Čitluk — — — — — — — 823
Izvještaj Stožera 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 6. februara 1945. Stožeru Ustaške vojnice o dejstvima na sektoru Ljubuški — Čitluk — — — — — — — — — 826
Izvještaj Stožera 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga od 6. februara 1945. Stožeru Ustaške vojnice o situaciji na sektoru Široki Brijeg — Mostar — — — — — — — — — 829
Bojna relacija Zapovjedništva 7. lovačkog zdruga od 7. februara 1945. Zapovjedništvu ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije o dejstvima na sektoru Bosanski Novi — Ravnica 831
Bojna relacija Zapovjedništva 1. ustaškog djelatnog zdruga od 19. februara 1945. Glavnom stožeru oružanih snaga NDH o rasporedu i dejstvu u decembru 1944. godine — — — — 837
Bojna relacija Zapovjedništva 1. ustaškog djelatnog zdruga od 19. februara 1945. Glavnom stožeru oružanih snaga NDH o rasporedu i dejstvu u januaru — — — — — — — 844
REGISTAR — — — — — — — — — — — — — — 853